

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

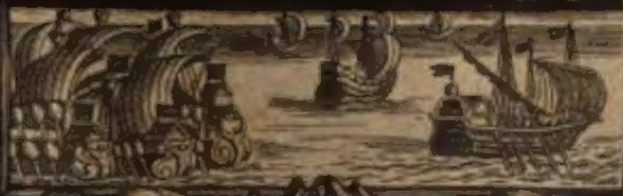
ORBIS MARITIMI

SIVE

RERVM IN MARI ET LITTORIBVS GESTARVM GENERALIS HISTORIA.

Authore
CLAVDIO BARTHOL. MORISOTO Diuionensi

DIVIONE
Apud PETRVM PALLYOT Ante Palatiū
Cum MDCXLIII priu.

LVDOVICO XIII.
GALLIARVM
ET NAVARRÆ
REGI CHRISTIANISSIMO.

MORISOTVS S.

ECCE Tibi, REX INVICTISSIME, Neptunum, quo totus Orbis cingitur & ſuſtinetur, vinculis, quæ illi iniecisti, retentum, triumphandum, ſi placeat, ante Tribunal MAIESTATIS TVÆ conſtituo. Olim te nouit & ſenſit cùm eſſet AQVITANICVS, didicitque cum Anglis & Rupellanis ſuperbiam ponere & obſequi tibi. Nunc totus colligit vires, & nomina innumera, quibus omne littus pulſat, & ſalutat: venitque ſpontaneus in ſinus tuos, & amplexum, quem Terris reddit, exigit, vt tandem non ſine grandi miraculo per te ſecurè teneatur, qui cuncta per ſe continet, vltra littora Galliæ Europeæ, Auſtralis, & Canadenſis, extendit Imperium tuum, & inimica etiam nobis aperit, donátque maria. Miſeras victæ & fugientis Iberorum claſsis reliquias Ge-

 nuenſem

nuenſem in portũ, velut in arenam, LIGVSTICVM Mare nuper deduxit, & Gallicum quondam ſe fuiſſe dum meminit, Herculis Monæci portum arcémq; tradidit veteribus colonis, viditque populationem Sardiniæ, Leronémque & Lerinum Inſulas, noſtris redditas, hoſtili labore munitas, multóque ſanguine exoſæ Gentis vbiq; fuſo, pingues nunc & fertiles. Venit & in partes noſtras BALEARICVM pelagus, incenſæq; hoſtium claſſi, & factis cadaueribus negauit tumulũ. GALLICVM, vt totum noſtrum eſſet, Ruſcinonis Comitatum tradidit, & in antiquo Galliarum limite, vbi Veneris templum, longo cum murmure, votum, quod pro ſalute tua conceperat, perſoluit. IBERICVM denique, cùm aliud NVMINI TVO, quàm quod Diis ceteris dat, dare non poſſet, eandem, quæ Solis eſt diurno labore defeſsi, Imperiis tuis metam dedit, ſi quid vltra Herculis fretum poſſet, etiam daturum. Ipſe quoque CANTABRICVS Oceanus in Hiſpanum nuper coniurauit, noſtris qui ſine nauigio erant, tradita, quam exarmarent, claſſe. Omne demum littus, quod ab Anatís ad Minij oſtium vaſtiſsima maria reſpicit, amicum eſt nobis, vix vnus, aut alter maris angulus hoſti reſtat ad fugam: totus enim penè MARITIMVS ORBIS, vel noſter eſt, vel ſociorum. Argumentum certè quod MAIESTATI TVÆ dedicetur dignum. Quod

enim

enim munus, geſtis tuis conuenientius, quàm tibi, REX AVGVSTISSIME, Neptunum offerre, quantus terras ambit, clientelare ſacramentum facientem, vt domino ſuo, qui totis eius vndis, totis littoribus, vt lubet, imperat: vt benefactori, qui portus aperuit, commercia reſtituit, negociationes tutas fecit, & mare liberum nobis, liberũ ſociis noſtris reddidit. Fœlix ſæculum, cui quidquid Natura ſemouit, vel occuluit, patefeciſti. Cui, artes, diſciplinas, probitatem, ceteráſque Virtutes cum opulentiâ, & famâ reddis: nec ſinis quemquem egere, qui gloriam mereat. Veteres pannos abiecerunt Muſæ, gaudéntque, muneribus tuis, in ſerico & purpurâ coli. Iámque damnata montium ſyluarúmque ſolitudine, per vrbes & caſtra diſcurrunt, licentia, quam feciſti: neque contentæ exteriore conſpectu, irrumpunt in Aulam, atque in tua etiam ſecreta deſcendunt. Fortunatos illos iudico, qui tantis adminiculis fulti Hiſtorias condunt, tradúntque certa & memoranda nepotibus. Ego, cui iſta non ſunt: alia via ad immortalitatem tẽtaui peruenire, & induſtriæ meæ aliquam imaginem poſteris relinquere, ſi omiſsis bellorum & pacis cõſiliis, cauſiſque, quidquid olim & nuper pelago geſtum eſt, in vnũ narrationis corpus coniicerem, traderemque legendum, ſub tutela NVMINIS TVI, poſteritati: quæ cùm omnium nationum præclarè geſta, aut bene

constituta super rebus maritimis mirata fuerit, rigescere tandem, & astringi in stuporem eidem necesse erit, cùm te dominante, infecta cernet victoriis tuis æquora, vtrunque Oceani littus, ceu ponte iunctum: feras Gentes totiésque rebellantes impunè, exæstuantibus pelagi fluctibus, classibus, cœlo, locorum situ, & socialibus armis fidentes, accipere iugum coactas: beneficium denique tuum putari, quòd hodie etiam aliquid soli & pelagi supersit Principibus illis, qui ambitiosè nimium totius Orbis Imperium nuper affectabant, & nunc Laribus suis inclusi, bellum ægrè sustinent, quod ipsi solebant inferre. Quid illa, inquam, posteritas, cùm naualia, portusque nostros Stationariis classibus, & validis præsidiis ab hoste tutos inueniet? Contra hostium apertos, ob exitij metum: & quod vbique nascitur, apud nos ortum videri: nec permittere MAIESTATEM TVAM aliquid esse vltimum audaciæ nostræ. Talem esse oportuit, quem in seros annos Fata seruauerunt, vt Gallia reuiuisceret, & in fines Orbis produceret Imperium CHRISTIANISSIMO REGI promissum.

Diuione Kal. Ianuar. M. DC. XLIII.

PRÆFATIO.

PRÆFATIO.

NVLLVS, quod sciam, ante me quæ terrâ à singulis Nationibus gesta sunt, à maritimis secreta, speciali narratione donauit. Nam cùm Scriptores existimarent, non magis maritimis quàm terrestribus victoriis Populorum dominationes crescere & consolidari: vtrunque simul miserunt in sæcula, vno sermonis tenore legendum. Ego verò, qui maritimas vires ad amplificationem æternitatémque Imperiorum longè ceteris potentiores existimo, quidquid vnquam pelago, aut in littoribus ab omnibus Nationibus patratum est, quod laudem, aut culpam mereat, in compendium congessi: vt appareat, quàm leui compendio in immensum Regna crescant, quibus pelagus & classes placent. Sic Græci, Macedones, Galli, Carthaginienses, Saraceni, Turcæ, Dani, Lusitani, Hispani, Batauique atque Angli, vltra suas terras dominium protulerunt: triáque tantum Imperia, quæ equitatu peditatúque valentia, plerasque Prouincias complexa sint, inueniuntur, ob id maximè, quòd latè per continentem extendantur, raris portubus à Naturâ donata, vel pulsata implacabili pelago. Sed & iisdem aliquando, & nunc etiam hodie, æquor placuit, placetque; & transportatus miles, qui discretas salı fluctibus Insulas, terrasque, armis domaret. Sic Germani, Tartarique, & Persæ, à terrestri certamine ad maritimum conuersi, Sarmaticum, Glaciale; Indicum, Persicum, Syriacum, Euxinum, Caspiumque maria, hostium cadaueribus, armis, fragmentísque nauium compleuerunt: & nunc quoque, cum senserint, quid naualis exercitus ad salutem gloriámque Gentium potest; primi Botnicum Sinum, tractúmque maritimum Mechelburgensis Ducatus, & Prussiæ, Stationariis classibus seruant, vicinis metus. Tartari, Euxinum Pontum Turcis abstulère, ipsámque Constantinopolim quotidianis excursionibus lacessunt. Nec Persarum Regi rei naualis minor est cura, qui Ormum, Persici Sinus Insulam, Batauis auxiliantibus, Lusitanis eripuit, & nunc mare suum suis nauigiis implet, sæuítque in æquor, quod tandiu in terras suas sæuierat, sempérque, dum lancinat littus, ademerat aliquid, patienti. Omnes hodie populi, deserto solo, mare habitant, coguntque syluas natare. Nos quoque sub Christianissimo Rege LVDOVICO XIII. omissæ tot sæculis nauigationes delectant: iam nostris vtimur na-

uigiis, & nunc, qui quondam peregrinas classes optabamus aspicere, mittimus aliis Prouinciis, & terrorem pariter, & decorem. Olim Asiam atque Africam subiecimus; sed alienis nauibus vecti, multísque deinde sæculis obdormiuimus terræ, cùm nullus portus Regibus nostris, nulla naualis esset statio. At postquam maritimæ Prouinciæ, vel ereptæ hostibus, vel successionis iure, ad Valesios, Borboniósque deuolutæ, liliis redditæ sunt: Franciscus I. Gallıarum Rex Italico bello occupatus, quinquaginta quinque triremium classem suis impensis extruxit, integrámque Henrico II. reliquit. Isto fatis abrepto, res naualis neglecta: cùm Reges nostri intestinis incendiis extinguendis intenti, maritimis curis animos intendere non possent. At postquam nubila tempestatésque de Gallico cœlo, solóque Henricus Magnus auertit, commercia restituere, securum pelagus, purgatúmque reddere, hostes maris imperio disiicere, instituit: ob id triremes aliquot Massiliensi in portu, æquori Mediterraneo pacando, fabricatæ: aliæque in Oceano naues: construendis, armandisque aliis collecta vndique & asportata materia: & nisi æterno posterorum, & nostro luctu, ex hominum oculis coactus euolasset, haud dubiè Magni titulum ad Indos vsque & Americam, illegitimis occupatoribus expulsis, importasset, terrarum, marisque dominus. Nouerat ille, tribus maximè rebus, securitatem, opulentiam, noménque Regnis dari. Pace? hanc Orbi nostro reddiderat. Bellis externis! in medio istorum apparatu vitam posuit: non magis peditatu, equitatúque, quàm classibus potens. Denique, libertate commercij, quod vt exequeretur, variis in portubus naues, arcésque, atque propugnacula extrui iusserat, ad negotiantium tutelam, metum verò & exitium hostium, & piratarum. Nudi quotidie mercatores ad eius genua aduoluti, abreptas sibi mari in medio naues querebantur: populos quoque, quibus nobiscum amicitia erat, imbecillitate nostrà securos, expositas in portubus occupare, negotiantes necare, aut afficere infami supplicio. Vires non esse læsis ad vltionem: Nouas Gallias colonis viduas. Imperium Hispanorum vltra noti pelagi vastitatem porrectum: & iam intutum esse illud maris spatium, quod in nostro littore stantibus videtur: ipsos portuum aditus teneri ab hoste, nec audaciam esse nostris, timore retentis, vela faciendi: Amiralio solum nomen sine authoritate restare: portoria & vectigalia Principis in dies minui, quæ in immensum augerentur, si armatæ naues essent, quæ tutum iter nauigaturis præstarent. Tributa, quæ nauigantes penderent, decimámque mercium & prædæ, ad nauigiorum fabricationem, armamenta, & stipendia militum suffectura.

ſuffectura. Portuoſa Galliarum littora, ſecuras ſtationes, multarum & maximarum claſsium patientes: exercitatiſsimos nautas, validos milites: ſtupas, ferrum, canaben, ligna, ceteráque id generis naualis rei, in noſtro ſolo vbertim naſci. Quid, quod mille fluminibus nauigiorum patientibus gratiſsima tellus interſcinditur, quæ incolis curruum naturalium loco, indefeſsâ & immortali tranſportatione natiuas opes, quo placet, vehunt, deducúntque alienas? Credi flumina illa ab ipſo Oceano in noſtras terras emiſſa, eo fine, vt poſtquam prata, agros, ſyluas, villas, vrbeſque inuiſerint, decorauerint, ditauerint, redeant rurſus in parentis dominique ſinum, bonorum quæ fecerint, quæque ipſa viderint, rationem reddit ura. Poſitam inter Hiſpanias & Italiam Narbonenſem Galliam, ſi triremibus abundaret, commercia vtriuſque gentis inhibituram: rurſúmque Hiſpanorum auxilia, ſi Italicum bellum, Neapolitanum, aut Siculum nobis placeret. Remp. Genuenſium, poteſtatémque Regulorum totius Italiæ breui perituram, cùm illis opes non ſint ad ſumptus claſsicos neceſſarios, ſi noſtris conatibus reſiſtere tentarent. Neque ſecurius Barbaros infeſtaturos maria, quibus piratici lembi, & pauca triremes ſunt. Amicitiam cum Venetis, Turcíſque, Adriaticum mare, Ionium, Euxinum, Syriacum, Ægyptiúmque, noſtris non modo claſſibus iter aperire, ſed & certa auxilia polliceri & offerre. Iam, Aquitaniam, Armoricas, & Normanniam, poſitas ad Oceanum, pluribus portubus, quàm Hiſpaniæ, Italiáque omnis, nobilitatas, priuatis abundare nauibus: ſi Stationaria claſsis, parata ad omnem occaſionem, fortunámque fuerit, incluſis, inter Batauos & Normannos Belgis, ruinam minari: Iberorum vero commerciis & Imperio, tum Americæ, tum Indiæ, finem proximum. Maxime ſi priſca cum Batauis ſocietas incorrupta permaneret. Quid enim ſpei reliquum Hiſpano, belliccoſiſsimis nationibus terrâ marique in eius perniciem coniunctis, atque armatis! Cum iam hodie, ſine noſtro milite, Batauis non modo laceſſantibus reſiſtant, ſed etiam vltro bellum inferant: Ibericas claſses, eáſque validiſsimas frangant, & apertâ vi inuadant portus, occupéntque vrbes Inſuláſque totius Orientis atque Americæ celebriores. Hoc defatigatis longâ nauigatione militibus integros milites ſuffectos, hoc exercitationem nauticam facere: dum torpemus incurioſi, contentíque terris, quas mendicantium, ganeonum, & prædonum vexant examina: quæ ſi nauticæ turbæ insererentur, vel in nouas Colonias ſparſa mitterentur, fœlicior in ſuo ſolo Gallia eſſet, & in externo glorioſior. Fertilitatem, opéſque Galliarum damnoſas, niſi per ciues in alienas terras deportentur. Nam dum exteri commer-

cij prætextu securi obambulant, penetrántque vrbes, situs, earumdem, munimentáque agnoscunt, turbas excitant, animos ab obsequio Regis diuellunt, in rebellionem inducunt, omnesque lucri cupidos in suas partes trahunt. Numerosam populis Galliam, nisi ad classes & colonias deducta, minuatur, ad exotica regna seruitia & artifices missuram: & iam toto Orbe diffusos Gallos, coniugio & amicitiâ exteris mixtos, hostes vel esse, vel generare, neque pene alios seruos, cocos, crustularios, tonsores, agricolas, vinitores Hispaniam hodie habere, crescere augerique in dies, & ni medeatur, vnde amici venerunt, hostes redituros. Hæc, & alia mercatores illi ad aures Henrici Magni; quibus inductus, ciuitatibus iuxta mare positis, quidquid necessarium erat ad ciuium & oræ tutelam stabiliuit. Ieras Insulas, olim Stœcades, quæ ante Massiliam sunt, Ligustico littori obtentas, munire constituit, iecitque arcium & propugnaculorum fundamenta apud Antipolim & Telonum, Gallico pelago impositas vrbes. Cetera magnis consiliis destinata, mors præuenit, & interrupit incepta, quæ hodie non solum repetuntur, sed & ampliantur auspiciis LVDOVICI XIII. hortante atque instigante nuper Eminentissimo Cardinali Richelæo, commerciorum & littorum vtriusque maris Præfecto: qui de Regis imperio, Pictonico in tractu proximisque in Insulis arces cum præsidiis locauit. Portus Morinorum & Normannorum oblimatos detersit: in orâ Armoricæ, apud Morbihanum, portum excauauit, quadrato lapide firmatum, vrbísque nouæ fundamenta iecit. Regias naues septem ingentis magnitudinis, apud Amstelodamum fabricatas, nostræ classi addidit: quâ Rupellanorum Anglorúmque maritimas vires fugauit, debellauit. Eodem authore commerciorum Societates per Gallias institutæ, apertúmque mare negociantibus. Missæ in Canadam Americæ, quæ alio nomine Noua Francia dicitur, Coloniæ, pulsi inde Scoti & Angli: poscentibus Orientis & Africæ Regibus, amicitia concessa, purgatum prædonibus & meretricibus Regnum, impositâ inani, vel maleficâ turbâ, nauigiis, & in alium Orbem, quærundis liberis, occupandisque terris transportatâ. Quæ omnia quàm efficacia sint ad Regnorum amplificationem & conseruationem ex lectura istius operis, quicunq; volet, inueniet. Hic Reges Principésque legent, quantùm, & quibus causis singula Imperia mari creuerint: quos, & quales classium Duces habuerint, quæ illis, & quot nauigia, repellendo, vel insequendo hosti: quàm formâ varia, armamentis, propugnatoribus: quæ munitiones portuum vrbiúmque maritimarum tum antiquæ, tum recentes. Nemo enim bello lacessere, aut facere audet in-

iuriam

iuriam ei Regno, vel populo, quem expeditum & promptum ad resistendum vindicandúmque cognoscit. Hinc præsidia, arcésque littorales, & classes, semper fuerunt Gentibus ad Imperium Orbis aspirantibus. Iam verò, maritimis exercitibus Præfectus, quid ad pugnã victoriámque naualem possint velocia, vel tarda nauigia, illa insequendo hosti, ista resistendo, ex istius operis lectione passim accipiet. Adde, quod & dispositiones armatarum classium multiplices, arma, naualia, strategemata, machinas, naturam æstuum, fluminum & pelagi, tutósque & intutos portus inueniet. Facit etiam ad victoriam multum, ordo classis dum pelagus sulcat, notitia hostilis, per præcursorias naues tacitè explorata, profectio sine tumultu, eorum qui singulis nauibus imperant in Ducem amor & obsequium: militum ordo, atque ordinatio, vt sciat, quid quisque defendere in naui, quem locum tenere, quibus armis vti, quis, quomodo, & quando in hostilem nauim desilire, aut in eam ascendere debeat. Obseruare quoque decebit, an remigibus, an nautis concordia stet: sæpè enim medio in certamine, iis in milites insurgentibus, magna clades maximis classibus inflicta est. Præcipua autem Præfectorum cura, vt in multos menses annona, munimentáque & res præliis aptæ deuehantur: nam multos hæc incuria perdidit. At nauium magistri, mercatores, turbáque nautica, totius Orbis antiqui atque noui periplo facto, stationes omnes, emporia, portúsque cognoscent, cui oræ fœderati, sociíque populi imperent: vnde auxilia, aquam, militem, vel cibaria capiant, si libuerit, in hoc tractatu legent: aliáque ad eorum salutem & artem pertinentia: vt sunt, speciales cuiusque maris motus, impetúsque, quo anni tempore tractabile, vel inquietum vnumquodque sit pelagus: qui venti à terrâ spirent contrarij, vel salutares: quæ illorum ratio, quæ æstuum: quas naues fluctus admittant, qui profundi, qui syrtibus, aut rupibus obsiti: quæ nauium nomina formáque apud omnes nationes: denique pixidis nauticæ vsum, loxodromicen, nauigiorum compactiones, partes, fabricas, ornamenta, armamenta. At LECTOR, cui mare curæ non est, oditque nauigationes, seu bella detrectet, seu timeat insidiantes piratas, hic ordinem perpetuæ historiæ à cunabulis Orbis ad hanc vsque ætatem reperiet: multa enim sparsim conieci, quæ ad maritimarum rerum cognitionem non spectant, sed quæ, si prætermissa essent, temporum rationem interturbarent, eriperentque historiæ fructum, legenti. Ad hunc etiam pertinent, si curiosus, aut ingeniosus fuerit, Coloniarum omnium maritimarum enumeratio, tempusque conditionis: qui singulis nationibus classici Magistratus, quæ Stationa-

riæ, & Annonariæ classes, quibus in Prouinciis & portubus. Aderit lustrationibus naualis exercitus, noscet signa pugnæ, vel ineundæ, vel relinquendæ, mirabitur erecta trophæa, triumphantes curru victores, honoratos præmiis milites, naumachias, descriptiones littorum, aliáque quamplurima vltra historiæ modum luxuriantia, in curiosorum gratiam hic transcripta, plerunque verbis ipsis authorum, quos suo honore fraudare nolui: ideóque & loca, vnde singula desumpta sunt, marginibus adscripsi, ne LECTOR totum illud meum putaret, quod scribo. Est enim benignum, & plenum ingenui pudoris, fateri per quos profeceris: ingenij vero infœlicis, deprehendi in furto malle, quàm creditum reddere, cum præsertim sors fiat ex vsurâ, & authoritatem authorum exquirant, qui legunt. Addidi & annorum, vt quæque gesta sunt numerum, vt dillucidior & gratior narratio esset. Multa, ex authorum librorúmque penuriâ, quæ in hac vrbe, vnde scribo, maxima est, legentis humanitas supplebit. Excusabit & nomina, vel barbarè Latinitati intrusa, vel post singulum quodque caput hydrographiæ, malè, aut forsan ineptè, reddita: authorum culpâ est, è quibus plurima collegi: quis enim Regionum, locorum, promontoriorum, portuum, fluminum, vrbium, oppidorúmque antiquas appellationes hodiernis vocibus aptè, & sine errore, reddiderit, cùm horum situs, cursúsque plærunque ignorentur: aut quis ea quæ nuper detecta sunt, Romano sermone expresserit accuratè, cùm sint barbara, vel pro occupantis arbitrio indita: Lusitanica, Hispanica, Gallica, Anglica, Belgica. Vnde singulis capitibus, quæ descriptiones littorales complectuntur, vera, vel veris proximiora subdidi vocabula, ne verborum intricatio retineret legentem, cui studeo vigilóque, & ob id eum in meum fauorem, si benignus est, voco, & vt valeat, precor.

* * *

TYPOGRA

TYPOGRAPHVS
LECTORI S.

VM in manus meas duo ſimul Libri incidiſſent, *Naualis* ſcilicet *Hiſtoria Thomæ Riuij*, & *Ioannis Seldeni Mare Clauſum*, illicò in Moriſoti V.C. domum me contuli, humanitati eius confiſus, quam nemo fruſtra tentauit. Rogaui, vt ad ſe patriámque reſpiceret, detraheret eam laudem Riuio, ne primus videretur hiſtoriam naualem compegiſſe, quam ipſe dudum antea ORBI ſuo MARITIMO inſeruiſſet. Præoccuparet auidum famæ authorem, & ad hunc vſque diem hiſtoriam ſuam maritimam deduceret, quam Riuius ſub Seuero Imp. finierat. Teſtes abſoluti ante Annum 1630. eius operis, clariſſimos & doctiſſimos viros, R. P. Monachum, Brunum, Moreletum, Fauerellum, Monthilium, Maium, Reuolios, Gothofredos, Salmaſium, Galminium, Marcillacum, Golſium, innumeróſque alios, qui lectum illud publico fauore ſuſcipiendum iudicauerunt: in quod etiam Bergeronus, celebris nauigationum exoticarum author, animaduertiones ſequente anno ſcripſerit. Quod denique Anno 1632. Eminentiſsimus ille Cardinalis Richelæus, ſibi iam nuncupatum auidè ſuſceperat, Cebretóque & Citæo, quos inter domeſticos ſuos habebat, ad exactiorem lectionem tradiderat: quorum ſententia fuerit, non alium magis hoc ſæculo authorem ORBIS MARITIMI authore præualere Latini ſermonis puritate, arte, doctrinâ, iudicio, aliiſque omnibus, quæ ad ſuſcepti argumenti expoſitionem & voluptatem legentium faciunt. Quòd ſi quis tam obduratus ad fidem inueniretur, qui tot, tantorúmque virorum teſtimoniis contra leges ſtare nollet, illum ipſum, ſi ORBEM MARITIMVM perlegerit, in partes authoris ſuo genio iturum. Hiſtoriam enim hîc leget non intricatam, vt apud Riuium, ſed ita diſtributam, vt vnicuique Populo, Reipublicæ, & Regno propria ſit, & per annorum ſeriem digeſta. Neque hoc tantùm, licet & iſtud ſolum ad conciliandam omnium Nationum gratiam & amorem valeret, ſed & Rerumpublicarum Regnorúmque quotquot ſunt, aut fuerunt, claſſes,

* * * magiſtra-

magiſtratus & officia claſſica, leges ordinationéſque circa rem maritimam, naualia, trophæa, triumphos, aliáque ducum militúmque victorum præmia. Inueniet & in hoc opere non vulgaria de exercitationibus nauticis, ludis, naumachiis, luſtrationibus claſſiũ, ventis, vſu pixidis nauticæ, æſtubus & exũdationibus, pelagi, nauigiorũ ſtructurâ, de antiquorum noſtrorumq; nauigationibus, aliáq; plurima, quibus ſatiari etiam poteſt inexpletus animus multiplici ac delectabili varietate rerum facili & naturali ſtilo deſcriptarum, quorum omnium nihil eſſet in Riuio. Quibus ſi adderetur aliquid in Seldenum, contra illud, quod in libro quem *Mare Clauſum* inſcripſit, inconſideranter nimis & falsè aſſeruit, *Dominium Maris Britannici ad Sereniſſimum Magnæ Britanniæ Regem pertinere*, tum verò ex iniuriæ Gallico Imperio factæ vindictá, authoris ORBIS MARITIMI famam per omnem Orbem cum laude ſpargendam: illum vnum inuentum, qui poſt annos octo ab editione illius Libri, eâ ipsâ die, quâ in notitiam eius venit, calumnias Scriptoris Angli refelleret, veteráque Galliæ iura in Britannicum mare deduceret, oſtenderet, enuclearet. Inde parandi emendíque ORBIS MARITIMI ingens omnibus deſiderium naſciturum: me typos editioni, me ſtilum tabellarum æncarum ſcalptioni offerre, neque quidquam operæ meæ omiſſurum, quò cultum per ſe opus cultius redderetur, nitidis typis & papyro impreſſum. Quid plura? haud difficulter à C.V. Moriſoto impetraui quod ardentèr petebam, cùm iam ipſe in Seldenum iratus eſſet, neque diutius ferre poſſet contumeliam Genti ſuæ factam, & poſteritatem fraudare profecturo opere, quod nunc CANDIDE LECTOR, ereptum prelo tibi trado, ſi quid minus correctum aut emendatum erit, mihi, & editionis feſtinationi attribues, quam rei literariæ iuuandæ ſtudium impatiens incitauit, nihil hîc peccauit author, aut errauit. *Vale.*

Diuione Kal. Ianuarij, Ann. M. DC. XLIII.

ELEN

ELENCHVS CAPITVM LIBRI PRIMI.

CAPVT PRIMVM.

LIBRI SECVNDI

CAPITVM ELENCHVS.

CAPVT PRIMVM.

CAP.

*** 4 CAP.

AVTHO

AVTHORVM, QVI IN HOC OPERE CITANTVR, *nomina, Alphabetico ordine digesta.*

A.

ccivs.
Acosta.
Ado.
Ægesippus.
Æginardus.
Æschilus.
Ælianus.
Agatharchides.
Agatho.
Agathias. Agellius.
Aimonius Monachus.
Albertus.
Alex.ab Alexandro.
Alexander Guagninus.
Aliarus. Alonzus.
Alphonsus Arrianus.
Alphonsus à Carthagena.
Alphonsus Castrensis.
Alltedius.
Altamerus.
Ammianus.
Andr.Bureus.
Angelius à Vverdenaghen.
Angiolellus.
Antoninus Imp.
Antonius de Strada.
Annæus Lonicerus.
Annius Viterbiensis.
Antonius Maginus.
Antonius de Errera.
Apostolius.
Apollodorus.
Apollonij Scholiastes.
Apollonij, Poeta, & Philos.
Appianus.
Apuleius. Aretinus.
Argentræus.
Aristoteles.
Armenus.
Arnaldus Milius.
Arrianus.
Artemidorus.
Artus Thomas.
Athenæus.
Aubanus Teutonicus.
Aurelius Victor.

B.

Baifius.
Barlæus.
Barlandus.
Baronius.
Barthemus.
Basilicus.
Baudierus.
Beatus Rhenanus.
Becanus.
Beda.
Bella-Foresta.
Bellonius.
Bellonouanus.
Beniaminus.
Bergeronus.
Bernardinus Gometius.
Bernardus Paltilius.
Bernardus Iansz.
Beroaldus.
Berosus.
Bilibaldus Stobæus.
Blefkenius.
Blondus.
Bochellus.
Bockornzuerius.
Bocacius.
Boissacus.
Bordonius.
Boterus.
Brocardus.
Bruschius.
Bucananus.
Budæus. Bulengerus.
Busbequius.

C.

Cadamustus.
Cælius Augustinus.
Cæsar.
Callinus.
Callimachus.
Calphurnius.
Candenus.
Candidus.
Capitolinus.
Carrion.
Carresius.
Cassiodorus.
Castela Tholosanus.
Castanedeus.
Cerdanus.
Chalcondyla.
Chappuisus.
Chauueronus.
Chopinus.
Christophorus Richerius.
Cicero.
Ciophanus.
Clapmarius.
Claud.Cæsar.
Claudianus.
Cleiracus.
Clusius.
Cluuerius.
Codinus.
Collenutius.
Colombus.
Comes.
Comminesius.
Constantinus.
Constitutiones Regiæ.
Contarenus.
Corn.de Iudæis.
Corn.Nepos.
Corn.Nicolaus.
Cornel.Tacitus.
Corn.de Vena.
Corn.Vvitfietus.
Cremerus.
Curio.
Curtius.

D.

Dalechampius.
Daniel Rogertius.
Dares Phrygius.
Dauid Chitræus.
Demosthenes.
Dempsterus.
Dictys Cretensis.
Dio.
Diodorus Siculus.
Dionys.Hallicarnasseus.
Dionys.Cosmographus.

E.

Egnatius.
Empedocles.
Erythræus.
Escarbotus.
Ethycus Hister.
Ethymologicum vetus.
Eudoxus.
Eusebius.
Euripides. Eutropius.

F.

Fauinus.
Fauolius.
Fenestella.
Ferdinand.Cortesius.
Ferd.Magellanicus.
Festus.
Festus Anienus. Florus.

Franciscus

Franciscus Aluarezius.
Francisc Pyrardus.
Francisc.Tarapha.
Francisc.Drackus.
Frontinus.

G.

GAleotus Martius.
Galilæi Galilæi.
Gasparus Balby.
Georgius Braun.
Georg.Interianus.
Georg.Lilius.
Georg.Logotheta.
Gerbellius.
Geufræus.
Germanicus Cæsar.
Gillius.
Giraldus.
Girardus.
Girardus de Veer.
Giraua.
Gistellius.
Goltzius.
Gorlæus.
Gotfridus Viterbiensis.
Gregorius Gemistus.
Gregor.Isthomia.
Gregor.Tholosanus.
Gregor.Turonensis.
Grotius.
Guilelmus Apuliensis.
Gruterus.

H.

HAitonus.
Hanno Carthaginien.
Henricus Mulletus.
Henric. Pantaleon.
Henric.Soterus.
Herodotus.
Herrera.
Hesiodus.
D.Hieronymus.
Hieronymus Rubeus.
Hirtius.
Hobierus.
Hogembergius.
Homerus.
Hondius.
Horatius.
Hyginus.

I.

IAc.Cornelius Nectius.
Iacobus Fontanus.
Iac. le Moine.
Iac.Meierus.
Iac.Marius.
Iambulus.
Ioannes Aubanus.
Ioannes Episcopus Gerundensis.
Ioan. Boschæus.
Ioan.Bohemus.
Ioan.Crispus.
Ioan.Meursius.
Ioan.Hugo Lintscotanus.
Ioan.Feronius.
Ioan.Stadius.
Ioan.Frerçus.
Ioan.de Laet.
Ioan.Maurus.
Ioan.Vasæus.
Ioan.Seldenus.
Ioan.Verrerius.
Ioan.Koldingensis.
Ioan.Hermannus de Bree.
Iornandes.
Iordanus.
Iosephus Iudæus.
Iosephus Indus.
Iouius.
Isacius.
Isidorus.
Iuba.
Iulius Firmicus.
Iul.Pollux.
Iul.Obsequens.
Iunius.
Iustinianus.
Iustinus.

K.

KIriachus Anconitanus.
Krantzius.

L.

LAmpridius.
Lartic.
Lazius.
Leander Albertus.
Lemnius.
Leo Africanus.
Leonardus Chiensis.
Leonclauius.
Leuinus Apollonius de Regno Peruuiæ.
Levveklayus.
Linscotus.
Lipsius.
Liuius.
Lonicerus.
Louanius Castanedeus.
Lubinus.
Lucanus.
Lucianus.
Lucretius.
Ludouicus Golut.
Ludouic. Roman.Patritius.
Ludouic.Teisera.
Ludouic.Guicciardin.
Lycophron.

M.

MAffeius.
Maginus.
Maternus Turquetus.
Manilius.
Marcellinus
M.Adamus.
M.Escarbotius.
M.Zuerius.
M.Gothardus Arthus.
Marlianus.
Mariana.
Marmolius.
Marcus Aretius.
Marineus.
Marinus Barletius,
Martialis.
Masius.
Matthæus Parisius.
Matthias à Michou, siue Miecouiensis.
Matthiolus.
Maximilian.Transyluan.
Meckerkius.
Mercator.
Mercurius Gallicus.
Merlinus Coccaius.
Megisserus.
Meterenus.
Michael Ritius.
Michaëlius.
Misaldus.
Moletius.
Munsterus.
Moralis.
Musæus.
Mucianus.

N.

NArdus.
Natalis Comes.
Nazarius.
Nembrugensis.
Nicander.
Nicephorus Gregoras.
Nicolaus Gilius.
N.De Oliuerà.
Niger.
Nonius.
Nonnius.
Nostradamus.
Notitia vtriusque Imperij.

O.

OCco.
Olaus Magnus.
Oliuarius.

Authores qui in hoc Opere citantur.

PRIVI

PRIVILEGE DV ROY.

LOVIS PAR LA GRACE DE DIEV ROY DE FRANCE ET DE NAVARRE. A nos amez & feaux les Gens tenans nos Cours de Parlement, Baillifs, Senechaux, Preuosts ou leurs Lieutenans, & a tous nos autres Iusticiers & Officiers qu'il appartiendra. Salut: Nostre bien amé Pierre Palliot l'vn de nos Imprimeurs, Libraire & Graueur en nostre Ville de Dijon. Nous a fait remonstrer qu'il a recouuré vn Manuscrit intitulé, *Orbis Maritimi, siue Rerum in Mari & littoribus Gestarum generalis Historia: Authore* CLAVDIO BARTHOLOMÆO MORISOTO *Diuionensi*: lequel Liure il desireroit Imprimer, tant en langue Latine que Françoise pour l'vtilité & commodité du public: orné & enrichy de plusieurs Monuments antiques, Medalles, & Cartes des costes de Mer. Mais il craint que quelqu'autres Libraires ne le voulussent aussi Imprimer & mettre en vente apres qu'il en auroit fait les frais, s'il ne luy estoit par nous pourueu de nos lettres necessaires, humblement requerant icelles. A CES CAVSES desirant bien & fauorablement traiter ledit Exposant, & luy donner le moyen de parachever vn si digne ouurage & tant vtil au public: Nous luy auons permis & octroyé, & de nos graces speciale, pleine puissance & authorité Royalle, permettons & octroyons par ces presentes, d'imprimer ou faire imprimer en tel volume, caractere, langue, & par telle personne que bon luy semblera ledit Liure, & iceluy mettre & exposer en vente, & distribuer par tout nostre Royaume, pendant le temps & espace de dix ans accomplis, à commancer du iour que ledit Liure sera acheué d'Imprimer. Faisant tres-expresses inhibitions & deffences à tous Libraires, Imprimeurs, & à tous autres de quelque qualité & condition qu'ils soient, d'imprimer ou faire imprimer sous pretexte de changement, addition ou autrement ledit Liure, ny susciter aucun estranger de le faire pendant ledit temps, sans la permission & consentement dudit Exposant, a peine de quinze cens liures d'amande, de confiscation des exemplaires, & de tous despens dommages & interests au profit dudit Exposant: à la charge d'en mettre deux exemplaires en nostre Bibliotheque public auant que de l'exposer en vente, suiuant nos Reglemens, & vn en celle de nostre tres-cher & feal le Sieur Seguier, Comte de Gyen, Cheualier, Chancelier de France, à peine d'estre descheu dudit Priuilege. SI VOVS MANDONS, & à chacun de vous enioignons, que du contenu en ces presentes vous faciez iouir & vser plainement ledit Exposant, & à ce faire contraignez a obeir tous ceux qui y contreuiendront. Et si voulons qu'en mettant au commancement ou à la fin dudit Liure ces presentes ou vn extrait d'icelles, elles soient tenues pour deuement signifiées a qui il appartiendra, & qu'a la collation d'icelles faite par l'vn de nos amez & feaux Conseillers & Secretaires foy y soit adioustée comme au present Original. MANDONS au premier nostre Huissier ou Sergent sur ce requis, de faire pour l'execution des presentes tous exploits necessaires, sans demander congé, Placet, Visa, ne Pareatis, nonobstant oppositions ou appellations quelconques: CAR TEL EST nostre Plaisir. Donné à Paris le vingt-neufuiesme iour de Nouembre l'an de grace mil six cens quarente & vn, & de nostre Regne le trente-deuxiesme.

Par le ROY en son Conseil.

GVEROVLT.

Acheué d'Imprimer pour la premiere fois le dernier Decembre M. DC. XLII.

Les Exemplaires ont esté fournis.

ORBIS

ORBIS MARITIMI SIVE RERVM IN MARI ET LITTORIBVS GESTARVM GENERALIS HISTORIÆ LIBER PRIMVS.

CAPVT PRIMVM.

Fabulosa, incerta, & obscura, nauigationum, déque earum origine, & inuentoribus nauium.

OMNIVM Mortalium primum Noëmum, sibi suísque liberis ratem fabricasse credibile est, sine remis, velis, antennísque, & gubernaculis; obnoxiam diluuij fluctibus, & solo Deo rectore moderatam. Hunc Saturnum, *Sabellic. initio hist.* filios verò eius tres, Semum, Iaphetum, & Chamum; Iouem, Neptunum, & Plutonem fuisse; Ægyptij, Græci, & Latini scriptores voluerunt: quibus placet etiam & Gigantes, & Cyclopas extitisse ante Saturni tempora, pelagi incrementis absorptos, variis Orbis in locis quæ iam nauigandi arte cognitâ tenuerant. Tum Noëmi sobolem, *Fazellus lib. 1. decad. 1. rer. Sicular.* aquis in suos alueos reductis, innumerâ prole Armeniæ regionem impleuisse, nouásque inde sedes nauibus quęsiuisse. Semum totam Asiam, proximásque Insulas, cum suis liberis occupasse: Iaphetum Europam, & Mediterranei maris Insulas adeptum: Chamum verò Africam cum suis littoribus, dominij sui fecisse. Quid in tanta obscuritate dicam, certi nihil habeo, præcipuè antiquiores historias Poëtis inquinantibus, ita, vt qui pri-

 mi

Apollonius lib. 4. Argonaut.
Ouid. Fastor. lib. 1.

mi eorum, quos Dij appellant, nauigauerint, certò sciri non possit. Nam & Saturnum à falce, Drepani loco in Sicilia nomen fecisse, & Italiam, quòd in ea terrà classe vectus latuerit, Latium appellatum cognouimus. Iouem, Siculum, Creticum, Ionium-que maria piratis purgauisse, Bœotiæ, Siciliæ, Arcadiæ, & Cretæ imperasse: à Curetibus tubas & tympana, vocalia belli irritamenta, accepisse: à Cyclopibus, machinas in hostiles naues fulminantes. Hinc fabulatum Cyclopas fulmina Ioui fabricauisse, & Curetas illum Saturno insidianti surripuisse, terrore iniecto per tubarum clangorem, & tympanorum pulsum. Iam Plutonem, siue Chamum, Hebræis Nigrum, Græcis inferorum Deum, ob regionis & populorum, quos sub se habuit, fuscedinem; Africam, Lybiam, & Mauritaniam occupasse: inde traiecto Freto, quod postea Herculeum dictum est, Hispanias: vbi Solem occidere fabulantur, & mergi flumine Ibero. Eundem & Proserpinam è Sicilia rapuisse volunt, eámque in sua regna deuexisse. Neptunum à nando dictum, totum Mediterraneum mare classe texisse, huic à patre Saturno Præfectum; Amphitriten: Salaciam, & Veniliam vxores habuisse, hoc est, imperium in omnem aquam, salsos fluctus, & reciprocationes pelagi. Ante eius tempora, paucissimis remis agebantur naues, quales pontones sunt, quibus traiiciuntur flumina: rostratas, & turritas primus hic reperit, quibus totum mare Mediterraneum cum Insulis domuit: vrbem in Bœotià de nutricis nomine Arnonem condidit: Athenas, quòd eius ciues Mineruæ oliuam suo equo præposuissent, facto aggere, immissóque mari, penè submersit: in Sicilià Cererem compressit, Lybam in Phœnicià, Pitanen in Laconià, atque alias aliis maritimis in regionibus. In Asia Troiam ædificauit, mox iratus Laomedonti, totam regionem inundauit. In Thessalia Penei alueum purgauit, aliisque populis opem tulit, à quibus pro Deo cultus est, ludósque, & sacra, & templa, variis, tum in sequentibus locis accepit, vbi cum turbà Deorum æquoris, diebus sibi Festis ire creditus est.

Virgil Georgic. 4. Æneid. 8.
Pamphus in hymnis.
Theseus lib. 1 rer. Corinthiac.
Ouid. Metam. 6.
Zetzes hist. Sicul. Chil. 2.
Herodot. in Polhymnia.
Apollodor. lib. 3.

Cæruleus qualis properat Neptunus ad Isthmum
Quadriiugis inuectus, adit cùm flumina Lernæ,
Tænariúmque solum, vel Hyantia rura, Gerastum
Syluosum, Æmoniámque petram, vel fortia colla
Cùm premit alipedum Calabras incensus ad oras,
Quas amat, & toto diffusus numine seruat.
Tum variæ comitum facies immania cete,
Et senior Glauci chorus, Inoúsque Palæmon,
Tritonésque citi, Phorcíque exercitus omnis.

Huius, fuscina est; per quam Poëtæ triplicem potestatem ostendunt, tollendi, placandi, & seruandi æquoris. Tritona filium habuit

habuit buccinatorem, & tubicinem, sub cuius voce maria iras ponebant. *Hesiod. in Theogon.*

Mulcet aquas rector pelagi, supráque profundum *Ouid. Metam. 1.*
Extantem, atque humeros natiuo murice tinctum
Cæruleum Tritona vocat, conchǽque sonanti
Inspirare iubet; fluctúsque, & flumina signo
Iam reuocare dato, caua buccina sumitur illi
Tortilis, in latum quæ turbine crescit ab imo:
Buccina, quæ in medio concepit vt aëra ponto,
Littora voce replet sub vtroque iacentia Phœbo.
Tum quoque vt ora Dei madidâ rorantia barbâ
Contigit, & cecinit iussos inflata receßus,
Omnibus audita est, telluris, & æquoris vndis,
Et quibus est vndis audita, coercuit omnes.

Ceterùm, sicut Neptuni buccinator, qui classium caneret, Triton existimatus est, sic & Palæmon custodiæ portuum demandatus, vnde & Portunus, illíque ob id clauis attributa. Glauco fabricam nauium, & moderandi artem multi attribuunt; compegisse, & rexisse Argo nauim in eo nauali certamine, quod Iason cum Tyrrhenis habuit. Eundem quoque aiunt Nerei interpretem, & vatem extitisse, quoniam tempestates æquoris, tranquillitatem, & spiraturos ventos presagiret; quam scientiam & Nereum habuisse fabulantur; Nereidum, hoc est, diuersæ artis, & scientiæ, quæ ad nauigationem pertinet, parentem, siue repertorem. Quæ potestas Phorco fuerit, quem Phorcyn Græci vocant, nullibi reperio, quamuis hic inter maris Deos numeretur: eum legi Sardiniæ, & Corsicæ à Neptuno præpositum, ab Atlante nauali conflictu superatum, summersúmque cùm amplius non appareret, Deum creditum. Fingunt Proteum virum nauigandi peritiâ admirabilem, rerúmque maritimarum cognitione nobilem, in varias formas mutatum, intérque phocas habitauisse, quia solers vrinator, & scrutator naturæ huius elementi fuerit, qui, de piscibus, de plantis, lapidibus, elementorum transmutatione, déque rerum principiis fuerit philosophatus. Obscura illa, ad historiam sequentia propius accedunt. Cretenses, qui antea Macarones, & Aërij, antiquissimum Regem habuerunt Iouem, qui piratas classe domuit; tum & Minoëm Iouis filium, qui maritimo certamine Atheniensibus subactis, tributum illis imposuit. Phœnices mercibus suis auaritiam, luxum, atque omnium rerum inexplebiles cupiditates primi deuexerunt in Greciam. Taurum, virum strenuissimum, Minois classi præfectum, superauit Theseus, deditque precipitem æquori: hinc Minotauri fabula. Cùm autem Pherecus, nauis, qua Theseus in Cretam nauigauerat, gubernator, oblitus fuisset candi-

Comes Mythol. lib. 8. cap. 4.
Posis lib. 3. Amazonidis.
Euripid. in Oreste.
Natalis Comes Mythol lib. 8. c. 6.
Lucian. in dialogo cui tit. nauigium.
Sabellic Ennead. 1. lib. 1. & 4. Plutarch. in Theseo.
Diodor. lib. 5. c. 15.
Thucid. lib. 1 c. 1.

dum velum attollere in reditu, quod erat victoriæ signum, Ægeus Thesei pater, præcipitem se in mare misit, nomenque nouum illi fecit. Eadem illa ætate viuebat Dædalus, qui Minois crudelitatem fugiens, in Siciliam venit, ibique vrbem Minoam condidit: quamuis eam vrbem à Minoë ædificatam aliqui velint. Alas Dædali quibus è Cretâ aufugit, Mythici vela nauis putant. Verum nauigandi artis gloriam Prometheus apud Æschilum sibi vendicat. Huic, & aliis inuident Rhodij, qui se artis huius authores iactant, primique leges nauigantibus dederunt: vnde etiam apud Iurisperitos, & historicos, leges maritimæ, Rhodis attribuuntur. Eundem sibi honorem deberi Phœnices affirmant, qui Ionem, è qua Ionium mare, in Ægyptum è Græcia asportauerunt, polósque duos primi omnium discreuerunt. Cares quoque, domini quondam maris vocati, Corinthij, Ægynetæ, Tyrij, Ægyptij, suum hoc inuentum volunt. Inuentis ratibus in mari Rubro ab Erythrâ Rege, qui nomen ob id huic pelago suum dedit, nauigari ceptum est. Bœoti cùm in truncis arborum, aut iuncis corio tectis nauigaretur, remis vsi sunt. Platæenses minorum nauigiorum repertores putantur. Ratibus, Mysios & Troianos, Hellespontum tranasse multi produnt. Britanni corio circunsitis vsi, quas vitiles Latini appellát. Erictetem, biremem; * Amimoclem Corinthium, triremem; Athenienses, quadriremem; Nesicthona Salaminum, quinqueremem; Zenazoram, sexremem; Mnesigetona, octoremem, & deciremem: Alexandrum Magnum ordines remorum quatuor addidisse, Ptolomæum Soterem quindecimremem fecisse, duplicasse Demetrium Antigoni filium, quadraginta remium nauem compegisse Ptolomæum Philadelphum, Philopatorem quinquaginta, reperio: ipsámque Argo totidem surrexisse. Naue primus in Græciam ex Ægypto Danaus, à quo Danai Græci vocantur, appulit, ante, ratibus nauigabatur. Nilus olim ex papiro, scirpo, & arundine naues habuit; longa nauis ad formam Iasoniæ primùm Ægyptiis visa regnante Sesostride. Onerariam Hippius Tyrius, lembum Cyrenenses, Cymbam Phœnices, Circerum Cyprij, Lintres Germani circa Danubium habitantes, scaphas Illyrij, Hippagines, hoc est, vt Festo placet, naues quibus equi vehuntur, Salaminij, tectas longas Thasij, reperêre. Sunt qui non hippagines, sed hippagogas nominent, nec earum inuentores faciant Salaminios, sed Darium Persarum Regem, quibus equos in Thraciam exposuit, aduersus Miltiadem in campis Marathoniis cum sessoribus cædendos. In Lydiâ primus rate vectus est Pyrrhonus, cuius fabricator fuerat. Eusebius Vsonem, ait, arboribus amputatis, ambustísque, primum mare ingressum. Danaus Pentecontoron reperit, rostratas Gryphon Scytha in Oceano

Gregorius Gemistus lib. 1. rer. Græcarum.

Herodotus lib 1. Plin. lib 5. cap 12. & 19. Athenæus Deipn. lib. 1.

* *Amoclem Polyd. Vergil. vocat. de inuent. rer lib 3. cap 15 vbi & non Erictetem, sed Erythreos biremiũ inuentores ait: & pro Mnesigetone, Nesigetona nominat.*

Plinius lib. 7. c. 56. Diodor. lib 1. Polydor Vergilius de inuentione rerum, lib 3 c. 15. Ethicus Hister.

no Septentrionali. Legimus apud Athenęum immensæ molis naues Cycladas & Ætnas appellatas, hoc est, insulas, & montes.

CAPVT SECVNDVM.

Excursiones, & nauigationes variorum hominum, populorumque antiquissima. Bacchi, Jasonis, & Herculis expeditiones in mari. Item de raptu Ionis, Europa, Medea, & Helena.

SVCCEDVNT & alia, non minus quàm ea, quæ iam enarraui, obscura. Vexores Ægyptiorum Rex, in Scythiam: Tanais Scytharum Imp. in Ægyptum, solâ propagandi Imperij causâ, primi descendêre. Superiores Scythæ, naualibus prœliis Ægyptiis attritis, à Mæotide ad Syriacum, Creticúmque, & Ægyptium pelagus propagauerunt nouum Imperium; cui Caspium mare, Assyria, Asiáque tota, Nino debellato, accessit. Vxor Nini Semiramis in Indiam expeditionem parans, ad oras Cypri, Syriæque, & Phœniciæ, II. M. nauigiorum construxit, deportauítque curribus, tergísque camelorum dissoluta, ad Indum flumen. Scaurobates, siue, vt Diodoro placet, Starobates, Indorum Rex, classem lemborum IIII. M. ex harundinibus, opposuit reginæ, quæ de carpentis, in alueum Indi, suam quoque classem coniecerat, impleuerátque milite. Concursum est medio in flumine, Indi victi, captęque naues M: occupatæ insulæ, quas interlabens fluuius ripis suis eripuerat, eásque coërcebat Semiramis sublicio ponte: quæ, si eadem fortunâ domi vsa fuisset, haud dubiè fortis fœmina Heroum gesta superasset. Hîc temporum, rerúmque seriem in tantâ antiquitate vacillantem reperio. In Ægypto Scytharum colonias, in Scythiâ Ægyptiorum. Danaum apud Græcos, qui Ægyptius erat, sicut & Amasim regnasse in Ægypto; cùm Græcus esset. Ionas, Sardiniam, & Corsicam, à Sardo, & Cyrino Herculis filiis, denominationem sumpsisse. Tyrios, Phœnicum colonos, Cretensium verò, Troianos. Vnam è Vulcani insulis, quæ ad Septentrionem Siciliæ obtenta est, Liparum Ausonis Italiæ Regis filium primum occupasse, nomínique suo adoptatam, Lipaream appellasse. Thuscos deinde cum Liparensibus nauali prælio congressos, victos, & profligatos, captas naues, earúmque decimas ad Apollinem Delphos missas. Ab Æolo, qui ventorum rationem primus docuit, Æolias quoque Insulas nuncupatas lego. Tyriorum vetustissi-

Pompeius Trogus hist lib. 1.
Diod. l. 2. c. 5 & 11.
Agathias pro Vexore, Sesostrim nominat, Iordanus lib. de reb. Geticis Vesogim, & pro Tanas Taunasim.

Sabell. Ennead. 2. lib. 4.

Fazell. initio rer. Sicular.

Sabell. Enn. 1. l. 4.

tustissimas vrbes in Africâ, Carthaginem, Leptim, Vticam, & extra terrarum confinia Gades. Ægyptum ab Ægypto Rege: Ciliciam, & Phœniciam, à Cilice & Phœnice Europæ fratribus, denominatas. Tithonum Laomedontis, Ilij Regis, filium, in Æthiopiæ extremis versus mare, Memnonem genuisse, qui postea Æthiopum classem in auxilia Troianorum aduexit. Battum duabus triremibus in Africam nauigauisse, è Thera, insula Aegei maris, iuxtáque Cyrenem Zoam oppidum condidisse. Bellerophontem naui, in cuius prorâ equus alatus, in Lyciam aduectũ, vnde Pegasi fabula. Herculem, & Theseum in Amazonas IX. longis nauibus vectos. Amazonas contra, Pręfecto classis Penaxagora, Scytharum Regis filio, in Atticam aduersus eosdem descendisse, locúmque vbi castra posuerunt, Amazonium vocatum: cùm iam ante hoc bellum armiferæ fœminæ per Thraciam vsque ad Cimmerium Bosphorum penetrassent, multâ Asiæ, atque Europæ parte occupata. Eas Scytharum progeniem, qui Plino, & Scolpytho ducibus, in ora Cappadociæ, iuxta amnem Thermodoonta, victis incolis, consederant. Alij earum Amazonum sobolem fuisse, quæ longè antea Hesperam Insulam, vltra Gades in Oceano positam, Tritonidísque paludem, Aethiopiæ conterminam tenuerunt, cum insulis maris Atlantici: quæ etiam Myrina Reginâ duce, Libyâ peragrata, meauerunt in Aegyptum, firmataque cum Oro Isidis filio amicitia, Arabiam, Syriam, Ciliciámque dom[i]erunt: inde prostratis Phrygis, cùm ad Euxinum descendissent, finem Imperij, Caicum flumen fecerant, ínque Dorictica Prouinciâ maritimas vrbes ędificauerant, Ninam, Cymem, Pytamem, & Pryneam: in Lesbo insula, Mytilenem. Paulò ante hæc tempora, celebrabatur Bacchus, qui è Nysâ Arabiæ Fœlicis ciuitate, in qua regnabat, soluens, Rubri maris littoribus adiacentes populos subegit, victísque, Indis, tigribus ad currum admotis, triumphauit, monumentúmque victoriæ, quà sese in Oceanum Ganges pręcipitat, columnas duas erexit, in vicinis montibus. Acceperant Sinus Persici, atque Arabici accolæ imperium, Syriáque tota victori parebat: Ariadna in Diâ insulâ raptâ, non procul à Naxo à Tyrrhenis piratis victus, & captus, cùm eos vino largius infuso soporasset cymbâ in patriam elapsus rediit; vbi Arabes Phœnicésque, mercaturam, nauigationem, & syderum scientiam docuit.

Trogus hist. lib. 2. Diodorus lib. 3. c. 4. Notũ est id, Amazonas ajs. verus, rarescente numero, à vicinis concubitum petiisse, fœmininum sexum seruasse, reddidisse masculos patribus, vel occidisse ita apud eas detestabile puerperium erat, quod vbique constat esse vocatũ.

Dionysius de situ Orbis. Nonnius in Dionysiac. Diodorus lib. 3. & 4. Orosius lib. 1. Herodotus Clia.

Nouerat hic regimen dextrâ moderante carinæ
Flectere, & Oleniæ sydus pluuiale capellæ,
Taygetémque, Hyadásque oculis, Arctónque notare,
Ventorúmque domos, & portus puppibus aptos.

Ouid. Metam. lib. 3.

Ob id, quòd in eâ peregrinatione triennium consumpsit, sacra Trieterica in eius honorem Gręci instituerunt. Scilicet hic Io-

nium

nium pelagus lentauerat, Ninóque in Indiâ victo, in Greciâ Pentheum, in Thraciâ Lycurgum domuerat, vnde ingens debellatoris fama. Comites in eâ expeditione habuit, Opheltem, Medona, Dictyn, Libyn, Melanthum, Alcimedonta, Epopeum, Lycabam, Proreum, & Ethaliona. Nec ille in Phœnicibus instruendis inutilem, atque infructuosam operam locauit, instruxitque nauigandi legibus, accuratâ, & perspicaci demonstratione. Isti quippe Syriaco, Ægyptiacóque mari peruagato, negotiationis pretentu, in Græciam mercibus expositis, Ionem Inachi Argiuorum Regis filiam rapuerunt, Isidémque eam, postquam in Ægyptum venit, appellauerunt. Hoc exemplum Cretenses sequuti, & ipsi Europam Agenoris filiam è Phœniciâ vi deduxerunt. Græci postea è Colchide Medeam, & Troiani tandem è Greciâ Helenam, famosi argumentum belli. Et Ionium quidem mare ab Ione Inachi filiâ dictum est, vel ab Ionibus, qui raptoribus restiterant, eo absorbtis: creditáque est Io, siue Isis, ab Ægyptiis, quòd sine tempestate Asiæ, atque Europæ maria tranauisset, tandémque ad Nili ostia felicitèr peruenisset, tempestatum Dea, & numen salutare nauigantibus. Quam Phœnicum fraudem cùm Iupiter Cretensium rex animaduertisset, nauem conscendit, quæ in prorâ effigiem tauri præferebat, vnde Poëtæ mutatum in taurum, Europam Agenoris filiam tergo suo per mare portasse finxerunt. Raptâ Europâ Agenor ducibus filiis, Cadmo, & Thaso, classem instruxit, eáque diuisâ in diuersas Orbis partes dimisit filios, si sororem raptam non inuenissent, nusquam redituros. Thasus sorore nullibi inuentâ, in Insulâ maris Ægæi, Thraciæ oppositâ consedit, fecítque huic de suo nomine nouum nomen; nam antea Plate vocabatur: Cadmus verò permansit in Greciâ, & duce boue Thebas condidit, ob id Bœotias appellatas, quæ & origo regionis Bœotiæ creditur. In solatiũ patris lugentis, Europam Cretenses Deam fecerunt. At Medeæ nihil eiusmodi contigit, à Colchis, Grecísque pariter exosæ. Æta Solis filius Corinthi regno neglecto, Corinthiorum coloniam Colchos detulerat, ibique regnabat, Idyiâ Oceani filiâ in matrimonium ductâ, è quo Medea. Hæc nubilis erat, cùm Iason Peliæ iussu in Colchidem expeditionem parauit, ad aureum vellus, quod fuisse volunt, Crij (arietem Greci interpretantur) Phrixi gubernatoris, pellem auro impletam, vel saltem tectam: aut philosophici lapidis conficiendi artem in arietis pelle scriptam: aut thesaurum à Phrixo aduectum; à Phrixo Phrygia appellata, & oppidum Phrixium in confinio Colchidis, iuxta mare. Nonnullis placet aureum arietem, in nauigio Phrixi pro insigni positum: aut velleri arietino argumentum fecisse auri fodinas, quibus olim Colchis nobilitabatur. Lex tum per totam Greciam

Luciani in dialogo Zephyri, & Noti. Agatarchides in reb. Europæ. Museus in Titanograph. Calimachus de habitantes insulis. Nicander lib. de Europâ.

Apollonij Scholiastes in lib. 1. & 2. Argonautar. Apostolius cent. 13. Prouerb. 46. Diodor. Sicul. lib. 4. Suidas, Strabo libro 11. Appian in Mithridatico. Plin. lib. 5. cap 5. Plutarch. in Theseo. Apollodor. l. 1. Orpheus in hymn. Valer. Flacc. lib. 7. Argonaut. Pausan in Bœoticis. Hygin. cap. 14.

Gręciam publicata erat, ne quis longis nauibus præter Iaſonem vteretur, quem ducem in piratas, & ad cuſtodiam oræ maritimæ Gręci ſelegerent: tum ab eo Argo artifice quinquaginta remorum nauigium fabricatum, vocatúmque Argos, quique Heroas in eam intrauerunt, Argonautæ: quorum ſinguli ad ſingulos remos ſedebant. Linceus ſpeculator in corbe erat, maria perluſtrans: Iaſon in prorâ, nauis magiſter, & gubernator Tiphys, in puppi:

Qui maris inſidias, claræ quæ ſydera noctis
Norat, & è clauſis quem deſtinet Æolus antris.
Non metuat cui regna ratis, cui credere cœlum

Hic cum morbo apud Mariandinos in Propontide extinctus eſſet, ſucceſſorem in gubernandâ Argó Ancæum habuit, Neptuni filium, vel, vt aliis placet, Erginum. Naupegus erat Argus, cui curæ, ———ne quâ

Parte trahat tacitum puppis mare, fixáque fluctu
Vel pice, vel molli concludere vulnera cerâ.

Celeuſtes Orpheus,

-----qui carmine tonſas
Ire docet, ſummo paſsim ne gurgite pugnent.

Apollonius lib. 2.
Strabo lib. 7. & 11.
Plin lib 3. cap. 26.
Ouid. Triſt. lib. 3.

Vates, Mopſus & Idmon. Fuère Hercules, Caſtor Pollux, Theſeus, aliíque Diis geniti, ad remos. Hi primùm ex Aphete ad montem Athon, tum Samothraciam, Sygæúmque promontorium ſalutantes, Lemnum inſulam applicuerunt: Cyzicum deinde, Cium, Bebryciam, Iberiam, Syrtémque Libyæ, vbi templum condiderunt, quod Herculi poſtea fuit conſecratum, quia in certaminibus eo loci ab Argonautis celebratis, victor Hercules proclamatus fuiſſet. Demum cùm ob Syrtium naturam nauigare non poſſent, dicuntur illi nauim ſuam per XII. dies humeris portaſſe, donec mare rurſus inuenientes, expeditionem nauticam continuarent. Ad Theram inſulam tempeſtate excepti, cùm volatiles flammæ ſupra capita Caſtorum viſæ fuiſſent, crediti poſtea ſunt nauigantibus propitij, viſis flammarum lingulis, quæ hodie S. Helmi vocantur; ſalutares, ſi geminæ: exitiales, ſi ſingulæ apparuerint, exiſtimantur. Nondum Achaiæ nomen in vſu erat, Achæi in eam regionem de Argo naui expoſiti, nomen dederunt terræ. Reca & Amphiſtratus Lacones, Caſtorum aurigæ, Heniochiam vocauerunt, nam apud Gręcos Heniochus auriga eſt. In Thraciâ Argonautas Phineus ſuſcepit, liberatus ab Harpyis, eos iter in Colchidem docuit. Inde Strophades pręteruecti, Cyaneáſque petras, quæ Symplegades, ſiue concurrentia ſaxa, vocantur, vitatis Bithiniæ, & Salmideſſi piratis, ad Tyniadem inſulam, Mariandynos, Achureſiam, montéſque Paphlagonum peruenerunt. Mox Enetorum vrbem, Carambim,

rambim, Halym, Irim, Themiscyrum, agrum Dęantem, Cappadociam, Chalybes, Tybarenos, Mostynes, Aretiadem, Stymphalidum insulam, Macrones, Phylires, Bechiros, Saphires, Byzeres, ac Phasim fluuium, qui per terram Circæam fluebat, adiuerunt. Omissâ demum vrbe Cytaide, venerunt in Colchidem, è quá Iason Medeam simul, vellúsque aureum Iolcos deuexit, prius in Istrum, deinde iterum humeris naue transmissâ, in sinum Adriaticum nauigans, vbi Absyrtho Medeæ fratre classe victo, eas Insulas, in quarum conspectu pugnatum fuit, Absyrtides appellauit. Alij volunt cęsum à Medeâ Absyrthum, in scopulo, qui Pontico pelago adiacet, & ab eius sectione, seu laceratione, vrbem Tomos vocatam, quæ postea eo loci ædificata surrexit. Ab Absyrtidibus Insulis, Iason in Sardoum mare prosperis flatibus delatus, Syrenum saxis prętermissis ad Drepanum insulam, quæ postea Corcyra nuncupata est, incolumis euasit. Hìc à Colchis raptorem insequentibus, bello petitus, victúsque maritimo, & penè captus, ab Alcinoo, Phæacum in Corcyrâ Rege, defensus est, qui Colchis Medeam repetentibus, ita demum eam ad eos redituram pronunciauit, si intacta ab Iasone fuisset: quam cùm Iason vxorem dixisset, Colchi re infectâ ad Æetam remigrare veriti, in Illyrico sinu habitauerunt. Tum continuatâ nauigatione Argonautæ è Corcyrâ in Lybiam, post in Cretam, è Cretâ in Æginam, & Locridem, in Thessaliam tandem peruenerunt, nauímque, quâ tot maria lustrauerant, in Isthmo Corinthiaco Neptuno consecrauerunt, vbi postea in honorem Dei, maximo totius Gręciæ concursu, Isthmia celebrata. Instituta & ab iisdem alia certamina singulis quinquenniis celebranda, in Eleorum regione, iuxta Alpheum fluuium, Olympio Ioui sacra; indéque ratio computationis annorũ apud Græcos per Olympiadas incepit. Aliqui scribunt, Argonautas è Colchide fugientes, ab ostio Phasidis ad dexteram ripam cursum flexisse, pérque Cymmerium Bosphorum Mæotim ingressos, mox per Tanaim aduerso flumine, cùm ad eius fontes venissent, asportatam humeris nauim Oceano dedisse, totámque Europam deinde circuiuisse, pérque Gaditanum fretum solum patrium tetigisse. Decantata toties à poëtis & historicis expeditio, ab astrologis quoque cœlo donata est; in quo nauim Argo iuxta Phrixi arietem collocant.

Diodor. lib. 4 c. 4.

Apollonius & Orpheus in Argonautis.

------Oceano vaga sydera surgunt
Exertátque Aries caput, & fera cornua quassans
Incipit in gelidos sese obiectare Triones.
Illinc auratâ nitet olim texta figurâ
Nauis, & ipsa suo spumescunt cærula fluctu.
Aurea materies, & clauo nexilis aureo.

Pontan. Uran. l. 3.

Ipsa quidem memor aduectæ de Colchide pellis
Quadrupedem obseruat, versáque in vellera puppi
Prora latet, malóque suis spectabilis astris,
Prospectat ditem felici vellere lanam,
Quam cœlo pater impositam regnare per vndas
Iussit, & esse polo voluit, quo nostra moueret
Pectora, sulcandóque mari, remisque agitandis,
Mercibus & peregrè per littora curua petendis.

Dares Phrygius de excidio Troia. Dionys. de situ Orbis. Diodor. l. 4. c. 3.

Ceterùm non omnes illi LIV. Argonautæ Colchos peruenerunt, multis in itinere aut morbo, aut aliâ de causa absumptis: inter eos Hercules, dum Hylam desiderium suum Nympharúmque, in Mœsiâ quęrit, iuxta Ascanium flumen raptum, cum Telamone, Theseo, & Polyphemo eo in littore à ceteris relictus est. Vbi ab incolis IX. nauibus acceptis, ad Thermodoontis ostium applicuit, & Amazones vicit. Troiâ inde capta, collectáque in Cretâ, & ampliatâ classe, contra Geriona in Iberiam nauigauit, vltráque Fretum Gaditanum victi Gerionis boues in Insulam Oceani Gadiram deuexit: * tum columnas duas Calpen & Abylen, fines Africæ, atque Europæ, in extremo freti, quod ab eo Herculeum posteritas dixit, collocauit. Inde victor in Libyam, Italiam, Siciliam, & Erycem appulit; piratis Ionio mari fugatis, Mycenas ad Eurystheum rediit, à quo iussus aurea Hesperidum poma rapere, iterum longam nauigationem suscepit, emensóque Adriatico sinu, in Thusciam, Liguriam, Galliam, Libyámque descendit. In iis oris multa virtutis, & fortitudinis egregia facinora edidit, in Libyâ, Anteum suffocauit: in Ægypto, Busirim mactauit, ad aras Neptuni: obtruncauit in Arabiâ Emathionem, Coon insulam diripuit, cum Acheloo in Calidone depugnauit, Perechmum Eubœæ regem profligauit, Cycadas è finibus Locridis expulit, in Phlegræis campis Gigantes debellauit. Tandem tot laboribus exantlatis emeritam clauam Mercurio sacrauit, Poligij cognomine. Hanc in tellurem actam radices sumpsisse, & pullulasse, scribunt, in oleam; vt ex bello pacem nasci intelligeremus. Per Iolaum classis præfectum Thespiadum Colonias in Sardiniam deduxit. Per Oileum Amphierai filium, Laomedontem in Troiano littore, nauali certamine attriuit. Post hęc Hercules ad inferos descendit, id est, mortuus est, relatúsque in numerum Deorum. His temporibus in OEbaliâ Helena fuit, à Theseo Herculis socio primùm rapta, post à Paride, qui cum XX. triremibus ad repetendam Hesionem, quam Telamon secum in Gręciam vi aduexerat, missus à Troianis, cum thesauris Menelai mariti Helenem in Ægyptum raptam deduxit, ad Canopicum Nili ostium, iuxta Herculis phanum, quod fugitiuis asilum erat. Iratus Protheus Ægypti Rex, raptorem raptámque

** Vide Ludouic. Nonium Hispaniæ, c. 10. Quando Hispanias à connexu Africæ mare eripuerit. An Isthmū perfoderit Hercules, an congesta humo hodiernas angustias fecerit: an Calpe & Abyla ante Herculem fuerunt: aliáque ad eam rem pertinentia.*

Pausanias in Laconicis. Herod. in Euterpe.

prámque in Asiam fugere compulit, in itinere ob stuprum Helenæ in Insulâ Cranaë illatum, ea Insula Helene postea vocata est.

CAPVT TERTIVM.

Græcorum apparatus maritimus. Errores Vlyssis & Æneæ.

GRÆCI, Iniuriam à Paride acceptam vindicaturi, bellum in Troianos per quinquennium parauerunt. Duces expeditionis fuerunt LXIX. classes XXVIII. naues MCXL. Bœotos Penelas, Leytus, Archelaus, Protenor, & Colomus, L. nauibus vexêre, in vnaquaque milites CXX. erant. Ascalaphus & Ialmenus XXX. naues habuerunt, ex Asplenâ & Mineâ vrbibus milite conducto. Phocensium classi, quæ XL. triremibus constabat, Scedius & Epistrophus imperabant. Totidem Locros vehebat Aiax Oilai filius. Totidem Elephenor Albanos. Totidem Athenienses Mnestheus. XII. omninò naues erant Aiaci Telamonio. Signa Diomedis, Stenelli, & Euriali sequebantur. Argiuorum, Tyrinthiorum, Thresenorum, Eronensium, Epidauriorum, Æginentium, & Massetorum naues LXXX. Micenæ, & Corinthus, aliæque vrbes classem C. nauigiorum Agamemnoni ministrauerant. E Lacedæmone LX. Menelaus, cuius causâ tantum bellum parabatur, eduxit. E Pilo LXX. Nestor. Ex Arcadiâ LX. Agapenor, celebris iam tum pirata, qui ob id post Agamemnonem imperium in omnes classes habebat. Amphimacus, & Talpius, cum duobus aliis fratribus, Epeiorum classis, quæ XL. nauium erat, duces erant: Meges, Dulichiorum, quibus nauigia XLIX. Præerat Cephaleniis Vlysses, qui XII. nauibus vehebantur. Thoas Ætholis, qui XL. Idomeneus Cretensibus, qui LXXX. Tlepolemus Rhodiis triremibus IX. Nireus Cimæis III. Phidippus & Antippus Nisiriensibus XXX. Achilles L. Mirmidone impleuerat. Prothesilaus Philaciis XL. Eumeles Phereis XI. Philoctetes Thaumaciis VII. Podalirius & Machaon Triceiorum XXX. Sub Euripilo XL. naues erant, tracto milite è iugis Tetanis. Polipeto parebant ex Argissà proximisque vrbibus locata nauigia XL. Pereboiis æqua classis erat sub Guneo: æqua quoque Thentredoniis & Peneis, sub Prothois duobus. Is numerus classium, nauiúmque Græcis. Et primùm quidem à Troianis, qui in littore erant, tantus naualis exercitus repulsus, in Cherronesum retro nauigauit, vbi prędantium more, maritima Troia-

Dares Phrygius. Dictys Cretensis lib. 1. belli Troiani. Homer. Iliad.

norum oppida depopulatus est, mox noctu in Iliensium portum descendit, quo ab Hectore reiectus, varia deinde fortunâ pugnatum: donec Hectore & Achille cęsis, Græci iterum exuti castris in Cherronesium fugerunt. Erant Iliensium, qui Cretensium coloni sunt, res in eo statu, cùm Amazones Pentesilea duce, ex Ponto; Yphidamas è Thracia, Memnon ex Æthiopia, magnis classibus suppetias Priamo venerunt: Græcis verò Pyrrhus è Seyro Insula, Philoctetes ex Lemno, quibus firmati auxiliis, Troianam isti terram repetunt, vbi post varia prælia fœdus factum, quo Gręci pro eâ pecunia quam Priamus sibi dari postulabat, ob bellum iniuriâ illatum, Iliacæ Mineruæ opus memorabile sacrare atque offerre debebant. Hoc equus erat, cum hoc titulo: ACHIVI MINERVÆ ILIADIS SACRVM. Vnde sumpta est à Poëtis materia, vt Troiam equo captam memoriæ prodiderint. Plinius bellicâ machinâ, qua muri olim vrbium disiiciebantur, captam Troiam asserit, forsan illi ęnea capitis equini figura, quæ postea arietis apud Gręcos, Romanosque fuit, Epeo opifice. Ceterum cùm Græci patriam suam repeterent, tempestatibus excepti, longos errores, aut naufragia passi sunt. Diomedes & Menelaus in Ægyptum ventis acti, primus exiguas insulas Diomedeas vocauit. Petilia in Brutiis Philoctetæ opus traditur: & Idomenei Cretensis loca quædam ostenduntur in Salentinis. Fuit & Cypria à Salamine Teucro condita, & circa Nili ostium Canobum, siue Canopus, de nomine gubernatoris, qui Menelai nauem moderabatur, appellatum oppidum. Sed inter omnes Gręcos longis & vagis erroribus celebratur Vlysses. Hic è Troia ad littus Ciconum venit, vbi multis suorum terrestri & maritimo prælio cæsis, tandem cedere coactus est: cúmque iam Ithacæ proximus esset, ingruente vento, in Africam delatus, ad Lotophagorum regionem appulit. Hinc Siciliam, Æoliásque insulas tenuit. Dein ad Lęstrygonas ferocissimos Campaniæ populos, Circémque, Æęæ insulæ reginam, accessit, è quâ Telegonum & Ardeam genuit; hęc, Ardeam; ille, Tusculum, in Italiâ postea condiderunt. Relicta Circe, prceternauigatis Syrenum Insulis, Scyllâque, & Charybdi in Siciliæ orâ, sociis tempestate raptis, ad Ogygiam Insulam deiectus, è Calypsone nymphâ Ausonem, à quo Italia Ausonia dicta est, filium habuit. Æoliis insulis Siciliæ proximis tunc temporis imperabat Æolus, à quo Vlysses ventos vtre clausos, hoc est, in pelle arietina descriptam chartam marinam accepit. Inde iuxta Phęacum littus ruptâ rate, naufragus, à Nausicaâ Alcinoi filiâ vestes accepit. Ab Arete verò Alcinoi vxore, naues, & socios, quibus comitatus, in Ithacam expositus est. Neque ob id tutior in patriâ permansit, trucidatis quippe Penelopes procis, à Neoptolemo

Natal. Comes Mythol. lib. 9. cap. 1. Sabell. Ennead. 1. lib. 7. Dictys Cret. belli Troiani lib. 6. Homer. Plutarch. rer. Græc. l. 4 & 14. Tzetzes in Lycophront. Parthen. in Eroticis, cap. 3. Solin. c. 25. Strabo lib. 5. Tacitus de morib. Germanor.

ptolemo in exilium damnatus, Italiam adiuit, agrúmque Tyrrhenorum Gortynium incoluit. Alij eum in Epyrum relegatum volunt. Pulsum aliqui sęuitià maris in Britanniam Insulam, trásmisso Herculeo freto, iterum Italiam petiisse, & in Lusitanicà Oceani orà, Vlyssiponem vrbem erexisse. Eius aduentus in Germaniam monumenta monstrari, aliísque terris Britanniæ oppositis. Nec Græci tantùm, sed & ipsi Troiani Neptuni iras sensêrunt, inter quos maioris famæ est Æneas, qui post Troiæ excidium, collecta classe, ab Antandro in Thraciam traiecit, vbi de suo nomine vrbem ędificauit: inde Cherronesum, quæ Pallene dicta est, pręteruectus, à Crusis barbaris hospitio susceptus, hyeme transmissa, Veneri Genitrici templum dicauit. Hinc in Delum delatus, Cytherámque, Ortygiæ portum relinquens, Naxon, Donysam, Olearon, Paron, Cycladas, & Cretam adiuit, in quà Pergameæ vrbi fundamenta dedit. Salutatà ab alto Italia, Strophades, Ithacam, Samem, Dulichium, Zacynthum aut intrauit, aut vidit. In Ambracio sinu stationem habuit, Leucadióq; Apollini in Leucatæ promontorio sacrificauit. Inde Phęaciam, Epyrúmque legens, Butrotum vrbem ascendit, vbi Helenus Priamides cum Andromacha vxore, tempestate in eas oras pulsus, Chaonium portum à Chaone Troiano denominauerat, oppidúmque Pergamum; & arcem Iliacam construxerat, riuósque duos Xanthum & Simoënta dixerat, portis quoque Pergami eadem nomina indiderat, quæ Troiæ antiquæ portis fuerant. Sic denique Æneas Ionio pelago emenso, in eam Italiæ partem peruenit, quæ Magna Gręcia vocabatur. De eius & Didus amoribus fabulosum puto. In Sicilià Anchisem patrem amisit, vbi iam Helimus, & Ægestus, Troianorum Duces peruenerant, cum Aceste, à quibus Ilium, Ægesta, & Helyma vrbes conditæ. Portum in eadem Sicilià de Palinuri nauis rectoris naufragio, vocauit, Leucosiam, Caietam, & Misenum, de nominibus, mulieris amatæ, nutricis, & tubicinis. Probabile est ideo Poëtas finxisse Æneam, Herculem, Theseum, Pyrithoum, Vlyssem & Orpheum, ad inferos descendisse, propter longinquas eorum nauigationes, quibus à conspectu hominum diu separati, mox reduces, existimati sunt eò peruenisse, vbi animæ post mortem degunt: pręcipuè cùm & ipsi qui nauigauerant, beatas & fortunatas insulas, Elysios campos, nudósque insulares, & solo terrarum beneficio sine sudore viuentes, memorarent. Troianorum item proles putantur & Coloni Patauij, Heneti, alijque Illyrij & Adriæ incolæ. Successit excidio Troiano Phæacum excidium, quos in suo solo domitos victores Corinthij socios fecerunt, vrbémque ibi Corcyram condiderunt, è qua Corcyra insula vocari cœpta est, conditoribus suis semper infensa, déque cladibus suis Phœnicis in

Dares. Liuius. Dionys. Dion. Virgil. Æneid. 3. Ouid. Metam. 13.

Strabo lib. 1.

morem fortior exſurgens. Celebris tunc erat Ophyr Inſula, quam aliqui Auream Cherſoneſum, alij negant noſtro ſęculo inueniri, Salomonis Regis Iſraël expeditione, Tyriis claſſiarus nauigia Iſraëlitarum moderantibus.

CAPVT QVARTVM.

Perſarum, & Græcorum res in mari geſtæ, neque ad bellum Peloponneſiacum.

Herodot lib. 1.
Thucyd. lib. 1. c. 1.

POST hæc tempora Cimmerij, mox Lidij Græciæ captiuitatem fecerunt, Gyge, Ardye, Saddiate, Hallyatide, Cræſóque regnantibus. Iam Aſſyrij Orbis Imperium amiſerant, iam illis ſucceſſerat Medus, iam Medorum Rex Cyrus Lydos ſubegerat, cùm iſte occupandæ Græciæ cupidus Arpagum præfectum in Phocenſes miſit, qui prælio victi (in quo primi omnium Gręcorum longis nauibus non roſtratis, ſed Penticonteris, hoc eſt, lembis quinquagenum remorum vſi ſunt) pulſi patria, Corſicam habitarunt, infenſi Tyrrhenis, & Carthaginienſibus, quos in mari Sardoo nauali pugnà vicerunt, Maſſiliámque in littore Gallico condiderunt. Harpagus Phocenſibus debellatis, omnes populos ad Ionij maris littora iacentes, ſuperauit, Teïos, Caras, Caunios, & Lycios. Cyro Cambyſes, Cambyſi Magus, cui Comaris nomen, Mago Darius Hyſtaſpis filius ſucceſſit. Hic, vt Scythis bellum inferret, Iſtrum ponte coniunxit: inde Aſiam, & Macedoniam domuit, Gręciam occupare volens, Democedem Crotonienſem cum exploratoribus miſit, qui celocibus vecti, omnia Gręciæ maritima curioſè luſtrarunt, ſtationéſque, portus, & munimenta tabulis mandata deſcriptáque Dario tradiderunt, qui mox per Oſthanem, pręfectum claſſis, Samum occupauit priuſquam Ionas adoriretur. Eſt autem Samos Inſula in orà Ioniæ, inter Miletum, & Chium, Parthenias olim dicta, poſt Hydruſa, inde Anthemuſa, Melamphylus, & Cypariſſia: hanc Cares primi habitarunt, poſt Iones: ex Ithacâ etiam & Cephaleniâ celebris Inſula cultores habuit. Dum Cambyſes Perſarum Rex, pater Darij, Aſiæ Imperabat, Samum tenebat Polycrates tyrannus, qui centum nauibus potens, vtramque Ægei maris oram cum interiectis Inſulis dominio ſuo coniunxerat: Leſbios, qui aduerſus eum opem Mileſiis laturi venerant conflictu maritimo fugauerat, ſub illo tempore, quo Cambyſes in Ægyptios mouebat, cui ingentem Samiorum claſſem auxiliarem miſit, multitudine exoneraturus Inſulam, ſéque viris ſuæ dominationi infenſis leuaturus.

OLYMPIAD. LVIIII.

Trogus lib. 1.

Sabellic Enn. 2. l. 7.

leuaturus. Senserunt Samij tyranni artificium, progreßique in Carpathium vsque mare, retrò cursum flexêre, sed cùm in littus patrium descendissent, à Polycrate pedestri pugnâ superati, Lacedæmonem nauigauerunt, hinc Siphniorum terras vastarunt, cúmque ab Insulanis pugnâ victis, centum talenta expressissent, Zacinthiis Cretâ fugatis, ibi Cydoniam fundauerunt, & in Thyrreni maris orâ Dicæarchiam. Is Samiorum status erat, cùm eorum Insulam, cęso iam Polycrate per OEretem Cambysis ducem, Darius subegit, Osthane in eam misso, alij hunc Othanem vocant. Ex hac Insulâ Mandrocles fuit, author, & inuentor Bosphori Thracij nauibus sternendi, per quarum tabulata in Græciam primùm Persarum exercitus traiecit. Interim Osthanes Darij naualibus prępositus, Byzantios, & Chalcedonios capit, & in Troade Antandrum, nouáque classe à Lesbiis acceptâ, Lemnum, & Himbrum, à Pelasgis habitatas, subigit. Parte verò ex aliâ Athenienses Ionibus iuncti Gręciæ totius libertatem contra Persas tutabantur, variísque maritimis pugnis nunc attriti, nunc atterentes, in pendenti victoriam relinquebant. Iam quoniam ad bella Atheniensium ventum est, quæ non modò vltra spem gerendi, verumetiam vltra gesti fidem patrata sunt, operáq; Atheniensium effectu maiora, quàm voto fuerunt, eorum origo paucis verbis repetenda est. In suo solo nati sunt Athenienses, lanificij, vini, & olei vsus inuentores, ciuilis & bellicæ disciplinæ supra cunctas gentes studiosi, & gnari: ante Deucalionis tempora Regem habuerunt Cecropem: post Codrum, nemo Athenis regnauit. Administratio Reipublicæ annuis magistratibus permissa est. Sed ciuitati nullæ leges erant, quia libido dominantium pro legibus habebatur. Eligitur Solon, qui leges daret. Huius viri, inter multa egregia, & istud memorabile fuit. Inter Athenienses & Megarenses de proprietate Salaminæ Insulæ, propè vsque ad interitum dimicatum fuerat. Post clades multas capitale esse apud Athenienses cœpit, si quis legem de vindicandâ Insulâ tulisset. Sollicitus igitur Solon, ne, aut tacendo, parum Reip. consuleret, aut censendo periculum sibi faceret, subitam dementiam simulat, cuius veniâ, non dicturus modò prohibita, sed facturus erat. Sic inter fictam insaniam, insolitis sibi versibus suadere populo cœpit, quod vetabatur: omniúmq; animos ita incendit, vt extemplò bellũ aduersus Megarenses decerneretur. Interea memores illati ab Atheniensibus belli, & veriti, ne frustra arma mouisse viderentur, matronas Atheniensium in Eleusinis sacris noctu oppressuri, naues conscendunt. Quâ re cognita, dux Atheniensium Pisistratus, iuuentutem in insidiis locat, iussis matronis solito clamore & strepitu, etiam in accessu hostiũ, ne intellectos se sentiant, sacra celebrare, egressósque nauibus Megarenses

Idem lib. 8. di. 2a Ennead.

Trogus lib. 2.

OLYMPIAD. XLVI. ann. 3.

A Codro ad primam Olympiadem quæ ab Iphito incepit 289 ann. numerantur. A primâ Olympiade ad Solonem 46. Olympiades. A Troiæ obsidione ad mortem Codri 111. A Cecrope ad obsidionem Troianam 300. plus aut minus anni secundum Sigonium.

OLYMP. L.

Plutarch. in Solone.

ſes inopinantes aggreſſus, deleuit: ac protinus in claſſem vacuam, miſſo milite, intermixtis mulieribus, vt ſpeciem captiuarum matronarum prę berent, Megaram contendit. Ciues cùm & nauium formam, & petitam prædam agnoſcerent, obuij ad portum procedunt: quibus cęſis, Piſiſtratus paulum à capiendâ vrbe abfuit. Sed Piſiſtratus, quaſi ſibi non patriæ viciſſet, tyrannidem per dolum occupat: poſt cuius mortem, Diocles eius filius, poſt Dioclem filius alter, Hippias, Athenis regnauit. Hic, regno pulſus, & in exilium actus, profectus ad Perſas, ducem ſe Dario, inferenti Athenienſibus bellum, obtulit. Athenienſes audito Darij aduētu, non expectato Spartiatarum auxilio, in Marathonis campis Milciade Duce pugnauerunt, contra ſexcenta millia hoſtium. Victi Perſæ in naues confugerunt, è quibus multæ ſupreſſæ, multæ captæ. Inter ceteros Themiſtoclis adoleſcentis virtus enituit. Cynægiri quoque militis Athenienſis gloria magnis ſcriptorum laudibus celebrata eſt: qui poſt prælij innumeras cędes, cùm fugientes hoſtes ad naues egiſſet, hoſtilem nauem dextrâ manu apprehendit, nec prius dimiſit, quàm manum amitteret. Tum quoque amputatâ dextra, nauem ſiniſtrâ comprehendit: quam & ipſam cùm amiſiſſet, ad poſtremum, morſu nauem detinuit. Tanta in eo virtus fuit, vt non tot cędibus fatigatus, non ambabus manibus amiſſis victus fuerit, ſed naui dentibus arreptâ, ceu fera, dimicauerit; donec truncato capite, reliquo corpore periret. CCM. Perſarum eo prælio cecidêre. Cecidit & Hippias tyrannus Athenienſis, author & concitator huius belli, Diis patriæ vltoribus pœnas repetentibus. Interea & Darius cùm bellum reſtauraret, in ipſo apparatu moritur, relicto ſucceſſore Xerxe, cui, præter regnum à patre acceptum, Helleſpontios Inſuláſque, & vrbes orarum maritimarum ſubactas, per Megabiſum prefectum ad Praſiadem vſque paludem, reliquit: Bizantios etiam, & Chalcedonios in Thraciâ; Antandros, & Lamponios in Troade: Lemnum, & Imbrum Inſulas per Oſthanem captas: Cyprios pręterea, Artybio duce victos, & Mileſios, ante quorum mœnia nauali certamine Ionum CCCLXIII. triremes fractæ, & fugatæ fuerant. Reliquit & Xerxi filio Darius. Dardanum, Abydum, Lampſacum, ſingulas ſingulis diebus à Dauriſe Helleſponti maris præpoſito receptas in Perſarum fidem: Cariam quoque, Chium, Tenedum, Leſbum, & alias Inſulas ab Himeâ, qui Dauiſi ſucceſſerat, bello receptas. Duæ omninò clades inſignes Dario fuerant, reliquis partibus, illo fœlici, & victore; vna, in Marathoniis campis; altera, cùm Mardonij claſſem circa Athon montem in Macedoniæ orâ per tempeſtatem amiſit: ſed illæ iacturæ, abundante hominum multitudine, & nauigiorum, inter damna vix numeranda ſunt: cùm ſemper. Darius maioribus

OLYMPIAD. LXXII.

Herodot.4 5.& 6.

bus copiis, etiam victus, quàm victor, surrexerit. Igitur Xerxes bellum à patre cœptum aduersus Græciam, per quinquennium instruxit. Hinc Athon montem, circa quem ante annos aliquot Mardonius naufragium passus fuerat, vindicaturus ignominiam, à copiis naualibus quæ ad Eleuntem Chersonnesi in statione erant, in Isthmo à continente præcidi imperat: quinque vrbes reiectæ, & separatæ à continenti sunt, Dion, Olophyxos, Acrothoon, Thyssus, & Cleone. Euripus classiariorum operâ factus, duarum triremium capax. Commeatibus præterea ad mare pari studio deportatis, ipse, cum toto exercitu à Critallis Cappadociæ, Sardis versùs mouit. Mandat ad hæc, circa Abydum & Seston, quà vtrunque littus ab altero septem stadiis distat, vt pons Euripo imponeretur, quem iam iunctum, subita vis pelagi disiunxit. Quod vt Xerxi nunciatum est, trecenta Hellesponto verbera imperauit, compedésq; in imum vadū iniici, captiuitatem, & seruitium Neptuno se imponere sacrilega vanitate iactitans. Fama est, ne qua nota elemento deesset, misisse in vadum cum ferro vrinatorem, qui huic mari, seruitutis notam, stigmata velut inureret. Qui pontem fabricati fuerant, ob id quòd vndarum impetu diuulsus fuerat, extremo sunt supplicio affecti, ventorum culpâ in hominibus vindicatâ. Pons indè duplex æquori impositus, DCLXIV. triremibus, biremibúsque cathenis, atque anchoris tenacibus connexis, quibus acerum tabulata instrata sunt, vt per ea, ceu terræ inambularetur, munitis hinc & inde nauium lateribus, ne iumenta fluctuum aspectu inter transeundum turbarentur. Septem dies, & totidem noctes sine intermissione in transmittendo exercitu consumpti. In hoc classiarij, & milites qui in nauibus erant, non numerantur. Triremes autem fuere MCCC. & amplius. In quibus Phœnices erant, Cyprij, Cilices, Pamphylij, Lycij, Cares, Dores Asiatici, Iones, Æoles, & Hellespontij: quibus præerant, Prexaspes, Aspathenis, Megabisus, Megabatis, Achemenes, & Arabignes Darij filij. Aderant & duces singulis classibus, qui horum imperio parebant, & in his Artemisia Ligdamis filia. Periculo, quod imminebat, territi Athenienses, Delphos miserunt, qui de futuro statu ciuitatis Deum per Pythiam consulerent, quibus legatis Aristonice Pythia respondit.

Sabell. Enn. 3. l. 1.

Diodor. Sicul. l. 11. Herodot. l. 7. & 8. Thucydid. l. 1. c. 8. Trogus lib. 2. Hæc gesta sunt ann. 1. OLYMPIAD. LXXV.

Jupiter è ligno muris Tritonida donat,
Qui soli inuicti tibi sint, natisque saluti.

Secundùm hoc oraculum imbelli fœminarum virorúmque multitudine in Salaminen Insulam socialem, & amicam transportatâ, relictis vrbis domibus, & mœnibus, ex interpretatione Themistoclis, Athenienses ceteri, bello idonei, intra muros ligneos Tritonida, hoc est, * se, intra naues condiderunt. Tum Lacedæmonio

** vel vrbem suam, Athenas, hoc est, Tritonida, siue Mineruam. Nam vrbs propriè extra vrbem domicilijs vacua est.*

moniorum classi coniuncti, sollicitare amicos suos in partes suas, & auxilia ceperunt: aliqui recusauêre, alij dedêre: Iones, qui in exercitu Persarum erant, defectionem medio in certamine Themistocli polliciti sunt. Corcyrei Græcis LX. triremes instruxêre, sed illæ circa Tænaron retentæ, Salaminiæ pugnæ non interfuerunt: nam cùm de aduentu Xerxianæ classis Græci cognouissent, timeréntque ob imparem nauium & militum numerum, magno & vasto in mari certamen, non expectato sociorum aliquorum auxilio, angustias Salamini freti, ne circumueniri ab hostibus possent, occupauerunt. Ibi cùm dissensio inter ciuitatum Principes orta fuisset, & illi deserto bello ad sua tuenda dilabi vellent: timens Themistocles, ne discessu sociorum, vires minuerentur, per * seruum, quem fidelem nouerat, Xerxi nunciat, eum in locum Græciam conuenisse, in quo facilè debellari, atque opprimi posset. Quòd si ciuitates quæ iam abire vellent, dissiparentur, maiore labore ei singulas consectandas. Hoc dolo impulit Regem signum pugnæ dare. Græci quoque aduentu hostium occupati, prælium collatis viribus capessunt. Interea Rex, velut spectator pugnæ, cum parte nauium, in littore remanet. Arthemisia autem Regina Hallicarnassi, quæ in auxilium Xerxi venerat, inter primores duces bellum acerrimè ciebat: quippe vt in viro muliebrem timorem, ita in muliere virilem animum cerneres. Inter pugnandum, captas, & incensas per Xerxem Athenas, nunciatum est Græcis: Leonidem præterea & Spartanos ad Thermopylas terrestri certamine cecidisse, potiri hostem viarum angustiis. Tum demum cùm anceps quoque prælium esset, Iones qui cum Persis erant, exequuturi, quod Themistocli promiserant, subtrahere se pugnæ paulatim cœperunt: quorum defectione turbati Persæ, mox prælio victi, in fugam vertuntur. Multa hoc in concursu memorabilia fuerunt; collato marte, filij tres Sandaucis, vel vt alij malunt, Sandanis, qui sororem Darij vxorem habebat, captiui, & ad Themistoclem adducti, Euphrantidis vatis iussu, Omestæ Dionysio immolati sunt. Aristides Themistocli inimicus, eidem in periculo communi conciliatus est. Scyllis Scionæus vrinator, qui inter hostium classiarios erat, ad Græcos transfugit. Ab Aphetis ad Artemisium, octoginta stadia sub aquis natasse dicitur, res fabulæ quàm fidei propior. Hic antea cum filiâ Cyana, & ipsâ doctâ vrinatrice, Xerxis classem fœdè Magnesiæ scopulis laceratam, & ad Aphetas reliquâ sui parte commorantem, penè totam euerterat, scissis funibus, quibus anchoræ tenebantur, fractis gubernaculis, puppibus, & carinis ferrò sub vndâ terebratis: quo facto, vterque ad Græcos incolumis, & victor natando peruenit: in cuius rei memoriam Amphictyones, patri, & filiæ post Salamineam victoriam, statuas dedicarunt,

* *Sicinium, pædagogum filiorum Themistocles, nominat Sabell. Enn. 3. lib. 2 & Plutarch. in Themistocle.*

Pausanias in Phocaicis.

runt, posuerúntque in templo Delphico. Satis constat medio ardore pugnæ Calidnensium triremem ab Arthemisia depressam, cùm ferre non posset pusilanimitatem malè pugnantium. Hæc post pugnam euasit, pulso Atheniensium Trierarcho, qui fugienti institerat, vitatis etiam iis qui ad eam capiendam inuitati erant, præmio dragmarum XM. Aristides plerisque Atheniensium qui ad Salaminem stabant secũ assumptis, in Psyttaleam transiit, subitóque accessu barbaros oppressit, qui in statione ibi erant. Sic CCCLXXX. Græcorum naues, MCCC. Persarum vicerunt, innumerámque hostium multitudinem, pauci Græci, quibus Euribades Lacedæmonius imperabat; sustinentibus istud Atheniensibus, quamuis numero nauium, peritiáque rei maritimæ superiores essent, quoniam spes omnis victoriæ & libertatis in concordia sita esset. Hac clade perculsus Xerxes, è Mardonij sententiâ patriam repetit. Sed Græci auditâ Regis fugâ, consilium ineunt pontis interrumpendi: quem ille Abydo, velut victor maris fecerat, vt intercluso aditu, aut cum exercitu deleretur, aut desperatione rerum, pacem victus petere cogeretur. Sed Themistocles timens, ne interclusi hostes desperationem in virtutem verterent, & iter, quod aliter non pateret, ferro patefacerent, cùm persuadere ceteris non posset, seruum eundem, quem paulò ante, ad Xerxem mittit, certiorémque consilij facit, & occupare transitum maturâ fugâ iubet. Ille perculsus nuncio, tradit ducibus milites perducendos, ipse cum paucis Abydon contendit. Vbi cùm solutum pontem hybernis tempestatibus offendisset, piscatoriâ scaphâ traiecit trepidus. Erat res spectaculo digna, & ad æstimationem rerum humanæ sortis miranda, in exiguo latentem videre nauigio, quem paulò antè vix æquor omne capiebat: carentem etiam omni seruorum ministerio, cuius exercitus, propter multitudinem, terræ graues erant. Tandem Phœnissa susceptus naui, cursum in Asiam tetendit, ac tum furentibus ventis in periculum naufragij adductus, poscente gubernatore, vt onere nauis subleuaretur, nobiles viri, qui ad Regem peruenerant, illo adorato, confestim è naui in fluctus desiluerunt. Idem cùm & alij fecissent, Xerxes incolumis Asiam tenuit. Tum ibi gubernatorem nauis, quia periclitantem seruasset, aureâ corona donauit, donatúmque, ob eorum iacturam, qui in subiectum mare se de triremi deiecerant, capite mulctauit. Sed neque ob id, Græciâ pulsi sunt Persæ, classis reliqua in Samum transmisit, ibíque hibernauit: Mardonius terrestribus copiis, cùm oppida multa vastasset, ad Citheronem Bœotiæ montem deletus est, castráque eius, referta Regalis opulentiæ, capta. Vndè primùm Græcos, diuiso inter se auro Persico, diuitiarum luxuriâ cepit. Eodem fortè die, quo Mardonij copiæ cęsæ sunt, etiam nauali prælio in Asiâ,

Plut. in Aristide.

Sabell. Enn. 3. l. 2.

ſub monte Mycale, aduerſus Perſas dimicatum eſt. Ibi ante congreſſionem, cùm claſſes ex aduerſo ſtarent, fama ad vtrunque exercitum venit, viciſſe Græcos, & Mardonij copias occidione occidiſſe. Tantam famæ velocitatem fuiſſe, mirabile, vt cùm matutino tempore prælium in Bœotiâ commiſſum ſit, meridianis horis in Aſiam, per tot maria, & tantùm ſpatij, tam breui horarum momento, de victoriâ nunciatum ſit. Confecto bello cùm de præmiis ciuitatum ageretur, omnium ſentētia Athenienſium virtus ceteris prælata eſt. Inter duces quoque, Themiſtocles ciuitatum iudicio princeps iudicatus, gloriam patriæ ſuæ auxit, cuius mœnia ex integro condita ſunt, antiquis maiora, ob quod Lacedæmoniis Athenienſes ſuſpecti eſſe ceperunt, nauali etiam extructo, quod Piręeum vocatum eſt, cùm antea Athenienſium nauale Phalerum eſſet. Vexabat interim Athenienſium claſſis oras Ciliciæ, & Cypri, Cimonis ductu, latéque patebat toto mari reſtauratæ vrbis imperium, & iam Ægyptus Atticis opibus fulta, ad defectionem ſpectabat. Debellata quoque barbarorum claſſis, in Thraciam ſe receperat, Scyrúſque, Cimonis armis ceſſerat, Aſiáque tota ab Ioniâ ad Pamphyliam Perſicis pręſidiis liberata ab eodem erat; cùm ille obuiam venientibus hoſtibus proceſſurus, quorum claſſi Titrauſtes imperabat (qui pręlio congredi recuſans, ad Eurimedontem fluuium ſeceſſit, in Cypriæ, & Phœniciæ claſſis aduentum) cùm pertinacius inſtaret, hoſtis pugnam capeſſere coactus, claſſem proximis littoribus impegit, in amica caſtra terrâ fugiens. CC. naues cum ingenti hominum numero, Cimon cepit, præter alias multas, quæ partim ſuppreſſæ ſunt, partim læuâ dextráque ripâ fluminis illiſæ. Conuerſus inde victor ad LXXX. nauium claſſem, quæ Phœnicum erat, opprimendam, eam totam ad Hydropem, ex improuiſo adortus profligauit. Multiplex hæc clades tantum Perſarum Regno terrorem intulit, vt Rex in miſeras pacis conditiones conſentiret, quibus expreſſum erat, vt Perſa Graio mari abſtineret, néve longâ naui, vel roſtratâ, intra Cyaneas & Chelidonias Inſulas verſus Gręciam nauigaret. Satis conſtat Pacis aram ob id ipſum poſtea dedicatam. Paucis Perſarum, qui Cherſonneſum adhuc tenebant pacis conditiones diſplicuêre, quorum naues XIV. Cimon cepit, barbaríſque totâ Cherſonneſo pulſis, omnem eam terram cum Criſſeâ & Thaſiâ orâ Athenienſibus ſubiecit. In Scyrum coloniam deduxit, Naupactum, Eionáque recepit, Naxum, Cariam, & Lyciam partim vi, partim amicitia, ſibi adiunxit. Thaſios tandem rebellantes, & Æginetas Athenienſibus ſubegit, maríque victor, colonos Amphipolim, quam tenebant Edoni, miſit. Mortuo inter hæc Xerxe, Athenienſes Inaro, Regi Ægyptiorum, auxilia contra Artaxerxem Perſarum Regem decernunt, quorum ope freti Ægyptij Perſas ſuperant.

Pauſanias in Atticis.

Thucydid. lib. 1. c. 1. 11. & 12. Plutarch in Cimone. Diodor. Sicul. lib. 12.

OLYMPIAD. LXXIX.

Sigon. in tractat. cui tit. Athenienſium tempora.

CAPVT

CAPVT QVINTVM.

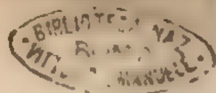
Ciuilia Græcorum bella maritima, ad bellum vsque Peloponnesiacum.

ATHENIENSIVM gloria, prædáque Persarum, luxum in Græciam, mox & discordiam intulit, Lacedæmoniis superiores non ferentibus. Fiunt igitur de vno populo duo corpora, & eorumdē castrorum homines, in duos hostiles exercitus diuiduntur. Hinc Lacedæmonij, communia quondam ciuitatum auxilia, ad suas partes trahebant. Inde Athenienses, & vetustate gentis, & gestis rebus illustres, propriis viribus confidebant. Atque ita duo potentissimi Græciæ populi, institutis Solonis, & legibus Lycurgi pares, ex æmulatione virium in bellum ruebant. Præter hæc & aliæ irarum causæ fuerunt; indignè sustinentibus Atheniensibus Lacedæmoniorum contemptum, qui suam societatem neglexissent, in eo bello, quod contra Ithomen gesserant. Accesserunt ad ea odia, quæ inuicem conflata erant, quòd Megarenses à Corinthiis prælio de finibus inito superati, ad Athenienses defecerunt, cùm antea Lacedæmoniorum socij fuissent. Indignati Corinthij Atheniensium cum Megarensibus societatem, occupatis Atheniensibus contra Persas in Ægypto, bellum inferunt, victi tamen nauali prælio Corinthij ad Ceryphaleam, pœnas ruptæ pacis dederunt. Néve nouarum rerum materia deesset, Athenienses bello cum Æginetis orto, duce Socrate Stribi filio, iterum cum Peloponnensibus in mari congressi, hostes superant, LXX. eorum nauibus captis, victoresque Æginam obsidione cingunt, in cuius vrbis opem Corinthij cum Epidauriis accurrunt, quibus victis, Æginetæ per deditionem recepti, dirutis vrbis muris, Atheniensium vectigales facti sunt. Hinc victores Peloponnesi oram classe circumuecti, Tolmidà duce, Lacedæmoniorum nauale incendunt; Chalcidem, Corinthiorum oppidum, occupant. Dum hæc in Græciâ geruntur, Megabarus Persarum dux in Ægypto, Græcos ex vrbe Memphi eiectos, in Prosopi insulà conclusit, vbi auersis alio fluctibus, Insuláque magnâ ex parte continens factâ, pauci ex tanto Atheniensium exercitu relictà in sicco classe, peragratâ Lybià, Cyrenas peruenêre. His L. Atheniensium, & sociorum naues VI. postquam in Ægyptum venerant, sequenti anno, in auxilium missæ, Mendesium, vnum ex Nili ostiis, ingressæ, in apertum discrimen inciderunt: Persico peditatu à terrà, à tergo Phœ-

OLYMPIAD. LXXX.

Thucydid. l. 1. c. 6. Trogus lib. 3. Sabell. Ennead. 3. lib. 5.

nicum classe circumuentæ. Aliquæ mediâ trepidatione dilapsæ, in altum euasêre, ceteræ in fluminis alueo, vel depressæ sunt, vel flammis absumptæ. Hunc exitum habuit audax illa, & temeraria nimium Atheniensium in Ægyptum profectio. Cetera quæ ad Peloponnesum vsque bellum in oris Greciæ facta sunt, paucis expedio. Non defuit animus genti ad magna natæ, post rem in Ægypto malè gestam, reparandæ iacturæ causa, Pericles Xantippi filius, cum C. triremium classe in Peloponnesum missus est. Hic, Acheloi ostia preteruectus, Acarnaniam excursionibus vastauit, Sicyonios profligauit, & in Chersonneso agrum colonis diuisit, Eubœæ ciuitates aliquot deficientes subegit, popularémque in Samo statum constituit. Sed cùm Samij presidium ab Atheniensibus impositum rebellantes oppressissent, Athenienses cum LX. nauibus Samum petierunt, è quibus XVI. in Cariam missæ sunt, partim ad impediendas Phœnicum triremes, partim in Chium, & Lesbum, ad accersenda auxilia. Reliquæ XLIV. Pericle duce, aduersus Samios triremes LXX. ex Mileto redeuntes, prosperè pugnauerunt. Quadraginta indè nauibus in supplementum ab vrbe missis, & XXV. è Lesbo & Chio in auxilium receptis, Samum Pericles ingressus, vrbem terra obsedit; mox audito Phœniciæ classis appulsu, cùm obuiam processisset, & illà prelium recusasset, Samios iterum in fidem recepit, dirutis vrbis mœnibus, nauibúsque traditis, & impositâ pecuniâ in impensas belli. Bizantij Samiorum casu territi, imperata se facturos polliciti sunt. Victores Athenienses, cùm eorum ciuitas multitudinè laboraret, Coloniam Sybarim in Italiâ deduxerunt, Thuriósque colonos nominauerunt. Et hec mari gesta sunt ante Peloponnesiacum bellum, de quo Capite sequenti.

Ista fusè Plutarch. narrat in Pericle.

OLYMPIAD. LXXXIV.

CAPVT SEXTVM.

Bellum Peloponnesiacum maritimum inter Græcos.

VRBS Macedoniæ, quâ terrâ Ionio alluitur, à barbarorum rege condita, Epidamnum de illius nomine vocata est. Huius è filiâ nepos Dyrachius, portum vrbi adiiciens, Dyrachium nominari iussit. Ionium eius filium volunt ab Hercule interfectum, & in mare proiectum, Ionio pelago denominationem dedisse. Epidamnum vrbem primi Phryges tenuère, dein Taulantij, postea Liburni, quibus, per Corcyrenses vrbe pulsis, Taulantij in suum solum restituti sunt, ex quo facto creditum est, vrbem Grecam fuisse à Corcyrensibus Corinthio-

rum colonis habitatam. Ceterum Epidamnos infestantibus barbaris, cùm illis Corcyræi auxilia denegassent, Corinthij dederunt, præsidiumque suorum militum miserunt in vrbem. Corcyræi coloniam suam Corinthiis deditam ægrè ferentes, Illyricis in societatem assumptis, XL. nauium classe vrbem terra marique obsident. Contra Corinthiis Messeniis, Megarensibus, Trœzeniis, & aliis sociis iuncti, LXXV. nauium classe Epidamnum versùs nauigant, ducibus Aristeo, Callicrate, & Timanore. Sed his pugnà nauali in sinu Ambracio superatis, fratrisque nauibus XV. Epidamnum, obsidentibus cessit, trophæúmque à Corcyrensibus in Leucymnà promontorio statutum, cæso, aut capto Corinthiorum præsidio, quod paulo antea vrbis tutelæ commissum fuerat. Post hæc victores, Leucadiorum (qui & ipsi Corinthiórum coloni erant) terram populantur, Cyllenémque, Heliensium nauale, incendunt, his irati, quòd pro Corinthiis ad sinum Ambracium contra se pugnauerant. Sequenti anno Corinthij validissimam classem instruunt, ex tota Peloponneso contractis auxiliis. Cuius bellici apparatus fama territi Corcyrenses, Athenas legatos mittunt, qui opem orarent, quod & ipsi Corinthij cùm fecissent, Athenienses naues X. Corcyrensibus auxilio misêre, ducibus Lacedæmonio Cimonis filio, Diotimo Serobichi, & Proteâ Epiclis: quibus mandatum est, vt cum Corinthiis nullam pugnam committerent, nisi aduersus Corcyram nauigantibus. Corinthij Atheniensium societate destituti, cum Heliensibus, Leucadiis, Megarensibus, & Anactoriis in Corcyrenses classem CL. nauium mouerunt, cui Xenoclides Eutydis filius cum quatuor collegis imperabat. Audito hostium aduentu, Corcyrenses, Præfectis Mytiade, Esimide & Euribato, CX. naues expediunt. Isti ad intuitum hostilis exercitus, iuxtà Chimerium promontorium, non longè ab eo loco in quo sese mari Acherusia palus exonerat, pugnam incipiunt, sinistrum ipsi cornu dextrum Athenienses tenebant, quibus Corinthij, oppositi erant, Corcyreis verò Megarenses, & Ambracienses: in medio classis vtriusque socij pugnauêre. Et Atticæ quidem triremes, vti illis imperatum erat, prælio abstinebant: ceterum vt aliquam sociorum nauem laborantem prospexerant, subito occursu hostiles naues morabantur, aut socias seruabant. Initium fugæ à Megarensibus fuit, quos cùm insequuti fuissent Corcyrenses, nauibus egressi, eorum castra diripuerunt. Verùm ex aliò cornu meliore euentu Corinthij dimicantes, haud dubiè victoriam sunt assequuti, mersisque, aut deterfis quamplurimis hostium nauibus, earum scaphas remulco ad naues alligatas, in suam vsque stationem traxerunt, erectóque apud Sybotem in continenti trophæo, domum concesserunt, e cuius regione, Corcyrenses

OLYMPIAD. LXXXV.

Thucydid. l. 1. c. 2.

Idem dicto lib. e. 55

OLYMPIAD. LXXXVI.

cyrenses sibi quoque victoriam tribuentes, trophęum aliud in eadem terra statuerunt. Corinthij vicisse se prędicabant, quòd ad noctem vsque victores fuissent, suorumq; naufragia, & cadauera recepissent, captiuorum non minus mille haberent, nauibus circiter LXX. depressis. Corcyrei quia cornu, in quo Megarenses erant, fudissent, eorum castris incensis, & quòd, die sequenti Corinthij certamine, quod obtulerant, abstinuissent, quibus cedentibus, ipsi spolia per otium legissent. Domum Corinthij nauigantes, Anactorium, quod sibi cum Corcyrensibus commune erat, intercipiunt. Inde in Achaiam transmittunt. Hic Corcyrensium octingenti veniére. Ducenti nobiliores in custodiam missi sunt. Athenienses quoque in Atticam redierunt. Hęc fuit expeditio quæ in eos Peloponnesiacum bellum excitauit, quoniam contra Corinthios pro Corcyrensibus stetissent. Quippe quod Corinthiorum instinctu, Potideatæ, Bottiei, & Chalcidenses coniurati vno tempore ab Atheniensibus defecerunt, quibus & Perdicas Macedonum Rex ob societatem ab illis cum fratre suo initam infensus erat, & infesti Lacedæmonij ob superbiam,

Olympiad. LXXXVII. & gloriam gentis, sub quà tota Grecia trepidabat. In defectores, Calliæ Calliadis filio, ab Atheniensibus expediuntur naues XL. Contra eum Aristeus Corinthiorum, & Peloponnensium Dux, ad Isthmum classem mouit, vicítque eà parte quà pugnabat, altero cornu, quo Corcyreorum socij Potideenses dimicabant, ab Atheniensibus fugato, qui post hanc pugnam tropæum vbi pugnatum erat statuerunt, iuxta Olynthum. Inter hæc Lacedæmonij bello Atheniensibus per legatum indicto, in Italiam, & Siciliam miserunt, vt per eos, qui in partibus suis futuri essent, classis instrueretur, liberandæ Gręciæ speciosum titulum, & popularem prętendentes. Et quia omnis Peloponnesus in Athenienses tum rebellauit, Argiuis & Achæis exceptis, qui pari amicitià Lacedæmonios, & Athenienses prosequebantur, bellum hoc Peloponnesiacum appellatum est. Fuerunt autem Peloponnesi præter Argiuos, & Achæos, & capita belli Lacedæmonij, Corinthij, Megarenses, Sycionij, Pellenenses, Helij, Ambraciotæ, & Leucadij; qui classes contra Athenienses dederunt: reliqui verò, equitatum & peditatum; inter quos Bœotij fuerunt, Phocenses, Locri, Leucadij, Anactorij, Patrenses, Myceni, Messenij, Coronei, Metonenses, Elei, & alij complures quorum gesta in mari & in insulis describenda putaui, omissis his quæ in continēti longè à littoribus sine classe memorabilia veteres existimauerunt. Atheniensibus affuère Chij, Lesbij, Plateenses, Messenij, qui erant in Naupacto, Acarnanum plęrique, Corcyrenses, Zacynthij, & in his Caria, quæ ad mare sita est: Dores Caribus vicini, Iones, Hellespontij, Thraces, & insulæ quæcunque

que

que supra Peloponnesum, & Cretam ad ortum iacent, Melo & Terà exceptis. Ex his naues præbuêre Chij, Lesbij, & Corcyrenses. Peloponnesij omnes ad indictum diem circa Isthmum conuenêre, vnde Archidamo Lacedęmoniorum Rege ducente exercitum in Atticam mouerunt, quâ vastatâ in suas quisque vrbes hybernaturus rediit. Sed isti dum Atticam populantur, Atticæ naues C. ducibus Carcino Xenotimi filio, Proteâ Epiclis, & Socrate Antigenis in Peloponnesum cursum tenuerunt, nauibúsque Corcyrensium L. auxiliaribus acceptis, in Elide cuncta vastant: misísque aliis XXX. nauibus, Cleopompo duce, Cliniæ filio, maritima hostium loca adorti, Thronium capiunt, Soliónq; Corinthiorum oppidum expugnant, Astactóque vrbe, & Cephaleniâ insulâ potiuntur. Cùm Athenas rediissent, bustum vetere instituto iis publicè fecerunt, qui pręsenti bello perierant, ad quorum memoriam laudandam, Pericles Xantippi filius delectus est. Is sequente anno, cùm iterum Archidami ductu Peloponnenses pari clade Atticum solum, quâ superiore æstate peruagarentur, C. triremibus instructus, Epidaurensem agrum, Trœzeniam oram, Helladem, & Hermionidem depopulatus est. Domum inde classis reducta, cùm iam Atticæ finibus hostis excessisset. Lacedæmonij, tentata in itinere Zacyntho insulâ, quæ iuxta Elidem est, agróque hostiliter violato, retrò vela verterunt: XX. Atheniensium naues Phormione duce Peloponnesum prætervectæ, circa Crisseum sinum sibi stationem delegerunt, quod facere iussæ fuerant, ne qua hostium nauis Corinthum cursum tenderet, aut inde aliò abire posset. VI. aliæ in Cariam Lyciámque, ad pecuniam exigendam, profectæ, quarum dux Melesander, in Lyciæ continentem ingressus, prælióque, à locorum incolis acceptus, cum magnâ suorum parte obtruncatus est. Potideatæ, cùm obsidionem diutius ferre non possent, Atheniensibus se permiserunt. Tertio Peloponnesiaci belli anno, Lacedæmonij cum sociis, omissâ expeditione Atticâ, bellum in Bœotiam transferunt. Cnemus Corinthiorum dux, in Crissei sinus angustiis, cum Phormione conflixit. Habebat Phormio, vt dixi, XX. naues, cum hostibus XLVII. essent. Valuit in eo conflictu plus virtus, quàm numerus: fusi, fugatíque Peloponnenses, XII. nauibus demersis, Patras, & Dimen sese turpi fugâ receperunt. Culpati sunt nauium pręfecti, quòd sui tyrocinij immemores, veteranæ Atheniensium classi, classiarios rei maritimæ rudes obiecissent. Decernuntur plures in supplementum naues, quâ famâ perculsus Phormio, Athenas cum nuncio victoriæ mittit qui populum doceret, maiore militum numero opus esse, si hostium conatibus iri obuiam velint. Viginti itaque aliæ naues Phormioni missæ, quibus iussus est in Cretam contra Cydoniatas traiicere. Deprędato

Thucydid. lib. 2. cap. 14. & 17.
OLYMPIAD. LXXXVIII.

dato Cretensium solo, Molycrij promontorij partem, quà exesæ rupes stationem nauibus faciunt, Phormio tenuit, ad ostium Crissei sinus, quà fretum septem stadia non amplius patet. Hostes Chaicum, quod Molycrio ex aduerso est, LXXVII. nauibus subière; nec isti interim angustias egredi, aut illi occupare audebant; cùm Peloponnenses suæ multitudini fidentes, formidine reiectà, pugnam capessunt, inuadunt, fugant, superant. Paucæ Atheniensium triremes, quæ sequentes remorum iactatione prçuerterant, Naupactum adeptæ, obuersis repentè proris, si pugnandum foret, sese ad certamen expediebant. Harum vna, quæ segnius fugiebat, vbi in conspectum suorum venit, paululum circumacta, Leucadiam triremem, quæ proximè sequebatur, ex transuerso inuecta, vehementi impulsu depressit: inopinatus casus, Peloponnenses iam Pæana canentes, mirum in modum perturbauit: qui tumultuosè portum petentes, inscitià locorum, inciderunt in breuia. Athenienses de portu Naupacteo soluentes, implicitas vorticibus, & inter se colluctantes hostium naues inuadunt ferocitèr. Tum qui vicerant, vincuntur. Vtríque suum statuerunt trophæum; Athenienses circa Naupactum, vnde hostem depulerant: Peloponnenses, in Achaico promontorio, ob naues, quas sub initium pugnæ circa littus oppresserant. Et æstas illa per hçc exacta est. Postea Cnemus & Brasidas Peloponnensium duces, Pyrerum, Megarensibus id suadentibus, inopinato accessu occupare statuunt, nec enim prçsidio vllo tenebatur, seu locorum, seu hominum. Ex Corintho nautæ pedibus ire iussi sunt, cum singulis remis. Inde ex Nyseà, Megarensium nauali, XL. nauibus in mare deductis, noctu Athenas versùs tacito cursu contendunt. Ceterum neque ventus illis affuit, ipsíq; circa promontorium, quod Salaminem respicit, sua sponte commorati, tribus Atheniensium nauibus, quæ ibi ad Megarensium incursus fortè permanserant, ex improuiso oppressis, Salaminem cursum deflexêre; vnde nocturnà flammà significatum est Atheniensibus, hostes aduentare. Continuò ad arma conclamatum, nauésque in portum deductas voluntaria iuuentus conscendit, quæ prçsidio ad Pyreæum relicto, Salaminem versùs contendit. Peloponnenses, vt Atheniensium classem occurrere senserunt, viribus suis diffisi, Nysæam repetunt. Athenienses verò Pyreæum portum, quem claustris muniunt, tutamen aduersùs hostes. Quarto anno eiusdem belli, Archidamus cum suis, vt sçpè aliàs, Atticam vastat, Lesbósque tota præter Metymnam in arma Peloponnensium coniurat. Hìc classis Atheniensium tendit, Cleippide Hodinij filio duce, vindicatura perfidiam insulanorum, Mityleneos eruptionem ausos bis in vrbem pellit, eósque premit obsidione: dum interim Phormionis classis oram Laconiæ,

Idem lib. 3. à cap. 2. ad cap. 13.

Laconiæ, OEniadúmque diripit. Sub principium anni quinti, Lacedæmonij cum sociis Pausaniæ Plistonactis filij ductu, qui adhuc pupillus erat, Atticam ingressi, quidquid ad id tempus fructicauerat, & prioribus expeditionibus fuerat intactum, ferro, ignique absumpserunt; vnde illis etiam rerum omnium penuria venit, quà hostile solum deserere coacti sunt: cùm illis è Lesbo annona non veniret, Mitylenæis per Athenienses expugnatis, plerisque capite damnatis, dirutis vrbis muris, nauibus ademptis, & totâ Insulâ vectigali factâ. Sub idem tempus Platæenses per diuturnam obsidionem macerati, vltrò se Lacedæmoniis dedêre; eorum CC. ad necem data, Athenienses, qui vrbi præsidio erant, in seruitutem redacti sunt, Megarensibus domo pulsis, vrbs integra concessa est, quam incolerent. Ceterum, vertente anno, à fundamentis tota diruta est, agérque publicatus. Sed dum hæc ad Plateas geruntur, Corcyrenses domesticâ seditione iactati, Peloponnesiacam classem, Atticámque, Corcyram vno penè tempore vocauêre: optimatibus ad Lacedæmonios, & Corinthios rem trahentibus, Plebeiis ad Athenienses. Dimicatum erat sæpius in vrbe inter ordines vario euentu, postremò Nicostrati Atheniensium ducis auxilio, qui ex Naupacto cum XII. nauibus maturius affuit, optimatium opes fractæ: nec ita multò post L. è Peloponneso naues, Alcidæ ductu, Corcyram appulerunt, cum quibus XII. Atticæ, & Corcyrenses aliquot tumultuosè decertauerunt, inclinassétque iterum ad optimates fortuna, nisi LX. naues continuò subsequutæ essent, quas Eurymedon Præfectus ex Atticâ celeri cursu Corcyram perducebat. Alcidas Atticarum triremium numerum veritus, occultè per Leucadium Isthmum, nauibus in contrarium littus traductis, terrestri itinere in Peloponnesum se recepit. Nobilium Corcyrensium factione à Lacedæmoniis destitutà, per omnes plebeios ensis euagatus est, Iunonísque & Liberi patris templa, in quæ fugerant, eorum sanguine maculata sunt. Prima omnium vrbium Græcarum Corcyra, ciuilibus discordiis concussa est. Post serpente malo, iisdem aliæ quoque vrbes iactatæ sunt. Plebeiorum factione firmatâ, Eurymedon Athenas cum classe rediit. Post istius exitum Corcyrenses exules, qui medio tumultu dilapsi, mortem effugerant, captis muris, qui in continente erant, sæpius prædam ex Insulâ egêre: cúmque à Corinthiis, & Lacedæmoniis, auxilia impetrare non potuissent, propriis viribus freti, incensis nauibus, quibus vsi fuerant, vt omni euadendi spe ademptâ, cogerentur, vel inuiti, Insulam occupare, circa Histonem montem extructo muro, vrbanam multitudinem assiduis incursibus infestabant. Sed eos, Pylo rediens Eurymedon, victos Corcyrensi populo necandos tradidit: à quo fœdè trucidati sunt.

CAPVT SEPTIMVM.

Bellum Peleponnesiacum in Siciliâ, & in mari Siculo: eius causa, certamina, euentus aliáque huius belli.

Totum hoc caput è Thucydide est, lib. 3. & 4. E Trogo lib 4. E Sabellic. Ennead. 3. lib. 6. 7. 8. & 9. Et è Thoma Fazello rerum Sicular. 2. decadis, lib. 1.

HINC bellum in Siciliam translatum: Catanenses cùm Syracusanos graues paterentur, diffisi viribus suis, auxilium ab Atheniensibus petiére: qui seu studio maioris Imperij, seu metu factæ pridem à Syracusanis classis, ne Lacedæmoniis illæ vires accederent, Lamponium ducem cum classe in Siciliam misêre, vt sub specie ferendi Catanensibus auxilij, tentarent Siciliæ imperium. Et quoniam prima initia frequentèr cæsis hostibus prospera fuerant, maiore denuò classe, & robustiore exercitu, Lachete & Cariade ducibus, Siciliam petiuêre, aduocantibus Leontinis cognatis, qui à Syracusanis bello premebantur, terræque, & maris vsu prohibebantur. Classis Attica, quæ C. nauium erat, Rhegium appellit, mox & aliis C. à Rheginis & Chalcidensibus sociis aucti Athenienses, Æolias insulas, Syracusanis fauentes, inuadunt, Locros obsident, Locrensium, qui & ipsi pro Syracusanis stabant, naues capiunt, oppidúmque eorum Peripolion, vi intrant: quibus cùm Syracusani opitulari conarentur, prælio nauali ab Atheniensibus, eorúmque fœderatis, superantur: In quo, Chariade occiso, Laches, penes quem vnum remanserat classis potestas, Mylas oppidum ad deditionem impellit: Messanenses quoque in Atheniensium fidem recepti sunt. His actis, Laches Rhegium reuersus est, VI. belli Peloponnesiaci anno, quo Demosthenes Alustenis filius, & Procles Theodori, Atticis XXX. nauibus præfecti Peloponnesum tentarunt. Nicias quoque Nicerati filius, prępositus LX. triremibus Atheniensium, Melum insulam imperium detractantem, in suas partes frustra cogere voluit. Bœoti interea, impetrato à Lacedæmoniis & Corinthiis auxilio, Eurylocho Lacedæmonio duce, Molytium, Atheniensium oppidum, capiunt. In Siciliâ Athenienses ex Himerâ, vbi hybernabant, subito hostium incursu, in naues compulsi, ad Æolias insulas classem admouerunt, ibi Pythodorum Lachetis successorem inuenerunt. Præcesserat is, cum paucis nauibus, Sophoclis, & Eurymedontis LX. nauium classem expectaturus. Septimus belli annus incipiebat, & iam decem Syracusanorum naues, cum totidem Locrensium, Messanam occupauerant: iam Peloponnenses, Agide duce, circum Athenas grassabantur: & Eurymedon cum Sophocle

cle in Siciliam properans, tempestate pulsus in Lacanicam oram, Pylum oppidum vetustissimum, à Spartâ stadiis circiter XL. distans, opere tumultuario muniuerat: cùm Demosthenes, cui mandatum erat, vt iis nauibus præesset, quæ circa Peloponnesum agerent, loci vsum ad Laconicos fines infestandos primus ostendit, ad cuius pręsidium cum V. nauibus relictus est. Huc reuocatis è Corcyrâ nauibus, Atticáque relictâ, Agis aduolat; pariterque in Demosthenis auxilium per mare currunt LX. naues, ex Zacyntho reuocatæ: quæ cùm Lacedæmonios, qui Sphacteriam insulam portui prętentam occupauerant, in pugnam allicere nequiuissent, postridie in eorum naues impetu facto, quinque detergunt: quibus potiti, cùm vacuas alias in altum trahere adorti essent, Lacedæmonij, à terrâ ad littus concursantes, prohibuerunt; postea tamen obsessi, & inediâ laborantes, vel cęsi sunt, vel captiui Athenas missi. Athenienses lectis spoliis, Pylo melioribus munimentis cincto, Crommionis, Corinthiorum oppidi agrum, populati, Methonem, inter Epidaurum & Trœzenem sitam, occupant, muróque circundunt, præsidióque ibi ad Trœzenios & Epidaurios infestandos imposito, in Atticam cursum tenuerunt. In Siciliâ quoque Atheniensium classis, quæ Rhegij ad pręsidium stabat, prælio cum Syracusanis conserto, vicit. Nec victor Atheniensis quiescebat, sed Syracusanos Messanam se recipientes territando, & lacessendo, Messanam vsque secundùm littus sequutus est, vrbémque terrâ, maríque oppugnat. Post hęc Leontini, siue metu Atheniensium, siue tædio belli, pacem cum Syracusanis, remissis Atheniensium auxiliis, fecerunt: probatis fœderibus per pręfectos classis Atheniensium, qui in Siciliâ erant. Verùm Senatus, populúsque Atheniensis, quorum fuerat studium, Siciliam eâ classe sibi quærere, vbi re infectâ eam redisse vident, Pythodorum & Sophoclem, duos è ducibus, exilio, Eurymedontem ex iis tertium, pecuniâ mulctauerunt; imponentes, quòd Siciliam, quam subigere potuerant, pecuniâ corrupti, deseruissent. Octauus belli Peloponnesiaci annus Lesbios exules primùm vidit, Antandrum occupantes, Idæámque syluam, oppido imminentem, abundantem materiâ, ad naualem fabricam aptissimâ; vt classe ibi instructâ Lesbum insulam, vnde per Athenienses eiecti fuerant, ex occasione infestarent. Athenienses maioribus intenti, LX. nauibus, Niciâ Nicerati filio duce, Cytheram insulam Laconicæ oræ, Maleam versùs oppositam, subito appulsu inuadunt, Scandeámque, vrbem in eâ maritimam, facili oppugnatione tenent. Cursu deinde auersi ad ea Insulæ loca, quæ contra Maleæ promontorium iacent, Cythereos prælio fractos, deditósque transtulerunt aliò. Mox pręsidio Cytheris, & Scandeæ imposito, circa Asinam & Helos, in terram egressi,

hoſtiliter cuncta proterunt. Inde Epidaurium agrum, Thyreámque diripiunt, incenduntque. Hæc Nicias cum ſuis. In Siciliâ Athenienſes Megaram proditione capiunt, Nyſſeámque, in quâ Lacedęmoniorum nauale erat. Sed Megaram Braſidas Lacedæmonius non multò poſt recepit. Sub idem tempus Demodocus, & Ariſtides, qui erant cum nauibus in Helleſponto, Mitylenæis exulibus prælio victis, Antandrum recepere. Horum collega Lamachus, x. nauibus comitatus, cùm Calecem fluuium, qui Heracleinſem agrum præterfluit, temerè ingreſſus fuiſſet, impetu aquarum in mare ſeſe euoluentium, claſſem amiſit: ipſe cum ſuis pedeſtri itinere Chalcedonem ægrè peruenit. Hanc Athenienſium cladem, aliæ quoque ſequutæ ſunt. Victi in Bœotiâ pęnè omnes, cum duce Hippocrate, in templo Apollinis Delij, oppidóque eiuſdem nominis, interfecti ſunt. Iidem cùm prædandi ſtudio, Demoſthenis ſuaſu, in Sicyoniam terram deſcendiſſent, cum cęde multâ, in ſuas naues reiecti ſunt. In Thraciâ, Braſidæ, Amphipolitani Athenienſium coloni, deditionem fecerunt. Ciuitates quoque circa Athon ſitæ, in Peloponnenſium partes magnis ſtudiis iuerunt; inter eas, Tyſus, Cleone, Acroathos, Oloficus. Biſaltıcæ etiam gentes, Creſtonicæ, & Edonum aliquot. Toronam indè Braſidas proditione occupat: Lechitum vi, Scionem ciuibus aduocantibus. Iam octauus huius belli annus circumactus erat, cùm Athenis decretum eſt, vt armis Scione ad imperium retraheretur. Ad id naues expediebantur, cùm & Menda, ciuitas in Pallene, Erithreorum colonia, ad Lacedæmonios defecit. Claſſem ad hanc defectionem vlciſcendam alteram Athenienſes parant, quæ L. triremium erat, pręfectis Nicia & Nicoſtrato: qui receptam Mendam diripiunt, authoribus defectionis ſupplicio affectis, ceteris ciuibus vita data eſt. Scione quoque, poſt aliquot dierum obſidionem, Athenienſibus permiſſa. Decimo Peloponneſiaci belli anno, Cleon Athenienſis, certior factus, Toronam modico præſidio teneri, ageréque indè procul Braſidam cum copiis, in Colophoniorum portum, Toronæ propinquum, nauigauit, indè x. nauibus miſſis, quæ portum occuparent, & vrbem ipſam, ſi per occaſionem liceret, ipſe pedeſtri exercitu Toronam agreſſus, hoſtes in ſe vertens, occaſionem claſſiariis dedit, vrbis à portu occupandæ: oppidanorum captiuam multitudinem victor in ſeruitutem redegit. Hæc Cleon in Thracia: cùm Athenienſes pretextu vindicandorum Leontinorum, qui Syracuſanorum potentia premebantur, Pheacem Heraſiſtrati filium, cum duobus collegis pro legato in Italiam, & Siciliam mittunt. Is tentatis vtriuſque ſoli ciuitatibus, pauciſſimis in Athenienſium cauſam, & partes allectis, firmatis ſociis, Sicilia, Italiáque deceſſit, maius bellum, & memorabilius

parans;

parans; quod vt duraret, cum Lacedæmoniis fœdus fecerunt, quos iam inde à Cytheris, & Pylo amissis, pacis cupido incesserat, ad quam etiam propensius Athenienses inclinabant, duplici clade intra paucissimas dies affecti, ad Delium vnâ, alterâ ad Amphipolim, quibus à Lacedæmoniis terrestribus prœliis victi fuerant. Corinthij ægrè ferentes quòd Anactorium, & loca, quæ bello amiserant, non essent à se recepta, & quòd in societate ineundâ, tantùm Lacedæmoniorum mentio, non sociorum facta esset, velut Peloponnesi regnum Spartiatæ affectarent; eos apud ceteros Peloponnesiacæ terræ populos criminari incipiunt, & inuitare, vt secum, & cum Argiuis societatem inirent. Pauci se illis adiunxêre, inter eos Mantinei, qui Lacedæmoniis inuitis quædam in Arcadiâ tenebant; in eos Lacedæmonij Parrhasiis opem laturi, qui Mantineis obnoxij, domesticâ seditione laborabant, excisuri præterea murum, quem Mantinei in Cypselis struxerant, cùm vtrumque fecissent, sese domum recepêre. Indè cùm isti societatem cum Bœotiis iurassent, exclusis Atheniensibus, quod ex fœdere fieri non licebat, Athenienses Alcibiadis Cliniæ filij, adhuc adolescentis persuasu, fœdus in centum annos cum Argiuis, Mantineis & Eleis percusserunt. Hinc belli renouatio inter Athenienses & Lacedæmonios, in quo cum Lacedæmonij victores extitissent, Argiui ab Atheniensibus defecêre, mox & Mantinei, qui cum Lacedæmoniis fœdere facto in quinquaginta annos, in eo istud expresserunt: ne Atheniensium legatio, caduceatórve ab illis audiretur, nisi hi prius quidquid in Peloponneso tenerent, dominis restituissent. In his conditionibus multiplicis pacis, pugnísque aliquot terrestribus vndecimus, duodecimus, decimustertius, & decimusquartus annus belli Peloponnesiaci consumptus. Quæ dicturus sum vsque ad vigesimumquartum annum ab Atheniensibus & Lacedęmoniis, intra extráque Græciam, terrà marique gesta sunt. Ita tamen vt magis maritimis rebus ex proposito meo, quàm aliis adhęream.

* *
*

CAPVT

CAPVT OCTAVVM.

Belli Peleponnesiaci continuatio, vbi maximè maritima Syracusanorum & Lacedæmoniorum contra Athenienses certamina recensentur.

Totum hoc caput ex iisdem authoribus, quibus & præcedens excerptum est. Sed maximè è Thucydide lib. 5. 6. & 7.

ICILIA causa, origo, & theatrum omnium penè bellorum, quę ab historiæ natiuitate ad nostra vsque tempora peruenerunt. Trinacria olim & Triquetra, à tribus promontoriis dicta est: Sicania, à Sicanis, vel indigenis, vel ab Hispania prognatis: Sicilia, à Siculis Liguriæ populis: Thracum, Armeniorum, Tuscorum, Hispanorum, Iliensium, Cretensium, Ægyptiorum, Carthaginensium, & iam belli Peloponnesiaci tempore Gręcorum etiam coloniis occupata, discors inter se, & ęmulatione virium accensa, & fundatorum viribus innixa, & varietate populorum diuisa, ob fertilitatem à ceteris exoptata, & petita; opportunitate quoque loci, quod Asiam, Africámque, & Europam nauigantibus aperit, magis etiam quàm suum mare, diuersis ęstibus, motibúsque agitata est. Fauebant Eubæis, & Chalcidensibus Leontini, & Catanenses, quod illos suarum vrbium conditores haberent: ob eámque rationem, Corinthiis, Syracusani: Trotili, & Hyblæi, qui postea Megarenses appellati sunt, Megarensibus: Geloi & Agrigentini, Rhodiis, & Cretensibus: Zancla, & Himera vrbes, Cumanis: Heraclea, Lacedæmoniis: aliæ ciuitates ab aliis populis erectæ sunt: vnde singulis distincta studia, seu parendi, seu dominandi: quæ ratio fuit, cur Sicilia ab ipsis initiis, incredibili tyrannorum pullulatione, ceteris Orbis regionibus feracior fuerit, cùm magnâ ex parte singulis vrbibus singuli imperauerint. Paucæ ciuitates liberæ suarum Rerumpublicarum, qualescunque essent, conseruationi, & defensioni studebant. In hoc rerum statu Insula erat, cùm inter Segestanos, & Selinuntinos, ob quædam sponsalia, & agrorum fines, discordia exorta est. Leontini Segestanis opem ferebant, populi ambo vetustissimâ cognatione Atheniensibus iuncti: quo tempore cùm fides Catanensibus à Syracusanis non seruaretur, Catanenses legatos Athenas miserant: isti sordidâ veste, capillo, barbáque prolixis, & omni squalloris habitu ad misericordiam commouendam curiosè parato, auxilia impetrauerant, ab Atheniensibus, qui ne occasionem Siciliæ potiundæ, à tribus ciuitatibus inuitati, negligere viderentur, statim legatos cum tribus nauibus in Siciliam

ire

ire iubent, & explorare, an satis Segestanorum res valerent in sua desideria. Segestani, quibus opes ad hoc bellum non erant, ne ob hanc causam Athenienses à bello desisterent, commētum eiusmodi reperiunt. Legatis Gręcorum in fanum Veneris, quod Segestæ erat, adductis, sacraria, phialas, trullas, thuribula, ceteraque alia Veneris donaria, sacrarúmque vestium supellectilem ostentarunt. Quæ quoniam erant, vel aurea, vel argentea, multò impensius pretium ferebant, quàm paruæ ciuitatis expectatio permitteret. Sunt qui scribant, frumenti quoque aceruos in horreis positos, argento & auro tectos, pro aureis ostendisse. Priuatim præterea exceptis hospitio Trierarchis, & omnibus Phœnicum, & Gręcorum circùm oppidis, corrogata pocula aurea, argenteáque pro suis exhibuerunt. Quorum omnium aspectu decepti legati, vehementer obstupuère, Athenásque reuersi, Segestanorum opes ad sumptus belli perferendos plusquàm suffecturas, denunciant. Igitur C X X X. triremibus armatorum quinque millibus impletis, ducibus Nicia Nicerati filio, Alcibiade Cliniæ, & Lamacho Xenophanis, Pyræo soluitur: sequente classem magno Olcadum (onerariæ naues sunt) numero, quibus commeatus, & tormenta, machinæque bellorum deuehebantur. Isti, primò Corcyram deferuntur. Inde pererrato maris Ionij tractu, applicant Iapygiam, mox Italiæ oras legentes, à Tarentinis, Thurijsq; benignè excepti, Crotonem, Locrósque petunt, & tandem prope Rhegium anchoras in mare demittunt. His cognitis, Syracusani tres Dictatores creant, Hermocratem, Sicalium, & Heraclidem: qui statim exercitus parant, sociósque accipiunt, Himerenses, Messanenses, Selinuntinos, Geloos, Catanenses, & populos Siculorum vrbes incolentes. Rhegium, dux vnus Atheniensium custodiæ causà permansit, reliqui duo cum triremibus L X. Syracusas nauigant, præmissis nauibus x. quæ magnum portum ingressæ, Leontinis, qui in vrbe erant, denunciarent, Athenienses adesse, iniuriarum, quas illi à Syracusanis accepissent, vltores. Interim Catinenses Alcibiadis oratione commoti, Atheniensium societatem recepère, & ex Rhegio cetera copiarum eò accita sunt, ibíque castra communita. Ceterum ad dicendam causam Athenas reuocatus Alcibiades, quod mysteria polluisset, & noctu fregisset Mercurij statuas. Ille, siue calumniæ metu, siue intentati criminis sibi conscius, priuatâ naui vsus, ex Siciliâ in Italiam, mox indè in Peloponnesum exul abiit: vbi acceptâ à Lacedæmonijs fide, ex hoste, in vrbem, & amicitiam receptus est. Quibus primùm consuluit, vt Syracusanis auxilium ferrent: Secundùm, vt Atheniensibus bellum mouerent: Tertiùm, vt Deceliam vrbem, quò nihil fieri poterat Atheniensibus infestius, mœnibus, & prçsidio munirent. Lamachus,

Plut. in Alcibiade.

chus, & Nicias classe diuisâ, Siciliæ vrbes, ad mare stantes circumeundo, nunc obsidionibus, nunc colloquio tentant, nouóque auxilio, & commeatu à suis accepto, Syracusas delati, Thapsum, peninsulam vrbi propinquam, occupant, Epipolas muniunt. Cúmque ex vrbe in castra Atheniensium variæ eruptiones essent, Lamachus in conflictu cecidit. Solus itaque Nicias Atheniensium copiis, naualibúsque imperabat, cùm Gylippus à Lacedæmoniis in Syracusanorum opem missus, in Siciliam appellit, nauibúsque in terram apud Himeram subductis, terrestri itinere Syracusas versùs iter intendit. Præuerterat illius accessum Consilus Corinthiacæ classis Pręfectus, & ipse à suis in Syracusanorum auxilium missus, obsessorúmque animos ad tolerãdam obsidionem, firmauerat. His factum est, vt Atheniensium vires iam hostilibus inferiores essent; missæ itaque Niciæ naues X. cum CXX. talentis argenti, additíque illi collegæ duo in locum Alcibiadis, & Lamachi, Eurymedon, & Demosthenes, quorum vltimo naues LXV. commissæ sunt. Gylippi, Lacedęmoniæ classis præfecti; Consili, Corinthiacæ; Hermocratis, Syracusanæ, hortatibus, maris fortunam experiri Syracusani decreuerunt. Stabant in maiori portu XXXV. naues bello instructæ, & aliquanto maior numerus in minori, vbi erant Syracusanorum naualia. Sed angustiæ magni portus ab Atheniensibus circa Plemyrium infestabantur, eáque res impedimento futura videbatur, quò minus Syracusanæ naues inter se coire possent. Gylippus vbi contractum circa portum certamen videt, atque Athenienses nauali pugna occupatos, vacuum præsidiis Plemyrium, vno momento expugnat. Sed quantùm illi successus felix, tantùm maritimum prælium Syracusanis infelix fuit. Dum inuitis hostibus portum magnum intrant, dum celerant ad suas naues, quæ ibi in statione erant, dum tumultuosè aguntur, in internas triremes impacti, ordinem turbant, quo animaduerso in hostem trepidantem, & turbatum, classis Attica decurrit, fugat, decémque naues Syracusanas deprimit. Atque ita contigit, vt vno pręlio vtrique vicerint, victíque sint. Trophæum erexerunt Athenienses in littore circa castra, in Plemyrio verò hostes. Atheniensium clades maior fuit, ingens pecunia publica, & priuata, quæ cum omni ferè bellico apparatu in eum locum, velut in ęrarium, congesta fuerat, ab hostibus capta est. Pręterea cùm angustias portus is locus teneret, Athenienses sine pugna, commeatus in sua castra portare non poterant. Tum verò patefacto portu, Agatharchus ex Syracusis cum XII. nauibus progrediens, aliquot Atheniensium in alto adeptus oppressit, & in his vnam, quæ stipendium vehebat in castra: alterámque in ora Cauloniæ, materia ad naualem vsum onustam, cremauit. Tentarunt interim

Athenienses

Athenienses ligneam cathenam rescindere, qua Syracusani minorem portum concluserant, oneraria vna turrita, ac loricata expugnationi admota. Verùm suo conatu frustrati, incepto abstinuerunt. Successu Syracusanorum ceteræ vrbes Siciliæ, exceptis Agrigentinis, auxiliares illis factæ sunt, victoriam sequentes. Mari terráque acriter aliquandiu, incertáque fortuna dimicatum est. Cùm suadente Aristone Corinthio Pyrrichi filio, rei naualis peritissimo, Syracusani nauium proras, & breuiores & depressiores constituunt, vt Atheniensium naues proris altioribus, longis, & infirmis, ob ídque inutilibus, suis validioribus terebrarent. Quibus cùm Athenienses lacesserent, arma vtrinque expediuntur. Isti classem LXXX. nauium instruunt, onerarias ante triremes certo inter se spatio collocant, vt per ea interualla, si fortè ab hostibus propellerentur, triremibus cursus, & refugium esset. Naues istæ Syracusanis nauibus celeritate, & numero superiores erant. Nautæ pręterea rei nauticæ peritia, disciplina, & arte pręstantiores. At enim hæc omnia etsi ad victoriam in aperto mari non parui momenti essent, in angusto tamen magni portus sinu, vbi certamen commissum est, parum valuêre. Accessit ad hæc ars quoque Syracusanorum, qui, dum Athenienses se ad aciem parasse prospectant, ipsi recusantibus similes, ad stationem se receperunt, rerum etiam venalium forum fingunt, quò nautæ ad cibos emendos confluunt, & alia simulachra detractantium pugnam. Qua simulatione decepti Athenienses, omnia tuta arbitrati, ad prandium se conferunt. Syracusani qui in suis triremibus latebant, in Athenienses, nihil tale suspicantes, procurrunt, qui ieiuno corpore, ægrè conscensis nauigiis, pugnam cum saturis & paratis incipiunt; Syracusani eos, qui in tabulatis hostilis classis stabant, hastis fodiunt, impellunt, præcipitant: fundis alios, alios sagittis, saxísque petunt: in plerasque naues rostris fortibus incursant, atque per aduersas proras, figunt, hæréntque: & iam gladiis rem gerunt, nauali bello in speciem terrestris pugnæ mutato. Multæ triremes hostium in fugam aguntur, aliæ gurgitibus hauriuntur, aliæ compagibus discussis inutiles redduntur. Plures Atheniensium eo bello capti, cęsi multi, hostibúsque terra & mari profligatis, Syracusani trophæum in littore posuerunt. Dum isti in certam rerum suarum spem efferuntur; Demosthenes & Eurymedon cum nauibus LXXIII. V. milibus militum, tribus milibus funditorum, & iaculatorum, repentè victoribus apparent. Fuisset haud dubiè maior clades ab Atheniensibus accepta, nisi sub initium pugnæ delphinis plumbeis, transtris alligatis, & cathenis nunc in sublime raptis, nunc in subiectam hostium classem pręcipitatis, duæ Syracusanorum triremes nouarum machinarum pondere fractæ, & fluctibus illisæ

non fuissent, rostráq; plurimarum, delphinorum cadentium impetu detrita. Iam Atheniensibus nauale, quo olim valebant, bellum, non placebat. Illis obsidio Syracusarum placet, sed cùm repulsi fuissent, & Demosthenes cum Eurymedonte sentisset, repetendas esse Athenas, contradixit Nicias, infamiam veritus, ne pecunia corruptus, obsidione cessisse videretur. Cognitis hostium consiliis Syracusani audaciores, eorum castra vltro terra obsidēt, nauibúsque in latum ordinem deductis, fauces magni portus occupant, vndè timidos probris, & conuitiis ad pugnam irritare tentant. Interea Heraclides nobilitate insignis adolescens, triremi, quâ ferebatur, alias prętergressus, in Athenienses licentiosius inuehebatur. Quem hostilis nauis vna insequuta, parum abfuit, quin retrò ad suos fugientem comprehenderet: fecissetque nisi Poliuchus, Heraclidis auunculus, x. triremibus, quibus præerat, in altum delatus, periclitanti subuenisset. Ceteri Syracusani de Poliuchi salute solliciti, vno consensu, nauali certamine dimicare constituunt: triremes LXXVI. parant, militibus instruunt, atque ad prælium expediunt: terrestres etiam copias in littore disponunt, ne quà hostis euaderet. Athenienses etsi consternati animo, & iam tum ad fugam parati, vrgente tamen discrimine, LXXXVI. triremes militibus complent. Subindè acies instruunt. Dextrum cornu Eurymedonti datur: cui à Syracusanis Agatharchus Prętor opponitur. Alterum Atheniensium cornu Eurydemus duxit, contra quem Sicanus stabat. Medium agmen in Atheniensium acie Menandrus tenuit: in Syracusana, Pythes Corinthius. Signo dato, triremes aliquot Athenienses versùs littus processêre, quarum dux Eurymedon, cùm maiori nauium numero confideret, procul à suis sensim adnauigando, cornu Syracusanorum circumuenire nitebatur. Quem vbi ab ordinibus & reliquo agmine satis progressum Syracusani conspexerunt, subito impetu contortis remis in eum aguntur, intráque sinum suis pręsidiis munitum, cui Dascon nomen, compellunt. Eurymedon à circumstantibus hostibus in angusto portu conclusus, in terram salutem quærere coactus, mortem cum suis inuenit, transfossus, & amissis nauibus, antequam littus teneret. Istius exitus per Atheniensium classem diffusus, eorum aciem ad extremam vsque desperationem concussit. Cui cùm accederet Syracusanorum nihil remittentium ferocia, victi demum fugæ se laxarunt. Locorum inscitià, & timore prudentiam excæcante, multæ fugientium naues, vel scopulis impegère, vel syrtibus adhæsêre. Cùm autem relictis nauibus in terram venissent, vbi Gylippus cum copiis erat, Sicanus, Syracusanorum Prætor, onerariam quandam vetustam, quam olcadem appellant, sarmentis facibúsque, & tædis replet, iniectóque igne ad comburendas Athe-

nienſium

nienſium triremes, in vadis, breuibus & limoſis locis fluitantès, fauente vento, & fluctibus, exponit. Sed cauti Athenienſes machinamentis ad ignem extinguendum adhibitis, hoc ſe, claſſémque ſuam periculo liberauerunt, Gylippo terreſtri certamine ſuperato. Athenienſium duo milia nauali pugna deſiderata, triremes XXII. hiſtorici produnt. Indè Syracuſani maius opus adorti ſunt, animo reputantes, qualis gloria ſuam ciuitatem maneret, non apud Græcos modò, qui euerſis Athenienſium opibus in libertatem aſſerebantur: ſed apud alias quoque gentes, quòd tantum exercitum, tantam claſſem, non ſuſtinuiſſent ſolùm, ſed penitus etiam deleuiſſent. Igitur, vt hoſtem magis obnoxium haberent, anguſtias magni portus, quæ ad octo ferme ſtadia patebant, triremium, onerariarúmq; cathenâ, demiſſis in fundum anchoris, quibus ſolidius vndis hærerent, occludunt. Nicias cùm videret in portu dimicandum eſſe, CX. naues ſagittariis, aliiſque propugnatoribus munit, certus in patriam redire, ſi vinceret, ſin minus, in ſociam aliquam vrbem terreſtri itinere, deſertâ claſſe, per Siciliam euadere. Iam proceſſerat ad cathenam, cùm à Syracuſanis atroci prælio ſuſcipitur. Nunquam ad id tempus alicubi gentium, quod memoriæ proditum ſit, infeſtioribus armis pugnatum eſt, quàm in ipſis anguſtiis, & intra portum. Rari erant diſcurſus, in tam arcto maris ſpatio pugnantibus. Hærebant itaque aduerſæ acies, erátque pugna illa, terreſtri & ſtatariæ pugnæ, quàm maritimæ ſimilior. Nam præter naturam loci, qui conſertis agminibus & ordine denſato pugnare cogebat, Nicias antequam certamen inciperet, vt hoſtiles proras, quibus ſuæ naues terebantur, euitaret, ferreas manus plures in ſingulis triremibus diſpoſuit, quæ in aduerſas miſſæ, repetitum prorarum concurſum impedirent, tabulatis affixæ, & hoſtes cogentes, comminùs prçliari, naue, naui iunctâ. Sed Syracuſani proras & nauium ſuperiora coriis contraxerunt, vt in his, ob duritiem, & æqualitatem, nihil habens manus iniecta, quod apprehenderet, illicò laberetur. Verum cùm in certamine, plus Syracuſanorum virtus quàm ars, vel fortuna valeret, vltrò ipſi aduerſariis nauibus iungebantur, ſeſéque in eas immittebant, vagante per plurimas neces gladio. Tum magno fragore & ſtrage Atticæ naues in ſuam ſtationem compulſæ ſunt. Cúmque placeret Demoſtheni, LX. huc nauibus integris eruptionem poſterâ die per portum tentare, militibus, & nautis fortunam rei nauticæ iterum experiri negantibus, conſtituunt duces proximâ nocte per terram proficiſci. Hæc inter Syracuſani facto in Atticas naues impetu, modico certamine, partim ſua ſtatione abſtractas ſecum deduxerunt, partim cremauerunt. Inde ad opportuna loca inſidenda conuerſi, omnia moliuntur, vt hoſtium fugam impedirent. Eu-

Thucydid & Diodor. hic lib. 13. ille 7. Goltzius in ſua Sicilia.

 rymedon

rymedon nauali prælio dimicans ceciderat. Demosthenes, & Nicias superstites, omni classe amissâ, insepultis eorum qui perierant cadaueribus, & vulneratis, inter lacrymas, hostium misericordiæ relictis, per Siciliam fugiebant: & prior quidem, exercitu cæso, aut Gylippo victori tradito, à captiuitate, gladio se, & voluntaria morte vindicauit. Nicias autem ne Demosthenis quidem exemplo, vt sibi consuleret, admonitus, cladem suorum auxit dedecore captiuitatis. Alij vtrumque captiuum à Syracusanis necatum, scribunt. Partâ tam memorabili victoriâ, ingentes arbores, ad Asinari ripas stantes, Syracusani detruncant, ornantque captiuorum spoliis, duóque trophæa, ducum armis fulgentia, eodem in loco ponunt: ac subindè coronati omnes, cum equis etiam coronatis, hostium detonsis, captiuis præeuntibus, triumphum in vrbem duxerunt: huiúsque victoriæ diem, qui XXIV. Carnij mensis fuit (Metageitnionem Athenienses, Maium Latini vocant) quotannis solemniter celebrandum decreuerunt.

Plut. in vit. Nicia.

OLYMPIAD. XCII.

CAPVT NONVM.

Cetera belli Peloponnesiaci.

Ex iisdem, quibus supra authoribus, hoc quoque caput comparatum est, si velis Diodorum addideris, lib. 13. Plutarchum in Alcibiade, Lysandro, & Euagorâ. Thucydidem lib 8. Et Xenophontem l. 1. ver. Græcar.

POSTQVAM hæc clades Athenis nunciata est, pauor ingens, & stupor ciuitatem inuasit: Peloponnesiacis Siculos, nouos hostes, accessuros, neque quieturos, nisi Athenis deletis. Accedebat, quòd neque naues, neque exercitus, neque iuuentus, neq; pecunia ad bellum erat. Hostes Agide duce, OEtæorum regionem incursant, à Thessalis pecuniam extorquent, Eubœos & Lesbios in fidē recipiunt. Viginti omninò naues Athenienses inter metum, & spem parauerant: iis, Alcamenes Lacedæmonius, ex Cenchreis, nauali Corinthiorum, profectus, occurrit, bis victus, vltimo etiam prælio interficitur. Sed Alcibiades adhuc Laco, Alcamenis necem, Chiorum, & Clazomeniorum defectione vindicauit, qui hucvsque pro Atheniensibus steterant. Et vt est fortunæ impetus tenax, istorum alienationem Milesij sequuti sunt, Milesiorum defectum, fœdus Lacedæmoniorum cum Tissapherne Darij Persarum Regis, prætore. Cuius classis Lacedæmoniis, sociisque eorum iuncta, Teium, Lebedum, & Eras Atheniensibus ademit. Sed aliquanto prius quàm hęc in orâ Ioniæ gererentur, XXVII. naues Atheniensium circa Leucadiam, Gylippi è Sicilia redeuntis classem ad Corinthiacum vs-

que

que portum fugientem sequutæ sunt. Chiæ ad hæc naues ad Bo-olossum fusæ. Quò factum est, vt Chij iterum in imperium Atheniensium transirent, quorum M D. nauibus Atticis impositi, Miletum, mox Samum obsidione cinxerunt. Harum nauium VII. ad Symam ab Astyocho interceptæ sunt. Alienato deinde à Lacedæmonijs Alcibiade, quòd Agidis Regis vxorem adulterasset, & Tissapherni Darij præfecto, mox etiam Atheniensibus, conciliato, classique Pręposito, Atheniensium vires resurgebant, nisi quòd inter se de commutando Reipub. statu discordes erant. Sed eos geminata causa sociauit, Alcibiadis scilicet potentia, & hostium ad Pyreæum accessus; quibus factum est, vt omisso ciuili bello, naues tumultuosè complerent, vincerentúrque ob id ipsum, paulò supra Erethriensem portum, ab Agisandridâ hostilis classis Præfecto, fugati. Qui XXII. Atticis nauibus cum remige potitus, vbi pugnatum erat, trophæum fixit. Ista, & Bizantinorum, Eubœorumque defectio, Athenienses à periculo ad concordiam reduxit, excidij certi, si dissentire perseuerassent. Igitur antiquatâ Oligarchiâ, populo Reip. cura data est. Decretúmque, vt Alcibiades, quique cum eo exulabant in ciuitatem reuocarentur. Sic consociatis ciuium animis, Samo Thrasylus soluens, Lesbum venit. Hunc Mindarus Peloponnesiacæ classis dux fugiens, Lesbo ad lęuam relictâ, in Hellespontum abiit, Sigæúmq; primò tenuit. Erant apud Sestum XXII. Atheniensium naues, quæ vbi ex ignibus passim de speculis circa littora fulgentibus, hostem adesse cognouerunt, Eleuntem priusquam illucesceret petere statuunt, vt patentiore pelago hostem euitarent. Et iam cursum in Chersonnesum intenderant, cùm sub lucem hostem in conspectum habuêre. Tum fugam è vestigio capessentes, in Lemnum pleræque incolumes effugerunt, quatuor postremæ in cursu sunt circumuentæ: vna circa Protesilai delubrum, cum ipsis propugnatoribus impacta, duæ vacuæ oppressæ, quæ reliqua fuit, ante Imbrum concremata est. Thrasylus, qui in Lesbo ad Eresum stabat, audito hostium in Hellespontum ingressu, relictâ Eresi oppugnatione, suis celeri cursu suppetias iuit, fugientésque suorum naues recipiens Peloponnesiacas duas oppressit. Mox quinque d[illegible]us in apparatu pugnæ consumptis, cum hostę dimicauit. Legebat Attica classis Sestianam oram, in cornua digesta, cui Peloponnenses ex Abydo, pugnandi studio, obuiam pręcessêre. Tum verò sese ex aduerso intuiti, sine morâ naues in pugnam expediunt. Lacedęmonij ex ora Asiæ ab Abydo ad Dardanum, LXVIII. nauium aciem explicuêre, quarum dextrum cornu Syracusani tenebant, læuum Mindarus. Athenienses ab Europâ inter Idacum & Arriana, cum LXXXVI. triremibus ex aduerso stetêre. In sinistro cornu Thrasylus procurabat, in dextero

tero Thrasybulus. Pulsum ab initio est dextrum Atheniensium cornu, à sinistro Peloponnensium, & ad terram compulsum, circa Canis sepulcrum. Id Hecubæ Priami fuisse fama ferebatur, quæ iis in locis, Græcorum iniuriâ, post euersum Ilium occubuerit. Thrasylus diuersâ parte non solùm Syracusanos fudit, sed & Lacedæmonios, qui nuper vicerant, ad Pydij fluminis ostia, & Abydum deiecit, nauibus XXII. ademptis. Ex Atheniensibus quoque XV. naues desideratæ sunt. Ea victoria victorum animos in spem futuri successus erexit, quòd vinci desiissent. Quarto post pugnam die, Athenienses ex Sesto Cyzicum, quæ ad hostes defecerat, petierunt, eorúmque octo nauibus interceptis circa Priapum obrutis, Cyzicenos ad imperium retrahunt. Mindarus Spartanorum Archithalassus receptis nauibus, quas amiserat, ad Eleuntem, in Eubœam nauigauit. Impediuerat Alcibiades ne Phœnicam classis Peloponnesiacæ iungeretur, additum est illius gloriæ, vt & iisdem subueniret contra Dorieum, & Mindarum, in Hellesponto pugnantibus, circa Abydum. Hoc prælio amissas suorum naues, hostium vacuas XXX. in potestatem suam suscepit. Mox ad Cyzicum Mindarum, & Pharnabarum prosternit, hunc fugat, illum occidit. Indè victrici classe vastat Asiam, multis locis prælia facit, vbique victor; recipit ciuitates, quæ defecerant, nonnullas capit, & imperio Atheniensium adiicit. Atque ita priscâ nauali gloriâ vindicatâ, adiectâ etiam laude terrestris belli, desideratus ciuibus suis, Athenas reuertitur. His omnibus præliis CC. naues hostium, & præda ingens capta. Ad hunc redeuntis triumphum effusa multitudo obuiam procedit, & vniuersos quidem milites, præcipuè tamen Alcibiadem, miratur. Tantum in vno viro fuisse momenti, vt maximi Imperij subuersi hostis, & rursum recepti, conciliatus authour fuerit, & vndè stetisset, eò se victoria transferret. Igitur omnibus humanis tantùm, verum etiam & diuinis eum honoribus Athenienses decorant: certant secum ipsi, vtrum contumeliosius eum expulerint, an reuocauerint honoratius. Ipsos illi Deos gratulantes tulerunt obuiam, quorum execrationibus deuotus fuerat. Sic Alcibiades nunquam mediocribus, nec in offensam, nec in fauorem suorum studiis exceptus est. Dum hæc aguntur, à Lacedæmoniis Lysander classi, bellóq; præficitur, & in locum Tissaphernis Darius Rex filium suum Cyrum Ioniæ, Lydiæque præposuit, qui Lacedæmonios auxiliis opibúsq; ad spem fortunæ prioris erexit. His lætus Lysander, stipendióq; in mensem à Cyro accepto, ad mare reuersus, LXXX. nauibus Ephesum proficiscitur, cui cùm Alcibiades C. nauibus occurrisset, hostísque pugnam detractaret, vt Clazomeniis dissidentibus pacem adferret, eósque in Atheniensium societatem contineret, in Cariam

Hic historia Thucydidis finem habet, non enim scripsit vltra ann. 21. Peloponnesiaci belli.

Trogus lib. 5.

Diodor. lib. 13.
Sabell. Enn. 3. l. 9.

Cariam tendit: relicto, qui classi imperaret, Antiocho, monitóque, ne pugnaret se absente. Ille, profecto Alcibiade, mandatorum immemor, vel contemptor, cum duabus triremibus ad ipsas vsque proras nauium, quæ in Ephesino portu stabant, conuiciis hostem irritare cepit, quem subsequutus Lysander, Atheniensium classem, sine imperio, sine consilio temerè progressam, spargit, opprimit, tantáque cædes palantium fuit, vt plus vulneris eo prælio Athenienses acceperint, quàm superioribus dederant. Tanta ob id desperatio Atheniensibus fuit, vt ipsi ex continenti, Alcibiadem ducem Conone duce commutarent: arbitrantes, victos se non fortuna belli, sed fraude Imperatoris: apud quem plus prior offensa valuisset, quàm recentia beneficia. Vicisse autem cum priore bello, ideò tantùm, vt ostenderet hostibus, quem ducem spreuissent, & vt carius eis ipsam victoriam venderet. Omnia enim credibilia in Alcibiade, vigor ingenij, & vitiorum amor, faciebat. Veritus itaque multitudinis impetum, denuò in voluntarium exilium proficiscitur. Itaque Conon Alcibiadi suffectus, habens ante oculos, cui duci successisset, classem maximâ industriâ comparat: sed nauibus exercitus deerat, fortissimis quibúsque in Asiæ populatione amissis. Armantur senes, & impuberes, & numerus sine exercitus robore expletur. Sed non magnam bello moram ætas fecit. Imbelles, aut cæduntur passim, aut fugientes capiuntur: tantáque strages, aut occisorum, aut captiuorum fuit, vt Atheniensium deletum non Imperium, verumetiam nomen videretur. Cononem enim, Callicratidas successor Lysandro datus, alto mari fugatum, in Mitylenem compulit; iterúmque in ipso portu victum, cetera nauium in terram subducere coëgit, & vrbi se, suósque claudere. Diomedontem quoque in Cononis auxilium cum XII. nauibus properantem, captus, X. triremibus totum profligauit. Tot cladibus aliis super alias venientibus, Athenienses afflicti, ad extremam pręterea redacti inopiam, consumptâ militari ætate, peregrinis ciuitatem, seruis libertatem, damnatis impunitatem, dederunt. Eáque colluuione hominum, domini antea Gręciæ, conscripto exercitu, vix libertatem tuebantur. Iterum tamen fortunam maris experiendam decernunt. Tanta virtus animorum erat, vt cum paulò ante salutem desperauerint, nunc non desperent victoriam. Itaque totis velis ad Arginusas contendunt, ante Lesbum in Maleæ conspectu, ad quod promontorium Callicratidas, Theonico ad obsidionem Mytilenes relicto, cum CXX. nauium classe concesserat. Hic ab Hermone Megarensi monitus, vt abstineret prælio, quòd Attica classis CCL. triremium esset, cadendum esse dixit, aut vincendum. Dextrum cornu ductabat, sinistrum Thrason Thebanus, cum Bœotiis. Hunc contra Protomachus dextrum

Hoc accidit ann. 24. Peloponnesiaci belli ann. 2.
OLYMPIAD. XCIII.

Atheniensium regebat, cui succedebat Thrasylus, Thrasylo Lysias, Lysiæ Aristogones. Ad læuam Aristocrates erat, cum XV. nauibus, huic succedere debebat cum totidem nauibus Diomedon, Diomedonti, Pericles. Vt clasicum tubicines, iubentibus ducibus cecinêre, vt è Prætoriis vtrinque nauibus purpureum vexillum sublatum est, quibus pugnandi licentia fiebat, Callicratidas certus perire ex oraculi monitu, Nautij Prætoris triremem primo rostrorum impulsu præcipitat in profundum, aliorum alas, transtra, gubernacula, remósque frangit, postremò in carinam Periclis impactus, ferreisque vndique manibus retentus, fortiter resistendo, post varia data, acceptáque vulnera in mare pręcipitatur. Peloponnesiaca acies, amisso duce, statim inclinare cepit, fugámque in Chium, Phoceámque dirigere. Naues circiter LXX. in Atheniensium potestatem venêre. Theomicus, auditâ suorum clade, victores timens, Mytilenes expugnationem deseruit, castrisque incensis, terrestri itinere Metymnam petiit. Conon, qui obsidebatur, hoste liberatus, deductis repentè nauibus, obuiam suis processit. Ibi post mutuam victorum ducum gratulationem, Athenienses Samum ad hyberna profecti sunt. Fuitque hic annus belli Peloponnesiaci XXV. Ceterum cùm multi Atheniensium eo prælio cecidissent, nauésque XXV. periissent, clasisque duces naufragia suorum colligere, & humare cadauera neglexissent, Thrasylus, Calliades, Lysias, Pericles, & Aristocrates vltimo supplicio affecti sunt. Protomachus in pugnâ occubuerat. Aristogenes iudicium suorum voluntario exilio, pœnámque vitauit. Sub initium Veris, Cyro, & Ephesis poscentibus Lysandrum clasis ducem, in Callicratidæ locum, Lysander Dux Spartanorum factus, Rhodum vsque progressus est, Rhodo in Hellespontum reuersus, Lampsacum expugnauit, ac diripuit. Erant tunc Athenienses in Eleunte, cùm Lampsaci expugnationis certi, ad Ægos amnem clasem promouerunt. Est is Thraciæ fluuius, haud procul Lampsaco in Hellespontum decurrens. Duces Atheniensium erant, Tydeus, Menander, & Adimantus. Quibus Alcibiades, qui in Chersonneso exulabat, siue Imperatoriæ disciplinæ ostentandæ gratia, siue charitate patriæ ductus, iunxit se, ostenditque locum hunc neque à maris iactatione, neque ab hostium incursionibus tutum, neque frumentationi idoneum, irent Sestum securissimum, & omni rerum copiâ abundantem portum. Neglexerunt salubre Alcibiadis consilium duces, terráque vagantes, victum armis quęrebant, cùm Lysander totam eorum clasem, & in eâ III. M. militum subito concursu prostrauit. Reliqua turba, vt suus quémque impetus tulit, terrâ euasit: Conon mediâ trepidatione dilapsus, cum VIII. nauibus in Cyprum ad Euagoram aufugit. Paralos nauis, Athenas

Aliqui volunt non Lysandrum maris Præfectura à Spartanis donatum, sed Araconem, cui Lysander Legatus accederat: quoniam Lacedæmoniorum Legibus petitum erat, ne quis maris Præfecturam secundò gereret.

Athenas acceptæ cladis nuncia, festinauit. Vtebantur eo nauigij genere Athenienses, ad reos ex Prouinciis in vrbem deportandos. Ipsa Pyreęum noctu ingressa, tantam attulit trepidationem, vt totâ nocte à fletu, & lamentatione cessatum non sit. Lysandrum victrici classe affuturum pręsagiebant, nec eos sua opinio fefellit. Affuit victor, Pyreæúmque insedit, receptis, victoriæ festinatione, omnibus insulis, vrbibúsque Ægei & Ionij maris, si Samum exceperis: missis Lacedæmona captiuis nauibus, in triumphi modum, floribus, & hostilibus armis decoratis. Tum demum Athenienses, vrbe terrâ, maríque obsessâ, quæ sola miseris restabat, pacem petunt, impetrauerúntque, muro deiecto, versùs Pyreæum, nauibúsque, quæ reliquæ erant, hosti traditis, qui vrbi rectores xxx. daret. In has leges traditam sibi vrbem Lacedæmonij formandam Lysandro tradiderunt. Rectores xxx. constituuntur, qui fiunt tyranni, cæsis ad nutum ciuibus. Fit igitur ex vrbe pasśim omnium fuga, repletúrque Gręcia Atheniensium exulibus, quod etiam ipsum auxilium miseris eripitur: nam Lacedæmoniorum edicto, ciuitates, exules recipere prohibebantur. Omnes se Argos, & Thebas contulêre, vbi etiam non solùm tutum exilium egerunt, verum & spem recuperandæ patriæ receperunt. Subactâ autem Athenarum vrbe, Lysander, muros, turres, Pyreæúmque modulantibus tibiis diruit. Naues, quæ in portu erant, sibi concessas, coronatis sociis, & tanquam in celebri pompâ ludentibus, ad tibiam similiter cremari iussit. Posthæc Samios subegit, ornamenta captarum nauium, aureas coronas, aliáque amplisśima munera, quæ à ciuitatibus, & insulis victor acceperat, pecuniámque argenteam ingentem Lacedæmonem misit. Tum primùm argenteo numo vsos Spartiatas historici tradunt, cùm antea ferreo vterentur, & hoc tantùm ad publicas res, non autem ad priuatas. Lysandro victori, certatim Græciæ vrbes exquisitisśimos honores decreuêre à quibusdam aræ illi, vt Deo, erectæ, quod Gręcorum nulli antea contigerat, Peana eidem decantatum scribunt. Sic bellum Peloponnesiacum Anno, xxvii. captis Athenis, finitum est: quo etiam tempore, Darius Persarum Rex, terras reliquit, & Dionysius tyrannus Siculorum Principatu excidit.

Diodor. lib. 13. ait duas naues Atheniensibus ad commercium tantum relictas.

* * *

CAPVT DECIMVM.

Athenienses maris dominium recipiunt. Variè inter se Græci pugnant, donec compenerentur pacem suadente Persarum Rege. Finis Imperij Græcorum.

OLYMPIAD. XCIV. an. 2. *Trogus lib. 5.*

RAT inter exules Atheniensium Thrasibulus, qui audendum aliquid pro patria, & pro salute communi etiam cum periculo ratus, adunatis exulibus, castellum Phylen, Atticorum finium, occupat: nec deerat quarundam ciuitatum tam crudeles Atheniensium casus miserantium fauor. Menias Thebanorum Princeps, Lysias Syracusanus orator, Thrasibuli auxilio stipendiis suis collectos milites mittunt. Vincuntur tyranni, qui ceteros Athenienses suspectos habentes, vrbe pellunt, auxiliaque à Lacedæmoniis petunt. In eo bello Critias, & Hippolochus, omnium tyrannorum sęuissimi, cadunt. Ceteris Eleusinam emigrare iussis, viri decem substituti sunt, qui Remp. regerent. Pausanias Rex, Lacedæmone contra Athenienses mittitur, sed is exulis populi misericordia motus, patriam ciuibus restituit. Quibus rebus cùm pax statuta esset, indignati tyranni se pulsos vrbe fuisse, bellum renouant, verum illi spe recipiendæ dominationis, cùm ad colloquium cum Atheniensibus venissent, trucidantur. Atque ita per multa membra ciuitas diuisa, secundo post captiuitatem anno, in vnum tandem corpus redigitur: & ne qua dissensio ex anteactis nasceretur, omnes iureiurando obstringuntur, discordiarum obliuionem fore. Interea Thebani, Corinthiique ad Lacedæmonios mittunt, qui ex manubiis portionem prædæ communis belli, periculique peterent: quibus negatis, non quidem apertè bellum aduersus Lacedæmonios decernunt, sed tacitis animis tantam iram concipiunt, vt subesse bellum intelligi posset. Lacedæmonij, sociorum querelis neglectis, more ingenij humani, quò plura habent, eò ampliora cupientes, non contenti accessione Atheniensium opum, vires sibi duplicatas, totius Asiæ Imperium affectare ceperunt. Iam Cyro, contra Artaxerxem, qui Dario successerat, auxilia dederant, iam Hercylidem ducem in hanc militiam elegerant, iam Tissaphernem, alterum è Prætoribus Persarum, corruperant, cùm Conon Atheniensis, qui in Cypro exulabat, ab Artaxerxe in Tissaphernis locum, iussus est classi præesse. His cognitis Lacedæmonij à rege Ægypti Hercymonem

Idem lib. 6.

in

in auxilium naualis belli per legatos petunt, à quo c. triremes, & sexcentum millia modiorum frumenti missa; a ceteris quoque socijs ingentia auxilia contracta sunt. Sed tanto exercitui, & contra tantum ducem, qualis Conon erat, dignus Imperator desiderabatur. Itaque postulantibus socijs Agesilaus Lacedæmoniorum Rex Dux bello legitur. Diu Lacedæmonij, an eum summæ rei præponerent, deliberauerunt, propter responsum oraculi Delphici, quo illis Imperij finis denunciabatur, cùm regium claudicasset imperium: erat enim claudus Agesilaus. Ad postremum statuerunt, melius esse incessu Regem, quam Imperio regnum claudicare. Agesilaus & Conon magni duces, veluti tempestas quædam, vt signa mouerunt, obuia quæque prosternunt. Hic in ora Lacedæmonis, ille in Asia. Lysander, ab Agesilao in Asiam proficiscente, dux patriæ relictus, ingentem classem summis viribus instruit, fortunam belli tentaturus. Necnon & ipse Conon, nunc primùm cum hostium exercitu concursurus, magna curâ suos ordinat. Summa igitur non tam ducum in eo prælio, quàm militum æmulatio fuit. Nam ipse dux Conon, non tam Persis, quàm patriæ studebat, & sicuti afflictis Atheniensium rebus author amissæ dominationis fuerat, sic volebat idem haberi redditæ: patriámque vincendo recipere, quam victus amiserat. Lysander verò præter coniunctionem Agesilai, etiam virtutum æmulator erat, contendebátque, ne à rebus gestis eius, & gloriæ splendore decederet, néve tot bellis, ac sæculis quæsitum Imperium, breuissimi momenti culpa subuerteret. Circa Gnidum classes congrediuntur, maximis viribus; in hoc prælio Periarchus, qui triremi Laconum imperabat, fortiter pugnando cecidit, victi Lacedæmonij fugam capessunt, L. triremibus in potestate Cononis relictis, qui Laconiæ fines classe populatus, Athenas profectus, miro ciuitatis studio susceptus est, At ille incendio, & ruinis ciuitatis commotus, lacrymas, & suspiria dedit, cùm ipse aurum Persicum, & manubias Laconum ad reparandas Athenas porrigeret. Fuitque illud fortunæ ludibrium memorabile, vt eadem vrbs, quæ olim Persarum manu deflagrauerat, eorumdem captiuorum manibus & gaza fuerit restituta: & mox à Lacedæmonijs excisa, Lacedæmoniorum spolijs auróque Persarum stipendiario resarta, vnde non modò antiquum decus & formam receperit, sed & ab excidio nobilior, & splendidior surrexerit. Sic maris Imperium à Spartanis rursus ad Athenienses redit. Sequuti sunt Atheniensium victoriam Ionij, Hellespontiíque: Thebani, Corinthiíque & Argiui professis odiis contra Lacedæmonios arma sumpserunt. Rhodij quoque, eiectâ Peloponnesiorum classe, à Lacedæmoniis defecêre. Cononémque cum omni classe intra vrbem receperunt.

Xenophon lib. 3. & 4. Diodor. lib. 14. Plut. in Artaxerx.

 Vbi

Vbi Lacedæmoniorum classem, quâ donatum à rege Ægyptiorum frumentum vehebatur, defectionis ignaram, & in portum confidenter ingressam, ceperunt, vrbémque frumento repleuére. Horum deditionem Chij, Nisiçi, Tij, Mitylenæi, Ephesij, Erythreíque sequuti sunt. Hinc varia bella exarserunt, nondum deletis in totum Lacedæmoniis, Arcadicum, Bœoticum, Thebanum, Lacedæmonium primum & secundum, & Tegeaticum; nomina à populis contra Spartanos pugnantibus, aut ab ipsis Lacedæmoniis, aliis populis bellum inferentibus deducta. In Thebanorum auxilia Athenienses LX. triremes Timothei ductu miserant, ad Peloponnesiacam oram vastandam: huic se pari nauium numero Nicolochus, haud procul Corcyrà obiiciens, ingenti clade affectus est. Istius ignominiam cùm vindicare vellet Mnasippus, & ipse alteri Lacedæmoniorum classi Præfectus, suo dedecore, & ruinâ auxit, ad eandem Corcyram victus & cæsus nauali prælio ab Atheniensium duce Steficleo. Postea cùm Spodriades, Cleombroto Lacedæmoniorum Rege impellente, Pyreæum occupare tentasset, indignabundi Athenienses vim sibi inter inducias illatam, inter Naxum & Parum cum Pollide Lacedæmoniorum nauarcho conflixerunt. Et Pollis quidem laceratis nauibus, quibus sinistrum hostium cornu constabat, Cedonem Atheniensem, qui huic præerat, suà manu confodit. Aduolauit in opem suorum Chabrias, dextero in cornu pugnans, totóque impetu in Lacedæmonios inuectus, latè stragem fugámque fecit, cadaueribúsque suorum fluctibus innatantium collectis (memor, duces qui ad Arginusas vicerant, quia suos sepelire neglexissent, capite mulctatos) omnia humari iussit. Posthęc Athenienses Duce Timotheo Cononis filio ad Leucadem nauali prælio Lacedæmonios vincunt: naues à Dionysio Siciliæ tyranno Spartanis missas prope Corcyram fugant, earúmque IX. capiunt, venditísque captiuis, LX. talenta colligunt: Toronam, & Potidæam, terrestribus & naualibus copiis cinctas, occupant. Cùm autem terrà vario euentu inter Athenienses & Lacedæmonios, cæterósque Grecos dimicatum esset, Greci inter se pacem fecerunt, exceptis Lacedæmoniis, quibus contra Messanenses inimicitiæ immortales erant. Quo tempore Tachus rex Ægypti cum Artaxerxe Persarum Rege bellum gesturus, terrestrium copiarum imperium mandauit Agesilao regi Spartæ, maritimarum verò, Chabriæ Atheniensi. Hęc inter Agesilaus, & Artaxerxes moriuntur. Artaxerxis Regnum Ochus suscipit.

Hoc euenit anno vltimo
OLYMPIAD. C.

Xenophon lib vlt. & iodor. lib 15. Sigonius in tractatu, cui titulus. Atheniensium tempora.

OLYMPIAD. CI.

OLYMPIAD. CIV.

CAPVT

CAPVT VNDECIMVM.

Imperium Macedonum, Maritima eorumdem: vſque ad Perſeum, ſub quo Macedonia Prouincia populi Romani facta eſt.

ACEDONIA antea Æmonia, & Emathia nominata, cingitur versùs Septentrionem Mœſiæ, & Dalmatiæ montibus: ab occaſu mari Adriatico, & Ionio, ab ortu Ægeo abluitur: meridianam oram Epiroticæ gentes, & Grȩciæ terminant. Sed poſtea virtute Regum, & gentis induſtriâ, ſubactis primò finitimis, mox aliis nationibus, Imperium vſque ad terminos Orientis prolatum eſt. Poſt bellum Troianum illa pars, quæ Pœonia, mox Pannonia, hodie Sclauia dicitur, à Telegono regnata eſt. Ex alio latere in Europâ, Europus regnum tenuit. Sed & Caranus, cùm magnâ multitudine Græcorum, reſponſo oraculi iuſſus ſedes quærere, oſtendentibus capris, caprarum gregem ſequutus, ad Edyſſam, Macedoniæ vrbem venit, quam à capris Ægeam, populum Ægeadas vocauit. Hic regibus Macedoniæ pulſis, in locum omnium ſolus ſucceſſit, primúſque adunatis gentibus variorum populorum, veluti vnum corpus Macedoniæ fecit. Ex eo poſt variam Regum ſucceſſionem Philippus deſcendit, Magni Alexandri pater. Is à fratre Alexandro obſes Thebanis datus, prima pueritiæ rudimenta in vrbe ſeueritatis antiquæ, & in domo Epaminondæ ſummi & philoſophi, & Imperatoris depoſuit. Poſtea vocatus ad regnum, non contentus ſummouere bella, vltro etiam quietos laceſſiuit. Theſſalos ſubegit, à quibus, ſicut & à Thebanis, contra Phocenſes, * qui templum Apollinis Delphici occupauerant, & ſpoliauerant, dux eligitur. Quibus terreſtri pugnâ ſuperatis, incredibile eſt, quantam ea res apud omnes nationes Philippo gloriam dedit. Illum vindicem ſacrilegij, illum vltorem religionum, ſolum, qui piacula exigeret, extitiſſe dignum. At ille ne à victis ſacrilegij ſcelere vinceretur, ciuitates, quarum paulò ante dux fuerat, quæ ſub auſpiciis eius militauerant, quæ gratulatæ, ſibi, & victoriam nactæ fuerant, hoſtiliter vexatas diripit, non ædibus ſacris, non Penatibus publicis, priuatíſque parcit. Indȩ veluti rebus egregiæ geſtis, in Cappadociam traiicit, vbi bello pari perfidia geſto, captiſque per dolum, & occiſis finitimis Regibus, vniuerſam Prouinciam

Trogus lib. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. & 14.

** Hoc bellum, ob id, ſacrum appellatum eſt, durauit annos nouem. Incepit anno ſecundo* OLYMPIAD. CVI.

Sigonius Athenienſ. temp. Diodor. hic lib. 16 & 17.

uinciam Imperio Macedoniæ coniungit. Auraria in Thessaliâ, argenti metalla in Thraciâ, occupat. Pyraticam quoque exercet, mercatores obuios spoliat, prędáque per fas, & nefas quæsitâ, cæsísque, & spoliatis duobus Thraciæ Regibus, sub specie pacis, Thermopylarum angustiis potitur, dataque Phocensibus fide, per Deorum simulacra, & sacras ędes furit, parcere nescius etiam insensibilibus. Hinc Dardanos expugnat, terrâ, marique Byzantium obsidet, in quâ obsidione exhaustis, quos parauerat thęsauris, iterum pecuniam de pyraticâ mutuatur. Captis itaque CLX. nauibus mercatorum, in Scythas profectus, eos astu vincit. Vbi Scythiâ rediit, diu dissimulatum bellum Atheniensibus infert. Prælio commisso, cùm Athenienses longè maiori militum numero pręstarent, assiduis bellis indurata Macedonum virtute vincuntur. Hic dies vniuersæ Gręciæ & gloriam dominationis, & vetustissimam libertatem finiit. Sed neque gloriatus est Philippus, nec Regem se Græciæ, sed ducem appellari iussit. Quod illi nomen totius Gręciæ, apud Corinthum ab eo conuocatæ, consensu, concessum est, aduersus Persas, in quos initio sequentis veris tres duces pręmisit in Asiam: Parmenionem, Amyntam, & Attalum. Ipse dum se expeditioni parat, inter festa & conuiuia cæsus est à Pausaniâ, ex nobilibus Macedoniæ. Huic Alexander successit, dissimilis patri: aperta vi bella tractans, palam fusis hostibus gaudens, amicis gratus, & benefactor, misericors victis, & fraudis nescius. Quibus Orbis imperij iacta à patre fundamenta, consummauit. Cùm Gręci illum in locum patris, sibi Ducem elegissent, publicísque comitiis Imperium in Persas commissum esset, Hellesponto classe transuecto, Miletóque expugnata, naues omnes in Gręciam remisit, victóque ad Granicum amnem Dario, hęsit ad Tyrum Syriæ vrbem. Ceterum antequam ad obsidionem Tyri descendam, illud minimè omittendum duxi, Alexandrum cùm è classe Asiam primò conspexisset, duodecim aras D.i. duodecim in ipsis nauibus statuisse, hostiasque mactasse bello victoriam petens, priusquam vlla triremis littore excederet: mox in continentem delatum, iaculum, velut in hostilem terram iecisse, armatúmque de naui, tripudianti similem, prosiluisse: rursúmque hostias cædi iussisse, precatum, ne se Regem illæ terræ inuitæ acciperent. Quem morem sacrificandi, & denunciandi per iaculi vibrationem belli, à Romanis postea vsurpatum nouimus. Iam ad alia redeo. Amyntas ab Alexandro ad Darium Persarum Regem transfugerat, Persicis opibus ad Pyrhamum fractis, cum fortunâ fidem mutandam ratus, ex fugâ Tripolim delatus, in Cyprum cum quatuor milibus militum transmisit, & ex Cypro in Ægyptum, consilio, eius terræ per occasionem occupandæ. Illi Ægyptij coniuncti, Persica

OLYMPIAD. CXI.

ea præsidia in vrbem Memphim cogunt. Sed illa, eruptione facta, Amyntam cum Ægyptiis, ad vnum occidunt. Is exitus perduellis fuit. Parte alia Aristo Macedonicæ classis præfectus, ad Hellespontum nauali prælio Persas vincit. Iam tota Syria, iam Phœnice quoque, excepta Tyro, Macedonum erant: habebátq; Rex castra in continenti, à quo vrbem angustum fretum dirimit. Vrbs claritate & magnitudine ante omnes vrbes Syriæ, Phœnicésque memorabilis, facilius societatem Alexandri acceptura videbatur, quàm imperium. Coronam igitur auream legati donum afferebant, commeatúsque largè, & hospitaliter ex oppido adduxerant. Ille dona, vt ab amicis, accipi iussit, benignéque legatos alloquutus; Herculi, quem illi colerent, sacrificare velle se dixit: Macedones credere ab illo Deo ipsos genus ducere. Legati respondent, esse templum Herculis extra vrbem, in eà sede, quam Palætyron ipsi vocant: ibi Regem sacrum Deo ritè facturum. Non tenuit iram Alexander, séque in eam vel intraturum dixit, vel oppugnaturum. Vrbem à continenti quatuor stadiorum fretum dirimebat, Africo maximè obiectum, crebros ex alto fluctus euoluens: nec accipiendo operi, quo Macedones terræ insulam iungere parabant, quicquam magis, quàm ille ventus obstabat. Quippe vix leni, & tranquillo mari moles agi possunt. Africus verò prima quæque congesta pulsu illisa mari subruit, nec vlla tam firma moles est, quam non excidant vndæ per nexus operum manantes, & vbi acrior flatus extitit, summi operis fastigio superfusæ. Præter hanc difficultatem, haud minor alia erat: muros, turrésque vrbis præaltum mare ambiebat. Non tormenta nisi è nauibus procul excussa emitti, non scalæ mœnibus applicari poterant: præceps in salum murus pedestre interceperat iter. Naues nec habebat Rex, & si habuisset, pendentes & instabiles missilibus arceri poterant. Igitur bello decreto, per muros, turrésq; tormenta disponunt, arma iunioribus diuidunt, opificésque, quorum copia vrbs abundabat, in officinis distribuunt: omnia belli apparatu strepunt. Ferreæ quoque manus, quas harpagonas vocant, & alia tuendis vrbibus excogitata, præparabantur. Vis magna saxorum Macedonibus erat, Tyro vetere præbente: materies è Libano monte ratibus & turribus faciendis vehebatur. Iámque fundo maris in altitudinem montis opus excreuerat, nondum tamen aquæ fastigium æquabat: & quò longius moles agebatur à littore, hòc magis quidquid ingerebatur, præaltum absorbebat mare. Cùm Tyrij paruis nauigiis admotis, nondum commissum vrbi opus circuire cœperunt, & missilibus eos, qui pro opere stabant, incessere; descendere etiam in littus, & saxa, materiamque gestantes obtruncare. Alexander ne segniter vni vrbi assidere videretur, moli continuandæ Perdic-

OLYMPIAD. CXII.

Q. Curt. lib. 4.

cam, Craterúmque præfecit: ipse cum expedita manu Arabiam petiit. Inter hęc Tyrij nauem magnitudine eximia, saxis arenáque a puppi oneratam, ita vt multum prora emineret, bitumine ac sulphure illitam, remis concitauerunt: & cùm magnam vim venti vela quoque concepissent, celeriter ad molem successit. Tunc prora eius accensa, remiges desiliere in scaphas, quæ ad hoc ipsum preparatæ sequebantur. Nauis autem igne concepto, latius fundere incendium cepit, quod priusquam posset occurri, turres, & cetera opera, quæ in capite molis erexerat Alexander, comprehendit. At qui desilierant in parua nauigia, faces, & quidquid alendo igni aptum erat, in ardentem nauim ingerunt. Iamque non modo Macedonum turres, sed etiam summa tabulata conceperant ignem, cùm ij, qui in turribus erant, partim haurirentur incendio, partim armis omissis, in mare se immitterent. At Tyrij, qui capere eos quàm occidere mallent, natantium manus stipitibus saxísque lacerabant, donec debilitati, impunè nauigijs excipi possent. Nec incendio solum opera consumpta, sed fortè eodem die vehementior ventus totum ex profundo mare illisit in molem, crebrísque fluctibus compages operis verberatæ se laxauère, saxaque interinfluens vnda medium opus rupit, tantæque molis vix vlla vestigia inuenit Arabia rediens Alexander. Tum noui operis molem orsus, in aduersum ventum non latere, sed recta fronte direxit. Latitudinem quoque aggeri adiecit, vt turres in medio erectæ, procul teli iactu abessent. Totas autem arbores cum ingentibus ramis in altum Macedones iaciebant, deinde saxis onerabant: rursúsque cumulo eo tum alias arbores iniciebant, tum humus aggerebatur: super quæ alia strue saxorum, arborúmq; cumulata, velut quodam nexu, continens opus iunxerant. Tyrij procul hostium conspectu subibant aquas, occultóque lapsu ad molem vsque penetrabant, falcibus palmites arborum eminentium ad se trahentes, quæ vbi sequutæ erant, pleraque secum in profundum dabant: deinde totum opus, quod stipitibus fuerat innixum, fundamento lapso sequebatur. Ægro animi Alexandro, & vtrum perseueraret an abiret, satis incerto, classis Cypro aduenit: eodémque tempore Cleander cum Græcis militibus in Asiam nuper aduectus. Centum & octoginta nauium classem in duo diuidit cornua. Læuum Pythagoras Rex Cypriorum cum Cratero tuebatur, Alexandrum in dextro quinqueremis regia vehebat. Nec Tyrij quanquam classem habebant, ausi nauale inire certamen, triremes suas ante ipsa mœnia opposuerunt, in quas Rex inuectus, omnes demersit. Posterã die classe ad mœnia admota, vndique tormentis, & maximè arietum pulsu muros quatit: quos Tyrij raptim obstructis saxis, refecerunt. Sed vndique vis mali vrgebat. Moles intra teli iactum

erat,

erat, classis mœnia circuibat: terrestri simul, naualique clade premebantur. Quippe binas quadriremes Macedones ita inter se iunxerant, vt proræ cohęrerent, puppes interuallo, quantum capere poterant, distarent. Hoc puppium interuallum, antennis asseribúsque validis deligatis, supérque eos pontibus stratis, qui milites sustinerent, impleuerant. Sic instructas quadriremes in vrbem agebant. Inde missilia in propugnantes ingerebantur tutò, quia proris miles tegebatur. Media nox erat, cùm classem (sicuti dictum est) paratam, circuire vrbem Rex iubet. Iámque naues vrbi vndique admouebantur, cùm tempestas connexas quadriremes lacerare cepit, ruere tabulata, & cum ingenti fragore secum in profundum milites trahere. Tandem remis pertinacius euerberatum mare, veluti eripientibus nauigia classicis, cessit, appulsáque sunt littori lacerata pleráque. Iisdem diebus cùm Carthaginensium legati obsessis excusassent auxilia, non tamen defecêre animis Tyrij, quanquam ab ingenti spe destituti essent: sed coniuges, liberósque deuehendos Carthaginem tradiderunt: fortius quidquid accideret laturi, si carissimam sui partem extra communis periculi sortem habuissent. Efficacior omni arte necessitas, non vsitata modò pręsidia, sed etiam noua adinuenit. Namque ad implicanda nauigia, quæ muros subibant, validis asseribus coruos, & ferreas manus cum vncis, & falcibus illigauerant: vt cùm tormento asseres promouissent, subitò laxatis funibus iniicerent. Vnci quoque & falces ex iisdem asseribus dependentes, aut propugnatores, aut ipsa nauigia lacerabant. Clypeos verò æneos multo igne torrebant, quos repletos feruida arena, cœnóque decocto è muris subitò deuoluebant: nec vlla pestis magis timebatur. Quippe vbi loricam corpúsque, feruens arena penetrauerat, nec vllâ vi excuti poterat, & quidquid attigerat perurebat: iacientésque arma, laceratis omnibus, quibus protegi poterant, vulneribus multi patebant. Erant & illis hamatæ cuspides ferreæ in summis perticis fixæ, quæ si in clypeos incidissent, vnco retentæ, aut hostes sine clypeis pugnare cogebant, aut cum ipsis in profundum labi. Corui verò, & ferreæ manus tormentis emissæ, plerosque rapiebant. Hîc Rex fatigatus, statuerat soluta obsidione, Ægyptum petere. Cùm fortè bellua inusitatæ magnitudinis super ipsos fluctus dorso eminens, ad molem, quam Macedones iecerant, ingens corpus applicuit, diuerberatísque fluctibus alleuans semet vtrinque conspecta est. Deinde à capite molis rursus alto se immersit, ac modò super vndas eminens magnâ sui parte, modò superfusis fluctibus condita, haud procul munimentis vrbis emersit. Vtrisque lætus fuit belluæ aspectus: Macedones, iter iaciendo operi monstrasse eam augurabantur: Tyrij, Neptunum, occupati maris vindicem, arri-

puisse belluam, ac molem breui ruituram: lætique omine eo, ad epulas dilapsi, onerauêre se vino, quo graues, orto Sole nauigia conscendunt redimita coronis, floribúsque, adeò victoriæ non omen modò, sed etiam gratulationem perceperant. Fortè Rex classem in diuersam partem agi iusserat, triginta minoribus nauigiis relictis in littore: è quibus Tyrij duobus captis, cetera ingenti terruerant metu: donec suorum clamore audito, Alexander littori classem, à quo fremitus acciderant, admouit. Prima è Macedonum nauibus quinqueremis, velocitate inter ceteras eminens, occurrit: quam vt conspexêre Tyrij, duæ è diuerso in latera eius inuectæ sunt, in quarum alteram quinqueremis alia concitata, & ipsa rostro iacta est, & illam inuicem tenuit. Iámque ea quæ non cohærebat, libero impetu euecta, in aliud quinqueremis latus inuehebatur, cùm opportunitate mira triremis è classe Alexandri in eam ipsam, quæ quinqueremi imminebat, tantâ vi impulsa est, vt Tyrius gubernator in mare excuteretur è puppi. Plures deinde Macedonum naues superueniunt, & Rex quoque aderat. Cùm Tyrij inhibentes remis, ægrè euellunt nauem quæ hęrebat, portúmque omnia simul nauigia repetunt. Confestim Rex insequutus, portum quidem intrare non potuit, cùm procul è muris missibilibus summoueretur: naues autem omnes, aut demersit, aut cepit. Biduo deinde ad quietem dato militibus, iussísque, & classem, & machinas pariter admouere, vt vtrinque territis instaret, ipse in altissimam turrim ascendit, ingenti animo, periculo maiore. Quippe regio insigni, & armis fulgentibus conspicuus, vnus pręcipuè telis petebatur, & digna prorsus spectacula edidit. Multos è muris propugnatores hasta transfixit, quosdam etiam cominus gladio clypeóque impulsos, præcipitauit. Quippe turris è qua dimicabat, muris hostium propemodum cohærebat, tabulatis nauium imposita. Iámque crebris arietibus saxorum compage laxatâ, munimenta defecerant, & classis intrauerat portum, & quidam Macedonum in terras hostium desertas euaserant: cùm Tyrij tot malis victi, etiam fato vincuntur. Alexander exceptis iis, qui in templa confugerant, omnes interfici, ignémque tectis iniici iubet. Pueri virginésq; templa compleuerant: viri in vestibulo suarum ædium stabant, parata sæuientibus turba. Multis tamen saluti fuerunt Sidonij, qui intra Macedonum præsidia erant. Hi vrbem quidem inter victores intrauerant, sed cognationis cum Tyriis memores (vtramque vrbem Agenorem condidisse credebant) multos Tyriorum etiam protegentes, ad sua perduxêre nauigia, quibus occultati, Sidona deuecti sunt. XV. Milia hoc furtò sæuitiæ subducta sunt. Tyrus septimo mense, quàm oppugnari cœpta erat, capta est. Vrbs & vetustate originis, & crebra fortunæ varietate, ad memoriam

riam posteritatis insignis. Diu mare non vicinum modò, sed & quodcunque classes eius adierunt, ditionis suæ fecit. Coloniæ eius penè toto Orbe diffusæ sunt. Carthago, in Africâ: in Bœotia, Thebæ: Gades, ad Oceanum. Victor Alexander, Ephestione Phœnicis aram prętereuehi iusso, ad vrbem Gazam cum omnibus copiis venit. Vbi Amphoterum, & Egelochum accepit C L X. nauium classe Insulas omnes inter Achaiam atq; Asiam in suam ditionem redegisse. Eosdem captâ Chio, X I I. Persarum naues cum suo milite, & remige cepisse. Triginta præterea pyraticos lembos, I I I. M. captiuorum remigum adiecisse classi suæ. Aristonicum quoque Methymnæ tyrannum, eorum ignarum, quæ ad Chium acta erant, pyraticâ classe instructum, velut in amicum portum ingressum, cum suis cathenis detineri. Captâ Gazâ, Rex Ægyptum adire festinans, Amyntam cum X. triremibus in Macedoniam, ad inquisitionem nouorum militum, misit. Námque prœliis etiam secundis atterebantur copiæ, deuictarúmque gentium militi, minor quàm domestico fides habebatur. Ægyptij Persarum opibus offensi, Alexandrum læti suscipiunt, apud quos inter Mareotim paludem, & mare, L X X X. stadiorum vrbem condidit, eámque à suo nomine Alexandriam nominauit: in quam finitimis vrbibus commigrare iussis, nouam coloniam magnâ multitudine impleuit. Æschilum Rhodium Ægypto pręfecit, claustra Nili fluminis Polemonem tueri iubet, X X X. triremes ad hoc datæ. Deinde Amphoterus classis Pręfectus ad liberandam Cretam missus, ante omnia mare à pyraticis classibus vendicare iussus est. Ipse ad Euphratem iter direxit. Victus ab Alexandro Darius, suorum verò perfidiâ cæsus, Macedonibus regna dereliquit, vltimus antiqui illius Medorum & Persarum Imperij Imperator. Post Persas, Hircanos Alexander subegit, Mardos, Cedrosios, Paropamisadas, Scythas, Arios, Indósque ad Gangem vsque, tum ad Hypalim fluuium aras X I I. Diis, quinquaginta cubitorum singulas, excitauit, expeditionis suæ posteris monumentum. Inde ex Indiâ rediens ad flumen Acesinem castra locat. Iam in aquâ classis, quam ædificari iusserat, stabat, mille nauigiis aditurus Oceanum, Nicęámq; & Bucephalon oppidum condiderat. Iam secundo amne defluens, in eum locum peruenerat, in quo Hydaspes amnis Acesini committitur: cùm Sobij X L. millia peditum Alexandro opponunt. Hos amne superato, in fugam Rex compulit, inclusósque mœnibus expugnat. Ipsi se in vrbe suâ, igne tectis subiecto, cremauerunt. Alexander nauigio oppidi arcem circumuectus, penè fluctibus obrutus est. Tria totius Indiæ præter Gangem maxima flumina munimento arcis applicant vndas, Indus, Acesines, & Hydaspis, aquarum concursu vortices cientia. Ereptus naufragio, aris pro numero

Diodor. Sicul. l. 17. Q. Curtius lib. 9. Trogus lib. 12.

fluminum positis, sacrificióque facto, in regionem Oxidracarum processit, à quibus, cùm in oppugnatione vrbis vulneratus esset, septem diebus curato vulnere, necdum obductà cicatrice, famam mortis suæ, quæ apud barbaros inualuerat, extincturus, statui in medio duorum nauigiorum iunctorum tabernaculum suum iussit, ex quo se ostenderet periisse credentibus: conspectúsque ab incolis, spem hostium falso nuncio conceptam inhibuit. Secundo deinde Indi amne defluxit, aliquantum interualli à cetera classe præcipiens, ne quies corpori inualido necessaria, pulsu remorum impediretur. Hinc in Pathaliam gentem peruentum est, vltráque classis processerat, cùm gubernatores agnoscere ipsos auram maris, & haud procul videri sibi Oceanum adesse, indicant Regi. Lætus ille, hortari nauticos cepit, incumberent remis, adesse finem omnium votis expetitum. Sine vllo martis discrimine, sine sanguine Orbem terræ ab illis capi. Nec Naturam quidem longius posse procedere. Breui incognita, nisi immortalibus, esse visuros. Itaque ingenti alacritate nautici remigant. Tertio iam die mixtum flumini subibat mare, leni adhuc æstu confundente dispares vndas. Tum in insulam medio anni sitam, classem applicant. Tertia fermè hora erat, cùm statà vice Oceanus exæstuans retro flumen vrgere cepit. Ignota vulgo freti natura erat, monstráque & iræ Deûm indicia cernere videbantur. Iámque leuatis nauigiis, & totá classe dispersâ, qui in insulam desilierant ad naues trepidi recurrunt. Collidi inter se naues, abstergeríque inuicem remi, & alij aliorum nauigia vrgere ceperunt. Subito nouus metus, & pristino maior terror incutitur, reciprocare cepit mare, magno tractu aquis in suum fretum recurrentibus, reddebátque terras paulò antè profundo salo mersas. Igitur destituta nauigia alia pręcipitantur in proras, alia in latera procumbunt. Strati erant campi auulsarum tabularum, remorúmque fragmentis. Miles nec egredi in terram, nec in naues subsistere audebat: identidem pręsentibus grauiora quæ sequerentur expectans. Rex nauigia lacerata refici, & euersa fluctibus erigi iubet, paratósque esse, & intentos, cùm rursus mare terras inundasset. Sequutus est æstus, leuari naues ceperunt, mox totis campis inundans mare classem impulit. Plausus militum, nauticorúmque insperatam salutem celebrantium littoribus ripísque resonabat. Vnde tantum rediisset subitò mare, quò pridiè refugisset, quænam esset eius elementi natura, modò discors, modò imperio temporum obnoxia, mirabundi requirebant. Rex, cùm ex eo quod acciderat coniectaret, post Solis ortum statum tempus esse, medià nocte, vt æstum occuparet, cum paucis nauigiis secundo amne defluxit: euectúsque os eius, CCCC. stadia processit in mare. Tandem voti sui compos, præsidibus &

maris,

maris, & locorum Diis sacrificio facto ad classem rediit. Hinc aduersum flumen subiit classis, & altero die appulsa est ad mare. Hic vrbes plerasque condidit, intérque eas Barcen. Nearcho atque Onesicrito, nauticæ rei peritis, imperauit, vt validissimas nauium deducerent in Oceanum, progressique, quoad tutò possent, naturam illius noscerent. Vel eodem Indo, vel Euphrate subire eos posse, cùm reuerti ad se vellent. Ferunt Nearchum postea Arabiam, Æthiopiam, Lybiámque emensum, inter Herculeas columnas nauigasse, pérque mediterraneum mare reduisse in Macedoniam. Iam mitigata hyeme, & nauibus, quæ inutiles videbantur concrematis, in vltimâ Indi fluminis Insulâ aras Alexander statuerat; iam eam, velut curru circa metam acto, Imperij sui terminum, velocissimâ triremi circumdederat: iam libauerat Oceano, aureáq; pocula conieccerat in mare: iam illi aram Tethydíque erexerat, felicem in patriam reditum precatus: iam amicos littoralibus Indiæ præfecerat: cùm Babyloniam redire placuit per terras. Ab vltimis littoribus Oceani Babyloniam reuertenti, nunciatur: legatos Carthaginensium, cæterarúmque Africæ ciuitatum, Hispaniarum quoque, Siciliæ, Galliæ, Sardiniæ, nonnullarum etiam vrbium ex Italiâ, eius aduentum Babyloniæ opperiri. Hac igitur ex causâ Babyloniam festinauit, vbi inter conuiuium veneno petitus, extinctus est, annos triginta natus, non virtute hostili, sed suorum insidiis cæsus. Expectauêre eum fata, dum Oriente perdomito, aditóque Oceano, quidquid mortalitas capiebat, impleret. Huic Regi ducíque successor quærebatur. Sed maior moles erat, quàm vt vnus subire eam posset. Castrorum, exercitus, & rerum cura Perdicæ assignatur, qui simul vt remoueret æmulos, & munus Imperij beneficij sui faceret, inter Principes Prouincias diuidit. Ptolomæo, Ægyptus, & Africa: Laomedonti, Syriâ cum Phœnice data est. Lyciam cum Pamphylia, & maiore parte Phrygiæ obtinere iussus est Antigonus. In Cariam Cassander, Menander in Lydiam missi. Phrygiam minorem Hellesponto adiunctam, Leonati Prouinciam esse voluit. Cappadocia Eumeni cum Paphlagoniâ cessit. Pithon Mediam, Lysimachus Thraciam, appositasque Thraciæ Ponticas gentes obtinere iussi. Qui Indiæ, quíque Bactris, & Sogdianis, ceterisque aut Oceani, aut Rubri maris accolis præerant, quibus quisque finibus habuisset, iisdem retinendi ius factum est. Hæc diuisio, cùm veluti fatale munus singulis contigisset, ita magna incrementorum materia plurimis fuit. Siquidem non magno post tempore, quasi regna non Præfecturas diuisissent. Reges ex Præfectis facti, magnas opes non sibi tantùm parauerunt, verùm & posteris reliquerunt. Dum hæc in Oriente aguntur, in Græcia Athenienses, & Ætoli bellum, quod iam viuo Alexandro

Plut. in Alexand.

Ann. primo OLYMPIAD. CXIV.

Curt. lib. 12.
Trogus lib. 13.
Diodor. l. 17. & 18.

dro

dro mouerant, summis viribus instruebant. Causæ belli erat, quòd reuersus ab India Alexander, epistolas in Græciam scripserat, quibus omnium ciuitatum exules, præter cædis damnatos, restituebantur. Quæ recitatæ, pręsente Græcia vniuersa, in mercatu Olympiaco, magnos motus fecerant: quòd plurimi non legibus pulsi patriâ, sed per factionem Principum fuerant, verentibus iisdem Principibus, ne reuocati, potentiores in Rep. fierent. Palam igitur iam tunc multæ ciuitates libertatem bello vendicandam fremebant. Principes tamen omnium Athenienses, & Ætoli fuêre. Quod cùm nunciatum esset Alexandro, mille naues longas sociis imperauerat, quibus ipse in occidente bellum gereret: excursurúsque cum validâ manu fuerat ad Athenas delendas. Igitur Athenienses contracto XXX. milia militum exercitu, & CC. nauibus, bellum cum Antipatro, cui Græcia sorte prouenerat, gerunt: eúmque detrectantem prælium, & Heracleæ vrbis mœnibus tuentem se, obsidione cingunt. In eius auxilium aduolans Leonatus, cui Hellespontus cum Phrygiâ minore commissa erat, occiditur. Antipater exercitu Leonati recepto, cùm par hostibus etiam pręlio videretur, solutus obsidione, in Macedoniam concessit; inde obsessas Athenas hac conditione recepit, si sublatâ Democratiâ, Oligarchiam instituerẽt, ac Remp. penes eos ponerent, qui censum duum milium drachmarum haberent, quorum numerus nouem milium est inuentus, & pręsidium Macedonum in Munichia acciperent. Antipatro fatis functo, Macedones in duas factiones abierunt, vna Cassandrum, altera Polyperconta sequebatur, optimates quoque Atheniensium cum Cassandro, populares cum altero sentiebant. Postea à Demetrio Antigoni filio Athenæ Cassandri dominatu liberatæ sunt, libertásque Atheniensibus reddita. Huic Cassandro Macedonia, & Gręcia parebat, Aridæo Alexandri Magni fratre Macedoniæ Rege, cum Eurydice vxore, Olympiade Alexandri eiusdem matre, coniuge Roxane, filio Hercule cum Herculis matre Arsine, cæsis. Ceciderant quoq; è successoribus Alexandri, Polypercon, Craterus, Perdicas, & Eumenes, reliqui aut Antigoni, cui Caria cum Pamphylia obuenerat, aut Ptolomæi, cui Ægyptus & Africa, partes sequebantur. Antigonus propè Byzantium, Clito Polypercontis classi Præfecto nauali certamine profligato, receptísque à Demetrio filio Athenis, eumdem contra Ptolomæum in Cyprum mitit. Vbi non longè à Salamine prælium commissum est, signo pugnæ à Demetrio suis dato, quod erat, clypeus inauratus super Prętoriam septiremem, in quâ ille pugnabat, eleuatus. Ptolomæus dextrum hostium cornu, in quo Hegesippus Halicarnasseus, & Plistias Cous imperabant, profligauit, Demetrius verò in læuo cornu pugnans XLVII. tum septire

Olympiad. CXVIII. *Diodor. lib. 19. Trogus l. 14. & 15.*

Hic [illegible] paulò ante pro Macedonibus pugnans, iuxta Echinadas Insulas Actionem Athenensium Nauarchum gemino prælio vicerat: & Nicanorem Antigoni classi præpositum in Hellesponto superatum occiderat.

ſeptiremibus, tum ſexremibus, quinqueremibus, & quadriremibus ſeptus, fuſo, fugatóque hoſtium cornu dextro, Ptolomæum, Citium ſe recipere coëgit. Facto etiam Salaminio in portu certamine, per Menætium, Præfectum Menelai, Ptolomæi fratris, claſſem ſubegit. In hac duplici nauali pugnâ captæ naues C. in quibus erant militum VIII. M. Ex longis cum ipſis hominibus XL. corruptæ ſunt. Laceratæ è Demetrianis XX. Antigonus de filij victoriâ certior factus, tum primùm diadema ſibi impoſuit, ſeque, & filium Reges nominari iuſſit. Hunc æmulati Ptolomæus, Seleucus, Lyſimachus, & Caſſander, ſatraparum nominibus exoſis, & excuſſis, Reges appellari voluerunt. Huius honoris ornamentis tandiu abſtinuerant, quandiu Alexandro iuſtus hæres fuit. Demetrius victor, quindecimremem contexuit, Plinius XXX. remium eam fuiſſe prodidit, machinámque quæ ab euentu, vrbium expugnatrix eſt dicta, & ob id ille Poliporthos, id eſt, vrbium populator appellatus. Hac machinâ * Rhodum primùm oppugnauit: vocatus ab Athenienſibus, Caſſandrum ad Thermopylas vſque perſequutus eſt. His geſtis, in Iſthmico Græciæ conuentu obtinuit, vt quemadmodum Philippus, & Alexander, ſic ille totius Græciæ dux declararetur. Per hæc Demetrius accepit, Ptolomæum, Seleucum, ceteróſque Reges adunatis copiis appropinquare: eâ acie periit Antigonus Demetrij pater, filius fugâ ſaluti conſuluit. Ceterum cùm illi vrbem ſuam pro refugio negauiſſent, Cherſoneſo claſſe vaſtata, Athenas in deditionem accepit, Lacedæmonios vicit, Macedoniæ regnum obtinuit, Alexandro Caſſandri filio obtruncato, Beotios ſubegit, Thraciam inuaſit, Thebíſque potitus, Pyrrho Epirotarum regi, qui Macedoniæ partem occupauerat, bellum indixit. Pyrrho Seleucus, Lyſimachus & Ptolomæus auxilia mittunt. Ptolomæi claſſis Græciæ oras metu & trepidationibus implet, Macedones ad Pyrrhum deficiunt, Demetrius acerbiorem motum minimè expectandum exiſtimans, depoſitis inſignibus regiis, pullâ chlamyde amictus, paucis comitatus, in Caſſandriam vrbem profugit. Hinc Thebas venit, in Aſiam deinde tranſmiſit, mox in Phrygiam, Ciliciámque, vbi captus à Seleuco, vagus, & exul obiit, Antigono filio relicto, cui Demetrius iunior in Macedoniæ regno ſucceſſit, huic Antigonus Doſo, Doſoni Philippus, Philippo Perſeus, quo à Romanis victo, Macedonia ex regno, Prouincia facta eſt.

* * *

** addidit & catapultas, nouum inuentum, quibus trabeales ſagittæ excutiebantur: fecit & vallum ligneum ferratis trabibus in mare defixis, quibus circunducta claſsis à Rhodiorum incurſibus libera eſſet.*

OLYMPIAD. CXXIII.

Trogus lib. 17. & 18. Diodor. lib. 20. & vltimo, nam reliquorum librorum huius authoris pauciſsima fragmenta extant, quæ in librorum numerum referri non debent.

CAPVT DVODECIMVM.

Carthaginiensium & Syracusanorum maritima, vsque ad bellum Punicum.

FLORENTE Macedonum Regno, florebant Syracusani & Carthaginienses, putabantúrq; Alexandri Magni viribus pares, si in eos ille arma sua promouisset. De Syracusanis, & aliis Siciliæ incolis, quia iam ante aliqua memorauimus, ad eorum originem & pugnas victoriásque de Atheniensibus partas pertinentia, nihil hic dicam, bella quæ sequuta sunt Atheniensium cladem in Siciliâ acceptam, memoraturus, vbi de origine Carthaginiensium eorúmque gestis, pauca præfatus fuero. Elissa Tyriorum Regis filia, Sychæo coniuge à Pygmalione cæso, fratricidæ iram fugiens, in Cyprum primò delata, mox in Africam, empto loco, quantum corium bouis tegere posset, eo in tenuissimas partes secato, magnam latè regionem occupauit, vnde postea ei loco Byrsæ nomen fuit. Confluentibus deinde vicinis, qui spe lucri venalia multa hospitibus inferebant, sedésque ibi statuentibus, ex frequentiâ hominum velut instar ciuitatis effectum est. Vticensium quoque legati, dona, vt consanguineis attulerunt, nam & ipsi Tyriorum coloni erant: hortatíque sunt, vt vrbem conderent, vbi sedes sortiti essent. Sed & Afros detinendi aduenas amor cepit. Itaque consentientibus omnibus, Carthago conditur, statuto annuo vectigali pro solo vrbis. Cùm successu rerum florentes Carthaginis opes essent, Hiarbas Mauritanorum Rex, aut bellum, aut nuptias Elissæ denunciat, illa memor prioris viri, quem vnicè dilexerat, ituram se ad virum, Hiarbæ legatis respondet, vitámq; gladio finiuit. Condita est Carthago ante Romam, annos LXXII. Postea variis discordiarum casibus agitata, ad externa bella perspexit: cúmque Carthaginienses in Siciliâ diu infeliciter dimicassent, translato in Sardiniam bello, amissâ maiore exercitus parte, graui prælio victi sunt. Propter quòd ducem suum Machæum, cuius auspiciis & Siciliæ partem domuerant, & aduersus Afros magnas res gesserant, exulare iusserunt. Sed mox ille castris ante Carthaginem admotis, punitis exilij sui authoribus, vrbem capit. Nec multo pòst tempore affectati regni accusatus, & obtruncatus est. Ceterum longè antè Machæum, potentia gentis in immensum creuerat,

Trogus lib. 18.

fat, & Terillo tyranno Himera Siciliæ ciuitate pulso, Hamilcar, in eius auxilium, cum CC. nauibus longis, CCC. onerariis, Carthagine soluerat: in quâ classe gentes Phœnicum, Pœnorum, Iberorum, Lygiorum, Elisycorum, Sardorum, & Cymiorum sub Hamilcare erant. Omnis hic exercitus à Gelone Siculorum rege cum ipso Duce cęsus est. Neque ob id tamen Carthaginiensibus animus defuit, reparato exercitu in Siciliam irruunt, vbi nauali pręlio ab Hieronis classe superantur; quæ victoriam sequuta, Tyrrhenos, incursionibus, & deprędationibus mare Siciliense vexantes, fregit, Æthaliam Ligustici maris Insulam depopulata, Tyrrhenam oram deprædata est, Cyrnum Insulam, quæ postea Corsica nuncupata, inuasit: postremò Æthalia Insula vi capta, pręda & captiuis onusta, Syracusas rediit. Postea Atheniensibus in Sicilia deletis, Segestani, qui Atheniensium partes contra Syracusanos sequuti erant, opem Carthaginiensium contra victores implorant. His Annibal Hamilcaris nepos, qui cum Gelone apud Himeram infeliciter dimicans ceciderat, cum classe mittitur: captis Selinuntio & Himera, Carthaginem repetit, victori Senatus populúsque Carthaginiensis gratulabundus obuiam factus est. Post istius discessum, Hermocrates Syracusanæ classis pręfectus, vtrámque vrbem dirutam, iis, qui patriæ ruinis superstites exulabant, restituendam tradidit, quod statim illi fecerunt. Annibal iterum cum Himilcone Hannonis filio classi præficitur, iniuriam à Syracusano Hermocrate susceptam vindicaturus. Pręcursoriæ triremes XL. ad littus occupandum, quo descensus esset, subsequentibus nauibus, à Carthaginiensibus in Siciliam ire iussę: iis Syracusanorum totidem circa Erycem occurrunt, XV. Phœnicum triremes elisæ, fluctibúsque oppressæ sunt, ceteræ Carthaginiensium, prętentu noctis, fuga elapsæ. Annibal reliquis copiis in Siciliam traiectis, dum Acragantem obsidione premit, peste opprimitur. Himilco post varias victorias, quibus Annibalis mortem vltus est, morbo inualescente, penè omnibus militibus pestilentia consumptis, Carthaginem reuersus, sibi mortem consciuit: dolens aëris intemperie, & quasi pugnantibus Diis, Siciliam sibi ereptam. Illi Macheus, de quo supra, Macheo, Mago successit, qui Pænorum Ducum primus militarem disciplinam instituit. Magoni, post subactas, quæ Africæ vicinæ erant, Insulas, Hasdrubal & Hamilcar, per vestigia paternæ virtutis successores decurrunt. In Sardinia Hasdrubal grauiter vulneratus, imperio Hamilcari fratri tradito, interiit, cuius mortem tum luctus ciuitatis, tum & dictaturæ vndecim, & triumphi quatuor insignem fecère: hostibus quoque creuère animi, veluti cum duce Pœnorum vires concidissent. Itaque Siciliæ populis propter assiduas Carthaginiensium iniurias, ad Leonidam

Diodor. Sicul. l. 11. Golzij Sicilia. Fazell. rer. Sicular. Decad. 2. lib. 1.

OLYMPIAD. LXXV.

OLYMPIAD. XCII.

Diodor. lib. 13. Trogus lib. 18.

OLYMPIAD. XCIV.

Diodor. lib. 14. Varias Himilconis nauales pugnas cum Syracusanis recenset.

OLYMPIAD. XCVII.

Diodor. lib. 15. Trogus lib. 19. & 20. Fazellus rer. Sicul. Decad. 2. lib. 3.

fratrem Regis Spartanorum concurrentibus, graue bellum natum, in quo diu, & varia victoria, terra, marique prgliatum fuit. Tandem eo bello Hamilcar occiditur, relictis Himilcone, Hannone, & Giscone filiis. E quibus Himilco exercitui à Carthaginiensibus in Sicilia prgficitur: qui cùm maritimo, terrestríque prglio Dionysium vicisset, repentè pestilentis sideris vi exercitum amisit. Postremò pullatus cùm Carthaginem intrasset, mortem sibi consciuit. Dionysius pulsis Sicilia Carthaginiensibus, periculosam desidiam suorum ratus, copias in Italiam traiecit, primus quinqueremes extruxit, naualéque, iuxta Syracusas, circa quod CLX. ædificia stabant, armamentis, & machinis maritimis reficiendis, seruandísque: compingendis etiam, & sartiendis nauibus. Prima illi militia fuit aduersus Græcos, qui proxima Italici maris littora tenebant. Quibus deuictis, finitimos quosque aggreditur, Locrorum, & Rhegiorum ciuitates expugnat, iunctúsque Gallis Senonibus, qui ante menses aliquot Romam incenderant, Italiam totam occupare destinat: cùm ab Hannone Carthaginiensium duce, in Siciliam reuocatur, patrio solo expulsurus hgstem. Hannone proditionis conuicto, vltimóque supplicio affecto, Dionysius ob superbiam & acerbos mores, ad postremum insidiis suorum necatur. Illius filius, & fortunæ, & imperij & nominis hgres fuit. Sicilia primò pulsus, in Italiam profugus, à sociis Locrensibus susceptus est: mox cùm ibi per sex annos regnasset, conspiratione Locrorum ciuitate pulsus in Siciliam redijt. Ibi Syracusas, securis omnibus, post lōgam pacem, per conditionē, recepit, interfecto Dione, cuius industria & virtute & victus antea nauali prælio propè Leontium, & pulsus Sicilia fuerat. Interea Dionysius Syracusis receptis, cùm grauior esset, crudeliórque in dies ciuitati à Syracusanis Timoleonte Corinthio in opem aduocato, nouâ coniuratione prouocatur, Icetâ authore, qui Leontinorum Princeps erat: actúsque in exilium, Corinthum profectus est, vbi pannosus, & squallidus consenuit. Cùm autem Timoleon Syracusanam arcem Corinthiorum prgsidio muniuisset, iratus Icetes, cum Magone Carthaginiensis classis Prgfecto, CL. triremibus portum occupat. Sed Mago veritus reconciliationem, timénsque ne inter Corinthios, & Siculos delusus amicitiæ prætextu, periret, Carthaginem repetiit. Post illius discessum, victor Timoleōn, receptis Syracusis, eam exhaustam ciuibus, nouis Corinthiorum colonis impleuit, totámque penè Siciliam ad antiquam libertatem, necatis tyrannis, aut fugatis, vocauit. Carthaginienses, cadauere Magonis, qui sibi vim intulerat, in crucem sublato, ex Afris, Gallis, Hispanis, & Liguribus ad LXX. M. exercitu comparato, CC. triremibus instructis, & M. nauibus frumento, machinis, curribus, rerúmque ceterarum copiâ onustis

Olympiad. CIII.

Olympiad. CIX.

Diodor. lib. 16. Tregus lib. 21. Plut. in Timoleonte & Dione.

onuſtis, Annibalem atque Bomilcarem in Siciliam mittunt, ad Græcos omnes inde propulſandos. Sed iis cum toto exercitu cęſis fugatíſque per Timoleontem, in eorum locum ſuffectus eſt Giſco Hannonis frater. Qui cùm in Inſulam deſcendiſſet, ex mandato Carthaginienſium, quos fœlix Timoleontis ſucceſſus turbabat, pacem cum Timoleonte facit, iſtis, quæ ſequuntur, conditionibus. Vt omnes Gręcæ vrbes in Sicilia liberæ eſſent. Vt Lycus fluuius (Platanis hodie dicitur) Carthaginienſium prouinciæ ad occidentem terminus eſſet. Ne Carthaginienſes in poſterum tyrannis ſuppetias ferrent. Denique, vt Carthaginienſes, qui Syracuſas cum tota familia migrare vellent, admitterentur. Mortuo Timoleonte, Agatocles cùm Imperium Syracuſanorum affectaſſet, Prętor à Murgantinis, apud quos exulabat, eligitur, mox etiam dux creatur. In eo bello, & vrbem Leontinorum capit, & Syracuſas obſidet, quas, Hamilcar dux Pœnorum imploratus, defendit. Ita vno & eodem tempore Syracuſæ & ab hoſte ciuili amore defenſæ, & à ciue hoſtili odio impugnatæ ſunt. Sed Hamilcare conciliato, non modò Agatocli in vrbem reditus permiſſus eſt, verùm etiam & Syracuſis Prætor conſtituitur. Mors Hamilcaris aduerſus Pœnos occaſionem mouendi belli Agatocli dedit. Prima igitur illi cum Hamilcare Giſconis filio prælij congreſſio fuit: & primò quidem Carthaginienſium claſſis portum magnum Syracuſanum ingreſſa, fœdè inde abire compulſa eſt. Carthaginienſes in portus egreſſu, nauem Athenienſium vnam capiunt, nautarúmque manus ſecant. Inde cùm Meſſanam tenderent, non longè à Catanâ ſuborta repente tempeſtate, naufragium patiuntur: multæque naues à militibus Agathoclis intercipiuntur. Reparata claſſe Hamilcar in agro Geloo caſtrametatus, Agatoclem, congredi anſum, bis pręlio vicit. Victores Pœni, cùm Syracuſas obſidione cinxiſſent, & Agatocles ſe, nec viribus parem, neque ad obſidionem ferendam inſtructum, videret, ſuper hæc, à ſociis crudelitate eius offenſis deſertus eſſet, bellum in Africam tranſtulit: mira prorſus audacia, vt quibus in ſolo vrbis ſuæ par non erat, eorum vrbi bellum inferret: & qui ſua tueri non poterat, impugnaret aliena, victúſque victoribus inſultaret. Expoſito in littore Africo exercitu, vniuerſas naues incendi iubet, vt omnes ſcirent auxilio fugæ ablato, aut vincendum, aut moriendum eſſe. Statímque Hannonem Pœnorum ducem obuium factum, cum exercitu cædit. Caſtra deinde quinto lapide à Carthagine ſtatuit. His Pœnorum malis deletus in Sicilia cum Imperatore exercitus, velut quidam ærumnarum cumulus acceſſit. Hoc ita accidiſſe hiſtorici produnt. Agatocles rerum in Africa ſucceſſu lætus, duas triremes cum Nearcho pręfecto Syracuſas expediuit, qui fortunatiſſimum victoriæ curſum ciuibus nunciaret.

Diodor. l. 19. & 20.
Trogus lib. 22. 23. & 24.
Goltz in ſua Sicil.
OLYMPIAD. CXVII.

Fazell. rer. Sicul. Decad. 2. l. 4. c. 1.

nunciaret. Hic quinto die è Libya cum militibus coronatis, & Pæana canentibus, noctu in Syracuſanum portum applicuit. Hamilcaris excubiæ, vt triremes inexpectatas vident, in eas protinus irruunt. Fama duarum triremium aduentus tota vrbe ſparſa, ciues lætos, & audentiores ad portum euocauit. Syracuſani vbi ſocios cum hoſtibus dimicantes cernunt, naues ingreſſi, fortiter pugnando, periculo coronatas duas illas triremes eripiunt, ſubducúntque in portum. Mox etiam terreſtri pugna hoſtes fugant. Cúmque totis viribus oppugnationem Hamilcar tentaret, à Syracuſanis captus, vinctúſque, in vrbem ducitur, tractúſq; per plateas interficitur à plebe. Accedebat huic cladi multorum Africæ regum in partes Siculorum tranſitus, & crebræ maritimarum vrbium deditiones. Cùm Agatocles, audita Syracuſarum obſidione, benè geſtis in Africa rebus, tradito Archagato filio exercitu, in Siciliam recurrit. Nam poſt occiſum Hamilcarem Giſconis filium, nouus eò à Pœnis miſſus exercitus erat. Statim igitur primo aduentu eius, omnes Siciliæ vrbes auditis rebus, quas in Africa geſſerat, certatim ſe ei tradunt: atque ita pulſis à Sicilia Pœnis, totius Inſulæ imperium occupauit. In Africam reuerſus, ſeditione militum, quibus ſtipendia debebantur, excipitur: quos cùm fugeret, Syracuſas iiſdem nauibus petens, quibus nuper è Sicilia redierat, milites eius, pactione cum hoſtibus factâ, interfectis ſui regis filiis, Carthaginienſibus ſe tradidére. Poſt hęc Pœni ad perſequendas belli reliquias, duces in Siciliam miſerunt, cum quibus Agatocles pacem æquis conditionibus fecit. Pacificatus, exemplum Dionyſij ſequutus, qui multas Italiæ ciuitates ſubegerat, in Italiam transfretauit. Sed eum nepos eius, qui Siciliæ regnum occupauerat, & morbus in Siciliam reuocarunt, vbi poſtmodò fatum abſoluit. Eo tempore & Pyrrhus aduerſus Romanos bellum gerebat, qui imploratus à Siculis contra Carthaginienſes, cum Syracuſas veniſſet, multáſque ciuitates ſubegiſſet, Rex Siciliæ ſicut Epiri appellabatur. Conſerto deinde cum Carthaginienſibus prælio, victor ab Italicis ſociis accitus, in Italiam tranſfretauit. Quoniam tamen è Sicilia abibat, pro victo fugere viſus eſt: ac propterea ſocij ab eo defecerunt; ſic imperium Siciliæ tam citò amiſit, quàm facilè quęſierat. Sed nec in Italia meliore felicitate vſus, in Epirum reuertitur. Admirabilis vtriuſque rei caſus in exemplum fuit. Nam ſicut antè ſecunda fortuna rebus ſupra vota fluentibus, Italiæ, Siciliæque Imperium, & tot de Romanis victorias attraxerat: ita nunc diuersâ, velut in oſtentationem fragilitatis humanæ, deſtruens, quæ cumulauerat, Sicilienſi ruinæ naufragium maris, & fœdam aduerſus Romanos pugnam, turpémque ab Italia diſceſſum, adiecit. Poſt perfectionem Pyrrhi à Sicilia, magiſtratus Hiero creatur, cuius tanta moderatio fuit,

OLYMPIAD. CXVIII.

OLYMPIAD. CXXVII.

fuit, vt consentiente omnium ciuitatum fauore, dux aduersus Carthaginienses primùm, mox Rex crearetur.

CAPVT DECIMVMTERTIVM.

Bellum Punicum primum maritimum inter Romanos & Carthaginienses, propter Siciliam gestum.

VICTOR Italiæ Romanus, cùm à terrâ fretum vsque venisset, more ignis, qui obuias populatus incendio syluas, interueniente flumine abrumpitur, paulisper substitit. Mox cùm videret opulentissimam in proximo Insulam, quodammodò Italiæ suæ abscissam, quatenus terrâ non posset, bello iungendam decreuit. Nec occasio defuit, Mamertinis fœderatis, qui ab Hierone Siciliæ rege obsidebantur, opem implorantibus, déque Pœnis, ad quos paulò antè confugerant, conquerentibus. Affectabat enim vt Romanus, ita Pœnus Siciliam, & eodem tempore paribus vterque votis, ac viribus Imperium Orbis agitabat. Igitur specie quadam socios iuuandi, re autem sollicitante prædâ, quanquam territaret nouitas rei, terrestris populus ostendit, nihil interesse virtutis, equis, an nauibus: terrâ, an mari dimicaretur. Appio Claudio Consule, primùm mare ingressus est, nam quòd L. Valerium classis præfectum oppressum à Tarentinis quindecim ante annos legimus, leuis pugna fuit, & quasi præludium naualis belli. Appius acceptâ classe, è sociorum nauibus nautísque compactâ, sine morâ Hieronem vincit, tantâ celeritate, vt victum se ille fateretur antequam hostem videret. Inde pace cum Hierone, & Syracusanis factâ, iuratáque societate, idem populus Romanus, C. Duillio Cornelióque Coss. etiam mari congredi ausus est. C. quinqueremium, triremium LXX. Romana classis erat. Sed quinqueremium ædificatio perquàm difficilis fuit, quòd nemo eiusmodi nauigiis per id tempus in Italiâ vteretur. Nam Appius Claudius, qui Caudex à caudicibus, quibus naues compinguntur, cognominatus est, cùm primùm Messanam copias traducere tentaret, non solùm armatam nullam nauim habebat, sed ne paulò quidem longiorem, & ne lembum vllum: Tarentinorum, Locrensium, & Neapolitanorum nauibus vsus, cùm exercitum in Siciliam transportaret, Romanis ad hunc diem nondum ad maritima prælia intentis, & proinde omni nauigiorum genere exarmatis. Erant tunc temporis circa fretum Siciliæ plurima Carthaginiensium nauigia, ex iis

Florus lib. 2.

OLYMPIAD. CXXIX. Anno Vrbis conditæ CDXXCIX.

Anno Vrbis CDXCIII.

Polybius lib. 1.

Seneca de breuit. vita.

iis vna quinqueremis, cùm longius à ceteris vagaretur, casu fracta, ad manus Romanorum venit. Ad eius speciem quinqueremes ędificatæ. Dum classis paratur, multitudo omnis ad remigium exercebatur ad hunc modum. Subsellijs in arena per ordines dispositis, remiges insidentes ad vocem pręcipientis, qui in medio eorum erat, omnes vnà protendere brachia, ac reducere, remósque per arenam mouere pariter docebantur: ad illius vocem simul omnes incipiebant, simul desinebant. Per hunc modum nauigandi artem edocti, perfectis nauibus, mare ingressi, post paucos dies circa Italiam nauigantes, verum in vndis periculum fecêre. Dum Romani audaciam ab experientia sumunt, Cn. Cornelius Consul, classis prępositus, cum XVII. nauibus Messanam profectus, paratis, quæ ad vsum necessaria erant, propius Liparas cùm nauigaret, à Boode quodam, qui ab Annibale Pœnorum Duce missus fuerat, interceptus, & captus est. Victor Annibal, cùm accepisset Romanorum classem intra LX. diem, quàm sylua cæsa fuerat, in anchoris stetisse, eandémque circa oras Italiæ remigare, noscendi illius desiderio, delectis nauibus L. Italiam petit. Vbi cùm in classem hostium benè instructam paratámq; incidisset, inopinà vi oppressus, nauibus multis amissis, cum paucis suorum fugit. C. Duillius audito collegæ casu, classe suscepta, quia naues tardæ, & moueri difficiles, singulis quibusque munimenta quædam aptat, quæ coruos appellant. Ea fuit machina huiusmodi. Lignea columna proris inerat longitudinis vlnarum quatuor, latitudinis palmorum trium: in fastigio rota erat, cui tabulæ inhærentes scalas conficiebant, quarum latitudo erat pedes quatuor, longitudo sex vlnæ. Foramen tabulati per longitudinem erat scalæ, duorum priorum cubitorum spacium columnam circundans. Habebat autem & tabulatum vtrinque prolixum latus, & profunditatem vsque ad genu demissam. Extrema pars ligni ferro tegebatur præacuto, instar mallei. Igitur simulac nauis hostium aduentabat, laxato fune, scalæ demittebantur, ferrum, pondere, ac vi ligni, super hostium nauium delapsum figebatur. Si aduersa prora erat, bini milites per scalas descendebant: si verò obliqua erat hostium nauis, in eam ex tota pariter naui desiliebatur. Facto eiusmodi apparatu circa Mylas, inter Phalacrum promontorium, & Heliconis fluminis ostium in naues Carthaginiensium CXXX. inuehitur. Dux eorum erat Annibal, septiremi vectus, quæ olim Pyrrhi Epirotarum Regis fuerat. Corui in singulis Romanarum nauium proris eminentes, ancipites Pœnorum animos ad rei nouitatem aliquandiu tenuêre. Tandem quidquid id foret, re contempta, infestis signis in hostes feruntur. Implicitis iam ac simul colligatis nauibus, militibúsque Romanis ex suis in hostium nauigia

per

per machinas prorumpentibus, Carthaginienses plerique trucidati: multi captiui, L. naues captæ, inter quas Annibalis nauis fuit. Hic saluti suæ consulens, in scapham prosiluit. Prælij fama memorabilis, cùm illas celeres, volucrésque hostium naues, hæ graues, tardæque comprehenderent. Longè illis plus nauticæ artis, detorquere remos, & ludificari fugâ rostra. Sed iniectæ ferreæ manus, machinæque ante certamen multum ab hostibus derisæ, aut neglectæ, velut in solido pugnare coëgerunt, vnde Romanis victoria, & Duillio primùm naualis triumphus concessus est: illíque perpetuus honos ob id habitus, vt reuertenti à cœnâ, tibicine canente, funale præferretur. Hoc sibi ipsi tamen attribuisse Duillium manifestè prodidit Cato, apud Ciceronem, sic loquens. *C. Duillium M.F. qui Pœnos primus classe deuicerat, redeuntem à cœna senem sæpe vidi puer. Delectabatur crebro funali, & tibicine, quæ sibi, nullo exemplo, priuatus sumpserat: tantam licentiam dabat gloria.* Cui suffragatur & Florus. *Duillius victor ad Liparas & fugata hostium classe primum illum maritimum egit triumphum: cuius, quod gaudium fuit: Cùm Duillius Imperator non contentus vnius diei triumpho, per vitam omnem, vbi à cœna rediret, prælucere sibi funalia, & præcinere sibi tibias iussit, quasi quotidie triumpharet.* Eidem columna erecta in foro, cui superposita fuit eius statua, quæ tempore Plinij historici extabat: quod nemini antea Romæ factum fuisse, nisi C. Mænio Consuli, cui Ann. Vrb. C. CCCCXVI. sex triremibus Antiatibus ereptis, earum rostra in suggestu fori fixerat, vbi & statuam habuit postea, & columnam in foro, an & ipsa rostrata fuerit, nullus, quod sciam, prodidit. Formam columnæ & statuæ Duillij nostro sæculo è ruderibus Capitolinis versus Forum erutarum, & in ipsum Capitolium translatarum, excudit Romæ Antonius Lafrerus, Ann. Salu. 1575. cum inscriptione antiqua & mutila ex parte, basi eius inscisa in hunc modum.

Eadem narrant, Frontinus, Zonaras, Solinus, Aurelius Victor, Eutropius l. 1. 2. & 3. Cicero in Catone, Ozorius, Plinius lib. 34 Valer. Maximus lib. 3. cap. 6. Goltzius & Sigon. in Fastis, Fazell. rer. Sicular. Decad. 2. l. 4 c. 3. Sabellic. Ennead. 4. lib 9. Ex iisdem authoribus, & sequentia sunt.

Plin. lib. 34 c. 5.

Annibalem hunc nauali prælio victum à C. Attilio, Sigonius in Fastis refert. Eúmque Attilium nauałem triumphum egisse.

Annibal Carthaginem reuersus, reparatâ classe in Sardiniam mittitur, victúsque iterum à Romanis, amissâ classe, redux in patriam crucifixus est. Creati Romæ Coss. C. Sulpitius & Aul. Attilius. Attilio cùm classis imperium obuenisset, inter Heliconem, & Tinethum, Siciliæ flumina, maritimo certamine dimicatum est, dubia inter Carthaginienses & Romanos victoriâ. Hinc cupido Romanos incessit, belli in Africam transferendi. Huic expeditioni Consules M. Attilius Regulus, & L. Manlius Volso prefuerunt. Quadripartito classem omnem diuidunt. In primam scilicet, secundam, tertiam & quartam classem, in quibus supra CXL. M. hominum erant: singulis quibusque nauibus CCC. remiges, classiarij milites CXX. Carthaginienses, duntaxat aptis ad nauale bellum hominibus classem refertam habebant, quorum omnis multitudo erat supra CL. M. hominum. Duas sextremes, in quibus Attilius, & Manlius vehebantur, prima & secunda classis ab vtroque cornu nauibus per ordinem dispositis sequebantur. Per hunc modum protractis, dillatatísque aciebus, duo trianguli latera resultabant. His tertiam classem quasi basim pari ratione coniunxerant, itavt tres acies, sic dispositæ, plenam trianguli figuram perficerent. Sequebantur naues equis, & equitibus onustæ. Post quarta classis, quæ Triariorum erat. Carthaginiensium duces, & ipsi in quatuor partes copias diuisêre. Ij Hanno & Amilcar erant. Preliatum est ante Heracleam, dubio dudum euentu, & nisi corui iniecti, prælij terrestris imaginem prebuissent, haud dubiè superiores Carthaginienses extitissent, quibus ars erat celeritate ambiendi, eludendique hostium naues. Vt collatæ vires, Romani, virtute & robore vicerunt. Superatus Amilcar, fugam arripit, quem sequutus est Hanno. L. naues cum viris captæ, depressæ LXIV. Consules instauratis, quos ceperant, nauibus, classique suæ adiunctis, in Libyam nauigant, appulsi ad Mercurij promontorium, littora populantur, Aspidam vrbem expugnant, obsident Carthaginem: sed cum duo duces non ita necessarij iudicarentur, oppugnandæ vrbi relictus est à Senatu Attilius, cum XL. nauibus, XV. M. peditum, equitibus quingentis. Manlius Romam reuertitur, triumphum tertius Romanorum naualem egit, nam post Duillium, C. Attilius Consul, victo maritimo conflictu Annibale seniore iuxta Sardiniam, anno precedente triumphauerat de Pœnis VIII. Kalend. Februarij. Victi Carthaginienses, tum ad auxilia externa conuersi, Xantippo Lacedæmonio duce militiæ peritissimo, terrestri prælio Romanos vincunt, & M. Attilium Regulum Cos. viuum capiunt. Senatus populúsque Rom. vbi preter spem profligatum in Africà exercitum, captúmque Consulem, ac reliquas copias in vrbe Aspidâ obsideri nunciatum est, M. Æmilium, & Seruium Ful-

Ann. Vrbis conditæ, CDXCVII.

nium Coss. principio Veris in Africam cum nauibus CCCL. traiicere iubet. Isti, non longè à Mercurij promontorio paratum, & expectantem hostem habuêre obuiam. Commissâ pugnâ, Coss. CXIV. naues vel oppresserunt, vel ceperunt, cæsis Carthaginiensium XV. M. Dehinc facto ad Aspidam vrbem itinere, susceptâ, quæ ibi obsidebatur, Romanâ iuuentute, paucis diebus in Africâ commorati, Siciliam repetentes, cùm non procul à Camerinâ vrbe constitissent, sæuitia ventorum, & pelagi, vix è tantâ classe LXXX. naues reliquias habuêre. Carthaginienses, cognitis iis quæ Romanis acciderant, Asdrubalem cum omni veterano exercitu, nouóque insuper delectu habito, elephantis XL. rostratis nauibus CC. in Siciliam mittunt. Consules interim Romam reuersi, quamuis lacerâ, & exigua classe rediissent, quia tamen contra Pœnos mari vicerant, nauale triumphum sequenti

CDXCIX. anno duxerunt, quo A. Aquilius & C. Cornelius creati Coss.
Vrb.conditę, cum iis qui ex naufragio superfuerant, & quinqueremibus CCC.
Anno. contra Asdrubalem nauigare iussi sunt. Panormo capta, Romam
Ann.Vrb. D. reuersi, successores habuerunt duos Caios, Seruilium & Sempronium. Isti suscepta classe, primùm in Siciliam, postea in Africam traiiciunt: vbi cum ad Mirmicem Lotophagorum Insulam (hodię Gerborum nominatam) peruenissent, syrtibus & arenis impliciti, non nisi euacuatis nauibus, abiectisq; in mare rebus etiam necessariis, incolumes esse potuerunt. Nec ob id lassata fortuna insectari miseros destitit, damnum damno sequente, procellis acti, supra CXL. naues amiserunt. Hac clade populus Romanus affectus, à mari abstinendum, & LXX. solùm nauibus ad onera deuehenda deinceps vti decreuit. Paratis itaque duntaxat pedestribus copiis, L. Cecilius, & C. Curius Coss. nauibus LX. importandi frumenti, & transportandi militis gratia, in Siciliam transfretarunt. Quo facto accidit, Carthaginensium rem denuò superiorem esse: quippe qui & mari sine æmulo imperabant, sublatâ Romanâ classe: & in pedestribus copiis magnam spem sitam habebant, ob elephantorum multitudinem, quæ magnum Romanis terrorem incutiebat. Itavt per biennium cum Carthaginiensibus decertare non auderent. Quamobrem Romani pauore exercitus, & Ducum, cognito, parandæ classi rursus magno

Ann. DIII. studio incubuerunt. Erat is annus huius belli XIV. quo C. Attilius, & L. Manlius Coss. cum CC. nauibus Siciliam petière, quæ præter Drepanum & Lilybæum tota Romanorum erat, vel Hieronis, quem socium, & amicum habebant. Iam Annibal Amilcaris filius, Lilybetanum, quem tenebat, portum, Romanis cesserat, iam Drepanum ad Adherbalem nauigauerat, & Carthaginiensium Sen. quid sui in vrbe ab hostibus obsessâ faciebant scire mirum in modum cupiebat. Rhodius quidam, cui Annibal ... nomen,

nomen, deductâ insigni celeritate in mare triremi, Carthagine soluens, Ægusam Insulam (quæ Fauognana est hodie). primo vento applicat. Nactus postridie fauentem auram, tanta velocitate plenis velis Lilybeum proficiscitur; vt spectante Romanâ classe, quæ portum obseruabat, eumdem ingressus, per otium etiam in quo statu obsessorum res essent, diligenter speculatus sit. Consules tantam viri audaciam admirati, decem triremes ex totâ classe delectas, in ipsis portus faucibus, quæ redeuntem interciperent, ex industria locant: ceteræ naues ad vtramque proximæ paludis partem, extensis remis, eiusdem reditum expectabant. At Rhodius non per noctem, neque ex abdito, sed palàm medio die, per instructas & paratas hostium naues, audacia sua, simul & nauigij celeritate fretus, præteruectus est. Nec euasisse, nauémque & suos, qui in ea erant, seruasse, contentus, vbi paulùm hostes præteriit, conuersâ prorâ, subsequentes prouocauit: nemine pugnam tentare auso. Rhodius vnicâ rate, quasi triumphatis Romanis, Carthaginem rediit, & Senatui, quæ in obsessâ vrbe cognouerat, & viderat, retulit: id quod & postea sæpius fecit. Atque ita magnum emolumentum rebus Carthaginiensium attulit, dum illis, & quæ obsessis necessaria essent significauit, & ea obsessis detulit. Ea ludificatio, ad ingenium etiam Romanos prouocauit, compulítque militari opere portus ingressum obstruere: eóque, onerarias aliquot naues sabulo onustas maris fundo graui pondere superiecto, depressère. Quæ omnia cùm sępè tentata, hinc ipsa vadi altitudo absorbendo, hinc vndarum impetu diffundendo, illusisset: tandem ex vnâ faucium parte agger constitit: in quo Romani excubantes, paulò post quadriremem Carthaginiensium nihilo segniorem priori triremi, quæ magno impetu Rhodiam imitata, ex Ægusa proruperat, intercepere. Quâ subinde vsi, aduentum Rhodiæ expectabant. Illa casu per noctem adueniens, solita velocitate portum ingreditur, sed dum redire festinat, ex improuiso capta quadriremis in illam inuehitur. Rhodius, pernicitatem nauis admiratus, vbi eam diligenter perspexit, & quadriremem Carthaginiensium à Romanis captam agnouit, desperatâ fugâ congredi cum hostibus cogitur. Expugnata triremi, eáque quadriremi iuncta, facilè deinceps Romani hostiles naues ab eo portu prohibuerunt. Iam P. Claudius Consulatum inierat, prioribúsque Coss. Romam reuersis, apud Lilybæum exercitui præerat. Cùm illi placuit Drepanum versùs contra Adherbalem nauigare. Vt primùm appropinquare inter se classes ceperunt, signis è Prætoriis nauibus ab vtraque parte sublatis, inuicem concurrentibus hostibus, pugna committitur. Carthaginiensium naues velociores, remiges peritiores erant, æquorísque discurrere assueti, & insequi, & eludere, dum

Hunc Claudium, Fasti Publium: Historici, Appium pronominant.

Ann. DIV.

premebantur, docti. Romanis, proximum quod tenebant, littus nocumento erat. Siquidem in arctum coactis, nec insultare, nec refugere, dum opus erat, concedebatur. Consul igitur cùm rem in deterius labi cerneret, nauibus partim fractis, partim submersis, primus cum XXX. nauibus fugit: reliquæ omnes tres & nonaginta in hostium manus venêre. Adherbal magnam iis rebus gestis laudem apud Carthaginienses meruit. P. verò, vel vt aliis placet, Appius Claudius, quòd rem Romanam summum in discrimen adduxisset, summa cum ignominia Consulatu decidit, abdicare imperium iussus. Romani reparata classe, nouóque facto supplemento, L. Iunium alterum Consulem in Siciliam proficisci imperant. CXX. rostratarum pręter onerarias, & quas frumentationis causa ducebant, classis erat. Adherbal præfectum Carthalonem cum XXX. nauibus, eum mox sequuturus, in Romanos, qui portum Lilybetanum seruabant, nauigare iubet. Imilchon interim è Lilybæo eruptione facta, hostes inuadit: ita Romani terra simul, & mari pressi. L. Iunius non ausus congredi, in importuosam oram naues coniecit, tutus, vt credebat, loci difficultate: cùm procella ingens insurgere cepit, & ad naufragium Romanorum classem impellere, totámque gurgitibus absorbere. His Romani naufragiis excepti, nuper ingenti clade apud Drepanum nauali prælio affecti, tunc verò omninò amissâ classe, iterum decedere mare censuerunt, eiúsque dominium Carthaginiensibus relinquere, terráque, quidquid ante acquisiuerant, tutari, nec Lilybæi obsidionem ideò relinquere, sed ei incumbere L. Iunium, qui ex naufragio ibi peruenerat. Contra Carthaginiensibus animi, crescere, & in Italiam bellum transferre, Amilcáre Barca classi Præfecto. Erat autem annus huius belli XVIII. quo vastatis Locrorum & Brutiorum agris, Amilcar inter Rhegium & Panormum, Siculas vrbes, castrametatur: mox Erycem capit. Cùm variis pręliis Romani cum hostibus eo loci per biennium dimicassent, videréntque bellum in longum trahî, simul Amilcaris iniurias vlcisci, & bellum ad finem perducere cupientes, tertiò instaurandam classem, & maritimi conflictus fortunam tentandam decreuerunt: CC. quinqueremes, instar eius Rhodiæ, quam apud Lilybæum captam supra ostendimus, parauerunt, iísque L. Lutatium Cos. pręficiunt. In Siciliam delatus, primò aduentu Drepani portum, ceterósque, qui circa Lilybęum erant, occupat. Anno, & Barcas, obsesso apud Erycem Amilcare, commeatum & subsidia deuehebant: iis ad Ægusam insulam fit obuiam Lutatius, confligitur, vincunt Romani, L. nauibus hostium submersis, LXX. captis. Consul post prælium cum omni classe Lilybęum reuersus, prædam & captiuorum corpora, inter suos milites diuisit. Victi Carthaginienses, amissâ classe, & hostibus

Q. Lutatium C. fil. C. nepotem tabula Capitolina nominant Cos. An. V. DXII. *cum Aulo Manlio.*

hostibus vndique mare tenentibus, cùm suis nec subministrare commeatum, nec auxilia ferre possent. Amilcari, qui Erycem defendebat, potestatem faciunt, quidquid illi de Rep. visum esset, statuendi. Legatos is, qui de fœdere cum Lutatio agerent, misit, eiusmodi conditionibus. Consul, Amilcarem in fœdus suscepit. Amicitiam esse Romanis Carthaginiensibúsque, si id populo Romano videatur. Excedere prorsus omni Sicilia Carthaginienses, neque posthac Hieroni bellum inferre, neque contra Syracusanos, Syracusanorúmve socios mouere arma. Captiuos omnes reddere. Talenta argenti Euboica duo millia & ducenta Romanis per annos viginti, pendere. Has conditiones Pop. Rom. comprobare nolens, ob id x. viros in Siciliam legatos misit, qui, dictis conditionibus, has addiderunt: vt non solum Sicilia Carthaginienses excederent, sed etiam omnibus Insulis, quæ inter Siciliam atque Italiam mediæ sunt. Per hunc modum primo bello Punico finis impositus est, quod durauit annos xxiv. Cepítque omnis Sicilia Romano parere Imperio, præter Syracusas vrbem, & eius ditionis nonnullas ciuitates, quæ Hieronem regem agnoscebant. Facta igitur Sicilia, omnium prima, Rom. Prouincia, Sen. Æmilium Prętorem in ea constituit, atque à Prętoribus deinde per multa tempora gubernata est. Lutatius Romam reuersus, naualem egit triumphum. Post eum Prætor Lutatij, inusitato antea more triumphauit, is erat Q. Valerius, quia pugna nauali imperauerat classi, Consule Lutatio è vulnere claudo, & in lecto iacente. Hoc istius virtuti datum fuit: illius verò gloriæ, quòd eius auspiciis parta esset victoria, quæ tanti emolumenti fuit, pulsis tota Sicilia Carthaginiensibus, iisdémque tributariis factis, vt Romani in honorem Lutatij Consulis argenteum numum cudi iusserint, in quo, quinqueremis, quernea, siue ciuicæ coronæ, includitur, indicium seruatos ciues ope, & virtute Lutatij victoris. Postea, pace terra, maríque parta, templum Iani Romæ iterùm clausum est.

Liuius l. 21. & 26. Velleius. Iornand. Solin in cap. de Sicilia. Goltz. in Sicilia.

Vide numum apud Goltz. in Fastis, an 512. Et apud Vrsinum in gente Lutatia.

❧❧❧❧❧❧❧❧❧❧❧

CAPVT DECIMVMQVARTVM.

Bellum Punicum secundum maritimum.

VICTOS Carthaginienses, domi seditio militaris excepit, & nisi Romani fœderati succurrissent, magnum vrbis nomen extinxisset. Sardinia Insula, auxilij munus, Romanis cessit. Hoc ægrè ferre Hamilcar Barcas, dux bello, quod in Sicilia nuper gestum erat, notissimus. Causæ itaque secundi belli Punici,

Hoc Caput desumptū est è Polyb. l. 3. Plut. in Scipione, Flaminio, & Annibale. Liuio, Plin. l. 34 Festo 13. Eutrop. 4. Floro, Vell. Appian in Iberica & Italica Annib. exped. & bello Lyb.

nici, Carthaginiensium è Sicilia expulsio, tributi impositio, Sardiniæ occupatio à Romanis, & infensus victoribus Hamilcaris animus, qui ciuili bello sedato, ductáque colonia in Hispaniam, & noua Carthagine ibi condita, quæ postea sedes, & quasi Regia Imperatorum Carthaginiensium fuit, Hannibalem filium nonum tunc annum agentem, ad aras Iouis immortale in Romanos odium iurare coegit. Illi defuncto, successit Hasdrubal qui plures vrbes in Hispania cepit, pluresq; gẽtes prælio magis, quàm bello contudit. In interfecti locum venit Annibal, iuramenti memor, & gloriæ cupidus. Hic capta Sagunto, Gallis auxiliaribus, cùm in Italiam duxisset exercitum, apud Trebiam, Scipionem vicit; ad Trasimenum, Flaminium; ad Aufidi ripas, Æmilium. Interim Cneus Scipio in Hispania mari bella tractabat, speculatoriis sociorum Massiliensium nauibus, Himilconem, cum Punica classe, ad ostium Iberi fluminis, stare denunciantibus, obuiam procedit. In Himilconis auxilium conscensis nauibus festinat Hasdrubal, sed reciprocante fluctu, turbata Pœnorum classis, facilem victoriam Romanis præbuit. Captæ naues xx. tandémque maris Imperium paulatim à Carthaginiensibus ad Romanos transiit. Victi, scientes quantum momenti ad omnia, æquoris dominium referret, LXX. naues parant. Hæ in Sardiniam, deinde Pisas in Italia delatæ, vti cum Annibalis exercitu iungerentur. Sed visa CXX. quinqueremium Romanarum classe, confestim Sardiniam, deinde Carthaginem redierunt. Cn. Seruilius. qui Romanæ classi præerat, veluti fugientes diu sequutus, vbi euaserunt, classem Lilybæo appulit. Hinc non longè post ad Cercinetarum Insulam nauigauit, acceptáque ab incolis pecunia, ne vastitudinem faceret, iter conuertit, captáque inter nauigandum Cossyra insula, oppidóque per præsidium firmato, Lilybæum reuersus est. Hæc inter, Senatus, cognitâ Cn. Scipionis apud Iberum amnem nauali victoria, necessarium iudicauit, bellum in Hispania persequi, terra, maríque hostes infestare. Quamobrem Romani paratis extemplò viginti longis nauibus, P. Scipionem, prorogato post Consulatum imperio, in Hispaniam mittunt, vt vna cum Cn. Scipione fratre iunctis viribus, quæ viderentur è Rep. tractaret. Superatis, quæ circa Iberum habitabant nationibus, adunatis copiis, Hasdrubalem fugant, plures vrbes in littore, medio in mari Baleares Insulas occupant. Mox Hierone in Sicilia vita functo, cùm eius regno Carthaginienses insidiarentur, Marcellum Patres in Insulam miserunt, qui & in ea antiquam iam potestatem tutaretur, & in Melita Insula nouum à Sempronio præsidium impositum recrearet, recenti milite, & annona. Hieronis successor Hieronymus, conspiratione sublatus, totam Insulam Romanis aperuit, Syracusanorum Rex vltimus.

Anno Vrbis conditæ DXXXV.

P. Scipionem, & Cn. Seruilium naualis prælio vicisse, indicant numi eo anno cusi, à Goltzio in suis Fastis relati, in quibus super quinqueremi corona laurea sculpta est.
Liuius Decad. 3. lib. 1.

mus. Enim Syracusanis Prætoribus fœdus cum Romanis ab Hierone factum spernentibus, quod iam Hieronymus ruperat, iurata cum Annibale societate, Marcellus vrbem terra, marique obsidet. Terra ab Hexapylo, mari ab Acradina, qua orientem ac meridiem vrbs respicit. Appius quidem Prætor pręcedente anno in Siciliam missus, vt prouinciam, quæ Populi Romani erat, gubernaret, terrestres copias Hexapylo admouit: Marcellus verò, huius anni Prętor, classem LX. quinqueremium omnifariam omnium telorum armorúmque genere instructissimam, Acradinæ littori. Hoc belli apparatu, proculdubiò primo impetu Syracusas expugnasset, nisi Archimedes, qui intra vrbem, erat, omnia Romanorum consilia, omnes machinationes leui momento confregisset. Is enim non solùm quidquid machinarum, ac armorum Marcellus, vel à terra, vel à mari ad oppugnandam vrbem parabat, frustrabatur: sed & multa etiam monstra, ac mirabilia quædam opera ad terrendos hostes faciebat: quibus Marcellus ab vrbis oppugnatione, atque ab omni armorum vsu abstinere compulsus est. Siquidem in terrestres copias extruxit à summo vrbis vsque ad imum, murum per inæquales ductum colles, quem omni tormentorum genere instruxit: inter quæ, quoddam eo seculo & ante incognitum machinarum genus disposuerat, quo in hostilia castra varia genera missilium, & immensæ magnitudinis saxa incredibili fragore, & celeritate torquebat: ita vt nunquam frustra inciderent, neque euitari possent, contra hostes, quacunque vrbem impugnare tentarent, leui motu contorta.

Fazell. rer. Sicul. Dec. 1. l. 3. Goltz in sua Sicilia. Polyb. l. 8. Plut. in Marcello.

Anno Vrbis conditæ DXL.

Silius Italic. belli Punici lib. 14.

Par verò pelago miseris fortuna carinis,
Námque vbi se propius tectis, vrbique tulére,
Quà portus muris pacatas applicat vndas,
Improuisa nouo pestis conterruit astu.
Trabs fabrè teres, atque erasis vndique nodis
Nauali similis malo, præfixa gerebat
Vncæ tela manus: ea celso ex aggere muri
Bellantes curui rapiebat in aëra ferri
Vnguibus, & mediam reuocata ferebat in vrbem.
Non solos vis illa viros! quin sæpè triremem
Belligeræ rapuére trabes, cùm desuper actum
Incuterent puppi chalybem, morsúsque tenaces:
Qui simul affixo vicina in robora ferro
Sustulerant sublimè ratem (miserabile visu)
Per subitum rursùs laxatis arte cathenis
Tanta præcipitem reddebant mole profundo,
Vt totam haurirent vndæ cum milite puppem.
His super insidiis angusta foramina murus

Arte cauata dabat, per quæ diffundere tela
Tutum erat opposito mittentibus aggere valli.
Nec sine fraude labos, arctâ ne rursus eodem
Spicula ab hoste viâ vicibus contorta redirent.
Calliditas Graja, atque astus pollentior armis,
Marcellum tantásque minas, terráque, marique
Arcebat, stabátque ingens ad mœnia bellum.

Addit Silius pugnam [illegible] inter Himilconem & Marcellum, fugientemque Pœnum ducem, ait, in Lybiam exiguo nauigio vectum. Sed quæ de hac re hi[illegible] ego [illegible]. Præcipue [illegible] in tabulis Capitolinis [illegible] triumphum [illegible] Marcelli [illegible].

Liuius Dec. l. 3. lib. 4. & 5.

Marcellus itaque cùm omnes suos conatus irritos videret, cessata oppugnatione, obsidionem continuauit, fame subigere tentans, quos vi non poterat. Appium pedestribus, T. Otacilium naualibus copiis duces relinquens, cum tertia exercitus parte, ad recipienda proxima oppida, quæ Carthaginiensibus fauebant, proficiscitur. Eloro maritimo oppido, ac Herbesso per deditionem potitur: vi captam Megaram ad Syracusanorum terrorem funditus dirruit. Dum hęc circa Syracusas geruntur, Himilco Carthaginiensium dux, qui ad Pachynum cum classe concederat, legatos ab Hippocrate Syracusanorum Prætore habuit, vt quàm celerrimè Carthaginem peteret, maiorésque equitum & peditum copias, inde comparatas, in Siciliam deueheret. Ille recuperandæ Siciliæ cupidus, Carthaginem rediit, habitóque delectu ad Heracleam (quæ hodie Minoa est) Siciliæ, exercitum exposuit, primóque impetu Agrigentum occupat. Marcellus fuso circa Accillas Hippocrate, Siciliam penè totam à Carthaginiensibus ad Rom. fidem reduxit. Inde Syracusas rediit: iam in portu erat Bomilcar, Carthagine missus, cum triremibus LV. qui Romanæ classis, quæ in eundem locum aduentabat, famâ territus, cùm ea duplo maior Punica classe diceretur, in altum euectus, Carthaginem abiit. Neque ob id tamen animi Himilconi defuerunt, Margantiam, in quam magnam vim frumenti, & commeatuum, Romani conuexerant, interfecto per proditionem ciuium Romanorum pręsidio, cepit. Ea fraude, & defectionis impunitate, aliorum quoque ciuium variis in vrbibus animi sollicitati, pręsidio, vel expulso, vel necato, ad Pœnos inclinabant. Ennenses ea perfidia conuicti, à L. Pinario, præsidij Romani pręfecto, trucidati, Siculos sibi tam seuera vltione metuentes, ad Punicam amicitiam penè totos alienum supplicium conuertit. Imminebat Dianæ dies festus, iuxtáque Galeagram, humilem murum Marcellus conspiciens, ciuibus die sacro coronatis, potis, & nihil eiusmodi metuentibus, ibi scalas admouere per noctem suos iubet, qui Epipolas, pulso hostili pręsidio, statim occupant. Cúmque ex eo loco, veluti è fastigio montis, reliqua pars Syracusanæ vrbis iacens cerneretur, Tycham, & Neapolim, depręndandas militibus Marcellus concessit: Acradinam, & Insulam, quæ etiam partes vrbis erant, ternis castris circumsedit. Nec mora,

mora, prodente Merico, Insula recepta, Acradina quoque libertatem & salutem incolis pacta; deditionem fecit, tertio ab obsidione anno. Captis Syracusis, & Archimede contra ducis imperium trucidato, veluti, si in vnius vrbis expugnatione tota Sicilia debellata foret, omnes ferè ciuitates per legatos in Romanorum potestatem transiuerunt, factáque est iam Sicilia integra Pop. Rom. Prouincia. Marcellus in patriam reuersus, pridie quam vrbem ingrederetur, de Pœnis Sicilia pulsis, in mõte Albano triumphauit, inde ouans, multam præ se prędam in vrbem detulit.

Ann. Vrbis conditæ, DXLII.

Ea ætate Cn. & P. Scipiones, à mercenariis Celtiberis deserti, cum toto penè milite ceciderunt. In eorum locum Publij filius, eodem cum patre prænomine, missus est, annos XXIV. natus: hic expugnata in Hispano littore Carthagine noua, Hasdrubalem Annibalis fratrem fundit, Pœnósque Hispania fugat, anno XIV. secundi belli Punici: indè Romam reuertitur, L. Lentulo & Manlio Acidino cum exercitu ad Hispaniæ pręsidium relictis. Eo tempore, quo hæc à Scipione gesta sunt, L. Domitius, XXX. nauium classe, commeatum subuehebat M. Liuio, Tarentinæ arcis præfecto, quam Annibal obsidebat. Is fortè Rhegio oppido profectus, ad Sacriportum, XV. M. passuum à Tarento Democratem Tarentinum cum pari nauium numero obuium habuit. Confestim pugna sequuta est. Postremùm Domitio cadente, Romana classis disiecta est. Pars oppressa, reliqua quæ in terram euasit, Turinis & Metapontinis prędæ fuit.

Liuius lib. 6. Decad. 3.

Valerius Læuinus, qui reliquias belli in Sicilia tractabat, ea pacata, cum C. nauium classe in Africam transuectus, in Clupeensem agrum descensione facta, cùm in naues recederet, Punica cum classe, LXXX. nauium, confligere coactus est. Prosperè congressus, duodeviginti nauibus captis, ceteram in alto multitudinem dispulit. Atque ita victor Lilybæum repetiit.

Liu. Dec. 3 l. 7. & 8 Polyb. l. 10 & 11.

Interim Scipioni Romam reuerso, & Cos. facto, Sicilia Prouincia ex decreto Senatus eidem data est, additúmque, vt si è Rep. videretur, in Africam transmitteret, cum XXX. rostratis nauibus. Plures enim illi concedi Fabius æmulator Scipionis, impediuerat, paucitate nauium in Africam transfretandi facultatem adimente. Quod cùm animaduertisset Scipio, dari sibi potestatem petiit, voluntarios tum milites, tum remiges comparandi; quo à Sen. concesso, incredibile dictu est, quanto omnium Italiæ populorum studio ad eam expeditionem adiutus sit. Cærites frumentum sociis naualibus, commeatúmque omnis generis, dederunt: Populonienses, ferrum: Tarquinienses, lintea in vela: Volaterrani, armamenta nauium, & frumentum. Aretini, XXX. M. scutorum, galeas totidem, pila, gæsa, hastas longas L. M. secures, rutra, falces, alueolos, molas, quantùm ad XL. naues longas opus erat: triti-

An. V. cond. DXLVIII.

Appianus belli Libyci, cap. 2.

In numis à Goltzio relatis in Fastis, ann. 548. in naui Scipio recipitur à muliere, gubernaculum nauis, & spicas tenente. Siculorum gratum in aduentum Scipionis animum his numis indicatur. Spica enim sicut, & tria crura Siciliæ sunt symbolum.

ci CXX. M. mediorum in viaticum decuriontum, remigúmque contulére: Perusini, Clusini, Rusellani, abietem ad fabricandas naues, & frumenti magnum numerum. Vmbriæ populi, Nursinique, & Reatini, & Amiterni, Sabinúsque omnis ager, milites: Marsi, Peligni, Marrucinique voluntarij nomina in classem tradiderunt: Camertes, cùm æquo fœdere cum Romanis essent, cohortem armatam DC. hominum miserunt. XXX. nauium carinæ, XX. quinqueremes, X. quadriremes cùm essent positæ, Scipio ita institit operi, vt die XLV. quàm ex syluis detracta materia erat, naues instructæ, armatæque in aquam deductæ sint. Profectus est in Siciliam XXX. nauibus longis, voluntariorum ferè VII. M. in naues impositis. Parte alia Adherbal, Gaditanos qui vrbem, Insulámque Romanis prodere decreuerant, quinqueremi impositos, Carthaginem ad supplicium deuehebat, ipse cum triremibus VIII. modico interuallo sequebatur. Iam fretum intrabat quinqueremis, cùm C. Lælius & ipse in quinqueremi è portu Carteiæ, sequentibus triremibus VII. euectus, in Adherbalem, & eius triremes inuehitur: quinqueremem satis credens deprehensam rapido in freto, in aduersum æstum reciprocari non posse. Hic noua pugna, non arte, armis, aut virtute certabatur, æstus arbitrium moderandi naues ademerat, vna natura freti, totius certaminis potens, turbabat classes, quas nunc in sese collidebat, nunc in hostes, remigio inutili & contrariis vorticibus intortis, nunc lateribus, nunc proris, aut puppibus. Prælium diu anceps, eadem fortuna, quæ pugnam incoauerat, tandem finiit. Quinqueremis enim Romana, hoc solo quòd tenacior, & validior esset, duas hostium triremes suo robore suppressit: tertiæ remos etiam detersit, ceterásque, quas indempta est, mulctasset, nisi cum reliquis V. nauibus. Adherbal velis in Africam transmisisset. At Mago Annibalis & Adherbalis frater, ex minori insula Balearium, cum XXX. rostratis nauibus, onerariísque plurimis, peditum XII. M. equitum II. M. in Italiam deportauit, improuisóque in Liguriam appulsu, Genuam, nullis tum munitam pręsidiis, diripit, prędáque Sauonæ, Alpino oppido, deposita, Gallis & Liguribus iunctus, contra M. Valerium Leuinum ad Aretium terra procedebat, relicta ad tuendam oram maritimam classe, si Scipio militem in Liguriam exponere tentasset, loco præsidium. Erátque bellum in Liguria, cùm LXXX. Punicæ naues Annibali in Italiam commeatum portantes, circa Sardiniam à C. Octauio, Insulæ Prętore, intercipiuntur. Scipio interim Lilybęo soluens, cum Lucio fratre dexterum cornu tenebat, læuum C. Lælius, præfectus classis onerarias in medio accepit. In singulis nauibus vnum lumen, ne nocte à classe errarent: in rostratis lumina duo: in naue Prætoria tria. Dum anchoræ

Liu Dec 3. lib 9. Appian. belli Libyci, cap 3.
Ann. Vrbis DXLIX.

choræ leuantur, Scipio de Prętoria naue silentio facto, magna voce, Deos, Deásque inuocauit, vt populo Rom. benè esset. Post preces cruda exta victimæ cęsæ in mare proiecit, tubáq; signum profectionis dedit, deinde ad promontorium Pulchri, quod in Africa est, militem exposuit. Cæso Hannone, Vticam oppugnat, mox & Timetam, XII. M. passuum à Carthagine distantem. Hinc Punicam classem ad Vticam tendentem intuitus, confestim signum pugnæ erigi iubet, ne suæ naues improuiso hostium accessu opprimerentur. Hic quantùm in re subita prouideri potuit, quaterno onerariarum ordine classem pręmuniuit. Stabant pręsidiariæ, ita inter se nexæ, vt speculatoriis nauibus spatia relinquerent, ad impetum in hostem faciendum, & ad vim, cùm opus esset, declinandam, habilem darent receptum. Quæ in fronte constitutæ sunt, antennis tenaci nexu alligatis, sublimem pontem habuere, vndè vis telorum ingens in hostem coniecta est. Magnum ibi certamen, ad postremum pontibus vi solutis, sex onerariæ ab hostibus in altum abductæ sunt. Id maius Pœnis fuit, quàm pro re gaudium, quod inter classes diuersas, vna pugna prosperè cessisset. Cùm autem suam vrbem Carthaginienses obsidione premi à Scipione cernerent, terrore compulsi, legatos ad Annibalem miserunt, nunciantes, vt ex Italia in patriæ defensionem exercitum adduceret; quod cùm faceret, Cn. Seruilius Cos. haud dubius, quin pacatæ Italiæ gloria penes se esset, DL. Annibalem in Africam cum classe sequutus est. Quod vbi Romæ vulgatum est, primò censuerunt Patres, vt Prętor scriberet Consuli, Senatum æquum censere, in Italiam reuerti eum. Deinde cùm Prætor spreturum eum literas suas diceret, Dictator ad idipsum creatus est P. Sulpicius, qui pro iure maioris imperij, Consulem in Italiam reuocauit. Tum ex Sardinia ab Lentulo Prętore C. onerariæ naues cum commeatu, & XX. rostratis pręsidiariis in Africam transmiserunt, fauente flatu. Cn. Octauio CC. onerariis, XXX. longis nauibus in Siciliam traiicienti, non eadem fortuna fuit. In conspectu Africæ prosperè vectum, primò destituit ventus: dein violentus surgens turbauit, ac passim naues disiecit: tandem ipse rostratis per aduersos fluctus ingenti remigum labore enixus, Apollinis promontorium tenuit. Onerariarum pars maxima ad Ægimurum, reliqua propè Carthaginem delata, ab Hasdrubale penè tota collecta est. Tito Claudio DLI. Neroni Consuli cùm Africa obuenisset, decretum est, vt L. nauium classe, omnes quinqueremes in Africam traiiceret, paríque imperio cum Scipione Imperator esset. Verum transmisso in Africam Annibale, & à Scipione superato, missi Romam Carthaginiensium legati, qui de pace tractarent, Neronis transuectionem impediuerunt. Senatus decreuit, vt P. Scipio ex X. le-

gatorum ſententia, pacem cum populo Carthaginienſi, quibus
DLII. legibus ei videretur, faceret. Ita dimiſſi ab Roma Carthaginien-
Liu. Decad. 3 l. 10. ſium legati, cùm in Africam veniſſent ad Scipionem, iis condi-
Appian. bello Libyc. c. 5. 6. tionibus pacem habuerunt. Vt liberi ſuis legibus Carthaginien-
Polyb. lib. 15. ſes viuerent; quas vrbes, quoſque agros, quibuſque finibus antè bellum tenuiſſent, tenerent. Perfugas, & fugitiuos, & captiuos omnes, & naues roſtratas, prçter decem triremes, traderent, elephantóſque, quos haberent domitos, neque domarent alios. Bellum neque in Africa, neque extra Africam, iniuſſu populi Rom. gererent. Maſſaniſſæ res redderent, fœduſque cum eo facerent. X. M. talentum argenti deſcripta, penſionibus æquis, in annos L. ſoluerent. Obſides C. arbitratu Scipionis darent. Sic pace terra, maríque parta, Scipio exercitu in naues impoſito, in Siciliam ad Lilybęum applicuit. Indè per lætam Italiam effuſis vrbanis, & agreſtibus obſidentibus vias Romam peruenit. Clariſſimo omnium triumpho vrbem inuectus, primus omnium Romanorum à deuictæ gentis nomine, denominatus eſt, atque Africanus appellatus. Cuius exemplo, poſteritas cognomina de victoriis, familiis ſuis fecit. Ceterum antequam Scipio Africa excederet, L. omnis generis naues in altum abductas, in Carthaginis conſpectu cremauit. Id incendium tam lugubre Pœnis fuit, quàm ſi tum Carthago tota deflagraſſet. Transfugas idem Latini nominis ſecuri percuſſit. Romanos verò ſuſtulit in crucem, vt perfidos, & ſuæ patriæ proditores. Sic ſecundum bellum Punicum ad exitum à Romanis perductum eſt, anno XVII. ab eo, quo bellum in Hiſpania, Annibalis ductu, incepit.

CAPVT DECIMVMQVINTVM.

Bella maritima Punicum tertium præcedentia, Illyricum, Macedonicum primum, Syriacum, Creticum & Macedonicum ſecundum.

Florus l. 2. c. 7. POST Carthaginem vinci nemini puduit: ſecutæ ſunt ſtatim Africam, gentes, Macedonia, Grçcia, Syria, ceteraque omnia, quaſi quodam æſtu, & torrente fortunæ. Sed primi omnium Macedones, affectator quondam Imperij populus. An-
Polyb. lib. 2. te tamen Romani Illyrium tentauerant, partémque maximæ Prouinciæ tenuerant, ab Illyriis offenſi, qui ſæpè in Italiam nauigantes, maritimas oras infeſtauerant, & e Phœnice Epiri vrbe cum
Anno Vrbis cond. DXXIV. DXXV. claſſe, ceu piratæ, diuiſi, Italici generis mercatores, alios deprædati

dati erant, alios occiderant, alios captiuos abduxerant. Legati, C. & L. Coruncani, ad Teucam Reginam missi, cùm frustra de illatis sibi iniuriis disseruissent, & Lucius, liberius, quàm audax mulier ferre posset, verba fecisset, iussi satellites redeuntem ad suos legatum obtruncare. Romani, fama tanti facinoris in vrbem perlatâ, extemplò ad belli apparatum intenti esse, milites scribere, classem ædificare, nihil denique prætermittere, quod ad vltionem tanti facinoris pertineret. At Regina adueniente Vere, longè plures quàm antea lembos in Greciam mittit. Eorum pars Corcyram nauigat, alij Dyrrhachiensium portum petunt: & dum se aquæ & commeatus gratiâ, eo proficisci simulant, consilium capiendæ vrbis ineunt. Dyrrhachienses securi, & nihil prorsus suspicantes, intrare vrbem inermes permittunt. At illi vrbem ingressi, nudatis, quos in aquariis vrceis absconditos gestauerant, gladiis, custodes portæ necant, partémque mœniorum occupant. Ciues animo forti pugnantes, tandem Illyriis ex vrbe eiectis, vrbem & patrios Lares conseruauêre. Duces Illyriorum, solutis extemplò nauibus, in altum profecti, & cum iis, quos nauigare Corcyram diximus, coniuncti, omnes simul maturato itinere obsidere vrbem aggrediuntur. Corcyrenses insperato malo circunuenti, legatos ad Achæos, Ætolos, & Dyrrhachienses, subsidium implorantes, ire iubent. Ij, casum Corcyrensium miserati, Corcyram magnâ classe nauigant, sperantes sese primo aduentu obsidionem barbarorum soluturos. At Illyrij VII. cataphractis nauibus, quæ aliis tectæ dicuntur, ab Acarnanibus, cum quibus societatem inierant, acceptis, Achæis obuiam procedunt: nec longè ab Insulis, quas Paxos appellant, eos nacti, ineunt prælium. Acarnanes, & naues Achæorum, quæ aduersus eos pugnabant, æquales erant in certamine, atque integræ in congressibus permanebant, preterquàm quòd viri ex ipsis pugnantes, hinc pauci, indè plures vulnerabantur. Illyrij verò quaternis simul lembis connexis naues hostium implicabant, & vndique circundatas impediebant. Tum itaque aduersariorum naues in conflictu perfossæ, & ligatæ afflictabantur, adhærentibus illarum rostris Illyriorum lembis. Hinc in eas cum impetu prosilientes, facilè ob multitudinem superabant. Per hunc modum quatuor Achæorum quadriremes ab Illyriis captæ, quinqueremis vna submersa, cum omnibus qui intus erant. Acarnanes, vt victoriam ab hostis partibus prospexêre, freti celeritate nauium, vertentes terga, domum incolumes remigrarunt. Corcyrenses omni spe destituti, permisêre se Illyriis, præsidiúmque eorum, & ducem præsidij Demetrium Pharium, intra vrbem accepêre. Paulò post Cn. Fuluius Cos. cum classe CC. nauium Corcyram venit. Huic se Demetrius cum vrbe tradidit, Illyriorum

rum Reginæ iram timens, cuius gratiã per æmulorum calumnias excidisse se amicorum litteris nouerat. Romani, Corcyrensibus in amicitiam receptis, Demetrio reliquorum gerendorum Duce vsi, in Apolloniam nauigant. Eodem tempore A.Posthumius, alter Consulum, cum terrestribus copiis Brundusio transfretabat, quà receptà, Dyrrhachio quoq; ad alia loca Illyrij vela vertunt, xx. hostium lembis potiti, Teucam Reginam, pacem petentem, istis conditionibus audiuerunt. Vt Illyrio omni excederet, paucis oppidis exceptis. Vt nauigare ei deinceps vltra vrbem Lyssam non liceret, nisi cum duobus lembis, iisque inermibus. Tum primùm de Illyriis Fuluius naualem egit triumphum. Legatis Coruncanis occisis à Teuca, Pop.Romanus statuas erexit. Postquam nouâ Prouinciâ Consules excesserunt, Demetrius Pharius, Macedonum amicitia fretus, oppida Illyrij quæ nuper ditioni Romanorum subiecta erant, expugnauit, Illyriorum Rex post Teucam, terminósque in fœdere nominatos transgressus, plerasque Cycladum diripuit. Quæ vbi Romani intellexerunt, L.Æmilium in Illyrium cum exercitu misère. Illyrium applicitus, Dimalam obsidet. Quà intra septem dierum spatium vi captà, adeò animos hostium fregit, vt repentè ex omnibus Illyricis ciuitatibus legati aduenerint, sese fidei Romanorum dedentes. Quibus in amicitiam receptis, exercitum versus Pharum mouet, vbi Demetrius morabatur. Intra syluam vrbi propinquam de nocte militem locat. Ipse orto iam die cum xx. nauibus palàm propinquum vrbi portum ingreditur. Illyrij naues hostium conspicati, denso agmine procurrunt ad portum, totámque vrbem ciuibus euacuant. Tum Romani è sylua, in quâ latebant, erumpentes, Illyrios cædunt; pauci se intra vrbem receperunt, reliqui in deserta Insulæ profugère. Demetrius ad lembos, quos fugæ gratiâ, si quid tale accideret, parauerat, clàm perlatus, ad Philippum Macedoniæ Regem profectus est, ibíque consenuit. Hinc bellum Macedonicum fluxit, cœptum aduersùs Philippum, annis decem, antequam Scipio de Africa triumpharet. Hic Lacedæmonus & Ætolis leges dederat, studióque Alexandri æmulationis incensus, cùm iterato prælio victos ab Annibale Romanos didicisset, apertè hostem se iis professus, naues, quibus in Italiam traiiceret, fabricare cepit. Legatum deindè ad Annibalem, iungendæ societatis gratiâ, cum epistolis mittit. Postea verò cùm Romanis nunciatum esset, Philippum in Italiam copias traiecturum, Leuinum Prętorem cum instructis nauibus ad prohibēdum transitum mandat. Post hunc P.Sulpitius Attalo Regi iunctus, aduersus Philippum mouit. Ambo ex Niceà Oreum petierunt. Ea prima vrbium Eubœæ ad læuum occurrebat, Euripum Euboicum ex Demetriaco sinu petentibus. Rex à terrà vrbem expugnare

Hunc triumphum ... mon Fastis dictis ann. 525. ...

Ann. Vrbis DXXXIV.

Polyb l. 16. Trogus lib. 2. c. 10. Liuius Decad 4. l. 2.

DLIII.

Sabell. Ennead 5. lib. 5 & 6.

gnare est adortus, & Romani à mari hostem premebant: iámque Attalus ex composito auersâ parte ferociter instans, oppidanorum in se oculos verterat, cùm Plator Regis pręfectus à mari Romanos in vrbem accepit. Oreenses subito metu perculsi, fugientes in arcem, plerique cæsi sunt. Macedonum præsidium, Platore id petente, incolume est dimissum. Sulpitius pręsenti successu elatus, Chalcydem oppugnare constituit, eóque classe admotâ, infestam stationem intuitus, montium propinquitate subitis ventorum flatibus sæpius concitatos fluctus in fretum depellentibus, omisso oppugnandi consilio, ad Locridis emporium transmisit. Nec Macedo multò post suis auxilio terrestri itinere affuit. Est enim Chalcis, etsi in Insula sita, adeò tamen arcto intercissa sinu, vt ponte continenti iungatur, terráque aditum faciliorem habet, quàm mari, adeò proxima est Bœotiæ, vnde olim terræ motu diuulsam ferunt: vt Cyprum à Syriâ, Siciliam ab Italiâ, Besbicum à Bithyniâ, Leucosiam à Syrenum promontorio. Vehementiores terræ motus nunc diuidentes, vt hîc; nunc Insulas continenti iungentes. Sic Antissa, olim Insula, Lesbo commissa est, Zephynum Halicarnasso, Etusa Mindo, Dromiscos Mileto. Sed & coniunctionis istius alia causa potest esse, ęstus maris arenas vehens, & paulatim aggeribus immissis, terrestre iter in Insulas faciens. Verùm de iis satis, nunc ad rem. Philippus hostibus ad Heracleam pulsis, parum abfuit, quin Attalum opprimeret. Nec ita multò post Attalus, cùm Prusias Bithyniæ Rex sui regni fines ingressus diceretur, Ætolico bello omisso, in Asiam traiecit: Sulpitius quoque cum XXV. nauibus Æginam se recepit. Macedo, Corinthum primo, indè, per ipsas ferè hostium stationes, Chalcidem nauigauit: mox Abydum terrâ, maríque obsedit. Ad obsidionem impediendam Attalus cum Rhodiis venit. Philippus, cùm de nauali pręlio disposuisset, ad Insulam proximam, spectator futurus, lembo applicuit. In classe illius L. cataphractæ, lembi CL. erant. Hostium verò classis armatas naues habebat LXV. biremes IX. triremes III. Facto pugnæ naualis initio, Attalus octiremem vndis demersit, Prætoriam Philippi nauem decuremem cepit, cum Demotrate nauarcho, Dinacrotis quoque, qui sibi pugnabat, nauem, ab hoste circumuentam liberauit. Qui verò pro Philippo dimicabant, nauem Dionysodori, cum toto classis, quæ sequebatur, cornu, lacessunt, lacerant, frangunt. Rhodiorum nauibus lembi concurrentes, sustinuerunt pugnam: Rhodia vna, amisso rostro, cum viris mersa. Philippus, qui in Insula erat, conflictu maritimo diuulsum à suis Attalum prospiciens, IV. quinqueremibus, III. triremibus, multis lembis insiliens, eum nauibus exclusum, scapham, quâ fugiebat, ad terram appellere coëgit: huius nauibus, & spoliis potitus Macedo-

Polybius lib. 16.

num Rex, cùm penè vinceretur, Attalo fugato vicit. Dionysodorus reliquas fugientis Regis naues collegit, quibus dato signo congregatis, securè in Asiam adnauigat. Rhodij, qui cum Macedonibus infeliciter pugnauerant, in Chion Insulam se recepêre. Sequenti die reparatis nauigijs Rhodij ad Dionysodorum, quasi victorem, quia plures hostes cecidissent, legatos miserunt, si expediret, iterum cum Macedonibus pugnaturos se indicantes. Addebāt animos xx. naues à P. Sulpitio, qui in Gręcia erat, Atheniensibus sociis missæ, Claudio Centimalo duce. Sed & Macedo eadem virtute, quâ Attalum, Rhodiósque tulerat, Romanorum bellum tulit, iussóque Philocle Atticum agrum populari, classe Heraclidi traditâ, quam ad Maroneam duceret, ipse terrestri itinere profectus, eam vrbem primo impetu cepit. Ænum præterea, Doriscúmque: mox Thraciæ Chersonnesum ingressus, Eleuntem, Alopeconesum, Callipolin, Maditon, & Abydon, cuius ciues, velut furore correpti, cùm obsidionem fortiter tolerassent, mutuis telis concurrentes inter se cecidére. Hanc cladem vltus est Claudius, Rhodiæ classi iunctus, vt Atticos fines tueretur; hic factus certior, Chalcidem segniter à Macedonico præsidio custodiri, eò noctu profectus, vrbem occupat, cædes in omnem sexum euagata est. Iratus Philippus, Demetriade, relictâ, hostem in Insulâ quærit, quo non reperto, Athenas contendit. Athenienses Attali pręsidio freti, citra Dipylon, extra vrbem, aciem instruunt: eâ contemptâ, Philippus paucissimis turmis subsequentibus in aduersam hostium aciem ferociter inuehitur. Ibi pecudum more Athenienses disiecti cecidissent, vrbémque victori reliquissent, nisi Romani è Piræeo ad vrbis & ciuium custodiam properassent. Interim Sulpitius Macedoniam populabatur, quò cùm aduolasset Philippus, terrestri prælio superatur. In mari L. Apustius Romanæ classis Præfectus, circa Scylleum agri Hermionici, cum Attalo Rege coniunctus, erectis in Romanorum partes Atheniensibus, Andrum Insulam vi capit: præda Attalo data, ornamenta vrbis Romani sustulerunt. Inde in Eubœam delatus, Oreum oppugnat. Apustius, quia hiems appetebat, xxx. ibi nauibus ad præsidium relictis, Corcyram se recepit: Attalus &
DLIIII. Rhodij diuersi domum abierunt. Sequenti anno, Aulus Iulius Appulus cùm in Macedoniam venisset, nihil memorabile fecit.
DLV. Huic, T. Quintius Flaminius successit, euocatus ab Attalo, qui legatos Romam miserat, denunciantes, vti suo præsidio Romani tutum se domi præberent aduersus Antiochum, qui Pergami fines cum exercitu ingressus erat: vel sibi permitterent, omisso Macedonico bello, cum classe, & omnibus copiis domum abire,
Trogus lib. 30. vt pręsens sua defenderet. Flaminius, cùm in Macedoniam ve-
Plut. in Flaminio. nisset, Philippum pręlio fregit. Victus, pace à Consule petitâ,

nomen

nomen quidem Regium: ſed omnibus Thraciæ vrbibus, velut regni membris, extra terminos antiquæ poſſeſſionis amiſſis, ſolam Macedoniam retinuit. Offenſi tamen Ætoli, quòd non ex arbitrio eorum, Macedonia quoque adempta Regi foret, & data ſibi in præmium belli, legatos ad Antiochum mittunt, qui eum adulatione magnitudinis, in Romana bella, ſpe ſocietatis impellerent. Debellato terrâ Philippo, & Eubœâ à L. Titi Quintij Flaminij fratre claſſis præfecto, poſt nauale prçlium recepta, T. Quintius poſt prorogatum in Macedoniâ imperium, donec ſucceſſor mitteretur, Romæ triumphauit. Mortuo inter hæc Ptolomeo Philopatre, Rege Ægypti, contemptáque paruuli filij eius ætate, qui in ſpem etiam Regni relictus, præda domeſticis erat: dictus Antiochus Rex Syriæ, occupare Ægyptum ſtatuit. Itaque Phœnicem, ceteráſque Syriæ quidem, ſed iuris Ægyptij ciuitates, cùm inuaſiſſet, legatos ad eum Senatus mittit, qui denunciarent ei, abſtineret à Regno Ægypti, poſtremis Patris precibus fidei ſuæ traditi. Quibus ſpretis, interiecto tempore, alia legatio ſuperuenit, quæ omiſsâ pupilli perſonâ, ciuitates iure belli factas Pop.Rom. in integrum reſtitui iubebat. Abnuenti, bellum denunciatur, quod ab Antiocho Antiochinum, à Syriâ ſubactâ, Syriacum appellatum eſt. Eodem tempore & Nabis tyrannus multas Grçciæ ciuitates ſuæ ditionis fecerat. Igitur Senatus, ne eodem tempore duplici bello Romanæ vires detinerentur, ſcripſit T. Quintio Flaminio, qui adhuc in Macedoniâ erat, ſi ei videatur, ſicut Macedoniam à Philippo, ita Grçciam à Nabide liberaret. Ob quam cauſam, prorogatum illi eſt imperium. Nec mora, ad Eurotæ ripas Nabide victo, & pace, qualem Flaminius voluit, illi datâ, Romani totis viribus ad bellum contra Antiochum mouerunt. Terribile quippe Antiochi bellum Annibalis nomen faciebat, quem æmuli eius occultis mandatis, cum Antiocho iniſſe ſocietatem apud Populum Rom. criminabantur. Itaque Sen. ad ſpeculandos actus Annibalis, legatum in Africam, Seruilium mittit, eíque tacitis mandatis prçcipit, vt ſi poſſet, eum per çmulos eius interficeret, metúque inuiſi nominis, tandem Romanos liberaret. Sed res Annibalem non diu latuit, virum ad proſpicienda, cauendáque pericula peritum. Igitur cùm totâ die in oculis Principum, legatíque Romani, in foro Carthaginienſium obuerſatus in ſupremum fuiſſet, appropinquante veſpere, equum conſcendit, & rus vrbanum, quod propè littus habebat, ignaris ſeruis, iuſsíſque ad portam diuertentem opperiri, contendit. Habebat ibi naues cum remigibus, occulto ſinu littoris abſconditas. Erat etiam grandis pecunia in eo agro prçparata, vt cùm res exegiſſet, nec facultas fugam, nec inopia moraretur. Lectâ itaque ſeruorum iuuentute, quorum copiam Italicorum captiuorum

Liuius Decad. 4. lib 2. 3. & 4.
DLIX.

Trogus hiſtor. l. 31. Plut. in Annibale.

numerus augebat, nauem conſcendit, curſúmque ad Antiochum dirigit, à quo, velut Deorum munus, tantis animis exceptus eſt, vt non tam de bello, quàm de præmiis victoriæ cogitaret. Sed Annibal, cui nota Romana virtus erat, negabat opprimi Romanos, niſi in Italiâ poſſe. Romani, iis auditis ad Antiochum legatos misere, qui ſub ſpecie legationis, Regis apparatum ſpecularentur, & Annibalem, aut Romanis mitigarent, aut aſſiduo colloquio ſuſpectum inuiſúmque Regi facerent. Igitur legati cùm

DLXI. Epheſi conueniſſent ad Antiochum, mandata ei Sen. tradunt. Dum reſponſum expectant, omnibus diebus aſſidui cum Annibale fuerunt. His colloquiis Antiochus, reconciliatam cum Romanis gratiam exiſtimans, nihil ad Annibalem, ſicut ſolebat, referre, expertémque totius conſilij, velut hoſtem, proditorémque ſuum, odiſſe cepit. Quæ res tantum apparatum belli, ceſſante Imperatoriâ arte, corrupit. Senatus mandata fuerant, vt contentus eſſet terminis Aſiæ, ne Romanis ingrediendi in Aſiam neceſſitatem imponeret. Ille non accipere, ſed inferre bellum, ſe ſtatuiſſe reſpondit. Cùm poſtea frequenter conſilium de bello habuiſſet, conſilium Annibalis de tranſportando in Italiam bello, Regi quidem placebat, author tamen diſplicebat, ne victoriæ gloria, Annibalis, non ſua eſſet. Sententiæ quoque Syrorum, contra Carthaginienſium Imperatoris opinionem erant, non vtilitatem cogitantes, ſed metuentes, ne probato conſilio, primum locum gratiæ apud Regem Annibal obtineret. Inter has moras

DLXII. M. Acilius Coſ. in Macedoniâ, & Gręcia copias parabat, quibus

Liu. Dec. 4. lib. 6. in Theſſaliam traductis, primâ belli congreſſione ad Thermopy-

Florus lib. 2. c. 7. las Antiochum fugat, caſtráque ditia inter ſuos partitur. Cum in Aſiam victus veniſſet, pœnitere neglecti conſilij cepit, reuocatóque in amicitiam Annibale, omnia ex ſententiâ eius agere velle ſe dicit. Interim nunciatur ei, Cn. Liuium Romanæ claſſis ducem, cum LXXX. roſtratis nauibus, in bellum nauale à Senatu miſſum, aduentare: quæ res illi reſtituendæ fortunæ ſpem dedit. Itaque priuſquam ſociæ ciuitates ad hoſtes deficerent, decernere nauali prælio ſtatuit, ſperans, cladem in Græciâ acceptam, nouâ poſſe victoriâ aboleri: Annibali igitur traditâ claſſe prælium committitur: Sed nec Africani milites, Romanis, neque naues eorum pares roſtratis nauibus fuere: minor tamen clades ducis ſolertiâ fuit. Romam nondum opinio victoriæ venerat, & idcircò in Coſſ. creandis ſuſpenſa ciuitas erat. Sed aduerſus Annibalem ducem, quis melior, quàm Africani frater crearetur,

DLXIII. cùm vincere Pœnos opus Scipionum eſſet? Creatur igitur Con-

Appian. belli Sy- ſul L. Scipio, eíque datur legatus frater Africanus: vt intelligeret

riaci, cap. 3. & 4. Antiochus, non maiorem fiduciam ſe in Annibale victo, quàm Romanos, in victore Scipione, habere. Traiicientibus exercitum

in

n Aſiam Scipionibus, iam vtrobique profligatum bellum nun-
ciatur, victúmque Antiochum terreſtri, Annibalem nauali bello
inuenerunt. Nam & Liuius, inter Coricum & Ciſſontem, mari-
timo prælio Polixenidam Antiochi ducem vicerat, qui nuper
* Piſiſtratum Rhodiæ claſſis præfectum circa Samum Inſulam
incautum oppreſſerat. Primo igitur Scipionum aduentu, legatos
pacem petentes Antiochus ad eos mittit. Leges pacis dicuntur,
vt Aſia Romanis cederet, contentus Syriæ Regno eſſet, naues
vniuerſas, captiuos, & transfugas redderet, ſumptúmque omnem
belli, Romanis reſtitueret. Quæ cùm nunciata Antiocho eſſent,
nondum ita ſe victum eſſe reſpondit, vt ſpoliari ſe Regno pate-
retur, bellique ea irritamenta, non pacis blandimenta eſſe. Hinc
bellum renouatum. Ingreſſi Aſiam Romani, poſtquam Ilio ex- DLXIV.
ceſsêre, cum Antiocho commiſſo prælio, victor Scipio, peten-
ti pacem, nihil ad ſuperiores conditiones addidit, quamuis &
L. Æmilius claſſis præfectus, ad Gereſtium nauali prælio Polixe-
nidam claſſis Regiæ prefectum, viciſſet, & XLII. nauibus eo
certamine amiſſis, Antiochus poſſeſſionem maris omiſiſſet. Hoc
anno Q. Fabius Labeo Prætor, qui Æmilio ſucceſſerat, claſſem
ſortitus, ne ocioſam Prouinciam habuiſſe videretur, in Cretam
traiecit, Italici generis captiuos, qui ibi detineri dicebantur, bello
repetiturus: quod cùm feciſſet, triumphus illi naualis à Senatu
decretus eſt, maximo fauore, nam & cum hoſtem non vidiſſe
hiſtorici affirmant, & captiuos ſine prælio redditos. Ceterum
cùm ab Antiocho victo, Annibalem Romani, inter ceteras con-
ditiones pacis, ſibi tradi depoſcerent, admonitus à Rege Anni-
bal, ad Pruſiam Bithyniæ regem fugit. Hic cùm ab Eumene ter-
reſtri bello victus eſſet, prelij̆úmque in mare tranſtuliſſet, nouo
commento, author victoriæ fuit. Non Liuij, Romanæ claſſis Pre-
fecti artem ſequutus eſt, quà amphoris ignitis, perticis alligatis,
multas Polixenidæ naues nuper vſſerat, flammas in hoſtes tor-
quens; ſed ſerpentibus in fictiles lagenas coniectis, medióque
prelio in naues hoſtium miſſis. Id primùm Ponticis ridiculum vi-
ſum, fictilibus dimicare, qui ferro nequeant. Sed vbi ruptis ficti-
libus, ſerpentibus repleri naues cepêre, ancipiti periculo circum-
uenti, hoſti victoriam ceſsêre. Quæ vbi Romæ nunciata ſunt, miſ-
ſi à Sen. legati, qui vtrunque Regem in pacem cogerent, Anni-
balémque depoſcerent. Sed Annibal, re cognitâ, ſumpto veneno,
legationem voluntariâ morte preuenit. Ætoli, Ambraciotæ; &
Cephalenij, qui Antiochum ad Romana bella impulerant, eo
victo, ſoli aduerſus Romanos, & auxilia deſtituti, & viribus im-
pares remanſerant: Nec multo poſt, terreſtri & Nauali prælio à
M. Fuluio Nobiliore victi, libertatem, quam illibatam aduerſus DLXV.
dominationem Athenienſium, & Spartanorum, retinuerant, ami-
ſêre.

** aliqui Pauſiſtratum nominant.*

Liuius lib. 7. & 8. Decad. 4. Florus lib. 2. c. 8. Huius triumphi nota in nummis huius anni apud Goltzium, prora quadrigis currum trahentibus calcata. Et apud Vrſinum in gēte Fabia. Appian. belli Syriaci cap. 3. Alij hoc factum non à Liuio, ſed à Rhodijs volunt, qui ſub Æmilio, inter Myoneſum, & Coricum promōtorium pugnauêre: contis binis à prora prominentibus, tinulis ferreis multum conceptum ignem præ ſe ferentibus, Eudami Rhodiorum nauarchi inuentum, quo hoſtilia nauigia conflagrarent. Trogus lib. 32. Conditiones pacis fuêre. Traderent naues longas cum earum armamentis, neque plures, quàm decem actuarias haberent, neque nauigarent citra Sarpedonem promontorium.

Huius naualis victoriæ indicium est in nummo argenteo Goltzij in Fastis, ann. 566. relato. In quo ab vna parte vultus lauru coronatus cum iis literis M. Fuluius M. F. Nobilior. Ab altera, victoriæ monumentum scribit in clypeo, qui trophæi partem facit, in quo præter cassidem & thoracem, gubernaculum nauis, prora & anchora sunt, consueta in nummis antiquis victoriæ maritimæ nota.
Trogus lib. 33.
Plutarc in Paulo
Festus lib. 13.
Plinius lib. 34.
Liu. Dec. 5. l. 5.

DXXCV.
Huius naualis triumphi meminêre tabula Capitolina, & nummi à Goltzio in Fastis an. 586. relati.

sêre. Interim Philippus, Macedoniæ Rex, moritur, relicto magni belli apparatu, aduersus Romanos, iterum, si vixisset, pugnaturus: quibus armis, thesaurísque inflatus filius Perseus, oblitus fortunæ paternæ, veterem Alexandri gloriam considerare suos iubebat. Sed terrestri prælio ab Æmilio Paulo Consule victum, fugatúmque, Cn. Octauius Prętor, è mandato Consulis, in Samothraciam persequutus est, eúmque cum duobus filiis, Alexandro & Philippo, ad Consulem duxit. Ita, cùm in ditionem Romanorum Macedonia cessisset, magistratibus per singulas ciuitates constitutis, libera facta est: legésque, quibus per multa sęcula vsa est, à Paulo accepit. Hic, dirutis aliquot Epiri ciuitatibus, Regiâ naue ingentis magnitudinis, quam XVI. versus remorum ordines agebant, ornatâ Macedonicis spoliis, paucos post dies, aduerso Tiberi, ad vrbem subuectus est, sequente cum totâ classe Cn. Octauio, cui naualis triumphus decretus est, cùm neque maritimo prælio vicisset, neque captiuos vllos, aut spolia detulisset. In triumpho Æmilij, actus est ante currum cum filiis Perseus. Multa contra Ligures iis annis gesta sunt, sed quia, nulla certamina naualia apud historicos inuenio, breuitatis studio, bellum Ligusticum omisi. Nam quòd multos nauales triumphos de Liguribus, in tabulis Capitolinis, & Fastis Consularibus, inuenio, datos eos, eodem fauore, quo Cn. Octauio crediderim, ne Proconsules, Proprætorésve nihil egisse in Prouinciis suis viderentur: sępè enim, vt iam antea memini, ne hoste quidem viso, duces Romanorum triumphauerunt. Sic quasi industria vrbi Romæ orbis Imperium agglutinante Fortunâ, Siciliæ bellum Africanum excepit, Africanum Illyricum, hunc Macedonicum, istum Syriacum, quod & Demetrius, successor Antiochi, adiuuit, & Attali testamentum, quo Pop. Romanum hæredem scripserat, & Iudæorum à Demetrio defectio: suggerentibus sese causis: vt Africa, mox Europa, deinde Asia Romanorum esset. Sub hoc tempore, Romæ Laribus Permarinis ædes dedicata est, quæ à Lucio Æmilio Regillo, profligata Antiochi classe, cui Polixenidas præerat, vota fuerat.

* * *

CAPVT

CAPVT DECIMVMSEXTVM.

Bellum Punicum vltimum maritimum.

NONDVM in totum Carthaginienſes exciderant, placuit fato, reluctantes perire. In tantùm poſt ſecundum bellum Punicum vrbs ciuibus & opulentiâ creuerat, vt ipſam Romam ferre non poſſet æqualem ſibi. Igitur Roma ad florentis vrbis excidium intenta, Maſſiniſſæ fauit, qui Carthaginienſium terras deprædatus fuerat, & Vticenſes, poſt Carthaginienſium gloriam in Lybiâ primos, in fidem recepit, iuuitque vtroſque armis ſuis, contra Carthaginienſes. Sed iſti à Maſſiniſsâ victi, Romana auxilia cum Coſſ. M.Manlio & L.Marcio antè ſua mœnia cernentes, excuſare bellum, quod contra Maſſiniſſam geſſerant, apud Coſſ.cepêre, Haſdrubalem belli authorem offerre, ceteros participes conſilij vltimo ſupplicio afficere, dare obſides fidei CCC. nobiles pueros Carthaginienſes, arma omnia, quibus vrbs, & viri, aduerſus oppugnantes defendi poterant, cum nauibus quæ in portu erant tradere, ſatisfactum Romanæ libidini credentes; cùm L.Martius Cenſorinus ab inermibus dedi vrbem Romanis iuſſit, & aliò migrare, placere Senatui Pop. Rom. Carthaginem totam ſolo æquari. Tum Carthaginienſes in furorem verſi, ſine armis, ſine nauibus ferre obſidionem, & cum ſuis Penatibus perire decernunt. Mittunt ad Haſdrubalem, qui cum exercitu extra vrbem erat, vt, quem nuper, vt belli incitamentum, Romanis obtulerant, is publicæ iniuriæ oblitus, tutari patriam vellet. Intra vrbem alter Haſdrubal Maſſiniſſæ nepos imperabat. In extremum itaque bellum ciuitate conuersâ, ſerui omnes libertate donantur. Omnia opificia, negotiáque ſacra, & prophana in præſentem belli vſum vertuntur. Omnis ſexus & ætas in medium operari, frumento & labore per partes diuiſo. Centum clypei ſingulis diebus fiebant, trecenti enſes, mille catapultæ, ſagittæ, lanceæ, & iacula quinquaginta. Mulieres quoque memorabili exemplo, cannabis & lini inopiam, raſis capitibus, ſuis capillis leuauerunt. Erat Carthago velut in Cherſoneſo ſita, cuius ceruix à mediterraneo aſſurgens, XXV. ſtadiorum latitudine patebat, longiore indè tractu diſcurrebat inter ſtagnum & mare. Cherſoneſum ſimplex murus per interiectos ſcopulos muniebat. Circa collum, arx Byrſa, quà meridiem vrbs ſpectat, triplici murorum ſerie munita, XXX. cubitorum altitudine, turribus in quaterna

Appian. à cap 8. belli Lybici, ad finem.

DCIV.

na tecta aſſurgentibus, xxx. pedes in profundum demiſſis, uqibus infra fornices ſtabant ad ſtabulationem ccc. elephantorum. Supra equiria, iv. M. equorum capacia. In tertio tabulato domicilia circa muros erant, recipiendis xx. M. peditum, equitum iv. M. apta. Erat angulus ſecundum ligulam ad portum extenſus, naturâ magis, quàm opere munitus, & ex ſtagno, quod nauigabatur, exitus in mare anguſto ſinu, quem ferreæ cathenæ claudebant. Interius inſula in medio ſita, & ipſa non mediocribus à ſtagno ſcopulis diſtincta. Iis naualia interiecta, ccc. nauibus excipiendis idonea, domibus ſuperimpoſitis, quibus armamenta nauium ſeruarentur. Erat & præfecti naualis domus eminentiore loco ſita, vndè vniuerſam latè claſſem, ſi qua in portu erat, latè deſpiceret, hoſtilem, aut amicam in alto nauigantem: cùm tamen nec ipſa, nec naualia ingredientibus in portum cerni poſſent, obiecto duplici muro, per quos diſiunctos ad extremum, naualia proſpici non poterant, niſi ab iis, qui longius in portum promouiſſent. Talis fuit Carthago, cùm Coſſ. admotis copiis, Martius à mari, Manlius à terrâ illam obſedêre. Erumpentibus in Manlium Carthaginienſibus, niſi Scipio, tum tribunus militum, ſuſtinuiſſet furentium impetum, Manlij caſtra Carthaginienſes tenuiſſent. Martius putreſcente per æſtatem ſtagni limo, in altum deducere claſſem coactus eſt, ibíque anchoras figere. Vento autem à terrâ ſpirante, obſeſſi, ſcaphas ſarmentis plenas, eáſque ex improuiſo incenſas, in Romanorum naues plenis velis immisêre, quo artificio penè tota Rom. claſſis defla-
DCV. grauit. Anno ſequente, cum L. Mancino claſſis Pręfecto, Calpurnius Piſo contra Carthaginem miſſus, Hippargetem vrbem, medio tractu inter Carthaginem & Vticam, cùm obſidione valiaſſet, geminato prælio nauali victus, Vticam in hyberna conceſſit. Hæc Romæ nunciata, ciuitatem turbauerunt: Scipioni Ædilitatem petenti, Conſulatus datur, illi quamuis per ætatem non liceret, & Conſulatus & Africa extra ſortem data eſt. Huic

Pręfectum claſsis L. Hoſtilium Mancinum indicat numus in Faſtis ann. 608. relatus, in quo quadriremis ſculpta eſt.

DCVI. quoque pręnomen Publij fuit, omen fauſtum, quòd iam P. Scipioni Carthago, & Africani cognomen ceſſiſſet. Vticam cùm perueniſſet, receptis nauibus, & Mancino claſſis Pręfecto Romam dimiſſo, ante vrbem ſtetit, commeatúmque excluſurus, ſtagni fauces aggere occluſit, magnis ſaxorum molibus pelago obiectis, ne opus vndarum alluuione ſolueretur. Ridebant primùm Scipionis conatus hoſtes, velut incaſsùm inexhauſtum aggrederetur opus: verùm vbi rem illi procedere animaduerſum eſt, metu perculſi, & ipſi alium exitum portus occultiſſimè ſibi effodiunt, neceſſitate acuente induſtriam. Foſſa facta, immiſſum in eam derepentè mare, antiquam nauigationem oppugnatis aperuit. Multæ ad hęc naues ex vetere materiâ ſurrexerunt, tri-

remes

remes L. quinqueremes aliquot, & omnis generis diuersa nauigia. Portu nouo patefacto, tantùm terroris classis ex improuisò foras egressa stationariis Romanorum nauibus iniecit, vt si continuò in prælium itum esset, momento temporis Pœni potuerint hostium classem debellare. Sed Carthaginem capi in fatis erat; loco pugnæ, tumultuoso nauium circumactu contenti Carthaginienses, in portum, vndè exierant, sese receperunt. Triduum indè Romanis datum, ad naues prælio expediendas. Tum verò acris vtrinquè dimicatio fuit, Pœnis de Patriæ salute certantibus, Romanis pro victoriâ, & prędâ. Primò quidem leuia Pœnorum nauigia triremibus immixta, subito incursu & recursu Romanas naues moueri difficiles turbauerunt. Inclinante deinde die, cùm Carthaginienses postridie dimicaturi, in portum redirent, minoribus nauigiis illius fauces insidentibus, magnam earum partem portu exclusam, in aggerem, quem Romani ad stagnum pelago obiecerant, inuitas auerterunt. Ibi pugnâ iterum contractâ, Romanam classem ad multam noctem detinuerunt. Demùm numero, & loco impares, fugam capessunt, pręter paucas, quas Romanus instans intercepit, ceteræ incolumes portum tenuerunt. Scipio postridie vrbem circa Cothonem aggressus, aliquantulum muri bellicis machinis disturbauit. Neque Carthaginienses, cùm ancipiti vndiquè periculo premerentur, ab eruptione abstinuerunt. Noctu plerique funibus alligati, vadatimque per altos fluctus, alij etiam nantes, extinctis facibus, Romanorum operibus silentio insinuati, repentè flammis excitatis, machinas inuadunt: sed isti, ignis coruscatione, inermes agniti, obtruncati sunt. Nec multò post Cothonis muro capto, in angiportis prælio commisso, mox vrbe tribus in locis incensà, sex continuis diebus Carthago per partes ad victorem venit. Qui Byrsam se receperant, pacti salutem, traditis transfugis, arcem dederunt. Hasdrubalis vxor, cùm maritum vidisset à Scipione vitam impetrasse, igne in templum Æsculapij iniecto, cum filiis cremata est. Sic Carthago vrbs clarissima, & vna omnium in terris Romani imperij æmula, anno DCC. quàm condita fuerat, Olympiadis CLVIII. anno vltimo, Romæ conditæ anno DCVI. concidit, exemplum fragilitatis humanæ, quæ lapidibus etiam, & vrbibus mortem dicit. Hanc ædificare denuò Romani languente virtute, æmulatione demptà, voluerunt: C. Gracchus Tribunus plebis, cùm eò loci coloniam misisset, fundamentis vrbis à lupis de nocte subtractis, pręsagio infausto Senatus motus, differri conditionem iussit. Cæsar Dictator coloniam, vrbe multitudine laborante, deducere quoque cogitauerat, morte præuentus, successor Augustus patris adoptiui consilium sequutus, Carthaginem tandem iussit resurgere, & Romanis colonis habitari.

CAPVT DECIMVMSEPTIMVM.

Bellum Achaicum maritimum, Balearicum, Sardoum, Cilicum, siue Piraticum primum, Mithridaticum, Sertorianum, Creticum secundum, Piraticum secundum, tertium, & quartum.

Trogus lib. 34. EXCIDIVM Carthaginis euersio Corinthi sequuta est, in hunc maximè modum. Soli ex Græciâ Achæi nimis potentes Romanis videbantur. Námque licet per ciuitates veluti per membra diuisi essent, vnum tamen corpus, & vnum imperium habebant, singularúmque vrbium pericula mutuis periculis propulsabant. Missi legati cum mandatis Sen. vt seruatâ omnibus libertate, Achæorum corpus dissoluerent, singulásque vrbes proprij iuris facerent, quo facilius ad ob-
DCVII. sequia cogerentur. Legati omnium ciuitatum principibus euocatis Corinthum, cùm legationem suam aperuissent, exortâ seditione inter tumultus ægrè incolumes Romam fugerunt. Indè bellum quod Achaicum vocatum est: ad quod peragendum L. Mummius Cos. missus. In Isthmo Cenchreum & Lecheum promontoria, vtróque mari imminentia sanguine Achaico maduisse, virendémque colorem rubro commutasse historici produnt, nullus tamen de maritimo conflictu meminit, quod factum fuisse, in eóque Mummium victorem extitisse, indicat numus ar-
In Fastis anni genteus apud Goltzium, in cuius parte vultus videtur ipsius
DCVIII. Mummij, coronâ laureâ crines circumdante, cum hoc nomine, ACHAICVS: Ex alterâ verò parte congeries est, & quasi aceruus in trophæi maritimi modum, fractarum puppium, gubernaculorum, & anchorarum, super quæ corona est, victoriæ hæc, illa naualis pugnæ notæ, cum his literis L. MVMMIVS, EX S.C. victis igitur terrâ, maríque Achæis, Corinthus diruitur, populus sub coronâ venditur. Sunt & Thebæ in Bœotiâ, & Chalcis, publico decreto præcinente tubâ excisæ, quia pro Achæis in Romanos arma induissent: vt his exemplis, metus nouarum rerum ceteris ciuitatibus imponeretur. Cecidit & Numantia in Hispa-
DCXXI. niâ, anno XIV. post dirutam Carthaginem. Nec ob id Baleares
DCXXX. corrumpere maria cessabant, ascendere etiam inconditas rates,
Strabo lib. 13. & præternauigantes subindè inopinato impetu terruère. Cùm
Florus, Sigonius in Fast. illius anni. venientem ab alto Romanam classem prospexissent, ausi etiam concurrere, prædam putantes, & primo conflictu ingenti lapidum,

dum, saxorúmque nimbo classem operuêre. Postquam cominus ventum est, expertíque rostra, & pila venientia, pecudum in morem clamore sublato, petierunt fuga littus, dilapsíque in proximos tumulos, quærendi fuerunt, vt vincerentur. Q. Metelli Macedonici filij auspicio res gesta, Balearici, ei cognomen attribuit. Alter Metellus, M. prænomine rebellantibus Sardis, iisque prelio nauali contusis, Romæ quoque triumphauit. Quo anno & tertius Metellus, Caij prænomine, de Thracibus etiam triumphum egit. Gens Metellorum victoriis ferax: nam & non multo post Q. Metellus à Numidis deuictis, Numidicus cognominatus est. Post hos M. Antonius Proprætore pelago persequutis, victísque latronibus Cilicibus, quia vili sanguine superauerat, ouans vrbem ingressus est. Crescebat interim Mithridates, & victis, qui antea inuicti fuerant, Scythis, Pontóque, Cappadociâ, Paphlagonia, & Galatiâ occupatis, iam se parem Romanæ magnitudini credebat. Missi à Romanis ad eum legati, qui Paphlagoniam in antiquum statum restitui poscerent. Mox inter Mithridatem & Nicomedem Bithyniæ Regem, pro Cappadociâ bellum exortum est, auxilium Nicomedi ferentibus Romanis: Mithridati verò Rex Armeniæ Tigranes. Primò congressu fusi cum Nicomede Romani, Phrygiáque, & Mysia, præda victoris fuêre. Laodicenses Q. Oppium Prætorem tradidêre cathenis oneratum. Triumphatusque est Manius Aquilius, causa belli, Pergamum asino vectus, tubâ præcinente. Hinc per vniuersas Asiæ ciuitates edicto Mithridatis Romani omnes trucidati: non aræ, non statuæ, non templa, tutata sunt fugientes. Soli Rhodij Romanos protexêre, inter quos & L. Cassius fuit, Proconsule in Asia. Isti venientem ad obsidionem suæ vrbis cum classe Mithridatem, eductis è portu nauibus hostiliter exceperunt. Sed cum Regia classis paucas Rhodias includere cogitaret, Rhodij eo animaduerso in vrbem sese recepêre. Post paulò successu eruptionum aliquot inflati, prælium nauale tentant, duce Damagorà. Neque tum illis fortuna defuit, nam & fortiter diu Mithridatis quinqueremem veluti obsessam tenuêre, captámque triremem, aliarum quoque, quas fregerant, prędam in portum suum deduxerunt. Fauit & postridie ventus audacibus, classémque hostilem violenti flatu contra ipsa vrbis mœnia impegit, è quâ naues aliquot Rhodij cepêre, alios fundo mersêre, alias iniectà face cremauerunt, CCCC. captiuis in vrbem adductis. Putabatur & Isis obsessis fauisse: nam cùm ingens machina in speciem peraltæ turris, iunctis duabus triremibus à Mithridate; earum tabulatis erecta esset, admotáque mœnibus, iuxta Isidis templum, vomerétque in Rhodiorum perniciem, telorum omne genus, ex improuiso nullo hoste ruinam inferente, suo pondere collapsa est. Quo facto,

Sigonius in Fastos Rom. anni
DCXL.
Naualis istius triumphi imaginem in Fastis huius anni apud Goltz. in numo argenteo videbis. In antica parte Neptunus: in postica Imp. stat in curru triumphali cum fuscina.
DCLI.
Iul. Obsequens in epitom 68.
Trog. lib. 37. & 38.
Appian. de bello Mithridat.

cto, Mithritades omissâ expugnatione, Pataram recessit. Nec ita multo post Delum per Archelaum cepit, nauésque ibi sacras ad duo millia: pecuniam quoque sacram, quâ Critias in fauorem Regis ad dominatum Athenarum postea peruenit. Achæi, Lacedęmonij, Bœoti, Mithridatis iussa facturos polliciti sunt. In Eubœâ verò alter è Ducibus Regis Metrophanes, à Brutio, qui è Macedoniâ in Magnesiorum auxilium veniebat, nauali prælio victus, fugatúsque est. Hic Brutius Surra, legatus Sentij, Macedoniæ Pretoris, erat. Sylla interea cum exercitu ad Mithridaticum bellum profectus est. Mithridates sociis Pop. Romani Regibus ex Bithyniâ, & Paphlagoniâ pulsis, Pergami consederat, eius filius, & ipse Mithridates dictus, Pontum cum Bosphoro obtinebat. Alter, Ariarates nomine, Thraciam, & Macedoniam cum ingenti exercitu subegerat. Archelaus dux latè mari imperitans, Cycladas in ditionem trahebat. Cythera intra Maleam promontorium, cum ipsâ Eubœâ iam illius erat: etiam ab Athenis in Thessaliam vsque omnes maritimæ gentes à Romanis alienatæ erant. Brutius quoque nuper castris exutus, victori cesserat. Is status erat in Asiâ, & totâ Gręciâ, cùm Sylla ad bellum

DCLXVI. venit. Hic ad Cephisum amnem, qui Bœotiam alluit, Archelaum superauit, statuítque trophęum, Marti, Veneri, & Victoriæ inscriptum. Hinc in Dorilaum alterum Mithridatis Præfectum, quà Cephiso Melas miscetur, inuectus, pari fortuna, quâ antè, pugnauit: collectísque inutilibus armis, machinísque, in loco pugnæ & hostium castris inuentis, & in aceruum coniectis, igne manu propriâ immisso, Diis inferis, Martique de iis spoliis sacrificium fecit. Tum fœlix creditus Sylla, sub tristi fortunâ domi vapulabat, hostis Populi Rom. iudicatus, euersa domus, bona fisco applicata, missúsque in eius locum Consul Valerius Flaccus, qui bellum Mithridaticum tractaret. Flacco à Fimbriâ Prætore interfecto, Imperio iniussu Senatus accepto, parricida in Mithridatis filium castra mouet, victúmque acie, Pergamum, deinde Pythanem, Mitylenem postea, tandem Asiam ingressus, Ilium vsque prosequitur. Iliensibus se in potestate Syllæ esse nunciantibus, cùm per amicitiam Fimbria vrbem intrasset, cuncta cædibus repleuit, templúmque Mineruæ, cum iis, qui eo, velut in asilum, confugerant, concremari iussit. Omnis vrbs solo adæquata est, post excidium Gręcorum, à colonis suis Romanis, MD. anno. Sub idem tempus Mithridates reputans quantas clades à Romanis accepisset, istis conditionibus à Syllâ pacem accepit. Vt Archelai exercitus traderetur, captiui redderentur, transfugæ in suas sedes restituerentur, præsidia deducerentur ex vrbibus, quas Populus Rom. tenuisset. Postremò, si Mithridates paterni Regni finibus contentus esse posset, futurum, vt Romana arma vlterius

non

non progrederentur. Addit Plutarchus, iniunctum Mithridati, *In Sylla.*
vt II. M. talentorum cum LXX. nauium classe traderet: vt Asià, Pamphilià, Bithynià, Nicomedià, Cappadociâ cederet. Ita Mithridaticum bellum ad tempus sopitum est. Post hęc Sylla exercitum à Fimbria poposcit, coëgítque eum sibi manum inferre. Tum adunatis viribus ad bellum ciuile Romam profectus est. DLXXII.
Dum Romani mutuis vulneribus teruntur, L.Murena in Asiâ à *Cic pro leg. Manil.*
Syllà relictus, materiam triumphi quærens, Comanam, omnium vrbium opulentissimam, quæ Mithridati parebant, obsedit: accurrit è Bosphorano bello Mithridates, victóq; à Murenâ, iisdem, quibus antea conditionibus, in amicitià populi Romani mansit. Id bellum omnium leuissimum, secundum Mithridaticum dictum est. Tertij causa fuit, ingressio eiusdem in Cappadociam, querente Ariobarzane sua Regna vastari. Mithridates, vt Romanis resisteret, cum Sertorio, qui Hispanias occupauerat, fœdus sanxit, coniurante vtroque in excidium Romanorum ab Oriente ad Occidentem. Nursia Sabinorum vrbs, Sertorij patria fuit, hic variis bellis exercitatus, Syllæ crudelitatem fugiens, exclusus armis Iberià, in quam è Lybià vela fecerat, cum Cilicibus piratis, omnia per id tempus latrocinio fœdantibus, societatem iniit: quorum auxilio fretus, Pityusam Insulam, mediam inter Hispaniam & Africam, eiecto Mannij pręsidio, armis domuit, tenuítque. Multæ vrbes maritimæ, multæ Insulæ deprædatæ, multi quæstuoso latrocinij commercio allecti, cum piratis in Romanos arma sumpserunt. Postremò, eò res processit, vt latronum quidam auratis nauium rudentibus vterentur, & purpureis velis, remósque, æris loco, argento pręmunirent. Naues mille & amplius sceleratis erant, XL. vrbes in ditionem habebant, stationes multas in portubus, & naualia præsidia: duo Romani Prętores ab iis capti, Sextilius, & Belinus, Caius quoque Iulius Cęsar, tum adolescens, dum studij causâ Rhodum nauigaret: P. etiam Clodius, & M. Antonij, viri triumphalis, filia. Tam fœdum latrocinium, quidquid pelagi à Gadibus in Syriam excurrit, & Hellespontum, longè latéque infestabat. Nec Sertorius diu Pi- *Eutropius. Salustius lib. 1. Plut. in Sertorio.*
tyusam tenuit, quin, nauali pręlio à C.Annio, non tam hostium, quàm pelagi sæuitià victus, plures dies, quia vbique infensas terras habebat, mari euagatus, postremò Insulis aquarum indigis, DLXXIII.
applicuit. Inde in exteram Iberiæ oram transgressus, quà Bethis fluuius Oceano infunditur, in quosdam nautas incidit, qui, vt ipsi memorabant, ex Atlantici maris Insulis, quas Fortunatas vocant, nuper venerant. Hæ tum duæ numero, paruo inter se spatio distare credebantur, X. M. stadiorum à Lybià remotæ. Imbres illic rari, benigni venti, suaues, & roriferi, solum pingue, nec arari tantùm idoneum, sed suo genio fructuum variorum ferax,

ociosæ multitudini alimenta præbens. Hæc cùm illi prędicarent, & quia apud barbaros quoque percrebuerat fides, ibi Elysios campos esse, & beatorum domicilia, ab Homero decantata, incredibilis cupiditas Sertorium cepit, ad ea loca penetrandi, vt à bellorum curà amotus, ibi quietam vitam ageret. Ceterum cùm famà accepisset, Cilices in Maurusiorum terram traiecisse, omisso quietis proposito, quia à Cilicibus destitutus fuerat, Maurusiis se auxiliarem obtulit. Pacato Maurusiorum statu, à Lusitanis per legatos accersitus, in Iberiam rediit, vicitque circa Mellariam, quæ contra Africam in extremâ Hispaniâ est, primo nauali prælio Cottam, mox & Phidiam Prętorem, cum II. M. Romanorum interfecit: Metellum, Aquiliúmque, à Metello missum, profligauit. Et nisi Lucullus qui Mithridaticum bellum animo destinauerat, veritus, ne Pompeius Romam reuersus, fauore plebis Pontum Prouinciam indipisceretur, Pompeio in stipendia militum pecuniam mitti curasset, actum erat de Romanis in Hispaniâ. Iam inter Sertorium & Mithridatem societas erat, cùm Romanorum ducum proditione, Sertorius in conuiuio à Perpennâ necatur. Sic eum vinci placuit, qui armis, & bello palàm vinci non poterat. Mithridates, inscius Sertorium periisse, Ioui Militari, de more gentis, album equum sacrificat, Neptunóque sacrum currum in mari proiicit: indè in Paphlagoniam mouet, Bithyniam, M. Cottà Prætore cedente, inuadit, quem sequutus in Chalcydem, III. M. Romanorum circa vrbis mœnia cæsis, fractà cathenà ferreà, quà portus Chalcidicus claudebatur, L X. Rom. naues combussit, pręter X. rostratas, quas in auxilium Romanorum Cyziceni armauerant. Hinc Cyzicum terra, maríque adoritur. Mari, turre duabus quinqueremibus imposita, & mœnibus admotâ, vndè miles in vrbem desiliret. Deturbati Regij milites oppidanorum virtute, solutà obsidione Mithridates Parum transmisit, præmisso exercitu, qui Lampsacum procederet.

DCLXXX. Hunc insequutus L. Lucullus, ad Granicum amnem magna strage afflixit. Dein cùm repentè nunciatum esset, XIII. quinqueremes regias Lemnum petere, ac circa Chium conspectas, in altum subitò euectus, Isidorum classis Pręfectum primo congressu obtruncauit, captáque Prætorià naui, alias non sine graui certamine, ad Achęorum portum, quo se trepidè receperant, expugnauit. Captus in iis est Martius, qui à Sertorio missus fuerat ad Regem. Mithridates, multiplici clade oppressus, X. M. lectorum hominum cum L. nauibus circa Lampsacum relictis, cum Varo, qui & ipse à Sertorio venerat, Alexandro Paphlagone, & Dionysio Eunucho ducibus, in Pontum nauigauit, veritus ne à Lucullo interciperetur. Eum abeuntem, tam fœda tempestas adorta est, vt XL. nauibus obrutis, ipse penè naufragus coactus sit ex Regià

Cicero pro Archia. Flor. lib. 3. cap. 5. Appian. belli Mithridatici capp. 8. 9. 10. & 11. Plut. in Lucullo, ait, eum Mithridatem nauali prælio ad Lectum vicisse, profligasse Neoptolemum ad Tenedum, post & Mitilenæorum classem fregisse.

naui,

naui, sæuitiâ maris victâ, in myoparonem piraticum desilire, quo
in Heraclæam prę̨ter spem omnium delatus est. Lucullus terrà,
maríque victoriam adeptus, triremem è more, lauru tectam, in-
dicium naualis victoriæ, Romam misit, cum litteris, continenti-
bus ea, quæ contra Mithridatem gesserat. Hinc in Bithyniam pro-
fectus est, deindè in Pontum, cúmque variá fortunâ pugnaret,
Romam reuocatur. Ex quo Mithridates elatior, victis Romanis
ducibus, Fabio, & Triario, Cappadociam, quam nuper amiserat,
inuasit. Interim contra Cretenses, qui Regi fauebant, re mari DCXXCVI.
malè gestâ per M. Antonium triumuiri patrem, & captiuis Ro- *Florus lib. 3. c. 7.*
manis antennis per ignominiam religatis, & velut in triumphum
Cretam adductis, Romani ad bellum Creticum Q. Metellum
Proconsulem mandauerunt. Hic fractis Cretensium maritimis
viribus, totam Insulam igni, ferróque vastauit. Lasthenem &
Panarem Cydonios duces, mari vicit. Cnosum, Lyctum, Eri-
thream, & ipsam, vt Græci dicunt, vrbium matrem Cydonem,
vi cepit, Insuláque triennio pacatâ, Cretici cognomen meruit.
Nondum per M. Antonium primo bello Piratico prædones ce- DCLI.
ciderant, qui aliquando classe victus, captiua suorum corpora re-
ligata velis ac funibus pendere vidit, Cretámque abduci. Se- DCLXXIX.
cundum illis bellum à Romanis per P. Seruilium indictum est, is *Florus lib. 3. c. 6.*
graui, & martiâ classe, leues & fugaces myoparones turbauit,
mox & superauit: neque contentus eo mari summouisse, vali-
dissimas eorum vrbes, & diutinâ prę̨dâ abundantes, Phaselim, &
Olympum, euertit, Isaurónque ipsam, arcem Ciliciæ, vndè illi
Isaurici dænominatio. Tertium L. Metellus confecit, victo ma- DCXXCIII.
ritimo conflictu Pergamenone archipiratâ, qui in C. Verris Prę̨-
turâ, totas Siciliæ oras, prædis, & cædibus vastauerat, Romanám-
que classem fregerat. Hic à Metello Prætore Sicilia pulsus est.
Subindè nouo exemplo, gratiâ Cottæ Cos. & Cethegi factio- DCXXCV.
ne, in Senatu curationem infinitam nactus oræ maritimæ, Sici-
liam, & Prouincias omnes depopulatus est, victus à piratis, di-
gnitatem infinitam, & nulli antea concessam, morte suâ finiit,
prę̨do potius, quàm ciuis. Post istius obitum, Aulus Gabinius *App bell. Mithr.*
rogationem tulit ad populum, vt maris imperium Pompeio de- *c. 12. Plut. in Pom-*
mandaretur, quam longè, latéque patet, à Gaditano freto ad Sy- *peio. Velleius l. 2.*
riam, & Pamphyliam: & rursus ab Ægypto, Lybiáque ad Hel- *Epitom. 99. Occo in numismatis Pompeij.*
lespontum, ipséque ad piraticum bellum conficiendum XV. sibi
ex Senatorio ordine viros legeret, quibus suo arbitrio, Legato-
rum nomine, vteretur, sumerétque sibi tantùm pecuniæ ex ę̨ra-
rio, quantùm ad alendam classem satis videretur. Quod cùm
Patribus ad tantam potentiam frementibus, per Populum Pom-
peius obtinuisset, classem, & commeatum omnium spe celerius,
comparat. Instructis nauib. CCLXX. Prouincias, ne quà hosti

Florus lib.3.cap.6. Plut. in Pompeio. Appian. de bello Mithrid.

pateret effugium, ita inter Legatos diuidit: Iberiæ oram vſque ad Herculis columnas Tyberio Neroni, & Manlio Torquato tuendam tribuit. Gallicum mare, & Liguſticum, M.Pompeio. Lybicum, Sardoum, & Corſicum cum interiectis Inſulis, Lentulus Marcellinus, & P.Atilius obtinuerunt. Italiæ oram, L.Gellius, & Cn.Lentulus. Siculum, & Ionium, in Acarnaniam vſque Plotius, & Terentius Varro. Peloponneſi, Atticæ, Eubœæ, Theſſaliæ, & Macedonię Pelago prępoſitus eſt L.Cinna. Æęgum cum Inſulis, & Helleſponto, L.Cullio ceſſit. Bythiniam, Thraciam, & Propontidem cum Boſphoro, P.Piſo tueri eſt iuſſus. Lyciam, Pamphyliam, Cyprum, Phœnicem, Metellus Nepos. Singulis cer-
DCXXCVI. tus eſt nauium numerus attributus. Sic quartum bellum, & vltimum, contra Piratas diſtributum eſt. Pompeius cum LX. lectis nauibus Tyrrheno mari, Libyco, Sardoo, Siculóque prius luſtratis, quod quadraginta dierum ſpatio effecit, Ionium emenſus, Athenas claſſem appulit. Athenis digreſſus in Ciliciam curſum tetendit; multis obiter piratarum ſupliciter deditis, Coroceſium indè ſe recepit, & alia Tauri munitiora loca, quæ cum vxoribus & liberis, omníque bellico apparatu piratæ inſederant. Ij vno nauali prælio fracti, quod ſub Pompeij acceſſum commiſſum fuerat, ſe & ſuos victori permiſerunt. Solencium in vrbem, à Tigrane Armeniæ Rege penè in ſolitudinem redactam, piratarum partem Pompeius miſit, & ab iſtà Coloniâ, vrbs illa poſtea Pompeiopolis appellata eſt. Quatuor menſium interuallo totum hoc bellum abſolutum eſt, dubium maiore ducis virtute, an felicitate. CCC. hoſtiles naues in hac expeditione captæ, materia ingens ad claſſem conficiendam parata, tradita, & cremata eſt.
DCXXCVII. Ob id, bellum Mithridaticum Pompeio ex Plebiſcito datum eſt, adiecto omnium copiarum imperio, quæ in Aſiâ eſſent. Is in Galatiam profectus, à Lucullo exercitum accepit, qui Romam reuerſus, inter alia triumphalis pompæ, roſtratarum nauium ſimulachra CX. pręferri iuſſit, maritimæ victoriæ indicia. Dum inter luxus & delicias Lucullus viuit, Pompeius hoſtem Cappadociâ exuit, ad Euphratem prælio fugat, Tigrani pacem dicit, Syriam, Ciliciámque Pop.Romano addidit, Mithridatémque, amicitiam eius petentem, ad voluntariam necem cogit. Tandem Pharnace Mithridatis filio in Boſphori Regno, ob deſertum patrem conſtituto, relictâ Tigrani Armeniâ, Ariobarzani Cappadociâ, Antiocho Seleuciâ, à Senatu Populóque Romano extra vrbem exceptus eſt, hoſtium captis nauibus DCC. in portum præmiſſis. Inter alia triumphi, innumeri currus roſtris nauium onuſti, præcedentibus piratis, captiuis licet, nullâ tamen onuſtis cathenâ, vnoquoque liberè ambulante, in patriâ veſte. Seque-
DCXCII. bantur in tabulis pictæ triremes, hoſti bello ademptæ; inter quas, roſtratæ

Dio lib.36.

Aliqui veras naues fuiſſe putant, cum roſtris æreis, tum primum Romæ viſis: quod abſurdum eſt. Quis enim currus, ferendo roſtratam nauem. Triumphauit autem L. Lucullus triennio tardius, quàm debuerat. M.Cicer. C.Antonio Coſſ. Ann. Vrb. DCXC. inimicorum calumniis impeditus: quod notauit Sigonius in Faſtis huius anni.

roſtratæ erant DCCC. Triumphauit autem per biduum III. & pridie Kal. Octob. contentus vno triumpho, tot bellis finitis, & Magni cognomine, quod iam antea à Sulla adeptus fuerat: cum hoc titulo:

Cn. Pompeius Magnus Jmp. bello XXX. annorum confecto, fuſis, fugatis, occiſis, in deditionem acceptis hominum Vicies ſemel Centenis LXXXIII. Depreſsis, aut captis nauibus DCCCLXVI. Oppidis, caſtellis, MDXXXVIII. in fidem acceptis. Terris à Mæoti lacu ad Rubrum mare ſubactis, Votum merito Mineruæ, hoc breuiarium eius ab Oriente.

Ora maritima à prædonibus liberatá, Jmperio maris P. Romano reſtituto. Aſiá, Ponto, Armeniá, Paphlagoniá, Cappadociá, Ciliciá, Syriá, Scythis, Iudæis, Albanis, Jberiá, Inſula Cretá, Baſternis, & ſuper hæc, de Regibus Mithridate, & Tigrane.

CAPVT DECIMVMOCTAVVM.

Geſta Julij Cæſaris in mari contra Gallos, & Britannos: eiuſdem & Pompey bella ciuilia maritima, aliáque poſt Pompeij cædem, in Ægypti, Africæ, & Hiſpaniæ oris.

OMPEIO ſocer erat Iulius Cæſar, hic poſt Conſulatum Gallias ſortitus, vſus gentis diſcordiâ, dum vni parti fauet, ſociorum, & hoſtium victor, terreſtribus prœliis reſiſtentes ad Oceanum vſque maritimo prælio perſequutus, fractis Heluetiis, fuſóque Arioniſto, & Belgis cæſis, D. Bruto adoleſcente claſſi, Gallicíſque nauibus, quas è Pictonibus, Santonis, reliquíſque pacatis regionibus conuenire iuſſerat, Præfecto, aduerſus * Venetos Armoricæ inferioris populos, contra Britanniam Inſulam ad Oceanum ſitos, bellum mouit. Coniurauerant in Romanos, & Romanorum ſocios, Heduos, Sequanoſque Veneti, Oſiſini, Lexobij, Nannetes, Ambiliates, Morini, Diablitres, & Menapij, libertatem empturi morte, aut amiſſuri. Erant Venetorum oppida velut in peninſulis quibuſdam ac promontoriis, quæ duodecima quaque horà, maris æſtu omnia reſtagnante, in inſularum ſpeciem mediis fluctibus eminebant, atque ob eam rem, neque pedibus, quòd aquæ prohiberent: neque nauibus, ob vadoſum ſtagnum, aditu facilia. Ceterum ſic quoque victà locorum difficultate, vbi ad hoſtem aggeribus peruentum erat, paratis ad id nauibus, vrbis obſeſſæ incolæ cum liberis & coniugibus in aliud

DCXCV.

DCXVII.

Cæſar lib. 3. belli Gallici.

Dio. Plutarch.

** ceux de Vannes en Bretagne.*

oppidum migrabant, rursúsque in aliud, si obsidionibus vrgerentur. Romanorum classis in importuoso littore hærebat, an experiretur Oceanum, dubia. Venetorum naues fabrefactæ ex robore, carinâ planiore, ad omnem sæuientis pelagi iniuriam validæ erant, clauis ferreis codicibus suffixis, anchorísque de ferreis etiam, vel aluteis cathenis pro funibus dependuiis. CCXX. naues erant, quibus rostris & turribus, propter robur & altitudinem puppium, noceri non poterat. Vna erat magno visui res à Romanis pręparata, Pictonibus & Santonibus Cæsari indicantibus, falces pręacutæ, insertæ longuriis non absimili formâ muralium falcium. Iis cûm funes, qui antennas ad malos distinebant, comprehensi, adductíque essent, nauigio remis incitato, perrumpebantur, quibus abscissis, antennæ necessariò concidebant, vt cùm Gallicis nauibus spes omnis in velis, armamentísque consisteret, iis ereptis, omnis vsus nauium vno tempore eriperetur. Reliquum certamen positum erat in virtute, qua tum maximè Romani claruerunt, in conspectu Cæsaris pugnantes, qui cum terrestribus copiis de littore prospectabat. Vndè victoria alio casu etiam adiuta est. Vento cessante, subitò tanta malacia, & tranquillitas extitit, vt Venetorum naues, quæ sine remis erant, moueri non possent; quæ res ad negotium perficiendum maximè fuit opportuna. Paucæ euasêre, singulis expugnatis, quibus scortea vela erant, vt vis ventorum sustineretur. Hoc pręlio bellum Venetorum totiúsque oræ maritimæ confectum est. Sociorum plerique per legatos deditionem fecêre. Morinos, & Menapios Oceani quoque accolas, palustria loca, & profundæ
DCXCVIII. syluæ Cæsari eripuerunt. Hinc auxiliaribus, quos nuper vicerat, Gallis, victor, Sueuos delet. Indè in Britanniam cum exercitu traiicere statuit, quæ Venetis auxilia miserat. Noui belli fama ad Britannos delata, multas eius Insulæ ciuitates adeò percutit, vt legatos ad Cæsarem miserint, qui Pop. Romani amicitiam peterent, obsidésque pollicerentur. Ij benignè auditi, monitique, vt fidem pręstarent, domum dimissi sunt. Interea Morini, qui ad id tempus inuicti fuerant, vltrò obsidibus datis, in Romanam fidem venerunt. Præmiserat Cæsar cum vnâ naui longâ C. Volusenum in Britanniam, qui rebus diligenter exploratis, ad se rediret: is quinto die quàm à Cęsare discesserat, in Galliam reuersus, ordine exponit, quæ ipse de Insulæ, & Insulanorum statu comperisset. Paratis nauibus quæ satis essent ad duas legiones transuehendas, idoneam ad traiiciendum tempestatem Cæsar nactus, intra paucas oras Britanniam attigit. Insederant Insulani colles ad teli iactum pelago prominentes, denso armatorum agmine, quod Cæsar conspicatus, tandiu in anchoris stetit, quò ad equites, qui onerariis vehebantur, affuissent. Mutato deinde

consilio,

consilio, ne in primo egressu hostibus pateret miles, Insulam circunuectus, ad c. M. passuum plano littore naues constituit. Nec hostes interim in otio fuere, sed equitibus, & essedariis ad occurrendum premissis, cetera multitudo non multò post subsidio fuit. Diu in littore certatum est, Romanis egredi annitentibus, contra prohibentibus Insulanis, atque ad naues vsque occursantibus. Aquilà tamen in littus a signifero exposita, pars militum pudore magis, quàm quod tuto id fieret, nauibus egressa, hostem paululùm summouit. Tenuit aliquandiu dubium certamen, quoad aliis super alios in littus euadentibus, facto agmine hostes pulsi sunt, qui vbi sese ex fuga in tutum receperunt, continuò ad Cæsarem legatos mittunt pacem orantes. Ille veniam petentibus dedit, obsidésque recepit. Naues, quæ equites Romanos vehebant, duodeviginti numero, in Insulæ conspectu tempestate correptæ, post longam in alto iactationem, egrè Gallicam ripam tenuerunt. Maior indè vis Oceani, plenâ Luna sentiri cœpta est, quæ Gallicas naues, quibus exercitus fuerat transmissus, cum onerariis adorta, in maximum discrimen adduxit. Decumanus æstus longas naues, quæ subductæ fuerant, fluctibus compleuit. Onerariæ, quæ in anchoris erant, in conspectu exercitus penè totæ perierunt, reliquæ inuicem collisæ, suis armamentis nudatæ sunt. Ea clades magnam Cæsarianis perturbationem attulit; nam neque materia reficiendis, neque commeatus ad hyemandum aderant. Insulanorum Principes, qui pacem à Cęsare poposcerant, eà difficultate animaduersâ, rati facilè euenturum, vt Rom. Imperator, vinceretur, iterum arma capessunt, fusis, fugatísque, pax reddita est. Sexcentis onerariis nauibus, longis XXXII. per hyemen partim refectis, partim recenti materia fabrefactis, Cæsar è Gallia ab Iccio portu in Treuiros proficiscitur: quibus pacatis, Britanniam rebellantē repetiit, & Q. Atrio circa classem relicto ad hostes contendit. Tertio die, ei ab Atrio literæ redduntur, quibus significabatur, subitâ maris tempestate, totam classem fœde laceratam: quapropter iussis legionibus consistere, ad naues reuersus, ingentem opificum manum adhibuit, vt quàm celerrimè naues reficerentur, quæ de classe supererant. Scripsit & ad Labienum, qui * Iccio portui præerat, vt quamplurimas vndiquè cogeret, nouásque institueret. Maiore indè prçsidio castris & nauibus imposito, ad hostes bello persequendos reuertitur. Conuenerant interim maiores hostium copiæ quàm antea in vnum: summa Imperij erat penes Cassiuellaunum, cuius Regnum à maritimis ciuitatibus Thamesis fluuius dirimebat. Fuerat hic diu hostis ceterorum Insulanorum, qui mare accollunt, tum verò vt communem libertatem tuerentur, socia inter se arma compulerant. Vterque populus, qui mare,

DCXCIX.

* *Gallicè* Calais.

quique Insulæ mediterranea incolebat, putabatur ex Galliâ in ea loca profectus. Cassiuellaunus varijs prælijs contusus, datis obsidibus pactus est, vt Britannia Pop. Romani vectigalis esset.
DCC. Postremo in Gallias, quæ defecerant, reuersus Cæsar, cæso In-
DCCI. duciomaro, victis vltra Rhenum Sycambris, capto Vercingentorige, omníque penè Galliâ pacata, cùm prohiberetur Romam cum exercitu venire, & absens Consulatum peteret, illíque successor datus esset L. Domitius, qui Gallias administraret, nescius cedere, Rubicone transmisso, Pompeio repugnare non auso, Italia pręsidiis confirmatâ, Petreio & Afranio, Pompeij legatis, in Hispaniâ victis, recepto Brundusio, iussísque nauibus eo vndiq; contrahi, in Sardiniam Q. Valerium legatum cum legione vna, Asinium Pollionem cum tribus in Siciliam transmittere iussit, aduersus Catonem, qui tum in Siciliâ Pompei partes sequutus, longas naues veteres reficiebat, nouas ciuitatibus imperabat. Hic viso Pollione, omissâ, quam parabat, classe, Corcyram ad Pompeium se recepit. In Lybiam Cæsar cùm adhuc in Hispania es-
DCCIV. set, Curionem miserat, aduersus Attilium Varum, & Iubam Mauritaniæ Regem, cum duabus legionibus, & nauibus longis XII. Sed hæ duæ legiones cum Curione à Iubâ, & Varo postpaulò ad Bagradam fluuium in totum cęsæ sunt. Cęsari contra Petreium proficiscenti, soli omnium Massilienses portas clauserant, recepto Domitio, cum VII. actuariis nauibus, quas, in Siciliâ, & Sardiniâ à priuatis coactas, seruis, libertis, & colonis suis compleuerat. Huic summa belli administrãdi à Massiliensibus permissa est. Quibus cognitis Cæsar, legiones tres ad oppugnationem vrbis adducit, nauésque longas XII. ex Arelate, vbi intra trigesimum diem, à quo materia cæsa est, extructæ erant: iisque D. Brutum pręfecit, pedestribus verò copiis C. Trebonium. Erat Massiliensibus nauium numero Brutus inferior, sed delectos ex omnibus legionibus fortissimos viros, Cæsar ei classi attribuerat. Ij manus ferreas, atque harpagones parauerant, magnóque numero pilorum, tragularum, telorúmque omnis generis sese instruxerant.

Cæsar lib. 1 belli ciuilis. Appian. belli quoque ciuilis, lib. 2. cap. 6. 7.

Lucan. lib. 5.

Et iam turrigeram Bruti comitata carinam
Venerat in fluctus Rhodani cum gurgite classis,
Stœchados arua tenens: nec non & Graia iuuentus
Omne suum fatis voluit committere robur,
Grandæuósque senes mistis armauit ephebis.
Accepit non sola viros, quæ stabat in vndis
Classis, & emeritas repetunt naualibus alnos.
Vt matutinos spargens super æquora Phœbus
Fregit aquis radios, & liber nubibus æther,
Et posito Boream, pacémque tenentibus Austris,
Seruatum bello iacuit mare: mouit ab omni

Quisque

Quisque suam statione ratem, paribúsque lacertis
Cæsaris hinc puppes, hinc Graio remige classis
Tollitur: impulsæ tonsis tremuére carinæ,
Crebráque sublimes conuellunt verbera puppes.
Cornua Romanæ classis, validæque triremes,
Quásque quater surgens extructi remigis ordo
Commouet, & plures quæ mergunt æquora pinus,
Multiplices cinxére rates. Hoc robur aperto
Oppositum pelago: lunatá classe recedunt,
Ordine contentæ gemino creuisse Liburnæ.
Celsior at cunctis Bruti Prætoria puppis
Verberibus senis agitur, molémque profundo
Inuehit, & summis longè petit æquora remis.
Vt tantum medij fuerat maris, vtraque classis
Quod semel excussis posset transcurrere tonsis
Occupat, innumeræ miscentur in æthere voces,
Remorúmque sonus premitur clamore: nec vllæ
Auditi potuére tubæ. Tunc cærula verrunt,
Atque in transtra cadunt, & remis pectora pulsant.
Vt primùm rostris crepuerunt obuia rostra:
In puppim rediêre rates, emissáque tela
Aëra texerunt, vacuo labentia Ponto.
Tum quoque diductis extendunt cornua proris,
Diuersæque rates laxitá classe receptæ,
Vt quoties æstus Zephyris Eurísque repugnat,
Huc abeunt fluctus, illuc mare: sic vbi puppes
Sulcato varios duxerunt gurgite tractus,
Quod tulit illa ratis remis, hoc reppulit æquor.
Sed Graiis habiles pugnámque capessere pinus,
Et tentare fugam, nec longo frangere gyro
Cursum, nec tardè flectenti cedere clauo.
At Romana ratis stabilem præbere carinam
Certior, & terræ similem bellantibus vsum.
Hîc quæcumque ratis tentauit robora Bruti,
Ictu victa suo, percussa, & capta cohæsit.
Ast alias manicæque ligant, teretésque cathenæ,
Séque tenent remis: tecto stetit æquore bellum.
Iam non excussis torquentur pila lacertis,
Nec longinqua cadunt iaculato vulnera ferro,
Miscentúrque manus: nauali plurima bello
Ensis agit: stat quisque suæ de robore puppis
Pronus in aduersos ictus, multíque perempti
In ratibus cecidêre suis. Cruor altus in vndis
Spumat, & obducti concreto sanguine fluctus.

Jámque omni fusis nudato milite telis
Inuenit arma furor: remum contorsit in hostem
Alter: at hi totum validis aplustre lacertis,
Auulsásque rotant excusso remige sedes.
In pugnam fregêre rates: sidentia passim
Corpora cæsa tenent, spoliántque cadauera ferro.
Multi inopes teli, iaculum lethale reuulsum
Vulneribus traxêre suis, & viscera læuá
Oppreßêre manu, validos dum præbeat ictus
Sanguis, & hostilem cùm torserit, exeat, hastam.
Nulla tamen plures hoc edidit æquore clades,
Quam pelago diuersa lues: nam pinguibus ignis
Affixus tedis, & tecto sulphure viuax
Spargitur, at faciles præbere alimenta carinæ,
Nunc pice, nunc liquidâ rapuêre incendia cerâ.
Nec flammas superant vndæ, sparsisque per æquor
Iam ratibus, fragmenta ferus sibi vendicat ignis.
Hic recipit fluctus, extinguat vt æquore flammam:
Hi ne mergantur, tabulis ardentibus hærent.
Mille modos inter lethi, mors vna timori est,
Qua cepêre mori: Nec cessat naufraga virtus:
Tela legunt deiecta mari, ratibúsque ministrant,
Incertásque manus ictu languente per vndas
Exercent. Nunc rara datur si copia ferri,
Vtuntur pelago, sæuus complectitur hostem
Hostis, & implicitis gaudent subsidere membris,
Mergentésque mori, & vitam deponere in vndis.
Inclinant iam fata ducum: nec iam amplius anceps
Belli casus erat. Graiæ pars maxima classis
Mergitur: ast aliæ mutato remige puppes
Victores vexêre suos: naualia pauca
Præcipiti tenuêre fugá. Quis in vrbe parentum
Fletus erat? quantus matrum per littora planctus?
Coniux sæpè sui, confusis vultibus vndá,
Credidit ora viri, Romanum amplexa cadauer,
Accensísque rogis miseri de corpore trunco
Certauêre patres. At Brutus in æquore victor
Primus Cæsareis pelagi decus addidit armis

Cæsar lib. 2. belli ciuilis.

Neque ob id tamen victis virtus periit, qui ex pugnâ in vrbem concesserant, terrestrem obsidionem validè sustinuerunt, dimicatúmq; est iterum in mari, auctâ Massiliensium classe, L. Nasidio cum XVI. nauibus à Pompeio Massiliam misso, sed & Brutus priori classi alias adiecerat. Spectabatur naualis pugna ex vrbe, & Romanorum castris. Massilienses, multò ferocius, quàm Nasidiani,

fidioni, prælium ingressi, atrox certamen intulerunt. Et Nasidius vbi duas Massilienses naues fortuito concursu circa signiferam Bruti nauem afflictas vidit, confestim pugnà excessit, si pugnam ausus fuisset, procul dubio victor exiturus. Nec Massilienses sociorum auxiliis destituti, diu Romanos tulerunt. Quinque eorum naues depressæ, quatuor captæ, ceteræ disiectæ, aliæ aliò fuga deferuntur. Tenuit nihilominus obsidio, vrbíque à terrà oppugnata, ægrè Romanis cessit. Dum Massilia obsidetur à Bruto, & Hispania sub iugum Cæsaris venit: à Cæsare, Dolabella & C. Antonius, iussi occupare fauces maris Adriatici: cúmque ille Illyrico, hic Corcyræo littore castra posuissent, iam maria latè tenente Pompeio, repente castra, legatus Pompeij Octauius, & Libo ingentibus copiis classicorum, inuadunt. Deditionem fames extorsit Antonio. Missæ quoque à Basilo in Antonij auxilium rates, quales inopia nauium fecerat, nouà Pompeianorum Cilicum arte, actis sub mari funibus, captæ, quasi per indaginem. Duas tamen æstus explicuit: vna, quæ Opiterginos ferebat, in vadis hæsit, memorandúmque posteris exemplum dedit: quippe vix mille iuuenum manus, circumfusi vndique exercitus, per totum diem tela sustinuit, & cùm exitum virtus non haberet, tamen, ne in deditionem veniret, hortante Tribuno Vulteio, mutuis ictibus in se concurrit. *Florus lib. 4.*

-----Stabat deuota iuuentus *Lucan. lib. 4.*
Damnatâ iam luce ferox, securáque pugnæ,
Permisso sibi fine manus; nullíque tumultus
Excussêre viris mentes ad summa paratas,
Innumerásque simul passi terráque, maríque,
Sustinuêre manus: tanta est fiducia mortis.
Vtque satis bello visum est fluxisse cruoris,
Versus ab hoste furor. Primus dux ipse carinæ
Vulteius, iugulo poscens iam fata retecto,
Ecquis, ait, iuuenum est, cuius sit dextra cruore
Digna meo, certáque fide per vulnera nostra
Testetur se velle mori? nec plura loquuto,
Viscera non vnus iamdudum transigit ensis.
Collaudat cunctos, sed eum, cui vulnera prima
Debebat, grato moriens interficit ictu.
Concurrunt alij, totúmque in partibus vnis
Bellorum fecêre nefas. Sic mutua pacti
Fata cadunt iuuenes, nimiúmque in morte virorum
Mors virtutis habet, pariter sternúntque, cadúntque
Vulnere lethali, nec quemquam dextra fefellit,
Cùm feriat moriente manu: nec vulnus adactis
Debetur gladiis, percussum est pectore ferrum,

Et

Et iugulis preßére manum. Tùm forte cruentâ
Fratribus incurrunt fratres, gratusque parenti
Haud trepidante tamen toto cum pondere dexterâ
Exegêre enses, pietas ferientibus vna
Non repetisse fuit. Iam latis viscera lapsa
Semianimes traxére foris, multúmque cruoris
Infudére mari: despectam cernere lucem,
Victorésque suos vultu spectare superbo,
Et mortem sentire iuuat. Iam strage cruentâ
Conspicitur cumulata ratis, bustisque remittunt
Corpora victores, Ducibus mirantibus, vlli
Esse ducem tanti, nullam maiore loquuta est
Ore ratem, totum discurrens fama per orbem.

Cæsar Romam ex Hispaniâ reuersus, proximis Comitiis Consulem se cum P.Seruilio creauit, cùm antea à M.Lepido Pretore Dictator nominatus, Dictaturam tantùm per XI. dies exercuisset. Inde Brundusium contendit, mox Epirum, in Pharsaliam tandem Macedoniæ transmisit. Pompeius interim annuum spatium ad firmandas partes nactus, ex Asia, Cycladibus Insulis, Corcyrâ, Athenis, Ponto, Bithyniâ, Syriâ, Ciliciâ, Phœnice, & Ægypto, classem DC. nauium conflauerat: insederat maritima oppida naualibus presidiis, & pelagus, quod Italiam & Macedoniam interiacet, vt Cesarem à Macedoniæ traiectu arceret, prefecerátque Asiaticis nauibus D. Lælium, C. Triarium Syriacis, C. Cassium Rhodiis, C.Marcellum, & Cn.Pompeium Lyburnicis, Tribonium & Octauium Libonem Achaicis. Cæsar post suum in Macedoniam appulsum, sequenti nocte naues Brundusium remisit, quarum XXX. Bibulus, qui cum classe erat Corcyræ, subito incursu cepit, captas cum ipsis nautis flamma perussit. Postquam autem victus Pompeius, è Pharsalia Lesbum fugisset, applicitúsque in Ægyptum interfectus esset: D.Lælius Pompeij legatus nescius Pharsalicæ cladis, cum classe Brundusium venit, Insulámque portui obiectam tenuit. Similiter Vatinius, qui pro Cæsare Brundusio præerat, tectis, instructísque scaphis, elicuit naues Lælianas, atq; ex iis longius productam vnam quinqueremem, & minores duas in angustiis portus cepit: Lælius tamen inde expelli non potuit. Iisdem temporibus Cassius cum classe Syrorum, Phœnicum, & Cilicum in Siciliam venit: & cùm esset Cæsaris classis in duas diuisa partes, & dimidiæ parti præesset P.Sulpitius Pretor Vibone ad fretum: dimidiæ, M.Pomponius ad Messanam, prius Cassius ad Messanam aduolauit, quàm Pomponius de eius aduentu cognosceret, perturbatúmque eum nactus, nullis custodiis, neque ordinibus certis, magno vento & secundo completas onerarias naues tædâ, & pice, & stupâ, reli-

DCCV.

Cesar lib. 3 belli ciuilis.

quísque

quisq; rebus, quæ sunt aptę ad incendia, in Pomponianam classem immisit, atque omnes naues incendit XXXV. & nisi de Cęsaris Pharsalicâ victoriâ nunciatum victis esset, Messana amissa Cæsari foret. Cassius victor, inde ad Sulpitianam classem profectus est Vibonem, secundúmque nactus ventum onerarias naues circiter XL. ad incendium pręparatas immisit. & flammâ ab vtroque cornu comprehensâ, naues sunt combustæ Sulpitij V. cúmque ignis magnitudine venti latius serperet, milites, qui ex veteribus Cæsaris legionibus erant, relicti pręsidio nauibus, ignominiam non tulerunt: sed suâ sponte naues conscenderunt, & à terrâ soluerunt, impetúque facto in Cassianam classem, quinqueremes duas, in quibus erat Cassius, ceperunt: sed Cassius exceptus scaphâ, refugit. Pręterea duæ sunt deprehensæ triremes: neque tamen ante Cassius ea loca deseruit, quàm de Pompeij fugâ comperisset. Hunc Cęsar in Asiam transmittens, cum decem Rhodiis nauibus paulò post hanc pugnam obuiam habuit. A Scipione, & Catone, qui classi circa Dyrrachium præerat, in Lybiam ad Pharnacem mittebatur, vt ad reparandum bellum regem adhortaretur. Cæsar præmissis copiis penè solus erat, hostem tamen validiorem non solùm non refugit, sed cominus tendens ad deditionem hortatus est, deditúmque ac supplicem recepit. Nec ipse multò post in Asiâ fuit. Vbi compertum habuit Pompeium in Cypro visum, suspicatus quod erat, in Ægyptum eum nauigasse, Ægyptum petiit, Rhodiis nauibus, quas à Cassio acceperat, & paucis Asiaticis vsus. Vt in terram venit Pompeij caput sibi oblatum cum lacrymis vidit, templúmque Indignationis in eam ripam, ad quam Pompeius cęsus fuerat, statuit. Mox conuersus ad Regum discordiam componendam, stupratâ Cleopatrâ; indignati scelus Photinus, & Achillas, qui Ptolomæo fauebant, iidem percussores Pompeij, inclusum cum Ptolomæo in regiâ Alexandriæ Cæsarem obsident. Cęsar obiectis hosti cohortibus subitam vim repulit, fuitque duplex pugna, circa Cæsarem vna; altera in portu, in eos commissa, qui ad occupandam ex improuiso classem ab Achillâ accersebantur, statímque incensis hostium nauibus, Pharum Cęsar occupat. Insula erat Alexandriæ obiecta, ponteque continenti annexa: hic deprehensus, quia multò potentiores Ægyptij erant, ex Cypro, Rhodo, Ciliciâ, & Cretâ, auxilia accersit. Interim partem vrbis, quam retinere in animo habebat, aduersùs hostium impetum militari opere muniuit. Photinum obtruncat: cęditur & Achillas, belli incitator, à Ganimede, in quem imperium Ægyptiacarum copiarum transfertur. Erant in hoc statu res Ægypti, cùm legio vna, quæ Cęsari subsidio veniebat, Euri flatu portum tenere non potuit: sed ad littus Africæ paulò supra Alexandriam impulsa,

Victoria huius maritimę Gręcum numisma extat 23. in ordine apud Goltzium in Iulio Cæsare: in quo post Iulium Cęsarem in prora nauis P. Sulpitius stat, cum signis militaribus, coronatus.

App. lib. 2 bell. ciu. cap. 12. & 13.
Plut. in Cæsare.

Hirt. l. 1. bel. Alex.
Appian. belli ciuilis, lib. 2. c. 13.
Iosephus hist. Iud.
Dio. Suetonius.

in ſiccâ, & aridâ regione conſedit. De hoc Cęſar certior factus, ſtatuit, cum iis nauibus quæ in portu ſtabant, aquam illis importare. Occultè itaque naues ingreſſus, Cherroneſum annauigauit, vt inde naues aquarentur. Illius nauigatione ex captiuis cognitâ, Alexandrini in ſpem rei bene gerendæ adducti, quia Romanus in nauibus milites non haberet, ſuas celeriter conſcendunt: cum iis Cæſar, etſi inuitus, in pugnam deſcendit, vicítque egregiè, hoſtium nauibus partim captis, partim etiam diſiectis. Eâ clade Alexandrini non modò non fracti ſunt, ſed paucis diebus veteres naues quæ in publicis naualibus aſſeruabantur, incredibili celeritate reficiunt, claſſem inſtruunt duûm & viginti quadriremium, quinqueremium etiam nonnullarum: adiiciunt & minora nauigia, fuítque horum multò maior numerus. Cęſari naues erant XXXIV. qui audito hoſtium apparatu, continuò & ipſe claſſem ad pręlium expedit. Concurritur vtrinque ferociter, ſed tanta fuit Cęſarianorum virtus, & in primis Rhodiorum, vt neque fiducia, neque nauium numerus Alexandrinis profuerit. Fuſi, fugatíque, decem quadriremibus amiſſis, trepidi ſe in vrbem recepêre. Expugnatus eſt deinde Phari vicus, multâque contentione ſexcenti Pharitarum capti, præda militibus data. Nec multo poſt acre prælium circa Inſulam committitur, cui pugnæ, tres ſunt cohortes adhibitæ: & iam Romani multâ vi ex ponte in littus eruperant, cùm oppidani ex tranſuerſo inuecti, hoſtem è mole ponti oppoſitâ, quam Cæſariani inuaſerant, ſubitâ vi deturbant: alij ad pontem confugiunt, alij ad naues, quicunque in littore inuenti ſunt, obtruncantur. Cęſar quandiu potuit ex ponte ſuos adhortatus eſt, vbi fugam ſiſti non poſſe vidit, proximam nauim repetit; verùm eâ impeditâ, vrgentéque hoſte, in mare deſiluit, ducentíſque paſſibus ad proximam nauim annatauit, lęuâ manu elatâ, quà compreſſos habuit libellos, paludamentum mordicus trahens, ne ſpolio potiretur hoſtis. Nec multi deinceps dies interceſſerunt, cùm reddito Alexandrinis à Cęſare Ptolomæo, quò pax eſſet, Mithridates Pergamenus, à principio eius belli ad accerſenda auxilia miſſus à Cæſare, ingentem ſecum ex Lyciâ trahens exercitum, ex improuiſo Peluſium occupat. Interim Alexandrini, Cæſaris commeatum, quod mari ſupportabatur, intercipere ſtatuerunt. Itaque expeditis nauigiis, locis idoneis ad Canopum in ſtatione diſpoſitis, inſidiabantur Romanis commeatibus. Quod vbi Cęſari nunciatum eſt, claſſem iubet expediri. Præficitur Tiberius Nero. Proficiſcuntur in eâ claſſe Rhodiæ naues, atque in iis Euphranor, ſine quo nulla vnquam dimicatio maritima parum etiam feliciter confecta erat. Contraria fortuna tum Euphranorem perſequuta eſt. Nam cùm ad Canopum ventum eſſet, inſtructáque

Hanc maritimam victoriam denotat nummus Gręcus apud Goltzium, in Iulio. 15. ordine. In quo ab vnâ parte Iuly effigies cum iis lit. Γ. ΚΑΙΣΑΡ. ΑΥΤΟΚ. ΑΡΧΙΕΡ. ΜΕΓ. *id eſt*, C. Cæſar Imp. Pontifex Maximus: *Ab altera, Victoria in ſeptiremi ſtans, Aquilam Romanam militarem lauru coronat. Circum, hæ litteræ.* ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΩΝ. ΚΟΙΝΟΝ. *Hoc eſt*, Communitas Alexandrinorum. *Ex quo intelligitur, hoc numiſma ab Alexandrinis cuſum, in gratiam victoris.*

structáque vtrinquè classis conflixisset, & suâ consuetudine Euphranor primus prælium commisisset, & illinc triremem hostium perforasset, ac demersisset, proximam longius insequutus, subsequentibus nullis, ab Alexandrinis circumuentus est, periitque solus cum triremi suâ toties victrice. Tandem prælio terrestri fugato Ptolomæo, & depressa, in quâ fugiebat, scapha, aquis obruto, Cæsar Alexandriam recepit, Regnumque Ægypti Cleopatram constituit. Hæc inter Vatinius eius legatus cum classe in Illyricum profectus, maritimisque ciuitatibus in deditionem acceptis, quæ M. Octauio se tradiderant, Octauium oppugnantem Epidaurum terrâ, maríque, aduentu suo discedere ab oppugnatione coëgit. Octauius, cùm Vatinium classem magnâ ex parte actuariis nauibus confectam habere cognouisset, confisus suâ classe, substitit ad Insulam Thauridem, qua regione Vatinius insequens nauigabat. Ordine & nauibus valentior classis Octauiana, paratior militum animis Vatiniana. Primus Vatinius suâ quinqueremi in quadriremem Octauij impetum fecit, fortissiméque contra illo nauigante, naues aduersæ rostris concurrunt, adeo vehementer, vt quadriremis Octauiana rostro discusso, ligno contineretur. Committitur acriter multis locis prælium, concurritúrque ad duces maximè: nam cùm suo quisque auxilium ferret, magnum cominus in angusto mari prælium factum est: quantóque coniunctis nauibus confligendi potestas dabatur, tantò superiores erant Vatiniani, qui admirandâ virtute ex suis nauibus in hostium naues transire non dubitabant, & dimicatione æquatâ, longè superiores virtute, rem feliciter gerebant. Deprimitur ipsius Octauij quadriremis, multæ præterea capiuntur, aut rostris perforantur mergendæ. Propugnatores Octauiani partim in nauibus iugulantur, partim in mare præcipitantur. Ipse Octauius se in scapham confert, in quâ plures cùm confugerent, depressa scapha vulneratus, tum adnatat ad suum myoparonem. Eo receptus, cùm prælium nox dirimeret, tempestate magna velis profugit: sequuntur hunc naues nonnullæ, quas casus ab illo periculo vindicauerat: at Vatinius re benè gestâ, receptui cecinit, suísque omnibus incolumibus, in eum se portum victor recepit, quo classis Octauiana ad dimicandum processerat. Capta eo prælio pentiremis I. triremes II.* dicrotæ VIII. compluresque aliæ minores. Iam Cæsar a M. Antonio magistro equitum Dictator nominatus, Dictaturam cum Tribunicia potestate in decennium acceperat, cùm adhuc Alexandriæ esset: lætus hoc honore, in Pharnacem Bosphori Regem mouit. Fuso, necatóque Pharnace, eius Regnum Mithridatem Pergamenum, cuius opera bello Alexandrino fuerat vsus, habere iussit. Sexta deinde legione comitatus, in Italiam omnium opinione celerius

Margin: DCCVI. (beside "lus cum triremi…"); DCCVII. (beside "Sexta deinde…")

* Biremes sunt, Iulio Polluci, l. 1.

celerius reuertitur: hinc in Africam traiicit, ſtetítque ad Adrumetum; in cuius vrbis obſidione, XXX. equites Galli, duo Maurorum equitum milia trucidarunt, aut fugauerunt, vno conflictu. Victor, ab Adrumeto digreſſus, Lepti voluntaria deditione potitur. Varus audito Cæſaris aduentu ad Leptim, cum vniuerſà claſſe fugit, occupata in itinere hoſtis quinqueremi, eum perſequutus Cæſar, recuperata, quam amiſerat, quinqueremi, cum omnibus ſuis * epibatis, etiam hoſtium triremem cum remigibus, & hoſtibus CXXX. cepit: mox & Varum vltrà ſequutus, reliquum eius claſſis incendit. Hic Varus nuper cum Didio nauali prælio conflixerat, iuxta Herculis columnas. Sed acrius fuit cum ipſo mari, quàm inter ſe nauibus bellum. Siquidem veluti furorem ciuium caſtigaret Oceanus, vtramque claſſem, paucis nauibus exceptis naufragio cecidit. Poſt hæc Cæſar Scipione ad Tapſum Africæ oppidum victo, Catone voluntariâ morte apud Vticam extincto; coactis Iubâ, & Petreio mutuis vulneribus inter ſe concurrere, & ſimul mori, interfecto ab exercitu Fauſto Syllâ: Scipione, qui cum paucis nauibus Hiſpaniam petebat, poſt nauale prælium à Siccio ad Hipponem circunuento, mox & coacto ſe ipſum ferro traiicere, ſéque poſt vulnus de puppi in altos fluctus dare: Numidiâ in Prouinciæ formam redacta, in Italiam victore exercitu reducto, quater vno menſe triumphauit. Primum triumphum, atque omnium clariſſimum, Gallicum egit. Sequentem, Alexandrinum. Ponticum, tertium. Nouiſſimum, Africanum. Paucis menſibus per hæc, & alia gaudia circumactis, ad Hiſpalienſe bellum Cæſar profectus eſt. Duo Pompeij filij opibus ſuarum partium in Africa profligatis, in Hiſpaniis erant. Quorum Cn. medio Africani belli ardore ex Vticâ elapſus, exercitum penè inuictum ad bellum inſtruxerat. Cùm Cæſar in Hiſpaniâ eſſet, Cordubam, Hiſpalim, Mundámque in poteſtatem ſuam redegit. Ante hanc vrbem, cùm hoſtes ingenti clade affeciſſet, Sextus Pompeius minor fratrum, accepto aduerſæ pugnæ nuncio, ſilentio noctis elapſus eſt. Cneus maior natu, ſaucius cum L. equitibus exceſſit acie, Crateiámque profugit. Hic cùm parum ſibi tutus locus videretur, ad naues deſcendens, quas in hunc caſum paratas habuit, cùm anchorarium funem celerius amputaret, ſibi pedem conſauciauit. Didius qui Gadis erat, à Cæſare claſſi præpoſitus, abeuntem ſequutus, quarto die, cùm fortè aquatum in littus, & dux, & nautæ exiuiſſent, improuiſo acceſſu naues, quæ in ſtatione erant, occupauit. Eâ clade affectus Pompeius, vulneribus impedientibus longiorem fugam, in proxima ſpeluncâ, in qua latebat, interfectus eſt. Eius caput Cæſari delatum eſt, cùm iam Gadis proceſſiſſet: qui totâ prouinciâ receptâ, Romam reuerſus, bellis ciuilibus confectis, nouiſſimè

Hirtius, de bello Africano. Florus lib. 4. c. 2.

** Id eſt, vectoribus, ἀπὸ τοῦ ἐπιβαίνειν, à conſcendendo. Vnde & naues tranſuehendis vectoribus accommodata, epibades ab Vlp. vocantur, l. 1. §. igitur. D. de exerc. act.*

Appian belli ciuilis. lib. 2. c. 14. Liuius. Dio. Hirtius. Velleius.

DCCVIII.

Oppius de bello Hiſpalienſi. Appian. bell. ciu. lib. 2 cap. 15. Velleius. Plutarc. Suetonius. Et Goltzius nouiſſimè in Iulio Cæſare in antiq. numiſm.

nouissime de Hispaniâ triumphauit. Accessêre & alij exquisitissimi honores, quibus inuidiam patriciorum prouocauit, mortémque sibi Cæsar conciuit: in Senatu, à Bruto, Cassio, & aliis coniuratis pluribus vulneribus confossus. DCCIX. Huic prænomen Imperatoris primùm datum est, cùm antea ducibus Romanis agnomen esset; súbque eo primùm Consules honorarij creati sunt, totâ Rep. vnius regimini attributâ, retentâ libertatis specie, ne in totum antiquus vrbis status videretur immutatus. Præter Dictaturam, *Goltz. in Iulio.* Currus illi statutus Ioui consecratus, simulacrum etiam, cuius pedibus orbis terrarum subiectus erat, cum hoc titulo: SEMIDEO. Quem titulum eradi postea iussit. Nihil autem conspiratores efficacius mouit, quàm quòd inter fercula Africani triumphi, Petrei, Catonis, ipsiúsque Scipionis, aliorúmque primi nominis Romanorum ciuium, qui eo bello contra Cæsarem militauerant, imagines traductæ sint. Extructa eidem templa, vnum CÆSARI, ET CLEMENTIÆ, vtriusque simulacro in eadem ara commissis dextris stante: Alterum PARENTI PATRIÆ EX S. C. Decretúmque, vt ludis, sacrificiis, etiam intra vrbem, quandocunque vellet, veste triumphali vteretur; lauream gestaret, lictores laureatos semper haberet, sella curuli & eburnea sederet, vt omnium Magistratuum potestas apud eum esset, illius auspiciis cuncta gererentur, vt victoriarum eius dies quotannis celebrarentur, data & Tribunicia potestas, censoriáque, aráque erecta. PARENTI PATRIÆ BENE MERITO.

CAPVT DECIMVMNONVM.

Ciuilia Romanorum bella in mari, & oris maritimis, à cæde Iulij Cæsaris, ad excessum Augusti.

OCTAVIVS ex auunculi testamento in Iuliam familiam, & Cæsaris nomen accitus, veteranos simul in suum & Reip. auxilium contraxit, bellúmque authoritate Sen. cum Coss. Hirtio, & Pansâ, in Antonium mouit. *Appian. bell. ciu. l. 3. Sueton. Dio. Vell. Plut. in Ant.* Hoc bello cùm Hirtius in acie, Pansáque post DCCX. ex vulnere periissent, optimatum sectâ desertâ, cum Antonio, & Lepido societatem iniuit, vt interfectores patris de medio tolleret, Consúlque cum Q. Pedio suffectus, & Imperator prænominatus, DCCXI. mox abdicato sponte Consulatu, Philippensi acie cum Antonio victor, cæsis Cassio & Bruto, L. Antonio, M. Antonij DCCXII. Triumuiri fratre, apud Perusiam Etruriæ, in deditionem acce-

Velleius lib. 2. Dio lib. 46. Appian. lib. 4. bell. ciu. à c. 8. ad ult. Goltz. in Iulio Cæs. & iis quæ post Iulij cædem acciderunt.

pto, interfectis per proscriptionem nobilioribus Romanis, fœminisque, cum triumphali veste in vrbem equo inuectus est. Ceterum non eadem Cæsaris Antoniíque legatis in mari fortuna fuit: nam Dolabella, qui contra Brutum, & Cassium armauerat, Antiochenis, & Laodicensibus, qui Cæsaris rebus fauebant, in fidem receptis, dum è Laodiceà, cum legato L. Figulo, ingentiq; classe à Rhodiis, Lyciis, Pamphiliis, Cilicibusque mercede conductis, Aradum traiicere parat, Cassio è Palestinà reuertenti, obuiam cùm exercitu factus, naualique prælio superatus, Laodiceam refugere coactus est. Vbi à Cassio obsessus aliquandiu, sępiusque à terrà oppugnatus, alióque pręlio nauali semel, atq; iterum commisso, primo quidem dubio Marte, altero infeliciter: tandem obstructis à Lucio Statio Murco, qui classi Cassianæ præerat, portûs faucibus, nec minus arctè à terrà, à Cassio circumsessus, subuectione rerum necessariarum vtrinque interclusus, propriis manibus concidit: idémque M. Octauius Dolabellæ legatus, & Marsus fecêre. Post hæc Cassius cum Bruto collectis in Asia copiis, cùm Rhodij auxilia recusassent, eos bello petiit. Pugnatum est ad Gnidum, ibíque Rhodij quinque nauibus amissis, pluribus corruptis, victi in Insulam se receperunt. Quo successu, Cassius elatus, Rhodum cum LXXX. nauium classe petiit. Hic quoque sub primum eius appulsum infeliciter à Rhodiis dimicatur. Oppugnati deindè terrà, marique, in Cassij potestatem venêre. Affertur interim Cleopatram cum ingenti nauium apparatu ex Ægypto ad Antonium & Cæsarem traiicere: ad hanc intercipiendam expeditus est Murcus, cum legione vnà, & LX. cataphractis nauibus, vt ex Tænaro Laconiæ in prętereuntem impetum faceret. Verùm Murcus postquam intellexit Cleopatram, vi tempestatis non sine naufragio in Lybiam esse reiectam, ne tantà cum classe inutilis esset, traiecto mari Ionio, Insulam, Brundusio obiectam, occupare festinauit: transitum in Macedoniam, & commeatuum subuectionem, Antonio, Cęsarique interclusurus. Antonius autem Brundusij consistebat, bello simul & nauigationi necessaria comparans, interim & cum Murco naualibus subindè pręliis, turritis nauibus ob id extructis, contendens. Quibus cùm parum proficeret, Cæsarem ex Sicilià accersit, vt cum classe Brundusium veniret. Gerebat ille per id tempus bellum terrà, marique cum Sexto Pompeio. Is, post fratris interitum in Iberià, à Iulio Cæsare neglectus, primò ignotus, piraticam cum paucis exercuit. Mox circa Hispanias contractis infelicis belli reliquiis, cùm insuper ergastula armasset, Siciliam, Sardiniámque habebat, formidabilis Iberiæ, & classis à Iulio missæ victor, Carinà, qui huic classi præerat, fugato: contempto etiam Asinio Pollione, qui Carinæ successor in eum missus erat. Interfecto

Hanc pugnam indicant numi apud Goltzium in Iulio, pag. 23. in quibus Cassij, & Seruilij legati nomina cum rosa. Rhodiorum insigni. De P. Seruilio Casca, C. Cassij legato Classiario, *numi meminerunt apud Vrsinum in familia, Seruilia: in quibus acrostolium est, aliáque rei maritimę benè gestæ symbola.*

Carinam classis præfectum ostendit numus ęreus apud Goltzium, p. 184. in Fastis anni DCCX. *in quo turrita nauis, cum nomine,* C. ALBII CARINÆ.

Interfecto Iulio ab exilio reuocatus, Massiliam concessit, exitum ciuilis belli expectans, quod inter Antonium & Brutum ortum fuerat. Ceterum, cùm M. Bruto Macedoniam, C. Cassio Syriam, & bellum aduersus Dolabellam Senatus decerneret, Sext. Pompeius classi & oræ maritimæ, administrandæque rei naualis præfectus est. Itaque nauibus repetitis, quas in Hispaniâ reliquerat, aliisque comparatis, diu sine vllâ certâ mansione mari prædatus, Messanam oppidum in Siciliâ, deindè totam Insulam sub imperium suum misit: A. Pompeio Bithynico Pretore occiso, Q. Saluidienum Octauianæ classis præfectum nauali prælio vicit, inter Rhegium & Siciliam. Erat Saluidiemus in reparandâ classe occupatus, cùm Octauius Cæsar, qui circa Rhegium omnia ad bellum comparabat, ab Antonio Brundusium accersitus est. Murcus, audito Cæsaris accessu, Brundusio aliquantùm abscessit, hostilium nauium cursum obseruaturus. Sed Antonius & Cæsar secundas tempestates nacti, copias in Macedoniam traiecêre. Additus est interea Murco Domitius Ænobarbus, & ipse Cassianarum partium, pari nauium numero: conflatáque CXXX. nauium classe. duo prefecti totum mare, quod inter Italiam & Macedoniam interiacet, multò infestius quàm antea reddiderunt, reliquum pelagi à Sext. Pompeio tenebatur. Dum bello Philippensi Brutus & Cassius pereunt, in Ionio mari naues onerariæ, quæ duce Domitio Caluinio, cum triremibus aliquot, duas legiones, è quibus altera Martia, & Prætoriam X. M. cohortem, alásque equitum IV. atque âliam selectorum militum multitudinem à Brundusio Cæsari vehebant, à Murco & Ænobarbo, cum CXXX. nauibus occurrentibus, partim captæ, partim igne, sagittis iaculóque consumptæ, partim dissipatæ, & in fugam disiectæ: aliquæ, post quinque dierum obsidionem, absumptis omnibus alimentis, in littus euaserunt. Caluinius classis præfectus cum vnâ naui Brundusium profugit. Accusabatur Cleopatra, Regiis opibus Cassium iuuisse, eam Antonius, in Ciliciam, in qua post Philippense bellum absolutum, morabatur, ad dicendam causam euocauit. Illa pelagus emensa, quod inter Ciliciam & Ægyptum latè patet, regiâ naui aureâ, Cydnum amnem ingressa est. Vela purpurea erant, auro rigentia, argentei remi, qui ad fistulæ, tibiæque modulos agebantur: ipsa sub tentorio aurato sedebat, cultu Veneris: duo vtrinque pueri in Cupidinum speciem figurati: puellæ insigni formâ, Nereidum & Gratiarum habitu, nauis gubernaculo & rudentibus incumbebant: Ancillæ ignoto habitu suauissimos odores circà ripas adolebant. Concursum est vndiquè ad hoc spectaculum, adeò vt Antonius penè solus in tribunali sit relictus. Vt illa ad Antonium venit, non modò veniam facie meruit, sed & Antonij amorem, quem suâ formâ inescatam,

Præfectum classis, & victorem maritimo prælio Ænobarbum indicant numi apud Vrsinum in gente Domitia, in quibus trophæum triremi impositum est.

Istius nauis figura in æreo numo videtur cum hoc titulo M. Octauio Q. fil. Prætori Antonij. L. Gellio. L. fil. Poplicola. *Ab altera verò parte vultus Cleopatræ cum prora, & inscriptione ista* Reginæ Regum filiorum Regum Cleopatræ.

eſcatum, in Ægyptum veluti captiuum & triumphatum duxit: Romanis, qui cum Antonio erant exclamantibus, veniſſe Venerem, quæ Bacchum raperet. Cùm in deliciis Antonius hyemaret, ex Italiâ affertur, Fuluiam eius vxorem & L. fratrem primum in vrbe cum Octauio diſſidentes, mox foris armis victos, Italiâ deceſſiſſe, diuersâque terrarum plagâ Labienum, omnem Syriam ab Euphrate ad Ioniam occupaſſe: quo nuntio commotus, velut longâ experrectus ebrietate, in Phœnicem tranſiit. Indè cùm Ioniæ oram legeret, Peruſiam captam, Luciúmque fratrem à Cæſare poſt deditionem benignè ſuſceptum audiuit. Mox Athenas progreſſus, Iuliam matrem ibi recepit, à Sexto Pompeio, ad quem illa ex Italiâ fugerat, cum aliquot triremibus miſſam. Obtulit ad hęc Pompeius ſocietatem ſuam, ſi bellum Octauio eſſet illaturus. Illi gratias egit Antonius, ſéque eo, ſi armis dimicandum eſſet, vt ſocio vſurum, reſpondit. Si Octauius in fide & ſocietate perſtaret, daturum ſe operam, vt Pompeium illi conciliaret. Dum hinc Antonius, illinc Octauius militem legunt, commodùm, nunciatur Fuluiam Antonij coniugem Sycione deceſſiſſe. Face itaque belli iam exardeſcentis per mortem Fuluiæ extinctâ, non prius ab amicis, & militibus vtriuſque ceſſatum eſt, quàm Cęſar & Antonius depoſitis armis in gratiam redirent. Quæ pax vti aliquo arctiori vinculo affinitatis confirmaretur, Octauia Cæſaris ſoror, Marcelli vidua, Antonio in matrimonium datur: factáque tertiâ imperij diuiſione, conuenit: vt Cęſar Sardiniam, Dalmatiam, Italiam, & Gallias obtineret: reliquas verò trans Ionium mare Prouincias, Antonius. Et Sex. Pompeio publico hoſte declarato, bellum contra ipſum Cæſar ſuſcepit, Parthicum verò Antonius. Pompeius auditâ Cæſaris & Antonij reconciliatione, Italiæ oras & littora per ſuos duces crebris populationibus infeſtabat, occupatáque Siciliâ, Corſicâ, & Sardiniâ, totâ Italiâ frumentationes excludebat: ſi aggredi Italiam auſus fuiſſet, haud dubiè victor exiturus, nam & armis pollentior erat, & gratior Senatui Populóque Rom. & claſſibus potens: ſed iuueni imperito, placebat arcere bellum, non inferre: licet illi acceſſiſſet Murcus, poſt Philippenſe bellum, cum claſſe LXXX. nauium: & Ænobarbus faueret, cuius Ionij maris imperium erat: neque Cæſare, neque Antonio dimicare auſis, quandiu bellum fuit. Accedebat & fauor Antonij, cui matrem Pompeius reddiderat, auxiliáque in Cæſarem pollicitus fuerat, pro quo denique Menodorus Pompeij legatus, contra Cæſarianos in Sardoo littore feliciter dimicauerat. Itaque compulſi Cæſar & Antonius populari ſeditione, cùm fames ingrueret, ad pacem cum Pompeio reſpexêre. Baias profecti, inſtituto apud Miſenum promontorium cum Pompeio colloquio, ipſis quidem in continenti conſiſtentibus,

App. l. 5. bell. ciu.

sistentibus, Pompeio verò ex aduerso, in aggere circunfluo, in hoc ipsum aggesto, præsente hinc vniuerso exercitu, illinc tota classe, conuenit inter eos, vt Pompeius Siciliam, Sardiniam & Achaiam per quinquennium haberet, maria à piratis liberaret, commeatum in vrbem mitteret, prǽsidia ex omnibus Italiæ locis deduceret: Antonius vicissim & Cæsar proscriptos, restitutà quarta bonorum parte, reciperent. Iis ita compositis, cùm Pompeius in naui suâ Cæsarem & Antonium exciperet, * Menodorus Pompeij legatus, ad aurem sui Imperatoris insusurrauit, placerétve sibi, demptis emulis imperium orbis occupare; facilè se anchoras succisurum, Cæsarémque & Antonium, nihil insidiarum suspicantes, occisurum. Hoc, inquit, Sextus, factum esse debuit, priusquàm consultum, vel à me petitum, apud quem data fides omni imperio potior est. His transactis, Pompeius in Siciliam, Cæsar & Antonius Romam reuersi sunt. Paulo post Antonius, cum Octauià coniuge in Asiam discessit, victis iam à P. Ventidio eius legato, Parthis. Interea crescente in dies & classe, & famà Pompeij, quódque is pacem, quam ex conditione acceperat non præstaret: & mare latrociniis vexaret, arctisq; commeatibus subueniret Italiæ. Initium bello Menodorus, Pompeij libertus, classísque præfectus fecit: is, cùm in dies vilior ob superbiam haberetur, & quia Helenum Cæsaris libertum, captum, à se, remiserat, contumeliam vlturus, transitionem cum Cæsare paciscitur: classem Pompeij prodit, Sardiniam & Corsicam cum tribus legionibus Cæsari tradit. Hunc Cæsar in amicitiam receptum, ingenuitati asserit, & in Equitum censum adscribit, Caluisióque legatum esse iubet. Pompeius fugitiuum suum à Cæsare reposcit, negatur. Hinc discordia. Cæsar Q. Caluisium consularem classi, Q. Cornificium terrestribus copiis præfecit. Pompeius Caluisio & Menodoro, Menecratem, alterum libertum, cum validà classe opposuit. Hi inter Cumas & Enariam Insulam prælio congressi sunt. Prętoriis nauibus ex aduerso inuectis, ligatisque nauibus harpagonum iactu, Menecrates post varios conatus grauiter vulneratur, & ob id prælio inutilis, vbi nauim ab hoste semicaptam vidit, in mari periturus desiluit: ita est in sinistro cornu à Pompeianis pugnatum. Dextro latere, ab alterà parte Caluisius Cæsaris legatus, nonnullas hostium naues fregit, fugientésque Peloponnesum versùs est insequutus. Demochares Menecratis collibertus, Caluisium intuitus, in altum abeuntem, suorúmque fugam infesto prementem cursu, ceteras eius naues ex improuiso adortus subità vi disiicit; pleræque in scopulos & saxa, metu, temerè obtruduntur, virísque in littus euadentibus, iniectà flammâ Cæsarianam classem incendit. Pellitur mox Demochares, Caluisij reditu. Eodem tempore & classis,

* *Hunc alij* Menam *nominant, libertum Pompeij, cui plurima tribuebat.*

DCCXV.

cum quâ Cornificius ex Rauennâ Octauij iussu Tarentum petebat, iuxta Scyllæum grauissimâ tempestate disiecta & afflicta, ab Apollophane etiam, quem è Messana Pompeius immiserat, vario incursu lacerata est. Ob eam cladem Pompeius Cęsari impotenter insultans, Neptunique se filium iactitans, numos cudi iussit, in cuius parte effictus erat ipse, cum tridente & delphino, nominéque, NEPTVNI. subaudito scilicet altero nomine, quod passim apud Græcos intelligitur, FILIVS, seu FILIO. Cęruleo quoque paludamento pro purpureo vtebatur, quod cæruleus color maris sit, palámque Neptuni & Salaciæ sacris operabatur. Ex hoc Italiam nouis incursionibus vastat: Apollophanem in Africam classe præmittit, quem Menodorus insequutus, magnâ clade castigatum repressit. Cæsar acceptis ab Antonio ex nouo fœdere CXX. nauibus, bello Siculo ferocius incumbit. Primùm M. Vipsanium Agrippam Caluisij loco classi præfecit: naues indè & exercitum in procinctu stantem, patrio more lustrauit, extructis ita in littore aris, vt vndis alluerentur. Multitudo omnis circumfusa cum silentio assistit: Sacerdotes deinde naui considentes sacra peragunt, térque exercitum circumuecti sunt, purgamina deferentes, Ducibus vna cum Sacerdotibus adnauigantibus: postremò diuisis hostiis, siue purgaminibus, siue februis, partem vnam in fluctus proiiciunt, alteram altaribus impositam adolent. Estque id purificationis genus adhibitum, placandi Neptuni ergò, ne naufragium inferret, contra, placidos fluctus ingredientibus mare summitteret, obliuisceretúrque iniuriam sibi nuper ab Augusto latam, ferculo detracto, quod sibi Circensi pompâ deferebatur. Ex Puteolis classis profecta in Siciliam cursum tenuit. Pompeius circa Lilybæum Lepido, qui ex Africâ accersebatur, Plinium opposuit, reliquam Insulæ oram pręsidiis firmauit: validissimus nauium apparatus ad Messanam constitit. Lepidus sub id tempus cum M. onerariis nauibus, LXXX. longis, ex Lybia ad id bellum profectus est. Erant illi XII. legiones, & cum iis ingens copia machinarum & annonæ. Accessit & Augusto Taurus, ab Antonio ex fœdere cum CXXX. nauibus missus. Is Tarento digressus, vt cum Octauio se iungeret, eodem reuectus est, aduersa tempestate: Lepidus vero vehementissimo Austri flatu, aliquot nauibus amissis, Lilybæum tenuit. Eadem vi ventorum Octauius XXXII. grandiores naues, Liburnicas aliquot, circa Siciliam amisit: distulissetque, recenti clade perculsus, bellum in sequentem annum, nisi populus fame adactus, eum compulisset ad reparandam classem. Menodorus eadem leuitate, quà prius ad Cæsarem transierat, militiam suam apud eundem parum honoratam, vt pote, qui legatus Caluisio fuisset, indignè ferens, veniámque sibi apud Pompeium paratam

Vrsinus in gente Nasidia.

Velleius lib. 2.

DCCXVII.

Sueton. in August. cap. 6.
Appian belli ciu. lib. 5. c. 11. 12. & 13.
Florus lib. 4 c. 8.
Goltz. in August. vita, e numis ant.
Fazell. rer. Sicul. Dec. 2. lib 5. c. 2.

paratam confisus, cum VII. nauibus ad eundem paulò ante hanc Cæsaris cladem confugerat: is laceratam furente Africo, circa Veliam & Palinuri promontorium Cæsaris classem diripuit, vel incendit. Totum Siciliæ littus inter Tyndaridem & Mylas Pompeianis tenebatur armis. Octauius ratus ibi Pompeium esse, instructa, armatáque iterum classe, Agrippam eò cum parte copiarum transfretare, & hostem prælio lacessere iubet. Ipse ex Strongyle Hipponium reuersus, cum tribus legionibus ad Tauri classem proficiscitur, erátque cum eo Messala, qui nondum in Siciliam transmiserat. Agrippæ ad Mylas Demochares occurrit. Vtrinquè splendidissimus nauium apparatus, turribus à prora & puppi prominentibus, concursúmque est ab vtraque parte intrepidè. Erant Pompeio agiliores naues, & viri rei maritimæ longa consuetudine assueti. Contra grauiores Agrippæ, & ob id confertâ pugna firmiores. Quò contigit, vt ex aduerso concurrentium impulsu Pompeianarum complures corruptæ sint. Erátque Agrippa haud dubiè superior, cùm Pompeius suis signum receptui dedit. Persequutus est Agrippa fugientes, egisséretque eorum naues in breuia & scopulos, sequendi studio, nisi admonitus fuisset ab amicis, ne temerario cursu fœdaret victoriam. Inhibuit dux impetum, retróque ad Strongylem abiit: XXX. nauibus ex hostili classe aut captis, aut depressis. Sub idem tempus Octauius è Leucopetrâ, extremo Italiæ promontorio, cum alterâ exercitus parte, in Siciliam transmisit: Taurominióque exclusus, vltra OEnobolam fluuium, classem applicuit; metabatúrque in iis locis castra, cùm Pompeius ex improuiso affuit, Cęsar tribus legionibus, quingentis equitibus, leuis armaturæ mille circiter, ex auxiliaribus bis totidem numero, Cornificio datis, vt bellum cum hoste terrâ gereret, naues repetit, in alto, si copia fieret, dimicaturus. Dextrum cornu Titinio datum, sinistrum Carcio. Ipse leui lembo classem circummeans, adhortabatur suos ad pugnam: mox Prætoriam nauem ingressus, quod in magno periculo fieri solitum erat, signa Prętoriana sublata condidit, ne hostis sciret, quâ naui dimicaret. Amissâ classe, Octauius occultè cum vno seruo ad Messalam confugit. Pauci ad Cornificium fragilibus lembis, vel nando, peruenerunt. Interea & Papias Pompeij legatus, IV. legionum supplementum, quod M. Lepido ex Africâ veniebat, adortus, partim captis, partim demersis nauibus afflixit: & si qui natando in littus euaserant, eos Tisienus Gallus, Siculæ oræ Pręfectus à Pompeio, vt hostem terrâ prohiberet, confecit. Cæsar tandem collectis vndique copiis, Lepido se iunxit: ambóque Messanam obsidione premunt. Statilium Taurum, vt à commeatibus Pompeium tellure excluderet, cum II. legionibus præmisit. Sed Lepidus à Cæsare alienatus,

natus, quod non vt collega, ſed vt legatus pareret, pacta occulta cum Pompeio fecit. Verùm Cæſar, neque tempus illud vlciſcendi, neque cum eo poſtulandi eſſe exiſtimans, diſſimulauit: eiúſque actiones ac conſilia obſeruari iuſſit, ne quod facinus auderet. Quóque maturius ſe ab infidâ, dubiáque eius ſocietate liberaret, petenti Pompeio, vt prælio nauali dimicaretur, lubenter annuit. Explicatâ itaque ad Naulochos vtráque acie, CCC. vtrinque nauibus congrediuntur. Tum verò ad vſum pugnæ turres, propugnacula, harpagones, & falces *ab Agrippâ inuentæ, multum momenti attulerunt ad victoriam. Stabant in arenâ terreſtres copiæ de euentu pugnæ ſollicitæ, nutu & clamoribus ſuis fauentes. Et iam in longum proceſſerat certamen, cùm Agrippa pleraſque Pompeianarum nauium defeciſſe intuitus, ſummâ vi connixus, hoſtem in fugam vertit. XVII. quæ fugam præoccupauerant, in pelagus celeri curſu deferuntur. Ceteræ ad vnam ab Agrippâ intercluſæ, aut captæ, aut incenſæ, aut depreſſæ ſunt. Vota in littore, & in claſſe à Cæſarianis, Diis maritimis ſoluta, hymníque in eorum laudes cantati. Contra apud Pompeianos, planctus, vlulatus, & lacrymæ fuerunt. Pompeius Meſſanam trepidè profugit, oblitus terreſtris exercitus, qui ſecundùm eam pugnam in Octauij fidem conceſſit. Tres Octauij naues ſuppreſſæ perierunt. Tantâ mole belli penitus in Siculo mari iuuenis oppreſſus eſt. Perditis rebus Aſiam velis petit, pacatiorem Antonium ratus, ob Iuliam matrem à ſe olim ſeruatam: venturus ibi in hoſtium manus, & cathenas; & quod miſerrimum eſt fortibus viris, etiam ſub percuſſore moriturus. Quippe modò CCC. nauium dominus, cum VI. aut VII. fugiebat, extincto Prętoriæ nauis lumine, in vili amiculo, pauens, atque reſpectans, & tamen non metuens, ne periret. Mileti interfectus eſt, dubium Antonio, id iubente. Mirum, tres Pompeios, tribus Mundi partibus cæſos, & ſepultos: patrem in Africâ, filium Cn. in Europâ, Sext. in Aſiâ. Eodem anno Cæſar Lepido ſibi vindicante Siciliam, bellum intulit. Hic victus, & ab exercitu ſuo relictus, abrogato triumuiratus honore, à Cęſare veniam impetrauit, vtque Pont. Maximus, priuatam vitam Romæ ageret. Hoc bello Siculo contra Pompeium, tum primùm claſſiariorum & iuuentutis Romanæ penuriâ, cùm antea ad ſtipendium liberi remiges venirent, ſeruitia, poſtquam manumiſſa, ad remos applicata ſunt: quibus libertas pro ſtipendio fuit, & manumiſſionis donum, remigandi pœna. Ea in portu Iulio apud Baias, immiſſo in Lucrinum & Auernum lacum mari, iubente Auguſto, ad remigium totâ hyeme ſederunt, factura experimentum exercitij in alto, poſtquam ver appeteret: docuerúntque poſteros, remigum artem in ſupplicium & pœnam venire poſſe, ſeruis,

*Non in totum, nam & antea harpagonum vſus: ſed cum haſtilia lignea eſſent, & ſecuribus facilè præciderentur, primus ne id eueniret haſtile ferreum quinque cubitorum, pro ligneo fieri iuſſit. Victoriam Agrippæ denotat nummus in Faſtis Goltzij ad annum vrbe DCCXVI. In quo eſt effigies Agrippæ cum corona roſtratâ, & iſtis literis, M. AGRIPPA. L. F. PRÆF. ORÆ MARITIMÆ ET CLASSIS. Ab alterâ, Neptunus coronatus, ſiniſtrâ delphinum, dextrâ fuſcinam gerit, pede ſiniſtro, veluti victor, fractam nauis proram calcans. Puto tamen melius hunc nummum ad Actiaca victoria monumentum trahi poſſe: quamuis vtrunque hiſtoricis placeat. Oroſius lib. 6. & 7. Suet. in Aug. c. 16.

uis, & sceleratis munus. Restabat Antonius, socius Imperij, quod consortem ferre nescit: vincendus erat, vt solus Augustus regnaret. Causæ, vel prætextus belli, nimius Antonij in Cleopatram amor, quo amasiæ * Imperij Romani Regna concesserat: Octauiæ eiusdem coniugis, Augusti sororis, aspernatio. Sed iustiores erant Antonij in Augustum querelæ, quòd solus Augustus, contra pactum, Siciliâ potiretur: quòd à se missas ad bellum Siculum naues retineret: quòd Triumuirum Lepidum omni authoritate priuasset, se inconsulto: quòd deniq; nullos agros militibus suis in Italiâ distribuisset. Erat tum Antonius in Armeniâ, vnde iniuriis ab Augusto acceptis incitatus, Canidium ad mare cum XVI. legionibus misit: ipse cum Cleopatrâ Ephesum processit, vbi omnes maritimas copias coire imperauit. DCCC. naues erant: quarum CC. Cleopatra instruxit: talentorum ad hæc XX. M. dedit, & commeatum, quantum vniuerso exercitui satis esset. Interim Antonius Romam misit, qui Octauiam domo pellerent. Illa Antonij liberis comitata, præter vnum, qui cum patre erat, mœsta in priuatam domum transiit. Hinc Sen. Consultum, quo bellum in Cleopatram indicitur, Antoniúsque iubetur, Imperium deponere. Cæsar ipso Veris initio, occupatâ, quæ nullis Antonij præsidiis tenebatur, Corcyrâ, in Epirum cum exercitu traiecit. Eius classis Præfectus M. Agrippa, Methone expugnatâ, in conspectu Antonianæ classis, Leucadem Insulam tenuit. Patras, vbi Antonius hyemauerat, victo nauali prælio L. Nasidio, vi cepit. Corinthum expugnauit. Et iam circa Actium Ambraciæ promontorium vtrinque classes processerant, cùm Domitius Ænobarbus paruam nauiculam ingressus, ad Octauium transfugit: ad quem Antonius, Cleopatrâ etiam inuitâ, impedimenta, seruos, & omnes necessitudines remisit. Defecerunt & ab Antonio, Amyntas, & Deiotarus. Reliqui fidi Antonianis partibus, inter quos, P. Canidius Crassus, terrestrem pugnam suadebant. Cæsaris militem, sociósque nauales, ob bellum, quod recens contra Sex. Pompeium gesserant, exercitatissimos esse, armamentis & remigio instructissimos. Sed consilium salutare authoritate Cleopatræ spretum est: Occæcante mortalium animos fortunâ, & consilia corrumpente, cùm illi placet irasci, & sæuire. L. Metius speculator ab Antonio præmissus, captus, & ad Cæsarem deductus est, pérque castra, & naues circunductus, cùm omnia iubente Cæsare diligenter lustrasset, ad Antonium remissus est. Tantâ Cæsaris fiduciâ perculsus Antonius, tum primùm de victoriâ dubitare cepit. Et iam aduenerat supremi discriminis dies: cùm Cæsar CCL. nauium classem à triremibus in senos remorum ordines agilem, & instrumento nautico armatam, legionibus octo, & quinque cohortibus

Plut. in Antonio. Appian. lib. 5. bell. ciu. c. 1. 2. 3. & 4. Goltz. ad numism. Iulij & Augusti.

** Edixerat enim præconis voce, in foro Alexandriæ, solemni conuentu, Cleopatram Ægypti, Cœlosyriæ, Cypri, & Africæ totius Reginam, cum Cæsarione D. Iulij ex Regina filio. Alexandrum verò, & Ptolomæum, quos ipse, è Cleopatra susceperat: hunc, Phœnices, Syriæ, & Ciliciæ: illum Mediæ, & Armeniæ Reges.*

DCCXXII.

App. l. 6. bell. ciu. cap. 2.

Florus lib. 4. c. 11. Velleius lib. 2.

hortibus impositis, instruxerat. Dextrum cornu M. Lurio, sinistrum Aruntio commiserat, præfectóque vniuerso certamini Agrippâ, ipse, ei se parti seruauerat, in quam à fortunâ vocaretur. Antonius autem CLX. nauium classem habebat, à quaternis in denos remorum ordines: adhæc turribus à prorâ, & à puppi instructam: itavt in mari veluti è muris pugnaretur. Dextrum cornu Antonius cum L. Gellio Poplicolà, sinistrum C. Cælius Caldus, mediam aciem M. Octauius, & M. Iusteius regebant. Istud mali ominis fuit, quod vela in naues suas Antonius ad omnem casum expedita collocari iusserat, tanquam tacitâ diuinatione ad fugam, non ad pugnam se pararet. Hæc classis intra sinus Ambracij fauces in procinctu stabat: eæ, quatuor in Austrum stadiis patebant: præcingebantur ab ortu promontorio, Apollinis Actij templo eâ tempestate nobili. Hic cùm diu constitissent Antoniani, sęuóque imbri, & grandinosâ procellâ exagitarentur: demùm vbi lenita est vis venti, vix tandem superatis faucibus naues in altum moliebantur, vt mole sua segnes, ita & à sociis naualibus claudas, & malè agitatas. Ipsa quoq; Cleopatra, cuius Prætoria cui nomen Antonias, purpureis velis insignis erat, cogere agmen visa est. Cæsar verò postquàm nihil, aut minimum promoueri ab Antonianis conspexit, in altum prouectus, quantâ potest celeritate cornua diducit. Agrippam autem æquâ fronte ad pugnam procedere iubet: sic fore sperans, vt immobiles Antonij naues multitudine, & agilitate suarum circundaret, aut ab ordinibus diuelleret, aut certè detersis à latere remis mutilaret. Quod vbi vidit Antonius, veritus ne circunueniretur, & ipse à sinistro cornu mouere cepit. Postquam concurri cœptum est, visa res est vrbium oppugnationi quàm simillima. Antoniani namque ob altitudinem nauium, qua Cæsarianas superabant, grauiores, ac pondere ipso libratiores ictus supernè ex turribus, & propugnaculis mittebant: contrà Cęsariani vana pleráque, vt pote supino iactu, tela in altum iacientes. Sed cùm Cęsar instaret, & remiges, militésque ad pugnam accenderet, mox porrigente ad circundandos hostes dextrum cornu Agrippà, similiter & Poblicola promouere, & extendere coactus, à media acie diuulsus est: Aruntióque qui sinistrum Cæsarianorum cornu regebat, acerrimè vbiquè occurrente, iam totis simul classibus ab omni parte certamen fuit, & neutro adhuc inclinabat victoria, quando Cleopatra cum LX. nauibus fugam occupare visa. Hanc postquàm Antonius fugientem aspexit, sublatis & ipse partim dolonibus (id veli nomen est) proditor, desertórq; suorum, sequutus est: ventóque vsus secundo, Peloponnesum versùs, quò Regina præcesserat, cursum intendit: eámque assequutus, & ab eadem exceptus, seu præ pudore, seu mentis, consiliique ob res perditas

Cùm eadem esset ab vtraque parte nauium forma, tum primùm repertum, quò dignoscerentur inter se, diuersis coloribus eminentes à puppe & prora turres pingere. Sed quis Antonianarum quis Cęsarianarum color nemo, quod sciã prodidit. Diuersum fuisse constat, quod Agrippa ex turrium coloribus fugam Antonij cognouerit. Sed & ex altitudine nauium, eminentiores enim ipsis Cæsarianis erant. Turritarum autem nauium figura extat in numo L. Passieni apud Goltz. in Fastis, Ann. V. C. DCCXLIX.

perditas inops, in proram se condidit: vbi mœsto per triduum silentio obtorpuit, donec naues Tænarum appulissent. Antoniani ab Imperatore suo tam turpi fuga deserti, in mortem tamen desperata victoria dimicabant: quos Agrippa igne nauibus iniecto, & passim furente, tandem domuit. Cæsar perculsos quidem, neque interim à prælio abstinentes, blandis vocibus mulcebat, fugisse Antonium, pro quo dimicarent, nolle se eorum mortem, cùm & pater patriæ, & conseruator ciuium esset, scire se, eos nihil peccasse, qui pro desertore pugnarent? Illi summissis armis, cùm nihil à victore peterent, vltro veniam, & vitam, & beneuolentiam meruerunt per virtutem, & obtinuerunt. Cæsar eo prælio Antonianorum quinque millia: naues CCC. cepit. Antonio, cum Tænari in statione esset, cladem a suis acceptam, Cæsarem disiectà, profligatáque classe, ipsius maris imperio potiri, nunciatur. Ceterum XIX. legiones, X. M. equitum, quibus Canidius Crassus præerat, incolumes fidem non mutasse: & iam septimum diem ad eius imperium paratos omnes obdurare. Tum demum Antonius errorem suum, & turpissimam fugam agnoscens, surdas aliquandiu ad omnia solatia aures, obstinatúmque silentium tenebat: recordatus, quanta decora, quas victorias vnius diei clades euerterat. Cæsar non multò post, Canidio ad Antonium properante, destitutos ducibus milites in fidem recepit: Apollini Actio triremes, nauésque, vsque ad X. remigiorum ordines, captiuas consecrauit: temploque ampliori illi construi iusso, ludos quoque Scenicos, & Circenses, ac sacrum quinquennale, quod Actium dictum est, instituit: oppidúmque vbi castra sua habuerat, ædificari iussit, & Nicopolim a victoria appellauit. In foro autem, alij volunt, in litore, inter rostra captiuarum nauium, Eutychi & Niconis asini, statuas æneas collocauit: ob id, quòd ad naues suas properans, faustio omine Eutichum, hoc est, bene fortunatum, asino Niconi, id est, victori, insidentem habuisset obuiam: pronosticon victoriæ, quæ fœlices sequitur. Postea M. Agrippam cum veteranis in Italiam misit, ne qui noui motus inualescerent. Ipse Athenas, inde Samum profectus est; néve per hyemem, quæ tum atrox erat, tempestatibus circa Peloponnesum sæuientibus, conflictaretur, naues per Isthmum ad Schœnuntem (patet ea ceruix V. M. passuum) plaustris transferri iubet, vt Asiæ, Syriæque circuitu Ægyptum peteret. Antonius interim Tænaro soluens, Cleopatram in Ægyptum præmisit, ne clade Actiacà populus rebellaret: ipse cùm in Lybià defecisse exercitum ad Cæsarem audiuisset, militésque, quos in Syria habebat, exemplum reliquorum sequutos, Alexandriam petiit: vbi Cleopatram inuenit ingens opus agredientem. Siquidem ab Ægypto ad Erithreum mare, per CCC. stadiorum longitudinem, naues

naues traducere parabat, imminentem seruitutem vitatura, & meliori loco, incognita, cum maximis opibus victura. Sed pluribus nauibus ab Arabibus, qui Petram incolunt, latrocinio captis, & vehiculis, quibus deferebantur, incendio consumptis, à proposito destitit, munimentis portuum intenta, & certa in Regno suo, aut vincere, aut mori. Iam aderat Cæsar, pérque Cornelium Gallum eiecto Antonij præsidio, Parætonium occupauerat. Ibi cum exercitu & classe Antonius properat, Gallus portu cathenis demersis munito, vt Antonianam classem ad portus fauces vidit, tractis & adductis per machinas latentes ferreis cathenis, iisque hamatis, ostium portus primò clausit: &, vt cathenæ hàc illac variè, & per obliquum sparsæ iacebant, ita adductæ, modò singulas, modò plures, suspensas a prorà naues in puppim mittebant: deindè remissas, & ab hamis dependulas, veluti è muro cadentes, subitâ vi vndis affligebant, ita vt in latera cadentes haurirentur fluctu, aut saltem exarmarentur. In eas collisas, turbatásque, ínque nautas trepidantes Gallus impetum faciens, facilè hostes prostrauit: vbi agglutinante miserias miseriis fortuna, Antonio nunciatur, in dominationem Cæsaris Pelusium venisse. Posterà die congregatis quæ supererant nauibus, relictà Parætonij obsidione, Alexandriam Antonius repetiit, sperans se classem Cæsaris, militémque longo itinere & tædio maris fatigatum facilè oppressurum. Et iam Pharum classe tenebat, cùm terrestres copias hostis aggressus in fugam dat. Hac victorià elatus, iterum pugnam infert; fugato exercitu, classéque voluntarià deditione in imperium Cæsaris deductà, tum desperans Antonius, gladio per viscera adacto vitam finiit, Cleopatra verò aspidis morsu. Ordinatà Ægypti Prouinciâ, Gallóque huic præposito, Cæsar in Syriam proficiscitur, hinc Asiam ordinat, Romámque reuersus, nullo exemplo, sed ex S. C. Valerium Messalam Consulem vota facientem audiuit! quòd Dij fausto illius reditu, felici belli euentu, maturâ ex hostibus victorià, Rempublicam seruassent. Pace terrâ, maríque sic partà, Ianus clausus est.

Pelusij capti monumentum extat apud Occonem, ann. 723. Trophæum nauale.

Eutropius lib. 7. Marcellin in Iuliano.

DCCXXIV.

CAPVT

CAPVT VIGESIMVM.

Compendiosa narratio rerum à Romanis in mari & littoribus gestarum, ab excessu Augusti, vsque ad mortem Constantini Magni.

MONARCHIA ab Augusto stabilitâ, ampliato Romano orbe, pacatisque terris, & Iano iterum ab eodem clauso: nulla aut paucissima bella maritima Romanis vsque ad Constantinum, vel illata sunt, vel ab iis in alias gentes mota: ideóque illa in hoc compendium ita conieci, vt vix vnum caput conficiant, quæ per tria sæcula mari à Romanis gesta sunt, materiei penuriâ. Imperatoribus scilicet pro libito iubentibus, & honoribus satiatis, quæ vltrò illis à S. P. Q. R. congerebantur, Tribunitiâ etiam, & Pontificiâ dignitate donatis, quæ potestates maximæ in vrbe erant. Sic itaque cùm illis non esset, quod sperari vltra quàm quòd habebant posset, omnibus penè pax & quies placuit, paucissimis bellis interrupta, si ciuilia dempseris. Consulibus quoque & Prætoribus, quibus Prouinciæ mandatæ erant, non iam vt ante, querelas & hostem quærentibus, cùm à tempore Augusti, solis Impp. & Cæsaribus triumphus permitteretur, pro quo honore patricij familiæ bella quondam gerebant. Iam autem honore triumphi Romanis ciuibus denegato, & solis ornamentis triumphalibus illis concessis, qui hostes profligauerant, & lentè simul bella postea tractata sunt, & rarò quæsita, imò etiam sine sanguine per Consules extincta, ad regimen Prouinciæ, quibus imperabant, & ad ius Prouincialibus reddendum, singulis magistratibus conuersis: contemptæque bellorum causæ, ne auersa fortuna ducibus ignominiam afferret, & mortem: prospera vero leues honores, & fumosas sine curribus imagines. Præterea si motus imminerent, plerúmque per se bella tractabant Principes, diffisi ducibus, quib. armatus exercitus inuadendi Imperij audaciam faceret. Placuit igitur pax Imperatoribus, P. Q. R. Ianique templum rarissimè apertum est. Sub Tiberio Germanicus Batauorum Insulam cepit, Sicambros domuit, Bructerósque nauali prælio in ostio Amisiæ fluminis profligauit: inuentis nauibus ambiguis, inter longam, & rotundam, hoc est, inter bellicam & onerariam, fastigiatis & acuminatis proris, secandis fluctibus, adhibitis a prora & puppi gu-

Sig. in Fastis, ann. DCCXXIX.

DCCLIX. *Tacit. Annal. l. 2. Strabo Geogr. l. 7.*

Q bernacu

bernaculis, ita vt conuersis quo vellet remis, facilè naues vorticibus, & flexuosis canalibus extricarentur. Hinc inuectus Oceano, classem tempestate amisit. Multæ naues abreptæ, & vorticibus deuoratæ. Plures, apud Insulas longius sitas eiectæ: missæ aliæ quibus scrutarentur Insulæ. Collectæ ea cura pleræque: vt quis è longinquo reuenerat, miracula narrabat, vim turbinum, & inauditas volucres, monstra maris, ambiguas hominum figuras, & belluarum portentosas formas: visa, siue metu credita. Tiberio successit Caligula. Hic in Galliam profectus, primo accessu Bellini Britanniæ Regis filium à patre pulsum in deditionem accepit: mox deficiente bellorum materia, Rheno tumultuosè superato, Germanorum quosdam, quos occultè velut in insidiis latitare iusserat, tanquam bello captos retraxit in castra, suspensis eorum spoliis in trophæorum speciem, in sylua quam ad hoc ipsum adornauit, velut ibi loci res gesta esset. Copiis indè ad Oceanum productis, machinas & balistas in extremo littore disposuit, ignarâ multitudine quod rei inchoaretur. Indè, velut Oceano victo, repentè edicit, vt miles conchas legeret, ea vera esse spolia Oceani, his sinus & galeas complerent, eas Capitolio, Palatióque deberi exuuias. Non minus inutiliter, & ventosè mediterraneo mari illusit. Nam Baiarum medium interuallum, & Puteolanas moles, trium millium, & DC. ferè passuum ponte coniunxit, contractis vndique onerariis nauibus, & ordine duplici ad anchoras collocatis, superiectóque aggere terreno, ac directo in Appiæ viæ formam, quo quadrigario habitu, curriculóque biiugi commearet. Sic cùm bellica occupatio defuit, ceteri quoque Principes, operibus inutilibus, sed facientibus ad famam, studuerunt, dum causæ quæruntur, cur hoc, vel illud tentatum, aut factum sit. Vtiliora Claudius perfecit, imitatione Drusi patris, qui trans Rhenum fossas noui & immensi operis effecerat, quæ nunc adhuc Drusinæ vocantur: nam portum Ostiensem, quem Iulius Cęsar incoatum ob difficultates omiserat, perfecit, retulítque saxeis molibus, aquas nauibus aduersas, & intutam stationem reddentes, addito ante portum aggere saxeo, quo ventorum fluctuúmque vis frangeretur. Cui & alium portum interiorem superaddidit Traianus, parte Tiberis in fossam educta, immixtáque pelago. Horum orthographiam iuxta antiqua vestigia accuratissimè delineauit Stephanus du Perach, Romæ, Claudij Ducheti formis Salu.an.1581. Idem fossâ ingenti cauatâ, per XI. Annorum spatium XXX. M. operariorum, montibus excisis Fucinum lacum in Lirim amnem perduxit. Nunc ad maritima bella redeo. Nulla ad Othonem vsque gesta sunt, à Tiberij morte. Primùm iste Narbonensem Galliam aggredi statuit, partibus suis classe fidâ. Addiderat classi vrbanas cohortes, & plerosque

Idem cap.19.

In Traiani numo portus Ostiensis videtur, formâ octangulâ, variis ædificiis ornatus, vt tabernis mercium, armamentariis, cathena ferrea præclusus: in cuius medio nauis imperatoria, aliæque triremes.

Tacit.hist.l.1. & 2.

rósque è Prętorianis. Curam nauium Oscus libertus retinebat. Claudius parte Britanniæ visa & recepta triumphauit, intérque spolia naualem coronam fastigio Palatinæ domus iuxta ciuicam fixit. Achaia, atque Asia falsò exterritæ, velut Nero aduentaret, pluribus viuere eum credentibus. Pseudo-Nero seruus è Ponto, siue, vt alij tradidère libertinus ex Italiâ, citharæ & cantus peritus, adiunctis desertoribus mare ingressus, ac vi tempestatum Scythinum Insulam detrusus, mancipia armauit, spoliatis negotiatoribus. Gliscentem in dies famam sors discussit. Galatiam ac Pamphyliam Prouincias, Calpurnio Asprenati Galba permiserat regendas. Datæ è classe Misenensi duæ triremes ad prosequendum falsum Neronem, cum quibus Scithinum tenuit. Nec defuère qui trierarchos nomine Neronis accirent. Is in mœstitiam compositus, & fidem suorum quondam militum inuocans, vt eum in Syriâ, aut in Ægypto sisterent, orabat. Tierarchi nutantes, seu dolo, alloquendos sibi milites, & paratis omnium animis reuersuros firmauerunt. Sed Asprenati cuncta ex fide nunciata, cuius cohortatione expugnata nauis, & interfectus est, quisquis ille erat. Imminebat interim Narbonensi Prouinciæ, in verba Vitellij adactæ, classis Othonis, occursauère Vitelliani, nec mora pręlio, victor Otho. Decimo Pacario in Insulâ Corsicâ procuratore necato, Corsica, mox Sardinia victricem classem sequuta est. Victo demùm Othone apud Bebriacum, in Italiâ, Vitellius Imperium occupauit, & quia Imperator sine ęmulo esse non poterat, è Iudęâ Vespasianus mouit. Iam Anicetus Polemonis libertus, idémque Regis Ponti nauibus Pręfectus, Vitellij nomine Trapezuntem occupauerat: classi quoque faces intulerat, vacuo mari illudens, quia lectissimas liburnicarum, omnémque militem Mucianus Byzantium adegerat. Quin & barbari contemptius vagabantur, fabricatis repentè nauibus, quas cameras vocant, arctis lateribus, latâ aluo, sine vinculo ęris aut ferri connexæ, & tumido mari, prout fluctus attollitur, summis nauium tabulis adauctis, donec in modum tecti clauderentur. Sic inter vndas voluuntur, pari vtrinque prorâ, & mutabili remigio, quandò hinc, vel inde appellere indiscretum & innoxium est.. Contra hunc Virdius Geminus à Vespasiano missus, qui effectis repentè liburnicis, assequitur Anicetum in ostio fluminis Cohibi, proditúmque à Rege Sedochezorum, captiuum abduxit. Vespasiano quoque Bataui fauère, Claudio Ciuili & Cannefate ducibus, ij Vitellij classem xxiv. nauium, quæ in ostio Rheni erat, cum classiariis opprefsère, Romanúmque pręsidium Sitâ Insulâ expulerunt. Lucilius Bassus classis Rauennatis prętectus, haud multò post, in partes Vespasiani transiit. Fabius Valens, & ipse Vitellianus, è sinu Pisano, sęuitiâ maris in Herculis Monęci portum depulsus,

Idem hist. lib. 3.
Suet. in Vitell. c. 15.

Huius victoriæ monumenta extant apud Occonem an. IIMXXVIII. *Neptunus dextrâ tridentem, sinistrâ delphinum tenens, cum rostro nauis. Idem acrostolium dextrâ ostentans, hastam sinistrâ innixus. Victoria quoque proræ nauis insistens, & lauream coronam porrigens.*
Sabellic. Enn. 7. lib. 4. post Dionem.

depulsus, inde Stœchadas, Massiliensium Insulas, defertur: vbi à Valerio Paullino, qui Foroiuliensem Coloniam, claustráque maris pro Vespasiano tuebatur, liburnicæ missæ, eum oppresserunt. Capto Valente, cuncta ad victorem conuersa. Misenensis classis ad eum defecit. Hispania quoque, Gallia & Germania. Vnde Vitellij cædes. Post plures annos Traianus Parthico bello solutiles naues, quas antea ad Nisibim comparauerat, per Cardinum montem in Euphratem pertraxit, non sine ingenti barbarorum certamine, classéque ad Diabenem peruenit. Idem Anconitanum portum construxit, vt in ipsius Traiani arcu Anconæ legitur:

IMP. CÆSARI DIVI NERVÆ F. NERVÆ
TRAIANO OPT. AVG. GERMANICO DACICO
PONT. MAX. TR. POT. XVIII. IMP. VIII.
COS. VI. P. P. PROVIDENTISSIMO PRINCIPI
SENATVS P. Q. R. QVOD ACCESSVM
ITALIÆ HOC ETIAM ADDITO EX PECVNIA
SVA PORTV TVTIOREM NAVIGANTIBVS
REDDIDERIT.

Trebell. Pollio.

Portus istius figura in numis eius extat, opus hemisphęricum, porticibus latis, columnis pluribus, in cuius medio arcus triumphalis, & in fastigio bigæ & trophæa. Tutiorem reddunt portum duæ cathenæ, vtrimque lapidibus infixæ, & ad fauces eius firmatæ, in cuius medio variæ naues, prętoriæ, celoces, phaseli. In vndis Neptunus musco coronatus, dextrà gubernaculum tenens, lęuâ delphino innixus. Post multas sequentium Imperatorum cædes, Gallienus Cleodamum & Athenęum Byzantinos, instaurandis maritimis vrbibus, muniendísque prętecit. Scythæ per Euxinum nauigantes, Istrum ingressi, multa grauia in solo Romano fecerant, nauibúsque fabricatis, cuncta in Heracliensi agro euerterant. Hos Venerianus, Gallieni classis prętectus, nauali pręlio vicit, in ipso Ponto. Neque ob id attriti sunt Scythæ, qui alio nomine Gothi appellantur: duobus nauium millibus bellum reparant: cum iis circa Martinopolim in inferiore Mœsià, ad ostium Danubij, sub Claudio Imp. qui Gallieno successit, dimicatum est, captæ multæ Gothorum naues, suppressæ aliæ, infinitus hostium numerus cęsus. Pari fœlicitate à Byzantinis haud multo post in victos pręliatum est, in ipso vrbis Byzantinæ conspectu: mox & in orâ Creticâ, Cypriáque. Claudius ad Senatum scripsit, iis pręliis se, CCCXXX. hostium millia deleuisse, duóque millia nauium alto mari depressisse. Post hos Diocletianus Imp. nauali pręlio Francos vicit, idémque Maximianus fecit, postquam * Gesorigiam (Morinorum in Galliis nauale,

Huius victoriæ monumentum extat apud Occonem, in numo æreo: in quo vultus, & nomen Gallieni Imp. ab altera parte Hippopotamus, cum istis litteris: NEPTVNO CONS. AVG. *hoc est, Conseruatori Augusti.*
Trebell. Pollio.
Lazius de gentium migrat. lib. 10.

* *Gesoriacum Cæsari, hodie* Calais.

naualé, quà propius littori noſtro Britanniæ accedunt) defixis in portum trabibus, ingeſtíſque ſaxis clauſit, & expugnauit. Hunc contra Carauſius, qui cùm apud Bononiam, per tractum Belgicæ, & Armoricæ, pacandum mare accepiſſet, quod Franci & Saxones infeſtabant, cùm ingenti claſſe ſurrexit, inuictúſque maritimis prœliis conſentiente etiam Maximiano, Britannias occupatas retinuit. Tandem Conſtantino Magno rerum potiente, vltimum Imperatorem Romulum Roma habuit, quæ ab illo Romulo à lupâ nutrito, ante mille annos originem ſumpſerat. Priſcum quidem nomen vrbi Imperióque permanſit, ſed antiqua maieſtas, & dominatio non fuit, ciuitate Conſtantinopolitanâ, quæ & Nouâ Româ, in quâ Imperatorum ſedes poſtea fuit, omnem Imperij gloriam ſibi vindicante. Contra in antiquâ illâ vrbe, totius Orbis, tum cogniti, regnatrice, per abſentiam Principum, primùm deformitas, mox ſolitudo, deſolatio tandem & captiuitas: variis populis velut ad prædam accurrentibus, & inuadentibus deſtitutam propugnatore. Diuiſo demùm, & quaſi lacerato in diuerſas partes Imperio, fractæ Romanorum vires, & paulatim occupatæ à pluribus nationibus Prouinciæ, eodem penè modò, quo ante diuiſionem Imperij, Reipublicæ, aut Imperatori accreuerant. Et Conſtantinus quidem vrbi Byzantinæ nomen ſuum tradidit, poſt victum ante eius vrbis mœnia claſſicâ pugnâ ad Helleſponti anguſtias, Licinium, & Abanto Licinianæ claſſis præfecto tempeſtate fracto. Et hæc maximè mihi viſa ſunt ad tenorem hiſtoriæ, ab orbe condito ad Conſtantini Imperium, relatu digna. Sed & alia ad hiſtoriam pertinent, veluti Coloniarum maritimarum & vrbium fundatio, regionum quoque maritimarum per Romanos occupatio, magiſtratuum claſſicorum, & officiorum enarratio, aliáque eiuſmodi, quæ ad cognitionem antiqui orbis maritimi attinere ipſe exiſtimaui, antequam ad ſecundum librum deſcenderem, in quo geſta omnium populorum in mari dicturus ſum, à Conſtantino Magno ad mea tempora. Et primò quidem de Prouinciis maritimis à Romanis occupatis, tractabo: tum & reliqua, quo breuiori ſermone potero, ne tędium pariat longior narratio.

* * *

Panegyric. Maximiani.

Eutropius lib. 9.

Præfecturam maritimam Carauſij, indicat eius numus argenteus apud Occonem, in quo Prætoria triremis inſculpta eſt, cum hoc titulo: FELICITAS AVGVSTI.

Zozimus hiſt. l. 2.

CAPVT VIGESIMVMPRIMVM.

Quomodo, quando, & quibus conditionibus Insulæ & Regiones maritimæ Prouinciæ Pop. Romani factæ sint, durante Republica.

Ex Sigonio de antiquo iure Prouinciarum.

ROVINCIA est, quam Populus Romanus aut armis deuictam, aut quocunque modo in potestatem redactam, magistratui suo administrandam subiecit. Prima omnium post Italiam domitam, confectóque primo bello Punico,

SICILIA. SICILIA Populi Rom. Prouincia facta est, post Vrbem conditam D. annis: neq; tamen tota Romanorum fuit, sed tãtùm pars ea, quam Carthaginienses tenuerant. Huius administrandæ causâ quotannis Prętor cum Quæstore missus est. Reliqua pars Siciliæ, quæ Hieronis erat, eo mortuo, Syracusis à Marcello captis, Pœnis à M. Valerio Leuino Consule totâ Siciliâ pulsis, priori Prouinciæ accessit, circa annum Vrbis Conditæ DLX. vetusque Prouincia, & ea quæ regnum Hieronis fuerat, Prętori commissæ. Iis legibus, vt nautas, naues, sumptúsque in nauarchos Siculi pręberent. Post Siciliam,

SARDINIA, & CORSICA. SARDINIA & CORSICA Insulæ, inter Italiam pariter atque Africam positæ, subactæ sunt. Tito Manlio Torquato Consule, ann. Vrbis DXIX. Sardinia in potestatem Pop. Rom. redacta est: cùm arma pro Pœnis Sardi cœpissent. Post triennium Corsica à C. Papirio Masone Cos. Prouincia ordinata est.

HISPANIA. Sardinia HISPANIA sequuta. Inuadendæ Hispaniæ Romanis eadem causa, quæ Siciliæ fuit: nimirum, vt Pœnis occurrerent: qui maiorem eius partem, quam mediterraneum mare sustinet, Amilcare, & Hasdrubale, & Annibale, ducibus occupauerant. P. Scipio P. Filius, qui postea Africanus appellatus est, totam Hispaniam, quam Insulam esse Piræ nei montes prohibent, pręter Lusitaniam & Callæciam ab Occidente: Cantabriam, Asturiámque à Septentrione, sub ditionem Pop. Romani misit: ann. Vrb. Cond. DXLII. Proconsules duo in eam Prouinciam ibant, vnus in vlteriorem Hispaniam, alter in citeriorem, quæ citra flumen Iberum erat. Ann. DLVI. Pręto res duo vtramque Prouinciam rexęre. Lusitanos M. Marcellus, L. Lucullus, & Ser. Galba subegēre. Callæcos D. Brutus, vnde illi Callæci cognomen tributum. Cantabri & Astures ab Augusto deleti, & in Prouinciæ formam relati sunt.

GADITANI

GADITANI è fœdere cum L.Marcio inito Prouinciales facti, bello Punico secundo. GADES.

BALEARES domiti, cesserunt Metello. BALEARES.

CASSITERIDAS Insulas P.Crassus, metallorum cupiditate adductus, Imperio Rom.adiunxit. Omnes sub iurisdictione Pretorum Hispaniæ fuerunt. Siculis, Sardis, & Corsis decima frumenti indicta, vicesima Hispanis. CASSITERIDÆ Insul.

NARBONENSEM Galliam primus intrauit C.Sextius Caluinus Consul, subactisque Salibus, oppidum à se conditum, * Aquas Sextias nominauit. Paulò post in oppido Tectosagum, cui Narbo nomen, Romanam coloniam fundauit Q.Marcius Consul, à quo illud oppidum Marcius Narbo appellatum. C. quoque Marius, Cimbris domitis, monumentum victoriæ non longè à Narbone reliquit, * Fossas Marianas. Cùm Iulius Cęsar Consul Narbonensem Galliam obtinuisset, reliquas Galliarum Prouincias, perpetuo nouem annorum imperio subegit, redegitque in Prouinciam, à Rheno Oceanóque, ad Rhodanum, & Gallicum mare. Narbonensi Galliæ agrarium vectigal impositum est: Comatæ, stipendiarium. Cæsar mox rerum potitus, Narbonensem Galliam cum Hispaniâ M,Lepido, Comatam verò D.Bruto, & post Brutum L.Munatio Planco concessit, qui ad confluentem Araris & Rhodani Lugdunum condidit, Hirtio, & Pansâ, Coss. Deductis eo ciuibus Romanis, qui ab Allobrogibus quondam Viennæ expulsi fuerant. GALLIA NARBONENSIS.

* Aix en Prouence.

* Aiguemorte au bas Languedoc.

ILLYRICVM, Quod Ionium mare respicit, L. Albinus, & Cn.Fuluius Centumalus ann. Vrb. cond. DXXIV. in potestatem Populi Rom. deduxerunt: iis conditionibus: vt Pineus Rex certùm quotannis stipendium persolueret, ne vltra Lissum oppidum trans Drilonem amnem, nisi cum duobus, iisque inermibus lembis nauigaret, Illyrico, pręterquàm paucis locis, excederet. Istri illis accesserunt, ann. Vrb. DXXXIII. Rebellantes iidem oppressi sunt à C.Claudio Cos. ann. Vrb. DLXXVI. & Prouinciales facti. Quos sequuti sunt Labeates, Delmatæ, & Vardæi, ab orâ maritimâ in Illyrici interiora à Ser.Fuluio Flacco Cos. translati. Iapudes C. Sempronius Tuditanus Cos.subegit, déque iis triumphauit ann. Vrb. DCXXIV. Illyricum demum totum sub Augusto tributarium factum, Romanæ dominationi acquieuit. ILLYRICVM.

MACEDONIAM Illyrico conterminam, Hadriatico mari ab Occidente, ab Oriente Ægæo, à reliquis partibus Strimone & Peneo amne inclusam, Perseo Rege capto, ordinauit L.Æmilius Paulus, in Prouinciæ formam; quoniam libera relicta erat, redegit Q.Tęcilius Metellus, Macedonicus inde denominatus, Pseudo-Philippo sublato, ann. Vrb. DCV. Macedonia in duas partes diuisa fuit, vna libera, quæ Superior appellata est, ad mare Ionium, MACEDONIA.

nium, cuius vrbes pręcipuas fuiſſe, Linceſtidem, Pelagonitim, Oreſtidem, & Elimiotim, affirmat Strabo. Altera interior, vectigalis, ad Hadriaticum mare, Pretori olim ius dicenti obtemperauit: ſub Valentiniano verò & Gratiano, Vicario.

L. vlt §. item ſ. de diuerſ. offic. l. 5. C. Theod. de iuriſd. l. 6. C. de feriis.

ACHAIA, EPIRVS, GRÆCIA.

ACHAIA, Epirotas & Grecos complectitur. Epirus ab Acroceraunijs montibus ad Ambracium ſinum excurrit. Græcia duplex, vna extra Iſthmum, Achaia nomine: altera intra Iſthmum, Peloponneſus. Bello Punico ſecundo, primùm ab Æthołis, qui extra Iſthmum ſunt, aduerſus Philippum Demetrij filium cum Romanis ſocietas & amicitia contracta eſt. Eo Philippo Macedonum Rege à Romanis victo, quòd Annibali fœderatus eſſet, Nabide quoque Lacedæmoniorum tyranno, vniuerſæ Grecię libertas data eſt. Orto demum inter Achęos & Lacedęmonios bello, Q. Metellus debellato Pſeudo-Philippo, Achæos prelio vicit, Arcades profligauit, Thebis, Megariſque in deditionem acceptis, Corintho, ac totâ Græciâ eodem tempore à L. Mummio Coſ. in poteſtatem adducta, Grecia vna cum Epiro Prouincia facta, & à principatu, quem tum Achæi obtinebant, Achaia nominata, tributúmque impoſitum, ann. Vrb. DCVII. Seruata Athenienſibus libertas, conceſsumque, vt ſuis legibus vterentur.

ASIA.

Aſia minor à Vicarijs Auguſtalibus poſt 16. primos Impp. adminiſtrari cępta eſt. Pancíroll. ad cap. 122. Notitię Orientis.

ASIA triplici modò ſumitur. Vno, tertia pars orbis cenſetur. Altero, Regio, quæ ab Iſſico ſinu vſque in Pontum porrigitur, quæ Aſia minor, & magna Cherſoneſus appellatur. Tertio, ea cenſetur, quam rex Pergami Attalus Philometor Pop. Romano teſtamento reliquit: quæ Myſiam, Phrygiam, Æolidem, Ioniam, Cariam, Doridem, Lydiam, Lycaoniam, & Piſidiam comprehendit. Verum cùm iſtæ nationes, quæ Attalo paruerant, pro Ariſtonico Eumenis Regis ex pellice filio, contra Romanos infeliciter dimicaſſent, per M. Aquillium Coſ. ſeruitute mulctatæ ſunt, legibúſque dictis à Proconſule adminiſtratæ, ann. DCXXVII. Totum autem vectigal Aſianorum, quia in portoriis, decumis, & ſcripturis: incertum & extraordinarium fuit: donec Cęſar ſuperato Pompeio, demptis publicanis, certam tributi collationem impoſuit. Liberi in Aſiâ relicti ſunt. Ilienſes, Chij, Rhodij, Lycij, & Magneſij.

CILICIA.

CILICIAM mari imminentem, quod Cilicium appellatur, M. Antonius, P. Seruilius, & Cn. Pompeius domuerunt. Partem eius, Pamphyliæque, in Prouinciæ formam prior redegit, ſub Proconſule. Secundus, in vtramque regionem latius bello penetrauit, iiſque adiunxit Iſauriam. Tertius, reliquum Ciliciæ, nondum Romanis cognitum, deuicit. Vna itaque Prouincia vectigalis, regiones tres habuit, Pamphyliam, Iſauriam, & Ciliciam: cui adiunctæ ſunt totidem ex Aſiâ finitimâ, Phrygia, Piſidia, & Lycaonia:

Lycaonia: omnes vnius Proconſularis imperio gubernatæ.

Syria ab Occidente montem Amanum habuit, & mare Syriacum, vſque in Ægyptum, ab Oriente Eufratem, à Septentrione Taurum, à Meridie, cum Arabia Petreâ, Ægyptum. Regiones inſigniores fuerunt, Comagene, Seleucis, Phœnicia, Cœleſyria, Iudæa, & Palæſtina. Antiocho Aſiatico Cn. Pompeius eam ademit, exceptâ Comagene, & Iudæâ, quibus Reges reliquit, Prouinciámque Pop. Romani fecit, diſcedénſq; M. Scaurum præfectum ibi reliquit, Prætorémque Syriæ appellauit. SYRIA.

Bithynia & Pontus, Eodem ferè tempore quo Syria, Pop. Romani Imperio adiunctæ. Bithyni ad Propontidem & Pontum Euxinum iacent. Nicomedes Philopatris filius Bithyniam Romanis teſtamento reliquit, ann. Vrb. DCLXXXIX. qui eam ſtatim Prouincialem fecerunt. Iiſdem quoque Pontus ceſſit, Mithridate Eupatore ſublato: à Cn. Pompeio ex Sen. ſententiâ. Pontus vtraque à Sangario vſque ad Halym, vnà cum Bithyniâ in Prouinciæ formam coacta eſt, à Prętore adminiſtrata, factáque vectigalis. BITHYNIA, & PONTVS.

Cyprus Aſiaticarum Prouinciarum vltima, Syriæ, Ciliciæque obiecta eſt. Ptolomæo Ægypti Regis fratre regnante, Prouincia Pop. Romani facta, ann. Vrb. DCXVII. nullà causà, ex lege Tribuniciâ Clodiâ, quoniam Ptolomæus, Clodium à piratis captúm, liberare neglexiſſet. Quanquam autem Cyprus Inſula ſeparata Prouincia eſt inſtituta, placuit Senatui, hanc Ciliciæ Procoſſ. accedere: ita tamen, vt ex ſua inſulà Cyprij euocari non poſſent. Poſt Ciceronem, Prętor ſpecialis, in eam cum ſuo Quæſtore miſſus eſt. Primus Cato occupauit. CYPRVS.

Africæ tertiæ Orbis terrarum partis, à freto Herculeo vſque ad Ægyptum pertinentis, prima ab Occidente regio Mauritania fuit, ſecunda Numidia, tertia Carthaginienſis, vltima Ægypto finitima, Cyrenaica. Excisà Carthagine poſt tertium bellum Punicum, ea regio Rom. prouincia eſſe cœpit. Tributum in capita, vectigal in agros impoſitum. Prætor in eam miſſus. AFRICA. CARTHAGINENSES.

Cyrenaica, Teſtamento Ptolomæi Apionis, Romanis donata: ann. Vrb. DCLVII. poſtea Prouincia appellata. Huic, imperante Syllà, Creta Inſula adiecta, ann. DCLXXIII. poſtquam à Metello Coſ. perdomita eſt. CYRENAICA.

Nvmidia, Iubà deleto, qui Scipioni fauerat, à Iulio Cęſare Prouinciæ formam aſſumpſit: ac noua Africa vocata eſt. Vt illa, quæ Carthaginienſium fuerat, Africa vetus. C. Salluſtius hiſtoriarum ſcriptor, ei primus Pręfectus eſt, Proconſul Pop. Romani. Poſtea Octauius in Triumuiratu vtramque Africam adeptus, ei Fuficium Fangonem legatum pręfecit. NVMIDICA.

MAVRITAN.

MAVRITANIAS duas, veterem, à freto ad Mulucham: nouam à Mulucha ad Ampſagam, in Prouinciæ formam retulit Octauius Cæſar, Boccho vitâ functo, an. Vrb. DCCXXI.

Iſtæ Prouinciæ fuerunt, quas Pop. Romanus nondum Imperatoribus in totum ſeruiens, vſque ad Auguſti Actiacam victoriam, ann. Vrb. DCCXXIII. ſibi & Reip. fecit. Reliquæ verò, quæ præter has memorantur Prouinciæ, Prouinciarúmque diuiſiones, ab Imperatoribus conſtitutæ ſunt: Inter maritimas iſtæ ſunt: Mœſia, Dacia, Britannia, Mauritaniæ, Cæſarienſis, & Tingitanæ: Ægyptus, Cappadocia, Galatia, Rhodus, Lycia, Iudæa, Arabia, Armenia Maior, Pontus Polemoniacus, Bithynia, Galatia, Paphlagonia, Creta, Phœnicia, Dalmatia, Thraciæ, Scythia, Lydia, Pamphylia, Caria, Phrygia minor, Gallia Belgica, Aquitanica, & Alpium maritimarum, Hiſpaniáque tota.

CAPVT VIGESIMVMSECVNDVM.

Aliæ Inſulæ, & Regiones maritimæ, Imperij Romani Prouinciæ factæ, ab exceſſu Auguſti Cæſaris vſque ad Conſtantinum Magnum. Item de Prouinciarum rectoribus.

MOESIÆ. *Plin. l. 3. cap. vlt. Pancir. ad Notit. Imp. Orient. c. 152. & 153.*

Goltz. in Aug. Sigon. in Faſtis. Pancir. ad c. 134. Notit. Orient. Tacit. l. 1. & 5.

OESIA ad Pontum vſque decurrit cum ipſo Danubio: in eâ Thraces, Pontóque contermini Scythæ. Mœſiam duplicem facit Notitia. Primæ Dux imperabat, eíque iuncta erat Dardania. Secundam quoque Dux protegebat, ſub Valeriano, Gallieno, & Conſtantio Imperatoribus. Mœſios, ſiue Myſios, pacis leges accipere Auguſtus coëgit, per L. Piſonem, & M. Licinium Craſſum Proc. ann. Vrb. DCCXXV. Sub Tiberio, à Popæo Sabino Mœſia, cum Achaiâ, & Macedoniâ adminiſtrata eſt.

DACIA. *Iornandes de regnor. & tempor. ſucceſſione. Pollio in Gallien.*

DACIA, à Traiano, victo Decebalo, in Prouinciæ formam redacta eſt, deinde ſub Gallieno amiſſa, cùm in ea Ceronius, vel, vt alij, Cecropius dux eſſet. Demùm cùm illam ægrè Aurelianus recuperaſſet, ipſius populos trans Iſtrum duxit, limitibúſque ad flumen tranſpoſitis, Daciam Ripenſem vſque ad Sauum appellauit: interiorem verò Daciam, Mediterraneam dixit. Olim Dauiam appellatam putat Strabo. Ad Iſtri fontes incipit, in Sarmaticum Oceanum deſinit, quà Scandię Inſulę mari eminent.

Geograph. lib. 7.

BRITANNIA. *Tac. l. 13. 17. & in Agric. Pancir. ad c. 69. N. Occ. & 98.*

BRITANNIAM C. Iulius Cæſar, poſteris oſtendiſſe potius dicitur, quàm tradidiſſe. Claudius Imp. Orcadas Inſulas, proximámque

que Galliarum continenti partem, Imperio subiecit quam Consulariū primus A. Plancius administrauit: aliqui pro Plancio, Plautium legunt, cui successit Ostorius Scapula, huic Didius Gallus, Gallo Veranius, hinc Paullinus, mox Iulius Agricola, socer Taciti historici, qui Monam Insulam in potestatem redegit, nando in aduersam, sine lembis, sine nauibus: circumactáque insula Britannia, castella ad Taum, Glotam, & Bodotriam, ęstuaria, posuit, firmauítque pręsidiis. Sub Alexandro Pręsides eam rexerunt. Constantinus Magnus in quinque Prouincias diuisit, in Maximam Cęsariensem, Valenciam, Britanniam primam, Britanniam secundam, & Flauiam Cæsariensem.

MAVRITANIÆ, Cęsariensis, & Tingitana ad fretum Herculeum iacent: à Cęsareà, & Tingi ciuitatibus dictæ. Vtraque, Boccho rege fatis functo, ab Augusto ordinata est, & vectigalis facta, an. Vrb. DCCXXI. Tingitana Comitem, Cæsariensis Ducem, rectores habuerunt.

MAVRITANIÆ. *Strabo lib. 17. Sig de antiq. iure Prou. l. 1. c. vlt. Pancir. ad cap. 78 Not. Occid.*

ÆGYPTVS à Septentrione Ægyptio pelago, ab Oriente mari Rubro terminatur. Ab Augusto prouincia facta est, victo Antonio & Cleopatrâ, an. Vrb. DCCXII. Tum ne gens licentiâ opum moueret, pręsidio duæ legiones additę, tertia Cyrenaica, & 22. Primigenia. Totidem equitum turmæ, nouemq; cohortes. Cautum, ne Ægypti vllum Senatum, aut magistratum de suis ciuibus haberent. Et quia pręuidebat Augustus, leui pręsidio hęc claustra terræ & maris teneri occupata posse, vetuit edicto, ne quis Senator, aut eques Romanus, nisi se conscio Ægyptum ingrederetur. Cúmq; Senatorij ordinis potentiam suspectam haberet, voluit Pręfectos Ægypti ex equestri ordine creari, eósque annuos, ne diuturnitate potentia inualesceret: primúmq; Ægypti pręfectum dedit Cornelium Gallum, quem à se, pręfectum Augustalem vocauit. Postea Seuerus concessit, vt Ægyptij Senatorem Præfectum haberent. Pręfecto Augustali sex Pręsides parebant, nimirum Lybiæ Superioris & Inferioris, Thebaidis, Ægypti, Arcadiæ, & Augustanicæ. Lybia Superior testamento Ptolomæi, Cyrenarum Regis, ad Romanos venit: Inferior ad eosdem testamento quoq; Appionis regis, Arcadia ab Arcadio Imp. nominata est. Ægypti priscorum temporum partitio erat, ægyptus, Thebais, Lybia, vel sic, Thebaica, Media, Inferior. Extat Romæ obeliscus caractere ægyptiaco à Rege Samneserteo ætate Pithagoræ excisus, deuicta ægypto ab Augusto Romam translatus, & in Circo Maximo positus, cum hac subscriptione. Imp. Cæsar Diui F. Augustus Pont. Max. Imp. XII. Cos. XI. Trib. Pot. XIV. ægypto in potestatem Pop. Rom. redacta. Soli donum dedit. Hunc altitudinis pedum 88. & semis, terra erutum Sixtus V. ad Sanctam Mariam Populi transtulit, erexitque in antiqua basi.

ÆGYPTVS. *Golitz in Augusto. Dio lib. 51. & 53. Pancir. ad c. 117. Not. Orient.*

Marcell. lib. 22.

PONTVS POLEMONIAC.
Pancir ad c.126. Notit Orient post Eutrop. Fusilium, Suet in Nerone, c.18. & Sex. Aurelium.

PONTVM Pompeius, vt præcedenti capite dixi, in prouinciæ formam ordinauit, sed eam Cæsar Mithridati Pergameno concessit: deinde ad Polemonem peruenit, quo extincto, cùm Pythodoris eius vxor nomine filiorum regnum teneret, illud à Nerone imperio Romano adiectum est, Regia mox stirpe deficiente, à Polemone illa prouincia: Pontus Polemoniacus dicta est. Hæc regio à Bosphoro Thracio ad Colchidem prętenditur, à Vicario, deinde à Comite administrata, sub quo Bithynia, Paphlagonia, Cappadociæ, Galatia, & Armenia maior.

BITHYNIA, & GALATIA.
Sext Rufus. Eutr. Dio l 54. Liuius l 93. Appian. bell. Mithridat. Panciroll. ad c 127. Notit. Orientis.

BITHYNIA, & GALATIA Consulares prouinciæ. Gallos Gręcis admixtos, ideóque Gallo-græcos, & Galatas appellatos, Cn. Manlius post victum Antiochum, victos, pacem petere coegit. Hos Deiotarus Tetrarches, Romanis permittentibus, tenuit. Ad extremum sub Augusto Galatia prouincia facta est. Eam primus M. Lollius Paulinus administrauit. A Septentrione Pontum habet. Diuiditur à Bithyniâ, Sangari fluuio: quam Nicomedes Rex, Philopater cognominatus, liberis carens, Augusto imperante populo Romano testamento reliquit. Hanc sub Nerone C. Petronius Procos. rexit. Pontico mari à Septentrione terminatur, Propontide ad occasu. Post Maximum Consularis fuit.

PAPHLAGONIA.
Pancir ad c.128. Notit Orient. Strabo lib.12.

PAPHLAGONVM, Qui ad oram Euxini ad Septentrionem expositi sunt, Rex vltimus fuit Philomenes, qui Romanos hæredes reliquit: exinde à Romanis leges accepit, administrata per Pręsidem, qui Vicario Ponticæ suberat. Interiori Paphlagoniæ vltimus Regum Imperauit Deiotarus, Castoris filius, cognomento Philadelphus.

CAPPADOCIA.
Tacitus lib.2. Dio lib.57. Sext Rufus. Paterc hist. Rom. lib.2. Suet. in Vesp. c.8.

CAPPADOCIA à Septentrione Euxini littus occupat. Archelao per Tiberij crudelitatem extincto, in prouinciæ formam redacta, Q. Veranium legatum primùm accepit, administratorem Populi Romani, diminutis aliquantum tributis, quo mitius imperium speraretur. Ab equite Romano vsque ad Vespasianum gubernata est, sub Vespasiano à viro Consulari. Proconsulem deinde Rectorem habuit, & rursus ad Pręsidem rediit: sub Constantino enim Eutichius Præses Cappadociæ fuit. Eius metropolis Cæsarea, à Tiberio Cæsare nomen sortita, cum antea Mazacha diceretur.

Nouell. 30. de Procons. Cappadociæ. L pen. C. de liberali causa.

CRETA.
Sigon. in Fastis. Lipsius Tacit. l.3. L Diuus. D. ad S.C Turpill. Pancir. ad c.135. Notit. Orient. Dio. Strabo.

CRETA, A Q. Metello Proc. qui indè Creticus appellatus est, ann. Vrb. DCXXVI. Rom. Imp. adiuncta, cúmque Cyrenis in vnam Prouinciam constituta. Hanc M. Brutus Proc. rexit sub Augusto, sub Tiberio Cæsius Cordus, sub Hadriano Saluius Carus. Ante Augustum, Consularem habuit, à Cyrenaicá tum separata. Hic itaque, vbi de Prouinciis sub Imperatoribus Romanis factis loquor, Cretæ administrationem cum Cyrenaicá confundo

fundo, vt ex edicto Augusti gubernatio ista sub Imperatoribus fuisse sciatur. Paulò ante Constantinum, Creta sub Vicario Macedoniæ fuit, mutatâ prouinciarum formâ.

ARABIA. *Strabo lib.16. Pancir.ad c.106. & 146. Notitiæ Orient.*

ARABIAM, Inter Arabicum & Persicum sinum, primus Ælius Gallus ab Augusto missus, armis subegit. Rebellantem Traianus in prouinciæ formam redegit. Huic preses imperabat.

PHOENICIA. *Sabell.Enn.7. l.4. Marcell.lib.14.*

PHOENICE à Syriâ ab Adriano diuisa est, & specialis prouincia facta: ab Occidente mari Ægyptio terminatur. Sub Constantino ducem habuit Serenianum: post Vadomarium. Ante Consularem habebat, qui Tyri residebat.

ARMENIA Maior. *Ptolomęus tab 3. Asiæ Sext.Ruf. Pancir ad c.131. Not.Orient.*

ARMENIA Maior parte Hircani, siue Caspij maris terminatur ab Oriente. Hanc primùm Romani sub Augusto, Ducibus Tiberio, & Caio Cæsare viderunt, Domitius Corbulo sub Nerone domuit, Traianus prouinciam constituit, Tygrímque Parthici & Romani Imperij finem posuit. A præsidibus administrata est.

IVDÆA. *Ioseph.lib.7. bell. Judaici, c 28.*

L.si quis.C de decurio.L.55.C.eod. tit.L.42. C.Theodos. de appellat. L.28. C.Th.quor. appellat. non recip. Pancir in Notit. Orient.c.98.

IVDÆA, Quæ ad Syriacum mare extenditur, alióque nomine Palæstina vocatur, à Vespasiano & Tito subacta, Syriæ adiuncta est: vtramque prouinciam sub Vespasiano rexit Cesennius Petus, Asiæ Proconsul. Postea à Traiano à Syriâ diuisa est: à Consulari, mox à Proconsul.administrata. Sub Iuliano Consularem habuit Palæstina, Proconsul.sub Gratiano. Ante à Pompeio domita, primo Herodi concessa est, deinde Archelao, Philippo, & alteri Herodi. Quibus extinctis, prouincia facta est: sed eam rebellantem cum Lyciâ, Rhodo, Byzantio & Samo, quæ antea liberæ fuerant, Imp. Romano Vespasianus addidit.

DALMATIA, siue DELMATIA. *Sigon.in Fast ann. 724. Suet.in Aug. cap.20.& 21. Goltz in eodem. L.3 § idem Diuus. D.de testib. Sigon. de antiq. iure Prou. l.1.c.7.& in Fast. ann.712.*

DALMATAS primùm L.Metellus, C.Cosconius, deinde Agrippa, post Augustus domuit, vicinos Macedonum ad Adriaticum mare populos. Hos rebellantes Tiberius iterum, Augusto regnante, in potestatem redegit, coëgítque tributa soluere. Isti sicut & Macedones sub Hadriano à Proconsule regebantur, exemplo Iulij Cæsaris, qui imposito Dalmatis tributo, & acceptis obsidibus, P.Vatinium Proc.in eam prouinciam miserat.

THRACIÆ. *Tacit. lib.27. Pancir.ad c.133. Not.Orient. Sigon.in Fastis.*

THRACIÆ duæ, Superior, Europa dicitur, Bizantina regio supra Athum fluuium in mare porrecta: Inferior, citra Athum ad mare vsque Ægæum, propriè Thracia: Sub Galbâ à Procuratoribus regebantur. Deinde Consulares factæ, Vicario Thraciarum paruerunt: postea Duci. Subactæ sunt Augusto rerum potiente, à M.Licinio Crasso, ann.Vrb. DCCXXV. Antea à Sullà domitæ ann.Vrb. DCLXIX.

SCYTHIA. *Vopisc.in Aurel.*

SCYTHIA per oram Ponti Euxini ad Istrum extenditur. Imperante Valeriano Amulium Saturninum sui limitis Ducem habuit.

LYDIA, &c.

LYDIA, Pamphylia, Lycia, Caria, Lycaonia, Pisidia, & Phry-

 giæ,

L.1.C. de capit. ci ui. eximend. & L. 2 C. de censu, siue adscriptitia. Ptolom. in Asiæ tabulis. Panciroll. ad Not. Orient. c. 123. 124. 125. L. 6. C. de delator. Strabo lib. 12. Ptolom. in Asia. L. 4. C. Theodos. L. 2. eiusd. C. de aduocat. fisci.

giæ, à Consularibus & Præsidibus administrabantur, primò sub Procons. Asiæ, postea sub Vicario diœceseos Asianæ. Imp. Constantino regnante Lycia & Pamphylia ab vno Præside regebantur. Pamphylia ad pelagus excurrit, quod ab eâ Pamphylium vocatum est: sicut Lycium à proximo Lyciæ littore. Lydia inter Cariam & Hellespontum iacet, Antiocho à L. Scipione adempta. Prius Pro-prætorem, mox Proc. habuit, Gratiano Imperante. Caria ab occasu mare Icario, vel Ægæo alluitur, à meridie Carpathio. Phrygia Minor ad Hellespontum iacet, Epictetum & Hellespontiacum, & Troadem antiqui nuncuparunt. Pacatiana postea appellata est, forsan ab Ouinio Pacatiano, qui sub Constantino P. Pr. Orientis, in eâ diu resedit, ac Consul, & Præf. Vrb. fuit.

RHODVS, & aliæ Insulæ. Pancir. ad c. 101. Not. Orient.

RHODVS, Aliæque Insulæ, quæ Asiæ adiacent, sub Præside Insularum Asiæ fuerunt. Earum nomina sunt: Tenedos, Lesbos, Icaria, Posidium, Samos, Arcesine, Begialis, Minya, Astipalea, Sime, Cesi, Coos, cuius incolis Augustus Cæsar tributum C. talentorum remisit, pro Veneris statuâ, quam illis abstulit, & Romæ C. Iulio Cæsari dedicauit. Liberæ omnes vsque ad Vespasianum fuerunt, qui eas dato Præside prouincias fecit.

GALLIÆ. BELGICA, ALPIVM MARITIMARVM. & AQVITANIC. Panciroll. ad c. 68. Not. Occidentis. Sigon. in Fastis.

GALLIAS in tres Prouincias Iulius Cæsar, bello occupatas, diuisit, in Aquitanicam, Lugdunensem, & Belgicam: iis quartam addidit Augustus, nimirum, Narbonensem, quæ iam ante Iulium prouincia erat Pop. Romani, Constantinus XVI. Prouincias fecit, quarum maritimæ sunt, Belgica prima, Belgica secunda, Alpium maritimarum, Aquitanica prima, Aquitanica secunda, Narbonensis prima, & Narbonensis secunda. Mediterraneæ verò istæ. Viennensis, Lugdunensis, Germanica prima, Germanica secunda, Alpium Peninnarum, Maxima Sequanorum, Nouempopulorum, Lugdunensis secunda, Lugdunensis Senonia. Ex maritimis duæ Consulares, reliquæ Præsidiales. Deuictis Gallis quadringẽties sestertium Iulius Cęsar imposuit, ann. Vrb. DCCIII.

Card. Baron. in Cod Vatic. bibliothec. in Martyrol. dies 21. Octob. ARMORICA.

Longum post tempus cum Maximinus Gallias inuasisset, ac vicinos Britanniæ Armoricos expulisset, vacuam prouinciam inter Britannos milites diuisit, nouósque colonos in eam misit. Vnde illa prouincia minor est dicta. Huic dux præfuit, qui in Notitià Occidentali. Dux tractus Armorici & Neruicani appellatur: cuius, sub Diocletianos Dux fuit Carausius, sicut Belgicæ secundæ Dux Valentinianus sub Galbâ.

Eutropius lib. 9. Panc. ad Not. Occid. cap. 87.

HISPANIA. Panc. ad Notit. Orient. c. 98. & ad Not. Occid. c. 67.

HISPANIAM Primi omnium Cn. & P. Scipiones initio secundi belli Punici sunt ingressi: inde variè possessa, & sæpè amissa, tandem vniuersa ductu Augusti facta est stipendiaria. Q. Ælio, & M. Iunio Coss. in Citeriorem cis Iberum, & Vlteriorem diuisa est. Hæc à Proconsule regebatur, illa à Prætore. Augustus totam,

tam, sub iugum missam, in tres Prouincias diuisit, Beticam, Lusitaniam, & Tarraconensem. Beticam P. Romano reliquit, in quam Prætor mittebatur: alias sibi permisit, próque suo arbitrio Legatos administratores misit. Sed Tiberius Cesar Beticam cum aliis Prouinciis in se transtulit, & illi Proconsulem Vrbium Serenum præfecit. Is magistratus vsque ad M. Antonium continuauit. Postea Hispaniam Pręsides rexerunt. Seuero imperante, à solo Mæcio Probo est administrata. Constantinus tandem septem Prouincias fecit, Lusitaniam, Beticam, Gallæciam, Carthaginensem, Tarraconensem, Tingitanam, & Balearem. Harum tres primæ Consulares, reliquæ Præsidiales fuerunt.

Hæ Prouinciæ maritimæ sunt tam à Pop. Romano, de quibus capite pręcedenti, quàm ab Impp. factæ, de quibus hoc capite. Is autem ordo Rectorum in Prouinciis fuit. Cùm extra Italiam Romani arma sua protulissent, Prouincias subigere cœperunt: primùm Sardiniam, Corsicámque & Siciliam: deinde Hispaniam & Galliam Narbonensem, in quas totidem Prætores, quot Prouinciæ in ditionem venerant, miserunt. Cùm verò Pętores tantùm Prouincias regerent, captâ Africâ, & propagato latius Imperio, placuit: vt qui priore anno Coss. fuissent, sequenti, Procoss. Prouincias administrarent. Augustus rerum potitus, Reip. formam immutauit, Prouincias inter se & populum diuisit. Validiores, quas annuis magistratuum imperiis regi nec facilè, nec tutum erat, ipse suscepit: ceteras Procoss. sortito permisit. Ita S.P.Q.R. Africam, Numidiam, Cyrenen cum Cretà, Asiam, Bithyniam, Pontum, Græciam, Macedoniam, Epirum, Delmatiam, Siciliam, Sardiniam, & Hispaniam Beticam concessit, sibi verò sumpsit, vtramque Hispaniam reliquam, Lusitaniam nimirum, & Tarraconensem, Galliam vniuersam, Narbonensem scilicet, Aquitanicam, Lugdunensem & Belgicam, & earum colonias: item & Germaniam. Hinc in Oriente Cœlosyriam, Phœniciam, Ciliciam, Cyprum & Ægyptum. Cyprum tamen postea, & Narbonensem Galliam, vt & alias alio tempore Prouincias, exceptà Delmatiâ, cum populo permutauit. Sic decem Prouincias suscipiens, magistratus in eas misit pro libito, quos appellauit Legatos, etiam si Consulares viri essent: & Proprætores, quòd Prætoris officio fungerentur. Illos verò magistratus, qui à S.P.Q.R. in Prouincias XIII. reliquas mittebantur, etiam si Consules non fuissent, quia tamen eorum loco imperarent, Proconsules nominauit, qui ex Senatoribus etiam non Consularibus sorte lecti, anno tantùm in imperio manebant, & sex fascibus, Consularibúsque insignibus, pomerio vrbis egressi, donec reuersi fuissent, vtebantur: nullum in milites ius habentes, ensem, nec chlamydem gestabant. Contra Legati, siue Proprætores,

L. 2. capta D. de orig. iur. L. Flor. l. 1. Liuius lib. 2. de bell. Macedon. Fenestell. de officio Proconsul.

Suet. in Aug. c. 47.

L. pen. D. de off. Præsid. Dio lib. 53. Ascon. 3. in Verr.

tores, qui postea Præsides, & Legati Cæsaris appellati sunt, vbi in Prouincias Augusto concessas ibant, quinque fasces præmittebant, militibúsque imperantes, & ense, & chlamyde muniebantur, & quantùm Cæsari placuisset, in magistratu manebant. Italiæ verò Præsidibus, qui militibus imperabant, ideò Prętoris nomen imposuit, quia veteres, exercitus Imperatores, Prætores vocabant. Hi postea Prætoris nomine abolito, Correctores nuncupati sunt. Imperio demùm Constantinopolim translato, isti omnes Duces, Vicarij, & Comites vocitari cœperunt. Qui secundùm illam magistratuum formam, quam Constantinus inuenit, quatuor Præfectis Prętorio paruerunt, sub quibus omnis Rom. Orbis distributus est. Prętecto Prætorio Orientis, quinque Dioceses tributæ sunt: Oriens, Asia, Pontus, Ægyptus, & Thracia. Præfecto Prætorio Illyrici, duæ datæ sunt, Macedonia, & Dacia. Prętecto Prætorio Italiæ, Africa, & Illyricum occidentale. Præfecto Prætorio Galliarum, Hispaniæ, & Britanniæ. Olim erant & Prouinciæ Quæstoriæ, vt Cyprus, ad quas ibant exigendorum tributorum nomine, hi qui Quæstores dicebantur, & ius populis, Prætoris vice, dicebant. Verùm ius gladij non habebant. Prius Proconsules comitabantur, & tributa exigebant, postea per se prouincias administrauerunt. Eorum loco Impp. suos Procuratores creauerunt, qui Proconsules præsidésve in prouinciam sequuti, aliquod imperium habebant. Causas fiscales iudicabant: cúmque præsidis loco regionem aliquam administrabant, imperium quidem habebant, sed maiorum magistratuum insignibus vti non poterant. Sic maioribus prouinciis maiores magistratus, id est, spectabiles, quales sunt proconsules. Mediis, Consulares & Correctores. Minoribus, præsides & Quęstores sunt præfecti. Proconsulares Prouinciæ antea XI. fuere, postea ad tres redactæ sunt, nempe ad Asiam, Achaiam, & Africam; quâ amissâ, priores duæ tantùm Proconsulares manserunt.

Bulenger. Imperij Romani, l. 3. c. 4.

Cic. in epist. ad Q. Sextil. Rufum. Dio lib. 51. & L. 1. D. de offic. Quæstor. L. vlt. D. de offic procurat. Cæsaris. L. nequidquam D. de off. Procons.

Panc. in Notit. Orient, c. 118. Bulenger. Imperij Rom. l. 2. c. 2.

CAPVT VIGESIMVMTERTIVM.

Classes, Naualia, Stationes, Magistratus, dignitates, & officia Classica apud Romanos, qui à Græcis multa desumpserunt, vsque ad Constantini Magni tempora. Stationariæ eorum Classes & Annonariæ. Inter quæ vocabula aliquot nautica recensentur.

ET hæc quidem generaliter de Magistratibus, qui terrestres maritimásque Prouincias vsque ad tempora Constantini regebant. Nunc ad classes, Naualiáque, & officia

ficia eorum, qui apud Romanos vniuersæ classi, aut in naui imperium habebant descendendum puto, & vocabula publico dare, quibus magistratus classici, & ij, qui aliquo munere speciali in naui fungebantur designari solebant. CLASSIS ab equitum classe dicta, erat enim primis temporibus consuetudo ab equitibus stipendium exigere in classem: eadémq; Numina ab equitibus, & nauigantibus colebantur. Neptunus scilicet & Castores. Classes autem antiqui dixerunt, authore Festo, quos nunc exercitus vocamus. Similiter sicut Equitibus, sic & classiariis sua decursio fuit. Legimus apud * Liuium Naues longas LV. Carthaginiensium cum Bomilcare classis præfecto in magnum portum Syracusis ex alto decucurrisse. Et alibi. Remiges, classicósque milites tranquillum in altum euectos, simulachrum naualis pugnæ expertos, decurrentes. Atque hæc tum Equitum, tum classicorum decursio, alio nomine transuectio dicebatur, in memoriam apparitionis Castorum. Naualia, erant loca, vbi naues stabant post fabricationem. Socij nauales, dicebantur artifices nauium, & aliquando etiam illi, qui cum ciuibus Romanis in classe pugnabant. STATIONES nauales differebant à Naualibus, quod opportunitate belli, in iis naues consistebant ad maris littus, cùm è naualibus, quæ in terra erant, immitterentur nauigia in mare. HYBERNA appellantur loca, in quæ hyemen naues sustinebant, ob id tributum togarum, vestiúmque indicebatur, queis, permanentes in classe, frigus arcerent. ARMAMENTA dicebantur, omnia arma & instrumenta, quæ in classe erant. Armamentum, Arsenale, siue repositorium nauium, armorúmque & instrumentorum ad classem & classicos vsus fabrefactorum. Quale Venetum, & Constantinopolitanum. Vnde armamentaria, conditoria armorum, machinarúmque. COMMEATVS naualis præter temporariam abeundi facultatem, prætérque rem annonariam, accipitur, pro itu & reditu classis, Melitenses Equites Carauanam vocant. NAVTICA nomina sunt, deducere classem, subducere, deportare, ponere carinas, hoc est, mari dare, extrahere è mari, traducere in aliud littus, fabricare naues. Exonerare nauim, alleuiare, sarcinarum iacturam facere, onerare, saburrare, remigio, & vento nauigare, in alto nauigare, immittere in terram naues, exscensionem facere, soluere à terra, concutere, expandere, remittere, retrahere vela: ancoras soluere, iacere, mergere: alligare oras, vel tonsillas: appellere nauem tranquillo, facili portu, dextro vento, securâ, tempestiuâ nauigatione. Mare asperum, concauum, procellosum: fluctus insurgens, ad terram ruens, reciprocans. Vento aduerso, contrario, incerto, immenso, ad latus ingrauescente,

Volfgang. Lazius Commentar. Reip. Rom. lib. 6. c. 5.

*Dec. 3. l. 4. 6. & 9.

Dionys. lib. 6. Ant. Volfgang. Comm. Reip. Rom. l. 4. c. 7. Rosinus Antiq. Rom. l. 4. c. 11.

Iul. Poll. Diction. lib. 1. c. 9.

ad parietes incidente, circumflante, circumstridente. Mare confuso, repugnante: gubernaculo parere recusante, contumaci naui, pertinaci, gubernatoribus. Resonuit fluctus, in nauis concauitatem descendit. Nauis tempestate turbata, collisa subuersa, fracta, impacta, dissoluta, aperta, laxatis compagibus, malo fracto, ruptis velis, clauo, antennis, cautibus, syrtibus, impacta. Prælij verò vocabula ista sunt, impellere nauim, instruere classem, condensare ordines, per interualla constituere, signa tollere, adnauigare, congredi, concurrere, confligere, perrumpere, perforare, penetrare latera, terebrare rostro, detergere remos, oppugnare, demergere, dissoluere, naues captiuas facere, remulco trahere, vulnerare, retro agere, repellere, detinere, afflictas curare, reparare, compingere, coagmentare: tollere, præcidere, ponere, siue iacere, moliri, siue præparare anchoras ad iactum. Stare ad anchoras, hoc est, iactis anchoris naues tenere in statione. Poëtica sunt; incumbunt venti pelago, vastos voluunt ad littora fluctus, ruunt, stridens Aquilone procella velum aduersa ferit. Franguntur remi, vndis dat nauis latus, dehiscit, torquet in saxa, vrget in breuia, illidit vadis, atque aggere cingit arenæ, rapidus vorat omnia vortex. Contra tempestatem ista, demittere cornua, antennis velum subducere, munire latus, ventis vela negare, refundere æquor in æquor, viam lethalibus vndis obstruere, pice, cera, stupa. Iis & aliis vocabulis, ars nauigationis illustrata, quà quæsitæ Romanis opes, & victoria, euitatumque naufragium: quod, non modò classis hostilis impetus, vada, syrtésque metuendum faciebant, sed & hibernæ tempestates, certáque tempora, quibus claudi maria dicebantur: à III. Eidus Nouemb. ad VI. Eiduũ Martij. Vetabat enim Hesiodus, post Virgiliarum occasum nauigare: puniúntque Romanæ leges Prouinciarum Rectores, qui intra vetitos dies, naues portubus soluere permittunt, ante Natalem nauigationis; qui, dicto die, solemni certamine, publicísque spectaculis apud plerasq; Gentes celebrabatur. Ægyptij, Isidi, siue Lunæ, quæ humido Elemento atque æstubus præest, sedatis hiberuis tempestatibus, & lenitis maris procellosis fluctibus, nauigabili iam pelago, rudem dedicabant carinam, primitiásque commeatus sacerdotes Deæ libabant. Romani verò Neptuno ludos & sacra faciebant, post quæ, aperiri & libera fieri maria dicebantur. Adeò, vt hoc sensu, tam Clusij, & Patulci cognomina Neptuno, quàm Iano tunc conuenerint. Isti autem tardè omninò pelagus ingressi sunt. Nondum Roma mare vsa erat ad bellum, cùm DVVMVIRI NAVALES Populo iubente, creati sunt, Anno conditæ vrbis Romæ CDXLII. C. Iunio Bubulco III. Q. Æmilio Barbula II. Coss. rogante M. Decio Tribuno Plebis. Horum

L. vin. C. De offic. Rector. Prouinc.

Veget. Apuleius Milesior. lib. 11.

Seldenus in præfat. Maris Clausi.

Liu. l. 40. & 42. Fenestell. de magistr. Rom. c. 25. hoc accidisse ait. M. Valer. P. Decio Coss.

Horum officium erat, classem parare, reficere, & ornare: curare, vt annona, & merces in vrbem deueherentur: déque eâ ius dicere. Postea tamen factum est, vt Imperium in classem haberent. Námque ann. Vrb. DLXXII. à Coss. P. Cornelio Cethego, & M. Bæbio Tamphylo Duumviri nauales creati sunt, C. Matienus, & C. Lucretius bello Ligustico, singulisque eorum X. naues assignatæ, quibus ora maritima tuta esset. Promontorium Mineruæ, quod in Africâ est, vtriusque potestati meta datum. Matienus dexteram partem vsque ad Massiliam, læuam Lucretius ad Barum tuebatur. Et Matienus quidem cum Liguribus Ingaunis classe conflixit, eorúmque naues XXXII. cœpit. Sequenti anno L. Cornelius Dolabella Duumvir naualis nominatur. Propriè tum Duumviri Nauales, quasi Proprætores, vel legati erant, qui in classe imperium post Consules aut Proconsules habebant, vt, quò imperatum erat, classem deducerent, & hostes mari aggrederentur. Postea, cùm Consules omne Imperium in terrestres, maritimósque exercitus traxissent, factum est, vt non nisi rarissimè Duumviri Nauales nominarentur, vt scilicet classem instruerent, reficeréntque, eandem ad bellum ituram, sociis naualibus, remigibus, commeatúque complerent, armamentísque & machinis ad pugnam naualem necessariis. Quamuis & hoc munus ipsi Consules plerunque vsurpauerint, nec alios permiserint, classem, quâ in hostes ituri erant, vel instruere, vel reficere. Primum Romanæ classis PRÆFECTVM inuenio, L. Valerium, qui à Tarentinis prœlio nauali victus, & demersus est, ann. Vrb. CDLXXII. Tum Romani, non suis, sed alienis nauibus è sociis acceptis, prœliabantur. Appius Claudius Consul Romanorum primus in Siciliam classe traiecit, ann. Vrb. CDXXCIX. Duillius verò primus classe conflixit, triumphauítque victis hostibus. Ille Tarentinorum, Locrensium, & Neapolitanorum nauibus in Siciliam vela fecerat. Hic nouâ classe constructâ, Romanis primùm in nauibus pugnauit, ann. CDXCIII. Postea creati Consules, terrestrem, & maritimum exercitum sortiebantur. L. Cornelio Scipioni Consuli, sequenti anno classis imperium obuenit. Aulo deinde Attilio Regulo. Post L. Manlio Vulsoni, C. Sempronio Blæso, C. Aurelio Cottæ, L. Metello, C. Catullo, & aliis succedentibus per annos singulos Consulibus, quorum vni quotannis terrestris exercitus, aut in vrbe imperium mandabatur: alteri verò classis tradebatur. Si duplex bellum mari ingrueret, Consulum vnus, & Prętor mittebantur. Sic an. Vrb. DXIX. Classem in Ligures Sp. Caruilius Consul sortito accepit, P. Cornelio Prætori Sardinia cõcessa est. Bello Illyriis illato, ann. Vrb. DXXV. cùm Consules tot expeditionibus non sufficerent, Proconsuli Cn. Fuluio Centumalo

Sigon. de antiq. iure Prouinc. l. 3. c. 7.
Liuius Decad. 4. lib. 10.

Alex. ab Alex. lib. 3. c. 16.

Sigonius in Fastis illius anni.

classis data est. Ita tum Consules, tum Proconsules bella agitauêre: durauitq; hic ordo, donec totâ Sicilia in Prouinciæ formam redactâ, an. Vrb. DXL. M. Marco Marcello proconsuli Sicilia finibus eis quibus regnū Hieronis fuisset: P. Lentulo Proprętori, prouincia, eiusdem Siciliæ vetus, mandata est: T. Otacilio classis, Q. Mucio Sardinia, qui neq; Consules, neque prętores fuerant. Ann. verò DXLVIII. P. Corn. Scipioni Cos. extra sortem Sicilia & triginta naues rostratæ decretæ sunt. Prætoribus postea imperium in classes concessum est, ann. quippe DLXIV. L. Æmilius Regillus de Rege Antiocho, Q. Fabius Labeo ex Creta, Prętores ambo, classes diuersas superiore anno sortiti, naualem triumphum duxerunt. Ann. quoque DXXCV. Perseus Macedonum Rex apud templum Samothracum, à Cn. Octauio prętore, classis præfecto, captus est, qui ob id sequenti anno triumphauit proprætore, cum L. Æmilio Paullo proconsule, cum quo illud bellum confecerat. Bello Punico vltimo, Consules duo, L. Marcius & L. Manilius vnà contra Carthaginienses missi, pari imperio in naualem & terrestrem exercitum: tamen inter vtrúmque conuenit, vt Marcius à mari, Manilius à terrâ vrbem obsiderent. Iis L. Mancinus à Senatu præfectus classis, cum L. Pisone Consule successit. Postea P. Scipioni extra sortem Africa commissa est, missúsque cum Scipione Consule in locum Mancini alius classis prę̈fectus. Sic nunc Consules ipsi, nunc proconsules, nunc etiam prætores, vel proprætores imperium in Romanam classem habuerunt: donec, post L. Lucullum, cui bellum Mithridaticum decretum erat, & L. Cottam ann. DCLXXXIX. Consulem alterum, cui classis commissa, Cn. Pompeio non naualis exercitus, sed totum maris Imperium demandaretur, quà longè latéque patet à Gaditano freto ad Syriam & Pamphyliam, & rursus ab Ægypto Lybiáque, ad Hellespontum. Vnde in numis argenteis, caput Neptuni cum tridente, trophæum nauale: columna cum super imposito Neptuno reduce, sinistro pede nauis rostrum calcante, infra quem, triremis, fuscina, & aquila legionaria, monstrúmque marinum. Item & in alio numo Neptunus dextro pede rostrum nauis premens, dextra ἀφλαστήριον, siue amplustre tenens, cum hoc titulo: CN. MAGNVS IMP. ITER PRÆFECTVS CLASSIS ET ORÆ MARITIMÆ EX S. C. Additum prętereà à populo, vt Pompeius ad piraticum bellum conficiendum XV. ex Senatorio ordine sibi viros legeret, quibus suo arbitrio legatorum nomine vteretur. Tum primùm sub vnius viri imperio Romana classis in diuersas classes diuisa est. Naues Tiberio Neroni, naues Manlio Torquato distributæ, quibus Iberiæ littus tuerentur. M. Pompeio, Gallici maris & Ligustici tutela mandata est. Lybici, Sardoi, & Corsici Lentulo Marcellino & P. Attilio. Italiæ ora L. Gellio, & Cn. Lentulo: Siculum

Apud Occonem.

lum & Ionium pelagus, Plotio & Terentio Varroni, Imperator Pompeius concessit. Peloponnesi, Atticæ, Eubœæ, Thessaliæ, & Macedoniæ pelago ab eodem prępositus est L. Cinna: Ægæo & Hellesponto, L. Cullius. Bithyniæ, Thraciæ, & Propontidis securitati. P. Piso. Lyciæ denique, Pamphyliæ, Cypro, Phœniciæque datus est, Metellus Nepos: vnicuique certo nauium numero attributo, & omnibus Imperatoris vnius Imperio parere iussis. Immensa illa & formidabilis Reip. potestas fuit, cuius exemplo ceteri Imperatores, non iam ex authoritate Senatus & populi, sed ex arbitrio suo vsi sunt. Sic Iulius Cæsar, inconsulto Senatu, D. Brutum, contra Venetos, Gallos in Oceani littore, classi pręfecit, sic eundem contra Massilienses. Sic L. Nasidium legimus Pompeij nauibus, sine authoritate Senatus, vel populi Romani præpositum. Iussi quoque à Cæsare, Dolabella & C. Antonius occupare fauces maris Adriatici, contrą eos Octauius & Libo legati à Pompeio missi sunt, qui D C. nauium classe conflatâ, Asiaticis nauibus D. Lælium pręfecerat, C. Triarium Syriacis, C. Cassium Rhodiis, C. Marcellum, & Cn. Pompeium Liburnicis, Tribonium & Octauium Libonem Achaicis. Cæsarianæ classi in duas partes diuisæ, P. Sulpitius & M. Pomponius imperabant. Additi & alij vtrinque legati variis classibus, bello ciuili cuncta tum permittente. Post hos Cassius Cæsaris interfector, L. Statium Murcum, & Domitium Ænobarbum, suæ classi pręposuit. Sextus verò Pompeius à Senatu classi & oræ maritimæ, administrandæque rei naualis pręfectus est: qui honos antea M. Antonio, Triumuiri patre, ann. Vrbis DCXXCV. attributus fuerat, sub alio nomine, námque Curator oræ maritimæ, non Præfectus classis & oræ maritimæ appellatus est. Augusto pręfecti classis tunc erant Q. Saluidienus, Q. Caluisius, & Domitius Caluinius: Augustus verò Imp. nominatus, M. Agrippam Præfectum oræ maritimæ & classis dixit. Pompeianis nauibus imperabat Menodorus, post Menodorum, qui ad Augustum confugerat, Menecrates, cum Demochare, deinde & Apollophanes: omnes huius, aut illius legati ab Imperatoribus soli nominati & facti. Similiter Canidium, & L. Nasidium M. Antonius Triumuir imperium in naues suas habere iusserat. Cùm verò victor Augustus Romani Imperij fræna regenda solus suscepisset, ciuilibus tumultibus consumptis, etiam S. P. Q. R. authoritatem in se transtulit, vnus, Imperator & Respublica. Libertinum militem ad tutelam Illyrici maritimi, & Rheni fluminis commisit. Curatores aluei Tyberis fecit, Ostium Euphratis, Africæ, Arabiæque littora, Ægypti, Hispaniæque maritima præsidiis firmauit. Thraciam Rhæmetalces, ripam Danubij legiones duæ in Pannoniâ, duæ aliæ in Mœsiâ defendere iussæ sunt. Missæ & in Dalmatiam duæ,

Suet. in Aug. c. 25. & 37. Goltz. in eodem. Veget. rei militar. l. 4. c. 31.

quæ ſitu regionis, illis à tergo erant: ſi quod repentinum auxilium Italia poſceret, præſens omninò & ſalutaris defenſio, aduerſus hoſtes. Idem fecit in Sauo contra Dacos, collocata altera claſſe ad Segeſtam, altera in agro Sirmienſi. Italiam ipſam duabus claſſibus muniuit: quarum altera in Supero, ſiue Hadriatico mari, Rauennæ: ad Epiri, Macedoniæ, Achaiæ, Propontidis, Ponti, Orientis, Cretæ, & Cypri cuſtodiam: altera in Thuſco, ſiue Infero mari, Miſenis: Galliarum, Hiſpaniarum, Mauritaniæ, Africæ, Ægypti, Sardiniæ, atque Siciliæ tutelæ vigilabat. Vtraque Prętoriana appellata quòd ſicuti Prætoriani milites pro ſalute Principis excubabant, ita & Claſſes illæ pro totius Imperij tutelâ. Vel quòd primæ, ſiue pręcipuæ eſſent in mari, ſicut Prętoriæ ceteræ ad cuſtodiam Principis. In ſingulis Claſſibus cohortes decem erant, ſingulis Tribunus imperabat. Cohors autem mille militum erat. Ceterum, cùm Legionarius omnis miles ciuis Romanus eſſet, in claſſibus extraneus fuit. Reſcriptum in marmore etiam hodie Venetiis extat, Adriani Imp. quo militibus Claſſis Miſenatis Prętorianæ, ſtipendia XX. meritis, ius ciuium Romanorum, iis, poſteríſque eorum & vacationem concedit. Non ſic Rauennatibus, quorum vrbs vetus municipium Romanæ Vrbis fuit, quæ eodem cum Romanis iure vtebatur, & ad ſuffragia vocabatur, quoties ambitus extra Romam ſuffragatores quęrebat. Heberi tempore, qui ſextus à Noëmo fuit creditur ędificata, hinc Vmbris habitata, mox Senones Galli, qui terras ab Vſento ad Atheſim tenebant, incoluerunt: eámq; Italiæ hodiernæ partem, Ciſpadanam Galliam vocauerunt. Subactâ à Romanis Ciſalpinâ Galliâ, & Prouincia P. Romani factâ, in eâ Rauenna fuit, ann. V.C. DXXI. cæſo Virdumarum Inſubrium Gallorum. Cùm ſitus loci ad claſſem oportunum iudicatum eſſet, ibi Municipium collocatum, cuius ciues ſuffragiis, muneribus, & honoribus iiſdem, quibus reliqui ciues Romani fungebantur, cum immunitate tributorum: quibus maritimæ etiam vrbes plerunque exemptæ, quòd ſumptus in claſſem ſociósque nauales, & milites ſuis impenſis cùm res exigebat, Reip. darent. Quod Rauenna Municipium Rom. eſſet, teſtatur infra ſcriptum monumentum Mutinæ extans.

Strabo lib. 7.

Vegetius lib. 5. de re militari.

Lipſius de magnit. Imp. Rom. l. 1. c. 4.

Hieronym. Rubeus in hiſt. Rauennat.

P. VETTIO
P. FIL. CAM. SABINO EQ. P. III. VIR
ÆD. POT.
ET MAG. MVNIC. RAVEN. CORNELIA MAXIMINA
MARITO INCOMPARABILI ET SIBI VIVAT POSVIT.

Hanc vrbem cauato iam portu, Auguſtus ad ſecuritatem Græciæ Aſiæque, claſſe muniuit, erat autem portus CCL. nauium capax,

capax, nunc recedente mari, & accreſcente terrâ, arenis obſitus. Hunc, mœniáque vrbis & portas dirutas reſtaurauit Claudius Imp. Ann. v. DCCXCV. ſed & an tempore Auguſti Claſſis, & Cæſarea, eiuſdem Vrbis ſuburbia eſſent, nihil comperti habeo. Extitiſſe tamen vtraque ab eo tempore, facillimè inducor. Quòd in primo ſuburbio claſſiarij permanerent, in ſecundo milites claſſici, à nomine Auguſti, Cæſarei appellati, vnde nomen primo ſuburbio Claſſis, alter Cæſaris. In tanta autem portus celebritate, primum ſuburbium facta eſt vrbs, quæ muris cincta, à militibus claſſis, & mercatoribus, nomen Claſſis retinuit, ante Imperium Didij Iuliani, vt eſt apud Spartianum. Ceterum, cùm Sinus Adriatici, Ioniíque maris, oportunior, & celebrior vrbium Rauenna eſſet, tutelarem Deum habuit Neptunum, templúmque nobiliſſimum ei dicatum, extructúmque à L. Publicio Italico, XXVIII. Decuriæ Rauennatis Decurione, in quo Neptunalia auguſtiſſimis ludis peracta, eo loci, quo nunc D. Franciſci ædes conſtituta eſt. Sub cuius porticu, hæc inſcriptio legitur.

FLAVIÆ. Q. F. SALVTARI. CONIVGI. RARISSIMÆ. L.
PVBLICIVS. ITALICVS. DECVR. ORN. ET. SIBI. V. P. HIC
COLL. FABR. M̄. R̄. HS. X̄X̄X̄. N̄. VIVVS. DEDIT. EX
QVOR. REDITV. QVOD. ANNIS. DECVRIONIB. COLL. FABROR.
M̄. R̄. IN ÆDE NEPTV. QVAM IPSE EXTRVXIT. DIE
NEPTVNALIORVM. PRÆSENTIBVS. SPORT. *. BINI. DIVIDE-
RENTVR. ET DEC. XXVIII. SVÆ. *. CENTENI. QVINQVA-
GENI. QVOD. ANNIS. DARENTVR. VT. EX. EA. SVMMA. SICVT
SOLITI. SVNT. ARCAM. PVBLICIORVM. FLAVIANI. ET. ITALICI.
FILIORVM. ET. ARCAM. IN. QVA. POSITA. EST. FLAVIA
SALVTARIS. VXOR. EIVS. ROSIS. EXORNENT. DE. X. XXV.
SACRIFICEN. QVE. EX. X. XIIS. ET. DE RELIQ. IBI
EPVLENTVR. OB. QVAM. LIBERALITATEM
COLL. FABR. M̄. R̄. INTER. BENEMERITOS. QVOD
ANNIS. ROSAS. PVBLICIIS. SVPRA. S. ET FLAVIÆ. SALVTARI.
VXORI. EIVS. MITTENDAS. EX. X. XXV. SACRIFICIVMQVE
FACIVNDVM. DE X. XIIS. PER. MAGISTROS. DECREVIT.

Hoc eſt, Collegio Fabrorum militiæ Rauennatis ſeſtertium triginta.

Quoniam vero Claſſis & militia Rauennas, omnium, quas habebat Imp. Rom. florentiſſima erat, præter Collegium Fabrum, inſtructiſſimo nauali, & armamentario decorabatur: cuius cuſtos olim fuit Iulius Germanus. Quod probat monumentum ſequens, ad ſacrarium D. Apollinaris in Claſſe.

C. IVL. PRISCI
VIX. ANN. VI. M. X. D. VIII.
IVLIVS. GERMANVS
ARMORVM. CVSTOS
ET VALERIA. MARTIANA
PARENTES.

Ibi etiam Prætoris, siue Præfecti Classis sedes, Trierarchorum, Nauarchorum, Militum, Sociorum Naualium, Fabrorum, & Remigum. De Sub-Præfecto Classis, quem nos Vice-Amiralium dicimus, nullus omnino historicus scripsit. Vetus lapis Firmi, in Piceno;

In inscript. antiquis Lipsij, fol. 89.

T. APPÆO. T. F. VEL
ALFINIO. SECVNDO
PROC. AVGVST. XX. HERED.
PROC. ALP. ATRECTIANAR.
PRÆF. VEHICVL. SVB PRÆF.
CLASSIS. PRÆT. RAVENN. PR.
ALÆ. I. AVG. THRAC. TRIB. COH.
I. ÆLIÆ. BRITTON. PRÆF.
COH. IIII. GALLOR. PATRON
COLON. FLAMINI. DIVOR
OMNIVM. AVGVRI
II. VIR. QVINQ. BIS
OB. MERITA. EIVS.

Vbi præter nomen Sub-Præfecti classis Rauennatis, quod alibi non legitur, eandem classem Prætoriam vocat, duæ enim tantum Prætoriæ classes Romanis fuerunt, ista, & Misenensis. De Misenensi, in tabula ænea, quæ Venetiis prostat: IIS QVI MILITAVERVNT IN CLASSE PRÆTORIA MISENENSI QVÆ EST SVB IVLIO FRONTINO, &c. Et Neapoli in ædibus quondam Pontani:

Apud eundem Lipsium. fol 93. & ante fol 90.

L. SEMPRONIVS. PROCVLVS
VETERANVS. EX. CLASSE. MISE
NESE. PRÆTORIA. MILITAVIT
ANN. XXVI. SIBI. ET. CONIVGI
SVÆ. ET. LIBERTIS. LIBERTA
BVSQVE. POSTERISQ. EORVM

Idem lib. 1. de magnitud. Imperij Rom. cap. 4.

Dictæ Prætoriæ, quòd sicuti Prætoriani milites, pro salute Principis excubabant, ita & classes illæ, pro totius Imperij salute. Vel quod primæ, siue præcipuæ essent in mari, sicut Prætoriæ Legiones ad Imperatorum custodiam. In singulis classibus cohortes decem, singulis cohortibus Tribunus imperabat. Cohors autem mille militum erat. Militem Legionarium, hoc est, ciuem Romanum, nisi ex necessitate, classi addictum, non reperio. Quamuis & singulæ classi vnam Legionem assignatam legerim, quæ ob id, Classica dicebatur. Erant enim classicæ Legiones ordinariæ, milite extraneo collectæ, cui post XXVI. stipendium in classe, ius ciuitatis, connubiúmque in ciuitate dabatur. Vt suo

tempore

tempore ostendam, ex Edictis Vespasiani, & Traiani Impp. Vbi & de aliis priuilegiis eorum, qui in Prętoriis classibus, Misenensi, & Rauennati militauerant, mentionem facio. Vtriusque authorem Augustum dixi, pace orbi terrarum parta. Addidit & alias. In oppido Foroiuliensi classem vnam, è rostratis, quas M. Antonio apud Actium victo, integras eripuerat. Fractas enim, aut laceras combusserat in proximo monte, aut triumpho reseruauerat, inter pompam transportandas, aut rostris nouis affixerat. Alteram etiam classem in Sinu Arabico constituit, CXXX. præfecitque ei Ælium Gallum, qua Æthiopicum, Indicúmque mare, Nabatæorúmque Regna lustraret, cum cognouisset libertum quendam, dum Arabici maris portus inuiseret, ventis abreptum, in Taprobanem insulam appulisse. Eiusdem Augusti tempore classis Comensis initium habuit, alteráque Germanica dicta, quod in oris Belgij, Frisiorúmque aduersus Germanos collocata esset. Alias maritimas regiones sociæ triremes, alæque Equitum VI. cohortésque ex auxiliaribus protegebant. Instituerat & Alexandrinam classem Augustus, non ad bellum, sed ad annonam Romam deuehendam: cui ob id concessum peculiari priuilegio, ne cùm litora Italiæ raderet, vela, quod aliæ classes faciebant, inter prętereundum deduceret. Sed quia classis illa frumentum in Vrbem transportare per hiemem non posset, cùm sine portu vrbs esset, Ostiæ portum, Claudius fecit, cum pharo, ad similitudinem portus & phari Alexandrini. Et, vt omni tempore Romam mercatores nauigarent, idem Princeps, naufragia in se suscepit, factáque, cum fide persoluit. Sed & Africanam classem induxit Commodus, vt est apud Lampridium, quæ subsidio esset, si fortè Alexandrina frumenta cessarent. Prętorianarum clasium, signorúmque Legionum, quæ in classibus erant, indicationes in denariis antiquis, hinc Prætoria triremis, vexillo puppi affixo, illinc legionis cuiusque signa, eadem ferè, quæ in terrestribus Legionibus, nisi quod aliquando præcipuum belli signum, Romana Aquila, rostro nauis infixa fuit, vt in aureis argenteísque numis M. Antonij videtur, duabus dextris inter se iunctis signum militare sustinentibus, cum hoc titulo: CONCORDIA EXERCITVVM. In quibus omnibus numis ab anticà parte Prætoria nauis, ab auersà, Legionum classicarum signa, cum signis chortium Prætorianarum classicarum, & reliquarum, quæ in classibus erant, chortis maximè Speculatorum, quæ classem anteibat, hostis, aut maris cognoscendi gratia: cuius signum fuit, hastæ tres hamatæ, per medias proras actæ, singulæ duabus coronis laureis ornatæ: circa in numis legitur, CHORTIS SPECVLATORVM. Fuerunt autem Legiones classicæ XXX. Inter quas, Prima & duodecima antiquæ dicuntur, quòd

Cap. 27. huius lib.

Senec. in Epist. ad Lucilium.

Vrsinus in familia Antonia. Goltzius in M. Antonio.

Meminit Legionis xiij. Classicæ Volfgang. Lazius Commentariorum Resp. Rom lib 5. cap 20.

ante ceteras Legiones classi addictæ sint. Decimaseptima, Classica dicta, ob benè nauatam in mari operam, speciali appellatione decorata. Legio XVIII. Lybica, XX. Hispanica, vocatæ: quoniam, qui in illa militabant, è Lybia collecti; qui in istâ, ex Hispania adducti. Sextam omissam, vel ad terrestrem militiam translatam, Antoninus & Verus Impp. restituerunt. Non ausim tamen affirmare Legiones illas omnes XXX. Classicas fuisse, quamvis in Notitia vtriusque Imperij plures inueniam, post Constantini Magni mortem, sicut & plures quàm triginta classes, vt suo loco ostendam: Scio enim singulis classibus singulas Legiones assignatas, atque eas socio milite impletas, ad tuenda littora, & si quando necessitas posceret, accurrendùm, quò vocaret. Ceterum cùm bellum erat, non vna tantum in vnaquaque classe Legio fuit, neque ex maritimis ordinariis, quæ socio milite constabant, sed tum ex istis, tum è terrestribus Legionibus Romano ciue compactis. Legimus enim P. Licinio Varo Prætori Vrbis, negocium datum, vt classem pararet, quæ oram maris vicinam Romæ tueretur, & tum XX. Legionibus hoc anno defensum Romanum Imperium, C. nauibus armatis. Curio à Iulio Cæsare classem habuit, in qua Legiones duæ. In classe Augusti contra Antonium Legiones octo, quinque cohortes fuêre. Sexti Pompeij Legatus Papias, quatuor Legiones in supplementum classis ex Africa Lepido missas intercepit. Innumera deniq; sunt exempla, quibus singulas classes, singulis Legionibus contentas non fuisse probari potest, sed pręcipuum, quòd Lepidi classis, quæ Augusto suppetias iuit aduersus Sext. Pompeium, duodecim Legionibus integris impleta sit, neque enim vna Legio suffecisset, tam immensæ classi, quæ onerarias M. longas naues LXXX. habebat. Mille alia cognosces, si superiora capita huiusce libri legeris, vbi maritima prælia describuntur, è quibus ne veterani quidem, & quocunque alio modò priuilegiati, exempti erant: qui omnes imponebantur classi, vel reluctantes, vt est apud Hircium de bello Alexandrino. Tantò maioris momenti putabatur, mari quàm terra pugnare. Sed & classicas Legiones terrestribus bellis, classiariósque & nauales socios expugnationibus vrbium mediterranearum pro necessitate occupatos inuenio. Sic bello ciuili contra Pompeium in Pharsalia, Iulius Cæsar XIII. Legione classica vsus est. Et Scipio expugnata Carthagine in Hispaniâ, Sext. Digitium socium naualem, quòd primus vrbem intrasset, coronâ murali insigniuit. Sed ante omnes C. Lælium Præfectum classis, omni genere laudis sibi æquauit, ac XXX. bobus, & coronâ aureâ donauit, & eâ purâ, nondum enim rostratarum vsus erat. Quod autem diximus chortem, siue cohortem Speculatorum in singulis classibus fuisse, detegendo mari, hanc institutionem à Iulio Cæsare

Apud Liuium lib. 7. Decad. 10.

Appian. lib 2. belli Ciuilis.

Velleius lib. 2.

Liuius Decad. 3. lib. 2.

Cæſare venire manifeſtum eſt, qui C. Voluſenum in Britanniam cùm aliquot militibus explorandum præmiſerat, vt ille de Inſulæ ſtatu cognoſceret, antequàm bello laceſſeretur. De cohorte Prima & Secunda maritima, marmor meminit apud Onuphrium, in hæc verba : *Caſ. bell. Gall. l. 3.*

L. CORNELIO. C. F.
GAL. CELSO
ĪĪ. VIRO. PRÆF. ORÆ
MARITIMÆ
COHORT. Ī. ET. ĪĪ.
COS.
Q. LICINIVS. SILVANVS
GRANIANVS

Cohortis vero x. cippus in villa Iulia extra portam Flumentalem: *Lipſius inſcript. antiq. fol. 42.*

T. ACILIVS. T. F
CAPITO. GALE
RIA. BIRBILI
MIL. CHOR. X. PR.
7. MARI.
VIX. ANN. XXV. MIL
ANN. ĪĪĪĪ. T. P. I.

Ante Auguſtum, nauale Romanorum, Brunduſium erat, ad Orientis populos, totámque Græciam ſub iugo claſsis Statariæ timore tenendam. Sub Auguſto vnicuique claſsi x. aliquando & x x. Tribuni ſub vno Duumviro nauali imperabant. Vnicuique autem naui Nauarchus, qui ſub Duumviro, Conſule, vel altero claſsis Præfecto imperium in milites vnius nauis exercebat. Alteram demum claſſem idem Imperator ad oſtium Rheni excubare iuſsit, ſi quid Britanni, Gallíque, & Germani molirentur, præſidio. Sic iam indè ab illis temporibus, etiam Iano clauſo, populus Rom. præparatas habebat claſſes, quibus magnitudinem ſuam ſuſtineret, ingens Regni arcanum, quo, & maritimum, & terreſtre ſimul Imperium tandiu retinuit, donec diſcordiis diuideretur. Nam in mediterraneis regionibus terreſtres Legiones excubabant, in maritimis verò Legiones claſſicæ, ſi quà bellum oriretur, ad certamen paratæ. Fuit, vt iam diximus, ſub Auguſto claſsis Alexandrina, quæ & Frumentaria vocata. Frumentaria generali nomine, Alexandrina particulari. Quippe quòd claſsis Alexandrina, frumentaria ſemper fuit, non autem omnis frumentaria, Alexandrina. Romani alueos à ſingulis regionibus Ægypti ære publicò in Nilum fluuium ducendos curarunt, quibus triticum Alexandriam deueheretur, & claſſe ob id præparatâ, inde in Italiam tranſportaretur. Et hæc claſsis, quia in littore Ale-

C. de nauiculariis. De claſsicis. De littorum cuſtodiâ. Blondus lib. 7. Roma triumphant.

Popelinier. in Admiral. Galliar. c. 5.

xandrino stabat, frumentúmque Ægypti, eà in vrbe acceptum, Romam deuehebat, Alexandrina nuncupata est. Et quia eadem classis plerumque, è Siciliâ, Sardiniâ, Africâ & Galliâ frumentum Romam deferebat, tum non Alexandrina, sed Frumentaria dicta est. Cùm istæ puppes Annonariæ Puteolanum Sinum, vel Tybridis alueum ingrediebantur, Nautæ candidati, coronatíque & thura libantes de nauibus fausta omina, & eximias laudes in Imperatorem congerebant, Romanæque Reip. bona omnia & ęternitatem precabantur. In Tyberinis verò ostiis, Senatores occurrebant, magnâ veneratione excipientes Frumentariam classem. Hanc Prouinciales iudices in Italiam celeriter transfretare curabant, in eósq; seuerè animaduertebant, quorum incuriâ inuectio illa alimentaria in portubus morata esset. Vbi verò Romanum portum classis tetigerat, Nautici apud Pręsidum, aut Magistruum acta profitebantur, incorruptas species esse, ipsíque magistratus, apud quos ea testatio deponebatur, aspectu, pręsentes, probabant, nihil in iis esse vitij. De ea classe Seneca : *Subitò nobis hodie Alexandrinæ naues apparuerunt, quæ pręmitti solent, & nunciare sequuturæ classis aduentum : tabellarias vocant. Gratus illarum Campaniæ aspectus est. Omnis in pilis Puteolorum turba consistit, & ex ipso genere velorum, Alexandrinas, quamuis in magna turba nauium, intelligit: solis enim licet supparum intendere, quod in alto omnes habent naues, cùm intrauêre Capreas, & Promontorium, ex quo*

Alta procelloso spectatur vertice Pallas.

Ceteræ velo iubentur esse contentæ, supparum Alexandrinarum insigne est. Post Augustum pręter Alexandrinam, alteram Annonariam, siue Frumentariam Classem Commodus instituit, nominauítque Africanam, quæ subsidio foret, si Alexandrina frumenta cessassent, Pręfectúmque annonæ Africæ instituit. Præmittebantur naues, quæ Frumentariam classem sequi nunciarent, hæ Præcursoriæ vocabantur, & tabellariæ, quasi tabulariæ. Primò Ædilium munus fuit frumenti & decimarum ex agris vectigalibus aduectio, postea ipsi Imperatores per se annonam curauerunt, Præfectósque, seu Curatores annonæ instituerunt, qui Nonis cuiusque mensis frumentum per tesseras diuiderent, vndè à Nonis, annonam dictam Suidas putat. Iam ab Annonariis classibus, de quibus Libro 2. Cap. 4. fusius dicemus, ad militares redeamus. Augustus, militibus in finibus Rom. Imperij collocatis, nouem limites à Legionibus defendendos constituit. Vnum, in Hispaniâ cum tribus Legionibus : secundum, in Germaniâ Inferiore super Rhenum, cum Legionibus quatuor : tertium, in Superiore super Danubium, cum aliis quatuor : quartum, in Dalmatiâ, cum duabus : quintum, in Pannoniâ, cum tribus : sextum, in Syriâ, cum quatuor : septimum, in Ægypto cum duabus : octauum, in Afri-

câ

Sueton. in Aug. cap. 88.

C. de Canone frumentar.

Epist. 78.

Lampridius.

Senec. epist. 78.

Dio lib. 55. Panciroll. ad Notit. Orient. c. 139.

cá cum vnâ: nonum, in Mœsiâ super Danubium, cum duabus: quæ omnes erant Legiones xxv. Decimum limitem Claudius in Britanniâ cum Legionibus tribus addidit: Vndecimum, Vespasianus in Cappadociâ, cum Legionibus duabus. Duodecimum Trajanus in Daciâ, cum duabus: decimum tertium in Armeniâ & Mesopotamiâ super Tygrim, item cum Legionibus duabus. Decimum quartum in Arabiâ, cum Legione vnâ. Quæ omnes fuêre Legiones xxxv. Ceterum nouis hostibus quotidie in Orbem Romanum ingruentibus, antiquis limitibus, alij quandoque additi, quandoque veteres minuti fuerunt. Tredecim limites Alexandro imperante nominat Notitia, in solo oriente, cum classibus fluuialibus vi. & vnam maritimam in Ponto Euxino: prĕter alias quatuor maritimas classes, quæ species & annonas transuehebant. Vlpius Trajanus in mari Rubro classem instituit, vt per eam Indiæ orientalis fines vastaret. Pertinax, sub Aurelio, Legioni classicæ, quæ in Germanicâ classe erat, imperauit. Regnante Valentiano sub Seuero magistro militum, Comites & Duces erant, qui limites Prouinciarum tuebantur, à Nerone primùm instituti. Sub Galbâ, Valentianus Belgicæ secundæ dux fuit, qui imperabat equitibus Dalmatis Marcis in littore Saxonico: Præfecto etiam classis Sambricæ in loco Quartensi, siue Hornensi. Fuerunt & alij Duces, & Præfecti aliarum clasium aliorúmque limitum à primis Imperatoribus instituti. Præfectus classis in flumine Rhodano, Viennæ, vel Arelate morabatur. A ripis fluminum vbi classes stabant, Gallia Ripariensis dicta, milites, Riparienses & Ripenses. Prĕfectus clasis Barcariorum Ebreduni in Sabaudiâ. Præfectus classis à Diocletiano institutæ apud Boloniam Gallicam vrbem, cui Carausius, post Allectus imperauerunt. In Prouinciâ Lugdunensi Primâ, prĕfectus classis Araricæ, quæ Caballoduni stationem habebat. In prouinciâ Lugdunensi Senonicâ, Præfectus classis Andretianorum, quæ Parisiis degebat. Ante Constantinum maritimæ classes plurimæ fuerunt, totidémque Prĕfecti. Præfectus clasis Venetum, Aquileiæ stationem habebat, cùm sub Augusto in oppido Foroiuliense esset. Classis Præfectus in Danubio, seu limite Mysiaco & Scythico. Præfectus clasis Rauennatum. Præfectus clasis Misenatium. Præfectus clasis Britannicæ, in quâ cohors prima Ælia Clasica fuit, ab Ælio Trajano instituta. Præfectus clasis Comensis. Prĕfectus clasis Histricæ, qui Carnunto morabatur, ante Diocletianum institutus. Prĕfectus clasis Artapensis & Maginensis. Præfectus clasis Lauriapensis. Prĕfectus clasis Histricæ. Florentiæ degebat. Prĕfectus clasis primæ Flauiæ Augustæ ab Augusto stabilitæ, bello contra Dacos, Sirmij, vel potius à Flauio Constantino sic nominatæ. Prĕfectus clasis Secundæ Flauiæ, ad

Eutrop. lib 8. Iornand. lib. de regnor. successſ.

Notitia vtriusque Imperij.

Craium, Pręfectus classis Istricæ, Mursæ. Præfectus classis Primæ Pannoniæ seruitij classis Ægetensium. Sub Duce Pannoniæ Primæ, tres classes fuerunt: sub Duce Pannoniæ Secundæ quatuor. Vna sub Duce Valeriæ Ripensis. Præfectus item classis Histricæ Agetæ manebat. Præfectus classis Ratiariensis. Præfecti classis Histriæ, Viminacio: classis Stradensis, Margo. In Mœsiâ Primâ, duæ classes fuerunt, vna in Mœsiâ Secunda. Altera in mari Carpatio. Altera quoque, & in Seleuciâ, ad ostium Orontis fluminis. Vniuersæ classes imperij Romani censentur sub Constantino xxx. Iam verò quæ classes, quæ munimenta portuum, quæ naualia, qui maritimi magistratus, quæ denique in nauibus & classibus officia apud Græcos fuerint, antequam Græcia à Romanis subacta esset, accipite: ne ordinem scriptionis interturbarem, post Romanam historiam remissâ narratione, quæ supputatione præcedere debuisset, si post Græcorum gesta, œconomiam eorum naualem descripsissem, quod propositio tunc operis, & historiæ series non permittebat, interrumpi vt difficilis, sic & tædiosa. Igitur subsultìm ad Græcos redeo, à quibus cum non leges modò, sed & ordinationes, vocabuláque & officia, maximè ad Nauticam pertinentia Romani desumpserint, quod sequitur caput, pars superioris, & veluti quoddam additamentũ videbitur, lucem illi deferens, vt vtroque simul collato, vtrorumq; populorũ magistratus & officia classica innotescant. Vbi addidero, apud Romanos remiges voluntarios fuisse, vel è Coloniis maritimis, voluntarios, in stipendium diei, denarium accepisse. Qui verò è Coloniis maritimis erant, siue remiges, siue sociis nauales essent, ob id, quòd ceteris tributis immunes forent, gratis operã in classibus nauasse. Primus Scipio Carthagine Hispanicâ expugnata, multitudinem incolarum iuuenum, & validorum seruorum in classem ad supplementũ remigum dedit, cuius exemplum alij sequuti etiam, in ipsà Româ, ergastula tota ad remigium soluerunt. Socios verò Nauales interpretatur Turnebus, eos, qui propter census exiguitatem non ad bella terrestria & Legiones Centuriabantur, sed in classe bellóque nauali militabant. Factum autem est Q. Fabio Maximo iv. M. Claudio Marcello iii. Coss. vt qui supra millia æris quinquaginta vsque ad C. M. haberent in censu nautam vnum cum sex mensium stipendio priuatis impensis in classem darent. Qui supra centum M. vsque ad CCC. M. tres nautas cum stipendio annuo. Qui supra CCC. M. vsque ad decies æris, quinque nautas: qui supra decies, septem. Senatores singuli octo nautas, cum annuo stipendio. Ex hoc edicto dati nautæ armati instructíque ab dominis cum triginta dierum coctis cibariis.

Liu. l. 6. Decad. 3.

Aduersar. lib. 11. cap. 18. ex Polyb.

CAPVT

CAPVT VIGESIMVMQVARTVM.

Magistratus & officia classica apud Græcos, eorundem classes, portus, & naualia.

QVO tempore Darius in Græciam eruptionem fecit, quinquaginta omninò triremes Atheniensibus in portu erant. Themistocles ciuibus persuasit, vt ex vectigalibus, quæ ex metallorum Lauriorum fructu redibant, de quibus plebi diuidendis, tum in populo agebatur, classis c. nauium in bellum Persicum pararetur, populúsque ad rei maritimæ studium, quæ sola vrbi salutem afferre & gloriam posset, traduceretur. Itaque, cùm ipse ea classe, haud ita multò post, Xerxe Rege potentissimo toto mari fuso atque fugato, opem salutémque Reip. Græciçque vniuersæ tulisset: idem author ciuitati fuit, vt ad pręsentem classem x x. quotannis triremes adijcerentur, & triplex Piræei portus, qui se Archonte, ante Xerxis aduentum incœptus fuerat, absolueretur. Æschines tamen & Andocides in orationibus, quas de falsâ legatione, & de pace inscripserunt, affirmant: Primo per Cimonem cum Lacedæmoniis fœdere in quinquennium facto, ciuitatem c. triremes in earum locum, quibus Græciam bello Persico liberauerat, quippe rudium admodum & iam vetustate quassatarum, ædificasse: Secundo autem fœdere per Andociden in triginta annos percusso, alteras centum: Tertio deinde per Niciam fœdere icto, in L. annos, Piræeum Atheniensium nauale c c c. triremibus munitum fuisse. Nam Lycurgum Lycophronis filium, Demosthenis oratoris æqualem, cùm rei militaris pręfectus esset, c c c c. nauium numerum compleuisse notant Strabo & Plutarchus. Cùm autem classem ædificassent, loca plurima ad classis vsum aptanda, & munienda Athenienses censuerunt, & quidem omnia in Piræo ἐπίνειον, siue ναύσταθμον, νεώρια, νεωσοίκους, ὁπλοθήκην, hoc est, nauium stationem, naualia, armamentarium. Quæ omnia partim Themistoclis, partim Periclis, partim Lycurgi opera & monumenta fuerunt. Prodit idem Strabo, Munichiam ambitu suo quondam complexam fuisse Piræeum, & portus plenos νεωρίων, in quibus & ὁπλοθήκη fuerit, Philonis opus, & memorabilis ναύσταθμος quadringentis nauibus aptus, quibus haud pauciores Athenienses emiserint. Quocirca magistratus item, vt video, duos instituerunt, vnum, qui classis emittendæ, alterum, qui subducendæ curam haberet: quos illi ἀποστολέας καὶ ἐπιμελητὰς

Sigonius de Rep. Athenien. l. 4. c. 5.

Strabo lib. 9.

τ

τὸ νεώριον appellarunt. Quoniam autem ad naues primùm fabricandas, deinde ad vſum militarem cõplendas, infinita propè hominum multitudo deſiderabatur, propterea Themiſtocles nauticã turbam immunitate donauit. Adiecit Pericles, vt qui naues conſcendiſſent, per octo menſium ſpatium ſtipendium ferrent, ternorum in ſingulos dies obolorum. Hi nautæ è plebe per Demarchos conſcribebantur. Apud Athenienſes quotannis decem Prętores creabantur στρατηγοὶ, qui vniuerſo exercitui, aut claſſi imperarent, belláque ſuo ductu adminiſtrarent: ita tamen, vt rerum geſtarum rationem redderent, niſi ſi, αὐτοκρατορῶν nomen, decreto Populi eſſent conſequuti, vt Ariſtides ad Platæas, Nicias, Alcibiades, & Lamachus in Sicilià. Hanc quippe vim, hoc nomen habet, vt qui eo donabatur à populo, à referendis rationibus, & omninò à iudicio repetundarum, liber ac ſolutus eſſet, rémque ſuo arbitrio atque authoritate adminiſtraret. PRÆTORVM autem alij ius in ciuitate dicebant, alij pedeſtribus, equeſtribus alij, maritimis alij copiis imperabant. Qui maritimis, iis omnibus Iura dabant, qui claſſi inſeruiebant, imperabántque TRIERARCHIS, Quorum ſinguli in ſingulas triremes imperium habebant, Latini gubernatorem appellant. Trierarchorum officium erat, vt naues omni genere armamentorum, remigúmque ornatæ atque inſtructæ eſſent. Iis attributi Quæſtores, ſcilicet vt pecuniæ rationes conficerent, quæ in commeatum, ſtipendiúmque militum, & ſociorum naualium impendebatur. Atque hoc cùm in aliis triremibus obſeruatum eſſet, vt ſuos quæque Trierarchos, & Quæſtores haberet, tum maximè in iis, quæ ſacræ dictæ ſunt, quales, Salaminia, Paralus, & Delia. Quarum etiam vſus in bellis fuit. Neque tantùm ſuo milite & ſuis nautis Athenienſes vſi ſunt, ſed & peregrinis copiis, quibus legendis creabantur illi, qui ἐξετασταὶ τῶν ξένων, dicebantur. Prætoribus quoque quorum ſuſpecta fides erat, ad eorum actiones explorandas, dabãtur viri fideles, quaſi aſſeſſores & vigiles, quos ἐπισκόπους, vocabant. Officia autem in naui apud Græcos & Romanos, iſta fuerunt. Proreta, Græcis πρωρεὺς, ſedens ventos captabat, & eorum conuerſiones dicebat, in flectendis promontoriis, Gubernanatori: breuiáque & ſyrtes inſpiciebat, ne in eas nauis impingeret aut incideret, hoc hodie illę facit qui pixidem nauticam obſeruat. Portiſculus in naue remigibus, vel malleo, vel pertica modum dabat. Ad magiſtrum nauis, cura conficiendæ & reficiendæ nauis pertinebat, per ſe, vel per exercitorem, cui nauem locat. Inſtitor dicebatur, qui à domino inſtitutus erat, vt merces venderet. Nautæ dicuntur ij omnes, qui in naui officium aliquod exercent. Nauphylaces, qui & viatarij, & dietarij, cibos & potum in naue cuſtodiebant. Lintrarius in cuius cura erat cymba naui alligata.

La Cerda ad iſtud Virgil. Æneid. 5. Intenti expectant ſignum.

L. 1. & 7. D. de exercit. act.

L. 10 D. ad leg. Rhodiam.

L. 1. D. nautæ caup. ſtabul.

alligata. Nauarchus ab vna ciuitate classi prępositus dicebatur, alio nomine Nauicularius, qui gubernatoribus, remigibus, & militibus exercendis quotidianam curam & iugem exhibebat industriam. Archigubernus, Thalassiarchus, siue Amiralius, classi imperabat, pugnámque capessere, aut detractare iubebat. Eundem Archigubernium * Iabolenus vocat. Qui naues resarciunt & illinunt, ναυπηγοὶ dicebantur. Tubicines classicum sonabant. Propugnatores in aditibus & catastromate armati stabant. Sentinam alij exhauriebant, alij malum, antennas alij & vela curabant. Remiges ad remos sedebant, gubernator ad clauum. Sociis naualibus, * κελευστὴς imperabat: lateri, τοίχαρχος foco ἐσχαρεύς. Enarrator Aristophanis in Ranis, ait, fuisse tres ordines remigum: vt qui in inferiore parte nauis essent, θαλαμῖται dicerentur: qui in medio, ζυγῖται: qui in superiore, θρανῖται. Vltimi, quoniam remos longiores trahebant, agebántque, grauioréque labore vexabantur, eò à τριηράρχαις præter stipendium publicum, donatiuum etiam accipiebant. Stipendium autem publicum erat drachma in dies singulos: quæ æstimatur quatuor solidis nostris: voluntariis enim remigibus, non sceleratis, ad id condemnatis, vtebantur. Alij thraniten eum vocant, qui ad puppim remigat, zygiten, qui in mediâ naui, thalamiten, qui ad proram. Excubitor in corbe supra malum vigilabat, ad detegenda maria. Erant & quibus anchora, rudéntes, antlia, bolis, aliáque eiusmodi commissa erant. Pentecontarchus dicebatur, qui pentecontero. Naustologi, & Naustodicæ, qui rationibus & iudiciis. Scribæ, quos apostoleos Gręci vocant, magistratus sunt rei nauticæ iurisdictionem habentes, qui Trierarchis iura dabant: vnde & Apostoli apud *Demosthenem videntur classium esse apparatus, expeditionésque maritimæ. Inueniuntur, qui in naui Thalassometram, hoc est, maris mensorem constituant. Qui voce & sibilo renuges hortantur, vt iam dixi, Celeustæ, hoc est, hortatores vocantur: sonus verò quē remus illisus aquæ facit, pytilus. Nauicularij, siue Nauiculatores, ij dicebantur, qui naues meritorias agebant. Helcyarij erant illi, qui helcyo fune naues trahebant. Epibatæ vocabantur, qui naulo dato in alias terras portabantur. Mesenauta vilissima quæque in naui curabat. Diætarij, ministri ad diæta deseruientes, Calafatæ nauium artifices.: Caulodicæ nauium iudices. Τριηραῦλαι, qui in triremibus tibia canebant: DIETVRCI, custodes nauium cum in stationibus erant, Iurisconsultis, Nauiphylaces. Fuerunt & apud Athenienses ἐμπορίου ἐπιμεληταὶ, hoc est, Emporij Curatores, quorum cura erat, vt frumenti duæ partes à mercatoribus in vrbem deferrentur, reliquum per villas oppidáque vicina distribueretur. Quas autem isti lites cognouerint, & introduxerint, declarat Demosthenes in Orat. ad Lacritum, cùm hanc Legem pro-

Cicero in Verrinis. Vegec. rei militar. lib. 4. cap. 32. Bochell. in Bibliotheca Iuris Gallici, in verbo Amiral.
* Super Tit. D. ad S C. Trebell. L. quibusdam. D. de immunit. L. Munerum. D. de vacat. & excusat. muner.
Baifius, de re naual. Vbi nauis partes describit, quod & facit Rosinus ant. Roman. lib. 10. cap 10.
* Latini Portisculum vocauêre. Ludouic. Carrion Emendat. l. 1 c. 10.

Pentecontarchus. Lil. Girald. c. 19. lib. de
* Orat. 1. in Philippum.

Budęus ad lib. 1. D. Nauta, Caupon. stabular.

fert: *Argentum nemini Atheniensium atq; inquilinorum, qui Athenis incolant, in nauim dare liceat, quæ frumentum Athenas allatura non sit. Si autem dederit, eodem modo* φάσις & ἀπογραφὴ *argenti sit apud Curatores, atque de naui & de frumento, neque lis ei sit, de ipso argento, quod dederit aliò, quàm Athenas, neque magistratus hac de re introducat vllus.* Est autem φάσις permutatio Aristoteli Meteororum primo, de Cometarum ratione. Polluci verò, quod hìc, meâ quidem sententiâ, magis conuenit, delatio eorum, qui in metallicis, aut emporiis aliquid peccauerunt: dicitúrque etiam generaliori appellatione Phasis, cuiuslibet occulti criminis apud Magistratum indicium. Apographum verò descriptum, vel exemplar designat. Inueniuntur & in vrbe Atheniensi sorte lecti magistratus, qui lites Nauclairorum & mercatorum cognoscebant, Nautodicæ appellati, de quibus Lysias in Oratione, de publicis iniuriis. Iis aliquando, aliquando aliis nominibus Romani vsi sunt, apud quos Nauicularij domini nauium dicuntur, sunt & Decuriones remigũ, ductores triremium, milites, vectores, vrinatores, qui merces è mari extrahunt: scrutatores, qui profunditatem pelagi scrutantur. Vtrarij, qui vtribus aquam dulcem deferebant in nauim, aut eam seruabant. Restiones, pictores, stuparum & canabis venditores, Neurgi auium compactores, siue nauifici, fabri ferrarij, lignarij, aliíque quocunque modo naui deseruientes, qui sub generali nomine sociorum naualium continentur. Quamuis proprie nauales socij Romanis fuerint, * qui naues in armamentis parabant. Inter fabros nauales numerabantur illi, qui Græcis, Dendrophori, quòd ligna deportarent: Dolabrarij, qui ea in vsum nauigiorum dedolabant, & perforabant. Centonarij, qui stuppa & centonibus rimas iuncturarum opplebant: Scalarij, qui canabeas, aut iunceas scalas faciebant, quibus affines fuêre restiarij. Et hæc fabrorum societas, non minus quàm Pontificum & Augurum collegij honorem Romæ habuit. Vnde Caius Iurisconsultus: *Senatusconsulto confirmata quædam sunt collegia, veluti Pistorum, & quorundam aliorum, vt Nauiculariorum.* Et iterum: *Si Collegæ sacramentales, vel nautæ, vel frumentarij sunt, quidquid ad negociationem disponunt simul, irritum ne esto.* De Centonariorum etiam Collegio & Dendrophororum Bergomi mentio fit in veteri marmore, à Volfgango Lazio relato:

L. §. Vt sunt quidam. D. Nautæ. Caup. stabulor.

*Gallicè Maistres d'Ache.

Commentar. Reip. Rom lib 6. c. 6. De Colleg. Centonarior. & Dendrophor. Rauenn. Vide Hieronym. Rubeum lib. 1. Histor Rauennat. vbi & de Decur. Collegior. de Trierarchis & Nauarchis è lapidibus antiquis. De Centonariis & Dendrophoris, Codex Theodosian. lib. 1. & 2. titulo iisdem verbis inscripto.

P. MARIO VOT. LVPERCIANO EQVITI ROM. EQ. PVB. OMNES HONORES MVNICIPALES ADEPTO IVDICI DE SELECTIS SACERDOTI CÆNIENSI COLLEGII FABRORVM CENTONARIOR. DENDROPHOROR. MILITIÆ BERGOMATIS PATRONO.

Vbi

Vbi & alia inſcriptio Lugduni extans de corpore Nauiculariorum refertur.

Q. TVLLIO SEVERINO SEQVANO OMNIB. HONORIB. INTER SVOS FVNCTO PATRONO SPLENDIDISSIMI CORPORIS RHODANIC. ARAR. GVI OB INNOCENTIAM MORVM ORDO CIVITATIS SVÆ BIS STATVAS DECREVIT INQVISITORI GALLIAR. TRES PROVINCIÆ GALLIARVM.

Romæ ante hortos Carponſes in via.

AEGIPPI . . . .
L. MVSSIO. ÆMILIANO
LAVRENTI. LAVINATI : : : :
. . . .
. . . .
VIRO. INNOCENTISSIMO
CODICARII. NAVICVLARII. ET
QVINQ. CORP. NAVIGANTES. OB
INSIGNEM. ERGA. SE
BENIVOLENTIAM. AC SINGV-
LAREM ABSTINENTIAM.

In agro Arelatenſi.

M. FRONTONI. EVPOR
IIIIII. VIR. AVG. COL. IVLI. H
AVG. AQVIS. SEXTIS. NAVICVLAR
MAR. AREL. CVRAT. EIVSD. CORP.
PATRONO. NAVTAR. DRVENTI
CORVM. ET. VTRICLARIORVM
CORP. ERNAGINENSIVM
IVLIA. NICE VXOR
CONIVGI. KARISSIMO.

De collegiis Fabrorum Centonar. Dendrophor. Nauicularior. ratium Exercitor & Candicarior. multę extant inſcriptiones apud Lipſium in lib. inſcript. Antiq. quales, Bergamenſium, Brixianor. Comenſium, Lugdunenſium, Araricorum & Rhodanicor. eorúmque corporum & collegiorum patronis curatoribus.

Ceterum illis omiſſis quæ ad ſpecialia officia ad vnam nauim attinentia pertinent, reliquorum Græcorum naualia & claſſes, quæ ad tutelam vniuſcuiuſque Reip. etiam tempore pacis in portu ſtabant, ſubiungendæ ſunt, vt videatur, quinam Gręcorum, aut cum Athenienſibus maritimum imperium tenuerunt, aut poſt Athenienſes mari dominati ſint. Verùm æquius quàm ceteris Græcorum, Athenienſibus fauit hiſtoria, eorum geſtis celebrandis fuſior, parcior reliquis. Nam neque numerum nauium, quæ in naualibus reliquorum ex propoſito nominat, neque claſſicos

Strabo lib 8. magiſtratus, niſi tumultuariè, & vt vix diſtingui queant, meminit. Lacedæmoniis nauale fuit, Gythium, prope Eurotæ oſtium, in quo initio belli Peloponneſiaci, tutandæ Reip. causâ L. naues *Diodor. lib. 13.* ſteterunt, ſub finem verò eiuſdem belli LXXX. ſub Lyſandro claſſis pręfecto. Eleis, Cyllene: Pylus Meſſeniis: Corinthiis autem duo naualia fuerunt, Lechæum in ſinu Corinthiaco, quo vtebantur ad negotiationes & expeditiones Italicas, alterum in Cen-*Strabo lib. 9.* chreæ vico, ad Aſianas, Megarico in ſinu. Iam Niſæa Megarenſium nauale fuit: Aulis Tanagræorum, ex hoc portu L. nauium capace Gręci ad bellum Troianum exierunt. Ceterum Tanagręi, inter Bœotiæ populos numerantur, cuius vltima vrbs & portus EubϾæ Inſulæ oppoſitus, Antedon. Creuſam & Thiſben Theſpienſes, in ſinu Criſſæo naualia habuerunt, populi Phocidis, in quâ iſti portus celebrantur, Pharygium, & Mychus. Locridis nauale Cynus dicitur, in ſinu Opuntio: Ætoliæ, Thermopylæ: Pherarum in Theſſaliâ Pagaſæ, è quo Argonautæ olim in Colchidem ſoluerunt. Theſſaliâ à Macedoniæ regibus occupatâ, conditáque vrbe Demetriade, ea illis nauale fuit, metropolis Magneſiæ, quæ Theſſaliæ pars dicitur, ſicut & Acarnania, cuius item nauale Actium, in ſinu Ambracio. In ipſis faucibus Ionij & Adriatici *Idem lib. 7.* maris Balliace eſt, & Oreum, eiúſque nauale Panormus. Præcipuum EubϾæ nauale Chalcis: Cretæ, Heraclium: Cephaleniæ, *Idem lib. 10.* Samos; vnde & ea Inſula Samos dicta eſt: Helienſium Cyllene. *Lil. Girald. c. 10. lib. de Naugiis.* Ceterum Nauale dicitur locus vbi naues fabricantur, νεώριον, Græcè, ἐπίνειον, ναύλοχον, & ναύσταθμος. Eſt etiam nauale νεώσοικος, hoc eſt, tectum, ſub quo aſſeruantur naues. Sed nauale quomodo cōſtruen-**in fine 5. Volum.* dum ſit pręclarè docet * Vitruuius, & nos quoque figuris libro ſequenti oſtendemus. Portum naturalem λιμὴν, manu & artificio factum ὅρμον, καὶ μώθων Græci vocant. Locus eſt concluſus in quo ſe naues recipiunt. Statio verò locus, in quo ad tempus naues ſtant, plagam vocamus. Cothones, appellantur portus in mari *L. Limenarchæ. D. De ſeruis fugitiuis.* interiores, arte facti. Portuum mari cuſtodes, LIMENOPHYLACES, vel Limenarchæ dicebantur.

CAPVT

CAPVT VIGESIMVMQVINTVM.

Mos lustrandi naualis exercitus tam apud Græcos, quàm apud Romanos, antequam ad bellum proficisceretur. Profectio, pugnæ naualis ineundæ, aut relinquendæ signa.

PARATA classe, cùm apud Græcos, Imperatores Pontificum officio fungerentur, ituri ad bellum, in littore rem Marti & Neptuno faciebant, quo sacrificio placare Deos putabantur, & naues exercitúmque lustrare. Apud Athenienses Themistocles ad Salaminen, contra Persas maritimo certamine dimicaturus, Euphrantidis vatis iussu, humanas hostias, duos captiuos immolauit, expiaturus classem. Ad idem bellum iturus Cimon Miltiadis filius, adhuc adolescens, frænum equo suo detraxit, consecrauítque Mineruæ arcis Atheniensis custodi, cùm tunc temporis non iam equestri robore, sed maritimo Respublica indigeret, iuxta præceptum oraculi:

Thucydid.lib.1. Diodor.lib 8.

Jupiter è ligno muris Tritonida donat,
Qui soli inuicti tibi sint, natisque saluti.

De hoc diximus Cap.4.istius Libri: vbi de Salaminio prælio.

Mithridates in Lucullum pugnaturus, Neptuno sacrum currum in mare proiecit. Apud Spartanos educturus exercitum Rex, vel Imperator, in vrbe Ioui Ductori sacrificabat, facto sacrificio, militem armatum ad littus sacrificulus præcedebat, ignem præferens, à quo Pyrophorus dicebatur, vbi venerat, eundem, quem ab altari rapuerat ignem, Regi porrigebat, qui sacrificio Ioui Mineruæque facto, statim naues intrabat, sequentibus Tribunis & militibus. Sic quoties Agesilaus in hostem ferebatur, prosequente populi magistratuúmque turba, victimas tæniatas, præcinentibus tibicinibus, pro salute & victoriâ Spartiatarum immolauit. Sic ille, Olymp.94, contra Athenienses soluens, in Aulide, ceruam coronatam Dianæ mactauit, sacróque ritè peracto, & placato mari, Ephesum traiecit. Alexander in Persas iturus, cùm è classe Asiam conspexisset, XII. aras totidem Diis in ipsis nauibus erexit, hostiásque mactauit, bello victoriam petens, antequam litus tangeret: ad quod vbi proximè accessit, iaculum contorsit, belli signum, armatúsque, vbi prosilit in terram, tripudiauit, hostiásque iterum locorum Diis immolauit, precatus, ne se inuitæ terræ illæ acciperent. Nicias, Lamachus, & Alcibiades in Siciliam ituri aduersus hostes, soluentes è Piræeo aureis pateris argenteísque

Gabriel Chappuis. Resp.lib.14.c.2.

Xenophon.rerum Græcar.lib.3.

vinum fuderunt in mare, placandi eius causà. Verum enimverò longè alia Romanis fuit exercitus lustrandi ratio, multóque celebriores ceremoniæ, & sacrificia rei maritimæ accommodatiora: quoties enim Romanis placuit extra solum suum hostem quærere, profecturus ad maritimum certamen Rom. Imperator, addictis sacramento Legionibus, milite nauclairísque in paratas naues immissis, & dispositá in littore classe, aram, quæ mari ablueretur, erigi curabat, in quâ sacerdotes victimas immolarent; mox circunstante exercitu, cæsam victimam, atque exta portantes, classem, in anchoris ad littus stantem, nauiculis vecti, circuirent, cum solemni carmine & precatione, duce vnà cum legatis & sacerdotibus in scaphis illis insidente: quo facto, diuisæ hostiæ partem, sacerdotes in mare cum visceribus porriciebant, partem verò aliam flammis adolebant: eo modo classem lustrari, & calamitates depelli opinati. Sic Octauius Cæsar, nondum Augustus, soluturus è littore Dicæarchio, contra Sext. Pompeium, exercitum lustrauit: quo iratum Neptunum, & pelagi Deos placaret. Hostia taurus niger erat, qui numinibus æquoreis immolabatur; agnus, vel aper. Horum sanguis collectus in pateram, de puppe in mare cum precibus iaciebatur, quod Argonautæ in expeditione Colchicâ fecerunt. Hoc dux classis oliuâ coronatus agebat, vina fundens, post taurum nigrum, vel candentem, Neptuno: agnam, Tempestatibus immolatam. Æneas apud * Virgilium Siculo littore classem soluturus, vt Italiam peteret:

Appian. lib. 5. bellis ciuil. s. 11.

Homer. Odyss. l. 2. & 3.
Apollon Argonaut. lib. 4.

Senec. natur. quæst. lib. 4. cap. 6.
Horatius epod. 10.
** lib. 5.*

----Caput tonsæ foliis euinctus oliuæ
Stans procul in prorâ pateram tenet: extáque salsos
Porricit in fluctus, ac vina liquentia fundit;
Prosequitur surgens à puppi ventus euntes.
Certatim socij feriunt mare, & æquora verrunt.

Cloanthus paulò ante, vt victoriam naumachicam consequeretur, ponto palmas tendens, fudit preces, & Diuos in hæc verba fauentes, aduocauit.

Virgil. lib. eodem.

Di quibus imperium pelagi, quorum æquora curro,
Vobis lætus ego, hoc candentem in littore taurum
Constituam ante aras voti reus, extáque salsos
Porriciam in fluctus, & vina liquentia fundam.
Dixit, eúmque imis sub fluctibus audiit omnis
Nereïdum, Phorcíque chorus, Panopæáque virgo:
Et pater ipse manu magnâ Portumnus euntem
Impulit. Illa Noto citius, volucríque sagittâ
Ad terram fugit, & portu se condidit alto.

Minoribus cæremoniis quàm Augustus Cæsar vsus fuerat Scipio, in Africam bellum transmissurus, quippe quòd orto Sole, silentio per præconem indicto, Deos, Deásque qui maria, terrásque colerent,

lerent, precatus, vt quod agere pararet, benè verterent, contentus ſua manu cæſarum victimarum exta in mare proieciſſe, ferrum ſtrinxit, ſciſſóque retinaculo, ſignum proficiſcendi tubâ dari iuſſit. Hoc quoque fecit Germanicus foſſam ingreſſus, de Druſu patris nomine, quem ſolum pro Diis maris, iturus, in hoſtem inuocauit, vt ipſe, qui eâ foſsâ viam Romanis in Septentrionalem Oceanum primus aperuerat, adeſſet filio in paternas virtutes eunti, & vltra Albim Rom. Imperium conanti proferre, & à Cimbris vexatæ Italiæ pœnas exigere. Vt littus claſſis deſeruerat, ſpeculatores præmittebantur, qui littora, & æquoris medium luſtrarent, relaturi ad ducem, ſi quid hoſtile occurſaſſet, inſidiarum vitandarum causâ, & euitandæ contrariæ claſſis. Quod quanquam apud Græcos Romanóſque factum ſit, inuenio tamen primùm à M. Antonio Triumviro ſpecialem cohortem ſpeculatorum nominatam, quorum officium particulare erat, celocibus lembis Romanam claſſem præire. Ex quo factum, vt illi lembi præcurſorij appellarentur. Poſt hos, ſequebatur Prætoria nauis, totius claſſis gubernatrix, à quâ, ne ceteræ naues per tempeſtatem, aut noctem diuellerentur, in eâ fumus de die, de nocte lumen. Quamuis & iſtud factitatum eſt in oris maritimis, vt aduentus hoſtium ſociis indicaretur in eam plagam. Sicut autem à ſpeculatrici cohorte, vel aliis ſpeculatoribus, ſubſequẽti claſſi diſceſſus hoſtium indicabatur decuſſo velo, aut chlamide de ſummo mali, ſic aduentus eorumdem ſignificabatur, concuſſione veli, aut obiectu chlamidis. Si præliandum erat, præter loquacia ſigna, vt ſunt tubæ, tibiæ, tympana: mutum aliud, quod vexillum erat purpureum, vel cæruleum, de Prætoriâ naui, in quâ Imperator, in ſublime efferebatur, pugnæ initium, quod φοινικίδα appellabant. Erat autem camelaucion, haſta longiore eleuatum. Apud Athenienſes Conon, contra Lacedæmonios, ante Mytilenem, maritimo prælio, pugnaturus, repentè purpureum vexillum è naui ſuâ leuauit. Primum eum hoc apud Græcos feciſſe inuenio, ſicut & authorem facis accendendæ in Imperatoriâ triremi per noctem, vt diſperſæ naues colligerentur, Cimonem, contra Perſas, & Xerxem Regem. Iidem Athenienſes conflicturi, naues impellentes, Pæana canebant. Demetrius verò Macedonum Rex propè Cyprum contra Ptolomæum Ægypti Regem pugnaturus, de Prætoriâ naui ſignum pugnæ dedit, clypeum inauratum, omnibus conſpicuum. Æreo clypeo è naui elato inuadendi hoſtis copiam ſuis quoque Lyſander fecit. Athenienſibus & Spartanis ad Arginuſas pugnaturis, ab vtraque parte vexillum rubrum ſublatum eſt, claſſicum concinentibus tubicinibus. Bruti nauis Prætoria, quò ab aliis dignoſceretur: O, ſignum habuiſſe fertur: tametſi ſingulæ naues Deorum imagines ferrent, ſub quorum eſſent tutelâ.

E numo argenteo, qui eſt apud Goltzium in Iulio, pag. 23. in cuius antica parte tria ſigna militaria ſunt, roſtrum nauis habentia. Titulus eſt: CHORTIS SPECVLATORVM. *In poſtica, præcurſoria nauis turgentibus remis cum iis literis apparet.* ANTON. AVG. III. VIR. R. P. C. *Thucydid. lib. 2. belli Peloponneſ. Cæſar lib. 4. belli Gallici.*

Leo cap. 19. De bell. apparatu. Diodor. Sicul. l. 11. & 13.

Idem lib. 20. Plut. in Lyſand.

telà. Græcis nauibus ex Insularum nominibus plerunque nomina fuerunt. Supparum Alexandrinæ triremis peculiare signum erat, sicut corbes onerariis nauibus, pro signo suspendebantur. M. Antonius successu rerum insolens, purpureum velum Prætoriæ, apud Actium, pro insigni dedit: quod & Alcibiades ante eum fecisse dicitur. In nauali concursu deponere velum, vel signum, deditionis indicium: abiectis verò armis plausum facere, aut nauim infulis velare, supplicandi genus antiquitus fuit. Sic Pompeio Magno in piratas pugnante, hostes abiectis telis armísque, remorum inter se collisorum plausu facto, dedentes se vitam petierunt. Deditionis aut obsequij aliud signum olim fuit, quod & hodie est, insignia, & pergulam demittere: nauem ad sinistrum latus nauigantis, vel victoris, vel eius, qui in maiori potestate est, applicare. Hoc Ænobarbus Pompeij Prætor, M. Antonio fecit, in mari Ionio. Sexti Pompeij bello Siculo dimicationis nota fuit, vexillum cæruleum, sicut & in Augusti classe, eóque donatus est M. Agrippa, quód insignem operam eâ pugnâ maritimâ pro Augusto nauasset. Tessera pugnaturis dabatur, ne in ardore pugnæ conciuem pro hoste necarent. Sexto Pompeio dimicaturo, tessera, Pietas, fuit: Augusto, Venus Genitrix, aliquando Felicitas, nonnunquam etiam Victoria. Ab hac Tesserarij dicti, qui belli signum per contubernia, vel naues singulas, nunciabant. Victi, Prætoriæ nauis lumen extinguebant, ne Imperatorem hostes insequerentur, quod victus Sextus Pompeius fecit, post Augusti & Agrippæ victoriam. Quoties autem de aliquâ re consultandum erat, siue ante pugnam, siue post pugnam, in cubiculum puppis nauis Prætoriæ (quod etiam hodie fit) omnes duces cogebantur, inueterato vsque adeò instituto, vt apud * Homerum me legisse meminerim, in cubiculo puppis Agamemnoniæ triremis, Principes Græcos conuocatos, legatum Troianorum, inducias ad cremanda corpora in prælio cæsa petentem, audiuisse, & concessisse. Addo & istud, non tantum de suo littore soluentes Neptuno sacrificasse, sed & eidem cùm in hostilem terram descenderant: legimus enim Amilcarem Carthaginiensium primum Siculis illaturum bellum, exposito in Himerensi littore milite, sacrificantem Neptuno, ante ipsas aras à Gelone Syracusanorum Tyranno obtruncatum, classémque eius incensam.

Tiraquell. comment. ad Alexandri ab Alexandro geniales dies, lib. 4. c. 2.

Appian. belli ciuilis, lib. 5. c. 12.

* *Iliad. 7.*

* * *

CAPVT

CAPVT VIGESIMVMSEXTVM.

Quidnam à victoribus post victoriam naualem factum sit. De Trophæis maritimis, deque victoriarum maritimarum notis, è numis & historicis antiquis.

Vi vicerant, statim signum pugnæ demittebant, naues coronabant, infulis velabant, teniis versicoloribus sertísque ornabant, crines lauru vinciebant, Pæana canebant, Diis æquoris, Marti & Victoriæ gratias agentes, naufragia & cadauera suorum colligebant, cúmque captiuis nauigiis ad suas puppes alligatis, in patriam vela dabant, dispositis per transtra & antennas hostilibus armis, puppibus & proris captiuorum corporibus onustis, scuta & gladios quatientes. Sic Lysander victo ante Lampsacum Conone Atheniensi, redimitas floribus & coronis naues, armis hostium vndique fulgentibus, pérque transtra & antennas dispositis, in patriam misit: mox ipse cum suis, coronatis in equis, captiuorum detonsis, captiuis præeuntibus, ad tibiæ cantum Spartam ingressus est. Sic Agatocles victis Carthaginiensibus nuncias victoriæ naues duas misit, coronatis omnibus & Pæana canentibus. Chysogonus stolâ indutus Pythicâ tunc τὸ τριήρικον tibiâ canebat, cùm Alcibiades purpureo velo demisso, iussísque classiariis remis iucumbere, nauibus coronatis, ob victos Lacedæmonios, Pyræeum portum ingrediebatur. Apud Græcos victores ἰὴ Παίαν clamabant, Romani arma quatiebant, hymnósq; in honorem Deorum canebant, quod historici notant ab Augusti militibus factum, fractâ Sexti Pompeij classe, Siculo in pelago: votis in classe ipsa & littore Diis maritimis solutis, hymnísque in eorum laudem decantatis. Scipio captâ, & euersâ Carthagine, post multas victorias nauales, laureatam nauem, cum militibus, tabulísque laureatis, quæ gesta fuerant continentibus, Romam præmisit: moris enim erat, tum apud Græcos, tum apud Romanos, statim à victoriâ maritimâ, coronatam triremem in patriam mittere, prosperi successus nunciam: ad quam in littore appulsam conciues accurrebant, tripudiantes, cantantes, cúmque, coronatis militibus chorum ducentes, & hilares iocos, festáque verba repetentes. Post Scipionem Lucullus, victis mari Mithridatis ducibus, triremem laureatam Romam misit, cum literis narrantibus ea quæ pro Rep. gesserat. Idem Scipio, & Sylla Fœlix, pugnâ nauali confectâ; hic ad Cephisum amnem in Bœotiâ Ar-

Athenæus in Deipnosoph.

Alex. ab Alexandro, lib. 4. cap. 2.

Appian. bell. ciuilis, lib. 5. c. 12.

Idem, de bello Mithridat. cap. 10.

Plut. in Lucullo.

chelao fugato, hostium naues, spoliáque in aceruum congesta, immisso igne cremauit, Diis inferis, Martíque sacrificium. Ille, instrumenta belli, inutilésque naues Carthaginiensibus ereptas, de more discinctus, combussit, Marti & Palladi sacrum. Lysander finito bello, in ipso Pyræeo naues omnes Atheniensium combussit, coronatis suis, & ad tibiam saltantibus. Non ita in expeditionibus fiebat, Alexander enim quòd nullum maritimum bellum peregisset, contentus limitem victoriarum suarum Oceanum fecisse, cùm milliaria quinque vltra Indum flumen promouisset, Diis marinis sacra instaurauit, tauros Neptuno immolauit, libatóque vino, phialam, poculáque aurea proiecit in mare, gratias Diis agens, votáque pro reditu soluens. Fecit & aliud sacrum, Neptuno, Oceano, Hydaspi, Acesini, & Indo fluuiis: positámque in Insula aram, velut Imperij metam, nauigio circumegit.

Rosin. Antiq. Roman. lib.6. cap.5. Rostrorum figura, indicésque su in sedentes, videre licet, in vltimo numo Fastor. Goltz. quo Augustus mortuus est.

L. Furio Camillo, C. Mænio Coss. naues deuictorum Antiatium, partim in naualia Romæ subductæ sunt, partim incensæ: rostrísque earum suggestum in foro extructum adornari placuit, Rostráque, id templum appellatum, vbi magistratus Romani ad iudicia sedebant. In iis ferebantur leges, agebantur causæ, & conciones habebantur. Erant autem duplicia: Vetera, apud Curiam in Comitio, de quibus hoc loco: Noua, è nauibus Actiacis, ad Palatij radices. Expedita triremi, quæ victoriam nunciaret, Imperator trophæum in proximo promontorio erigebat. Rhodij in templis, sacrariis, lucis, & gymnasiis Bacchi. Massilienses verò in viis & porticibus. Quænam illa fuerint, quibúsve spoliis constarent apud Græcos, Thucidides, & alij historici non meminerunt. Certum est tamen in truncis arborum defixis, superaddita spolia, trophæum fecisse, vetitúmque lege apud Græcos, de lapide, aut metallo, trophæa erigere, ne cladis acceptæ memoria, monumenti huius intuitu, apud victos hostes, post multos annos recrudesceret, nouíque belli causa esset, victoriæ nota. Lignea itaque constituta, ornatáque thoracibus & armis fractis, armamentisque corruptarum nauium, quæ temporis iniuriâ paucos post annos perirent. Ab Historicis in quibus nihil, aut obscura admodum, de trophæis naualibus comperi, conuersus ad antiquorum numos, rariora quæque & nobiliora, in separatam tabulam congessi, è quâ trophæorum eiusmodi structura, & diuersitas, innotescat, & simul intelligatur causa eorum erigendorum.

Strabo lib.14.

TROPHÆA

TROPHÆA MARITIMA.

Expositio horum numorum.

PRIMVS Tabulæ præcedentis numus, argenteus est, trophęum naualc habet, à Victoriâ erectum: fractæ, infra stipitem, triremium tabulæ, & anchora in dextrâ Victoriæ manu, constructum è Carthaginiensibus denotant, mari victis, ab Agatocle Syracusanorum Rege. Ab alterâ huius numi Syracusij parte, Ceres est, tutelare numen vrbis. *Apud Goltzium in Sicilia, pag. 14.*

SECVNDVS Numus ex argento, trophæum habet mariti- *Apud Goltzium in Fastis An.* DCCXI

mum, Aquilam Romanam, inter alia duo militaria signa, proræ infixam; supra Aquilam, trophæum est, quod in oris Hispaniæ bello maritimo victor III. vir Lepidus erexit. Altera pars numi Lepidi caput habet galeâ tectum, cum his literis, LEPIDVS IMP. PONT. MAX. III. VIR. R. P. C.

Ibidem in Fastis Anni DLXVI.

TERTIVS, Ex eodem metallo, trophæum ostendit maritimum, M. Fuluij Nobilioris, de Ætholis, Ambracibus, & Cephaleniâ. Ab anticâ parte, Neptuni caput est, lauru coronatum, cum nomine dicti Fuluij. Simile trophæum extat, T. Statilij Tauri, qui ex Africa triumphauit, Ann. V.C. DCCXIX. Ex numo argenteo.

Idem ad Annum DCXLV.

QVARTVS, Aureus, trophæi imaginem habet, ex spoliis maritimis Persei Macedonum Regis, cusus est à Seruio Sulpitio Galbâ, Cn. Octauij legato, in gratiam dicti Octauij, Præfecti classis Romanæ, qui victo Perseo in oris maritimis hoc trophęum fixit. Ex antennis, gubernaculum, & anchora dependent: supra, velum est: infra, extrema proræ & puppis. Ab alterâ parte caput est laureatum, imberbi mento: & nomen SERVII SVLPITII. Hunc denarium, Vrsinus, in Sulpitiorum, siue Solpitiorum familiâ, ad P. Sulpitium refert, qui Cos. Ann. DIII. Philippum Macedonum Regem vicit, eiúsque terras populatus est, sed quia hic Sulpitius nihil mari egit, malim ego ad dictum Seruium argumentum huiusce numi referre.

Vrsinus in gente Domitia.

QVINTVS, Trophæum maritimum repræsentat Cn. Domitij Ænobarbi, victo Caluino, Octauij Cęsaris Prætore, in Ionio mari. Inuerso numo, videtur caput cum nomine illius Ænobarbi.

Goltzius in Augusto: pag. 32. numo 2.

SEXTVS, Trophæum Actiacum figurat, erectum ab Augusto post Antonium ad Actium classe profligatum. Æreus numus, caput Augusti signatum habet, fronde querneâ vinctum, ab alterâ parte: sine literis,

Occo in Fastis Anni DCCXIX.

SEPTIMVS, Argenteus, trophæum nauale ostendit M. Antonij Triumviri, Syris & Cilicibus, per C. Sosium Legatum in ęquore subactis. Antonij effigies videtur à tergo, cum isto titulo: IMP. ANTON. AVG. COS. ITER. DESIGNAT. TERT. III. VIR R. P. C.

Vrsinus. Apud Caulaum, similis numus, Pompeio magno cusus, post piraticum bellum. á priore parte vultus est irati Neptuni cum fuscina.

OCTAVVS, Trophæo nauali decoratur, quod Sext. Pompeius de Octauio Cæsare, congressu maritimo superato, ad fluuium Siciliæ Onobalam fixit. Anchora & fuscina, galeam & thoraca transfossos sustinent. Pro brachiis, è vacuo thorace, hinc rostrum nauis, inde acroterium exit, quod aliàs acrostolium vocatur.

Goltzius in magna Græcia.

NONVS, Bruttiorum trophæum nauale est, cuius victoriæ, incertum. Nisi sit monumentum deuicti pelago Alexandri Epirotarum Regis.

DECI

DECIMVS, Aureus est, in Sicilia, vt è tribus cruribus, quæ in fastigio templi videntur, apparet, conditus: téplum habet à Siculis in honorem Augusti erectum, in quo trophæum est, de spoliis Sexti Pompeij, ad Siciliæ oras classe victi, ab eodem Augusto. *Idem in Augusto pag. 31.*

VNDECIMVS statuam ostendit M. Lepidi equestrem, lauru vel mirto coronatam, quam ei, ex S. C. erectam volunt, Iulio Cæsare, id petente, seu quòd, magister equitum esset, seu quia, cum eo victore & triumphante ex Africâ, naualis operæ benè pręstitæ, * hoc decus meruerit. Quod trophæum indicat, sinistro humero sustentatum, in quo prora nauis transfixa. Vel, quod verius puto, quod adolescens nauali pugna hostem interemerit. Maritima pugnâ factum, numus iste, & alij in M. Lepido relati indicant, in quibus inter duo signa militaria, trophæum nauale. Argumentum autem historiæ, litteræ circumpositæ plus satis demonstrant. AN. XV. H. O. C. S. Infra M. LEPIDVS. Hoc est, M. Lepidus annorum quindecim hostem occidit, ciuem seruauit. Meruit & similem statuam Cossus Cornelius Cn. F. Lentulus, Legatus Augusti, qui & triumphalia ornamenta obtinuit, An. V. DCCLIX. de Isaureis ex Cilicia: vt aliis placet, ex Getulia, vnde illi, posterísque eius Getulici cognomen. Inueniuntur & alia in numis antiquis trophæa maritima: sic apud Occonem in argenteo Trajani Imp. Victoria proræ nauis insistens, dextrâ lauream, sinistrâ trophęum gestat. Ex quibus colligitur, quænam essent trophæa maritima, eorúmque notas fuisse, fracti circa stipitem nauium aceres, aquila Romana triremi cum spoliis infixa, circa truncum spoliis oneratum: anchora, gubernaculum, & prora nauis: de antennis velum pendens, infra malum, acrostolium, & nauis rostrum, cum captiuis; in triremi trophæum, infixa thoraci fuscina, nauiúmque extrema, de thorace illo dependula: victoria, de summa puppi clypeum inscribens, aceruum armorum calcans, trophæum coronans, vel humero gestans. De quibus omnibus Mecherchius ad Augustum Goltzij:

** nimirum, equestri statua.*

Idem pagina 32.

Valerius Maxim. lib. 3. c. 1.

Vrsinus in gente Cornelia. Sigonius in fastis Anni 752. Goltzius eodem Anno.

----Suspensa vides vtrinque trophęa,
Hostibus à victis spolia exuuiásque superbas.
A dextrâ clypeos, arcus, densámque tueris
Telorum segetem, atque ingentia cingula balthei,
Fulmineúmque ensem, & perfusum sanguine scutum,
Loricámque grauem trunco pendere, supráque
Insignem cono galeam. Hîc quatit aura comantes
Cassidis auricomæ cristas, hîc puluere currus
Fœdatique iacent axes radiique cruore.
Haud procul hinc cornu, necnon caua buccina pendet,
Tortilis in latum: propè ahenea classica cernis,

Classica sueta viros ad prælia dura ciere
Terribili sonitu, Martémque accendere cantu.
A leuâ puppes, clauos cum puppibus altis,
Cheniscúmque recens nauali marte reuulsum,
Rostráque cum proris, retinacula, carbasa, malos,
Cornua velatarum fraxinea antennarum,
Transtráque cum remis, æratâ & cuspide contos,
Arma virûm, tabulas, corbes, fractósque rudentes.

Sueton. cap. 18. Augustus, quò Actiacæ victoriæ memoria celebratior in posterum esset, vrbem Nicopolim apud Actium condidit, ludósque illic quinquennales instituit, quos mox Caligula sustulit, & ampliato vetere Apollinis templo, locum castrorum, quibus fuerat vsus, exornatum naualibus spoliis, Neptuno ac Marti consecrauit. Apollini quoque Actio, triremem, quadriremem, & alia nauium genera, vsque ad deciremem ex captis nauibus donum obtulit, quo eius templum ornaretur. Diis enim dicata trophæa, à Iulio, Veneri Genitrici, ab eodem Augusto, post Brutum & Cassium cęsos, Marti Vltori: Ioui quoque, & Iunoni cognomento Tropęæ, à Paulo Æmilio, post victum Perseum, omnis generis arma cumulata in ingentem aceruum, postquam ille precatus Martem, Mineruámque, Luámque matrem, ceterósque Deos, quibus dicare ius, fasque est, illis omnibus simul consecrata sunt. Aliquando ea arma congesta & conseruata, monumẽtum posteritati: aliquando verò concremata. Sic Fabius spolia hostium igne combussit, Ioui Victori: Marcellus, Vulcano votum; Crœsus, Apollini. Ea, cùm Imperatores Romani vrerent, discingebantur, vt se religione solui ostenderent: in resolutoriis enim sacris, discingi moris erat. Sic Scipio euersâ Carthagine, inutiles naues in vnum cumulũ coaceruatas, Marti & Palladi votas, discinctus cremauit. Missæ & captiuæ triremes, spoliorúmque primitiæ, & decimæ Apollini Delphico. Armorum igitur acerui, pro trophæo fuêre, spoliaq; illa quæ Diis dicabantur, λάφυρα, & ἀκροθίνια, & vltima quidem ἀπὸ τῆ θινὸς, à littore, dicta: quia prælio nauali victores in littoribus, & promontoriis mari imminentibus, trophęa statuerent. Iis addebatur titulus in clypeo, encausto scriptus, vel in ære stilo sculptus, vel in marmore, aut lapide celte incisus, nomen Imperatoris, vel ducis continens, & subactas nationes, in hunc modum:

In veterib. nummis. Vetus Etymologic. Liuius lib. 45.

Liui l. 10 & 23. Herodot. lib. 1.

Appian. cap. vlt. belli Libyci. Herodot. l. 8. Thucydid. lib. 1.

Etymolog. vetus. Pausan. in Attic. Plut. in Alcib. Cic. l. 2. de Finib. Inscriptio est trophæi quod in Alpib. August posuit, apud Plin. lib. 3. cap. 20.

IMP. CÆSARI. DIVI F. AVGVSTO
PONT. MAX. IMP. XIV. TRIB. XVII.
S. P. Q. R.
QVOD EIVS DVCTV AVSPICIISQVE
GENTES ALPINÆ OMNES QVÆ A MARI
SVPERO AD INFERVM PERTINEBANT
SVB IMPERIVM P. R. REDACTÆ SINT.

Ridiculum

Ridiculum iſtud Caligulæ trophæum, qui, quaſi perpetraturus bellum, directâ acie in littore Oceani, ac balliſtis, machiníſque diſpoſitis, nemine gnaro, ac opinante quidnam cœpturus eſſet, repentè, vt conchas legerent, galeáſque, & ſinus implerent, edixit, cumulatáque ſpolia Oceani vocauit, Capitolio, Palatióque debita. Et in indicium victoriæ, altiſſimam turrem excitauit: ex quâ, vt ex Pharo, noctibus ad regendos nauium curſus, ignes emicarent, pronuntiatóque militi donatiuo, centenis viritim denariis, quaſi omne exemplum liberalitatis ſupergreſſus: abite, inquit, læti, abite locupletes. Ceterùm, vt trophæa naualia è numis antiquis decerpta paulo ante ſubieci, ſic quoque ex iiſdem, aliquas victoriarum maritimarum notas, & monumenta tradere lectori conſtitui, vt ſtatim atque in manus eiuſmodi argumenti numus venerit, generalis cauſa eius cudendi, tum ſpecialis victoriæ maritimæ ratio, & argumentum dignoſcatur. Paucos hîc ſummiſi Græcos & Romanos ſed excellentiores & nobiliores quoſque, è multis excerptos. Græcorum iſti ſunt. *Sueton. cap. 46. in Caligula.*

MARITIMÆ VICTORIÆ NOTÆ in numis antiquis, Græcas inſcriptiones habentibus.

E Goltzij Sicilia, pag. 3.

PRIMVS ex ære, Syracuſanorum naualem aliquam victoriam notat: Neptunum habet lauru coronatum. Similis denarius eſt L. Aimilij, qui de Perſe, & Macedonia triumphauit.

Idem in magna Gracia, in numis Posidoniatar.

SECVNDVS, Neptunum habet in carinam fuſcinam impingentem, cum lauru à tergo. Numus argenteus in naualis victoriæ memoriam à Poſidionatis cuſus, qui Ποσειδῶνα, hoc eſt, Neptunum, religiosè colebant. Hoc indicatur è nomine ΠΟΣΕΙΔ-ΩΝΕΗΣ, cuius pars media ſupra caput tauri in antica parte, reliqua in poſtica.

Idem in numis Tarentinorum.

TERTIVS argenteus, cuſus eſt à Tarentinis, ob claſſem Romanam Ann. Vrb. CDLXXII. direptam & captam.

Idem Sicil. pag. 1.

QVARTVS ex eodem metallo, incertam Syracuſanorum maritimam victoriam notat.

Idem in Tarentin. numis.

QVINTVS in honorem Taræ Neptuni filij, à Tarentinis ex argento ſignatus, cui fortè Romanorum mari fugatorum ſpolia, de quibus ante in numo tertio, vouerunt: argumentum victoriæ naualis, Taras coronatus, capricornum dextrâ, ſiniſtra fuſcinam geſtans, ponè tergum acroſtolium nauis eſt. Alibi in ſella ſedens axilla ſiniſtra innititur haſtæ, dextra concham prętendit, pede proram calcat.

Idem in August. pag. 33.

SEXTVS æreus, ab Alexandrinis cuſus, in memoriam naualis victoriæ in portu Alexandrino reportatæ, contra Antonium & Cleopatram.

Idē in eod. pag 55. Ibidem.

SEPTIMVS, Monumentum eſt Actiacæ victoriæ, apud Aſcalonitas ſignatus.

Ibidem.

OCTAVVS ab Herode Iudæorum Rege in gratiam Auguſti fabricatus, eandem victoriam notat, & ædificationem vrbis Nicopolitanæ.

Idem in Iulio, pag. 10.

NONVM, Plebs Alexandrina Iulio Cæſari cuſit, poſt Ægyptios maritimo prælio ad Pharum debellatos. Vultus Iulij Cæſaris Pont. Max. inuerſo numo videtur.

Ibidem.

DECIMVS æreus, Iulij Cæſaris III. Coſ. imaginem habet: à poſticâ parte, eundem cum L. Sulpicio Prætore ſigniſque militaribus in decemremi, Sulpicij maritimæ victoriæ Vibone ad Fretum, contra Caſſium, Magni Pompeij legatum, inditium.

VNDECI

VNDECIMVS, Axuritanorum eſt, qui Iouem Axurium, hoc eſt, imberbem, colebant: ξυρὸν enim nouaculam Seruius interpretatur, qui autem imberbis eſt, nouacula non eget. Hic imberbis Iupiter in curru, ſicut & in anteriore numi parte, in qua caput eius lauru coronatum, & infra collum, fulmen. Victoriam notat triumphalis currus, naualem, delphinus. Sed quænam illa fuerit, nondum inueni. Deductis ibi maritimis colonis L. Aimilio Mamercino. C. Plautio Proculo Coſſ. ob id tamen Axuritani, qui & Taracinenſes, & Trachinij, ſacroſanctam vacationem non obtinuerunt, quà ceteri coloni maritimi vtebantur. Nunc ad numos venio Latinas inſcriptiones habentes. *Idem in Magna Græcia, pag. 19.*

MARITIMARVM VICTORIARVM NOTÆ

In numis antiquis Latinas inſcriptiones habentibus.

Goltz. in August. pag. 68. PRIMVS ex ære, Actiacæ Augusti victoriæ monumentum est, quâ Amor tandem, Pax & Concordia Romanis mansit. Ab Anticâ parte vultus est Augusti.

Idem in Fastis, ann. 586. SECVNDVS argenteus, victoriæ naualis indicium à Cn. Octauio, Pauli Æmilij legato reportatæ, qui Anno Vrb. DXXCVI. ex Macedoniâ & Rege Perse naualem egit triumphum. A Priore parte vultus Romæ cum anchora.

Idem in Fastis, ann. 608. TERTIVS, Designat victoriam naualem L. Mummij de Achaicis, & Corinthiis. Argenteus est, ab alterâ parte Neptuni vultum ostentans, cum hoc cognomine, ACHAICVS, quod ad anticam partem refertur, in quâ, hæ litteræ sunt, L. MVMMIVS, vt sit, L. Mummius Achaicus, ab Achæis deuictis sic denominatus.

Idem in Fastis, ann. 646. QVARTVS ex argento, victoriam naualem C. Marij II. Cos. de Numidis & Rege Iugurthâ designat.

Id. in Fast. an. 694. QVINTVS eiusdem metalli, Consulis Bibuli est, quam victoriam naualem significet, ignoro:

Nam fieri Bibulo Consule nil memini.

Id in Fast. an. 716. SEXTVS, In memoriam M. Agrippæ, post Pompeium mari Siculo victum, fabrefactus est: ab aliâ parte effigies est Agrippæ coronati rostratâ, cum hoc titulo: M. AGRIPPA L. F. PRÆFECT. ORÆ MARITIMÆ ET CLASSIS.

Id. in Fast. an 548. In SEPTIMO argenteo, victorem maritimis præliis P. Scipionem, in puppe stantem, cum aquilâ Romanâ, suscipit Africa in prorâ, innixa clauo, spicas gestans, coronato turribus capite. Ab alterâ huius numi parte Neptunus lauru coronatus est, cum fuscinâ.

OCTAVVS

OCTAVVS & NONVS, Eodem tempore partas duas nauales victorias notant, ambo argentei: hic M. Æmilij Pauli, ille Seruij Fuluij Pætini Nobilioris, de Cossurensibus scilicet, & Pænis. Hic, Romæ galeatæ caput habet à posticâ parte: ille, Victoriæ imaginem vsque ad vmbilicum. Hic, corona supra octiremem positâ, Imperatorum Romanorum morem notat, qui, vt iam ante dixi, vbi victoriam reportauerant, triremem, aut pentiremem, aut aliam nauem lauru coronatam Romam prçmittebant, inditium victoriæ. Ille, Neptuno in curru cum tridente collocato, ostendit, Neptuni fauore victoriam Fuluio obuenisse: qui Ann. Vrb. cond. CDXCIX. VII. & XIII. Kalend. Febr. triumphum naualem egit. *Idem in Fastis, ann. 499.*

DECIMVS, Q. Lutati: Cerconis victoriam naualem de Pœnis ostendit. Hanc coronam non ex lauru, sed ex apio palustri esse, intra quam decemremis inclusa est, ausim asserere. Et sicut triumphatores lauru coronabantur, qui multos hostes occiderant, sic apio, qui pauco sanguine, aut nullo, victoriam, & pacem patriæ pepererant. Hic enim Q. Lutatius, cum Romani ad Ægates Insulas à Pœnis victi essent, in Siciliam cum fratre C. Lutatio Catulo traiecit, leuíque pugnâ hostibus territis, pacem petentibus dedit, quâ, Pœni Siciliâ, reliquísque Insulis, quæ inter Italiam & Africam sunt excesserunt. Vndè putauerim lauream coronam è suo numo Lutatium eiecisse, cædis signum: eandémque ex apio, vel oliuâ sumpsisse, quòd in ludis Nemæis, qui citra sanguinem vicerant, apio coronabantur, eodémque monumenta defunctorum quondam tegebantur, vt intelligeretur, eos iam in pace & quiete esse. Apium itaque pacis signum, sicut & oliua, de quâ hîc coronam, si volueris, sumes. Potest etiam fieri, vt velut his, qui bello terrestri leui cruore finem imposuerant, ouatio cum coronâ oleacea concedebatur: ita hi, qui pacem Pop. Rom. exiguo hostium sanguine in mari fecerant, ceu victores Athletæ in Nemæis, apio pacifico coronarentur: quod tamen è coniecturâ mea est, nullibi hoc lecto. Potest & existimari ea corona è gramine, quæ non Imperatoribus militi, sed Imperatori à Senatu in supremâ desperatione dabatur, non, ob seruatum vnum ciuem, sed erepto ab imminenti clade vniuerso exercitu, ducis prudentiâ: quod dicto Q. Catullo in Siciliâ euenit, contra omnium expectationem, integro exercitu à Pœnorum insidiis atque armis liberato. Quia autem rarò id accidebat, ideò gramineæ coronæ apud Romanos raritas, & in præmiis gloriæ: geminatæ, aureæ, vallari, murali, rostratæ, ciuicæ, & triumphali potior. Dabatur hæc viridi è gramine, vel à Senatu, vt dixi, vel à milite, eo loco decerpto, quę Imperator ab hostili obsidione seruasset. Namque summum apud antiquos signum victoriæ erat, herbam porrige- *Vrsinus in gente Lutatia.* *Sigon. in Fastis, ann. 512.* *Plut. in Symposiac.* *Plin. lib. 22. capp. 3. 4. 5. & 6.*

 re

re victos, hoc est, tellure cedere. Eâ coronâ isti tantùm donati leguntur: L. Sicinius Dentatus Imp. à Senatu. P. Decius Mus, Tribunus militum, ab exercitu: Fabius Maximus ab eodem Sen. quòd rem Romanam non pugnando restituisset: M. Calphurnius Flamma, Cn. Petreius, Sylla, Sertorius, Scipio Æmilianus, & Augustus.

VNDECIMVS & DVODECIMVS, Ad bellum Mithridaticum, & Piraticum spectāt. In priori, Imp. Cn. Pompeium post victoriam de Piratis reportatam, confecto bello, de naui in Romanum littus descendens, quod spoliis hostium onerauerat, à Româ suscipitur. In posteriori, M. Poblicius, eiusdem Pompeij legatus, de naue exiliens, Romæ occurrenti palmam offert, de piratis pelago superatis. Quibus accedit & sequens numus, in quo bellum Mithridaticum mari confectum ostendunt, supra proram temerè congesti temo, & anchora, & Roma, paludato Imp. Sullæ, dextram porrigens. Similis denarius Q. Metelli videtur in Fastis, Anni DCXXI.

Goltz. in Fastis, an. 673.
Numus XIII.

DECIMVS QVARTVS Argenteus, M. Licinij Crassi naualem victoriam refert, Româ spolia hostilis classis calcante.

Idem in Fastis, an. 688.

VLTIMVS ab auersa parte Neptunum habet coronatum cum fuscinâ: ab anticâ, Victoriam quadriiugum currum agentem, infra equorum pedes triremis: ab vtroque latere, hoc legitur: M. PVPPIVS M. F. PISO FRVGI. Huius Pisonis Pro-Cos. naualem indicat ex Hispania victoriam. Ex iis apparet victoriarum maritimarum inditia esse in numismatibus antiquis, præter iam memorata, Neptunus lauru redimitus: vel fuscinâ carinam quatiens, ramum lauri à tergo insculptum habens, aut superpositus columnæ, sinistro pede rostrum nauis superbè calcans. Præterea Taras Neptuni filius delphino insidens, victoriámque sustinens dextrâ: Triton coronatus tridentem gerens: Victoria triremem coronans; aut aquilam, aut aliud signum militare: Imperator coronatus de naui militaria signa ostentans: delphim implicitus gubernaculo intra lauri coronam: pentiremis intra eandem coronam; super nauem gubarnaculum, anchora, & corona lauri; Neptunus coronatus, ab hippopotamis vectus; supra delphinum ramus lauri: Neptunus coronatus, pede premens triremem; Imperator cum aquila à muliere susceptus, siue à Româ, siue ab aliqua Prouincia, dum exit de naui: Neptunus in curru triumphali tractus, scuticâ feriens equos inter turbidas vndas natantes, cum allusione ad Imp. mari victorem: ÆQVORIS HIC OMNIPOTENS. Roma Dea, naualia spolia conculcans; Victoria triumphans, triremi infra equorum pedes positâ. Sunt & aliæ infinitæ propè naualis victoriæ notæ in aliis numis: quales, Triton coronatus in denariis L. Valerij Asciculæ; Neptunus coronatus acrostolium tenens, pedéque

Idem ann. 684.

Apud Vrsinum.

déque triremem calcans, in denariis L. Posthumij Albini; idem tria crura dextrâ præferens, symbolum Siciliæ, quo numo victoriam Iulij Cæsaris, de M. Catone Siciliâ pulso, indicatur; gubernaculum cum sceptro, & coronâ laureâ, in denario Cn. Lentuli. Cupido coronatus delphino insidens, in denariis Cordij Rufi, & L. Lucretij Trionis; pars nauis, delphin & sceptrum, in argenteo Pompeij Magni, piraticæ factionis debellatæ monumentum. Taras nunc cochleam, nunc limacem, nunc delphinum, nunc stellas marinas, aut Polypum gestans, à victoria coronatus, in argenteis numis Tarentinorum: in quibus etiam idem Taras conchâ turbinatâ victoriam canit, circum locustæ, siue Cammaræ maritimæ, cancri, mytili, conchæ striatæ, Nereides, Tritones exultantes, gryphi marini; Scylla coronata: item caput Martis galeatum, in cuius galea insculpti sunt Tritones, Nereides, vel hippopotami, victoriæ maritimæ indicium est. Palladis quoque galea, Tritonibus, Nereidibus, vel gryphis insignita. Item corona rostrata, vt in numis Augusti: columna rostrata cum iconcula superstante, in aureis Vespasiani numis: Neptunus, dextro crure insistens globo, cum acrostolio in dextrâ, hastâ in sinistrâ, in Titi numis: Fortuna sinistro crure insistens proræ nauis, dextro temonem premens, in argenteo Antonini Pij. L. Septimius Seuerus, domitâ Britanniâ, numũ cudi iussit, in quo Neptunus sinistrâ tridentem gerit, dextrâ innititur montibus: est & figura pedibus Tritonem atterens, in Græco argenteo Eliogabali: figura turrita dextram protendens, sub cuius pedibus Triton, in Græco Alexandri Seueri. Monstrum marinum, in æreo numo, indicium naualis victoriæ Gallieni de Scythis reportatæ: in galea Posthumi Imp. bigæ equorum marinorum: naualis victoriæ ad ostium Rheni à Posthumo iuniore relatæ, monumentum in argenteo numo, Rhenus bicornis iacens, cubitum sinistrum globo innixus, anchoram tenet è naui pendentem. Sunt & aliæ quædam maritimarum victoriarum indicationes, cum terrestribus communes, vt bigæ, & quadrigæ currum trahentes, in quo, vel Imperator vel Victoria, vel Pallas, vel Iupiter fulminans, in Q. Valerij, & Lutatij numis, qui de Pœnis & Sicilia naualem triumphum duxerunt. Item in Cn. Fuluij, & L. Aimilij denariis: quorum hic Antiocho nauali prçlio victo, ille Illureis mari debellatis, triumphauit. Specificæ notæ sunt, præter iam dictas, Triton, velut in æquore, ludens, sub triumphali curru, nunc vnâ, nunc geminâ caudâ verberans fluctus, baculum coronatum, vel fuscinam humero portans. Neptunus Orbis figuram calcans. Aquila coronata, hastæ infixa, in prora nauis: aut inter duo signa militaria collocata, cum nauali trophæo. Victoria de prora palmam, aut coronam lauream ostentans, in numis Tripolitanorum, Alexandrinorum,

Apud Goltz. in Fastis, an. 599. & an. 705.
Apud Vrsinum.
Apud eundem in gente Pompeia.
Apud Goltz. in Magna Græcia.
Ap. Occonem in argenteis Sex. Pompey, ad Ann. Vrb. 686.
Apud Occon. ad An. Vrb. 789.
Apud eundem ad An. 812. 818. 910. 961. 974. 987. 1013. 1015.

drinorum, & Nicopolitanorum. Ceterum ne iiſce in rebus prolixior, & forſan futilior ſim, finio, ad alia numiſmata properans, oſtentatione, vel tituli, vel imaginis, loquentia.

CAPVT VIGESIMVMSEPTIMVM.

De honoribus Imperatoribus, Ducibus, Militibus, & populis Socialibus, attributis, qui bello nauali vicerant, aut in eo ſe ſtrenuè geſſerant.

CONSENTANEVM eſt, expoſitis iis quæ à victore Imperatore poſt pugnam maritimam fiebant, ſubiungere ea, quæ illius causâ, à Senatu populóque Romano decernebantur, & fiebant; ex veterum ſimul numis, & ex hiſtoricis. Qui ſequuntur numi, ad propoſitum plurimum faciunt:

Vt laureata nauis Tybrim tetigerat, lectis in Sen. litteris, laureatis etiam, quibus res quas mari gesserat Imperator ad Sen. scribebat, vota pro reditu illius suscipiebantur, aráque ad quam sacrificaretur, ob hoc ipsum erigebatur. Sic vbi Sen. victorē apud Actium Augustum accepit, ob illius reditum aram construi iussit, cum hoc titulo, FORTVNÆ REDVCI CÆSARIS AVGVSTI S. P. Q. R. Quæ & ipsa aræ imago, cum hoc titulo est, in aureo numo Augusti: in cuius altera parte illius est effigies coronata quercu: quâ etiam coronâ, pace hac maritimâ victoriâ partâ, seruatísq; ciuibus, à Sen. & Pop. Romano donatus est. Aram porro erectam ob victoriam maritimam, duo supra eam delphini iacentes ostendunt. Extant & alij numi eodem titulo, & ob idem argumentum cusi, vt argenteus Hadriani, in expectatione aduentus eius ex Antiochiâ Syriæ, signatus: vbi Fortuna in naui clauum gubernat: cum hac inscriptione IMP. CÆS. TRAIANO HADRIANO AVG. DIVI TRAIANI PARTHICI F. DIVI NERVÆ NEP. P. M. TR. P. COS. FORTVNÆ REDVCI. Additur in aureis eiusdem, cornucopiæ, Fortunæ ad gubernaculum sedenti, cum supradictis litteris. Quod in numis quoque Commodi expressum est. Eadem de causâ Imperatoribus redeuntibus à nauali victoriâ III. Viri monetales numos cudebant, Victoriâ signatos, quæ in orbe sedens, coronam lauream redeunti Imperatori nectebat. Huius generis argentei & aurei à curiosis manibus tractantur, post Actiacam victoriam Romæ in honorem Augusti fabricati: in cuius etiam gratiam Martis statuam vultu Augusti, vexillum nauale, quod cæruleum est tenentem, Pop. Romanus Ioui Capitolino vouit, cum hoc titulo, qui in aureis argenteísque illius Imperatoris numis legitur. VOTVM PERPETVVM SVSCEPTVM PRO SALVTE ET REDITV IOVI OPT. MAX. SACRVM. Circa caput Augusti, inuerso numo, hoc additur. S. P. Q. R. IMP. CÆSARI. Edixerat enim Sen. vt quotannis, IV. Non. Septembres, quâ die vniuersus orbis Rom. victo ad Actium Antonio, ad Augustum reciderat, in perpetuum ob id Ioui Opt. Max. sacrificaretur. Omittebam, non modò triremem, & litteras lauru redimitas,

Comm. ad Epigr. 5. l. 7. Martial. EXPOSITIO I. *numi tabula præcedentis.*

Apud Goltz. in August. pag. 48.

Apud Occon. ad Ann. Vrb 809. 871. & 940.

EXPOS. II. NVMI.

Apud Goltz. in Augusto, pag. 44.

EXPOSIT. III.

Apud eundem, pag. 48.

Cæsar lib 3. belli ciuilis. Tacit. lib. 9.

redimitas, ad Sen, vel desinente Rep. ad Imperatores, missas; sed & fasces, cum insignibus laureæ. Miratur Cæsar, hoc à Pompeio bello ciuili vsurpatum non fuisse, MDCLX. militum cæsis. Contra à L. Vitellio, Vitellio Imperatori laurea missa est.

Martial. lib. 7. epigram 5.

Publica victrices testantur gaudia chartæ,
Martia laurigerâ cuspide tela virent.

Suet. in Calig. c. 44. Xiphilinus.

Lib. 7. ad Attic.

Zonar. in Camill.

Ij per quos litteræ & fasces laureati mittebantur, à Græcis δρομοκήρυκες, βιβλιαφόροι, ἀγγελιαφόροι, πτεροφόροι, dicti: à Latinis, Latores: qui curru de littore excepti ad forum vsque & Curiam deportabantur. Hos Gerones Cicero vocat: qui & ipsi coronati erant. Cursores Zonaras, D. Hieronymus, Portitores. A Senatu post vota pro Salute Imp. vel Principis suscepta, supplicationes absenti decernebantur; nempe, cùm Sen. Deûm templa aperiri, ac gratias Diis, Imperatoris nomine, agi iubebat, per plures dies, quibus Sen. ad templa se conferebat, ibíque sacrificabat, epulúmque dabat in ipsis templis: pérque hos dies festos Pop. Rom. feriabatur, & sacra faciebat. Cn. Pompeio, Mithridatico bello confecto, XII. supplicationum dies concessi. Iam Imperator victi Regis, aut principis naue inuectus, ornata hostilibus spoliis, aduerso Tiberi ad vrbem subuehebatur: quod Perseo victo, Paulus Æmilius fecit. Venienti P. Rom. in littore occursabat, per cohortes & phalanges longo ordine distributus: quod Pompeio Magno è Mithridatico bello redeunti factum est: vt denarij illius ostendunt, in quibus illum, de prorâ exilientem, Roma benignè suscipit, obuiam ad littus progressa, & dextram victori porrigens. Sexto Pompeio debellato, Sen. longè extra vrbem ad Augustum suscipiendum progressus est, subsequente populo cum floreis coronis, ramísque è lauru: ductúmque Cæsarem in Capitolium ad sacrificium domum vsque omnes comitati sunt. Additi honores, vt statua equestris illi in rostris poneretur, eo habitu, quo Pont. Max. in Capitolio sacrificauerat: concessum etiam, vt quotannis eâ die, quà Sext. Pompeium mari Siculo vicerat, sacerdotio solemniter vteretur. Vt iisdem in rostris columnæ rostratæ, ob id erectæ, statua aurata cum paludamento, & hastà collocaretur, cum hoc titulo: IMP. CÆSARI AVG. PACE TERRA MARIQVE PARTA S. P. Q. R. Quod ex Augusti aureis, argenteísque numis constat, in quibus eiusmodi statuæ videntur. C. Duillio columnam rostratam cum statuâ paludatà in foro erectam, quòd primus Rom. classe vicerat supra* docuimus. Quod antea factum fuisse nisi C. Mænio Cos. nullus prodidit. Non quod Mænius classe vicerit, sed quòd deuictis Antiatibus, in eorum nauali rostratas VI. ceperit: Anno Vrb. cond. CCCCXVI. unde rostra Romana compacta: & ob id, illi statua in foro columnæ imposita, alteráque in ipsis rostris. Hoc Tito Imp.

Sigon. de ant. iur. Prouinc. lib. 2. c. 7. Rosin. lib. 10. c. 28.

Plut. in Paulo. Liuius Dec. 5. l. 5.

Appian bell. Mithrid. cap. 16. Vrsin. in gente Pompeia.

Appian. bell. ciu. lib. 5. cap. 13.

EXPOSIT. IV. & V. NVMI.

Appian. lib. 5. Apud Goltz in August. pag. 46. & 47.

** Pag. 66. Inscriptionis, quæ in basi columnæ extat, interpretationem, si volueris, eam apud Lipsium inuenies, lib. 2. antiquar. lection. cap. 14.*

Imp. etiam datum indicat numus eius argenteus, in cuius sinistra parte, statua eius cum vexillo rostratæ columnæ insidet. Ab altera effigies Titi, cum hoc titulo ab vtraque: IMP. TITVS CÆSAR VESP. AVG. PONT. MAX. TR. P. IX. IMP. XIV. COS. VII. P. P. Istud peculiare: M. Æmilio Lepido equestrem statuam dicatam fuisse, post triumphum eius ex Hispania, trophæum nauale, hastæ insertum, in quo spolia exarmati hostis, & nauis prorâ, dextro humero sustinentem. Quod etiam trophæum in eiusdem argenteis numis videtur, inter duo signa militaria. Statuam eam equestrem in ipsis rostris cum trophæo nauali constitutam probat numus, in quo sub Lepidi equestri statua, rostrum nauis est. Forma autem & figura rostrorum Romæ Libertati sacratorum extat in numis Palikani, & Augusti. Extructi & arcus in Augusti honorem, hinc & inde apparentibus rostris; supra, triumphantem in curru Imperatorem Victoria coronat. Inscriptio in numis eius hæc legitur. S. P. Q. R. IMP. CÆSARI. Huius honoris, & aliorum, Augusto à Sen. delatorum meminit * Dio, cùm, ait. Illi de Cleopatra triumphus concessus est, & fornix trophæum gerens Brundusij, aliúsque in foro Romano: vtque sacrarij D. Iulij basis, captiuarum nauium rostris ornaretur: ludíque in honorem eius quinquennales haberentur: feriæ essent eâ die natali eius, ac eâ die, qua victoriæ nuncius allatus fuit. In his arcubus honorariis, spolia hostibus direpta aggerabantur, trophæíque specie, captiuorum greges insculpebantur.

Goltz. in numis M. Lepidi.

Ibidem.

Vrsin. in familia Lollia, & Sulpitia, vbi de diuersis rostris agit in vrbe erectis.

EXTOS. VI NVMI.

Apud Goltz in August pag. 47.

* lib. 51.

----currus summo miramur in arcu
Quadriiugos, stantésque duces in curribus altis,
Sub pedibúsque ducum captiuos poplite flexo
Ad iuga depressos, manibúsque in terga retortis,
Et suspensa graui telorum fragmina trunco,
Æráque vestitis numerosa puppe columnis.

Prudent lib. 2. in Symmachum.

Legebantur & tituli, causam extructi arcus præferentes. Insculpebantur & aliarum rerum imagines: triumphi pompa, ferculorum ordo, sacrificia, nauales pugnæ, ceteráque id genus in marmore: quod in arcu Septimij videre est, ad radices Capitolij; & in arcu Constantini Magni infra Palatium. Supra fornices signa aurata constituta, æreæque statuæ, Deorum & hominum, ornamenti gratiâ. Quod & Græcos fecisse legimus, ludis & spectaculis editis in gratiam Populi. Ann. vrb. cond. MXXII. Claudio Imp. ob Gothos nauali prælio victos, clypeus aureus à Sen. in Curia decretus est, statua aurea in Capitolio antè templum Iouis, & altera argentea iudicio omnium gentium in rostris palmatæ columnæ imposita. Apud Græcos, victores è nauali prælio redeuntes, equis coronatis excepti, vrbem ingrediebantur, aris

Claud. Panegyr. 4.

Diodor lib 12.

Trebell. Pollio.

Plut. in Dione. Arato, Nicia, Alcibiade, Lysandro, & Pericle.

Diodor. lib. 13.

Sabell. Enn 3. l. 9.

Z per

per vias & compita dispositis, inscensis aromatibus, floribus & frugibus sparsis, tanquam in aduentum Genij vrbis: statuæ etiam erigebantur & consecrabantur, coronæ quoque lemniscatæ offerebantur progredientibus, tibiis iocundum carmen modulantibus, coronatis militibus & nauclairis, galeis, thoracibus, & clypeis de transtris nauium sublatis, deportatisque: hostium verò spolia, vel deorum templis suspendebantur, consecrata, vel in ipso littore, cum captiuis nauibus cremabantur. Ceterum mos apud Romanos erat, vt triumphum petentes, extra vrbem sustinerent, ibique decretum Sen. expectarent: Facto à Sen. decreto, de eodem & ad Pop. ferebatur, ac præterea rogabatur, vt eo die quo Triumphus duceretur, imperium triumphanti daret: siquidem id nemo nisi populus dare poterat. Imperator autem accepto Sen. decreto, & Plebis scito, pecuniáque in apparatum & sumptus Triumphi, nocte pompam præcedente, copias in campo Martio ordinabat, vt primò diluculo Triumphus duceretur. Sed antea captiui, & præda inter milites, pro re benè gestâ distribuebantur. Sic Lutatius Cos. Ann. Vrb. DXII. victis nauali prælio Pœnis, prædam & captiuorum corpora, inter suos milites diuisit, Augustus, mari Siculo fracto Pompeio, diuiso argento & auro signato per cohortes, & phalanges, singulos laurea coronâ donauit. Ipse Imp. triumphali habitu ornatus, armillis sumptis, lauru coronatus, & ramum dextrâ tenens, populum in campo Martio conuocabat: & militibus publicè, quibusdam etiam seorsim laudatis, pecuniam diuidebat, & ornamenta, armillas, hastas puras, & coronas, expresso in iis nomine & facinore viri. Ceterum nemini militum coronam naualem, neque vexillum cæruleum datum ab Imperatore legi, quamuis multi inter militaria dona, quæ scilicet militibus dabantur, aureas coronas rostratas numerent. Primus omnium Romanorum, præfectus classis Pompeianæ, bello Piratico absoluto, M. Varro, corona nauali donatus est. Post hunc M. Agrippa, ab Augusto, ob Sext. Pompeium nauali prælio victum aurea nauali, siue classicâ, non modò honoratus est, sed & vexillo cæruleo, & triumphalibus ornamentis, cum honorem triumphi sibi, & Cæsaribus Augustus reseruasset. Figura autem coronæ aureæ, qua donatus est M. Agrippa ab Augusto, in aliquibus numis, dispar est, ab iis quas in initio huius capitis obtuli, compacta scilicet è murali, & nauali, pinnis murorum rostris nauium super-impositis; hac caput Agrippæ vincitur, in aureo argenteóque numo, à Goltzio relato in Fastis Ann. vrb. cond. DCCXXXIIX. cum his litteris: M. AGRIPPA. COS. TER. Et infra: COSSVS LENTVLVS. In aliis tamen numis æreis ab eodem in Augusto figuratis, aurea sola rostrata, vel laurea simul & rostrata frontem Agrippa redimitus ostenditur,

Ioseph. l. 7. c. 16.

Polyb. lib. 1.

Appian. lib. 5. bell. ciuil. c. 13.

Zonaras.

Plin. l. 16. c. 4.

Dio lib. 49.
Velleius lib. 2.
Suet. in Aug. c. 25.
EXPOSITIO VII. & VIII NVMI.
Apud Goltz. in Aug. p. 29 & 30.
Rostrata sola coronatus Agrippa cernitur in æreo à Goltzio relato in Fastis, Ann. 726. & in aureo ad Ann. 736.

tenditur, dependentibus post tergum teniis. Nam, quod aliqui rostratam à Romanis concessam volunt militi, qui primus hostilem nauem intrasset, nullo exemplo illud asserunt. Ducibus hæc debebatur, qui classe vicerant, quod etiam rarò factitatum est, incepítque hic honos, à Pompeio, qui ea primus, vt dixi, Varronem donauit. Celebre ob id donum, & post triumphum, ceteris ornamentis ornamentum insignius, quo Agrippà Augustus decorauit, cum suo, & Agrippæ nomine, nam litteræ C. & A. in medio coronæ rostratæ, Cæsarem, & Agrippam notant, prioribus litteris illud indicantibus. Tantus autem fuit aureæ coronæ classicæ decus, vt numum argenteum in honorem Augusti cudi iusserit Caligula, illius vertice coronà nauali insignito: & Claudius Imp. ab expeditione Britannicà redux, inter hostilia spolia, eandem coronam fastigio Palatinæ domus iuxta ciuicam fixerit: traiecti, & quasi domiti Oceani, monumentum. Imperatoribus scilicet, tam rarum sublimémque honorem sibi arrogantibus: quod antea de triumpho fecerant, qui cùm olim Ducibus concederetur, hunc sibi peculiarem iidem voluerunt. Namque vltimus terrestris triumphus Consulum fuit, P. Silij de Pannoniers, & L. Asinij de Sauromateis Ann. Vrb. cond. DCCXXXVIII. Vltimus verò naualis. L. Sempronij ex Africà Ann. eiusdem Vrb. cond. DCCXXXII. vt relatum est, in tabulis Capitolinis, nam de eà victorià & triumpho, historici nihil prodiderunt. In numo illius ann. Victoria lauream de curru prætendens, cum prorà nauis infra currum signata, & titulo, causam, & triumphum notat. Igitur triumphorum honos Augusto rerum potiente, Consulibus, aliisque viris illustribus ereptus, & sola triumphalia ornamenta illis relicta, cum corona nauali, & aliis honoribus. Paucissimos tamen Duces inuenio, qui classica donati fuerint, post Varronem & Agrippam, vnum scilicet, alterúmve, & primi quidem nomen è veteri marmore vetustas consumpsit, hunc tamen Suram Licinium putauerim, qui sub Nerua Traiano plurimum potuit, vt est apud Dionem Cassium, namque & amicus singularis Traiani fuit, vt ille scriptum reliquit, & tribunus militum, parazonio ab eo accinctus, & statuà de publico insignitus. Addit marmoris inscriptio: LEGATVM. PRO PRÆT. AD EODEM DONATVM HASTIS PVRIS VIII. VEXILLIS VIII. CORONIS MVRALIB. II. CLASSICIS II. AVRATIS. ILLI TRIVMPHALIA ORNAMENTA STATVAMQ. PECVNIA PVBLICA AVCTORE IMP. TRAIANO POSITAM. Non deest tamen suspicio, hunc titulum sine nomine, in gratiam Hadriani, qui post Traianum regnauit, conditum. Quòd in eo scilicet, is, qui classicas duas auratas meruit, Legatus Prætorius dicitur, & Legatus Legionis I. Mineruiæ, & Tribunus Ple-

Occo ad An. V. 789.

Suet. in Claudio, cap. 17.

Vide hanc inscript. apud Vrsinum in famil. Arria. Et apud Lipsium, inscript. ant. fol. 66.

bis, quæ omnia conueniunt cum iis, quæ à Spartiano memorantur in Hadriano. Sic & Aureliano successori suo, nauales coronas dedit Imp. Valerianus: Aureas certè, & forsan, ob id metallum, quam ob rostrorum effigiem, rariores, decentiores & honoratiores: Nam & puram auream, Ducibus, siue Impp. Græcorum datam, in vsum Romanorum Impp. traductam legimus. Habitus hic honos, primùm Alcibiadi: nam vt è naui egressus est, quamquam Teramenes & Thrasibulus eisdem rebus præfuerant, simúlque venerant in Piræeum, tamen illum omnes prosequebantur: & quod, nulli antea vsuuenerat, nisi Olympiæ victoribus, coronis æreis, aureísque vulgo donabatur. Pro, æreis, aureísque, legendum puto, coronis aureis tæniísque: nullæ enim sine tæniis coronæ, vt ex supra memoratis numis VII. & VIII. huius capitis videtur. Hunc quoque Scionæi, vt est, apud Thucydidem, ceu Græciæ liberatorem, alterúmque Olympionicem, aureâ corona & tæniis reuinxerunt. Vnde aurum coronarium, quod postea Imperatori Romano à Prouinciis dabatur, post deuictos hostes, mox auaricia gliscente, quod spontaneum erat, coactiuum esse cepit, non modò triumphantibus Impp. præstitum, sed in natali die quotannis, die quoque suscepti Imperij, adoptionis, ludicris spectaculis, ingressu Impp. in Prouincias, aduentu, & quacunque alia pompa, ita vt etiam inter tributa numeratum sit, & Prouinciis in necessitatibus cum ceteris tributis remissum: quamuis lege cautum esset. Ne quis aurum coronarium, hoc est, coronas aureas à Prouincialibus oblatas acciperet, nisi triumpho decreto ad decorandum triumphum. Itaque vexillum cæruleum, classica corona, & triumphalia ornamenta Ducum fuerunt, qualia, patera, armillæque aureæ, sella curulis, scipio eburneus, nomina triumphalia, & alia huiusmodi, quæ statim subiungam: vbi dixero, inclinante Imperio inter insignia illa, vexilla bicoloria, tunicas Ducales, pallia Proconsularia, & subarmalem profundum fuisse. Militum verò decora & munera ob rem benè nauatam fuerunt, pecunia, stipendium duplex, vacatio, armillæ argenteæ, annuli, enses, balthei, clypei, fibulæ, ad vestem subligandam, & eæ ex argento, tunicæ russæ, sagochlamydes, vexilla, cristatæ galeæ, torques, hastæ, laureæ coronæ, vallares, murales, & ciuicæ etiam militantibus in mari. Dixi alibi, murali donatum Sext. Digitium socium naualem à Scipione in obsidione Carthaginis Hispanicæ, de ciuica, in epitaphio, Spoleti.

Vopiscus.

Verba Probi.

C. De auro coron. l. 12. tit. 13.

Ammian. Marc. lib. 5.
Cicero orat. in Pisonem.

Vopisc. in Aurel.

L. COR

L. CORNELIO. L. F. BEATISS.
VIXIT. ANN. XXIX. FVIT
ORDINIS. MILI. COH.
L. ABVIT. VII. SPOL. XI.
CORO. CIVICA. A. CLASSE
ROMA. CVM. EORVM
NOTA. INTERF. PERIIT
ET. A. SOCIIS. CONCLAMAT
EST. S. C. EX. ARARI. CIVI
SVO. NOBILISSIMO. ET. B. M.
P. III. IDVS. IVLIAS.

Lipsius in auctario inscript. veter. pag. 42.

Dixi triumphalia ornamenta ducibus data, qui Imperatori Romano vicerant, ea gerebant, vel subsequentes in equis triumphantium currum, vel cùm in publicum procedebant, aut Senatum intrabant, vel Transuectionis die, sacrísque & solemnibus diebus, quorum etiam partem, cum titulis rerum gestarum, in armariis suis domum seruabant, aut in templis porticibúsque reponebant. Erant autem ista omnia triumphi insignia (si currum, fercula, & pompam dempseris) fasces, trabeæ, annuli, phaleræ, prætexta, toga picta, tunica palmata, corona aurea, & laurea, sceptrum cum aquilà, & honos statuæ. Addit & * Plinius mirteam coronam, tradítque, Papyrium Nasonem, qui primus in monte Albano triumphauit, de Corsis prælio nauali victis, mirto coronatum, ludos Circenses exinde spectare solitum. Notandum est Impp. triumphaturos, de Capitolio, vel Palatio, palmatam tunicam accepisse, & nemini priuato fas fuisse eam domi habere. Gordianus senior palmatam tunicam, & togam pictam, primus Romanorum priuatus suam propriam habuit. Huius togæ, tunicæque, sicut & sceptri eburnei cum aquilà, & coronæ è lauru monumentum extat, in aureo numo Augusti, pace terrâ maríque partâ, signato, cuius alteram partem occupat Imperatoris effigies coronata quercu. Ante Augustum, toga picta triumphantium tantùm erat: Consularis fuit, sublato iam Consulibus, Prætoribúsque triumpho, concessáque est illis, qui bello vicerant, inter alia triumphalia ornamenta: tandémq; pro triumphalibus illis ornamentis, Consularia insignia, aut Prætoria, aut Quæstoria victoribus ducibus permissa. Si veterem memoriam huius moris repetas, origo triumphalium ornamentorum est à Scipione, qui Massanissæ auream coronam, sellam Curulem, togam pictam, tunicam palmatam, scipionem eburneum, quia triumphum non poterat, donauit. Porsinæ à Sen. pro triumphalibus ornamentis, arcus in Alpibus extructus est, & corona

** lib. 5. c. 29.*

Capitolinus.

Expos. IX. NVMI.

Apud Goltz. in Augusto, pag. 39.

Sidon. in Paneg. Maiorian.

Buleng. de Triumphis, cap 19.

Liuius lib. 30.

 cum

Dionysius lib. 5. cum veste triumphali decreta, quam Kal Ianuariis ferret. Quibus additum est, sed rarissimè, Imperatoris nomen. In numis aureis Agrippæ rostratâ coronati, hic titulus est: M. AGRIPPA COS.III. IMP. IIII. Imperatoris nomen M.Vinicius recusauit, & Augusto reddidit. Tito Blæso concessit Tiberius, Ann. Vrb. DCCLXXV. Hactenus ferè dicta satis videbantur, de honoribus Ducum, & donis, quæ militibus ab Imperatoribus facta fuerunt: ista tamen addo. Heminam illis datam, & quartarium farris (vnde adorea laus bellica dicta est) bináque iugera, aut tantum agri, quantum vno die milites circumarassent: vacationem à militia, & immunitatem: nonnunquam pecus, stipendium & annonam duplicem, saga, tunicas, ius ciuitatis, senatoriæ dignitatis honorem, diebus solemnibus coronæ vsum: Aliquandò etiam altioris dignitatis, gradus, aut militaris dignitatis prærogatiuam militibus, qui strenuam operam nauauerant, aliáque munera tributa fuisse. Lege Solonis apud Athenienses cauebatur, vt præter ea dona, quæ militibus duces impartiti fuerant, illorum filij, qui bello occubuissent, publicè alerentur, & bonis disciplinis instruerentur: dona quoque, quæ patri debebantur, filij acciperent. Frequens illis munus erat, corona aurata, nonnunquam tæniis & vittis caput ornare, aut publica sepultura intra vrbem in Ceramico: námque intra mœnia sepelire non licebat, nisi eos, qui ob singularem excellentiam, præcipuum hoc donum meruissent. Legimus, Syracusanum Dionem, parta victoria, à militibus aureâ, & Themistoclem, quòd Græciam liberasset, à Lacedæmoniis coronâ oleaginâ, & curru eximio donatos, laudatósque magnificè. Milciadem, ob pugnam Marathoniam, ab Atheniensibus consequutum, vt in Pæcile porticu, sua imago in Prætorum numero inter primores sculperetur. Agamemnon, Homeri testimonio, Tydidem, quòd cum Hectore pugnasset, bouis immolati tergore & cornibus donauit. Achilli verò militaria munera largitus est:

Apud Goltz in August pag 32.

Alexand. ab Alexandro Genial. dier. l. 4. c. 18.

Iliad 7 & 19.

Briseis Achilli apud Ouidium.

Viginti fuluos operoso ex ære lebetes,
Et tripodas septem pondere & arte pares.
Addita sunt illis auri bis quinque talenta,
Bisseni assueti vincere semper equi.
Quódque superuacuum est, formâ præstante puellæ
Lesbides, euersâ corpora capta domo.

Scipio Africanus, Agamemnonis æmulus, C. Lælium classis præfectum, bello nauali victorem, XXX. bobus donauit. Addidit Probus Imp. donum Tribuno, pateram sacrificalem auream, quinque librarum. Fuluius, priusquam in vrbem inueheretur, militibus ex prædâ 25. denarios singulis dedit: duplex Centurioni, triplex Equiti donatiuum fecit. Flaminius, CCL. æris in pedites distribuit,

Liuius l. 3. Decad 6.

Liuius lib. 39.

distribuit, duplex Centurioni, triplex Equiti, Socij dimidio minùs quàm Romani accipiebant. Cn. Octauius, qui naualem egit de Perseo triumphum, dedit sociis naualibus in singulos, denarios LXXV. gubernatoribus, qui in nauibus fuerant, CL. magistris nauium CCC. L. Anicius, victis Illyriis, de præda militibus in singulos largitus est, quadragenos quinos denarios, duplex Centurioni, triplex Equiti, sociis nominis Latini, quantùm ciuibus; & sociis naualibus, quantùm militibus. Fuit & baltheus inter decora militaria: à Valeriano Probus, inter alia insignia, accepit baltheum argento & auro rigentem, & vexilla pura quatuor. Deducebantur veterani, & qui vacationem à militia meruerant, in Colonias, quæ ob id militares dicebantur, præmium laboris. Dabatur & iisdem stipendium è publico, & ius ciuitatis. Quod factum fuisse animaduerti, militibus, qui Misenensi, aut Rauennatiensi in classe XX. Annis bellauerant. Vetus extat monumentum ex Senatuscons. Ann. DCLXXV. *Trebellius.*

Quod Q. Lutatius Q. F. Catulus Cos. verba fecit. Asclepiadem Philini F. Clazomenium. Polystratum Polyarci F. Carystium. Meniscum Irenæi F. Meniscum Thargelij F. Milesium in Classe affuisse bello Italico ineunte, eos operam fortem ac fidelem Reip. nostræ nauasse. Eos ex S.C. sese in patrias recepisse, velle sei ei videatur, vtei pro rebus bene gesteis ab eis erga Remp. nostram eorum commemoratio fiat D.E.R.I.C. Asclepiadem Philini F. Clazomenium, Polystratum Polyarci F. Carystium. Meniscum Irenæi F. Milesium. Meniscum indidem: Thargelij, viros bonos probósq. & amicos declarare Sen. P. Q. R. existimare eorum operam bonam & fortem & fidelem Reip. nostræ fuisse. Quam ob causam Sen. iudicare vtei ici liberei postereiq. eorum in sueis patriciis immunes rerum omnium & tributorum expertes sint si quæ tributa ex boneis eorum exacta sunt posteaquam è patria Reip. nostræ causa discesserint, vtei ea omnia eis in integrum restituantur & si quod vadimonium prætererit ex quo ex patria Reip. nostræ caussa discesserint, nei ea res eis fraudi sit. neiue quid eis ob hanc caussam minus debeatur neiue quid minus eis emere, vendere liceat. quæque hæreditates

Apud Sigonium de antiquo Iure Prouinciarum, lib. 1. cap 1.

reditates eis siue libereis eorum obuenerunt, vtei eas habeant, posideant, fruanturque. quæque ipsi liberei, posterei, vxoresq. eorum ab alio emerint, siue quid ab eis libereis, postereis vxoribusq. eorum alij emerint, vtei eorum liberorum vxorumq. eorum potestas & optio sit, seiue in patrieis legibus sueis velint certare, seiue apud magistratus nostros, apud iudices Italicos, seiue in ciuitate leibera, earum quæ vsque ad finem in amicitia Pop. Romanei manserunt, vbiei velint, vtei ibei iudicium de eis rebus fiat. Seiqua iudicia de eis absentibus posteaquam è patria decesserint facta sunt, ea vtei in integrum restituantur. Et de integro iudicium ex S. C. fiat. Seiquas pecunias dare debeant Magistratus nostri ciuitates eorũ publice debeant, neiquid in has pecunias dare debeant, Magistratus nostri quiquomque Asiam, Eubœam, locabunt, vectigalue Asiæ, Eubœæ imponent, caucrent, nei dare deberent. Et vtei Q. Lutatius M. Æmilius Cos. A. A. S. E. V. eos in amcicorum formulam referendos curarent. Eisque æneas tabulas amicitiæ in Capitolio ponere sacrificiumque facere liceret. Vtei Q. Lutatius M. Æmilius Coss. A. A. sei eis V. E. litterae ad Magistratus nostros quei Asiam, Macedoniam Prouincias obtinent, & ad Magistratus eorum mitterent, Sen. velle, & æquom censere ea ita fieri. I. V. E. E. R. P. F. S. V. R.

Lib. inscript. antiq. fol. 93. integra hæc monumẽta retulit.

Lipsius refert, Venetiis secundo à Cremona lapide, æneas tabulas tres translatas, è quibus docemur, ab Imp. Traiano ibi nominatis militibus, qui sub Iulio Frontone viginti sex stipendia in classe Prætoria Misenensi meruerant, honestam missionem datam, ciuitatem, * conubium cum vxoribus, quas cùm ciuitas iis data est, tum habuissent, & si qui cælibes, cum iis quas postea duxissent, duntaxat singuli singulas, vsque ad 11. Kal. Martias. P. Iuuentio Celso ii. C. Iulio Balbo Coss. Erat enim Romanâ Lege cautum, ne Romanus nisi Romanam duceret, néve extraneus Romanam. Hic militibus ciuitate donatis, conceditur, vt cum vxoribus suis remaneant, quamuis exteræ essent, non ita iis, qui cælibes priuilegij tempore erant, quibus vltra xii. Kal. Martiarum diem non permittitur ducere vxorem extraneam, sed ciuem Romanam,

** Sic in tabula legitur.*

Sigonius de antiq. iure Ciu. Rom. l. 1. cap. 9.

Latinam,

Latinam, vel Municipalem, cùm hoc edicto ciues Romani facti essent. Simile superiori Edictum Vespasiani legitur Aquileiæ, quo Veteranis, qui in classe Rauennate sub Sexto Lucilio Basso XXVI. stipendia meruerant, eadem priuilegia, iisdem verbis, dantur. Ex iis apparet, præter militaria dona honoris causa, militibus à Romanis data, qui bello nauali strenuè se gesserant, qualia coronæ, armillæ, & reliqua, concessum etiam vel Sen. Consulto, vel edicto Principis iisdem militibus, ius ciuitatis, connubium in ciuitate, missio honesta, amicitiæ nomen, exemptio ab omnibus tributis, eligendi iudicis ad lites, vadimonij præstiti annulatio, emptionis aut venditionis, belli tempore factæ, pro libito retinendæ aut reiiciendæ ius, & potestas, latarum sententiarum reuocatio, in integrum restitutio, tabularúmq; æneārum amicitiæ in Capitolio ponendarum, & sacrificij faciendi licentia. Neque militibus tantum, qui prælio maritimo benè rem gesserant, sed & vrbibus populísque integris, præmia & priuilegia à Romanis concessa fuerunt. Gaditanis, quòd Augusti classem commeatu, annonâ & pecunia iuuissent ciuitas Romana, concessa est. Rhodiis, quòd Antiochum Syriæ atque Asiæ Regem, vltra Nephelida Ciliciæ promontorium progredi contra Romanos vetauissent. Attilium, & Liuium Coss. classe iuuissent. Cum Romanis ad Corycum Phoceæ promontorium, mox & ad Myonesum, Polixenidam Antiochi nauarchum prosperè pugnauissent; inter Sidam, & Eurymedontis ostia Annibalem cum classe Phœnicia fugauissent; Caria, Lyciáque Prouinciæ, cum Cauniis populis, datæ, vt iuris Rhodiorum & dominationis essent. Thermensibus verò Pisidis, quòd contra Mithridatem, Romanæ classi adiuncti, egregiam operam nauassent. Ne, in eorum vrbe & solo miles hiemaret. Ne ad annonam, & commeatum cogerentur. Sed ipsi liberi suo iure vterentur. Portoria in solo suo, pro lubito indicerent, atque exigerent. Non omittendum istud, ex vetere Græcorum instituto, vt ducibus, sic & militibus, qui bello nauali pro de Rep. occiderant, orationem funebrem, in vrbe primariâ gentis publicè recitatam. Legimus enim, Periclem Xantippi filium, busto in foro Atheniensi constructo, laudasse eos, qui primo bello Peloponnesiaco, tam terrestribus quàm maritimis pugnis, pro patriâ pugnantes, occubuerant. Nunc ad Imperatorem redeo, qui bello maritimo vicerat. Ingredienti vrbem, longo ordine montium, fluminum, oppidorum & vrbium species, quas bello peruicerat, præcedebant. M. Marcellus in triumphũ vexit Syracusas; C. Cæsar Massiliam, Nilum, Rhenum, Rhodanúmq; ex auro. In triumpho Augusti Actiaco, naualis pugnæ simulacrum, inter pompæ triumphalis fercula portatum est. Sed omniũ oculos in se verterat M. Agrippa, qui coronâ

Apud Lipsium pag 25. in auctario inscript. Antiquar.

Dio lib. 41.

Vetus marmor ab Vrsino relatum. Et a Lipsio lib. inscript. Antiq. fol. 16.

Liuius Dec. 3. l. 6. Cic. lib. 2. Officior.

Goltz. in August.

Appian. lib. de bell. Mithrid.

insignis rostratâ, vexillóque cæruleo à Cæsare donatus, ob naualē victoriam, inter ceteros equo sublimis eminebat. In triumphis Luculli, & Pompeij Magni de Mithridate rostratarum nauium simulachra delata, ipsáque etiam rostra de victis captísque nauibus detracta. Integræ etiam naues, in Actiaco triumpho curribus importatæ, & post Pompam in vnum aceruum congestæ Noua Augusti rostra fecerunt: cùm antea ad Vetera Rostra spolia maritima suffigerentur. Ipsa quoque maria tabellis, aut figuris, imaginibúsque expressa erant. Inter hæc inscriptiones titulíque, in quibus naues captæ, vrbes tributo multatæ, oppida expugnata, gentes perdomitæ, & Reges bello victi continebantur. In Mithridatico Pompeij triumpho, translata est tabula, inscripta hoc titulo: NAVES ROSTRATÆ DCCC. CAPTÆ SVNT. VRBES VIII. *&c.* Piratæ bello victi, sine cathenis sequebantur, reliqui hostium Duces, vel pedibus cathenas trahebant, vel vinculis onusti plaustris vehebantur. Quandóque etiam armis suis supersedebant.

Horum figura extat in denario apud Goltz. ad lustrum vrbis LXXIII. à parte anteriore vultus Augusti cum eius nomine, à posteriore sedens super noua rostra Augustus & Agrippa, circa Censoris nomen. C. SVLPITIVS PLATORINVS.

Propert. l. 3. eleg. 3.

Tela fugacis equi, & braccati militis arcus
Et subter positos arma sedere Duces.

In metallo victoriæ maritimæ signa.

Claudian. de VI. Cons. Honorij.

Iámque parabantur pompæ simulachra futuræ
Tarpeio spectanda Ioui. Celata metallo
Classis, vt auratos sulcaret remige fluctus,
Vt Massyla tuos anteirent oppida currus,
Palladiáque comas inuixus arundine Triton
Edomitis veheretur equis, vt in ære trementem
Succinctæ famulum ferrent Atlanta cohortes.

In triumpho Luculli rostratæ naues, cum remis, clauis, contis, harpagonibus & anchoris vltra C. deportatæ. Sequebantur coronæ aureæ & vrbium dona, & populorum, quibus victor à sociis donatus fuerat. Tum quidquid auri, & argenti, & gazæ bello quæsitum erat. Succedebant tubicines classicum canentes, sacrificij apparatus, Tribuni, Centuriones, equitésque & pedites, qui ob egregium aliquod facinus dona militaria meruerant. Senatores in albis prætextis, demùm Imp. in curru, qui exacto triumpho lauream in gremio Iouis Capitolini deponebat. Hæc breuiter, quia trita. Minus vulgata sunt, quæ sequuntur. Imperatoribus, qui bello nauali victores extiterant, honores non vulgares attributi. Duillio qui primus Romanorum maritimo prælio demersâ victáque ad Liparas Pœnorum classe triumphauit, prærogatiua insignis concessa est, vt illi, scilicet, à cœnâ reuertenti funale præferretur, præcinente tibiâ, quasi quotidie triumpharet. Illi quoque ob eandem causam, columna

Flor l. 2. c. 2. Cic. in Catone.

columna Rostrata in Foro Romano decreta & collocata: quod & factum postea Augusto, in Rostris, hoc capite meminimus: cui etiam præter dictos honores, thensæ, clypeus & currus, ob debellatos mari, Pompeium & Antonium, a S. P. Q. R. dedicati sunt. Metello post naualem triumphum de Pœnis, permissum est, vt quoties in Senatum iret, curru veheretur. Inscriptio vetus: L. CECILIVS L. F. METELLVS. PONT. MAX. COS. II. DICTATOR. MAG. EQVIT. XV. VIR. AGRIS. DANDIS. QVI. PRIMVS. ELEPHANTOS. I. PVNICO. BELLO. DVXIT. IN. TRIVMPHO. PRIMARIVS. BELLATOR. OPTIMVS ORATOR. FORTISS. IMP. AVSPICIO. SVO. MAXIMAS. RES. GESSIT. MAXIMO. VSVS. HONORE. SVMMA. SAPIENTIA. MAX. SENATOR. PARTAM. EX. ÆQVO. PECVNIAM. MAGNAM. SINGVLIS LIBERIS. RELIQVIT. CLARISSIMVS. IN. CIVITATE. FVIT. TRIBVTVM. EI. VT. QVOTIES. IN. SENATVM. IRET. CVRRV. VEHERETVR. AD. CVRIAM. QVOD. NVLLI. CONTIGIT. A. CONDITO. ÆVO. Primus mortalium, Iulius Cæsar viuenti sibi amphora humano fastigio decerni passus est, sedem auream in Curia, & pro tribunali thensam, ferculum Circensi pompâ, templa, aras, simulachra iuxta Deos, puluinar, Flaminem, Lupercos. Quid sint thensæ, sunt qui ambigant. Currum ex argento Diis sacrum aliqui putant, qui in pompa Ludorum Circensium, & aliarum solemnitatum trahebatur ab equis, vel humeris sacerdotum, aut hominum illustriorum deferebatur. Habes imaginem thensæ in x. numo, initio istius capitis transcripto. Tribunalis species fuit, duplici sellâ curuli constans, quaternis pedibus aureis, vel argenteis fulta, clauis ita per intermedia fulcimenti acris, vt facile aperiri, & complicari posset. Sedes è diuite panno, qui tenus & fasciis sustinetur, vnde thensa, quasi tensa, quòd cùm aperiatur laxatæ fasciæ tendantur, aut Imperatori sustinendo, aut Deorum statuis portandis. Eius figura variis in numis aureis argenteisque extat. In argenteis scilicet Augusti Cæsaris III. Viri Reip. constituendæ, cui, debellato Sexto Pompeio, thensa cum aureà corona consecrata est, quasi Deo in salutem Reipub. nato. In Iulij denariis, & Lepidi Pont. Max. aureis, fulmen Iouis thensæ incubat, quintuplici laminarum ordine per cancellos connexo, quibus sacra sedes sustinetur. Insignis denarius est, vbi Augustus paludatus in thensâ sedens, Victoriam in manu habet, cum iis litteris, IMP. CÆSAR. Inuersus numus fulmen ostentat, cum effigie Augusti lauru coronati, quibus intelligitur victos & fulminatos hostes.

Dempster in lib. vlt. Rosini cap. 29.

Suet. in Iulio, c. 76.

Alex. ab Alexandro Genial. Dier. lib. 2, c. 30.
Padian. in 3. Verr.

Expositio numi X.

Goltz. in Augusto, pag. 25. & Iulio, pag. 16 34. & 45.

Idem in Aug p. 47.

Expos. nvmi XI.

Idem pag. 38. & 39.

Plin lib. 35. c. 3.

Vide Commentar. ad vlt. l. Virgilij Aeneid. 7. Sacris in postibus arma, Captiui pendent currus.

Expositio XII. nvmi.

Apud Goltz. in August. pag 39. & 40.

Idem pag 75. & 76

Huic quoque clypeus dicatus, in templo Capitolino, siue ille Augusti fuerit, siue alicuius insignis hostis, seu alius, â S.P.Q.R. ob id elaboratus. Rotunda forma est, in medio, hæ litteræ CL. V. hoc est, Clypeus votiuus. Illum columnæ figit Victoria. In aliquibus denariis inter duos lauri ramos apparet, cum hoc titulo: Cæsari Avgvsto S. P. Q. R. CL. VOT. SALVS GENERIS HVMANI. Ab altero latere effigies Augusti, vel Agrippæ & Augusti, cum rostratâ coronâ. Vt intelligas eos numos cusos post Siculam, & Actiacam victoriam pace Orbi terrarum partâ. Aliquando hic Clypeus Votiuus corona laureâ includitur. Victores porticibus tholisque templorum clypeos suspendebant. Primus Appius Claudius, qui Consul cum Seruilio fuit, Ann. Vrb. CCLIX. suum clypeum in æde Bellone reposuit, in loco excelso. Post eum M. Æmilius, collega in Consulatu Q. Luctatij, non in Basilicâ modo Æmiliâ, verùm & domi suæ. Pœni ex auro factitauere & clypeos votiuos, si hostem fugassent. Talem Hasdrubalis, Q. Martius Scipionum in Hispaniis vltor, inuenit, posuitque super fores ædis Capitolinæ. Sed istorum clypeorum dedicandorum alia, quàm superior, ratio fuit: priuati istos vouerunt, imaginibus & gestis suorum, & titulis decoratos, aut hosti ereptos: is autem quem in memoriam Augusti & Agrippæ, ob Actiacam victoriam Sen. vouit, nullis titulis, nullis imaginibus insignitus fuit, lucente tegmine, in medio has duas litteras tantùm habente, C. V. Bello confecto, prouerbialiter effertur apud Suidam, suspendere clypeum, quo rem factam significatur. Ob eandem etiam, causam pace, factâ currus in Capitolio, aliisque templis reponebantur, quibus ad bella iuerant Impp. vel dempti hostibus, vel aurei Triumphales, vel ob id tantùm facti, vt vouerentur. Vltimorum typus est in aureis argenteisque numis Augusti, in quibus ante fores templi, & in ipso templo, currus est, equis temoni non iunctis, sed supra anteriorem currus partem, quà temo committitur, posterioribus tantùm pedibus innixis, anterioribus in altum, velut ad saltum alleuatis: in medio currus Aquila, signum militare suffixum. S. P. Q. R. Decreto, currum, quo triumphauit Augustus vltori Marti consecratum, atque in eius Dei templo collocatum, scribit Dio. Alij numi nudâ in planicie currum votiuum triumphalem signatum habent. Votum titulus indicat, qui in his legitur: S. P. Q. R. Cæsari Avgvsto. Cui viuo etiam aras, & templa vouerunt Athenienses, Corinthij, Cydonij, Heracleenses, Philippopolitani, Nicomedienses, Smyrnæi, Ephesij, & Pergamenses: ipsíque Romani, currúmque triumphalem post eius mortem, elephantis coronatis tractum, cum hoc titulo: Divo Avgvsto S. P. Q. R. Hæc autem omnia, post triumphos ex Ægypto de Rege Ptolemæo,

mæo, de Pharnace Ponti Rege, & Iuba ex Africa S. P. Q. R. Iulio Cæsari attribuerat. Ouationem ex Albano monte, columnas statuásque, quo ipse vellet habitu; inter quos memorabilior illa, in qua paludatus Orbem terrarum pedibus premit, cum hoc titulo: SEMIDEO. Ius coronæ laureæ, vndè in omnibus passim numis laurea coronatus videtur. Neq; hoc tantum illi concessum, sed & vt vbicunque esset laureatis lictoribus vteretur, quod à nemine, ante eum, & post eum vsurpatum, aut concessum fuisse constat. Datum & vbicunque esset, veste triumphali vteretur. Sic ille apparet in argenteo denario à Goltzio in Iulio Cæsare relato. in quo ille triumphali habitu curuli in sella sedet, ante, aquila, signum Romanum, post tergum victoria stat, sinistra palmam gerens, dextra coronam lauream sedentis capiti imponit, ipse lauri ramum dextra præfert. Idem specie alloquentis inter aquilam & fasces tribunali superimpositus, in triumphali veste conspicitur. Vsum autem sellæ curulis eburneæ permissum Iulio Cæsari historici produnt. Tripodas & thensas eidem consecratas numismata eius. Et tripodas quidem coronatas, cum securi, simpulo, & hac inscriptione: DICTAT. QVARTVM: PARENS PATRIÆ. in aureis & argenteis numis. Vel duabus stellis tripodi superimpositis, cum eiusmodi titulo Græco: ΟΙΩΝΙΣ ΤΗΣ ΑΡΧΙΕΡ. ΜΕΓ. hoc est, Augur Pont. Maximus. De thensis, quæ supra ad x. numum hoc capite diximus, confirmant varij denarij, in quibus thensa coronata inter duos fasces: vel suppositis duabus coronis & vase, cum istis litteris: PONT. MAX. DICTATOR PERP. C. CÆSAR DICT. PERP. COS. QVIN. De curru votiuo meminit dictus Goltzius in vita Iulij, de triumpho eius Gallico loquens: *Elephantis autem quadraginta lychnuchos dextra sinistráque gestantibus, ad lumina sub vesperam Capitolium ascendit, gradibúsque Capitolij genibus ingressus, pro more conscendit: non habita ratione currus, qui ipsi ante Iouem erectus fuerat.* Huic præterea, ab ipso Senatu erecta sunt templa. In æreo numo, Iulius nudus ante templum decumbit inter clypeos arcusque & pharetras, cui aquila de cælo descendens, coronam lauream adfert. In alijs, super altare in medio templi statua conspicitur: C. CÆSARIS PARENTIS PATRIÆ. EX S. C. cornu copiæ gerens: vel lituum in pontificali veste, cum istis litteris: P. LENTVLVS MARCELIN. ÆD. CVR. Huic etiam & Clementiæ constructum templum cap. 18. huius libri meminimus, & alios honores, supra hominum ambitionem positos. Exemplo Græcorum, nam & Lysandro delectis Athenis, & earum classe combusta, aras erectas legimus, & pæana, in eius quasi noui Dei laudem decantatum. Athenienses verò Antigonum & Demetrium mari victores, liberatores suos, & Deorum maximos appellauisse, tem-

Pagin. 11. numo 4. & 6. Idem pag. 17. numo 2. Cæsarem repræsentat in curru paludatum, sinistra hasta innixum, sustentans victoriolam dextra.

Ibid. numo 8.

Idem ibid. pag. 16. numis 22. & 24.

Ibid. p. 10. numo 7.

Pag. 17. numis 2. & 3.

pla illis ſtruxiſſe, altaria ſacrificulis datis poſuiſſe, ſola, eos, viuentia Numina, reliqua mortua, vel lapidea hymnis prædicaſſe. Hæc & alia pleraque in hoc capite & præcedenti è numis antiquis, deficiente hiſtoriá, & aliis monumentis, petita, oſtendunt, quanto damno in poſteritatem Chriſtiani principes olim peccarunt, peccéntque hodie, qui contenti effigies ſuas notámque religionis ſuis numis imprimere, tot rerum bene geſtarum memoriam, titulóſque ad hiſtoricorum fidem tranſmittendos ſæculis tradiderunt, quorum ſcripta, murium arroſione, humore, ſitu, vel igne conſumpta perierunt. Quòd ſi metallo inſeruiſſent monumenta rerum, inſignium, viuerent Principum benè geſta doctis indoctiſque pariter cognita, legerentúrque in auro & argento nunquam peritura. Nec vnquam iuſtius in hac querela ſæculum hoc noſtro fuit, fertile & opulentum ſublimibus argumentis, tota Europa, Aſiáque, Induſque bellis feruentibus, ſed Gallia maximè noſtra ſuper omnes populos florente & triumphante, in qua & artifices periti, & ingenioſi doctique repertores exiſtunt, memorabilium inſcriptionum, figurarúmque, in præclariſſimarum rerum deſignatione ludentium.

CAPVT VIGESIMVMOCTAVVM.

Exercitationes Nauticæ, ludi maritimi, in Circenſium formam, aliáque opera ad neceſsitatem, aut voluptatem publicam, priuatámque. Naumachiæ item per varios editæ.

POST Triumphum, ludi populo exhibebantur, intérque illos Naumachia, primò ſine ſanguine, mox per gladiatores acta, cruentatúmque mare. Romani à Græcis, quorum ſimiæ fuerũt, maritimæ exercitationis modum deſumpſerũt. Achilles enim ſimulachrum naualis pugnæ cum reliquis Achiuorum Ducibus exhibuit, ſi maritimum certamen immineret, primum rudimentum. Peninſula eſt ad Boriſthenis fluminis oſtium, in Euxinum Pontum longo quidem ſed impedito flexu excurrens, circa actæ velis remíſque rates, præmiúmque propoſitum illi, qui metam primus circumactam tenuiſſet: mox concurrerunt naues in duas contrarias claſſes diſtributæ: victoribus ceſſit & aliud premium, ſtimulus gloriæ. Ex hoc huic peninſulæ nomen manſit, Dromos, ſiue Leuce Achillis, hoc eſt, curſus Achillis, & quia cum Achille ceteri Græcorum Duces concurrerunt, aliâ appellatione

Strabo, & author Peripli.

Heroum

Heroum peninſula vocata eſt : inſulam aliqui putant. Legerat *hoc Virgilius,in quo Æneas Siciliæ litori appulſus, in Circenſium ludorum ſpeciem exercitationem maritimam inſtruit, & victoribus præmium conſtituit, tripodas. coronas, palmas, arma, veſtes, argentum & aurum. Vt claſſicum cecinit, concurrêre triremes, curſúmque direxêre ad metam iliceam ſaxo imminentem, vt ſcirent vnde reuertendum, vbi circumflectenda ſepties nauigia. Elegantem deſcriptionem apud Poëtam, ſi lubet, lege. Iſtud quoque elegans,& ad priuatas delicias, quod apud *Sidonium Apollinarem reperio: quaſi in Circo equis, ſic in mari, metas fuiſſe, quas naues circuirent & tererent, etiam in priuatis domibus. In Abitaco ſuburbano apud Aruernos, Sidonius ipſe locum habuit, in cuius medio breuis inſula, vbi ſupra molares naturaliter aggeratos, per impactorum puncta remorum, trita naualibus meta protuberabat, ad quam ſe iucunda ludentium naufragia collidebant. Sic antea in Circis circa metas pro curribus triremes, per canales inductâ aqua, circumtortæ; præmio illi propoſito, qui per obſtacula ſeruatâ naui, prior in eum locum rediiſſet, vnde cum ceteris exierat. Alia fuit exercitatio Duillio & Cornelio Coſſ. cùm primùm claſſem extruxiſſent Romani, multitudo omnis ad nauigium exercebatur, ſedibus in arenâ per ordines diſpoſitis, in quibus remiges inſidentes,ad vocem præcipientis, nunc remos agitabant, nunc remittebant, vt mox in vndis nouæ artis experimentum facerent. Longo poſt tempore ſtationariis claſſibus ad tutelam Imperij ſtabilitis, ſæpius in anno, cùm quies erat, claſſes illæ fictâ pugnâ certabant, nunc mixtæ, nunc ſeparatæ, eminus, quominus, ordinatè,confusè. Hęc exercitatio nautica mirum in modum aucta fuit ad voluptates, & ſecuritatem populi Romani. Surripuêre deinde deliciæ ſecuritati, conuerſióque facta eſt ad ſpectacula admirationis & riſus. Domitianus finito nauali prælio in Naumachiâ, ad lichnuchos Leandri amores repræſentauit, ita tamen, vt iſte natator Leander, meliore fortunâ, ludo ſuo & fictitiis amoribus ſuperuixerit. Hic enim, qui ad Herus lucernam de turri fulgentem, hiſtrionicè Leandrum agendo per commotas Amphitheatri vndas properauerat, incolumis rediit, in Domitiani aquis ſecurus, cùm verus Leander mari perierit. Exactâ hac fabula in fluctu, turba natantium Deorum Dearúmque habitu, ad tubarum concentum, velut in ſolido,aut theatro, figuras ita finiit, vt ipsâ in aquis hęrentium, aut ſeſe per certas vices, & ſaltus mouentium diſpoſitio, nunc formam fuſcinæ in aquis repræſentaret: nunc priore figura conturbatâ, anchoræ ſpeciem eſfingeret, nunc etiam compacto ordine & connexo, triremem figuraret, aliis ſuper alios aſcendentibus, quibus illi malum & antennas referrent : turgidis

verò

* lib. 5. Æneid.

* lib. 2. epiſt. 3.

Martial in Amphitheat. epigr. 25.

verò vento vestibus, vela, duplicíque lumine cristallo incluso & sublato, Castoris & Pollucis amica nauigantibus numina.

Idem epigr. 29.

Lusit Nereidum docilis chorus æquore toto,
Et vario faciles ordine pinxit aquas.
Fuscina dente minax, nexu fuit anchora curuo:
Credidimus remum, credidimúsque ratem:
Et gratum nautis sidus fulgere Laconum,
Latáque perspicuo vela tumere sinu.
Quis tantas liquidis artes inuenit in vndis?
Aut fecit lusus hos Thetis, aut docuit.

Venationem deinde Domitianus in aquâ Naumachiæ populo dedit. Edoctæ per mansuetarios feræ natantes pugnabant in vndis, velut in arenâ. Currus quoque lembis impositi cum equis, putabantur natare, impellentibus remigibus lembos, in quibus occultabantur. Volitabat Neptunus in curru armatus fuscinâ: volitabat & Nereus equo insidens, findebátque fluctus, dum classes pugnaturas disponebat, Tritone classicum inauditum meditante.

Idem epigr. 28.

Augusti laudes fuerant committere classes,
Et freta nauali sollicitare tubâ.
Cæsaris hæc nostri pars est quota: vidit in vndis
Et Thetis ignotas & Galatæa feras.
Vidit in æquoreo feruentes puluere currus,
Et domini Triton ipse putauit equos.
Dúmque parat sæuis ratibus fera prœlia Nereus,
Abnuit in liquidis ire pedester aquis.
Quidquid & in Circo spectatur, & Amphitheatro,
Diues Cæsarea præstitit vnda tibi.
Fucinus, & pigri taceantur stagna Neronis,
Hanc norint vnam sæcula Naumachiam.

Suet. in Domit. cap. 4.

Sic aquâ per tubos & canales emissâ, repleto Amphitheatro, post gladiatores, venationes, & ludicra spectacula, tandem pugnam naualem Domitianus edidit, penè iustarum classium, effosso & circunducto, iuxta Tyberim lacu, atque inter maximos imbres niuésque spectauit. Non solùm omnes ferè qui pugnauerāt mortui sunt, sed etiam multi ex spectatoribus, nemini enim permisit abire ex spectaculo, & quanquam ipse penulam mutauerit, tamen ceteros nihil mutare passus est. Hactenus de Domitiano, de ceterorum Impp. Naumachiis quæ sequuntur compendio. Sub Iulio post triumphos de Gallis, Alexandriâ, Ponto & Africâ, Tyria classis cum Ægyptiacâ conflixit. In vtraque remigum IV. M. erant: pugnatores M. Ante Iulium M. Scaurus Ædilis Romæ in Euripo temporario ostenderat hyppopotamum, & V. crocodilos. Nondum aquæ cruore gladiatorio maduerant.

Xiphilin. ex Dione. Suet. in Iulio, c. 39. Appian. bell. ciuil. cap. 15 lib. 2. Onuphr. Lud Circens. cap. 11. Dio lib. 45. Beroald ad dict. cap. Suetony.

Impp.

Impp.inuenêre ſanguine inter vndas emiſſo, voluptatem populo facere. Naumachiæ Iulij Cæſaris locus in campo Martio, qui eo mortuo ex S.C. terrâ oppletus eſt. Auguſtus ſimulacrum Actiacæ pugnæ circa Tyberim cauato ſolo edidit, vbi poſtea Cęſarum nemus fuit. Quæ ratio mouerit tantum Principem producendi Alſietinam aquam, non ſatis perſpicio, nullius gratiæ, imò & parum ſalubrem, & nuſquam in vſus populi fluentem: niſi fortè cùm opus Naumachiæ aggrederetur, ne quid ſalubrioribus aquis detraheret, hanc proprio opere perduxit, hortis ſubiacentibus, & priuatorum vſibus trans-Tyberinam ad irrigandum conceſſit. Idem in Campum Flaminium vndas emiſit, vbi crocodili XXXVI. occiſi. Caligula multa ſpectacula exhibuit in ſeptis, excauato eo loco, & aqua repleto, vt vnam nauim introducere poſſet. Claudius emiſſurus Fucinum lacum Naumachiam antea commiſit: ſed cùm proclamantibus Naumachiariis, AVE IMP. MORITVRI TE SALVTANT, reſpondiſſet, AVETE VOS: neq; poſt hanc vocē, quaſi veniâ datâ, quiſquam dimicare vellet: diu cunctatus, an omnes igni ferróque abſumeret, tandem è ſellà ſuâ proſiluit, ac per ambitum lacus, non ſine vacillatione diſcurrens, partim minando, partim adhortando, ad pugnam compulit. Hoc ſpectaculo claſſis Rhodia & Sicula concurrerunt, duodenarum triremium ſingulæ, exciente buccinâ Tritone argenteo, qui è medio lacu per machinam emerſerat. XX.M. pugnantium erant, Fucino lacu & Lyri amne vndique ratibus cincto, ne quà pugnaturis effugium eſſet. Nero populo epulum dedit intra naues, in eo loco in quo ab Auguſto bellum nauale confectum fuerat. In ſtagno Agrippæ fabricatus eſt ratem, cui ſuperpoſitum conuiuium aliarum tractu moueretur: naues auro & ebore diſtinctæ erant. Sparſa & populo miſſilia omnium rerum per plures dies, ſingula quotidie millia auium cuiuſque generis, multiplex penus, teſſeræ frumentariæ, veſtis, aurum, argentum, gemmæ, margaritæ, tabulæ pictæ, mancipia, iumenta, atque etiam manſuetæ feræ: nouiſſimè naues, Inſulæ, agri. Quod, per teſſeras fiebat, ligneas, & quadratas, in quibus aut dictarum rerum figuræ erant, aut ſaltem nomina. His qui dictas teſſeras, vt erant in publicum ſparſæ, occupauerant, quidquid aut inſculptum, aut denominatum fuerat, dabatur. Exhibuit idem Nero & Naumachiam marinâ aquâ innatantibus belluis. Ceterum cùm nauim quampiam in Amphitheatro conſpexiſſet, ita factam, vt ſponte ſolueretur, & belluis quibuſdam ad certamen emiſſis, rurſus compingeretur, redirétque integra, vt ante viſa fuerat: ſimilem huic ædificare ſtatuit, vnde mater periret; quod & fecit, ſed naufragium genitrix tyranni vitauit fato, ſoluta autem nauis, in profundum merſa eſt. Dubium exiſtimo, an Neronis in Amphitheatro Nauma-

Sueton.cap.43. Front.lib.1. Dio lib.59.

Suet.cap.21. Tacit.lib.12. Eius rei monumentum extat in æreo Claudij, circa imaginem eius hic titulus C.CÆSAR AVG. P.M. TR. P. VI.IMP.X. *Ab alterâ parte Naumachia cum his literis,* AVETE VOS.

Dio lib.9. Tacit. lib.15. Suet. c.11. & 12. Lipſius de magnit. Imp. Rom.lib.2. cap.11.

 chia

** Ad Topograph. Marliani vrbis Romæ, c.9 lib.7.*

chia sit, quæ à * Ferrutio figuratur, an alterius Imperatoris; correctiore typo inuento sub Naumachiæ Neronianæ nomine, ecce trado, quod vix mente concipias, de authore nihil interest, si rem in exemplari videas, quæ tot impensis stetit, tibi nihil stetisse. Post Neronem bella ob Imperium gesta, & breuis vita Imperatorum, eripuêre populo supradictas voluptates, quas Titus, deliciæ Romanorum, ceteris Impp. pacatior resurgere, & reuiuiscere iussit; dedit enim in vetere Naumachiâ prælium nauale & gladiatores. Etiam theatrum repentè compleuit aquâ, & introduxit equos & tauros, aliáque domestica animalia, edocta in vndis ea omnia facere, quæ solita erant in arenâ. In amphitheatro quoque suo, populo Naumachiam exhibuit, diuisítq; triremes omnes in classes duas, sub nominibus Gorsireorum & Corinthiorum. Antea & similia spectacula ediderat, statim ab euersione Hierosolimæ, in vrbe Cęsareâ, & Beritho, ob natalem diem patris Vespasiani. Aurelianus triumphatis Zenobiá & Tetrico, Naumachiam ludis addidit. Seuerus nauim in Amphitheatro exhibuit, quæ capere posset feras CCCC. quâ occultè solutâ, exsiliêre vrsi, leæ, leones, pantheræ, struthiones, onagri, bissontes. Istius nauis figura in numis æreis argenteísque Seueri videtur, cum hoc titulo. LÆTITIA TEMPORVM. Edidit idem Imperator Naumachiam & gladiatores. Carinus, venationem in Naumachiâ exhibuit, terrestribus animalibus cum vitulis marinis & hippopotamis commissis, qui campæ & epirotæ dicuntur.

Dio in Tito. Sueton. cap. 7. In numo æreo Titi huius Naumachiæ typus est, cum inscriptione Græcâ, in annum Imperij huius 14. hanc Naumachiam referente. Vopiscus. Dio in Seuero. Occo ad Ann. Vrb. 954 & 956. In Neptuno Philostrati & apud Festum. Calpurn. ecloga 8.

Nec nobis tantum syluestria cernere monstra
Contigit, æquoreos ego cum certantibus vrsis
Spectari vitulos, & equorum nomine dignum,
Sed deforme pecus, quod in illo nascitur amni,
Qui sata riparum venientibus irrigat vndis.

Ludos Sæculares Philippus Imp. hippopotamis exhibitis, finiuit. Ediderat antea Heliogabalus Circenses nauales, in Euripis vino plenis. Hactenus de Naumachiis, de loco earum, quæ lapide grandi constructæ, permanserunt diu incolumes, vel etiam hodie nescio quid ruinarum ostendentes, sese adhuc vendicant ab annorum iniuria, istud breuiter. Duæ omnino eius generis Naumachiæ Romæ fuerunt: vtraque circa Tyberim, vnde aqua ad implendos lacus educebatur. Vna Augusti, altera Domitiani opus. Prior inter Circum Max. & montem Auentinum, ad radices montis. Posterior in valle Martiâ, ad ima collis Hortulorum, loco maximè depresso, cuius hodie vestigia extant. Alia quoque præter Naumachias opera ad rem maritimam pertinentia, voluptatis, vtilitatis, aut etiam solius ostentationis causâ Rom. Impp. perfecerunt. Caligula circa Gessoriacum, in litore Gallico, ad Oceanum, altissimam turrim excitauit, ex quâ, vt ex Pharo, noctu ad

Lamprid. Marlian Topogr. vrb. Romæ l. 4. c 12. & l. 6. c 17. Pancir. ad Regionē 14 trans Tiberin. Quatuor Naumachias in sua Roma constituit Georgius Fabricius. Veterem, in Circo Maximo. Secundam in Valle Martia, ab Augusto Cęsare constructam. Tertiam Caij, & Neronis inter Ianiculum & Vaticanum. Vltimam Domitiani, in eodem loco, quo & Augusti. Suet. c. 56. & 19.

ad regendos nauium cursus ignes emicarent. Nouum præterea & inauditum genus spectaculi excogitauit. Nam Baiarum medium interuallum, & Puteolanas moles, trium millium & sexcentorum ferè passuum ponte coniunxit, contractis vndique onerariis nauibus, & ordine duplici ad anchoras collocatis, superiectóque aggere terreno, ac directo in Appiæ viæ formam. Per hunc pontem vltro citróque commeauit biduo continenti. Primo die phalerato equò, ipse querneam coronam, securim, cetram, gladium, aureámque chlamidem gerens. Postridie quadrigario habitu, curriculóque biiugi famosorum equorum, præ se ferens Darium puerum ex Parthorum obsidibus, comitante Prætorianorum agmine, & in essedis cohorte amicorum. Claudius etiam opera magna potius quàm necessaria, confecit: emissarium Fucini lacus, portúmque Ostiensem. Quamquam sciret ex iis alterum ab Augusto precantibus assiduè Marsis negatum: alterum à Iulio sæpius destinatum, ac propter difficultatem omissum. Fucinum aggressus est, non minus compendij spe, quàm gloriæ, cùm quidam priuato sumptu emissuros se repromitterent, si sibi siccati agri concederentur. Per tria autē pass. M. effosso monte, partim exciso, canalē absoluit ęgrè, & post vndecim annos, quamuis continuis XXX. M. hominum sine intermissione operantibus. Portum Ostiæ extruxit circunducto dextrâ sinistráque brachio, & ad introitum, profundo iam solo, mole obiectâ. Quam quo stabilius fundaret, nauem ante demersit, quâ magnus obeliscus ex Ægypto fuerat aduectus, congestísque pilis superposuit altissimam turrim, ad exemplum Alexandrinæ phari, vt ad nocturnos ignes cursum nauigia dirigerent. Nero cum Prætorianis in Achaiâ Isthmum perfodere aggressus est. Huic operi opus longè dissimile M. Terentius Varro, qui classi Pompeianæ bello Piratico præfuerat, à Pyrrho Epirotarum Rege primùm excogitatum perfecit: Nero enim dilatare maria, hic frænare instituit. Quippe interuallum maris, quod inter Apolloniam & Hydruntum extenditur, pedestri transitu continuauit, iunctis pontibus,

* *

*

Hoc videtur in numo æreo Caligula in quo vultus eius, intra hunc titul. C. CÆSAR. AVG. GERM. P. M. TR. P. *Ab altera elogium quasi insignis victoriæ ob hanc molem factā* TERRA MARÍQVE VICTOR. *Pons subiectis nauibus subest, terreno aggere solidatus, curru quadriiugo triumphans similis vehitur Caligula, adstantibus ducibus, & signiferis sequētibus currum.*

Idem in Claudio cap. 17. & 20.

Habes numum æreum apud Occon. ad Ann. Urb. 816. *in quo portus Ostiensis cum nauigiis 7. & iis literis:* AVG. PORT. OST. S.C.

Sueton. cap. 19.

CAPVT VIGESIMVMNONVM.

Cur facta sint Coloniæ, deducendi eas ratio, earum notæ in numis antiquis. Nomina aliquot militarium & maritimarum apud Romanos.

Sigon. de ant. iure Italiæ, lib. 2. c. 1.

Is operibus perficiundis, quæ ad publicam vtilitatem erant, non emptus opifex tantum, sed sæpè miles inter pacis interualla desudabat: qui dum bellum expectabat, aut in proximis Coloniis fruebatur pretio laborum, aut euocatus ad opera publica, etiam post emerita stipendia, & fractum vulneribus corpus, vtilis erat Reip. Sex apud Græcos, Romanos, aliósque populos deducendarum Coloniarum rationes inuenio. Vnam, ad deuictas recenter nationes coërcendas: alteram, ad hostiles incursiones reprimendas: tertiam, stirpis augēdæ causâ: quartam, plebis vrbanæ exhauriendæ: quintam, seditionis sedandæ: sextam denique, vt premiis veterani milites afficerentur. Sed & incolæ sedibus suis expulsi, alias quoque sedes quærere coacti sunt, & Colonias facere. Sic Troiani Ilio euerso, Latium tenuerunt; sic Phocenses à præfecto Persarum patriâ suâ pulsi, Celticam. Cœli quoque, aut terrarum malignitas, multos adegit populos in melius solum. Sic Miletos DLXX. Colonias in diuersas partes Orbis effudit. Sic Scythæ Ægyptum per tot æquoris tractus petierunt, frigori infensi: rursúsque Ægyptij Scythiam, caloris impatientiâ. Accedunt & geminæ Coloniarum causæ, Imperij propagatio, & captiuorum abductio. Hæc generatim. Nunc ad Romanorum morem. In Coloniâ ex lege Agrariâ, aut ex S.C. deducendâ, hæc obseruabantur. Assignatis agris militi, aut nauiculariis, aut populo, qui vel sponte nomina dederat, vel sorte Coloniæ insertus erat, Coloni nominatim sub vexillo, quasi exercitus aliquis exibant, dux deductionis, aliquis, vt puto, è Curatoribus agrariis erat: creabantur enim Comitijs Tributis, modò per Consulem, modò per Prætorem vrbanum, Curatores, qui coloniam deducerent, interdum tres, interdum quinque, septem, decem, viginti etiam, qui inde Triumviri, Quinqueviri, Septemviri, Decemviri, & Vigintiviri. Coloniæ deducendæ, aut agris dandis attribuendísque dicebantur. Ob id quoque, exemplo Gelensium, qui cùm Agrigentum condere instituissent Aristonem & Pistillum Duumviros creauerunt, & Syracusanorum, qui Dascone & Menecolo Duumviris Camarina condiderunt, Romani Duumviros coloniæ deducendæ

Rosin. antiq. Rom. lib. 7. c. 47.
Sigon. de ant. iur. Italiæ lib. 2. c. 5.

Goltz. in Sicil.

dæ habuerunt. Sic in numis æreis Iulij Cæsaris Q. Cæcilius Nigrinus, & C. Heio Paulus, Iuliæ Coloniæ deducendæ Duumviri scribuntur. In numis Augusti M. PLÆ. TRAVL. Q. VRSO II. VIRI ITER. MVN. CALAG. IVL. Item, C. MART. MVAN. PRÆT. II. VIR. Alius numus æreus, C. SABINO P. VARO II. VIR. COL. CÆSAREA. In istis etiam hæ leguntur inscriptiones; T. RVFO L. GALLO II. VIR. COL. CÆSAREA PHIL. M. TITIO P. QVINT. VARO II. VIR. CN. DOMITIO AMP. C. VET. LAVG. II. VIR. CÆSAR. AVG. N. CELSO. L. CORNIFICIO II. VIR. Q. MAXIMO ITER. L. NINO. II. VIR. CÆSAR. AVGVSTÆ. L. FABATO T. TAVRO. L. PISONE II. VIR. COL. SEBAS. &c. In quibus numis Sacerdos innixus aratro, iugum boum agit, quasi vrbis futuræ mœnia, aut agrum nouis colonis concessum, de more circunscribat. Idem vexillum deductionis signum, gerit, in numo æreo eiusdem Augusti, cui is titulus inscriptus est. PATRENS. COL. A.A. Nunc videre licet vexillum, Aquilam Romanam, cohortis signum, aratrum, decempedam, siue perticam agri mensoriam, cum iis litteris TI. SEMPRONIVS GRACCVS. Q. DESIG. II. VIR. ITER. COL. IVL. AVGVS. EX. S. C. Aliæ notæ Coloniarum sunt in iisdem numis Vacca, & Castellum; quæ omnes Colonias tam maritimas, hoc est, in littoribus expositas, quam mediterraneas indicant. Speciales notæ maritimarum Coloniarum in numis, Delphini, Triton, Neptunus, Fuscina, Nereis, Mytilus, siue Chama, Polypus, prora nauis, equus marinus, cãcri, cochleæ, quæ omnia in numismatis à Goltzio in Siciliâ, & Magna Græcia relatis videntur, vt singula in Vrbibus & Coloniis maritimis cusa & signata sunt: quorum magna pars, præter ea quæ dixi, vultum habet Numinis particulari deuotione in vnaquaque Colonia culti. Apud Græcos ΝΕΩΚΟΡΩΝ nouam significat, ΤΡΙΣΝΕΩΚΟΡΩΝ Coloniam tertio restauratam. Si Genius addatur, Tutor & Protector loci intelligitur, cuius Numini noua Colonia consecrata est. Sic in marmore antiquo Neapoli. GENIO COLONIÆ NEAPOLIT. Sic Puteolis: PRO SALVTE ET VICTORIA AVGVSTORVM DEO MAGNO GENIO COLONIÆ PVTEOLANORVM. Hos colonos, milites ad bellum misisse, tributúmque pependisse, nemini dubium est. Vsque adeò, vt cùm Coloniæ maritimæ bello Antiocheno cogerentur in classem, Tribunósque Plebis appellassent, & ab iis Senatum, Senatus decreuerit, vacationem rei naualis non esse. Neque enim omnes Coloniæ eodem iure vsæ sunt, immunitatésque easdem habuerunt. Namque Maritimæ plerumque tributis exoneratæ sunt, quoniam tuendorum littorum curæ vacarent propriis sumptibus, vndè euocari non poterant, nisi ad bellum maritimum, cuius etiam sacrosanctam vacationem habere ante bella Punica credebantur: inter quas Ostiensis, Alsiensis, Antiates, Anxurates, Minturnensis,

Idem in Iulio, pag. 12.

Idem in August. pag. 50. 51. & 52.

Idem de Coloniis Græcorum.

Rosin ant. Rom. lib. 7. c. 4.

Sigon. de ant. iur. Ital. lib. 2. c. 3.

Liuius lib. 27. & 36.

Ostiensis coloniæ maritimæ ab Anco Martio deductæ extat numus apud Vrsinum in familia Marcia Nauigium nauale insertum, in quo Victoria super columna.

Sigon. de iur. Italiæ lib. 2. c. 5.

Sinuessana, & à supero mari Senensis. His tamen, & Fregenæ, & Castri noui, & Pyrgi, & Terracinæ, vacatio rei naualis negata est. Inuenio & alias eodem tempore Romanorum maritimas Colonias: Cassinum, Æsulum, Valentiam, Cæninam, Antemnas, Crustumerium, Medulliam, Fidenas, Cameriam, Ecetras, Velitras, Lauicos, Satricum, & Vitelliam. Post id temporis, plures Coloniæ deductæ sunt; eas sic Sigonius recenset. Duas ad ostium fluminis Vulturni, Liternique, vnam ad Puteolos; alteram ad Castrum Salerni, tertiam Buxentum, Sipontum deinde, Tempsam, Crotonem, Thurinum, Vibonem, Bononiam, Potentiam, siue Pollentiam, Pisaurum, Aquileiam, Mutinam, Parmam, Saturniam, Grauiscas, Pisas, Lucam, Auximum, Rhudias, Fabrateriam, Scyllatium, Mineruium, Tarentum, Neptuniam, Derthonam, & Eporœdiam. Inter eas paucissimæ militares fuerunt, hoc est, veteranis militibus assignatæ, quo fessi præliorum assiduitate, premium aliquod laborum acciperent. Namque huius consuetudinis initium à L. Sullà Dictatore manasse dicitur, à C. Iulio Cæsare, mox & à Triumviris Reip. constituendæ probatum, atque vsurpatum. Vnde cùm Legiones integræ deducerentur, Legionum nomina Colonias accepisse legimus, vt Secundanorum, Sextanorum, Septuanorum, Octauanorum, Decumanorum, Vndecumanorum, & reliquarum generis eiusmodi. Et primò L. Sulla XLVII. legiones in agros, captos deduxit, eósque illis diuisit. In Etruriâ ab eo militares coloniæ factæ, Fæsulæ, Aretium, Cortona, & Volaterræ. In Latio, Præneste & Boiullæ. In Campaniâ, Nola, Suessula, Pompeios, Capua. Iulij Cæsaris militares Coloniæ istæ sunt. Dicta Capua, quæ & Iulia Fœlix, Calatia, Minturnæ, Casilinum, Ancon, Lanuuium, Volaterræ, Veientana, Capena, Fano, quæ & Iulia Fanestris, Sutrio, quæ & Iulia Sutrina, Hispello, quæ & Iulia Hispella, Derthona, quæ & Iulia Derthona. Cæsare perempto à M. Antonio militares istæ sunt deductæ. Casilinum, Pisaurum, & Semurium. Triumvirales, hoc est, à Triumviris militibus assignatæ, istæ. Capua, Rhegium, Venusia, Beneuentum, Ariminum, Nuceria, Hippo, Aretium, Aquinum, Falisca, Florentia, Fœdaturæ, Formiæ, Telesia, Tuder, Venafrum, Volaterræ, Vlubræ. Antonio ad Actium victo Colonias militares duode-triginta Augustus fecit, quarum XII. nomina extant apud Frontinum, reliquarum verò omissa sunt. Istas apud eum inuenio: Soram, Teanum, Sidicinum, Puteolos, Acerras, Aletrium, Attellam, Caudium, Beneuentum, Cumas, Grauiscas, & Nuceriam. Inter omissas, alibi, Augustam Taurinorum, Bouiacum, Capuam, & Ariminum. Vetustissimæ in littore istæ, quas Reges Rom. duxerunt: Ostia, in ore Tyberis, ab Anco Martio Rom. Rege cōdita, eadémque Colonia facta: Circeios Rex Superbus consulto

Idem lib. 3. c. 4.

colonos

colonos misit, quòd id oppidum & agro, Pomptino, omnium, qui in Latio sunt, maximo, & mari, quod attingebat, esset opportunissimum. L. Acilius Trib. Plebis Cornelio & Minucio Coss. Legem tulit, quæ ab eo Acilia dicta est, vt quinque Coloniæ in orã maritimam deducerentur: duæ ad ostia fluminum Vulturni & Literni: vna Puteolos: vna ad Castrum Salerni, quibus quinta Buxentum addita est. Ccc. familiæ in singulas Colonias missæ. Extat & Ælia Lex de Coloniis deducendis, quam Q. Ælius Tubero tulit Ann. V.C. DLVIII. vt Latinæ duæ Coloniæ deducerentur, vna in Brutios, altera in Thurinum agrum. Ceterum Coloniæ omnes, leges suas à Romanis quidem legibus separatas habuêre, sed tamen à Romanis III. viris datas: vt enim Legati à Senatu decreti, Prouincias ordinabant, iisque leges ac iura præscribebant, sic Curatores Coloniarum, Coloniis. Fuêre tamen & aliæ leges ab ipsis Colonis latæ, consilio Senatus & Populi. Notatu dignum, eos qui in Sen. Coloniarum erant, non Senatores, sed Decuriones dictos, quòd initio, cùm Coloniæ deducerentur, decima pars eorum, qui deducebantur, consilij publici gratiâ conscriberetur. Ibi Consulari, vel saltem Prętoriâ authoritate, II. viri fuêre. Censores, censum in Coloniis agebant. Patronis Coloniarum suarum Coloni Romæ vtebantur, si quid, quod sua interesset, Romæ curandum esset. Illud quoque non prętermiserim, Municipia à Coloniis diuersa, quòd Coloniæ ex ciuitate Romanâ quasi propagarentur, municipia in ciuitatem extrinsecus vocarentur. Prętecturæ, ex hoste victo, aut ingrato populo, fiebant: dictæ, quòd, quotannis ex vrbe in eas Prętecti mitterentur, vt in Prouincias, Prętores. Hactenus de Coloniis, & earum à Municipiis & Prętecturis differentiis: nunc ad enumerationem maritimarum coloniarum, per terrarum orbem sparsarum, ante Constantini ętatem decurrendum est, ne quid ex opere meo, quod titulo pręposito conueniat, prętereatur. Sed priusquam ad istud descendam, duo tractanda proposui. Primum de legibus naualibus scribendum, optimum duxi: alterum velut in prolegomeno, de hydrographiâ antiquâ inserere aliquid, quod proficiat legenti, ducátque ad maius iter, quo nauigatio cuiusque prouinciæ sitúsque, flumina, vrbes, promontoriáque, intelligantur.

CAPVT

CAPVT TRIGESIMVM.

Leges Rhodiæ Nauales.

NVNC demùm tractatis iis, quæ ad administrationem rei naualis apud priscos pertinebant, enumeratis quoque eorum classibus & magistratibus classiariis recensitis, æquum videtur leges eorum maritimas hîc referre, quas à Rhodiis omnes acceperunt: ita vt, quoties quæstio de re nauali, vel controuersia incideret, si aliter ab Impp. sancitum non esset, secundùm Legem Rhodiam antiqui Iurisperiti responderent. Quæ autem fuerint Leges Rhodiæ, nullus, nisi per fragmenta, capitum superscriptiones, & Edicta aliquot Tiberij, Hadriani, Antonini, Pertinacis, & Septimij Seueri Augustorum cognouit, quæ in iure ciuili, nunc hoc. nunc illo loco continentur: Volusij enim epitomæ (è quo l. deprecatio) ad l. Rhodiam: nullibi extant. Et has quidem primus omnium Romanorum Tiberius in vnum corpus collegit, tradidítque Antonino clarissimo Consuli, ille, Lauro & Agrippino Consularibus, isti Vespasiano: inde Traianus vnà cum Sen. eas Edicto sanciuit, quem sequuti sunt & alij Imperatores, qui leges Rhodias in hæc capita contulerunt.

E manuscripto Græco ex Bibliotheca Francisci Pithœi.

DE *negotiis gestis. D. lib. 3. Tit. 5.*
Nautæ caupones stabularij vt recepta restituant. D. lib. 4. tit. 9.
De exercitoriâ actione. D. lib. 14. tit. 1.
Ad Legem Rhodiam de iactu, lib. eod. tit. 2.
De institoriâ actione. lib. eod. tit. 3.
De nautico fœnore. D. lib. 22. tit. 2. Item C. lib. 4. tit. 33.
De incendio ruina & naufragio. D. lib. 47. tit. 9.
De institoria & exercitoria actione. C. lib. 4. tit. 25.
De commerciis & mercatoribus. C. lib. 4. tit. 63.
De annonis & tributis. C. lib. 10. tit. 16.
De classicis. C. lib. 11. tit. 12.
De litorum & itinerum custodiâ. C. lib. 12. tit. 45.
De nauiculariis, seu naucleris publicas species transportantibus: & de tollenda lustralis auri collatione. C. lib. 11. tit. 1.
De prædiis & omnibus rebus nauiculariorum. lib. eod. tit. 1.
De nauibus non excusandis. lib. eod. tit. 3.
Ne quid oneri publico imponatur. lib. eod. tit. 4.

De

De naufragio lib. eod. tit. 5.
De Nauticis vsuris. Authent. collat. 8. tit. 6.

Animaduertendum autem est, nauticas leges dictis capitibus comprehensas, sensum quidem tenere legum Rhodiarum, non autem translationem de verbo ad verbum: neque omnes leges Rhodias sub iis titulis contineri, sed alias integras restare, nunquam in ius ciuile Romanorum congestas, alias verò vetustate & iniuriâ temporum deperditas, aut saltem non integras, sub sequentibus titulis fuisse.

DE mercede exercitoris.
De mercede illius qui clauum tenet.
De mercede proretæ.
De mercede naupegi.
De mercede carabitæ, hoc est, illius qui lintri præest.
De mercede nautarum.
De mercede parescharitæ, hoc est, eius qui foco præest.
De mercatore.
De vectoribus.
De vectore, ne in naui piscem in sartagine frigat.
De vectore, ne in naui ligna findat.
De vectore, vt aquam in naui ad mensuram accipiat.
De muliere, quæ est in naui.
De vectoris deposito.
De iureiurando irrecusabili.
De æstimatione nauis Rhodiæ.
De fœnore tam in terrâ, quàm traiectitio.
De vectoribus, qui mercatores sunt.
De exercitoribus, & nautis.
De anchoris nauis, furto subreptis.
De anchoris & reliquis armamentis furto subreptis.
De nautâ qui furtum commisit.
De naui quam fures, aut piratæ spoliauerunt.
De nautis qui in rixâ grauiter alios læserint.
De nautis qui in rixa cædem commiserint.
De nautis qui in rixâ oculos eruerint.
De mercatore qui totam nauis onerationem pro se conduxit.
De naui damnum passâ, & oneris parte seruatâ.
De naui post exonerationem fractâ.
De naui iacturam arboris passâ.
De naui quæ inter velificandum in aliam nauim impingit, eámque damno adficit.

De naui frumento oneratâ, quam tempestas corrupit.

De naui iactum mali, vel gubernaculorum in tempestate passâ.

De eo, qui lintrem è naui euulsum conseruat.

De eo, qui ex naui naufragium passâ, nonnihil in terram ex mari saluum educit.

De eo, qui ex naufragio quid rapit.

De eo, qui exercitorem ad nauigandum cogit.

De iis, qui prædas ex naufragio faciunt.

Fuerunt & alij tituli legum Rhodiarum. Ceterum omissis iis legibus, quæ ad notitiam nostram non peruenerunt, primò recensendæ sunt illæ, quæ in iure ciuili non inueniuntur, postea illæ scribendæ erunt, quæ quidem iure ciuili Romanorum continentur, sed aliis verbis. Quæ extra corpus iuris ciuilis sunt, sic se habent.

MErces, hoc est, salarium, exercitoris portiones duæ.

Merces eius, qui clauum tenet, portio vna cum semiße.

Merces proretæ, portio vna cum semisse.

Merces naupegi, vna portio cum semiße.

Carabitæ merces, portio vna.

Nautæ merces, portio vna.

Parescharitæ merces, portio dimidia.

* Dages, Galiné. *Mercatori duos in naui* * *pueros,* id est, famulos, *habere licet, sed naulum pro eis soluat.*

Vectoris locus, longitudo trium cubitorum: latitudo cubiti vnius.

Vector in naui piscem ne frigito, & exercitor id ei ne permittito.

Vector aquam in naui ad mensuram accipito.

Mulier in naui locum cubiti vnius accipito: puer autem nec dum adultus, locum cubiti dimidij.

Si vector nauim ingreßus fuerit, qui pecuniam habeat, eam apud exercitorem deponito, quod si eâ non depositâ, aurum argentúmve se perdidiße dixerit: ij sermones ipsius, irriti propterea sunto, quòd apud exercitorem non deposuerit.

Exercitor, & nautæ, & vectores, qui simul nauigant, iusiurandum * *euangelicum præstanto.* * Additum hoc à Christianis.

Oportet chiliadem, modiтionis esse solidorum quinquaginta, cum omnibus armamentis suis, & in contributionem veniat: veteris autem nauigij solidorum triginta: & in æstimatione istius, tertia pars detrahatur, atque ita in contributionem veniat.

Lex ita præcipit. Quæ in mari nauigantibus creditâ sunt, sub fideiussione, ac sine periculo, in scripturam ne referuntor. Quod si confecta de iis scriptura fuerit, secundùm legem Rhodiam irrita esto.

Exercitores

Exercitores ex contractibus nautarum non obligantur, ex delictis tenentur.

Exercitor, si quid susceperit ad eius restitutionem, & solutionem tenetur. Sin verò quid ab initio suscipere noluerit, nemo eum cogere potest, vt suscipiat.

Exercitores, qui partem non minorem parte tertiarij habent in iis, quæ in nauim conferuntur, quocunque tandem mittuntur ad sumendas mutuo pecunias, & in nauim deportandas, tam * *ad nauigationem vnam, quam ad vtramque, prout scripturas confecerint, ratę sunto. Qui verò pecunias credit, hominem in nauim mittat, qui mutuum tradat.*

* hoc est, ad cõmeatum solum, & ad commeatum pariter, & remeatum.

Et hæ quidem nauales leges sunt Rhodiorum, si paucas exceperis, quas ab Impp. Gręcis immutatas, aut additas apparet, tum ex aliis verbis, tum ex istis, iusiurandum Euangelicum pręstanto, quæ verba in legibus antiquis Rhodiorum nusquam fuisse constat, cùm istæ conditæ fuerint multis sæculis ante aduentum Christi: sed eas Harmenopulus Græcè reddidit, Latinas autem fecère Balduinus, Schardius, & * Marquardus Freherus. Quorum vltimus pręter supradictas, adfert illas quæ in corpore iuris ciuilis continentur, quas tu quicunque es lector, si placuerit, in titulis supra allegatis leges; quæ autem Freherus ex Græco in Latinum vertit, aliâ loquutione, aliis verbis efferuntur, sunt autem eiusmodi.

* *in fine tomi 2. iuris Græco-Romani.*

1. *SI nauis in portum, vel litus adpellat, & anchoris spoliata fuerit, fure comprehenso & confesso, lex eum tormentis subiici iubet, ac damnum, quod inde accidit, in duplum sarcire.*

2. *Si exercitore consentiente, nauis alterius anchoras, in portu, vel in litore stationem habentis, nautæ rapuerint, atque inde nauim anchoris spoliatam perire contigerit, iis ita accuratè probatis, omne damnum, quod nauigio & iis, qui in eo sunt, accidit: exercitor ille, qui rapinam fieri permisit, in solidum præstet. Si quis autem nauis instrumenta, siue quid aliud naui necessarium & vtile, puta rudentes & lintres, aut vela, vel segestra, vel alia surripuerit: ea furti author damnum passis dupla restituat.*

3. *Si nauta iussu exercitoris furto quid mercatori aut vectori abstulerit, ac deprehensus fuerit: exercitor quidem furtum passis duplum præstet: nauta verò qui furtum commisit, centum plagas fuste verberatus accipiat. Sin ille nauta suo consilio surripuerit, & comprehensus, aut per testes conuictus fuerit, acriter tormentis subiicitor, maximè si aurum subreptum erit: & rem spoliato restituito.*

4. *Si exercitor in locum rapinis obnoxium, vel latronibus infestum nauim adplicuerit, vectoribus ei testatò loci vitium denunciantibus, & direptio subsequuta fuerit, spoliatis exercitor sua præstet. Sin, exercitore loci vitium ante denunciante, vectores eò nauim adplicuerint, & mali quid acciderit, damni accepti nomine vectores tenentor.*

5. *Si nautæ rixari voluerint, verbis rixantor: nec alterum quisquam pulset. Si quis autem alteri in caput percusso, vulnus inflixerit, aut alio quo modo eum læserit, salaria medicis, expensas læso, cum mercede totius otiosi temporis, & cum operis, percussor præstet.*

6. *Si nautæ rixati fuerint, & quispiam lapide, vel fuste percusserit alium, isque vicissim pulsauerit illum, qui prior eum percusit, tanquam vi adductus hoc fecit. Quòd si pulsatus decesserit, probatúmque testibus fuerit, eum priorem vel lapide, vel fuste, vel ferro percussisse, qui eum feriit, & occidit, à periculo liber esto. Quippe quod facere voluit, passus est.*

7. *Si quis exercitorum, aut mercatorum, aut nautarum pugno quem percusserit, & excæcauerit; aut calcem impegerit, & hominem herniosum reddiderit: mercedes medicis soluat, is qui percusit: & oculi quidem nomine, aureos xij. pro ramice, x. præstet. Quod si calce percussus, decesserit, percussor mortis supplicio obnoxius erit.*

8. *Si exercitor cui nauis est credita, cum auro nautis consentientibus aliam in regionem nauigando aufugerit, omnia ipsorum bona, mobilia, immobilia, & sese mouentia, quæcunque possident, occupabuntur. Quorum pretia si æstimationem nauis, operarum, & temporis, venditio non æquet, nautæ cum ipso exercitore, locentur ad præstandas operas, & damno dato plenè satisfaciant.*

9. *Si exercitor de iactu consultauerit, vectores interroget, quibus in naui pecuniæ sunt. Id vbi factum erit, calculum ineant, & in contributionem pecuniæ quoque veniant. Stragulorum verò & vestium, & instrumenti fiat æstimatio. Quod si iactum fecerint, exercitori & vectoribus non vltra libram vnam, clauum tenenti & proretæ, non vltra dimidiam libram, nautæ, scrupuli tres adsignantor. Famuli, & si quis alius vnà nauigat, non distrahendus, tribus minis. Sin aliquis distrahendus, in naui vehitur, minis duabus æstimetur. Eadem ratione si ab hostibus, vel latronibus, vel piratis, pecuniæ cum iis quæ ad nautas in commune spectant, diripiantur, etiam in computationem veniant, & eodem modo contribuantur.*

10. *Si exercitor vnà cum nautis negligens fuerit, & damnum, vel naufragium acciderit, idem exercitor ac nautæ, mercatori ad præstationem damni tenentor. Sin culpâ mercatoris perire nauim cum onere contigerit, mercator & naufragij & nauis damnum agnoscat. sin damnum, vel naufragium acciderit, nullo nec ab exercitore, nec à nautis, nec à mercatoribus obiecto impedimento: saluæ nauis, & onerum partes in contributionem veniant.*

11. *Graues & pretiosas merces veteri nauigio mercatores & vectores*

res non imponant. sin imposuerint, & nauigio velificante, damni quid eis datum, vel corruptæ fuerint, is qui nauigium vetus onerauit, seipsum perdidit. Cum autem mercatores nauim conducunt, diligenter interrogent alios mercatores, qui prius in ea naui nauigarunt, atque ita merces suas imponant: an videlicet omne instrumentum nauis ea plenè habeat, malum, validas antennas, vela, segestra, anchoras, diuersos funes cannabinos, lintres instructos, idonea gubernacula, nautas sufficientes, naualis rei peritos, agiles, latera nauis haud dissoluta: vt denique simpliciter complectamur, omnia mercatores inquirant, & ita merces suas imponant.

12. *Si quis aliquid in naui, vel in domo deposuerit, apud hominem notum, & fidei spectatæ, in præsentiâ trium testium deponat. Quod si depositum graue sit, interueniente scripturâ, deponat. si verò dixerit is qui rem custodiendam suscepit, eam esse amissam: domus perfossionem, vel vnde furtum extiterit indicare debet, & iurare nihil suo dolo factum. Quod si non indicarit, res vti recepit, saluas reddat.*

13. *Si vector nauim ingressus, aurum, vel aliud quid habeat, id apud exercitorem deponito. sin re non depositâ, dixerit, aurum vel argentum se perdidisse: irrita sunto, quæ ab ipso dicuntur: exercitor tamen & nautæ, cum iis qui simul nauigant, iusiurandum præstent.*

14. *Si quis suscepto deposito, id inficiatus, postea conuictus fuerit: aut si depositum repertum fuerit apud eum, qui iurauit, aut scripto negauit; duplum eius præstabit, & periurij quoque pœnam sustineat.*

15. *Si nauis, vectores, aut mercatores vehat, aut exercitor susceptis in depositum mancipiis, ad aliquam ciuitatem, vel portum, vel litus adpulerit: ac nonnullis è naui egressis, persequutio latronum, aut piratarum incursus acciderit, & nauta celeumate facto, semet explicuerit, tam naui, quàm vectorum, mercatorúmque rebus saluis: quilibet egressorum, species & vasa sua recipiat. si quis autem exercitori litem propterea mouere voluerit, quòd se in litore, loco à latronibus infesto, reliquerit, quæ ab ipso præferuntur, irrita sunto: quoniam prosequutione vrgente cum nautis exercitor aufugit. sin mercator, aut vector quispiam seruum alienum, apud se depositum, in quocunque loco reliquerit, eum domino suo restituat.*

16. *Exercitores & mercatores, quicunque mutuam pecuniam in nauim sumunt, fideiussione non vtuntor, & naulo, & mercibus: naui & pecuniâ saluis: nisi fortè pecuniis immineant, ex periculis marinis, vel à piratis insidiæ. De pecuniis autem sub fideiussione datis, vsuram nauticam soluant.*

17. *Si quis aurum vel argentum mutuo dederit ad vsum societatis, idque in nauigatione, ac prout placuerit, quandiu mutui societas durare debeat, in scripta retulerint: si quidem is qui aurum, vel argentum accipit, tempore completo, id domino non refuderit, vel ab igne, vel latronibus, vel naufragio perire contigerit, liber à damno maneat auri dominus, & sua salua recipiat. sin verò tempore pactorum nondum imple-*

to, periculum, vel interitus in mari acciderit: partes ipsæ, ut lucri, sic etiam damni nomine, secundum pacta conuenta teneantur.

18. *Si quis pecuniá mutuo sumptâ, peregrè profectus fuerit, tempore conuentionis elapso, iuxta legem à fideiussoribus mutuum soluatur. Sin nulla satisfaciendi ratio est, pecunia quidem sub fideiussione manebit, verum usuræ nauticæ totius temporis, quo peregrè absuerit, soluuntur.*

19. *Si quis nauim conduxerit, & arrham dederit, ac postea dixerit, eâ sibi non esse opus: arrham amittit. sin exercitor aduersus conuentionem venerit, arrham mercatori duplam præstet.*

20. *Si quis nauim conduxerit, instrumenta consignata rata sunto: sin autem, irrita. Pœnas etiam, si velint, inscribant. Quod si nullæ scripturæ factæ fuerint, & vel exercitor, vel conductor fefellerit: siquidem conductor pecuniam mercium causâ non dederit, dimidium naulum exercitori soluat: sin exercitor fefellerit, mercatori dimidium naulum præstet. si verò mercator eximere merces voluerit, naulum integrum exercitori soluat. Pœnarum autem exactio quasi per vindicationem quandam fiet.*

21. *Si duo citra scripturam societatem inierint, & pars vtraque confessa fuerit, se alio quoque tempore societatem absque scripturà contraxisse, ac inuicem sibi fidem seruasse, tributumque semper vnius oneris persoluisse: siquidem alteri naui vel saburrà, vel mercibus oneratę, quid acciderit, incolumis damnum passæ quartam partem inferat, cùm instrumenta nullâ proferant, sed verbis duntaxat societatem iniuerint. Quæ verò per scripturam consignantur, firma & valida sunto: quæque salua sunt cum deperditis in contributionem veniant.*

22. *Exercitor nihil secum ferat præter aquam, & commeatus, & funes, quorum in nauibus vsus est, & cętera nauibus necessaria: siquidem mercator nauim totam secundum instrumentorum conditiones onerauerit. sin exercitor alias postea merces inferre voluerit, siquidem ipsa nauis earum capax est, imponat: sin autem mercator coram tribus testibus exercitori & nautis semel opponat: ac si iactus sequutus fuerit, damno exercitoris erit. sin mercator haud prohibuerit. in contributionem veniant.*

23. *Si scripturas exercitor & mercator confecerint, rata sunto: sin mercator plenum onus non pręstet, residuorum naula soluat ex instrumenti formulâ.*

24. *Si exercitor accepto dimidio naulo nauigauerit, & mercator reuerti voluerit, licet instrumenta consignauerint, mercator dimidium naulum huius impedimenti causâ perdit. sin confectis instrumentis exercitor contra venerit, duplum dimidij nauli soluat.*

25. *Si terminus dierum instrumentis inscriptorum præterierit, vsque ad dies decem, mercator cibaria nautis præstet. Quod si terminus alter præterierit, ante omnia soluto naulo mercator exscensum facito. Quod si*

summam aliquam naulo mercator adiicere voluerit, eam pręstet, ac prout visum erit, nauiget.

26. *Si nautá quopiam, vel exercitore extra nauim cubante, nauim noctu, vel interdiu perire contigerit, hoc omne damnum ad foris cubantes nautas, vel exercitores spectat, iis à damno liberis, qui in naue manserint.*

27. *Si nauis soluat cum mercatoris aut societatis mercibus, & aliquid accidere naui, vel eam perire nautarum, aut exercitoris culpâ contigerit: extra periculum sint merces finitis in locis positæ. sin testibus probatum fuerit tempestate coortâ periisse: tam quæ supersunt in naui, quàm ipsæ merces in contributionem veniant. Dimidium tamen naulum exercitor sibi retineat. Quod si quis societatem inficiatus, & tribus à testibus conuictus fuerit, societatis partes soluat, & inficiationis partem sustineat.*

28. *Si nauis à mercatore, vel socio fuerit impedita, quo minus, vbi dies dictus aduenit, è portu soluat: eámque nauim à piratis, vel incendio, vel naufragio perdi contigerit, damnum pręstet is, qui attulit impedimentum.*

29. *Si mercator in eo loco, quo confecta fuerint instrumenta, merces non tradiderit, elapso iam die statuto, vel à piratis, vel incendio, vel naufragio damnum dari contigerit: omne damnum hoc nauis, ad mercatorem spectat. sin die temporis statuti nec dum exacto, prædictorum aliquid acciderit, ad contributionem veniant.*

30. *Si mercator nauim onerauerit, pecuniam secum habens, atque aliquod marinum periculum naui euenire cōtigerit, ita vt merces pereant, & ipsa nauis dissoluatur: quæ de naui, déque mercibus salua supersunt, in contributionem veniant: aurum verò suum mercator, solutis decimis, secum auferat. Ac si nullo nauis instrumento prebenso saluus euaserit: naulum dimidium ex instrumentorum formulâ præstet. sin euaserit, arrepto quodam nauis instrumento, quintas inferat.*

31. *Si mercator nauim onerauerit, & naui quid acciderit, omnia quæ salua supersunt, in contributionem vtrinque veniant. Quod si pecunia conseruetur, quintas soluat. Exercitor verò cum nautis operam ferat, vt saluetur.*

32. Si *nauis à mercatore onerata, vel pro naulo constituto, vel initâ societate discesserit: & marinus ei casus acciderit: dimidium quidem naulum mercator non exigat, nauigium verò cum mercibus impositis in contributionem veniat. si verò mercator, aut qui societatem coiuit, præ manu quid mutuo dederit, scriptæ conuentionis formula rata sit.*

33. *Si merces deposuerit exercitor in loco, quo conuenerit, & naui quid acciderit: naulum quidem integrum exercitor à mercatore consequatur, merces autem exoneratæ vnà cum naui, à vectoribus securæ sint. Quę verò in naui reperiuntur, in contributionem cum ipsâ naui veniant.*

34. *Si*

34. *Si nauis lintea vehat, aut vestes, exercitor bona * segestra praebeat, ne merces à tempestate, fluctuum inundatione corrumpantur. Sin nauim sentina nimis oppleuerit, exercitor statim significet iis, qui merces in naui habent, vt eae exponantur. Si verò nautae id exercitori non patefecerint, atque ita corruptae merces fuerint, exercitor ipse cum nautis de damno tenetur. Sin autem testatò denunciarit exercitor cum nautis, nauis sentinam vltra modum oppletam esse, ac merces exponi debere, ídque facere neglexerint, qui eas imposuêre: tam exercitor quàm nautae, damni accepti non tenentor.*

* Alij *stegestria* legunt, quo nomine omne tegumentum significatur hîc verò, *vel coriaceum, vel sparteum tegimen*, quo caueatur, ne merces vnda corrumpantur in naui: Graecis στέγαστρον, & στέγαστρον. Meminit *stegastridis diphtherae*, hoc est, *tunicae coriaceae* Iulius Pollux Dictionarij lib. 9. cap. 46.

35. *Si nauis iactum fecerit, arbore casu vel amissâ, vel casâ, nautae omnes, & mercatores, & merces, & nauis in contributionem conseruata veniant.*

36. *Si nauis velificans in aliam nauem in portu quiescentem, vel quae vela laxarit, interdiu delata fuerit: omnis tam collisio, quàm interitus ad exercitorem pariter & ad ipsos vectores spectat: ac reliquum est, vt & merces in contributionem veniant. Quod si res noctu acciderit, qui vela laxauerit, ignem accendat. Si ab igne destituatur, clamores edat. Quae si facere neglexerit, & nauim perire contigerit, seipsum perdidit, modò testimoniis haec in hunc modum probata fuerint. Quòd si veli curator negligens fuerit, & excubiis agendis praepositus obdormierit: qui passis velis nauigat, velut in breuia delatus perit: & damnum ei praestet in quem impetum fecit.*

37. *Si naui quid acciderit, & mercatorum vectorúmve rebus saluis, ipsum nauigium perierit: res, quae saluae supersunt, quintas-decimas praestent. Sed mercator & vectores nauim exercitori non soluant.*

38. *Si nauis onusta frumento correpta fuerit tempestate, exercitor segestra praebeat, & nautae sentinam exhauriant. Si negligentes fuerint, & ex sentinâ merces madefiant, nautae damnum praestent. Sin ex tempestate merces detrimentum acceperint, id damnum, simul exercitor & nautae & mercator, agnoscant. Eorum verò, quae salua supersunt, centesimas, exercitor vnà cum naui, & nautis accipiat. Cùm autem iactus in mare faciendus est, mercator primus iacito, atque ita nautae rem aggrediuntor. Postea tamen, nemo nautarum aliquid rapiat. si fecerit, dupla praestet, ac lucrum omne amittat.*

39. *Si nauis frumento, vel vino, vel oleo referta, exercitore sic volente, & nautis vela laxantibus, aduersante mercatore, quendam ad locum, vel in litus adpulerit, & nauim quidem perire contigerit, onus verò, mercésve cõseruari: nullum mercatori periculum ex iacturâ erit, quandoquidem ad illum locum adpellere noluit. sin vela faciente naui, mercator exercitori dixerit, ad eum locum necessario sibi adpellendum, qui tamen locus instrumentis non contineatur, atque ita perire nauim contigerit, saluis mercibus: mercator nauim exercitori saluam & integram praestet. Sin amborum voluntate nauis perierit, omnia veniant in collationem.*

40. *Si nauim acciderit naufragio perire, saluâ tam mercium, quàm*

nauis

nauis parte; siquidem vectores aurum, vel argentum, vel holoserica, vel vniones, vel magni pretij lapillos secum portant: aurum conseruatum decimas præstet, argentum quintas pendat, holoserica verò, si absque madefactione conseruata fuerint, decimas soluant, vèlut auro paria. Sin madefiant, detrimentum, & madefactio detrahatur, atque ita in collationem veniant. Vniones autem, prout æstimati fuerint, onus auri exæquantes, nauis exitium compensent.

41. *Si vectores in naui nauigent, eáque vel corrupta fuerit, vel perierit, rebus vectorum saluis: vectores ad sarciendam nauis iacturam conferant. Sin duo, aut tres vectores aurum suum, vel species amiserint, ab omnibus pro ratione facultatum damni æstimationem recipiant, etiam veniente in collationem nauigio.*

42. *Si nauis oneraria rimis fatiscat, & merces exemptæ fuerint, in exercitoris arbitrio sit, eas isto nauigio vehere velit, an illo, de quo cum mercatore conuenerit, siquidem nauis instructa sit. Sin instructa non sit, aliam verò nauim exercitor offerat, vsque ad illud emporium, de quo conuenit, exercitor naulum omne præstet.*

43. *Si naui tempestate correptâ, & mercium iactu facto, antennarum cornua, malus, gubernacula, anchoræ, & scaphæ fractæ fuerint, hęc omnia in contributionem veniant, vnà cum nauis & mercium conseruatarum pretio.*

44. *Si nauis merces vehat, & in tempestate, vel arboris iactus fiat, vel fracta gubernacula fuerint, vel perditæ scaphæ: siquidem vi tempestatis humectari merces contigerit, hæc omnia in contributionem venire necesse est. Sin merces magis ex sentinâ, quàm à tempestate corruptæ fuerint: naula quidem exercitor accipiat, sed species eâ mensurâ, quâ traditas accepit, siccas reddat.*

45. *Si nauis in mari correpta vorticibus, aut corrupta fuerit, qui aliquid in terram ex eâ saluum exportat, mercedis loco partem ab se conseruatæ rei quintam consequitor.*

46. *Si linter funibus à naui suâ ruptis cum nauigantibus in eâ nautis amittatur, siquidem vectores perierint, aut extincti fuerint, exercitor mercedem annuam, vsque dum annus integer exactus fuerit, nautarum hęredibus soluat. Qui verò lintrem ipsum, siue scapham incolumen conseruat, restituat omnia, quemadmodum reapse inuenerit: mercedis loco partem quintam accipiens.*

47. *Si aurum, vel argentum, vel aliud quidpiam ex profundo sursum latum fuerit à cubitis octo, tertiam partem accipiat is, qui conseruat: sin à quindecim cubitis, semissem consequitor qui conseruat, propter periculum profunditatis. Eorum verò quæ à mari reiiciuntur in terram, & ad vnum cubitum demersa reperiuntur, decimam partem accipiat is, qui salua exportat.*

48. *Qui ex naufragiis quid rapit, quadruplum restituat.*

49. *Qui onus priuatum imposuerit publico, & exercitorem ad hoc*

cogit, non modò dispendium, & ipsius naufragij periculum adgnoscat, verum etiam seuerè puniatur.

50. *Qui ex miserabili naufragorum substantiâ quiduis rapiunt, aut dolo malo lucrantur, quadruplum iniuriam passis prestent.*

51. *Qui grauiori predâ, & vi res aufert ex naufragio, post earum restitutionem, si liber est, in triennium relegator: sin sordidi quidam sunt, in opus publicum vsque ad id tempus dantur: si denique serui, in grauius opus fisci similiter deportantor.*

Et istæ quidẽ leges sunt Rhodiç, aliis legibus antiquiores: quibus cùm posterioribus tẽporibus quidam, vt ait * Docimius, ad fraudem, & imposturam abuterentur, & ipsa rerum facies mutata necessario posceret, vt nouæ leges conderentur, quæ, quod antiquis legibus, deesset supplerent, & illas ad formam elegantiorem & honestiorem traducerent, illæ â Diocletiano, Maximiano, Constantino, Valente, Valentiniano, Gratiano, Theodosio, Honorio, Arcadio, Valeriano, & Iustiniano promulgatæ fuerunt. Igitur vbi lex noua non inuenitur, quæ cum veteri Rhodiorum iure pugnet, secundum leges Rhodias de controuersiis nauticis iudicatur. Vbi verò leges aliæ ipsis aduersantur, cessant Rhodiorum leges, & nouæ robur obtinent. Specialia, & vt solet, docta, Iac. Gothofredus I.C. amicus noster edidit nuper, breui tractatu ad l. Deprecatio. D. De l. Rhodia de iactu. Vbi pro publicanis, publicos seruos ciuitatum legit, qui naufragia excipiebant. An ad fiscum naufragium pertineret, tractat. Item de iure peculiari quarundam insularum & ciuitatum maritimarum. Quænam pœnarum genera aduersus eos, qui quid ex naufragio diripuissent. Dominium maris ad Imp. spectasse, aliáque legi digna. Nunc pergo ad hydrographiam Orbis ab antiquis cogniti.

* *Aliis Docimus, qui de legibus Rhodiis, lib. quadam de iure, tractauit.*

CAPVT

CAPVT TRIGESIMVM PRIMVM.

Hydrographia antiqua, hoc est, generalis descriptio maris, & litorum, cum vrbibus, portubus, & promontoriis, ab antiquis cognitorum: vbi nauigationes veterum continentur, ante Constantini Magni tempora factæ. Item de tabularum Geographicarum vetustate.

COLONIARVM deducendarum causis & rationibus supra scriptis, antequam ad ipsarum Coloniarum enumerationem perueniam, non abs re erit, totius Orbis ab antiquis cogniti, descriptionem hîc inserere: vnde appareat, quæ maria, tractúsque maritimi nauibus lustrati fuerint, ne quid falsi in inuestigatione peregrinarum regionum hoc sæculum sibi attribuat, aut antiquum, & dudum cognitum putetur, quod hodie nauigatione percepimus. Igitur à Gadibus ad Rubrum mare accipere naues coactus Oceanus, cui nomen Atlantici, & rur-

ſum à Rubro mari Perſicus Sinus, Indicúmque & Scythicum maria nauigata. Rurſum à Gadibus ad Britannicum, Germanicúmque pelagus penetratum, & vltra, ſi hiſtoriæ credimus: ſi verò Coſmographis, vetuſtioribus fidem adhibere velimus, Aſia ab Arabico Sinu ad Cattigaram, Sinarum ſtationem, tantùm cognita, reliqua à Cattigara, vbi hodie regnum Sian putatur, ad Tartaricum mare incognita. Europam à Gadibus ad Cimbricum promontorium aut bella, aut amicitia ſocietáſque priſcis aperuit, quod vltra eſt, ad Oby promontorium, vix ipſi tentauimus. Africam deſcribunt ab Herculis freto ad Bapiboti oſtium, reliqua interſciſa & mutila, tractúſque ingens terrarum omiſſus, donec ad Praſſum promontorium perueniatur, à quo rurſum incipiens Africa, Arabico Sinu finitur. Omitto Mediterraneum mare, ſecundùm terras, quas pulſat, variis appellationibus donatum, Euxinúmque, & Mæotim paludem, Caſpiúmque maria, Oceanum Scythicum intrare credita: Solum quòd Americam, terráſque, quas etiam nunc Incognitas vocamus, mare penetrat, intellectum quidem antiquis, ſed viſum nuſquam. Tribus partibus totidémque nominibus Oceanus Aſiam tangebat. Eous ab Oriente, à Meridie Indicus, à Septentrione Scythicus, nam & ipſe agnitus aliquantum fuit. Africa cingebatur mare Libyco à Septentrione Atlantico ab Occidente, ab Oriente Arabico, Europa à Septentrione Britannicum Oceanum habebat, ab Occidente Atlanticum, ab Oriente Mæotida, & Pontum, à Meridie Mediterraneum. Sed & Africæ partem, quæ hodie recenter detecta putatur, Hanno dux Carthaginienſis detexit, pérque Herculis fretum ad Arabicum Sinum peruenit, ſuámque nauigationem ſcriptis mandauit, quæ quotidie manibus teruntur. Miſſus & à Carthaginienſibus Himilco, ad extera Europæ cognoſcenda, ſed quæ iſte compererit, tradidit nemo. Eudoxus Cyzicenus, cùm Latyrum, neſcio quem Regem, fugeret, Arabico Sinu egreſſus, Gades vſq; prouectus eſt: multóque ante eum Cælius Antipater, commercij gratià, Æthiopiam circumnauigauerat. Septentrionalis Oceanus magnà ex parte luſtratus auſpiciis Auguſti, penetratúmq; à Cimbrico promontorio ad Scythicam plagam, humoréque nimio regna rigentia. Propter quod, verum eſſe coniicitur, ibi maria minimè deficere, vbi vis humoris ſuperet. Iuxta verò ab Indico mari, ſub eodem ſidere, pars tota vergens ad Caſpium mare pernauigata eſt Macedonum armis, Seleuco atque Antiocho regnantibus, qui proximas illi terras Seleucida, atque Antíochida à ſeipſis appellari voluerunt. Vltra Caſpium quoque multa Oceani litora explorata, & compendioſiori itinere, quàm totus hinc & inde Septentrio eremigata. Nearchus, & Oneſicritus Alexandri Magni duces, Indicum mare, Sinúmque Perſicum, Tigridíſque & Euphra

Mela.

Hanno.
Plin. lib. 2. cap. 67. & lib. 5. c. 1.

Strabo lib. 2.
Herodot. lib. 4. qui adiungit, Necbum quendam, ſiue Necaonem, Ægypti Regem, nauem miſiſſe, quæ ab Arabico Sinu ad oſtia Nili, circumnauigatâ Africâ, poſt triennium peruenit.

Euphratis ostia classe lustrauerunt. Polybius Annalium conditor, Scipione Æmiliano res in Africâ gerente, acceptâ ab eo classe, scrutandi Orbis gratiâ, vltra Æthiopas, & Nigritas circumuectus est. Ante istos Homerus Mauritaniam cecinit, Fortunatas insulas, Æthiopas, pelagus Atlanticum, insulam Ogygiam, Arabicum mare, Seres, atque Indos. Hispanis quoque per Atlanticum mare ad Arabicum Sinum nauigatum olim constat, ex eo quod Caio Cæsare Augusti filio in dicto Arabico Sinu res gerente, signa nauium ex Hispaniensibus naufragiis cognita fuerunt: & quod è Cælio Antipatre hoc isto Capite supra diximus. De Indis ante Strabonem scripserunt Dimarchus, Megasthenes, Onesicritus, Nearchus, Patrocles, Eratosthenes, Hipparchus, & Polybius, qui de Taprobanâ insulâ meminerunt, ambitumque Libyæ describunt: ipséque Strabo se cum Gallo Ægypti Præfecto sub Augusto ad Æthiopas vsque peruenisse dicit, classémque cxx. nauium in Muris portu vidisse, quæ versùs Indiam quotannis nauigaret. Q. Afranio Celeri, C. Afranij in Consulatu collegæ, Galliæ cum Proconsuli, Indos à Rege Suecorum dono datos tradit Corn. Nepos apud * Plinium, qui ex Indiâ Occidẽtali, quæ nobis hodie America est, commercij causâ nauigantes, in Germaniam tempestatibus fuerant abrepti. Si altiori indagatione inquiramus in præterita, Salomonis classis ab Asiongaberâ vrbe, quæ postea Berenice appellata est, soluens, vbi ad os Sinus Arabici peruenerat, in duas partes diuidebatur: pars Malacam, Sumatram & Iauas insulas per Orientem petebat: pars Sofalam nauigabat, totúmq; Africæ litus circumeundo, Caput Bonæ Spei, tum sine nomine promontorium, sulcato fluctu præteribat, pérque Gades & Herculeum fretum in nostrum mare delapsa, Iopensem portum, post triennalem nauigationem subibat. Sic maria circumfusa vndiq; terris antiquis pererrata; at quia raró hoc factum est, opinio plurium obtinuit, non credentium, quod pauci fecerant. Hinc vltra Æquatorem nauigari impossibile esse existimatum est, & deserta, quæ hodie & populis, & animantibus, & gleba fertili fœcunda cernimus. Expectatur quotidie & alius Orbis, terrâ Australi nondum penetratâ, quam, vt ingenti est dimensione, ita immensissimo Oceano ad Antarcticum sustineri necesse est. Veniet ætas quando illa immensitas patebit hominibus, quam auaritiæ nostræ fata ademerunt, ne sicut Oriens, Occidénsque, ita & Australis plaga, quasi præda laceraretur, ad eruendas diuitias, quas terra & mare tegunt. Romanis, Græcísque, & Carthaginiensibus Americam Deus substraxit, vt tota nostra esset, & in Europam, exiguam Orbis partem, pars maxima eiusdem veheretur, aurúmque, & argentum, & gemmæ, per tot æquora, tantísque laboribus peterentur, libidini, furori, & bellis irritamentum. Non desunt tamen qui

Apud Strabonem lib. 1. c. 2.

* *Lib. 6. c. 67.*

Bergeron. tract. de nauigat. § 2.

hodiernam Americam Atlanticam Platonis Insulam putent, de qua ille in Timæo, legitúrque apud Ælianum Silenum cum Rege Phrygiæ Myda differentem, asseruisse, Europam, Asiam, atque Africam vnam Insulam esse, alteram terram vastissimam restare, quæ animalia altera nutriret, hominésque maioris staturæ, & vitæ longioris, diuersis moribus & legibus, ibi auri, argentique fodinas incolis ferro posthaberi, alios Deos, & cultus Deorum, vrbes maximas & innumeras. Inueniuntur etiam qui Statium Sebosum à Gorgonum Insulis ad Cubam & Iamaicam quadraginta dierum nauigatione peruenisse existimant, & istas quidem Antiquorum Hesperidas esse, non autem Canarias, à quibus ad Gorgonum insulas non quadraginta sed septem dierum nauigatio est. Et totum quidem orbem Oceanus inuoluit, variis secundùm regiones quas lambit, nominibus appellatus; aliquando & à cæli parte quà tegitur tumescens in fluctus, aut intrans terras. Is autem ab antiquis, ante Constantini Magni imperium, sub sequentibus appellationibus cognitus est. Europa ab Occidente eo clauditur, dicitúrque Cantabricus, dum Cantabrorum, Hispaniæ populorum, subit portus: Aquitanicus verberat Galliæ partem, quæ Aquitanica appellatur: Germanicus, pulsat Germaniam: Britannicus, circuit Britannias; quarum pars Scotia, olim Caledonia, à quâ Caledonius: qui ad Arcton properat, Septentrionalis vocatus est: Sarmaticus & Scythicus, Sarmatiam & Scythiam lancinant. A Meridie, inter Europam atque Africam arctatus, in Sinum coactus, ita vt vix M. pass. pateat, tum vastior paulatim diuidit terras, mox longè latéque diffusus, abigit vastè cedentia litora, quáque Hispaniam primis vndis salutat, vocatur Ibericus: vbi Narbonensem Galliam sinuosis interluit, Gallicus: Ligusticus Liguriam quatit, Tyrrhenus Tyrrheniam, Siculus Siciliam: inde sinus Adriaticus, Ionium, Eubœum, Creticúmque maria. His Hellespontus vicinus, qui ab Oriente Europam terminat, suprá que eum Pontus, & Mæotis palus. Africam ab Europâ Septentrionem versùs fretum Gaditanum, Africum, Mediterraneum, Siculum, Creticúmque & Ægyptium maria diuidunt. Ab Oriente eamdem ab Asiâ Nilus, & Arabicus Sinus, à Meridie pelagus Æthiopicum, ab Occidente, Atlanticum. Asia terminatur Arabico Sinu, Syrio mari, Silicio, Mirthoo, Ægeo, Hellesponto, Propontide, Ponto, & Mæotide palude: à qua nô longè abest ęquor Caspium & Hircanum. Eandem versùs Arcton Oceanus Scythicus includit: ad Meridiem mare Rubrum, Sinus Persicus, Sabaricus, siue Gangeticus, Argaricus, & Indicum mare; ab Oriente Eoum habet. Descripserat hæc olim Varro, Mediterraneis omissis, pérque omnes æquoris tractus, indagine curiosâ cucurrerat, libro, cui titulus, De litoralibus; sed hunc edacia sæcula sustulerunt

tulerunt quærentibus, vndè labor mihi hodie maior, recurrenti ad varios authores, cui vnus forsitan suffecisset. Scripsit & Iuba mirandas nauigationes circa Africam factas, alias quoque Hippalus, ante Romanum nomen cognitus, qui primus littoribus relictis, alto se tradidit, ausus astrorum intuitu, pelagus findere ab Arabico Sinu, ad Indiarum extrema; sed illi, quia nec modos spatiorum, nec stationum loca addiderunt, iter tantùm videntur volando perfecisse, non ostendisse. Prætereà multa ab iis tradita desiderantur, sicut & omissa, nec minor est labor deprauata emendare & restituere. Succedit & aliud æquè ac cetera intricatum ob mutationem, vel ruinam oppidorum, inundationes pelagi populorúmque, quæ omnia Cosmographiæ ordinem turbauerunt, situs, nomináque propria aut deleuerunt in totum, aut immutarunt: si quid in iis errauerim condonabis Lector, non diligentiâ & labore, sed errore communi lapsus, cum aliis peccaui, emendaturus sum quidquid ex iudicio, vel authoritate benè correxeris: tu, si lubet, quæ sequuntur, & lege & examina. Hodierna nomina Regionum, populorum, vrbium, oppidorum, fluminum, & promontoriorum, post vnumquodque caput tradidi, ne longius quæras, quod longâ & curiosâ indagatione vix reperi. Si singulæ maritimæ vrbes authorem suum non habent, noli mirari, nondum nouimus, qui, Regni caput, Lutetiam condiderit, & sunt, qui opus Romuli Romam negent. Ceterum cum in hoc nostro Opere tabulas hydrographicas, littorúmq; delineationes, portúsque, & vrbes in littoribus stantes, quæ pars altera Geographiæ est, apposuerim, non omittendum mihi videtur, quod pauci tradiderunt, quando scilicet inceptus est, tabulis incidi & depingi terrarum Orbis. Est autem subiectum Geographiæ, vniuersitas aquarum, & omnis terra aquis non operta, quæ duo corpora vnam absoluunt superficiem ab hominibus habitatam, quatenus referuntur ad circulos cælestis sphæræ. Quod iam ante Propertium in tabulis exactum fuisse ipse docet, apud quem libro 4. Arethusæ nomine scriptum est.

Cogor & è tabula pictos ediscere Mundos,
Qualis & hæc docti sit positura Dei.
Quæ tellus sit lenta gelu, quæ putris ab æstu,
Ventus in Italiam qui benè vela regat.

Imò & ars illa tempore Socratis fuit. Aiunt enim, Socratem Alcibiadis discipuli fastum ob agrorum possessionem superbientis in tabellâ, in quâ terrarum Orbis descriptus esset, Atticam ostendisse, & ab eo petiisse, vt quod, ipse in eâ particulâ soli possideret, ostenderet, & cùm respondisset, nihil ibi quod suum dici posset, videre. Igitur, inquit, huius soli possessione te extollit, quod nulla soli pars est. Aristophanes in Nebulis Socratis discipulum inducit,

Marsilius Cagnatus Variar. obseruat. lib. 4. c. 5. Ex Ælian. Var. histor. lib. 3.

ducit, in scholâ ipsius Socratis terræ descriptionem Strepsiadi in hunc modum explicantem. DISCIP. *Hic autem tibi terræ circuitus omnis, vides? Hæ quidem Athenæ.* STREPSIAD. *Quid tu ais? non credo: quoniam iudices non video sedentes.* DISCIP. *Quàm dic, verè Atticus ager.* STREPSIAD. *Et vbi Cicynij sunt, mei populares?* DISCIP. *Hic sunt: hæc autem Eubœa, vt vides.* STREPS. *Sed Lacedæmon vbi est?* DISCIP. *Vbi est? Hæc est?* Florebat verò Socrates post LXXX. Olympiadem. Sed & adest aliud memorabilius exemplum: prodidit enim Herodotus libro quinto. Tabellam æream, in quà totius terræ ambitus erat incisus, cunctúmque mare, atque omnia flumina ab Aristagora Mileti tyranno, allatam, ad Cleomenem Lacedæmoniis imperantem; quod ante Olympiadem LXXV. accidisse necesse est, namque Leonidas Cleomenis successor, ea ipsa Olympiade florebat, quo Xerxes contra Græciam mouit. Istud autem antiquius videtur. Enim Anaximander Milesius, qui vixit Olymp. L. vt Strabo libro primo Geographiæ ex Eratosthene scripsit, primus Geographicas tabellas edidisse dicitur.

CAPVT

CAPVT TRIGESIMVMSECVNDVM.

Hispaniæ litorales vrbes, atque Coloniæ antiquæ, cum Sinubus promontoriis, portubus, & Insulis adiacentibus.

NVNC ad Colonias venio, quæ ab antiquis in littoribus extructæ, vel æquatæ solo vestigia aliqua conseruant, aut durant restauratæ. Præmittenda aliqua existimaui: primùm, gentium locorúmque nomina, si quæ minus Latina fecero, excusationem mereri, ob id maximè, quòd ea suâ linguâ, post singulum quodque caput reddiderim: alterum, hydrographiæ studiosis, non modò oppida, vrbésq; maritimas ordine suo me nominasse, sed & portus, promontoria, aliáque ad id facientia, nusquam omisisse, quæ persequi longa magis, quàm benigna, & facundiæ capax materia est. Ab Europâ initium sumam, veteres Cosmographos sequutus, qui ab eiusdem descriptione opus suum semper exorsi sunt. Extremam Hispania claudit, Gaditano freto, Oceano, & saltibus

E Strabone, Ptolomæo, Plinio, Mela, Mercatore, Ortelio, Hondio, Botero, L. Marinæo, Mariana, Nonio, Nicolao de Oliuera, Cluuerio, Linscoto, Magino, Ortelio in thesauro Geograph. M Aretio Ioan. Episc. Gerundensi, qui Hispaniam totam per militarem circuitum, eiusque periplum facit 1580. M. Et Roderico Santio hist. Hispan.

Pyrenæis inclusa. Quà Oceanus Herculeum Fretum penetrat, ' Gadira est Insula à continenti septingentis passibus separata, vel vt correxit noster * Salmasius septingentis pedibus, hanc Tyrij à Rubro mari profecti, Erythiam, Pœni lingua suâ Gadir, id est, sepem, nominarunt. In hac Gerionem æuum suum agitasse pluri-mis monumentis probatur: ibi Iunonis templum, a quo indige-nis, Iunonis insula dicta, & Aphrodisias, ab altero Veneris tem-plo. Alij volunt diuersas Insulas esse, Gadiram & Erythiam. Illam maiorem Cotinusam, & Tartessum vocatam: istam, Aphrodi-siam, & Iunonis. Erythiam, & Erythæam, demptâ *r*, literâ, quasi Erythręam, ab Erythræo mari, à quo conditores primi, incolęque in eâ Tyrij. In Gadirâ, vrbs Augusta, siue Iulia Gaditana, quòd Iulius Cæsar, & Augustus coloniam eam diuersis temporibus de-duxissent. Ibi quoque * Gades oppidum vetustissimum à Tyriis conditum: iuxta quod L. Corn. Balbus Gaditanus, vir triumpha-lis vrbem nouam erexit. ex vtrisque facta est Dydima, hoc est, gemina, in quâ & nauale Gaditanorum. Strabo, sicut & Plinius Gades Insulas numero duali prædicat, nunc vna eadémque est. In BALEARICO Mari ' EBVSVS, Ebyssus, siue Ebosia, Pityusa Plutarcho, à frutice pineo. Pityusam tamen ab Ebysso distin-ctam Insulam putauerim, nomẽ Ebusi accepit ab vrbe, in eâ, eius-dem appellationis. Pityusæ, nunc Yuica, C.M. ambitus est, Ophiu-sæ verò siue Colubrariæ, quæ hodie Formentere, LXX. M. Quæ nomen fecere huic mari, Insulæ duæ sunt. ' BALEARIDES, Chæ-rades, & Gymnasiæ nuncupatæ. Antoninus maiorem Colum-bam, minorem Nuram vocat. Maior C. longitudine, circuitu ve-rò CCCLXXX. Miliar. oppida habet ciuium Romanorum, Palmam, & Pollentiam: Latina, Cinium, & Cunici, & fœderatum Bocho-ris. Bochoris quippe regnum, vltimi oppidi conditoris, Baleares fuere: Minoris circuitus Botero & Marinæo CLI. M. Maioris CDLXXX. M. distant inter se sex leucis. ' BÆTICA, Pars Hispa-niarum, quà ad Fretum porrigitur, Latinos habet Colonos, Au-gustobrigenses, Ammienses, Aranitanos, Taxabritenses, Blaxen-ses, Cæsarobricentes, Caperenses, Caurenses, Colarnos, Cibilita-nos, Concordienses, qui & Boccori, Interausenses, Lancienses, Mirobrigentes, Madrubricenses, Ocelenses, Turdulos, qui Bardu-li, & Tapori. Regionem à fluuio Bæticam dixerunt, cui nomen ' Bætis. Initium ' Calpe mons cum vrbe eiusdem vocabuli, quæ vetustiore appellatione Heraclea nuncupabatur, ab Hercule con-ditore: ibi oraculum Mnesthei fuit, & Capionis turris, pro pharo. Sequitur ' Belon oppidum cum fluuio, Iunonis fanum Herculis opus, & ' Mellaria, Menralia Ptolomæo Pomponij prisci Cos-mographi patria. Hinc ' portus Mnesthei, ' Carteia, Tartes-sos à Gręcis dicta, Turdulorum Colonia, mox & Libertinorum,

** obseruat. in Solinum hodie, vt inquit, Ludouic. Nonius in Hispania sua, ponte continenti coniungitur.*

Plinius l. 4. c. 22. lib. 5. c. 19. Strabo lib. 13.

** Auieno Gadir & Tartessus. Dion Cassius lib. 41. scribit. Hispaniâ pacatâ Gaditanos a Cæsare ciuitate Rom. donatos: quòd annonam sæpius vrbs suppeditasset, Impp. commeatu & pecunia iuuissent. Celebre in ea Insula Herculis templum cõditoribus Tyriis, vbi Herculis ossa fuisse Mela tradidit.*

Cetera istius Cap. sunt è Strabone lib 3. c. 1. l. 4. c 20. 21 & 22. Ptolomæo lib. 2. Mela lib. 2. c. 6. Mercatore, & è Mariani Turquati hist. Hisp. lib. 1.

asserente

afferente Liuio hanc primi Phœnices ex Africa transuecti, coluerunt. Postea ad idem Gaditanum fretum Barbesula, Barbesola aliis, Legionis XVIII. Colonia. Prope fluit Salduba, hinc " Suel, siue Suea vrbs, " Malacha, " Menoba, siue Manoba cum fluuiis, " Sextifirmium Iulium, " Nebrissa Veneria, sita olim inter Bætis æstuaria, nunc à Bæti VIII. M. pass. distat, Ælium Antoninum Imp. ciuem habuit, conditorem vero Bacchum. Supra hanc, celebre Oceano atque alternis æstibus Hispal, oppidum Romulense cognominatum, & Iulia Romulea, a Iulio Cæsare restauratore, de suo & vrbis Romæ nomine, Naturæ gaudentis & lasciuientis opus, Bæti amne irrigante. Sequitur in littore " Sexi, vel, Sex, Colobona, " Alta Regia, " Abdera a Pœnis condita, " Manda, iuuenis Pompeij cæde celebrata, & Bæticæ terminus " Murgis, iuxta Portum Magnum, & " Charidemi promontorium. Proximè incipit altera pars Hispaniæ " TARRACONENSIS, in eâ, post Murgis oppidum, " Carthago Noua, quæ & * Spartaria, Contestanorum maritima, ab Asdrubale Carthaginiensium in Africà duce condita, iuxta " Scombrariam promontorium. Hinc " Vrce, seu Virgi, " Bigerra, Bastitanorum, " Orcelis quoque, & " Sæbatis. Infra Lucentum, vel " Lucentia, vnde Lucentes populi, àd vrbem Illicem " Illicitanus Sinus. Colantur hæc inter aquæ " Terebis, " Sætabis, " Rubricati, " Sucronis, Pallantiæ, " Turiæ, siue Turulis, & " Iberi fluminũ. Regionis caput est " Tarracon, è quâ prouinciæ facta denominatio Tarraconensis Hispaniæ, Sciplones authores eius putantur, vrbs ea Iulia Victrix Colonia, aliquibus Victrix Tyrrhenica nuncupatur. Prope est " Dianium oppidum cum promontorio, quod ab aliis Hemeroscopium, & Ferraria dicitur. Dianium, Græci Artemisium vocant, Massilienses ædificauère: qui, quia sunt originis Græcæ, proximo quoque promontorio " Hemeroscopij, hoc est, diurnæ speculæ, nomen fecerunt. Inde " Subur, mox & " Valentia Edetanorum, M pass. distans à mari D. Iunio Bruto conditore, Ann. V. C. DCXV. Missis in coloniam illis, qui sub Viriatho militauerant. Remotiorem à pelago Andræas Resendius facit, in Poëmate, quod D. Vincentio sacrauit

Lib. 43.

** ob insignē sparti copiam ibi a Gallis extra vrbem in tumulo Mercurio Theutati templum extructum cui humanis hostiis litabant: descriptione vrbis habes apud Silium Ital. lib. [illegible] Hanc etiam Carthaginem [illegible] [illegible] monumentarum [illegible] [illegible] a P. S[illegible] quondam captam, a Vandalis, mox a Gothis solo æquatam, Philippus II. Hispaniarum Rex instaurandam curauit, ne piratæ Africæ, portus præstantia allecti, occuparent.*

Liuy Epitom. l. [illegible]

-----*haud ita multis*

Millibus, à pelago seiuncta Valentia surgit,
Bruti opus, Hesperiam Viriathi cæde madentem
Ille petens, acies palantes vrbis honore
Donauit, positisque diu victricibus armis
Exauctorato compleuit milite.

In antiqua inscriptione, quæ Valentiæ spectatur, incolæ eius Veterani & Veteres nuncupantur, & Plinij tempore vrbs Colonia Iulia, causæ in incerto sunt. Bello Sertoriano, à Cn. Pompeio de-

 leta

Saluſt. l.4 hiſtor. leta, mox ab ipſo Sertorio reſtituta: è Maurorum verò ſeruitute eam Rodericus Biuar, cognomento Cid, Ann. Sal. MXXV. aſſeruit: vnde hodie *Valentia del Cid* dicitur. Mauri iterum occuparunt, Ann. Sal. MCCXXXVIII. Chriſtianis reſtituit Iacobus I. Aragonum Rex.

Silius Ital. l.1.

Haud procul Herculei ſe tollunt litore muri
Clementer creſcente iugo, queis nobile nomen
Conditus excelſo ſacrauit colle Zacynthus.
Hic comes Alcidæ remeabat in agmine Thebas
Geryone extincto.

A Zacyntho Inſula originem Zacynthus Hiſpanica deducit, mixtis ab Ardea Rutulis. Ab Annibale euerſa, à Cn. Scipione poſt octo annos reſtituta. Addit Franciſcus Tarapha Hiſpanicarum rerum ſcriptor, hanc vrbem ab Hercule Græco conditam, anno ante Chriſti aduentum 1192. Proxima huic Barcino, quæ Barcinus, & Barcilona, Fauentia Auguſta cognominata, irrigatione Bæruli lętiſſima, cuius ciues Lỉletani olim dicebantur. Vrbs ab Amilcare Barca fundata, à quo Barcanonam vocatam aliqui putant. In vęteri marmore, Colonia Fauentia Iulia Auguſta Barcinone. Haud longè ab ea, Vica ſiue Auſa. Tum promontorium Lunarium, oppida, Diluron, Betullo, Tholobi, Blanda, Rodope portus extremus Tarraconenſis ad radices Pyrenæorum, ann. 925. ante Chriſtum condita: Rhodiorum *Liuius lib. 34.* opus, ſicut & Maſſilienſium Emporiæ, vbi triplex oppidum, Maſſilienſium, ſiue Phocenſium, Hiſpanorum, & Romanorum, Colonis à Iulio Cęſare, poſt deuictos Pompeij liberos, deductis. Iuxta Barcinum, Sambrocæ, & Clodiani fluuiorũ ſunt oſtia. Hic Mons Iouis, arce nuper à noſtris Gallis excitata, formidabilis, cuius partem eminentes cautes occupant; arte vel naturâ in graduum ſpeciem exciſæ dicuntur Annibalis ſcalæ. Sunt qui Rodopem, de qua iam dixi, Rhodam Albam, & Rhodipolim vocant. Claudit Tarraconenſem Hiſpaniam Veneris Templum, rupibus impoſitum, diuiditque Hiſpanias à Galliis. Ante Bæticam & Tarraconenſem, excluſæ terris terræ in Balearico mari inſulis faciunt: PLANESIAM, Ante Dianium, PLVMBARIAM, circa Hemeroſcopium promontorium. HERCVLIS, quæ & Scombraria, à Scombrorum capturâ, è quibus optimum garum. PYTIVSAS, minorem, OPHIVSAM dictam, in qua Ereſus, Carthaginienſium Colonia: maiorem, EBVSSVM, de quibus ante, hoc Capite, ſicut & de Balearibus, in quarum grandiori, Palma, & Polentia vrbes; in exiliori, Iamna & Mego, ſiue Mago. In eo tractu ad Gaditanum fretum tres Sinus celebrantur, Sucronenſis, Illicitanus, & Virgitanus. Poſt Bęticam ad Oceanum LVSITANIA eſt, mox & Cantabria & ipſa pars Tarraconenſis.

raconensis. Bæticam à Lusitaniâ Ana flumen separat, ad cuius ostia nauiganti, cernuntur in littore, Onobalisturia, Seria, Romanorum colonia, quæ & Iulia Fama, nomen primum retinens, Vertobrige, ab aliquibus Nertobriga, Concordia Iulia, [65] Segede, quæ Augurina, Restituta Iulia, Regina [66] Latinorum, ab aliis Turdetanorum, [67] Osca, [68] & iam dicta Ispalis, tum & [69] Olsonaba vltra [70] Anæ ostium, sicut & [71] Balsa, & [72] Lacobriga, cuius ruinas ostendit [73] Sacrum promontorium, si quadrāgularem Hispaniam pinxeris, vnus ex angulis, cuspidi similis. Ponè, fluuius [74] Chalybs, tinctura ferri, & metallo nobilis, nec pluribus hinc spatiis [75] Salacia, [76] Cætobrix, [77] Barbarium promontorium, [78] Olyssipo, Vlixbona Straboni, decus regionis, conditore gaudens Vlysse, vndè Vlyssea Plinio, à quo etiam vocatur Colonia Fœlicitas Iulia, sita ad ostium [79] Tagi: circa, flumina sinuosis cursibus ludunt, [80] Monda, [81] Vacua, siue Vacos, & [82] Durius. Lunæ promontorio vicinæ vrbes sunt, Aricium, Chretina, [83] Bracar Augusta, vel Braccara, Gallorum Braccatorum Colonia, circa Ann. vrb. Romæ D. condita, Augusta à Romanis cognominata, Regia Sueuorum & Gothorum per Ann. CCCLXXXX. Hinc Selium, & [84] Arabriga. Subit inde pars altera Tarraconensis Hispaniæ [85] CANTABRIA, Ab [86] Auaro promontorio incipiens, tellus fluuiis irrigua, [87] Nebide, [88] Limio, & [89] Minio, quem suscipit Oruium promontorium, vbi Artabrorum portus, hemicycli formam, & grande spatium nauigiis offert, clausus altero promontorio, cui Nerium nomen, & Artabrum, & Celticum, à Celtis Gallis. Finis terræ hodie etiam dictum, quòd vltimum continentis existimatum sit, in eo Solis aræ, [90] Iria Flauia, & [91] Aquæ calidæ. Septentrionale latus, vbi Oceanus Cantabricus, sic describitur. [92] Promontorium Scythicum, Callaicorum vrbs [93] Flauium Brigantium, Brigantia, Ptolomæo, altissima pharo & speculâ memorabili ornata, vnde naues vel longissimo spatio sepositæ cernuntur, vtrumq; opus Herculis, si fabulis credimus: re autem verâ, turris alta cum pharo, vnde longè latéque pelagus despectare licet. Sequitur Lapatia Cory, quod & Trileucum promontorium, Meari, siue Metari, Nabij, & Nauillionis, siue Naulubionis ostia, [94] Flauiobriga, alias Phlasiobriga, vbi olim Amanum portus, Menosca cum [95] fluuio, Neros, [96] Nerua, Diua fluuij, postremò [97] Idanusa, quæ Oeaso antiquiori denominatione dicebatur. Inde Pyrenei montes, mox nostra Gallia. Totâ Hispaniâ portus celeberrimi olim fuerunt: [98] Magnus, [99] Hannibalis, [100] Amanus, [101] Gaditanus, Tarraconensis, & Veneris. Ante Lusitaniam [102] Deorum insulæ, [103] Cattiretides numero decem, *Cassiteridas appellat Strabo: has omnes præter Cyzargam absorpsit Oceanus: superest [104] Londobris, quam aliqui Erythiam putant.

Nonius Cetobrigam, *quam hodie* Setubal *dici affirmat, appellatam putat a* cetis, *&* briga, *veteri namque Hispanorum sermone briga, vrbem designat, quasi vrbs cetorum, nam ibi thynnorū, magnorúmque piscium luculenta piscatura est. Vrbs vicina Salaciæ, ob insignem toto illo Sinu, salinarum copiam dicta, quæ Plinio, Imperatoria cognominatur.*

Cantabros *à Spartanis ortos probat Nonius, Hispania, c. 44. Vide de monte Ferreo, & Lunarici fontibus.*

* *Vide Nonium Hispania sua, c. 59 vbi multa dicit.*

Festus

Tempore Valentis Imp. Hispaniæ in VI. prouincias distributæ erant, quarum II. Consulares, Bętica, & Lusitania; reliquæ Præsidiales, Tarraconensis, Carthaginiensis, Gallicia, & Trans-fretum in solo Africæ, quæ Prouincia Tingitanica dicebatur. Circuitus totius Hispaniæ est leucarum 472.

NOMINA RECENTIA REGIONVM, Vrbium, Fluminum, Promontorium, præcedenti Capite vetustis appellationibus recensita.

[1] Hodie *Caliz Malis.* [2] *Taica*, vel, *Toissa.* [3] *Mallorca & Menorca.* [4] *Andalusia.* [5] *Guadalquiuir.* [6] *Gibraltar*, Arabibus, *Gebel Tarif*, hoc est, mons Tarif. [7] *Tarifa.* [8] *Begerra de Melana.* [9] *Puerto de S. Maria.* [10] *Algezira, Cartagena* Clusio. [11] *Barbesul.* [12] *Moiena.* [13] *Malaga.* [14] *Velez Malaga.* [15] *Salebrenna.* [16] *Lebrixa.* [17] *Motrel.* [18] *Xeres de la frontera.* [19] * *Almeria.* [20] *Ronda.* [21] *Murcia, cerca porto Carbonere.* [22] *Cabo de Gates.* [23] *Aragon.* [24] *Cartagena.* [25] *Cabo de Palos.* [26] *Bera.* [27] *Bejar.* [28] *Oriuela*, aliàs, *Origuela.* [29] *Xatiua.* [30] *Lucena*, vel, *Luxente.* [31] *Alicante.* [32] *Segura.* [33] *Xatiua.* [34] *Lobregat.* [35] *Xucar y Palencia.* [36] *Guetalabiar.* [37] *Ebro.* [38] *Tarragona.* [39] *Denia.* [40] *Cabo de Martin.* [41] *Siges.* [42] *Valencia.* [43] *Moruedra.* [44] *Barcelona.* [45] *Vich.* [46] *Cabo de Vallis.* [47] *Alora.* [48] *Badelona.* [49] *Tamarit.* [50] *Blene.* [51] *Castello d'Empurias.* [52] *Sambucha.* [53] *Fluuian.* [54] *Mont-Iuif.* [55] *Costa di Garaffe.* [56] *Rosas.* [57] *Port Vendro.* [58] *Esconbrera.* [59] *Formentera.* [60] *Mallorca.* [61] *Polenza.* [62] *Ciutadelle.* [63] *Mahon.* [64] *Lobregat, d'Alcante.* [65] *Siges.* [66] *Reyna.* [67] *Huisca.* [68] *Seuilla.* [69] *Gibraleon* Pineto, *Euora* Clusio. [70] *Rio Guadiana.* [71] *Tauilla.* [72] Ibi hodie oppidum *Lagos*, à Ioanne III. Portugalliæ Rege pharo ornatum. [73] *S. Vincente.* [74] *Cabe.* [75] *Alcazerdosal.* [76] *Cezinbra:* quæ Nonio, *Setubal.* [77] *Cabo de Spichel.* [78] *Lisboa.* [79] *Tajo.* [80] *Mondego.* [81] *Vouga.* [82] *Duero.* [83] *Braga.* [84] *Rabida.* [85] *Biscaia* Curioni, *Guipuscoa* Clusio. [86] *Cabo de Viana.* [87] *Neue.* [88] *Guadelete* Hispanis, *Bedalac* Mauris. [89] *Lugo.* [90] *Padron.* [91] *Fuente Ençalada.* [92] *C. de Figo.* [93] *La Corunna.* [94] *Fuentarabia.* [95] *Gurumea*, vel, *Urumea.* [96] *Nansa.* [97] *Ojarço.* [98] *Corunna.* [99] *Albor.* [100] *Bermeo.* [101] *Cadiz.* [102] *Yslas de Bajona.* [103] *Cyzarga.* [104] *Barlinguas.*

* Dicta, ab Almerico Gothorum Rege: qui circa an. Sal. 530. à Childeberto Francorum Rege, ferro petitus, hic occubuit.

Bilbao malè aliqui vocant, id est, bellum vadum, cùm Bilbao extructum sit ann. Sal. 1300 à Diaco Lopez Cantabriæ domino. Vbi olim Varduli.

CAPVT

CAPVT TRIGESIMVMTERTIVM.

Galliarum vrbes, coloniaque maritima, portus item, promontoria & Insula.

GALLIA à Meridie Italia & Mediterraneo mari, quod Gallicum vocatur, ab occasu Pyreneis montibus & Oceano Aquitanico, à Septentrione Britannico, ab Ortu Rheno & Germania finitur. Duplex est, TONSA, siue Togata, siue Cisalpina: COMATA, quæ & Transalpina, & Bracata. Transalpina in quatuor partes diuidebatur, in Aquitanicam, Lugdunensem, Belgicam, & Narbonensem. AQVITANICA ab Occidente Oceano aluitur, propè Cantabricam Hispaniæ, promontorium Pyrenes habet pro termino. Occurrit inde [1] Baiorum ciuitas, hinc Aturij, siue Adux, [2] Igmani, & [3] Garumnæ fluuiorum ostia. Postremi fluminis ripas tangit commerciis nota [4] Burdigala, à Burgis Gallis, si Isidoro credimus, condita. Supra, [5] Tarbelli, quorum vrbs putatur [6] Aquæ Augustæ, ad æstuarium

E Ptolemæo lib. 2. capp. 7. 8. 9. & 10. Strabon. l 4. & 5. Plin. lib. 3. c. 4. & l. 4. c. 17. 18 & 19. Melá lib 2. c. 5 Ortelio, Mercatore, Argentreo histor. Britann. l. 1. & Pauli Merula Cosmographia.

1 In veteribus Episcopij chartis, Episcopus Baionensis, Lapurdensis dicitur. In quibus etiam vrbs Baiona Lapurdensium in Tarbellis appellatur.

çituarium Aturij, proximus huic [7] Santonum portus. In Garemnæ ostio [8] Antros insula, quem pendere, & attolli aquis increscentibus, ideò incolæ crediderunt, quòd, ob rupes in littore sitas, vix cernatur pacato mari, exæstuante verò, & magnam rupium partem occupante, ex altiori fluctu tota nauigantibus appareat. A Santonis littoris exitu, latus illud incipit terræ procurrentis in pelagus, quod promontorium [9] Pictonum appellatur; infra Sicor portus, AQVITANIAMQVE à LVGDVNENSI, siue Celticà Gallià diuidens [10] Liger, vbi [11] Nannetum Armoricæ oppidum, opus Nannetis Galathis, Galliæ Regis, qui Troianis temporibus viuebat, tum [12] Briuates portus, intránsque mare [13] Vidiana, recentioribus Vicenouia, non ignobilis fluuius. Hinc [14] Veneti, bellis cum Iulio Cæsare gestis elati ad famá, nec minus ob id, quòd Veneti Adriatici maris incolæ, horum coloni creduntur: istorum vrbs Venetia, & minimo hinc spatio [15] Erij ostium, vbi Osismiorum præcipua ciuitas Osismium, quæ & [16] Legio: tum [17] Blabia castellum, quod Groajam insulam respicit, & promontorium Finis terræ, contortis in altum linguis, veluti lambens deuoránsque Oceanum, antiquis alio nomine Gobæum appellatum, postea & [18] Manethum, & Manethuemet. Inde ad Britannicum pelagus, Fretóque, quod inter Britannias Galliásque exæstuat, Soliacan portus, vrbs Vorganum, ignota nunc nomina, [19] Arubium, Raciastum [20] Radesiæ caput, [21] Saliocanus portus, [22] Rinccius fluuius, [23] Samnitici soli irrigator, ad quem [24] Crotiatonum, Antonino Corisopitum, Cæsari Curiosolitum, nunc Kempercorentinum, à Corentino nescio quo restauratore nuncupatum oppidum, in regione [25] Cornubiæ, siue Cornugalliæ, quem Olina prçterfluit, vbi nunc vrbs * Cadomum. In ea Regione Constantinum territorium, Constanciáque vrbs littori apposita, Moritonium olim, postea, vt Ammiano placet, Castra Constantina vocata. In ostiis clari amnis Sequanæ, [26] Neomagus, supráque eam vrbem vrbs [27] Rhotomagus, à Mago tertio Celtarum Rege à fundamentis iussa surgere. Proximi ad mare [28] Caletæ, è quorum portu antiqua ciuitas prospicitur [29] Iuliobona, quam à Cæsare in locum Caletæ ædificatam Sigebertus prodidit, & altera [30] Lexubiorum, Vorganium. HINC incipit BELGICA, sequanâ Rhenóque circumfusa, ad Britannicum Oceanum ostentans Itium, siue Iccium promontorium, cum [31] vrbe simul & portu, [32] Morinorum nauali, sicut & Gessoriacum, vbi [33] Bononia, Gesorigia dicta in Panegyrico Maximiani. Flumina in pelagus currunt nauigiorum capacia, [34] Scaldis, & [35] Mosa, maiórque [36] Vahalis licet pars [37] Rheni, ad cuius sinistrum littus [38] Nouiomagum, & [39] Logodunum. In Rheni æstuariis nobilissimæ insulæ sunt [40] Batauorum, [41] Cannenu-

* *Hodie*, Caen.

nenufatum, [42] Frisiorum, [43] Cauchorum, [44] Frisiabonum, [45] Sturiorum, & Morsatiorum, inter [46] Helium, & [47] Fleuum: ita enim appellantur ostia, in quæ effusus Rhenus à Septentrione in lacus, ab Occidente in amnem Mosam se spargit, medio inter hæc ore, modicum nomini suo conseruans alueum. Batauorum veterum insulas vno vocabulo Hollandorum, vel Statuum Hollandicorum, vel Statuum Inferioris Germaniæ, hodie complectimur. Metropolis [48] Dordrachum, siue Durdechtum, nec minori conditione [49] Batauodurum, tum [50] Lugdunum Batauorum, Castra Legionum Germaniæ: [51] Armamentarium Romanorum ad Cattorum vicum, vetustate collapsum restituerunt, L. Septim. Seuerus Aug. & M. Aurelius Antoninus Cæsar. Ante Albianam vrbem, Rheno diuortia faciente, [52] Mattiaces Insulani, qui & Mattiaci appellantur, nunc Zelandi, apud quos vetustissima vrbs Mattiaburgum, & Meierum, hodie Middelburgum, Maginus, Metelli castrum putat. Alij [53] Mattiacum vocant Catthorum caput, quod ego minimè crediderim, cùm ea Hassiæ, non Zelandiæ vrbs primaria sit; ibi [54] Martinianus agger, forsan Mattinianus, & fanum Herculis. Cauchi insulas colebant, quæ postea recentiori Batauiæ attributæ sunt: has quatuor fuisse scribit Ortelius. Primam, Maiorem, à Batauiâ veteri Rheno discretam, in quâ [55] Traiectum, Batauodurum, [56] Grinnes, [57] Vada, & [58] Arenacum, antiqua oppida. Eam à Cauchis & Chamanis habitatam, Cauchorúmque insulam Plinij esse, omnes penè consentiunt. Duæ è reliquis tribus insulis Caninefatis, vel Cannenufatis attribuuntur: vltima verò ad ostium Fleui, Morsatiis. Earum Insularum partem præcedenti sæculo Oceanus absorpsit, Anno scilicet Salutis MDXXXII. Teruntúrque eminentiora ædificiorum à prætereuntibus nauigiis. Vltra sunt Frisij, quorum vrbs præcipua Phileum, hodie Groninga. Descriptâ Belgicâ ad IV. Galliarum Transalpinarum partem decurro, nullo viarum compendio, quod fieri consueuerunt scribentes, qui ad Mediterraneũ mare ab Oceano pennarũ remigio vno momento nauigant. Hæc NARBONENSIS ab vrbe eius præcipuâ vocata est, protenditur à Pyreneis montibus ad Alpes: secundùm mare, quod Gallicũ appellatur, sequentibus vrbibus, promontoriísque, & fluuiis nobilitata. In [59] promontorio sita est [60] Leocata, post [61] Salsulæ fontem, qui salsioribus, quàm marinæ sunt, aquis, defluit. Iuxta campus minutâ arundine gracilíque peruiridis, ceterùm stagno subeunte suspensus: vndè pisces suffosâ terrâ ictu captantium, eruuntur. Strabonis, Ptolomæi, & Melæ temporibus Leocata littoris nomen erat, post vrbis, Antonini Imperatoris ætate, quod ipse in Itinerario suo testatur, in quo & Salsulas oppidum appellat. In ea Regione decurrunt parua flumina Thelis, & Thicis, sæua cùm accreuêre:

Batavi olim amici & fratres Pop. Romani dicebantur. Quod è veteri inscriptione marmorea, quæ Lugduni Batauorum extat, Petrus Diuæus probat, lib. de Gall. Belgica Antiquit.

Fossilium horum piscium Mela meminit. Polyb. lib. 34 & Athenæus lib. 8. Strabo lib. 4.

creuère. Colonia [62] Ruſcino, cum fluuio, [63] Ceruaría, [64] Eliberris, ſeu Illiberis, magna vrbs quondam, Hiſpaniámque à Galliis diuidens ad Pyrenei radices, Templum Veneris cum portu. Plura has terras flumina lancinant, Atagus, [65] Orobius, ſiue Obris, [66] Araurius, quod & Arauraris dicitur; & Atax. Ad ripam vicini lacus [67] Monſpeſſulus, vrbs celebris extenditur, Subſtancion olim: diſiungit lacum ab alto agger, in cuius medio hodie caſtellum, [68] Magdalidis cum præſidio. Ad Setij montis infima [69] Agatha, quæ & Agatopolis, & ciuitas Agathenſis, colonia Maſſilienſium: nec longè ab eà ſalis confectione vrbs memorabilis, [70] Halycidon, Maſſilienſium portus. Inter eam & Rhodanum maritima Auaticorum ſtagno inſidet [71] Maſtramela, ad foſſas manu factas, per quas Marius Conſul inuitauit mare, & rabiem Rhodani ſedauit. Aliqui putant (benè, an malè, iudicio legentium relinquo) Maſtramelam, non vrbis, ſed lacus, ſiue foſſarum Marianarum nomen eſſe, quæ & Aſtromela, & Meſtramelle dicuntur Ortelio, in theſauro Geographico: Stomelimna verò, hoc eſt, lacus oſtij, Rhodani ſcilicet, Straboni: contra alij, maritimam Anaticorum, nomen eſſe vrbis, non appellatiuum, ſiue epithethon Maſtramelæ. Ego nomen eſſe & ſtagni, ſiue foſſarum Marianarum & vrbis, quæ maritima Auaticorum fuerit, cum Stephano in nomine μασραμέλλη exiſtimo, quod & * Plinius cenſuit. Littus inde ignobile eſt Lapideum (vt vocant) in quo Herculem contra Albionem, & Bergiona Neptuni filios dimicantem, cùm tela defeciſſent, ab inuocato Ioue, imbre lapideo adiutum ferunt. Tribus alueis in mare Rhodanus exundat, duobus modicis, qui Hiſpanienſis, & Metapontinus; tertio ampliſſimo, qui Maſſalioticus. A dextra properantium ad mare [72] Narbo Martius Decumanorum, à Q. Martio Narbone Rege, qui Coſ. fuit cùm M. Porcio Catone, Ann. V. C. DCXXXIII. deductis Colonis. Dicta & Iulia Paterna, in honorem Iulij Cæſaris patris, ab Auguſto: portus olim & emporium celebre, de quo Sidonius Apollinaris in vrbium catalogo. In Rhodano [73] Arelas, Salyorum Colonia, poſt & Sextanorum. Aliqui eandem Gallicam Rumam, ſiue Mamillariam, hoc eſt, Galliæ nutricem, ab abundantia omnium rerum vocauerunt. Telinem primò dictam narrat Feſtus Auienus, à Graiis conditoribus. Gallulam Romam, quaſi Gallicam vocat Auſonius. Colonos deduxit Tiberius Claudius, Tiberij Imperatoris pater. Ibi nauale habuerat Iulius Cæſar, bello in Maſſilienſes. Tandem Regia Burgundionum noſtrorum fuit. Infra, quæ nomē Rhodano dedit [74] Rhoda, Rhodiorum colonia, ante Olympiorum inſtitutionem deducta ſtagna in oſtiis Rhodani, iuxta Volcarum, vbi [75] Ledum flumen, [76] Meſua collis, incinctus mari penè vndique, & niſi quòd anguſto aggere continenti annectitur,

* *Lib. 3. cap. 4. Aſtromela oppidum maritimum Anaticorum.*

nectitur, insula: ibi quoque [77] Heraclea, Caccabaria cognominata, & [78] Tricorium. A sinistrâ nauigantibus Genuam, seiuncta à Rhodano Massilia, Phocensium Colonia, Aristarchæ, Dianæ sacerdotis, monitu, ductoribus Phrurio & Perano: Athenopolis, siue Athenæ Gallicæ, dicta, ciuésque eius trilingues, quòd Græco, Latino, & Gallico sermone vterentur, mater vicini Tauroentij, siue Taurentij, cuius nec nomen hodie, nec vestigia extant. In eodem littore Regio Clamatulicorum, ibique [79] Cytharista, siue Cytharistos promontorium cum portu, oppidum [80] Telonum, Coloniâ è Narbone acceptâ, dictum Telo Martius: [81] Olbiam fundauère Massilienses, sicut & [82] Niceam, quæ Alpes tangit, è quibus, hęc quia lingua in mare procurrit, curuatúrque, [83] Curuum promontorium vocatur, vbi [84] Argentij, Plinio Pacensis, fluminis ostium. Numerantur & in antiquâ Narbonensi Galliâ, [85] Forum Iulium, seu nauale Augusti Cæsaris, Octauianorum Colonia, quæ Pacensis, & Classica appellabatur: [86] Portus Romantinus, [87] Antipolis, quam Massilienses struxerunt, ab aliquibus Athenopolis, oppidum Latinum, ab Antonino restauratum, iuxtáque [88] Vari ostia, portus est celebris, Oxibius, à Liguribus Oxibiis dictus. Ante, in mari, LERON, siue Lerone, Insula, duas Antoninus facit [89] Leronem & [90] Lerinum. Iuxta, Themista, Pomponiana, & Hypæa, tres [91] STOECADES: Plinius primam Proten vocat, secundam Mesen, tertiam Pomponianam. Sparsæ sunt à Massiliâ ad Ligurum oram, vndè Ligustides Ptolomæo, Apollodoro verò Apsyrtides. Iit proximæ sunt, [92] Sturium, [93] Phœnice, & [94] Phyla. Tum [95] Blascon, & [96] Agatha, ante vrbē eiusdem appellationis. Hactenus de Transalpina Galliâ: CISALPINAM Padus interseccat. Populos habet, Boïos, Ligures, Venetos, Carnos, & Vmbros ad mare. Ab Oriente Italia, Arno, Rubicone, & Æso fluuiis terminatur: Alpium montibus ab Occidente cōiungitur: à Septentrione Adriatico, à Meridie Ligustico mari coërcetur, [97] LIGVRIA à Varo flumine ad [98] Macræ, siue Marcallæ amnis ostium extenditur ad mare: hinc Apennino, inde Infero mari clauditur, qua ratione pars Inferi maris, [99] Ligusticum pelagus nominatur. Varus ex Alpibus effusus, haud procul à Niceà, quæ Massiliensium colonia est, infunditur pelago, Alpes dorso contingit: dehinc portus est [100] Herculis Monæci, vel Monæchi, sic dicti, vel quòd pulsis incolis, illic solus Hercules habitauit, aut quòd in eius templo nullus alius Deorum coleretur. Post hæc [101] Monicus portus, imminet oppido castellum Torbia, quod Trophæa Augusti à priscis appellatum putant, patria Helij Pertinacis Imp. Romanorum. Sequitur in littore Mentonum, tum latus Albinimmij, siue Abintimilij, nunc Vintimilij, abluens [102] Rutuba. x. M. P. infra [103] Mauricius portus, incertum an antiquus sit, Petra castel-

Cætera istius Cap. e Sabellico Enn. 4. lib. 1.

Strab. lib. 4. & 5. Leandro Alberto in Liguria, Arnaldo, Milio, Blondo, Volaterrano, & Salmasio in Solinum.

Ptolemæus duos hic quoq. portus facit, in tabula 6. Europæ, sed primum Herculis tantum portum nominat, alterum Monæci.

lum, Finarium oppidum, Naulium ciuitas cum portu, à quà VII. M. Sauona distat, aliis Sabatia, & Sabatium: hìc quoque Ceruum oppidum, & Andoria, ſubter quod amnis labitur [104] Merula, vbi mari miſcetur, promontorio appellationem faciens, quod in nomen ſuum adoptat. Sequitur Spotronus vicus, Cellæ, oppidum Vulturnum, quod Cheruſa torrens interfluit, quíque Genuæ portum leni alueo ſubeunt, Portiſera, & Ferior, noua nomina, ambo vno vocabulo quondam, Biſamnis. Genua à Iano ibi culto, vel quòd totius Italiæ veluti ianua ſit, vel à Genuo Saturni filio conditore, vel à Genuino Phaëthontis ſocio, appellationem ſortita eſt. Deletam ab Annibale, C. Seruilius Conſul reſtaurauit. Quod arduum & ſaxoſum in mare procurrens, ſiniſtro poſt Genuam latere, erumpentes aquas anguſtis faucibus admittit, Caput montis appellatur, vbi [105] Delphini portus, [106] Entella, olim Labonia fluuius, Tigullia, ſiue Sigeſta Tigulliorum, [107] lucus Feroniæ. Luna vrbs vetus, Cariara ab Etruſcis, Selenes à Græcis dicta, è cuius ruinis vicinum oppidum Sarazana conſtructum. Aquas portus Macra auget, defendit inſula portui obiecta, in quà [108] Veneris templum, & oppidum Portus Veneris, Genuenſium colonia; ſicut & Romanorum Luna, III. Viris P. Ælio, L. Ægilio, C. Sicinio. Ligurum alij Ingauni, horum Colonia maritima, [109] Albingaunum, Pompeij Magni temporibus ducta: alij Intemelij, quorum colonia [110] Abintimelium, ſiue Abintimilium. Inſulæ in Liguſtico mari, [111] Gallinaria, [112] Capraria, Ægilon à Græcis dicta, & [113] Vrgo, ſiue Orgonetus. Iam ad alios Ciſalpinæ, ſeu Togatæ Galliæ populos deſcendo, qui Adriatici maris littus habitant, ab Aquileia, ad Ariminum, & Senam. Inter eos ſunt CARNI, & NORICORVM quidam, intimum Adriatici maris ſinum, & loca ad Aquileiam incolentes, a Natiſone amne, vſque ad Formionem. Horum oppida versùs mare Tiſana, [114] Heraclea, quam Concordienſes, & Altinates fundauerunt, de nomine Heraclij tunc Imp. in Inſula Equilio, quæque ab aquis, quas velut in Sinu ſuo receptat, Aquileia dicitur, colonia Latina, deducta per III. Viros P. Scipionem Naſicam, C. Flaminium, L. Manlium Acidinum, Ann. V.C. DLXX. Propter hanc fluit Timauus, portui illabens ad Diomedis templum, & [115] Natiſo, & [116] Romatinum, & [117] Plauis, inter quorũ fluenta Concordia, nomen hodie conſeruatum, [118] Tergeſto Romana Colonia, & Silis, quæ Ortelio, fluuius. In Italiam inde eunti, occurrunt Veneti, Gallorum qui ad Oceanum ſunt Coloni, ab Occidente Atheſi, ab Oriente Adriatico, à Septentrione Natiſone flumine, à Meridie Pado circumuallãtur. VENETORVM vrbes maritimæ, Epiterpum, in paludibus, aliis Opitergium, Foſſonum, ſiue Foſſionũ portus, & [119] Brunduli, ad [120] Atheſis os, vel, vt Plinio placet, ad oſtia Padi. Supra, Verona, Cenomanis habitata, à Gallieno

lieno Imp. reædificata, & Noua Gallieniana vocitata. Propè est [121] portus Edronis, Claudiana Fossa, Ordia, Adria, quæ nomen vicino mari transmisit, Thuscorum opus: Vcetia, quam multi Liquentiam putant, Caput Gauri, intérque Padi superbientis ostia, in insulà, Comaclum ciuitas, nouum nomen, cùm olim vocaretur Cymaculum, quoniam in aquis iaceat, quæ Gręcis κύματα appellantur. Hinc [122] Metamaucus portus, qui melius Metaumacus, Medoacum Straboni, à fluuio subeunte portum: [123] Butrium Rauennatis agri oppidum, Cenomanorum colonia: Fletrium, [124] Trini portus, Auruncum, Liminis ostia, Gruarius portus, antiquis, Romatus, [125] Altinum, oppidum semotius à pelago, paludibus obsita & cælo nebuloso Rauenna, gladiatorũ nutrix, Thessalorum colonia, postea Vmbrorum, & Sabinorum, vt & [126] Ariminum. VMBRORVM Senonum littus extendebatur, à Rauennà ad Æsim fluuium, vbi olim Gallia Togata, nunc Romanula. In eâ littoris curuitate, Sarsina, Camerinum, mons Cigunus, [127] Sentinum, [128] Metaurus amnis, Fanum Fortunæ, Sena Gallica, siue Senegallia, quæ *Gallorum à populis traxit per sęcula nomen.*
& Ariminum, cum Æsi flumine, vbi primos Italiæ terminos fuisse * Plinius, post Strabonem, asseruit. Ceterum appellata est Vmbria, SENONVM GALLIA, à Gallis, qui, Duce Arunte, in Italiam penetrauerunt. Æsis, ab Æsi Picenorum Rege, hodie Flumesinus: Sentinum, à fluuio prætercurrente nomen sortitur. Fanum Fortunæ, è voto Furij Camilli conditum est, postquam ei aduersus Gallos fortuna fauit; deiecit illud cum Pisauro Gothorum Rex Totila, restituit Belisarius. Pisaurum, P. sumpto, ab Isauro amne appellationem cepit: vrbs condita à Romanis. Ann. V. DCXXXIII. Vltra, BOIORVM Gallorum portus Cesenaticus, Philocolis, Romanula Spina, ab amne Spino, qui proptèr fluit vocata, Pelasgorum Colonia, * si Plinio fides habeatur, Diomedes condidit. Hinc post Vatrenum flumen, Primarium, Carbonaria, Caprasia, Olana, & Padusa, nomina ostiorum [129] Padi. A quibus Inuentum inuenitur, [130] Forum Alieni, Ostilia, [131] Forum Iulium, seu velis Liuium, cum portu, [132] Anemonis & Anaxi, siue Anassi fluenta, & ante ea [133] Æquilia, & Caprularum insulæ. Diomedem circa illud mare ditionem tenuisse testantur insulæ [134] Diomedeæ, & quæ de Dauniis, & Argo Hippio feruntur. Habet Flaminia, siue Romanula, locum Septemmaria ab incolis appellatum, sic illi vocant paludes, per quas Eridanus fluuius septem ostiis in mare præcipitatur. Hadriatica stagna nuncupat Dionysius Halicarnassæus: Gallicas paludes, Vitruuius: quòd illæ in Cisalpina Gallia sint: Plinius, Atrianas, ab Atriâ vrbe vicina: Tacitus, Tartari fluminis paludes; Strabo, Rauennæ: hodie Stagni Veneti. Quorum pars, Padusa palus, nomen à Pado.

** Lib. 5.*
Solinus lib. 8.
Albert. de Vmbris & Gall. Boiis.
** Lib. 3. cap. 15.*
Albert. in Romanulà Transpadanà.
Strabo lib. 5.

NOMINA PROPRIA SVPRA RECENSITA è Latino suo quæque ordine in hodiernum sermonem traducta.

[1] Bajone sur la Dour. [2] Lera. [3] Garonne. [4] Bourdeaux. [5] Ceux de ville & territoire de Tarbes. [6] Acs. [7] Le port des Xainthongeois, que les vns estiment estre la Rochelle, les autres Blaie, aucuns Maluason. [8] La petite isle ou est la tour de Gordan, qui sert de phare à l'embouchure de la Garonne: il y en a qui croyent, que ce soit l'isle d'Oleron, mais elle est trop esloignée de la Garonne. [9] Talmont. [10] Loire. [11] Nantes. [12] Virane. [13] Vilaine. [14] Ceux de Vannes en Bretagne. [15] Le Fou. [16] Leon. [17] Blauet. [18] S. Mahé. [19] Auuray. [20] De Raz. [21] S. Paul. [22] La Rance. [23] Ceux de la pierre d'Ingrande. [24] Kemper Corentin. [25] Cornuaille. [26] S. Sauueur. [27] Rouen. [28] Ceux du pays de Caux. [29] Honfleur. [30] Ceux de Lisieux. [31] Calais. [32] Ceux de Teroane. [33] Boulougne. [34] L'Escaut. [35] La Meuse. [36] Vvael. [37] Le Rhin [38] Nimege, Batauis, Mimmeghen. [39] Vtrich. [40] Hollandois. [41] kennemerlander. [42] Oestfrisen. [43] Goeylanders. [44] Vvestfriseland. [45] Staueren. [46] Die Melinghe. [47] Sayer See. [48] Dordrecht. [49] Duersteden. [50] Leyden. [51] Thuys te Bretten. [52] Seelanders. [53] Martpurg. [54] S. Martens Dyck. [55] Maestricht, Rhenano, Vtrecht Hortensio. [56] Groeningen, aliis Renen, Maximè Diuæo, lib. de Galliæ Belgicæ Antiquit. [57] Magening. [58] Arnhem. [59] Cap de Cruz. [60] Locate. [61] Salses. [62] Perpignan, ville principalle de la Comté de Rossillon. [63] La Corbiere. [64] Coliure. [65] Obre. [66] Aude. [67] Montpellier. [68] De Maguelon. [69] Agde. [70] Peccaiz. [71] Martegues. [72] Narbone. [73] Arles. [74] Rose, Dalechampio S. Fossé de Rhoze, quod nollem asserere. [75] Lez. [76] Mese. [77] S. Gilles, [78] Craux. [79] Vn lieu de la terre ferme deuant les Isles d'Yeres. [80] Tolon. [81] Argenton. [82] Nice. [83] Cap Talliat. [84] Argens. [85] Frejus. [86] Port Marin. [87] Antibe. [88] Le Gar, [89] S. Marguerite. [90] S. Honorat. [91] Isles d'Yeres. [92] Ribaude. [93] Porte croix. [94] Bonhomme. [95] L'anguillade. [96] Agde. [97] La coste de Genes. [98] Magra. [99] Mar di leone. [100] Villa Franca. [101] Monaco. [102] Rodoria. [103] Porto Moriso. [104] Meira, vel, Couta. [105] Porto Fino, [106] Lauania. [107] Pietra santa. [108] S. Venerio. [109] Albenga. [110] Vintemilio. [111] Isola de Albenga. [112] Caprara. [113] Gorgono. [114] Citta noua. [115] Lisontio. [116] Limino. [117] Piaue. [118] Trieste. [119] Brondolo. [120] L'Alice. [121] Porto sablone Nigro, Chioggia Leandro. [122] Malamocho, dans lequel la Brente se descharge. [123] Butrio. [124] Trani. [125] Altino. [126] Rimini. [127] Sento. [128] Metra. [129] Le Po. [130] Ferraria. [131] Friole. [132] Lamone. [133] Iesulo. [134] De Trimite, dont les noms particuliers sont S. Nicolao, S. Domini, Caprara, Credarij, Vechia.

CAPVT

CAPVT TRIGESIMVMQVARTVM.

Jtaliæ antiquæ vrbes, oppidáque maritima, cum portubus, fluuiis Sinubus, promontoriis, Insulis.

TALIAM à Cisalpinâ Galliâ Arnus & Rubico fluuij dirimunt, cetera mare ambit, Tyrrhenum, Siculum, Adriaticum. Ad Tyrrhenum pelagus Tyrrheni, qui & Tusci, & Etrusci. Thuscorum gens è Lydiâ Asiæ Prouinciâ, hanc regionem, pulsis Vmbris, quondam incoluit, Tyrrheno duce, vnde Thuscia, & Tyrrhenia, quæ postea Etruria, à thuris libatione, quòd ab ea gente primùm suffimenta thuris in sacrificiis Deorum facta. Protenditur Tyrrhenia ab Arno ad Tyberim, primáque in littore, vrbs occurrit, Pisani portus, munitissima arx * Liburnium, ad quam, in scopulo, qui M. PASS. à continenti recedit, turris Pharea, de nocte nauigantibus lumen præbens: Pisæ deinde naue teruntur, ab Alpheis conditæ, vel à Pelope, & Græcis,

E Magna Græcia Goltzii. Strab. l. 5. & 6 Ptolemæo, Plinio lib. 3. Blondi, Cluuerij, & Alberti Etruriâ. Præterea è Mercatore, Ortelio, Frontino lib. de Coloniis, Gerbelio in sua Græcia. Magino, & Merula.

** Ligurnum vocat Ptolemæus, hodie* Liuorno.

cis, statim ab excidio Troiæ. Liburno intus contigua sunt stagna eius oppidi nomine appellata, postea Niger mons, fluuiúsque Cecinna, cui ad sinistram hæret Vada Volaterrana, appellatione facta [1] ab vrbe, quæ in propinquo est, & quæ Colonia Triũuirali lege assignata est, quam veterani pro parte habuerunt. Succedit [2] Vmbro fluuius, & in sinu Baratus portus, oppidum inundat [3] Aprilis lacus, dum ostium Vmbronis tutatur, velut in specula posita est Populonia, cum [4] nauali Tyrrhenorum veterum. Hanc Nicea Patritius Constantinopolitanus Dux nauali exercitus, regnante in Italiá Bernardo, Caroli Magni Imp. nepote, funditus euertit, ita vt nulla hodie huius vrbis vestigia extent. Deinceps maritimo in sinu [5] Telamonis portus, Telamotosa à Plinio appellatus, Senensis populi emporium, ibíque ad promontorium eiusdem nominis cum Telamonio portu vrbs Domitiana. Indè Argentarius mons, in peninsulæ formam mari immissus, in quo est vetusti nominis Portus Herculis. Torrens Pissia, mutilatæ hodie in patrimonium S. Petri Etruriæ limes. Sequitur fluuius Martha, olim sine nomine, in lacum Vulsinensium, nunc Bolsenæ, effusus: mons Grauiscarum, cum vrbe [6] Grauis, Grauiscos, siue Grauiscæ, à grauedine cæli appellatà: in eam coloniam Romani deduxerunt III. Viri, C. Calphurnius Piso, P. Claudius Pulcher, & C. Terentius Hister, post & alia ab Augusto missa est. Solum simile Volaterrano, pretiosis lapidibus diues, mare verò corallo. Hinc quà sese exonerat Minius, [7] Castrum Nouum, auctum [8] Tarquinij, vrbis priscæ, ruinis, è quà Tarquinij Priscus & Superbus oriundi erant: vrbs à Tarconte condita, qui à Tyrrheno Athys filio, Herculis nepote, præfectus fuerat deducendis in has oras Coloniis, vnde aliqui putant, Tyrrheniæ nomen fluxisse. Postea Lege Sempronià assignata Colonia est. Iuxta, Centumcellensis portus, vrbísque [9] Centumcellæ, [10] Pyrgíque veteres, Romanorum colonia. Exinde [11] Caretanus amnis, oppidúmque [12] Cære, antea Agilla. Hæc inter Triturita Liguruo proxima, [13] Alsium, Falesia, seu, Faleria, Faliscorum Metropolis, [14] Scapræ, vel Scapris, Traiani portus, [15] Regis villa, Maleotti Pelasgi quondam villa, [16] Cossa, siue Cosæ, quam Vultinenses fundauere, Romani suis ciuibus donauerunt, Fabio Drusone, Cl. Camina. Coss. A Gothis euersa est, & sub Desiderio Longobardorum Rege refecta, vocatáque Alsidonia. Memoratur & Incitaria cũ portu, Quintiana, Algæ, [17] Fregenæ, quondam Perge, Colonis Romanis vrbs ampliata, Labro, Anxeris fluuius, [18] Romanúsque portus, à Claudio ædificatus, reparatus à Trajano, in loco palustri, quem Tiberis facit, scissus supra Ostiam. In Tuscia lacus sunt, Trasimenus, clade Romanorum memorabilis, nunc Perusinus, xxx. M. Ambitu, littore maritimo simili, arenoso, colorem

colorem maris æmulantibus aquis, quas neque recipit, neque refundit. Volſinius, XXIV. M. in circuitu habet, non minus piſcoſus quàm Traſimenus. Sabatinus, hodie Braciani, à quo olim Sabatina aqua Romæ deducta fuit. Medicatæ quoque ibi aquæ, Caiæ, *Paulus Merula in ſua Coſmogr.* Viterbini agri, nunc Bulicani, maximà in laude Straboni: eodemque in loco Cæretana balnea, ſaluberrima, quæ nonnullis Thermæ ſtigianæ dicuntur, hoc noſtro æuo balnea Sabatina. In Tyrrheno mari Inſulæ ſunt, [19] DIANIVM, ſiue Artemiſia, ante Coſas, iuxta Corſicam: BARPONA, quæ & Carbania: MENARIA, COLVBRARIA, [20] ILVA, ſiue Æthalia, metallis opulenta, cum portu Argoo, ab appulſu nauis Argo dicto. VENARIA, [21] PLANASIA, ſiue Planaria, quæ à Corſicâ diſtat LX. M. paſſ. dicta, vel à ſpecie, vel ab eo, quòd nauigantibus imponat, eſt enim planus, Græcis æquè ac Latinis, impoſtor. [22] ÆGILIVM, vel Iginium: CORSICA, quam Romani, Pœnique coluerunt.

Olim Phocaico tellus habitata colono.

Poſt Saracenis, Genuenſibus, Hiſpanis: quondam Cyrnus, Teraphne Ouidio, Cerneatis Lycophroni, Corſis Stephano. in ea oppida ſunt [23] Caſalum, à quo proximus Sinus [24] Caſalites: hinc *Circuitus Corſicæ exactus hodie eſt Milliar. 525.* Vrcinum, Fiſcra, Palla, Rubra, Mantinum, Bleſino, Charax, Eniconiæ, Vapanes, [25] Mariana, Colonia à Mario ducta, & Aleria, à Dictatore Syllà. Promontoria, Tilox, Actium, Viriballũ, Rhium, Marianum, Graniacum, Vagum, Sacrum. Fluuij, Valerius, Circidius, Locra, Ticarius, Pitanus, Tuola, Rotanus. Portus, Titanis, Syracuſanus, Philonius, Dianæ. Celebratur & in eo mari inſula [26] SARDINIA, peſtilenti aëre donata, obductáque caliginoſis vaporibus, Sandaliotis à Timeo, Ichnuſa à Myrſilo, vt Plinius refert, nuncupata. Incolæ Iolai, ſiue Iolaenſes, ab Iolao appellantur, etiam & Diagebres, cur ita? neſcio. Minus à Corſicæ extremis VIII. M. paſſ. diſtat, anguſtias eas arctantibus inſulis paruis, quæ [27] CVNICVLARIÆ vocantur. Vrbes præcipuæ in Sardinià ſunt, [28] Calaris, Libiſſus, à Romanis fundata, [29] Arborea, & Sulchis. Hanc inſulam Sandaliotim, à formà ſandalij, quod genus calcei eſt, aliqui dixêre. Circuitus eius DLXV. M. In ea præter dictas ciuitates, Tilium, nunc S. Repara, Tarra, Vſellis, Oſæa, Pupulum, Nora, Feronnia, Olbia, Plubium, Iuliola, & Tibula. Promontoria, Gorditanum, Hermæum, Pachia, Cuniocharium, Colymbarium, Arti, & Errebantium. Portus, Nymphæus, Coracodes, Soloi, Biœa, Herculis, Suſpicius, & Olbianus. Fluuij, Temus, Thyrſus, Sacer, Sæprus, & Cædrus. Separata eſt Sardinia à Corſica M. VII. Eſt & in Tyrrheno pelago inſula [30] SACRA, quam diuiſus Tyberis proximus mari facit, eadem & Libanus almæ Veneris dicitur: ibi LATIVM incipit, nunc Campania, ab Occaſu Etruria, à Septentrione Aniene fluuio, ab Oriente Volſis, à Meridie æquore Tuſco cingi-

tur, in cuius littore vetus Romanorum nauale, oppidúmq; Ostia, in Tyberis ostio, ab Anco Martio Rege conditum, à Saracenis dirutum, restituit Leo IV. Pont. Max. Corsis habitatoribus: hodie vnica turris est, ad portus custodiam. Subit " Antium, conditoribus Albanis, & Ascanio Æneæ filio: ante Neronem, sine portu fuit, ibi ille, transmissâ veteranorum Coloniâ, excauauit portũ. Olim iam quoq; Romanis cultoribus honorata, statim ab interfecto Coriolano ann. V. 287. III. Viris T. Quinctio, Aulo Virginio, P. Furio. Hinc Pontia vrbs, à qua proxima palus " Pontina dicta, Latio infesta, ob vapores malignos, quæ Terracinam, siue Taracinam lambit: hęc linguâ Volscorum Axur, ab Axurio Ioue, pręcipuum Volscorum numen: Græci imberbem, ἄξυρον vocant, statua inde Iouis Axurij, imberbis fuit. In eam vrbem Romani colonos miserunt, L. Æmilio Mamercino, C. Plautio Proculo Coss. Terracinæ nomen hodie seruat, cùm antea Trachina, & Trachas, & Anxur diceretur. Iter populo non debetur, ager eius in absoluto est dimissus. Proximè villa est " Spelunca, in quâ olim, repentinis saxorum ruinis, cœnans Tiberius Imp. penè obrutus est, Prætorium alij appellari voluerunt. Iuxta, Amyclæ, à Laconibus, qui in comitatu Castoris & Pollucis erant, conditæ, & à serpentibus deletæ. " Formiæ quoque Laconicum ædificium, antea Hormiæ, Læstrigonum sedes, ab Ono portu appellatæ, quẽ Lacones, Euormon dicunt, Saraceni ann. Sal. 856. solo æquarunt. Haud ita longe Caieta, nomen nutricis Æneæ, conspicitur, Lacedæmoniis Caiatta, quo nomine cauitates significant, vndè Caietanus Sinus: portum eius Antoninus Pius instaurauit. Paulatim consurgit inde " Circeium promontoriũ, *Et quod adhuc Circes nomina littus habet.* cum vrbe eiusdem nominis, Circes fœminæ magæ habitatio, è promontorij radice, Storax fluuius, pacato lapsu mare subit, Aufensque flumen. Aliqui memoriæ tradiderunt, conditorem Circeiæ, Tarquinium Priscum. " Minturnarum verò ad Lirim fluuium restauratorem, Caium Cæsarem, cuius iussu militaris Rom. Colonia in eam vrbem iuerit. Hodie Traiettum ex eius ruinis ædificatum est. Cùm Ausonia, bellis attrita, cultores non haberet: medio tempore Tarentini & Punici belli, Latini ad eam incolendam missi sunt, vndè factum, vt Ausonia, nouum Latium vocaretur. ' Liris olim Clanius. At Cæcubus mons in Sinum Caietanum proiicitur, nobilibus vinis ad famam prouectus, Falernúmque, ab agro Campano diuidens, Vulturnus fluuius, qui & Casulinus, ab oppido in eius ripa sito. Tum Cumæ, Colonia Chalcidensium, & Eretriensium, ante antiquam Troiam, Oscis cultoribus eiectis. Sed & Chalcidenses Thuscis eiecere: ab Hippocle Cumæo Chalcidensium duce appellatio vrbi facta est. Cum in Campanorum potestatem venisset, incolis per bella necatis, Campanis colonis

habitata

habitata est. Ciuibus demùm pulsis, militaris Colonia ab Augusto facta. Herodotus Thessalos Cumarum authores, ait, qui statim ab vrbe constructâ, nouam aliam erexerunt, in Sinu Hermæo, Theseo Admeti filio duce, qui eam, è nomine vxoris, Smyrnam appellauit. Propè Cumas antrum Sibyllæ, & Apollinis templum. [38] Sinuessam Goltzius inter maritimas Campaniæ veteris ciuitates numerat, dicítq; eam quondam Sinopem vocatam. Sinuessa nominata, à sinu Setano, cui imminet: Sinope, ab vrbe Pontici maris, eiusdem appellationis. Facta est Romana Colonia, Q. Fabio Maximo Rulliano $\overline{V}$. P. Dec. Mure $\overline{IV}$. Coss. Vrbs est Grçcæ originis, cuius ruinæ extant circa montem, cui nomen hodie, Caput Draconis, olim Promontorium Massicum. Hinc sese pandit [39] Baianus sinus, à Miseno in intimum Auerni Sinum, quinis, & totidem ab Auerno in Puteolos M. productus. Nomen accepit à Baiis, impendente sibi olim vrbe nobilissima, Bajo Vlyssis filio conditore. In littore amœna domus Luculli, portus verò Baianus, opus Agrippæ. Constat Baianus Sinus duplice lacu, [40] Auerno, & [41] Lucrino, qui olim propter copiam piscium, ingentia vectigalia præstabant: sed cùm maris impetus plerunque perrumpens, exinde pisces excluderet, & redemptores grauia damna paterentur, supplicauerunt Senatui, & profectus Cæsar, ductis brachiis exclusit partem maris, quæ antea infesta esse consueuerat, reliquítque breue spatium per Auernum, quo, & copia piscium posset intrare, & fluctus nō essent molesti, quod opus, Iulium dictum est, sicut à veteri piscium lucro, Lucrinus antea: cúmque densitate & syluarum vmbrâ inclusus aër, etiam aues necaret, idem Cæsar, syluis deiectis, amœna loca reddidit, cum aëris libertate: & tum Auernus, qui Ἄορνος, tanquam auibus contrarius dicebatur, volucribus frequentatus est. Interuallum, quod à Baiano ad Puteolanas moles porrigitur III. M. DC. pass. Caligula ponte coniunxit, contractis vndique onerariis nauibus, & ordine duplici ad anchoras collatis, ingestóque insuper aggere terreno, ac directo, in Appiæ viæ formam. Eo loci Misenum est promontorium cum portu, quibus tubicem Æneæ, olim suum nomen indidit, vbi Augustus classem instituit, quæ versas in Tyrrhenum mare Imperij Prouincias, hinc Galliam & vtramque Hispaniam, inde Mauritaniam, Africámque, & interiectas Insulas tutaretur, erat eius classis præfectus Plinius maior, quando Vesuuij incendio periit: quem montem hodie à Summa oppido, Summanum incolæ nominant. Distat Misenum à Cumis V. M. pass. Infra, [42] Linternum & [43] Vulturnum, Romanorum Coloniæ, III. Viris T. Sempronio Longo, M. Seruilio, T. Minitio Thermo ductoribus. In vltimum colonos quoque deduxit Dictator Cæsar, muro facto, alueóque Vulturni purgato. At [44] Puteolos

Chalcidenses, Atheniensium proles, condiderunt: Dicæarchia quondam à iusto regimine dicebatur. Tempore belli quod Annibal in Italià gerebat, Q. Fabius Maximus de Sen. authoritate Dicæarchiam communiuit, impositóque præsidio, à multitudine puteorum, Puteolos appellauit: quamuis sint, qui, eam à putore aquarum denominatam velint. Illic Romanorum Colonia transmissa est, P. Scipione Africano ii. T. Sempronio Longo Coss. ex lege Aciliâ Tribunitia. Post victum M. Antonium, Augustus vrbanis rebus constitutis, cùm per Italiam XXVIIX. Colonias sparsisset, Puteolos quoque militarem Coloniam Augustam traduxit, assignauítque veteranis, & Tribunis Legionariis. Hæc postea Neroniana, & Flauia Augusta Puteolanorum dicta est. Ibi olim Cumanorum, nauale. [45] Neapolis, Campaniæ caput, à Cumanis fundata in Sinu, qui ob crateris similitudinem, Crater vocatus est. Parthenope antea, ex vnius Syrenes ibi sepultæ nomine: postea & Palæpolis, quá euersâ denuóque ab iisdem Cumanis stabilita, hodiernum, quod retinet, nomen accepit: in monumētis antiquis Colonia Romana legitur. Prope [46] Vesuuius mons perpetuis flammis cognitus, Vesuus, & Mæuius, & Besbius nuncupatur, à Besbio Pelasgorum duce. Proximè [47] Heraclea Tarentinorum colonia, Herculanium, eadem omninò significatione Straboni. [48] Pompeios tenuerunt quondam Osci, deinde Etrusci, ac Pelasgi, post Samnitæ, ibi commune nauale Nolæ & Nuceriæ. Stabias Sylla deleuit, pridie Kal. Maias, Cn. Pompeio, L. Carbone Coss. Campanorum nauale fuerat ad [49] Sarnum fluuium, ad quem situm est, [50] Surrentum, Græcis authoribus, cum Sinu eiusdē appellationis, terræ [51] PICENTINORVM initium, quorum est [52] Mineruæ promontorium cum fano, ab Vlysse condito: cui vicinum castellum Almarinum, Stabiense cognominatum, à vicinitate Stabiarum. Iuxta Salernum videtur, Romanorum Colonia, eodem tempore deducta, quo & Buxentum, per III. Viros, M. Sempronium Longum, M. Seruilium, Q. Minutium Thermum, ad amnem Silarim, à quo Marciana, siue Marcina, à Tyrrhenis ædificata, à Samnitibus habitata, Amalphis inde, vel Melphis, dubium nouáne, an antiqua ciuitas, Sinui proximo suum nomen transmisit. Sed [53] Pæstum, quæ Posidonia Græcis, antiquæ originis traditur, à Doriensibus, si Solino credimus, à Sibaritis, si Straboni, condita, in [54] Sinu suæ quoque appellationis: Romani ex Adriá colonos miserunt: vrbs Neptuno sacra, quem Ποσειδῶνα Greci vocant. A Pæsto [55] Velia, siue Hyela occurrit, Phocensibus habitata, cùm Harpagi Cyri Persarum Regis ducis tyrannidem fugientes, in has terras venissent. Hinc [56] LVCANIÆ principium, in quâ Pixiatonum, Pyxuntum Straboni, cum fluuio Melphi prominentia Palinuri, gubernatoris nauis Æneæ monumentum.

Iunonis

Iunonis Argiuæ fanum, ab Iasone non longè à Silari constructũ. Ibidem olim [57] Buxentium, portúsque & flumen, Græcis Πυξις, primò Micythi, Messanæ in Siciliâ principis, Colonia, postea & Romanorum: Posidoniate promontorium, nunc Caput Leucosium, [58] Terina, Crotoniatarum colonia, cum sinu eiusdem denominationis, [59] Pandosia, Oenotriæ principum quondam Regia, Lucanorum vrbs. Proxima occupant, [60] Petilia & [61] Crimisa, quas Philoctetes condidit: supra Phocensium sinum, portus Pathenius, quíque Lucaniam à BRVTTIIS diuidit, [62] Laus fluuius, incolæ hodie Calabri vocantur, Magnæ Græciæ populi. Bruttiorum maritima sunt, [63] Tempsa, ab aliis Temese appellata, primos conditores habuit Ausonas, post Ætolos Toantis socios, inde Ionas, tum Bruttios, postremò Romanos, P. Corn. Scipione ij T. Sempronio Longo Coss. A Crotoniatis excisa, ruinas solas seruat. Ponè in mare currit [64] Cersinus; paulò supra [65] Vibonem Bruttiorum nauale est, ab Agathocle Siciliæ tyranno ędificatum. Eam vrbem cùm Romani Bruttiis eripuissent, Coloniâ deductâ, cognominauerunt Valentiam. In eodem littore cernitur [66] Consentia, & Hippon, siue Hipponium, Locrorum Colonia, à quâ sinus maris Tyrrheni, qui ab Acherontis fluminis ostio, ad Scyllæum promontorium curuatur, [67] Hipponiates dictus, qui antea Napitinus vocabatur. Hipponium & Vibonem Valentiam eandem vrbem esse multi putant, & ex eâ Græcos à Bruttiis pulsos, Bruttiósque à Romanis, qui colonos miserint, C. Lutatio Catullo, Aulo Posthumio Albino Coss. Eodem in ordine [68] Portus Herculis, [69] Nicotera, [70] Medama vrbs Locrorum cum nauali, & Bretton Tyrrhenorum, quæ appellationem regioni fecit, Brettiámque vocauit, hoc est, linguam: quòd veluti terræ quædam lingua sit, versùs Siciliam excurrens. Posteri corrupto nomine, vrbem Bruttium, regionem Bruttiam nuncupauerunt. A Bruttio iuxta fluenta [71] Metauri [72] Taurianum, siue Tauranium, portus Orestis, & Metauri, Zanclæorum labor, Palma vicus, oppidum Baniaria, vrbes Medma, & [73] Postropæa, à tropæis in eius littore quondam erectis, iuxtáque [74] Cratim fluuium [75] Cænis vltima, ad fauces freti, quod leuibus angustiis Italiam à Siciliâ diuellit, illud Siculum, & Mamertinum vocant. Hìc [76] Scyllæum, nomen Poëtis ad fastidium vsque decantatum, in Isthmo, quem Anaxilaus Rheginorum tyrannus, aduersùs alios tyrannos muro muniuit, nauibúsque tutam stationem reddidit. Propè, [77] Rhegium Chalcidenses erexêre. Isti in Italiam cum Messeniis exulibus aduecti, Zanclæis opitulantibus, in Rhegio promontorio vrbem eiusdem nominis stabiliuerunt, Olymp. XXIV. Promontorio denominatio orta est, à dehiscendo, ῥήγνυσθαι. Fuisse quippe eam Italiæ partem tenui Isthmo à Siciliâ diuulsam historici produnt.

Vrbs à Dionysio seniore euersa, aliquandiu deserta, à Dionysio iuniore restaurata est, reuocatis, qui fugerant, ciuibus, Phœbiaque appellata. Sed diu nomen non permansit, antiquum redditum est. Cùm deinde secundo bello Punico Rhegini in fide Romanorum permansissent, & postea Octauij Cæsaris partes essent sequuti, debellato Sexto Pompeio, Cæsar, exhaustam, desertámque classiariis colonis impleuit. Hinc attollitur à candore saxi,[38] Leucopetra, aliis, Herculis promontorium, à quo Locri Epizephyrij, quòd in [39] Zephyrio promontorio Aiax Oileus Locrensium dux [40] Locros vrbem condiderit. Infra vrbs Mystia, & Consulinum castrum. Amnes memorabiles, [41] Sagra, [42] Locanus, Crotalus, Arocha, [43] Alex, qui Carinus Plinij, Pausaniæ, Cæcinus. Celebratur Mamertion oppidum, nomen à Mamerte, quod, Oscorum linguà, Martem significat, numen Mamertinorum. Ab eo [44] nominatio freti. Inferiora tenet mons Caulon, aliàs Aulon, cum ciuitate [45] Caulonià, siue Aulonia, ab Achæis, principe Typhone Æginensi, condita: qua euersà, Dionysius, Syracusanorum tyrannus, agrum Locrensibus concessit. Dionysius iunior dirutam restituit, nouísque ciuibus incolendam tradidit. Variâ inde fortunâ vrbs agitata, in Bruttiorum ditionem peruenit, hinc à Campanis obsessa, & æquata solo est: à Romanis restituta, mox deleta, quòd Annibali fauisset, nihil præter ruinas etiam Strabonis ætate habuit. Iuxta Dioscoridis, & [46] Cocinthi promontoria, oppidúmque de nauium fragmētis ab Vlysse, ibi tempestate pulso, conditum, [47] Scyllatium cum Sinu, Atheniensium postea colonia, duce Mnestheo. Sinui nomen Scyllatio, ob similitudinem Scyllæ scopuli, qui Charybdi oppositus est, Seruius putat. In dictam vrbem Coloniam Romanorum deductam Velleius affirmat, C. Cassio Longino, C. Sextio Caluino Coss. Remotior à littore [48] Petilia, de quâ supra, nisi & aliam, quamuis & hæc, à Philoctete condita sit, existimes. At [49] Crotonem vrbem consentiunt omnes, duce Myscello Achæo, ex Apollinis oraculo ędificatam, Olymp. XVII. ad Esarum, Neætúmque amnes: à Crotone Herculis hospite, cuius tempore Myscelli, eò loci sepulchrum extabat, nomen sortita. A Locris euersa, per Romanos nouâ Coloniâ frequentata est, III. Viris Coloniæ deducendæ, C. Octauio, L. Æmilio Paullo, C. Plætorio, qui, vt aliqui tradunt, vrbem Crotonem nominauerunt, cùm antea Laura diceretur. Inter duo flumina Crathin & Sybarim ciuitas est [50] Thurium, Atheniensium Colonia, qui vrbem in quatuor partes diuiserunt, primámque Heracleam appellauerunt, alteram Aphrodisiam, tertiam Olympiada, quartam Dionysiada. Romani fugato Annibale, cùm eam vrbem recepissent, coloniam Latinam fecère, III. Viris, A. Manlio, P. Æmilio, L. Apustio. Postea amnes occurrunt, Esarus cum portu,

tu, Nexthus, oppidóque Insulæ iunctus Tacina, [91] Tarentini sinus inundator, minórque sinus Salentinus, cum suâ [92] vrbe, quam Cretenses fundauerunt. Author Tarenti, Taras Neptuni filius, militaris Rom. Colonia facta est, Nerone IV. & Cosso Lentulo Coss. [93] Metapontium Pylios & Nestorem conditores habuit: vrbs à Samnitibus euersa, Achæos colonos recepit, à Sybaritis euocatos. Sed cùm Metabus vocaretur, Daulium, Crissæ, quæ propè Delphos est, tyrannum, authorem habuit. Inferunt sese pelago amnes, Triuns, [94] Siris, [95] Aciris, Acalandrus, & [96] Casuentum. In hac orâ perdita & nobilis luxu [97] Sybaris, ab Iseliceo Achiuo fabricata, deleta à Crotoniatis, mox & à Thessalis, ab Atheniensibus restituta est, ducibus Lampone & Xenocrito, ab amne vicino denominata. Vltrà est [98] Lagaria, ab Epæo & Phocensibus ędificata, [99] Heraclea quoque, Hercule authore, cuius nauale Troja, Trojanorum colonia, vel Tarentinorum. Apvliæ tractus ad Ionium mare, Hydruntinæ dictæ, ab vrbe Hydrunto, supra se habet [100] Aletium oppidum, Syrin, vrbem ad Acrim fluuium, alteram à Sybari, Callipolim, vel Gallipolim, Græcæ, seu mauis, Gallo-gręcæ originis, si Plinio fides, vt sanè habenda est, Senonum oppidum, quod suo tempore Anxam vocatum asserit. Sequitur Veratum, Acherontia, nunc Matera, mox Acra Iapygia, Salentinúmque promontoria, in quorum vltimo vrbs [101] Leuca. Ab Iapygiâ promontorio Salentini Iapyges appellati, de nomine Dædali filij, qui è Cretâ in hanc oram colonos deduxit. Dicti & Messapij, à Messapo Græcorum ductore: quorum vrbes [102] Vxentum, & Basta, quæ à nonnullis Hasta. Hæc in Salentinis; in Apulia verò [103] Peucetiâ, quæ Ausonia ab Ausone; Apulia, quasi sine pluuiâ; Peucetia, à Peucetiò Lycaonide dicta est, [104] Hydruntum oppidum; quod Ionium mare ab Adriatico discriminat, quà breuissimus in Græciam transitus est. Eum pontibus iactis, pedestri viâ sternere, Pyrrhus Epirotarum Rex cogitauit, C.M. pass. interuallo. Post hunc M. Varro, cùm bello Piratico Pompeianæ classi præesset: sed vtrunque aliæ curæ impediuerunt. Hydrunti appellationem apud veteres variare obseruo: sunt enim qui Hydrus, sunt qui Hydruntum, pro eodem oppido in Messapiis scribant. Primi Cretenses sterilitate coacti, suâ insulâ relicta, illud instaurauêre. Succedit [105] Balesium, [106] Cęlium, [107] Soletum, Fratuertiũ, portus Tarentinus, [108] Lupia, seu Luspia, vrbs prima ad Adriaticum Sinum, quà Ionium mare Italiam vrget, miscetúrque socio mari, Menopolísque & [109] Egnatia, à quâ apparet [110] Brundusium cum portu à Cretensibus primo habitatum Thesei ætate. Ætoli, post bellum Troianum, cum duce Diomede, tempestate ad hoc littoris adacti, vetustis cultoribus partim cæsis, partim fugatis, hanc vrbem occupauerunt, sed

illos

istos Apuli expulerunt. Nomen datum est de capite ceruino, cuius formam loci situs exprimit, Messapiorum enim linguà, Brentesium, vnde Brundusium, caput cerui significat. Ibi colonia Romanorum transportata est, A. Manlio Torquato, C. Sempronio Blæso Coss. Vbi prætergressus fueris, alia Ætolorum colonia, eodem duce Diomede occursabit, Arpos Hippium, quæ & Argos Hippium, & Argirippa, in [111] APVLIA DAVNIA, in quà olim Daunus regnabat, Diomedis socer. Arx Argirippæ, Larissa dicebatur, quam interfluit amnis [112] Cerbalus, portum faciens Agasum, iuxta quem vrbs [113] Rhudia, siue Rudia, Ennio ciue nobilis, Garnæ, lacus [114] Pantanus, [115] Teanum, Larinum, Cliternia, Luceria, [116] Venusia, Drium collis, cum sacellis Calchantis & Podalirij, [117] Barion, antea Iapyx, cis [118] Aufidum amnem, ab Iapyge Dædali filio conditore. In hoc tractu [119] Canusium, [120] Salapia Arpinorum colonia, Anduria cum oppido, [121] Sipus, siue Sipontum, Diomedis opus, alio nomine Sepius, à sepus, quæ ibi fluctu eiiciuntur. Desertam vrbem nouis Colonis Romani refecerunt, per III. Viros, L. Scribonium Libonem, M. Titium, Cn. Bebium Pamphilum. Indè veluti discussis fluctibus prosilit [122] Apeneste, supra [123] Garganum montem, Sarganum Plinio, nisi sit error Typographi. Eodem penè volumine descendit in mare Hyrium cum vrbe à Cretēsibus, de Minois classe fundatâ, [124] Hyria, & Vria appellata, vbi & sinus Vrias, supráque, Garganus portus, Gargarus Ptolomæi. Pluribus alueis exundant intrántq; pelagus amnes, [125] Frentus, siue Frento, [126] Tiphernus, vel Phiternus, [127] Sarus, [128] Aternus, [129] Matrinus, [130] Vomanus, Bathinus, [131] Potentia cum vrbe, Muscius, [132] Æsus, seu Asus, vltimúsque Italiæ [133] Rubico. Hos inter [134] Trinium oppidum portuosum, quod Tranum, & Traianopolis antiqua putatur, [135] Bucca, alio nomine Buba, & Bucara, Istonium, Caprinum, Cognatium, Iscitella ad Varanum lacum montis Gargani. In fronte verò promontorij Vestia, quæ Vesta, & Vestina, tum Aternum oppidum, hoc [136] Pelignorum, illa Marrucinorum nauale, sicut Frentanorum, [137] Ortona, quorum præcipua ciuitas [138] Frentanum, [139] Corfinio populosior. Apud Pelignos ad mare [140] Sulmo, Nasonis patria, à Sulmone Phrygio stabilita, [141] Cupra maritima cum fano, condito, dedicatóque ab Etruscis, qui Iunonem Cupram vocant, [142] Maruuium, [143] Teate, vel Teatea, mons Paganus, [144] Firmium, seu Firma Colonia Augusta, [145] Turdini, qui Plinio Iuuentius, ostium, Flauianum, vbi quondam vrbs Castrum à Ptolomæo dicta, Adria deinde cum nauali, Romanorum colonia, quæ vicinum pelagus in suum nomen adoptat. [146] Truentum cum amne, Liburnorum colonia, Romanorum autem [147] Asculum, Picenum denominatum, à Pico conditore, [148] Beneuentum, olim

Maleuentum,

Maleuentum, quam Diomedes construxit, Concordia à Frontino cognominata, Neronis Claudij colonia, III. Virali lege veteranis assignatâ. Ab eâ [149] Potentia, & ipsa Colonia Romanorum, quadriennio post Bononiam deducta, per III. Viros, Q. Fabium Labeonem, M. Fuluium Flaccum, & Q. Fuluium Nobiliorem. Post Potentiam [150] Nomana, siue Numana, à Siculis ædificata, hodie tota solo obruta, olim [151] PICENORVM, quorum Metropolis Picenum, conditum à Syracusanis Dionysij tyrannidem fugientibus, vel potius à Pelasgis, nam Syracusani, non Picenum, sed Anconam ædificauerunt in littore cubiti formam referente, vnde vrbi nomẽ, Græci namque curuitates ἀγκῶνας vocant: quam authoritatem, Anconensium vetustissima numismata confirmant, in quorum alterâ parte, humani brachij cubitus figuratur. Nonnulli à Doriensibus Anconam conditam putant, alij à Thessalis, multi ab Anco Martio Rom. Rege, vnde illi nomen, quod etiam hodie durat, non modò inter vrbem, sed per totam regionem, quæ hodie Marca Anconitana dicitur. Post bellum ciuile Cæsaris & Pompeij, Coloniâ Rom. Ancona adimpleta est. Hinc Asoni ostia, [152] Cumerum promontoriũ, Morcinum, Ripa Trassonia, [153] Fortunæ fanum, Offida, Senogallia, à Senonibus Gallis fundata, vnde Sena Gallica Ptolomæo, initium Togatæ Galliæ, ab Italiâ ad Alpes properantibus, [154] Firmum cum portu ad ostia Leti, Tennæ, & Asij: vbi & portus Firmianus: oppidum Firmum, etiam Firmium dicitur, & Colonia Augusta Firma, cui proxima & alia, denominationem à præterlabente fluuio accipiens, [155] Pisaurúmque appellata; deduxêre coloniam III. Viri, Q. Fabius Labeo, M. Fuluius Flaccus, Q. Fuluius Nobilior. Alteram superduxit & M. Antonius, paulò ante bellum Actiacum, Colonia Iulia Felix in monumentis dicitur. Condidêre vrbem Senones nostri, destruxit Totila, restaurauit Belisarius. Tandem ad [156] Crustumij ripas iacet [157] Ariminum, vltimum in Adriatico mari Italiæ veteris oppidum, cum fluuio, ab Arcadibus, sub Euandro, conditum: argumento est, quòd numus Ariminensium, Pana, peculiarem Arcadiæ Deum, disparibus fistulis ludentem, exprimit. Deducti ibi coloni à Romanis, P. Sempronio Sopho, Appio Claudio Coss. Paucæ insulæ, si Siciliam aliásque vltra Siciliam sustuleris, circa littus Italiæ videntur. Dixi de Corsicâ & Sardiniâ, in eodem mari ante Ostiam [158] PANDATARIA, siue Palmaria, [159] PONTIA nomen retinens, [160] PANDANA, & [161] PLANASIA. Pandataria & Pontia primos incolas habuêre Volscos. Ante Campaniam ISCHIA, vel si mauis, Iscla, Arime Homero, Ænaria à statione nauium Æneæ, Inarime Virgilio, altissimis montibus vndique cingitur, figulinis olim vasis celebris, nunc vino, alumine & sulphure. Eius circumductio M. XLIX.

Erithrienses primos cultores habuit, deinde Chalcidenses, postremò Siculos, qui in eà Gerundam ædificauerunt. [162] CAPREÆ insula cum vrbe eiusdem appellationis, à Neapoli ad Meridiem XXX. M. pass. fugiens, deliciæ Augusti putatur, qui vrbem publicis priuatísque ædificiis ornatam, à loci amœnitate Aproxopolim, hoc est, apricam ciuitatem, nominauit. Ibi arx Tiberij Cæsaris. Variæ istius Insulæ nomenclationes, enim Capriene, Caprea, Separia, Telentea, & Telonis insula dicta est. A Surrento ad fretum, quod iuxta Capreas, ab vno latere fanum Sirenum est, ab altero ad Pæstanum sinum, Insulæ III. saxosæ & desertæ, [163] SIRENIDES & Sirenusæ appellatæ, trium Sirenum sedes, quarum cadauera variis littoribus iactata, mox in solum eiecta sunt. Parthenopes exangue corpus eo loci applicuit, vbi hodie Neapolis: Ligeæ, ad Terinam vrbem; Leucosiæ, ad Insulam, quæ ab eà Leucosia vocata est. Has autem supradictas Insulas, de nominibus dictarum Sirenum ferè omnes vocant, Isacio, in suis Lycophronianis commentariis, excepto, qui eas Pisindem, Aglaopem, & Telxiepiam nuncupat. Vno nomine Ithacesiæ Plinio, Antemoessæ Apollonio efferuntur, CC. stadiis in mari in conspectu Nicoteræ vrbis ÆOLIÆ: infráque Sirenusas DIOSCORON, ante Lacinium promontorium Locrorum: CALYPSVS, quæ Ogygia, & Nymphæa: in mari Ionio inter oras Salentinorum & Apolloniam Epiri, exigua insula, [164] SASON: & ante ostium Matrini [165] DIOMEDEÆ insulæ.

NOVA NOMINA LOCORVM, VRBIVM, fluminum, portuum, sinuum, promontoriúmque Italiæ.

[1] *Volterra.* [2] *Vmbrone.* [3] *Orbitello.* [4] *Porto Ferrato.* [5] *Telamone.* [6] *Monsalto.* [7] *Corneto.* [8] eius vestigia extant in agro Cornetano, locus *Tarquene* Leandro appellatur. [9] *Forcelle.* [10] S. *Marinello.* [11] *Eri.* [12] *Ceruertere.* [13] S. *Seuera.* [14] *Scarmo.* [15] *Rigesuilla.* [16] *Lancedona.* [17] *Pale.* [18] *Ciuita Vecchia.* [19] *Gianuti*, Magino, *Janusi.* [20] *Elba.* [21] *Planosa.* [22] *Giglio.* [23] *S. Florentio.* [24] *Golfo di santo Florentio.* [25] *capo S. Maria.* [26] *Sardegna.* [27] *Sanguenares.* [28] *Calari.* [29] *Oristan.* [30] *Isola.* [31] *Netuno.* [32] *Ausente palude.* [33] *Sperlunga.* [34] *Ciceron.* [35] *Cercegli.* [36] *castro al mar*, aliis, *Cariola.* [37] *Garigliano.* [38] *Sessa.* [39] *Golfo di Napoli.* [40] *Lago di Tripergola.* [41] *Lago Licola.* [42] *Torre della patria.* [43] *castello al mar di Botorno.* [44] *Puzoli.* [45] *Napoli.* [46] *Monte di Somma.* [47] *Pelicori.* [48] *Castello al mar.* [49] *Scafati.* [50] *Soriento.* [51] *Principato*, vel, *Costa de Amalfe.* [52] *Capo di Minerua.* [53] *Acropoli*, *Gripoli*, nonnullis, *Posidonia* pluribus. [54] *Golfo Agropolisano.* [55] *Vlastra.* [56] *Basilicata.* [57] *Pisciotta.* [58] *Teriana.* [59] *Castro*

ſtro Franco. [60] *Pelina.* [61] *Cirra.* [62] *Laino.* [63] *Maluito.* [64] *Sauto.* [65] *Biuona.* [66] *Conſenza.* [67] *Golfo di S. Euſemia.* [68] *Formice.* [69] *Nicodro.* [70] *Capo di Baticani.* [71] *Angiuolo.* [72] *Semiuara.* [73] *Tropia.* [74] *Gratti.* [75] *Coda de Volpe.* [76] *Seglio.* [77] *Rigio.* [78] *Capo di Sparto vento.* [79] *Capo di Sole.* [80] *Gerazi.* [81] *Sagriano.* [82] *Proteriato.* [83] *Aleßo.* [84] *Faro de Meſsina.* [85] *Caſtro Vetore.* [86] *Capo di Stillo.* [87] *Scyllazo.* [88] *Bellicaſtro.* [89] *Grotone.* [90] *Terra Noua.* [91] *Mar grande.* [92] *Terra d'Otranto.* [93] *Torre di mar.* [94] *Senno.* [95] *Acri.* [96] *Buſſento.* [97] *Sabaro.* [98] *Ciruiſtaſo.* [99] *Pelicori.* [100] *Leſe.* [101] *Capo Leucoſo.* [102] *Vſento.* [103] *Terra di Barri.* [104] *Otranto.* [105] *S. Caſtaldo.* [106] *Celio.* [107] *Soleto.* [108] *Rocca,* aliis, *Leccia.* [109] Eius locus Nigro *Naſo*, Collenutio *Jouenaſe.* [110] *Brindizi*, Oliuario *Brindes.* [111] *Puglia Plana.* [112] *Ceruaria.* [113] *Ruja.* [114] *Lago de Leſina.* [115] *Tiano.* [116] *Venoſa.* [117] *Barri.* [118] *L'Oſanto.* [119] *Canola.* [120] *Salpe.* [121] *Siponto.* [122] *Manfredonia.* [123] *Santo Angelo.* [124] *Rode*, cum Sinu, *Golfo di Rode.* [125] *Fortoro.* [126] *Salino.* [127] *Sagri.* [128] *Peſcara.* [129] *Liberata.* [130] *Vomano.* [131] *Porto S. Lepideo.* [132] *Eſino.* [133] *Rucone.* [134] *Trani.* [135] *Secca.* [136] *Valua.* [137] *Ortone.* [138] *Francauilla.* [139] *Campi di S. Pelino.* [140] *Sulmona*, vel, *Sermoneta.* [141] *Gritto*, vel, *Grotte.* [142] *Marno, Maraßo*, vel, *Magaraſſo.* [143] *Chieto.* [144] *Fermo.* [145] *Tordino.* [146] *Tronto.* [147] *Aſcalo.* [148] *Beneuenti.* [149] *Porto di S. Lepidio.* [150] *Humana.* [151] *Marca Ancona.* [152] *Monte d'Ancona.* [153] *Fano.* [154] *Fermo.* [155] *Heſaro.* [156] *Conca*, ſiue, *Catolica.* [157] *Rimini.* [158] *Palmerola.* [159] *Pontia.* [160] *Ventotiene.* [161] *Sardani.* [162] *Capri* nautis, aliis, *Campanella.* [163] *Toro, Trozo, & Niſari.* [164] *Saſſo.* [165] *S. Maria de Trinita, Pelagoſa, Crimaſi, S. Giacomo, Gatiza, Capara.*

CAPVT TRIGESIMVMQVINTVM.

Sicilia cum circumiacentibus Insulis.

E Golzij & Fazelis Siciliâ.
È Ptolemao, Strabone, Plinio, Solino, & Ortelij thesauro Geograph.
· Merulâ.

OMNIVM Insularum Mediterranei maris longè maior est Sicilia, effigie triangulari, vnde olim Triquetra: curuatura brachij, triangulum formante, designatur in numis antiquis. Tria promontoria extremitates cuiusque lateris occupant, Pelorus Boream versùs, Italiæ imminet: Pachynus ad Ortum & Austrum, Peloponnesum respicit: Lilybæus, ad Meridiem & occasum, Mercurij Africæ promontorio oppositus est. Inter ²Pelorum & ²Lilybæum, quà discussa de continenti tellus Tyrrheno mari adlatratur, ³Messana, Messaniorum, qui Peloponnesum inhabitant, colonia, rectoribus Gorgo, & Manticlo, vndetricesima Olympiade, statim post Zanclam ab Anaxila deletam. Olympiade verò CXIV. à Mamertinis Locrorum populis, occupata est, à Carthaginiensibus diruta, per Dionysium resurrexit. At Zancla à Saturni falce denomi

denominata, vel à Zanglo Gigante, Siculis colonis exculta, postea à Cumanis piratis habitata, deinde à Samiis, & Phoenicibus, æquata solo à Messaniis, nomen perdidit, Messanáque appellata, ibi, à Romanis Mamertini coloni missi. Sic docti viri eandem fuisse voluerunt Messanam & Zanclam, sed Cl. Aretius, Zanclam à Messanâ separat, dicítque eam fuisse, vbi hodie Chiera, vicus prope Messanam. Mylas Zanclæi condiderunt, ad ripas [4] Mylæ, vnde vrbi appellatio, qui portum influit non longè à [5] Falacrio promontorio, vbi & Tyndaris Laconum colonia, duce [6] Tyndaro Ledæ patre, ponè ostium [7] Heliconis, déque nomine Æoli filij Agathyrsum, ad [8] Timethi ripas: [9] Ægitharsum vicinum promontorium nominat Ptolomæus, de oppido nihil meminit. Proximè [10] Calata conspicitur, Olymp. LXXXV. à Ducetio Siculorum Rege constructa, infra Chydam fluuium, qui nunc Rosmarinus, à copia huius fruticis, dicitur. [11] Alontium, siue Aleuntium, Æolias respicit insulas, Thuriorum vrbs, Patrone duce, Æneæ socio, in colle edito mari imminenti sita. In flexu eiusdem collis, Alesa, nomen [12] fluuij vicini, Aletam Phazelus vocat, [13] Alæsam alij: Tyssæ vestigia tantùm extant, authoris nomen excidit: à cephale autem, quod caput significat, [14] Cephalœdis, posita in promontorio, quod Caput generali nomine omnibus nautis vocatur, dictam vrbem alij volunt à Cephalide amne, eam interfluente. Constat Himeram Zanclæorum coloniam, ab Annibale deletam, ciues, quos reliquos belli calamitas fecerat, Thermis, in eiusdem Himeræ agris, aliquandiu occultatos, VI. M. pass. ab antiquo oppido, aliud ædificasse, eíque à calidis aquis, quibus locus scatet, nomen fecisse, nec tamen oblitos antiquæ sedis fuisse, & ob id nouum oppidum [15] Thermas Himerenses nuncupasse. Ibi fluuius Himera, etiam hodie seruatâ appellatione priscâ, memorabilis. Olulis situs ignoratur, Sorantum tamen hodie dici scribit in thesauro suo Geographico Ortelius. [16] Solus, siue Soloentum in mare Alfano iacet, Pœnorum colonia, vt [17] Panormus Phœnicum, à quibus sicut etiam à Pœnis & Græcis commercij causâ frequentata est, nomen vrbi à tutâ nauium statione factum, latum portum amne [18] Eleuthero faciente: vel ab vbertate & pulchritudine soli hortibus abundanti, Pan enim Græcis totus, hormos hortus, & statio. Territorium Panormitanum Imp. Vespasianus assignauit militibus veteranis, & familię suæ. Iam, quà Sicilia in Africam tendit, sinuoso in littore Motya est, XX. M. pass. à Panormo seposita, à Pœnis fundata, vbi nunc Galli portus, & turris, siuę [19] pharus. Iuxta [20] Hyccarus, Hyccaris & Hiccara, tot nominibus oppidum ruinosum appellatum ęst, hinc Lais meretrix orta existimatur. Post Hyccarum, Elyma, ad ostium [21] Crinisij, ab Elymo Troiano vrbs facta, Thucidides & Halicarnasseus, ab ipso Æneâ vrbem

fundatam ſcribunt,ab Egeſte verò Æneæ ſocio, ad eundem amnem, [22] Egeſtam, ſiue Segeſtam, à commerciorum frequentiâ Emporium vocatam: lego eam ab Agatocle exciſam, & tranſfugis ad habitandum conceſſam, ac Dicæopolim appellatam. Infra [23] Drepanum,paulò ſupra Ægytharſi promontorium & Erycem montem, toties à Poëtis celebratum, ſpectatur, oppidum Grecæ originis,à falcis figurâ dictum,alluitur Sardoo mari, proximúmque habet [24] Lilybæum, oppidum à Pœnis ædificatum, extinctis ab Annibale Giſconis filio,Himerâ,& Selinunte. Neſcio an promontorio nomen dederit, an à promontorio acceperit: atque is tractus eſt à Peloro ad Lilybæum,à Lilybæo verò ad Pachinum alterum promontoriũ,maritima ſic ſe habent. [25] Engium ad mediterraneum mare vergens, Cocalum, & Cretenſes fundatores accepit,à fonte verò mœnia alluente,nomen: ſunt,qui à ſoli pinguedine Eugyon vocant. Mazara oppidum & emporium, ad fluuium ſtagnúmque eiuſdem appellationis conſtructum, ab Annibale Giſconis filio captum & direptum eſt. [26] Selinus, ſiue Selinis,Megarenſium Hyblæorum colonia,qui ex Ioniâ ſinúque Megarico, cis ripas Selinuntis fluuij tentoria fixerunt, mox & domos erexerunt, regnante Syracuſis Archiâ. Vrbs dicta à fluuio,fluuius à ſelini copiâ,quod Latinis apium eſt, hac herbâ luxuriant, teguntúrque amnis ripæ: vnde in Selinuntinorum numis, apij folium & herba. Hanc quoque, ſicut & Mazaram,diruit Giſconis filius,reparauit Hermocrates Syracuſanus, Dionyſij ſenioris ſocer. Succedente deinde bello Punico II.cùm M. Marcello Syracuſas obſidenti, Selinuntini Romanis auxilia miſiſſent, Siciliâ in Prouinciæ formam conſtitutâ,ibi Selinuntinorum colonia iure Italico deductâ eſt. Hodie Selini veſtigia extant, in agro Pulicorum, inter [27] Hypſam, & [28] Atyn flumina. Phyntiæ vrbis origo ignoratur, eam inter Atyn & [29] Soſſium amnes Ptolomæus collocat. [30] Heracleam, ab Herculis nomine dictam, Dorieus Spartanus gener Heraclidarum, in ruinis Minoæ vrbis, cis oſtium [31] Lyci fluminis condidiſſe memoratur. Minoa autem Cretenſium colonia erat,in gratiam Minois Regis à Coccalo ædificata, XL.annis ante Troiæ excidium. Heracleam à Pœnis euerſam nouo ciue Selinuntini impleuerunt. Confirmatum eſt, poſt Seruile in Siciliâ bellum,P.Rupilium Conſulem,in eam ciuitatem nouos colonos adſcripſiſſe, vrbe per bella habitatoribus exhauſtâ. [32] Agrigentum inter omnes Siciliæ ciuitates, exceptis Syracuſis,nobilior,nomen ab amne,qui mœnia prȩterlabitur,ſortita eſt: à Gelenſibus,ſiue Geloïs condita,CVIII annis, poſtquam Gela habitari cœpta eſt, creatis Ariſtone & Piſtilo II. Viris Coloniæ deducendæ, ea paulò ante tyrannidem Dionyſij ſenioris apud Syracuſas, à Pœnis populata & cremata eſt. Verùm poſtquam

quam Timoleon Siciliam tyrannis purgasset, & Pœnos vltra Lycum flumen summouisset, nouis ex Eleâ colonis acceptis, ciuibus Agrigentinis, qui dispersi erant, vndique collectis, Megello & Pheristo II. Viris, L. anno postquam deserta fuerat, pristino nitori reddita est: mox à Læuino Consule deleta, T. Manlius Insulæ Prætor, ex Sen. Consulto, iussus est, ex oppidis vicinis colonos ducere, quod & fecit. Non amplitudine, sed situ commendatur Camicus vrbs à Dædalo Cocalo Sicanorum Rege iampridem ædificata in petrà, ita vt nunquam expugnari posset, sed tempus benè fundatam expugnauit, detriuítque, proximum autem fluuium perpetuis licet vadis in pelagus currentem, sempérq; instabilem, stabili nomine esse voluit, Camicúmque etiam hodie appellari: adeò benè stabilita corruunt, instabilia durant, non tamen omnibus, nam Camarina vrbs nomen seruat, Syracusanorum Colonia, Dascone & Menocolo II. Viris, ann. post conditas Syracusas, CXXXV. Ab iisdem excisa, paulò post ab Hippocrate Gelæ tyranno, ædificiis, mœnibúsque ornata; iterum à Gelone, Hyppocratis successore, euersa, & ab eodem restaurata est. Posita inter duos amnes Oanum & Hipparim, importuoso in littore. Etymologiâ Græci vocabuli sumptâ, ab eò, quòd post longos labores habitata sit, quanquam non desunt, qui à vicino lacu denominatam velint, cùm antea Hesperia diceretur. Sequitur [13] Inyctos, vel Inycus, Regia Cocani, Sicanis conditoribus, vrbs & fluuius [14] Elorus, [15] Motya altera à præcedenti, fundata ab Hercule, à Gnidiis reparata, supra [16] Pachyni & [17] Caucanæ portus, vbi & [18] Pachynus tertium Siciliæ promontorium, à quo in Peloponnesum prospectus est; hoc intra & Pelorum littorales vrbes & coloniæ portúsque fuerunt. Insulæ metropolis [19] Syracusæ: Prima vrbis pars, à similitudine balneorum Omothermon dicta, Ætolos, Ortygiâ profectos, primos incolas habuit, qui eam de suâ patriâ, vel à Dianâ, quam præcipuo cultu venerabantur, Ortygiam cognominauerunt. Duplici portu commendatur, sed cùm ligula terræ isthmum faceret, fluctuum impetu Isthmo abrepto, insula facta est, Nasósque appellata, quòd Græci insulam ita vocent. Altera pars vrbis, siue, vt alij malunt, secunda Syracusarum vrbs, in summo vertice, qui Nason muniebat collocata, Acradina dicebatur. Hæc post Corinthiorum aduentum, ob populi frequentiam, qui Insulæ, siue Nasonis angustiis contineri non poterat, Ortygiæ accessit. Mari ab Oriente & Meridie alluebatur. Tertia Syracusarum pars ab antiquo Fortunæ fano Tyche nominata est. In eius vertice arx Epipolæ, quòd suprà reliquas vrbis partes emineret, vocitata. Quarta & vltima pars Syracusarum Neapolis. Archias ex Apollinis oraculo, deductâ in Ortygiam Corinthiorum, & Doriensium coloniâ, vrbis primus fundamenta iecit. Intra, circáque

que Syracusas, fontes, Arethusa, Temenitis, Archidemisa, Margæa, & Cyane. Nunc Syracusis vicina Megara, in Isthmi speciem mare suscipit, Megarensium Hyblæorum Colonia, qui & Hyblam, paulò supra Syracusas, condiderunt. Ab origine suâ CCXLV. ann. à Gelone excisa, à Syracusanis reparata, à Marcello, quòd Romanam societatem neglexisset, petita bello & euersa est. Aretius & Leander, Augustam hodie dici tradunt. Leontini vrbis initium, vt omnium totius Siciliæ antiquissimæ, à Lęstrigonibus repetunt, à Siculis habitata est. VII. post Syracusas conditas anno, Chalcidenses è Naxo eam occupauerunt, ductore Theocle. Ab istis, Catano duce constructa est [40] Catana. Hiero senior, eâ expugnatâ, ex Gelensibus, Megarensibus, & Syracusanis Coloniam nouam in eam transtulit, Æthnámque de vicino monte dixit, ad Aminam flumen constructa est. [41] Naxon, Theocles Atheniensis III. M. pass. ab ostio [42] Acesines, Olymp. V. condidit. Naxo deletâ, Olymp. IXCIV. supra eam III. M. pass. Tauromenium constructum ab Andromacho creditur, conuocatis Naxiis, qui vrbem suam deseruerant. Ibi Augustus, Sex. Pompeio profligato, Coloniam Rom. deduci curauit. Dicta vrbs, quasi tauri fortitudo, à Tauro sublimi monte, in quo fundata est. Et hęc satis, de vrbibus & Coloniis maritimis Siciliæ. Iam ex eadem insulâ in mediterraneum mare erumpunt, [43] Achitius, Scamander, [44] Agraga, Dirillus, Iporus, Metycanus: in Siculum pelagus, Orinus, Anapus, Symœtus, [45] Acis: in Tyrrhenum, Elicon, Nasus, Monalus, Imera, Batheus. Milichiæ fons, siue Milines in Syracusano potatur agro: infra portus Naustathmus, flumen Elorum, Hirminiúmque, & Gelas. Iuxta Tauromenium scopuli tres Cyclopum, portus Vlyssis, cum Symætho & Teriâ fluuiis. In Freto, quod eam Insulam ab Italia diuidit, scopuli Scylla, & Charybdis, in verticoso mari, ambo claræ sæuitiâ. Dę Coloniis Siciliæ antiquioribus, Silius.

Post dirum Antiphatæ sceptrum, & Cyclopeia saxa,
Vomere verterunt primùm noua rura Sicani,
Pyrene misit populos, qui nomen ab amne
Ascitum patrio, terræ imposuére vacanti.
Mox Ligurum pubes, Siculo ductore, nouauit
Possessis bello mutata vocabula regnis.

Post hos in Siciliam colonias deduxerunt Græci, Argiui, Corinthij, Cretenses, Troiani, Ephyræi, Carthaginienses, Phœnices, Romani: & post eos Gothi, Nortmanni, Saraceni, Galli, Hispani. Ponitur in quarto climate, inter XI. & XII. parallelum. Septentrionale latus à Lilybæo ad Pelorum M. continet CCLXXXI. Orientale à Peloro ad Pachinum Milliar. CL. Meridionale à Lilybæo ad Pachinum M. CXCIII. Sic tota Sicilia patet in circuitu Mill.

M.DCXXIV. Inter Pandosiam Magnæ Græciæ, & Heliconem Siciliæ fluuiû, insulæ est, LIPARA, nomen dedit Liparus, Ausonis Italiæ Regis filius, qui à fratribus dissidens, magnâ secum aduectâ militum manu, primus eam incoluit, oppidúmque Liparam condidit, in rupe præruptâ. Senescente Liparo, Æolus, Hippotæ Heraclidarum generis filius, Iliacis temporibus, classe in Insulam appulsus, Teleporam Lipari filiam vxorem duxit, vicinásque Insulas, cum ipsâ Liparâ, in dotem acceptas, ÆOLIAS Nominauit, Græci Hæphestias, Itali Vulcanias vocant: nam & ipsæ naturâ soli igneâ, per occulta commercia, aut mutuantur incendiâ Ætnæ, aut subministrant. Hic dicta sedes Deo ignium. Numero VII. quarum maxima cum oppido ciuium Romanorum dicta Lipara, quam L. Olymp. Rhodij habitauerunt, Melingunim, ob nigredinem soli antea appellatam, post & Thermissiam, à thermis, siue balneis. Distat ab Italiâ XII. mill. pass. Alteram Æoliarum [46] HIERAM vocauerunt, ea præcipuè Vulcano sacrata est, vnde Sacra Latinis dicitur, & plurimùm colle eminentissimo noctu ardet. Antea Therasia vocabatur. Hanc non ab initio cum Orbe natam, sed Coss. Sp. Posthumio Albino, Q. Fabio Labeone, Ann. Vrb. Cond. DL. è pelago repentè emersisse * Historici produnt. Tertia Æoliarum STRONGYLE, à formâ orbiculari appellatione deductâ, quæ adhuc durat: ambitur X. M. pass. M. verò ad æstiuos ortus diuiditur à Liparâ. Flammis nitidioribus differt à ceteris. Hæc causa efficit, quòd ex eius fumo potissimum incolæ præsentiscant, quinam flatus in triduo pertendant. Ibi Æoli Regia, cui hæc insula peculiariter dicata est. Sequitur [47] DIDYME, à formâ, quia gemella, nomine facto, ambitur XII. M. pass. [48] ERYCVSA, quæ & Ericodes, ab arbustis vocata, distans à Liparâ XV. M. pass. [49] PHOENICODES, siue Phœnicusa, quasi Palmaria, à palmetis, æquâ distantiâ, quâ Strongile, Liparam aspicit. Vltima [50] EVONYMOS. LX. M. pass. à Siciliâ diuulsa, circuitu verò XII. M. pass. Osteades à Melâ vocatur. VSTICAM eandem esse cum Euonymo aliqui volunt, alij cum Ericusâ, plures specialem insulam scribunt, aiúntque ibi oppidum fuisse Vsticam, è quâ Insulæ denominatio, ita vt octo sint Æoliæ: quibus Fazellus addit VVLCANELLVM, quæ insula ignē aliquandù vomuit, olim fida nauigiis statio, nunc interiectâ ab Hieræ caminis cinerum lapidúmque mole, coniuncta illi. THERMISIA, Hicesia Ptolomæo, nostro sæculo, Panaria vocatur, ambitur VI. M. pass. LISCA BLANCA, & BASILVSVS noua nomina sunt, ob exiguitatem apud antiquos sine honore vocabuli. Inter Vsticam & Siciliam exigua iacet Insula FIMOSA olim, nunc Fœminarum. Hæc de Æoliis, aliæ propè Neapolitanum littus, paululum à Siciliâ recedentes, inter quas [51] PROCHITA, non procul

* *Plin. lib. 2. c. 90. Isidor. lib. 14. Orosius lib. 4. Eutrop. lib. 4.*

à Capreis ante Miſeni promontorium, à quo terræ motu olim diuulſa eſt. In eà oppidum eiuſdem cum Inſulà nominis. Altius in mare, inter Siciliam & Sardiniam, duo magis ſcopuli quam inſulæ, vnde Virgilius.

Saxa vocant Itali, mediíſque in fluctibus aras.

In mari Sardoo, Drepanitanæ oræ accedunt, " LEVANSVS, ſiue Probantia, à Drepano promontorio XII. mill. paſſ. ſeparata. " ÆGVSA, ſiue Ægate, contra Lilybeum eſt. " HIERA, ſiue Hieroneſus, Latinis Sacra, longius in altum proiecta, cum duabus aliis, trianguli figuram efficit. Inter has & Drepanum, FORMICARVM inſulæ ſunt, ſcopulis ſimillimæ, V. priores Siculis hodie Aſini vocantur, IX. Mediæ, in orbis ſpeciem conglobatæ, Porcelli: ceteræ V. Formicæ: antiqua omnium appellatio, exiguitatem notans. Quà Sicilia Africæ opponitur, media inter vtramque " LOTOPHAGITES, quæ Meninx, & Menix, Mirmix Stephano. Duæ in eà olim vrbes, Gerapolis & Menix. Fazolarum III. Inſulæ ſequuntur, priſcis ſine nomine. " CERCINA Africæ continenti vicinior, vt pote, XVIII. M. paſſ. ab eà ſecluſa, circuitu patet LX. mill. paſſ. Nomen accepit ab oppido ſuo. Medium æquoris " PELAGIÆ III. ſeruant, inter Cercinam & Siciliam, deſertæ omnes, nec multùm inter ſe diuiſæ, Tarichiæ à Strabone videntur appellari. LAMPEDVSA cum oppido, nomen conſeruat, in ambitu habet, XII. mill. paſſ. à crebris coruſcationibus nomen accepit, iis enim inſulani toto penè anno inquietantur. LALENVSA & SCOLA voces tantùm, neque enim harum amplitudo & ſitus à quoquam, quod ſciam, deſcribuntur. CYMBALVM & CYMBALOTVM de gurgite attolluntur, ante promontorium Mercurij, quod in Africà eſt. Nec ab iis procul LANENVSIÆ totidem, quarum altera ſine nomine eſt, altera Mollium à nautis hodie vocatur. Inter Lilybæum & Mercurij promontoria, æquâ diſtantiâ fluctus ſupereminet COSYRA, Coſyrus aliis, Corſura Straboni, XXX. mill. circuitu. MELITA & GAVLOS, nunc Malta & Gozus, inter vtramque Syrtem Siciliámque occurſant. Diſiunctæ inter ſe, V. mill. paſſ. à Pachino promontorio, C. M. Melitæ circuitus LX. M. à Sidoniis, poſtea à Carthaginienſibus habitata; vrbem habet ſui nominis. Gauli circuitus XXX. mill. Ibi oppidum quoque Gaulos, Phœnicum colonia. In Ionio mari Catanam inter & Xiphoniæ promontorium " III. Cyclopum ſcopuli. Alias circa Siciliam Inſulas addit Plinius, GÆNEN, GALATHAM, LOPADVSAM, OSTEADAS, BVCCINAM ÆTHNÆ & PARAPINON ad Africæ littora vergentes.

* *
*

RECEN

RECENTIORA NOMINA SVPRADICTARUM Insularum, vrbiúmque & fluminum, & promontorium.

1 *Capo de la torre del Pharo.* [2] *Capo Boei.* [3] *Meßina.* [4] S.*Juliano.* [5] *Raso Culmo.* [6] *Oliuiero* Castello. [7] *Veria.* [8] *Traina.* [9] *Capo s.Vito,* vel, s.*Fradello.* [10] *Calatagirone.* [11] S.*Angelo*, s.*Philadelpho* aliis, Leandro verò, *Castello da Brolo.* [12] *Pittineo.* [13] *Caronia*: Nigro, *Siffalo.* [14] *cephalu.* [15] *Fontana Murata.* [16] *Solanto.* [17] *Palermo.* [18] *Ponte Potto.* [19] *Sferracauallo.* [20] *Garbolangi.* [21] S.*Bartholomeo.* [22] *Barbara,* Aretio, *Conterranea.* [23] *Trapani.* [24] *Marsalla.* [25] *Gange.* [26] *Salemo*, vel, *Terra di Pulici.* [27] *Bilici* incolis, Saracenis *Belich.* [28] *Carabi.* [29] *Caltabellota.* [30] *Terranoua.* [31] *Platina.* [32] *Gergento.* [33] *Camerata* Leandro, Fazello *Longobardo.* [34] *Alizo.* [35] Ibi nunc ædicula S.Ioannis. [36] *Porto Longobardo.* [37] *Scaramis* Siculis, Saracenis *Saracaramis.* [38] *Cabo Passaro.* [39] *Sarragosa.* [40] *Catania.* [41] *Tauernera.* [42] *Cantara*, Sarracenicè *Alcantara.* [43] *Birgi.* [44] *Drago.* [45] *Freddo.* [46] *Fauagnana, Chelbo* à Nautis. [47] *Saline.* [48] *Alicur.* [49] *Phelicure, Alicudie* Nigro. [50] *Stromboli.* [51] *Prosida.* [52] *Leuanzo.* [53] *Fauagnana.* [54] *Maretimo.* [55] *Gerbi.* [56] *Gamelara, Querquenes,* siue *Charcana.* [57] *Conigliari.* [58] *Li Faragliuni.*

CAPVT TRIGESIMVMSEXTVM.

Britanniæ & Hyberniæ littoralis descriptio, aliarúmque proximarum Insularum.

E Plin. l. 4, c. 16. Aubano Teutonico Cosm. lib. 3, c. 26. Pancir. in Notit. Occident. cap. 69. Ptolom. in I. tabul. Europæ, & lib. 2. Geograph. cap. 3. Strabon. lib. 4. Solino cap. 22. Monstero Cosm. lib. 2. Mercatore, Hondio, Ortelio tum in tabul. Cosmograph. tum in thesauro Geograph. Magino, & Polydor. Vergilio.

DESCRIPTIS Insulis, quæ circa Italiam, Galliámque, & Hispanias sunt, in Mediterraneo mari, ecce nunc ad Oceanum recurro, cuius cùm aliquot iam Insulas memorauerim, præcipuas tamen, Britanniam & Hyberniam omisi, hac de causâ, vt quæ sequuntur Europæ, per partes ordinémque, sine interruptione percurrerem, lectori fauens, ne subsultibus crebris perculsus, & veluti delusus, tractus continuos littorum obliuiscatur, dum nunc in Oceano, nunc in Atlantico, nunc in Mediterraneo mari inconsultius erro. BRITANNIA igitur à Britannis Galliæ populis dicta, clara Græcis Romanísque monumentis, inter Septentrionem & Occidentem iacet, triangulari, vt Sicilia, formâ, ab albis rupibus, quæ Insulam cingunt, Albion appellata, quã

Prydain,

Prydain, & Prydaniam vetustiores dixerunt. Troes eam quandoque incoluerunt, qui, Troiâ per Græcos vastatâ, Palladis oraculo digressi, classe in Britanniam venerunt, Gigantésque Insulanos necauerunt. Sub Valentiniani Imperio Saxones Angliæ reginæ auspiciis, occupatam Insulam Angliam dixerunt. Græcos quoque illic peruenisse, in Calidonio littore manifestat ara ab Vlysse erecta, litterísque Græcis inscripta. LXXX. & amplius M. pass. detinet, à Cantiis, ad Viruedrum promontorium, quâ ad littus nostrum, Germanicúmque obiecta extenditur: circuitus à Solino existimatur quadragesies octies septuaginta quinque millia passuum: tricies octies centena viginti quinque millia, Pytheas & Isidorus, apud Plinium, tradunt: cuius tempore Britanniæ notitia, Romanis armis, non vltra vicinitatem Caledoniæ syluæ propagata erat. At posteaquam magis explorata est, & in clariorem famam peruenit, circuitum eius, decies centenis & quinquaginta millibus, plusquam Pliniana, Solina dimensio animaduertit? lege apud Solinum, quadragesies octies centena septuaginta quinque millia passuum, & tum patebit Britanniæ circuitus. Insula ab ortu Germanico, à Meridie Britannico, ab occasu Occidentali, à Septentrionibus Hyperboreo, seu Deucaledonio pelago cingitur. Tria eius inæqualia latera, totidem promontoriis finiuntur: [1] Cantio, Heleno, & Orchâ. Primus eam Iulius Cæsar Romanis ostendit: proximam continenti partem, Claudius Imperio subiecit: Hadrianus, Calidoniam à Britanniâ muro segregauit. Constantinus Magnus, quinq; Prouincias fecisse ex eâ dicitur, Maximam Cæsariensem, Valentiam, Britanniam primam, Britanniam secundam, & Flauiam Cæsariensem. Britannia prima, à Tamesi ad Vallum extendebatur, nunc sub Angliæ nomine censetur. Secunda, quæ & Minor, nunc Scotia est. Cantium & Atrebatensis regio Maximam Cæsariensem facit: Flauiam, Vvest-Saxonum tractus, cum Vecti Insulâ: Valentiâ, hodie Cambria creditur. Inæquale triangulum ante oram Gallicam figurant promontoria, [2] Bolerium & Ocrinum, hodie S. Iustini. Quâ Germaniam respicit, altera triangulari partem, tria conficiunt promontoria, [3] Berubium, [4] Vieruedrum, & Orchas, seu Taruudum. Tertiam trianguli partem claudit, in Oceano Deucaledonio, [5] Epidium promontorium, ab Helenâ Constantini matre, postea Helenum appellatum. Tractus, quà Britannia Germaniæ & Galliæ vicinior est, sic describitur. Ocrinum promontorium, quod à Gessoriaco Morinorum (Galliæ populi sunt) littore abest, traiectu, L. M. pass. [7] Cemonem, siue Cenionem in mare mittit. Hinc [8] Sebasta, quæ & Legio secunda Augusta, Romanorum Colonia, [9] Tamarus fluuius, [10] Voliba vrbs, Isaca, & [11] Alaunius amnes, [12] Hammonis, Hamonis, vel Magnus portus, [13] Dunium, Durnaria Antonini;

Salmasius in Solinum.

Camdenus diligens huius littoris scrutator, ambitum eius 1836. millia passuum collegit.

nini: ante hoc oppidum [14] VECTIS Insula, quæ & Vecta, Straboni Vectisis, Romano Imperio per Vespasianum addita, dum sub Claudio Imp. militabat. Proximæ huic & aliæ Insulæ [15] CÆSAREA, cuius ambitus XXX.M. Incolæ algâ marina ad Solem siccata, pro ligno vtuntur: & [16] SARNIA, vbi Smiris lapis inuenitur, quo gemmarij, & vitrarij scindendis lapidibus vtuntur. Post Dunium, infra ostium [17] Trisantonis, Nouus portus, [18] Dauernum, & in [19] Cantiâ regione, Cantium promontorium. Ibi in Oceano Germanico Insulæ [20] Toliapis, & [21] Caunos, Counos Ptolomæi, syrtibus nunc obsita. At in littore supra [22] Tamesis ostia [23] Camudalonum, vel Camoludunum, Colonia Romana. Tamesim, Ptolomæus Iamissam, Dio, Hmensam vocat, malè aliqui [24] Idumaniæ confundunt. Post Camoludonum oppidum, quod alij Camulodunum, aliqui Camalodunon, Ptolomæus Legionem VI. Nicephoriam appellat, [25] Vvintonia, siue Venta, Belgarum Colonia, quam ideò Antoninus, Ventam Belgarum nuncupat: altius, in Tamesi ripis, Londinum, Londonia Bedæ, Augustam Trinobantum, Danieli Rogersio, contra Ptolomæum, qui eam ciuitatẽ Cantiorum facit. Sequuntur ostia [27] Garienni, & Abupi, qui nonnullis Abos dicitur: Bedæ, hodie Vmber. In ore Abi [28] Rutupiæ portus, Condituum oppidum, quod Maximam Cæsariensem vocitatum putat Pancirollus: [29] Ocellos promontorium, [30] Dunum & [31] Grambrantuicorum, sinus duo, cum [32] Vedrà fluuio, Angliam à Caledoniâ secernente. Iámque Scotiæ, siue Caledoniæ amnes, [33] Alaunus, [34] Tynna, [35] Diua, [36] Celnius, [37] Loxa, [38] Iláque, siue Ilea. Inter quos [39] Orrea, [40] Eboracum, [41] Alata castra, [42] Tamia, [43] Tuesis, Ennerlotha, & Ennernessa: ab Eueno II. Scotiæ Rege huius nominis, vltimæ duæ vrbes conditæ dicuntur, à nauibus, quæ ibi tutò morabantur, nomina acceperunt, naues enim Scoti *Enner* vocant. In eo tractu Promontoria sunt [44] Taizalum, [45] Berubium, Viedrum, & Orcas, siue Taruidum. In mari verò Insulæ, [46] OCETIS, quæ & Ocitis, SCANDIA [47] Dumna, Bergos, [48] Nerigon, [49] ORCADES XXX. quarum primaria [50] Pomonia, vltimáq; terrarum Romanis credita [51] Thyle, siue THVLE, vnius diei nauigatione à concreto pelago, quod alij Cronium vocant, semota, Graiis & Latinis celebrata carminibus. In ea quòd Sol longè occasurus exurgit, breues vtique noctes sunt, sed per hyemẽ, sicuti alibi, obscuræ, æstate lucidæ, quòd, per id tempus, iam se altius Sol euehens, quanquam ipse non cernatur, vicino tamen splendore proxima illustrat: per Solstitium verò nullæ, quòd tum iam manifestior, non fulgorem modò, sed sui quoque partem maximam ostentat. Ante Orcades in Deucaledonium Oceanum sese exonerant, Nanæus, & Itis. Tum sinus Volsas, cuius in littore, variâ vmbrarum ludit imagine, celebris inter fabulas historiásque

sylua

ſylua Caledonia, quam terminat [52] Longus fluuius promontoriúmque [53] Epidium: in cuius fronte EBRIDES ſunt Inſulæ, ad numerum XLIV. Quarum præcipuæ, Monais, [54] Monaœda Ptolomæi, [55] Maleos, [56] Ricina, Lodhus, Hyrtha, [57] Epidium, Ebuda, Ionéque, aliis, ab oppido, Sodorēſis inſula. VII. Iis proximæ [58] ACMODÆ, ſiue SILVRVM Inſulæ, Damonij promontorio obiectæ. In Scotia lacus prouectus ad famā, Ptolomæo Lelgouia, *Loumond*, vernaculè dictus, ſupra XXIV. M. in longitudinem productus VIII. in latitudinem. In eo XXX. Inſulæ, vicis, templíſque quondam nobiles. Piſces ibi Pinnis carent. Concitatur intrinſeco motu lacus, ventis ceſſantibus. Eſt & in eo mobilis Inſula, ad nutum vel fluctus, vel venti agitata, in antiquæ Deli ſpeciem. Iam quâ Britannia ab Hiberniâ ſeparatur, ab Epidio promontorio ad [59] Ocrinū, [60] Nouantū Cherſoneſus: inde tres ſinus Rerigonius, Vidogara, Lemannonius: flumina, Abrauannus, [61] Abrauannius Ptolomæi, [62] Deua, [63] Nouius, Tibius, qui & Tiſcibius, [64] Stucia, Touerobius, [65] ſiue Tuerobis, [66] Tobius, & [67] Ratoſtabyus. Oppida Carycta, [68] Leucopidia, Retigonium, Oxellum, [69] Epiacum, vel Apiacum, [70] Mancunium, aliquibus Mediolanium, [71] Iſcha, ſiue Iſcalis. Portus Setantiorū, & Herculis. Promontoria, [72] Caucanum, vel Ganganorum, Octopitarum, hodie S. Dauidis, Herculis, & poſt Ocrinum, Boleriū, Britanniæ finis. Iis oppoſita eſt Inſula HIBERNIA, nunc IRLANDIÆ regnum, ab hiberno cælo, etiam Ierna, & Iuernia dicta, Iuuerna Plinio, Iris Diodoro Siculo, Incolæ hodie Eryn vocant, Conſtantini Magni tēporibus Hibernia Minor appellata. Prima ante Britanniam promontoria, vnum ad Deucaledonium, alterū ad [73] Verginium mare, Rhobogdium, & Hieron, hoc eſt, Sacrum. Ab iſto ad aliud, fluuij, [74] Modonus, [75] Oboca, [76] Bubinda, ſeu Buuinda, & [77] Vinderius, ſiue Inderius. Ab Auellano condita eſt vrbs [78] Menapia, Menapiorum, deinde Anglorum Colonia. Sequitur [79] Iblana Metropolis Hiberniæ, [80] Iſamnium promontoriū, [81] Logiæ oſtia, [82] Pontana oppidum, intérque Rodogdium & Boreum promontoria, [83] Argita, & [84] Vidua: poſt vtrunque, [85] Libnius, [86] Suirus, [87] Daurona, Rauius, Libæus, [88] Auſoba, [89] Senus, Dur, & Iernus amnes, à quo Iuernia, & Hibernia Inſula, ciuitáſque [90] Iuernis: ſupra quā [91] Nagnata, vel Magnata. Poſt Notium promontorium, voluuntur in mare fluuij, Dobrana, & [92] Birgus. Habet Hibernia, ſecundum Camdenum CCCC. M. paſſ. in longitudine. CC. in latitudine. Ibi Erno lacus, XXX. M. paſſ. extenſus. Inſularum, quæ veluti vmbilici quidam ſeſe ſupra pelagus leuant, quod Hiberniam à Britanniis diuidit, nomina ſunt: poſt Acmodas, MAN, priſcis MONA, ſub Nerone virtute Paulini Suetonij, & Iulij Agricolę ſtipēdiaria Romanis facta huius vrbs antiqua [93] Bellus Mariſcus. MENAPIA, [94] SILIMNVS, vel Limnos, ANDROS, ſiue Edros, [95] AXANTOS, & [96] SIAMBIS.

In

In Germanico mari [17] GLESSARIÆ, Græcis, Electrides, ab electri copiâ. [18] HEMODES VII. contra Germaniam proiectæ in Codano sinu. Ex his CODANONIA, quam Teutones primi tenuêre, vt magnitudine alias, ita fœcunditate antestat. Quæ Sarmatis aduersæ sunt, ob alternos accessus recursúsque pelagi, & quia spatia, quibus inter se diuiduntur, modò operiuntur vndis, modò nuda sunt, aliquando Insulæ, aliquando continentis pars videntur. Supra, propius Sarmatiam, [19] OONÆ. Has omnes Insulas à Græcis habitatas, ipsæ locorum, vrbiúmque, & fluminũ denominationes indicant, ibíque Iasonem appulisse anonimus Poëta, apud *Hondium, testatur, dum introducit Hiberniam sic loquentem.

In Atlante Maiore tab. 5. Hiberniæ.

Illa ego sum Graiis olim glacialis Jerne
Dicta, & Iasoniæ puppis benè cognita nautis; &c.

Syluis Hibernia quondam obsita, Insulæque circa littora eius iacentes: crebris cellulis postea culta est, mox & vrbibus. Celebris est, ob Regum Scotiæ sepulturam, Insula Mula, MALEOS Ptolomæo, metallis abundans, mari autem margaritis fœcundo.

NOVA NOMINA LOCORVM, VRBIVM, fluminum, promontoriorum, Angliæ, Hiberniæ, & aliarum Insularum.

1 *Nortforland.* [2] *Lands End,* id est, Finis terræ. [3] *Dunis Bei.* [4] *Hoya.* [5] *Duugisbehead.* [6] *The mul of Canteri.* [7] *Vale,* aliis, *Vvallemouth.* [8] *Leskerd.* [9] *Tone.* [10] *Bodman.* [11] *Haleni.* [12] *Portsmouth.* [13] *Dorchestre.* [14] *Vvichr.* [15] *Gerzey.* [16] *Garnsey.* [17] *Soutampton.* [18] *Douuers.* [19] *Kent.* [20] *Sheppie.* [21] *Goeyinge,* seu, *Canuey.* [22] *Themps,* nostris, *Tamise.* [23] *Vvestcestre,* aliquibus, *Clocestre.* [24] *Stone.* [25] *Vvincestre.* [26] *London,* nobis, *Londres.* [27] *Grent.* [28] *Sandvvich.* [29] *Kellensey.* [30] *Crecke as Dunesbay.* [31] *Gesboro.* [32] *Tvveda.* [33] *Northtyne.* [34] *Tyne.* [35] *Vvanspeck.* [36] *Ale.* [37] *Firth.* [38] *Vvisle.* [39] *Forfaire.* [40] *Yorcke.* [41] *Edinburg.* [42] *Tanea.* [43] *Bravvick.* [44] *Buquebamnesse.* [45] *The Cap cornvval.* [46] *Sandes,* vel, *Ranalsda.* [47] *Vvays.* [48] *Normegen.* [49] *Orknay.* [50] *Mainland.* [51] *Schetland,* vel, *Tilemarck.* [52] *Lough.* [53] *The mul of Canteri.* [54] *Man.* [55] *Mula.* [56] *Raclina.* [57] *Ila.* [58] *Levves.* [59] *Sorlinges,* nautis Anglis, *Sylley.* [60] Canter, Mercatori *Ardemouthead,* Villanouano, *Cochermouth.* [61] *Riam.* [62] *Dee.* [63] *Nijd.* [64] *Seynt.* [65] *Abedeni.* [66] *Tovve.* [67] *Vsk.* [68] *Caerleys.* [69] *Papcastle.* [70] *Manchester.* [71] *Excestre.* [72] *Bangar.* [73] *Mor Meridh;* Canalem S. Geogrij Latinè nunc dicimus. [74] *Slaine.* [75] *Vvinkiligello.* [76] *Banda.* [77] *Bay of Knocfergus.* [78] *Vvaterford,* aliis, *Vveiford.* [79] *Dublyn.* [80] *Pormuck.* [81] *Lough Foile.* [82] *Droghedaja,* vel, *Drogheda.* [83] *Banney.*

[13] Banney. [14] Chrodagh. [15] Bay of Siegah. [16] Shouur. [17] Auen Mor. [18] Bay of Galuuay. [19] Shenyn. [20] Dunckren. [21] Connagthy. [22] Baroo. [23] Beaumarish. [24] Limen. [25] Ushant. [26] Sayn. [27] Hetlant, Scetlant, Fare. [28] Seelandt, Fuynen, Langlant, Muen, Falster, Loylant, Femeren. [29] Alandt.

CAPVT TRIGESIMVMSEPTIMVM.

Germaniæ antiquæ littoralis descriptio, Sarmatiæ quoque, & Scythiæ Europææ, Tauricæque Chersonesi, & Cimmerij Bospori, cum vicinioribus Insulis.

GERMANIA Europæ regio amplissima, Rheno fluuio à Galliis diuisa, à Rhetis Pannonibúsque Danubio, à Sarmatis Dacísque, mutuo metu, & montibus separata, quâ in Oceanum vergit, collecta in arctum, sequentibus vrbibus, fluuiísque & portubus littus suum ornat & distinguit. Fluuij post Rhenum mari se maritant, [1] Manarmanis cum portu, à parte FRISIÆ Maharna, olim nominatus: [2] Vidrus Groningam hodiernam interſecans; [3] Amasius, siue Amisius, Bructerorum, per Drusum debellatorum, sepulchrum: [4] Visurgis, qui & Visuris, & Bisurgis, & Visurigis, & Vesatis, & Itargis, & Iturgis: [5] Albis

E Strabon. lib 7. Ptolom lib 2 c. 11. lib. 3. cap 5. Ortel. Mercator. Aubano, Munstero Arriani Periplo Stukio. Mela l. 3. c. 3. & 4. Magino. Alias Manarmanis.

[5] Albis deinde. Inter Rhenum, & Vidrum Busacteri, quorum vrbs [6] Naualia: istos cum Bructeris multi confundunt, populis [7] orientalis Frisiæ, qui nunc Brockmerlandij. Inter Vidrum & Amasium [8] Frisij occidentales, eorúmque ad Germanicum mare paululum ab orà remotum oppidum [9] Phileum: terra multis impedita fluminibus, inter quæ, Iadera est, vulgo Iada. Inter Amasium, & Visurgim, Cauchi parui; inter Visurgim & Albim Cauchi maiores. Illi hodie Frisij, Groeningenses, isti, Bremenses, & Luneburgenses appellantur; quorum vrbs [10] Phabiranum nouæ Saxoniæ. Post Albim, habitant Sigulones, Sabalingij, Iudtlandos Peucerus putat, Cobandi, Chali, [11] Cimbri, Marij Romani Consulis victimæ, Phundusij, & Charudes. Cimbrorum extremitas, & Cimbrica Chersonesus, nunc Iuttia, SAXONVM Insulas, ALOCIASQVE à Scandià minori & maiori diuidunt. Inter Albim Cymbricámque Chersonesum [12] Codanus ingens sinus, magnis paruísque insulis refertus: præcipuæ sunt, III. SCANDIÆ minores, quarum hodiernæ appellationes, Fionia, Hallandia, & Blekingia. Maiorem SCANDIAM, ab oriente Balticum mare, ab occidente, Codanus sinus sustinent, nunc Scania dicitur. Insulam esse, contra Ptolomæum, negat Maginus, affirmatque peninsulam esse immensæ magnitudinis, Balthiam, Basiliam, & Vergion antiquis appellatam, Procopio vero Thulem. Æquor ibi, quod gremio littorum excipitur, nusquam latè patet, nec vnquam mari simile, verùm aquis passim interfluentibus, ac sępè terras transgressis, vagũ atq; diffusum, facie amnium spargitur, nunc littoribus, nunc aggeribus superciliisq; terrarum, sese curuantium, impeditum. Recessus eius extremos ad meridiem & occidentem Saxones occupant, quorum vrbs [13] Marionis altera, & fines eorum terminans [14] Chalusus amnis. Hinc Pharodini, siue Parodini, Sidini, Rutiklij, Auxones, & Teutonoarij, horum terras incolunt hodie Inferioris Saxoniæ populi, Meckelburgenses, Pomerani, & Vandali, seu Vandili. Oppida antiquissima, [15] Laciburgium, [16] Bunitium, & [17] Rugium. Flumina, [18] Sueuus, [19] Viadus, & [20] Vistula. Ante has gentes, ignotæ antiquis Insulæ, IVLINA, VSEDONIA, & RVGIA. Post Vistulam, SARMATIA incipit, intus, quàm ad mare, latior. Populi maritimi ad Venedicum sinum, Githones, Venedésque, qui postea, Borussi, mox Prussi dicti sũt, & Hossij, quos [21] Chronon, [22] Rubon, Turuntus, & Chersinus alluunt. Sequuntur AORSI, aliàs SCYTHÆ degeneres, & à seruis orti, cum Agathyrsi, Sali, Careotæ, Carbones, Pagyritæ, Samogitæ, Massouij, Lituani, & Mosci, solis nominibus olim cogniti. Sic Sarmatia tot populos complexa, in Scytharum, penè etiam & Germanorum confinia, & nomen pertransiens, à Septentrionibus Oceano, à meridie Mysia & Dacià, ab occasu, Vistulà amne, ab oriente Tanai, Mæotide & Pōto terminatur.

De populis & regionibus ad mare versus Septentrionem positis, quæ nomine tenus antiquis cognita fuerunt, vel prorsùs ignorata, dicemus libro sequenti.

Sed

Sed antequam ad Sarmatiam Europæam transeam, quæ duobus amnibus Tanai, & Tyrâ concluditur. Non omittenda est GOTHIA, omnium Insularum, exundâti gentium variarum examine, celebratior; hæc in Venedico sinu, ante Chersini ostia iacet, mater Gepidarum, Rugiorum, Vandilorum, Longobardorum, Herulorum, Turcilingorum, Hunnorum, Vinulorum, Visigothorum, Ostrogothorum, & Gothorum, infesta & formidata terris nomina. Igitur Sarmatia, quæ ad Mæotim sita, fluctus respicit, [23] Tanais, qui & Sylis, & Amazonius, cum vrbe eiusdem nominis ad ostium eius sita, Insuláque duplici alueo cincta, quam Græci habitatores Alopetiam vocauêre, quasi Vulpium insulam. Littus proximum Tanai Roxolani incolunt, cum Bastarnis; Russios & Ruthenios hodiernos multi existimant. Horum vrbs prima Carœa. Inde post Poritum amnẽ, [24] Iazyges incipiunt, quorum ciuitas ad [25] Mæotim [26] Hygris, media inter Poritum & Lycum flumina: sicut Lucus Dei, inter Lycum & [27] Agarum, qui vicinum promontorium de suo nomine insigniuit. Ab eo paludes Mœotides desinunt, incipítq; Buges palus, aliàs Bycis: ibi [28] Lianum, Acra, & Cnema ciuitates: fluuij Gerus, Bycus, & Pasiastus, Pasiascus Ptolomæi, cuius impetum [29] Taurica Chersonesus sustinet, prohibétq; in Carcinitum sinũ labi, opposito breui Isthmo. Propè Pasiastum, Heraclium Heracleotarum colonia, Zenonis promontorium, cum alio, cui nomen [30] Parthenij, & templo Virginis. Hinc [31] Cimmerius Bosporus intersecat terras, incertùm; an à Mœotidis palude, an verò ab Euxino aquas accipiat. In hoc tractu Milesij [32] Panticapæum, vel Panticapæam cõdiderunt, metropolim Bospori. Tyrictatæ author ignoratur, & Myrmecij, commune cum promontorio proximo nomen. Post [33] Nympheum, & [34] Theodosiam Milesiorum coloniam, Diámque, [35] Istrianus amnis, Corax promontoriũ, Lagira, vel [36] Lagyra, [37] Arietis frons promontorium, à Græcis Κριοῦ μέτωπον, ϗ Ρριξαδα, forsan Φριξαδα, ab ariete Phryxi, vel à figurà, frontem arietis præferente. [38] Charax oppidũ, Naubarúmque, & [39] Ctenis portus ad Halmirin, siue Halmitida lacum. Infra [40] Symbolorum portus, στενόστομος, hoc est, angusti oris, Palacia vrbs, Dandaca, supráque Carcinitem sinum, qui Nigropolitanus hodie dicitur, [41] Eupatoria, à Diophanto, Mithridatici exercitus ductore, condita, nec multo post desolata, restauratáque à Pompeio Magno, à quo Magnopolis, & Pompeiopolis nuncupata est. Inter Bycin paludem & Carcinitem sinum, Tauricam Chersonesum Isthmus terminat, reliqua ambiuntur mari. Inde terræ Tauroscytharũ nunc fluctus admittunt, nunc admissæ fluctibus, contortà caudà verberant, repellúntque irascentes. Fecit nomen sinui, Carcinius fluuius, maior [42] Hypane, vterque autem [43] Borysthene minor, [44] Olbiam Milesiorum

De vtraque Sarmatia, fuse scripsit Alex. Guagninus.

vrbem allun,dúmque intrat pelagus, Insulam facit, de suo nomine: infra quam [45] Leuca, seu Peuce Achillis. Hanc à Thetide matre Achillem accepisse Poëtæ fabulátur, Græcis Δρόμος Ἀχιλλέως, quòd Achilles, cùm infestà classe mare Ponticum ingressus fuisset, victórque euasisset, ibi ludicro certamine celebrauerit victoriam, nautico cursu se ac suos exercens. Ab extremo Carcinites sinu, ad Borysthenis ostia, vrbes sunt, [46] Cephalonesus, quam alij exiguam Insulam volunt, vocántque Cephalonnesum, Bonus portus, Noua mœnia, Tamyraca, siue Hypacyrno: infráque ad [47] Axiacem fluuium, Physca & Arpis. Tum [48] Tyras, & Ister, siue Danubius amnes, Misiæ Inferioris initia.

NOVA NOMINA.

1 Campen. [2] Groeninghe diep. [3] Ems. [4] Vveser. [5] Elbe. [6] Svvol. [7] Oostfrisen. [8] Vvestfrisen. [9] Groeninghen. [10] Bremen. [11] Iuytlanders. [12] Belts. [13] Lubeck. [14] Eyder. [15] Rostock. [16] Sund. [17] Humburg. [18] Spre. [19] Oder. [20] Vveisel. [21] Czise. [22] Duina. [23] Tana. [24] Iaz. [25] Mar del Zabache. [26] Sabardi. [27] Gezara. [28] Salinea. [29] Perocopska. [30] Rosaphar. [31] Stretto di Caffa. [32] Vospero. [33] Cyprico. [34] Caffa. [35] Calamita. [36] Giriconda. [37] Famur. [38] Cacagioni. [39] Saline. [40] Sibula. [41] Perocopia. [42] Bog. [43] Dnepr Guagnino, aliis *Niper. [44] Strapenot. [45] Fidonisi. [46] Rubea Isola. [47] Ockakou. [48] Nester.*

CAPVT TRIGESIMVMOCTAVVM.

Descriptio oræ maritimæ à Danubij ostiis, ad Nesi ostia, cum Insulis proximioribus.

Ex Arriani Periplo, & eius commentator. Stukio. Ptolom. Geogr. l. 3. cap. 10 & 11. Strabone lib. 7. Plin. l. 4. c. 11. & 12. Mercat. & Ortel.

DANVBIVS sex ostiis in Pontum abit, primum ostium exile ψιλὸν, Triagola vocatur, & Psilon stoma: Secundum Borion stoma: Tertium Pseudo stoma, insulam faciens Conopona Diabasim, quæ & eodem nomine cum suo ostio appellatur: Quartum Calon stoma: Quintum Ἄρηος, καὶ ἄρηκος. Inaricium, & Naracum: Sextum Ieron stoma, sacrum ostium. Addunt Marcellinus, Statius, & Mela, septimum ostium, sed illud languidum, nec perpetuum, Spireo stoma. [1] Danubium Scythæ Matoam, Græci Ἄσιον, innoxium vocauerunt. Incertum an Ister dictus sit, ab Istriâ quam alluit, an Istria ab Istro flumine, cuius dextra ripa Romana, sinistra Barbarica fuit. Ab vltimo Istri ostio, Bosporum Thra-

cium

eium versùs, [a]Istria vrbs à Milesiis ædificata, Istropolis Melæ, ad promontorium Pterum Mysię Inferioris, cuius præter Istriam maritimæ vrbes sunt, [b] Tomus, Tomea, & Tomi, appellata, à dillaceratione Absyrthi Medeæ fratris, cuius nomen proximus fluuius sibi vendicat. Hæc exilio Poëtæ Nasonis nobilitata, authores habet Milesios, si aliis authoribus fides est, Tomyrin Massagetarum Reginam. Calantram, siue Calatim, quæ antea Acerætis dicebatur, Heraclienses condiderunt. Hinc Caria portus, mox Tetresias, quæ Tritonice & Tiristris: Bizus, à Lucullo vastata: [c]Crunos, siue Crulios, à salientibus aquis dicta, postea Dionysiopolis appellata: Messembria, antea Menobria, Megarensium Colonia: Anchialus castellum, ab Apolloniatis conditum, postquam vetus Sardanapali corruit. Propè, Milesij Apolloniam ædificauerunt, LXXX. M. à Bosporo Thracio, ex quâ M. Lucullus Apollinem aduexit, dicauítque Capitolio. Nomen à Dei celebri templo, cultúque accepit: ibi Argonautæ aram Apollini statuerunt, ad promontorium Cetirizin, infra [d]Naulochum Messembriorum castellum, ripásque [e]Panisi. His Thracia proxima est, eáque à Pontici lateris fronte vsque ad Melanis sinum. Alij ab Anchialo oppido initium sumunt, putántque Apolloniam Thraciæ vrbem, non Mysiæ esse: à quâ Chersonesus oppidum, oppositum Æmo mõti. Infra Aulæi mœnia, Andriaca, nunc Gatapolis, Thinias cum promontorio, Halmydissum littus, quod & Salmidessum, Philopolísque ad promontorium Philiam, proxima Daphnæ portui, Arginorióque promontorio. Et hæc est descriptio lateris Europæi ad mare Euxinum, dictum quasi Axinum, hoc est, inhospitale, à barbarie vicinarum gentium, nunc mare Maius appellatur. Hìc mare non vt alibi amarum, Mœotidis influxu, & mixtione plurimorum fluminum.

Apollon. lib. 2.

Hîc clauso miscentur flumina Ponto,
Vimque Fretum multo perdit ab amne suam.
Huc Lycus, huc Sagaris, Penéúsque, Hypanúsque, Cratésque
Influit, & crebro vortice tortus Halys:
Partheniúsque rapax, & voluens saxa Cynapes
Labitur, & nullo tardior amne Tyras:
Et tu fœminea Thermodon cognite turbæ,
Et quondam Graiis Phasi petite viris:
Cúmque Borysthenio liquidissimus amne Dyraspes,
Et tacitè peragens lene Melanthus iter.
Quique duas terras Asiam, Cadmíque sororem
Separat, & cursus inter vtranque facit.
Innumerique alij, quos inter maximus omnes
Cedere Danubius se tibi Nile negat.
Copia tot laticum, quas auget, adulterat vndas,

Ouidius 4. de Ponto.

Nec patitur vires æquor habere suas.
Quin etiam stagno similis, pigræque paludi,
Cæruleus vix est, diluitúrque color.
Innatat vnda freto dulcis, leuiórque marina est,
Quæ proprium mixto de sale pondus habet.

Thracio Bosporo adiacent Insulæ ' CYANEÆ, quæ Symplegades, & Planctæ, & Phineidæ, & Syndromades, & Synormades, & Petræ viuæ, & Planetæ, quasi mobiles & erraticæ vocantur. Symplegadum appellationem fecit, coëuntium species: Cyanearum, terræ color cyaneus, & subnigricans. ' In ore Bospori, aliis, Bosphori, quà Darius ex Asiâ in Europam copias ponte transmisit, ' Byzantium, Lacedæmoniorum opus, ductore Pausaniâ: ampliata per Constantinum Magnum, restauratoris nomen acceptum conseruat: aliquando Agios, Æthusa, & Lygos appellata. Antoniæ nomen diu non seruauit, quod indiderant Impp. Seuerus, & Antoninus Seueri filius. In Alexandri Seueri numo non Antonia, sed ANTONEINIA BYZANTION SEBASTA: æterna, regia, secunda Roma, Noua Roma, & Augusta cognominata. Vicinum promontorium Chryseon Ceras, hoc est, Aureum cornu, doctissimo Salmasio nostro emendante nuncupatur, cùm antea Chrysoceras vno nomine vocaretur. Aureum, à capturâ thynnorum, vnde piscatores ditescunt: cornu, quòd multis ramis in sinus reductis, scindatur, adinstar cornu cerui. In '' Propontidem aquas suas euoluunt, Batinias, Pydaras, & '' Atyras. Ex duobus vltimis Ortelius vnum facit. In hoc littore Thasium & Parium Parij condiderunt: '' Selymbriæ, quæ Selybria, & Olybria, & Eudoxiupolis dicitur, incertus est author. Galatam, quæ nunc Pera, Galli nostri Brenno Rege ædificauerunt: desertam, nouis colonis Genuenses impleuerunt. Sunt qui Peram, accessione nominis proximiore, Perinthum vrbem antiquam putant, olim Paraliam, & Mygdoniam, & Heracleam appellatam, collocatámque ad Aræi fluminis ostium. Sed cùm Galata vicina sit Constantinopoli, Perinthus remotior, Galatam Peram hodiernã existimauerim. Ab Aræo, Pactya vrbs, & Chersonesus, Propontidis finis. In Propontide Insula est '' PROCONNESVS, Plinij Neuris, Stephano Alone, & Prochone. Sequitur '' Hellespontus, VII. stadiis Europam ab Asiâ diuidens. Ibi Calliopolis, corrupto nomine, pro Gallipoli, Gallorum coloniâ, quam appellationem nunc castigatior recipit: Cardia, Caridia hodie vocatur. Nomina mutauerunt prisca in totum, '' Cælon, & '' Mastusia: in extremo Chersonesi, vel Cherronesi, nihil præter * Cynossema, siue canis, in quam versa Hecuba, tumulum: stationem Achæorum, Turrim delubrúmque Protesilai, & oppidum Elæum post se admittens. Sestos Abydo opposita durat adhuc sub antiquo nomine, amoribus

* *hoc melius in Asiatico littore, quam in Europæo, vt infra.*

tibus Leandri famosa. Inde Melanis, Latinis Niger, sinum facit, adoptátq; in nomen suum: hîc, [17] Ænos ciuitas, Poltyobria, Straboni, ab Æneâ condita, à quo, in eo littore, Polydori tumulus extructus est. Ortaguream, quæ & [18] Maronia, & Maronea, [19] Hebrus alluit, portúmque tentoris facit, supra [20] Bistonis lacum, oppidúmque [21] Abderam, eodem tempore, quo Tinda, siue Tirida à Chalcidensibus, per Clazomenios & Teios ædificatum, nuncupatúmque à Diomedis sorore Abderâ. Hyginus, Diomedis famulum authorem putat, Tzetzes, Herculem, Diomede occiso. Clazomenem dictum quoque volunt, à Clazomeniis colonis, XXXI. Olymp. quâ & Lampsacus, constructa. Hebrum prouexit ad famam, caput Orphei detruncatum: Abderam verò, claram fecit Democritus eiuis, quam Porsulim, Imparim, & Pyrsum, postea Maximianopolim vocatam, aliqui tradunt. Tandem Thraciam claudit [22] Nessus, Herodoto. Nestus amnis, intemeratâ etiam nunc appellatione. Ante Hellesponti angustias, exigua Insula, TENEDVS, Hydrusa Aristoteli, ab aquarum copiâ: Ægeum mare à meridie sustinet, quod in immensam altitudinem expansum, hinc Thraciam Europæ regionem, indè Asiam Minorem fluctibus suis pulsat. Vrbem admittit Æolicam, & portus duos, templúmque Apollinis Sminthei. Antiquitatis honor est, conseruatio nominis. Olim Calydna, & Leucophrys appellabatur. [23] LESBVM, ab vrbe præcipua, Mitylenem dixerunt. Antiquiora nomina sunt, Hemerte, Ægira, Pelasga, Æthiope, & Macaria. Eam Issam, etiam Lycophron vocat. Ibi Pyrrha, Eressus, Metimna, & Antissa vrbes: promontorium Sigrium. Propior Thraciæ, ante ostia Nigri & Hebri, [24] IMBROS, Mercurio sacra, cum vrbe: sicut & [25] THALASSIA, quæ ante Nessum: hanc Plinius Thassum, Æriam alij, & Æthriam, & Ogygiam, & Chrysam, dictam scribunt. Remotior à continenti [26] LEMNOS, Vulcano consecrata, à filia Thoantis, loci Regina, Hypsipylæa quondam nuncupata. Primi eam Cares habitauêre, à duabus vrbibus, Myrinâ, & Hæphestiâ, Dipolis vocatur in Etymologico. Vicinior terris [27] SAMOTHRACE, cum vrbe: Dardania, à Dardano, Iliensium Regum parente, dicta: ab incolis Thraciis, primò Thracia, à Samiis deinde occupatoribus, Samothracia. Eius tria sunt promontoria, Posidonium, Cantharius, Ampelus. Appellationem [28] Ægeo mari dedit scopulus inter Tenedum & Chium Insulas, AEX nomine, à specie capræ, quæ ita à Græcis appellatur, repentè è medio prosiliens mari. Eum scopulum, inter Insulas Cosmographi reponunt, putántq; aliqui, non ab eo, pelago nuncupationem factam, sed ab Ægeo Thesei patre, qui in eo periit, vel ab Aëga vrbe Eubeæ, vel à caprâ Percaniâ, vel ab Ægeâ, Amazonum Regina. Ægei pars, [29] Myrtoum pelagus appellatur, ab Insulâ exili, quæ à Geresto, Macedoniam

petentibus

petentibus aſpicitur, haud procul Eubœæ Cariſto. Romani hęc maria duobus nominibus vocant: Macedonicum, quod Macedoniam & Thraciam attingit: Græcienſe, quod Græciam. Euxino circuitum Varro facit, vicies ſemel L.M. Corn. Nepos III.M. L. adiicit. Artemidorus vicies nouies XIX.M. Agrippa XXXIII. LX.M. Mutianus XXVIII. LXV. M. Mœotidis paludis circuitus putatur, XIV. VI.M. ab aliis XI. XXV. M. Spatium Helleſponti & Propontidis ad Boſporum Thracium, CLXXXVIII.M. A Chalcedone ad Sigæum CCCLXII.M. Inſulæ Propontidis ante Cyzicum, ELAPHONESVS, de quà ſub Proconneſi appellatione, diximus. OPHYVSA, ACANTHVS, PHOEBE, SCOPELOS, PORPHYRIONE, ALORE cum oppido, DELPHACIA, POLYDORA, & ARTACÆON. Eſt & contra Nicomediam DEMONESOS. Ante Antiochiam & fauces Rhyndaci, BESBICOS: XVIII. M. circuitu. ELEA, RHODIVSSÆ duæ, EREBINTHVS, MEGALE, CHALCITIS, & PITYODES. Circuitur Mitylene, LXVI.M. Imbros, LXXII.M. Lemnos, XXII.M. Samothrace, X.M.

NOMINA RECENTIORA.

[1] *Donau.* [2] *Groſſea.* [3] *Tomiſnar, Kionia* Ciofano. [4] *Varna.* [5] *Coſacho.* [6] *Laniza.* [7] *Pauonarc* barbaris *Jarcazes.* [8] *Stretto di Conſtantinopoli, Bogazin* Turcis. [9] *Stimoli*, hodiernis Græcis, *Stambol* Turcis, *Czarigrad* Slauis. [10] *Mar di Marmora.* [11] *Acqua Dolce.* [12] *Selyos.* [13] *Marmora.* [14] *Stretto di Gallipoli.* [15] *Guiſa.* [16] *Jadena.* [17] *Enio.* [18] *Marogna.* [19] *Mariſa.* [20] *Golfo di Aſproſa.* [21] *Polyſtilo.* [22] *Caraſou.* [23] *Metelin.* [24] *Lembro.* [25] *Taſo.* [26] *Stalamine.* [27] *Samandrachi.* [28] *Archipelago,* Turcis *Acdeniz*, hoc eſt, Mare Album. [29] *Mar di Mandria.*

CAPVT

CAPVT TRIGESIMVMNONVM.

Cetera Ægei maris littora cum Insulis.

NFRA Nessum Macedonia est, quondam Migdonia, Edonia, Emathia, Pæonia, Pieria, Æmonia, & Macetia. Ab occasu Ionio mari, ab Oriente à Nesso ad [1] Maliacum sinum decurrit, secundùm hanc descriptionem. Post Nessum Neapolis, OEsima, Posidium, sinus cum oppido Cermoro, Amphipolis, & terminus olim Macedoniæ, Strimon fluuius, in sinum [2] Edonicum labens. Proximum Strimonis ostio Arethusa castellum, [3] Santira, vel potius Stagyra vrbs, Panormus, Athos mons, à Xerxe Persarum Rege continenti abscissus. Ambitus radicis CL. M. oppidum in cacumine, Acrothon. Hodie Athos, Mons Sanctus, proximúmque promontorium, Caput Montis Sancti, olim Nymphæum vocabatur, à quo [4] Singiticus sinus incipit,

E Strabone, Ptolemæo, Gerbelij Græcia, Pausania, & Magino.

 cipit,

cipit, in cuius arcu, Athoſa promontorium, Stratonice, Hadriano reparatore,[5] Hadrianopolis appellata: Achantus, Iſtria, Graſtonia, Heraclea, Caſſera, Singus, à quo Sinui denominatio, cuius alterum cornu facit Ampelus cum vrbe Derrâ, vnde alter Sinus, ab vrbe Torone,[6] Toronaicus appellatus. Oppida ibi Phiſcella, & Soggoſtedes:[7] Cherſoneſi deinde dorſus, & promontorium[8] Canaſtræum, portúſque Copos: cui vicina eſt Inſula SCYROS, Neoptolemi patria, eodem nunc quo olim nomine. Ante in Iſthmo[9] Potidæa, poſtea Caſſandria appellata, factáque Romanorum Colonia ſub Auguſto. Hinc Sinus[10] Tharmaicus, ſiue Thermaicus, nunc ab vrbe Theſſalonicâ, Salonichus appellatus. Hæc olim Halia, poſt Therma, vnde ſinui appellatio. Circa oſtia Chabrij,[11] Echedori,[12] Axij,[13] Lydij,[14] Aliacmonis, Pharybi, &[15] Penei fluuiorum in eum Sinum ſeſe exonerantium,[16] Egonis promontorium: vrbes, Dicæa Scione, Pidna, Dion Colonia,[17] Olympus,[18] Oſſa, &[19] Pelius montes, Gigantum prælio à Poëtis famoſi. Extremitatem terræ longo tractu ſubeuntis æquor, occupat[20] Magneſia, Theſſaliæ promontorium, ſicut &[21] Sepias, & Æantium. Oppida, Ormerium, Pyrrha, Methone, Olizon, Melibæa, Philoctetis patria. Rizus, Erymne, Homolium, Orthe, Theſpiæ, Pelinna, Tomiciæ, Acarne, Cranon, Gyrthon, & Iolcos. Eſt & ſinus[22] Pelaſgicus, ſiue Pagaſicus, à Pagaſis, vbi Argos compacta dicitur, vocabulo deducto: Pagaſæ nauale Pherarum, vt Demetrias, à Demetrio Poliorceta condita, nauale alterum, nimirum Regum Macedoniæ. Infra Pelium montem celebrantur Pharſaliæ campi, pugnâ inter Iulium Cæſarem & Pompeium Magnum celebrati, & poſt[23] Poſidium promontorium, vrbes,[24] Lariſſa, olim Argos, Echinus,[25] Sperchia,[26] Thebæ Pthiotidis, &[27] Sperchius amnis,[28] Theſſaliæ finis, quæ pars Macedoniæ fuit In Pelaſgico ſinu Inſulæ tres,[29] SCYATOS,[30] PEPARITHVS, quæ & Euonus, &[31] SCOPELOS. A Sperchio amne incipit Achaia, Hellas Ptolomæi, hodie Romania Alta, Magino Liuadia, terminatúrque Iſthmo Corinthiaco, quà Eubœam ſpectat, reliqua enim pars Corinthiaco ſinui incumbens, in Peloponneſo deſcribetur. Sequentes vrbes, promontoria & fluuios miro Naturæ ordine diſpoſitos habuit, vnde Ægialos dicta. Hìc primùm occurrit Boagrij oſtium, aliàs Manes appellatum: ſequuntur oppida, Larymna, Thronium, Alope, Naricium, Scaphia, ſiue Scarphya, & Scarphea, & Pharigæ nuncupata, Locridíſque emporium, & Opuntiorum nauale, Cynus, in ſinu Opuntino, vbi & Cnemides oppidum aliud Locrorum. Tum Phocidis vrbs vna maritima, Daphnus. Deſcendunt inde in æquor fluuij Bœotiæ, quę Achaiæ Regio eſt, Cephiſus, Iſmenus, & Aſopus.

Hanc

Hanc Regionem Phœnices, Cadmo duce, iamdudum tenuerunt: littora nunc rescissa, nunc fluctus mordentia, vbi Aulis, Græcorum classe in Troiam paratâ celebris, oppidum Tanagræorum cum portu L. nauiũ capace: Antedon, Phocę, & in intimis [32] Oetei sinus, [33] Oropus, & Sacer portus, qui Delphinium dicitur, cum [34] Sunio promontorio. Est & Græa locus Oropo vicinus, & fanum Amphiarai, & Narcissi Eretriensis monumentum, Sigelum dictum. In Atticâ, quæ portio est Achaiæ, Bœotiæ iuncta, [35] Megarico in sinu vrbs Megara, cuius Nauale Nisæa, infra Hyphormum portum [36] Munichiæ, [37] Pyreæum Athenarum nauale, Illissi ostia, portum Schœnum, oppida duo, Cremyona, & Scyronia saxa. In eodem sinu, versùs Sunium promontorium, [38] Eleusis, Cereri sacra, & [39] Athenæ, Cecropis opus, nunc tantum piscatorum casæ: & in Atticæ montanis ad mare, Laurion, locus olim argentifodinis nobilitatus. Phalera portus, montésque duo, Cerata, hoc est, cornua dicti, Atticam à Megaride diuidunt. Hic Isthmus Corinthiacus Peloponnesum ab Achaiâ breuissimo terrarum obiectu discriminans, Ægeúmque pelagus Ionio misceri prohibens: dictus à Corintho nobilissima vrbe, medium Isthmi occupante, quæ antea Ephyrea vocabatur, à Sysipho latrone primùm condita, post à Corintho, Orestis filio restaurata, vltimi nomen seruauit. Nescio quid * fluctus in Ægeo mari ab Achaiâ MACRIN Insulam diuidit, hæc & Abantis, & Aulis & Hecateia, & Oche, & Ellopia dicta est, notiore autem nomine [40] EVBOEA, à Thracibus habitata, CCCLXV. M. pass. circuitu. Quà imminet continenti, grandi fronte procedens, contra Boagrij & Asopi ostia prouecta, vbi sinus Oetheus, qui & Euboicus, spatiosis littoribus has vrbes sustinet. Post [41] Cenæum promontorium, Nesos, alias [42] Atalantes, Pyrrha, Porthmus, Ocha, [43] Ædipsus, siue Ædepsus, ab Ellone Iouis filio constructa, intérque Cerona, Nuleúmq; fluuios, & Euripum, Aristotel. morte cognitũ, Metropolis Eubœę [44] Chalcis, ab Atheniensibus ante bellum Troianum ædificata, regnante Athenis Cecrope. Alij Amasis Ægypti Regis, aliqui Alabaudi opus putant, Oechaliámque vetustiori nomine appellatam. De Erethriæ authoribus non ambigitur, Athenienses de Erethriensi Curiâ distractos colonos miserunt. Post bellũ Troianum, Æclus, & Cothus Athenis profecti, ille Erethriam, hic Chalcidem incolis frequentarunt. Amarynthum vastauerunt Persæ, Arethusæ vita longior. Petàlia cum Insulis eiusdem nominis Leonum promontoria tenet, coniunctúmque habet Pulchrum Littus, Græcis καλὴ ἀκτὴ, ante quod MYRTOS Insula, adoptatrix vicini maris, quod ab eâ Myrorum nuncupatur. Iam in Eubœâ, post Cale Acte, [45] Caristus, prius Ægea, Gerestúsque vrbes, cum promontorio [46] Caphareo, toties Poëtis decantato, ante quod Gyræ Petræ,

Thucydid. bell. Pelopon. l. 2. & 6. Periurare Isthmum, prouerbium de re impossibili, quod Demetrius Rex, postea Iul. Cæsar, tum Caligula & Nero tentauerunt. Postremus omnium Herodes Atticus, infœlici exitu, & vano.

** Euripum vocãt, rapidum mare, alterno cursu septies in die, & septies in nocte, fluctibus inuicem versis, adeò immodicè fluit, vt ventos etiam, ac plenis velis nauigia frustretur. Tumulus Aristotelis, causas eius non capientis. [illegible]*

*Nauplius, Palamedis filij necem vlcisci volens, sicarios Græcos accensâ de nocte face, in hæc saxa aduocauit, fecitque, vt penè tota Agamemnonis classis naufragio ibi periret.

quæ & * Capharides. Hinc in Asiæ littus vertitur Eubœa, Icario Ægeóque mari prætenta, Caua, siue Curua, se statim à Capharæo ostentans, cum vrbe [47] Cælà, Chersoneso extrema, Budori ostio, Cerintho oppido, quod Ellopiam antea vocabant, ab Ellope Iouis filio conditore. Celebratur eodem in tractu Artemidis, siue Dianæ fanũ, Chalas fluuius, [48] Oreus, vel Soreus oppidum ; vltimam denominationem corruptam puto : nam à monte dictum est, in quo conditum volunt, Græcis quippe mons, oros dicitur : Pausanias Istiæam, Mela Histiæam nominat, deductâ per Athenienses colonia ex Histiæâ Curià, veteri Ellopensium, aut pulsâ, aut cæsá. Tria omninò restant promontoria, Phalasia, Dion, & Cæneum, in quo Athenas, cognomento Diadas, Athenienses condiderunt. Ante Atticam, Insula [49] THERA, antea Calliste, & Theramene, in hac ciuitates duas Lacedæmonij condiderunt, Eleusin, & Oeam. Ab Eubœâ mari auulsa est HYDRVSA, quæ Cia, [50] Cæa & Cæos : tres habet ciuitates, Caressum, siue Coressum, Iulin, siue Iulida, & Carthæam, siue Carteiam. Ante Sunium Atticæ promontorium, Megaricósq; sinus, [51] CHIOS, vel Chius cum oppido. Ibi Apollinis fanum & Notium vrbs, ad Melænam promontorium ; hanc Insulam, sicut & Cyclades, Cretenses, postea Cares, mox Græci tenuerunt. [52] POLYEGOS, deserta est. [53] CRANEÆ vetus nomen immutauit concubitus Paridis & Helenæ, Helenámque appellauit. [54] THERASIA cum oppido est ; hæc ann. Sal. MDVII. terræ motu per medium scissa, duas Insulas fecit. [55] CIMOLIS, Plinij Cimolus, Insula est Cretici maris, quondam Echinusa. [56] Ios tumulus Homeri. [57] DIA. [58] MELOS, olim Melida, à mellis copia vocabatur, circuitus, mill. LXXX. in quâ oppidum Biblis, & proximiores Caphareo Eubœæ promontorio [59] CYCLADES, Minoides Apollonio, Sporades Suidæ, à quo ceteri dissentiunt, alias Cycladas, alias Sporadas putant. Hæ numero L. Harum prior [60] ANDROS, cum oppido : variæ eius appellationes, Cauron, Antandron, Lassiam, Nonagriam, Hydrussam, & Epagrim dictam volunt : patere in circuitu, XCIII.M. pass. Habet & ciuitatem sibi cognominem [61] TENOS, circuitus eius XV.M.pass. [62] RHENA, vel Rhenia, quæ & Arthemis, & Celadusa. Inter hanc & Delon scopuli duo, XXX.mill.pass. circuitur [63] SCYROS, Neoptolemi patria. [64] DELOS, antiqua fluctuatione, ortu, & oraculo Phœbi, variísque nominibus memorabilis, tradit enim Plinius, eam Pyrpilen, Asteriam, Pelasgiam, Lagiam, Ortygiam, Cynethum, Cynthon, Chlamydiam, Scythiam, & Anaphen appellatam : circuitus eius V.M. pass. oppidum Delos, siue Asteria, & aliud eiusdem Insulæ, Strongyle. [65] MYCONVS, vel Mycon, vrbes habet Myconin, & Phorbiam, cum monte Dynasto, [66] CYTHNVS, alio nomine Dryopis, & [67] SYPHNVS, antiquitus Me-

Melos marmor habet, varij coloris maculis intectis, hales & bitumen, & sulphureas aquas medicatas.

ropia,

ropia, & Acis, ambitu, XXVIII. M. pass. & [68] CLAROS, Apollinis responsis, nobilis ambitu, LXXV. M. pass. * & [69] NAXOS cum ciuitate, Thracibus primùm, post Caribus, Samo aduectis, habitata, Diáque, & Dionysias, & Sicilia Minor, & Callipolis nuncupata, inter Cyclades recensetur, sicut & [70] OLIARVS, & [71] PAROS, L. mill. circuitu cum oppido, Pactia & Minois appellata, marmoribus candidis fœcunda. Reliquæ Cycladum ignobiles sunt.

** 80 Milliar. in ambitu patet, ob vinearum fertilitatem Baccho sacra, vnde & Dionysia vocata. marmor hic prouenit, quod Græcis Ophites, Serpentinum, Latinis dicitur, viridis coloris, liuidioribus maculis aspersum.*

HODIERNA VOCABVLA LOCORVM Insularum, vrbium, fluminum, sinuum.

1 *Golfo del Ziton.* [2] *Colfo de Conteza.* [3] *Libanoua.* [4] *Golfo de Monte santo.* [5] *Franco castro.* [6] *Golfo Aiomona.* [7] *Capri.* [8] *Canistro.* [9] *Casiandria.* [10] *Golfo de Salonichi.* [11] *Vardaro.* [12] *Deuoda.* [13] *Castoro.* [14] *Palecas, Platamona* Mercatori. [15] *salampria.* [16] S. *Georgio.* [17] *Lacha.* [18] *Otyra.* [19] *Petras.* [20] *Cabo Verlichi.* [21] *Cabo Monaster.* [22] *Golfo de Armiro.* [23] *Selassis.* [24] *Lazo,* vel, *Larizzo.* [25] *Phtelia.* [26] *Ziton.* [27] *Comen* Theueto, *Agriomela* Sophiano. [28] *Comenolitari* Castaldo, *Thumenestia* Geufræo, *Lamina* Lazio. [29] *Sciato.* [30] *Lemene, Saraquino,* vel, *Opula.* [31] *Scopelo.* [32] *Golfo de Negroponte.* [33] *Zucamini, susamino* Nardo. [34] *Capo delle colonne.* [35] *Golfo de Engia.* [36] *Macina.* [37] *Piro.* [38] *Leps. a.* [39] *Satines.* [40] *Negroponte.* [41] *Canaia, Cabolitar* Sophiani. [42] *Tolandi.* [43] *Lipsa.* [44] *Negroponte.* [45] *Carista.* [46] *Phalari.* [47] *chimi.* [48] *Lorea.* [49] *Gozi.* [50] *Zea.* [51] *Scio.* [52] *Policandro.* [53] *Macroniso.* [54] *Santorino.* [55] *Polino.* [56] *Nio* [57] *Standia.* [58] *Milo.* [59] *Isole del Archipelago.* [60] *Andria.* [61] *Titte, Tina* Sophiano. [62] *Phermene.* [63] *Scyro.* [64] *Sdiles,* aliàs *Soliles.* [65] *Micone.* [66] *Cythno, cauro* Nigro. [67] *Sirna.* [68] *calamo.* [69] *Nicsia,* [70] *Quinimiuio.* [71] *Pario.*

CAPVT QVADRAGESIMVM.

Peloponnesi periplus, cum Insulis vicinis.

ABVLA præcedenti capiti anteposita, non modò descriptionem littoris memorati figurat, sed & illius, quæ hoc Capite, & sequentibus duobus, quibus Europa nostra concluditur, repræsentat. Vnde hîc, & illis, figura nulla Cosmographica, vel, vt melius loquar, littoralis. Igitur inter Ægeum Ioniúmque maria, [1] Peloponnesus, post Megaridem, Peninsula: ob sinus & promontoria, queis, vt fibris, littora eius incisa sunt, simul quòd tenui tramite in latus effunditur, mox

Plin. lib. 4 c. 4. Ptol. l. 3. c. 15. 16. 17. Strabo lib. 7. 8. 9. Mela lib. 1. c. 3. Ortel. Mercat. Gerbell. in Græcia, & Maginus

crescit in altum progressa, platani folio simillima. A Septentrionibus, Megarico sinu, & Isthmo, ac deinde Cretico pelago: ab occasu, atque meridie, Adriatico & Ionio: ab ortu, parte Cretici maris pulsatur. Habet in circuitu, DLXIII. M. pass. In sinu Megarico inter Argiuos & Megarenses, Insulæ duæ, [1] ÆGINA, ambitu mill. XXIV. olim OENONE, de nomine nymphæ Paridis amasiæ: & quia Myrmidones incoluerunt, Myrmidonia: [2] SALAMIN alteram harum Insularum nominant. Prima in Isthmi recessu, quà Megaricus sinus lancinat terras, post Illisum fluuium, Cenchreæ ciuitas occurrit, nauale Corinthiorum, ad Asianas negotiationes, sicuti [4] Lechæum, ad Italicas, in sinu Corinthiaco. Pars Megarici sinus, alter quoque sinus est, cui nomen Saronicus, vbi Schœnus, [5] Bucephalum, & Atheniensium portus tres: Spiræum promontorium, [6] Epidaurus, oppidum celebre delubro Æsculapij, [7] Chersonesus, [8] Trœzena vrbs, quæ Aphrodisia, Sarona, Possidonia, Apollonia, Anthia, Hyperia, & Antanis dicta fuit: Neptuno sacram indicat, Possidoniæ, vel Posidoniæ nomenclatio: à Trœzene Pelopis filio condita, cum portu Pogoni, quòd in speciem hircinæ barbæ minuitatim scissum sit. Dictus autem Saronicus sinus, quia eius littus quercetis olim repletus fuerit, ita Græcia antiquâ appellante quercum. Hunc ab [9] Argolico diuidit [10] Scyllæum promontorium, de naufragio Nisæ filiæ denominationem sumens. In vltimo sinu oppidũ Hermione, Carum, mox Ionum Colonia, [11] Phlius, [12] Nauplia, Argiuorum nauale. Fluuij Erasinus, & Inachus. Oppida Lerne, Astrum, Prasia, Cyphanta, [13] Zarex, siue Zarax, Epidaurus, cognomento Limera, antiquitùs Epitaurus, Cares tenuerunt, [14] Argos Hippium, cuius arx Larissa, Dios Soteros, hoc est, Iouis Saluatoris portus, & [15] Minoa vrbs cum promontorio, Nisçæ portum conficiens, Nisi, Scyllæ patris, opus. Noti amnes in [16] Laconico sinu post Maleam promontorium, Gythius, [17] Eurotas, & [18] Asopus. Promontoria, [19] Malea, [20] Onugnatos, siue Asini maxilla, & Tænarium, in quo [21] vrbs eiusdem nominis, Cereapolis denominata, & [22] Spelunca, Inferorum aditus. Oppida eiusdem Sinus, Bœa, vel Boæ, Helos, ab Helio Persei filio constructa, Biandyna, Acria, Trinassus, & Gythium, naualia Lacedæmoniorum, Las, Laan Homeri, Teuthrona, Cæne, & post celebres Amiclas, sinus Ægilodes, & Gytheades, cum oppido. In ipso Tænaro Neptuni templum, & specus, illi quem in Ponto Acherusium diximus, facie & fabulâ simile. Hinc ad Methonem prætemauigandus est sinus Meseniacus, cum vrbe [23] Mesenâ, quæ & Messenia, & Mese. Oras stringunt oppida [24] Abea, Thuria in sublimi colle sita, vndè nomẽ, quasi celsa, post [25] Leuctrum Bœotorum Leuctrorum Coloniam, cuius quoque authorem Pelopem memorant. [26] Pheras Taygetus mons, & [27] Panisus fluuius

amplectun

amplectuntur. Inde Thisbe oppidum legitur, cujus saxosum nauale columbis refertum, loci appellationem fecit. [35] Coronem, Pedasum ab Homero dici putant, Bœotorúmque Coloniam esse, post bellum Troianum deductam. Eiones pagus, nauale, & Colonia Micenæorum fuit, [36] Asine verò Arcadum, ductore Driope, vnde Driopum domicilium appellatur. Succedunt post [37] Acriten promontorium, [38] Colone, [39] Methonéque, Straboni Metana, cognomento Macedonica, non aliam ob causam, quàm, quòd Macedonum Rex Philippus in eius obsidione oculum amiserit. Eadem littora legenti, infra [31] Coryphasium promontorium, κορυφὴ enim vertex est, occurret [32] Pylum oppidum, Abarnum alij vocant. Homerus Nelea dixit, Messeniacis nauibus antiqua statio extitit, supra Selæ ostium, & promontorium [33] Cyparissium, in quo [34] Cyparissæ oppidum, Messeniæ finis. Hinc Elis incipit, ab vrbe primariâ nomine accepto, cuius est [35] Alpheus, qui vrbem Elidem amplexus, Arethusæ amore flagrans, furtiuo lapsu mare subit, intrátque Siciliam, potiturus amatâ. Propter eius ostium [38] Ichthys promontorium, vbi sese iterum impedit mare, curuátque terras, [39] Chelonitem sinum faciens, quem [40] promontorium eiusdem appellationis claudit, cuius radices lauat [41] Peneus, supra [42] Cyllenen, Mercurij patriam, Eliensiúmq; nauale, in mare se euoluens. Cetera Peloponnesi Corinthij possident, quorum vrbs Corinthus, olim opibus clara, post clade notior, Romana Colonia facta est: ex summâ arce, quam Acrocorinthon vocant, maria vtraque contuens. Post [43] Araxum promontorium, maritimas vrbes habent Corinthij [44] Dimam, quam qui incolerent, victi prędones à Pompeio Magno missi sunt: [45] Olenum & Patras, nomine adhuc durante, ibi post Actiacam victoriam, Augusti iussu Veteranorum Colonia transcripta, & traducta. Hinc Posidonis, vel Neptuni Fanum, & post [46] Rhium promontorium, quod & Drepanum, à falcis figurà dicitur, iidem tenent Erineum portum, [47] Ægium, & Hyperisiam, quæ postea Ægira. Inter quam & Araxum promontorium, quidquid terrarum adiacet, peculiari nomine Achaia nuncupatur. Tum vera Corinthiorum regio auspicatur, littoribus Septentrionem spectantibus. In his Sicyoniæ mater, ad amnem Syin, [48] Sicyon, quæ Hellas, Telchinia, Micone, Mecon, Ægialia, Ionia, & tandem Demetrias, à Demetrio habitatoribus datis, appellata. Perfundit [49] Corinthum in medio Isthmi collocatam, recepto Pyrenes fonte, habitatione Musarum celebri, Asopus, exonerátque se in mare, propter Lechæum nauale, Iunonísque Corinthiacæ fanum. Diruit Corinthum L. Mummius, restaurauit D. Iulius. Circa Peloponnesum Insulæ duæ, PLOTÆ & [50] Strophades appellatæ. [51] PROTE, id est prima, harpyarum receptaculo memoratur. [52] ZACYNTHVS,

quæ

quæ Hyria & Cassiopa, Elato monte gloriatur. Maginus Tyrrheam olim dictam putat, & circumnauigationem eius facit MILL. LX. Habet oppidum sui nominis in colle situm, cum arce munitissimâ. Ager vuis & pascuis ferax. SPHAGIA in Messeniaco sinu collocata est. [53] ITHACAM celebrem reddidit, ibi natus Vlysses, circuitus eius XXV. M. Iuxta Cephaleniam, Ithacámque [54] LOTOA, siue Letoia: in Laconico sinu [55] TEGANVSA, aliàs Tiganusa, contra Acrytam promontorium: ante Messenem [56] OENVSSA, tres eius nominis Insulas ibi constituit Plinius. In sinu Asinæo tres quoque Thyrides putantur. In Laconico [57] CYTHERA, aliis nominibus * Porphyris, Porphyrusa, & Schotera, nuncupata, ibi religiosè Amorum parens Venus culta est. V. MILL. PASS. à Maleæ promontorio separata, difficulter nauibus aditur. Pineta [58] PITYVSÆ nomen fecerunt, Epla quoque vocatur, in sinu Argolico posita est cum aliis pluribus, IRINE, EPHYRE, TIPARENO, EPIROPIA, CORONIDE, ARISTERA, CALAVRIA, BELBINA, LASIA, BAVCIDIIS, ELEVSA, DENDRO, GRAVGIIS duabus, totidémque CÆCIIS: omnes ignobiles Insulæ; nobilior [59] SALAMIS, olim Scyras, & Cychreia, quam Megarenses, post Athenienses, Solone duce, occupauerunt. [60] ÆGIALIAM, quæ Ægina, OEnone, & OEnopia, Argiui, Cretenses, Epidaurij, Dorienséque incoluerũt: Colonis impleuerunt Athenienses, veteri verò habitatore, pulsis Atheniensibus, Lacedæmonij. Omnium huiusce maris Insularum amplior, nobiliórque Ioui reptata [61] CRETE, centum vrbibus potens, Æria, Curetis, Macaros, Macaronesos, Hecatonpolis, Idæa, Chthonia, & Telchionia vocata. Ab occasu Adriatico mari, à Septentrione pelago suo, à meridie Lybico, ab oriente Carpathio cingitur. Hanc prius habitatam ab indigenis Eteocritibus, refert Diodorus, eorúmque Regem Cretem, quamuis alij a Cretâ Nymphâ Insulæ appellationem deriuent. [62] Cyamum promontorium Maleę Peloponnesi promontorio oppositum est, curuatúrque paulatim ad meridiem, donec ad Lissum littus perueniat. Inter [63] Lissum & Cyamum promontoria, duo alia sunt, æquis penè spatiis ab isto & illo distantia, [64] Cocus, quod Cimarus est Straboni, & [65] Criu Metopon, Latinis Frons Arietis. Vrbes paucæ, Phalaarna, siue Phalasarne, [66] Rhamnus portus, [67] Chersonesus, & [68] Inachorium. A Lisso ad Samonium promontorium, Carpathio imminens tractus, vrbes sequentes sustinet; Lissum, [69] Tarbam, Straboni Tapha, [70] Pecilasium, [71] Phœnicis portum, ponè Hermæa promontorium; [72] Psychium, [73] Mataliam, Lebenam, nauale Gortyniorum, & Inatum. Ibi Ieron Oros, & Iera Petra, hoc est, sacer mons, & sacra Petra, supra Erythreum, & Ampelum promontoria. Latus istud irrigant amnes, Masalia, aliis Mesauus, Electra, [74] Catarractus, & [75] Lethæus. In orâ orientali

*Hinc Porphyrites marmor. Ambitus eius Mill. LX.

[76] Samonium

[76] Samonium promontorium, à quo vrbs Minoa cum portu, antro Minois, & nauali Amniſo. Hęc omnia conditorem antiquum Cretenſium Regem Minoëm clamant. Author [77] Camaræ, Olíque ignoratur. Hinc [78] Cherſoneſi extrema, & poſt [79] Zephyrinum promõtorium, quà Inſula Septentrioni inclinat, Heraclium, ſiue Heraclia, Lacedæmoniorum nauale: Panormus, [80] Cytæum, aliis Cydonia, Dorienſium oppidum: [81] Dion promontorium, Pantomatrium vrbs, [82] Rhitymna, [83] Amphimalis ſinus, [84] Drepanon, quod & Apteron promontorium, [85] Minoa oppidum, [86] Pycni oſtia, [87] Cydonis, Cydon Plinio, vrbs, [88] Dictamúmque, & poſt [89] Pſacum promontorium, [90] Ceſamus, nauale Aptereorum. Circuitus Cretæ DLXXXIX.M. paſſ. Vino & Labyrintho ſuo famoſa. Circa eam Inſulæ, [91] CLAVDVS, Claudia, Magino, Gaudos Plinio, [92] ANAPHE, [93] MELOS, & [94] SCARPATHVS, vicini maris mater, quam Minois milites, poſt Argiui, incoluerunt: eſt & DIA Inſula, nunc Standia.

NOVA NOMINA.

1 *Morea.* [2] *Engia.* [3] *Coluri.* [4] *Golfo de Patras.* [5] *Caualla.* [6] *Pigiado.* [7] *Thanar.* [8] *Predena.* [9] *Golfo de Napoli.* [10] *Damala.* [11] *Vaſilicon.* [12] *Napoli.* [13] *Saran.* [14] *Argo.* [15] *S.Polo,* ſeu, *Malueſia.* [16] *Golfo de Colochina.* [17] *Baſiloporamo.* [18] *Eſapo.* [19] *Capo Malio.* [20] *Xili.* [21] *Porto delle Quaglie,* vel, *Ercapoli.* [22] *Matapan.* [23] *Mattagia, Moſeniga* Nardo, mihi, *Miſſetia.* [24] *Calamata.* [25] *Maina.* [26] *Cheramidi.* [27] *Stranio.* [28] *Coron.* [29] *Phaneromini, Anchora* Nigro. [30] *Capo de Gallo.* [31] *Griſi.* [32] *Modone.* [33] *Cabo Zunohi.* [34] *Nauarrino, Zonichia* Nigri. [35] *Cabo Conello,* aliis, *Philatra,* & *S. Elia.* [36] *Arcadia.* [37] *Rophea.* [38] *Jardan.* [39] *Caſtel Torneſo.* [40] *Cabo Torice.* [41] *Igliaco.* [42] *Seline.* [43] *Cabo di Chiarenza.* [44] *Chiarenza.* [45] *Olena.* [46] *Trapana.* [47] *Voſtiza,* ſiue, *Boſtizan.* [48] *Baſilica.* [49] *Coranta.* [50] *Striuali.* [51] *Pruodo.* [52] *Zante.* [53] *Valle di Compare, Theacchi,* vel, *Porcacchio.* [54] *Guardiano.* [55] *Caurea.* [56] *Sapientia.* [57] *Cerigo.* [58] *Louo.* [59] *Coluri.* [60] *Cecerigo.* [61] *Candia.* [62] *Cabo Cheſin.* [63] *Phioniſſo.* [64] *Hermico.* [65] *Capo Leone, S. Jani,* Nigro. [66] *Porto Spachio.* [67] *Cornito,* vel, *Cornico.* [68] *Inachorio.* [69] *Traba.* [70] *Peulalo, Pentalo* Ortelio. [71] *Penico.* [72] *Fichino.* [73] *Matala.* [74] *Caphareo,* aliquibus, *Anapadore.* [75] *Lineo.* [76] *Cabo Salomone,* prope antiquam Minoam, nunc *Paleocaſtro.* [77] *Camera.* [78] *Cabo Altelino.* [79] *Cabo de Mirauello.* [80] *Candia,* vndè Inſulæ hodiernum nomen, *Thracia* tamen eſt Sophiano, *Cytie* Belonio: cur tam variè? [81] *Cabo de la Fraſchea.* [82] *Reſimo.* [83] *S. Nicolo,* vel, *Golfo della Suda.* [84] *Cabo Meleca.* [85] *Minolo.* [86] *Cylario.* [87] *Saline, Canea* Belonij. [88] *Dictana.* [89] *Cabo Spati.* [90] *Ephithiſa, Chiſamopoli* Sophiano. [91] *Gozo.* [92] *Namphio.* [93] *Melo.* [94] *Scarpanto.*

CAPVT XLI.

Epiri, & Macedoniæ, quà Adriatico & Ionio mari pulsantur, descriptio, cum Insulis.

Ex iisdem authoribus, è quibus præcedens Caput.

POST Iunonis Fanum, in extremo Corinthiaci sinus recessu, [1] Bœotiæ vrbes, Hyampolis, [2] Creusa, Creusis Melæ, Thespientium nauale, & Siphæ. Phocidis ad eundem sinum, [3] Crissa, quæ post Cyrra dicta est, Delphorum nauale, diuersas tamen distinctásque in tabulis Geographicis Crissam & Cyrrham, vel Cirram inuenio, [4] Portus inde Chaleos, siue Chalæon, cum oppido Locrorum Ozolorum, & Euantia. In Ætoliâ [5] Naupactos, vicinúmque oppidulum [6] Antirrio promontorio, Molycria. Medio in sinu recubat Opuntiorum Locridis ciuitas prima, opus gentis & sinus nomen, cum nauali, inter fluuiorum duorum ostia posito, [7] Eueni, & [8] Acheloi. Vetustior prioris appellatio est, Lycormas, Calydonius amnis Ouidio, quoniam Calydonem vrbem alluat. Achelous Acarnaniæ in Epiro fluuius, Thoas, Acarnanas, Thespius, & Axenus appellatus, pugnâ contra Herculem decoratur, & quòd, cùm geminato alueo curreret, coactus est ab Hercule vno currere, vnde dictus alterum cornu, in eo certamine, quod inter eum & Herculem fuit, amisisse: cornua quippe fluuiorum non modo vndantes ripæ, sed ipsi aluei sunt. In Epiro nihil [9] Ambracio sinu nobilius est, faucibus angustis, & Mill. pass. patentibus grande pelagus admittit. Illi nomen venit ab oppido [10] Ambraciâ, in eo littore à Tolgo, siue Gorgo condito, quondam Epuia, & Paralia appellata, colonia Corinthiorum, postea Æacidarum, & Pyrrhi Regia. Post Acheloum Azelia, Halysia Straboni & Plinio, de nomine Halysei Icari filij, Penelopes & Leucadij fratris, à quo promontorium Leucas, cum [11] oppido, olim Neritium vocato, totáque peninsula Neritis, post recentiore vocabulo, Leucadia. [12] Actium promontorium victoria Augusti in Antonium, trophæáque naualia ibi erecta Neptuno & Marti consecrata, ampliatúmque Actij Apollinis templum, quod ab Argonautis conditum Callimachus cecinit. [13] Nicopolis vrbs illi opposita, monumentum victoriæ Augusti cum portu [14] Alyziâ, Herculi sacro. Nicopolis emporium ad Aracti ostium, Anactorium, quod Corinthij haud procul Actio in peninsulâ condiderunt, per Cypselum,

& Gargassum, duces, operi: dirutum, & penè orbum ciuibus, ab Augusto reparatum, Colonis ibi vndique conuocatis auctum, & Colonia Romana effectum. Additus lucus cum gymnasio extra vrbem, & stadio, in quo ludi quinquennales celebrabantur. Supra lucum tumulus Apollini consecratus. Sunt qui Leucadem, à petra candente, qua scopulus surgit, dictam volunt. Nota est fabula Saphus, quæ se ab eo scopulo in mare deiecit, vt ab amoris æstu furoréque liberaretur. De quo Ouidius in epistola Saphus. E lacu Thesprotiæ Acherusia palus fluit, exoneratúrq; supra Elçæ portum, in quem [15] Acheron festinat, amnis Carontis cymbâ, & transuectione animarum illustratus. Post Torona vrbem, Sybota portus, & fluuius Thyamis cum promontorio, vndè Thesprotorum regio incipit, quorum oppidum Ephyra, alio nomine Cichyrum: infra Pelodes portus, [16] Buthrotorum sinus, & [17] Posidonium promontorium. Hinc Caonij Epirotarum vltimi, si ab Acheloo amne inceperis, quorum tres portus, [18] Casiope, [19] Onchesmus, & [20] Panormus Oreorum nauale. [21] Acroceraunij montes Epirum à Macedoniâ, Ionium ab Adriatico mari separãt. Ab iis ad alios montes, qui Caluanij vocantur, oppidum [22] Oricum, siue Oreum, à Colchis conditum, Macedoniæque primus fluuius Cœlidnus, in mare Ionium erumpens, Amantia vrbs Orestidis, Bullis, siue Belliaca Elymiotorum, Aulon nauale Tulantiorum, [23] Apollonia Corinthiis & Corcyreis colonis plena, ponè [24] Loi ostium, supra [25] Apsum, & Panyassum amnes. Tum Epidamnum ciuium Romanorum Colonia, alio nomine [26] Dyrrachium, Corcyreorum opus, ad flumen Aoum, siue Acam, & is finis est [27] Macedoniæ. Ante Macedoniam, Insula [28] SASON. Ante Epirum, [29] CORCYRA, vel Cercyra: dum hortus Alcinoi fuit, Phæacia, Homero decantata: Scheria etiam, Drepanum, Ceraunia, Argos, Macris, & Cassiope dicta. Macris, à Macride Dionysij nutrice: Cassiope, ab vrbe, & promontorio. Corcyra vrbs à Cherſocrate LX. post excidium Troiæ condita: post Amphipagus, & Ptychia: fluuius Ægeus. Media inter Ambracium sinum, & Corcyram, [30] Eritusa, si mauis, Ericusa. [31] SCOPVLI IV. in quorum vno Homeri tumulus. [32] ECHINADES, denominatæ à multitudine echinorum piscium, quinque numero sunt. CEPHALENIA, Melæna, Samos, Taphos, & Dulichium, vnius Insulæ appellationes sunt, populis habitatæ, Proniis, Samiis, Palensibus, & Craniis: Nesiotas addit Liuius. Vrbes eius, Cephalenia, Cyatis, Same, Cranion, & Pronesus. ASTERIS si celebrata ab Homero non esset, prorsus ignobilis, Ithacam prospectat, vnâ vrbe contenta, cuius nomen Alalcomenas.

Circumnauigatio Corcyræ est Mill. 120.

NOVA VOCABVLA.

1 *Stramusupa.* [2] *Liuadia.* [3] *Aspropiti*, vel, *Aspro Spiti.* [4] *Claueos.* [5] *Lepanto*, Sinui Corinthiaco hodie nomen faciens, *Golfo de Lepanto*, *Einebachthi* Turcis. [6] *Cabo S. Andrea.* [7] *Phidari.* [8] *Aspri, Catochi* Nigro, *Geromlea* Kiriaco. [9] *Golfo de Arta.* [10] *Arta*, aliis, *Larata.* [11] *S. Maura.* [12] *Capo Figulo.* [13] *Preueza.* [14] *Natalico.* [15] *Velichi.* [16] *Butrinto.* [17] *Cabo Risetto.* [18] *Cogniza.* [19] *S. Quaranta.* [20] *Porto Panorino.* [21] *Monte chimera*, aliter, *Chimariotti.* [22] *Orco*, Gerbellio, *Velona.* [23] *Polina.* [24] *Salnich.* [25] *Spirnasse.* [26] *Durazo.* [27] *Albania.* [28] *Saseno.* [29] *Corfu.* [30] *Paxo*, *Pachsu* nonnullis. [31] *Formiche.* [32] *Cozzulati.* [33] *Didascalio.*

CAPVT XLII.

Cetera Europa, Dalmatia nimirum Illyridis, & Istria, Coloniæ, vrbes, portus, promontoria, & sinus, cum adiacentibus Insulis.

Ex iisdem authoribus è quibus & superiora. Delineatio autem horum omnium littorum inserta est, ante Caput XXXIV. huius Libri, cum descriptione Italiæ. Ideo hic non additur.

PRIMVS Dalmatiæ fluuius post Caluanios montes & Macedoniam [1] Drilon, exigui [2] Sinus littora findens [3] Scodram Romanorum coloniam interfluit, aliámq; infra se despectat, cui nomen, [4] Lissus. [5] Vleonium, Plinio Olchimium, ante Colchinium dicebatur, quòd à Colchis conditum esset: postea Romanis ciuibus habitatum est, sicut, & vicina ei [6] Bulua, siue Butua. [7] Rhizonicus sinus nomen mutuatus est, ab oppido Rizinio. [8] Ascruuium authorem non habet, vt neque [9] Catara. Supra Naris, vel Naronis fluenta, olim à Corcyræis [10] Epidaurus ædificata, postquam Romana Colonia facta, Legio IX. appellata est, hodie emporio & Rep. nobilis. Post [11] Onæum promontorium, castella sunt, Rataneum, Narona Colonia, Piguntiæ, vel Piguntum, vrbs Salona, antiquæ appellationis etiam hodie conseruatrix, apposita cognomini fluuio, Romana Colonia, natale Dalmatarum, collocata inter [12] Spalatum, Burnum, Mandetrium, Tribulium, duóque oppida ciuium Romanorum, Tragurium, & [13] Sicum. Recentior est Colonia Sicum, vt pote quæ deducta sit Claudio imperante, veteranis in eam missis. [14] Dalminium ciuitas magna, vnde nomen genti. A Sico [15] Illyris incipit, antiquissima vrbs [16] Scardona, quam à [17] Iadera, Liburnis habitatâ, diuidit

uidit Titus, vel Titius fluuius. Ad Pausinum amnem [18] Enona est: hinc vetus nomen retinens Corninium, siue Corinium, [19] Argirutum, [20] Vegia, [21] Ortopla, ripísque Tedauij proxima Iospica, siue Lopsica. Medius est, inter [22] Seniam, Volceram, [23] Tarsaticam, [24] Flauonam, & [25] Aluonam, OEneus fluuius. In eodem latere Adriatici sinus Istria est, quæ in Italiâ numeratur à priscis Cosmographis, eius, sicut, & Illyridis & Dalmatiæ, delineationem littoralem videbis, in tabulà Italiæ, quæ Capiti XXXIV. anteposita est. Prima post Liburnos, quà sinus Adriaticus versùs Alpes inflectitur, vrbs [26] Nesactum occurrit, Argonautæ fundauerunt. Vltra, sinus Polaticus & Pola, à Colchis exulibus fundata, Iulia Pietas Romanis colonis appellata, qui Ægida quoque & [27] Parentium habitauerunt. [28] Æmoniam Æmon condidit, Vrani castelli cum portu incertus est author. Vmacum in scopulis marino fluctu circumfusis, præcedunt [29] Formio & Dragonia amnes. Humagum Blondus vocat. Dragoniæ nouum nomen esse assero, legendum Draconiæ, quod tortuosis flexibus radentem terras draconem fluuius is repræsentet. Reliqui amnes, Æas, & Nar. [30] Tergestũ intimo in sinu Adriæ situm, finit Illyricum. Phanaticum sinum hodie Carnarium appellant, à multitudine cadauerum, quæ tempestatibus ad id littus eiiciuntur, cum antea, à ventorum insaniâ ibi dominantium, nomen haberet, vel quòd piratæ proximas Insulas incolentes, hos fluctus cædibus infestent. Sic peternauigatà Europâ, quacunquè pelago ambitur, rasísque omnibus eius littoribus, paucæ Insulæ restant, enumerandæ potius, quàm describendæ, antequàm ad alteram Orbis partem, quæ Africa dicitur, proram torqueam. Igitur antè tractum Illyrici *ARBA, dubiũ an antiqua appellatio, certior [11] GISSÆ, de quâ Plinius meminit. [12] APSORRVS duas continet ciuitates, vnam sui nominis, Crepsam, siue Crexam, alteram. Par est ratio [13] CVRICTÆ, seu Curitæ, Curico, & Fulsinio vrbibus claræ: Cerycticam appellat Strabo. PORTVNATA, quasi in portu nata, exili circuitu. [14] SCARDONÆ aliqui duas ciuitates attribuunt, sed Plinius vtrasque Insulas asseruit, ARBAM, & COLENTVM. Dalmatiæ littori aduersæ sunt, [15] ISSA cum oppido. [16] TRAGVRIVM cum vrbe ab Iliensibus conditâ. PHARIA, quæ & Parus, Pariorum colonia. [17] CORCYRA oppidum habet sui nominis, Cnidiorum opus, Melæna, hoc est, nigra cognominatur, ad distinctionem Corcyræ Scheriæ, quæ inter Insulas Ionij maris hactenus numerata est. Pauci Cosmographi [18] MELIGENES, siue Melitinæ meminerunt. In orâ Liburniæ [19] ABSYRTIDES, absyrti Medeæ fratris, ibi interfecti, testatio. CAPRARIAM, siue Pullariam, aliqui Insulam, Peninsulam alij volunt, in quà vrbs Iustinopolis, à Iustino Imp. Iustiniani filio condita, incurrentibus vndique barbaris totius Istriæ munimentum. Eandem

Reliqua è Blondi, & Leandri Alberti Istria. Item è Castela, in itinere Ierosolymitano.

* *Maginus* Gissam *hodie*, Pago *vocari dicit, vbi salinæ Ambitum eius facit* C. *Mill.*

Phariam nunc Lexinam vocari asseruit Maginus, facitque eius circumnauigationẽ Mill. 150 Vrbem habet cum portu magnæ classis capacem.

dem Ægidem antea appellatam. Palladíque consecratam, vetus monumentum, quod Nic. Florentius Iustinopoli se vidisse ait, testatur.

D. N. CÆSAR IVSTINVS P. SAL. PIVS
FELIX VICTOR AC TRIVMPHATOR
SEMPER AVGVST. PONT. MAX. FRANC
MAX. GOTTH. MAX. VANDALIC. MAX.
COS. III. TRIB. VIII. IMP. V.
CONSPICVAM HANC ÆGIDIS INSVLAM
INTIMO ADRIATICI MARIS
COMMODISS. INTERIECTAM VENERAN
DÆ PALLADIS SACRARIVM QVONDAM
ET COLCHIDVM ARGONAVTARVM
PERSECVTORVM QVIETEM OB
GLORIAM PROPAGANDAM IMP.
S. C. IN VRBEM SVI NONINIS EXCEL
LENTISS. NVNCVPANDAM HONESTISS
P. P. P. DESIGNAVIT. FVNDAVIT
C. R. P. Q. ET GENTE HONES
TISS. REFERTAM.

Ad Lemi ostium FICARIOLA, olim Conueneria. ROVINIVM, olim Aurupina, cum oppido. SERORLF dux, quasi Sororiæ. BREONIA ante Polam est. Istriæ tractus XL. M. pass. Adriaticum oppidum ab Hunis, & Gothis deletum, appellationem fecit Sinui, cuius longitudo septies centena M. latitudo C. XL. M.

NOVA NOMINA.

1 *Drino.* [2] *Golfo de Londrino.* [3] *Scutari.* [4] *Alessio.* [5] *Dulcigno.* [6] *Budea*, *Buia* Fauonio. [7] *Golfo de Risina.* [8] *Castro nouo.* [9] *Catharo.* [10] *Ragusi.* [11] *Cabo Cumano.* [12] *Spalato.* [13] *Sebenico.* [14] *Denna*, vel, *Damna.* [15] *Sclauonia.* [16] *Scardo*, aliis, *Sardona.* [17] *Zara.* [18] *Nona.* [19] *Scrisia.* [20] *Vejo.* [21] *Ortopula.* [22] *Segna.* [23] *Ternouizza.* [24] *Fianoua,* [25] *Albon.* [26] *Castello nouo.* [27] *Parenzo.* [28] *Citta noua.* [29] *Rianno.* [30] *Trieste.* [31] *Pago.* [32] *Ozero.* [33] *Vegia.* [34] *Malconseglio.* [35] *Lissa.* [36] *Trau.* [37] *Curzoli.* [38] *Molada.* [39] *Veza, Pago, Cherso, & Osera.*

CAPVT

CAPVT XLIII.

Descriptio littorum Africæ cum adiacentibus Insulis, à Nilo ad Columnas Herculis, & Atlantis montem.

SICVT Europam Insulam esse vetant, Riphæi montes, & Sarmatiæ portio. Sic & Africam breuis Isthmus, Ægyptium mare ab Arabico sinu excludens. Hanc orbis partem non sicuti ceteri à Mauritaniâ describere incipiam, sed à Nilo Ægyptóque ad Columnas Herculis, tum ab iis ad Arabicum sinum progrediar, vndè per Indicum mare Asiæ deinde circumnauigatio facilior sit, & Scythici maris, Mœotidis, Ponti, Propontidis, Ægei, Cilicíque lustratio minus confusa, & periculosa. A' Nilo ad Columnas Herculis, tota ora antiquis Cosmographis, per victorias Romanorum feliciter cognita, sinubus paucis & amfractibus interscissa directo penè tractu, in longitudinem habet LXXXV. M. pass. Mensura Isidori opinioni conuenientio:,

E Plinio lib. 5. Ptolomæo lib. 5. Strabone lib 17. Leone Africano in descript. Africæ. Mela. Mersat. Ortelio. Magino.

tior, qui Canopum à Tingi abesse asserit xxv. xcix. m.pass. Igitur in Ægypti littore à Pelusiaco Nili ostio, quod Asiam ab Africà separat, Taniatis oppidum, de cuius nomine secundum Nili ostium appellatur Taniticum: hinc tertium, Mendesium, supra vrbē [1] Tarichiem. Quartum, Pathmeticum, vel Pathnicum: quintum Diolcos, de nomine vrbis, quæ in proximo stat littore: sextum, Pineptimum, vbi Pachnumenis oppidum: septimum Sebenniticum, aliis Sybenniticum. Inde Persei specula, Milesiorum murus, Cyaxaris Medorum Regis ætate à Milesiis constructus. Subit octauum Nili ostium, atque, vnde illi nomen est, Bolbitina ciuitas, hoc quoque alij Bucolicum vocant. Duo hinc promontoria, Agni cornu, & [2] Chereus cum oppido. Postremum denique & celebrius ceteris ostium, [4] Heracleoticū, quod Canobicum, & Naucraticum dicitur. Et Canopicum quidem à Canopo, gubernatore Menelai, Heracleoticum ab vrbe Heraclia, sicut & Canobicum, ab alterâ vrbe [3] Canobo. Qui nouem ostia huic fluuio fecêre, dictum ordinem obseruauerunt. Scio alios vii.tantùm dedisse, sed & aliquos vndecim: medium tenui. Sequitur [4] Alexandria, monumentum Alexandri Magni, quam Adrianus Imp. solo penè æquatam, pristino decori reddidit, Vero & Auguro Coss. Diuersæ eius sunt appellationes, enim Magna, Racasta, Racotis, Leontopolis, Pharos, Sebaste, Augusta, Iulia, Claudia, Domitiana, & Alexynteria vocata. Apostasem, id est, recessum, & Cibotum, hoc est, arcam, naualia habuit. A lęuâ, dextráque duo promontoria, Acrolochias, & Lochias. Ante [7] Pharos, Insula ponte continenti commissa. In eà turris ex albo lapide, nominis eiusdem, quam Sostratus Cnidius posuit, ad nauigantium salutem, fumo ibi de die, flammâ de nocte apparente. Supra Alexandriam lacus, Arapotes, & Mareotis dictus. Ad littus Antiphra vrbs, in mari verò Antirhodus Insula, sic dicta, quasi æmula Rhodi. In continenti subiacentes fluctus despectat [1] Necropolis, hoc est, vrbs Cadauerum, circa horti plurimi & sepulchra. Proximè Xenephyris oppidum, Chersonesus promontorium, vbi hodie amœna & nobilis ciuitas Bosira. Antiquiores, Plinthine, cum promontorio, recentiori nomine, Turris Arabum appellato, [3] Chimo, & finis Ægypti Caportes. Ante Plinthinem Didymæ Insulæ recumbunt. Ægyptiaco littori adhæret Marmarica, vicinúmque habet promontorium Glaucum. Leucaspis sequitur, theatrali modo cauato portu, tum Zephyrium, Antiphra villa, Pedonius portus, & ante eum Pedonia Insula. Derris in extremo promontorij sita est, appellatio à petrā quadam, pellis imagine figuratà. Hinc Pigneus pagus, Phœnicis portus, [10] Hermæa Acra, Leuce Acte, vel, Album littus: Cyzis portus, Zygis Ptolomæo, Callij promontorium, Greaigony, siue Vetulæ portus, & post

& poſt Pythin Acran, Paratonium, aliquibus Hammonia portuoſa. In iſtius vicinia eſt Apis, Triſarchi villa, ante quam PHOCVSÆ Inſulæ duæ, Selinis portus, Zagylis villa, è quâ in Inſulas ÆNESIPPAS, ſcopulos tres, vel quatuor TYNDARIOS, & ÆNESIPASTAM, confuſum nomen puto, proſpectus eſt. [11] Eniſipiam apud Ortelium reperio. Zagylim, villæ aliæ ſequuntur, Cnętæa, Zygris, Æneſiſphyra ſtatio, Neſiſphyra Straboni, Catabathmos Magnus, Panormus, & Petræ portus, ſupra, Ardanis, ſiue Ardanaxis promontorium, alterúmque Catæonium huic adiacens, cum Scythranio portu, [12] Antipyrgo, Tetrapyrgia Straboni, Petris Partiis, Batracho obiecto ANDRONI Inſulæ, Paliuro, ſiue Plyno, Phthiá portu, [13] Cherſoneſo Magnâ, & Axyli villâ. Et hæc littoralis eſt deſcriptio Marmaricæ, quæ hodie Barcha dicitur, Regio prima Libyæ poſt Ægyptum. Succedit Marmaricæ [14] Cyrenaica, nomen etiam metropoleos, hinc Punicum, ſiue Libycum pelagus incipit. Digna memoratu, in eius littore, Zephyrion promontorium, Erythron oppidum, [15] Apollonia, vaſtóque procurſu ęquor penetrans Phycus promontorium, à cuius tergo remotior à mari [16] Cyrene, quam Teræi Spartanorum Coloni condiderunt, malim tamen eius authorem Battum, Teræ verò Caliſtæ, indicante hoc appellatione, Teræorum opus, nauale Cyrenes. Auſigda nomen ædificatoris perdidit, [17] Barce reparatorē habet Ptolomęum, cuius nomen ſeruat, dicitúrque Ptolomais: ſicut Cleopatris [18] Arſinoë. Infra Lethen oppidum, Lethōn, aliàs Lathon, poſtquam Berenices lauit mœnia, pelago ſe condit, in Syrtis extimo cornu, vbi horti Heſperidum memorantur. Syrtis Magna exordium habet, à Boreo promontorio, quod Borion, Hyporegium, & Hippon dicitur. Vadoſum, & noxium nauigantibus littus, accolunt Naſamones, quos antea Meſammones Græci appellabant. Ibi Turris Herculis, Diaorea portus, [19] Diacherſis cum pręſidio, [20] Drepanum promontorium, [21] Automalax præſidium Cyrenaicæ, ſiue Pentapolitanæ regionis, cuius & finis ab aliquibus ſcribitur, quos ego ſequor.

Igitur Africa peculiaris regio Africæ, quæ hodie Barbaria dicitur, ab interiore sinu Syrtis Magnæ incipiens, quà mari alluitur, descriptionem hanc habet. [22] Phileni villa, aræque Philenorum, ex arenà factæ, [23] Hippi extrema, Ispolis, [24] Pharaxa, Charax Straboni, Pyrgos Euphranta, [25] Sacamaza, vici: Aspis vrbs & collis, à similitudine scuti appellatione factà, [26] Macomaca villa, finísque Syrtis, [27] Trierorum promontorium. Habet Syrtis ea in circuitu DCXXV.M.pass. Lotophagi, quos Alachroas aliqui vocant, eius littora inhabitant. Hinc ad Syrtim Paruam tractus directior, in quo Cinsterne, Barathia, [28] Barathra Straboni, [29] Cyniphi ostia, [30] Neapolis, quæ & Leptis Magna, Garapha portus, & celebrata ab Apuleio Heoa, vel Oea, cuius per arua Cinyps fluit. Hinc [31] Syrtis Parua, initium sumens à promontorio [32] Pisidone, in cuius sinu [33] Sabathra, [34] Zetha extrema cum oppido, Hedaptha ciuitas, Gyčthis, [35] Thacape, Tritonis ostium, in intimo recessu. Syrti huic Sinus est, C. M. pass. quà mare accipit, patens: CCC. quà cingitur. Verùm importuosus atque atrox, & ob vadorum frequentium breuia, magísque etiam ob alternos motus pelagi affluentis, ac refluentis, infestus. Supra hunc ingens palus amnem Tritonem recipit, ipsa [36] Tritonis dicta, vnde & Mi-

neruæ

neruæ cognomen inditum eſt, vt incolæ arbitrantur, ibi genitæ: faciúntque ei fabulæ aliquam fidem, quòd quem natalem eius putant, ludicris virginum inter ſe decertantium celebrant. Infra " Tritonis oſtia " Macodama, Thenæ & " Taphrura initium alterius littoris, in quo " Vſilla, Vſalitanum Plinij, Latinum oppidum, Brãcodes extrema, Rhuſpe, Achola, Tapſus, Leptis Parua, Rhuſpina, Adrumetum, " Aphrodiſium, " Siagul, Neapolis, Curubis, " Aſpis, Hermea extrema, ſiue " Mercurij promontorium, " Clypea, vel Clupea, Niſua, ſiue Miſua, " Carpis, Maxulta colonia, " Catadæ oſtium " Carthago & " Vtica, ambæ inclitæ, ambę à Phœnicibus cõditæ: hęc fato Catonis inſignis, illa ſuo: vtraq; populi Romani Colonia. Has inter, Caſtra Lælia, & Caſtra Cornelia. Deinde "Apollinis promontorium, vaſtè proiectum in altum, & grandem ſinum efficiens, in cuius circumductione, Thiniſſa, olim Tharſis, caput hodie Tunetani regni; Hippon, vel equorum citatio, Neptuni arx, initium latioris ſinus, vbi " Apollinis templum, " Tabraca, Sabathra, & Tabathra, oppidum ciuium Romanorum, tribus nominibus appellatum, tandémque " Rubricatus amnis, Africæ Minoris finis, cuius initium Aræ Philenorum, nomen ex Philenis fratribus tractum, qui contra Cyrenaicos miſſi Carthaginem, ad dirimendum conditione bellum, diu iam de finibus, & cum magnis amborum cladibus geſtum, poſtquàm in eo, quòd conuenerat, non manebatur, vt vbi Legati concurrerent, certo tempore vtrinque dimiſſi, ibi termini ſtatuerentur: pacti de integro, vt quidquid citra eſſet, popularibus cederet: mirum, & memoriâ digniſſimum facinus, hic ſe viuos obrui voluerunt. Poſt Rubricatum amnem, Numidia eſt, altero amne clauſa, Ampſaga ſcilicet. Inter vtrunque iſta: " Hippos Regia, Romanorum Colonia, quæ ſuum nomen proximo ſinui tribuit, alteráque Colonia eorundem, Aphrodiſium. Promontoria, " Stoborum, & Hippi. Inter Armuam & Thuſcam, exigui curſus, alueíque amnes, vndè Latinis vltimum promontorium Dilutum, Diarrhytum à Græcis, quaſi Aquoſum dicitur. Hinc Siur portus, Collops Paruus, Tacatya, " Olcachites ſinus cum oppido, Vzicath, " Treton promontorium, Ruſicada, " Collops Magnus, vel Cullu, mediáſque ſecans Numidiam, & Mauritaniam Cæſarienſem " Ampſaga fluuius, ſinum Numidicum in duas partes penè æquales diuidens.

Littora Mauritaniæ Cæsariensis sequentem descriptionem habent, post Ampsagam, Azarath oppidum, os [60] Guli fluminis, [61] Igilgili vrbs ab Augusto restaurata, Audum promontorium cum fluuio pari cognomine cum eo, [62] Iarsath & Chobath Sisar, & [63] Nasabath fluuij præterfluunt: [64] Salde Colonia est Augusti, sicut & Rusarus, inter vtramque [65] Vabar, siue Nabar, colonos suos perdidit: aliqui putant Rusazum, Rusubyrsim, & Rusuberem, vnius vrbis nomina esse, alij contra. Statim ab Iomnio, fluuius est [66] Serbes, quem Serbeton Ptolomæus, Sardabalam Plinius vocat. Russocoru, siue Roscurium ciuitate honoratum est à Claudio. Addyme, [67] Cisse, Modunga, & Rusicibar oppida fuerunt etiam ignobilia, solúmque Cisse hodie mutato nomine durat. [68] Rustonium, Rusconia Plinio, colonos habuit ab Augusto, [69] Icosium verò post [70] Saui ostia, à Vespasiano Latij iure donatum est: Via, & Serselus Romanorum coloniæ fuerunt, [71] Tipasam in ius Latinum adsciuit Claudius, [72] Iol Regia quondam Iubæ, & quia in gratiam Augusti, vel si mauis, Iulij Cæsaris ædificata, Iulia Cæsarea nuncupata fuit, deducti Claudij iussu veterani postea incoluerunt. Hinc sese maritimis fluctibus [73] Chinalaph miscet, supra [74] Canucim, [75] Castra Germanorum, [76] Apollinis promontorium, Coloniam Gunigi, [77] Lagnutum, Carte-

mam,

niam, [47] Carepulam, [48] Cartennam, in quam Legionem II. Augustus transmisit, ad ripas Cartenni, [49] Arsenariam, vel Arcenariam Coloniam Latinam, Deorum portum, [50] Vuizam Coloniam, Ampsam Castellum, amnésq; in [51] Laturum sinum fluentes, [52] Sardabalem, & Chylemath. Inferius ad Fretum Magnum, Asarath fluuius, & [53] Siga, cum [54] ciuitate eiusdem nominis, Syphacis, quondam Regia, eadémque Romanâ Coloniâ. Gypsaria portus, Sigæ vicinus est, & Magnum promontorium, [56] Maluáque fluuius, Cæsariensis Mauritaniæ terminus, à quo Tingitana, vel Tinganica incipit. Cuius [57] Molachath flumen, Portúsque, cui Magno cognomen est, ob spatium, oppidum ciuium Romanorum. Tum sese mari immittit promontorium [58] Metagonium, exiguóque sinui impositum oppidum [59] Ryssadirum, Russadir Plinio, Ptolomæo Rusader, à quo [60] Sestiaria extrema, [61] Tæniolonga [62] Acrath, [63] Oleastrum promontorium, [64] Thaludæ, Tamudæ, siue Tamuadæ exoneratio, oppidum [65] Iagath, [66] Phœbi extrema, vbi totius Mauritaniæ primaria ciuitas à Romanis condita, [67] Septa, aduersáque Hispaniæ ad os [68] Gaditani freti [69] Alybe columna; Latinis Abyla, simica cognomine, ob simiarium multitudinem: eam in Africâ, sicut Calpen in Europâ, posuisse putatur Hercules, qui iuxta Abylam sacrum specum habuit. Ad Fretum, Heptadelphi mons, hoc est, septem fratrum, forsan ob id, quòd septem paribus acuminibus findatur, illabente inter omnes æquore: vt alij malunt, quòd ibi septem fratres cæsi, & sepulti sint. Exilissam malè multi cum Septâ confundunt, hæc enim hodie *Seuta*, illa, *Musa* vocatur: Ansa Romanorum colonia nomen sitúmque amisit, constat eam supra ostium Valonis fluminis collocatam, incerto tamen loco, nullis ruinis apparentibus. In eodem littore [100] Tingi, nomen Mauritaniæ faciens, oppidum quondam ab Antæo conditum, postea à Claudio Cæsare, cùm Coloniam ibi misisset, appellatum, Iulia Traducta. Abest à Belone oppido Bæticæ, proximo traiectu XXX. M. pass. Eo loci multa oppida Hanno Dux Carthaginiensium condidit, vt è nauigatione, quam ipse scripsit, manifestum est, Thymiateram scilicet, Murum Garicium, Gitten, Acram, Melitam, & Arambam, quas Soloëntis promontorium diuidit. Iam ad Oceanum Colonia Augusti Iulia Constantia, prior post Fretum Herculeum ad sinistram nauigantibus occurrens, [101] Zilis Regum ditioni exempta, & iura in Bæticam à Romanis petere iussa, variis cladibus memorabilis, à Gothis, Sarracenis, Anglis, Mahometanis, & Lusitanis diruta: eam Zelam Strabo vocat: Zilia amnis vrbem interfecat, infra promontorium pelago deuolutus, quod Cotes appellatur. A Zili XXXII. M. pass. Colonia à Claudio Cæsare facta, [102] Lixos: ibi Regia Antæi, certaminísque locus cum Hercule, & Hesperidum horti. Attinudiuur

autem huic æstuarium è mari, flexuoso meatu, vnde draconis fabula, sinuoso volumine aurea poma custodientis. Intus Insula, quam solam in hoc tractu, æstus maris nusquam inundant. Extitit & in eâ Herculis ara, nec præter oleastros, aliud ex narrato illo aurifero nemore. Maiorem antiquà Carthagine Lixon vrbem, aliqui tradidère, quam [103] Lixus fluuius alluebat, à quo, L.M. amnis alter [104] Subur, prętcr Banasam Coloniá defluens. Hinc oppidum Sala, nomen retinens, vetus Romanorum Colonia, euersâ Mansorus Califa restaurauit, Regibúsq; Marocci ibi mausoleum extruxit, nuper hanc Rasilius Pro-prætor maritimus, sub Illustrissimo Cardinali Richelæo, littoris vtriusque & commerciorum Præposito, Imperio nostro domitam addidit, magistratibus creatis, qui de negociationibus, litibúsque inter Gallos mercatores motis, iudicarent. Ista vrbs posita est fluuio eiusdem nominis: vltra, solitudines, gregibúsque elephantorum quondam infesta tellus, nunc vacua. Ad Emporicum sinum, [105] Duus currit. E mediis hinc arenis [106] Atlas Minor in cælum attollitur, squallénsque, & asper, quà vergit ad littora Oceani, cui cognomen imposuit. Ex eius vertice [107] Rusibim portum, qui aliis Rutubis, fluens intrat [108] Cusa, [109] Azama fluuius, oppido, quod terit, nomen indidit, vbi Thymiateram Hannonis aliqui fuisse narrant. Præcedit [110] montem Solis, [111] Diur, vel Diux. [112] Fuut, aliis Phthut, hodiernum Marrocum, Regni caput, intersecat. Subit inde Misocoras portus, [113] Herculis promontorium, [114] Tamusiga, [115] Vsadium promontorium, [116] Suriga, [117] Vna, Gna, cum Coloniâ, & [118] Sala amnes. Inter hunc & [119] Atlantem Maiorem, ab antiquis Afris erecta est vrbs Temeste, in tres partes, veluti totidem vrbes diuisa, nunc Messa nuncupata. Vltra Atlantem, qui vetustiori nomine Dyris vocabatur, tempore Plinij, Suetonius Paulinus vsque ad Nigrum flumen Romanum Imperium promouit, loca inhabitabilia feruore, iunctam Æthiopum gentem, quos Perosos vocât, antiquitas retulit. INSVLÆ in Africo mari ad Syrtim Magnam sunt, GAIA, PONTIA, MISINVS. Ad paruam Syrtim, [120] LOTOPHAGITES, in qua ciuitates duæ, Mininx, siue Mermex, & Thoiar, vel Gira, quæ & Gerrapolis. Altius in mare penetrant [121] ÆTVSA, [122] LOPADVSA, LARENVSIÆ duæ, [123] ÆGVMNVS, siue Ægimurus, [124] DRACONTINVS, proprius terris: CALATHE, HYDRAS, HERCVLIS TEMPLVM, IVNORA, seu IVNONIS TEMPLVM, & GLAVCOIS, vel Glauconis: [125] CERCINNA, quæ & Circinitis, diuersas alij malunt, Carthaginiensi solo ponte cōnectitur. Hæ inter Siciliam, Sardiniámque, & Africam positæ sunt, inter Sardoum & Ibericū pelagus, sed continenti Africæ vicinior IVLIA CÆSAREA cum ciuitate. In mari Atlantico ante Mauritaniā Tingitanā, PÆA, & ERYTHIA, Plinij Erithrea, quondā Gerionis regnum.

NOMINA

NOMINA PROPRIA, QVÆ HOC CAPITE continentur, hodiernas voces admittunt, istas.

1 *Gihon*, Æthiopibus, *Sihor*, Iudæis, *Aloadexton*, Arabibus, *Mahara*, Georgianis. [2] *Tacarie.* [3] *Cabo de Bicchieri.* [4] *Roseto.* [5] *Bochir.* [6] *Scanderia.* [7] *Pharioni.* [8] *Monestier.* [9] *Cacoberio.* [10] *Cabo bon.* [11] *Isola de Colombi.* [12] *Lucho.* [13] *Cabo de Raxatimi.* [14] *Corene*, *Assadib*, Theueto. [15] *Bonodria.* [16] *Corene.* [17] *Tolomita*, vel, *Ptolemeta.* [18] *Toacara*, siue, *Trochara.* [19] *Cariora.* [20] *Cabo salinas.* [21] *Estani.* [22] *Licuria*, *Hernich*, Zardo, *Porto de Saba*, Oliuario. [23] *Cabo de Sorta.* [24] *Sibecca.* [25] *Zedicho.* [26] *Mesoreta.* [27] *Sudeyca.* [28] *Brata.* [29] *Magro.* [30] *Tripoli.* [31] *Golfo de Caps.* [32] *Zoarat.* [33] *Rakianabes.* [34] *Zerbi*, vel, *Potenzita.* [35] *Capis.* [36] *Caps.* [37] *Secche de Barbaria*, *Baxos de Barbaria*, Oliuario. [38] *Mahometa.* [39] *Fachs.* [40] *Monexi.* [41] *Africa.* [42] *Susa.* [43] *Quipia.* [44] *Cabo de Nubia.* [45] *Cupla.* [46] *Cabo Saffran.* [47] *Carada.* [48] *Rocca de Mastinaces*, *Almenara* Afris, eius portus *Marçia.* [49] *Bisartha.* [50] *Rasamusath.* [51] *Tamaclati.* [52] *Bugia.* [53] *Guadilbabar.* [54] *Bona.* [55] *Stoora.* [56] *Alcon.* [57] *Cabo Brueramel.* [58] *Alcol.* [59] *Suf Gemar.* [60] *Collo.* [61] *Gigel*, vel, *Gegel.* [62] *Tedelez.* [63] *Saufsagia.* [64] *Tadelis*, aliis, *Alger*, hodie regni caput. [65] *Bismeo.* [66] *Miron*, Castaldo, *Hued Icer*, Marmolio. [67] *Cerceli.* [68] *Bresca*, *Motafus*, & *Temen de Fust*, nonnullis. [69] *Orano*, Nigro, *Acor*, Castaldo. [70] *Sassaia.* [71] *Taues*, Mercatori, *Sasa*, Morali. [72] *One*, aut *Albora*, Nigro, *Tiguident*, Marmolio. [73] *Cephel*, vel, *Acafran.* [74] *Sargel.* [75] *Brexar*, *Bersac* Arabicè. [76] *Rasamusath.* [77] *Tenes.* [78] *Battalie*, *Gira Flumar*, Barbaris. [79] *Mazzagran.* [80] *Arsen.* [81] *Orano.* [82] *Golfo de Estora.* [83] *Mina*, *Rio de Cena*, Mauris. [84] *Rio de Aresgol.* [85] *Humain*, *La Guardia*, Oliuario, *Aresgol*, Marmolio. [86] *Melitia*, Teisero, *Muluya*, vel, *Mululo* aliis. [87] *Molocath*, Ortelio, nunc *Nocore*, *Mululaca*, Arabibus. [88] *Cabo de tres arcas*, aliis, *de tres forcas.* [89] *Melilla*, *Deyrat Milila*, Afris. [90] *Galba.* [91] *Mesenna.* [92] *Alsema.* [93] Ibi hodie oppidulum, *Gebha.* [94] *Bedie.* [95] *Targa.* [96] *Cabo de Targa.* [97] *Seuta.* [98] *Freto di Gibraltar*, aliis *Zibaltar.* [99] *Sierra Dalmarsa*, *Alminna*, Clusio, *Alcudia*, Arabibus. [100] *Tanger.* [101] *Arzila.* [102] *Larache*, *Arays*, incolis. [103] *Lusso.* [104] *Subbu.* [105] *Guir.* [106] *Lante.* [107] *Estezo*, *Vmarabea*, Marmolio. [108] *Omirabih.* [109] *Azamor.* [110] *Margazen.* [111] *Deime.* [112] *Tensift.* [113] *Cabo de Cantin.* [114] *Tifeldedt*, *Fessa*, Nigro. [115] *Cabo de Alguer.* [116] *Abet*, Castaldo, *Gor Porto*, Curioni. [117] *Suz.* [118] *Buragrag*, *Buregreg*, vel, *Sumir.* [119] *Maiusle.* [120] *Zerbi*, siue, *Gerbi.* [121] *Limosa.* [122] *Lampedola.* [123] *Galetta.* [124] *Chelbi.* [125] *Gamelara*, *Querquenes*, & *Carcana*, nonnullis.

CAPVT

CAPVT XLIV.

Cetera littoris Africæ cum Insulis ad antiquis cognitis, scilicet ab Atlante Maiore trans Æquatorem gradibus XV. *cum vnâ tertiâ, hinc ductâ lineâ sub eodem gradu & distantiâ, descriptio littoris cogniti à Prasso promontorio, ad ima sinus Arabici.*

E Ptolemæo, Plinio, Melâ, Arriano, Iambulo, & Petro Larric in Hist. Indiar.

POST Atlantem Maiorem, Getuliæ & Libyæ interioris littus sic à Ptolomæo & aliis describitur, [1] Subutis & Salathi ostia cum vrbe Salatho: infra hâc, Chusarus fluit, supra [2] Gamnariam extremam, Chusarim alij, Cosenum Plinius vocat. Begazi ciuitas inter duos amnes sita est, Ophiodum & Nuiium. Sequitur [3] Saluentia extrema, [4] Massæ ostium, Iarsitha ciuitas, [5] Daradi, siue Darati ostia, [6] Magnus portus, siue Orarani, Babiba vrbs, [7] Asinarium, siue Arsinarium promontorium, aliud quoque Ryssadij nomine: & in [8] Hesperico sinu post Stachirim flumen,

Perphosij

Perphoſij portus, Catharum promontorium, Nia fluuius, ' Heſperi Ceras, ſiue Cornu extrema, Maſſitholi oſtium, Hippodromus Æthiopiæ: & hæc eſt deſcriptio interioris Libyæ, quà Oceanum pulſat, continétque hodie Agiſymbæ Regnum, partémque Manicongi, quam Pangelungi populi habitant. Sequuntur Nigritæ in multos populos diuiſi: ad mare ſunt, Autolatæ, ſiue Autoloies, Syrangæ, Mauſoli, Rabij, Malcoæ, Mandori, Sophucæi, & Leucoæthiopes. Præcipuum eorum flumen in Atlanticum pelagus currens, " Niger, Nigir alio nomine, & Aſtapus appellatus, eiuſdem cum Nilo naturæ, nam & calamos, & crocodilos gignit. Lata eſt Regio Nigritarum, ſic vocatorum ab exuſto colore, vel ab exuſtâ terrâ, vel ab amne Nigro: hæc, à flumine Darato, qui hodie Senega dicitur, ad Caput S. Ioannis extenditur, duóq; Regna complectitur, Mellis & Guineæ. Hanc interſecant Bagrada, Cyniphis, & Gyra amnes: littori incumbunt ciuitates, Autolala, Thuillath, Tagana, Magura, Vbrix, Anygath, & Gyra metropolis, pari cum ſuo fluuio appellatione, interiêre antiqua illa vocabula, tam miſerè, vt & noua etiam ignorentur. Inde ingens & ſine cultoribus tractus, dubium aliquandiu fuit, eſſétne vltra pelagus, caperétne terra circuitum; an exhauſta fructu ſine fine Africa ſe extenderet. Hanno Carthaginenſis exploratum miſſus à ſuis, cùm per Oceani oſtia exiiſſet, magnam partem eius circumuectus, non ſe mari, ſed commeatu defeciſſe retulit; & Eudoxus cum Lathyrum Alexandriæ Regem fugeret, Arabico ſinu egreſſus, Gades vſque peruectus eſt, ideò totius Africanæ oræ littora cognita, ſed cùm à paucis illud iter ante Conſtantini non modò tẽpora, ſed & ante præcedens hoc ſeculum, tentatum, aut peractum ſit, ideò promontoriorum, ſinuum, portuum, oppidorum, atque Inſularum, quæ ab Hippodromo Æthiopiæ, ad Praſſum promontorium occurrunt, nulla apud antiquos authores nõ modo nomina extant, ſed ne mentio quidem vlla: ſeu quia, qui Africam ab Erythræo mari ſtrinxerunt vſque ad Herculis Fretum, nihil de his ſpeciali ſermone miſerunt in litteras: ſeu quia eorum ſcripta, ſi quæ compegerunt, periere: ſeu quòd portus non attigerint barbarorum metu: ſeu etiam, quòd & externos incolas, intelligere, nec ab iis intelligi poſſent, vndè & muti ij populi exiſtimati, quibus pro eloquio nutus eſſet, aut cohærentibus labris inexpeditus ſonus, & ſuſurris tinnientium apium, quàm hominum vocibus ſimilior. Igitur priſcos Coſmographos ſequutus, poſt Hippodromum Æthiopiæ, Bambotum flumen crocodilis & hippopotamis refertum, * Deorúmque currum, nomẽ Promontorij, quod Græci Theon ochema vocant, longo terrarum in mare procurrentium tractu reſciſſo, eiúſque deſcriptione in aliud caput reiectâ, ad Anthropophagorum littus " Praſsíque promonto-

Iſtius ora incola vnde incedunt toto corpore cicatricibus diſſecto, ab iis Hollandi, coria, ebur, ceras, aurum, ſuccinúmque permutatione aliarum mercium accipiunt.

* ſierra L[illegible], *hodie appe[illegible]tur.*

rium celerrimè volatu descendam, quod trans Æquatorem positum, distantiâ graduum xv. cum vnâ tertiâ, sinum Barbaricum, qui ad orientem vergit, longo cornu tegit, summouétque Æthiopicum pelagus. Raptum promontorium longo humero procumbens in mare Barbaricum, hodierni Pretiosi Ioannis Regnum, quod Abissinorum dicitur, claudit, terminátque: Anthropophagi quondam & Raptij tenuêre, quorum Metropolis [12] Rapta, fluménque nobile [13] Raptum. Inde [14] Toniee emporium, Arriano, Niconis Dromos, siue portus, altérque magnæ classis capax, cum promontorio Serapio, vel potius Sarapio, de nomine Sarapionis legati, qui cum Dioscoride à Ptolomæo ad Achillam missus fuit. Vltra, [15] Essina emporium, Magnum Littus, Paruum Littus, Noti Cornu, Apocopon vrbs, Phalangis mons, promontorium Tabæ, hoc est, Petrosum, [16] Zingis extrema, aliàs Zigis, Opone vrbs, cōmerciis famosa, Emosaydiorum, qui ex Arabiâ profugientes eò se contulerunt, opibus aúcta & amplificata, Magadaxum hodiernam puto, contra Mercatoris opinionem, qui eam Opin nunc quoque dici existimat. Vastum tandem [17] Barbaricum sinum finit sinus Panouicus, à quo alter incipit, cui nomen Aualites, vbi promontorium & emporium [18] Aromata, Azaniam nonnulli, sunt & qui Hispalium appellant, Troglodytarum sedes, quos à cauernis, in quas ob calorem Solis fugiunt, viuúntque, ita vocatos tradunt: Erembos, Homerus; Volgios, Diodorus vocat, Molgios, Bolgios, & Bolpios, alij. Post Aromata, Niloptolemæum, Acanæ emporium, [19] Elephas cum promontorio & flumo, Tapatige, à fluminibus terrâ eam irrigantibus vrbs denominata, Psygmus portus, Daphnos paruus cum amne, lauru ripas eius inumbrante, vnde illi nomen, Austri Cornu promontorium, aliúdque cum vrbe [20] Cobe, tertiúmque, cum vrbe quoque, Mossilon. Emporia tria Mondi, Malao, Aualites finis, noménque sinus. Inde, [21] Dire ciuitas, in maris Rubri angustiis. Proximè Adulicus sinus, in cuius extremis versùs mare Rubrum, vrbs Arsinoë, Mandaith vicus, Antiochi Silen, Chroni, vel Saturni promontorium, [22] Adulis, Plinij Aduliton, Trogloditarum emporium, posita medio in sinu, qui ab eâ nomen accipit, hanc dominis iratis ab Ægypto profugientes serui condiderunt. Hinc montuosa Chersonesus, Sabátq; ciuitas. Iámque extra Adulicon, siue Aduliton sinum, Colobon promontorium, Magnum littus, Βωμὸν Ἔρωτος, hoc est, Ara Amoris, promontorium, Sabastricum os, Sabaiticum Straboni, [24] Ptolomais Epitheras cognominata, quam ad elephantorum venationē Ptolomæus Philadelphus construxit: etsi aliqui eiusdem conditorem Eumenem scribant. Sequitur Ευαγγίλων, hoc est, Bonorum nunciorum portus, altérque Deorum Salutarium, Deæ Sotiræ, id est, Salutaris, vocat Strabo, quem Principes, incerti qui-

nam

nam illi fuerint, à periculis pelagi ſeruati, ſic nominauerunt. Inſia montes tres, Gaurus, Monodactylus, Pentedactylos, Plinio, & Satyrorum, ſupra Diogenis, Aſpidis, & Dimetris, ea Ceres eſt, promontoria, vltimum Scopiam cognominat Ptolomæus. Iunguntur huic portus duo, Dioſcurum, Latinis, Caſtoris & Pollucis, Bathúſque, ſiue profundus. Partem aliquam Mnemij promontorij Iſius mons facit, Bazij vero Prianotus, Cherſoneſo ſubditus. Inde ad intima ſinus, [25] Berenice, à Ptolomæo Philadelpho in honorem matris appellata, olim Hylana vicus: poſt hanc, vel ante hanc, non ſatis inter Coſmographos conuenit, in eadem parte Superioris Ægypti, nauale μυὸς ὅρμος, Muris portus, à murium marinorum abundantià, ſupráque Leptem extremam Iſidis templum, Seſoſtris opus, & in vertice promontorij longè procurrentis Epidires, duóque montes Tauri, qui eminus taurorum figuram oſtendunt, ſupra Smaragdum montem collocati, inter quem & alium montem, cui nomen Acabe, vrbs eſt Necheſia. Monti annectitur, imò in montem intromittitur, Leucos, ſiue Albus portus, quem ab altero claudit mons Aias, aliis Aiax, vndè nomen, incertum. Eius ima exeſa ſalo, portum habent Philoteram, cum vrbe Æno, Mela Philoterim appellat, Satyrus condidit, nuncupauítque de nomine ſororis Ptolomæi ſecundi. Miſormus Drepanum promontorium in vicinia inde habet: hinc pręſidium Clyſma, [26] Arſinoë vrbs, quam Cleopatrida vocauit poſtea Ptolomæus Philadelphus, in memoriam ſororis: ſita eſt in exiguo ſinu morientis ibi maris, in quo nihil aliud præter Daucon portum, Heroúmque vrbem reperies, quæ & Heropolis, & Hæmos. Hinc Iſthmus Africam & Aſiam diſterminans, communicandis Arabico & Syrio æquoribus, primùm foſsà à Seſoſtride Reginâ inciſa eſt, ante bellum Troianum. Nonnulli à Seſoſtridis filio Pſammiticho inchoatam putant: Darium verò Perſarum Regem incœptum penéque abſolutum opus reliquiſſe, ob id, quòd Arabicum æquor Syriaco Ægyptióque ſublimius eſſet, vnde periculum ſubiectis Regnis, ſi fluctus admitteretur. Negant hoc alij, tradúntque Ptolemaicos quoſdam Reges Iſthmum aperuiſſe, rurſúmque operuiſſe pro libito, ad vtriuſque pelagi promptam nauigationem. Sed neque in totum permiſſa nauigatio, ne aqua Nili, quæ ſola Ægyptiis potum præbet, amarâ corrumperetur. Timoſthenes omnē ſinum Arabicum in longitudinem quadriui nauigatione, latitudinem, quà diffuſior eſt, bidui taxauit. Dictus ſinus Arabicus, quòd Arabiam Fœlicem tangat. Hodie, *Mar di Mecha*, ab eiuſdem Arabiæ vrbe, quæ Μοχύρα Ptolomæo. Stephano Σεάχνα dicitur. Paulus Merula in diſſertatione de Maribus nuper ædita, in ſacris litteris Caricoſum mare vocari aſſerit, à caricis, genere iunci Nugæ ſunt di-

ctum mare Rubrum, vel ab arena, vel ab aqua colore. Curtius lib. 8. Hist. *Mare certè, quo alluitur, ne colore quidem abhorret à ceteris, ab Erythro Rege inditum est nomen, propter quod ignari rubere aquas credunt.* In eo mari Insulæ sũt,[27] ASTARTE, AGATHARCHIDES tres,[28] GVPSITIS, SCITALA, SASPIRENA, [29] GOMADEORVM Insulæ duæ, Arriano, Generatio Deorum, Ortelio, Tomadeorum: VENERIS Insula, ARA PALLADIS, LAMBÆ, MYRONOS, OPHIODES, aliis Ophiades, eb euentu appellata, cæsis ibi serpentibus, in eà topasius lapis nascitur: CATHATRÆ quæ & Chelonitides, ab hirundinum multitudine, [30] CYTIS, topasio etiam ferax, alio nomine Gythites: THRISITIDES duæ, MAREN AQVOSA, MAGORVM, CASITIS, DAPHNINE, à lauretis, quibus consita est, nuncupata: ZYGENA,[31] ACANTHIVE, Acanthina, Ortelio, vbi obsidianus lapis, lucidus, & niger, quem * laieum dicimus, reperitur: nomen hic obtinuit ab Obsidio, qui prior eum in Æthiopiâ inuentum, vertit in luxum. Infra MACARIA, siue Fortunata, CARDAMINA, ORNEON, Latinis, Auium insula, SOCRATIS, BANCHI, & ANTIBANCHI, PANIS, DIODORI, cuius hodie appellatio *Babel Mandel*, quo nomine etiam sinus Arabicus nunc appellatur: circa quam [32] ORINE, siue Orene, picini, hoc est, vnionum piscatione celebrata,[33] ISIDIS, vbi Isis Dea in magno cultu fuit, ALALÆI, EXVSTA, & MONDA. Hactenus de Insulis Arabici sinus, quæ Africum littus spectant, vsque ad Aromata promontorium, post Aromata, Insulæ, AMICI, MENAN, siue Menæ, PYRALAON, MYRSIACE, & [34] DIOSCORIA, aloës abundans. Ab oriente earum Insularum, proximum pelagus, Hippadis vocatur. In sinu Barbarico, vbi asperum mare, ante Prassum promontorium,[35] MENVTHIAS celebris Insula. Reliquum maritimi tractus vsque ad Bamboti ostia & Hesperios Æthiopes, sine nomine apud antiquos fuit, vt & Insulæ hodie cognitæ, quæ in mari iacent à Prasso promõtorio ad eiusdem Bamboti ostia. Supra Hespericum sinum vsque ad Soloëncia promontorium, in æquore Insulæ VI. quas FORTVNATAS vocauêre, nos à canum multitude, vel ab earum primariâ, Canarias dicimus. Earum nomina [36] APROSITVS, vel Inaccessibilis Insula, Ombrio, Iubæ: [37] HERÆ, seu Iunonis Insula: [38] PLVITANA, Plinio, Pluuialia, in quà aquæ non sunt, nisi de cœlo cadant: [39] CASPERIA, CANARIA, nomen retinens, & [40] PINTVRIA, quæ & Planaria, à plano situ. Casperiam aliqui Caprariam, à caprarum multitudine, vocauerunt. Sunt qui duas Insulas Pinturiam & Planariam existimant, & primam quidem Gomeram hodie dici, posteriorem verò, nomine propius accedente, Palmam: fides sit penes eos. Nam & alij Fortunatas ante Atlantis Maioris montem collocant, Gorgones verò ante Soloëncia promontorium: contra multi antiquorum hìc Fortunatas, ibi Gorgonides constituunt. Si Cosmographis

* du Jaié.

mographis noſtris credimus, GORGONES, quæ & Gorgades, & Satyrides, & Gorillæ, & Dorcades, hodie vocantur, Inſulæ Capitis Viridis, quamuis & eò loci multi quoque HESPERIDAS fuiſſe velint, nauigatione Herculis, & hortorum commendatione à Poëtis decantatas, & ab Atlante Rege Atlantidas vocatas. Libyæ adiacent,[41] CERNE haud procul Atlantis montem, Hannoni Carthaginienſi cognita, & [42] AVTOLAA, quæ & Iunonis Inſula, ſaccaro diues.

Luſitani has Inſulas occupauerunt Ann. Sal. 1446. Harum hodie prima eſt S. Iacobi, vbi vrbes S. Thoma & Praya cum portu. eam nunc Hollandi tenent. Vltra duæ Inſulæ Ignis vocata, nobili vino fertiles.

PRISCA NOMINA NOVIS REDDITA.

[1] *Saba*, Caſtaldo, *Sur*, Curioni, *Cebit*, Teiſero. [2] *Cabo de Non.* [3] *Cabo albo.* [4] *Maſatar.* [5] *Rio de Senega.* [6] *Marſacubi.* [7] *Cabo Verde*, accolis, *Mandaga.* [8] *Golfo de Guinea.* [9] Mihi placet, *Cabo verde.* [10] *Gambra*, Iouio, *Hued Niſar*, Arabibus. [11] *Moſambique.* [12] *Magale.* [13] *Quilmanci*, *Zanquebar*, aliis: *Buyl Manci*, incolis. [14] *Zazella.* [15] *Aſun.* [16] *Golfo de li Arabi.* [17] *Golfo de Melinde.* [18] *Cabo de Guardafu*, vel, *Guardafuni.* [19] *Folles.* [20] *Barbora.* [21] *Diran.* [22] *Babel Mandel.* [23] *Ercoco.* [24] *Suachen.* [25] *Choſair*, Barbaris, *Alchaſer.* [26] *Sues*, Saracenicè *Barraarn.* [27] *Caiſſa.* [28] *Ginamante.* [29] *Soridan.* [30] *Genamani.* [31] *Angetiua*, *Angotina* Stuckio. [32] *Macſua.* [33] *Paſcoa.* [34] *Zocotora.* [35] S. *Laurenzo*, *Magadaſcar*, Inſulanis, hoc eſt, Lunæ Inſula, quia oppoſita eſt vicinis montibus Lunæ, vnde Nilus oritur. [36] *Iſola di ferro.* [37] *Del Pico.* [38] *Lanzerotta.* [39] *Forte Ventura.* [40] *Gomera.* [41] *Porto Santo.* [42] *Madera.*

CAPVT XLV.

Ventum ad Asiam, littoralia sinus Arabici & Persici cum Insulis.

Ex Arriani Peripl. maris Erythræi lib. 5 & 6 & eius Commentatore Stukio. Item è Solino, Ptolomæo, Strabone, Plinio, Mela, Georgio Braun, & Salmasio.

B alterâ parte sinus Arabici Asia est, prima eius regio Munichiatis, in quâ Mamphara villa. Infra, Pharanitæ, quorum vrbs pręcipua Phara: inter Nigros, siue [1] Melanes Montes [2] Sinai, & desertum [3] Sur, ad mare Catapharna promontorium. Sub eo [4] Arabia Petræa, cuius [5] Elana villa, vel Læana in sinu Læanite, qui ab aliis Elaniticus, & Alaniticus dicitur. Hinc altera [6] Arabia, quia lætior & ditior, Fœlix cognominata, hæc vrbes plures admittit, ibi Onne, Modiana, Hippos mons & vicus, Phœnicum oppidum, Rhaunati pagus, Chersonesi extrema, Iambia, Copar, & Arga vici [7] Zabram Regia, Centos vicus, Thebæ ciuitas, [8] Bætij ostium, [9] Badeo Regia, Ambæ ciuitas, pagi, Mamala & Adedi, Pudni ciuitas, Æli vicus, Napegus oppidum, Sacacia, Muza emporium, thu-

ris

thuris & odorum cōmerciis nobile, [10] Sosippi portus, Pseudocelis, [11] Ocelis emporium, & Palindromos extrema, inter Arabicum sinum & mare Rubrum. Sequitur Acila, Posidium promontorium, Sanina ciuitas, Cabubathra mons, ciuitates, Madoce, & Mardache, Lees vicus, [12] Ammonij promontorium, [13] Arabia emporium, Agmanisphe vicus, Melan mons, Abisama ciuitas, aliàs Ebisma, Magnū Littus, Mada vicus, Eristhæ ciuitas, Paruum Littus, Cane emporium & promontorium, Trulla portus, Mæthath villa, Prionotus mons, [14] Prionis ostium, Fontes fluuij, Embolon vicus, Tretos portus, Thialemath oppidum, [15] Mosca portus, [16] Syagros extrema & portus. Inde naues, [17] Sacalitem sinum subeunt, in quo [18] Metacum vicus, Ausara ciuitas, Ange & Astoa vici, Neogilla nauale, Hormani ostiū, Didymi montes, qui hodie promontorium Duorum Capitum appellantur, Coseude, Vaticicinium, siue oraculum Dianæ, Abissa, & [19] Corodamum promontorium. Iam in angustiis Persici sinus, Cryptus portus, [20] Mons Semiramidis, στρογγύλος Græcis, hoc est, rotundus, Melanes montes, qui & [21] Asaborum vocantur, de nomine vicini promontorij, à quo [22] sinus Persicus, longo & flexuoso meatu erumpit in terras: circumiacentia incolunt Ichtyophagorum populi, qui piscibus vescuntur, aliique Macarum, Anaritorum, Ægeorum, Gerreorum, Themorum, Læanitanorum, & Abucæorum. Vacuum primò littus, mox vrbibus decorum, distinctúmque amnibus & promontoriis. Ibi Rhegama ciuitas, Sacra Solis extrema, [23] Laris ostium, vrbes, [24] Capsina, Cabana, nonnullis Cauana, Sarcoa, Carada, corruptè Cadara, & post Attam vicum, Magindana, & Gerra, de quà proximo Sinui nomen: hanc Caldei extorres Babyloniâ, domibus è sale factis excitauerunt. Claruerunt in eodem tractu stationibus tutis commendatæ, [25] Bilbana, Bilæna Ptolomęi, & Ithar, penè imposita Magorum sinui, Istriana, supráque Chersonesi extrema, & Læanites sinum, Mallada. Clauditur inter Itamon portum, sinúmque Sacrum, Adari ciuitas: quem subsequitur Coromanis, montes & claustra Arabiæ Fœlicis ad [26] Mesanitem sinum tangens. Iam Persico mari senescente, atque extremo vndarum pulsu verberante terras, Arabia deserta paucas habet vrbes, solitudines in causâ sunt: tres omninò vrbes celebratas inuenio, Ammæam, Idicaram, & Iucaram: quas Babilonia sequitur, montibus magnis ab Arabiâ desertâ discreta, Regionis nomen à præcipuâ ciuitate. [27] Tigris [28] Euphrate ad Apamiam, vrbem, & aras Herculis suscepto, pelagi fluctibus miscetur, iuxta vrbem [29] Teredona, Diridotin vocat author Peripli. Post montana Babyloniæ Ciripa, propior mari, remotior Altha, impositáque Tigri Assyriæ quondam nobilissima ciuitas, à Nino, [30] Niniue. Infra [31] Susiana est, cuius Agra oppidum supra Vallum Pasini,

Mosæi fluminis exonerationem. Infra Pelodes, vel Cenosus sinus, plurimùm limi, deferentibus Brixià, & Ortaceâ amnibus: à quibus non longè fluit, & tertius amnis [12] Eulæus, Vlai Danieli Prophetæ. Vrbes Sosirate & Seleucia, quas Plinius in littore Elymaidis Regionis, quæ pars est Susianæ, collocat, cuius finis Tenagos arenosus, & Oroatidis ostium: hunc fluuium Oroatem alij, Ptolomæus Ruatem, Arrianus, Arosim; Ammianus Vatrachitem vocant. Nomen Regioni mediterranea ciuitas fecit, quæ [13] Susa dicitur, licet & ea Regio à Ptolomæo Memnonia nuncupetur, incognitâ mihi vocis huius origine. Susianæ Persis adhæret, ab alterà Oroatidis ripâ, ad eundem sinum, quem à se Persicum, dici gaudet, vsque ad [14] Bagradam fluuium excurrens. In eius littore, Toace extrema, Rhogomanis ostium, Chersonesus, Ionacapolis, Ptolomæi Ionaca, [15] Brisoana fluuius, Asiuláque vrbs ponè Bagradam amnem, à quo [16] Carmaniæ initium, cuius est Dara fluuius in Persicum illabens sinum, Hytanis portuosus, auróque fœcundus: ab eo Septentriones, ab Austro ad nostras plagas nauigantibus, apparere incipiunt, neque totis noctibus Arcturus cernitur, putat Ortelius hunc amnem eundem esse cum Andani Ptolomæi. Vsque ad Armusam nulla oppida, fluuij Cathrappis, Corius, siue Carius, Achindana, & Saganum. Carmaniam diuidunt in partes duas promontoria, Carpella, & [17] Armoson, vel Harmason, cũ vrbe cognomini [18] Armuza, vel Armosusa, in angustiis Persici sinus sita, vbi Pasitigris diuersus à Tigri, in mare Persicum aquas mittit, si doctissimo * Salmasio nostro credimus, Plinius tamen, & Arrianus partem Tigris Pasitigrim volunt, nec hodie qui nauigant diuersos amnes faciunt. Iuxta, an in ipso Arabico mari, dubium penè est, vtrum sequentes Insulę sint: ÆNI, TIMAGENIS, DÆMONVM, POLYBII, MALIACHI duæ, totidémq; ADANI, hodie nomina abolita, nec alia iussa accipere, vel quod Insulæ illæ contemnuntur suâ ignobilitate, aut sterilitate, vel quòd, id solùm memoriâ dignum putatur, quod vtile gulæ aut luxui est. Nobiliores inuenies in Rubro mari, AGATOCLIS Geminas, COCCONATI tres, aliis Cocconagi, [39] TRITEN: atque ante Sachalitem sinum Arabiæ Felicis, [40] ZENOBII Insulas VII. quas ob id, quòd earum incolæ in cõmune viuunt appellatas scripsère Cosmographi, qui malè & eas Sarapidis vocant: ORGANAM, Ogyrim, Plinius nominat, quam Oaractam, vult Arrianus, habitatam, & celebrem Erythrâ Rege ibi sepulto; Tyrrhinam eandem Strabo nuncupat: qui addit, CALÆI duas, & [41] Serapidis, à fano Dei dictas, non SARAPIDAS. In ore autem Persici sinus PAPIA est, intra, APPHANA, Colonia Armusanorum: [42] ICHARA, THARRO, TYLVS, aliàs Tyrus, à Tyriis aduenis è Syria, qui margaritas quęrębant, habitata: PHILOS, CASSANDRA, ARACIA, quæ, & Aradum,

** in exercitat. Plinian.*

Mare Rubrum siue Arabicum Geographi nostri, vt & veteres, vocauerunt, quidquid pelagi inter Arabicum Persicúmq. sinus interiacet, imò & ipsum Persicum sinum, partémque Indici & Æthiopici maris. Quod probat Paulus Merula dissertatione de Maribus, cap. 22.

dum, & Aracha, & Arathos, TAXIANA Susianæ adiacet, ad Pelodem sinum: ante Persidem verò videntur, TABIANA, SOPHTHA, Phara, ni fallor Marcellini, APHRODISIAS, & ALEXANDRI, quam nonnulli cum Aracià confundunt, volúntque eam Deo Neptuno sacram. Ante Carmaniam Insulæ duæ: vna, in quâ Miltus ciuitas, cui nomen SAGDANA, altera VOROCHTHA.

NOVÆ APPELLATIONES, VRBIVM, fluuiorum, promontoriorum.

[1] *Phasga.* [2] Turcis, *Turla*, Arabibus, *Gebel Thor.* [3] *Thur.* [4] *Bariata.* [5] *Aila.* [6] *Aden.* [7] *Zorma.* [8] *Eda.* [9] *Bardoni.* [10] Ibi hodie fluuius & ciuitas *Zibit.* [11] *Ziden.* [12] *cabo de Fartach.* [13] *Aden.* [14] *Prim.* [15] *Moscheto*, aliis, *Moscate.* [16] *Sfacalat.* [17] *Curia Muria.* [18] *Materqua.* [19] *Razagalti.* [20] *Iacquette.* [21] *Macadan.* [22] *Elcatif.* [23] *Om.* [24] *Quiximi.* [25] *Berou.* [26] *Golfo de Sandra.* [27] *Tegil*, vel, *Tigil.* [28] *Phrat*, aliis, *Phrataa.* [29] *Balsera.* [30] Hebræis *Rahaboth*, *Mussula* hodie, Nigro *Mosse*, Leoni *Mosal.* [31] *cus*, Nigro, *Zaqueismael*, Moletio, *Susay*, Sardo, *Cusistan*, Mercatori, *Arphassad*, in Bibliis. [32] *Tiritiri.* [33] *Sustra.* [34] *Bintmir*, vel, *Bubmir*, *Biserti*, accolis, *Biquelmic*, Arabicè. [35] *Sirt*, fortassis. [36] *Dulcinde*, à Girauâ, à Iouio *Narsinga*, à Nigro, *Cherman*, ab Hebræis, *Rhagma* dicitur. [37] *cabo Iasquette*, Ortelio. [38] Ibi hodie *Ormus*, Insula & Regnum, Insulani *Gerum* vocant, *Zamri*, Tartari, si Theueto fides sit, *Rohoboth*, Caldæi. [39] *Tre Isole.* [40] *Mazira*, Ramuzio, *Coue* & *Alcosan*, Theueto. [41] *Turgana.* [42] *Baharem*, *Bacharam*, Orosio.

CAPVT XLVI.

Indici maris littora cum proximis Insulis, ab angustiis Persici sinus ad terram incognitam.

E Ptolem. l.6. & 7. Arriani Periplo maris Erythrae, eiúsque commentatore Stukio: Plinio quoque lib.6. Strabone lib.15. & 16. Mela lib.4. c.17.

IN Indico porrò mari post sinum Persicum, in eiusdem Carmaniæ littora terrásque sese intromittit sinus[1] Paragonticus, qui Arriano Terabdon dicitur; hic geminis lateribus sequentes vrbes complectitur: [2] Canthapim, Agrim, quam Agrisam Stephanus vocat, Nommanam, siue Combanam, Masin, siue Magidam, Samydacem, & Tisam, vel Tesam. Rigatur amnibus Salari, Samydace, Caudriace, aliis, Caudriaco, Hydriaco, Marcellino, portus Cyiza, promontoria duo Bagia, vbi rupes Soli sacra, & Alabamtera, Paragonici, vel, si mauis, Paragontici sinus cornu vltimum. A quo reliquum Carmaniæ sic se habet: Deranebilla, siue Deranobilla, Cophanta portus, Zorombæ, aliàs Zorambi ostium, Badara vrbs, fortassè Barna, vicus tempore Arria-

ni,

ni, & Musarna. Huic iuncta est [3] Gedrosia, in cuius littore [4] Arabius, qui & Arbis, & Artabium amnis: Ragiana ciuitas, portus Mulierum, Coëamba, & Razana vrbes, Ab [5] Indo flumine initium & nomen accipit [6] India, quæ intra Gangem: ex monte Paropamiso exortus, plurimorum fluuiorum tributa suscipit, ingénsque & rectus descendit, donec ad læuam dextrámque se diducens, duobus ostiis longè distantibus exeat, quæ verior opinio est plurimorum Cosmographorum, tum antiquorum, tum Neotericorum, quamuis septem ostiis subire pelagus Ptolomæus tradiderit, quorum nomina sunt, Sagapa, Sinthon, Chrysum, id est, aureum, Chariphron, Saparages, Sabalassa, & Lonibare: pro Caripho, Saparage & Sabalassa, alij legunt Cariphi, Sapara, & Sabalaëssa. In iis oris [7] Bardaxema ciuitas, [8] Syrastra vicus, [9] Monoglossum emporium, Mophidis ostium, Pacidare oppidum, ponè ad mare meat [10] Namabus, quà Mareum promontorium inflectitur, magnóque latere [11] Barigazenum sinum sustinet, huic appositæ vrbes, [12] Camanes, emporium aromatum totius Orbis celeberrimum, Nusarina, siue Nusaripa, Pulipula, Suppara, [13] Dunga, [14] Simylla emporium & promontorium, Timula quondam incolis, Baleptana, [15] Hippocura, [16] Mandagora, Byzantium Toparum ad Chersonesum, Armagara, Nitra emporium, Tyndis imposita promontorio, Bramagara, vel Aramagara, quæ iugo Calecariæ promontorij, veluti brachio cingitur: tum Muziris emporium, hodie Cananoris Regni metropolis, eiúsque in nomen nouum adoptatrix, Podoperura, Semne, Cereura, Bacare, Melcynda, Elancorum emporium, Cottiara metropolis, [17] Bamala, quam longo dorso ab Eoi pelagi fluctibus defendit Commaria extrema, Airiano Comari, nomen etiam hodie seruatur. Tam vastè procurrentia littora pauca flumina admittunt, iniqua cum vrbibus proportione, perdurant in æquor Gaor, siue Goar, [18] Binda, qui & Vindia, [19] Nanaguna, vel Naguna, Regnorum Goæ & Decan nouus discriminator, Pseudostomus, & Baris. Annectitur, pulsátque [20] Commariam extremam Colchicus sinus, vbi vrbs [21] Soficure, & Colchi emporium, hodie *Chuchina* vel *Cochin* ciuitas Regia, licet alij istam *Canamcinam* putent, *Chuchinam* verò Cottiaram, de quâ supra. Huic sinui immoritur amnis Solenis, qui & Solenus, & ipse alterius sinus, qui Argaricus dicitur, ex parte hospes, appellationem fecit sinui, [22] Argari ciuitas, [23] Colaicum promontorium, siue Cory, siue Calligirum à tergo relinquens; ante se verò, veluti in orientem pellens, procitùm, sed immobili propugnaculorum pendentium in mare impulsu, vrbes, Salur emporium, Nigaminam, aliàs Nicama, Batorum Metropolim, Thelchirim, Curulam, *Caulami* Regni recentioris caput, [24] Chaberim Soringorum, cum fluuio ciusdem nominis, Soburam emporium, alte-

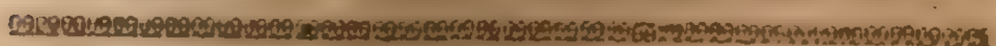
rúmque Aruarum [7] Poducam, [8] Melangem, quam à Cottie diuidit Tyna fluuius; Maliarpham præterea, non longè à Mesoli ostio, [9] Contacossylam, [1] Coddurам, & Alosignem, siue Alosangam emporium. Hinc terræ recessu lato [29] Gangeticum sinum recipiunt; in parte, quæ in orientem nauigantibus occurrit, Palura, Nanigæna, [30] Caticardama, vbi corpus S. Thomæ quiescit, [31] Canagara, siue Canagora, Cottobara, Sippara, Mapura, [32] Minagara, Cocala, & [33] Cosamba vrbes: flumina, Tyndis, Dosaron, à quo forsan Dosarena Regio, quæ hodie *Paleacate* vocatur, Adamas, & longè istis nobilior, amphiórque [34] Ganges, in Hæmodo Indiæ monte conceptus, quando angustissimè fluit, X.M. pass. patens, in ora septem dispersus, inter vtramque Indiam violentus currit, donec sinus accipiat aquas eius & nomen, qui nunc Bengala: Primum ostium quondam vocabatur Cambysum: secundum, quia [35] Paluram vrbem irrigat, appellationem ab eâ sumebat: tertium, ab amplitudine aluei, Magnum: quartum, Camberycum, in quo [36] Tilogrammum ciuitas: quintum, Pseudostomum: sextum, Antiboli: vltimi nomen intercidit, hic Indiæ intra Gangem finis: initium verò [37] Indiæ extra Gangem, quà sinus vlteriore amplexu excurrit in terras, grandis appellatio est, Pentapolis, supra Catabedæ, vel Latamedæ fluminis ostium vrbs conspicua: succedunt & aliæ, [38] Baracura emporium, non ita dissita ab eo loco quo [39] Tocosanna fluuius deficit, inter quem & Sadi ostia, Sabba, hinc de nomine interfluentis fluuij, Sada, & Berrabonna, Temelæ amni vicina, promontorióque, quod sine appellatione fuit. [40] Sabaracum, siue Sabaricum sinum incingunt ciuitates & oppida sequentia, Sabara, Begynga cum fluuio, & Berobe, promontorio ignobili fulta. Indè ad Perimulicum sinum, Aurea Chersonesus, leuibus montium iugis, vel littorum amfractibus, ammiúmque alueis interscisa, variis oppidis distinguitur, [41] Tacolâ, leni montis dorso ab Eoo cardine penè tectâ, è quo [42] Chrysoana fluuius demissus, illicò tumulatur mari, [43] Sabanâ emporio, [44] Palande cum fluuio cognomini, Coli, & [45] Perimulâ, quæ promontorio, & Sinui fecit appellationem: in iis etiam locis Maleucolon extrema, & Attabas amnis, [46] Lestorum & piratarum Regio. In altero latere Perimulici sinus, Samarade ciuitas, sicut & [47] Pagrasa, [48] Sobanni ostium, fontes fluuij, Thipinobasti emporium, Acadra, & Zabæ vrbes. Tum [49] Magnus sinus, qui & Chryse terris in omnem partem vastè, & penè æquâ proportione recedentibus, ingentis pelagi imaginem reddit, in iis plagis, quà in æquor conspectus est, Tagora, [50] Balonga, [51] Throana, [52] Cortatha, vel Cortacha, infra Doanæ ostium, Synda, [53] Pagrasa, vicina Dorio flumini, & [54] Aganagara vrbes: tum Indiæ extra Gangem finis amnis [55] Serus, & Alius fons: à Sero amne Seres

aliqui

aliqui denominatos volunt, quòd in eorum Regno scaturiginem, & primos cursus habeat. Magnarum gentium terminus est, fons Alius, Indos inter & [66] Sinas fluens, quorum vrbs, & amnis [67] Aspitaras, olim Aspithra, [68] Bramma ciuitas, Ambasti ostium, Rhabana vrbs, Sænus fluuius, Notium promontorium, Ferini Sinus interior recessus, Satyrorum promontorium, Sinarum sinus, amnisque Sina, vndè aliqui putant appellationem Regno Sinarum factam, immixtus Cutiari fluuio, qui non Sinas, sed antiquorum Cosmographorum scientiam notitiámque terminat, quibus vltra Cattigaram Sinarum stationem, nihil est: vndè in tabulis Geographicis Strabonis, Ptolomæi & aliorum, tellus incognita opponitur nauigaturis, quasi finis Mundi, quæ hodie nauigabili pelago sustentata, non modò multas Insulas facit, sed & immensum hinc & indè continens, quòd à meridie solum Australe dicitur, ab Occasu America. Insulæ in Indico æquore priscis cognitæ illæ fuerunt. Carmaniæ vicinæ CASCANDRVS, quæ & Socaicandros, POLLA, STOIS, vel Tois, CARMINA, & LIBA, Gedrosiæ, ASTHÆA, & CODANE. In ostiis Indi fluminis [60] PATALA, Pattalena Straboni, vbi Nearchum Alexandri Magni classis præfectum funeratum aiunt, [61] & BARBARIS, Prasiane Plinio, maior Petalâ. In Canticolpo sinu, [62] BARACE. Proximæ huic MILIZIGERIS, HEPTANESIA, [63] TRICADIBA, [64] PEPERINA, [65] TRINESIA, LEVCE, NANIGERIS. In sinu Argarico [66] CORY. Indiæ extra Gangem oppositæ sunt, [67] BAZACATA, [68] SYNDÆ III. [69] BONÆ FORTVNÆ, cuius circuitus II.M.CD. pass. BARVSSÆ V. Philippinæ hodie, si nostris negotiatoribus creditur, [70] tres tantùm, qui & numerus est Anthropophagorum, SABADIBÆ aliis appellatæ, quarum nostro sæculo celebratur maximè *Cainan*. Inde [71] IABADII, hoc est, hordei Insula, cuius metropolis Argyra, siue, Argentea. Ad Tamon promontorium CHRYSE, ad Gangem ARGYRE, altera aurei soli, altera argéti ferax: quibus * Plinius adiungit, sed incerto situ, CROCALEN arenosam, BIBAGAM, siue Bibactam ostreis, & conchyliis refertam, & TORALIBBAM. SATYRORVM Insulas tres nemo hodie nouit. [72] MANIOLÆ X. celebrantur, quòd in iis nauigia clauis ferreis compacta detineri canant magnete, siue lapide Herculeo: vndè earum accolæ, quíque per has plagas nauigant, ligneis clauis compaginant naues, ne subiectorum, aut vicinorum scopulorum, qui è magnete sunt, occultâ vi detineantur, quòd multis accidisse Lusitanorum nauigationes tradidêre. Omnium Indici maris insularum SYMONDI Insula maior, hæc postea TAPROBANE dicta est, post nostro æuo Sumatra, & Zamatra, Zeilan aliqui esse volunt, pars orbis alterius Hipparcho putatur, sed postquam circum eam nauigatum est, mutata antiquorum opinio, & insula credita. Opposita est Cory Indiæ promótorio, cui alterum offert, Boreum nomine:

* lib. 6. cap. 22.

Colaicum à Plinio appellari multi existimauerunt: hinc Galiba extrema, Margana, & Iogana vrbes, Anaritinondi promontorium, Soanæ ostium, Sindocanda ciuitas, Priapidis portus, Anubingara, Prasodes sinus, Iouis extrema, Nabatha ciuitas, Azanus fluuius, vrbs Hodoca, Horneon, siue auium extrema, Dagana ciuitas Lunæ sacra, Corcobara, Dionysi, siue Bacchi, oppidum, Cetæum promontorium, Baraci ostia, Bocana vrbs, Mordi portus, Baraththa ciuitas, Solis portus, Rocuri promontorium cum vrbe, Rhizala portus, Oxia extrema, Gangis ostium, Asatana portus, Agadiba ciuitas, Panti sinus, Anubingara ciuitas, Palesimundus, iuxta oppidum eiusdem nominis effluens in portum tribus alueis, Lebis stagnum, [73] Mandutti emporium, Phasis amnis, & Talacori, aliud emporium. Hæc Insula antequam ab Onesicrito, Alexandri Magni classis præfecto, detegeretur, nauibus è papyro Niliaco compactis ab Ægyptiis & Arabibus petebatur. Hanc penè mediam interſecat Æquinoctialis circulus, Syderum Ægyptiis in hanc nauigantibus nulla antiquitus obseruatio, sed volucres secum deuehebant, maximè columbas, emittentes sæpius, meatúmque earum terras petentium comitabantur intenso visu. Ante Taprobanem innumeræ Insulæ iacent, quarum nomina recentiora paucissima leguntur, vetusta sic habent. [74] VANGALA, siue, Vangalia, [75] CANATHRA, [76] ORNEOM, vel Auium, ÆGIDIORVM, à caprarum abundantià, MONACHE, à solitudine, vel quòd à ceteris remotior sit, AMMINE, [77] CARCVS, PHELICVS, ERENE, CALANDADRVA, [78] ARANA, in quà ciuitas Arain, vel melius Aran, BASSA, [79] BALACA, ALABA, GVMARA, ZABA, ZIBALA, NAGADIBA, & SVSVARA.

VOCABVLA RECENTIA, VEL BARBARA, locorum, vrbium, fluuiorum, &c.

[1] *Golfo di Gurigath.* [2] *Calecut.* [3] *Gesl*, Mercatori, *Circan*, Castaldo, *Cuzerat*, vel, *Cuzaret*, Giraux & Moletio. [4] *Berbero.* [5] *Surrate, & Cambaia, & Indu.* [6] *Indostan.* [7] *Cambaia*, nonnullis: [8] *Sairrac*, Castaldo. [9] *Mangalor*, sed male, ni fallor. [10] Olim quoque Namadus, nunc, *Amandaune.* [11] *Amadauche.* [12] *Calecut*, propriè. [13] *Dabul.* [14] *Sintacora* [15] *Onor.* [16] *Mangalor.* [17] *Balbata.* [18] *Gate.* [19] *Mandona*, siue *Mandoua.* [20] *Comori.* [21] *Iaquamcuri.* [22] *Bengala*, verùm pessimè Mercatori. [23] *Cabo de Colle.* [24] *Calapate, Maber*, Nigro. [25] *Podefetan.* [26] *Malipur.* [27] *Cayl.* [28] *Gandauari.* [29] *Golfo de Bengala.* [30] *Chiromandel.* [31] *Canago*, Castaldo, *Ganziga*, Mercatori. [32] *Maciquopatan.* [33] *Satigan, Tarnassari*, vel, *Aracan*, diuersa est interpretatio. [34] *Cane, Guenga, Cantan*, Incolis, *Gualgas*, in sacra paginà *Phi-*

sor,

son, antiquiore vocabulo, Chliarus. [35] *coromandel*, seu, *Colmendel*, Belleforesto. [36] *Satiga*, pari cum flumine vocabulo. [37] *Heuila*, vel, *Heuilath*, Hebræis, *Macyn*, aut *Magyn*, hodie. [38] *Bangela*, Appiano, *Bacala*, Castaldo. [39] *Mantaban*.. [40] *Nigraes*, malim, *Golfo Sauolas*. [41] *Malacha*. [42] *Tauai*. [43] *Saendebar*. [44] *Pari*. [45] *Patane*. [46] *Pegu*, Regnum. [47] *Perperi*, aliquibus. [48] *Sian*. [49]. *Mare Sin*, vel, *Mare de Sur*. [50] *Pegu*, vrbs. [51] *Taigyn*. [52] *Tartaho*. [53] *perperi*. [54] *Aganata*. [55] *Coromaran*. [56] Regnum quod Barbaris, *Sin*, *Tame* Incolis, nobis, *China*. [57] *Aspida*. [58] *Brema*. [59] *canton*, vel, *Cantan*. [60] *Petacal*. [61] *Bermet*, *Meti*, Resendio. [62] *Diu*, *Diuxa* Malabaribus, Mercatori, *Bacaim*, vel, *Basaim*. [63] *Quelloa*. [64] *Qualpenca*. [65] *Rhesiphe*. [66] *Nicouat*, [67] *Basse*, *Paloha*, Mercatori, aliis, *Puloaym*, &, *Calamiane*. [68] Malè, nisi me mea fallit opinio, apud Mercatorem *celebes*, *Gilolo*, & *Ambon*, quia longè illæ Insulæ, quas Moluccas dicimus, sepositæ sunt ab Indiâ extra Gangem. [69] *Borneo*. [70] *Mindanao*, *cailon*, & *Subut*. [71] *Iaua*, Nigro. [72] *Islas de Pracel*. [73] *Pynder*. [74] *Engano*. [75] *carcata*. [76] *Pulo Pinaom*, vel, *Pulo sambilaon*, vel, *Pulo Tujo*. [77] *cramata*. [78] *cambab*. [79] *Banca* fortassis.

CAPVT XLVII.

Periplus Asiæ à Sinensium regione vsque ad Scythicum mare: mox Caspij, siue Hircani pelagi littoralia antiquis nota recensentur.

PER dictas Insulas, totásque ferè Indiarum, Sinarúmque maritimas oras, innumera negotiatorum turba, inuehentium res externas, aut suas euehentium. Fluminum plerumquè in ripis, aut in arenis littorum merces suas exponunt, permutatione aliarum rerum tolli placet, non aliter: ibi enim, nec aurum, nec argentum cusum, signatúmve, pretium facit, sed illud quidquid sit, quod sine sermone exæquatum venalibus, aut gratum exponenti, iuxta merces collocatur. Fœlices, quibus nec contractus emptionis sunt, nec venditionis, nec stipulationis, nec fideiussionis, enormis litium materia. Eadem quoque apud [1] Seres Sinensibus vicinos obseruantur, gens iustitiæ plena, intus, quàm ad mare latior, vbi Psitaræ ostia, & Carabi, & Lani, & Chrysesini, & Cymabæ: sinus vnus, Attanus, nihil præter: hîc artes pacificæ regnant, tractus cæli penè semper æqualis, & similis Verno, non statæ sedes, ideò neque oppida, sed vbi cuique placuit tabernacula & tentoria excitat, quòd & Scythæ Seris, & Scythis Sarmatæ coniuncti

E supra allegatis authoribus. Noua Tartarorum aliorumque, qui circa Caspium mare habitant, nomina, habet Maginus in Tartariæ descriptione.

coniuncti etiam hodie obseruant: sed isti armis habiles, marique suo, & cæli asperitate simillimi, vt inuitauêre pabula, vt cedens & sequens hostis exigit, ita res, opésque, & familias, plaustris, vel cymbis secum trahentes, semper castra habitant, liberi, indomiti, bellatores, & etiam cùm fugiunt victores. Vterque populus, cùm vix vllis terrarum æquorísque spatiis teneretur, tamen discretus nominibus & confiniis, nunc in vnum populum coaluit, & formidabili appellatione Scythæ, Sarmatæque, [1] Tartari vocantur. Igitur post Sericum mare & Attanum sinum, fretum Anian, nouum nomen, vsque ad Tabyn promontorium, nescio cur antiquitùs cognitũ: quidnam ad Septentrionem esset, idémne Oceanus, an tellus infesta frigoribus, sine ambitu ac sine fine proiecta, dubitatum diu. Sed præter Physicos, qui vniuersum orbem mari circumfusum dixerunt, Q. Metello Celere, cùm in Galliis Proconsul esset, ab Indis, illi dono datis à Rege Sueuorum, requirendo, vnde in has terras deuenissent, cognitum est, vi tempestatum ex æquoribus Indicis abreptos, emensósque quæ intererant, tandem in Germaniæ littora exiisse. Restat ergo pelagus, sed reliqua lateris eiusdem assiduo gelu durantur, & ideò deserta sunt. In Asiatico littore primi Hyperborei super Aquilonem, Riphæósque montes, sub ipso penè syderum cardine iacent, vbi Sol non quotidie, vt nobis, sed primùm Verno æquinoctio exortus, Autumnali demùm occidit, & ideò sex mensibus dies, & totidem aliis nox vsque continua est, vndè & ipsi Cimmerij Scythæ appellantur. Ibi per Ver & Æstatem, noctis exiguo tempore, & penè nullo, durantis, species: per Autumnum & Hyemem interuallũ aliquod dubiæ lucis, cetera tenebræ. Ij populi non se vrbibus tenent, sed in perpetuo otio viuentes habitant specus, & syluas. Mare [2] Caspium, longo freto, quasi fluuius è Scythico Oceano, antiquis creditum est in terras erumpere: posteritas lacum in mediterraneis, & vndique ab æquoribus remotum, totiúsque orbis maximum cognouit, atrocem, sæuum, raris portubus, procellis vndique ac belluis expositum. Lacum illum in tres sinus prisci Cosmographi diuiserunt, in Hircanum, Scythicum, & Caspium. Ad Hircanum Albani, Mosci, & Hircani habitauêre: in Scythico, Amardi, Pæsici, & Derbices: ad Caspium, Caspij & Amazones, quas Sauromatidas dixerunt. Multi in eum lacum magni paruíque amnes fluunt: sed qui famam habent, [4] Iaxartes, & [5] Oxus per deserta Scythiæ ex Sogdianorum Regionibus in sinum Scythicum exeunt. Iste ab occasu ad Septentrionem conuersus, inter Amardos & Pæsicas os aperit. Suos hîc quoque fluctus huic Sinui inserunt, Rhymnus, siue Rhemus, nunc *Hedelis*, Magino, *Laych* dictus, [6] Daix, [7] Iastus, Straboni, Iustus, [8] Polytimetus, id est, multi pretij, & Rha, qui se

[1] *Iaxartis, Oxique ripas cum parte Caspy maris, hodie occupant Tartari, qui Zagathai dicuntur: quorum hodie regia est Samarcanda, quam Maracandam antiquam aliqui putant, ex qua ortum habuit Tamburlanes,* Temir Cutlu, *vocatus.*

* *Hic*

** Hic quoque bis decies & quinque per ostia Ponto*
Inserit Hircano, fluuiisque ingentibus armat.

* Michaelius 3. de re Nautica.

Ciuitas in eo littore Aspabota, siue Sacarum. Quæ deinceps sequitur [7] Margiana, Sariphi montis extremum latus in dictum Sinum porrigit, sequuta Oxum fluuium; eius ciuitas Derbice. Inde [10] Hircania est, Hebræis *Adoram*, quæ mari nomen generale fecit. Propter ripas Oxi Saramanne ciuitas, Maxeræ, siue Mazeræ ostium, vrbs Caramana, Socanda amnis, Insuláq; iuxta littus posita, TALCA. Ab occasu incipit [11] Media, à Septentrionibus Hircani sinus parte terminata, vbi se Charinda, Straton, vel Staon, Amardus, siue Mardus, [12] Cyrúsque & Cambises, Regum nomina, euoluunt. Hi ex radicibus Coraxici montis vicini editi, in diuersa abeuntes, pérque Iberos & Hircanos diù & multùm distantibus alueis fluentes, postea vno ore in Hircanum sinum perueniunt, in quem & [13] Cyrtus illabitur. Inter ea flumina, [14] Mandagarsis, Oratana, Accola, Amana, Zalacca propè Marcianes, siue Sphantiæ lacum, Cyropolis, quæ Persis dicitur Cyrcebata, Tazináque vrbes: Cadusiorum inde vallum, & Sabçæ arx. Hircano quoque mari [15] Armenia Maior ab oriente terminatur: Huius est [16] Araxes, Tauri latere demissus, primo placidus, mox cautibus illisus, adeò citus deuoluitur, vt plus iugeris spatio vltra alueum suspensus & sublimis, arcuato amne descendat in campos, postremò lenis immoritur pelago. Nomina alia olim habuit, Bactri scilicet, Halmi, & Doringis. Noua ciuitas *Bachu*, recens nomen intulit mari, hæc in [17] Albaniâ collocata, Gangara, & Getara nuncupabatur. Præter eam, [18] Cassios illabitur, de nomine vrbis, quam intersecat, Albanus, vnde quoque Albaniæ appellatio. Inter Cæsium, & Gerrum amnes vrbs Gelda conspicua est; exindè Teleba, Thelbísque aliæ vrbes: postea Saonæ ostium, Albaniæ finis. Extra Albaniam Vdon fluuius, & Alonta, & [19] Rha. Tempore Plinij Caspium mare vix Romanis cognitum fuit, quippe quod doctissimus author, sicuti & Mela, affirmauerit, id erumpere è Scythico Oceano, qui à Septentrione Asiam claudit. Sunt qui credant aquas Septentrionalis Oceani Caspio excipi, & exonerari occultis sub terram alueis criptísque in Euxinum. Claudius Cæsar à Cimmerio Bosporo ad Caspium mare CL. M. prodidit, eáque perfodere excogitasse Nicanorem Seleucum, quo tempore à Ptolomæo Ceraunio sit interfectus. Caspij maris ambitus hodie decem dierum nauigatione perficitur, contra veterem opinionem.

Herodot. in Clio, longitudinem eius 15 dierum nauigationis, latitudinem 8 statuit.

* * *

NOMINVM PROPRIORVM appellationes recentiores.

1 *Cattaia*, Castaldo, *Cambalu*, Giraux. [2] *Besarmani*, incolis, vel, *Dist*, Arabicè *Athor*. [3] *Mar de Bachu*. [4] *chesel*. [5] *Xa*, *Daistan*, *Ocichon*, siue *Abian*. [6] *Yaick*. [7] *Iaicubi*. [8] *Amo*. [9] *Ieselbas*, vel, *Tremigan*. [10] *Diargument*, *Casson* Giraux, *Hyrach*, Erythræo, *Cur*, Nigro, *Elcur*, Ramusio. [14] *Mosadran*. [15] *Aram*, Hebræis, *Turcomania*, vulgo. [16] *Arais*, *Achlar* Leonclauio, *Colachz*, incolis. [17] *Zuiria*, *Zitracha*, nonnullis. [18] *cohan*. [19] *Volga*, &, *Edil*.

CAPVT XLVIII.

Sarmatiæ Asiaticæ, Colchidis, Galatiæ, Ponti, Bithyniæ, vtriusque Mysiæ, Troadis, Æolidis, Ioniæ, Cariæ, & Doridis, cum Insulis, littoralis descriptio.

E Ptolomæo, lib. 5. Arriano in Periplo maris Euxini, Stubzo eius comm. Plinio, Mela, Strabone, Xenophonte, Agathemo in Ponti Periplo, Paulo Merula in Dissertat. de Maribus, & aliis. Locorum in hoc Capite memoratorum, delineationem habes in tabulâ Capiti 37. huius libri, antepositâ.

OST Albanos Scytharum genus, Asiatica [1] Sarmatia est, inter Hircanum mare, & [2] Mæotidem paludem: à Septentrionibus terminatur terrâ incognita: ab occasu Sarmatiâ, quæ in Europâ est, vsque ad ostium [3] Tanais, quod Sylis Scythis, aliis Amazonius, ab Amazonum Regione dicitur. Ipse ex Riphæo monte deiectus, adeò præceps ruit, vt cùm vicina flumina, tum Mæotis, & Bosporus, tum Ponti aliqua, brumali frigore durentur, solus, æstus hyemésque iuxta ferens, idem semper & sublimis incitatúsq; decurrat. Ab eo Paniardis vrbs, Marubij ostium, [4] Patarue, [5] Rhombitus & Theophanius, siue Thespanis, fluuij: Azara, ciuitas, Rhombiti parui ostium, Axabitesmitra, [6] Tyrambe, [7] Atticitus, vel Anticeitas amnis, [8] Gerusa vrbs, Psathis, siue Psapis fluuius, [9] Mapeta, Vardani exoneratio, Cimmerium oppidum & promontorium, quod antea Cerberion appellabatur, sedes antiqua Cimmeriorum, siue Cimbrorum, qui postea & nunc in Europa penè sub ipso axe degunt. In ore Bospori Cimmerij, siue Mæotici, Achilleon [10] colli oppidum hærens, vbi fanum Mineruæ Dissipatoriæ, à Megarensibus, ob dissipatos hostes, excitatum: duæ exinde vrbes [11] Phanagoria, & Corocondame. Habet [12] Bosporus Cimmerius LXXXVII. M. D. pass. longitudinis, latitudinis nusquam intra II. iugera. Minui laudem Herculis putant, qui scissis

ſciſſis montibus in mediterranea immiſit Oceanum, ex hoc, quòd mare Mediterraneum non tam oriri ex Oceano quàm ex Mæotide palude, & Ponto Euxino videatur, ſemper decurrentibus in Propontidem, & inde in interiora pelagi fluctibus. Vnde iſtud Lucani:

Quáque fretum torrens Mæotidas egerit vndas
Pontus; & Herculeis aufertur gloria metis,
Oceanúmque negat ſolas admittere Gades.

Deſinente Boſporo, in ore Euxini, pendet in fluctus [13] Hermonaſſa, tum Mileſiorum Colonia portus Syndicus, oppidúmque Synda, ſiue Syndos, à Syndonis huius plagæ habitatoribus conditum. Hinc vrbs cum portu Batâ, hoc eſt, profundo, Pſychrus amnis, Latinè, Frigidus, [14] Achæa vicus, ab Achæis Phthiotidis conditus, [15] Cercetidis ſinus, Portus Sacer, [16] Tazos, Toretice extrema, Ampſalis ciuitas, Burcæ oſtium, [17] Oenanthia, amnis Theſſyris, Fortia Mœnia, Coráxque fluuius. Poſtea Colchi habitant, Regio [18] Colchis appellatur. Coraxi populi iuxta fluuium Antemunta, in Dioſcuri Regione Æam vrbem incoluerunt, & [19] Dioſcuriadem appellauerunt. Condita fuit ab Amphito & Telchio, Caſtoris, & Pollucis aurigis, à quibus ortam Heniochorum gentem conſtat. Mela in ipſorum Heniochorum finibus, à Caſtore & Polluce pontum cum Iaſone ingreſſis, ſitam auſus eſt affirmare. In eodem latere [20] Sebaſtopolis, & Pityus à Mileſiis fundatæ inueniuntur. Vltima à pinicetis Pityuſa etiam dicta eſt. Hàc ingreſſos, Hippus amnis, & [21] Cyaneus excipiunt, Vrbes. [22] Siganeum, [23] Neapolis, Æapolis, quæ & Æxa, Circes quondam Regia, margini [24] Cariiuſti, ſiue Cariſti fluminis, vix propior, quàm mari. Hinc [25] Phaſis erumpit, ad Thermodonta imperium Amazonum prætendens; appellatus eſt à Nymphâ in eum conuersà, immò in eò naufragium paſsà, ſed Poëtis fingere licuit, & licebit ſemper,

Barbarus in patriis ſectatur finibus Euan
Phaſis, amore furens, pauida iacit illa pharetras Valer. Flacc. in Argonaut.
Virgineo turbata metu, diſcurſibus & iam
Deficit, & volucri vitam Deus alligat vndâ.

Antea Arcturum dictum aliqui volūt, & ob id Phaſim nuncupatum, quòd ibi Phaſis Solis & Ocyroës filius, matre in adulterio interemptà, inſequentibus Furiis demerſus ſit. Alij à diuerſis coloribus, quoniam variæ eius φάσεις, hoc eſt, modò hoc, modò illo appareat colore, ſecundùm colores terrarum quas alluit, deuehítque ſecum. Menſuram Ponti à Boſporo ad Mæotim aliqui fecerunt, XIV. XXXVIII. M. L. paſſ. à Chalcedone ad Phaſim, X. M. Circuitus autem Euxini ſecundum Ammianum Marcellinum, poſt Eratoſthenem & Ptolomæum, XXII. M. ſtadiorum. Dulcius

mare ceteris, quòd concrescat aër ex humorum spiramine, & irruentium fluminum multitudine temperatus. Hinc ingens copia piscium, aquarum suauitate, & tranquillitate allectorum. Ad hunc secessum pariendi gratiâ coëunt, securi voracium belluarum, nihil enim in Ponto Euxino huiusmodi, & in cauis receptaculis, si quæ essent, tuti. In Phasidis faucibus [16] vrbs est eiusdem nominis, ibíque templum Dianæ Phasianæ, ab Iasone ob interfectum Cizium Hellesponti Regem, placandi Numinis gratiâ constructum. Ibi quoq; eadem, quà & amnis appellatione, Athenistagora, Milesio deductum oppidum. Hîc Phryxi templum, & lucus, fabulâ vetere velleris aurei nobilis. Idem littoris flexus [17] Cappadociam habet, à fluuio, qui per eam fluit, dictã, antiquum illi nomen fuit Leucosyria, nunc à Barbaris Romelia, à nostris, Noua Turchia nuncupata. Ad mare, Apsorus ciuitas cum fluuio, in Glaucum, & Lycum amnes diuiso, appellatóque aliis nominibus: Tum Ægialius, & Absyrthus, nomen fratris Medeæ: supra Archadis ostia vrbs Xyline, infra Morthula, Cordube, Cordyla Arriano, à cordylis piscibus, quorum, in eo portu magna copia. Tum Athenarum promontorium cum vrbe ab Atheniensibus constructâ: [18] Rizzus portus, [19] Pityusa, [20] Trapezus, Metropolis Prouinciæ Turcorum, Colonia Sinopensium, ad promontorium Genetæum, dictum à Genete fluuio. Hinc Hyssi portus, Melanthium flumen, Tripolis castellum cum amne, Philocalia, Liniopolis, [21] Pharnace, siue Pharnacia, de nomine Mithridatis Regis filij, eius conditoris, appellata. Cui proxima [22] Cerasus, locus cerasis fertilis, à Sinopensibus ædificata. Ex hoc solo cerasum arborem primus in Italiam deportauit Lucullus. Hoc attingit [23] Ischopolis, & ab vxore Samandri Mitylenæi nuncupata [24] Hermonassa. Amnis inde [25] Iasonius, cum Iasonio promontorio, Iasonicæ expeditionis testimonium. Vltra, [26] Polemonium vrbs, à quâ ab Herculis promontorio ad [27] Istropolim, quidquid pelagi iacet, Pontus Polemoniacus appellatur. Confinis est Mons Sacer, cui Teches nomen, opúsque Herculis Heraclia, vasto iugo immissa. Tum [28] Temiscyra, gaudens Amazonum Reginâ conditrice. In Galaticum pelagus erumpit Iris, quem Lirium hodie vocant. In orâ Leucosyrorum Ancon, siue cubitus, angulum facit, vbi vrbs Phazemonitis, quam Pompeius Magnus, Megalopolim, hoc est, Magni vrbem, vocauit, & de Phazemone pago oppidum condidit Neapolim. Has terras Amisus irrigat, in cuius ripis Eupatoria à Mithridate constructa est: mox oppidum & amnis [39] Chadisia, castellúmque [40] Lycastum, Themiscyræ Regionis finis. Loca vicina occupant [41] Gallogræci, siue Galatæ, auorum nostrorum vetus propago: Eorum vrbs [42] Enetia, è quâ Veneti Adriatici maris accolæ, nisi eos à Venetis Armoricæ no-

stræ

stræ incolis deducas: Amisus postea, ab amne vicino, Milesiis conditoribus, appellata: mox ab Athenocle & Atheniensibus restaurata, Pyręæ nomen habuit. Secundum Halys ripas Lycaste, & [41] Galolum: post [42] Halyn Græco cognitum, ignotus penè amnis Zaliscus. In littore fuerunt, [43] Gyptasia, [44] Synope, Diogenis Philosophi patria, quæ & ortum dedit, & tumulum Mithridati: Asopi filia, postea Milesij condiderunt: Armene Sinopensium vicus, [47] Cimolis, aliis Cinopolis, [48] Abroni, vel si velis, Aboni mœnia, Callistratia, Zephyrium, [49] Carambis extrema, vadoso excursu, [50] Theuthrania, castellum Clymax, id est, Scala, Cytorum ciuitas, à Pharnacis vicinis extructa, & à Cytoro Phryxi filio nuncupata. Quo loco fuerit oppidum Cygnum, vix dixerim, in his maritimis Regionibus conditum affirmauit Mela, cygni voce per tempestatem auditâ, Græci mercatores, ignari, quæ terra esset, illud constituerunt. Vlterius, Pontus [51] & Bithynia est, in orâ, Mastyam Milesij posuerunt, [52] Crommámque ei vicinam: [53] Sesamum, Amastrim vocauit Amastris, Amazonum Regina, reparatrix eius, vel Dionysius Siciliæ tyrannus de nomine vxoris. [54] Parthenius amnis, vel à Diana, quæ Parthenis, hoc est, Virgo, vel à floriferis pratis appellationem sumpsit.

Ante alios Triuiæ, sic creditur, amnis *Valer. Flaccus.*
Fidus, & Inopi maternâ gratior vndâ.

[55] Tios sacerdos Milesius, Tion oppidum excitauit. Sepulchrum Bebryci Regis, ab Amico occisi, [56] Psyllium memorabile fecit. Mariandinæi vrbem habitant, ab Argiuo Hercule datam, vocatámq; [57] Heraclæam: id famæ fidem adiecit, iuxta specus Acherusia, ad Manes peruius, vnde extractum Cerberum existimant: post Herculem Megarenses, Milesiíque vrbem eam colonis impleuerunt. Inde Elatam fluuium recipit mare, in cuius ore vrbs [58] Elęa, nauale Bithyniæ, Hippium quoque, ab Hippiis montibus, vnde fluit, appellatione sortitâ, & Lycum, à Lyco, & [59] Sangarium, à Sangia pago, è quo fontes habet: hic & Xerobates, & Sarcerius, & Coralius appellatus. Post hos amnes, palus de Lyci sorore Anthemoisia, ibi suffocatâ, nomen sumens. Proximè suas aquas in mare euoluunt, [60] Calpas [61] cum portu, & [62] Psyllis: quibus ab læuâ est Artace castellum, extremúmque Euxini & [63] Bithyniæ promontorium Artemidis, hoc est, Dianæ fano nobile. Ab eo promontorio, quod Melanam, siue Nigrum Arrianus vocat, exitum in Pontum pelagi canalis angustus, Europam ab Asiâ stadiis v. disterminans, opposita Asiæ Thracia, hunc [64] Bosporum Thracium dixit. Ipsis in faucibus [65] Daphne, & [66] Chalcedon, olim Procerastis, vtraque à Megarensibus ædificata, Archiâ ipsis regnante. Celebratur Chalcedonium Iouis templum, conditore Iasone. Hinc altius mare, quod [67] Propontis appellatur, Be-

brycium mare, Tzetzæ. Marmora, quod hodiernum nomen est, iam inde & Græco pilam scriptori dictum, quasi marmoreum, à scopulis circumsidentibus, marmore feracibus, vel ab Insula Proconneso, tota marmorea, ob id Marmora quoque appellata. Insident littori Acritas promontorium, subsequuntur amnes, Eluis, Briason, Plataneus, Areus, & Scyros. Tararium oppidum cum promontorio. [68] Ascanius in pelagus delapsus de se sinum nominat: ibi vrbs [69] Nicæa, vetustiori vocabulo Antigonia, Olbia, & Ancore nuncupata. Mons proximus in vertice fert Neptunis fanum, in gremio Astacon, à Megarensibus & Atheniensibus vrbē conditam, à Dedalso restitutam, matrémque sinus vicini, qui ab ea [70] Astacenus dicitur. Succedit & alius sinus Craspedites, quoniam ibi oppidum velut in lacinià erat, nihil illum magis nobilitat, quàm [71] Libyssa oppidum, in quo Hannibal sepultus, [72] Nicomedia nomen habet à Bithyniæ Rege: in huius viciniâ Constantini Magni Imperij ann. XXII. quæ antea Drepanum appellabatur, de matris ipsius Imp. nomine Helenopolis vocata est. Infra [73] Posidium promontorium, cum oppido, & templo, aráque: hæc à Neleo posita, illud à Milesiis, vtrumque autem Neptuno sacratum. Post Placia, & Scylace, paruæ Pelasgorum coloniæ: quibus à tergo imminet mons Olympus, vt incolæ vocant, Mysius, is flumen Rhyndacum emittit. Trans Rhyndacum est [74] Dascylos, aliàs Dascylion, &, quam Colophonij collocauere, Myrlea. Antiochus Soter in memoriam matris Apameam excitauit. In Mysià Minori ad ceruicem peninsulæ [75] Cyzicon, nomen Cyzicus indidit, quem à Minyis imprudentibus, cùm Colchos peterent, fusum acie, cæsúmque accepimus, Arctonesos vocabatur, antequam Milesij dirrutum restaurarent. Iidem [76] Parium, marmoribus ferax oppidum condiderunt, Adrastiam Homerus vocauit. [77] Lampsacus, vel Lampsacum, & Pæsus, vrbes Graiæ. Lampsacum Phocæis appellantibus, nomen ex eo traxit, quòd consulentibus in quas terras potissimum tenderent, responsum erat, vbi primùm fulsisset, ibi sedem capesserent. Tum rursus fit apertius mare Propontis, in id Æsipus, siue Æsapus, & Granicus effunduntur, vltimus ex Idâ monte lapsus, pugna, quæ primùm inter Persas, & Alexandrum fuit, nobilis. Cion Milesij posuerunt, Phrygiæ haud longè iacentis oportunissimum emporium. Rursum in angustias æquor cogitur, quod [78] Hellespontus, ab Helle Phryxi sorore ibi demersâ, nuncupatur. Sestiacum & Abydi fretum vocat Ausonius, ab oppidis siue castellis ab vtroque freti latere constitutis, quæ Hellesponti claustra nominat Ennius. Plinius septingentorum septuaginta quinque passuum, hoc est, stadiorum septem has angustias facit. Huc ab Idæo monte demissus [79] Scamander exit, & [80] Simois, famâ, quàm naturà, maiora flumina. In Asiatico

littore Abydos, oppidum Græcorum, magni quondam amoris commercio insigne. Illud post Troica bella tenuerunt Thraces, mox Milesij. In propinquo est Dardanum cum promontorio, vbi Hecubæ sepulchrum, quod è fictione Poëticâ, quæ eam in canem mutatam voluit, Cynossema, id est, Canis monumentum appellatum est. Rhetæo littori appellationem indidit propinquum mari [11] oppidum. In Sigeo fuit [12] Æantion à Rhodiis cōditum, Aiace ibi sepulto, vbi ipse stationem habuerat. Vltra, [13] Ægæum pelagus, Phrygiáq; Minor, quæ Troas dicitur: cuius maritima sunt [14] Priapos Milesiorum Colonia, Deo Priapo dedita, Alexandri Troas, Alexandrea Straboni, [15] Lectum promontorium, & [16] Assus cum promontorio, vrbs à Methymnæis condita. Diximus supra in Europæ descriptione, quà Ægęum tangit, ęquor illud à Thesei patre denominatum. Addo Varronem, sic vocatum existimauisse, ab Insulis, quæ in hoc mari crebræ, procul aspicientibus species caprarum videntur. Isidorus vnam Insularum prodidit, quæ Homero Ægas, hoc est, Capra dicitur, Neptunóque sacra est, vnde Ægeo nomen. Isacius in Lycophronem, quòd αἰγὸς instar, fluctu lasciuiat, vel quod vndæ vento alleuatæ, crispatæ, candidæ, saltantium caprarum imaginem referant, vel ἀπὸ τοῦ αἰγίζειν, quòd naues soleant subuertere, & in breuia impellere, maximè circa Cycladas: vnde ipsum mare Ægon Valerius Flaccus vocat:

quanto fremitu se sustulit Ægon.

Post Troadem autem [17] Mysia Maior est, in cuius orâ, [18] Larganum, Scepsis, siue Palæscepsis, vrbis & Regionis appellatio: [19] Antandrus, cuius nominis duplex causa iactatur: alij, Ascanium Æneæ filium, cùm ibi regnaret, captum à Pelasgis, eâ vrbe se redemisse memorant. Alij, ab iis putant conditam, quos ex Andro insulâ, vis, & seditio exegerat. Gremio interiore iacent [20] Adramyttion, Astyra, Poroselene, fortasse Proselene, mons Ida, [21] Pitane, & quæ dudum interciderunt, Lyrnessos, quondam Mynetis, & [22] Miletos. Claudit hanc Mysiam [23] Caicus amnis, inter Eleam decurrens & Pytanem illam, quæ Archesilam tulit, nihil affirmantis Academiæ clarissimum antistitem. Fuit & Achilleon oppidum, iuxta tumulum Achillis à Mitylæneis conditum, & mox ab Atheniensibus eo loci, quo classis eius steterat, transportatum. Tum in promontorio Cene, Æolidis vrbs est, Canæ, vel, si Melæ creditur, Canna, findit terras, lambítque mœnia vrbis cognominis fluuius Pitane. Hinc Pergamensium nauale Elea, à Mnesteo, & Atheniensibus, qui cum eo ad Ilion venerant, ædificata. Istam attingunt Pergami, Teuthrania, Myrina, à Myrino excitata, Sebastopolis, & Atarna, ad extrema Hydræ, appellationes vrbium extinctarum. Sequentem

tem Pelops ſtatuit, victo Oenomao reuerſus ex Græciâ, Cymen nominauit Cyme, dux Amazonum, pulſis qui habitabant: antea à Penthilo condita fuerat, & à Locridis monte Phriconis dicta, poſt vrbs Folia Noua, ad diſtinctionem Foliorum Veterum, quæ Phocæa antea dicebatur, authore Philogene Attico. Proximè fluit [94] Hermus, Pactolo flumini iunctus. Æolidem [95] Ionia pertingit: in ipsâ peninſulâ eſt Corina, in Sinu, [96] Smyrne, & Hermos, amnis & vrbs Leuca. * Meles fluuius Smyrnam interſecat, condidêre illam Epheſij, vel, vt Callino placet, Amazonum Regina Smyrne: dirutam Antigonus reparauit. [97] Clazomenem Paralus fundauit ſuper anguſtias peninſulæ, vbi & [98] Teos, quam Athamas extruxit, reſtituit Naudus, Codri Athenienſium Regis filius ſpurius: & quia vrbes illæ terga iungunt confino adnexæ maris, diuerſis frontibus diuerſa maria proſpectant: quo in loco Alexander Magnus intercidi planiciem eam iuſſerat, VII. paſſ. longitudine, vt duos Sinus iungeret, Erythráſque cum Minante coniungeret. Promontorium Ægæi maris Argenum putatur: vrbs verò [99] Icarij pelagi, [100] Erythræ, quæ quoniam à Gnopo quodam reſtaurata eſt, Gnopopolis alio nomine vocatur. Ibi [101] Cayſtros amnis, & Geſſus, oppidum Manteum, Clariíque Apollinis fanum, quod Manto Tireſiæ filia condidit, cum fugeret victores Thebanorum Epigonos: hinc [102] Colophon, quam Mopſus eiuſdem Mantus filius ſtatuit, ad promontorium, quo ſinus clauditur, quod alterâ parte alium, quem Smyrnæum vocant, efficit, anguſtíſque ceruicibus reliqua extendit. Alij Colophona volunt ab Andremone Pylio conditam. [103] Lebedos authorem non habet, contra, [104] Priena Philotam Bœotum gloriatur conditorem, immò reparatorem. Cadme enim antea vocabatur. Ibi eſt Panionium, ſacra Regio, & ob id eo nomine appellata, quòd eam communiter Iones colunt. Ibi à fugitiuis condita Phygela. Ibi [105] Epheſus, & Dianæ clariſſimum templum, quod Amazones Aſiâ potitæ conſecraſſe traduntur: antea Epheſus, Alope, Ortygia, & Morge dicebatur, primùm ab Androclo Codri Regis Athenienſium filio ſuſcitata, aſſerente Strabone, qui & [106] Miletum à Neleo Pylio fundatam ſcripſit, contra alios, qui eam Sarpedonem extruxiſſe aiunt, miſſis in eam colonis è Cretâ & Cariâ: quondam Lelegeis & Anactoria dicebatur. [107] Mæander flexuoſus ad X. à Mileto ſtadium lenis illabitur mari, maligno fluctu ſteriles radens arenas. Huius & [108] Lyci coniunctionem præcedit Trogilium promontorium. Iuxta Caria littus occupat, habitatores incertæ originis: quidam Pelaſgos, quidam Cretas exiſtimant. Qua [109] Myrtoo mari premitur, pręter Miletum, vrbs Pyrrha, Poſſidium, vel Poſidium promontorium, & oppidum, oraculum Brancidarum appellatum, nunc Dydimi.

* In iſtius ripa natus & expoſitus Homerus.

dimi. Hîc etiam ad Lathmon montem, Endimionis à Lunâ, vt ferunt, adamati, fabulâ nobilem, [110] Heraclea vrbs, & Iasus, à quâ sinui nomen, & Bargylos, siue Bargylia, & Mæandropolis, & [111] Myndus, & [112] Cressa, cum nauali. Vltrà, Doris est, Regio amœna, post Scopiem extremam [113] Halicarnassos surgit, Regia dominorum Cariæ, olim Zephyra vocitata: conditores Anthes cum Trœzenis habet. Argiuorum Coloniam ait Mela: cur miranda sit, præter conditores, Mausoleum efficit, Regis Mausoli monumentum, vnum de miraculis septem totius Orbis. [114] Cnidus in cornu peninsulæ, intérque eam & Ceramicum sinum in recessu posita Euthane. Larumna oppidum, Pandium collis in mare emissus. Tum tres ex ordine sinus, Thymnias, Schenus, & Bubessus. Promontoria duo, Pedalium & Crya, fluuiúsque, cui ex vrbe quam amplectitur, Thissamissa cognomen est. Nunc ad Insulas dictis littoribus penè impositas recurro. Ante Iasonium promontorium, supra Polemoniacum Pontum, [115] Areos nesos, id est, Martis Insula, Aria Melæ, Calcitis, vel Chalceritis, Plinio, Arrhentias aliis. Ante Bythiniam supra Bosporum, Thynias, Thyneis Orpheo, aliis Daphnvsia, & Apollonia: iuxta scopuli Erithni, siue Erithyni, hoc est, rubri. [116] Icaria mari Icario appellationem fecit: hanc aliqui ab Icaro Dædali filio, in eo demerso fluxisse volunt. Myndvs hodie sine nomine est. Chios vltimâ literâ demptâ suum retinuit, Pelasgis è Thessaliâ præfectis habitata, vrbem sibi cognominem habuit, ab Egertio Ionio conditam. Posidivm eandem cum Pathmo putant multi. In Samo vrbem, Tembrio, post Patrocles struxit. Ampelos, nomen fuit pueri à Baccho adamati: & hæ Insulæ quondam fuerunt in Icario pelago, sequentes in Myrtoo inueniebantur. Arcesinæ, Minva, Begialis, & Astipalæa. Inter Lesbon & Asiam Insulæ paruæ sunt xx. Timosthenes xl. dicit. Hæ vno vocabulo Hecatonnesi nuncupantur, voce, vt Peloponnesus, compositâ. Hecatvs inter præcipuos Deos Apollinem & Dianam, quæ & Hecate, coluit. Cariæ littori proximæ, Ethecvsa, Lepsia, Leros, & Argiæ xx. Ioniæ ora ante se habuit, Ægæas, Corsæas, Laden, quæ prius Late vocabatur, Camelidas ignobiles II. Mileto vicinas: Mycalen, Trogylias, Trepsilion, Argennon, Scandalion, & Samon liberam, Iunoni sacram, hodie nomen retinentem, antea Parthenia, Dryusa, & Artemusa dicebatur. In eodem mari censentur & istæ, Arvsa, Stephane, Rhypara, Nymphæa, & Achillea. Ante Rhodum, Cyclops, Cordylvsa, Diabetæ iv. Hvmos, siue, Amos, Calce cum oppido Seutlusà, Nartecvsa, Dymastos, & Progne. Ante Cnidum, Ciservsa, Therion, Archia, & Calvdnæ.

Insulas in Ponto Asiaticas nominat Plinius, PLANETAS, siue Cyaneas, siue Symplegadas: deinde APOLLONIAM Thynniam, ad distinctionem Apolloniæ, quæ est in Europà. Distat à continenti pass. M. cingitur III.M. Nominat & contra Phernaceam CHALCERITIN, quam Græci Ariam dixerunt, Marti sacratam. Ceterum si dictarum Insularum totiúsque oræ hic descriptæ imaginem aliquam habere velis, subsequens tabula partem vltimam continet, tabula verò quæ præposita est Capiti XXXVIII. huius Libri, primam partem ostendet: satis fuit semel proposuisse, quod doceret.

ANTIQVA NOMINA RECENTIORIBVS immutata.

[1] *Sargatia.* [2] *Mar de* Sabache, Italis, *Mar delle Tana,* [3] *Tana, Asoph,* & AZAC, Stephano. [4] *Tocari.* [5] *Copa.* [6] *Trapano.* [7] *Lastiti.* [8] *S.Georgi*, Interiano. [9] *Copo.* [10] *Cabo Crose.* [11] *Matriga.* [12] *Bocca* S.*Ioanni*, *Stretto di Caffa,* Castaldo, *Vespero* Tartaris, authore Georgio Interiano. [13] *Mardaque.* [14] *Lotho.* [15] *Cerchasi.* [16] *Susaco.* [17] S.*Sophia.* [18] *Mengrelia.* [19] *Sauatopoli*, Ortelio. [20] *Sebastropoli.* [21] *Cicabo.* [22] *Garbendia.* [23] *Negapontino.* [24] *Tamasa.* [25] *Fasso*, *Debbasseria*, Scythis. [26] *Polisthonia.* [27] *Almasia.* [28] *Risso.* [29] *Fionda.* [30] *Trapezonda*, *Genech*, Turcis. [31] *Platena.* [32] *Cerazo*, Italis, Barbaris *Ormidis.* [33] *Tripoli.* [34] *Sirizonda.* [35] *S.Thoma.* [36] *Leona.* [37] *Grossea*, Nigro, *Strauico*, Castaldo. [38] *Fadida.* [39] *Phadisa*, idem fortasse quod pręcedens nomen. [40] *Do Castelli.* [41] *Galatia*, *Giangare*, & *Gelas.* [42] *Simiso*, *Amid*, vel, *Emid.* [43] *Garipo.* [44] *Lali.* [45] *Carosa.* [46] *Sinopi.* [47] *Quinopoli.* [48] *Arcnni*, *Boli*, STUKIO, cum vrbe sequente quæ hodie *Castellas.* [49] *Cabo Pisello.* [50] *Tripoli.* [51] *Turchia*, & *Natolia.* [52] *Comana.* [53] *Suyastro.* [54] *Portemi.* [55] *Tio.* [56] *Picillo.* [57] *Pendarachia.* [58] *Riso Carpasso*, vicus. [59] *Zagari.* [60] *Carrathassan.* [61] *Porto de Carrathassan.* [62] *Fenesia.* [63] *Cabo de Potimo.* [64] *Stretto di Constantinopoli*, à Turcis *Bogazin*, à recentioribus Græcis *Laimon.* [65] *Scutari.* [66] *Calcidonia.* [67] *Mar di Marmora.* [68] *Ascu.* [69] *Nichea*, Sophiano, *Isnich*, Leonclaulo. [70] *Golfo di Comidia.* [71] *Diaribe*, Bellonio, *Diacibyssa*, Gillio, *Gebyze*, Busbequio, *Lebussa*, Leonclauio. [72] *Comidia.* [73] *Cabo Pagona.* [74] *Diasquilo.* [75] Spiga. [76] *Parisa.* [77] *Cirse.* [78] *Stretto di Gallipoli*, Turcis hodie, *Bogas Ossar*, vt notat Alexander Sardus. Gallis nostris, *Bras sainct George*, ab oppido imminenti sancto Georgio sacrum, πιτάιν, Ptolomæo. [79] *Chisime.* [80] *Simoenus*, aliàs, *Palescamandria.* [81] *Peskiam*, Turcis, [82] *Jeniezzari.* [83] *Archipelago*, *Acdoniz*, Turcis, hoc est, Mare Album. [84] *Laspi.* [85] *Scorpiata.* [86] *San Quaranta*

ranta. [87] *Bursia.* [88] *Cabo de S.Maria.* [89] *S. Dimitri.* [90] *Landrimiti*, Nigro, *Edromit*, Leonclauio. [91] *S.Georgio.* [92] In eius ruinis hodie *Melaxo.* [93] *Girmastri, Castri*, Nigro. [94] *Sarabat.* [95] *Sarchania*, Turcis *Quiscon.* [96] *Lamira*, Villanouano, *Smirne*, Sophiano. [97] *Gryne.* [98] *Susor.* [99] *Mar di Nicaria.* [100] Hodie promontorium, *cabo Bianco*, *colire*, Nautis. [101] *Chias*, *Chaici*, aliis. [102] *Altobosco.* [103] *Lacerea*, Græcis nostris *Lebeditzi-chizar.* [104] *Palathia.* [105] *Fiena.* [106] *Melasa.* [107] *Madre.* [108] *chelis.* [109] *Mar di Mandria.* [110] *Hassio porto.* [111] *Mentese.* [112] *Porto Malfetan.* [113] *Cosmeti.* [114] *Cabo de Chio.* [115] *Farnasia.* [116] *Nicaria.*

CAPVT XLIX.

Doridis reliqua, cum maritimis Lyciæ, Pamphyliæ, vtriusque Ciliciæ, & adiacentibus Insulis.

HINC se in sinistrum dilatat mare, quod Rhodium & Carpathium appellatur, ab Insulis Rhodo, & [1] Carpatho. Hic Onugnatos, siue Asini maxilla, promontorium [2] Xili, [3] Cnidus oppidum, [4] Lorema, Cresso portus, Phœnix castellum, [5] Physcus cum portu, & luco Latonæ, fluuius

Ex iisdem Autoribus.

fluuius Calbis, [6] Caunus nauale, Imbron castellum, Cretensium opus. Post, Calydna est, Calymna, Straboni, Lyciæ ciuitas, Cryas, aliis Carya, [7] Sybdæ, vel Chydæ, Dædala, Thelmessus cum sinu, Sattros, quæ & [8] Patara, Pataro conditore, Ptolomæus Philadelphus cùm eam auxisset, de nomine vxoris Arsinoëm dixit: insignem eam fecit delubrum Apollinis, quondam opibus & oraculi fide, Delphico simile. Succedit [9] Antiphellus, primùm Habessus dicta Lymiria flumen & ciuitas, [10] Andriace, [11] Apiræ, Olympus, Phaselis, à Mopso condita, Sydæ portum claudit mons Taurus. Ibi mons alter Cragus, & promontoria Hiera, siue Sacra: fluuius Xanthus cum oppido. Sydam alij vrbem, non Lyciæ, sed [12] Pamphyliæ volunt, Minoruæ templo memoratam, Coloniam Cumæorum, ita à Seruilio dirrutam, vt solùm eius nauale superfuerit. Hinc inuenies Phtanistum, Pergam, vbi templum Pergeæ Dianæ, montem Sardemisum, Leucolam promōtorium, Olbiam, Lyrnesum, [13] Attaliam, ab Attalo Philadelpho conditam, Magydim, Oestri, Catarractique ostia, vrbem Aspendum, ab Arguis constructam, [14] Eurymedontémque amnem, famosum Cymonis Atheniensium Ducis victoriâ nauali aduersus Phœnicas & Persas, à quo Ciliciæ Asperæ, siue Lelentidis Trachiæ vrbes istæ: [15] Coracesium, Sydra, Hamaxia cum nauali, & Elæussa, aliis Eleusa ab Archelao condita. In orâ pelago Pamphyho pulsatâ Ciliciæ Campestris vrbs prima occurrit [16] Iotape, infra quam Selenus, siue Selinus amnis subit mare: oppidum Antiochia, super Trago flumine, Nephelis, [17] Anemurium, [18] Arymagdi, siue Orymagdi ostium, Arsinoë, [19] Celenderis & [20] Natidos Samiorum Coloniæ, melius Nagidos, [21] Aphrodisias, Venerea Latinis interpretatur, Sarpedon promontorium, quondam Regni Sarpedonis finis, [22] Calycadni ostia, Zephyrium promontorium, proximáque huic Anchiale, Sardanapali Colonia, olim Parthenia & Tarsus dicta. Non longè hinc, Corycos oppidum, portu, salóque incingitur, angusto tergore continenti adnexum. Supra, specus est, nomine Corycius, lucis pubescentibus semper virens, fragránsque croci floribus. Sebaste, Latinis Augusta, siue Augustopolis, imposita penè Lami ostio, altera vrbs deinde, ab Achæis & Rhodiis ædificata, desolata à Tigrane, resurgere iussa à Pompeio Magno, qui deuictis piratis, eos in coloniam ibi transmisit, nunc Pompeiopolis, tunc Soloë erat. Iuxta in paruo tumulo Arati Poëtæ monumentum. Procul inde Amanoides Promontorium, inter [23] Pyramum, [24] Cydnúmque fluuios iacet. Pyramus [25] Mallon præterfluit, quæ Mopsum & Amphilochum Troiâ profectos conditores habet. Cydnus vlterà per [26] Tarsum exit, maríque miscetur ad locum, qui Rhegma, hoc est, ruptum, dicitur, ibi nauale est Tarsi, acceptis à Iulio Cæsare colonis, Iuliopolis appellatum, olim con-

diderant

diderant Argiui: velut in ſtagno videtur: [37] Sari, Pyrami, qui & Leucoſyrus,& Cydni aquis paludem facientibus. Sequitur Cerrepolis, Plinio Caſſipolis, [38] Ægæ,& in receſſu intimo locus, magni aliquando diſcriminis, fuſorum ab Alexandro Perſarum, fugientíſque Darij ſpectator & teſtis, ibi ne minima quidem vrbs, tunc [39] Iſſos celebris erat, vicino indens Sinui nomen. Inde Nicopolis ſubit,& Mopſuheſtia vrbes, quæque Pylæ, ſeu Portæ dicuntur, Syriæ proximæ. Inſulæ in Rhodio mari, ſiue Carpathio, CALYMNÆ III. SCYME, [40] SCYROS, olim Porphyris dicta: [41] CASOS, CARYANDA cum oppido: Coos, quondam Calydna, Meropis, & Nymphæa: [42] CARPATHVS, quæ nomen indidit pelago, cuius Poſidium ciuitas, promontoria Thoantium, & Ephialcium. PIDOSVS, PRIAPONESOS, HIPPONESOS, PSYRA, MYA, LAMPSEMANDVS, PASSALA, CRVSA, PYRRHE, SEPIVSSA, & MELANO. Deſcriptio ſpeciali digna RHODVS, Ophiuſa, & Thelchinis primis ſæculis dicta, ſed pauca eius attingam, quia Inſula illa famâ maior, quàm circuitu fuit. Rhodum cum nauali, idem qui Piræum Athenienſium, extruxit. Ibi miraculum Mundi, Apollinis ſtatua, portui inſidens. Camirum, Lyndum, [43] Ilyſſumque vrbes Cercaphi filij conſtruxerunt. Et hæ quidem Inſulæ in Rhodio & Carpathio mari. In Ceramico ſinu CYNEDOPOLIS, probroſis ibi relictis ab Alexandro Magno. LYCIÆ adiacent, MEGISTA, Latinè Maxima: PACTYÆ, ELYSIA, MOERIS, ILLYRIS, NYMPHALIS, TELANDROS, DOLICHISTE, Doliche nonnullis, CHYROGILIVM, RHOGE, CYPRIÆ III. ſteriles: ENAGORA, DÆDALEON II. CHELIDONII ſcopuli V. & DIONYSIA, prius Caretha nuncupata. Ante Pamphyliam, CRAMBVSA, CRIEON III. STRONGYLE, ANTIOCHIA, LEGVSA, MACRIS, DIDYMÆ, APELBVSA, Atelebuſa, Plinij, HELBO, COPÆ, ASPIS, & CYNORODVSSA. Inter [44] Ciliciam & Syriam Venere habitata [45] CYPRVS, ab occaſu Pamphilio pelago adlatratur, ſecundùm hanc deſcriptionem: [46] Acamas promontorium, [47] Paphos Noua, Drepanum promontorium, nomen etiam nunc retinens, Hierocepia vrbs cum exigua Inſulâ, [48] Palepaphos, ſiue, Vetus Paphos, antea Erythra vocata, Zephyrium promontorium, Veneris templum, & [49] Boſura oppidũ, cum monte, in pelagus excurrente. A Meridie Ægyptiacum, & Syriacum maria erumpunt, tractumq; vexant, in quo promontorium [50] Phrurium, Tretan oppidũ, [51] vrbs Carium, vel Curium, Lyci, nomen ſeruantis exoneratio, [52] Curias extrema, Marium vrbs, [53] Amathus Veneri conſecrata, à quâ tota Inſula olim Amathuſia dicebatur. Hæc à Ricardo Anglo circa ann. Sal. M.C.IIXC. dirruta, à Guidone Luſignano reædificata eſt. Poſt [54] Tethij oſtia, oppidum Citium, [55] Dades extrema, [56] Throníque ciuitas cum promontorio Veneri dicato. Ab oriente, pelago Syriaco pulſa-

ta, incipit à promontorio [47] Pedalio, siue Pedasio, Ammochostū aliqui vocant, ab eo Portus Leucola, vrbs Arsinoë, Pediæi os, [48] Cenchrea, postea Tamassus & Salamine dicta, Elea, Dinaretóśque, & [49] Clide promontoria duo, ante Issicum sinum. A Septentrionibus eadem Insula angusto Ciliciæ Freto separatur à terra, in hoc latere Carpasia, Achæorum littus, vbi primùm Teucer appulit, cùm à patre Telamone eiectus in mente haberet, Salaminem in Cypro condere. Sequitur Olympus mons, [50] Aphrodisium, [51] Macaria, [52] Ceraunia, Lapithi ostium cum oppido & nauali, à Laconibus & Praxandro constructis: infra Crommyorum promontorium, alteri oppositum qui in Cilicia est, vocatúrque [53] Anemurium. Hinc Solus, seu Soli vrbs, Phalero & Acamante Atheniensibus excitata: tum Veneris & Isidis fana, [54] Callinusa promontorium, [55] Arsinoë deinde. Hæc Insula Regnorum IX. olim sedes fuit. Circuitum eius CCCCXXIX. M. pass. Timosthenes prodidit. Isidorus CCCLXXV. M. Antea dicebatur Acamantis, Cerastis, Asperia, Amathusia, & Macaria. Abest ab Anemurio Ciliciæ promontorio L. tantùm pass. Mare quod prætenditur vocant, Aulona Cilicium. Exiguæ circa Cyprum Insulæ CLIDE, ELEVSA, STIRIA, & CARPASIÆ.

PROPRIA NOMINA SIC HODIE efferuntur.

1 *Scarpanto.* [2] *Cabo Crio.* [3] *Chio.* [4] *Maxi.* [5] *Phiesco.* [6] *Magri.* [7] *Cina.* [8] *Patera.* [9] *Antiphelo.* [10] *Corante.* [11] *Phinica.* [12] *Zina,* Arabibus. [13] *Antali,* Turcicè. [14] *Zachut,* Barbaris. [15] *Scandeloro.* [16] *Lombardo.* [17] *Stalemura.* [18] *Sequino.* [19] *Palopoli.* [20] *Nigde,* Turcis, nostris, *Nigidia.* [21] *S. Theodoro.* [22] *Saleso,* vel, *Salepho, Saphet* Matthæo Parisio. [23] *Malmistra.* [24] *Carasu.* [25] *Malo.* [26] *Tersis, Terassa,* Dauidi Chitræo, *Hama,* Bellonio, *Malestras,* Beniamino. [27] *Adena.* [28] *Laiassa.* [29] *Aiazzo.* [30] *Scyro.* [31] *Casso.* [32] *Scarpanto.* [33] *Vxilica.* [34] Pamphylia & Cilicia vno nomine hodie vocantur, *Caramania.* [35] *Cypri.* [36] *Cabo S. Epiphanio.* [37] *Glano.* [38] *Macunda.* [39] *Punta Malota.* [40] *Cabo Bianco.* [41] *Cormia.* [42] *Cabo delle Gatte.* [43] *Limisso.* [44] *Tenus.* [45] *Cabo Chito.* [46] *Cabo de la Groda.* [47] *Cabo de la Griega.* [48] *Famagusta.* [49] *Cabo S. Andrea.* [50] *S. Peuso.* [51] *Coronia.* [52] *Cerines.* [53] *Cabo Cornachiti.* [54] *Cabo de Alessandreta,* aliis, *Cabo S. Eleni.* [55] *Alessandreta,* vel, *S. Eleni.*

CAPVT

CAPVT VLTIMVM.

Syriæ, Phœniciæ, Iudææ, & Ægypti vsque ad Pelusiacum Nili ostium, maritimus tractus.

NVNC ab Issico sinu ad Pelusiacum Nili ostium decurrendum est, vt tandem ad eundem locum redeam, à quo Asiæ antiquæ circumnauigationem incepi, Orbi, libróque primo huiusce operis finem facturus. Igitur post Issum Alexandria, hodie nomen seruans; Myriandrus, sic vocata, quia ibi Xerxes per myriadas, hoc est, militum X. M. exercitum numerauit, Rhossus, Rosus Straboni, Scopulus Rhossicus, liberáque ciuitas in promontorio constituta [1] Seleucia Pieria, de nomine Seleuci Nicatoris conditoris. Ibi Constantius magnum portum excauauit, ne fiscale onus periret. Sequuntur vrbes Syriæ, cui Antiochiæ cognomen additur, post Seleuciam Posidium, Heraclea, Charadrus, [2] Laodicea, opus dicti Seleuci Nicatoris, qui eam de nomine vxoris vocauit, [3] Gabala, Paltos, Carne, [4] Berytus, Fœlix Iulia à Plinio nominata, Aradus, Sidoniis exulibus ædificata, amnésque inter eas [5] Lichos, Hiatos, & [6] Orontes: [7] Balançæ, siue Balanæa, cum Carano Aradiorum nauali, vrbs non obscura [8] Marathos Phœnicum colonia, eorum terris proxima, nam & statim illi littus tenent, sequentésque vrbes, [9] Ortosiam, cum castello Cimyrâ, Taximyra Straboni: contráque Aradum, Antaradum oppidum cum Insulâ, ad ostium Magoræ: [10] Tripolim quoque, nomen ab eo accipientem, quòd trium vrbium ruinis ædificata sit, Tyro, Sidone, & Arado. Ad promontorium Euprosopon [11] Botrys, vel Botrus, Leontos, Gygartha, Trieris, Calamos, &, de nomine amãtis Byblydis, [12] Byblus, cui vicina Palæbyblos, partim vrbes, partìm oppida littori insident. Vici occupant vlteriora, donec [13] Sydona videas, hæc antequam caperetur à Persis, maritimarum vrbium maxima, artifex vitri, & Thebarum Bœotiarum parens. Succedit [14] Sarepta, ad fontem hortorum Libani, hinc Tyros, [15] Sor Hebræis, aliquando Insula, nunc annexa terræ, quondam iactis ab Alexandro in mare intermissum arboribus, saxísque, & arenis, factóque aggere. Ipsa Phœnicum colonia, partu clara, vrbibus genitis, Lepti, Vticâ, & illâ Romani nominis æmulâ Carthagine, etiam Gadibus extra Orbem conditis. Solers ibi olim hominum genus ad pacis bellíque artes: maria adire, classe confligere, imperitare gentibus, quas commercio adierat, suetum. Post Tyron, oppidum [16] Ecdippa, & aliud

Totum hoc Caput ex supra allegatis authoribus desumptum est.

aliud [19] Scandalium, imminens promontorio Albo: quo deficiente Ptolomais vrbs apparet, [18] Ace Plinio, colonia Claudij Cęsaris. Indè Ornithon, & Sepulchrum Memnonis, & [19] Sicaminon cum paruo [20] promontorio, tandémque vrbs cum fluuio Dorâ, etiam hodie eodem nomine appellato. Amnes in mare deferuntur, [21] Eleutherus, [22] Adonius, vel, Adonis, Lycon, & [23] Corsæus torrenti propior. Ante Syriam vna Insula [24] ARADVS, Paria, Plinio, nauale habens Caranum. Phœniciam excipit Iudæa, quæ & Palæstina, hodie Terra Sancta, ibi ad mare [25] Stratonis turris, ampliata ab Herode, in honorem Augusti, Cæsarea vocata est, at postquam coloniam Vespasianus deduxit, Prima Flauia appellari cepta. Sequitur Apollonia, & [26] Ioppe ante diluuium, vt ferunt, cōdita: ibi Cephea regnasse, eo signo accolæ affirmant, quòd titulum eius, fratrísque Phinei, veteres quædam aræ cum religione plurimâ ad tēpora Traiani conseruauère: quinetiam rei celebratæ carminibus ac fabulis, seruatæque à Perseo Andromedæ clarum vestigium, belluæ marinæ ossa Plinij sæculo ostentata: insidétque vrbs colli præiacente saxo, in quo partem vinculorum Andromedæ olim vidisses. Iuxta Iamnes duæ, siue Iamnetorum portus, * Zaniam, & Castrum Beroaldi postea Veneti dixerunt. His penè committitur Azatus, aliis Azotus oppidum liberum, & maius eo [27] Ascalon, [28] Anthedónque, quod & Agrippias. Inde Angaris mons, Maionia, siue Maiuma xx. stadiis à Gaza distans, quæ sic dicta est, quòd cùm Cambyses armis Ægyptum peteret, huc opes suas ad bellum contulerat, est autem Gaza Persis ærarium. Vrbs ista restituta, & cincta mœnibus à Constantino Magno, longo post tempore, à quo diruta ab Alexandro fuerat, Constantia nuncupata est. Postea vrbanis Iulianus Imp. ius ciuitatis ademit, voluítque eam vrbem appellari Gazæ portum. Contermina huic & confinis pars Ægypti Asiatica, cuius vrbes Facidia, [29] Ostracine, Bitilium, & post eruptionem Sirbonidis paludis Pentaschænum, Cassium, siue Casium, in monte Casio, in quo etiam Iouis Casij templum, & Pompeij Magni sepulchrum, supra Rhinocoluram, Gerram, Adipson, terminúmque Asiæ, libríque huius [30] Pelusium, cum ostio Nili Pelusiaco. Atque ista circumuectio est totius Orbis terrarum antiquis cogniti. Polybius à Gaditano freto ad os Mæotis, longitudinem ponit XXXIV. XL. M. pass. Longitudo Asiæ in confesso est, LXIII. M. D. CCCL. M. pass. De circuitu autem terræ vniuerso, aut nulla, aut incerta prisci authores referunt, nondum nauigato pelago, quo Nouus Orbis nostris apparuit, * Plinius ab India ad Herculis columnas octuagesies quinquies centena septuaginta octo M. pass. prodidit. Isidorus, Ptolomæus, & Strabo aliter. Artemidorus à Gadibus circuitu Sacri promontorij ad promontorium Artabrum, quò longissimè Hispaniarum

* Masius ad 12. Iosue.

* Lib. 2. cap. 109.

Hispaniarum frons procurrit, octoginta M. nonaginta vnum. Id mensuræ, duplici currit via. A Gange amne, ostióque eius, quà se in Eoum Oceanum effundit, per Indiam, Parthyenémque, ad Myriandrum vrbem Syriæ, in Issico sinu positam, quinquagesies bis V. M. pass. Vniuersorum autem circuitum Eratosthenes, in omnium quidem litterarum subtilitate, & in hac vtique præter cæteros solers, ducentorum quinquaginta duorum millium stadiorum taxauit. Quæ mensura Romanâ computatione efficit, trecenties quindecies C. M. pass. Improbum ausum, verùm ita subtili argumentatione comprehensum, vt puduerit etiam Plinium ei non credere. Hipparchus, & in coarguendo eo, & in reliquâ omni diligentia mirus, adiicit paulominus stadior. ✠ X V. mill. Quàm autem antiqui scriptores in longitudine aberrauerint, apparebit ex Americæ descriptione, Libro sequenti, quæ quarta pars terrarum, tres reliquas penè adæquat in circuitu, nam Orbis totius longitudo penè hodie tota cognita est, contrariâ viâ per ortum & occasum pari penè spatio ad Molucas ducente. At latitudo, quæ dimidio ferè minor, à priscis illis scriptoribus ipsâ longitudine existimata est, multa vapore, multa rigore auferente, nunc par longitudini coniicitur, habitatis, quæ sub Arcto sunt Insulis, & Australi terrâ licet nondum per circuitum cognitâ, tamen ex eadem coniecturâ, quâ & Septentrionalis, habitari manifestum, globúmque terrarum pari ob id longitudine & latitudine esse, si quid enim deesset telluri, non esset globi forma. Hoc forsan posterior ætas ostendet, cùm studiosa curiositas ad incognita gentes trahet, quas auaritia in eas regiones deduxit, quæ gemmas & aurum nuper tulerunt: iam enim opibus natiuis spoliatæ, nihil præter bella spirant, quæ luxus & abundantia genuêre. Aliqui per sinus, & amfractus littorum, nuper Mediterraneum pelagus, partésque Eoi, Æthiopici, & Atlantici, ad certam mensuram redigere conati sunt, omnis portus & recessus gnari. Sed quantùm in supputando aberrent, præter numeros, haud numerabiles, siue in leucarum, siue in stadiorum, siue in passuum æstimatione, quotidie vndæ deterentes solum, aut addentes solo, iniquè eos agere etiam in minimis, iudicio sunt: cum semper fallax sit computatio in mutatione.

NOMINA ANTIQVA VOCABVLIS, quibus hodie cognoſcuntur tranſlata.

[1] *Solda.* [2] *Rhamata*, Hebræis, Barbaris *Liche.* [3] *Gebol, & Gibel.* [4] *Baruth.* [5] *Tarfaro,* [6] *Soldino.* [7] *Bagnias*, Poſtello, Nigro *Velania.* [8] *Margath.* [9] *Tortoſa.* [10] *Trapoli, Tripoli*, Italis. [11] *Boteron*, Volaterrano, *Elpatron* Syris, *Botrum*, Chriſtianis, ſi Poſtello creditur. [12] *Saites*, Oliuario, *Giblec*, Brocardo, *Zibelleto*, Giſtellio, adeò tam variè. [13] *Sidoni.* [14] *Saphet.* [15] *Sur.* [16] *Lambarti*, *Achzib*, Incolis. [17] Scandalio. [18] *Acon.* [19] *Syche.* [20] *Cabo Carmelo.* [21] *Valania.* [22] . *Canis, Maracellebe*, vulgò. [23] *Chiſon.* [24] *Ar.* [25] *Azor*, Pineto, *Beline*, Thenero. [26] *Iapha.* [27] *Eſcalona.* [28] *Geth.* [29] *Stragioni*, Hebraicè *Aſedech.* [30] *Damietta.*

ORBIS

ORBIS MARITIMI

SIVE

RERVM IN MARI

ET

LITTORIBVS GESTARVM.

LIBER SECVNDVS.

CAPVT PRIMVM.

Gothorum Imperium, gestáque in Mari & littoribus: eorumdem in Africâ & Italia excidium.

NVNC verò illis curiosius excussis, quæ ad antiquitatis cognitionem circa res maritimas pertinebant, resumenda & continuenda est historica narratio, cuius finis fuit caput vigesimum libri superioris. Ceterum non vt ante res gestas pro temporum supputatione simul describam, sed singularum nationum gesta victoriásque speciali capite complectar. Cùm enim multæ simul nationes in Imperium Romanum irruerint, lacerauerint, occupauerint: difficile est omnium inundationes & incursus, incrementa quoque & decrementa dillucidè tradere vno lectionis impetu, eadémque veluti paginâ. Singulorum itaque populorum Imperia diuisi, & in capita specialia contuli, vt vniuscuiúsque exor-

De Gothis, qui Septentrionale Imperium tenuerunt, Cap. 15. dicemus.

 dium

dium & excidium, per annorum seriem innotescat, sciatque, qui hæc leget, quomodò & quandò inceperint Imperia, creuerint, perierint, quæque hodie per plura sæcula conseruata, ad hæc nostra tempora perdurent. Initium autem à Gothis sumam, vt antiquioribus, quorum nomen iam ab Alexandri Magni temporibus notum tardè, & per partes extinctum est. Hæc natio è Scandiâ, siue Scandinauiâ, siue Scanzia, Germanici maris Insulâ originem duxit, Beatus Rhenanus in præfatione Procopianâ, Zelandiam, vel Sueciam hodiernam putat, alij eam Chersonesum esse existimant, quæ nunc à Germanis Gottlandia appellatur, Codanonia Melæ. Ex hac Insulâ Gothi cum vxoribus & liberis erumpentes, Vlmerugos, littoralem populum, Vandalósque profligauerunt, quibus mixti, Vandalicam gentem, suæ gentis partem, formidabilem Europæ fecerunt: námque pro Regionibus occupatis, varia nomina sumpserunt. Istro transuecto, Getisq; subactis, Getæ appellati sunt, vndè Claudianus, & Sidonius Apollinaris, variíque historici Gothos Getásque confundunt, quos Gothunos, ab eodem Claudiano dictos manifestum est. Alanis proximis Gothiæ deuictis, Gothi Alani vocati, hoc, Syllâ apud Romanos Dictatore, euenisse multi prodiderunt. Nomen autem Gothorum incorruptum perdurauit in Insulis Baltici, siue Prussici maris; in Transyluaniâ, quæ olim Dacia, in Germaniâ, quà Vistula, irrigatur; in Thraciâ, Græciâ, intráque Mæotim paludem, Ionium, Adriaticúmque maria, Noricum, Illyricum, Italiam, Hispaniam, Gallias, & Phrygiam. Nam seditione inter Gothos in Dacia coortâ, pars trans Istrum bellum portauit, Scythiámque, & Thracias occupauit, vndè origo Vesogothorum, siue Visigothorum, hoc est, Occidentalium Gothorum, quod nomen iis cessit, qui circa Mæotim & Euxinum sedes posuerunt: qui verò permanserunt in Daciâ, cum Athalarico Rege, hi Ostrogothi, hoc est, Orientales Gothi appellati sunt, & hoc multis annis factum est, antequam Gothi in Gallias, Hispaniásque penetrarent. Iam verò, qui Eutropij historiam continuauit, Gothorum quatuor gentes facit, nomen tantùm, & nihil aliud mutantes, Gothos scilicet, qui Pannoniam Thraciámque tenuerunt: Hypogothos, qui post Alaricum Romam depopulantes, in Gallias abierunt: Gepidas, qui loca circa Singidonem & Sirmium habitauerunt, ex quibus postea Longobardi, & Auares originem duxerũt: & Vandalos, qui Alanis Germanísque sibi sociatis, Mogodisclo duce, in Hispanias irruperunt. Fuerunt & alia Gothorum nomina, nam & Gutæ à * Ptolomæo appellãtur, & Gotini, & Vandili, Sarmatæ, Melanchlæni, Daci, Geloni, Peuci, Heruli, Massagetæ, Sueui, Longobardi, Scythæ, Borani, Carpi, Vrugundi, quos Burgundos, siue Burgundiones nostros censeo: Picti, Taifali, Styri, & Rugi, qui omnes

Lazius de gẽtium migrat. lib. 10.

In descriptione Orbis Theodosij iussu factâ.

** Geograp l. 2. c. 11*
Zozimus histor. lib. 1 & 4.
Lazius de gentium migrat. l. 11. & 12.
Iornandes de rebus Geticis, alia Gothorum etiam nomina recensent.

omnes è Gothis oriundi sunt, de quibus aliqua iam diximus, Capite xx. prioris Libri, quo vsque ad mortem Constantini omniũ nationum res in mari gestas complexus sum. Nunc verò quæ post eundem Constantinum ad propositum nostrum faciunt, aggrediar, ducto à Gothis initio. Hi post Constantinum, tellure parta satis quietè vsi, pauca bella gesserunt, eáque præcipuè circa Rheni ripas, in Daciâ, Thraciáque, in quâ iuxta Antiochiæ muros Valens Imp. cum exercitu à Gothis cæsus est. Imperantibus verò Arcadio & Honorio, Visigothi ex Istri ripis mouẽtes, Thraciáque relictâ, duce Alarico, Romam capiunt, Attalúmque Romanum ciuem, Romanorum Imp. creant. Hinc Galliam, Adaulpho duce, petunt. Interea Vandili, & ipsi Gothorum gens, circa Mæotidem considentes, Alanis sibi iunctis, duce Gogidisco, in Hispaniam penetrant, vndè Gothia, siue Gotlandia in Hispaniâ esse cepit, quam Romani scriptores deprauatè Catalaniam vocãt. Priusquam istorum gesta exponam, istud prẽmittendum est: nimirum; Gothis tribus nauibus è Scanziâ primùm exiuisse, quarum vna tardius vecta, nomen genti fertur dedisse, nam linguâ eorum, pigra, Gepanta dicitur. Hinc factum est, vt paulatim & corrupte nomen eis ex vitio nasceretur, Gepidæque sint appellati: Vandili verò, siue Vandali, ab erroribus continuis, mutatísque subinde sedibus, hi in alterâ primæ profectionis naui fuerunt. In tertiâ demùm quicunque Gothi sederunt, Burgiones, seu Burgundiones vocati sunt, à constructis pluribus castellis, quæ hodie etiam apud nostrates Burgi dicuntur. Nunc ad Vandilos, siue Vandalos redeo. Hi Hispaniis occupatis, variâ classe vecti, fusis maritimo prælio vbique Romanis, præsidiis eorum cæsis, Gades Sardiniam, Minoricam & Maioricam, Corsicam deinde, & partem Siciliæ circa Panormum inuadunt. Hinc à Bonifacio, sub Valentiniano III. Africæ præfecto, in Africam euocati, Gizericho Rege, cuncta bello prosternunt, Romanísque fugatis, in ditionẽ suam tertiam orbis partem redigunt, regiámque locant in ipsa Carthagine. Quibus inflatus * Gizerichus, in Italiam transiit, Romáque capta, ingentia spolia, nauibus suis imposita, in Africam tulit. Ibi auditâ Valentiniani morte, multas excursiones classe fecit, nunc Siciliam, nunc Italiam applicans, plures vrbes diripuit, æquauítque solo. Vnde in Orientis plagas conuersus, Illyricum, Peloponnesum, omnésque circum iacentes Insulas, cum reliquâ Græciâ suæ ditionis fecit. Ad Italiam rursùs Siciliámque reuertens, quidquid reliqui fuit vastauit. Has iniurias vlturus Leo Constantinopolitanus Imp. classem Basilisco ad bellum commendat, Verinæ coniugis fratri: alteram item in Sardiniam mittit, Marcelliano Præfecto, quâ confestim expulsi sunt Vandili. Tertia classis Heraclio commissa est. Hic ante Tripo-

Jordanus lib. de reb. Geticis, narrat. Gallieno Imperante Gothos Respa, Veduco, Taruaróq. ducibus, sumptis nauibus in Asiam transisse, multas vrbes cepisse, Ephesi Dianæ templum, Amazonum opus, succendisse, Bythiniámque & Chalcedoniam subuertisse.

ANN. Vrb. C. 1132. Salutis verò, 382.

Procopius lib. 1. belli Vandalici.
Pantaleon Candidus Gothiberides lib. 1.

ANN. 434.

Lazius de gẽtium migration. lib. 10. & 11.
Krantz. Suecia lib. 1. 2. 3. & 4.
Roderic. Archiepisc. Teletanus, de rebus Hispaniæ.

Procopius lib. 1. belli Vandalici.
Iornandes de regnor. success.
Idem de reb. Getic.
Lazius de gentium migration. lib. 11.
Krantzius Vandalia, lib. 1.

* Gensericus aliis.

 lim

lim Africæ Vandilos fugat, & si Basiliscus Carthaginem statim appulisset, quidquid Vandili occupauerant, vno penè momento redisset ad Romanos. Sed Leone inter hæc fatis functo, & vtroque Imperio, Occidentis scilicet & Orientis per ambitum & discordias petito, quietè postea, ad obitum vsque, Gizerichus in Africâ regnauit, protulítque Imperium in Ægyptum & Æthiopiam, seruauítque integrum successoribus, ad Imp. Iustiniani tẽpora. Hic contra Gilimerem Vandilorum in Africa Regem quingentas naues misit, quibus præerat Calonymus Alexandrinus: erant & cum ipsis nauigia longa nonaginta duo, contecta, ne remiges ab hostibus lædi possent, ea dromonas, hoc est, cursorias naues, vocant. Erat & pedestris exercitus. Cunctorum verò dux Belisarius. Gilimer autem iam Tripoli per Pudentium, & Sardiniâ per Godam, priuatus, naues cxx. armat, iisque fratrem Zazonem præficit. Postquam autem Epiphanius, Constantinopolitanus Præsul, classi de more benedixit, benéque precatus est, de littore vrbis Imperatoriæ Belisarius soluens, Perinthum applicuit, quæ vrbs postea Heraclea dicta est: hinc Abydum, vnde iussit tres naues præire, quæ se commeatúsque ferrent. Harum trium nauium mala triangulari formà constituit, minióq; infecit, ac sublicis in puppi erectis faces accendit, vt nocte ac die naues Prætoriæ viderentur, quas ceteræ subsequi possent. Quandò verò è portu soluendum erat, hoc ad tubæ signum fieri imperauerat. Igitur Belisarius ex Abydo Methonem hoc ordine petiit, vbi Valeriano & Martiano, qui tutandæ Græciæ præpositi erant, sese coniunxit. Hinc in Siciliam venit, deinde Africam, vbi milites, nauale prælium recusantes, in terram exposuit, Carthaginem cepit, victúmque cum fratre Zazone Gilimerem in triumphum Constantinopolim duxit. Mox Per Cyrillum ducem Sardiniam recuperat, & Corsicam: Mauritaniam per Ioannem, per quem etiam Gades & Septum recipit. Apolliciarius, eiusdem Belisarij dux, Ebusas, Maioricam & Minoricam Vandalis eripit. Hæc Belisarij victoria ingentibus titulis Iustinianum decorauit, quibus ille initio Codicis insignitur. Nam & ex eo Gothicus, Anticus, Alanicus, Vandalicus, & Africanus appellatus est: tantùm adeò decoris vnus Belisarius Imperatori suo detulit. Sic Africa post centesimum ferè annum ab occupatione, Vandilico iugo erepta, in Imperium Rom. reducta est. Restabat Italia, cuius littora Gothi à Rauennâ ad Bruttios, à Bruttiis ad Ligures vsque tenebant, restabat & Sicilia: hanc Theodahato, illam Vittigi Regibus Belisarius eripit. Vt verò Byzantium reuocatus est, & in eius locum Demetrius missus, cum classe Armeniorum, Thracum & Hunnorum in Italiam venit: tum Gothi Totila rege, quidquid abstulerat Belisarius victor, receperunt, classem Demetrij adorti, ad littus

Procop lib. 2. belli Vandilici.

Idem de bello Gothorum. Agathias, Guido Rauennas, Blondus, Leonardus Aretinus, de bello Italico aduers. Gothos. Rodericus Santius, & alter Roderic. Archiep. Tolet. in hist. Hisp.

littus Neapolitanum lacerant, omnésque obtruncant, iis exceptis, qui in lembos sub initium pugnæ desilierant, inter quos fuit & Demetrius classis Præfectus: naues autem omnes Gothi cepêre. Parte aliâ Maximinus, & ipse à Iustiniano contra Gothos missus, Præfectus Prætorio Italiæ, Syracusas cum classe appulit, quæ vrbs adhuc in Siciliâ Romanis obsequebatur. Ibi Conon, qui Neapoli seruandæ à Belisario relictus fuerat, auxilium contra Gothos, qui tum in eius vrbis oppugnatione erant, à Maximino precatur. Missi Erodianus & Demetrius cum classe, quæ fortè tempestate sæuiente littori impactâ, in quo hostes statiua habebant, statim à Gothis intercepta est, plurimi cæsi, plures captiui, inter quos & Demetrius classis Præfectus inuentus est, quem Totilas, reste collo iniectâ, ante vrbis mœnia obsessis ostendens, ad deditionem hortatus est, cum nulla iam esset auxilij spes: quod Neapolitani, quíq; præsidio vrbi erant, non ita multò post fecerunt. Sic in dies Romanorum rebus diminutis, ipsâque Româ à Totilâ obsidione pressâ, faméque ciuibus laborantibus, vni Belisario Italiæ salus commissa. Is annonam in vrbem laturus, naues duas magnas, quas Græci acatas vocant, inuicem coniunxit, quibus tignis roboratis, firmatísque, ligneam turrim superædificauit. Naues deinde cc. quas * Drodamas iidem Græci dicunt, in Tyberim iecit, ligneis circumseptas muris, & iis vndique perforatis, vt ex foraminibus ipsis milites hostem tutò ferire possent, frumentíque multùm & cetera obsessis necessaria in eas imposuit, militéque generoso compleuit. Alios prætereа pedites equitésque vtrinquè circa fluminis ripas constituit. Ipse nauem ingressus, subsequentem classem funibus, per milites qui in littore erant, trahi iussit. Addidit & lembum sulphure, resinâ, seuo, aliísque incitamentis flammarum fartum, quem in fastigio turris ligneæ locauit. Belisarius igitur Romanáque classis ingenti labore nauigabat aduerso flumine, Gothis nullibi occursantibus, sed in suis quiescentibus castris: cùm verò ad pontem venissent, quo vtraque Tyberis ripa iungebatur, in hostium custodias incidunt, qui hinc & inde ante pontem ferreas cathenas, ne aditus in vrbem hostibus esset, iniecerant. Hîc pugnâ, barbari fugati: mox vbi turris lignea cum lembo ad pontem applicata, concepit ignem, turres ligneas Gothorum, aliásque hostium machinas, in ponte cremauit, ruptæ cathenæ, & pons in vndas excussus, auxilio liberum in vrbem aditum fecerunt. Hæc prospera aduersis statim commixta sunt. Nam Isaaces, vnus è ducibus Belisarij, iniussus cùm hostem adortus fuisset, captus & occisus est, vnde terror obsessis, & mox vrbis sequuta deditio. Inde vario euentu pugnatum, fortunâ nunc Belisario, nunc Gothis fauente, qui Corcyram Insulásque Corcyræ circumiectas, littoráque Epiri, Acarnaniæ, & Ætoliæ incendio & rapinis

*Fortassè dromadas, vel dromonas.

Sabellic. Enn. 8. lib. 4. E Procopio lib. 3. belli Gothor. & Aretino bel'i Italici, lib. 4.

& rapinis fœdauerunt. Tum verò Narseti Gothicum bellum delatum, sub quo Valerianus, Illyricæ classis Præfectus, quæ duodeviginti nauium erat, & Vitalianus, qui Rauennæ præsidebat, cum xii. nauibus ad Anconem cum Gothicâ classe conflixerunt, cui Alidas & Gothildus imperabant. Contis gladiisque cominus dimicatum est, marte ancipiti, donec Gothorum naues in arctum coëuntes sibi ipsis impedimento esse ceperunt. Hinc fuga, x. celeri circumactu proras ad littus deflexêre, ceteræ aut captæ sunt, aut in alto depressæ. Quæ ad littora refugerunt, à Gothis iniectâ flammâ corruptæ sunt, ne victoris in manus venirent. Græca classis portum ingressa, ingenti Anconitanorum lætitiâ excepta est, Gothorum, qui vrbem obsidebant, castra direpta. Valerianus Rauennam cum suâ classe, * Vitalianus Salonas petiêre. Artuades quoque Iustiniani dux cum classe in Siciliam missus, Gothos per Insulam dispersos vicit. Narses è Dalmatiâ per Liburniam, Histriam & Iapidiam, Italiæ fines ingressus, circa Aquileiam consedit, quam ab Atiliano desertam, & iacentem, restaurauit: Rauennam dein petiit, vbi Valerianus & Iustinus duces confestim cum eo copias iunxerunt. Hinc variæ vrbes expugnatæ, intérque eas Roma, tunc Italiæ, olim verò orbis caput. Totilas, post Teias, moriuntur, ambo victi. Receptus Totilæ thesaurus, qui Cumis erat. Capraria Insula à Buoelino capta, in quam nuper Histri Sclauonico tumultu confugerant, & in Iustini Principis gratiam oppidum condiderant, de eius nomine Iustinopolis appellatum. Exacti tandem Italia Gothi, & trans Padum amnem habitare iussi, anno altero & septuagesimo postquam Theodorici ductu Italiæ Regno potiti fuerant. Vvisigothorum nomen & Regnum in Hispania diuturnius, hodiéque primum durat, Prouincia è Gothis & Alanis Catalania dictâ. Multi post extinctam in Italiâ Gothorum & Ostrogothorum nationem, in Hispania Reges Imperitauêre ab Atanagildo, ad Flauium Rescindendum, sub quo Hispania à Vvisigothis rescisa est, eo ab Abdiramâ Sarracenorum Duce pulso. Finitum inde Regnum maximâ ex parte, quod annis ccc. in Hispaniis Gothi Occidentales, hoc est, Vvisigothi tenuêre. De gestis Gothorum Barlæus.

** Hunc, Ioannem Procopius vocat, dicto lib. 3. Artuadem verò, Artabanem.*

ANN. Sal. 552.

ANN. 554. *Krantz Suec l. 4.*

ANN. 710.

In tumulo Gustaui Adolphi Suecor. Regis.

Horribiles populis Gothi, Dominique Trionum
Continuant seriem gentis, quam prisca celebrant
Sæcula, quæ victo rapuit diademata Mundo.
Exuit Ausoniam titulis, & paupere terra
Iuit in Imperium magnum, per Regna cucurrit
Betica, per Druidum saltus, per inhospita Mauri
Littora, & Arctois Abylam parere coëgit
Iussibus, edomuitque suis Atlanta maniplis.

Namque pulsis Galliâ & Græciâ ipsis Vandalis, Sueuis, & Alanis fugatis,

fugatis, Gothi in Gallias à Stilicone euocati, Narbonensis Galliæ partem, quæ nunc Languedochium corruptè dicitur, occuparunt, Gothiámque appellauerunt. Alanos iterum Lusitaniâ & Celtiberiâ, Suecos Gallecià, Vandalos Silingues Bæticâ, in Africam transire coëgerunt. Româ ab Alarico direptâ, Campaniâ, Lucaniáq; depopulatis, in ipsâ vrbe vrbium principe Româ Imperij sede ab Ataulpho constitutâ, Gothiáque mutato nomine dictâ, Africâ sub iugum missâ, vt sunt caduca etiam Regna, maiestatis Gothicæ gloria, in ipsis quas subegit terris, extincta est per Saracenos, natalíque dudum solo contenta, triumphis suis superuixit, vt postea x v. Capite istius Libri demonstrabimus, donec nostro tempore in atauorum gloriam sub Gustauo Principe resurgens, iterum patriam relinqueret, faceretque metum Rom. Imperio.

Joan. Vasæus in Chronico Hispan. Roderic. Archiep. Tolet. in Ostrogoth. histor. & de reb. Hispania.

CAPVT SECVNDVM.

De Longobardis, eorum excursiones, quomodo Italiam occupauerint, & perdiderint. Aliqua item de Hunnis.

GOTHIS in Italiâ successêre Longobardi à Narsete euocati, qui, Iustiniano mortuo, insolentem Sophiæ Imperatricis cauillationem vlcisci volebat. Isti Gothicæ & Vandilicæ originis primùm, sicut & illi, è Scanziâ, siue Scandinauiâ venerunt, Ibore & Agione ducibus. A Bardis Sacerdotibus gentilitiis, vel à longis barbis dicti, alio nomine Vvynnili. Ego Langobardos Taciti puto, corrupto vocabulo, populos Baltici maris. Prima gentis sedes, Schonlandia. Secunda, Liuonia & Prussia. Tertia, Mauringia. Quarta, Rugilandia. Quinta, Polonia. Sexta, ad Rheni fluenta, vbi hodie Palatinatus inferior. Septima, Morauia. Octaua, Pannoniæ, è quibus vocati sunt à Narsete, vt in Italiam transirent, sub decimo eorum Rege, cui Alboini, siue Albuini nomen, qui Hunnis comitantibus, quibus iam contra Gepidas vsus fuerat, in Venetorum terras appulsus, Aquileiam, vrbem ad senescentem maris Adriatici fluctum sitam, Forúmque Iulium, illius Prouinciæ oppidum, quondam à Iulio Cæsare conditum, capit, Regio in formam Ducatus redacta, & Gisulfus Alboini nepos, Foroiuliensis Dux primus institutus. Vincentia, inde Verona, Tridentum, & alia Venetorum oppida expugnata. Abduâ demùm flumine traiecto, in Liguriam itum est. Ligures consternati, desertis vrbibus in paludes sese receperunt, tuti, vt putabant, ab Alboini ar-

Paulus Diacon. in histor. Longobard. Krantz. l. 3. Dania

Corn. Tacit. de morib. German. Lazius de gent. transmigrat. l. 12.

AN. Sal. 565. *Sigon. de Regno Italia. l. 1. 2. 3 & 4.*

ANN. 567.

Ann. Sal. 570 mis, quòd illi nauigia non essent. Erant tum vastæ Cremonam inter & Laudem paludes, ab Olio, Serio, Abduáque exundantibus amnibus intumescentes in speciem maris, & in iis plures Insulæ, quarum, quæ vastior in fluctus procumbebat, vicinis populis refugium fuit. Ibi domus, mox etiam vrbs constituta, & à Cremete, singularis tunc apud Ligures authoritatis viro, Crema nuncupata. Erat & Insula in Lario lacu, quem nunc Comensem dicimus, nomine Comacina, in quam & alij confugerunt. Dum hæc aguntur, Brixiam, Comum, Mediolanúmque & reliqua Liguriæ oppida, vno penè armorum tumultu, Alboinus inuoluit: quo facto, Italiæ Rex à suis appellatus est, Longino, post Narsetis obitum, Præfecto Italiæ à Iustino facto, occurrere contra non auso, & Rauennæ commorante, vbi Præfecturæ suæ sedem posuerat, non Romæ, vt alij ante eum P. Prætorio Italiæ: túmque primum Exarchatus Rauennatis initium fuit. Sícque Romæ, & per reliquam Italiam, vetus administrationis forma, cum magistratuum nominibus, & Populi Romani gloria simul interierunt. Tandem Alboinus, Etruriâ Vmbriáque occupatâ, suorum fraude periit. Huic Clephis successit, Latio potitus, Româ & Tibure exceptis. Quo cæso, Longobardorum Imperium ad Duces rediit: sub quibus Neapolis, ipsáque Roma, in eorum manus peruenit. Postea Imperio ducibus abrogato, Antaris Longobardorum Rex creatus est, quem alij ex ordine Reges sequuti sunt, sub quorum potestate Comum cum lacu, & Co-

An. Sal. 752. macina Insula fuerunt. Exarchatum quoque Rauennatem Astulphus eorum Rex occupauit, finémque fecit huic Præfecturæ, quæ per cc. annos Italiæ, sed præcipuè Romæ, impotenter imperauerat. Nec multò post sub Desiderio Rege, Longobardorum nomen & Imperium virtute Caroli Magni Francorum Regis extinctum est, cui Occidentis Imperium ab Orientali di-

Ann. 776. uulsum cessit, & in gentem nostram traductum est. Desierunt Longobardi in Italiâ regnare ann. cciv. ab eo quo Alboinus rerum in Italiâ potitus est. Ceterum, quia iam isto Capite diximus, Longobardos sociis Hunnis in Italiam venisse, quoniam vtrumq; nomen simul viguit, de Hunnis hîc aliqua inserere non extra rem erit. Scythicum genus hominum, sedes ab initio habuit Ryphæis montibus propinquas. Horum pars vltra Mæotidē per Orientem & Asiam peruagata est, sedítque iuxta Persas, cúmque illis sæpius in Romanos belligerauit. Altera, Gothos victos circa

Ann. 300. Istrum, vectigales fecit. Hæc sub Valentiniano III. Romanorum Imp. maximè floruit, Rege Attilâ, qui Europam populatus, Occidentis Imperium tributarium reddidit. Nam & Imperatores quotannis tributum ei dare perseuerauerunt: talem ei felicitatē Aquileiâ primùm direptâ præbente. Ab eo excidio Illyricum populatum,

Sabell. Enn. 8. l. 1. Hi Hunni, Euthalitæ à Zozimo dicuntur lib. 1. belli Persici. Idem lib. 4. histor.

populatum, Gallia direpta, occupatáque Pannonia, vnde recens nomen sortita videri potest, vt ab Hunnis & Garis, qui cum eâ gente militasse dicuntur, Hungaria sit appellata. Dalmatiæ quoque sub eodem Rege, littorales vrbes, Hunnis in prædam venerunt. Tragurium, Sibinicum, Iadera, Signia, Pola, Tergestum, incensæ. Fusæ classes, quæ Phanaticum sinum, & Arsiam Italiæ cōfinium, tutabantur. Opiterginos & Altinates eadem tempestas absorpsit. Vtérque populus amissis vrbibus ad mare compulsus est. Sex Insulæ suburbanæ, portarum amissæ vrbis nomina receperunt, ab Altinatibus indita: Torcellum, siue Turicellum, Amorianum, Maiorbium, Boreanum, Constantiacum, & Amianum vocatas legimus. Hos imitati Opiterginorum primores, & ipsi se amissà patrià ad æstuaria contulerunt, atque ad Plauis amnis ostia prouecti, locatis sedibus vrbem ex Magni Episcopi sui authoritate sibi condiderunt, quam è nomine Imperatoris Heracliam appellauerunt. Agrestes homines aliquot Opiterginos cum pecoribus suis sequuti, cùm Heracliæ muris contineri non possent, alium sibi locum muniuerunt, eúmque Equilium nominauerunt. Iam antea Patauini ad primum Hunnorum tumultum, in Riuum-altum secesserant, coloniámq; ibi constituerant, Venetias appellatam. Mortuo demum Attilâ, Hunnorum opes dilapsæ sunt. Sub Iustiniano verò in totum fractæ. Cùm enim Cherronesum terrâ maríque oppugnassent, ausi vimineas iuncéásque rates contexere, & iis contra Græcos nauali pręlio decertare: naues leues, vt harundineæ, ideóq; in fluctu vix subsistentes, impulsu ratium submersæ sunt, militésque in æquor excussi. Remi præterea ex perticis, maioribus remis detersi, ruptíque fugam impediuêre. Si quæ viminea ratis incorrupta prouecta est in mare, recuruatis, latísque spiculis pręfixa, restibus solutis, laxatísque harundinibus, vndis, quibus potuit, obruebatur. Sic Hunni omnes aut in profundum demersi, aut gladio cæsi sunt, per Germanum Iustinianeæ classi Præpositum. Ceteri, qui vrbem terrâ obsidebant, datâ à Iustiniano pecuniâ, venditísque captiuis, in patriam versùs Istrum abiuerunt. Vbi discordiâ inter eos ortâ, mutuis viribus debilitati, ne nomen quidem priscum retinuerunt, próque Hunnis Hungari appellati sunt.

Sabellic. Enn. 8. lib. 1.

ANN. 450.

Sigonius lib. 2. Regni Italiæ.

ANN. 638.

ANN. 420.

Agathias lib. 5.

ANN. 536.

* * *

CAPVT TERTIVM.

Saracenorum Imperium, quibus littoribus conclusum sit: quas terras, Insulásque tenuerint. Eorum pugnæ nauales, & victoriæ. Quis genti bellorum & nominis finis fuerit.

E Calij Augustini histor. Saracenicâ. E Thomâ Fazello rer. Sicular Dec. 2. l. 6. c. 2. Goltz in hist. Sicil. Hæc accidit circa AN. Sal. 600.

GOTHORVM, Hunnorúmque & Longobardorum temporibus, in Africâ surrexerunt Saraceni, à Sarâ Abrahæ vxore, vel ab Agare eiusdem ancillâ, nomen sortiti. Arabiam isti per multa sęcula sine nomine coluerunt, donec Mahometes Turcicæ gentis, sed antea Persarum & Saracenorum falsus Propheta, Arabs, an Persa, dubium, ex vxore locuples, religionísque nouæ prædicatione commendatus, Cosdroæ Persarum Regis castella aliqua cepit, nactúsque Heraclij Imperatoris desidiam, Arabiam, partémque Syriæ occupauit, auxiliantibus Persis, iam veneno eius sectæ imbutis, & armis subactis. Quo facto Mahometes, Califa, hoc est, Rex & Pontifex Saracenorum primus creatus est. Quatuor Admirantes, hoc est, militum pręfecti, illi attributi, qui eius auspiciis terra maríque pugnarent. Hinc fortè apud nos Admirantis, siue Admiralij nomen, pro præfecto militum, qui in classem collecti sunt, quíque bella maritima sub Christianismo Rege tractant. Mahometo mortuo, Eubocar successit, huic Homar, aliíque longo ordine. Prima eorum expeditio maritima funesta illis fuit, nam cùm Herculeum fretum transgressi essent, à Bambâ Hispaniarum Rege classe accensâ deleti sunt. Hoc Poëta * Candidus exposuit versu, vbi eos non Saracenos, sed Mauros vocat, quo etiam nomine ab aliis etiam appellantur.

ANN. 634.
* Gothiberides l. 2.

Gens iacet Herculeos quondam comitata labores
Bois longè à terris vaga littora circùm
Arctbatas marium ad fauces, angustáque Porthmi
Murmura, cis rapidi curuata fluenta Maluchi,
Atlantis subter prærupta cacumina montis,
Mauris nomen inest, gens non imbellis in armis.
Hæc subitum innumeris vestibat classibus ęquor,
Emicuítque sali super alta, ferentibus Austris
Littus in Hesperium, finésque Malacidos vrbis,
Hispanas latè irrumpens vasto agmine terras.
Mota velut rapidi verrunt ad littora venti,
Hinc Boreas, grauis hinc incumbens flatibus Eurus

Vndarum

Vndarum ingentes scopulos atque æquora miscent
Vi validâ, hac illac & agentes cuncta pererrant,
Et passim insanis feruet rapida æstibus vnda.
Haud aliter subitis terroribus omnia complent
Improuisi armis Mauri, & tumidum ensibus æquor,
Ipse perhorrebat tergo tot classica Nereus
Ferre, simul longè trepidos miseratur Iberos.
Iámque adeò campos passim obsedêre patentes:
Cùm Bamba infando totis se viribus hosti
Feruidus opponens, fœlici marte potitur,
Atque omnem lato succendit in æquore classem,
Et dulci è patriâ infestos eliminat hostes.

At verò postquam Osmenus Califa mare tentauit, omnia Saracenis prosperè cesserunt: Aliquid tum etiam in Africâ Constantinopolitani Impp. tenebant, sed eorum duces contemptâ maiestate Imperij Reges agebant. Præerat Africæ Carthaginiensi Gregorius Patricius, aduersus hunc Hucbam Admirantem Osmenus misit. Victus Gregorius, deleta Carthago, Tunis, siue Tunetis occupata, mox specialis Regni caput. In Ægypto verò Osmeni Admirans Muauias, LXX. nauium classe Cyprum petit, Insuláque populatâ, Damascum ad hyberna exercitum reduxit. Vere aduentante eandem repetit, captâ eâ, & vastatâ, Phœnicem Lyciæ portum petiit, vbi Constans Imperator cum classe erat; quem Muauias aggressus, tantam Græcorum stragem fecit, vt mare per ingentia spacia cæsorum sanguine rubuerit. * Constans in vili veste, paruo nauigio, saluus ægrè Byzantium peruenit. Hinc victor occupat Rhodum, colossum demolitur, quem Chares Lydius olim fecerat, Cycladas, Siciliámque flamma ferróque peruagatur. Occurrit eò Olympius Italiæ Exarchus, naualíque prælio cum Barbaris congressus, adeò cruentam victoriam adeptus est; vt propior victo, quàm victori, Insulam sit ingressus. Ceterùm cùm Muauias, Osmeno & Ali defunctis, ex Admirante, Califa creatus esset, vt erat Imperij amplificandi cupidus, * Constantium Imperatorem tributarium fecit. Lyciam & Ciliciam subegit. Byzantium classe & terrâ oppugnauit, per Admirantes duos, quorum alter terrestribus copiis, alter naualibus imperabat. Sed Christianis prosperè pugnantibus, & Saracenorum classe partìm præliis, partìm tempestatibus ad ipsum portum, & ad Chium, Ægæi maris Insulam, diminutâ, fractâque & submersâ, Admirantes infectâ re ad Muauiam redierunt, post productum circa Byzantium in septem annos bellum. Adiuuit Christianorum fortunam Calinici proditio, qui cum Saracenicis nauibus in Syriâ præfectus, eâ clade auditâ, classem, cui præerat, incendit, Byzantiúmque confugit. Sic geminâ classe perditâ, tertia tantùm

*Hunc Constantium Sabellicus vocat, Enn.8.l.6.

ANN. 651.

*Hunc dicto loco Sabell. Constantinum IV. nominat.

ANN. 669.

Saracenis restabat, quæ tum, Fadalâ & Caballo ducibus, Cretæ inhiabat. Iámque Romani Imperij maiestas reuirescere videbatur,

ANN. 679.

nisi imminens excidiũ, infelici Christianis pace, cum Iustiano Iuniori factâ, Muauias redemisset. Si enim Christiani victoriâ suâ vsi fuissent, haud dubiè Saracenicum Imperium in suis, vt ita dixerim, cunis, extinctum foret, quod hodie etiam in successore Turcâ, non alio quàm Dei speciali munere contundi & extingui potest. Vix inter Califam & Imperatorem pax fuit, cùm Muauias apud Damascum, Regni sedem, decessit. Hic primus Saracenorum Regum sub Homare & Osmeno, mox suis auspiciis, Romanas prouincias cum exercitu ingressus est. Primúsque Imperij Saracenici fines ad Occidentem, ad Ægyptum scilicet & Africam: ad Orientem, in Mesopotamiam: & ad Septentrionem, in Asiam promouit. Quieuerat Saracenica Imperij propagandi cupiditas, domesticis discordiis afflicta, & in perniciem suam armata, variis tyrannis nouum Imperium lacerãtibus: cùm Iustinianus Imp. Abdimelico Califâ frustrà precante, ne pactum fœdus & pacem nuper iuratam violaret, contra Saracenos infeli-

ANN. 688.

citèr pugnauit, fugatúsque, mox à Leontio, qui Imperium occupauerat, in Insulam Chersonem relegatus, diu ruptam fidem & temeritatem luxit. Elatus noua victoriâ Abdimelicus, exercitum Muamate duce in Thraciam misit, celeríque delectu fartis milite nauibus, Admirantes iussit Africæ littora, & Mediterraneum mare tutari: quos Ioannes à Leontio Imp. cum classe in eandem Africam missus, prælio tentare minimè ausus est. Abdimelico successit Vlitus, hic Mucam, siue Musam Admirantem Mauritaniæ, in Rodericum Gothum Hispaniæ Regem, ad quem etiam Tingitana prouincia vltra fretum Herculeum pertinebat, ire iussit. Fauebat Saracenis Iulianus Ceptæ comes, iratus Roderico: qui filiam eius violauerat. Non modò itaque Tingitana Pro-

ANN. 712.

uincia in Barbarorum potestatem venit, sed & Hispania tota, quà vtroque mari alluitur, & Narbonensis Gallia, quæ tunc temporis Gothorum erat. Hæc sub Vlito Califa. Sub Zulcimio verò Saraceni secundò Byzantium obsederunt, terrestres copias Malsanâ, maritimas verò Homare, educentibus. Eorum quidem impetus Leo Armeniæ Prætor aliquantum repressit: sed postquam Malsanæ in subsidium ipse Califa Zulcimius venit, tota Thraciâ à Propontide ad Bosporum, ab Istmo ad Metopicum promontorium, sub eius classe verberauit: ipsa denique Constantinopolis III. M. nauigiorum classi cessisset, ni Zolcimius Imperium

ANN. 721.

Eadem Egnatius refert lib. 2. Romanor Principum. Pantaleon quoque

cum vitâ reliquisset Homari: sub cuius Pontificatu, siue Imperio, Leo Imperator nouo artificio, per specula Solis radiis obiecta, conglobatis iis in vnum punctum, & in mare repercussis, hostium classi ignem intulit, coëgítque duces milite sq; ad mortem

tem, vel ad deditionem. Hac clade acceptâ, Gizidus Admirans, supplementum exercitui suorum, qui ante Constantinopolim erat, deuehens, in Bithyniam cum nouâ classe CCCLX. nauium proficiscitur, vbi fusus fugatúsque est à Græcis Romanísque legionibus, ad Bithyniæ præsidium tunc in littore stantibus. Omitto hoc ipso tempore, à Carolo Martello, Pipinio & Carolo Magno, Principibus nostris, ante Auenionem, Narbonem, variísque in locis Galliæ, & in ipsâ etiam Hispaniâ ad Byrrham fluuium: Abderamam, Atinum, alióśque Saracenorum Duces ad internecionem cum maximis exercitibus cæsos. Ipsos quoque Saracenos à Turcis, nouum tunc nomen, de Caucasi iugis egressis, in Armeniâ collisos. Sed neque multi cadebant, qui vincebantur, neque exscindi in totum poterant, qui iam in maximum Imperium & decus surrexerant. Discordiæ Græcorum Romanorúmque tutam illis tyrannidem & audaciam faciebant. Thomæ, qui Constantinopolitanum contra Michaëlem Imperium ambiebat, auxiliares facti, Græcam classem ad Abydum fregerũt, cæsis aut captis M. LXXX. hominum: quin & Imperatoris exercitus, quibus Albianus & Cataccella imperabant, aliámque instructissimam classem torrentis in morem prouecti pessum dederũt. Cùm autem ex Mauritaniâ in Corsicam & Sardiniam Insulas descendissent, vt in iis colonias facerent, à Bonifacio, Pipini Caroli Magni filij, Italiæ Regis, classis præfecto, classe victi, Corsicâ Sardiniaque cesserunt. Paulò post reparatis nauibus Cretam appulsi, in eâ Candiam vrbem condiderunt, è cuius nomine hodie Creta, Candia dicitur. Hinc proximas Insulas occupare conati sunt: sed eos iuxta Sardiniam Carolus Pipini Italiæ Regis frater, Buchardi Comitis ductu, maritimo prælio cecidit. In ipsà verò Cretà, Craterus, Michaelis Imperatoris Præfectus classis post asperam & dubiam pugnam, Christiani nominis hostes superauit, fugauit, occidit, cepit: extinxissétque ferocem gentem, quæ in vrbem se receperat, nisi incuriosus victorià, nocte pugnã subsequente, inter lætitiam, pocula & somnum ab erumpentibus ex vrbe Candiâ Saracenis, cum toto exercitu oppressus fuisset. Hanc cladem Oryphas, in Crateri Præfecturam suffectus, aliquantulùm leuauit, Saracenos passim per alias Insulas prędatum excurrentes, partim locatis insidiis, partim aperto marte conterens & demetens. Hæc inter Euphemius Siculus, Imperatoris iram propter crimina, metuens, apud Ambulacum Mauritaniæ Califam transfuga, se Saracenis Siciliam traditurum promittit, si per eos Imperium adipisceretur. Igitur Euphemij ductu Ambulacus Siciliâ potitur, Calabriâque & Corsicâ populatâ, cùm rediret ad suos, onustus spoliis, eum in alto mari Ermengarius, à Bernardo Italiæ Rege Balearibus Insulis Præpositus, intercepit, captiuísque

Candidus Gothiberides lib. 4. verùm iste non sub Leonis, sed sub Anastasij Imperio hoc accidisse dicit.

ANN. 800.

ANN. 807.

ANN. 827.

ANN. 828.

captiuísque Christianis post victoriam libertate donatis, magnũ sibi decus peperit. Nec ob id tamen quieuêre Saraceni, Centuncellas, in Etruriæ ora, ferro ignéq; vastant. Narbonensis Galliæ oppida, quæ in littore stabant, iterúmque Sardiniam inuadunt. In eos licenter nimium vagantes dictus Ermengarius, Insulanorum collectâ manu, impetum fecit, paruóque labore ita contudit, vt paucissimæ Saracenorum naues in Africam redierint: quas etiam sequutus Corsicæ Comes Bonifacius, cùm assequi non potuisset, inter Vticam & Carthaginem expositis in terram militibus, tot præliis hostes fatigauit, vt non secus ac Pœni olim Annibalem, sic Saraceni tunc suos è Siciliâ in auxilium reuocare coacti sint. Vt verò victricem classem Bonifacius in Corsicam reduxit, Saraceni vindicaturi ignominiam, Centuncellas iteratò capiunt, Romam obsident, Vaticanum, & templa in eo monte sita, igne prophanant, suburbiísque & vicinis oppidis vastatis, in altum abiuêre. Mox Sabâ duce è Mauritaniâ soluentes, Tarentum obsederunt. Soluendæ obsidioni, Græca Venetáque classis accurrunt. Tum Sabâ metum fingente, atque obsidione solutâ, in Crotoniatem sinum recedente, prælio commisso, dissipata Græcorum classis, Venetíque generosè in suis nauibus pugnantes ad vnum cæsi. Alias quoque Venetorum naues Syriacis mercibus onustas, & in patriam redeuntes, paulo post idem Saba in Tergestino sinu cepit, trucidatis negotiatoribus sociísque naualibus. Anconam inde captam diripit. Post hæc Basilius Macedo, qui in Oriente imperabat, bello contra Saracenos Cretenses suscepto, maritimis præliis victus, penéque captus est. Sed victricem Saracenorum classem non multò post Græca classis incendit, fregit, demersítque in Ægeo mari. Qui pugnæ superfuerunt, irati malæ suæ fortunæ, Peloponnesum, vicinásque Peloponneso Insulas furiati vexauerunt, donec triplici prælio ad Methonem, Pylon & Patras, à Byzantinæ classis Præfecto delerentur. Hac clade auditâ, Saraceni qui in Mauritaniâ erant, perterrito * Narsâ, Byzantinæ classis Præposito, Basilio imperante, Manuelem patricium in Siciliam cum validâ classe missum, cum toto exercitu fugauerunt, ingenti cæde factâ. Hinc in Dalmatiam, Istriámque classe prouecti, dum Gradum obsident, ab Vrso Particiaco, Venetorum Duce, vincuntur; mox & circa Græciam Italiámque à Narsâ, qui suam victoriam sequutus, plura Calabriæ & Apuliæ oppida, multásque arces, hostium præsidio munitas, recepit. Sub Romano verò, Orientis Imperatore, cum Fatlo Saracenorum in Africâ Principe, pax fuit. Satis Fortuna Saracenis pugnauerat, nunc demùm lassata, munera, quæ improbis, vt cæca & inconstans dederat, repetit. Námque primùm dum è Rhegio Messanam nauigant, omnes propè fluctibus absorpti sunt. Accessit

Ann. 830.

Ann. 843.

Ann. 846.

Ann. 865.

* *Hunc Nasarem Fazellus vocat, rer. Siculár. Decad. 2. lib. 6. cap. 1.*

Sabellic. Enn. 9. l. 1.

ſit huic cladi altera clades, Nicephoro Phocâ Conſtantinopoli imperante. Eorundem enim claſſis ab Hugone Italiæ Rege, capto Fraxineto, exuſta eſt, Cilicia, Natolia, & Antiochia illis ereptæ. Deinde per Nicephorum Carantenum, ab Argyropilo claſſi Præfectum, iidem circa Cycladas nauali prælio ſuperati ſunt. Antea quoque Cretam amiſerant, peneque totâ Italiâ ab Othone I. Germanorum Imperatore pulſi fuerant, claſſiſque Daberis, Saracenorum in Ægypto Principis, iuxta Cycladas à Sami Duce fracta fuerat. Hoc malum diſcordia dominantium faciebat, diuiſo enim in varia Imperia Saracenorum Imperio, attritæ mutuis viribus vires, hoſtibus frangi faciles fuerunt. In Perſide enim Syriâ, Ægypto, & Africâ Turcis ceſſerunt: Siciliâ, Calabriáque & Apulia à Normannis Principibus cedere coacti ſunt, In Hiſpaniâ, Sanctius IIII. Saracenum Regem Ieſſæ, nauali prelio vicit. Elegans eſt apud * Pantaleontem Candidum huius pugnæ deſcriptio.

ANN. 963.
Egnatius Rom. Princip. lib. 2.
ANN. 1031.
Sabellic. Enn. 9. lib. 2.
Fazell. rer. Sicul. Decad. 2. l. 6. c. 2. & l. 7. c. 1.
ANN. 1287.
**Gothiberid. l. 6.*

Poſt vbi ſceptra tulit, claræ cui regia Jeſſæ
Ingenti appeteret Hiſpanica littora claſſe
Horribilem toto minitatus ab ęquore ſtragem,
Sanctius occurrens, ſignis ſublimibus, illi
Obſtitit, & forti opponens naualia bello
Claſſica, commiſit felici prelia marte,
Et tota hoſtiles immiſit in æquora turmas,
Triſtis & eſt atro fœdatus ſanguine pontus,
Torſit & ad ſiccas proiecta cadauera arenas
Jndignans, pauide, & ſubitâ formidine Phocæ
Extimuêre, fugámque ſuper vada ſalſa dedêre.
Ipſe caput toróque abſcondit gurgite Nereus,
Et triſtes imis Nymphæ latuêre ſub vndis,
Multa execrantes humentibus impia Regnis,
Bella hominum, & liquidos damnari in prelia campos,
Sanctius oppreſſum ſignis ita repulit hoſtem,
Et patrios ſaluo aſſeruit tutamine colles.

Sed neque in totum ex Hiſpaniâ gens Saracenica expulſa eſt, durauit enim vſque ad tempora Ferdinandi, qui regem Saracenum Melem nomine, cui Regia Granata, mari & terrâ domuit. Quomodò autem & quando Reges noſtri, aliíque, omnibus penè in terris & ęquoribus inuiſam nationem extinxerint; de ſingulorum rebus geſtis tractantes, ſuo loco memorabo. ANN. 1492.

* * *

CAPVT QVARTVM.

Notitia Imperij Occidentalis ante Carolum Magnum: In quâ classes, magistratus classici, & littorum, legiones item classica recensentur, ab anno Salutis CCCVIII. ad ann. DCCCVIII.

RIBVS præcedentibus capitibus ostendimus, Italiam, Siciliam, Gallias, Hispaniam, Africámque à Romano Imperio diuulsas, Hunnis, Gothis, Longobardis, & Saracenis cessisse. Æquum autem mihi videtur, idémq; lectori vtile, priusquàm ad Gallicum, hoc est, nostrum Imperium, descendam, cui Occidens venit, notitiam vtriusque Imperij litteris tradere, ne ignoretur, quis status illius fuerit, sub iis Imperatoribus, quibus regnantibus, in Italiam, Galliásque & Africam concursum est, ereptæque Prouinciæ Imperio. Et multa quidem ante Constantinum Magnum ad rem naualem pertinentia, per Impp. Romanos benè constituta, post Constantinum etiam durauêre: vnde hîc quoque pars eorum repetenda est, quæ XXIII. Capite prioris Libri tractaui, vt clarius per ordinem elucescat, quæ classes, qui magistratus naualibus præfecti, reiecti, retenti, innouati, & stabiliti fuerint, per D. annos, hoc est, à Constantino Magno ad Michaelem Curopalatem, sub quo Occidentis Imperium ad Carolum Magnum translatum est. Veteris autem Occidentalis Imperij notitia, quatenus ad rem maritimam attinuit, sic sese habuit. Constantini Magni filij Imperium Romanum diuiserunt, hos sequutus Valentinianus, fratri Valenti Orientem, sibi Occidentem reseruauit. Arcadio deinde Oriens, Occidens obuenit Honorio, hoc est, Italia, Galliæ, Hispania, Britannia, & Africa, à Gadibus vsque ad fines Africanæ Tripoleos, ab alterâ Herculis columnâ secundùm Europæ littus, vsque ad sinum Ionium. Occidentis Prouinciæ LVIII. fuerunt: ex quibus XXIX. P. Prætorio Italiæ parebant, totidem Pręfecto Galliarum. Sub dispositione Pręfecti Prætorio Italiæ, Italia fuit, cuius XVII. Prouinciæ fuerunt: Africa quoque, cuius Prouinciæ VI. & Illyricum Occidentale, in quo totidem quot in Africâ Prouinciæ numerantur. Dalmatia videlicet, Pannonia Prima; Pannonia Secunda, Valeria, & vtrumque Noricum. XVII. Italiæ Prouinciæ erant, Venetiæ, Æmilia, Liguria, Flaminia, Tuscia cum Vmbriâ, Picenum Suburbicarium, Campania, Sicilia, Apulia cum Calabriâ,

Lucania

Lucania cum Brutiis, Alpes Cottiæ, Retia Prima, Retia Secunda, Samnium, Valeria, Sardinia & Corsica. Africæ porrò VII. Byzacium, Numidia, Mauritania Sitifensis, Mauritania Cęsariensis, & Tripolis. Sub istius P. Prætorio dispositione Pręfectus vrbis Romæ fuit, sub quo Comes riparum, & aluei Tiberis, & Cloacarum ab Augusto primùm inuentus, sub nomine Curatoris aluei & riparum Tiberis. Huius officium erat munire ripas, alueum purgare, vt facilius aqua curreret, & operam dare, ne vsus publicus, & nauigatio impediretur: cloacas quoque mundare ad salubritatem & tutelam vrbis. Sub eodem vrbis Præfecto Comes item portus fuit, cuius institutio à Claudio Cæsare originem sumpsit. Nam cùm ferè frumentum omne aliundè in vrbem aduehęretur, neque Regio, quæ erat ad Tiberis ostia, tutas stationes haberet, & portus commodos, forétque propterea inutile maris imperium, Claudius in Etruriâ propè Ostiam ad læuam Tiberis fossâ, factâ, murísque firmatâ, eò mare intromisit: deinde in ipso mari factis vtrinquè magnis aggeribus, ac multo fluctu concluso, in eo insulam fecit, atque in eâ turrim ædificauit, ex quâ lumen nauigantibus nocturno tempore pręberetur. Ad reparandum verò hunc portum, & Pharum, Tarracinenses quotannis calcem eò vehere tenebantur. Comes autem huius portus curam mercium habebat, dabátque operam, ne mercatores & nauclairi grauarentur, ne cui in portu iniuria inferretur, vt saccarij (ita baiulos appellabant) soli, merces in portum vectas, iusto precio comportarent. Habuit hic Apparitores, qui Portuenses vocabantur, ad tumultus compescendos, & iniurias coërcendas. Generaliter verò portubus præerant, qui à Gręcis Limenarchæ vocantur, quorum erat sollicitudo, ne latrones aut delinquentes fugerent, inhiberent eos qui oleum, vinum, liquamina, aut ferrum ad hostes defferrent, à portubus piratas arcerent, fugientésque seruos retinerent: ad quod illis centum stationarij milites, qui Irenarchæ Græcis vocantur, cum Centenario portus, siue Vicario, attributi, qui latrocinia prohiberent, turbas sedarent, factiosos, & crimina patrata indicarent Comiti portuum. Hos autem Limenarchas * Aristoteles λιμενοφύλακας, hoc est, portuum custodes, vocat. Similiter & Rauennæ Comes portus erat, cum Vicario, siue Centenario, qui militibus centum præerat, ad custodiam portus: is naues priuatorum ad transuehendas species, vel res Principis retinere poterat: à mercatoribus consuetudines exigebat: nauium copiam procurabat, & si quid noui negotij emergebat, confęstìm per lembos, phazelos, dromones, aliáque nauigiola, summâ celeritate Romam nunciabat. Huic dabantur à mercatoribus Xenia non debita, quæ voluntarium munus vocabantur. Comites illi portuû liberâ Rep. non erant, sed tantùm Portitores, qui mer-

Sueton. in August. cap. 43.

Idem in Claudio, cap. 10.
Plin. lib. 36. c. 9.

L. 3. C. de calcis coctorib.
Cassiodor. l. 7. formul. 23. L. 1. C. de patron. horreo. por.
L. 1. C. de saccar. port. Romæ.

L. 4. ff. de seruis fugitiu. L. 1. & 2. C. quæ res export.
L. vlt. ff. de muner. & honorib.
Cassiodor. l. 7 Variar.

* Lib. 6. Politic.

Bulenger. de vectigal. Pop. Rom. cap 6. 7. & 8.

Cassiodor. lib. 7. form. 9.

ces in portum inuectas, aut è portu euectas inspiciebant, rationémq; subducebant portoriorum per vrbes. Portoria autem, vectigalia erant, pro inuectione & euectione mercium dari solita, nos vocamus *la Doane*, à dando. * Aristoteles portorium, ἐλλιμένιον appellat, portitores ἐλλιμενιστάς. In his portubus, præcipuè tamen in Ostiensi, classes fuerunt, frumentariæ appellatæ, ad frumentum decumanum, siue vectigale, emptum, & æstimatum in Italiam ipsámq; Romam deuehendum. Decumanum erat, quod quisque arator sine pretio singulis annis dare cogebatur: emptū, quod aratores vendere ex imperio Principis cogebantur, ad alendum Romæ populum: æstimatum, quod æstimabat magistratus, in cellam suam in vsum familiæ, cùm interdum pro frumento pecuniam acciperet. Omne autem frumentum canonicum, siue decumanum, emptum, aut æstimatum, è Siciliâ, Sardiniâ, Africâ, Galliâ, & Ægypto Ostiam deuehebatur. In Ægypto Romani à singulis Regionibus Ægypti ex ære publico alueos in Nilum fluuium ducendos curauerunt, quibus triticum Alexandriam inueheretur: immunitate illis concessâ, qui subuehendo frumento inseruirent. E Galliâ inuectum frumentum * Claudianus ait:

* 2. Oeconom.

L. 5. D. de iure immunit.

* lib. 2. in Eutrop.

Inuectæ Rodani Tiberina per ostia classes,
Cyniphiisque ferax Araris successit aristis,
Teutonicúsque vomer, Pyreneique iuuenci
Sudauêre mihi.

Idem in laudibus Serenæ ostendit, Arcadio & Honorio Impp. Ægypto clauso (nam classis Alexandrina solis Constantinopolitanis seruiebat, iam inde à diuisione Imperij, ex Africa frumentum quæsitum) si Africa non responderet, è Galliâ nostrâ, & Hispaniis. De Siciliæ & Sardiniæ frumento, multa Cicero in Verrem. Si hęc omnia cessassent, horum vicęs Macedonia supplebat. Ex Symmacho: *Ager qui me tenet Tiberim nostrum iuncto aquis latere prospectat. Hinc lubens video quid æternæ Vrbi in dies frugis accedat, quid Romanis horreis Macedonicus adiiciat commeatus.* Ceterum curabant iudices Prouinciales, vt alimentorum inuectio apto tempore fieret. Vt verò intrabat onusta classis Ostiensem portum, illi, vt præcedente libro iam memini, obuiam ibat populus cum Senatu, magnáque veneratione alimenta vrbis excipiebat. Tum demùm nautici Romæ apud Præsidum, aut Magistratuum acta profitebantur, incorruptas species esse: quod & faciebant illi apud quos frumentum deponebatur. Vandilis autem Africam tenentibus, Africana classis, quæ subsidio Alexandrinæ foret, à Commodo instituta, in totum cessauit: nec ita multo post Ægyptiaca, Hispanica, Gallica, Sardiniaca, & Sicula. Dum fuit Ægypto Præfectus, is curabat fœlicem embolam, hoc est, frumenti ex Ægypto transuectionē, Constantinopolim, quo tempore

Lib. 3. Epist. 55.

Symmach. lib. 10. epist. 22. 31. & 44. Idem l. 3. epist. 55.

Lamprid. in Commodo.

pore Roma ab Hunnis, Gothísque tenebatur. Nulla nauis quæ plus II.M.modiorum caperet, ab hac embolâ, ex edicto Iustiniani, non ipsi nauicularij, hoc est, nauium domini & rectores: non dromonarij, exercitores, excusabantur. Fuerunt & aliæ classes, quæ arma è fabricis Occidentis deueherent, quò illarum vsus erat, præcipuè è Syrmio vrbe Illyrici, Concordiâ Venetiæ oppido, Cremone, & Mantuâ. Item & aliæ, quæ largitiones Principibus fieri solitas, deferebant, quarum cura ad Comitem Sacrarum Largitionum attinebat: sub quo diuersæ bastagæ fuerunt, hoc est, onus transferendi res publicas, aut Principis, à quo nemo excusabatur. Vnde Bastagarij dicebantur, qui res illas curru, aut equis, aut nauibus ad præscripta cuiusque Prouinciæ loca deducebant, quos milites præsidij causâ comitabantur. Nam in Occidente legio III. Italica, sub Duce Rhetiæ transuectioni specierum erat deputata. Deferebant autem vestes Principis, sericum, purpuram, byssum, margaritas, lapillos, gemmas, & alias species, arma, annonam, & cetera etiam militibus necessaria. Dicta bastaga, à βαστάζω, id est, porto. Has indicebat Tertiocerius officij Comitis largitionum, & singulæ singulos habebant præpositos. Igitur sub Comite Sacrarum Largitionum Occidentis erat præpositus bastagæ primæ, & quartæ Gallicanorum. Item & præpositus bastagæ secundæ & tertiæ Gallicanorum. Hæ bastagæ per Occidentem nauigabant, aliæ verò quatuor ab Occidente ad Orientem, sed earum cùm mentionem Notitia faciat, nominum tamen non meminit. Erant & aliæ duæ bastagæ sub Comite rerum priuatarum, quibus transuehebantur res priuatæ Principis, vt pecunia ex priuato patrimonio exacta, & alia quæ hic Comes ære Principis priuato, in eius, aut Augustæ atque aulicorum vsus emebat. Armatæ porrò classes in Occidente ad Prouinciarum tutelam, piratas arcendos, hostes subiugandos, variæ fuerunt. Ad tutelam Pannoniæ Secundæ, quatuor: Valeriæ Ripensis, vna: Pannoniæ Primæ & Norici Riparensis, tres: cum suis Pręfectis. In Adriatico sinu, vna: Rauennæ ab Augusto post Actiacam victoriam instituta. Classis altera Aquileiæ: Miseni, ad defensionem Superi & Inferi maris. In Liguriâ item classis Comensis, quæ per lacum Larium (vulgo dicitur, Comi) nauigabat. Classibus quatuor Pannoniæ Secundæ, sub Duce vno, totidē Pręfecti imperabant. Præfectus classis Flauiæ primæ, cum suâ classe, Firmij morabatur: Pręfectus Flauiæ secundæ, Graio: Pręfectus classis Istricæ, Mursæ: & Pręfectus classis Primæ Pannoniæ, seruitij classis Ægetensium, siue Secundæ Pannoniæ, nunc Scisciæ. Est autem Pannonia Secunda, siue Inferior, vltra Æmonem fluuium: ab Oriente Drauâ, & Danubio clauditur: vbi Drauæ Ister miscetur, nunc Bossina & Senia est. Sauia verò inter

L. iubemus. C. de sacros. Eccles.

Pannonia Prima, siue Superior, hodie Austriâ, Carinthiâ & Carniolâ. Secunda, siue Inferior, Hungaria est, Valeria, nunc Styria: Noricum verò Bauaria

Ortelio malè videtur dici Firmium hodie Fermo, *de Graio nihil reperi, sicut neque in Pannoniâ Firmium. Corrige* Sirmij, *hodie* Sirmitch. *Sirmiensis quoque ager, nunc* Syrm-

gius in Pannonia II. hoc est, Hungaria, inter Sauum, Drauum, & Danubium fluuios: authore Lazio, non longe à Mursâ, quæ hodie Mutouiza. *Simlero.*

Sauiam Slauoniam, siue Sklauoniam putat Ortelius.

Strabo lib. 7.

Plin. lib. 4. c. 25.

Vindomana, quæ aliis Vinundria, oppidum Pannoniæ Superioris, vulgo Vvindischgratz.

Liber Præfecturarum sub Honorio & Arcadio, Vindobonam legit, in quam translatam ait, à Carnunto Coloniam prima classis Pannoniæ, factúmque municipium.

** hodie Saltzburgum in Bauariâ.*

Arlape, Pechlarn. *Lazio. Magino forsan* Zika.

Lauriacum, Bruschio, Ens, Lorch, *Simlero.*

Marcellin. l. 30. Stephanus, & alij.

Cicero in Verrem.

** hodie Andalusia, Portugallia, Galicia.*

Sauum & Drauam, nunc Croatia, eadémque olim Riparensis dicta. Primus Impp. Romanorum Cæsar Augustus in bello contra Dacos duas in Sauo classes instruxit, alteram ad Segestam, ad Sirmium alteram: posteriores verò Principes IIII. ad Sirmium scilicet, Graium, siue Graiam, Mursam, quæ hodie Mutroniza est, & Sciſciam. Duæ classes Flauiæ dicebantur, vel à Flauio Vespasiano, vel à Flauio Constantino authore. Tertia Istrica, quòd per Istrum nauigaret. Quarta verò Ægetensis. Sub dispositione verò Ducis Valeriæ Ripensis classis altera Istrica fuit, quæ Florentiæ degebat, & per Istrum nauigabat. Sub Duce Pannoniæ primæ & Pannoniæ Ripensis, altera quoque classis Istrica Carnunto stationem habuit, quæ Vindomanæ postea translata est. Sub quo etiam Legio XIV. Gemina militum Liburnariorum, cohortis partis superioris, quæ Carnunto degebat. Legio quoque secunda Italica militum Liburnariorum, cuius statio erat Ioniacum: item Legio prima Noricorum militum Liburnariorum cohortis quintæ partis ad * Iuuense: Legio Liburnariorum primorũ Noricorum, Fasianæ commorans: classes præterea, Arlapensis, Maginensis, & Lauriacensis. Ibi milites Liburnarios Notitia vocat, vel quod à Liburnis, gente Illyrico conterminâ, contracti essent, vel quòd nauibus liburnis veherentur. Vindomanam, Viennam Austriæ aliqui putant, quod mihi displicet, Vienna ciuitate longè à mari sepositâ. Lauriacum oppidum fuit ad ostium Anasi fluminis in Illyrico. Iuuense, vt aliis placet Iouense, vbi erat Gyneceum in Dalmatiâ: sicut & Arlapa: Magia verò, siue Magina Illyrici vrbs fuit. Florentiam porrò, non illam Etruriæ metropolim existimo, sed vrbem Pannoniæ, de quà historici tacent: nihil enim ad Pannoniam pertinet Etruria, toto pelago semota, cùm ceteræ vrbes supradictæ, in quibus classes morabantur, ad tutelam Illyrici & Pannoniæ, sicut & Carnuntum, aut Illyrici fuerint, aut Pannoniæ, aut Dalmatiæ. Ceterum omnes supra memoratæ classes, eorúmque præfecti, sub dispositione P. Prætorio Italiæ fuerunt, sicut & istæ quæ sequuntur: vt Sicula, quam suo ære nautis, militibus, & aliis ad res maritimas pertinentibus instruebant Siculi. Tarentina, sub correctore Calabriæ, & Apuliæ. Sardiniaca, Corsica, Alexandrina, & Carthaginiensis, siue Africana: quæ ann. Sal. CCCCLVII. Africâ à Vandalis occupatâ, nomen perdidit. Hæc sub Pręfecto Prætorio Italiæ: sub Præfecto verò Prętorio Galliarum, Vicarij tres fuerunt, Hispaniarum, XVII. Prouinciarum, & Britanniarum. Vicarius Hispaniarum quinq; classes regebat, * Bæticam, Lusitanicam, Galleciacam, Tingitanam, & Balearicam. Vicarius Galliæ, siue XVII. Prouinciarum, Comensi classi imperabat, & eius Pręfecto, qui Comum ad lacum Larium, nunc Comum, habitabat: item & classi in flumine Rhodano

dano Viennæ stationem habenti, & aliæ in eodem flumine, quæ Arelate morabatur: classi quoque Barcariorum, Ebrudini, siue Ebroduni residenti, quæ vrbs Sabaudiæ fuit: hæc per Rhodanum, Lemanúmque lacum excurrebat, exiguis cymbis, quæ Barcæ hodie etiam à nostris vocantur. Sub eodem Galliarum P. Prætorio eiúsque Vicario, fuit Præfectus classis Araricæ, qui Caballodunum, siue Cabilonum habitabat, hodie Cabilonem dicimus. Præfectus classis Andretianorum sub eodem Vicario fuit, Parisiis ad Sequanam: Anderenicianos alibi Notitia vocat: sed quodnam genus hominum fuerint, nec ipsa, nec eius enucleator explicant. De classibus in Rhodano, Ligeri, Arari & lacu Comensi, meminerunt sequentia marmora, istis titulis inscripta:

Eborodunum Helvetie vrbem scribit Simlerus, vulgò Yuerdum ad lacum Neocomensem.

Barcas Latinum vocabulum facit Isidor. Etymolog. lib. 19. de re nautica.

Lugduni in Galliis.

L. TAVRICIO FLORENTII TAVRICI TAVRICIANI F. VENETO ADLECTORI GALLO PATRONO NAVTAR. ARARICOR. ET LIGIRICORVM. ITEM ARECAIRORVM ET CONDEATIVM II. PROVINCIÆ GALLIÆ.

Ibidem.

L. HILVIO L. F. VOLTIM. FRVGI. CVRATORI NAVTARVM BIS II. VIR.* VIEMENS. PATRONO RHOD. ET ARARICORVM.

** fortè Viennensi.*

Mediolani.

D. M.

EPITHVNCAN. M. M. SER. CISALPIN. I. L. T. TRANSALPIN. PATR. COLL. NAVTAR. COMENS. HÆRED. FAC. CVR.

Brixiæ.

P. CLODIO P. F. FAB. SVRÆ Q. FLAMINI DIVI TRAIANI PONTIF. II. VIR. QVINQ. TRIB. LEG. II. ADI. PIÆ FIDELIS CVRAT. REIP. BERGOM. DAT. AB IMP. TRAIANO CVR. REIP. COMENSIS DAT. AB IMP. HADRI. COLLEGIA FABROR. CENTONARI.

De Centonariorum & Dendrophororum Collegiis libro superiore diximus.

Sub dispositione eiusdem Pręfecti Prætorio Galliarum, eadem Notitia pręsidia plura ad tractus maritimos seruandos nominat, in Sequanę alueo, vnum: in Armorica, decem: in Belgica II. tria: in Galliis, & Belgica I. viginti vnum. In Hispaniis, sex. * In littore Saxonico per Britanniam, nouem. Quis fuerit Comes littoris illius Saxonici, vnde nomen littori, quodnam officium & potestas eius Comitis, postea dicemus, vbi de maritimo Britannorum Insulanorum Imperio agetur. Certè Danis, Pictis & Scotis ante ipsum Theodosium Imperatorem partem Britanniæ Insulæ obtinentibus,

** Præsidia alia 37. sub Duce Britanniarum in medio Insula nominat Notitia.*

Pancirol in Notit Occid. cap. 72. Vide quæ dicturus sum, Cap. 8. istius Libri.

nentibus, Saxonibus verò Orcadas Insulas mariáque circumiacentia infestantibus, præsidia illa littori, quod Romanum erat imposita, & quia contra Saxones instituta, inde Saxonicum littus in Britannia appellatum: durauitque nomen illud, & prȩsidia vsque dum Romanis irati Britanni, in auxilium Saxones euocassent, qui cæsis fugatísque Romanis, & Nectarido Comite, Bulchobaude Duce necatis, Insulam cum Scotis diuiserunt, ínque Orientali eius parte sedes constituerunt, à Cantio nempe promontorio, ad Boderiam æstuarium. Quo autem tempore Comes littoris Saxonici sub P. Prȩtorio Galliarum erat, eodem quoque, & sub eodem, Dux tractus Armoricani, littora Britanniæ minoris, & Normanniæ, nam vtraque Armoricæ, siue Aremoricæ nomine continebatur, seruabat: & hoc etiam littus Saxonicum dicebatur. Vnde Notitia: *Sub dispositione viri spectabilis Ducis tractus Armoricani, Tribunus cohortis Primæ nouæ Armoricæ, Grannona in littore Saxonico.* De cuius Ducis officio, potestate, & præsidiis infra dicemus. Dicebatur & littus Saxonicum, quidquid inter Sequanam & Mosam extenditur, tantus olim terror Saxonum fuit, vt terræ littoráque de eorum nomine vocarentur, ob gentis metum. Is autem tractus à Sequana ad Mosam in dispositione Ducis Belgicæ II. fuit, sub dicto P. Prætorio Galliarum, & sub eo Duce: *Equites Dalmatæ Marcis*, excubantes, *in littore Saxonico.* Item, *Præfectus classis * Sambricæ, in loco Quartensi, siue Hornensi.* Quodnam oppidum fuerit Marci, adhuc in incerto est. Quod autem in dictâ Notitiâ fuisse reperio sub Duce Britanniarum Tribunum cohortis primæ Æliæ classicæ * Tunnocelo, istud antequam vllus Comes esset maritimi tractus existimo factum, Æliámque hanc cohortem ab Ælio Adriano nuncupatam, quod ab eo restaurata sit, ante à Nerone inuenta, tractáque è legione Classicâ eiusdem Neronis, quæ legio iam ab eo tempore classem Britannicam comitari solebat. Sub dicto Adriano, & Antonino Pio, Prȩfectum eius classis inuenio, Seium Saturninum, cúmque Archigubernum, siue Archigubernium appellatum in iure. Antiquior mihi videtur inscriptio sequens, cuius hoc tantum fragmentum extat in Palatio Capranensi. Nomen Præfecti classis adrasum est.

* *La flotte du nom de Sambre seiournoit tantost à Vuerde, tantost à Horn sur la Meuse.*

* *In Britanniâ vrbs hodie* Tinnemouth, *Camdeno.*

L. 40. D. Ad S. C. Trebellian.

Hanc Ian. Gruterus habet pag. 493.

: :
* PRÆF. CLASS. BRIT. ET MOESIC
ET· PANNONIC. ET PRÆSIDI
ALPIVM. SVBPRÆF. CLASS
PRÆT. TRIB. LEG. XVI
FL. ECPREPVSA.

Sub Dispositione verò Comitis Africæ, Comitis Tingitanæ, Prȩsidis

ſidis Prouinciæ Mauritaniæ, Ducíſque Tripolitanæ multi præpoſiti erant limitum, qui limenarchas plurimos habebant cum claſſibus,ad tutelam littorum. Quot autem claſſes fuerint, qui numerus claſſicorum militum, Notitia ipſa reticet, contenta dicere omnia ſub P.Prætorio Africæ fuiſſe, donec illa à Vandilis occuparetur. Concludamus ipſis verbis * Panciroli: *Vt verò omnium ſummam colligamus in toto Occidente, quæ in Notitia numerantur, erant præſidia* CCLXIX. *Claſſes quoque* XVIII. *per diuerſa Occidentis loca nauigabant, quæ vix minus ſexaginta hominum millia capere poterant.*

* c.90. Notitia Occident.

CAPVT QVINTVM.

Notitia Imperij Orientalis maritimi à Conſtantino Magno, vſque ad eam diem, quâ Conſtantinopolim Turcæ occupauerunt. In quâ claſſes Annonariæ, & Militares, Legiones Ripenſes, & claſſici Magiſtratus.

ORIENTIS Imperium ſub Romanis Principibus à finibus Cyrenes ad Epidamnum, ſiue Dyrrachium protendebatur. Huius Prouinciæ LX. ſcilicet ſub P.Prętorio Orientis L. ſub P.Prætorio Illyrici X. Sub iis maritimæ Diocæſes fuerunt: Oriens, Ægyptus, Aſiana, Pontica, Thracia: Claſſes verò XII. Claſſicorum numerus ex incenſitis, hoc eſt, inopibus, & accreſcentibus, ſeu filiis remigum, complebatur. Nondum mare ſceleratis pœna erat. Sex claſſes Magiſter primus militum per Orientem rexit, Seleuciam, Ponticam, Arabicam, Syriacam, Alexandrinam, & Carpatiam. Sex reliquas Magiſter militum per Illyricum tenuit, Scythicam, Mœſiacam I. Mœſiacam II. & Dacicam, ceteras Notitia non nominat, neque coniicere ſatis poſſum quænam illæ fuerint: quod enim dicit Pancirollus Seleuciam vnam fuiſſe, alteram Ponticam: non meminit, ſe iam vtramque nominauiſſe, inter ſex primas claſſes, quæ ſub Magiſtro primo militum per Orientem fuerunt. Quod iterum putat, vel Hiſtriam, & Stradenſem! vel Stradenſem, & Germenſem fuiſſe ſub Duce Mœſiæ, in eundem errorem incidit, cùm vtramque iam ſub Magiſtro militum per Illyricum locauerit, ſub nominibus claſſis Mœſiacæ primæ, & Mœſiacæ ſecundæ: quarum prior Stradenſis etiam vocabatur, & in Margo oppido & fluuio ſtationem habebat. Hic fluuius Mœſiam primam interſecat, vt * ille confitetur: in Margo verò oppido eiuſdem

L.1.C.de off.claſſicor.

Commentar.in Notit.Orient.Imp.

* Comment. in c.70.& 175.in dictam Notit.

dem. Mœsiæ fabrica erat armorum ad bella cum terrestria, tum maritima, Arcenale vocamus. Secunda autem Mœsiaca, Histria, quod nomen sine aspiratione alibi scribitur, siue Germensis nuncupabatur, ab Istro flumine, quod Mœsiam illam interluit. * Hæc Viminacij oppidũ pro statiuis habuit. Nunc ad x. prędictas classes, quæ sub Imperio P. Prætorio per Illyricum & Orientem fuerunt, redeamus. Priorum sex Seleucia, siue Seleucena, vt prima ordine, sic & celebrior ceteris fuit. Illa ad Comitis Orientis vsum sub P. Prætorio Orientis, ad ostium Orontis fluuij parata stabat in anchoris ad purgandum piratis Orientem. Dicti olim Comites, qui Proconsules, aut Prætores in Prouincias euntes comitabantur. Deinde vox Comitis ad magistratus tum vrbanos, tum prouinciales referri cepit, fuerúntque in Oriente Comites largitionum, Comites rerum priuatarum Principis, Comites domesticorum equitum, domesticorum peditum, Orientis, & rei militaris: vnde apparet eorum duo maximè genera fuisse: alij Palatini in comitatu Principis, alij per Prouincias. Fuerunt & Comites primi, secundi, & tertij Ordinis, à Constantino primùm inuenti. Item & Comites sacri stabuli, scholarum, excubitorum, solemniorum, sacræ vestis, officiorum, commodi fiscalis, dispositionum, castrensis rei, maritimi tractus, Insularum * Curritanæ, & Celsinæ, diuinæ domus, thesaurorum, Consistorij, sacri palatij, commerciorum, siliquatariorum, Archiatrorum, numerorum, vtriusque ærarij, metallorum, horreorum, &c. Eorum autem omnium maximus Comes Orientis, qui Antiochiæ, quæ Syriæ metropolis est, morabatur, præerátque Seleuciæ classi, vt diximus. Secunda classis Pontica appellata est, quæ nauium XL. fuit, nomen sortita à Ponto Euxino, cuius tutelæ excubabat. Tertia à Traiano in Rubro mari instituta, ad Saracenicum vsque Imperium ad Orientis commercia permansit. Quarta Syriaca, siue Euphratensis, ob id, quòd in Euphratis ostio excubaret. Quinta Alexandrina, sub Duce, mox sub Comite Ægypti posita. Annonaria & Frumentaria dicta. Et hæc olim nondum diuiso Imperio cum Africanâ annonam & frumentum Romam portabat, postea verò, relicta Romanis Africanâ, Byzantinis, siue Constantinopolitanis seruiuit. Hinc Romæ querela apud Claudianum de bello Gildonico:

Tot mihi pro meritis Libyam Nilúmque dedere:
Vt dominam Plebem, bellatorémque Senatum
Classibus æstiuis alerent, geminóque vicissim
Littore diuersi complerent horrea venti.
Stabat certa salus: Memphis si fortè negaret,
Pensabam Pharium Gætulis messibus annum.
Frugiferas certare rates, latéque videbam
Punica Niliacis concurrere carbasa velis.

Cum

** Lazio, nunc* Vvczidcina.

L. vn. C. de class.

Bulenger. de Imperio Rom. lib. 4. cap. 24. & 25.

Euseb. lib. 4. c. 1. de vita Constantini. Bulenger. de Imperio Rom lib. 4. c. 26. 27. 28. 29. 30.

** Insulæ Illyrici maris in Fanatico, siue Flanatico Sinu, 1. hodie* Vegia, *vel* Vegla, *Corricta, nam Bertrandus in Epist. vocat 12. sect. 6. 2.* Silua, *dicitur.*

Ægesippus de excidio vrbis Hierosolimitana, lib. 2. cap. 9. & lib. 13. cap. 19.
Sext. Rufus.

Vide Cap. 23. Lib. 1 istius operis.

*Cùm subitò * par Roma mihi, diuisáque sumpsit*
Æquales Aurora togas. Ægyptia rura
In partem cessêre nouam: spes vnica nobis
Restabat Libyæ.

** Constantinopolis, quæ & noua Roma.*

Quæ diuisio facta est haud dubiè ab ipso Constantino, post translationem Imperij, cùm à bellorum curis vacuus, in vrbe sui nominis Populo sæpissimè annonam distribuerit. Sexta demùm classis per Carpathium mare discurrebat, media inter Cretam Rhodumque, Carpathiam eam aliqui vocant, Rhodiam alij. Hæ itaque sex classes sub P. Prætorio per Orientem fuerunt; sequentes verò sub P. Prætorio per Illyricum. Prima, Scythica, nauium CXXV. in quà milites nauclarij, siue nauicularij Flauiam appellabantur, à Flauio Vespasiano, vel à Flauio Constantino, instituti, & denominati, vel etiam à Flauia oppido trans Danubium, in quo classis ea statiua habuisse creditur. De Secundà & Tertià classe, Mœsiacis iam dixi, hoc isto Capite. Quarta & vltima, nam reliquarum nomina reticentur, Dacica nominata est, in secundà Dacià, quæ & Ripensis instructa, sub Duce Daciæ, sicut & Scythica sub Duce Scythiæ: sub quibus etiam variæ Legiones fuerunt, à ripis quas seruabant, Ripenses, siue Riparenses dictæ: ipsáque castra Riparensia. Nam sub dispositione viri spectabilis Ducis Scythiæ Riparienses Legiones cum suis Pręfectis, istæ, vt ex Notitia colligitur, Fuerunt. Legio secunda Herculiana, quæ Trosmis morabatur. Pręfectura ripæ Legionis secundæ Herculiæ, cohortis quintæ Pedaturæ inferioris, quæ Axiupoli. Præfectura Legionis Herculiæ, cohortis quintæ Pedaturæ inferioris, quæ Trosmis. Pręfectura Legionis Primæ Iouiæ, Nouioduno. Præfectura ripæ Legionis Primæ Iouiæ, cohortis quintæ Pedaturæ superioris, Nouioduno. Pręfectura ripæ Legionis Primæ Iouiæ, cohortis quintæ Pedaturæ inferioris, Accisso. Præfectura ripæ Legionis primæ Iouiæ, cohortis secundæ Herculiæ, Musculorum Scythicorum, & classis in Platipegiis. Sub dispositione verò viri spectabilis Ducis Daciæ Ripensis, geminæ erant Pręfecturæ Ripenses celebriores. Pręfectura classis Histricæ, Agetæ: & Præfectura classis Ratiarensis. In primà militabat cuneus scutariorum, cum parte Legionis XIII. Geminæ. In secunda, pars etiam dictæ Legionis Geminæ cum alio militum præsidio, à *Ratiaria oppido, vbi excubabat, nomen habuit. Inter ea quæ de Duce Scythiæ retulimus, hæc occurrunt notanda. Primò, Trismas, siue Trosmas ad ripam Danubij fuisse, in quà vrbe cùm statiua haberēt milites secundi Constantiniani, videtur pro Trosmis, Tomis legendum, quæ vrbs Scythiæ est ad Euxinum, Ouidij exilio memorabilis. Secundò per Pedaturam, pedationem, seu munitionem ex aggeribus & pedamentis factam ad ripam intel-

Zosimus lib. 2.

L. 4. C. de Nauicular.

L. cum supra. C de re militari. L. contra. eod tit.

Trismis aliis, Mysiæ Inferioris opp. nunc Trachina.

Axiopolis Lazio à quo Pontus Euxinus, ea vrbs illi dicitur hodie, Galacz, Oliuario Coloramich, *vterque male, vt infra addam.*

** In Mysia Superiori* Retiana, *Lazio:* Nicopolis, *Nigro.*

ligi. Pedationem * Columella pro fulcimento, quo pedamentis vinea fulcitur, accipit. Notitia igitur per pedaturam inferiorem cohortis quintæ, Axiupoli, stationem exprimit quintæ cohortis Legionis Herculiæ, in eâ vrbe, quæ in Troglodytis secundum Danubium est, citra Axium Macedoniæ fluuium, in sinum Termaicum, authore Ptolomæo, erumpentem: vndè Axiupolis, id est, Axij ciuitas. Tertiò, Nouiodunum ciuitatem esse ad ripas Danubij in Pannoniâ ad Occidentem, ab aliquibus Nouimdunum, ab aliis Nebiodunum vocatam. Quartò, Accissum, siue Accisum, oppidum esse ad Mæotim paludem, propè amnem Menotharum. Quintò, Per cohortem secundam Herculiam Musculorum Scythicorum, & classis in Platipegiis, interpretandum esse, Legionem, quæ præerat musculis, id est, minoribus machinis, quibus tecti milites fossas complanabant. Classis quoque stationem habebat Platipegiis, quæ vox Latinè sonat, latam plagam, qui locus erat ad Pontum Euxinum, vbi morabatur classis CXXV. nauium, quæ hoc ordine curâ Ducis Scythiæ, & eius officij reparabatur. XVII. quotannis nouæ fabricabantur naues, ita vt per septennium compleretur numerus nauium CXIX. Ex illis dictis XVII. quinque iudiciariæ erant, totidem agrarienses, fortè, quòd iudices & domini pro numero agrorum ad eas construendas stipem conferrent. Naues illæ annis septem durabant, & quotannis pars renouata classem continuò integram conseruabat. Sed neque tantùm sub Ducibus Scythiæ & Daciæ Riparienses Legiones, quas Græci Limenarchas vocant, fuerunt, verùm & aliæ sub aliis Ducibus, Comitibúsque. Habuit quippe Dux Mœsiæ secundæ milites tertios Nauclarios Appiariæ, in ripâ Danubij: milites Nauclarios Altinenses, * Altino: Præfecturam Legionis primæ Italicæ cohortis quintæ Pedaturæ, Nouis, quæ vrbs est Mœsiæ, postea Theodosiopolis appellata. Præfecturam ripæ Legionis Primæ Italicæ, cohortis quintæ Pedaturæ inferioris, Sexagintapristæ. Præfecturam ripæ Legionis XI. Claudiæ, cohortis quintæ Pedaturæ inferioris, * Transmariscæ: & Pręfecturam nauium amnicarum, & militum ibidem deputatorum, ad tutelâ quatuor ostiorum Danubij. Sub Duce Mœsiæ primæ, Legio Præfecturæ classis Histricæ, * Viminacio fuit: item & Legio Pręfecturæ classis Stradensis, & Germensis, sic appellatæ à locis in quibus classes morari solitæ erant: quamuis & Germensis dicta credatur à Marge Mœsiæ superioris fluuio, per quem hęc classis nauigabat, lusoriis nauibus. Sub dispositione clarissimi Consularis Palestinæ, Legio X. Fretensis, Ailæ morabatur, quod oppidum est in littore maris Erythrei, vndè ex Ægypto in Indiam nauigatur. Sub Duce Thebaidos Legio prima Maximiana, Filis statiua habebat: Insula est Ægypti in magno flumine Tritone, quod in paludem Tritonidem

Lib. 4. cap. 12.

L. 1. C. de vestib. holoberis.

Marcell. lib. 37.

Iustin. lib. 6. c. 7.

Musculorum Cęsar, & Liuius passim meminerunt.

* Tulna, *Lazio*, Rosock, *Simlero*, *opp. in quo L. Verus Imp. obiit.*

* Marico *hodie.*

* Vvcziderna, *nunc.*

Qui Germam vrbē in Hellespanto collocant Germasti *à Turcis vocari aiunt.*

Ælanam, & Ælana alii.

Tritonidem fluit. Sub Pręfecto Annonæ, limenarchæ quoque fuerunt, siue præsidia ad tutelam fluminum & littorum imposita cum classibus annonariis, siue frumentariis. Similiter etiam Comitibus largitionum, Comitibus commerciorum per Orientem & Ægyptum, per Mœsiam, Scythiam, Pontum, & Illyricum, sub Præfectis thesaurorum, Comitibus metallorum, Rationali summarum Ægypti, Præpositis bastagarum, ad transuehendas res publicas & Principis Legiones classicæ, classésque & bastagæ traditæ sunt. Est autem bastaga nomen corruptum ex Βασταγμα, quod est ferculum portandis rebus fiscalibus accommodatum. Dicti bastagarij, quibus id oneris incumbit, vt scilicet vecturis rerum ad ærarium pertinentium seruiant, quas iumentis faciebant. Hoc quoque nomine appellatos eos putat Alciatus, qui necessaria militibus portabant, quíque vestes ad tincturam ferebant, & referebant. Prępositos bastagarum sub dispositione Comitis sacrarum largitionum Notitia collocat. In Hellesponto, vulgo, Arctum, siue sinum Gallipolis nuncupant, Consularis vir præfuit, & sub eo, Pręses circuniacentium Insularum, quæ XVII. fuêre. Tenedos, Lesbos, Icaria, Posidium, Samus, Arcesine, Begialis, Minya, Astipalæa, Sime, Gesi, Coos, Rhodus, in qua Pręses iste morabatur, & tres aliæ, quarum oblitus est Notitiæ Commentator. Sub Comite rerum priuatarum Principis, bastaga priuata fuit. Præpositi omnes Orientalis Imperij transportari curabant species ex Oriente quater quolibet anno, vt lanam, sericum, byssum, purpuram, saccarum, cynamomũ, & cetera quæ à * Marciano recensentur. Primus præpositus primam transuectionem curabat, secundus secundam, & sic de ceteris. Præpositi duo, vnus priuatæ rei Orientis superioris, alter priuatæ rei Orientis superioris, alter priuatæ rei Orientis inferioris, sub viro illustri Comite rerum priuatarum Orientis fuerunt, transfretandis rebus priuatis principis creati: vt pecuniâ, ex priuato patrimonio exacta, in fiscum transferretur, & quidquid in vsum domus Principis Augustæ, & Cęsarum emptum, & coactum erat. Quemadmodum & alia ad vsum publicum, & militum transuehi procurabat Comes sacrarum largitionum, qui Quæstoribus & Prefectis antiquis ærarij successerat, sicut Comes rerum priuatarum Procuratoribus Augustalibus, vel Cæsaris, vel Rationalibus, Patrimonialibus, Fiscalibus, Priuatæ rationis, Dispensatoribus, Magistris rei priuatæ, Comitibus rei dominicæ, Imperalium thesaurorum, Curatoribúsque, quibus nominibus dicti Comites rerum priuatarum in iure vocantur. Erat & Drungarius nauigiorum Constantinopoli, Drungarius classis, Drungarius mari pręfectus: alius magnus Biglæ Drungarius, cuius munus, explorare vigilias, iussu magni Domestici. Drungarius XII. Insularum Basilacas in Mo-

L. vniuersi. C. de vectigal. & commiss.

L. 3. C. de Cohortalib. & in Leonis Imperat. lib. De bellico apparatu.

L. 4. & 8. C. de murilegis. & ibi Alciatus.

* *L. vlt. § species D. de publ.*

Zonaras.

Codinus, Bulenger. Imperij Rom. lib. 4 cap. 35.

nodià. Nomen generale, exprimens omnes duces qui in bellis tum terrestribus, tum maritimis, drungis, hoc est, globis militum imperabant. Sub classis Drungario Ameralius, Protocomes, Comites, Drungariíque inferiores erant. Hic, sicut & Drungarius Biglæ, & Logotheta cursus, nauigiis Imperatoris præerat. Comites aliquot nauigiis imperabant, Drungarij inferiores singulis. A Comitibus istis magistri nauium hodie vocantur, Comites.

Constantin. in Chorographia.

Ad res nauales pertinet officium τῦ θε. cuius appellationẽ ignoro, nisi quis putet esse, θαλάσιον, aut, πρωτοβαλαάσιον, Thalassium, Ameralium, qui Phialæ arci Constantinopolitanæ ad mare cum

Basilic. eclog. 53.

classe imperabat, remigibúsque omnibus regalibus, & singulis diebus sub vesperam ab antiquo sedebat in arce Phialæ, vbi lites remigum diiudicabat, sontésque & conuictos manualibus clauis concidebat. Primus nauis rector Protocorabus dicebatur. Ameralius supra Protocomitem, & Drungarios fuit, magno classis Drungario inferior, & magno Duci, sub quo ipse, & Drungarius classis, & Protocomes fuerunt. Cursores dicti qui ante classem leuibus nauigiis excurrebant. Præpositus thematis erat qui Legioni limitaneæ imperabat, proprie enim thema Legio est, alicui Prouinciæ imposita, quæ in littore, aut ostiis fluminum

** ad Notit. Oriental. C. 152.*

excubat. Meminit & * Pancirollus cohortis classicæ sub Duce Mœsiæ II. Imperante Valeriano constitutæ. Meminit quoque

** Lib. 7. epist. 23.*

* Cassiodorus Vicarij portus, qui de controuersiis negociantium ob commercia iudicabat, sicut hodie apud nos, Iudices Consules.

CAPVT SEXTVM.

Ventum ad Gallos, eorum excursiones maritimæ antiquiores. Francorum origo, gestáque aliquot.

NVNC sese exerit ingens natio, quæ maximo terrarum tractu, qui inter Rubiconem & Rhenum, & vtrumque Oceanum protenditur, non contenta, toto orbe peragrato pérque partes occupato, solidius tandem Imperium sibi fecit, Romano Imperio in duas partes diuiso, & Oriente solo Constantinopolitanis Impp.

Natalis Comes tit. de Cybele, & Ioue.

relicto. Quod, quemadmodum factum fuerit, exponemus. Antiquissima horum maritima expeditio in Phrygiam fuit, quo tẽpore Cybele apud Phrygas imperabat, quos illa sibi satellites, mox & sacerdotes delegit, eiectísque Curetibus & Corybantis, Gallos adsciuit ad sui corporis custodiam. Ab his fluuius Phrygiæ Gallus appellatus est: mansítque nomen horum posteritati,

quæ

quæ in Cretam transiit, Iouíque militauit & vicit. E Celtis sane literarum primordia fluxerunt, è Druidis Philosophia, quam mirum in modum Magus, Saturni Samothis filius Gallorum Rex adauxit, rerum diuinarum humanarúmque sapientissimus interpres. Galates, Olbij Galliæ Regis filius, Erychtonij Phrygiæ Regis ætate, pelago potens, vrbem, quæ inter Massiliam & Nicæam est, non procul à Varo fluuio, de nomine patris condidit, & in eâ Philosophiæ literarúmque professores instituit, tandémq; in Asiâ minore imperium constituit, insulis occupatis, quæ inter Asiam atque Europam collocatæ sunt. Vulgatum est, quod de Herculis Gallici, siue Celtici statuâ scripsit Lucianus, quâ orationem significat, cathenis aureis, hoc est, sermone facundo, audientium aures retinentem. Adeò autem Hercules iste eloquentiâ valuit, vt Iunonis Nouercæ iras illâ placauerit, dictúsque est lirioëssam edere, quod de Nestore & Troianorum concionatoribus Homerus cecinit, hoc est, liliaceam vocē, quam Latini floridam vocant, & floridam orationem: vel à candore floris, qui lilium appellatur, candidam: vnde Petronius: *Candida, & vt ita dicam, simplex oratio, non est maculosa, nec turgida, sed naturali pulchritudine exurgit.* Hęc Gallis olim, postea & Græcis lirioëssa; vnde fabulantur, Iouem dormientis Iunonis vberibus Herculem infantem admouisse, quo ab excitatâ reiecto, pars lactis quæ in cœlum cecidit, viam lacteâ fecit: ex eâ verò quæ in terram descendit, candida lilia prognata, quæ postea ab ipso Hercule in clypeo collocata sunt, manserúntque posteris Galliarum regibus, populísque pro insigni, siue eloquentiæ candidæ & puræ nota sint, siue in gratiam pacatæ Iunonis ab Hercule vsurpata, quod amicus olim noster antiquitatum monumentis studiosissimus inuestigator Ioan. Baptista Menestrierus * annotauit, dum argenteum Postumi numum interpretatur, in quo, circum caput Imperatoris ista inscriptio legitur. M. CASSIVS LATIENVS POSTVMVS P. F. AVG. Ab alterâ numi parte, idem stans iaculum dextrâ tenet, sinistrâ verò prouolutam in pedes matronam, illi sceptrum, in cuius summitate apertum lilium videtur, offerentem, alleuat & sustinet, cum isto titulo: RESTITVTORI GALLIÆ. Nempe eâ matronâ sceptrum lilij flore insignitum offerente, significatur Gallia, restitutori & conseruatori suo insigne vetus, & sceptrum, id est, imperium in se, suáque, & suos, concedente: quod factum est ann. Sal. CLXII. Gallieno Aug. III. Petronio Volusiano Coss. is natione Gallus, sub Valerio Imp. trans-Rhenani limitis Dux & Galliæ Præses, submotis Germanis, Francis, qui olim Sicambri, in societatem aduocatis, Romano Imperio per Gallias in pristinam securitatem reuocato, Imperator salutatus est: multáque numismata cudi iussit, in quibus ipse Herculis habitu (à quo genus se ducere volebat, liliúmque

Ioan. Picardus Celtopedia lib. 2. totum hoc ex antiquissimis authoribus probat.

** In manuscripto nondum edito. tertia partis antiquor. numismatū, numo 5.*

que inſigne eius accepiſſe) videtur, cum hac inſcriptione: HERCVLI PACIFERO. Nec multo poſt Tetricus ad idem Imperium in Galliis euectus eſt, an. ſcilicet Sal. CCLXIX. in cuius numis Gallia matronalem ſtolam ſuccincta, properantis geſtu, lilium, eâ formâ, quæ in noſtris ſtemmatibus cernitur, dextra prætendit, circa duo verba: SPES AVGVSTORVM. Nimirum patris & filij ſalus & ſpes omnis erat retinẽdi Imperij in Galliis, per Gallos, lilij imagine figuratos. Quibus intelligitur, falſum eſſe, quod fabuloſi hiſtorici prodiderunt, antiqua Regum Galliæ ſtemmata bufones fuiſſe, & ſub Clodoueo in lilia mutata, cùm ab ipſo Hercule Gallico ad hanc vſque diem peruenerint intemerata, & qualia omnino Reges noſtri in ſtemmate habent. Ab eo autem flore, vel à floridâ Gallorum eloquentiâ, vel à præminentiâ, Italiæ florem Galliam Cicero vocat, & Romanæ dignitatis ornamentum. Ex eâ literæ primùm emanarunt, quæ Achaia Ioniáque & minore Aſiâ ſubactis, ibi permanſerunt, ſucceſſuque temporis, quia maximè per Græciam florerent, Grçcæ appellatæ ſunt. Primus Galates Gallorum Rex, Olbij filius, de quo antea, Sarmatiam Aſiaticam, ad Mæotim paludem, regionémq; inter Halys & Hippij oſtia ad Pontum poſitam, occupauit, quam de ſuo nomine Galatiam nominauit, deductis Toliſtobogiis, ſiue Toliſtobiis, Voturiis & Ambianis, qui nouas terras Græcis mixti incolerent, vnde etiam Galatia Gallogræcia nuncupata eſt: proceſſítque in tantum victoria, vt ad fauces Boriſthenis fluuij, ſeſe in Caſpium mare exonerantis, Galates ille de nomine patris Olbiam vrbem ædificauerit, alterámque in Ciliciâ Aſiæ minoris prouinciâ, tertiam in Pamphyliâ, iuxta Cataracten fluuium, & quartam eiuſdem appellationis in Bithiniâ, ad extremum Aſcanij ſinus receſſum. Tenuit idem Sarmatiam Europæam ad Mæotidis ſiniſtrâ, Sardiniámque & Corſicam Inſulas, præter littora maris Superioris atque Inferioris, quæ maiores illius longè antea Gallico ſceptro addiderant: quippe * Vmbri, penè ab ipſo diluuio nati, vetuſtiſſima Gallorum proles fuerunt, ex quo eos * M. Antonius aſſeuerat, quia tempore aquoſæ cladis ſuperſtites fuerunt, vocabulo, quo tum Galli vtebantur, ὀμβρὺς dictos Etruſci quoque, ſiue Thuſci, gens Gallica, à Macra & fontes Tiberis ad Inferum mare, ad Superum verò Galli Aureliani & Æmiliani. Quin etiam Aborigines illos, αὐτόχθονας creditos, priſcorum Gallorum propaginem eſſe vetuſtiſſimi authores prodiderunt. Et Thuſcia quidem vetere Celtarum linguâ, quaſi θυσία, ſacrificola, ſiue aruſpicatrix, θύω enim ſacrifico, ſolis quippe odoribus & ſuffitu, ex Celtarum diſciplinâ, Thuſci Deo faciebant. Omitto vrbes in mediterraneis Italiæ regionibus à Gallis conditas, Veronam, Senam, Mediolanum, Patauium, Cremonam, Placentiam, Nouaram

Occo in numiſmatib. Impp. Rom in quibus etiam Hercules pater imponit ſertum è liliis Imperatoris capiti, cum hoc titulo: Aeternitas Augusti.

Octauius de Strada, lib. de vitis Impp.

Philippica III.

Picard. Celtopędia lib. 3.

Xenophon lib. de æquiuocis, ait, Armoniam Cadmi vxorem è Phœnicia detuliſſe literas 16. non Phœnicias, ſed Galatarum characteribus ſimiles Cæſar commẽt. lib. 6. Gallos Græca lingua a Dite patre accepta ad ſua tempora vſos fuiſſe aſſerit, qua ipſi Græci vſi tantum ſunt ab Armoniæ in Gręciam aduentu. Eoſdem Gallos Strabo lib. 4. aſſerit, indicia & decreta Gręco ſermone, quo etiã cauſas agebant, iudice pronunciante excepiſſe: eo quoque in ſcholis vſos. Probat idem Seruius Tomo 2. actionum, act. 3.

Euſebius in Chronico de Homero loquens. & Annius Viterbienſis Commentario in Beroſum.

**hodie Spoletani.*

** in fragmentis, Solinus in collectaneis.*

Sempronius lib. de diuiſione Italiæ.

Marc. Cato in fragmentis.

Picard. Celtopedia lib. 5. è Solino, Catone, Suida, & Amiano Marc.

ram, Comum, Bergomum, Brixiam, Vincentiam, aliásque innumeras, vt ſcias eorum quoque opus fuiſſe Aquileiam Carnorum metropolim, ad Timaui oſtium. Venetis nomen dedit, non Antenor, ſed Veneti noſtri ad Oceanum Britannicum poſiti, Genuam ad Liguſticum mare Allobroges, Nicæam Maſſilienſes extruxerunt. Multa Gallici dominij vetuſtiſſima veſtigia in Germaniâ extant, miſſis trans-Rhenum coloniis. Alemani, à Lemano lacu, qui lacus eſt inter Celtas, quem Rhodanus influit, appellationem ſortiti ſunt. Aremorici Britanni, ſubacta Albione, eam inſulam in nomen ſuum & Imperium adſciuerunt. Hiſpaniam Celticus Hercules, Gerione cæſo tenuit, fretúmque quod Europam ab Africà diuidit, & metas Calpen & Abylam, in ſuum nomen adoptauit. Ipſi Hiſpani ſe à Gallis natos gloriantur. Scribunt enim, anno poſt diluuium MCCCL. Celtas Galliæ populos, victis Iberis mixtos, Celtiberiæ nomen dediſſe. Vnde Lucanus, & ipſe Hiſpanus:

Strabo lib. 4. & 5.
Cæſar in Comment.
Bocacius lib. de lacub. flumin. fontib.
Euſebius in Chron.
Pomponius Lætus lib. 2. in vita Diocletiani.
Volaterran. Comment. lib. 3.
Ludouic. Nonius Hiſp. c. 30. 32. 42. & 48.
Ioan. Vaſæus in Chronic. Hiſp.

-----profugique è gente vetuſta
Gallorum Celtæ miſcentes nomen Iberis.

Addit Aſtures, Betonéſque. Quod confirmat Strabo, aſſerens, Anatem fluuium, qui in mare Atlanticum exoneratur, Bæticámque, ſeu Granatam, à Luſitanâ ſeparat, ſuo tempore etiam à Gallis fuiſſe habitatam: & vt Angliæ partem Galli Vvalliam, & aliam Scotiæ, Gallouidiam dixerunt, ſic Luſitaniam, Portugalliam dixiſſe, multi ſcripſerunt, quaſi Gallorum portum, qui in eâ Prouinciâ Portugallenſem ciuitatem condiderunt, & Bracaram, Bracatis Gallis habitandam dederunt. Gallæciam noſtris domitam, cultámque, ipſa appellatio prodit. Taceo poſteriora, Laletaniam ab Ottogerio Catalone Gallo, qui primus à Pipino Galliæ Rege, pulſis Saracenis, Tarraconenſi Prouinciæ præpoſitus fuit; Catalaniam vocatam: ipſóſque Hiſpanos ante aduentum Carthaginienſium, Vaſconicè loquutos: & eſſe, qui affirment, idem tunc idioma veteribus illis Hiſpanis fuiſſe, quod nunc Vaſconibus Cantabríſque noſtris. Fragam vrbem nouam, inter Ilerdam & Cæſarauguſtam, Gallicam Flauiam Ptolomæus vocat, & quæ nûc Gurrea eſt, Forum Gallorum: meminit & Lacobrigæ, vrbiúmq; aliarum in Luſitaniâ à Gallis excitatarum, Gadéſque inſulas regionem Celticam appellat. Sic Imperium Gallorum maritimum à Germanico mari ad Britannicum porrectum, pérque Gades ad intima ſinus Adriatici, atque Illici productum, per Helleſponti fauces, ad Mæotim paludem & Caſpium mare, ab ipſo penè gentis exordio, cum ipſis literis peruenit, tantâ per Europam Aſiámque admiratione, vt auditis Gallorum armis, populi omnes formidine quaterentur. Vnde & Reges qui nondum laceſſiti erant, veluti mali aſtri viſione perculſi, ingenti pecuniâ pacem redimebant,

Lib. 3. Geograph.
Lucius Marinæus de reb. Hiſpaniæ memorab. l. 4. & 5.
Villanouanus ſcholiis in Ptolomæum.

bant; vicinarum prouinciarum malo edocti, quàm frustrà genti ad bella tum maritima, tum terrestria natæ, alienæ vires opponerentur. Ad terrestria pertinet cultus religiosus Cybeles, cuius ceremonias è Phrygiâ in Cretam nostrates olim transtulerunt, è Creta in Galatiam, vbi Dindymus mons, & Cybeles Dindymenes appellatio, Sangariíque fluminis vsus, pro Gallo Phrygiæ fluuio. Cui enim magis Numini, quàm Terræ, sub Cybeles nomine, sacrificarent illi, quorum erat tota terra hoc sæculo cognita. Cui Deo, magis quàm illi, cuius tutelæ æquora commissa sunt, ad quem maritimas victorias suas Galli referebant, & conseruationem gẽtis: refert enim Samuel Talmudista, Gallos illos verè ac propriè dici, qui inundationem imbriúmque excessum passi sunt. Ogygémque atauum Nini, à Babyloniis Gallum cognominatum asserit Xenophon, quod ab inundatione superstes alios eripuerit & genuerit. Hinc Sagæ populi, apud quos nauigio saluatus est, & ereptus, ratem vocant gallerim, quòd vndis saluet: durátque hoc hodie etiam nostratibus vocabulum, quo triremim appellamus: quo genere nauis, ab ipso diluuio, Galli vsi sunt, appellationémque illi suam tribuerunt. Ita vt non omnium tantum primi nauigationem instituerint, sed & maritimum imperium tenuerint, quod ab ipsa reparatione generis humani per multa sæcula conseruauerunt. Leonorio duce rebellantis Gallogræciæ Bithyniæque tumultus compescuerunt. In Mæoniam & Paphlagoniam colonos è Trocmis, Galliæ populis, miserunt, Tauiúmque oppidum ibi constituerunt. Tectosagi Cappadociam occupauerunt, Ancyrámque oppidum ædificauerunt. Sub Duce Cambaule, Thracia nobis domita: Bolgius, siue Belgius, Ptolomæum Macedoniæ Regem cum exercitu fudit, Dacos, Pæonas & Illyrios Cerethrius. Tusci, Vmbríque à Brenno suis sedibus pulsi, iterúmque Tuscia, atque Vmbria Gallos colonos habuerunt. Certauit populus Romanus cum finitimis de Principatu, cum Pyrrho Epirotarum Rege de famâ, & gloriâ, cum Carthaginiensibus de imperio, cum Gallis verò, vt ait Salustius, de vitâ semper. Tantus terror Gallici nominis, vt illi Romani, qui ceteris nationibus formidini erant, cùm omnes armorum motus bella vocarent, speciali appellatione bellum, quod illis à Gallis inferebatur, tumultum vocarent, & certè nisi anseres Capitolium seruassent, cum ipsâ Româ Romanum nomen iamdiu extinctum foret. Vix ipsi in templis suis Dij securi erant, Græciâ totâ cum portione Illyrici Sinus à nostris Gallis occupatâ, Delphis ad vltimum redactis, cùm homines resistere non posset, irasci oportuit Apollinem, & sæuire in gentem, è cuius armis nec insulam, nec vrbem, nec templum, in quo ipse oracula dabat, seruare poterat. Hinc in Asiam Eumenis Pergami nauibus penetratum,

Picard. Celtopædia lib. 3 è Xenophonte in æquiuocis.

Strabo l. 11. & 12. Iustin. l. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 32. & 44.

Sigonius hæc accidisse ait, Olymp. cxxiv. & cxxv.

Pausanias in Phocicis.

tratum, & quidquid ambibat mare, quódque in mari occurrebat, vastatum. Laus tunc temporis haud minima erat, experiri pelagus, & fortunæ beneficia per bella maritima quærere, vnde Gallos in ipso mari natos, ληιστῆρας Græci nominauerunt, hoc est, piratas, nomen tunc in honore habitum, quod ex eo venit, quòd illi qui vitam in mari agebāt, fraudes & dolos, quos πεῖρας Athenienses vocabant, virtuti annecterent, vnde piratæ nuncupati, οἱ κατὰ θαλασσαν κακοῦργοι. Quam artem ab omni æuo Galli exercuerunt, tradiderúntque Rhodiis cum legibus maritimis, vt Seruinus ex Strabone asserit, qui leges istorum nauales, arma, apparatum classicum, artémque in mari pugnandi, Massiliensium legibus, armis, classibus, præliis, conuenire dixit: additque Gallos solemnis illius sacrificij authores fuisse, quod Græci παῖ ἱερον vocabant, & ab iisdem vota venisse carminibus expressa, quibus Neptunum inuocabant, ἐλλικώνιον ἀμφὶ ἀνακία. Hos, quocunquè ibant, sequuta est victoria. Taceo Bohemiam, Bauariam, & Vvestphaliam prouincias nostris colonis impletas, montes in Pannonià Galatam & Galembergam. Amici Siculis Galli, Athenienses vicerunt: Siculis infensi, Carthaginiensibus laurum pepererunt: iterum Siculis conciliati, maiorem Africæ partem, Magnámque Græciam sub metum primò, mox sub iugum miserunt. Sub Dionysio Seniore Siciliæ tyranno, pro Lacedæmoniis vicerunt. Anoërestis Regis ductu, Insubres, Etruriámque vastauerunt. Ab iis Istri, Foroiulienses, Carni, & Liburni deuicti. Propontidis ora, cum Byzantio & Hellesponto vectigalis facta, Syria quoque atque Oriens.

Seruinus Actione Forensium, Tom. 2. Act. 3.
Rhodiginus antiq. lect. Tom. 2. c. 10.
Diodor. Sicul. l. 5. c. 9. & lib. 15.
T. Quintio, & Cn. Domitio Coss.
Mantuanus.

----Non illis ausit componere sese
Thracia, quæ Martem genuit: non Parthia versis
Quæ bellatur equis fugiens, licet inclita Crasso
Facta sit extincto, signisque superba Latinis.
Quas gentes olim non contriuêre per omnem
Inuecti Europam, quasi grando Aquilone vel Austro
Importata graui passim sonuêre tumultu.
Scit Romanus adhuc, & quem Tarpeia videtis
Arx attollentem caput illo in monte superbum.
Pannones, Æmathij norunt, scit Delphica rupes,
Quæ nisi terrificis subitò conuulsa ruinis
Oppressisset eos, non defendisset Apollo
Confecta argento templi sacraria & auro.
Intrauêre Asiæ fines, prope littora Ponti
In gentem creuêre nouam, quæ tenditur vsque
Ad iuga Pamphilûm, Garamantica sydera contra
Inter Cappadoces posita, & Bythinica regna.

Talis & tanta natio, velut examine iuuentutis suæ fœcunditate

Orbe vniuerso repleto, nunc Francis iuncta, adoptatáque in nomen, inuicta permanet. Causa huius affinitatis eiusmodi fuit. Sicambri, Cimeriorum, siue Cimbrorum populus, in Pannoniis Sicambriam ciuitatem construxerunt ad Istri ripas, diuque sub signis Romanis meruerunt. Cùm autem illis à Valentiniano II. tributum impositum esset, impatientes seruitij, Priamo & Antenore Ducibus, in Germaniam concesserunt, iuxta Turingos, vbi postea Francia Oriẽtalis, quæ modò Franconia dicitur. Quo tempore, nouo adscito nomine, vel quod iam immunes à tributo essent, vel ab audaciâ, siue à Franco Rege, Sicambri, Franci vocati sunt. Hi Rheno transiecto, in Galliis sedes posuère, à Galliis benignè, veluti à parentibus excepti, nam & Sicambri Phrygiam, Galatiámque tenuerant, orti à Gallis illis, qui Trocmo & Tolistobogo Ducibus, eas olim prouincias occupauerant. Hinc factum, vt Gallia ab istis Francia diceretur, & Galli Franci, quorum Rex primus Pharamundus in Galliis, vel vt alij scripsère Clodio. Huic nostri Reges continua serie vsque ad Carlouingios successère. Quamuis & vltra Rhenum Francorum Imperium fuerit. Námque Clodomyro concedente, Ostrofrancorum, cognomento Salicorum, Duces, inter Fuldam Salámque amnes consederũt, vbi hodie Franconia. Francorum quoque Duces in Belgis & Austrasiâ fuerunt, qui & Brabantiæ Duces vocabantur. Tunc temporis relictum mare, & nostri Franci, terrestribus prœliis assueti, classes spreuerant, quibus olim Oceani Principatum quæsiuerant, éque Rheni ripis exeuntes, illis Asia, Libyáque domitæ: in Europa verò, Sicilia, & Hispania. Quò factum est, vt cùm oratores, Romanos Impp. laudarent, vbi vel leuissimam de Francis victoriam retulerant, eos dicerenr maria littoráque omnia quieta fecisse, restituisse mare Romanis, quòd Franci totum tenebant. Sub Diocletiano iidem piraticis classibus Belgicum, Britannicúmque Oceanum reliquis nationibus eripuère.

Lazius de gent. migr. lib. 3. & 5.

Ann Sal. 426

Panegyristes Maximiani.

Nazari. in Panegyr. Constantini.

Eutrop.

Sidon. Apollinar.

—his pelle salum sulcare Britannum
Ludus, & assuto glaucum mare findere lembo.

Cæsar lib. 3. belli Gallici.

Cùm antea Galli nauibus vterentur, quibus carinæ penè planæ erant, quò facilius vada, ac decessum æstus exciperent. Proræ admodum erectæ, atque item puppes, ad magnitudinem fluctuum tempestatúmque accommodatæ, nauésque totæ factæ ex robore, ad quamuis vim, & contumeliam perferendam. Transtra ex pedalibus in altitudinem trabibus infixa clauis ferreis, digiti pollicis crassitudine. Anchoræ pro funibus, ferreis cathenis vinctæ. Pelles pro velis, quibus tutius Oceani tempestates, ventorúmque impetus sustinerent. Pauca hìc inferere licet in Francorum laudem: horum nomen victoriis naualibus insigne, omnibus Gentibus, quæ littora incolebant maximè metuendum fuit, ab Imperio

Nicol. Vignier. in tractat. de origin. Francor.

perio Claudij ad Constantini Magni Imperium. Namque sub Claudio Batauiam, quæ nunc Hollandia est, occupauerunt, ímque ostio Rheni constitutá classe, oras Oceani, vsque ad fretum Herculeum sequuti vastauerunt. Pars eorum exigua intercepta, victáque à Probo, qua exæstuans Oceanus Rhenum retroagit, mox in Asiam translata, acceptis casu nauibus, quas tempestas vadis inflixerat, nemine obstante, Græciam, littúsque Hellesponti, Euxinum, Ægeum, Creticúmque maria populata est. Asiæ, atque Africæ vrbes, pelago incumbentes, tributarias fecit. Syracusas in Sicilia cepit, prædáque ingenti onusta, in suas sedes victrix per Herculis vestigia remeauit. Vbi à Constantio Cæsare debellata, cùm maior pars militum nostrorum cum Carausio in Britanniam traiecisset, de paludibus suis auulsa, & in desertis Galliæ regionibus postea collocata est. Non in totum, nam & prisco æstu furoris efferuescens Hispaniarum oras totúmq; Oceanum infestum armis habuit. Rhenum Ascarico Rege egressa, Galliam vastauit, inferiorem Germaniam tenuit, fratribúsq; suis iuncta, nam & ante Constantinum Ansuarij Franci erant, inter mare & regionem eam, quæ nunc Vvestphalia dicitur, Frisiam, Chauciámque, cum Saxonià habitauit. De iis * orator Belga: *Recursabat in animos illa sub Diuo Probo paucorum ex Francia captiuorum incredibilis audacia & indigna felicitas, qui à Ponto vsque correptis nauibus Græciam Asiámque populati, nec impunè plerisque Libyæ littoribus appulsi, ipsas postremo naualibus victoriis nobiles ceperant Syracusas, & immenso itinere peruecti Oceanum, quà terras rupit, intrauerant, atque ita euentu temeritatis ostenderant, nihil esse clausum piraticæ desperationi, quò nauigij pateret accessus.* Hæc ille pro Romanis contra Francos, ad Francorum gloriam, qui Gallis illis mixti, quibus æternitatem Imperij, ignota gentis cum cælo ipso prognatæ origo, pollicetur, maluerunt per aliquot sæcula abstinere à mari, vt terrestre Imperium solidarent, Romanis, Gothicísque & Saracenicis præsidiis, atque exercitibus extinctis, donec Merouingià familià Pipino cedente, ciuilibus bellis compositis, iterum recurreretur ad mare.

AN. Sal. 270.

ANN. 278.

ANN. 291.

ANN. 306.

* *In Panegyrico Maximiano dicto.*

CAPVT SEPTIMVM.

Francorum bella maritima à Pipino Rege ad Ludouicum XIII. qui nobis hodie feliciter regnat. Origo & finis Amiraliorum, quid ab vnoquoque classe, vel in littore gestum sit.

Girardus lib. 1. Hist. Franciæ.

CVM itaque ſub Merouingiorum ſtirpe nulla bella extiterint in mari geſta, parcus in eorum Regum mentione fui, qui à Pharamundo ad Pipinum vſque imperauerunt. Licet enim ſub Childeberto primo, Amiralij inſtitutionem legerim, nulla tamen maritima prælia, nullas excurſiones in Inſulas, aut per littora legi, præter vnam ſub Carolo Martello Pipini patre, qui Friſiis nauali prælio victis, Amiſtrachem, & Auſtrachem Inſulas incendit. Quænam iſtæ fuerint, nondum reperi. Huius nepos Carolus, cùm præuidiſſet, ſine claſſibus Imperia cõſeruari non poſſe, plures portus excauauit, nauibúſque ad bella præparatis, illis Buchardum Comitem Stabuli præfecit, qui Saracenos, Corſicam Sardiniámque infeſtantes, ante Genuam debellauit, XIII. eorum nauibus captis, aliis fugatis, diſperſíſque. In Adriatico verò mari, idem Carolus, xx. nauibus à Venetorum Rep. acceptis, Deſiderium, Longobardorum Regem, mari excluſit. Primus omnium in Galliâ † Rutlandus ab * Æginardo vocatur. Huic variæ claſſes parebant, contra Saxones, & Danos inſtructæ, in oſtiis Sequanæ, Rheni, Ligeris, Albis, & aliorum fluuiorum, qui aquas ſuas in Oceanum voluunt. Diſpoſitæ quoque erant ad tutelam littorum Legiones Ripenſes in iiſdem oſtiis cum turribus, in quibus nocte, flamma: de die nauigantibus, fumus appareret, & è quibus longior in mare proſpectus erat, ne qua nauis, aut claſſis ex improuiſo portum in Germaniâ, Galliáque capeſſeret. Idem obſeruatũ legimus in Septimaniâ ad oſtium Rhodani contra Græcos & Saracenos. Qui cuſtodiendo littori præerant, Comites ad cuſtodiendam oram maritimam deputati, in capitulariis Caroli Magni dicuntur: ſicut & illi, qui infideles mari arcebant, κυρσάριοι à Græcis, à quibus etiam claſſis præfectus ἀμιράλος. Aliqui Rutlandum Leberim, alij Liderichum nominãt, auolúntque eum littoribus iis præpoſitum, in eo ſolo, quod hodie Flandria dicitur, & hãc Præfecturam littorum in Flandria à Carolo inſtitutam, ſequentibus annis in Præfecturam lucorum, ſiue ſyluarum mutatã fuiſſe: nam antiquitus nomen magni Foreſterij, hoc eſt,

Gregor. Turonenſ. lib. 11. c. 109. Aimon. Monach. lib. 4. c. 55. Ado.

Sigonius de regno Italiæ, lib. 4.

AN. Sal. 807.

† Rolandum alij vocant, maris Britannici præfectum, vt ſciant Angli, hoc mare Gallici dominij eſſe, non eorum, vt Seldeno placet.

** in vita Caroli Magni.*

Popelinerius in Amiralio Gallico.

est, Saltuarij, siue præfecti syluarum, ad aquas, & syluas pertinebat, sicut hodie ad magnum Magistrum aquarum & syluarum. Iis rebus ad tutelam Galliarum compositis, in partem Imperij Carolus, iam Magnus, ob varias victorias, filios suos vocauit: Carolum Germaniæ, Pipinum Italiæ aduersus Græcos, & Aragisem Beneuenti Ducem: Ludouicum Aquitaniæ, aduersus Saracenos, Reges constituit. Pipinus Beneuentano bello perfecto, in Paulum, qui à Nicephoro Orientis Imperatore classi præpositus erat, arma mouit. Pugnatum est ad Comaclum Insulam Venetorum finibus obiectam, vicit Pipinus, classísque Græca inhabilis, & minimâ sui parte, ægrè Dalmatiam tenuit. Fauebant Nicephoro Veneti, ob id in eos bellum exarsit; isti cum Ducibus suis subacti: hinc classis Pipini cùm in Dalmatiam transiisset, dicto Paulo Cephaleniæ Duce, Pręfectóq; classis Orientalis, Dalmatis subsidio accurrente, plena spoliis Rauennam reuersa est. Brondulum indè, Clodiam, Pelestrinam, & Albiolam oppida, & littora, quæ æstuario Venetorum prætenta sunt, Pipinus victor occupauit. Metamaucum quoque, Ducum Venetorum Regiam: Oliuolam & Riuoaltum petere coacto Beato Venetorum Duce, cum Metamaucensibus, & aliis proximis Insulanis. Eius Pipini Pręfectos classium tres à Carolo Magno datos reperio, *Emardum, quem Amiralium *Popelinierus nominat, qui postea in prælio nauali occisus est à Saracenis Corsicam obtinentibus: Archambotium, Caroli Magni Cancellarium, cui classis Ligustica commissa erat: & Buchardum, de quo supra, qui Saracenorum V.M. ante Sardiniam nauali certamine occidit, eorúmque pręsidia eadem Sardiniâ, & Córsicâ expulit. Pipino, in Italiæ Regno, Bernardus eius filius successerat, cùm Saraceni iterum Corsicam inuadunt. Istos onustos prædâ alto mari adeptus Ermangarius, Empusi Comes, qui pro Bernardo maiorem ex Balearibus præsidio obtinebat, primo congressu fudit, atque aliquot nauibus ex eâ classe interceptis, captiuos indè Christianos libertate donauit. Nec ob eas clades Saraceni quieuère, Italiam maiore vi petunt. Centumcellas, in orâ Etruriæ, diripiunt. Narbonensem indè oram populati, Sardiniam ruinis complent. In hos licentiosius palantes, Ermengarius, qui in Insulâ erat, impetu facto, cum strage multâ, ad littus agit, naues interceptas, igne vastat, reliquúmque cladis in Africam fugat. Inter hæc mortuo Carolo Magno (cui victis Boiis, Auaris, Hunnis, Saracenis, Austrasiis, Danis, Pannonibus, Dalmatis, Istriis, Illyriis, Thuringis, Longobardis, Saxonibus, & Bauaris, Occidentis Imperium omnium gentium consensu delatum fuerat, & ipse à Leone S. Pontifice Romæ coronatus, atque Imp. salutatus in Italiâ, post annos CCCXXX. à quibus ipsa Imperatorem non agnouerat) Ludouicus eius filius, Pius cognominatus,

Girard. in Carolo Magno.
Sabell. Enn. 8. lib.
Sigon. de regno Italia, lib. 4.
AN. Sal. 808.
ANN. 810.
* *Aderamus aliis.*
* *in Amiralio.*
AN. Sal. 815.

ANN. 826. *Ante istius Thyerrius Francorum Rex, (occisis iam dum Daniæ Regem ad Scaldis ostium classe vicit.* *Sigonius lib. 4. de regno Italiæ.*

tus, Imperij Occidentalis habenas accepit. Sub eo Abderamus, Saracenorum in Hispaniâ Rex, ingentem classem sub imperio Aburmani in Aquitaniam misit, quâ Aquitanici maris littora, oppidáque illis imposita, vastauit. Dum Barcinonem expugnant aliâ classe Saraceni, Bonifacius Cyrni, quæ hodie Corsica est, Comes, assumpto Berthario fratre, militibúsque è Thusciâ, paruâ classe Sardiniam lustrauit, nullóque ibi prædone reperto, in Africam prouectus, variis prælis Saracenos contudit. Nullum prælium nauale sub hoc Ludouico Imperatore legi, sed tantùm, eum classem parauisse Boloniæ ad Oceanum, & aliam sedentariam ad ostium Scaldis fluuij, in Amiralio suo Popelinierus scribit, pharúmque ibi erexisse, ad nauigantium salutem. Carolus Ludouici successor, ostia Sequanæ contra Saxonum inuasiones muniuit, arcibúsque in littore constructis præsidia constituit. * Extat numus eius æreus, in quo matrona Regi claues offert: in secessu, mare proximum figuratur, & in eo nauis, de cuius malo trophæum surgit, quod nauale esse constat, quamuis de victoria nauali à Carolo illo de Saxonibus relatâ, nullus Historicorum meminerit. Circa oras numi, istud legitur: EIECTIS NORMANNIS ET RECEPTA ANDEGAVIA. Ludouici exemplum sequutus Carolus VI. pharum apud Slusam in Flandriâ construi iussit: & Rupellæ turrim, quam à face, quæ de nocte ab eius summitate nauigantibus prætenditur, Lanternæ vocamus: aliámque in littore Oceani inter Burdigalenses & Santhones. Sub Ludouico II. Saraceni classe ad Barrium vincuntur, mox & ante Capuam, quo facto in Gallorum dominium Calabria venit. Nulla indè bella maritima, vsque ad Philippi I. regnum, fuerunt. Quo sæculo Galli salutaris sepulchri visendi cupidine accensi, vel potius contra Saracenos armati, Alexio Comneno Constantinopoli imperante, Hellesponto transmisso, Asiam vastauerunt. Bithiniam Duce Hugone Magno, Philippi I. fratre, occuparunt: Lyciam quoque, Pamphyliam, Ciliciam, * Armeniam & Syriam, cum vrbibus, Tripoli, Tortosâ, Beryto. Ingens classis soluens è Septimaniâ, Ludouicum VII. Constantinopolim commorantem suscepit, in Asiam transfretatura. Amiralium huic classi præfuisse nostri historici prodiderunt: sed nomen eius reticent. Victi Turcæ ad Mæandri ostium, cúmque multa terrestri pugnâ Ludouicus in Syriâ perfecisset, palmâ acceptâ, & in altum sublatâ, quod signum erat perfectæ & finitæ expeditionis, è Iaffæ portu digrediens, in Europam tendebat, huic medio in mari Græca classis, nostris victoriis irritata, profecta est obuiam, pugnáque consertâ, proditores Græci vincebant, nisi Georgius, cui Sicilia à Rogerio Rege vtriusque Siciliæ commissa erat, subsidio nostris aduolans, coëgisset Græcam classem terras suas repetere. Iam Ludouicus Alexio

Apud Iacobum de Bie, in Francia Metallic. fol. 10.

Sigon. lib. 5. regni Italiæ.

Nicephor. Gregoras hist. Rom. l. 4.

AN. Sal. 1097 *Girard. in Philippo I.* *Sabell. Enn. 9. l. 3.* * *Hoc regnū Galli tenuerunt vsque ad* AN. Sal. 1381 *quo tempore Leo vltimus Regum Armeniæ, è Gallico sanguine, a Sultano Ægypti, regno pulsus est. Author. Franc à Bellaforesta hist. l. 5. c. 47.*

AN. Sal. 1147 *Girard in Ludouico VII.*

Imp. Constantinopolitani filio filiam suam Agnetam spoponderat, iam illa multis Gallorum millibus comitantibus, Constantinopolim tenebat, cùm Andronicus Orientis Imperio per scelus occupato, Alexio mari suffocato, Gallos vrbe Constantinopolitanâ pepulit. Hi, xxv. triremibus vecti, Græcorum perfidiam vlturi, totius Bospori, Propontidis, Hellesponti, & Archipelagi Insulas, littoráque, incendiis & cædibus impleuerunt. Missa in eos Græcorum classis nauium L. duce Philantropeno, dimicatum in Pelasgico sinu, ereptæque Græcis naues, totáque Cretâ, & Eubœâ in fide nostrâ retentâ. Regnabat tunc in Galliis Philippus II. Augustus denominatus, hic classem aduersus Saladinum in Africam misit, Iacobo quodam classis præfecto, qui ab vrbe Flandriæ Auenesia, è quâ oriundus erat, Auenesius cognominabatur. Hic in littore Barbariæ Syluinam, in Siciliâ Messanam vrbes vi domuit. Quo tempore Ludouicus Philippi II. filius littus Massiliense relinquens, classem ad oram Siciliæ tempestate amisit, reparatámque in Syriam duxit, circáque Tyrum Saladini classem nauali prælio fregit. Deindè cùm Bonifacium, Montisferrati Marchionem, expeditioni Syriacæ præfecisset, Venetis fauentibus, Alexio Isaaci Orientis Imperatoris filio auxilium pollicitus, dicto Bonifacio Gallicæ classi præposito, Venetæ verò Henrico Dandolo, obsessa Constantinopolis, ruptæ cathenæ, quibus aditus in portum prohibebatur, xx. Græcorum naues captæ: qui in littore descensum inhibere conabantur, cæsi: Alexius tyrannus fugatus, Imperator Isaacus, tum captiuus, è carcere tractus, restitutum iuueni Alexio Imperium: è quo postea cùm per seditionem pulsus fuisset, & in eius locum Myrtilis, siue Myrtilus, siue Murtzuphlus (variant enim in nomine historici) suffectus, tum in Gallos, Venetósque, Alexij Iunioris auxiliares, bellum per Myrtilum renouatum est: qui vt reditum nostris eriperet, xvi. bustuarias triremes in Gallorum Venetorúmque naues, fauentibus ventis, immisit, quod vt euitarent nostri in altum prouecti, iter incendiariis nauibus dederunt, apertis ordinibus, tum remorum pulsu vitato, delusóque incendio. At longè alius nostris successus, cæsi toto littore Constantinopolitani, terrâ Galli, mari Veneti vrbem premunt. Veneti triremibus duabus armamentis nudatis, iniectóque tabulato, turres ligneas ædificauerunt, altiores propugnaculis vrbis. Ex iis faces ardentes in vrbem iniectæ, incendium eâ parte factum, milites, qui extinctioni vacabant, telis obruti. Parte aliâ ruptis propugnaculis, fossâ transmissâ, muris quassatis, propugnatoribus vi & ferro deturbatis, nostri in vrbem irruperunt. Vrbs capta, feriatáque, Myrtilus vitam per fugam seruauit: omnium denique consensu Comes Flandriæ Balduinus, vnus è Gallicis ducibus, Imperator salutatus. Marchioni Montisferrati

Idem in Philippo II.

Nicephor. Gregoras hist. Rom. l. 5.

Georgius Logotheta in Chronico Constantinopol.

An. Sal. 1204

Thessaliæ Regnum concessum, Venetis verò Candia, cum Insulis Ægæi maris. Pari, quo Constantinopolis, artificio, paucos post annos, suburbium Damiettæ in littore Ægyptiaco captum fuit, ducibus oppugnationis Erice Comite Niuernensi, & Galtherio * Philippi II. Magno Chambelano. Damietta olim Heliopolis dicebatur, alia ab Æliopoli, Ælij Pertinacis opus. Media est inter ostium Nili & mare. Erecta turris super geminas rates, ad suburbij turrim fluctu promouit, detrusi qui defendebant, vastatúmque suburbium. Hinc arma, machinæque vrbi admotæ, coactíque, vi, fame, peste, qui intus erant, se suáque nostris tradere. Sed illa postmodò Saracenis reddita est. Succedente tempore Ludouicus IX. qui & Sanctus, conductis Genuensium nauclairis & nauibus, iísque Gallo milite in ipso Massiliensi portu impletis, in Africam anchoras fixurus, primò Cyprum tenuit: vbi Guillelmus ab Vrbe, nobilis Gallus, tum Achaiæ Princeps, Peloponnesiacâ classe Ludouici classem adauxit. Huc quoque appulit Dux Burgundiæ Robertus, ingentem equitatum nauibus deferens. E Cypro in Ægyptum simul concesserunt, coactísque Saracenis, aut relinquere littus cum vitâ, aut sine vitâ tenere, Damiettam recuperant. Ceterum lusu fortunæ victo captóq; Ludouico, Guillelmo Achaiæ Principe à Palæologo inter Syriam & Cyprum debellato, recepto in vrbe Constantinopolitanâ eodem Palæologo, expulsis Gallis, ipsóque Balduino Imperatore, post annos LV. ab eo quo Imperium Græcorum ad sceptrum Gallicum deuolutum erat, in peius Christianorum omnium res labi cœperunt. Exclusis nostris totâ Græciâ, Sicilia nobis vltrò tradita est, & Rex eius Insulæ proclamatus Carolus Andegauensium & Prouinciæ Comes, Ludouici IX. frater. Itaque resumptis viribus, in portu Carthaginiensi Afrorum classe debellatâ, in terram militem machinásque exposuimus. Longa & ardua obsidio, & par Punicis bellis, quibus antiqua Carthago sub armis & felicitate Romanorum vapulauit. Ægrè Carthaginienses permisêre se Gallis. Inde castra mota, Tunetúmque obsessum, vbi Ludouicus IX. vitam pestilentiâ finiit. Vrbis deditio Sancti Principis mortem sequuta est: sed nostris peste, mox tempestatibus diminutis, patriam repetere placuit. Tum Gallia variis bellis afflicta, Syriam, Ægyptum, & Barbariam omisit, suis Prouinciis intenta. Siciliam Aragonenses occupauerunt. Angli, Flandríque rebellant. Illi ad obsequium, terrestri prælio fusi, rediêre. In istos maior belli moles. Eduardus Angliæ Rex, Burdigalæ naues sex miserat, dum oram Normanniæ legunt, à Normannis capiuntur. Iratus Angliæ Rex, Robertum Tiptostum Amiralium in Normanniam cursum dirigere iussit, qui Sequanæ alueum ingressus, quotquot naues inuenit terebratâ carinâ fundo immersit. Alias onustas vino,

* *Extat numus eius in quo fluuius, quatuor alueis scatens, abscondit caput inter iuncos, In quibus infixũ trophæum armis Turcicis insignitum, cum hac epigraphe;* Damietta obsidione cincta, oppugnata, capta.

ANN. 1221.

Girard. in eius vit.

AN. Sal. 1254

AN. 1258.

Idem in vita Philippi IV.

ANN. 1295.

vino, vaſto in mari, dum ex Aquitaniâ redeunt, iniectis harpagonibus captas, in Angliam miſit. Hoc belli exordium inter Eduardum & Philippum IV. Gallorum Regem. Iſtius claſſi Carolus Valeſij Comes imperabat, conſertâ pugnâ, vincimur. Renouatâ claſſe, expoſitóque in Angliæ littore, quod Galliæ opponitur, exercitu, * Dauerno vrbe vaſtatâ, ciuibúſque eius in fugam actis, Gallia repetita. Surrexit & mox maius bellum, Angliæ Rege Eduardo Regnum Galliæ contra Philippum VI. ad ſe pertinere iactante. Cùm enim terreſtri pugnâ Angli, Flandríque periiſſent, Eduardus totis velis in Flandriam tendens, à noſtris, qui ad eam oram commorabantur in nauibus, prouocatur ad pugnam, quâ priſca ſæcula funeſtiorem non viderunt. Æquâ ex vtraque parte procellâ, æquâ ruinâ pugnatum: ex noſtris Hugo Quieretus Amiralius, animam per vulnera effudit, Nicolaus verò Bochetus alter Amiralius, captus & ſtrangulatus. XXX. M. Gallorum, Nortmannorum, & Genuenſium, qui noſtro Regi merebant, cecidêre. Ex Anglicâ nobilitate penè omnes, militum verò X. M. Ipſe Rex Eduardus altum in crure vulnus accepit. Angli victoriam hanc Cadmeam ſibi tribuunt, duas ob cauſas. Prior, quòd in hoc maritimo prælio plures Galli quàm Angli deſiderati ſint. Secunda, quòd littus, ad quod tendebant, nobis inuitis obtinuerint. Sed Angli bello fatigati, viribúſque attriti, multa vulnera à noſtris perpeſſi ſunt, & tandem Galliâ eiecti. Huc vſque Amiralij ſecũdum bellorum maritimorum neceſſitates creati ſunt, bello confecto eorum authoritas finem habebat: nunc verò Amiralij non vt ante, Commiſſionibus, vt vocant, ad certũ tempus; ſed in titulum officij, hoc eſt, quandiu viuerent, facti ſunt. Primus ad vitam creatus eſt, * Amaurius, Vicecomes Narbonenſis, à Ioanne Gallorum Rege. Quamuis aliqui huius dignitatis inſtitutionem in titulum officij, ad Philippum III. Ludouici Sancti filium referant, qui Enguerandum à * Cuciaco Amiralium perpetuum, id eſt, quandiu viueret, conſtituiſſe dicitur. Cùm enim antea Regnum in plures fratres diuideretur, nec totum, vt hodie, ad maiorem natu deuolueretur, factum eſt, vt plerumquè fratrum ætate prouectior, interiora Regni ſub Regis Galliæ nomine, ſortitione, vel conſenſu reliquorum fratrum obtineret, vnde illi nec claſſes, nec Amiralij fuerunt: reliquis fratribus, Burgundiæ, vel Aquitaniæ nomine, maritima tenentibus. Præterea Nortmanniâ, cum Aquitaniâ ab Anglis occupatâ; duce verò ſpeciali Britannias, ſiue vtramque Armoricam, regente; Comitibus Prouinciam, & Flandriam obtinentibus, Regibus quoque Maioricæ & Minoricæ, Septimaniæ imperantibus, diu noſtri Reges longè à mari ſepoſitum Imperium habuerunt. Quoties autem in Syriam Africámque profiſciſcebantur, alienâ

[Margin notes:]

* *Dourres.*

Franciſc à Belleforeſta, lib. 5. hiſt. cap. 8.

Idem lib. 4 de ſtatu, & rebus Gallicis. Ioannes Feronius in Cathalogo Amiraliorum.

* *Amauri.*

ANN. 1284.

* *Sire de Coucy. Fauino in theatro honoris, lib. 3. de Baillolio dicitur,* Le Bailleul.

ἅλς mare, ἁλμυρὸς ſalſum ſignificat. Vide Almiralij nomen.

claſſe, alienis nauclairis, bellum maritimum conficiebant, nunc Venetis miniſtrantibus locatorias naues, nunc Liguribus, aut Hiſpanis. At poſtquam diſtractæ Galliæ partes in vnum corpus redactæ ſunt, tum Amiralij, qui hactenus ad bellum imminens nominabantur, ad vitam creati ſunt. Erat autem Amiraliorum nomen ante Carolum Magnum Pipinúmque notum, à Saxonibus vicinis populis, vt plerique volunt, vſurpatum, apud quos Hadmiral, Præfectum maris ſignificat, vel à Græco Ἁλμυρὲς, Ἁλμυρακὸς, καὶ Ἁλμυρὸς, quaſi Salmacidus, & Salſus, à Salſugine elementi, cui imperat: vel à Prætoribus Saracenorum, qui non modò ab ipſis, ſed & à Græcis Ἀμμιραῖοι dicebantur. Rectius tamen putauerim, ab Orientali Imperio, hoc vocabulum acceptú, apud quos Ἀμηράλιος, eadem ſignificatione, qua apud nos vſurpabatur, erátque præfectus claſſis ante Leonem & Mauricium Impp. inſtitutus, vocatúſque hoc nomine. Primus itaque Gallorum Amiralius in titulum officij & Pręfecturæ perpetuæ, Enguerandus, qui Guidonem Namurenſem claſſe vicit. Poſt hunc Matthæus Mommorancius, ſub Philippo Pulchro in Angliam Syriámque profecturus, imperium in Gallicam claſſem ſuſcepit. In hunc honorē deinde vocatus eſt Ioannes * Harcurtius. Quem ſequuti ſunt Carolus * Megeus, Ioannes Chepoixus, & Renierus Grimoaldus, qui cum XVI. triremibus, aliiſq; nauigiis, Batauos & Belgas ante Ziriczeam mari vicit, hoſtiúmque ducem Guidonem Namurcium Philippo Pulchro, qui tum Lutetiæ degebat captiuum miſit. Inde ſub Philippo Valeſio, Francorum Rege, Ludouicus Hiſpanus: Sub quo & alij duo Amiralij vno tempore fuerunt, Nicolaus * Bochetus, & Hugo Kieretus, qui Angliam vaſtauit. Amaurius ſub Ioanne poſt * Hornenſem vixit ſub Carolo V. * Balduinus Heuſius & Franciſcus Perillexius. Incertum relinquunt hiſtorici, cuius ductu maritimo certamine Angli victi fuerint. Conſtat autem Carolum V. præparatâ apud Rhotomagum claſſe, ſubſidióque nauali ab Henrico Hiſpaniæ Rege ſuſcepto, ante Rupellæ mœnia, XXXV. Anglorum naues partim cepiſſe, partim, deſtitutas armamentis, pręcipitaſſe in profundum, cæſis, aut demerſis quotquot in iis pugnauerant. Præerant tum terreſtribus copiis Bertrandus * Gueſclinius Comes Stabuli, & Ioannes Biturigum Dux, Caroli V. frater, hi captas Anglorum naues, aliáſque è Gallicâ claſſe ad bellum inhabiles, terebrato fundo in ipſo Rupellæ portu demerſerunt, ne annona, aut militare ſubſidium fluctu intra mœnia deueheretur. Arcebatur hoſtis terrâ, foſsâ, vallo, & equitum vigilibus alis: ſi quid Anglus, aut Rupellanus tentabat, victoria penes noſtros, excidium penes hoſtes fuit. Capta tandem eſt à noſtris Rupella, arx diruta, ciuibus libertas reddita. Sub Carolo VI. bellum in Angliam tranſlatum, petentibus

Bulenger. Imperij Rom. lib. 8. cap. 56. 82. & 83.

ANN. 1286.

** D'Arcourt.*

AN. 1296.

** La Mege.*

** De Chepoix. Renier de Grimoaldi.*

Bernard. Girard. hiſt. Franc. lib. 13. Franciſc. à Belleforeſtia, hiſt. lib. 5.

** Bachet & Kieret.*

AN. Sal. 1337

** Hornes.*

** Baudoin de la Heuſe, & François Perilleux.*

ANN. 1368.

Nicol. Gillius in Caroli V. vita.

AN. Sal. 1371

Georg. Lilius in Epitom. Chronices Regum Angliæ. Huius rei argumento cuſus nummus argenteus, in quo claſſis, cum hac inſcriptione: Anglis prælio nauali ſuperatis, fugatis. *apud Iacob. de Bie, Franc. Metallic. fol. 33.*

** Du Gueſclin Conneſtable, & le Duc de Berri. Girard. in eius vita.*

petentibus auxilia nostra Scotis. Classi præerat Ioannes * Viennensis Amiralius, armísque victricibus vix benè ostentatis, patria repetita. Hinc præparatio maioris belli. Ingens classis nauigiorum MCCLXXX. apud Slusam sub ipso Rege in Angliam transfretandi copiam expectabat: sed ista, moras trahente Biturigum duce, cui hæc expeditio displicebat, sine effectu fuit. Auratæ nauigiorum proræ, costæ picturis ornatæ, mala quoque & transtra exquisitis tabellis auróque tecta, pro canabe serici funes, veláque diuerso colore variegata. Nunquam prisca sæcula luxu decocta, tantam pompam viderant, nec mare diuitiarum auidum senserat, variis Principibus immensas naues ad æmulationem auro, picturâ, & serico satiantibus. Hæc etiamsi oculos spectantium admiratione caperent, alterius classis, quæ ab Amiralio in littore Armorico parabatur, longè supra humanum captum opus fuit. Illâ, vrbs ingens lignea, per partes portabatur: vbi nostri descendissent in littus, mœnia, turrésque & portæ vrbis, domúsque & & palatia, pro tentoriis, fossâ, & vallo, facili commissurâ necti, applicari, & solidari debebâtur. Nondum Orbis inueneratligneâ & momentaneam vrbem pro castris extruere, vrbe vrbes expugnare, seséque intra muros tenere & defendere, vltra mare asportos. Adeò illud sæculum ingenia & artifices habuit prioribus sæculis fœcundiores. Si designata successissent, omni miraculo artificium maius. Sed prudenter inuentum, tempestas & imprudens Fortuna euerterunt. Vix enim illa classis, quæ vnam vrbem LXXII. nauibus vehebat, * Lantreguieri, in Armoricâ, portum reliquerat, vix mare tenebat, cùm dissipata surgentibus procellis, pars ad Tamisiæ ostia proiecta captáque ab hoste, pars in Zelandiam abrepta, pars fluctibus absorpta, minima eáque concussa & incomposita ægrè Slusam tenuit, nuncia ad Regem acceptæ per hyemem cladis. Hinc alteri classi timor, & expeditionis tentatæ pœnitentia. Post paulò Liguribus, aduersus populos Africæ Italiæ littora populantes, implorantibus auxilium, harum classium reliquiæ, per fretum Herculis transuectæ, duce Henrico Borbonij Principe: Africa vrbs, de qua nomen quartæ Orbis parti, oppugnata, Tunetúmque ad deditionem coactum, sub hac conditione, vt Saraceni deinceps, Italiâ, Liguriáque, & Insulis conterminis abstinerent. Hinc nostris emolumentum magnum ex hoste, maius autem & duratius, victoria, & gloria. Eodem Carolo VI. regnante, [1] Clinetus Brabantius in Amiralatu fuit, quem à Renaldo [2] Trieo, qui eò se voluntariè ob senectutem abdicauerat, successit, gessítque hunc magistratum cum Iacobo [3] Castilloneo, domino Dampierræ. Tunc enim, sicut & antea, vno eodémque tempore Amiralij duo fuerunt. Inter eos quoq; Robertus Braquemontius, & Carolus [4] Lensius numerantur. Eodem

* De Vienne.

An. Sal. 1386

* Lantreguier.

Ann. 1389.

1 Clinet de Brabant.

An. 1404.

2 De Trie.

3 De Chastillon, Sr de Dampierre.

Ann. 1413.

E Francisco à Belleforesta Cap. 102. 107. & 111.

4 De Lens. 419.

5 De Culant. officio Ludouicus [5] Culantius à Carolo VII. donatus est. Cui
ANN. 1420. [6] Pregentius Coitiuius successor, vel, vt alij malunt, Comes fuit.
6 Pregent de Coitigny. Inde Carolus Andegauensis, Ludouicus [7] Trieus: Trieo Bueilius, Bueilio successit Ioannius Andius. Et tamen licet tres isti penè
ANN. 1441. vnà classibus præfecti sint, reperio tamen iis magistratum in clas-
7 De Trie, de Bueil, & Andre, Amiraux. ses & mare obtinentibus, Ioannem [8] Bursierum exercitibus dicti Caroli VII. imperantem, Anglos. nauali prælio ante * Blauiam
ANN. 1450. contudisse, quinque Burdigalensium maxima nauigia, quæ pro
8 Le Boursier, General d'armée. hoste pugnabant, ante portum machinis perforasse, profundóque mersisse, ipsámque vrbem cum castello terrà maríque ob-
* Blaie sur mer, aliis Blauutum, Blauium, Turpino in vita Caroli Magni. Blabia notit. Imp. Romani. sessam, tandem oppugnasse. Sub Ludouico XI. Ioannes [9] Rohanius Amiralatum cepit, cum Ludouico Laualio, cui successor eo adhuc viuente designatus fuit, Matthæus Borbonius, nothus, gesśitque hunc magistratum per multos annos. Post hunc An-
ANN. 1452. dreas [10] Laualius Loheaci dominus, Amiralius fuit. Sub Caro-
9 De Rohan, Sr de Montauban, auec Laual. lo VIII. XXII. annum tum agente, Italia tota veluti grandine cócussa & quassata est. Dux classis erat Ludouicus Aurelianensis,
ANN. 1465. nam Amiralium vllum hoc bello in nostris nauibus fuisse non
ANN. 1466. legi. Is ad Portum Veneris, vrbs est in orà Liguriæ, Federicum
10 De Laual, Sr de Loheac. Alphonsi Aragoniæ, Neapolis, & Siciliæ Regis fratrem, præpositum triremibus hostium, maritimo prælio vicit, totámque Italiæ
ANN. 1469. oram à Genuâ ad Neapolim pacauit, coëgítque Alphonsum in
ANN. 1494. Siciliam fugere. Tunc nostri nominis tantus terror per Europam
Ex eodem authore, dicti lib. cap. 160. & Philippo Comminesio. fuit, vt Epirus, Albania, Dalmatia, & Macedonia vltrò sese Carolo summitterent, auxilium contra Baiazetem & Turcas implorantes. Et nisi Veneti indignè Archiepiscopum Dyrrachij detinuissent in vinculis, vno tractu victoria nostra ad Constantinopolim vsque peruenisset. Huius damni Venetorum inuidia causa fuit, qui & Baiazeti fauebant, nec pati poterant se vndique nostris armis circumsideri. Erat tunc temporis in Galliis Amira-
11 De Grauille. lius, Ludouicus [11] Grauillæus, sed is, quod Italicum bellum
ANN. 1495. Carolo dissuaserat, sine imperio permansit, vel . quod probabilius est, Caroli exercitum sequutus non est, impeditus lite
12 De Hocberg. motâ inter eum & Marchionem [12] Hocbergium rectorem & Magnum Senescalum Prouinciæ, qui Amiralio vllum ius esse in mari Mediterraneo negabat, sibi decimas omnium mercium, quæ nauibus, aut triremibus Prouinciæ in portubus exonerabantur deberi contendebat. Prædecessores suos Senescalos hoc priuilegio semper vsos, Gallorum Amiraliis permittentibus, vel saltem nemine contradicente. Litteras Regias, quibus Grauillæus imperium in omnem Prouinciæ oram & portus, iuráque antiqua Senescalorum sibi datas dicebat, subreptitias esse, nemine audito, contra ius Prouinciæ, & vsum antiquissimum, ideóque inutiles. Sic quod demum iudicium in hac controuer-

siâ

siâ expectandum esset, non à Regio consilio, non ante Magistrum libellorum supplicum ad id delegatum, sed à Senatu Prouinciali accipiendum, cui Prouinciæ iura cara, cui cõmissa erant. Quid autem iudicatum in hac lite sit, ipse nescio, cum rationes Hocbergij scripto mandatas, & Guillarto libellorum supplicum Magistro traditas, vt ipse licet à Rege delegatus, iudicio abstineret, apud me tantùm * habeam, rationes verò Grauillæi, & iudicium, si quod hanc litem insequutum est, minimè. Istud certum est, lite, adhuc pendente, Amiralium Grauillæum Vicarium suum ad pacandum Mediterraneum mare, orámque Liguriæ, Prouinciæ & * Septimaniæ tutandam, misisse. Si autem Senescalorum Prouincialium iure vteretur * Vice-amiralius Orientis, eo enim nomine Vicarium suum primùm Grauillæus vocauerat, incertum est. Ceterùm & hoc ipso tempore constat, classem à Rege Ludouico XII. Grauillæo viuente Philippo * Cleuensi, Genuæ gubernatori traditam. Viceamiralium verò Orientis primum omnium Pregentium, Venetos ante Genuam, triremibus eorum xv. profundo demersis, fugauisse. Nam cùm antea duo Amiralij eadem potestate in Gallus essẽt, & hoc fieri desiisset, Carolo VIII. regnante, sub quo vnus Ludouicus Grauillæus Amiralatum tenuit, occupato Neapolitano Regno, insuláque * Melo in Argolico sinu per Philippum Cleuensem Gallicis nauibus præpositum, Lesbóque & Tenedo, Insulis continenti Asiæ vicinis, lacessitis, & bello in Turcas decreto, tum primùm Viceamiralius Orientis creatus est Pregentius, qui Regis auspiciis, sub imperio Amiralij, imperium in classes, quæ in mari Mediterraneo erant, exerceret. Is primus omnium sui sæculi, transmisso freto Gaditano, Oceanum iussit remorum verbera pati, & triremes suo tergo portare, quibus Normannia & Britannia ab Anglorum incursibus tutæ essent. Idem nauali pugnâ cum Anglis consertâ, hostium Ducem confecit tormentario globulo: victor, an similis victori, incertum, æqua quippe ex vtraque parte clades: nisi quòd Amiralius Anglorum, cum aliquot nauium Prętoribus desideratus est: è nostris verò * Primalguetus, qui xx. nauibus imperabat, cum gregariis aliquot militibus. Amiralatum tum tenebat Hugo * Amboisius. Postquam autem Franciscus I. Regnum suscepit, Guilelmus * Gufierus Bonniueti dominus, mox Philippus Chabotius Brioneus ad Amiralatum prouecti sunt. Quo tempore triremibus Galliæ præfectus fuit Andreas * Doria Ligur. Is oppida in littore Neapolitano stantia, bello contudit, quorum præcipuum Salernum. Asinariam Insulam, Sardiniámq; per Philippum Doriam, fratris sui filium, vastauit: classem item Neapolitanam in ipso vrbis portu magnâ strage confecit, totâ classe, ducibúsque omnibus captiuis. Quantùm iam nobis ceterísque

* In manuscripto.

* Languedoc.
* Vice-amiral du Leuant.

ANN. 1501.
* De Cleue.
Francisc à Bellaforesta, hist. lib. 6. cap. 7. 8. 18.

ANN. 1510.

* Milo au golphe de Naples.

Idem Cap. 23. eiusdem Lib.
ANN. 1513.

* Primauguet.

* D'Amboise.

* Goufier, Sr de Bonniuet, & Chabot Sr de Brion.
* Dorie General des Galeres.

AN. 1528.

rísque nationibus expediat magno & prudenti Duce vti, ex iis quæ sequuntur disces. Simul enim atque inuidiâ & odio dominantium in aulâ Regiâ, quibus Liguris fauor & fortuna displicebat, Andreas Doria à Gallis ad Hispanos & Imperatorem Carolum V. transire coactus est: cum transfugæ partes fatum & excidium nostrorum in Italiâ sequutum est. Neapolitanum Regnum, ipsáque Liguria imperium Gallicum contempsit, liberáque an serua, sub Reipublicæ specie, Ibero paret adhuc, & parebit, facta cathenas & vincula pati. Post Doriam triremium præposituræ datus est Antonius [1] à Rupecalda, eo ferè anno quo Comes [2] Lauallius gubernator & Amiralius Britanniæ facto functus est, Chabotius quoque post ingentia bella senex mortuus, successorem in Amiralatu habuit [3] Annebaltium, triremium Præfecturâ contra Carolum V. Imp. Francisco Borbonio [4] Anguienensi Comite concessâ. Hic è Massiliæ portu in auxilium Annebaltij, qui tum * Bononiam Belgicam oppugnabat, triremes misit, sub imperio [5] Paulini Gardæ Baronis, qui eas per fretum Herculeum in Oceanum deduxit, iunctúsque maritimis Amiralij copiis in Angliam descendit, Anglicâ classe oblatam pugnam detractante, corámq; viso Insulæ * Vectis incendio & populatione, quam occupatam, si nostri propugnaculis & præsidiis muniuissent, haud dubiè non modò Bononia nostris armis subacta tũ foret, sed ipsa nauigatio in Gallias; & Hispaniam Anglis erepta fuisset. Sed Annebaltius nauigiorum L. nauium onerariarum LX. triremium XV. dux, contentus metum fecisse, sine prælio, & gloriâ domum rediit. Circa hoc tẽpus in Gratiarum portu, Francisci I. iussu nauis fabricata est, quæ Antigonis, & Philopatoris celebratas priscis naues magnitudine, superabat: verè arx maritima, quæ nihil præter incendium & syrtes timebat. Eodẽ iubente, in maritimâ Britanniæ minoris orâ, apud Venetos Galeones ædificati, contra Oceani tempestates tuta nauigia. Post Annebaltium, classi oræque maritimæ præfectus est Gasparus * Collignius Castilloneus, triremibus verò, multos post annos, Baro Gardæ. Isti bellis ciuilibus impliciti, nihil, aut pauca memorabilia classe egerunt, terrestribus præliis intenti. Nondum rebelles in Galliis, qui Religionis prætextu multas vrbes occupauerant, ad mare respexerant: quò contumacia staret, Amiralium sibi creauerunt. Coactæ bellicæ naues IX. in portu Rupellano, sub imperio * Turonensis: iis & aliæ minores additæ, quibus, quidquid pelago errabat, interceptum, seu Gallus, siue Hispanus esset. Factum è præda militum supplementum. Turonensi prælio * Bassacano trucidato, classis Protestantium Soræ commissa; à quo orca (genus nauigij grandioris est) Lusitanica capta, classísque Ludouici Brasiliæ gubernatoris, magnâ ex parte ante Palmam Insulam (quæ vna Canariarum est) submersa. Postquam autem

1 La Rochefaucauld, Sr de Barbezieux.
2 De Laual.
ANN. 1531.
3 Annebault.
ANN. 1543.
4 Comte d'Anguien.
** Boulogne sur mer.*
5 Le Capitaine Paulin Baron de la Garde.
ANN. 1545.
** Vuigt.*

Baysius in Epist. dedicator. lib. de re nauali.

** Colligny Sr de Chastillon.*
ANN. 1552.
ANN. 1570.
ANN. 1569.
** La Tour.*

** De Bassac.*

autem * Honoratus Sabaudus cæso Collignio Amiralatum suscepit, commisitque Lansaco classem, Rupellani XII. naues instructas, impletásque suo & Batauo milite, Claremontano Præfecto, Regiæ classi opposuêre; sed istis, aut ab æstu derelictis, aut cautibus irato fluctu collisis, & in prædam datis, Vliaris Insula, & vrbs * Bruagium à Maiennësi, terrestris exercitus Duce, rebellibus ereptæ sunt. Sabaudus generum suum Carolum Lotharingum, sub Henrico III. successorem habuit: quamuis multi sint, qui eum inter triremium Præfectos, Rectorésque Prouinciæ reponant, non autem inter Amiralios; inter quos, Anna * Ioisij, Ioannes Ludouicus Nogaretus Espernonij, Carolus Gontaltius Bironij Duces: quibus adduntur sub Henrico IV. Andræas Brancasius, & Carolus Mommorancius, sub quibus Noua Francia, quæ pars Americæ, Imperium nostrum agnouit. Dum semoti à nostro Orbe populi Gallicum nomen adorant, in eiusdem contumeliam Blanquetus, Gaillardus, Treleboisius, & Pontenilla Galli piratæ, Girundæ, & Garumnæ ostia classe obsidebant, atque ante Royani mœnia plerunque stabant in anchoris, si prêda inuitaret, erupturi. In eos * Barraltius, Aquitaniæ Vice-amiralius, cum IX. nauibus ire iussus est, itérque securum præbere CL onerariis, quæ militarem classem mercibus onustæ sequebantur. Fugêre piratæ visam classem, Sudræque alueum intrauêre. At postquam Barraltius mercatorias naues in altum comitatus est, ne sine pugnâ discederet, fauente aurâ, & exundantis pelagi accessu, præceps in piratas inuectus; ipse Blanqueti nauem circumsedit, eámque post durissimam pugnam, cædésque repugnantium, expugnauit. Captæ omnes piratarum naues, partim vndis destitutæ, vadísque afflictatæ, partim ferreis tormentorum orbibus terebratæ, & mutilæ, partim etiam vi militum & virtute occupatæ. Coniecti in vincula Blanquetus & Gaillardus, reliqui, piraticæ turmæ duces, ripas tenuerunt, proiecti in flumen, ipsi natandi periti. Par tempestas è Mediterraneo mari Prouinciæ incumbebat, piratis quoque Gallis, qui Mahumetanam impietatem iurauerant, infestantibus æquor. Expeditionem in istos cum triremi vnâ, minoribus nauigiis L. * Bellullocus suscepit, corúmque celocem ad promontorium S. Eutropij primo impetu cêpit: hinc tempestiuo flatu alto immissus, piratam Rupellanum, cui, abiurante Christianismo, Solimano nomen inditum erat, ad desperationem adactum, se, suos, suáque, cum naui, quâ vehebatur, perfossâ, profundo dare coëgit. Alterum piratam Arelatensem, Ali nomine, deserere nauim, & sese in littus iniicere compulit, quà Caualaira importuosior est, & ventis contrariis agitata. Quartam nauim tormentis bellicis laceratam idem submersit; victórque Massiliam rediit. Displicebat Rupellanis Blanqueti & Gaillardi

*Honorat de Sauoye.

* Broüage pris par le Duc de Mayenne.

ANN. 1577.

ANN. 1578.

1580. 1587.

1592. 1595.

* Duc de Ioyeuse, Louys de Nogaret Duc d'Espernon, de Gontault Duc de Biron, de Brancas Sr de Villars, & Charles de Mommoranci.

ANN. 1617.

* De Barrault.

ANN. 1621.

* Beaulieu.

Gaillardi ignominia, quibus ipsi naues, arma, & commeatum ministrauerant, aliáque, rebelles spiritus, Gallicum iugum indociles pati, inflammabant: & iam bellum erat, Espernonio duce circa vrbem cuncta vastante, claudentéq; aditus, exitúsque, quacunquè terra erat. Liquidum obsessis elementum restabat, erántque illis præter celoces & phaselos onerariæ VI. & triremis vna, quibus cum Chalardi, oræ Admiralatus Aquitanici præfecti, classe, in ipso Bruagij portu conflictus fuit, nullo victore, plurimis cæsis, nemine victo. Vt verò Regiæ naues, [1] Sancti Lucæ, & Razilij ductu, circa [2] Rheam Insulam XXX. onerarias oppressere, Bruagiíque in portu incendiarias Rupellanorum naues, repaguláque obiecta clusêre, atque ex aliâ parte Rupellani in [3] Argentonis Insulâ, faucibus Garumnæ immissâ, arcem subitariam extruxerunt, [4] Riámque Insulam per [5] Subisium, rebellis classis ducem, occupauerunt, Regis conspectus ad timorem hosti faciendum necessarius visus est, quo verberatus, & iam contumaciæ suæ iratus, arma proiecit, Subisij desertor, qui sine prælio fugâ ereptus est victori. Nauigia, quæ recedens æstus in latus inclinata reliquerat, capta, cæsi, qui in iis, vel pugnabant, vel latitabant, receptáq; Ria: mox & Argenton, tradente arcem [6] Boësso. Decem triremes è Massiliæ portu Regiis nauibus accesserant, quibus imperabat [7] Ioignij Comes: sic tota classis XXXII. Onerariarum erat, [8] Gallionum IV. Patacharum XXX. prҿter dictas triremes X. quæ exercitum antecedebant. In dextro cornu, quod propius hostibus erat, S. Luca imperium habebat, in medio Guisius, Mantieus sinistrum cornu moderabatur. Hostes cum nauigiis LXX. ad * Anseris fossam expectabant prælium. Primo congressu duæ Rupellanorum naues vorticibus abreptæ: circa Guisij & S. Lucæ nauigia crebrior acriórque pugna, quæ tormentis & flamma gerebatur, auulsarum tabularum, antennarúmque, & remorum fragmentis, & cadentium corporum truncis stratum pelagus, integram victoriam nostris nox superueniens abstulit, cuius beneficio rebelles vsi, pars Rupellæ portum, pars Insulam Rheam repetiit, regia verò classis, eò loci, vbi pugnatum erat, anchoras iecit, accensis luminibus Prætoriarum nauium in puppe, ad quæ errantia, & sparsa victoriæ studio per tenebras nauigia confugerent. Absumpta morte II. M. hostium, X. naues profundo datæ. Primâ luce, nauis, quæ Rupellanam classem vento atque æstu abrepta dereliquerat, dum repetit amissam, fulmineis machinis dissoluta, & fracta: reliquæ, quæ infra oppidum S. Martini in portu Rheæ Insulæ latitabant, ad pugnam prouocatæ, cùm nostris viribus impares essent, per Guittonem Rupellæ Amiralium, à Duce Guisio pacem supplices petiêre, quà impetratâ, ante Regiam classem tardè cursum molientes, & innocuo tonitru machinarum

Marginal notes:
1 De S Luc. & Razilly
2 De Ré.
3 Argenton.
ANN. 1622.
4 Rié.
5 Soubize.
16. IVLII 1625.
6 Boësse.
7 De Ioigny.
8 Gallions & Pataches.
* La fosse de l'Oye.

machinarum, victores salutantes, demissis tentoriis & signis, intra Rupellæ portum sese receperunt. Videbatur pax permansura, cùm Subisius ex improuiso Insulam Rheam, seu mauis Reorum, inuasit, mox & * Blaueti portum (qui hodie, quòd à Rege Christianissimo reparatus, Ludouici appellatur) cum nauigiis vi. quæ sine defensore erant, per incuriam pacis. Hinc eodem impetu vrbem occupat, difficilior arcis expugnatio fuit, auxiliariis copiis ad eius tuitionem aduolantibus, sub imperio Ducis * Vindocinensis, qui non modò Subisium ab obsidione arcis, sed & ab ipsâ vrbis defensione temperare, & sese intra naues recipere, transportato milite, coëgit. Sed fluctus æstu remisso non crescebant, vnde naues retentæ, vt immobiles, machinis in aggere locatis ad scopum patebant, quarum fulminibus discussæ quatuor, inhabiles ad motum & fugam fuère, vbi verò sese ex alto æstus incitauit, ceteræ elapsæ, duriori tamen casui seruatæ. Nam postquam Subisio accessit Rupella, classémque suam rebellanti toties submisit, xi. Gallorum mercatorum nauibus deprædatis, ripis Garumnæ vastatis, * Medocóque, Medulorum oppido occupato, irati Galli, qui pro Rege pugnabant, omittere quæsita, eúmque pluribus trucidatis, naues repetere coëgerunt, prędámque continenti ereptam, in Insulam Rheam importare, cuius littora portúsque terrestri naualíque custodiâ rebelles tuebantur. At, ô cælum! quàm difficile est subditis obstare Regi toties lęso? Subsidium nauale à Batauis Rex acceperat, cui * Halstainus imperabat, iunctáque classis, L. actuariis constabat, expectabatúrque Henricus Mommorancius Galliarum Amiralius, dux totius maritimi apparatus: cùm Subisius xxxix. nauigiis vectus, primam post prætoriam Batauorum nauim iniecto igne concremauit. Vt verò Mommorancius classi se dedit, ciúsque imperium à compositis audiri cepit, totis viribus ad expugnationem Rheæ Insulæ itum est. Sparsum cadaueribus solum, Anseris fossa cruentata rebelli sanguine, vexilla atque arma ipsa à fugientibus omissa, vel reiecta: & paratâ cymbâ gladio ereptus Subisius, vix saluus in *Vliarim Insulam tranauit, in quam aliquot naues, post longam pugnam, quam nox diremit, inuectæ sunt, ix. in feruore prælij amissis, duabus etiam aliis ab æstu derelictis: quarum vna ægrè capta, altera cum victis & victoribus puluere sulphureo incenso, in flammas abire iussa, propagatúmque in iv. Regias incendium, terrore omnia miscuit. Reddita inde Insula Rhea, solutúmq; ob victoriam Deo votum. Tum in authoritate erat, ingentis Heros animi Hermandus Ioan. Plessæus, sub Illust^{mi} Card. Richelęi nomine multoties legendus; seruauerũt eum fata, vt seruaret Galliã, & sopitam auorum nostrorum gloriam vltra pristinum splendorẽ portaret. Non erat alius, qui prudentiori mixtura artes pacis inse-

ANN. 1625.

* *Blabiam vult nominatum in Notitia, Paulus Merula. Cosmograph. part. 2. lib. 3.*

* *De Vendosme.*

* *Medoc.*

* *Halstein.*

* *Oleron.*

Nummus extat argenteus huius victoria monumentũ, Ludouicus XIII. armatus cum hasta columna rostrata superstans. Circa ista littera, fusa classe rebellium.

rerer artibus belli: iámque fatum Mommoranciis imminebat, assuetis vincere, & imperare pelago, quod oportebat commerciis seruire. Extinctum in Henrico Mommorancio nomen, authoritas, & dignitas Amiralatus, belláque & commercia cum imperio vtriusque maris prudentiæ & regimini vnius Richelæi commissa, sub titulo Magni Magistri, Ducis & Præfecti generalis Nauigationum commerciorúmque Gallicorum, grandi pecunia Duce Mommorancio, vt hunc magistratum abdicaret, remunerato. Quàm benè hoc factum sit, quidquid reliqui est in hoc Capite, & quod in sequenti dicemus, docebit: vbi duo addidero. Primum, Amiralatus notam in Amiraliorum insignibus fuisse, anchoras duas, aut totidem remos. Alterum, sedem iurisdictionis Amiralatus in Tabulà marmoreâ Parisiensi fuisse, cuius appellationes ad Senatum Parisiensem deuoluebantur, nec ius habuisse Amiralios, inter Præsides & Senatores altis in sedibus, in quibus iudicia dantur, consistendi. Variè porrò eosdem, pro arbitrio Regum, in generalibus Regni Comitiis sedisse, nūc [1] vltimos omnium magistratuum Curialium, siue Coronæ, vt dicimus: nunc [2] ante Tribunum Scoticæ custodiæ, aliquando etiam [3] ante Magnum Equisonem, nec ante magistratum gessisse, [4] quàm sacramentum Senatui Parisiensi præstitissent. Hactenus de Amiralus, nunc ad ea quæ sub administratione Richelæi littorum & commerciorum Pręfecti gesta sunt, succincta narratio descendat. Pulsus Rheâ insulâ Subisius, Burdigalæ minitabatur incendium, cuncta obuia, seu fluctu Garumnæ in medio reperta, seu eiusdem fluminis ripis stantia solitudine & necibus implebat, quem coniuratæ sequebantur cxx. Anglorum naues, præfecto * Bukingamæ Duce, quibus Insulam Rheam, oppidáque & arces, quæ in ea sunt, oppugnaret. Vix accesserant ad littus, cum scaphæ, cimbæque ad puppes religatæ, crebro milite complentur, nostris repugnantibus, vada subeunt, eiiciúntque armatos in terram, quos dispositæ longo ordine tormentariæ machinæ de classe tutabantur: vnde nostris clades, sed ea non inulta, pari penè vtrimquè cæsorum numero. Vt ad terram inuectus hostilis exercitus stetit in armis, insulani terrore perculsi, oppidum S. Martini proximantibus, paratísque ad obsidionem tradiderunt, arcem Toiras, Anglis Hispanísque nomen exitiale, cum militari præsidio defendebat, is ne commeatu & milite subsidiario excluderetur, exiguum sinum, qui ante arcem erat, erecto hinc & inde aggere tormentis muniuit: si annonariæ, vel auxiliares cimbæ sibi aduentarent, refugium. Tertia Luna recurrebat, nec vllus subsidij expectati nuncius veniebat, tres milites iussi natatu continentem petere, vt Regias turmas monerent, in quo rerum statu arx esset, quæ tunc annonâ & milite laborabat. Primum anhelantem, & itinere fessum,

1626. (margin, beside "tas, & dignitas Amiralatus")

[1] Les derniers de tous les officiers de la Couronne.
[2] Deuant le Capitaine des gardes Escossoise.
[3] Deuant le grand Escuyer.
[4] Auant qu'ils eussent presté serment à la Cour.

ANN. 1627. (margin, beside "cta obuia")

* Duc de Bukingham.

fessum, vndæ ceperunt; alterum, excubantes ad vigilias Anglorum naues: tertius, cui nomen * Petræus, Vasco, vitatis maritimis hostium custodiis, toto corpore, quoties vrgebatur, in fluctus immisso, tandem stetit saluus in littore, exposuítque, admissus ante * Angulismensem Ducem, qui terrestri exercitui imperabat, quantùm expediret citissimè laborantibus auxiliari. Ægrè se miles obsessus sustinebat, deditioni proximus, cùm cimbæ aliquot Balinæi ductu, quæ annonam ferebant, fractis hostium repagulis, aut euitatis, aliæque, Marcilaco duce, ante arcem appulére, istas non multò post Richelæi vigilantiâ subsequutæ sunt XXXV. quarum XXVII. de nocte ad obsessos traiecerunt, reliquæ, vel in hostium potestatem venerunt, vel reflatu, vnde soluerant, redire coactæ. Hęc circa annonam. Ceterum auxiliaris exercitus, Rege ipso de continentis littore cūcta disponente, expectabatur. Aliam quoque arcem in eadem insulâ nostri tutabantur, Pratensem appellant, incuriâ hostis, adiri facilior, huc legio missa, erecto intentóque ad omne subsidium Richelæo, triduóque post aliæ tres, cum equitum aliquot turmis * Schombergei Marescali ductu. Nec mora, datum pugnæ signum, hostis inter ęstuaria confossus, impeditus limo: pars ad Anseris fossam trucidata, aut vndis immersa, reliqui per pontem, qui Rheam insulam ab Anseris Insulà diuidebat, natatu euasère, conscensísque nauibus, diu salo fluctuante iactati, cum Bukinghamiæ Duce tandem Angliam mœsti conspexerunt. Neque nostri sine classe erant, Guisio rectore, sed illa particulari Supremi Numinis beneficio, cui aduersùs Anglos necessaria non videbatur, ad oppugnationem Rupellæ integra seruata est: precursorium huius agmen XII. actuariarum erat, * Naillio Prefecto, quod in aditu Rupellani portus stetit: mediam aciem ipse Richelæus Pretoriâ in naui regebat, explausu læto bombardarum exceptus, nec longè hostis Anglus erat, cum naufragiis LI. qui ne obsessis suppetias ferret, néve Rupellani exirent vrbe, fossâ & aggere quà terra erat, claudebatur: quà mare, saxis muralibus, roboreis truncis clauis ferreis in candelabrorum speciem confixis, supráque aquas prominentibus: & aliæ quoque trabes ferreis cathenis reuinctæ fluitabant, primum, tentaturis in vrbem iter, obstaculum. Obrutæ postremò naues soliditatem crassioris muri faciebant, lapidibus impactis & calce arenáq; firmatis, repletæ, quà ad vrbem accedebat Oceani crescentis ęstus, spatio relicto furenti, vt repagula consisterent, feruente pelago, & & obiectis angustiis irato. Crebræ eruptiones primò ab obsessis, terrâ maríque factæ, cùm dimouere repagula tentarent, & ab opere auertere artifices, quibus Pompeius Targon imperabat: Guisio ad eorum tutelam cum XXXI. nauibus in anchoris consistente, & sępè temerarios ad suos portus compellente. Contra, ad

La Pierré.

* *Le Duc d'Angoulesme.*

* *De Schomberg.*

Istius victoria typus extat in numo aureo, in quo diuersæ classes per mare dispersæ videntur. In tumulo vero ad littus congeries armorum, ad basim columnæ rostratæ, cui statua regis insidet cum hoc titulo: Victis, fusis, fugatis terrà marique Anglis. 1627.

* *De Nailly.*

ANN. 1628.

Horum Operum typus in aureo numo, cum istis inscriptionibus: Contracta pisces æquora sentiunt. Claudo, sed vt reseram.

* Coreille. ad * Corillij promontorium Angli suis in nauibus latitabant, æquinoctium Autumnale expectantes, quo altius inuectum mare, supráque lapideum aggerem elatum, annonarias cimbas obsessis transueheret. Sed vna omninò de tot paratis lembis, quà ruptus agger admittebat pelagus, in vrbem transmissa est. Hinc desperatio salutaris auxilij, reditúsque in Britanniam. Stabant enim in Rupellano sinu minora nauigia XL. cum triremibus XV. si portu rebelles exirent, castigamentum audaciæ. Supra ad mare saxeus agger, anchoris simul religatæ naues, trunci arborum infixi pelago, transuersalibus trabibus supra fluctus connexi, malíque nauibus detracti, ferreis cathenis deuincti, fluitantes. Tum versùs altum, pręsidium aduersùs Anglorum molimina, phaseli LX. actuariæ & onerariæ XLV. triremes XIIX. Supremus Rupellanis dies imminebat, cùm tertiò Anglica classis, CXL. nauigiorum, circa Vliaris Insulam apparuit. Primum agmen Subisius ducebat, sequebantur fimo completæ naues tres, quæ iniecto igne fumum spargere debebant, proptèr quas & incendiariæ x. erant, iuxtáq; annonaria classis, quæ nostris extinguendo igni occupatis, & caligine fumi obcęcatis, per canalis relicti angustias, vitam, & salutem miseris rebellibus exportatura erat, aciésque, quam * Ambitij Comes ductabat: iter per claustra & repagula aperire, simúlque obstantia quæque per tenebras euertere, nostrósque, inter designatos tumultus trepidantes, vrgere & perdere. Vix in conspectu classes erant, cùm * Valenceus Melitensis eques, idémque naualis exercitus pro Rege ductor, tonitru machinarum occurrentes excepit Anglos: quod postquam per triduum variâ clade continuatum est, hostísque subsidio peruicacibus missus, conserere manum non auderet, ad stratagemata, atque artes intentus, vt elusas vidit, obturatúmque ad vrbem iter, nullo conatu aperiri posse, reuulsis anchoris in Angliam, vnde venerat: rediit: sed non qualis quantúsque venerat, erumpentibus ventis disiectus, & lacer, fugæque ignominiâ mœstus, relictis ad supplicium & pœnitentiam Rupellanis, quos statìm necessitas ad deditionem compulit: miserante Principe, vita petentibus donata, muri diruti, euersa propugnacula, hodiéque vicus est, quæ nuper inter vrbes alleuabat superbum caput. Monumentum historiæ, sequens titulus habet:

* Le Comte d'Ambic.

* Valencé.

Fusis terrâ marique Anglis. Fractis Sectariorum partibus. Victâ subditorum rebellantium peruicaciâ. Vero veri DEI cultu restituto. Oceano compedibus vincto. Rupellâ in deditionem acceptâ: dubium, maiori clementia an fortitudinis exemplo. Regibus ac Principibus multis frustrà coniurantibus: victor

exercitus,

exercitus, DEO OPT. MAX. ac LVDOVICO XIII. Galliarum & Nauarræ Regi Inuictissimo, Piissimo, Iustissimo, Gloriosissimo, semperque triumphanti, hoc monimentum sacrauit. DEO Gloria, Principi Decus, hostibus terror, subditis exemplum.

Additum & in memoriam Richelæi, cuius virtute & prudentiâ bellatum erat, elogium breue, sed nobile:

Anglis debellatis. Neptuno vincula pati iusso, & coacto. Mare nautis. Rupellam Regi. Quietem, opes, concordiam, pacemque Galliæ RICHELÆVS Reddidit. GALLIA RICHELÆO Pelagi hostiúmque domitori, obsequium, & vota æterna.

Hinc præcipua Regis & Richelæi cura ad mare conuersa. Tres classes vno tempore paratæ: vna, quæ Oceani littus, quacunque Gallia protenditur seruaret. Altera, quæ Septimaniæ Prouinciæque oris excubaret: vtraque contra hostes munimen, si auderent bellum: parata incursio, si vellemus. Tertia classis in Aquitanico littore constituta, deuehundis quotannis in Canadam Coloniis, mercibúsque, nostri, & alieni Orbis preciosioribus quibusque in Galliam deportandis. Hæc deprimendæ Austriacorum potentiæ, & pelagi imperio minuendo constituta, incitamẽtum audaciæ fuit. Dux Ferrandinæ cum Marchione Sanctæ Crucis, coadunatis triremibus XXII. onerariis V. biremibus & phazelis aliquot, Ibericis terris relictis, auris vsus prosperis, vltimas Imperij nostri Insulas, quæ Italiam spectant, Leronem & Lerinum, quæ nunc Sanctæ Margaritæ, & Sancti Honorati nominibus illustrantur, agressus, secundo ab incursu die cepit. Natiua solitudine & religione tutæ putabantur: vetus monachorum domicilium, qui quondam populorum frequentiam fugiebant, nuper ingens belli area, nunc prophanatæ frenum Liguriæ, commerciisque Hispaniæ cum Italia impedimentum. Desertas Ferrandinæ Dux milite impleuit, fossísque & propugnaculis solidauit. Vnde nostris spes amplæ victoriæ, quò intutius erat circumuallatos agredi. Tam gloriosa messis Henrico Lotharingo * Arcurtij Comiti demandata est, per pericula iamdudum amanti clarescere. E Rupella soluit cum classe XLII. nauium, cui additus * Surdisius Burdegalensis Archiepiscopus, ingentis animi vir, & manu promptus. Herculeo freto transmisso, tanta classis XXIV. Triremibus adaucta, quas * Poncurlaius Præfectus maris Mediterranei ducebat.

ANN. 1635.

AN. 1636.

*Le Comte d'Arcourt.

* De Sourdis.

* Ponscourlay.

cebat. Nauale robur Hispaniæ, Siciliæ, Neapolis, & Florentiæ sub
* Cap de Morgues. eodem Ferrandinæ Duce ad * Herculis Monœci promontorium
erat. Concurritur, nec mora, eluso primo hostium impetu, terebratísque eorum precipuis nauigiis, spes omnis salutis in fugam
versa est. Insequimur, sed nocte conspectum hostium eripiente,
ANN. 1637. placuit Arcurtio victoriam nostram augere vastatione Sardiniæ.
* nunc Oristan. Intrat Insulam * Arboreámque vrbem munitam expugnat. Eodem ardore Lerone petitâ, machinis Hispanicis frustrà mugientibus, propugnacula duo solo adequata, Frontini scilicet, & Montis-regalis. Primus de prora in arenam dissiluit exerto gladio
Comes Arcurtij, qui densioribus globis demessis, trepidantes terga vertere coëgit, seséque in propugnaculum Regale concludere.
* Miguel Peyres a Goa. Imperabat contrariis agminibus * Michael Peyresus à Goa,
hic diffisus loco, quamuis fortissimo, cum nostris pepigit, vt sibi
suísque saluis in proximam Italiam migrare liceret, quod cùm obtinuisset, postera die sub eadem conditione Lerinum in ditionem
nostram rediit, primo congressu, victo Ioanne Tomayo, Insulæ
* Les Isles d'Yeres. huic præposito. Ibi militari statione relicta, * Stœcades nostri
petunt, consumptísque aliquot diebus reparandæ classi, nauigia
ANN. 1638. omnia, quæ remis agebantur, Poncurlaio Triremium Prefecto
concessa sunt: velifera verò Comiti Arcurtio conseruationi Insularum & littoris. Nunciatum erat, magnificam classem ad supplementum Italici exercitus ab Iberia in Italiam nauigare. Soluit
è Villafranca Poncurlaius, in quam eum tempestas egerat, occurrit hosti, par vtrinquè triremium numerus, par ordo, equalia omnia. Pugnatum est in ipso Genuæ conspectu. Pretoria Gallica
rostris impactis Pretoriæ Siculæ infixa, post dubiam pugnam victrix tandem euasit, Siculis CCCLXX. cum duce eorum * Roderico Valasquesio morti datis. Vix meliore fortunâ reliquæ aduersariorum triremes pugnauerunt. Captæ VI. reliquæ Genuensem
portum pro azylo habuerût. Cesa hostium II.M. captiui DCCCC.
inter quos magni nominis nauarchæ XII. E nostris triremes III.
desideratæ, viri verò nobilitate insignes C. intermiscente, vt solet,
Fortunâ cupressum lauru. Sic Insulis Lerone & Lerino, quas hostilis labor incredili arte & diligentiâ muniuerat, Hispanis classibus attritis, victis, fugatis, Prouincialibus * Septimaniísque quies
data est, durátque inconcussa. Vtinam & sub Imperio nostro
maneret, quod Henrici Condæi primi Galliarum Principis virtus
Hispaniæ nuper corraserat, cessaret omnis in aliquorum perfidiam obiurgatio. Hic debellatis copiis, quæ aditum in * Cantabriam tutabantur, transmisso * Nauillione fluuio, Amanum
portus, fugatis, qui restiterant, occupauerat, quódque vltra fidem
est, integram classem in anchoris stantem, sine vllis nauigiis, remige, & nautâ ceperat (ingens ibi gaza, Galliones IX. omnis generis

* Rodrigue de Valasquez.

* Ceux du bas Languedoc.

* La Biscaye.

* Hodie, Behobie. Amanum verò Portus, Le Passage.

neris nauigiorum infinitus propè numerus; annonæ, machinarum, & ſupellectilis nauticæ naualíſque, quantùm vix dici queat) obſeſsámque * Flauiobrigam ad extrema compulerat. Cùm & ex aliâ parte Burdegalenſis Archiepiſcopus Cantabricum mare XXXIV. nauibus teneret, totúmque littus Iberiæ, quod Oceano pulſatur, nominis ſui, & recentis victoriæ famâ, terrore compleret. Nam & in ipſo Cantari portu, eo pugnandi ardore proceſſerat, vt penè inter ipſa, quæ in hoſtilem claſſem intulerat incendia, conſumptus fuerit. III.M.Hiſpanorum ſelectioris militiæ ceciderant. Incenſi Galliones XIV. Phazelli III. lintres ipſi & minora nauigia, quæ paxillis, aut ferreis anulis oppido alligata erãt, cum parte oppidi conflagrauerãt, prętterea Flauiobrigæ muri tormentis noſtris diſiecti, nemine propugnante, ſolitarij iacebant; non audacia militi noſtro deerat; ſed obſequium & concordia. Hinc hoſti animus rediit, nobis metus; quod momento quæſiueramus, momento amiſſum, mutatáque fortunâ, victi, qui modò victores eramus. At non ita Marchioni Breſço nuper ceſſit, qui claſſi præpoſitus, quæ Oceano excubat, cum nauibus XXI. circa Gaditanum fretum excurrens, Anglicana naue, barbaros piratas fugiente, receptà, non auſis ſubſequi, qui ante perſequebantur, cùm à Nauclairo eius intellexiſſet, Hiſpanicam claſſem XXXVI. nauigiorum, inter quæ galiones Regij XII. in Occidentalem Indiam vela facturam, medio * Gadiræ in portu tempeſtatem ſuſtinere, quamuis impar numero, egredientem tamen, & altum capeſſentem, agreſſus, ipſe Prætoriam hoſtium nauim fundo merſit, galiones IV. per lembos incendiarios combuſſit, obſcuráque in nocte ſequutus ignes, quos vt tota claſſis coiret, & ſuccurreretur mutilis nauibus, fugientes excitauerant, cùm caducas naues abſorberet mare, gallicam humanitatem, inter bellorum, & trucis Elementi furias ſeruauit, explicatis lembis, ſuſceptíſque illis, qui nando morti obluctabantur. Dedit; & veſtes nudis (inter quos nepos fuit Ducis Maquedæ, Hiſpaniæ Amiralij) vitam palantibus, libertatem captiuis: quos in Anglicam nauem tranſmiſſos, remiſit ad ſuos, tot beneficiis obligatos, iuſſóſque vrbanitatis Gallicæ meminiſci. Reliquiæ claſſis Hiſpanicæ, malis, velíſque, & gubernaculis amiſſis; militibus verò MD. ferro, fluctibus, igne conſumptis, in portum, vnde ſoluerant, ſeſe recepêre, & nunc omiſſa nauigandi in Indiam Occidentalem deliberatione, ſalui vota Superis ſoluunt, quibus ſe inter pericula obſtrinxerant. Iámque per partes quod olim aut amicum, aut ſubditum Gallis veteribus fuit, reliquâ Hiſpaniâ nutante, ad nos venit. Portugalliam, Gallis fundatoribus lætam, quæ & portio eſt antiquæ Celtiberiæ, ſic vocatæ, quia illam olim Celtæ Iberis mixti habitauerint, excuſſo Caſtellanæ ſeruitutis iugo, nobis ſociam & amicam fecit Ioannes IV.

* Fontarabie.

ANN. 1640.

* Calib.

auito Regno restitutus, cui præter Portugalliam Africæ littora, quà Atlantico Æthiopicóque mari quatiuntur, cum portubus, arcibus, atque vrbibus accessêre. Venit & in eiusdem obsequium obuersa Europæ America, Indiáque Orientalis, cum vicinis Insulis, & nunc Ioannes ille, Philippo IV. maior, libertatem, quam sibi suísque comparauit armis & virtute tutatur. Sic antiqua illa Celtarum sedes, & quasi filia Portugallia, in extremis Hispaniarum ad Oceanum sita, post tot sæcula, in matris veluti sinus & oscula rediit, multò quàm olim superbior & ditior, Asiatico Mollucóque aromate fragrans, Orientis vnionibus lapillísque ornata, Africano auro argentóque diues, cum Rege iam suo repubescēs, manicis, compedibúsque ferreis, in armillas aureas gemmatásque commutatis. Quid Laletonia? quæ tota atque integra, suis bonis contenta, & qualis olim nostra fuerat, ad nos hodie concordi totius gentis consensu venit. Ottogerius Catalo Gallus, à Pipino Galliæ Rege, Aquitaniæ Prouinciæ Prępositus, Mauris Tarraconensi Hispaniâ, post varias strages, pulsis, meruit illi suum nomen ascribere, nostrísque sceptris eam adiungere. Pipino mortuo, Carolus Magnus in Tarraconensi Prouincia IX. Comites, qui Potestates dicebantur, Vicecomites totidem constituit. Comitum præcipuus fuit Barcinonensis, cuius titulum Ludouicus Pius, Caroli Magni Imp. filius assumpsit, gubernatorémque suo nomine stabiliuit, Gofredum, siue Grifeum, cuius cognomen erat Aria. Ariæ successit Grifeus Pilus, eius filius, cui dictus Ludouicus, Barcinonensem Comitatum, cum Rossilione, & Cerretano Principatu in feudum reliquit. Post hos & alij multi Franciæ Feudatarij, inter quos Bera, ob rebellionem Cataloniæ Comitatu excidit, à Ludouico Balbo actus in exilium. Priuilegia vrbium, atque Ecclesiarum per totam Cataloniam confirmauit, atque auxit Lotharius Galliarum Rex, Aragoniâ in Regnum erectâ, additóque illi Cataloniæ Comitatu, Raimundus Berengarius sacramentum fidelitatis ob Cataloniæ Comitatum Ludouico VI. Galliarum Regi præstitit: durauítque hæc pręstatio clientelaris sacramenti ad Alphonsum vsque Aragonum Regem, qui illud non modò Regibus nostris denegauit, sed & vetuit, ne deinceps Catalonensis Comitatus Notarij (quod facere antea solebant) acta, & contractus, anno in Galliis Regnantium auspicarentur, sed ab anno incarnationis Christi. Lege autem Feudorum cauetur, vt qui domino feudum negat, feudo priuetur: nec subditi rebellis in Principem pręscriptio valet, ad exemplum census, qui nullo temporis lapsis præscribitur. Quæ igitur nostri dominij fuit Catalonia, & qualis eam olim Carolus Magnus * *Subegit, à montis Pyrenei iugo, vsque ad Iberum amnem, qui Hispaniæ agros secans, infra Tortosæ vrbis mœnia Balearico mari miscetur*; iterum ad nos venit,

Transpyrenea

An. Sal. 714.
L. Marineus de reb. Hisp. memorabil. lib. 9.

Bellaforesta in vita Caroli Magni: & cum eo Cassaneus lib. de inquisitione iurium Regis & coronæ Franciæ. Bernardum primū Cataloniæ Principem constitutum à Carolo Magno aiunt: & post Godefredum Arianum, à Carolo Grosso Godefredum Pilosum eundem Comitatum in feudum accepisse

Ann. 885.

Ann. 985.

Ann. 1181.
Hispan. histor. l. 10. Num. 18.
L. competit. de præscript. vig. vel quad. an. Bodin. Reip. l. 1. Consuetudo Parisiens. articul. 124.
* *Verba sunt Eginarti.*

Transpyrenea Prouincia, cúmque ea pars Balearici maris, Iberúsque fluuius, qui nomen Iberiæ fecit, patribus olim nostris Celtis habitatus, nunc Gallicus factus, excusso Hispanicæ dominationis iugo. Cispyrenea verò illa Galliæ pars, quæ Ruscinonensem, siue Rossilionensem Comitatum continet, quam prisci Cosmographi, ipsíque Hispani historici in Narbonensi Galliâ collocant, eumdémq; Ruscinonis & Galliæ finem * Templum Veneris cum portu faciunt, primùm à Principe Condæo armis tẽtata, Salsulis captis, mox amissis, Caneto oppido, Helene Prouinciæ eius Metropoli, & pluribus castellis circum occupatis, præsidiísque ad fauces Pyreneorum collocatis, vt nobis securus in Cataloniam aditus, intutus hostibus esset, tota tandem, atque integra seruire coacta, & victoris imperium pati, auspiciis Ludouici XIII. Gallorum Regis, consilio Eminentissimi Cardinalis Richelæi, virtute Bresæi, Chombertij & Milleraij Ducum, a quibus primùm * Illiberis cum portu & fluuio ad deditionem compulsa, † Amorei & Saracenorum posteris eodem in loco, quo patres eorum sub Theodorico II. Galliarum Rege quondam ceciderant, oppressis. Ruscinas verò, siue Ruscino, quæ vrbs hodie Perpinianum cum viciná regione, pro Pyrepiniano, id est, conflagrationis, siue incendij ostio, dicitur, vt prima olim ignem à pastoribus Pyreneis saltibus immissum sensit, sic vltima extremam famem, qualem ipsi olim Saguntini non tulerunt, memorabile, seu fidei in suum Principem, seu contumaciæ exemplum. Et ista quidem à Philippo III. Christianissimo Rege, Ann. MCCLXXXV. capta, à Philippo VI. cum toto Comitatu ære priuato Principis à Maioricæ Rege empta & recepta olim fuit. In cuius rei memoriam sequens monumentum cusum est. In quo matrona stans ante aras, Comitis coronam dicto Philippo Regi offert, cuius Prouinciæ sit, circumscriptio ostendit: ROSSILIONIS COMITATV GALLICIS TITVLIS ACCEDENTE. Infra exargam istud legitur: FRVGALITAS. Nempe quòd Principis illius re priuatâ, siue sacri patrimonij parcimoniâ, vt iam dixi, emptus fuerit ille Comitatus, cum vrbe Perpiniano: quæ ab Aurelianensi Duce, qui postea Henrici Secundi nomine nobis imperauit sub Francisco Primo cum exercitu XLIV. M. hominum frustra obsessa, hoc demum anno cum Salsulis imperium nostrum accepit, inexpugnabilis antea credita, atque omnibus rebus ad sustinendam obsidionem super ceteras Europæ vrbes instructissima, gemino sociorum exercitu à terrâ & mari miseræ nequidquam auxiliari conante; illum enim Motæus Marescalus pluribus cladibus affectum longè in Aragoniam repulit: hunc verò centum longis onerariísque nauibus inclusum Bresæus Marchio ingentis spei

Olim inter Templum Veneris & ostia Iberi, Indigetes, & Laetani qui alij, Laletani & Laletoni dicuntur. Strabo, Mela, Ptolomaus. Alphonsus à Carthagena. Franciscus Tarapha. L. Marineus de reb. Hispan. memor. lib. 3. cap. pen.

* *hodie* Port Vendre.

* *Colioure.*

† *Extat nummus elegans Francia Metallica fol. 4. cusus in memoriã victoria à Carolo Martello sub Theodorico II. ad ripas Illiberis, qui alias Illeris, & Illibyris, reportata. In quo fluuij illius Deus vrna innixus inter iuncos & trophaea videtur, cum hac inscriptione :* Amoreo & Saracenis ad Illyberim deletis.

πῦρ ignẽ, πινύσσειν, admouere significat. Vide Picardum Celtopedia, lib. 4.

Is nummus extat in Frãcia Metallica.

1642.

iuuenis, toto mari quæſitum, non modò noſtris littoribus arcuit, ſed & Sucronenſi in ſinu parte eius repertâ, cùm ſeruari aliter non poſſet, immiſſo igne eam conſumpſit: reliquum verò claſſis quæ in ipſo Barcinonenſium conſpectu nauigabat, adortus, efferueſcente licet pelago & ventis hoſti fauentibus, totis velis in aduerſam claſſem inuectus eſt, poſt atroci duorum dierum pugnâ, Hiſpanis cedentibus, victoriæ naualis honos penès noſtros fuit, è quibus CCCC. tantum deſiderati, hoſtium verò, vt captiui aſſeruerunt, duo millia. Hinc victor exercitus *Tauroentium ad hyberna receſſit, vnde nunc Niçæam & Villæ-Francæ portus amicos proſpicit, arcémque Herculis Monæci cum portu, quam in fidem noſtram, & tutelam, Grimaldi Principes poſuerunt, veri & legitimi Renieri Grimaldi hæredes, qui Galliæ Amiralius ſub Philippo Pulchro Rege, vt ſupra meminimus, Flandros Hollandóſq; claſſe ſuperauit. Sic paulatim diuulſa de corpore Gallico membra in loca ſua redeunt, & Liguſticum pelagus noſtro mixtum priſcis littoribus oſculatis, gaudet poſt ſæculum tenere patrias oras, ſociiſque vndis amicus interſeri, quibuſcum ſuſurro & murmure colloquitur, excuſatque moras tam tardi reditus. Vellent & ſicut olim, ſic & hodie Arnus *Rubicóque Galli currere, iterúmque certo limite Italiam à Galliâ diſcriminare: & iam gratulatoriam, portantibus eam ventis, Rheno miſerunt, quòd antiquo dominio redditus ſit, Galliæ Germaniæque finium regundorum arbiter, quacunquè ab Alpibus ad Oceanum properat, cognatarum olim inter ſe, & generoſiſſimarum nationum hæreditates & regna ita diuidens, vt vtraſque bellicæ virtutis, artium, literarúmque æmulatione & gloriâ coniungat.

* Tolon.

* *hodie* Piſatello.

* * *

CAPVT

CAPVT OCTAVVM.

Generale collegium mercatorum per Gallias instituitur, ad exoticas merces quærendas & aduehendas. Conditiones institutionis. Recentiores Gallorum nauigationes, prælia, victoriæ, coloniæ, in Africá, vtraque Indiá, & Insulis hactenus incognitis.

NON satis erat Richelæo domesticos motus in perpetuum extinxisse, pacémque, olim semper dubiam, firmauisse. Quærere opes pelago placuit, splendor Regnorum, dum quies est, fulcimentum belli quoties propagandi Imperij cupido erit. Hæ commerciis quæruntur. Igitur auditi mercatores centum, qui societatem ad merces iniuerant, subscriptum eorum libello supplici, cuius præcipuæ conditiones erant: *Societatem hanc priuato sumptu sub vexillo Regio & tutelá Christianissimi Regis classem extructuram, cuius pars* * *Morbihani in portu contineretur, ad tuitionem Armoricani tractus. Vrbem liberam circa eundem portum erecturam, ad securitatem negociantium. Excitaturam, armamentaria, fabricas, naualia, publicásque domos, ad annonam, merces, & prædam, priusquam distribuantur, seruandas. Pomœrium vrbi Regem ex arbitrio daturum, iuráque, priuilegia, & leges. Insulam Tenionem, Suuinionem castellum, vicum Massiliacum, sub dominio Gallicanæ societatis futuros. Collegia ad iuuentutis institutionem, officinas librarias, arcenale ad compactionem nauium, bellicarum machinarum fusionem, & ad fabricam, aliáque eiusmodi permissa, inter quæ & nundinationes censentur. Eandem Societatem, domos, seruandis, & vendundis mercibus per præcipuas Galliæ vrbes habituram. Nullum ius Amiralio, & maritimis magistratibus, in merces Societatis futurum. Jurisdictionem ciuilem & criminalem intra Morbihani pomœria penes dictam Societatem fore, cui ius sigilli apponendi esset ad validitatem mandatorum, quæ ad negociationes, bellum maritimum, classis imperium, apparatúmque spectabunt. Si lis inter socios, vel dissentio orta fuerit, de eá Libellorum Supplicum Magistros sententiam dicturos, à quá appellare licitum fiet ad Regium Consilium, quod Status nuncupatur. Sub Societatis imperio Canadam, siue Nouam Galliam, quæ in Americá est, futuram: sicut Insulas ei adiacentes, & quotquot debellaret populos: Colonias in has terras Insulásve, pro libito deduceret: eá lege, vt quoties Galliarum Regi demortuo, alius succederet, dicta Societas ad nouum Regem coronam auream, testimonium fidei & iurati obsequij, dono mitteret: renouatóque sacramento vetere, permaneret in fide, sub dispositione Generalis commerciorum & nauigationum superintendentis, siue Præpositi*

ANN. 1626.

* *Morbihan.*

 siti

sin Joannis Armandi Plessæi Illustrissimi Cardinalis Richelæi. Quandoquidem hic mentio Canadæ incurrit, scias oportet, hanc Regionem antea à nostris possessam, mox ab Anglis, Scotisque, tandem primis possessoribus restitutam, hoc est, nostris, Razillio duce. Nam cùm excauato & munito Morbihani portu, paucisque domibus in littore constructis, metus esset, ne vrbe facta, murisque, vallo, aggere, & propugnaculis cinctâ, eas vires etiam ab habitatore sumeret, quæ facilè frangi non possent, quoties ciuibus rebellio placuisset, quos immunitas, aliáque priuilegia, ex omni Orbis parte ad incolendum inuitabant, salutare visum prouidentissimo Richelæo, exscindere in ipsis cunabulis supra memoratam Societatem, quæ tuta concesso azilo, allecta immunitate, roborata classe, milite, armis, opibus, dubium relinquebat, an in fide & obsequio permansura esset: vbi arrisisset Fortuna, nouam Remp. in Gallico solo, incertis habitatoribus constituturis. Hinc tutius existimatum est, per Legatos bella gerere, & nouas quærere opes vi, & commercio. Itaque pars magnarum nauium, quæ apud Amstelodamum nuper fabricatæ erant, cum aliquot nauigiis [1] Razillio per Richelæum concessa, quâ ille in oram Acadiæ (Nouæ Franciæ, siue Canadæ, Regio est) appulsus, eiectis portu Regali Scotis, datóque nauigio, quo apud suos redirent, nouis Coloniis Canadam auxit, præsidiáque imposuit arci Sanctæ Mariæ Gratiarum, quæ portui [2] Heuensi protectrix incubat. Ille iam in Americam nauigauerat, & [3] Maragnanam Insulam Meridionalis Americæ, cum [4] Tupinambusiorum Regione Imperio nostro subdiderat. Missi ob id Lutetiam è Tupinambutiis primores, qui fidem iurarent Ludouico XIII. Galliarum Regi Christianissimo. Maragnana Æquatori subiecta est, Brasiliæque proxima, nomen à maximo fluuio sortitur, coloribus ad tincturam ferax. Ibi nostri arcem struxerunt, quam S.Ludouici, portum verò S.Mariæ appellauerunt, de nominibus Iustissimi Regis Ludouici, & Mariæ Medices Augustæ. Lustrata aspersione aquæ benedictæ tota Insula, multi baptismate initiati, iuramentum fidei ab omnibus fixo vexillo Regio expressum. Rei gestæ testimonium numus argenteus, eo tempore cusus est, in quo de prorâ pictæ nauis, Ludouicus quoque pictus, ramum oliuæ paciferæ Mariæ Medices matri prætendit: accipit donum mater in puppi sedens, gubernaculo innixa. Cæruleum ibi vexillum, aureis liliis sparsum, cum hoc titulo, TANTI DVX FOEMINA FACTI: vt indicaretur, Mariâ Mediceâ Gallias administrante, auspiciis amantissimi filij adhuc pupilli, Maragnanam, siue Maragnaniam Insulam Imperio nostro additam, receptis in obsequio Insulanis, & coloniâ Gallicâ

[1] *Razilly.*
8. SEPT. ANNO 1632.

[2] *De la Heue.*
[3] *Maragnan.*

[4] *Tonpinambous.*
ANN. 1609. & 1612.

Gallicâ eodẽ transmissa. * Marocci Imp. idémq; Rex Fessę, Muleyus Bonmarguaa Abdulmalica, interrupto fœdere, quod olim cum Fessæ Regibus & nostrâ gente intercedebat, per eundem Razillium, cui Chalardus iunctus erat, sub imperio Illustrissimi Cardinalis Richelæi, expugnato in Africâ ad Oceanum Salæ portu, vrbe captâ, castello obsesso, penéque ad deditionem compulso, coactus est, nostras naues, olim à piratis Fessæ & Marocci interceptas, restituere, captiuos reddere, fœdus omissum renouare, amicitiam oblatam accipere, exoptatámque sibi fateri, Africæ portus nostris aperire, liberum iter præstare negociatoribus, polliceri opem laborantibus, aut oppressis, annonam præbere, Consulem accipere, cum iisdem priuilegiis, & iurisdictione, quibus Consules nostri per totum Barbariæ & Syriæ tractum vtuntur, Salámque vrbem, vt victam, relinquere, asilum victori. Hæc in Africâ, & Americâ Meridionali; in Septentrionali quid? [1] Boij Picei, populi Galliæ sunt ad Oceanum, vicini Hispanis, omnem Canadensem tractum, Bacaleos nominarunt, quòd hoc genus piscis eorum sermone ita vocitetur, incolis *Apagé*, Gallis *Moriie*. Ibi iam vetera nomina sunt, promontorium Britonum, Brestum, & Rochelayum, quæ Armoricani posuerunt. Ante Canadam, [2] Leryanus, Campseauam, & Arenosam Insulas occupauit, easque sicut & vicinum continens, armentis, gregibúsque, Gallia aduectis, compleuit. Ioannes [3] Verazanus, nauta Florentinus, auspiciis Francisci, huius nominis I. Galliarum Regis, cùm à promontorio Britonum ad Floridam & Virginiam penetrasset, tractúmque illum, DCC. leucarum extensione, Nouam Franciam nominasset, successorem habuit Iacobum Cartierum, qui dictum Britonum promontorium arce impositâ firmauit, peruenítque nauigatione ad [4] Caloris sinum, & Saquenayum. Nicolaus Durandus [5] Villegagnonus cognomine, Melitensis eques, & Amiralij Castillonæi per Armoricas Vicarius, duobus nauigiis cum in Floridam properaret, vi ventorum in Brasiliam pulsus, in ostiis Ganabaræ, [6] Iuniperum nostri dixerunt, in fastigio rupis Colignij (nomen Amiralis fuit, Parisiis postea inter Sectariorum cædes trucidati) arcem construxit, mox à Lusitanis per fraudem captam, necatis, qui defendebant. Paucos ante annos Normanni atque Armoricani easdem plagas subiuerant, noménque fecerant fluuio, S. Francisci; stationi verò, in quâ anchoras fixerant, Portui Regalis: amnem Oreglianum, siue Oreillanum, Amazonum dixerant, Maragnoni, & Platæ antiquis appellationibus relictis. Floridam ab herbidis & floridis locis vocatam, Laudonierus arce, in honorem Caroli IX. Francorum Regis, constitutâ, & Carolinâ appellatâ, nostris, nisi Hispani obstitissent, peruiam fecerat, icto cum barbaris Regibus fœdere. Fortunæ, & bellis ciuilibus imputandum est, quod Marquisius

L'Empereur de Marocque Roy de Fez Muley Boumargua Abdulmalicque.

3. SEPTEMB. ANN. 1630.

Hoc fœdus ab iisdem, Razillio scilicet & Chalardo renouatum est.

AN. 1631.

1 *Basques. Bergeron. in tract. nauig.*

Chauueton. in Florida.

ANN. 1504.

2 *De Lery. Campseau. De Sable.*

ANN. 1518.

3 *Verazano.*

ANN. 1524.

AN. 1534.

4 *Au golfe de la Chaleur, & Saquenay.*

5 *Villegagnon.*

ANN. 1555.

6 *Geneure.*

AN. 1564.

7 Roche-breton. ANN. 1598. Marquisius [7] à Rupe Britannicâ Amiralij Vicarius constitutus, tutandis littoribus, deducendísq; Coloniis, per Canadam, Ochelagam, Arenarum Insulam, Magnam Baïam, Laboratoris Terram, & Norumbegam, nihil dignum famâ egerit. Coloniam Noua Francia accepit, pacatis per Henricum, iam Magnum, intestinis discordiis, [8] Ponsiano duce. Mox in Portu Regali ad ostium Esquillum, oppidum per [9] Pongraueum constructum, [10] Campi Aurati nomine, eodem tempore quo & aliud ad Kebecum ædificatum est, authore [11] Campoplano. Hæc in Americâ nostri: antiquiora sunt, quæ per Canarias, siue Fortunatas Insulas gessimus. Earum apud Plinium & Ptolomæum nomina sunt, Ombrio, Iunonia Maior, Iunonia Minor, Capraria, Niuaria, Canaria, de quâ ceteris hodie appellatio, Aprosite, Heras, Pluitalia, siue Pluuialia, Casperia & Centuria. Si diuersas putaueris Insulas, quod prisci Cosmographi non crediderunt, XI. inuenies, cum hodiernis Cosmographis: apud quos recentiora nomina sunt: Portus Sanctus, Madera, Gomera, Fortauentura, Tenerife, Canaria, Lancelota, Ferri, Graciosa, Palma, & Alegransa. Has omnes, si Canariam Maiorem sustuleris, Ioannes Bethencurtius, è Normanniâ, Galliæ prouinciâ, oriundus, olim sibi subdidit, titulúmque meruit Regis Canariarum. In Pluitaliâ, quæ nunc Lancelota est (à Lanceloto Maloyselo Gallo primo eius occupatore denominata) Rubiconis arcem excitauit. In Caprariâ, quæ nunc Fortauentura dicitur, Ricaroccam & Baltharaysam, cum armamento nautico in portu Gardinso construxit. Tentatâ demum Canariâ Maiore, portúque Teldesio cum vrbe occupato, Castellanorum fraude extinctus est. Non idem honos Francisco Pyrardo Gallo fuit, sed post varios errores, redditus in patriam quietus, plus sceptro valuit, adeò est Vlyssis illud commendatum, & beatum,

ANN. 1604. 1605. 1606.
8 Du Pont.
9 Pontgravé.
10 Champ-doré.
11 Champlein.

Petrus Bontierus, & Ioannes Verrierus histor. Bethencurtij scripserunt.
ANN. 1402.

Scripsit has nauigationes Bergeronus amicus meus.
Ab AN. 1602 ad AN. 1010.
Marcus item Escarbotius histor. Noua Francia composuit.

Fumum de patriis posse videre focis.

Maldiuas cùm naufragus tenuisset, ibi per plures annos mansit, cognouítque XII.M. Insularum, exiguis fretis distinctarum, ab earum præcipuâ, vno nomine, Maldiuas appellari. Istæ, Cambaiæ, quæ in Indiæ Orientalis continenti est, oppositæ, circa littus Mangaloris & Culani flectuntur, donec sub Æquatore positæ, extremo cornu Iauas Insulas respiciant, quà verò Orientem obuersæ salutant, Sumatram. Placet hîc aliquot versus inserere Nicolai Fauerelli amici nostri magno Musarum & studiosorum dolore nuper extincti, in suo Protreptico ad Ludouicum XIII. De fœdere à nostris cum Moschis inito, de asportandis per Moschouiam & mare Balthicum Persiæ & Indiæ mercibus. Item & alio cum Daniæ & Sueciæ Regibus, ob portoria, déque restitutione nouæ Fcanciæ per Scotos & Anglos. Loquitur ad Ludouicum.

ANN. 1629.

--iuratáque

----iuratáque Moscho
Fœdera cum Dano pariter, pariterque Sueco
Pactus, & omne mari terráque meabile tuta
Pace ligans, vtrique facis commercio Mundo.
Quid quòd & Acadiæ portus, magnique sub Arcto,
Amnis inaccessos fontes; immensáque regno
Terrarum spatia & marium tua iura manentum,
Piscosámque plagam, atque ignoto limine tota
Imperium Canade, titulis noua nomina Francis,
Quæ Scotus nuper Gallo, classésque Britannæ
Abstulerant ciui, solo terrore verendi
Nominis; emissæq; ictu trans æquora famæ
Perculsi, ceu fulmineo Iouis impete, cuncta
Restituêre tuis, ac vela dedêre, petitis?

Is multa ibidem addit de fœdere cum Algeriensibus eodem tempore pacto, & alio, anno MDCXXXI. cum Rege Marocci & Salensibus. Quæ quia Poëticè, hoc est, prolixè enarrantur, non referam, compendij amator.

CAPVT NONVM.

Notitia maritimi Gallorum imperij, classes, magistratus classici & nauigiorum. Varia eorum nomina, officia, iura, iurisdictiones, & priuilegia. Leges item nauales & maritimæ.

PRIMVM Amiralij nomen auditum est in Galliis regnante Ludouico VII. Ab eo vsque ad Philippum IV. vnus Amiralius fuit. Creabatur ingruente bello maritimo, quo finito; Præfectura & Imperium eius cessabat. Duo deinde Amiralij vno eodémq; tempore creati, si plura bella imminerent, totidem classium Præfecti nominati, multæque expeditiones classiariæ, & nauales pugnæ per alios, quàm Amiralios, confectæ sunt. Cessante bello, Amiraliorum nomen & officium cessabat. Donec sub Ioanne Rege, is magistratus post bellum etiam continuatus est, nec aliter Amiraliis ereptus, quàm per mortem. Sub Carolo VIII. non duo, aut tres Amiralij vno tempore fuerunt, sed vnus tantùm. Cui aliorum Amiraliorum loco plures socij attributi sunt. In Prouinciâ Seneschalus magnus idémque rector populi Prouincialis, littora, orámq; maritimam tutabatur, postquam etiam Prouinciæ Comitatus ad nostros Reges deuolutus est.

Salmuth, ad c.1. Pancirolli lib. cui tit. Noua reperta, dicit, eum qui sub Augusto Galliis imperabat, in quadam epistolâ, classis Præfectum Admirandum vocatum: è quo aliqui nomen Amiralij deriuant.

Liguriâ, & vtraque Siciliâ ſubactis, Imperante Gallis Ludouico XII. Viceamiralius primùm creatus eſt, cui cura Mediterranei maris, Septimaniæ, Prouinciæ, Liguriæ, Italiæ, Siciliæque tutela commiſſa eſt; claſſe munitus, qua piratas, qua hoſtes littoribus noſtris arceret. Is alio nomine [1] Amiralius Orientis vocatus eſt: Primúſque ad hanc dignitatem venit [2] Pregentius. Poſt hunc Viceamiralij fuerunt, Petrus [3] Nauarræus, & domini Samblacatij, qui Maſſiliæ morabantur, in cuius portu claſſis, cui præerant, ſtationem habebat. Andreas Doria, & Antonius à [4] Rupefucalda iis ſucceſſerunt, [5] triremium Duces, ſiue Generales, & Orientis Amiralij ab hiſtoricis vocati. Hi aliquandò ſeparatam iuriſdictionem habuerunt cum Magno Seneſcalo Prouinciæ, aliquandò etiam coniunctam, cùm ſcilicet idem Orientis Amiralatum, & Magnum Seneſcalatum Prouinciæ obtineret; alioquìn ſuo quiſque iure vſus eſt. Itaut in Prouinciæ littoribus mercium decimas Magnus Seneſcalus haberet, iuriſdictionem in mercatores, nautas, & ſocios nauales: Amiralius verò Orientis eaſdem decimas haberet, in littoribus Liguriæ, & Septimaniæ. Ceterùm, quoniam olim ſub Comitibus Prouinciæ, aliquot etiam annis ſub Regibus noſtris, titulus & poteſtas, Generalis triremium, ſiue Amiralij Orientis, annexa erat officio Magni Seneſcali Prouinciæ, factum eſt, vt diuiſis officiis, & Amiralatu Orientis vni attributo, altero verò ad Magnum Seneſcalatum vocato, vt Magnus Seneſcalus ex antiquo, more, & cõſtitutione nomen etiam Amiralij Orientis retinuerit: quod etiam nuper obſeruatum eſt. Nam cùm Mareſcalus [1] Rezius officio Generalis triremium gaudebat, Princeps tamen Guiſius, quòd Magnus Seneſcalus & rector Prouinciæ eſſet, Generalis triremium vocabatur. Fuerunt autem & alij Amiralij in Galliis vno eodémque tempore, quibus littora vnius Prouinciæ ſpeciatim tradita erãt, præter Amiralium Orientis, ſiue Præfecti triremium, & primi quidẽ, qui Galliæ dicebatur, Imperium & iuriſdictio ad Oceanum extendebatur ab [2] Iccio portu, vſque ad [3] S. Michaëlem à Monte. Poſt hunc Britanniæ Amiralius à Sancto Michaële [4] ad Razum imperium exercebat. Amiralij Aquitaniæ ditioni littora ſubiecta erant, à Razo [5] Boionam vſque. Amiralius ſpecialis Galliæ primas iuriſdictiones exercet apud Morinos, in vrbe Sancti Valerij, aliáque oppida, quæ circa littus ſunt: vndè ad Tabulam marmoream, quæ Pariſiis eſt, appellatur: à Tabulâ porrò marmoreâ, ad Pariſienſem Senatum. Ora quoque maritima cum portubus Normanniæ * tribunalia particularia habet variis in oppidis, litiúmque, quæ ibi iudicantur, appellationes, ad Tabulam marmoream Rothomagenſem, indè ad Senatum deuoluuntur. Soli itaque Normanni, & Morini, Amiralio Galliæ in iis rebus, quæ mare, aut littora, aut naues ſpectant,

1 *Amiral du Leuant.*
2 *Pregent.*
3 *De Nauarre, & les Seigneurs de Samblancat.*
Franciſc. à Bellaforeſta, cap. 29. l. 6. & c. 43. eiuſdem Libri.
4 *De la Rochefoucauld.*
5 *Generaux des Galeres, ou Amiraux du Leuant.*

1 *De Rez.*
Popelinier. in Amiralio.
Bernard. Girard. de ſtatu & ſucceſſ. rer. Galliæ, lib. 4.
2 *Calais.*
3 *S. Michel du Mont.*
4 *Au Raz.*
5 *Bayone.*
6 *Les Sieges particuliers de l'Amirauté en Picardie, ſont à S. Valeri & autres Villes maritimes, dont les appellations ſe releuent à la Table de marbre à Paris.*
* *Sieges particuliers.*

ſpectant, parent, neque alij Amiralij ſub imperio illius ſunt, quod ſpecialiter expreſſum eſt in contractu illo, quo Burdigala, totáque Aquitania ab Angliæ Rege, Carolo VII. conceſſa eſt, ann. Sal. 1453. Vſi hoc priuilegio ſunt Aquitaniæ Amiralij, * Lautrecus, Trimoüillius, & Brionius, quorum vltimus, antequam Amiralius Galliæ eſſet, Amiralius erat Aquitaniæ. Ceterum cùm gubernationi Aquitaniæ per Reges noſtros Henricus & Antonius Nauarræ Reges commiſſi eſſent, expreſſum in litteris inſtitutionis, vt deinceps moderatoribus Aquitanicæ Prouinciæ, eiuſdem quoque Amiralatus cederet. Sic regimini Aquitaniæ Amiralatus annexus eſt, per Franciſcum I. Galliæ Regem ann. Sal. 1528. in fauorem Henrici Nauarræ Regis, durauítque eiuſmodi connexio vſque dum Henricus IV. qui eodem priuilegio vſus fuerat, cum Nauarræ Rex erat, rector & Amiralius Aquitaniæ, ad Imperium noſtrum venit: tunc enim eundem Amiralatum, à præfecturá, ſiue gubernatione diuiſit. Multi in Galliá, qui poſſident terras adiacentes pelago, in iis ius & nomen Amiralatus ſibi vendicant, volúntque cognitionem naufragiorum, & ſpolia naufragorum ad ſe pertinere, ſi quid in poſſeſſiones ſuas fluctus proiecerint: quales ſunt * Domini à Trimoüillà, & Caiexo. Idem ſibi ius Rupellani nuper tribuebant, quo ſe vſos fuiſſe iactant, priuſquam Amiraliorum nomen in Galliis auditum eſſet. Sed hoc iure eos nuſquam vſos conſtat, quandiu in noſtra, vel Anglorum poteſtate fuerunt, ante ann. Sal. MDLXIX. Quo tempore belli Ciuilis licentiâ, in ſuos noſtróſque Reges expeditam in portu ſuo claſſem habuerunt, nauigiorum IX. quæ cymbæ plures comitabantur: Nec propriam modò ſibi claſſem eadem licentià fecerunt, ſed & ei Amiralium præpoſuerunt * Portatum. Is, piratarum more, maria, littoráque infecit. Huic * Soreus in hoc officio ſucceſſit. Hodie verò Rupellani, non modò claſſe, ſed & mœnibus exuti, audaciam miſeriis mutauerunt; nec iam illis naues, aut Amiralij ſunt. Cardinalis Illuſtriſſimi Richelæi virtute, belligeros ſpiritus, & rebellionem poſuerunt. Sub quo maris vtriuſque præfecto, & commerciorum, negociationúmque ductori, Vicarij tantum, & Legati certant, annuo magiſtratu contenti, depoſituri datum imperium ſimul atque ille imperauerit. Seruire primùm ſubditos docuit ad libitum Regis, & iam cepit eſſe temeritas in culpà, & culpam ſupplicium ſequi. Hactenus ſatis ſupérque de Amiraliis. De iis qui ſub imperio illorum minus imperium exercebant, pauca dicenda. Illis Viceamiralius, ſiue Vicarius parebat, curámque per eorum abſentiam, vniuerſæ claſſis habebat. Specialia illi iura, & priuilegia attributa, de quibus infra dicam. Huic, ſi Amiralius præſens non eſſet, * Capitanei, qui alio nomine Proprætores appellari poſſent, ſubiecti fuerunt. Iſti duabus, tribus, vel pluribus

Lautrec, Trimouille, & de Brion.

Les Seigneurs de Trimouille & de Caieux.

Ioan. Freræus hiſt. lib. 10.

Portault, autrement, La Tour.

Sore.

Les Capitaines de la marine d'vne Flotte particuliere.

ribus nauibus, in classe, vel extra classem præpositi, ad piscationem, mercaturam, negociantium tutelam, excursiones, bella, obsidiones, littorum tutamen, militem armatum ad classem ministrabant, iubebántque scribi. * Magistri verò nauium siue exercitores, & domini, naues dabant probè munitas rebus omnibus necessariis ad nauigationem, & pugnam, cum classiariis nauclairis, ministris, qui omnibus seruiunt, qui in naui sunt, gubernatore, remigibus, antimagistro, sociis quatuor, siue contubernalibus naualibus, Quæstore, Scribâ, Naupegis, siue viris classis parandæ, ornãdæ & reficiundæ causâ, qui rimosas naues & aquas acceptantes, constipant & oblinunt, aceribus, clauis trabalibus, stuppis, sero, cerâ, pice, resinâ, & tenuissimis lignis: fabris præterea lignariis, ferrareis, & aliis, telas ad vela, funesque texentibus. His etiam, qui æneis machinis nitrosum sulphureúmque puluerem, æreos, plumbeos, & ferreos orbes globósque, clauos, cathenásque iam fractas ministrant: His quoque, qui cibaria & annonam præbent, distribuúntque per capita, œconomiæ maritimæ periti, qui, ni fallor, in iure Vietarij, & Dietarij nuncupantur. Sub eorumdem dispositione erant, Portisculi, qui remiges, vel incumbere transtris, vel omittere palmas iubent: institores, mercatores, milites tubicines, tympanistritæ, antliaci, siue sentinarij, qui sentinam exhauriebant, excubitores, & anchorarij. Et hæc quidem ad officia & magistratus classicos pertinent in nostrâ Galliâ, nunc ad Leges maritimas naualésque, pro vt singulas è Regum edictis excerpsi, recurro: sunt autem istæ:

** Aux Maistres appartiennent les nauires, aux Bourgeois l'equipage. Ceux cy fournissent les Nautonniers, Matelots, Pages, Gouuerneur, Forçats, Contremaistres, les 4. Compagnons du quartier, le Thresorier, le Greffier, les gens pour le radoub, & entretien des nauires, les Calfateurs, Charpentiers, Ferrailleurs, Tissiers, Cordeurs, Prouiseurs, Auitailleurs, les Espaliers des Galeres, Commis, Marchands, Soldats, Trompettes, Tireurs d'eau par la pompe, Echauguetes, Ietteurs & tireurs d'ancres, Cannoniers, &c.*

Ex edictis ANN. 1517. 1543. 1562. 1584. Argentretius in consuetudines Britanniæ.

VNusquisque nauis vel classis præpositus, nauigationem auspicaturus, se nulli, nisi hosti communi, noxam facturum, iurato.

Ne littore iniussu Amiralij discedito, si quis aliter faxit, publicetur nauis cum omnibus armamentis & mercibus. Ob id breuicula, siue nauigandi symbola ab Amiraliis ante nauigationem impetranda. Pro iis breuiculis solitum precium persoluito mancipibus vectigalium, qui acceptum in fiscum referant.

Neu classem, nisi Amiralij, aut eius locumtenentis iussu extruito. E captiuis singularum nauium duos adducito, è queis intelligatur, an captæ naues, nostrorum, sociorum, vel hostium, piratarúmque sient.

Amiralio, vel Viceamiralio curæ esto, vt nauis, vel clasis, probè armamentis, & annonâ munita siet.

In omnes tum magistros, dominos, milites, nauclairos, & eos, qui officium, aut artem aliquam in classe exercent, Amiralius, aut Viceamiralius ius dicto.

Quod bello quæsitum erit, in acta & rationum libros referatur: è pradâ decimam Amiralius tollat, sua pars cuique militi, vel nauclairo cedito. Decimus quisque captiuorum cum decimâ armamentorum Amiralio tradatur.

Piratæ,

Piratæ, si qui capti sint, capite multantor, horum socij ad triremes damnantor.

*Impensarum, quæ pro transuehendis in patriam captiuis fiunt, quod * ius securitatis vocamus, penes Amiralium cura & emolumentum esto.* *Droict de sauf-conduit.

Præda è conciuibus, vel sociis capta, integre restituatur. Si dolo malo, vi, vel fraude quid captum, aut retentum sit, damnum illatum sarciatur. Plectendi furem, penès Amiralium, aut eius Vicarium ius fasque esto, demptá etiam furi eâ bonorum parte, quæ ad eum è prędâ legitimè pertinebat.

Exploratoriæ, vel bellicæ naues ad mercatorum, piscatorum, vel militum tutelam ab Amiralio conceduntor.

Lites obscuriores, materiæque difficilis, vel rei maximi pretij, maritimi iudices, qui de controuersiis classicorum & rei naualis cognoscunt, ad Amiralium iudicandas transmittant.

Exercitor, omnium, qui naue vehuntur, factum præstato, de iis rebus quæ in nauem transmissæ sunt fideiubeto: naufragium quoque, si culpâ, dolóve eius, vel sociorum naualium fiet, resarcito. Argum. L. 1. & 7. D Nautæ, caupon. & L. qui Prætorio. § 1. D. de rei vindic.

Amiralius per pedaneos iudices, in portubus constitutos, ius dicito, qui appellauerit ante illius tribunal, intra dies quadraginta, expositis appellationis causis, ius poscito.

Pecuniariæ mulctæ sententiis inferiorum iudicum, qui in portubus ius dicunt, illatæ, penès Amiralium sunto. Ex iis verò pecuniariis mulctis, quæ per iudicia eorum, qui primas appellationes in Tabulâ marmoreâ iudicant, infliguntur, mediam partem Amiralius accipiat, reliqua Regi cedito.

Ex iis, quæ bello quæsita sunt, Amiralius decimam vindicet: cetera etiam si libuerit salutis publicæ causâ, soluto, illis ad quos reliquum prędæ pertinet, legitimo pretio, accipiat.

Omnium classium sub Rege, vel Regis auspiciis Amiralius dux esto. De rebus maritimis, vbicunque locorum voluerit, ius dicito. Priuatis aut publicis carceribus, quibus custodia reorum mandatur, pro lubito vtitor.

Huic, domini, qui in suo solo Amiralitatis ius & priuilegia sibi vendicant, in omnibus cedant, próque ratione eius officij crimina & controuersiæ ob bellum nauale, mercaturas, & piscationes, solus Amiralius iudicium exerceto.

Si quis arma, aut merces, clàn, vel iniussu Amiralij aliò transtulerit, pro ratione culpæ mulctatitium pecuniarium, vel capital esto.

Literas mercium inuectarum testatrices nemo dato, nisi is, cui eiusmodi officium ab Amiralio mandatum siet. Qui aliter faxit, pecuniá mulctetur, eáque Amiralio cedat.

Ne quis alius iudex, aut vrbanus, aut rusticus, nisi is, qui specialibus Amiralij literis ad rerum maritimarum cognitionem ordinatus est, & constitutus, de rebus, quæ nauibus deuehuntur, quocunque prætextu iudi-

uium dato, qui secus fecerit, arbitraria pœna esto.

Nauigantes, Amiralij vexillum in classe, aut naui Gallicâ semper habeant.

Regi, & Amiralio tantùm competit veniales literas, portorias, tutelares, & securitatis tribuere: reus esto, quisquis contra iuerit.

Exotica nauis, portum iniussu Amiralij, aut eius Legati ne capito, nisi fortè tempestate, vel ab hoste coacta. Vt primùm quæque portum Gallicum viderit, appellendi ad illum ab Amiralio, aut eius Legato licentiam impetrato, quinam gentium sint, vnde soluerint, qui naue, vel classe vehuntur, quid inter nauigandum offenderint, vel inuiti dicant.

Piratarum incursionibus impediendis, sine symbolo Amiralij nauigare nefas esto, cautionem, qui nauigaturi sunt, præbeant, nulli se nisi hosti nocituros.

Classium omnium ad bella instructarum, vt iam dictum est, Amiralius dux esto, penésque eum armorum, machinarum, nauitarum, remigum, annonæ, armamentorum, præfectorum, stipendiorum, cura esto: ísque in naui, quâ vehitur, solus facem accendat, eiúsque imperio singula administrentur.

Peracto bello, sulphureus puluis reliquus, anchoræ, clypei, aliáque classium munimenta in armamentarium publicum recundantur, aliis bellis vsui futura.

Securitatis symbola harecum piscatoribus, mercatoribúsque Amiralius det. Pro iis ordinarium naulum capiat.

Lites ad rem maritimam pertinentes in acta publica iurisdictionum Amiralatus referantur.

Ter singulis quibusque hebdomadis ius Amiralius Gallis reddat, extraneis verò ex tempore.

Lites prouocatoriæ à portoriis iudicibus, ad Tabulam marmoream, à Tabulâ marmoreâ ad Senatum pro more & consuetudine solita deuoluuntur.

Noui magistratus maritimi, quoties vacatio fuerit, per Amiralium nominantur: próque rei & temporum necessitate delegantur. Proprętores & Procuratores, & Viceamiralij ab eodem nuncupantur.

Oræ maritimæ tutandæ causâ, bello, vel premente, vel imminente, rusticos custodiæ littorum, excubiísque obstrictos, bis in anno conuocare ius esto, pérque oras maritimas armatos collocare, patriæ subsidio, si applicuerit hostis.

In promontoriis, nauigantibus signum detur per fumum de die, per ignem de nocte, rusticósque & oppidanos proximos coërcitione voluntariâ ad excubias cogantur.

Pacis tempore, pro vacatione ab armis & excubiis littorales populi solitum precium Amiralio persoluant.

Litorales autẽ populi censentur, qui extra secundum à mari milliarium non sunt, & isti soli ad excubias & excubiarum ius soluendum cogi possunt.

Naues

Naues onerariæ de nouo fabricatæ, vt primùm mare tetigerunt, tributum Amiralio soluant: ei quoque ex iis rebus, quæ fluctu solæ sine rectore temerè portantur, in terram tempestate eiiciuntur, vndis per machinas eruuntur, tertia pars cedat, tertiam Rex, reliquum repertor, aut is qui eas extraxerit è profundo, habeat. Nisi fortè intra annum, rerum per naufragium amissarum dominus perditum petierit, quo casu solutâ recuperatoribus impensâ & labore, quidquid per tempestates amissum est, is recipito.

Amiralio signa, signiferos, tubicines & fidicines nauigantibus dare fas esto: sulphureum quoque puluerem, clypeos, & lanceas.

Ne qua nauis nisi probè annonâ, armísque & armamentis instructa, ad bellum aut longinquas terras è portu Gallico soluat, Amiralius prouideto. Si mandatum Amiralij ad securitatem nauis pertinens exercitor, aut Legatus neglixerit, óbque eam rem nauis aut perierit, aut capta ab hoste fiet, damnum Exercitor, Legatúsue resarcito, próque ratione damni non solùm æris, sed & corporis pœnæ sunto.

In vnam quoque nauim Amiralio hominem dare licitum esto, qui omnes chartas apud captiuos inuentas, seu rationum libri sint, seu contractus, obligationes, inuentarij, nauigationis diariæ descriptiones, quæve aliud quidpiam contineant, legat acceptas, referátque & reddat Amiralio expeditione finitâ.

Si quis durante nauigatione nauim sociam, vel Gallicam profundo merserit, aquâ nauigantes, mercatores, vel nautas suffocauerit, aliáve morte sustulerit, aut in oras longinquas multos deseruerit, capite multetur.

Qui Gallorum, vel sociorum nauigationem impediuerit, vel tardauerit, damnum illatum per Amiralij iudicium resarcito.

Neu prǽda hosti capta, arcis, doliis, pellibus, & telâ, inclusa reseratur, nisi in littore, Amiralio, aut eius vicem gerente, præsente & iubente: in delinquentes pro ratione delicti pecuniaria, vel capitalis pœna esto.

Decimâ quæ Amiralio competit ex omni prædâ detractâ, quartam prædæ, quæ superest, partem, dominus nauis habeto.

Iuramentum, quod in manus presbyteri in pane, vino, & sale, nautæ, sociique nauales, & milites olim faciebant, quo promittebant, se iudici nullo reuelaturos eos, qui ex prædâ, aurum, argentum, monilia, vniones aliáque preciosa furati essent, abrogatum esto. Prædam deinceps omnem, omnes qui in naue sunt ante Amiralium, aut eius vicarium abiiciant. Qui Sacerdos dictum iuramentum receperit, iudici sæculari extraordinariè iudicandus tradatur.

Milites, sociique nauales captâ hostili naue, captiuorum occisorúmve vestes, arma, & quidquid in eorum vestibus auri, argentique inuenerint ad decem vsque numos, possideant. Aurum verò, aut argentum reliquum, præda communis esto. E militum & nauclairorum captiuorum, aut cæsorum arcis, vulgaria vestimenta, éque pecuniâ cusâ, decem numi victores milites nauclairique, cum ipsis arcis accipiant. Reliquū, prædæ annumeretur.

Exercitor

Exercitor eidem littori, è quo primùm soluit, nauim cum omni prædâ reddat. Qui secus fecerit, & prędæ, quæ ad illum competebat parte, & arbitrariâ pœnâ mulctetur. Amiralio, in cuius iurisdictione is portus erit, vndè primùm nauis soluit, ea pecuniaria multa, pársque prædæ reo detracta deuoluatur: nisi fortè nauis tempestate aut insequente hoste in alium, quam eum, è quo soluit portum, adacta fuerit. Quo casu decima Amiralio cedit, non huic, in cuius iurisdictione est portus, in quem nauis confugit, sed illi in cuius iurisdictione est portus, è quo ad nauigationem nauis egressa est.

Quod precium nummorum decem excedit, prædæ nomine vocetur, prędáque censeatur. Inferioris res precij spolia vocentur, militíque & sociis naualibus dedantur.

Iudicia per iudices Amiralatus data, etiam si appellatum ab iis fuerit, exequutoria sunto, cautione ab eo datâ, qui impetrauerit, redditurum sé adiudicatas sibi merces, aliáve bona, si ad id supremo iudicio condemnatus fuerit.

Vide Cassiodor. lib. 2. epist. 2.

Hosti frumentum, farinas, vinum, oleum, laridum, annonam, ferrum, aut arma naui asportare, capitale esto.

Si in Gallicâ, vel sociá naui, bello captâ; hostes, aut hostium merces inuentæ fuerint, vel si nauis hostium sit, & merces, quæ in ea sunt, fuerint mercatorum è Gallia, vel federatis regionibus, quocunque illud fuerit legitimè quæsitam esto. Naues quoque, quæ titulo, vel nomine alieno excusantur, fisco dantur.

Federata nauis quæ arma ad hostes Galliæ defert, bello capta, iustè capta fiet. Ea quoque, in qua charta, quæ nomina exercitoris, militum, nautarum, merciúmque continet, inuenta non fuerit.

Quod iniusté federatis nauibus ereptum fuerit, resarciri Amiralius curato. Tutelæ Gallicarum, vel sociarum nauium ad piscationem, aut merces quærendas, naues armentur, próque eâ curâ, & tutelá solitum pretium præstetur.

Oræ maritimæ & proximarum Insularum Amiralius curator esto.

Fracta, victáque hostili classe, Prætoriam hostium aut aliam captiuarum nauium præcipuam, Amiralius habeto.

Exercitor, vel rector & dominus nauis nullus admittitur ad nauigationem, nisi examine arduo & experientiá longá probatus. Examen autem presente Amiralio duobúsque Ædilibus, aut ciuibus illius oppidi, aut vrbis, quæ vicinior portui maritimo fuerit, per duos aliarum nauium exercitores diligenter agatur.

Eadem iura, priuilegia, immunitates, quæ Amiralij sunt, triremium præposito sunto, super triremibus, & iis, qui in triremibus imperant, parent, nauigant, militant.

Naues quoque, siue onerariæ, siue militares, si triremium classem comitatæ fuerint, eiusdem mandatum & imperium sequantur.

Eiusdem est in reos, hostes, captiuos, naues eorum, & prædam pro lubito

bito sententiam dare. Pacem & fœdus facere, captis vrbibus, portubúsque præsidia indicere, mulctare, seruare, munire, reddere, diruere.

Eius iniussu extra Gallias farinam, frumentum, aut panem portare nefas esto. Qui aliter fecerit, quidquid in eius naui inuentum fuerit, partim fisco, partim iis, qui eam ceperint, addicetur.

Hæc autem omnia, aliáque per me breuitatis studio prętermissa, benè constituta, licentiâ tamen sæculi, pérque bella ciuilia, & nauigationis incuriam, vel si fas dicere fuerit, per Amiraliorum, cunctâ ad se trahentium, authoritatem, corrupta, vel omissa, vel neglecta fuerunt, donec extinctâ Amiralatus dignitate, æquorum, littorúmque & commerciorum omnium cura ad vnum Richelæum deuolueretur, sub quo nullum iam inimicum æquor nauigantibus, restitutus legibus maritimis splendor, authoritas reddita, pœna, in eas peccantibus, inflicta, stabilita præmia, & suum cuique ius seruatum, aliæque leges constitutæ, ad stabilitatem & opes Regni ab homine, vltra humanum captum, plurima, forsàn etiam omnia spirante.

CAPVT DECIMVM.

Normannorum res mari gestæ antequam illi in potestatem Regum nostrorum venirent: vbi & Noruegiorum, siue Normannorum Septentrionalium antiquissima aliqua recensentur.

MIHI ipsi satisfecisse & gloriæ gentis meæ non videor, nisi & specialia quæque populorum, qui in nostræ Galliæ littoribus habitant, mari benè gesta complectar: vnde appareat, quæ quisque pręclarè fecerit, discreta & separata à Regum nostrorum dominio. Ceterum ab antiquiore gente omnium, quæ in Galliâ sunt, nauibúsque & bello nostrum littus tenuerunt incipiendum operæpretium duxi, vt in hoc quoque annorum supputatione obseruatâ, dilucidior historia sit, intellectúque & lectu facilior & gratior. Normannia, quæ & Nortmannia, & Nordmannia, hodie Ducatus cum Pariatus titulo, Oceano coërcitus, aquis Sequanæ intersectus, quà mare subit, nomen habet à Normannis, hodie Noruegis, in extremis Baltici freti promontoriis ad vltimum Boream iacentibus; isti populi à multis retrò sæculis inopiâ soli adacti, mare Britannicum piraticis classibus infe- *Krantz in præfat. rer. gestar. Noruegiæ, & Normannorum.*

ſtum habuerunt: poſt Noruegiam quippe, cuius metropolis olim Trondennim, nunc Nidroſia, nihil habitationis humanæ, ſed terribilis viſu & infinitus Oceanus. Sunt tamen ab occiduo, Noruegiæ, ſiue Normanniæ, Inſulæ multæ non ignobiles, quæ hodie ferè omnes Noruegis parent. Intérque eas, Orcades in ſpeciem Cycladum per Oceanum ſparſæ. Vicinæ iis Electrides, quæ à naſcente ibi electro nomen tenent. Inſula quoque Iſlandia, quæ per immenſum à ceteris ſecreta, longè ſita eſt in Oceano. Adiice iis Grolandiam, ante Riphæos montes ſitam, & Holaglandiam Suecis vicinam. Noruegi, ſiue Normanni illi, ſub regibus ſemper vixêre, Daniámque & Sueciam, regnante Suibdagero, occupauerunt. Eo nauali prælio iuxta Gothlandiam ab Abdingo Grami Daniæ regis filio ſuperato, Daniæ Sueciæque regna à Noruegiæ regno diſtracta ſunt, ipſáque Noruegia in plures dominationes ſeparata, donec Geuuarus, vnus è primoribus, in vnum corpus Noruegiæ regnum reduxit. Ab eo tempore piratica in honore fuit, quam Noruegiæ, Sueciæque, & Daniæ Principes cum æmulatione exercebant, nunc victi, nunc victores, peruenítque nauigandi & prædandi ſtudium ad Caroli Magni Imp. tempora, ſub cuius Imperio, Ludouici quoque Pij, & Lotharij Impp. ætatibus, primùm Noruegi, ſiue Normanni Danis mixti, Saxoniam, Friſiam, Batauiam, Flandriámque occupauerunt. Imperabant huic claſſi filij Regneri Daniæ & Noruegiæ Regis. Hinc Ligeris, Sequanæ, & Garumnæ ripæ ab iiſdem vaſtatæ, occupata oppida, Scotiáque tributaria facta. Mox Addingus Normannorum Dux, Galliarum ſpoliis ſatiatus, totam Italiam animo deglutiens, in qua contribules Longobardi & Gothi, gentes vicinæ, dominati fuerant, columnas Herculis pręterlapſus, Tyrrhenum mare intrauit,

Idem lib. 1. hiſtor. Noruegiæ.

Hæc geſta ſunt ab AN. Sal. 800. ad ANN. 850.

Idem lib. 2.

AN. Sal. 857. Lunámque ciuitatem cepit, Romam eam eſſe exiſtimans. Hinc per Inſulas Rhodaníque littora graſſatus, à Carolo Caluo Francorum Rege, Carnutum cum proximis agris accepit habitãdum.

895. Ibi pacatè vixit vſque ad Rollonis Ducis tempora, qui magna claſſe è Noruegiâ in Neuſtriam veniens, de ſuo & ſuæ gentis nomine occupatam terram, Normanniam appellauit, Ducémque ſe Normanniæ vocari voluit. Per hæc tempora in Septentrionali Normanniâ, quam deinceps Noruegiam dicemus, ſicut Neuſtriam Normanniam, Haraldus regnabat, de quo mirandum iſtud fertur: petitum eum claſſe ab Ottone Imp. qui eam claſſem ad Iulinum Vvandaliæ oppidum piraticæ impediendæ causâ conſtituerat, antequàm prœlium iniret, duos filios Diis maris, ventis & tempeſtatibus immolaſſe: fauiſſe dæmonas filicidæ, diſſipatam Imperatoris claſſem, obrutáſque fluctibus naues. Tunc è Nor-

Lazius de gent. migrat. lib. 9. Megiſſerus in Chron. Normann. Krantz. lib. 5. Noruegiæ.

940. mannorum veteri gente excitata gemina propago, quæ in Oceano hinc Angliæ regnum, in Mediterraneo inde Apuliam Siciliámque

liámque tenuit. Rolloni filius Guilelmus Longa-ſpata in Ducatu Normanniæ ſucceſſit, qui victo Suero, Heroldum in Daniæ regno ſtabiliuit. Huic Richardus, qui Danos, quos in ſocietatem belli contra Lotharium Gallorum Regem acciuerat, claſſe, annonâ, armíſque munitos, Iberiam petere ſuaſit, vbi victis Mauris, XVIII. ciuitates occupauerunt. Poſt Richardum, Richardus alter, Normanniæ Ducatum tenuit. Hinc Robertus, cuius filium aliqui volunt Tancredum, oppidi Altæ villæ, ad plagam, quam Conſtantiam indigenæ vocant, Comitem. Is Tancredus XII. filiis diues, inter alios celebriores iſtos habuit, Guilelmum Ferrabacum, Drogonem, Hunfredum, Gotfredum, Robertum Guiſcardum, & Rogerium Boſſum: quos ille ſecum, opimiorem poſſeſſionem quærens, in Italiam deduxit. Mortuo poſt plurimas victorias, Salerni, Tancredo, à Georgio Maniace, Michaëlis Conſtantinopolitani Imperatoris copiarum in Apuliâ Siciliáque duce, acciti fratres ad bellum contra Saracenos. Iſti in Siciliam traiiciunt, Meſſanam ad deditionem compellunt, mox & Syracuſas: Reges Saracenorum Apolofarum & Apocapſem prælio frangunt, totáque Sicilia primo belli impetu penè abſorpta. * Maniaces victoriâ fœlix, infœlix in manubiarum diſtributione; dum auaritiæ nimium ſtudet, in Normannorum, cui belli honos debebatur, odium incurrit. Guſlelmus itaque Ferrabaccus vlturus Maniaces perfidiam, Apuliam ingreſſus, plura oppida, fœliciter expugnata, Imperatori Conſtantinopolitano eripuit. Melphim vrbem muniuit, ante cuius mœnia ſubitâ eruptione Maniacem oppugnantem vicit, coëgítque eum in Siciliam fugere. Occupatâ demum Apuliâ totâ, Guilelmus Ferrabaccus, aliis * Ferrabachius fratrum conſenſu, Comitis Apuliæ titulum ſumpſit. Cùm autem iſte ſine liberis deceſſiſſet, Comitatum Drogoni fratri decedens reliquit, qui Græcis claſſe victis, dominationem Apuliæ ſibi ſuíſque ſolidauit, Hunfredo fratre parti Apuliæ, ad continendos in fide Apulos, præpoſito, Roberto vero Guiſcardo altero fratre, Calabriæ, contra Conſentinos: Drogone fatis functo, Hunfredus & ipſe Drogonis frater Comitatum Apuliæ tenuit, qui Longobardis Apulíſque rebellibus deuictis, iam pacificum Comitatum fratri Gotfredo reliquit. Is Beneuento expugnato, & propè Ciuitam Apuliæ oppidum, Leonis. IX. S. Pont. exercitu debellato; captóque ipſo Leone cum plurimis Cardinalibus, benedictionem Apoſtolicam & confirmationem eorum, quæ in Apuliâ poſſidebat, ſuâ in captiuos pietate & obſequio meruit. Huic fraterno ordine Robertus Guiſcardus ſucceſſit, qui Bagelardo Gotfredi armis à Principatu deiecto, ſibi Apuliæ & Calabriæ Comitatum vendicauit. Tunc temporis Nicolaus II. S. Pont. Romanorum procerum ſeditione premebatur, accerſitus

Candidus Poëta Gothibertidos, lib. 4

Fazell. rer. Sicul. Decad. 6. cap. 2.
Goltzius in Sicil.
Sabell Ennead. 9. lib. 2. & 3.

AN. Sal. 1004

* *Hunc Meloachum multi vocãt.*

* *Bras de fer.*

in S.Pont.auxilium Robertus, cum fratribus, pacato tumultu, non iam Comes Apuliæ, sed Dux à S.Pont.salutatus est, Saracenisque Siciliâ pellendis pręficitur. Vibonam, Scyllaceum, & circumiacentia oppida per Rogerium fratrem subegit: per se, Bissinianum, Cossentiam, Martiranum, Leucastrum, Maiam, & Cannalem, maritimas vrbes. Struebat iam Fortuna Normannis in Siciliâ, initia, causásque imperio. Messanenses Saracenis pressi, à Roberto Guiscardo, & Rogerio Bosso opem petentes, obtinuerunt, se suáque dedentes, si hoste, Normannorum sociorum virtute, liberarentur. Rogerius, Bettumeno duce præmisso, ad Messanensia littora agrósque explorandos, è Rhegio prędatoriis nauibus transfretat, intérque Tyndaridem & Mylas fixis anchoris, insulam cùm toto exercitu subit. Collatis viribus, Saracenos profligat, ducéque eorum cæso, victor & prędâ onustus, Rhegium transmittit.

Fazell. Decad. 2. lib. 7. cap. 1. Krantzius Norwagiæ, lib. 4. Gabriel Chapuisius lib. 7. de statu Regnor. & Rerump.

ANN. 1060. Mox classe copiosiore victis iterum Saracenis. Messanam diripit, Belcanisque classem, quem Belcauectum aliqui vocant, è Messanæ portu fugere compulit. Rametta deinde & oppidis, quæ in Mylarum planicie sita sunt, potitus, Maniacium oppidum, nuper à Georgio Maniace ad Ætnæ radices

1061. conditum, in deditionem recipit. Aduolauerat in auxilium fratris Robertus Guiscardus, cæsa vno prælio Saracenorum M. XII. sequutæque victoriam sunt vrbes quamplurimæ. Post hæc magna inter Robertum Guiscardum & Rogerium fratrem discordia nata est. Nam cùm Robertus Calabriæ dimidium, & omnem Siciliam Rogerio promisisset, Calabriam quidem ille parum iustè partitus est. Indè omissis Saracenis bellum inter fratres exortum, sic ex vno populo diuersi exercitus, bellúmque atrox, mox fœdus & amicitia, capto Roberto, eóque à Rogerio fratre libertate donato, qui compensaturus beneficium, ex æquo cum fratre

1063. Calabriam diuisit. Tum Sicilia Rogerij animos pertentat, sequuta est eum vbique victoria, pulsi fugatíque Saraceni, Pisani cum triremibus VII. auxiliares illi facti, cum Panormi portum tentassent, viam obsidendæ vrbis Rogerio ostenderunt. Verùm cùm interea Barus & Tranæ, vrbes in Apulia, adhuc ab Imp. Constantinopolitano detentæ, contra Normannos plura molirentur, dilata in tempus Panormi obsidio, & vtraque vrbs obsessa à fratribus & expugnata: mox Panormus à Rogerio meridie, à Roberto ab occasu, classe verò in portu tentata, & capta est. Hanc solam sibi è prædâ Robertus retinuit, cetera Siciliæ Rogerio ces-

1071. sêre, cuius exinde Comes nominatus est. Tum repetita Roberto Apulia, Barulium, Brundusiúmque, & Hydruntum, & Tarentum, & Salernum expugnatum, & Goselinus, à Constantinopolitano Imperatore classi Præfectus, hunc Diogenem alij vocant, ante Bari mœnia victus, & captus est.

Cùm

Cùm subito Danaum classi venit obuia classis
Roberti, cuius reparare aduenerat hostes.
Nocte Ducis pugnam naues iniêre libenter,
Esse sibi leuius loca cognoscentibus, illis
Certamen grauius, minimè quia gnara locorum
Gens erat illa, rata: multo superata labore
Postremo capitur Goselimi nauis, & ipse
Ante Ducem captus deducitur: altera nauis
Mersa fuit Danaum, vix euasêre sequentes.
Gens Normannorum naualis nescia belli
Hactenus, vt victrix rediit, spem Principis auget,
Sensit enim Danaos non tantùm ciuibus vrbis
Præsidij ratibus vexisse, quòd obsidionem
Impediat, multum simul & nouitate triumphi
Æquorei gaudet: securius vnde subire
Iam cum Normannis naualia prælia sperat.

Guilelm. Apuliensis lib. 3. rer. Normannic. in Italiâ.

Fauebant Græcis Veneti, qui per Contarenum classis præfectum, Brundusij oppugnationem impedire conabantur, opem implorante Nicephoro Imp. sed frustra, fusi Veneti post multum in mari Apulo certamen. Victus & à Roberto est nauali prælio ad Corisum Mabrica, quem Alexius Imp. classi præposuerat. Demùm pro Michaële, quem Nicephorus Imperio expulerat, Robertus pugnaturus, Rogerio filio res Italiæ tradidit tuendas, Boëmundo minori natu dat classem in hostes agendam, ipse cum Michaële regiam nauim ingressus, primus omnium ex Italiâ soluit, secundísque vsus tempestatibus, cum classe & exercitu, Auelonem tenuit: hinc Dyrrachium terrâ marique oppugnari cœptum: & nequidquam ciuibus in vrbe Græcâ, Venetâque classe in portu & alto vrgentibus, vrbs ad deditionem coacta, victa deiectáq; Venetorum classis, cui Dominicus Syluius Venetorum Dux imperabat, paucæ naues fugâ euasêre, atque ob eam cladem dignitate priuatus fuit Syluius, post XIII. annum, à quo Reip. Dux electus fuerat. Eodem exitu, contra Phalerium alium Venetorum Ducem, breui post tempore in Dalmatiæ orâ classe certatum est. Victus & Vitalis Faledro, ante Insulam Sasinum. Postquam autem Epirum, Acarnaniam, multásque alias maritimas ciuitates Dalmatiæ, Macedoniæ & Græciæ cum aliquot Insulis Robertus Principatui suo adiecisset, apud Cassiopam Epiri Insulam, famosus innumeris victoriis, terras quæsitas, morte deseruit. Apuliæ pars, cum Dalmatiâ, & transmarinis regionibus, Boëmundo permissa, reliqua ad Rogerium peruenêre, hos Robertus filios habuit. Et Boëmundus quidem, post varias contra Saracenos victorias, Dux Antiochiæ creatus est. At parte ex aliâ Rogerius Siciliæ Comes, Boëmundi, & Rogerij auunculus, vlturus Nicotri Cala-

Idem lib. 5. (beside "Corisum Mabrica…")

ANN. 1083. (beside "pars, cum Dalmatiâ…")

briæ oppidi per Benauirum Saracenorum Ducem excidium, hostilem classem, penè in ipso Syracusarum portu, adortus, propriâ manu Benauiro cæso, dissipat, ingentique afficit strage. Sequuta
ANN. 1086. est victoriam Rogerij, vrbs Syracusarum, seséque victori, pulsis Saracenis, tradidit, cum totâ Siciliâ. Ceterum, vt sunt hominum ingenia felicitate redundantis Fortunæ, nunquam satiata, maioris Imperij studio, Melitam nauigat. Insuláq; potitur, post & Go-
AN. 1101. zo. Nec ita multò post à morte victus est, aliàs semper victor. Hunc in Siciliæ Comitatu, filius Rogerius, haud dubiè dignus
Fazell. rer. Sicul. Dec. 2. lib. 7. c. 3. 4. 5. 6. & 7. magno parēte, sequutus est. Apuliæ verò Ducatus Rogerio Duce mortuo, ad Guilelmum filium peruenit. Inter istos ingentia bella. Dum enim Guilelmus vxorē Augustam petiturus, Constantinopolim nauigat, Calabriam derepentè Rogerius, ipsámq; inuadit Apuliam, quas postea Guilelmo defuncto, legitimo hæredis titulo, Ducatus nomine, tenuit, è Normannorum gente principali, solus superstes: iámq; Comitis Ducísve appellatione contemptâ,
ANN. 1129. Italiæ Siciliæque Rex appellari voluit. Sed cùm SS. Pontifices, Regem eum Italiæ dici indignarentur, omisso eo titulo, Siciliæ Rex, Apuliæ Dux, Princeps Capuæ nominatus est. Tum illi Imperium ampliare placuit, petita Libyâ, quà meridionale Siciliæ latus respicit, permisēre se obsidenti littorales vrbes, Tripolis, Africa, quam Mahdiam Saraceni vocant, Sfax, & Capsia. Tuneti Regem tributarium fecit. Corcyram Insulam, Corinthum, Thebas, & Eubœam subegit. Ludouicum IX. Galliarum Regem, magnus auxiliator, ab interitu liberauit, Gręcorum, Saracenorúmq; classibus, quibus Ludouicus premebatur, profligatis. Eo apud Ioppen dimisso, Constantinopolim mirâ celeritate adnauigat, suburbia, in Emanuelis Imp. conspectu diripit, tandem neglectâ Venetorum classe, quæ Græcis auxilio aduenerat, commisso prælio, æquo penè marte pressus, in Siciliam rediit. In eius numis, eiusmodi tituli leguntur: ROGERIVS IN CHRISTO REX POTENS: CHRISTIANORVM ADIVTOR. Ex altera verò parte is versus: APPVLVS ET CALABER, SICVLVS MIHI SERVIT ET AFER. Guilelmum, moriens hæredem reli-
AN. Sal. 1145 quit, Siciliæ & Neapolis Regem. Hic classe collectâ, contra Saracenos in Ægyptum traiecit: plures Saracenorum vrbes cepit, expugnatáque ac deprędatâ Acri vrbe eorum potentissimâ, dum retrò vela vertit, in classem Imp. Constantinopolitani, hostis acerrimi, incidit. Quam, quantumuis numero impar, virtute maior, profligauit: & CL. nauibus captis, victor in Siciliam rediit. Post hunc eius filius Guilelmus, cognomento Bonus, Siciliæ Rex proclamatus est, hinc Tancredus, & Rogerius, vltimi Normannicæ
ANN. 1195. gentis regnauēre. Quibus Henricus Imp. ductâ in vxorem Constantiâ, & ipsâ è Normannorum gente, Cælestino III. S. Pontifice adiuuante,

adiuuante, successit: regnauítque Normanica gens in Sicilia, donec à Carolo Andegauensi Regno pelleretur, vt Capite sequenti dicemus. At longior Normannorum progenies in Galliis Britannisque fuit. Robertus Normanniæ in Galliâ Dux, Gulielmo filio notho, hęrede relicto, decessit, qui dedignatus hęreditatem, Angliam, nauibus petitam, tenuit, idem Angliæ Rex & Normanniæ Dux, quæ duo Guilelmo Ruso, Henrico, & Roberto filiis reliquit: Henricus, Richardo & Ioanne: sub quo, Normannia à Philippo Augusto Gallorum Rege, bello quæsita est, ereptáq; Normannicæ genti: quæ, Siciliâ, Apuliâ, Calabriâ, Antiochia, & Normannia priuata, hodie in Carolo Angliæ rege, superstes regnat in Anglia, Hiberniáque. Normanniæ porro Ducatum Ioannes, Philippi Valesij Gallorum Regis filius, Carolúsque, Ioannis filius, habuerunt. Horum sæculo, Angli, Henrico Rege, qui è sobole Normannorum erat, nauibus Insulam suam egessi, nostris victis, Normanniam receperunt, pérque Sequanæ alueum progressi, ipsam Lutetiam, Regni caput, occupauerunt, vbi cusa moneta, cum hoc titulo: HENRICVS DEI GRATIA REX ANGLIÆ, HÆRES FRANCIÆ. Inde ius in Regnum Galliæ Regibus Anglis, nam quod testamento Caroli VI. & Augustarum nostrarum, tum coniugiis, tum successionibus sibi vendicant, vt Salicæ legi contrarium, sine pondere creditur. Hoc autem quod in armis fuit, armis interruptum, atque interemptum est, fugatis pulsísque, non Normanniâ solùm, sed & totâ Galliâ, per Carolum VII. Gallorum Regem, Anglis, & in suam Insulam migrare coactis. Ceterùm, de iis Anglorum Regibus, quæ è Normannicâ stirpe venerunt, déque eorum gestis ad nostrum opus pertinentibus, suo loco dicemus, vbi eorum maritima exponemus.

ANN. 1268.
ANN. 1036.
ANN. 1067.
ANN. 1218.
ANN. 1330.
ANN. 1417.
ANN. 1452.

CAPVT VNDECIMVM.

Britannorum Armoricorum, antequam sub Imperio nostro essent, res mari gestæ.

ALBIONI Insulæ, Britannos Galliæ populos, multò ante Iulij Cæsaris tempora, Britanniæ nomen dedisse omnes historici consentiunt: quòd autem ij Galliæ populi ab eodem Cæsare Armorici vocentur, epithetum est, non nomen, hoc est, littorales Britanni, de vocabulo antiquo gentis. Ceterùm, vt olim Britannia nostra, cum suo nomine Insulæ

Bertrand. Argentraeus in hist. Britannia.

proximæ

proximæ colonos dederat, sic & eadem, multa post sæcula, ab Insulanis Britannis colonos, Regémque Conanum Meriadecum, circa ann. Sal. CCCLXXXVII. Maximo Gallias vexante, Gratiano & Theodosio Impp. accepit. Conani comes & successor Grallo, Danos, littus Britannicum ingressos, ingente strage confecit, fi-
ANN. 405. liúmque Salomonem regni recentis hæredem reliquit. Cuius filij Aldranus & Constantinus, Reges quoq; fuerunt, hic Angliæ, Anglis petentibus; ille, vt Salomonis successor, Britanniæ, siue Letaniæ: quæ duo nomina, idem significantia, inueniuntur, in litteris Alani, cognomine Longi, qui Britannis imperauit ann. Sal. DCXC. Vnde in Notitia Imperij Romani legitur, *Præfectus Letorum Francorum Rhedonis.* Vbi nomine *Letorum*, Britanni intelliguntur, quorum vrbs pręcipua Rhedonum, Gallicè, *Rennes*. Istorum & sequentium Regum, vsque ad Caroli Magni tempora, qui
ANN. 769. Britanniam imperio suo adiecit, gesta insigniora fuère, victoriæ aliquot contra Danos, siue Normannos in littoribus quæsitæ, cęsis hostibus, & eorum classibus in ipsis portubus concrematis. Ceterum, vt omnis populus amans est prosapiæ Regum antiquo-
AN. Sal. 847. rum, Britanni, excusso Gallico iugo, Guiomarum, mox Neomenem, in Regem elegerunt, cuius filius Heruspeus, idémque Britannorum Rex, Danos (qui & Normanni vocabantur) Siderico Duce, Armoricam infestantes, in ostio Ligeris fregit. Huic Salomon, Salomoni Regi, Duces succesère. Quâ occasione Regnum,
ANN. 878. quod ferè per quingentos annos durauerat, in Ducatum muta-
ANN. 894. tum sit, historici silent. Ego dissentione Procerum, post Salomonis necem ortâ, diuisum in plures partes regnum inuenio, quâ immunitione factum puto, vt Alanus Venetiæ Comes, occupatâ magnâ parte Britanniæ, & excisis iis, qui Reges appellari volebant, spreto Regni titulo, Supremus Britonum Dux appellari voluerit, vt inuidiam reliquorum procerum vitaret, apud quos, quidquid Regno per bella ciuilia dempserant, firmum & perpetuum esse voluit. Ab eo plures Duces numerantur, quorum, qui prior mare tentauit, Fergentius vocabatur. Is, cetetíque eius successores, quandiu Christianis bellum in Syriâ & Ægypto cum Saracenis fuit, nullam occasionem transfretandi in Africam, atque Asiam omiserunt. Sed eorum præclara mari gesta, scriptorum socordiâ perierunt, nominantúrque tantùm terrestribus in
* *De Dreux.* prœliis. Primus classe conflixit, Petrus * Drodacensis, Ioannis Bri-
ANN. 1233. tanniæ Ducis pater, & tutor, titulúmque etiam Britanniæ Ducis gerens: qui Henrici III. Angliæ Regis classem, in alto deprehensam, compulit in fugam, ipsúmque Regem intra Burdigalæ mœnia clausum, obsedit, vetuitque in patriam remeare, priusquam pacem pecuniâ redemisset. Hinc, prædâ Anglicâ ditatus, contra Saracenos duas expeditiones suscepit, terrâ maríque victor, captâ

Diamettâ,

Diametta, Babylone obsessa, cum in Gallias remearet, spiritum caelo reddidit, ingenti omnium Christianorum luctu. Venerat ad Ducatum Ioannes * Monfortius, in quo competitorem habebat Carolum * Blesensem: isti Francus, illi Anglus fauebat. Et primo quidem successu, Blesensi, Fortuna prospera fuit Monfortio capto, carcerīq; apud Lutetiam clauso. Sed vt lubrica est, & inconstans, breui post tempore eum in totum destituit. Erat Ioanni Monfortio vxor Ioanna Flandrica, Ludouici Flandrici, Niuernensium Comitis filia, supra sexum fortis, quæ vltura mariti captiuitatem, armata, varias vrbes defendit, pérq; vnum è primoribus Britanniæ, Amaurium Clissonium, Ludouici Hispani Galliæ Amiralij, simul & Genuensium classes iuxta Kemperlęum, Cornugalliæ Armoricanæ oppidum, in portu stantes, milite vacuas, quia in continentem descenderat, occupauit, hostéque sequuto, V.M. & D. cecidit. Euasit cum paucis Ludouicus Hispanus cruentam pugnam, cymbáque in littore repertâ, frustratus est insequētes: vltionem cogitanti, succurrit, noua classe Britanniæ oras obsidere, ibíque sustinere, donec Ioannæ Flandricæ, quæ cum Anglicis auxiliis expectabatur, classi occurreret. Nec tardatum est, atrox prælium, Heroina illa Monfortij coniuge incipiente pugnam, nunc ense exerto, insultantium audaciam castigate; nunc, quà opus erat, plenis velis accurrente. Cædes vndique, & vndique naufragia, donec intentos in necem, nox primò, deinde tempestas diremit, æquior fortuna Ducissæ partibus, Venetum in portum classem eius egit: contra irata viris prementibus sexum, de quo & ipsa erat, hostes permisit ventis, quibus excepti, diu errauerunt pelago, nauibus aliquot per tempestates amissis. Restabant Ludouico Hispano C. triremes, rambergæ (genus nauigij ingentis) III. naues XXX. Ligure & Hispano milite fartas, iis Morbihano in littore, Anglicam inuasit classem, quæ & ipsa ingentibus animis pugnauit. Tum quia neque successus hostium spei succedebant, totáque Britannia Anglo milite tuta putabatur, fœdus inter Ducissam & Carolum Blesensem ictum est, ea lege, vt sibi maritus restitueretur; hunc, anno sequenti, mors quieti dedit, quam nunquam viuens habuerat, Ioanne filio relicto, qui IV. eius nominis, inter Britanniæ Duces numeratur, cognominatúrque Generosus, ob ingentia bello gesta, quibus Hispanias, Italiam, Barbariámque pér se, vel per suos penetrauit, vbique victor, & immensæ, apud cæteras Orbis partes, famæ. Istius armis Carolus Blesensis memorabili acie apud Auraicum cæsus est, aliįque per eum victoriæ partæ, quas pax sequuta est. Primum Amiralium, eo denominante, per Britannicum mare, inuenio, Nicolaum *Buchardum, qui paucis ante annis, arcem Croisicam Oceani in littore ædificauerat, eámque contra Caroli Blesensis arma tutatus,

[Right margin: ANN. 1250. (beside line 1); * Monfort. * De Blois. (beside lines 3–4); ANN. 1342. (beside "Amiralij…"); ANN. 1344. (beside "dus inter Ducissam…"); ANN. 1364. (beside "túrque Generosus…"); * Bouchard. (beside "ralium, eo denominante…")]

tutatus, liberum mare Anglis Britanníſque reliquerat. Forſan & ante eum alij Britanniæ Amiralij fuerunt, ſicut & poſt, ſed eorum nomina, & res mari geſtas, peruerſâ negligentiâ hiſtorici omiſerunt. Quæ ad nos vſque conſeruata materiem grandem huic Capiti darent. Pauca, quæ ad hoc meum opus tradiderunt, nationi fortiſſimæ reddo, iratus tempori quod maiorem rerum per eos

ANN. 1404. geſtarum partem aboleuit. Hoc addo, cùm Angli tota maria deprædarentur, claſſis contra eos inſtructa eſt, cui Guilelmus * Caſtellæus imperabat. Piratæ medio in mari inter Angliam Britanniámque deprehenſi, poſt diuturnum certamen debellati, capti, cæsíque ad II.M. naues onerariæ XL. victorem ſequutæ ſunt, Inſulæ ditionis Anglicæ * Cæſarea, & Sarnia, vaſtatæ. Plemucium, Angliæ oppidum, expugnatum, atque incenſum, * Vectis Inſula deprædata, totáque Angliæ ora à Taneguidone Caſtellæo Guilelmi fratre, paucis poſt menſibus, vno curſu impetúque, incendiis rapiníſque exhauſta. Longo poſt tempore, Franciſco II. Britanniæ Ducatum obtinente, Ioannes * Guibeus Turcas Maſſilienſi à portu Britannicâ claſſe ſummouit: hoc tempore Britannis illis cum * fœderatis Teutonicæ vrbibus ſocietas erat: vnde immenſæ illis opes, & tum primùm negociationibus vtilis nauigatio.

ANN. 1488. In hoc ſtatu res Britannorum erant, cum Franciſci II. hæres Anna, primò Carolo VIII. Galliarum Regi, poſtea verò Ludouico XII. nupſit, attulítque maritis dotem, poſt inſignem probitatem, Ducatum Britanniæ, hoc matrimonio Regno noſtro connexum. (ANN. 1491. ANN. 1498.) De Aquitaniæ maritimis populis Britanniâ abſolutâ, ſpeciatìm aliqua tradere viſum è re aliquibus videretur: ſed cum Aquitaniam Galli, poſtea Romani, inde Viſigothi, Francíque atque Angli tenuerint, nec vllus genti Dux particularis fuerit, qui mari polluerit, ideò lectorem ad ea dimitto, quæ de Romanis, Gothis, Gallis, Francis, Anglíſque variis in locis ſcripſi, in quibus & illa traduntur, quæ, vel ab Aquitanis, vel ab aliis populis circa ea littora, vel in mari Aquitanico geſta ſunt. Nunc ad Galliæ Regiones Mediterraneo mari proximas deſcendo expeditis eorum populorum, qui circa Oceanum in littore Gallico habitant, rebus maritimis feliciter conſtitutis, aut peractis, exceptis iis, quæ Belgæ, & ipſi Galliæ populi, fortiter patrauerunt, de quibus ſtatìm poſt.

* * *

* Du Chaſtel.
* Ierſey, & Garneſey.
* Vuight.
* Guibé.
* Auec ceux de la Hanſe Teutonique.

CAPVT

CAPVT DVODECIMVM.

Prouincialium, priusquam tellus illa sub imperio Regum nostrorum esset, pugnæ, victoriæque nauales, aliáque mari gesta: vbi & Aragonensium maritima aliqua memorantur.

ARBONENSIS Galliæ pars, per excellentiam, Prouinciæ nomen sortita est. Ista primùm ann. Vrbis Cond. DCXXXII. confecto bello Allobrogico, per Q. Fabium Maximum in Prouinciam redacta est, atque quotannis, vt in eam Prætores Romà mitterentur, institutum: quo anno, C. Sextius Proconsul, Saluiis, qui nunc Prouinciales, victis, vrbem de suo nomine condidit, appellauítque * Aquas Sextias. Circa ann. Christi CCCC. tellus ista, cum Septimaniâ, Gothis cessit, Romanis subtracta. Hanc postea Vvisigothi, Francíque, mox Burgundi tenuerunt: fuítque diu, cum Lugdunensi Galliâ, pars regni Burgundionum nostrorum: qui è Vandilis orti, è littore maris Germanici, circa Rheni ripas, mox Galliam Sequanensem habitarunt, fundauerúntque Imperium, sub Rege Gundicaro, siue, vt alij malunt, Gundengo, vel, Gundiocho, à Rheno ad Gallicum mare. Hoc ipsi tenuerunt Francico sanguini mixti, ab ann. Sal. CCCCXIV. ad ann. DCCLIV. quo, sub Pipino Francorum Rege, pulsis à Carolo Martello totâ Septimania Vvisigothis, Gallico Imperio Burgundia, cum ipsâ Prouinciâ, coniuncta est. Postea autem regnum Arelatense, siue Prouinciæ, Bosoni per Carolum Caluum Gallorum Regem traditum, separatúmque à Burgundià, cui tunc temporis Rudolphus III. imperabat: sed istam Boso quoque occupauit, post mortem Caroli Balbi. Sic iterum Prouincia Burgundiæ Regno comprehensa, donec familiæ herciscundæ iudicio, inter liberos Ioannis vltimi Burgundiæ regis, diuideretur. Hanc postea Berengarij habuêre, non iam Regnum, sed Comitatum, Italiæ Regno connexum. Eadem quoque sub Aragonensium Regibus, Barcinonis Comitibus, & Andegauensium Ducibus fuit, donec tot dominatibus fessa, sub Principum nostrorum Imperio, accepta, acquiesceret. Et Massiliensium quidem, Arelatensiúmque Rerumpublicarum vetustissima dominatio, paulatìm sub Romanorum dominatione, sicut & cetera, occubuit, vtræque Phocensium Coloniæ, ipsúmq; Prouinciæ nomen & res in mari gestæ, serò cognitæ, Barbaris eam terram inundantibus, nec antè ij populi

Sigonius in Fastos & Triumphos Rom.

Nostradamus in hist. Prouinciæ.

* *Aix.*

Lazius lib. 11. de gent. migr. Sabell. Enn. 8. lib. 2.

AN. Sal. 414.

ANN. 829.

puli claruerunt, quam sub Bosone II. Arelatensium, siue Prouincialium Rege. Is primus ann. Salutis DCCCXCIII. Vrbes Prouinciæ maritimas munire, triremes veteres resarcire, nouas ædificare, expertos nautas, aliáque nauali bello idonea parare iussit. Addidit & classi, Genuensium, Pisanorúmque auxilia: quæ Vintimillio in portu contracta, in Musatum Saracenorum Califam induxit. Vtrinque acriter pugnatum, turbata, post multam cædem, Musati classis, postremò ægrè fracta & fugata est. Triremes IV. è Bosonis classe desideratæ: è Barbarâ verò, XX. captæ, reliquæ festinatione remigum, cladi ereptæ, Sardoum Corsicúmque littus tenuerunt. Naues hostium cum captiuis, Boso, Genuensibus Pisanísq; reliquit, victoriæ naualis præmium. Ipse Massiliam profectus, Carolum Seyssellum classi præposuit, qui iuuantibus iisdem tum Genuensibus, tum Pisanis, Saracenos Corsicâ Sardiniáque deturbaret. Istius posteritas ad ann. Sal. MLXXX. perdurauit, quo anno Barcinonenses Comites Prouinciam occuparunt, successionis iure, tenuerúntque vsque ad annum MCCXLV. Nam quòd Aragoniæ Reges eandem vsurpatam retinuerint, ab anno MCLXXIX. ad dictum annum MCCXLV. hanc vt Barcinonenses Comites habuerunt, è Berengariorum gente, de quá Beatrix, quæ

Fazell. rer. Sicul. Dec. 2. lib. 8. c. 3. & 4. Nostradamus in Annalib. Prouinc. Sabell. Enn. 9. l. 7.

deficientibus masculis, Comitissa Prouinciæ, Carolum, Ludouici IX. Gallorum Regis, germanum, Comitémque Andegauensem, maritum elegit, vndè plures liberi, & in nouam familiam Prouinciæ Principatus translatio. Corradinus tunc temporis, bella cum Manfredo, pro Regno Siculo & Neapolitano gerebat, impar hosti, vt puer, ad hæc Regna, per Vrbanum IV. S. Pont. Carolus euocatur.

ANN. 1256.

Hic, XXX. cum triremibus Massiliâ soluens, vnà cum Beatrice vxore, Ostiam defertur, ac Romæ maximo honore exceptus, Siciliæ, ac totius tractus, qui citra fretum, vsque ad confinia Romanæ Ecclesiæ protendebatur, præter Beneuentum, diadema, per Cardinalem Legatum cum vxore simul suscipit. Hinc Manfredo victo, à Neapolitanis Rex salutatur.

ANN. 1268.

Cúmque eadem belli fortunâ Corradinum debellasset, Guidonem Montisfortis Comitem, magnâ classe instructum, ad recipiendam Siciliam mittit. Potiebatur tum adhuc eâ Insulâ, Panormo, Messana, & Syracusis exceptis, Corradus Antiochiæ Princeps: qui cæso Corradino, pro quo Siciliam administrabat, in spem occupādi Regni venerat, sed eam, à Montisfortis Comite victus, captúsque, cum vitâ posuit. Receptâ Carolo totâ Insulâ, cùm quietè agere non posset, magnâ classe Tuneti Regnum petiit, incolásque illius, mari victos, tributarios fecit. Ceterum, vt plerunquè fit, lassata Fortuna victorem subinde destituit, Vesperis Siculis cæsis totâ Siciliâ Gallis. Hinc vltio Carolum cum classe in portum Messanensem: inde Petrum

ANN. 1282.

Aragonensem, ius Siculæ successionis, Constantiâ Manfredi Regis

gis filiâ ductâ vxore, in portum Drepanensem vocat. Confligitur mari, ante Messanam, Rogerio Lauriâ, Petri classi imperante, dissipatur Caroli classis, receptuíque canere coacta, ægrè Calabriam tenuit. Hæc victoria Petro Siciliæ Regnum dedit: cui statim addita & Melita Insula, fidelis in partes Caroli, quam Guilelmus Cornelius cum classe tutabatur: in quem Rogerius mouēs, atrocem pugnam consciuit, quâ VI. Gallorum triremes captiuæ factæ, & ipse Cornelius, in Prætoriâ hostium naui, Rogerij * Lauriæ manu confossus est. Hoc mortuo, ceteræ Gallicæ & Melitenses triremes cum insulâ permisêre se victori, qui statim in Carolum Claudum Caroli Regis filium vela vertit, iuxtáq; Neapolim manus conseruit. Valide pugnauêre Galli, haud dubiè victores, nisi quidam, Paganus nomine, Rogerij tubicen, aquas occultè subeundo, Regiam Caroli nauim, eámque inexpugnabilē, terebrasset, vndè aquis per foramina penetrantibus, dum fundo labitur, cum proceribus, qui in eâ erant, vitam seruaturus Carolus, in manus hostium venit: captæ cum eâ nostrorum triremes XLII. Commissum prælium est ad Caput Antij, non longè à Circæo monte. Vicit idem & in orâ Melitæ, Guilelmum Tornerium, quem ad repetendam eam Insulam, cum XIX. triremibus Carolus Rex miserat. Tum primùm in Prouinciâ legimus, Carolo isto Comite, nondúmque Siciliæ Rege, * Ricanum Allamanonensem, oræ maritimæ apud Prouinciales Amiralium, qui in expeditione Siculâ Comiti comes fuit. Hunc Carolum Genuenses, hunc Florentini cum tota Liguriâ Etruriâque dominum, & veluti Principem agnouerunt, cùm interim pater eius Petrus, duorum Regnorum, & maris dominus vocaretur. Mortuis postpaulò Carolo & Petro Regibus, huic Iacobus, illi Carolus, qui tum captiuus detinebatur, filij successêre. Iacobi iussu, Rogerius Lauria classem regebat, pro Carolo verò captiuo, Carolus Martellus, Comes Atrebatensis, propè Neapolim, in Rogerium classem eduxit, malo euentu, victoriâ Rogerio fauente. Iacobo deinde in Aragonensi Regno constituto, Siciliæ Rex Fridericus eius frater salutatur, quamuis ille Carolo libero esse iusso, intercedēte Rom. Pontifice, Siciliam reliquisset. Itaque Carolo fauens, cum Roberto Calabriæ Duce, & Philippo Tarenti Principe, Caroli filiis, Rex Aragoniæ Iacobus, in Fridericum fratrem, Siciliæ Regem, militem eduxit. Iámque vtraque classis littora Capitis Orlandi & oppidi Sancti Marci tenebat, iam remiges contis incumbere cęperant, iam ferire miles, cùm Fridericus visâ Siculorum perturbatione, è pugnâ se proripiens, nostris victoriam reliquit. Ingens præda, pauc ęque naues ereptæ fugâ insequentibus: reliquæ, cum Isclâ Insulâ, in potestatem victorum venêre. In Caroli quoque partes Rogerius Lauria transierat, auxiliáque Florentini & Genuenses

Fazell. rer. Sicul. Dec. 2. l. 9. c. 1.

** Suspicor in Phazello errorem, próque Lauriâ, Auriam legendum. Hunc Aurracensem vocat Ludouicus Goulus, in commentariis, quæ Gallicè scripsit, Reip. Sequanensis, vbi inter captiuos ab eo Rogerio factos, Iacobum Aubussonium, Amiralium Prouinciç nominat, qui, post Ricanum Allamanonensem, Amiralatum Prouincia tenuit.*

ANN. 1284.

** Rican de Allamanon.*

Fazell. rer. Sicul. Decad. 2. l. 9. c. 2. 3. 4. 5. & 6.

ANN. 1299.

 nuenses

nuenses nostris miserant, & Corradus Auriâ Friderici Amiralius, iuxta Pontiam nauali prælio fractus est, amissis triremibus XXXIII. Prætoriáque triremi cum signis, post longam pugnam, igne, ferróque quassata, mox reddita. Iam Robertus Calabriæ Dux, Carolo patre mortuo, Neapolitanum Regnum & Prouinciæ Co-
AN. 1313. mitatum cum titulo Regis Siciliæ susceperat, ad cuius recuperationem varia bella, maritimíque apparatus, Thoma Marchiano Squillacij Cómite Admiralo, mox & Bertrando de Blasco Montis Canosi Comite, à quibus diu Sicilia classe petita. Pugnatum etiam iuxta Lothophagiten, quæ hodie Gerborum Insula est, Martino Coxâ classi præfecto, à quo Raymundus Peralta Friderici Amiralius oppressus est. Nec ita multo post Fridericus
ANN. 1336. fato cedens, Petro filio Siciliam reliquit, qui electo, ad tutandum mare, Petro Rolando fratre spurio, ad Liparam victus est, virtute Gotfredi Marsani, Comitis Squillacensis, Roberti Admiralij. Ferunt Roberto Massilienses spontanea se obligatione deuouisse, ínque eius maritima bella duas triremes paratas in portu semper habuisse, armamentis, annona, & milite fartas. Eidem quoque
ANN. 1344. Genuenses se, vrbémque suam dediderunt, imperauítque Genuensibus Robertus, annis XVIII. Iste solatium mortis è filio, Ioannam neptem, in Regno & alus Principatibus, successorem habuit, impudicitiâ quidem infamem, sed insignem arte domi-
* Raynier de Grimauld. nandi. Eâ regnante, * Raynerus Grimaldus præfectus classis & oræ Prouincialis maritimæ fuit: cúmque sine sobole esset, ado-
ANN. 1368. ptiuum fecit Ludouicum Andegauensem, Ioannis Galliarum Regis filium, in cuius fauorem Andegauensis Comitatus, Ducatus titulo insignitus fuit. Sic iterum Neapolitanum Regnum cum Prouinciæ Comitatu in Andegauenses translatum est, successítque Ludouico Ludouicus alter, cuius Baptista Fregosius Amira-
ANN. 1420. lius, Ligustico mari, Alphonsi Siciliæ Regis classem arcit. Hunc quoque Ludouicum, Ioanna II. & ipsa Neapolitanorum Regina, in filium adoptauit, quo gemino vinculo filiationis, ius in Regnum cresceret, augeretúrque etiam adoptione tertia Renati, Ludouici II. fratris, si Nostradamo assentimur, filij, qui Ludouico mortuo, in Regna Ioannæ adoptionis lege vocatus est. Fouit iste subditos, & ex eâ causâ Boni cognomentum meruit. Alphonsi
* Ciutat. naues Prouinciæ oram tētantes ante * Ciuitatis portum fugauit. Duces Renatianæ classis erant, Petrus * Vsensis, Antonius Her-
* D'Usez. menterus, & Enguerandus de Accursiā. Renato successor fuit, Carolus Hungariæ, Ierusalem, Siciliæ, & Aragoniæ Rex titulo te-
ANN. 1481. nus, vltimus gentis Andegauensis, qui Ludouicum XI. Gallorum Regem hæredem omnium, sed præcipuè Prouinciæ reliquit: à quo tempore connexa illa Regno Galliæ fuit, & authoritate Regum nostrorum administrata: Siciliæ verò & Neapolis Regna, bellis

bellis petita; quæsita, mox amissa: infausta & infida possessoribus. Epitaphium Caroli, quamuis ad propositum nostrum nihil faciat, quia tamen hic Comes vltimus Prouinciæ fuit, de quâ hoc Capite tractamus, tum quòd etiam venam sapit non publicæ poëseos, hic ascribo, è tumulo, quod Arelate est, in æde S. Saluatoris excerptum.

Lilia Francorum, cælestia munera, Regum
Relliquias, veteris Andamiæque domus;
Occulit iste lapis, cælatáque marmora claudunt.
Obruta sic fatis Regia sceptra iacent!
Jerusalem, & Siculos, & si per fata liceret,
Aragones poterat nostra tenere manus.
Sed fortuna diu nostros ne ferret honores,
Accelerat mortis tempora dura mihi.
Qui legis, hoc tristi, quod scriptum est, marmore, carmen,
Dic, tibi sit requies Karole, páxque tibi.

CAPVT DECIMVMTERTIVM.

Belgarum maritima prælia, victoriæque à Iulio Cæsare ad hanc diem. Vbi & de eorum gubernationibus bellicis & politicis tractatur, expeditionésque in longinquas & incognitas antea terras recensentur.

Galliæ quoque pars olim maxima, Belgium, & cùm illa in tres partes diuideretur, celeberrimum Belgicæ nomen, ante Celtarum, & Aquitanorum. Sub variis Principibus primò fuit. Deinde Francorum Regno; hinc Burgundiæ mex, Comitatus titulo, coniuncta, diuisa tandem in tres partes, inter Gallos, Hispanos, & fœderatas Prouincias. Quidquid terrarum Axona & * Sabis ambiunt vsque ad Oceanum, vbi Morini, Caletésque, Remíque & Suessones habitât, Galliæ cedit. Mosæ & Rheni fluenta, Eburonum & Menapiorum sedes, Hispanis currunt, Vahalis & Rheni vlterior ripa, Batauis paret. Ac primùm quandiu diuersis Principibus obtemperauerunt Belgæ, ex altiore Germaniâ transducti, Gallos vltra Rhenum expulerunt, Teutonésque & Cimbros extra fines suos egredi prohibuerunt. Cum Iulio Cæsare, & Romanis Legionibus congressi, victores extiterunt, donec suorum, aut sociorum proditionibus per partes, & inter se diuisi, ægrè adhuc vincerentur. Insulam Batauorum Cæsar Germanicus, non victâ, sed

* La Somme.

Cæsar lib. 2. belli Gallici.

Tacit. Annal. l. 2.

ſed ſociam habuit, in eâ contra Germanos mille naues properatæ, anguſtâ puppi, proráque, & lato vtero, quò facilius fluctus tolerarent: quædam, planæ carinis, vt ſine noxâ ſiderent: plures appoſitis vtrinque gubernaculis, vt conuerſo repentè nauigio hinc & illinc appellerent: multæ pontibus ſtratæ, ſuper quas tormenta veherentur, ſimul aptæ ferendis equis, aut commeatui, velis habiles & remis citæ. Silius, Anteius, & Cæcina fabricandæ claſſi prçpoſiti erant. Locus ad bellum tranſmittendum opportunus, nauale poſtea Romanorum aduerſus Gallos & Germanos. Inclaruit inde Batauorum gloria, ex his creati cuſtodes lateris Auguſtalis, ex his cohortes formidabiles compactæ. Vnde iurgia primùm, mox rixa inter Batauos & Legionarios ſub Nerone & Vitellio. Batauí, donec trans Rhenum agebant, pars Cattorum, ſeditione domeſticâ pulſi, extrema Gallicæ oræ vacua cultoribus, ſimúlque Inſulam inter vada ſitam, paulò ante Iulij Cæſaris aduentum occupauêrant, quam Oceanus à fronte, Rhenus amnis tergum ac latera circumluit: nec opibus Romanis attriti, adiunctâ etiam validiorum & vicinarum gentium ſocietate, viros tantùm & arma Imperio Rom. miniſtrauerunt, non Romanis, ſed domeſticis Ducibus parentes. Donec Iulius Paulus, & Claudius Ciuilis Regiâ ſtirpe, bellum aduerſus Romanos mouerent, infenſi Vitellij vitiis. Quibus acceſſêre & alij Duces, Brinio, Claſſicus, & Tutor. Stationaria Romanorum claſſis capta, trucidati Centuriones & Tribuni cum milite, expugnata caſtra, deletæ cohortes, pulſum Batauorum Inſulâ Romanum nomen. Dura bella & longa, pax demùm, donec Valentiniano ad culmẽ Auguſtale euecto, Franci Melobaudo Rege, ex interiore Germaniâ exciti, & Rhenum tranſgreſſi, littoralem Belgicæ oram occuparent: totámque mox Belgicam, Sunone Duce, qui interfecto Diocle Belgarum Duce, Belgarum & Auſtraſianorum Princeps ſalutatus eſt, circa ann. Sal. CCCC. In iſtius ſanguine Ducatus iſte permanſit, vſque ad Pipinum, qui Rex Francorum proclamatus, Belgium totum Regno Galliarum coniunxit. Fuerunt & Marchiones Handvverpiæ, ſiue limitis Anglici, à Theodorico huius nominis primo, Francorum Rege, limiti Armorico præpoſiti, inter Scaldim, Moſam, Rhenúmque amnes, & Oceanum Germanicum. Iſti ab Vtilone inceperunt, finémq; dominationis habuerunt, ſub Marchione Gothofrido, tenente Occidentale imperium, Henrico IV. * Saltuarij quoque Flandriæ, à Carolo Magno, vel, vt aliis placitum eſt, à Pipino creati ſunt. Primum inuenio Eſtoredum, hinc Ludericum de Harlebeck, à Carolo Magno inſtitutum, ann. Sal. DCCXCII. cuius officium erat, tueri oram maritimam, & à deprçdationibus Normannorum defendere. Ex eo, poſt multos annos, Arnoldus primus Comes Flandriæ fuit, durauítque in eius poſteritate

Idem hiſt. lib. 1. 2. 3. 4. 5.

Marcellin. lib. 27. & 30.

Lazius lib. 3. de migr. gentium.
Meierus in Annalib. Flandriæ.

** Les Foreſtiers.*

ANN. 900.

posteritate Comitatus iste vsque ad Balduinum VIII. qui sine liberis decedens, Carolum Daniæ Regem, tum exulem, hæredem testamento scripsit. Post cuius mortem Flandria ad Comites Egeshaim, Dagsperg, & Honavv deuoluta est, & Theodorico successionis lege concessa, qui ex Gertrude, Roberti primi nomine, penultimi in gradu, Flandriæ Comitis filiâ, natus fuerat: è quo Philippus, qui Henrico Hannoniæ Comiti Flandriam moriens reliquit. Sic ad Hannoniæ Comites deuolutus Flandriæ Comitatus, circa ann. Sal. MCXCIII. Ab his in * Dampierorum Burgundicam gentem, ductâ à Guilelmo Dampiero Margaretâ, Flandriæ & Hannoniæ Comitissà vltimâ. Ex hac gente, Ludouicus II. duos amplissimos alios Comitatus ditioni suæ adiecit, Burgundiam ex matre, Brabantiam ex coniuge. Hic, filià vnicâ, Philippo Burgundiæ Duci, Ioannis Gallorum Regis filio, in matrimonium datâ, in prosapiam Regij Gallorum sanguinis, suos Principatus misit, durauítque possessio ad Mariam, Caroli vltimi Burgundiæ Ducis filiam, quæ accepto Maximiliano coniuge, patrimonium maximum, ingentes terras, culpà Ludouici XI. Gallorum tum Regis, Austriacæ genti transmisit, in quà hodie perdurat, nisi quòd Hollandiæ, Zelandiæque Comitatus, pársque inferior Belgij, Fœderatis Prouinciis cessit, quæ totam seruitutem pati non sustinuerunt. Sed & olim pars illa inferior à Comitatu Flandriæ diuulsa fuit. Hanc quippe Theodericus, Sigeberti Aquirani filius, inter proceres, Carolo Caluo Imp. gratus, primus possidere cepit, ann. Sal. DCCCLXIII. Comitis nomine: eámque à crebris nemoribus, vel quòd, ob inundationes Oceani, penè tota terra caua videatur, Hollandiam, vel Holandiam vocauit. Hanc Theoderici nepotes diu possederunt, finiítque dominatio in Guilelmo VII. cuius soror Duci Burgundiæ cùm nupsisset, in Burgundicam familiā Hollandiæ Zelandiæque Comitatus transmisit. Inter Comites Hollandos, Guilelmus Ioannis II. filius, maximè claruit nauali victoriâ, quam de Guidone Dampiero, ante Ziriczeam, reportauit, in quà Flandrorum, X. M. cecidit, innumeros cum nauibus cepit: mox & eosdem hostes, in Insula Cazant, seu, Casoliâ profligauit. Victus demùm ad Veram, Vvalachriæ oppidum, dein & ante vrbem Ziriczeam Scaldiæ, quæ vna est ex Insulis Zelandicis: postremò in littore Duuelandiæ: in quâ maritimâ pugnâ, inter Guilelmi Duces præcipuus captus est, Guido, Episcopus Traiectensis: ipse etiam Guilelmus fugâ vix ereptus, ad patrem, qui tum in Hannoniâ ægrotabat, confugit. Cæsa ea die III. M. Hollandorum. Classe tandem reparatâ, armatâque milite Gallo, Frisio, Hollando & Hannonio, cùm ei Reinerium Grimoaldum Genuensem, per tot maris æquora quæsitum, ducem præfecisset, ante eandem Ziriczeam, Guidonis Dampieræ

Obiit ann. Sal. 1137.

** Dampierre.*

ANN. 1240.

Barland. hist. Holland. Comitum.

Iacob Meier. Annal. Flandr. lib. 10.

AN. Sal. 1304

Fff classem

classem adortus, in alterum diem retractâ pugnâ, quam nox interruperat, & æstus maris, Guilelmus harpagonibus naues suas connexuit, ne incertæ fluitarent, & sine ordine, reciprocante pelago. Qui harpagones, cùm è ferro essent, ab hoste rumpi non potuerunt. Contra Flandrica classis vinculis & funibus vincta fuit, qui, vt primùm de nocte excisi sunt ab Hollandis, Oceani crescentis fluctibus classis alleuata, concussa, & diuulsa, instantibus cessit, Guidone capto. Accessit & alia Flandris clades, nam cùm in hostium classem nauem incendiariam immisissent, illa, tempestate in suos reiecta, totam eorum classem penè absumpsit. Seruatæ ab incendio naues, Hollandis cessêre. Numerus victarum, aut incensarum nauium, M. C. putatur. Ante & post Grimoaldum nullum Amiralium Hollandiæ in historicis reperio, scribentium incuriâ, qui res Hollandorum Flandrorúmque præclarè gestas omiserunt, vsque ad annum Sal. MCCCCXCI. quo *Beuerium Amiralium Zelandiæ lego, ante * Slusiam sub Alberto Saxonum Duce inferioris Germaniæ pro Philippo Duce gubernatore, XL. bellica nauigia, minora XLIII. cepisse. Tum primùm Canariæ Insulæ nauigatæ, appulerúntque Campuerum duæ naues Zelandicæ, saccaro Canarico onustæ. Post aliquot annos, prælium inter Gallos & Hollandos ingentibus animis inceptum, incendio, non armis finem habuit: nam cùm nauis vna ignem concepisset, sparsâ flammâ vtramque ferè classem consumpsit, tantúmque bellum cum Vulcano vno gestum est, penè in ipso Iccij portu, Neptuno patiente inimicum Numen. Tum in Belgio pro Philippo II. Amiralius fuit Philippus Burgundus * Beuresius, * Maritimis verò Mendicantibus, contra Philippum Hispaniarum Regem, Philippus Mommorancius, Comes * Homensis. Quamuis rebelles Hollandi, non se in Regem Hispaniarum arma sumpsisse iactarent, sed in Ferdinandum Aluaresium à Toledo, Albæ Ducem, Belgio præpositum, vt eius tyrannidem Duce Guilelmo * Arauuiorum, siue Auraici, Principe opprimerent, vel saltem vitarent. In eorum bellicis signis hoc erat scriptum: PRO LEGE, GREGE, ET REGE. Coactâ demùm classe, Principis Arauuiorum iussu prædata maria, imperante nauibus domino * Dolhaineo, qui aliquot onerarias, ab Indiâ redeuntes, vi cepit. Hinc victoribus audacia creuit, proliciente prędâ, milésque, & classis auctior, & ferocior. Maritimorum Mendicantium Amiralius factus est Guilelmus, Comes * Marcianus, dominus de Lumey, Viceamiralius verò Barthelus * Entensius de Mentedâ. Isti, XXX. nauibus, quas * Flibotios vocant, tempestate in Ostia Mosæ pulsi, obsessam Brielam ad deditionem compulerunt, initium dominationis earum Prouinciarum, quæ hodie Fœderatæ vocantur: quippe quòd multæ vrbes Brielam sequutæ, vel spontè, vel coactæ,

Meteren. histor. Belgic. lib. 1. 2 3. & 4.
Richard. Dinothus de bell. Belgic.
* *Le Sr de Beuere.*
* *L'Ecluse.*
AN. Sal. 1503
ANN. 1555.
* *De Beure.*
* *Les Gueux marins.*
* *De Herne.*
ANN. 1564.
* *Le Prince d'Orange.*
* *De Dolhain.*
ANN. 1572.
* *De la Marche.*
* *Barthel Entens.*
* *Flibots.*

coactæ, fugitiuis primùm pro asilo fuerunt, mox & victoribus, omnibúsque, quibus Hispanorum tyrannis, aut metum, aut fastidium faciebat. Transiit in Fœderatorum partes * Flissinga, nauésque, quæ in portu erant, Duce * Evvotio Pieterseno, in Albæ Ducem armauit, quibus Hispanica classis diu lacessita, incensa tandem, fractáque fuit. Accessit Flissingæ * Ziriczea, Ziriczeæ, Roterodamum, Amsterodamum, Enchuysa, Harlemum, aliæque vrbes, quæ communis salutis ad æmulationem studiosæ, LV. naues in vnum coëgerunt, addiderúntque veteri classi, iuxtáque * Lugdunum Batauorum, in loco, cui nomen * Cauea, Hispanos maritimo prælio fregerunt, captis XX. eorum nauibus, aliis collisis & depressis, simul & occupatâ arce, quæ in littore erat. Regiæ Hispanorum classi imperabat * Sancius Auilaus, cuius naues, vt inter ardorem pugnæ ab hostilibus dignoscerentur, ab vtroque latere rubrâ cruce signatæ erant: quæ crux Burgundica appellatur: seu quòd olim Burgundionum (è quibus Philippus II. Hispaniarum Rex ortus erat) stemma, crux rubra. Seu quòd eorundem patronus est Diuus Andreas, qui cum cruce rubrâ figuratur. Eodem anno, qui fuit Sal. MDLXXIII. Balduinus * Evvotsenus in demortui Pieterseni locum Amiralius Zelandiæ suffectus est, atque illi Legatus datus est Ioannes * Morus: cui mox fatis abrepto, successit Cornelius * Claëssenus. Signum conuocandi consilij bellici tunc erat, vexillum Amiralij in aërem de puppe Prætoria iactatum: ad quod signum leuibus lembis euecti duces cuiusque nauis ad Prætoriam tendebant, audituri quæ Amiralius, ad rem quæ offerebatur, dicturus erat. Evvotseno Zelandiæ Amiralio Ludouicus Boisotus successit, qui statim explicatâ classe, ostia Scaldis ingressus, Hispanam classem fugauit, vltraque * portum Bergensem persequutus est. Postquam autem Dux Albæ confectis multis nauigiis, inter quæ Prætorium Inquisitionis nomine vocatum est, classem auxit, * Septentrionales Hollandos ab omni parte petiturus: præfecissétque illi Maximilianum Henninium * Bossuuij Comitem, atrocissima pugna non longè à * Pampisio commissa est. Iunctæ simul Prætoriæ naues, ipsique Amiralij vnà congressi sustinuêre dubiam dudum victoriam, donec depressis aliquot nauibus, dissolutis aliis, continuato prælio in alteram diem, victor Cornelius Dierecksenus Septentrionalium Hollandorum Amiralius, Bossuuium Amiralium dedentem se, cum omnibus, qui in Inquisitionis naue erant, recepit, captiuúmque fecit. Hac acceptâ clade, Dux Albæ reuocatus in Hispanias, administrationem Belgij Ludouico * Requesentio reliquit. Vt fieri solet, successoribus prædecessorum facta immutantibus, nouus Belgij gubernator, pro Philippo II. Hispaniarum Rege, leuandæ obsidionis * Midelburgensis causâ, classem in duas

* *Flissingue.*
* *Evvout Pieterssen.*
* *Ziriczee, Roterdam, Amsterdam, Enchuyse, Haarlē.*

ANN. 1573.
* *Leyden.*
* *La Cage.*
* *Sancio d'Auila.*
* *Evvotsen.*
* *Le More.*
* *Claessen.*
* *Le haure de Bergues.*
* *Nort-Hollandois.*
* *Comte de Bossu.*
* *Pampis.*

ANN. 1574.
* *Requesens.*
Meurenus histor. Belgij lib. 5. 6. 7. 8. 9. & 10.
* *Midelbourg.*

partes diuisit: quarum vni Sancium Auilaum præfecit, alteri Iulianum * Romerum, qui cum Boisoto, Zelandiæ Amiralio conflixit, ante * Rommersvvalæ mœnia, in conspectu Requesentij, qui ex aggere, de terrâ, maritimæ pugnæ spectator erat, suis animos facturus, ipse periculi liber. Victus Romerus, natatu euasit, in potestate hostium x. nauibus relictis, in quarum numero Prætoria fuit. Plerique Hispanorum Ducum cæsi, militum DCCC. Nuncio cladis Auilaus perterritus, Antuerpiam, cum alterâ parte classis, cui imperabat, rediit. Victoris leges Midelburgum accepit; aliáque classis ab eodem Boisoto iuxta * Ordamum, in ipso * Scaldis alueo, debellata: & quia post pugnã capta nauigia, aliáque è classe Boisoti, vt clauda & inhabilia ægrè cursum moliebantur, sanior pars classis, fictâ obsidione, Ordami arcem lacessiuit, quò tutius corruptæ naues, portum, vndè ad pugnam exierãt, repeterent: quod quidem stratagema victoribus benè vertit. Erat in eà classe inusitatæ formæ nauis, quæ * Arca Delphitica vocabatur, è duobus nauigiis compacta, quibus frumentum deuehi solet, sine velis, sine remis, rotis acta, quæ XII. hominum manibus torquebantur, nouum in his terris opus, sed pluribus iam ante sæculis notum, vt in eius descriptione dicturi sumus, cùm de diuersis nauium generibus scribemus, sub finem istius operis. Belgium tunc induciis, pace, fœderibus, bellis exercitum, sub variis rectoribus vapulauit, gubernatum per Ioannem * Austriacum, Philippum * Croyensem, Archiducem Matthiam Rom. Imperatorem, cuius Guilelmus, Auraici Princeps Legatus salutatus est, quibus & Franciscus * Essuiorum Dux additus, cum titulo: Defensoris libertatum Inferioris Germaniæ. Diuulsa deinde & separata dominatio, Hispanis partim cessit, partim Prouinciis fœderatis, ita appellatis, quòd ann. MDLXXIX. in vrbe * Vltraiecto, in Hispanicam dominationem simul iurauerint, communibus impensis bella ducturæ; quibus vt obstaret Alexander Farnesius Dux Parmæ, Belgis, qui in partibus Hispanicis durabant, præpositus est. Fœderatarum verè Prouinciarum factus Princeps, qui & Flandriæ Comes appellabatur, dictus Franciscus Essuiorum & Andegauensium Dux, Henrici III. Gallorum Regis germanus. Hoc fatis rapto, & Guilelmo Auraici Principe nefariè cæso: Mauritius, & ipse Auraici Princeps, Guilelmi filius, Prouincias fœderatas Belgij gubernandas suscepit, cum titulo Magni Amiralij. Sequens annus nouitate machinæ naualis celebris fuit. Huius author Fridericus Genibellius Mantuanus, qui Antuerpianis oneratias naues contra Hispanos in hunc modum ad incendium & ruinam parauit. Totam carinam, fornice saxeo stratam, puluere sulphureo compleuit. Fornix aculeatis lapidibus pedum trium longitudine, crassitudine duorum tegebatur. Per transtra nauium lapidea

* Romero.
* Rommersvvale.
* Ordam.
* L'Escaut.
* L'arche de Delft.
* D'Autricha.
* De Croy.
* D'Alençon.
* Vtrecht.
ANN. 1580.
* D'Anjou.
ANN. 1584.
Meteren. lib. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. & 19.

lapidea dolia, eodem puluere farta, disposita erant. De malo & antennis funes digitali crassitudine aceto imbuti, siccatique ad solem, quò faciliùs acceptum ignem seruarent, dependebant, alij aliis minores, vtpote per diuersa momenta, certo tamen tempore, puluer dolus incluso, fornicisque incendium daturi. Vna, inter alias incendiarias, nauis, cui nomen Spes, ante arcem* Calloinam restitit, anchoris retenta, quæ de prorâ & puppi pendebant. Ridebant è littore Hispani fatalem machinam: cùm suscepto igne, fracta vi pulueris lapidea dolia, circunstantes vario vulnere oppresserunt. At postquam subita flamma lapideum fornicem discussit, omnes, qui in littore erant, obrui, repercussu carinæ aqua in altum iactari: eâ arx impleri, simul & circumiacentes campi, cepêre. Tum à fundamentis arx eruta, propugnacula diuulsa, sex naues, quæ in portu erant, eadē pernicie inuolutæ, fractæque, ad sextum vsq; lapidē, omnes, aut enecati, aut saltem terræ prostrati: nulla vnquam tempestas sæuius aëra turbauit. Hominum DCCC. periêre. Pons quoque saxeus, nouissimè iussu Ducis Parmæ, iuxta arcem constructus, Scaldiq; impositus, tempestati huic cessit, coactus in profundum ruere: quæ huius inuenti causa sola erat, facto, huius pontis disiectione, Antuerpianis aditu per totam Scaldim. Interim * Vlysponæ, in Portugallia, parari, cogíque classis propè infinita, quâ terræ Fœderatorum Anglorúmque Insula peteretur. Longæ naues inusitatæ magnitudinis, quibus Gallionum nomen, LXIII. Minora nauigia, vt sunt · Patacæ, Assabræ & Carauellæ, quæ remis reguntur, LIII. Triremes & · Galleacæ VIII. · Holcæ XXIII. Intus nauticæ familiæ VIII.M. militum, XX.M. Machinæ bellicæ grandioris, Canones vocamus, II.M.DCL. Dux classis Medina Sidonia. In Belgio, Parmæ Dux alteram classem parabat, bellicarum nauium XLII. Causa belli contra Anglos, interdictum S. Pontificis, quo primo occupanti hoc regnum concedebatur. Contra, Elisabethæ Anglorum Reginæ CL. naues erant, moueri faciles, quibus & vrgere, & cedere facilè erat. Harum Amiralius Carolus Hauardus, post quem Dracus, circumnauigati orbis celebratione nobilis, imperium habebat. Fœderatis quoque Belgis classis erat XC. nauium, quibus portus & ostia fluminum defenderent, Iustino Nassauio Duce. Erant & XXX. naues aliæ, sub imperio Cornelij * Lonckij, quibus obuiam hosti iretur. Iungere classes ante Iccium portum Hispani decreuerant, vndè tutius Londinum, caput Anglicarum vrbium, per Tamesis fluenta peterent: iámque * Plemutium prætervecti, animis Angliam tenebant, cùm Anglica classis expeditis & celocibus nauigiis tardas Hispanorum naues lacessere cepit, captáque aurâ, in consertos hostes inuehi, cogeréque ad receptum, duabus onerariis captis, multis actuariis. Tum ad Insulam * Vectim fugientes

* Le fort de Calloo.

* Lisbone.

ANN. 1588.

· Pataches, Assabres, Carauelles.

· Galleres.

· Houlques.

* Lonck.

* Plemouth.

* Veight.

ſequi, dúmque Iuſtinus Naſſauius claſſem Parmenſem contine-re ſe intra portum adigit, ad Iccium vſque portum hoſtibus incumbere, abigere portu, diſperſis imminere, nunc hanc, nunc illam nauim à ceteris ſeparatam inuadere, occupare,* Greuelingæ & Dunkerkæ littore pellere, repugnantes profundo dare, galliones ſancti Philippi & Matthæi capere, alia nauigia, aut ſaxis lacerata, aut vadis impedita, iactata alia ignoto ſalo, vel aquis abſorpta, vel tempeſtate, partìm eiecta in Gallicum littus, partìm in Noruagium, partìm in Irlandicum, nec aliud è tantâ claſſe rediit ad Hiſpanos, quam fractæ tabulæ, & diſſolutæ naues LIII. reliquæ interiêre, vel victori ceſſêre. In eius rei memoriam, numiſmata in Zelandico ſolo cuſa, ab vnâ parte ſtemma Zelandiæ oſtentant, cum hac inſcriptione: SOLI DEO GLORIA. Ab alterâ parte plures naues profundo mergebantur, cum hoc titulo: CLASSIS HISPANICA VENIT, IVIT, FVIT. Hoc quoque quod ſequitur, propoſito meo conuenit, quo bellicas etiam fraudes, quæ in mari aquíſve fiunt, enarrare conſtitui, vt lector non modò à virtute opem aduerſus hoſtes quærat, ſed & ab arte & ingenio. Adrianus Bergenſis piſcator, militibus Hiſpanis, qui in arce Bredæ cuſtodiæ vigilabant, quo frigus arcerent, ceſpites flumineos ad ſolem ſiccatos inferre conſueuerat: hic opem ſuam Carolo * Herauguiero pollicitus, eum cum LXX. militibus fluuiatilis nauigij carinâ excepit, aceribúſque ſuperſtratis incluſit. Huic tabulato de more deſiccati ceſpites impoſiti erant, quibus pro ligno per hiemem Belgæ vtuntur. Vt ventum in portu Bredenſi, ſtatim intra cathenas deducta nauis eſt, ne quis inſciis cuſtodibus abiret. Nocte mediâ Herauguierus cum ſuis de latebris ſurgens, vigilibus cæſis, præſidióque, arcem occupauit, ſignóque benè geſtæ rei ſequenti die ex arce, vt conuenerat, ſublato, Mauricium Principem, qui cum exercitu propè erat, in vrbem vocauit. Sic Breda cum arce, Mauricij patrimonium, Hiſpanis erepta, factúmque de eâ re ſequens epigramma:

* Greuelingue & Dunkerke.

* De Herauguiere.

ANN. 1590.

Iam credi res geſta licet, non vana Poëſis,
Machina Trojani quâ celebratur equi,
Quem fœtum hoſtibus, & fatali funere Troja
Ipſa intra muros traxit, & arce ſtitit.
Hoc Herauguierus meruit, qui talibus auſis
Tale edi facinus poſſe reâpſe probat.
Cùm naui occultus, quámque ipſe attraxerat hoſtis,
Bredæ auſu ſimili illabitur, & trahitur.
Hoc differre, tamen: quod Troja hoc corruit aſtu,
Sed Breda excuſſo eſt libera facta iugo.

Poſt

Post hæc, iidem, qui tutelæ suæ terrarúmq; recenter quæsitarum, aut finitimarum quæsioni studebant, longinquas terras petere, hostem in Hispaniâ, ipsáque in Indiâ quærere, premere. In Sinas præterea, viam sibi per glaciale Oceanum tentare, nouum fretum ante Tartariam tranare, noménque dare illi Nassauij, de nomine familiæ Principis Mauricij. Hinc ad ostia Obij fluminis Tartariæ celeberrimi per placidius mare penetrare, Insulas incognitas, terrásque visere, nomináque illis indere. Harum nauigationum Septentrionalium authores apud Belgas fœderatos primi fuerunt, Iacob Valckius, Christophorus Roelsius, Zelandi: Balthasar Mocheronus, Ioannes Iansenus Caerle, Dirick de Osse, Amsterodamenses. Missa quoque & alia classis in Orientalem Indiam per aliud mare, quà Bonæ Spei promontorium, vltra Æquinoctialem circulum pelago inseritur. Tertia item classis, hoc ipso tempore Margaritæ Insulam, Brasileam, Occidentalésque Indias commercio Belgis iunxit. XII. naues ductu Vvarmontij ab Elisabethâ Angliæ Reginâ contra Hispanos auxilio missæ. Cognitæ in Septentrionali Oceano Insulæ duæ, vna Noua Zembla, hoc est, Noua terra appellata: altera ab vrsorum candidorum multitudine, Insula Vrsorum dicta: tertia quoque cui Auraicæ, in Auraicorum Principum memoriam appellatio facta est, ab his, qui nauigationis Duces erant, inter quos Barentsenus, & Cornelissenus, Hollandi. Insulanis illis, Sol lucere incipit, XXIV. Ianuarij, totam hiemem, vna nox trium mensium conficit. Interim societate inter XII. Hollandiæ mercatores initâ, sub nomine Societatis Indiæ Orientalis, IV. nauibus India Orientalis petita est, itinere Austrum versùs quæsito, promontorióq; Bonæ Spei à puppi relicto, mox & Sumatrâ Insulâ, negotiationis causâ Iauam Maiorem, quæ & ipsa Insula est, petierunt, postea & * Balym. Indè in Hollandiam reduces, aliam classem primæ classi coniunxerunt, sub eodem titulo Societatis Hollandicæ ad Indiæ Orientalis nauigationem. Nomina nauium fuerunt, Mauricia Amsterodamensis, siue Amstelodamensis, Hollandica, Geldrica, Zelandica, * Vltralectum, Frisia, & * Trans-Iselana: quibus omnibus Iacob Neckius præerat. E Zelandiâ, eodem itinere, duæ Baltazaris Mocheronis naues, tres Adriani Hendricksen ten Haef Orientem penetrarunt. Quinq; item Roterodamenses, sub Iacobo * Mahuo Amiralio, totum terrarum Orbem circumnauigauerunt. Factum indè est æmulatione Fœderatarum Prouinciarum, vt insequente anno in vtramque Indiam LXXX. naues ex Inferioris Belgij littoribus soluerent, quæ exoticas merces & magnas opes in patriam aduexerunt. Aliæ item classes, quacunquè Turcarum Imperium porrigitur, nauigationem auspicatæ sunt. Guiana, auri fodinis ferax, aliæque circumiacentes Insulæ, à montibus sale sparsis, salis cognominatæ,

Ann. 1595.

Ann. 1597.

* L'Isle de Baly.

* Vtrecht.

* Overyssel.

* Mahu.

Ann. 1598.

Meteren. histor. Belgic. lib. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. & 32.

nominatæ, iisdem cognitæ, indéque asportatum & sal, sale æquoreo nitidior & gustui suauior. Hinc in Canarias appulsum LXX.
ANN. 1599. nauibus, Petri * Doësij ductu, superatóque littore nequidquam
* De Does. resistentibus Hispanis, arces expugnatæ, cunctáque Insularum direpta: Allegoniâ; caput vicinarum vrbium, captâ, incensâque, Africæ & Guineæ sinuosis littoribus lustratis, Insulâ S. Thomæ vi domitâ, prædáque in naues transmissâ, Zelandia repetita est. Aliâ expeditione, maxima nauis Hispanorum, ante Insulam S. Helenæ in Orientali Indiâ, à Laurētio Bickero, cum duabus nauibus, post longam pugnam capta est, illi nomen erat, S. Iacobi, merces intus preciosæ, margaritarum, gemmarum, auri, lapidis Bezoar, electri, serici ingens copia, æstimationis immensæ: captiui, CCCC. machinæ bellicæ æratæ, XVII. in eâ inuentæ: cúmque iam Zelandicæ naues plenæ versùs patriam vela dirigerent, mirum, solito oneri tantum prædæ onus additum, per tot æquora asportatum, saluum in Zelandiam peruenisse. Ad memoriam rei cusi ab Amiralio, & nauium magistris, aurei, argenteíque numi, qui amicis darentur seruandi. In his Insula S. Helenæ, iuxtáque eius littus, gallio, à duabus hinc & hinc nauibus obsidebatur, circa oras numorum, istæ litteræ erant, POSSVNT QVI POSSE VIDENTVR. ANN. MDCII. MART. XVI. Inuersis numis, globus Orbis apparebat medio in mari, è quo Hippopotamus prosilibat, cum hoc superbo Regis Hispaniarum titulo, NON SVFFICIT ORBIS. Imminebat Hippopotamo Leo, Zelandiæ insigne, natans in mari, & Hippopotamum, velut hostem, persequens, cum his litteris, QVO SALTAS INSEQVOR. In aliis numis, Leo, æquoreos fluctus toto capite supereminens, findebat, cum his verbis, LVCTOR ET EMERGO. In alterâ parte, plenis velis videbatur nauis pelago volare, erátque istud insculptum, IMPERATOR NAVIS, TERRÆ DOMINVS. Sequuta est capturam istam legatio Regis Sumatræ ad Principem Mauricium, cum immensis donis, amicitiæ & noui fœderis testi-
ANN. 1602. monia. Aliquot nuper triremes ex Hispaniâ, Friderico Spinulæ, qui tum Slusæ morabatur, aduenerant, his Zelandorum naues,
AN. 1603. quæ ante vrbem in statione erant, ad prælium prouocare, in eas exonerare longo & fatali tonitru belli machinas, hinc vento, indè remis fidere & circumagi, donec Spinulâ cæso, confusæ triremes, DCCC. hominibus amissis, in portum sese reciperent. Imperabat duabus triremibus, totidémque actuariis Viceamiralius
* Le Mort. Zelandiæ, Ioostus * Morus: Fuítque istud mirabile, exiguam adeo classem, validas triremes octo, phaselos quatuor in fugam egisse. Numi testes victoriæ istius signati eiusmodi. Ab vnâ parte duæ naues, totidémque triremes, circum literæ istæ: CEDVNT TRIREMES NAVIBVS. Ab alterâ, Hispanicas triremes cernere erat, cum his verbis, VICTÆ PEREMPTO SPINVLA. Sub finem

nem anni classis Societatis Orientalis Indiæ prodiit ex portu, soluitque Orientem versùs cum nauibus XIII. * Haghenó duce. Alia, eodem tempore, littus Zelandicum cepit, post nauigatum Orientem annorum trium spatio; Hermanseno imperante: VIII. Galionibus, triremibus, XXII. Lusitanorum, sub Amiralio Mendosâ, ante vrbem * Bantamum, iuxta sinum * Sondanum, corruptis, demersis, vel captis, fugato Mendosâ cum paucis, pulsóq; ad Amboinam vsque, quæ vna Molucarum est, liberatâ vrbe Bantamo ab Hispanicâ tyrannide, & suo iuri redditâ. Nec ita multo post, à Fœderatis in Zelandiâ Slusa capta est, inuentæque in portu X. triremes, & in his remiges MCD. In Orientali Indiâ Amboina Insula iisdem cessit, eiecto indè Lusitanorum præsidio, arcéque acceptâ. Insula quoque Tidorâ occupatâ, ceterísque Molucarum, Hispanicâ classe ante Vlysponem, orámq; Galiciæ, machinarum procellis concussâ, tentato tertiò itinere in Sinarum regionem, per Septentrionalé Oceanum, duce Iacobo * Heemskerkio, Amstelodamensi, Hispanis ab eodem ad Herculeum fretum classe victis, Ioanne Aluaresio, classis Hispanicæ Amiralio, necato, præcipitatis in profundum, aut flammâ consumptis plusquam XL. hostium nauibus, patrio littori victores, Heemskerkio amisso, applicuerunt. Hæc, nomen Hollandicum, ad extrema Orientis, celebre fecerunt. Hinc ad Principem Mauricium legati fœderis & amicitiæ missi cum literis, à Rege * Iapani, seu Iaponiæ: libertas nauigandi in Africam Fœderatis concessa, per Regem * Maroci, Sidanum. Auditæ ab eodem Principe Mauricio Turcarum, Persarúmque Imperatorum legationes, lectæque literæ, quibus permissum erat Fœderatis Belgis, circa littora vtriusq; imperio subdita nauigare, habitare portus, oppidáque portubus vicina, negotiari, quandò & quoties vellent onustas mercibus naues reducere in patriam, captiuos à suis subditis petere, & sine precio suos recipere. Tutò per Ionium, Hellespontum, Euxinum, Creticum, Syriacum, Arabicum, Persicum, Indicúmque pelagus velificare. Continuatæ deinde Americanæ nauigationes, & in portu Limæ, Peruanæ regionis, XXII. Hispanorum naues, è XXX. pelago mersæ, per * Heremitam, Hollandicæ classis præfectum. Eodem anno, in orâ Omnium Sanctorum, vrbs S. Saluatoris in Brasiliâ ab iisdem direpta, captis Hispanorum nauigiis VIII. Imperabat Hollandicis nauibus Iacobus * Vilikensius, qui, accepto, Fœderatarum Prouinciarum nomine, sacramento, alias quoque Hispanorum naues, dum præsidio ibi relicto patriam opulentus repetit, medio in mari repertas, ad deditionem compulit, deditque legem debellatis. Eadem illa gens, Leonardo * Frantzio duce, superiore anno Galliciæ oras depopulata, prædam immensam in Batauiam reuexit, fœdere cum piratis Tuneti & Al-

Margin: * Haghen. — * Bantam. — * De Sonde. — Ann. 1605. 1606. 1617. — * Heemskerke d'Amsterdam. — * De l'Isle du Iapan. — Ann. 1610. — * Maroc. — Ann. 1624. — * L'Hermite. — * Vilikens. — * Frantz.

geræ percusso, amicitiáque iuratâ in Hispanos, eâ lege, vt Consules in vtraque vrbe Fœderati haberent, iisdem conditionibus quibus & apud Constantinopolim vtebantur, negociantibus azilum. Nec minor Belgis Flandricis, quàm Batauis, hodie virtus & gloria; æmulationis studio, inuentus iuxta Dunquerquam

* Mardic. ANN. 1625. portus * Mardicus, Archiducissæ sollicitudine munitus, auctúsque, maximæ classis capax. Additæ illius securitati arces cum præsidio, aggérque infixis trabibus, ferri crassis laminis solidatus, ad impetus fluctuum frangendos, transmissæque in portum bellicæ naues XIV. donec aliæ ad integræ classis complementum pararentur. Ne Bataui cum Germanis, qui mediterranea circa Rhenum Mosámque habitant, commercia deinceps exercerent, eadem Archiducissa, vtrumque flumen, canali à Rhinbergâ ad

* Venlo. * Venloum excauato & protracto, iungere instituit: alteróque

* Binge. item Mosam & Scaldim. Iámque fosâ à Rhinbergâ ad * Bingam

ANN. 1626. militari labore deducta peruenit, aggeribus in propugnaculorum speciem, arcibúsque aliquot excitatis, ne hostis operis continuationem interturbet: quod frequenter euenit, egestâ terrâ in canalem reiectâ, operariis cæsis, captis dirutisque arcibus. Sic pugnat vnus inter se populus, variis studiis, imperiísque, & religione diuisus in partes, seséque non modò in patriis focis inuenit, sed in Americâ, atque India Orientali. Hic Bataui, infestam Malacæ vrbis arcem tenent, pulsísque Persico sinu Flandris, Hispanísque, quibus & Molucarum partem eripuit, in fine Orbis

ANN. 1630. fulminat. Ibi, Brasiliæ littus occuparunt, oram Omnium Sanctorum, Olindam, & Fernambucum vrbes, Insulámque S. Marthæ, nequidquam resistente Federico Toletano Hispaniæ Amiralio,

* Lonck. frustra, qui defendebant, propugnantibus, per * Lonckum classis LVI. nauium præfectum subdiderunt, imperántque hodie domitis gentibus. Arces cum præsidiis obtinent in Insulis, Ternatâ, Bachiano, Machiano, Bandâ, Amboinâ, Gilolo, Solore, Iacatrâ, quæ & Noua Batauia, Iauâ, quæ sedes est Vicarij Generalis consilij, & Curiæ supremæ per Indias Orientales, Taiuanâ, siue Baheno, quæ proxima est Sinensi littori, aliísque ante oram Coromandeli sitis. Iisdem libertas negociationis concessa in portubus, Sumatræ, Borneonis, Ioris, Patanæ, Iaponiæ, Sinæ, Zeilanæ, Mogoris, Calecutij, Cochini, Balagatæ, & Persiæ. In Africâ, ad Guineæ littus, iisdem arx est, opposita castello Minæ Lusitanorum. In Americâ, præter vrbes iam dictas, arcem Nassauianam,

ANN. 1631. Insulámque Nievvnederlandiam obtinent. Taceo victoriam eorundem maritimam in Flandros Hispanósque, super fluenta Scaldis reportatam, Comitem Ioannem Nassauium hostium Ducem, extincto Prætoriæ lumine, ægrè inter noctem & turbatas suorum naues fugâ elapsum, captiuorum V. M. cum nauigiis

LXXVIII. & prædâ ingenti: & quasi elementum maris audacibus pugnaret; actam in lacunas Britannici maris; LXXVII. maximorum nauigiorum classem, quæ illis, Galliæque nostræ, ad Oceanum porrectæ, Iberi militis expositione exitium minabatur. Soluerat Cantabrico littore in tres partes diuisa, præcursoriis nauibus institit Fœderatarum Prouinciarum Amiralius *Herpers Tromp*, captásque; quia Anglicæ erant, Angliæ Regi integras remisit, Ibero milite sub vinculis retento. Nec mora, ad reliquum classis hostilis properat, cui Antonius ab Oquendo imperabat. In ipso conspectu Iccij portus pugnatum, amici Galli succurrunt Fœderatis, territi Hispani, ventum sequuntur, quo in Angliæ vada & syrtes impulsi, Fœderatis insistentibus pars nauium vacuata, in cymbas hominibus, precisioribúsque rebus immissis & in Angliam transmissis, victori relicta; pars bustuariis lembis incensa, pars arenis retenta, reliqua in profundum mersa, aut capta, si de tanta classe octo omninò nauigia exemeris, quæ per tenebras, & tempestates elapsa, mutila & lacera ægerrimè Dunquerquam sese receperunt; inter quæ, Prætoria nauis fuit. Mirum, cum per XII. dies pugnatum fuerit, tot tormentis aduersum fulminantibus, numeroso hoste resistente, è Batauis tres tantùm desideratos, nec plures quam quinque homines vulneratos. Creuit & eorum nuper in Africa imperium ab Æquatore ad Caput Bonæ Spei, Congi & Angolæ regnis; cum Insulis adiacentibus Lusitanis ereptis. Infensa Hispanis natio, laboris & periculi amans, nullum angulum in Orbe reliquit, è quo hostem non deturbet: in Occidentali India, penè totam Brasiliæ oram eripuit occupatori: in Orientali, Molucarum parte occupatâ, Indis Regibus, ipsóque Persa fœderatis, Iberum veteri commercio exclusit, maritimis plerisque vrbibus, arcibúsque expulit, nec bello cessabit, dum hostis viuet, dum auiditati mortalium relinquet aliquid Natura, quod adiri possit. ANN. 1639.

CAPVT DECIMVMQVARTVM.

Administratio rei naualis apud Belgas Fœderatos, magiſtratus, claſſes, & leges nauales.

Meteren. hiſtor. Belgic. lib. 15. & alii.

MNE bellum maritimum apud iſtos ab Amiralio Generali geritur, ſub quo duo Amiralij ſunt, vnus Hollandiæ, alter Zelandiæ. Collegia, ſiue Conſilia, Amiralatus v. totidem in vrbibus, in quibus Conſiliarij degunt, ferúntque ſententias de cauſis ad rem maritimam pertinentibus. Vrbium, in quibus eiuſmodi iudicia exercentur nomina ſunt, Amſtelodamum, Roteṛodamum, Hornum, & Enchuyſa, in Hollandiâ: ita tamen, vt vltimæ iſtæ duæ, cùm duo nomina ſint, vnius tamen Conſilij nomine cenſeantur, quòd alternatiuas præbeant ſedes iudicibus, qui nunc apud Hornum, nunc apud Enchuyſam iudicant. Reliqua iudicia dantur apud Midelburgum in Zelandiâ: in Friſiâ verò nunc apud Doccum, nunc apud Harlingam. Iſtis Collegiis, Conſiliiſque Princeps Mauricius Oceani, apud Belgas Fœderatos, Amiralius Generalis, nuper pręfuit, eiúſque nomine ſententiæ, decreta, & diplomata publicabantur. Conſiliarij tamen Amiralatus, conuocatis Prouinciarum Comitiis creabantur, iurabántque in conſpectu conuocatorum, ſe ex æquo & bono iudicaturos. Iſti pecunias à nauium magiſtris accipiunt, certum ſcilicet pretium, ſecundum nauigij magnitudinem, aut merces, quæ in nauibus ſunt: Fœderatæ illud, ob literas, vt vocant licentiæ, conſtituerunt. Nulla quippe nauis ſubit, aut relinquit portus, priuſquam nauarcæ, dictas literas permiſſorias à Conſiliariis Amiralatus acceperint, quibus ſoluendi, vel exponendi in littore merces, nauigandíque, vel negociandi poteſtas datur. Argentum autem quod ob eiuſmodi literas Conſiliarij percipiunt, totum ad nauium bellicarum armamenta, claſſémque contra hoſtes, impenditur. In militum quoque ſtipendia, qui pro Rep. in naui pugnant. Habent autem & Fœderati claſſes, ad quærendos in exteris terris Hiſpanos, & ad tutanda littora, diuerſis in locis, quæ in portubus Dunquerquo, Nouo-portu, & Sluſæ expectant mandata imperantis. Alterâ claſſe mare, quod ſolum ſuum, Flandriam, Galliam, Angliámque circumſtrepit, luſtrant, inſidiis vitandis, & inexpectato bello cõprimendo. Aliâ, tutelæ eorum vigilant, qui inter Scotiam, vicináſque Inſulas piſcationi incumbunt. Eſt & alia, quæ mercatorum nauigia negociationis causâ, Angliam, Hiberniam, Daniam, Gallias,

**Amſterdam, Roterdam, Herne, & Enchuyſe.*

Gallias, Hispaniásque petentia, comitatur: si hostis, aut pirata ingruerit, præsidio. Fluuiatilium quoque nauigiorum copia est, quibus Scaldis, Rhenúsq; percurritur, armatorũ ad tutelam riparum, vrbiúmque ripis insidentium. Stant & naues XVII. insequendis piratis destinatæ. In vnoquoque Amiralatus Collegio, seruandis Prouinciarum iuribus, Aduocatus Fisci incumbit, ne qua gratia, in leges maritimas delinquentibus, fiat. Hæc per se Respublica. Ciuibus verò innumeræ sunt naues, ad transfretationem, negociationem, & piscationem: scribúntque, quotannis onerarias M. fabricari. Simul aliud vtilissimum æquè ac mirandum. Initam per mercatores Indicam Societatem proprio sumptu in Indiam Orientalem, mercandi causâ, XIII. magnarum nauium classem quotannis expedire, quæ ingentes opes patriæ defert, huic decimas, sibi reliqua. Si Hispanica classis inter nauigandum occurrat, vix, aut ne vix quidem Belga Fœderatus vincitur, frangit opposita, victoriæque sequutor, depellit hostem sedibus malè quæsitis; vrbes, regionésque eripit iam verè timenti. Iis XIII. nauibus, quibus singulis annis Oriens petitur, à rectoribus dictæ Societatis Indicæ vnus Amiralius præfertur, qui imperium in eam classem exerceat, quandiu illa nauigat, aut in Africam, Indiámve moratur. Vnde fit, vt plures Amiralij sint, cùm tot classes, quibus totidem Amiralij præsunt, in Indias, Africámque nauigent, sæpè etiam in exteras terras commorentur per annos quatuor, aut Coloniis factis, ibi remaneant, vxores ducant, familias curent, agros colant, mercaturam exerceant. Dum interim Magistri, siue Administratores Indicæ Societatis, naues in alium annum parant, merces exponunt, prouentus in libros rationum inserunt, póstque decimum annum, partem vnicuíque mercatori ex bono & æquo diuidunt. Tunc & in alios decem annos renouatur Societas, nullísque licet in Orientem nauigare, nisi iis, qui nomina in eam societatem dederunt. Amstelodamum Administratores habet XXIII. Midelburgum, XIV. *Delphi, II. Roterodamum IX. Hornus IV. Enchuysa II. Ex quibus præcipui administratores XVII. eliguntur: Amstelodamenses octo, Midelburgenses quatuor, è Mosâ, vel Septentrionali Hollandiâ vnus, ex vnaquaque vrbe reliquâ, duo. Istis ius in reliquos Administratores est, próque libito classes augent, minuúntque. Is ordo ab anno MDCII. institutus, ad hanc diem perseuerat, ingens Belgis Fœderatis æmolumentum ad victoriam & opes. Ex morâ autem classium, quæ Orientis Indiæ portus tenent, sæpe fit, vt XLI. naues in iis sint, aliquando & plures, nauigationis longitudine, mutandis mercibus, vel reficiendæ classi impeditæ. Guineæ merces XX. quotidie nauigiis magnis petuntur. India Occidentalis, quà * Regium promontorium extremis

Idem lib. 22. & 13.

* *Delft.*

Idem lib. 29.

* *Punta del Rey.*

singulis mari imminet, ad salem transuehendum, centum aliquando nauibus occupata. Pelles è Cubâ & Hispaniolâ xx. onerariis asportantur. Anno MDCVII. deliberatum penéque conclusum de ordinatione Societatis Indicæ Occidentalis ad modum Orientalis in XXXVI. annos, hoc in annum sequentem reiectum, instigante Ioanne Flessingâ Antuerpiensi, datáque ei priuilegia.

Ne aliis quàm Sociis in Americam negociari fas esset, sub confiscationis pœnâ. Iis permissum, fœdera, pacem, amicitiam cum externis Regibus & Principibus facere: bella indicere, colonias, arces, vrbésque erigere, rectores domitis Prouinciis, & iudices dare, sub fide & obsequio Fœderatarum Prouinciarum: iniussis Amiraliis, immunes patrios portus intrare, & relinquere, prædam ad constructionem classium, & earundem reparationem impendere, quod reliquum ex eâ post sexennium inuenietur, inter se pro ratione pecuniæ, ab vnoquoque socio concreditæ, diuidere, decimâ in ærarium publicum Fœderatarum Prouinciarum, & trigesimâ Principi Mauricio missâ, & relictâ. Quæ vt tutius gererentur, Fœderatas Prouincias dictæ Societati Indiæ Occidentalis CMↃ argenti mutuo daturas, classem quoque nauigiorum maiorum XVI: cum cimbis IV: omnibus armis ad bella necessariis munitam: Militum stipendia; nauticæque turbæ, & annonam Societatem exsoluturam, classisque moderationem Amiralio, cui voluerit, commissuram. Collegia ad rationes reddendas, seruandas, aut explicandas: merces, impensásque nauales IV. Societati futura: Primum apud Amstelodamum, secundum in Zelandiâ, tertium apud Roterodamum, quartum in Hollandiâ Septentrionali. Ex iis quintum Socios facturos, quod maius Collegium vocabitur, penes quod authoritas erit, classes ordinare, distribuere, diem ad nauigationem dare, iter indicere, & loca quæ petantur. Singulo sexennio elapso eam Societatem finem habituram, quæ in alteram sexennium renouabitur, postquam accepti & expensi rationes Quæstor Societatis reddiderit, & singuli quod æstimatum fuerit ad eos è prædâ pertinere, deductis deducendis acceperint.

Missa itaq; primùm in Americam ab eâ Societate, ann. MDCVIII. XIII. nauium classis, sub Amiralio Petro * Verrhoefo. Eadem Societas quæ in sexennium instituta erat, ann. MDCXXIII. in XXIV. annos stabilita est, additáque priuilegia. *Ne vllus in Occidentem illius iniussu nauigaret, sibi munimenta belli, & annonæ particularia haberet, sine eiusdem consensu alios in vsus nusquam auertenda, etiam si id publica patriæ necessitas postularet. Vt eadem primis octo annis ab omnibus portoriis & vectigalibus immunis esset. Si bellum Societati esset cum populis pelago potentibus, Fœderatas Prouincias instructissimas bellicas naues XVI. & * Patacas IV. concessuras, quæ auxilium laboranti ferrent. Aliam rationem mercium, aliam belli futuram. Quod bello quæsitum erit, ad arcium, & nauium constructionem impensum iri: quod verò negociationibus, id omne penes Societatem fore. Ob quancunque causam quod quisque in Societatem miserit, integrum etiam inuitis*

* Verrhoef.

* Patachas.

creditoribus

creditoribus socio futurum. Quæ vt validius stent durentque, Fœderatas Prouincias eidem Societati bellicas naues tres dono dare, stipendia verò annua DC. militibus ex ærario suo concedere, ne classis, aut miles desit, ad vtilia tendentibus.

CAPVT DECIMVMQVINTVM.

Germanorum maritima aliquot memorabiliora, tum antiqua, tum recentiora, eorum scilicet qui Oceani fluctibus vicini sunt. Quorum regna, vires, nouæque Coloniæ maritimæ recensentur: præcipuè Suecorum, Danorum, & Noruagiorum.

BATAVOS Rhenus à Germanis diuidit, istos à Sarmatis & Dacis Danubius, montésque Riphæi; cetera Oceanus ambit, latos sinus & immensa spatia complectens, quibus varij Reges imperant, olímque imperauêre. Reges ex nobilitate, Duces ex virtute sumebant. Antiquiores ad Oceanum Germaniæ populi, Ingæuones, à Tuiscone, primo illorū Deo orti, Rugij, Lemouij, Suiones classibus valentes, Æstiorum gentes, Sitonúmque, & Chaucorum, & Cimbrorum, Busacterorum, Phrysiorum, Sigulonum, Sabalingiorum, Cobandorum, Chalorum, Phundusiorum, Charudum, & Scandianorum: qui omnes in Oceani Insulâ, Herthum, hoc est, Terram matrem colebant, quasi terræ possessores & filij: huius statuam videre, aut attingere, vni sacerdoti concessum, quæ in vehiculo veste contecto, sacróque in nemore seruabatur. Germanos Romanis primùm post Iulium Cæsarem bellum aperuit. Nec impunè Drusus, & Nero, & Germanicus in suis eos sedibus perculerunt. Varum, trésque cum eo legiones Augusto Cæsari abstulerunt Germani, qui ante v. Consulares exercitus deiecerant. Noti Duces Arminius, Segestes, Inguiomerus, Catualda, Maroboduus, Gannascus, Ciuilis, Classicúsque, & Tutor, ingentia apud Tacitum nomina. Hodie totus hic tractus maritimus duobus Regibus paret, Sueciæ scilicet & Daniæ, si pauca exceperis littoralia, quæ sub Vandalicæ Reip. dominio, aut in Saxonum Ducatu numerantur. Antiquissimum Danorum regnum, qui Danemarchi hodie vocantur, penè cum ipso orbe natum est: populis variis ferax, Cimbris nimirum, Normannis, Vandalis, Gothis, Gothinis, Saxonibus, Sembis, Curetibus, Essonísque; Sueciæ, Rugiæ, Russiæ, Britanniæ, Hiberniæ, Noruagiæ,

Cornel. Tacit. de morib. German.

E Daniâ Krantz.

& istius Galliæ partis, quæ Normannia dicitur, olim dominatu potens, & in ipsa Apulia, Calabria, & Sicilia celebre. Ante Romanum nomen Britanniam, Hyberniámque tenuit, à Rheno ad glacialem Oceanum Insulas terrásque omnes continens. Danorum denominatio à Dano Humeli Regis filio, qui multis ante natum Christum sæculis Cimbricæ Chersoneso nomen suum imposuit. Hunc non Humeli, sed Humbli filium * Meursius facit, dicítque eum, Saxonibus Cimbria pulsis & tributariis factis, eorúmque militibus suis iunctis, & in Britanniam Insulam, sub imperio Angli fratris sui transmissis, vicisse Britannos, eísque Anglum præposuisse, de cuius nomine Britannia ab eo tempore Anglia fuerit appellata. Septimus à Dano regnauit Hadingus, qui Suibdagero Noruagiæ Rege, is Daniam Sueciámque occupauerat classe fracto interfectóque, Noruagiæ Regnum in plures partes diuisit. Sub Frothone I. Saxones tributum negantes ad obsequium reducti sunt. Dalemanus in Anglia rebellans fusus est, capútque Insulæ Londinum direptum. Helgo totum mare Balthicum Danico sceptro subiecit, inuasores Saxones Cimbria pepulit, Scalcum Vandalorum Regem ante Thoram Insulam mari vicit. Amlhetus totam Angliam in potestatem redegit. Fridleuus cognomine Celer, Hiberniam. Frotho III. Rafnum, Gothari Regis Noruagiæ classis præfectum per Oddonem ducem pelago superauit, Vandalos subegit, Hunnos ad Bleckingiam occurrentes mari fregit, captis eorum ducibus, Olimaro & Dago. Debellatâ iterum Noruagiæ Regis classe, quæ ter mille nauium erat, Noruagiam Daniæ regno addidit. Rebellibus in Anglia fusis, eorúmque Rege Cheruillo cæso, alióque in eius locum substituto, eum, cum Insulanis, tributarium fecit: vectigalem quoque reddidit Hiberniam, terminósque Imperij sui Russiam ad Orientem, Rhenum fluuium ad Occidentem habuit: Daniæ, Sueciæ, Noruagiæ, Angliæ, Hiberniæ, Insularúmque adiacentium Rex. Hoc regnante Salus humano generi nata est, populos suos Augusto in pace tenente, Frothone verò isto pacificè regnante, vt pax esset vniuersa, pacis Deo in Mundum veniente. Frothone III. è viuis sublato, Anglia, Noruagiáque ad libertatem respexerunt, ausíque piratæ Danicis littoribus insidiari. Istos Stercatherus, à Frothone IV. maris præfectura donatus, classe fudit, liberúmq; mare omnibus fecit, scilicet hoc agitant Regum præfecti, vt non Regibus suis proprium illud faciant, sed cunctis liberum reddant ad nauigationem. Amundum Noruagiæ Regis filium, piraticam exercentem, Haldanus II. compescuit. Haraldus III. Vbbone Frisio classis præfecto, totam Vandalorum oram cædibus impleuit, Rhenísque, quà Oceano mergitur, fluente transcurso, Humbroto Britanniæ Rege prælio nauali superato, Aquitaniáque deuastatâ, totum

Polyd. Vergil. l. 5. Anglicæ hist. Dacos, non Danos, appellari debere affirmat, à Dacis Istri accolis, vnde originem accepisse.

* *Danica histor. lib. 1.*

Ex eodem Meursio histor. Danica lib. 2. & 3.

Lazius de gent. migr. lib. 9. Krantz. Noruegia lib. 1.

totum Oceanum à Garumnæ ostio ad Cimbricam Chersonesum suæ dominationis fecit. Addidit Danorum imperio Sambiam Orientis Insulam Aquinus. Ericus nouo pugnandi genere totâ classe trabibus anchorísque simul fixâ, itavt vno fluctu, ceu nauis vnica agitaretur, Magnum prælio superauit. Nam cum vacuum mare inter primas naues, velut inter duo cornua reliquisset, classísque Magni eò penetrasset, vno momento ruptis repagulis, tum liberæ naues hostilem circumsteterunt, & expugnauerunt. Magnus leui myoparone pugnâ substractus, saluti suæ consuluit, reliquæ omnes, exceptis Iutiorum aliquot, inclusæ & captæ. Sueno II. qui & Suenotho; victo * Adelredo Anglorum Rege, Britanniæ Insulam, quæ iamdudum, vt dictum est, Anglia dicebatur, Daniæ regno coniunxit, reliquítque filio Canuto II. hic *Haraldo, quem Eduardus Adelredi filius Angliâ expulit. Hic Sueno præfectum maris instituit Vvethemannum, qui Vandalos piratas insectaretur, eâ lege, vt nauibus vbique locorum repertis, etiam dominis inuitis, pro lubito vteretur, modo è prædâ, pars certa, conductionis loco, dominis nauium cederet. Ingenti itaq; classe collectâ, Oceanum piratis purgauit, captis eorũ nauibus LXXXVII. Quo successu irati Vandali, in Daniam mouerunt, sed & Sueno, dum, per Vvethemannum, hostem mari premit, muris præsidiísque, portus, littoráque muniuerat, pérque faces de noctu, fumum de die, hostium aduentus designari iusserat, quò promptius auxilium inuasis esset. Fossam quoque duxit ac vallum à Schlesuico vsque ad mare, quibus murum & propugnacula Vvaldemarus adiecit, vt & commercium liberius esset; & difficilior aditus in Daniam Germanis, si bellum auderent. Postpaulo Vvaldemaro Vvernoniam amnem ingresso, antiqua Gutacra, quæ hodie Rostockium est, terrâ maríque expugnata, Rugiani ad Strelam Insulam victi, Vandaliáque tota regno Daniæ coniuncta. Piratæ quoque Estonum & Curonum, per Esbernum eius classis præfectum, debellati. Hinc ob excellentiam rerum gestarum, cognomentum Magni Vvaldemarus meruit. Huius filius Canutus, hoc nomine VI. cùm obsequium Imperio Occidentali recusaret, cui se regnúmque suum iam olim Haraldus VII. submiserat, Rugiam amisit, quæ postea à Christophoro II. recuperata est. Sub Erico VI. Rege geminæ classes Vandalorum profligantur, Amburgensis & Baiana: XXX. onerariæ naues cum hominibus & mercibus captæ. Dux Gerardus in suâ Prætoriâ agmen agebat Holsatorum. Conuenerat classis in portum Vvismariensem, vnde nauigans Gerardus recto cursu Daniam petit, & arcem Regiam in portu Mercatorum oppugnare constituit: tabulatum ex acribus simul ligatis factum, in quo miles, velut in solido pugnaret, demersis nauibus conclusus portus, sed Dani discussis reiectísque

Idem Dania lib. 4. & 5.

Idem Noruagia lib. 3.

** Meursius Danica histor. lib. 3. Ethalredum nominat, quem ait, eâ conditione regem factum, vt post eius mortem rediret ad Danos.*

** Idem Meursius, ait, non Haraldo sed Magno, Canuti II. nepoti Angliam in totum Danis ereptam, quam à Dano primo eorum Rege per plura sæcula tenuerant.*

Krantz. Dania lib 6. 7. & 8. Meursius histor. Danica lib. 5.

hostilium nauium repagulis, cùm sine velis & temone essent, pro tempestatis subito disiectas ceperunt, aut fugauerunt. Huc vsque tribus regnis Danus præfuit, Daniæ, Noruagiæ, & Sueciæ: nunc Sueci sibi Regem creant Carolum filium Canuti, Equitis. Sed & Suecia olim peculiari Regi paruit, ab aliis Suedia, Sueonia, Gothiáque dicta, ad mare Balticum extensa, ab Austro Daniæ imminet. Sueciæ quidem domi ac vicinis in locis nomen præualuit: foris autem, & in longinquâ militiâ, Gothorum gloria sublimioribus longè titulis inclaruit, quorum Imperium maritimum descripsimus Capite primo istius Libri. Nunc quantùm ad eos qui suis, aut vicinorum terris contenti, vltra Oceanum non promouerunt, vertenda est oratio, eorúmque gesta explicare paucis placet, Gothicâ gente relictâ, quæ cum Romanis rerum dominis dudum colluctata, magnis cladibus se vindicauit, Italiæ, Galliarúmque & Hispaniarum domina. Suecos, Sueuorum gentem, è Tacito, & aliis constat, neque Lazius eos ab inuicem disiunxit, sed omnia Suecorum Sueuis attribuit: quorum etiam populi censentur, Semnones, Langobardi, Reudigni, Auiones, Angli, Varini, Eudoses, Suardones, Æstij, & Nuithones: qui omnes ante Scandiam Insulam iacent. Hinc Suionum ciuitates ipso in Oceano præter viros armáque, classibus valent. Forma nauium eò differt, quòd vtrinque prora paratam semper appulsui frontem agit: nec remis ministrantur, nec remos in ordinem lateribus adiungunt. Solutum vt in quibusdam fluminum, & mutabile, vt res poscit, hinc & illinc remigium. Sueui re nautica celebres, Baltici maris littora cum Suionibus habitauêre, vbi nunc Sueciæ regnum Oceano terminatur, quem Sueuicum Tacitus vocat. Trans Suionas aliud mare, pigrum & propè immotum, quo cingi claudíque terrarum Orbem antiqua fides. Nunc quoque illud mare torpet gelu, & duobus tantùm mensibus nauigabile, appellatur Glaciale, impedítque nostris in Tartariam, Sinas, & Orientales Indias compendiosissimam nauigationem. Suecorum varias migrationes habet Lazius, eos Alexandro Magno militasse, Impp. Romanorum latera custodes cum armis stipasse, Rhenum, Albim, Pannonias, Danubium, Vistulam, Boiohemum, Vvirtenberbergiam, tractúmque maris Adriatici iuxta Carnos & Iapodes coluisse. In Hassiâ, Prussiáque, & Alsatiâ, & Rhetiâ, Tirolíque & Italiæ confinibus habitationes habuisse. Sub Hermerico in Galliciâ, Hispaniæ Prouinciâ regnasse, victísque Romanis Rechilanum filium nouæ quæsitionis hæredem reliquisse, qui Vandalicum nomen per omnem Bæticam extinxit, durauítque Suecorum in Hispaniis Imperium annis CLXX. In eâ autem parte, quæ proxima Danis Balticum mare respicit, Sichtrugus multis ante Christi aduentum sæculis floruit, à quo ceteri Sueciæ, Noruagiæque

Cornel. Tacit. de morib. Germanor. Lazius de gent. migrat. lib. 8.

Krantz. Suecia lib. 1. 2. 3. & 4.

giæque Reges. Mox alternante fortunâ, victoriáque, nunc Sueci Danis summissi, nunc Dani Suecis. Rara tunc maritima bella, & solis piratis nota, quos, vt mari arceret, Suecorum Rex Haldanus, paratam in portu classem habuit, eorúmque Ducem propriâ manu occidit. Huic successor Vnguinus, dein Sivvaldus, quo regnante, habitu virili puella regia, cui nomen Aluilda, diu piraticam exercuit, vltra sexum fortis. Ex istis terris, plures Amazones venisse, historici fide digni scripserunt: tunc etiam temporis à Regibus & Regum filiis deprædata maria, cum honestum putaretur, in elemento communi diuitias quærere, & cum iis, quibus eadem audacia erat, robur & virtutem experiri, vtque rebus bellicis assuefacerent. Cùm enim bellum meditarentur, leuia in mari prælia faciebant, & quasi batuationes inter amicos, vel contra nauigantes. Sic Haraldus Danorum Rex & Ringo Suecorum, in ingruentis belli apparatum toto septennio exercitandis viribus præluserunt, collegerunt auxilia, arma parauerunt, nauigia instruxerunt. Militauêre Dano Vandali, Angli, Frisij, Saxones. Inerant & fœminæ armis innatæ, non solùm gregarios inter milites operam nauantes, sed quæ formidabiles ducerent sui sexus ordines. Tanta confluxit nauium multitudo, vt mare, quod Scaniam & Sialandiam dirimit, iunctis nauibus terrestre iter præberet permeantibus. At alterâ ex parte Suecici generis omnis robur concurrerat, quibus accesserant Liuonum, Estonum, Curetum, Noruagiorum, Tilensiúmque auxilia: nec deerat illis ordinibus decus fœmineum. Vt signa cecinêre, hinc & inde spes & metus alternant, vincunt, vincuntur, vsque dum Danici Regis interitus in Suecos victoriam vertit. Ringo fugientibus per Hetham puellam, ductricem fœminei exercitus, instat, quódque eius vbique fortem operam expertus esset, Daniæ regno præficit, contumeliam genti inurens, quæ fœmineo imperio digna videretur. Ceterum Scaniam ab reliquo Daniæ præscindens, Oloni Noruagiorum Regis filio permisit regendam. Pertæsum est fœmineæ dominationis, statímque se Oloni tradiderunt Dani. Hinc Fro Sueciæ Rex Noruagiæ regnum occupauit. Regnerus Erico Sueciam, Noruagiam Biorni filiis reliquit. Orcades Insulas Sueciæ Ericus adiunxit. Ad extremum Scotorum finibus appulit, eorúmque Regem Murial prælio nauali oppressit. Inde etiam assiduâ in Orientem nauigatione, cùm Hispaniam præternauigasset, ad Hellesponti angustias obuia quæque populatus penetrauit. Erico Rege defuncto, Birgerius, repudiato Regio titulo, Dux Sueciæ creatus est. Istius modestiam Vvalderamus filius exausus, Regiam dignitatem & nomen resumpsit. Suecia deinde & Noruagiæ Daniæ regno coniunctæ sunt. Vrbs Sueciæ præcipua, Holmus, à Suecis Stokolma appellata, in cuius portu resolutâ post ANN. 1249.

 Hiemem

Hiemem glacie CCC. naues onerariæ numerantur, nullis anchoris retentæ, tuto à ventis ſinu, ſcopulorum eminentiâ, claudentium ſinum IV. milliaria longum. Huic Inſulæ regionéſque aliæ ad mare ſubiacent. Gothia, quà in Sueciæ confinia deuenit iſtius Regi paret, quà verò Daniâ excipitur, Daniæ Regi: ab Oriente & Meridie gemino cornu ad Oceanum pergit. Maritimas celebriores vrbes cum portubus habet, Loduſiam, Vvalburgum, & Calmurum. Finlandiæ Meridionalis & Occidentalis ora deſcendit in pelagus, à Moſcouiâ arcetur ſinu Finico. Lapponia à Sueciâ ad Septentrionale mare protenditur, vltra hanc ad glacialem Oceanum Corelia, ſiue Carelia. Aliquas præterea vrbes in Liuoniâ & Inſulis Alandicis Sueciæ Rex poſſidet, cuius Amiralius L. nauium claſſi in portubus ſtanti, quò expeditior ſit, imperat. Nuper ſub Ioanne III. adaucta claſſis LXX. nauibus in Danos ſtetit. Nauali turmæ, nautis, militibúſque ſtipendium vt plurimùm cibus potúſque à Regiis miniſtris dari ſolet, leuiſſima argenti ſumma in bellum maritimum conſumitur. Plures naues, in vicinos hoſtes armatæ, vt diximus, Stokolmenſi in portu laſciuiunt. Aliæ velut ad excubias & tutelam Finlandiæ, contra incurſus Moſcorum in eius portubus ſtationes habent. Ad Veneris lacum, Elſburgum, Elfelſburgum, Goltburgum, & Croneberga arces nuperrimè excitatæ, ad arcendos Polonos in mari Baltico: Calmas verò & Vaſſena aduerſus Danos. In Inſulâ Vlandiâ vrbes celebriores ſunt Borlzolomia, Vicerbis, Gripſelmia, & Vpſala. Properantibus ad bella Suecis, Daníſque, Lubeca, libera ciuitas, media inter vtrumque regnum incurrit, compeſcitq; iratos, & pacem facit, ipſa ingenti fronte in fretum incuruata. Ab eâ in Septentrionem Dania obliquat, ab Occidente Germanicum, ab Oriente Balticum mare attingens: à continenti verò Sueciam Holſaciámque. Iſtius Regni partes ſunt, Cimbrica Cherſoneſus, quæ & Iutia dicitur, Fionia, Selandia, Scaniáque cum Inſulis. Iutia, vulgò Iutlandia, ab aliquibus Gothia credita, ſinu Linfordico in duas partes ſeparata, has vrbes ad littus oſtendit: Arrhum oppidũ cum portu ad Helenes promontorium: Schelvvickum, alij Heidebam appellant, portuoſam, ab Hethâ Danię Reginâ conditam: Cotorpen, in cuius portu vectigalia exigũtur, aliáſq; vrbes minoris nominis. Scania, ſiue Scandinauia in pelagus triplici cornu effuſa, altero Sueciæ coniungitur. Quà Sindicum ſinum penetrat, Croneburgum regale caſtellum aſpicitur, opus Friderici II. Daniæ Regis. Hoc ex aduerſò accipit Selanda, quæ aliis Sialanda eſt. Oram eius occupat Hafnia, aliquibus Copenhagena, ſtatio nautis grata, olim portus mercatorum: vltra, Helſintora vrbs, circáque habitabiles XC. Inſulæ. In Codano ſinu Fionia regio, à pulchritudine, ſiue amœnitate, nomen ſortita, media

totius

totius imperij Danici. Ad littus vrbes sunt, Niburchum, Scienburbum, Faborchum, Assensium, Bogensium, Middelfatum, Kettemynda. Possidetur & à Danis pars Noruegiæ, olim regnum: cuius Metropolis Berga, portu nobilis. Totius Daniæ Rex est hodie Christianus IV. Cui Holsatæ & Dithmarsi, inter Britannicum Germanicúmque mare, subiecti sunt. Magnum inter hunc & Suecorum Regem bellum nuper surrexit, quod terrâ maríque gestum est. Maius dissidij emolumentum circa * Calmaris castellum fuit, quod à Danis nauali & terrestri exercitu cingebatur, pulsâ Sueuica classis portu, pérque pelagus dispersâ, receptum ad deditionem Calmarum, Insulæque * Oelandia, & Borcholmia. Iratus in Fortunam Carolus Suecorum Rex, tædio vitam absumpsit, Gustauo II. filio, Regni hærede relicto. Nec diu Oelandia & Borcholmia sub Danis fuerunt, rebellantibus insulanis, cæsísque præsidiis. Inde Danorum in Succiam excursiones, Suecorúmque in Daniam, magnâ vtrimque strage, pondus belli & iniurias populis maximè sustinentibus, qui littoralia incolunt. Pace tandem vtrisque reddita, Danici Regis instinctu, à Suecis LXXVI. nauium classe Liuonia, Polonicæ ditionis, vexata, multæ in eâ vrbes expugnatæ, & tandem Finalena Prouincia occupata. Nec ita multò post à Christiano IV. Daniæ Rege in Germanos & Hispanos edictum venit, quo Danis vetitum erat, ne vllam eorum nauim sinum Sundanum ingredi permitterent, contra, Germanorum, Hispanorúmque commercia, Baltico mari arcerent, ne scilicet illi negociationis prætextu, à fide & obsequio Danos auerterent. At Sueciæ Rex deprædatis Liuoniæ littoribus, prosperis ventis vsus, CC. nauium classe, in Regalem Prussiam inuectus, multas Polonis subditas vrbes, & territorij Gedanici, quod hodie Dantiscum dicitur, occupauit; intérque maritimas clarioris nominis, Brunsbergam, Fravvenburgam, & Elbingam. Hinc applicito circa Dantiscum exercitu, vtraque Vistulæ ripâ ponte iunctâ, excitatis in geminâ pontis fronte arcibus, nauíque medio fluminis in alueo positâ, anchorísque firmatâ, ne quid in obsidione cinctam vrbem inferretur impediebat. Tum missâ exercitus parte, quæ aliarum vrbium oppugnationes tentaret, mediterraneas omnes in fidem accepit, maritimas verò quotquot sunt à Coninsbergâ ad Dantiscum vsque. Vrgebat interim obsessos fames, & multi ciues in Sueuica castra confluebant, nec promissa è Poloniâ auxilia cernebantur, terrestribus Suecorum victoriis dissoluta; sed postquam Rex Poloniæ totis viribus ad Dantiscum peruenit, prælióque, in quo Gustauus ipse Sueciæ Rex vulneratus est, victor, fugientes Suecos in naues compulit, tum vrbi restituta libertas, datúmque ciuibus vnde viuerent. Versâ mox fortunâ, maior surrexit Gustauus, de cuius victoriis sic * Barlæus.

* Calmar.

ANN. 1611.

* Oesland & Borcholm.

ANN. 1625.

* In Poëmate cui titulus: Tumulus Gustaui Adolphi Suecorum Regis.

Illic Oceani stagnis excita lacessis
Carbasa, belligerásque rates, & Balthica mergis
Transtra triumphator pelagi, cogísque tributi,
Et vectigalis rigidum mitescere patrem.
Tum venedi timuêre sinus, & littore toto
Vrbibus exuitur, rigido sub sidere, Duina:
Non magnam seruant Neptunia mœnia Rigam,
Non arces Dunamunda tuas. Sublime Felinum,
Et versis omnis se dedidit Æstius armis.
Imperio noua forma redit, glomerátque triumphos
Præcipiti Sors plena gradu.

Ceterum cum nescio quod fatum Gustauo blandiretur, nunquam illi postea victoria defuit, post Liuoniam Prussiámque subactas, exemplo Daniæ Regis, qui ad negociationes Coromandeli & Zeilanæ collegium mercatorum per Orientem instituerat, ipse quoq; pacatior Gotemburgi in portu, ad Oceanum Cimbricum collegium erexit ad Indiæ Orientalis commercia. Gustauo à victis Germanis in pugna cæso: induciæ inter Christinam eius filiam Sueciæ Reginam, & Vladislaum Poloniæ Regem istis conditionibus pactæ sunt: *Vt Prussia ad Poloniæ Regem & Marchionem Brandeburgensem rediret, Liuonia verò, cum portoriis & vectigalibus, quæ Dantisci in portu soluerentur, penès Suecos esset.* Et hæc per transennam de rebus Sueciæ dixisse sufficiat. Nunc ad alia. Memorabiliora per totam Scandiam siue Scandinauiam sunt, primò immensitas Regionis, quæ inter LV. & LXXII. Grad. Septentrionalis latitudinis, XXV. & LXV. longitudinis extenditur: à Meridie Daniam & Germaniam, ab Occasu & Septentrione Oceanum, ab Ortu Russiam conterminam habet: sub se totas, Sueciam, & Noruagiam, complectens. Tertia dignitas regni Amiralatus est, *Riicks Admiral* vulgo, eodem iure quo apud nostrates Gallos. Variæ ibi ad mare Prouinciæ, in Nortlandica, Geualia vrbs, opportuno portu ad fretum *Oresund*, Helsingij vicini populi Helsinburgum posuerunt. Lapponia, siue Lappia Meridionalis, Sueciæ paret, sicut & tractus maritimus, sub nomine Finmarchiæ, aut Finnorum Marchiæ, cetera Ruthenorum seu Russorum Imperio subsunt, à castro Vvardus ad mare Album, iíque populi Russis hodie *Dickiloppi*, hoc est, feri Lappones. Nomen olim Regioni Biarmia, Sueuicè nunc *Trennes*, Lapponicè *Pibinienni*, Ruthenicè *Tarchana*. A Sueciâ Gothiam dirimunt *Kolmord* & *Tydhvveth* syluæ. Gothia duplex, Occidentalis & Orientalis: Occidentalis Prouinciæ sunt Vostrogothia, Dalia, Vermelandia, quibus addita quondam Hallandia, quæ nunc Danis paret. In Vvestrogothia, Codano sinus, Nos, & Eda fluuij miscentur. Ibi ciuitates, Goteburgum emporium, Scara Episcopalis, Mariæstadium,

ANN. 1635.

E Cluuerio, Introduct. Geograph. lib. 3. c. 19. 20. 21. E Sueciâ Henrici Soteri, & Andreæ Burei. Olao Magno de Gentib. Septentr. & Alex. Guaguini Sarmatia, & Moscouia.

dium, & Lidecopia. Oppida, Falecopia, Skdui, Hio, Bogesund, Bretta, & Ludosia vetus. Dalia montuosa, pascuis tantùm memoratur, inter lacum Vener & Noruagiam sita. Vermelandia colonis primò exculta est, Olao Tretelia ductoro, Carolus IX. Sueciæ Rex ciuitatem ibi erexit Carolostadium. Hallandia à Codano sinu Vvestrogothiam seiungit, eius ciuitates sunt, Halmstadium, Laholmia, Falkemburgum, & Varburgum. Gothiæ porro Orientalis Prouinciæ recensentur, Ostrogothia, Smalandia, & Oelandia. Ostrogothiam à Vvestrogothià Veter lacus dirimit, eius verò latus Orientale Sueuico mari pulsatur. Emporia sunt Vaditenum, Scheningia, Norcopia, Sudercopia. Smalandiam ab Ostrogothia *Holauedh* sylua disterminat, vrbes habet Calmariam, Ienecopiam, *Vexio*, *Ekesio*, & *Vesteruik*. Oelandia Insula amœna & fertilis, vbi arx *Burcholm*. Gotlandia & ipsa Insula pecorum diues, Metropolis eius Visby. Sequitur in littore Gothico, Finlandia, dicta quasi pulchra terra. Finnones patriam suam Somi à paludibus scilicet nominant. Ibi Kuntson Rex Sueciæ Viburgum castrum construxit an. 1193. vt Ruthenorum irruptiones prohiberet. Ad Finnicum Sinum Abo ciuitas Episcopalis, arces *Gusto* & *Raseborgh*. Secus sinum Bothnicum *Biorneborgh* ciuitas, oppida, *Vla*, & *Vasa*; arx *Nystort* ann. 1475. constructa ab Erico Axelson Aulæ Sueuicæ magistro. Ante Insulam Farensem promontorium in Oceano, Monachus, ab imagine, seu figurà monachi, quam à Naturà rupes excisa refert. Alia rupes in Occidentali Bothnià, ad Oceanum, Coronata dicitur, quod videatur habere in summo vertice coronam. In littoribus Noruagicis inter vrbes *Roest*, & *Loffoeth* carybdi absorbentur nauigantes repentinà circumuolutione aquarum. Supra ciuitatem Holmensem in Regno Sueciæ portus *Elgxnabben*, ab onagris, cuius vicinæ rupes triremium in formam figuratæ sunt. In eo portu Rex Sueciæ Gustauus. ann. 1540. nauem ædificari iussit, in quâ M. armati CCC. Nauclairi. Idem primus in mari Septentrionali triremibus vsus est, Venetis artificibus conductis. Regiam ciuitatem Suecorum Stokolmiam extruxit Birgerus Ierl, Regni tutor. Noruagia Plinio Nerigon, quam malè Insulam credidit, dicta quasi via Septentrionis, *Nort* Septentrionem, *Vveg* viam significat; Sitones primi coluêre. Repetunt originem Sueciæ Reges à Nepote Noëmi, ipsámque Vpsalam, siue Vpsalim, Regni caput, ante Abrahami tempora conditam volunt. LX. naues Regio imperio paratæ seruandis portubus. Stipendia nauclairorum, carnes, pisces, butyrum, siligo, hordeum, coria, pelles, vix dupondio miles merebat, priusquam Gustauus Ludouici nostri liberalitatem sensit, in magnam famam & Imperium accitus, & stipendij militaris largitate, spe prædæ, & animo ad bella nato. Natus est IX. Decembris ann.

ann. 1594. Patri Carolo in Regnum Sueciæ & Gothorum succesſit ann. 1611. Obiit in prælio ann. 1633. Christinâ filiâ hærede relicta.

Nunc quoque defuncti cineres & inane cadauer
Militat, & solo Genio conterritat hostes.

Mirum, adhuc defuncti exercitum durare victorem, amiſſo Duce, pérque tot annos ab eius morte peractos, Auſtriacis exercitibus, in quibus Germania tota, Hiſpania, Italia, Sicilia, Hiberniáq; militat, tot clades intuliſſe, hodiéque inferre. In iſtos illaturus bellum Guſtauus duas claſſes armauit, maiora nauigia in portu Stokolmenſi ſtationem habere iuſſit: minora in Finlandiæ portubus aduerſus Moſcos & Germanos præparauit. Inter leges Suecorum nauticas, mirandæ iſtæ, quòd, qui furtum in naui commiſit, dextrâ eius cultro figitur ad malum, ſiniſtrâ poſt tergum religata; ita vt, ſi indè exire velit cogatur nocens dilatato vulnere, totum cultrum cum manubrio per volam manus educere. Qui verò tumultum per iniurias excitauit, fune alligatus, vno latere nauigij ſubtus immerſus, ab altero latere alio fune retrahitur. Paret Sueciæ Regi Iſlandia Inſula, cuius ambitus eſt M. Germanicorum CCCLXXXVIII. Antiqua Thule exiſtimata à Noruagiæ littore ſeiuncta CL. M. Germanicis. Iſlandiæ ab occaſu æſtiuo obiacet Gronia, immenſo terrarum ſpatio, incertum Inſula an continens Americæ: hanc Daniæ Reges ſibi vendicant. Balænarum capturâ Regio nobilitatur: Frieſlandia verò, quæ Anglis paret, aliorum piſcium. Bothnia Sueciæ pars Bothnico ſinui nomen indidit, famoſa eſt emporio Torniâ, cui proxima eſt Finnia, Plinio Fenningia, à quâ & ſinus Finnicus in receſſu ſuo nobili emporio ditatus, Viburgio ſcilicet. Vltra Ruſſi ad quos pertinuit Nottebur-gum, vulgo Oreſca, in faucibus Nieuæ rapidiſſimi fluminis collocatum, à Guſtauo Adolpho Suecorum Rege nuper captum; Eſthonum ad Finnicum ſinum vrbes ſunt, Reualia, Viria, *Veſembergh, Tolsburg, Borcholm, Alentakia*, Naruia emporium, Vikia, Hapſal, Lehal, & Lode. Inſulæ, Dagho, Orinſo, Nuko, Vrango, Odenſholm, Nargo, & vtraque Rogho, Regibus Sueciæ tributariæ, quibus etiam hiſce annis tota Liuonia collum ſummiſit. Dania verò nomen habet à Danis, ſiue Codanis populis, à quibus Codanus ſinus dictus eſt. Cimbri ab initio incoluére, poſtea Iutæ, vnde pars Daniæ Iutia, Theutoniæ finibus admota. In iſta Flenſburgium oppidum, dictum quaſi fluminis burgum, mercaturâ celebre. *Haterſlebia*, ab Hottero Rege condita, Ripa, in ripâ fluuij ad Oceanum, triplici incurſu amnis Nipſaæ interſecata. Arrhuſium, veluti domus remorum, in littore. Altera pars Daniæ Fionia dicitur. Ante hanc Selandia, quaſi maris terra Amagria Inſula, iuxta Solandiam poſita, ibi armamentarium in claſſes. Ante

E Daniâ Saxonis Grammatici. Item M Adami, Iona Koldingenſis. De Dania, Suecia, & Noruagia infra plura dicemus, in deſcriptione Noui Orbis.

Iutiam

Iatiàm Insula Venora, vulgo *Venoe*, Latinis Veneris. Sequuntur & aliæ Insulæ, Holmia, Stadeloa, Numindia, Huga, Mandia, Huena, Vvendila, Mors, Tije, Sampsoë, Fembre, Rani, siue Runi, & Semlandia, piratis aut infensæ, aut amicæ. Sunt & aliæ innumeræ, Languelandia à longitudine dicta M. VII. Germ. extensa. Lalandia, ab humili situ. Flastria, Alsa, Arræa, Tosinga, Fimbria, Busena, Terra Sancta, Boringia, longitudine VII. M. Germ. latitudine II. Faroarum, ab ouium multitudine dictarum, XIIX. & aliæ minoris nominis. Celebrantur maximè arces, ad latus maritimum Selandiæ, Chroneburgum, Friderici II. Daniæ Regis sumptibus absoluta, ann. 1584. & huic opposita Eltzeburgum, leui inter vtramque traiectu, ita vt nulla hic nauis inuitis custodibus arcium intrare aut relinquere possit Danorum portus. Hiberniam tenuerunt Daniæ Reges, septem, Angliam, X. Scotiam, III. Saxoniam, XV. Sclauiam, XXIV. Liuoniam, ij qui à Canuto IV. ad Christophorum II. regnauerunt. Russiam, VIII. Sueciam, XIIX. Noruagiam, XXXII.

CAPVT DECIMVMSEXTVM.

Vandalicarum vrbium; Prussorum, Saxonum, Polonorum, Moscorum, aliorúmque Germaniæ populorum, res mari aut littoribus patratæ: Item de fœdere Anzeatico.

HIC Moretum facio, dum de multis pauca in aceruum vnum coniicio, vt tandem Caput conficiam. De Vandilis, vel Vandalis alibi multa, hoc isto *Libro meminimus. Horum populorum sedes variæ, in Daniâ, Scythiâ, Poloniâ, Germaniâ, Daciâ, Pannoniis, Galliâ, Africâ, ipsâque Italiâ, & Siciliâ. Hic tantùm de primâ huius gentis sede, quæ in Daniâ fuit, dicendum putaui, ne ordinem interturbarem, quo Germaniæ oras sequi hoc in Capite decreui, vt fiat præcedentis corollarium, & conclusio. Igitur eorum antiquior habitatio, quæ & hodie Vandalia dicitur, inter Holsatiam & Vlmigauiam, siue Prussiam, porrigitur ad Codanum sinum, & Suecicum mare, siue Balticum, à Baltiâ peninsulâ dictum, quæ tria continet Aquilonis Regna, Daniam, Sueciam, & Noruagiam, de quibus Capite præcedenti. Olim huiusce littoris incolæ Vandali, Vvinuli, & Vviniti dicebantur: à Vvinetâ scilicet vrbe nobilissimâ ad Balticum pelagus, hodie tantùm stationem naualem habens, seruato ruinis antiquo nomine. Cui successit *Visby*. Habet & alias ma-

*Cap. 1. 2. & 15.

Krantz. in Vandalia.

ritimas, Lubicam, Vvismariam, Rostockium, * Stralesundam, Grispesvvaldum, Luneburgum, Rugnvvoldum, Coslinũ, Colbergam, Caminam, Oldevverpam, Vkermundam, Vvolgastum. Vandalorum Insula in Baltico mari, Cimbre, à quâ fortaßè quondam Cimbri, opposita Vvalgriis: altera, Rania, contra Vvilsos posita. Vandalis natiuis iisce in terris Rex diu specialis fuit, sicut & in Pannoniis, Daciâ, Africâ & Galliâ. Postea dubiam seruitutem natio ista suo in solo seruiuit, à Danis, Suecis, Noruagiis, Holsatis, & Saxonibus per interualla dominata. Aliquando etiam sub domestico Principe fuit, quo viuis erepto, Magnopolenses & Stargardiæ Duces dominos habuit. Dedita quoque Lubica, Vandaliæ caput, Friderico Imperatori, anno MCXC. Ea nunc cum reliquis Vandaliæ vrbibus libera manet, sub tutela Imperij acquiescens, suo auspicio pacem & bellum gerit, ciuibúsque ius dicit, vt reliquæ Respublicæ. Olim Vandalicæ dominationis fuerunt, Pomerania & Brandeburgensis Marchionatus, cernuntúrque Baltico in littore eorum vrbes antiquæ, præter iam commemoratas, Iulina, Vvineta, Sundia, Pucka, Reuecola, Louensburgum, & Hechel. Vandaliæ pars hodie Philippo Iulio paret; cui Lubinus, tabulam Cosmographicam Insulæ Rugiæ, cum istis titulis vouet: ILLVSTRISSIMO CELSISSIMOQ. PRINCIPI AC DOMINO, PHILIPPO IVLIO, DVCI STETINENSIVM, POMERANORVM, CASSVBIORVM ET VANDALORVM, PRINCIPI RVGIÆ. Istud occurrit notandum, Lubicam non modò Vandalicarum vrbium præcipuam esse, sed & vrbium omnium, quæ nomine * societatis Teutonicæ comprehenduntur, numero LXXII. Hæc à Friderico Barbarusâ Imp. instituta est, ann. Sal. MCLXXXII. non modò negociationis & mercaturæ causâ, sed & auri argentíque credendi ad certam vsuram. Huius confederationis negotia in Germaniis, Lubicæ tractantur, domibus publicis ob id constructis, Antuerpiæ in Flandriâ, Amstelodami in Hollandiâ, Londini in Angliâ, Nouogardo in Moscouiâ, & Bergæ in Noruegiâ. Subsequuntur Prussi, Summi Numinis ope nunc Christiani, sicut & Liuoniani, quos ferrum magis, quàm veritas ipsa, ad fidem coëgit, fratribus Teutonicæ domus ad id missis. Horum institutio, incerto authore, qui è Germaniâ fuit, refertur ad ann. Sal. 1091. Alio nomine, Fratres Xenodochij Beatæ Mariæ Hierosolimitanæ vocantur. Primum Magnum Ordinis Magistrum, vt ipsi vocant, Henricum * Valpotium habuêre, sub quo magnum Xenodochium in Acrâ vrbe, quæ olim Ptolomais dicebatur, erectum est. Horum munus & officium, pauperibus & languentibus opitulari, pro fide contra infideles pugnare. Syriâ pulsi anno 1229. à Frederico II. Imperatore, Borussiâ, quæ nunc Russia, donati sunt, cuius populi Idolis seruientes, Saxoniam vastabant. Fratribus Teutonicæ domus

** Stralsundium aliquibus, qui etiã vrbem eam cum Sundia confundunt.*

Mercator in Tabula Rugiæ.

** De la Hanse Teutonique.*
Argentraus hist. Britannæ lib. 12. cap. 433.

Krantz. Suecia lib. 8. & Vandalia lib. 9.
Ioan. Boemus Cosmogr. lib. 3. c. 8.
Fauin. Theatri honoris lib. 7.
Sabell. Ennead. 10. lib. 4.
Alex. Gagninus in Sarmatia, & Moscouia.
Henricus Pantaleon de reb. gestis militaris Ordinis Ioannitarum.
** De Valpor.*

mus Hermandus* Saltzaus imperabat, qui fractis prælio Prussis, in eodem loco, in quo pugnatum est, ad Vistulam fluuium; de nomine Beatæ Mariæ Virginis, Ordinis Teutonici tutricis & patronæ, Mariæ-burgum fundauit. Additæ huic victoriæ, Liuoniæ, Lituaniæ, Poloniæ & Moscouiæ partes. Tentata deinde maria; occupatáque Gotlandia, validísque præsidiis firmata, victis prælio nauali Vitalianis, qui eam Insulam ab Rege Sueciæ Alberto tenebant. Albertus vlturus iniuriam de Rostockio & Vvismariâ infœlicibus auspiciis soluens, in orâ Prussiæ commisso prælio, fugatus est. Additæ victrici classi captiuæ naues, & in Samagethas (Massagetæ antiqui putantur) pugnatum, ingenti repugnantium clade. Sed vt solet in humanis ingeniis fœlicitas, auaritiam, superbiam, & tyrannidem patefecit. Hinc vicinorum in eos odium & bella, donec perirent. Nam cùm Magnus huiusce Ordinis Magister, Albertus, bello à Sigismundo Poloniæ Rege fractus, resurgere ad arma non posset, Ordine exterminato, à victore Ducatum Prussiæ in feudum accepit, quem suis hæredibus transmitteret, quibus deficientibus, Poloniæ Prussia accederet, nunquam ab eo Regno separanda. Sic Albertus abdicato Teutonicæ domus Ordine, primus Prussiæ Dux creatus est. Ceteri verò eiusdem Ordinis in deficientis locum alterum Albertum, Vvolgangum cognomine, suffecerunt, pulsíque Prussiâ, in eas terras Germaniæ abiuerunt, in quibus Imperatorum superiorum beneficio, ingentis redditus prædia agrósque possidebant, duránque in Germaniâ ad hanc vsque diem conseruati, sub Maximiliano Austriaco, Magno Ordinis Magistro. His olim & Equitum aliud genus accesserat, quos Fratres Ferentes gladios vocabant; quòd in eorum palliis gemini gladij figurati & insuti essent. Huius Ordinis primus Magister Vinno, ann. Sal. MCCIII. Causa institutionis, vt à Liuonianis idololatriam arcerent. Sed cùm impar tanto honori virtus esset, hostiúmque numerus in dies cresceret, Fratres isti Ferentes gladios, sumptis Teutonici Ordinis insignibus, eidem aggregati sunt; ann. MCCXXXVII. Habet hodie tres portus insignes Prussia, Gedanensem, Elbingensem, & Regiomontanum. Finitimi Prussis Saxones, quos Cattos Tacitus vocat, ad Balticum mare. Eorum celebrarior vrbs maritima Rostoxium: post hanc Cripsvvoldia, & Sterinium. Isti ab Anglis contra Pictos & Scotos acciti, Rege * Vertergeno exoticos incolas Angliâ abegerunt, quæ tum Britannia dicebatur. Inde causati promissa sibi stipendia non solui, Insulæ partem occupauerunt. Contra istos à Romanis Impp. ante aduentum Verrergeni Comites Saxonici littoris per Britanniam creati erant, qui eorum incursiones certis præsidiis, in orâ maritimâ, distributis, impedirent. Scoti Occidentalem, Saxones Orientalem, vbi Londinum est,

** De Saltzâ.*

1606. 1398.

ANN. 1399.

Cromerius Poloniæ lib. 2.

ANN. 1525.

Pancirol. ad cap. 72. Notit. Occid.

** Vortigernum Gildas in Epistola de excidio Angliæ. Voltigernum Gotfridus Viterbiensis Chronicor part. 18. vocat.*

De Saxonum in Angliam aduentu dicemus infra, cap. 18.

Krantz Saxonia lib. 1. 3. & 4. Lazius de gentium migrat. lib. 9.

est, Insulæ partem retinuerunt, ann. Sal. 443. Post hæc Saxones cum Francis Gallias, cum Longobardis Sabaudiam, Italiámque occupauêre. Eorum impetum, quo Rhenum Galliásque penetrabant, Dagobertus Rex Galliæ compescuit, Carolus verò Magnus ad internecionem cæsos in totum fregit. Victores Danorum, mox victi & parentes: tandem liberi, Ducibus suis obsequuti sunt. Horum primus Bernardus, è Comite Anhaltino, Dux & Elector Saxoniæ creatus est, à Frederico I. Imp. In istius familiâ is Ducatus durauit, ad ann. MCCCCVI. quo Ericum III. Ducatu Saxoniæ & Electionis prærogatiuâ Sigismundus Imp. priuauit, contulitque Landgrauiis Thuringiæ. Antea Saxonia sub Regibus erat, donec à Carolo Magno Dux genti imponeretur Bruno. Hinc Poloni habitant, sub quorum dominio maritima pars est Prussiæ, quæ Regalis appellatur, quòd Regi pareat, reliqua Ducalis, quæ Duci. Poloniæ censetur Insula, quam Vistula & Nogato faciunt: vrbes quoque maritimæ, Elbinga, Tolkemita, Fravvenberga, & Brunsberga, eiusdem ditionis sunt. Liuonia etiam à Sigismundo Augusto Poloniæ Rege, ann. Sal. 1559. in fidem accepta. Reualensibus, qui sinum Balticum incolunt, ius feriundæ monetæ relictum. Rigæ in Magno sinu Liuoniæ aliquot bellicæ naues stationem habent, sicut & * Reualiæ. Hoc Regnum à Baltico mari, vbi Liuonia est, ad Mæotidis paludem, paulò supra Euxinum mare protenditur, vbi Podolia, & ipsa Poloniæ prouincia, Tartariæ contermina. Accedit & huic Regno pars Russiæ, Roxolaniæ, siue Rutheniæ, quæ nigra appellatur: item & portio Pomeraniæ ad Balticum mare, cum vrbibus, Colbergâ, Camino, Costino, Gripsvvaldo, Sundâ, Purckâ, Reuncolâ, Louenburgâ, Hechelâ, & Strasundâ negotiationibus celebris. Visimirus vnus ex nepotibus Lechij, cùm Polonorum imperium, ad Danorum fines olim promouisset, Syuardum eorum Regem, nauali prælio vicit, Insulásque, Rugiam, Hemeriam, Feondiam, Salendiámque occupauit. Vrbes extruxit, Visimerem de suo nomine. Lubecam, Dantiscum, siue Gedanum, contra Danorum excursiones, quos ille vectigales fecit: regnúmque suum inter terminos Sarmatiæ Europææ conclusit. Ab Oriente Tanai flumine, & Mæotide palude: ab Occidente, Vistulâ amne: à Meridie, montibus Hungaricis: à Septentrione, Germanico Sarmaticóque mari. Russia Alba Moscouitarum Duci paret, cuius imperium, hodierno Poloniæ imperio, latius patet, nisi quòd paucis littoribus, ad maritimas expeditiones commodis, nobilitatur. Dicta Moscouia, à præcipuâ vrbe, Mosco, quæ de præterlabentis fluuij nomine nomen sumit. A Septentrione Oceano glaciali coërcetur, vbi Petzora, Iugra, siue Iugoria, Corelia, Duuina, & Lappia. Defectu classicorum & nauigiorum dominium huiusce

* Reuel.

Alex. Guagninus in Sarmatiâ.

maris

maris Sueciæ Regi Dux Moscouiæ cessit, illi quippe in extremo Finlandiæ sinu, arx Viburgensis, cum stationaria classe, quâ & maritimos cursus Moscouiæ Duci aufert, & Germaniæ, commercium. Vnde fit, vt Sueci Moscis naualibus prçliis superiores sint, equestribus verò inferiores, detrahúntque quotidie aliquid Moscorum viribus, continua cum Polonis Tartarísque bella terrestria, quibus assueti ad maritima vix respiciunt: vt & neque Poloni, à Polà, hoc est, planicie dicti, quòd rarissimi montes tantum regni spacium exasperent, non ita antiquum nomen, Slauica & Sarmatica gens, Venedis, seu Vandalis mixta, cuius hodie maritimum robur præcipuum, aliquot naues sunt in lacu, cui Habus nomen, XV. M. longitudine stationem habentes, atque ab eo lacu, Neringa Insula, & ipsa præsidiis naualibus munita. Accedit & aliud hodie Septentrionali Oceano robur, portubus atque vrbibus tractus maritimi Mechelburgensis Ducatus, à Ferdinando II. Germanorum Imperatore, nuperrimè occupatis, quibus & aliæ littorales in Pomeraniâ & Comitatu Embdensi additæ, inter quas * Veimaria: Ob id, Amiralius, incognitum per plura sæcula Germanis nomen, primùm creatus Fridlandiæ Dux, sub titulo maris Baltici, huic cum Daniæ Regi bella fuerant: Danus, Femeram Insulam, in eo mari, trucidatis Germanorum præsidiis, recuperauerat, maritimámque continentis vrbem Ecklenfortum diripiendam militi concesserat. Occurrit victori Fridlandiæ Dux, sed sæuis turbinibus concussâ classe, ad reparandæ eius cogitationem conuersus est, & vt præsens validius resisteret, aut arma inferret, præter Amiralij titulum, Mechelburgensem Ducatum ab Imperatore in feudum accepit, classémque nouam, * Arnemi ductu. Expulsi nihilominus insula * Denholminâ Germani, magnáque pars nauium eorundem à Pomeranis concremata. Rugia quoque Insula illis per Danos erepta. Nec diu sine vindictâ hæ clades fuerunt. Rostochium à Fridlandiæ Duce sub conditione acceptum, vnde liberis ciuitatibus terror: commissâ siquidem classe Guilelmo Mansfeldiæ Comiti, quâ mare Balticum Imperatori pacaret, ipse terrestrem exercitum moderandum suscepit, & nisi pax sequuta esset, hic ignis incendium inextinguibile per totam Europam sparsurus videbatur, & tamen adhuc dubia videtur, nondum in totum firmata. Antiquiora sunt ista, & minus cognita de Moscis. In Islandiæ Annalibus * legimus, tempore Aldebrandi Episcopi Bremensis, nobiles Bremenses aliquot, Visurgi ostio relicto, Islandiam, & Groënlandiam peruenisse, hinc inter frigora & glaciem per mare Tartaricum, in regionem calidam, auro & argento foecundam penetrasse, inde opulentiam secum per eandem viam in patriam reduxisse. Mosci, imperante illis Theodoro, Ieneseyam & Pisidam fluuios Tartariæ tenuerunt,

Vide Cromeri Polonicam.

* *Veimar.*

ANN. 1628.

* *Le Colonel Arnhem.*

* *Denholmiæ.*

* *Apud Blefkenium.*

ANN. 900.

cc.leucis vltra Obi flumen: qui à Kitaysco lacu exiens, per xvi. M.Polonica, Russica lxxx. Oceanum Glacialem intrat, & Regionem, quam alluit, Obdoriam de se nominat. Accolunt Vogulici, & Hugritzchi. Infra, alij minores amnes. Irtisca, Boresuua, Sosa, Tachinim, Danadin, & alij è montibus erumpentes. Theodoro Duce rerum potiente, aliquot arces oppidáque ad Obi irruptionem constructa deductis è Russiâ, Tartaria, & Poloniâ colonis, quos scelera exilio damnauerant. Obdoriæ finitima Condora prouincia ad eundē Oceanum, sicut & Lucomoria, supra quam Grustintzi; nigro colore, ad lacum Kitayscum siti. In hoc item mare sese vii. ostiis exonerat Petzora, nomen Regioni faciens, ad hunc amnem, Papini, & Samoeidæ, Russis *Samogedz*, hoc est, seipsos comedentes, oppida *Papinovvgorod*, & Pustosera, ab Æquatore posita, sub gr. lxviii. & xxx. scrupulis. Flumen à medio Maij, ad medium Augusti, nauigabile, reliquo anni tempore congelatum est: è montibus Ioëgoriis fluens, cis fretum *Vveygats*, Oceano miscetur. Moscorum gens piraticæ dedita, lembos in solitudine fabricatos, armísque onustos, humeris portat, mox præcipitatos de rupibus in mare, vel saltu intrat, vel natatu, tum stantes in portubus incustoditas naues diripit, prædáque onusta redit ad suos. Sunt autem ad Oceanum aliquæ vrbes sub ditione Prussiæ, siue Moscouiæ Ducis, quæ fœderi Anzeatico subscripserunt. Anzæ, siue Hansæ nomen primò inuenitur in diplomate Olai III. Noruagiæ Regis, ann. Sal. 1278. quo nomine designabantur mercatores linguæ Teuthonicæ, qui societatem inter se inierant, vel ad merces, vel in hostes piraticam exercentes. Iidem in diplomate Aquini VII. Noruagiæ item Regis ann. 1319. mercatores ciuitatum Romani Imperij, & mercatores Hansæ Teuthonicorum appellantur. Quod Hansæ nomen postea inualuit, remansítque solum coniurantibus ciuitatibus in Principes tyrannos, & classem parantibus. Ceterum, ann. Sal. 1300. hoc primùm factum fuerat, contra Hunnorum excursiones, qui Saxoniam maritimam, & Pomeraniam occupauerant. A Finnico sinu, qui est in vltimo recessu maris Baltici, vsque ad Rheni ostia, vrbes præcipuæ conspirauerunt in hostes, noménque Anzeaticarum indiderunt sibi, vel à mari Teuthonico, quòd ad illud sitæ essent, hoc enim est, *An zee*, vel à fide, quam iunctis dexteris iuramus mutuam, manum quippe *Handt* Germani vocant, fœdus verò Hansam: vel etiam ab immunitatibus, *Frye Hanssen*. A sinu Codano vsque ad Chronum fluuium, quem incolæ *Memmel* dicunt, huic fœderi subsignauêre maritimæ ciuitates portubus celebres. Lubecca, è ruinis Vinetæ, à Lubouio quodam, qui eo loci primùm casas aliquot ædificauit, inter ripam Trauæ & lacum Vvakenissam: in vrbis formam deducta est, à Golschalko Vvagriæ Principe,

È Rev. Moscouitica Barbaro...rij.

Angelius à Vverdenaghen de Rebuspubl. Henzeaticis.
Stanislaus Krizistanovvic.

cipe, qui de nomine filij, arcem Butham vocauit, ann. 1040. Sub tutelâ Sueuicâ hodie acquiescit. Vvismaria, à Vvismaro Rege Vandalorum, qui circa tempora Constantini Magni regnauit, constructa est. Lacinio veteri successit Rostochium, à Primislao II. Herulorum Rege ad Varnam amnem ampliatum, ann. 1160. nomen habet à diuortio aquarum, quæ Vandalis, *Rotzok*; vel à rosetis fragrantibus, *Rözenstock*. Sundia, siue Stralsundium, præcipua Vandaliæ Hansæ ciuitas in Pomeraniâ, ab Insulâ vicinâ Strale, & freto dicta est, conditore gloriatur Sunio II. Francorum Rege, ann. Sal. 144. ædificata: eundem Sunium, Francofurti authorem, memorant. Semirutam Sundiam restituit Vvislaus Rugiæ Princeps ann. 1231. In eadem Pomeraniâ, eiusdem Anzæ sunt, Gryphisvvalda, Ancla, Stetina, siue Stetinum, conditum ab Henetis, ann. 400. aula Pomeraniæ Ducum. Sequuntur Colbergia & Stolpa omnes Vandalicæ Anzæ, Anzeaticæ quippe ciuitates diuiduntur, in Vandalicas & vltra-Vandalicas: Vandalicas recensuimus: vltra-Vandalicæ sunt: Dantiscum, Borussinæ Anzæ, siue Prussiæ, Danorum colonia, sicut & *Dans-Vvick*, arx eius, ad Vistulæ ostium condita, ann. 1164. à Valdemaro I. Daniæ Rege. Anzæ quoque Borussinæ censentur, Elbinga, Suecis obsequens, inter lacum Drausenicum, fluuiúmque & sinum Elbingam: Koningsberga, in clientelâ Regis Poloniæ, Brandeburgensium dominium: ædificauit eam Otto, Marchio Brandeburgensis, ann. 1255. ad amnis Pregeli ripas: Golnouia, ad Inam fluuium sita: vt ad Regæ fluenta, Rugenvvaldium, Valdij Regis opus: ad Vistulam, Culma, siue Culma: Torvvia, ann. 1235. extructa: ad Passariam flumen in Liuoniâ, sub sceptro Polonico, Bransberga ædificata ann. 1255. Ad Duinam, Riga, Metropolis Lettorum, 11. M. supra Venedicum sinum, Colonia Bremensium: Derbetum, aliis Torpatum, inter duos lacus collocatum est, Vvorserum, & Peibam, Suecici Imperij. Panoruia, nomen habet à fluuio præterfluente. Reualiam Valderamus II. Daniæ Rex, condidit, an. 1223. Gustauus Adolphus Sueciæ Rex interruptum commercium nuper restituit, colono è Belgio deducto. Lunæburgum, inter ciuitates Anzeaticas numeratur, cum Vlyssæa, aliàs *Vltzen*: cui fœderi adiuncta Colonia Agrippina. In Iuliacensi & Cliuensi Ducatu Duisburgum, Vesalia, Embricum, Vvarburgum, Vnna, Hamma. In Vvestphaliâ, Monasterium, Minda, Osnabrugga, Tremouia, Susatum, Herfordia, Padeborna, Lemgouia, Bilfeldia, Listadium, Vvarberga, Cosfeldia. In Geldriâ, Nouiomagum, Zutphania, Rurmunda, Venloa, Arnhemium, Thiela, Bommelia, Elburgum, Harderuicum. In Brabantiâ, Antuerpia, Traiectum ad Mosam, incolis *Maestrick*. In Flandria, Brugæ. In Trans-iselaniâ Dauentria, Campetum, Zvvolla. In Hollandiâ, Briela, Dordracum, Enchuysa,

chuysa, Vvieringia. In Frisiâ, Groninga, Bolsvverdia, Strauera, Gorcum, Embda. In Zelandiâ, Midelburgum, & Ziriczea. Statuta & ordinationes ciuitatum Anzeaticarum, habet Angelius, parte IV. de Rebuspublicis Anzeaticis, vt & enumerationes ciuitatũ, & quid vnaquæq; singulis annis in Societatem Anzæ contribuat. Huic fœderi simile statutum in Sueciâ, à Gustauo Adolpho Rege, anno 1626. Ad nauigatiónes per totum Orbem agendas, Guilelmo Vselinxo Antuerpiensi authore. Datúsque portus, armandæ, instruendæ, & recipiendæ classi, agendarúmque rationum, Gottenburgum.

Mercurius Gallo-... tom. ... p. 468.

CAPVT DECIMVMSEPTIMVM.

Anglorum res mari gesta.

Tacit in vit. Agricola.
Polydor. Vergilius Anglica Histor. lib. 1. & 2.

PRIMVS omnium Romanorum Iulius Cæsar cum exercitu Britanniam ingressus, quanquam prosperâ pugnâ terruerit incolas, ac littore potitus sit, potest videri ostendisse eam posteris, non tradidisse. Consularium primi Aulus Plautius, & Ostorius Scapula, sub Claudio Imp. paulatim in formam Prouinciæ eam Insulæ partem redegerunt, quæ opposita erat Gallico littori, additâ insuper Veteranorum Coloniâ. Quædam ciuitates Cogiduno Regi donatæ, vetere iampridem receptâ Pop. Romani consuetudine, vt haberet instrumenta seruitutis & Reges. Sub Nerone Auitus, Legati nomine, hanc Prouinciam rexit. Post hunc Suetonius Paullinus, Monam Insulam, receptaculum barbarorum in potestatem redegit, per cuius absentiam cùm miles cuncta Britanniæ amicæ stupris, & rapinis turbasset, Britanni, Voadicà, Prasutagi Regis viduà, duce, veteranos, qui in templum confugerant interfecerunt. Legio Noua cæsa. Catus Decianus Britanniæ Procurator, media trepidatione dilapsus in Galliam fugit. Verulamium municipium vastatum, Colonia quoque Victricensis, quæ Camaloduni, vel * Camuloduni degebat, expugnata. Nec multo post Paullinus adfuit, qui exercitu Voadicæ fracto, eam ad mortem adegit. Hinc Petronius Turpillianus, & Trebellius Maximus, satis pacatè Prouinciam rexerunt. Tum Vectius Volanus, Petilius Cerealis, Iulius Frontinus, & iam sub Vespasiano Iulius Agricola. Hic Monam Insulam, quæ post Paullinum defecerat, ad iugum reduxit. Mouítque Romanorum arma vsq; ad Taum Æstuarium, eámque partem, quæ Hiberniam aspicit, copiis instruxit, Galgacum rebellantem profligauit: tunc primùm Romana

** ibi hodie Doncastrum.*

na

na classis, circumuecta, Insulam esse Britanniam affirmauit, & simul incognitas ad id tempus Romanis Insulas, quas Orcadas vocant, inuenit, domuítque. Despecta est & * Thyle, quam hactenus nix & hiems abdebat. Neglectâ demum Septentrionali Insulæ Britannicæ parte, quia aspera & penè deserta, antequam Iulius Agricola successori suo Prouinciam traderet, quatuor Legiones tuitioni Angliæ impositæ: Secunda Augusta, quæ alio nomine Britannica dicebatur; in * Isca vrbe: Sexta Victrix apud * Eboracum: Nona Hispaniensis, incerto in loco: & Vicesima Victrix, * Deuæ. Tum sub fide Romanâ Britannis regnabat Aruiragus: Scotis verò, Luctacus XXII. Scotiæ Rex. Inter has duas nationes varia bella. Pulsi Scoti, fauentibus Romanis, totâ Insulâ, donec amissa, Fergusio duce recuperarent, ann. VI. Imperij, quod Arcadius & Honorius simul tenebant, post toleratum per annos XL. exilium. Fatigati bellis Britanni, cùm à Romanis auxilia aduersùs Scotos impetrare nequiuissent, ab Imperio desciuerunt, annis D. post appulsum Iulij Cæsaris in eorum Insulam. Electúsque, qui iam liberâ sceptra caperet, Vvortigerus, Polydoro Vergilio, Vortigerius, qui viribus suis diffisus, Saxones Anglos rei militaris famâ illustres è Germaniâ vocauit. Isti, Hengisto & Horso ducibus, victis Pictis, Scotísque, circa Cantium habitauerunt. Bedas addit, Saxonibus & Anglis, Vitas, Germaniæ etiam populum, adiunctos: ex Vitis ortos Cantuarienses, atque eos, qui hodie Vectim Insulam incolunt: è Saxonibus, eos Saxones profectos, qui, Orientales, Meridionales, & Occidentales nuncupantur: ab Anglis verò, à loco, vel ab eorum Regina ita cognominatis, originem traxisse Anglos Orientales, Mediterraneos, & qui Northumbriam colunt. Penituit Britannos in auxilium suum tales hospites accissiuisse, iunguntur Romanis superstitibus, quorum dux erat Aurelius Ambrosius, cęduntur Horsus & Hengistus cum exercitu, à cuius filiis ipse cæditur. Postquam verò Britanni Arturo regnati sunt, res eorum in melius mutatæ, Saxones, Scoti, Hiberni, finitimíque Insulares coacti parere, vt victi. Lucius Romanorum Dux prælio superatus. Quæ de isto leguntur, fabulæ, quam historiæ propiora sunt: dicunt enim eum Islandiam, Orcades, Noruegiam, Daniam, Groënlandiam, Insulásque Orientalis Oceani vsque ad Russiam, ad ipsum Septentrionem subegisse. Post hunc Vertigernum, ann. Sal. CCCCXLIX. regnasse, adeò confusè res illo tempore patratæ scribuntur. Isto regnante Saxones, Iutios, & Anglos, Romanis, Britannísque victis, & decimo quoque captiuorum Diis maris mactato, Britanniam Insulam in septem regna diuisisse, totidem principibus regnata. Quorum prior rex nationis Anglicæ vocabatur, ceteris præstantior, nobiliórque: siue quòd Angli se in iis bellis reliquis generosiùs gesserant:

* Schetlan *vulgò, nautis* Thilensell, *nonnullis Islandia.*

* *Caerlon.*

* *Yorck.*

* *Chestre.*

Polydor. Vergil. Neubrugensis. Andreas Quercetanus, Beda, & Gildas, [redacted] *Anglicarum, siue hist. Angliæ.*

AN. Sal. 449.

Polydor. Vergil. Angl. hist. l. 3.

Guilielm. Lombard. de Priscis Anglor legibus. Henric. Mutius Germ. Chronic l. 5.

rant:

Plurimis iam ante sæculis, Britanniæ partem Angliam dictum Meursio placet. Danicæ histor. lib. 1. & nos quoque diximus [illegible] 15. [illegible] Le- [illegible].

rant: seu quòd hominibus, viribúsque reliquos Saxones antеirent: & ab eâ die Britanniam, quæ à Britannis, Galliæ populis nomen tenebat, Angliam dictam, quoniam tunc Egbertus Anglorum Rex, in eâ Britannicæ Insulæ Heptarchiâ, velut vnus, & supremus Monarcha esset. Sed maximè tum præualuit Angliæ nomen, cùm reliquæ Insulæ partes vni Regi, cesserunt, obtinuítque omnia littora, Alfredus, quæ nostris terris obiecta sunt,

An. Sal. 880. eáque longis onerariísque nauibus muniuit, quibus Danorum in-

Ann. 959. cursationes reprimeret. Post hunc, Edgarus Hiberniæ partem, Insulásque circumiacentes domuit. Sed incumbentibus atrocius Danis, Angliæ regnum inter Edmundum Insulæ regem, & Ca-

Ann. 1017. nutum Daniæ diuisum est. Mox ad Canutum totum deuenit, pulsis Edmundi liberis. Rursum Dani Insulâ eiecti, factâ lege, ne quis Danicæ nationis deinceps ad sceptrum Anglicanum vocaretur, ad quod legitimi illius hæredes è Normanniâ Gallicâ reuocati sunt. Horum sanguine parentibus suis Eduardus litauit, fractâ hostium classe ad Sandvvici portum, cæsísque totâ orâ Danis. Guilelmo demum Normanniæ Duce in Regem Angliæ salutato, pacatior Insulæ administratio fuit, patriis legibus abdicatis, admissis, obseruatísque Normannicis, quæ Gallico sermone compositæ erant, iussúmque, vt causæ eodem idiomate agerentur. Sequens sæculum Richardum vidit Angliæ & Cypri Regem, Saracenorum in mari victorem, dum hostiles naues annonam

** Ceux d'Acre.*

* Acrensibus obsessis deferrēt. Inuenti in his harpagones CCL. olas igne Græco refertas, alias serpentibus plenas, quas in Christianorum classes barbari iniicerent, innumeras reperit. Sequuta est hanc victoriam Acræ deditio, Christianorúmque Dux, per totam Asiam, Richardus constitutus, omnium quæ in exercitu erant, nationū consensu. Vrbes iste Syriæ maritimas, quas Saladinus, cùm seruare non posset, diruerat, mœnibus circumsepsit, propugnaculis & præsidiis muniuit: intérque eas Acram ipsam, Porphyriámque, & Ascalonem. Pace postea cum Saladino compositâ, victor in patriam remeauit, ad eam, ciuili motu, vocatus. Huic

Ann. 1214. *Polydor. Vergilius Anglica Histor. lib. 15.*

Ioannes successit, & ipse ingentis animi Rex, qui in orâ Flandriæ, Philippi II. Galliarum Regis classem subuertit, omnibus nauibus captis, aut igne consumptis. Ceterum cùm Anglos subsidiis opprimeret, à primoribus regni Ludouicus, dicti Philippi Galliarum Regis filius, ad Angliæ regnum, obsidibus missis, vocatus est, eiúsque Insulæ Rex salutatus; quam amicitiâ & vi occupauit, tenuítque, quandiu Anglis placuit, Gallica arma sequi. Postquam enim Henricus III. Ioannis filius, Rex proclamatus est, tum amor in Principem rediit, & exoticæ potentiæ tædium. Sic Anglia ad obsequium veteris familiæ Regiæ rediit. Neque ob id tamen pax illi cum Galliâ integra fuit. Eduardus I. Henrici III. successor

sor, occupationem Normanniæ diu meditatus, infestâ classe per eius oram cucurrit: mox in Aquitaniam côuersus Rupellam terrâ maríque obsessam expugnauit; Burgum, Blaiam, Baionámque cepit. Paulatim tandem ardor ille bellicus quieuit, & pacis amor. Acrius deinde bellum surrexit, Eduardo III. Angliam moderante; in Philippum Valesium Galliarum Regem: post horrida prælia in terris tractata, Philippi classis ad * Slusam, siue Clusas Anglicam classem obseruabat, ne Flandricæ iurigeretur. Eduardus iratus fortunæ, quam iniquam terrestri in pugnâ sibi suísque nuperrimè senserat, maritimo prælio ferocior incubuit, reperítque prosperam; nostrâ classe victâ, post ingentem hinc & inde cladem, & adhuc pendente certaminis euentu acceptum in crure vulnus; quod sagitta fecerat. Hinc in Armoricam arma victricia conuertit, Roberto * Artesio Duce, cui alia pugna naualis ante Insulam * Cæsaream ad littus Normannicum, cum Ludouico Hispano, Galliæ Amiralio, fuit, æquâ vtrinque iacturâ; dispersis post varias cædes improuisâ tempestate classibus. Hac in pugnâ Montisfortis Comitissa, pro quâ Angli tum bellabant, ingentis virtutis specimen præbuit, infesto ense nostros feriens, mulier vltra sexum fortis. Nostris longius ab Armoricâ vento reiectis, Heroina illa cum Roberto Artesio opertum littus tenuit, magnámque Armoricæ partem domuit: cuius tuitioni, seruandísque portubus, cum maritimo exercitu, Sarisburiensis Comes præfectus est. Spectabatur à nostris Anglia, vel vt belli futuri campus, vel vt præda. Cùm Richardus II. Eduardi hæres, præpositum classis & oræ maritimæ totius Insulæ Richardum * Arondeliæ Comitem creauit, concessis illis XL. onerariis nauibus. Omnes quoq; portus præsidiis muniuit. Insulam * Vectim Comiti Salisburiensi defendendam dedit. Sic ille tempestatem imminentem non vitauit modò, sed & aliam fecit, Flandricâ classe propè * Gagantum deletâ, eius Amiralio Ioanne Bucquio Capto, ductóque ante Richardum Arondeliæ Comitem, eundémque Angliæ Amiralium. Totum dein Flandriæ littus vastatum, & quia hostis attonitus nusquam occurrebat, patria victori repetita. Translatum mox in Irlandiam bellum, totáque ea Insula quatuor Regibus subactis, ditioni Anglicæ accessit. Fracta & classis Gallica, per Clarenciæ Ducem, in orâ Normanniæ. Exin in Anglorum partes tota Gallia, Biturigibus exceptis, fuit; donec pedetentim deturbarentur; belláque ipsa terrâ maríque cessarent, Henrico VIII. regnante, classes verò Anglicas moderante Thomâ Hauardo: cuius tempore Lethe vrbs, cum portu totius Scotiæ celeberrimo, ab Anglis capta est, penetratúmque altè in regnum Gallis socium. Hinc excitatis nostrorum animis, * Annebaltio Duce, XXV. triremibus, nauibus LX. Anglia petita, inter quam, & Vectim Insulam,

Ann. 1295.
Gregorius Lilius in Epitome Chronicor. Anglor. Regum.
* *l'Eclusse.*
Ann. 1340.
* *D'Artois.*
* *Grenesey.*
Ann. 1343.
* *Montfort.*
Ann. 1386.
* *D'Arondel.*
* *De Vuight.*
* *Gagant.*
* *Burq.*
Ann. 1387.
Ann. 1416.
Ann. 1519.
Ann. 1545.
* *Annebaut Amiral.*

Dudlei. propè promontorium S. Helenæ, bis diuersis diebus æquo Marte, ruinâ ingenti, cum Anglis pugnatum est, quibus * Dudleyus imperabat. Fauebat nostris nauigiorum militúmque numerus, Anglis fretum vadosum & syrtibus obsitum, amicum propè littus, angustum æquoris spacium, nauésque longæ, triremibus etiam strictiores, quas Rambergas vocant, moueri & ad ventum æstúsque circumagi faciles. Paulò post Henrico VIII. fatis functo, Eduardo VI. regnante, Thomas * Seymerus Angliæ Amiralius creatus est. Post hunc Anglorum classi præfuit Clinton, cuius Viceamiralius Franciscus * Dracus fuit. Hic in Americam prouectus, in Hispaniolâ Insulâ, Hispanorum colonias, vrbésque littorales aliquot euertit, intérque has S. Dominici vrbem, portu, negotiationibus, & populi frequentiâ celebrem: Tum vastatâ continentis orâ, saluus cum ingenti prædâ in Angliam rediit. Inde cum Carolo Hauardo Amiralio expositâ ante Plemuthium, Angliæ portum, classe, ventum & æstum nactus, in Hispanorum naues, quæ tam milites, quam nauticos, centum triginta millia vehebat, igne ferróque ruit, mediáque acie quassatâ, gallionem Siciliæ, cui Petrus Valdesius imperabat, malo fracto, disruptísque velis, ad deditionem compulit, Viceamiralij quoque * Oquendini nauem igne consumpsit. Posterâ die, iuxta Portlandum, pugnâ renouatâ, submersa Veneta nauis, cum celocibus octo, classisque Anglicana aliquot nauibus aucta, in hostilem aciem penetrauit, ante Insulam Vectim. Sic Hispanicâ classe recedere coactâ, iuxtáque Iccium portum anchoras mari mergere, nihilominus tamen eam in anchoris stantem, immissis de nocte incendiariis nauibus, Anglica classis turbauit, compulítque, anchorariis funibus secatis, cum tumultu, & sine ordine altum repetere. Inter hæc Hugone * Moncadono cæso, eius galeacia (ingentis nauigij species est) amisso gubernaculo, in Anglorum manus peruenit. Tum gubernatorum vocibus exauditis, ducum imperio accepto, cedatóque tumultu, Hispanieæ naues in ordinem locatæ, * Grauelingæ ante muros, impetum Anglorum aliquantulum retinuerunt, donec in fugam verterentur. Excepit tempestas fugientes, seruatis ægrè viginti, quæ in Hispaniam nunciæ cladis solæ peruenerunt: reliquas ensis, flamma, ventúsque & fluctus absorpserunt. Erat & hostis natali in solo vincendus: ob id classis victrix Ducibus Roberto * Euereltio Essexij Comite, Carolo Hauardo Magno Angliæ Amiralio, Thomâ Hauardo Viceamiralio, Vlyssponensem oram prætervecta, perterritis incolis, cùm in littore Gaditano, hostilem classem stare accepisset, onerariorum LVIII. triremium XX. Galeaciarum II. cum innumeriis aliis nauigiis, animis ipso periculo inflammatis, eum locum expansis velis petit. Confusi hostes Anglorum audaciâ, post exonerata belli tormenta

Margin notes: * Dudlei. — * Seymer. — * Drack. — ANN. 1586. — ANN. 1588. — * D'Oquendo. — * De Moncado. — * Grauelinge. — * D'Euerelt Comte d'Essex. — ANN. 1596.

menta; arenis naues impingunt, quas statim destituunt, cimbísque iniecti, aut aquis, partim littus capiunt, partim gurgitibus retinentur, toto elemento sepulti. Pauca nauigia Portu Regali excepta sunt, triremes contis impulsæ, subsequentibus ereptæ, saluæque, * Suaronis Insulam tenuerunt. Galliones SS. Matthæi & Andreæ, capti, seruatique: SS. verò Philippi & Thomæ abierunt in flammas, cum multis aliis onerariis & celocibus. Victores in portum intrusi, desertâ classe, cæsis, qui aditum in Insulam prohibebant, obsessas Gades expugnauerunt, cúmq; vrbē seruare possent, maximo Hispanorum incommodo, quasi seruare non possent, deprædatam dirruerunt. Dum consulunt, seruarént ne vrbem, an æquarent solo, inter altercandum, Mexicana classis proximum portum ingressa, & iam, si libera dimitteretur, ingentem auri cumulum victoribus offerens, cum negligeretur oblatum, quibusque rebus preciosis exonerata, iussu Ducis Medinæ Sidoniæ cremata est. Sic Victoriæ incuriâ, quæ sæpenumerò magna consilia turbat, Insula tota, cum opulentissima classe victoribus neglecta. Potuit & Hispanica classis, quæ ex Oriente tum redibat, ante Asores debellari, sed Ducum discordiâ, benè gerendarum rerum perpetuò inimica, bonum propositum in peius mutauit: placuítque Amiralio, cui Essexij imperium displicebat, Angliam repetere. Paucis ante mensibus Dracus obierat, in loco, cui nomen Portus Pulcher, tædio malè gestæ rei ante Isthmum Americæ, quà nostram Europam à longè despicit, vrbs * Nomen Dei. In Draci locum suffectus Richardus Luissonus, qui in ipso Lisbonæ flumine, ante Setubalis castellum, contra Caracam Hispanam, magnitudinis inusitatæ, triremésque XI. classem incitauit, simul præcipiti cursu inuectus, Prætorias duas Frederici Spinulæ, & Marchionis S. Crucis, ferreis tormentorum orbibus terebrauit. Vicepætoria Spinulæ in necessitate deditionis constituta, deprædata est, datáque libertas remigibus. Caraca, ruinæ proxima, permissa victori, eâ conditione, vt omnibus, qui in eâ erant, tutò in littus abire licitum esset, secúmque, quidquid vno traiectu possent, deferre, reliqua Anglis cederent. Dum Caraca oppugnatur, laceræ triremes IV. exitium euasêre: nec diu, nam paucis post diebus resarcitæ, Dunquercam petentes, naufragium iuxta Grauelingam passæ sunt, ab onerariis Anglorum nauibus remis & gubernaculo detersis. Anno MDCVI. Coloniæ Anglorum duæ in Virginiam deductæ, Thomâ Gatesio & Thomâ Hamundo Duumviris: hæc regio Americæ est, littori nostro penè obiecta, in quā & aliæ duæ Coloniæ è Londino & Plemuthio, ann. MDCVIII. missæ sunt, Vincfeldo duce. Ann. MDCXXI. in Algeræ portu, Galliones VI. totidémque pataccæ, cum ingenti præda ab Anglis captæ, vrbísq; ipsius suburbiis incendium immissum. Petrus * Heinsius

* Del Suazzo.

Meteren. hist. Belgic. l. 23. 24. & 28.

* Nombre de Dios.

ANN. 1602.

* Peeter Heins.

ANN. 1628. suis ante promontorium Mantacæ, in Insulâ Cubæ, classem Ibericam oppressit. Anglorum audaciam nemo satis expresserit, hi ad Moluccas aditum per Septentrionale pelagus tentauerunt, & ni glacies vlterius progredi vetuisset, Aniani fretum tenuissent: Nieulandiam, sub LXXX. gradu sitam occupauerunt, inuenerúntque illud mirabile, aquas Polo subiacentes, à gelu intemeratas, virentes terras, & præsentia semper animalibus pabula: contra, si littora nostra tenueris, minus profundum æquor, illabentibus in illud fluuiis, ventísque frigidis de tellure propinquâ surgentibus, facilè in glaciem durari inuehies. Itaque conijcitur, iter sub Polo semper apertum, ob id quod diximus, & etiam ob istud, quòd profundum mare sempérque inquietum, & ob id congelari difficile, aër verò minus vaporosus & humidus, ob lentitudinem motus celestis, vnúmque diem VI. mensium spatio durantem. Tentabunt nauigationem per hanc viam in Orientem qui volent, sine vsu acus magneticæ, nam & ipsa sub Polo silet, quasi amati & exoptati mariti amplexibus vincta & retenta. Eadem audaciâ Macham Anglus Nauta in Maderam Insulam Canariarum primus appulit, hodiéque portus, in quo ancoras fixit, Machico, de eius nomine, nuncupatur. In iis Insulis multas vrbes Angli, aut euerterunt, aut diripuerunt, intérque illas, portum Sanctum, Prestone duce. Quid in Americâ? Ibi Anglia, Scotia, Neufonlandia, siue terra Noua, in quam è Londino, & Bristolio, Coloni missi, Scotiáque Noua, Guilelmo Alexandro Scoto concessa, distribuendis terris, nominandísque iis, & arcibus extruendis. Quid? quod Anglis amicitia & fœdus est cum Mogolo Mahumete Ekebare, Mogolo Selino Principi Indiæ Orientalis, Candaharis, & Corazani Rege: cum Pedukâ Sirieo Sumatræ domino, aliísque Principibus per totum Orbem sparsis.

(Marginal notes: ANN. 1590. — ANN. 1344. — ANN. 1496. — ANN. 1611. & 1621. — Ab an. 1608. 1612. 1615.)

CAPVT DECIMVMOCTAVVM.

De legitimo Regis Angliæ in mari dominio contra Seldenum, ex ipso Seldeno.

SED & hæc, aliáque ab Anglis relata, nihil ad maris dominium faciunt, alioquin quisquis nauigat, dominus esset maris illius per quod nauigat, dum nauigat: vbi desiit, aut nullius mare esset, aut illius, qui succedit; fluxile Elementum, & nunquam idem, possideri non potest: & si qua prætereuntium possessio foret, momentanea esset, & transitoria, similis

similis nauı quæ transit, & pelago, per quod fit transitio. Omnium est, quod omnibus Natura exposuit, quod occupare non potes, dum præteris: quod tenere non potes, etiam dum in anchoris stas, effluit enim, vel vento, vel æstu agitatum, diuersúmq; à primo semper, quod succedit, est. Ita vt nescias quid possideas, vel potius, quodnam te possideat. Ridiculum enim esset dicere, hanc nauim, aut classem, æquor possidere, nisi & auem aëra dum volat, possidere dicas. Quod maius est, possidet quod minus est, Terras Aquæ, vtrásque Aër possidet: Omnium autem vnus Deus possessor, & dominus est. Hic Elementis, hic Imperiis metas dedit, & Terris metam, Mare. Nihil vltra est. Prodiit tamen nuper, sub titulo, Maris clausi, liber à Ioanne Seldeno Anglo in publicum missus, qui Regi Angliæ, non circumflui modò maris, sed & immensi, & ignoti dominium ascribat. Quod dominium, si quod est Anglis, operæ pretium duxi intra suos limites recludere, non tam Galliæ meæ, cui compedes author ille videtur annexuisse, quàm historicæ veritatis amore stimulatus. Igitur Seldenus, veterum, recentiorúmque Cosmographorum authoritate contemptâ, ad Geographum Arabem anonymum recurrit, cuius verba, vt ipsi placet, Latinè sic sonant: *Ab Aquilonari parte Andalusiam ambit mare Anglorum, qui ex Romanis* (id est, qui ex Europæis sunt. Nam tum Romanos, tum Francos, generatim Orientalibus dici Europæos solemne est.) *A Toleto ad S. Iacobum, quod situm est super mare Anglorum, nouem stationes.* Igitur à Toleto ad S. Iacobum mare Anglorum fuit, & ob id Anglici dominij. Hoc ab innominato, & in remotissimis terris morante authore, vt fabulosè, ita & ridiculè dictum nemo non videt, historiis omnibus reclamantibus, cunctis Cosmographis contradicentibus, qui omnes S. Iacobi oppidum ad Celticum, siue Nerium promõtorium, quod hodie, Finis terræ dicitur, collocant, ad Oceanum Occidentalem, nulla mentione facta maris Anglorum. Quod melius Celticum, si nomen specialius haberet, à promontorio vicino diceretur, & è conclusione Seldeni Gallici dominij esset, quia Celtæ populi Galliæ, sicut & Galleciæ Prouinciæ veteres incolæ, à qua Gallicum, vel Gallecianum vicinum pelagus, meliùs quàm Occidentale deberet appellari. Quis porro insciitiam authoris anonymi non miretur, qui Toletum, quod in meditullio Hispaniæ oppidum situm est, velut maritimum facit, & ab eo ad S. Iacobum nouem stationes, hoc est, loca nouem, recipiendis ad tempus nauibus in littore sinuoso: cum à Toleto ad S. Iacobum nullum mare sit, nec vlla terrestris statio, in qua milites excubarent ad hostes arcendos. Præterea, vt à meo Salmasio accepi, in eo exotico authore, pro *Elanclusiin*, legendum *Elandusiin*, vt sit mare Andalusiorum, non Anglorum, qui ab Arabibus aliter vocantur,

Seldenus Maris clausi lib. 2. c. 1.

cantur, longè alia terminatione. Hunc autem authorem, cuius nomen Seldenus reticet, Nubam, siue Nubiensem vocari mihi asseruit, quod è Nubiâ oriundus sit, in cuius Geographiam scripsit Gabriel Sionita: multis erroribus eum conuincit, quod P. Bergeronus vir curiosus annotauit, in Tractatu de Tartariâ, & libello de Saracenis. Addidit Salmasius, nunquam inter Romanos Anglos annumeratos fuisse ab Orientalibus populis. Quod denique ille Arabs dixit, *Andalusiam ab Aquilonari parte ambire mare*, quodcunque illud sit, falsissimum dixit, cùm ab Aquilonari parte Andalusia continenti iuncta sit, nec aliud admittat mare, quam illud, quod, ab eo quòd ab Occidente Andalusiam Galleciámq; pulsat Occidentale dicitur. Sed neque firmiori fundamento nititur Seldenus, cùm ait, Orientale & Australe pelagus, quà Britannia Insula, Germaniam, Galliámque respicit, ideò Britannicum olim & nunc dici, quod Imperij Britannici olim & nunc sit. Ante appulsum Iulij Cæsaris nauigia Britannis fuisse, quibus per vicinum mare discurrerent, adeóque illud occuparent. Britanniâ deuictâ, sub Claudio & Domitiano Oceani Britannici dominium ad Romanos transiisse: & ab eo Domitiano ad Diocletianum Archigubernum, siue Archigubernium marinum Imperium cum classe numerosâ in Britannia Insulâ defendisse: denique, Comitem littoris Saxonici per Britanniam, à Constantino, vsq; ad eam diem, quâ Romani Insulâ pulsi sunt, mari vniuerso, quod Gallias, Batauiam & Cimbricam Chersonesum & Magnam Britanniam interfluit, veluti parti, seu termino terminato Imperij Britannici, imperasse, nec huic tantum, sed & Belgico, Gallicanóque littori, & Cimbrico, quod Saxonicum dicebatur. Quæ omnia temerè obiecta, à viro alioquin immensæ & lectionis & doctrinæ, secundum historicam fidem, & authoribus passim ab ipso Seldeno citatis paucis refellam. ANTEQVAM Albion Britannia vocaretur, mare inter Galliam Germaniámque & Angliam positum, Britannicum vocabatur, seruátque hodie vetustissimum & nulla aliâ appellatione corruptum nomen, non ab incolis Albionis, qui tardè Britanni nuncupati sunt, sed à nostris Britannis Gallis: nam cùm *Ptolomæus Albionem Insulam & circumiacentia maria describit, nulla factâ mentione Britannicæ Insulæ, mare, quod Britannos nostros & Albionenses interfluit, non Albionense, sed Britannicum vocat. Cuius confinia, cùm à Ligeris ostio vltra Iccium portum non extendantur, Oceano Germanico à dextra subeunte, Aquitanico à sinistrâ, sequitur, ab ea Britannia appellationem venisse, quæ illud terminat, non ab Albione, quæ longè vltra Britannicum mare terras suas, & promontoria, prætendit. Populos autem istos Galliæ nostræ, qui, & Armorici & Aremoricani, Britannos antiquissimo nomine vocatos supra * memoraui, & ab iis Albionenses

* *Tabul. 1. Europæ.*

* *Cap. 11. istius Lib. & Cap. 36. præcedentis.*

nenses colonis acceptis Britannos nuncupatos. De vetere eorum nomine, * Plinius, qui eos aliis quoq; Insulis circumpositis Britanniarum appellationē indidisse affirmat, colonis ibi deductis inter quas Albion, Hibernia, Orcades, Acmodæ, & Hæbudes. Albionem colonos è Britannia nostra & nomen accepisse tradidit *Paulus Merula, de Britanniis Insulanis loquens, ex Insulâ suâ ab Anglo-Saxonibus eiectis, circa annum Sal. CCCCL. *Redüt postremò toti huic Prouinciæ* (Aremoricæ scilicet) *nomen antiquum, Britanniáque iterum cepit audire, Britannis rò, ex aduersâ Insulâ, ab Anglo-Saxonibus, Pictis, Scotisque contra fidem compulsis. Sciendum enim Britannos Insulanos, sic in Galliam tunc temporis transgressos, vt olim Britanni Galli è Celticâ in aduersam Insulam colonias ducturi transierant: Britanni namque Insulani Britannorum Celtarum antiquissimi censendi sunt coloni.* * Polydorus Vergilius: *Insulam Galli occuparunt ex Armoricis ciuitatibus, eius rei argumentum est, quòd, qui Cornubiam incolunt, eandem habent linguam, quàm Galli Britones Britonantes, vnde Cornugallia tunc, quæ nunc Cornubia. Iulius Cæsar tradit, Insulæ partem interiorem cultam ab incolis, maritimam è Belgio.* Tacitus verò, Siluris, Hispanis, Gallis. Addit * Meursius, à Scotis, Pictis, Daníſque Saxonibus mixtis ante tempora Iulij Cæsaris. Ceterum nihil mari, ne terris quidem, aliquid Insulanos illos egisse, cùm Albionenses essent, vsquam legitur. Pauca vt Britanni, Britannorum scilicet nostrorum, siue Aremoricorum, siue Bretandrũ, vt Dionysio Afro placet; siue Britannicianorum, vt Notitiæ: siue Britonum, vt Iuuenali: tot enim huic genti nomina fuerunt, coloni. Sat enim illis erat hostem littore arcere, & iam Pictis, Scotis, Danis, Saxonibus vrgētibus, paucas terras retinebant, cum Britanniam Iulius Cæsar tentauit. Nulla tum miseris nauis, ne tum classis, terrebat eos inusitatior longarum nauium species, inassuetos nauali bello, vnde statim littus deseruerunt. Quid enim in integram classem lembi fluuiatiles iunctis aptati pellibus. Hoc nimirum tum illis maris Imperium erat, quibus vix sua littora, & nostra, quia ex illis colonos acceperant, nota erant: qui nec portus ipsos nouerant, in suâ Insulâ, maioribus nauigiis aptos. Quique antea eos, *Qui prædæ, & belli inferendi causâ ex Belgio transierāt, qui omnes ferè iis nominibus ciuitatum appellabantur, quibus orti ex ciuitatibus eò peruenerant, & bello illato, ibi remanserant*, agros colendos permiserant, vel inuiti. Cùm Veneti, Ligeris incolæ, numerosâ pollerent classe, qua Romanam sustinerent. Quis credet tunc Venetis Galliæ populis nullum imperium in mare fuisse, sed solis Britannis Insulanis apud quos nullæ maritimæ vires, nulla notio portuum, littorúmque. * *Illâ ætate nec Britannia vllis erat ad nauale bellum armata nauigiis.* Neque fuit sub Claudio, Vespasiano & Domitiano, *Britannos, vt è captiuis audiebatur, visa classis obstupefaciebat.*

* *Lib. 4. natur. hist. cap. 16. & 17.*

* *Cosmogr. part. 2. lib. 3. cap. 31.*

* *Anglica hist. l. 1. Eadem dicunt Mercator, Hondius, & Bertius in descript. Angliæ.*

* *Hist. Danica l. 1.*

Cæsar. belli Gallici, lib. 4. & 5.

Hæc fatetur Seldenus dict. l. 2. c. 2.

Verba Cæsaris.

* *Panegyristes ad Maximianum, de Iulij Cæsaris [illegible] loquens. Tacitus in vita Iulij Agricolæ, in Septentrionalem Insulæ plagam nauigantis.*

faciebat, tanquam aperto maris sui secreto, vltimum victis refugium clauderetur. Quod secretum Septentrionalis maris fuit, cognitio littorum, sinuum, promontoriorum & portuum, quos cum ipsi Insulani vix scirent, ideò nec alios eos noscere posse cogitabant, tanta eorum populorum rei naualis ignorantia erat, vt ad eos velis peruenire aliquem posse non putarent. *Docuit illos Oceanus seruitutis patientiam, postquam transfretantibus & ipse Romanorum nauigiis, insuetam sibi seruitutem agnouerat.* Nempe Britanniam circumalluente pelago, tunc classe presso, qui hostem, tulit, vidítque suas ipsas Orcadas, nemine mari repugnante, sub Domitiano Imp. Romano sceptro adiectas. Venêre Orcades, venit Britannia, Insulæ sub Romanum iugum, sed non Imperium maris, vt pars dominij Britanniæ Magnæ, in qua tunc nulla nauis, ne tum dominium vllum in mare.. Hoc illo tempore, vt Capite præcedenti docuimus, Britannia Insula Romanorum Prouincia facta, per Procuratores & Legatos administrabatur, mox per Duces, quorum officium erat, Pictos & Scotos Romanis terris arcere, tutaríque vallum, à Seuero Imperatore restitutum, munitúmque muro & castellis à Tinæ ostio ad Escam amnem, à mari scilicet Germanico, ad Hibernicum. Nullus tunc Archigubernus Romanis, qui Britannicum Imperium mari, vel in orâ tutaretur, nulla Britannica classis ad hoc, terrestria tantum bella nouis incolis cum veteribus agitantibus, & certè nullum authorem, qui contrarium affirmet adduxit Seldenus, neque adducere potest. Quod enim de Seio Saturnino Archiguberno, siue præfecto classis Britannicæ, adfert, ad rem nihil facit, cùm illa ad defensionem Insulæ instituta non fuerit, sed ad defensionem oræ Gallicæ, iam inde ab ęuo Caligulæ Imp. qui turrim, & in ea pharum erexit, ad Rheni ostium prope Cattouicum, nominauítque eam Britannicam, de nomine ludicræ victoriæ, ab eo de Britannis Insulanis, ex ipso solo intuitu reportatæ. Cúmque eo loco stationem haberet Romana classis, siue fluuiatilis fuerit, siue maritima, ob id illi Britannicæ nomen datum. Quod si ad Britanniæ Insulæ tutelam, Britannica classis destinata fuisset, haud dubiè illi portus, nauale, atque vrbs in eâ Britannia fuisset, quam classiarij milites, socij nauales, nauclairíque habitarent. Qualis Rauenna, Rauennati classi: Misenum, Misenensi: & certè nulla tunc classis Insulanis illis fuit, non præfectus oræ maritimæ, non littoris Saxonici Comes, quî littore scilicet Saxones repelleret. Primus omnium Britannici maris atque oræ maritimæ præfectus creatus est Carausius Galliâ oriundus, vt Cimbros, Saxones, Francos, alióśque Germaniæ populos, qui Britannicum mare terrásque atque Insulas vicinas latrociniis infestabant, reprimeret. Ille piratas non nisi onustos prædâ aggrediebatur, spoliatos liberos esse iubebat, quod

Seldenus eod. lib. cap. 4. ex Hegesippo, de excidio Hierosolimit. lib. 2. c. 9.

Polidor. Vergil. Angl. hist. l. 2.

Spartian in Seuer. Polyd. Vergil. Anglic. hist. lib. 2.

Ex l. 46. D. ad S.C. Tertull.

Istis assentitur Selden. dicto lib. 2. cap. 3. & 6. dicitque eam sententiam esse Lipsij, & Ortelij.

Thomas Riuius hist. naualis media lib. 2.

Polyd. Vergil. l. 2. Angl. histor.

quod plerunque duces faciunt, datâ potestate, in suum commodum vtens. Quo audito, Maximinus Imp. cum bello non posset, per insidias eum de medio tollere constituit, at ille, vt percussorem in se missum comperit, Britanniam occupauit, nullis tum munitam classibus, & se ibi pro imperatore gessit. Romanæ classi, quam ad Britannici maris tutelam habuit, nouas naues eadem formâ & robore ædificatas addidit, Romanáque Legione & Gallis impleuit. Maximinus, quia veterem classem Romanorum Carausius obtinebat, aliam ad Rhenum construxit, quâ Constantio traditâ, Francos, Carausij socios, prælio nauali fregit, antequam Carausio iungerentur. Interim Carausio ab Allecto in Britanniâ cæso, cum iste purpurã illi detractam induisset, victus ab Asclepiodato Constantij Legato, mille telis confossus occubuit. Nec ob id quiescebant Saxones subitis inuasionibus littoralia insulásque depopulantes, qui, vt repremerentur, Comites instituti, quorum curã arcere à littore Romano, hoc est, quod Romani occupabant, Saxones: vnde Saxonici littoris, & Comitis littoris Saxonici per Britanniam nomen, quod littus totum hoc tractum continebat,* quod à Cantio promontorio ad Boderiæ æstuarium protenditur Gallico Belgicóque littori obuersum, quod etiam eo tempore ob eandem causam Saxonicum dicebatur, illúdque contra Saxones tutabantur Duces Armoricani tractus, & Belgicæ Secundæ. Dictus Comes littoris Saxonici per Britanniam, quòd illius potestas vltra dictum tractum non extenderetur, nec vltra littus Saxonicum Britanniæ Insulæ imperium haberet, quod, tum illa nomina, per *Britanniam* indicant, restrictiua ad solam Britanniam, tum quia nullam illi classem, ne lembum quidem vllum Notitia tribuat, quo possit in pelagus & aduersas terras descendere; tum quia omnia præsidia in quibus ille degeret, in ipsâ Insulâ fuêre, nulla extra Insulam. Præsidia illa in eo tractu littoris Sanici per Britanniam à Cantio ad Boderiæ ostium, nominantur in Notitia, Portus Adurni, seu Madurni, quod Aderington hodiernum est, ad Britannicum Mare. Alterum, Dubris, *Douer*, Dauernum Ptolomæi, ad promontorium Cantium, *kent*. Tertium, Lemanis, pari cum fluuio eo loci sese mari insinuante appellatione, *Rhotler*, Nouus portus Straboni & Ptolomæo. Neque longe ab eo ad ostium Tamesis, Regulbis, vel Regulbium, *Reculuer*. Anderidos, vel Anderida *Nevvenden* Candeno. Sequitur sextum Præsidium sub eodem Comite Rittupis, olim Rutupiæ, ad fretum Gallicanum, vbi hodie oppidum, *Vvestelif*. Tum Othona ad Trinobãtum littus, quod Centuriæ de *Dengy*, in agro Essexiano prætenditur, ipse Seldenus collocat: *Hastens* Candeno. Octauum, Branodunum, prope Metaris æstuarium, hodie *Branchester*. Tandem Garianum, quod *Gernemutha* Anglis, *Yarmouth* Candeni:

E Notit. Imp. Occident. Capp. 72. 73. 76. 77. 78. & 79.

** Ortelius in Thesauro Geograph. Paulus Merula Cosmogr. parte 2. lib. 3. c. 31. & Cluuerius Germania Antiq. l. 2. c. 18.*

Lib. 2. Maris Clausi, cap 6.

omnia in dicto tractu, qui Saxonicum littus in Britannia diceba-tur, vt intelligatur, imperium Comitis littoris illius Saxonici, inter Cantium & Boderiæ æstuarium restrictum: eúmque Comitem nihil iuris habuisse (contra opinionem c.v.) Seldeni, in littore Saxonico, quod Daniæ Regni parti Occidentali proximat, vbi antiqua sedes Saxonum, à nullis Romanorum tentata, nedum occupata, vnde in illam potestas esse non potuit Comiti littoris Saxonici per Britanniam: vt neque in littus Saxonicum, quod à Ligeri, ad Sequanam extendebatur, cuius tutelæ, Dux tractus Armoricani vigilabat: neque etiam in littus Saxonicum, quod intra Sequanæ & Rheni ostia claudebatur, quod sub dispositione Ducis Belgicæ Secundæ censebatur: istísque longè alij limites, alia præsidia, iuráque erant, à limitibus, præsidiis, & iuribus Comitis Saxonici per Britanniam. Cuius si aliquod ius, vel imperium tum fuisset in Saxonica littora, Saxonum ipsorum, Gallorum, & Belgarum, nullum hoc in interfluens mare Britannis Insulanis daret, sed Gallis nostris, quorum tum pars & portio, & veluti Prouincia, Britannia illa erat, ipsæque etiam Hispaniæ; cùm sub dispositione Præfecti Prætorio Galliarum essent, & patrimonio Gallico, sub Romanorum Imperio annexæ. Cuius postea fuit littus Saxonicum, quà Saxonum sedes, à Carolo Magno Galliarum Rege sceptris nostris additum, quod Romanum per plura sæcula contempserat. Ceterum, & sicut nomina, sic & iura, sedésque eorum magistratuum, qui littori Saxonico per Galliam, Belgiúmque præfuerunt, distinguamus à Comite illo littoris Saxonici per Britanniam, pauca subiiciemus ex ante citatis locis Notitiæ Occidentalis, vbi Ducum tractus Armoricani, & Belgicæ II. meminit. * Duci Armoricano longe alia, quam Comiti littoris Saxonici per Britanniam, præsidia, omnia in littore Saxonico à Ligeri ad Sequanam, in Notitia collocata. Grannona, oppidum, Ptolomæi ætate nondum conditum. Blabia, hodie *Blauet.* Venetiæ, *Vannes.* Osismium, hodie *Landriguet* Ortelio, ad Gobæum promontorium, Gallis nostris, *le Four.* Mannatias vbi sit hodie, & quale eius nomen, nemo, quod sciam dixit. Aleta, siue Aletum, *S. Malo.* Constantia appellationem seruat. Rotomagus, *Roüen.* Abriacatum, siue Abrincatum, cum Grannono ignoratur. Similiter & Ducis Belgicæ II. Iurisdictio in littore Saxonico ab ostio Sequanæ ad Rheni ostium, aliis Præsidiis à superioribus distincta fuit, sub eius quippe dispositione equites Dalmatæ in littore Saxonico degebant Marcis, vel Marsis, Marsi autem Corn. Tacito, oppidum erat Frisiæ, hodie *Oetmarsen*, in Tuentiæ regione. Tribunus militum Neruiorum Portui Æpatiaco, alij Patiacum legunt, putátque * Pancirollus Petrumviacum hodiernum esse, è schedâ Volserij: & Præfectus classis Sambricæ in loco Quartensi,

*De hoc Seldenus l. 2. c. 7. E Iosepho Scaligero in lect. Ausonianis: & Camdeno in histor. Britannica. Malè Panciroll. Blaie, Blabiam putat, ad Garumnæ ostium, vt & malè existimat, hoc littus, sicut & illud quod Saxonicum in Britanniâ dicitur, à Saxonibus, qui illud occupauerant, ante hāc Notitiam dictum, cur enim Comites & Duces iis littoribus tutandis, quæ Romanorum non essent. Ortelius, in Thesauro Geograph. Tacit. de moribus German. & in vita Iulij Agricolæ.

* in Notit. Occid.

Quartensi, siue Hornensi. Locus Quartensis, hodie *Vverde*, vt * supra annotaui. Dicta fuit Sambrica classis, à fluuio, cui etiam hodie nomen Sambra, Sabis Cæsaris, qui per Neruios fluens, vbi hodie Hannoniæ Comitatus, ad Namurcij mœnia Mosæ miscetur. E syluis, quibus Regiones illæ, quas hic fluuius alluit, abundant, classis constructa, per Mosam descendebat ad mare Germanicum, ante Insulam Dortum, vernaculè *Dort*, vbi olim forsan stationem habebat illa Sambrica classis in loco Quartensi, alterámque in loco Hornensi, vbi hodie vrbs Hornum, *Hoorn*, cum sinu eiusdem nominis, inter celebres Hollandiæ vrbs posita. Sub hoc Duce quinque alij Præfecti fuerunt, inter quos Præfectus Batauorum Contraginensium Nouiomago ad Rhenum. Igitur causa institutionis Comitis littoris Saxonici per Britanniam, & Ducum tractus Armoricani, Secundæque Belgicæ, per Saxonicum littus Galliarum Armoricanarum, & Belgij, defensio illius littoris contra incursantes Saxones: qui tunc temporis ita classe pollebant, vt non obstante illâ institutione, ipsas Orcadas occupauerint, tandémque, siue suâ sponte, siue ab ipsis Britannis euocati, vt eos seruitute Romanorum, bellis tum ciuilibus, tum externis occupatorum liberarent, in eorum Insulam descenderint: Romanósque, Duce Insulæ Bulchobaude, & Nectarido, Saxonici littoris per Britanniam Comite, cæsis, Romanum nomen & dominationem, euersis municipiis, trucidatis præsidiis extinxerint, atque excutierint. Quo anno hoc acciderit Historici dissentiunt. Alij sub Valentiano I. Romanos Insula eiectos volunt, Nectaridúmque, siue Nectaridium, cum Bulchobaude interfectos, Ann. Sal. CCCLXX. alij Ann. CCCCXLIX. vt superiori Capite dixi: alij Ann. CCCCI. Vt * Pancirollo placet, qui sibi statim contradicit, asseritque hoc factum Ann. CCCCLV. Martiano imperante. Alij etiam statim ab obitu Maximiani Orsonem & Engistum Saxonum Duces, cum suis popularibus in Britanniam venisse. Sunt qui Ann. CCCCVIII. qui Ann. CCCCXXXIII. Romanos pulsos velint. Tanta dissentio est inter scriptores. Consentiunt tamen, vtrunque Ducem Orsonem & Engistum ex Angriâ, regione ad Germanicum Oceanum, prognatos, Angros & Saxones in Insulam deuectos, Pictos, Scotósque Britannorum hostes pulsis Romanis acie vicisse, mox & ipsos Britannos in Britanniam minorem, siue Armoricam, eorum Insulâ occupatâ, exegisse, septendecim annos ab eorum appulsu, ab iis Angris, siue Anglis, Anglorum Insulam vocatam, vel ab Angriâ Reginâ Voltigerni coniuge, Orsonis & Engisti sorore: vel ab ipso Engisto, quasi, Engisti terram. Ex supradictis concluditur, contra opinionem Seldeni, Britannos Insulares nullum dominium in mari Britannico & littoribus aduersis, vt Insulæ appendicibus, Romanis victo-

** Cap. 14. istius Libri.*

Nouiomagum, hodie Nimeghen, *supra Vahalim.*

Zosimus lib. 6.

Seldenus dicto lib. 2. c. 7. è Marcell. histor. lib 27.

** Ad Notit. Occid cap. 72.*
Idem cap. 89.
Gothfridus Viterbiensis Chron. p. 18.

Beda lib. 1. Ecclesi. hist gentis Angl. cap. 15.
Gildas in epist. de excidio Britanniæ.
Blondus Decad. 1. lib. 2.
Anglia in Daniâ, ab Hondio & Mercatore collocatur, hodie Engelend, *id est, terra Anglorum: vel quasi* Engistland, *hoc est, terra Engisti.*

tribus tradidisse, cum nullum dominium neq; in Britannico mari, neque in littoribus aduersis haberent, ne nauim quidem, ne tum classem, imò miseri, barbaris vndique infestantibus seruirēt: Hibernis, Pictis, Scotis, Danis, Saxonibus, & Britannis Armoricanis. Præterea Romanos, tunc victores, & occupatores illius partis Insulæ, quæ Gallias Belgiúmque spectat, vt illius partis dominos, nullum dominium in dicto mari & littoribus habuisse, & si quod haberent, vt dominos Galliarum habuisse, quarum pars Armoricanus tractus & Belgicus, vicinúmque mare, Britanniaque ipsa, quæ ab appulsu Romanorum in eam Insulam, vsque dum eâ expellerentur ab Anglo-Saxonibus, Præfecto Galliarum paruit, cum Vicario, & Prouinciis eius quinque, Maxima Cæsariensi, Valentiâ, Britanniâ Primâ, Britanniâ Secundâ, & Flauiâ Cæsariensi, cúmque omnibus magistratibus illi Insulæ præpositis, seu ad ius dicendum, seu ad bellum repellendum. Legatis nimirum, Præsidibus, Ducibus, & Comitibus littoris, quod in eâ Saxonicum, etiam ante Saxonum aduentum dicebatur. Restat, vt videamus, an Anglo-Saxonibus, pulsis Insulâ Romanis Britannísque, aliquot imperium fuerit, & quale. Edgarus Rex, inquit *Seldenus, cum Maccusio Monæ Regulo Archipirata, & post hunc Haraldus, littus Insulæ muniuerunt, atque circumnauigauerunt, exploratores, ne quid piratæ turbarent. Ethelredus ad construendas naues, & classiariorum commeatus tributum indixit. Sacramentum à fiduciariis clientibus extorsit, quo se illi adstrigebant, Angliæ Regi terrâ maríque opem laturos. Si Rex iret ad mare, vt littus custodiret, Glocestriam, ferrum ad clauos nauium promisisse: Leicestriam, vecturam rerum ad classem necessariarum: Sussexianos verò stipendia eorum qui in nauibus arma custodiebant. Edgari, qui regnabat circa ann. Sal. DCCCCLXIV. Titulum fuisse: *Ego Edgarus totius Albionis Basileus, nec non maritimorum, seu Insulanorum Regum circumhabitantium.* Canutum ad æstum maris sedentem suæ ditionis mare dixisse. Hæc ille, quæ, pace tanti viri dixerim, nihil ad marinum Imperium dominiúmque faciunt. Edgarus, vel vt aliis, Edegarus, vt probus pater familias, possessiones suas, siue dominium suum, circuiuit, vt quod ad tutandum eum necessarium esset, præuideret, metuētis hoc est, non imperantis, & vt vicina loca per quæ paterfamilias ambulat, vt possessiones circumeat, illius non sunt, sed vicinorum, sic Edgari nō erat mare per quod nauigabat, vt Insulam suā lustraret, sed aut vicinorum, aut piratarum validis classibus illud infestantium, aut nullius, aut omnium. Idem dici de Haraldo debet, nisi quod Danorum in Angliam imperium ostendit, à prædecessoribus Regibus Danico sceptro vinctam, à Frothone VI. Daniæ Rege, cùm rebellasset, ad obsequium reductā: quam iterum rebellantem, Haraldus,

Ex Notit. Imp. Occident. & Pancirollo ad eam cap. 4. & 67.

** Dicto lib. 2. c. 10. 11. & 12.*

Meursius lib. 3. histor. Danica.

raldus, præsidiis ad portus collocatis, nauibus aliquot communiuit, ne iterum atque iterum rebellarent, dum ille in Aquinum Noruegiæ Regem bella gesturus proficiscebatur. Sic Seldenus, quod contra Anglos fuit, in fauorem Anglorum ponit, imperiúmque illis marinum facit, cùm ne ipsi quidem terrestre vllum in suâ Insulâ haberent, seruientes Danis, apud quos Imperium marinum tunc fuisset, vt classe armatis, & victoribus, non Anglis toties victis, & à victoris classe, præsidiisque littori impositis, asseruatis, ne seruitutem exuerent. Quod cùm tertiò conarentur, Sueno II. Haraldi illius VI. filius, victis Noruagis, eorúmque Regno Daniæ addito, cum Canuto filio, classe Angliam applicat, Alfricus rebellantium dux, & ipse classe instructus (quæ prima Anglis fuit, neque enim antea vllam eos classem armasse historici produnt) vltrò adest, pacem orat traditâ classe. Aduenit & Ethelredus, siue Ethalredus, qui Regnum Anglicum occupauerat, cui & pax à Suenone data istis conditionibus: *Regimen Insulæ Regiámque dignitatem Ethalredus retineret, sub certo tributo: quo defuncto, regnum denuò, prisco iure, in Danorum potestatem perueniret.* Quodnam hoc tributum fuerit, ipse * Seldenus explicat, qui illud Danegeldicum, hoc est, tributum Danicum dictum affirmat, quod scilicet ab Anglis Danis soluebatur, ne Insulanis insultarent. Erat autem duodecim denariorum, pro vnaquaque terræ hida: fuítque per singulos annos, dum Sueno vixit, quadraginta octo millia librarum argenti, sub Canuto verò II. Suenonis filio, octoginta duo millia. Sacramentum porro illud clientalare, quod ceteris Principibus subditi omnes præstare solent, nihil facit ad dominium maris, nisi in quantùm omnium mare sit, & hæc præparatio classica, præsidiáque in portubus: *Ne quis hostium sine graui conflictu introiret in Regnum. In Northumbriam, in Scotiam*, & Insulanos ceteros; námque satis tum Anglis fuit, Hibernos Insulâ suâ arcere, acceptâ à Danis classe conductitiâ, vel factis in portubus suis, nauibus, quas Dano milite implebant, vt natiuo habiliori ad mare. In classem denique ferrum dare, aut stipendia, præparantis se ad nauigationem est, non dominantis. Sicuti & Danegeldi solutio, seruitutis, non imperij nota, vt ipsa verba *Seldeni indicant, vbi etiam de aliis tributis Dano ab Anglo-Saxonibus datis loquitur: *Quod vt ritè intelligatur, aduertendum est ex historia Anglo-Saxonica, tributum, seu censum Danis persolui sub id tempus solitum non vnius fuisse generis. Aliud erat tributum, seu pecuniæ vis, quâ pacem interdum Anglo-Saxones ab illis Insulam grauiter infestantibus redimebant. Aliud verò quod classi Danicæ, ad tutandum mare orásque defendendas maritimas conductæ, vt stipendium præstabatur. Nec certè pecuniæ quantitate finiebatur, sed quanta classiariorum victui & vestitui sufficeret.* Et hoc vltimum tributum, heregildum, id est, tributum militare,

* *dicto lib. 2. cap. 11.*

Hidam Seldenus explicat, quidquid terra annuo aratro excoli potest. Polydor. Vergil. lib. 9. Angl. histor. singula iugera, hidam Anglis vocari ait.

* *Verba Seldeni dictis lib. & Cap.*

* *Eiusd. lib. c. 12.*

militare,seu nauale appellabatur. Vnde apparet,quàm commento simillima fuerit,si qua tamen fuit,illa Edgari iactantia, qui se Albionis basileum, & maritimorum, seu Insulanorum Regum circumhabitantium dixit,nam præterquam quòd fictitium titulum denotant Albionis & basilei verba,cùm Albionis nomen ante annos mille dessueuisset, nusquam postea auditum, & à nullo alio Rege quàm ab Edgaro,siue Britannorum, siue Anglorum vsurpatum, aut repetitum, & basilei vocabulum Græcorum sit, quorum voces in Angliâ Edgaro regnante nondum peruenerãt: constat è * Polydoro Vergilio in eius vita, nihil eum neque in littore, neque in mari gessisse. Melius Canutus II. Daniæ, Noruagiæ,& Angliæ Rex potentissimus, atque Edgaro longè maior & melior,vnde illi Magni cognomen,hic victo Eduardo, qui in Angliâ rebellauerat,in Oceani littore, inter proceres & Legatum Imperatoris,qui ibi erat,eúmque Regum omnium potẽtissimum appellabant,constitutus, reciprocante æstu inpulsus & madefactus,conuersus ad Legatum: *Illum*, inquit, *cuius iussu commouetur acquiescit mare istud,Regem iustius potentissimum appellabimus, & colemus. Huic gratia sit, honósque, qui me tanta dignitate ornauit.* Nec multo post, coronam Regiam capiti detractam Christi crucifixi imagini dedicauit. Iste nimirum omnium, quotquot vnquam fuerunt, Septentrionalium Regum maximus, cuius Regnorum minor pars Anglia,cui tot Principes parebant, cuius possessiones Sarmaticum, Germanicum, Britannicum, Verginium,Hiberniciúmque maria vallabant, cui nauigia innumera erant, abdicato pelagi dominio imperióque, vasti huius Elementi solum Deum agnoscit dominum & Regem: * *Quoniam ipsius est mare,& ipse fecit illud.* Post Danos regnauêre in Angliâ Normanni, qui Guilelmum Normanniæ,quæ in Galliâ nostrâ est,Ducem,abolitâ veteri Anglorum prosapiâ,Danísque Insulâ fugatis,Angliæ Regem constituerunt,ann.MLXVII. Hic continuatâ ad hanc vsque diem sobole,insignia sua, iubatos scilicet leones,sceptrúmque Anglicum successoribus tradidit, legésque Normannico, quo etiam Galli tum vtebantur,idiomate promulgauit,vt ij, qui Britannico Aremoricano vsi olim fuerant,Normannico vterentur, legésque Gallicas, Gallicè scriptas, cum Rege acciperent. Sub isto, & sequentibus Regibus, multa quæ ad dominium marinum Regis Angliæ facere videntur * Seldenus annotat, qualia sunt: *Præfectura, seu Amiralatus maris Anglicani. Dominium Insularum littori Gallicano præiacentium. Impetrata exteris transeundi per hoc mare venia. Libertas piscandi in eo exteris vicinísque indulta,& tutela piscatoribus præstita. Leges & termini exteris, qui inuicem hostes, vt per hoc mare mutuo deprædarentur,constituti. Tabulæ publicæ de marino illo dominio. Ius patrium; morésque recepti, & testimonia veterum.* Quæ vt probet

* *Lib.6. Anglica hist. Idem lib.7. Meursius hist. Danica lib.3.*

* *Psalmo 94.*

* *Dicto lib.2. à cap.13. ad finem libri.*

probet v.c. Ait, Henricum I. Butsecarlis suis præcepisse, vt mare custodirent, & obseruarent, ne quis de partibus Normanniæ fines adiret Angliæ. Sub Henrico III. Thomam Moletonium Capitaneum & custodem maris Orientalis, costeram Angliæ, & quinque portus custodiuisse. Sub Eduardo I. nomen Custodis quinque portuum in Amiraliorum nomen transiisse. Sub eo & Eduardo II. tres Amiralios trium plagarum Angliæ fuisse. Sub Henrico VI. Literas inuentas, quæ protectiones verbo Forensi dicebantur, quibus indulgebatur litium vacatio, iis, qui super saluâ custodiâ, & defensione maris morarentur. Sub dispositione eorum Amiraliorum Cæsáream, & Sarniam, Gallicas Insulas, positas. Ab Eduardo I. tributum indictum ad custodiam limitis Scotici, Vasconiæ, & Insularum. Sub Henrico VI. publicis Comitiis indicta tributa ad custodiam saluam maris. Amiralios Angliæ, Hiberniæ, Vvalliæ, Insularum, Calesiæ, Normanniæ, Gasconiæ & Aquitaniæ dici, classiúmque & marium præfectos. Ius illis in Aquitanicum, Normannicum, & Gasconicum littus. Henricum IV. concessisse Hispano liberam nauigationem è portu Londinensi vsque ad Rupellam. Mariam Reginam, quæ Philippo II. Hispaniæ Regi nupserat, Hamburgensibus & Danis ius transportandi merces suas in Hispaniam dedisse. Ioannem adduci iussisse naues omnes, quæ in mari Anglicano, & circa portus Angliæ nauigabant. Eduardum III. & Henricum V. dominos, in diplomatis Regiis, vocari orarum, seu littorum vtriusque partis maris Angliæ & Franciæ. Henricum VIII. vt maris Britannici dominum, ius habuisse, prædatores summouere pelago & iter tutum nauibus præstare. Dictum Eduardum III. de rebus maritimis & controuersiis legem tulisse in Vliari Insulâ, vnde ea lex, Insulæ * Vliaris dicta. Eundem, nobilem rosatum cudi iussisse, in quo ipse cum ense armatus stat in naui, vnde probatio dominij marini. Ioannem ann. MCC. edictum promulgasse, vt quælibet nauis, quæ in mari Britannico Regiam classem occursantem haberet, vela demitteret. Iacobum vetauisse, ne quis exterus in Hibernico mari piscaretur, nisi prius piscandi veniam obtinuisset. Iussisse autem, vt piscatores, qui haleces, aut asellos in oris Scoticis intra Insulas, & æstuaria caperent, eos in portus liberos inferrent, ne vectigalibus Rex fraudetur. Denique Regis Angliæ marinum dominium à Septentrione finem alium non habere, quam infinitum Oceanum, etiam vt ille

Butsecarli apud Anglos ministri nautici sunt, & classiarij.

* L'Isle d'Oleron, *ad Charentonis ostium, in sinu Aquitanico.*

Qui finis Mundo est non sit & Imperio.

Quæ omnia à Seldeno in Regis sui fauorem dicta, ipsius Seldeni allegatis, atque argumentis, aut refellam, aut contundam. Septentrionale mare Angliæ dominij non esse, nec veniam ab eius Rege, seu nauigandi, seu piscandi, peti, Hispani, Galli, Bataui, Dani,

Sueci, Noruagíque & Sarmatæ absolutè negant, sed eo vt communi Elemēto omnes vti pro lubito, nemine speciale dominium eius possidente. Hinc Oratio illa Legatorum ab Elisabethâ Angliæ Reginâ ad Christianum IV. Daniæ Regem missorum asserentium: † *Reges Angliæ nauigationem & piscationem in mari Hibernico inter Angliam & Hiberniam nunquam impediuisse: ideò nec piscationem nauigationémque inter Islandiam & Noruagiam à Dano prohibendam, quoniam neutri maris domini, sed pari iure littora vtrinque possiderent.* Sic, ex ipsius Reginæ confessione, nullum Anglis marinum dominium, sicut neque & aliis Gentibus, ne in ipso quidem Hibernico freto, solas licet Anglici dominij terras atterat, quod tamen haud ita strictè vsurpandum existimauerim, vt freta inter duas terras vnius Regni aut Reipublicæ commissa, illius Regni, vel Reip. non sint, cuius littoribus vndique cingitur, vt sequenti Capite docebimus. Vnde per maria lancinantia & diuidentia Regna Sueciæ, Daniæ, & Noruagiæ, sinúsque eorum, portúsque illegales, vt partes dominij, nauigare & piscari prohibitum est, Regis Daniæ edicto, Ann. MCCCCXLII. Quod & in Sinubus, portubus, æstuariis, fluminibúsque ab Anglo possessis vsurpari potest, & leges nauigantibus & piscantibus in iis à Rege vel Comitiis Regni dari, vectigalia, & portoria indici, præsidia, custodes, Amiralij, classes, creari, fabricari, Insulæ muniri, tutela nauigantibus, piscandi nauigandíque licentia præstari, hostes pirataeque arceri, puniri, aliáque omnia fieri, quæ iure naturali, gentium, & ciuili non impediuntur. Benè Henricum I. suis præcepisse, vt mare custodirent, ne quis de partibus Normanniæ, vnde hostis timebatur, fines adiret Angliæ. Benè Henricum III. Custodes oræ maritimæ, & quinque portuum per Angliam constituisse. Benè Eduardum II. Tres Amiralios trium plagarum Angliæ constituisse, eique, cui Australis pars Regni commissa, Cæsaream & Sarniam, prætentas Gallico littori Insulas, ínque dominio Gallico olim nominatas, dedisse, cùm illæ Insulæ Anglorum tunc fuerint, sed postea receptâ à nostris Normanniâ, asilum omnibus populis factæ sunt, Regum nostrorum Anglorúmque consensu, ita vt omnium sint, licitúmque sit omnibus, tutò ad eas confugere, & permanere, & quamuis inter nos Anglósque bellum sit, vltrò citróque venire, omniúmque nationum mercatores, tam hostes, quàm amici, ire & redire, ídque non solùm intra Insulas illas & præcinctum earum, verùm etiam infra spatia vndique ab iisdem distantia, vsque ad visum hominis, id est, quatenus visus oculi possit assequi. Similiter Reges Henrici V. & VI. Vt Angliæ Reges, Duces Aquitaniæ & Normanniæ, in portubus suis indicere tributa potuerunt, Amiraliósque Angliæ, Vvalliæ, Hiberniæ, Normanniæ, Gasconiæ, & Aquitaniæ creare, dominósque se appellare orarum,

* *Ex Edicto Francisco I. anno 1517. fol. Amiratio competit, mercatoribus ad naleum, aliorúmque piscium in omni maris parte breuicula concedere.*

† *Verba Seldeni dicto lib cap 30. Idem asserit c 32. Anglos certum telonium, siue vectigal Noruagis soluisse, item & Danis, vt circa Islandicam piscarentur.*

Eod lib cap 32.

Ibid. cap. 22. Harum Insularum incola hodie Galli sunt, colonis è nostrà Britanniâ & Normanniâ acceptis.

oratum, seu littorum Angliæ & Franciæ, sed ita, vt superiorem in Franciâ cognoscant. Licet enim ad ipsos Ducatus Normanniæ atque Aquitaniæ pertinerent, proprietas tantum & possessio apud illos erat, cum particulari dominio, directum enim, siue vniuersale, iurisdictionis, protectionis, & superioritatis penes Reges nostros semper fuit, qui cuncta Galliarum Imperij possident. Vnde concluditur Reges Angliæ, qui Aquitaniam, Normanniámque possederunt, maris Aquitanici, Normanníque, cum littoribus, vsum, & emolumenta habuisse, iurisdictionem verò, cum principali dominio, siue directo, Galliæ Regum fuisse. Feudatarios eorum Angliæ Reges, vt Aquitaniæ & Normanniæ Duces, omnes historici prodiderunt, monetáq; illis sæculis cusa testatur: in quâ, Philippo II. Galliarum Regi Richardus Angliæ Rex ducalē Normanniæ coronam summittit, sedentísque Regis in manus sacramentum fidelitatis iurat, cum istis litteris: RICHARDO ANGLIÆ REGE CLIENTELARI FIDEI SVMMISSO. Vt intelligatur causa præstiti iuramenti in eodem ære, infra solium Philippi, legitur: NORMANNIÆ DVCATVS. Idem in alio eiusdem Philippi numo videtur, paululùm titulo immutato. IOANNE ANGLORVM REGE IN CLIENTELAM RECEPTO. NOR. DVC. Item & tertius, in quo Ducali in veste EDVARDVS ANGLIÆ REX IN FIDEM ET CLIENTELAM RECIPITVR à Philippo IV. GALLIÆ REGE. Cui additus iste, cum hac epigraphe: EDVARDO AQVITANIÆ NOMINE FIDE AC IVRE CLIENTELARI SVBMISSO. MCCCVI. Eius Eduardi filium, in altero numo in clientelam, eundem Ducatum, recipiendum, & ipsum eodem cum patre nomine, Isabella mater ante Carolum IV. sistit. Ann. MCCCXXIV. Qui, & in alio, genubus flexis, Philippo VI. coronato, & in throno sedenti, hæc verba profert; SIC REGI ET DOMINO MEO ERO FIDELIS. Ann. MCCCXXIX. Duorum numorum, quos vltimo loco recensui, imaginem hîc traduxi, in fauorem legentium, & antiquorum sæculorum memoriam.

Primus Neustriā, siue Normanniam in feudum a Philippo I. Galliæ Rege, Guilelmus Angliæ Rex tenuit, Ann. 1087. antea tributariā erat. Iacob. de Bie, Francia Metallica, fol. 13. 28. 29. 30 31.

Agnoscit ille, nulli Angliæ Regum postponendus, Eduardus III. Regem & dominum suum Galliarum Regem, hoc nimirum illi

in mare noſtro & littoribus dominium erat,vt ſuperiorem fateretur,Regémque & dominum ſuum appellaret. Sit iam, per me licet,Orbis dominus Anglus, ſub Rege Galliæ; omnia dabo illi, dum ſe nobis dabit. Sed ad Seldenum redeo,ne Caput hoc vltra extendam. Non mirum eſt,Henricum IV. Hiſpano liberam nauigationem conceſſiſſe è Londinenſi portu ad Rupellam, cum Londinum & Rupella illius eſſent. Angliæ Reginam Mariam, quæ Philippo II. Hiſpaniæ Regi nupſerat,cuíq; cum Henrico II. Galliarum Regi bellum erat, conceſſiſſe Danis atque Hamburgenſibus, vt merces ſuas in Hiſpaniam tranſmitterent, quæ eos ob id è ſolo natali euocauerat, vt laborantibus inediâ Hiſpanis, opulentæ annonæ deductione ſuccurrerent, cùm illis frumenta è Galliâ non venirent. Nemo negat, Vliarim Inſulam, Eduardi III. fuiſſe, vt Aquitaniæ Duci, ideóque eum in eâ de quacunque re legem ferre potuiſſe. Quod autem de nobili roſato Seldenus concludit, nihil facit ad dominium maris, alioquin ab initio imperij Gallici,dominium maris apud Gallos eſſet,cùm ab omni æuo ſtemma Lutetiæ fuerit, quæ totius Regni primaria eſt,nauis victrix ventorum & pelagi. Quid iſte numus! in quo Carolus V. Galliæ Rex, coronatus in puppe ſolus ſedet, vento proſpero, tumidis velis, cum hoc titulo: ME REGO. QVODCVNQVE MEVM EST. NVNC ARBITER ÆQVI. Vulgaris iſta moneta, Delphinus, æſtuoſum Oceanum ſecans,coronatus,figura primogeniti Regum Galliæ,delphino cęleſti, in cœlo apparente,cùm iſtis titulis: NOSTER PONTVSQ. POLVSQ. COELOQ., SOLOQ. SALOQ. TVMIDA ÆQVORA PLACAT. PLACATVMQVE REGAM PATRIIS VIRTVTIBVS ORBEM. VNVS NON SVFFICIT ORBIS. Omitto & alia quamplurima in numis noſtris emblemata, ſi hæc pauca ad marinum noſtrum dominium addidero. Argenteus numus ab Henrico Magno cuſus,in quo Neptunus conchæ ſuperſtat,hippopotamis per mare vectus: DO COMITEM ROBVRQ. VIRIS. MDICIV. PRÆSTAT COMPONERE FLVCTVS. MDCII. Nauis tranquillo vecta, de ſummâ arbore laurus producens: TEMPESTATESQVE SERENAT. Alibi, Mariâ Medices gubernaculum regens,multos nauigãtes à procellis ſeruat, cum hoc hemiſtichio: SERVANDO DEA FACTA DEOS. Aurei quoque extant, in quibus Ludouicus XIII. Herculis habitu, claua montibus vndíſque minitatur, Pedemontio ſcilicet, & Rupellæ: elegans epigraphe: NON MARE NON MONTES FAMAM SED TERMINAT ORBIS. In aliis, Fama palmata, capite cælum tangens, delphino impoſita,per mare vehitur,cum hoc titulo: IMPERIVM OCEANO FAMAM QVI TERMINAT ASTRIS. Duorum numorum ſupramemoratorum typos hîc addidi,tum ob argumenti maieſtatem, tum ob opificum ſolertiam atque artem, vnum, Caroli V. Alterum Ludouici XIII.

Iacob de Bie, Franc. metallic. fol. 56. 85. 91. 93.

Eſt & argenteus Ludouici XIII. in figura eadem Neptuni per mare currentis. Dicto citius tumida æquora placat.

Mille alij numi sunt, quibus Gallorum in mari dominium probari posset, si emblemata auro, argento, vel ære insculpta ad probationem huius dominij aliquid facerent. Ad superioritatem autem siue imperium in mari multum facit velorum demissio, quæ ab omni æuo, ab omnibus Gentibus introducta est: vt passim libro superiore docuimus, obseruatúmque, vt qui Imperatoriæ, Consulari, vel Regiæ classi, pelago occurrerent, pergulam siue vela demitterent, si qui nauigabant, inferiores robore, vel dignitate essent occurrenti, hodiéque illud etiam obseruatur, honósq; habetur illi, qui dignitate præualet. Quod autem dicit vir doctissimus * Seldenus, Ioannem Angliæ Regem iussisse Ann. MCC. vt quælibet nauis, quæ Regiam classem in mari Britannico occursantem haberet, vela demitteret, quamuis historici de hoc edicto taceant, verum illud tamen, & promulgatum volo, nihil enim contra imperium Gallorum maritimum in Britannico mari facit, quod in illo mari, circa Angliæ littora, Ioannes ille habebat, primarium: circa verò Normanniæ littora, in eodem mari Britannico, secundarium: cùm eo anno Dux Normanniæ esset, & in isto mari, quod Normanniam alluit, secundarium dominium haberet: non potuit, vt neque eius edicti sensus fuit, iubere domino suo, & Regi, ad quem dominium primarium & directum in hoc mare, littora, & terras Ducatus Normannici pertinebat, vt vela suæ classi summitteret, nisi Saturnalia etiam in Oceano reuocaueris, quibus serui dominis imperabant. Et vt amplius nihil repetam, notandum est, omnia edicta, tum ab ipsis Regibus Angliæ, tum ab Ordinibus Parlamentariis eius Regni, de dominio maris Britannici & littorum obiectorum, promulgata fuisse, cum Reges Angliæ, Aquitaniæ, & Normanniæ Ducatus obtinerent, sacramento clientelari Regibus nostris pręstito; probatur ex eo, quòd à nullis aliis Regibus Angliæ hæc edicta emanauerint, neque alio tempore, quàm quo Angli iis Ducatibus gauisi sunt, vnde etiam hæ leges maritimæ, Normannico, hoc est, eo, quo sæculis illis Galli loquebantur, idiomate, scriptæ sint, vt intelligatur,

* *Lib. 2. cap. 16.*

Hoc videbis apud Seldenū, dicto l. 2. Maris Clausi, cap. 23. 24. & 25.

Gallicas fuisse, & in fauorem Galliæ Regum conditas, apud quos directum semper dominium fuit, in littora, tractúsq; maritimo; & maria Galliam cingentia: ereptúmq; etiam secundarium dominium huic Ioanni, per Philippum II. Galliæ Regem, pulsis Normanniâ Anglis, eáque recepta, Ann. MCCIV. Adeóque malè cum eò Rege actum est, vt etiam Ludouicus, dicti Philippi II. Augusti filius, Rex Angliæ crearetur. Nemo autem ignora. Galliarum Regem ceteros Europæ Reges Principésque dignitate præcedere, vnde illius classi, quicumque in nostro mari, vel libero occurrit, vela sūmittit voluntariè, si socius est: inuitò, si hostis. Ex *edictis Henrici II, & III. iussæ naues quæcumque nostris occurrunt, tentorium, aut vela demittere, si non paruerint, remulcantur, bonáque omnia fisco & Amiralio applicantur, si hostium sint, vel ad hostes deuehantur. Quod in Capitulariis Caroli Magni longè antea expressum erat, quibus iniunctum negociatoribus, *Ne arma & brunias ducerent ad venundandum : quòd si inuenti fuerint portantes, omnis substantia eorum auferatur ab iis, dimidia partibus palatij, altera inter missos, & inuentorem diuidenda.* * Expedit enim sociorum nauigantium rationales libros, merces, & præternauigantes explorare, ne quis scelerata factione deprædationis, aut victoriæ causam hostibus nostris, per annonæ, armorum, aut militum deportationem præbeat. Ita tamen, ne quid in littore, sinubus, portubus, & æstuariis alterius Gentis geratur, ante impetratam, ab eo, cuius illa sunt, veniæ tesseram, sunt enim illa priuati dominij, populi, vel Principis, quod violare est nefas: reliquum maris commune, & liberum, omnibus quidem nauigantibus, sed maximè illis, quæ vicinas Insulas, aut continentem occupant: vnde inter nostros & Henricum IV. Angliæ Regem conclusum, vt interiacens mare vtrique populo liberum esset, ad nauigationem & piscaturam, à portu Scardeburgensi, & Southamtoniensi in Angliâ, ad Flandriæ extrema & ostia Sequanæ in Galliâ: quod si quid contra hanc legem, & alias fœderibus contentas, quæ inter nos atque Anglos fuerunt, peccaretur, iudices ex vtroque Regno creati, qui de rebus eiusmodi, aliisque controuersiis iudicarent: cúmque in fœdere cum Philippo Pulchro, & Eduardo I. Angliæ Rege inito, cautum esset, ne alter alterius hostem iuuaret, & Eduardus Danos, Noruagiósque hostibus nostris Flandris auxilia portātes, portubus & breuiculis suis iuuisset, Renierus * Grimoaldus Franciæ Amiralius, mercatores, aliósque, qui è portubus Angliæ soluerant, annonam atque arma Guidoni Flandriæ Comiti deportantes, medio in mari interceptos, coniecit in vincula, captiuis frustrà vociferantibus, illo fœdere, & breuiculis ab Eduardo impetratis, vt ex Angliâ in Belgium nauigarent, tutos esse debuisse. Quid inde? diues & honoratus à Philippo nostro rediit

Grimoaldus

Polydor. Vergil. Angl. hist. l. 15. Georg Lilius epis. Chronic. Anglor. Regum. Bernard. Girard. hist. Franc. lib. 10.

*ANN. 1555. & 1584.

* *Ex l. Cotem ferro. D. De public. & vectigal. l. si quis. C. de re militari. Item ex Edicto Francisci I. Ann. 1543.*

Selden. dicto lib. 2. cap. 21.

Idem cap. 27. l. 2. Ex fœdere inito inter Philippum Pulchrum Galliæ Regem, & Eduardum I. Ann. 1303.

* *Hunc malè Grimbaldum, Seldenus vocat.*

Grimoaldus. Vituperatus Anglus, infractor iurati fœderis: * iurauerant enim Reges, ne alter, qui alteri hostes essent fouerent, néve illis opem subministrarent, neque impunè tulit Eduardus infractionem fidei, Aquitaniâ cedere coactus, ceterísque terris quas in Gallico solo possidebat. Sic omne marinum dominium, quod Anglis competit intra sinus, portúsque, & æstuaria Insulæ restrictum est: etiam ex * Edicto Iacobi Regis, qui ea, loca iurisdictionis suæ appellat, Regiásque Cameras, & portus Regios, quibus comprehenditur * *tota ora maritima, quæ rectâ lineâ ab altero ad alterum promontorium, circa regnum Angliæ ductâ, intercipiuntur.* † Ita spatia lineis rectis à promontorio ad promontorium ductis, Cameræ, seu portus erant Regis Angliæ, quorum dominus est, & hoc illi marinum dominium, reliquum pelagi, reliquorum. Sed, ô tempora? hoc etiam marino dominio successor Iacobi Carolus excidit, Comitiis Angliç ad se cuncta trahentibus, vt iam Seldenus immutare debeat titulum lib. 11. Maris Clausi, & scribere, *Parlamentum Angliæ maris circumflui, hoc est, Camerarum Regiarum dominum esse.* Nam de dominio marino Regis Angliæ, vt neque de terrestri, hodie nihil dicitur, cessátque in illo vetus illa Imperij definitio, quæ est potestas absoluta, atque extremū ius omnium earum rerum, quæ ad Maiestatem Regni, & Reip. pertinent, vel belli titulo, vel subditorum patientiâ acquisitum, *partiri quod nemo potest: ea enim conditio est imperandi, vt non aliter ratio constet, quàm si vni reddatur.* Sic Regis Angliæ dominium infinitum est, & metas non habet, fatidico spiritu istud præcinente Seldeno, cùm hodie nullum dominium Carolus habeat: quod autem nullum est, definiri non potest: ideóque iudicatum est, & conclusum, de quæstione illâ, quam toto sudore vir eruditissimus agitat, nempe de dominio marino Magnæ Britanniæ Regis, CLAVSO illi MARI.

**Hoc fatetur Selden. cap. 28. Robert. Gaguin. lib. 7. de gestis Francor.*

** quod promulgatum 2. Martij, ann. 1604. Seldeno referente dicto lib. cap. 22.*

** verba Edicti,*

† verba Seldeni.

Clapmarius lib. 1. de iure Imperij cap. 11.

CAPVT DECIMVMNONVM.

De Imperio & dominio maris in genere.

SICVT ille, qui classi præest, imperium classis habere dicitur, sic & ille aut Imperator, aut Rex, aut populus, imperium maris aliquod tenere, qui ceteris classe præualet. Quod Latini copiis naualibus pręstare, θαλασσοκρατεῖν Græci dicunt. Secundum hanc definitionem primum maris Imperium apud * Gallos fuit, tum apud Cretenses, Pelasgos, Thraces, Rhodios, Phryges, Cyprios, Phœnices, Ægyptios, Milesios, Caras, Lesbios, Phocenses

** Hoc probauimus cap. 6. istius Libri.*

ses, Corinthios, Iones, Eretrienses, Æginetas, Lacedæmonios, Athenienses, Tyrios, Carthaginienses, Romanos, Gothos, Saracenos, Francos, Saxones, & Hispanos: hodie, cuius sit, quæritur, Gallis, Anglis, Batauis omnia maria validis classibus percurrentibus, & quotidie aliquid Hispanico Imperio abscindentibus. Ceterum hæ Gentes non in vniuersum pelagus Imperium habuerunt, pleræque partibus aliquot Mediterranei maris, imperauerunt, quod Populus Romanus totum occupauit. Franci, & Saxones Germanico Britannicóque: Hispani Lusitaníque, Atlantico, Indicísque maribus per nostrorum discordias, illuserunt. Quisquis autem in suo, vel vicino mari imperat, hoc est, plus ceteris populis classe pollet, illud tantum efficit, vt cunctis nationibus, piratas & hostes excipio, nauigatio tuta sit, & mare liberum, ius enim illud & imperium, quod est in mari, iurisdictionis est, & protectionis: vnde nauigationem, quæ communiter ad omnes pertinet, iurísque naturæ & gentium est, nemo sibi vni arrogare potest, insanásque eorum opiniones iudicat * Alphonsus Castrensis Hispanus, qui Castellanos atque Lusitanos ita præscripsisse maria putant, vt reliquis Gentibus æquora illa transfretare non liceat; & ridiculam sententiam eorum esse, qui existimant, loca iuris Gentium communia, etsi acquiri non possint præscriptione, acquiri tamen posse consuetudine. Tyrannicum verò illud, sine licentiâ Lusitaniæ Regum, per Atlanticum mare, Indicum, Æthiopicum, & Septentrionale nauigantes, si Lusitani non sint, morte punire: vsus quippe maris communis est Naturæ lege, proprietas nullius. Vnde colligitur, quòd ei legem imponere, terminos præscribere, vni dare, & alios priuare, nulli potestati Ecclesiasticæ aut sæculari permissum est: ita tamen, vt iurisdictio penes eum Regem, aut populum sit, cuius terrestri dominio vicina sunt maria: veluti, Aquitanicum, Britannicum, Gallicúmque, quæ prouincias Gallicas terentia, Gallicæ iurisdictionis censentur. Quod autem mare vicinius est terris, illud dominij est illius cuius & terra: vnde illa maria dominij Gallici dicuntur, scribente Aristotele in Politicis, pelagus maritimis ciuitatibus territorium, vnde sumunt alimenta atque auxilia: quod, quâ ratione intelligi debeat, paucis expedio. Tria sunt dominij genera: supremum, quod est Principis non recognoscentis superiorem: subalternum, quod est recognoscentium superiorem Principem: & particulare, hoc est, priuatorum hominum. Primi & secundi dedimus exempla præcedenti Capite, vbi ostendimus, Regibus Galliæ supremum semper fuisse dominium in littoribus & maribus vicinis Aquitaniæ, Aremoricæ, & Normanniæ, etiam cùm Aremorica Ducis specialis esset, Aquitania verò & Normannia Angliæ Regum, apud quos secundum dominium fuit. Priuatorum est,

Grotius, Maris Libero, c. 6. & 7.

* *De potestate legis pœnalis, lib. 2. cap. 14.*

L. 3. §. 1. D. Ne quid in loco publico, & §. Littorum. Instit. de rer. diuisione.

Vide Pacium disceptatione, de dominio maris Adriatici.

est, quod quisque in littore & mari vicino possidet. Sicut enim fluminum, stagnorum, & lacuum quædam Regalia sunt, quędam bannalia, ita & littorum, orarum, sinuum, & æstuariorum maris. Regalia sunt; ex quibus Princeps iure patrimoniali vectigal capit, & in quibus modum attempus piscationis constituit, propriósque magistratus præficit; vnde in sacro Principis patrimonio fluminum, stagnorum, lacuum, sinuum, portuúmque & littorum vectigalia sunt. Bannalia verò dicuntur, quæ beneficis dominis confinio prædiorum, aut longi temporis pręscriptione; aut permissu Principis; alióve iusto titulo, sunt acquisita, factáque priuata, quæ naturâ publica erant. Vnde ait * Vlpianus, venditorem fundi Hieroniani, fundo Botriano, quem retinebat, legem benè dedisse, ne contra eum piscatio thynnaria exerceretur, quamuis mari, quod naturâ omnibus patet, seruitus imponi priuatorum lege non possit: ob id, quod in bonæ fidei contractibus stipulatio seruari debeat. Quamuis autem vnicuiq; ius scit ex flumine nauigabili aquam ad potum haurire, cuius vsus publicus est, non ideò licet eam in priuatos vsus deducere, ne flumina exarescant, aut aquâ nimium depressâ, nauigatio impediatur. Piscationis verò in fluminibus, stagnis, lacubus, sinubus, & & mari, modus, Regiis legibus præscriptus est. De instrumentis piscatoriis, piscandi tempore, licentiâ, ratione, & prouentu, qui ærario publico ascribebatur, passim in Edictis Regum nostrorum. Ab omni quippe sæculo Reges & potentiores, quæ iure Naturæ & Gentium communia erant, sibi vendicarunt, aut sibi publicum populus fecit. Etiam priuati priuata in mari terrísque dominia fecerunt: *Pro singulari libidine inciditur terra, mare infunditur, vt Insulas faciant: vt possideant freta, spatia maris sibi vendicant iure mancipij, pisciúmque iura, sicut vernaculorum conditione, subiecta sibi commemorant. Ipse*, inquit, *sinus meus est, ille alterius. DiuiduNt Elementa sibi potentes.* Sic Lucullus, perfosso sub Neapoli monte, mare clausit, & dominus erat curinum maris. Sic C. Sergius, Orata cognominatus, quod inter ceteros pisces, oratas maximè, interceptis maris fluctibus, molibus incluserit. Vnde istud elegans.

Si quando Nereus sentit Æoli regnum,
Ridet procellas tuta de suo mensa,
Piscina rhombum pascit, & lupos vernas.

Atque ea loca in quibus mare intromittitur, effossâ tellure, à cursu maris, curricula vocantur. Olim amplissimum vectigal Populus Romanus accipiebat, è Lucrino & Auerno lacubus, in quos cùm aliquando impetuosius mare penetrasset, mox recurrisset, publicani questi sunt ad Senatum, impetu pelagi adductos pisces, & vectigalia immunita: res ad Iulium Cæsarem remissa, qui publicanis tertia reditus parte leuatis, brachia duo iactis aggeri-

Chopin. de Domanio, l. 1. tit. 16.

* Lib. 6. opinionum. ex L. 13. D. Communia prædior. & L. 13. D. De iniuriis.

D. Ambrosius.

Seldenus Maris Clausi, l. 1. c. 15.

bus deduxit, quibus æstus marinorum fluctuum arcerentur, angusto tamen ostio relicto, per quod in Auernum piscis conuenire posset. Hinc istud Virgilij:

Quid memorem portus, Lucrinóque addita claustra,
Atque indignatum magnis stridoribus æquor,
Iulia quà ponto longè sonat vnda refuso
Tyrrhenúsque fretis inducitur æstus Auernis.

Ceterum vt immissa terris maria curricula dicebantur, sic præiacentia, vestibula: Græcis πρόθυρα ἢ θαλάττια, vestibula marina, quorum ij domini sunt, ad quos proxima tellus pertinet, in tantum, vt eos propellere possint, qui sine dominorum permissu piscari voluerint: in quorum dominio, latitudo maris est, æqua latitudini prædij: de longitudine verò controuersia est: nam alij parem latitudini longitudinem volunt, alij totum illud in longitudine attribuunt possessori prædij, quod acie conspici de littore quis possit. Solebant ij domini habere epochas, siue remoras piscatorias, quas τράται Græci recentiores vocauerunt, id est, retia confixis palis in mare extensa: hac tamen lege, vt quælibet epocha à vicina distaret, vbi maritimi prædij latitudo commodè permittebat, CLXXXII. passibus cum semisse. Is prouentus rei maritimæ προθύρων κέρδος, vestibularium è mari lucrum, & τοπιατικὸν, quod locarium verti potest, Iurisconsultis Orientis dicebatur: cùm scilicet is reditus annuus à cōductore domino soluebatur: atque ex iis topiaticis, siue locariis vectigalia annua Principi data. Adeò vt tam priuatorum, quàm Principis dominium marinum propter littus in Oriente fuerit, maximè circa Bosporum Thracium, eâ tamen conditione, vt qui, vel pauperem, vel piscationi inhabilem, vel pigrum vicinum haberet, cogeretur eum pro suum posse, iuuare, ne vectigal Principis minueretur, cúmque in communionem capturæ, quam ἄγρα Græci nominant, aduocare, lucrúmque cum eo æqualiter partiri, quamuis non æqua portio maritimi prædij vtrique esset, & ideò ex duobus remorarum septis, vnum facere. Nec valebat decennij præscriptio, si quis in prothyrum vicini sui ἐποχὴν per id tempus porrexisset, eo tacente, & præsente: vt neque præscriptio vicenalis, per absentiam eiusdem. Seu quòd maria * non præscribantur, seu quòd iniquum fuisset, exiguam maris portionem vicino inuidere atque adimere, alto mari ad piscandum aperto, & libero. Item inter Regalia numerantur præter piscationum reditus, portus, æstuaria, sinus, & salinæ, etiam & littus omne quòd Regis, aut Reipublicæ dominium includit. * Portoria pro solutione & appulsu nauis, mercium oneratione & exoneratione publicani exigunt, qui ob id portitores in iure dicuntur. Eximere à portitoriis, vel noua portitoria indicere solius est Principis, vel Reipublicæ. Pedagia

Leo. Nouella 56.

Leonis Nouell. 57. 102. 103. 104 & in eas Dionys. Gothofredus, è Tiraquello, & aliis.

** Vide Grotium, Maris Liberi, c. 7. Feudor. lib. 2. Tit. 56. Quæ sint Regalia.*

** l. Cæsar D. de publicanis. Videndus Matth. de Vauzelles lib. singulari Gallicè inscripto: Des Peages.*

dagia * Canones vocant, telonia Constitutiones Caroli Magni, quæ pro nauigiis, mercatu, & animalibus per pontem transeuntibus imponuntur, ad distinctionem eius generis vectigalis, quod τὸ τέλος, καὶ τέλεσμα Græcis vocatur, mercium vectigal, siue portorium venalium. Est & aliud genus vectigalis nostris legibus stabilitum, quæ nobilitates super nauibus, vel * breuia conductionis appellantur, ob scopulosa & importuosa littora, etiam ob metum piratarum, cautum, ne quis portu soluat, nisi prius illi periti maris dentur, qui viam præeuntes demonstrent, tutámque eam, armato nauigio inuecti, faciant, addita & veniæ symbola: aspernantibus, publicatio nauis & armamentorum indicta. Veniâ factâ, nullum periculum est à fisco, etiam naufragia colligere naufragis impunè licet. σῶστρα adiutoribus præstantur, ob salutem præstitam, quod * ius salutis dicimus. Ea autem symbola, breuiáque ab Amiralio vel eius Subpræfecto dantur, ad quem cognitio criminum in mari & portubus patratorum pertinet, damnorúmque Gallis, sociisque Gallici nominis illatorum, exterorúmque, qui Gallicos portus subeunt, non impetratâ prius appellendi veniâ, nisi tempestatis vi eiecti fuerint. Rectè quippe ex timore & suspicione domini, à portubus arceantur mercatores peregrini, cùm Principis sit iudicare, cum quibus ciues suos communicare velit. Sequitur inter Regalia annumeratum * salinarum vectigal, de quo multi multa. Primis sæculis sal, velut elementum quintum, sine quo viuere non possumus, commune fuit, postea cum illud Principes, & Respublicæ illud sibi proprium fecissent, permisère tamen illis, in quorum prædiis mare per fossas eductum, aut in agros eorum subrasâ algâ ventis immissum, sal faceret, proprium habere, quod Natura, vel casus dedisset. Lysimachus Rex Thracum, Ancus Martius Romanorum, primi hoc vectigal impoluerunt: & Ancus quidem prope Ostiam, primúmque inuentum fuit punire fœminas in opus salinarum, exemplo virorum, qui ad metalla damnabantur. Cúmque salis pretium à Claudio Liuio Censore auctum fuisset, illi Salinatoris agnomen additum est. Primus in Galliis Philippus Longus in singulas salis libras duos denarios Turonenses imposuit, auxerunt posteri impositum tributum, quod nunc in immensum creuit. Dicuntur salitores, qui salis tributum colligunt, & paludosa loca, in quibus sal, conficitur marisca. Censentur & in dominio Principis, quod iam superiori Capite ostendimus, æstuaria, sinus, littora. Sic æstuaria, in quibus Venetorum vrbs condita est, cum sinu Adriatico Venetorum est; an vltra Clodiam fossam hoc dominium marinum extendatur, non disputo. Certum est, Laurentio Theopulo Venetiarum Duce, ann. Sal. MCCLXIII. afflictâ per Genuenses Rep. tum primum per

Bref de conduite.
Ex Edictis Regum Franciæ Ludouici XI. 1480. Francisci I 1517. & 1543. Henrici III. 1584.
Choppinus de domanio lib. 1. c. 16.
* *Droit de sauueté.*
Ex Edictis Caroli VI. 1400. Francisci I. 1517. 1543. Henrici III. 1583.
L. 2. l. mercatores. & l. vlt. C. de Commerciis & mercator.
* *Vide Bodinum, Resp lib. 1. c. 6. & 7. lib. 4. c. 1. lib. 6. cap. 2.*
* *Vide Cuiacium lib. 3. Obseruat. cap. 31.*
L. forma. §. Salinæ. D. De Censibus.
L. Aut damnum. § in ministerium. D. de Pœnis. L. Mulier. D. De capt. & postlim. reuersis.
Interpres Ciceronis, lib. 4. ad Atticum.

Adriaticum nauigantibus vectigalia imposita, legémque latam, quæ hodie etiam obseruatur, vt intra ostium Phanatici ad Polam. & Rauennatium plagam nauigantes, ad solutionem vectigalis illius cogerentur. Ob id creati Magistratus, qui die & nocte inuigilant, ne fraus huic legi fiat, sæpenumero littus perlustrantes. Facit ad probationem eius dominij repetita quotannis dispensatio maris, per anuli iniectionem. Simile illi dominium est, quod iam Anglos diximus habere in æstuariis & sinubus suis, quas Cameras Regias appellant. Quod Sueciæ & Noruagiæ Rex in Boddico sinu. In Megarico, Corinthiaco, & Issico Turcarum Imperator, aliíque Principes, aliis in locis. Nempe, cùm vnius domini littora sunt, per quæ pelagus terras subit, illius quoque mare est quod terras penetrat, ideóque in iis θαλάσσια δίκαια, iura maritima constituere potest, etiam in fretis, si quodcunque littoris ab vtraque freti parte cernitur, eius dominij sit. Hac ratione, fretum quod Angliam ab Hibernia diuidit, Anglorum est: Daniæ, fretum, quod, *De Sund*, dicitur. Turcarum, Hellespontus, & Bosporus Thracius. Diuersa est causa prætenturarum, licet enim proiectionibus continentis non includantur, hæ tamen, quia littori prætenduntur, cum aliquot diuerticulis, illius sunt, cuius & solum, argumento vestibulariorum, ínque dominium eius censetur, quidquid de littore conspici potest; itavt terminus oculi, terminus sit dominij maritimi. Tale est dominium Genuensium, in Ligustico mari. Tale Florentinorum, in Thusco. Tale Summi Pontificis, in eo, quod Ecclesiæ dicitur. Tale Galliæ Regis in Aquitanico, Britannico, Normannico, Gallico. Tale Hispaniæ Regis, aliorúmque Principum in prætenturis maris adiacentis, & diuerticulis eiusdem. E supradictis consequens est, vt si quis populus, aut Rex, tanti territorij esset, vt mare integrum ambiret, terræque portio, comparata cum mari, maior, aut saltem æqua cum eo foret, eius integri maris dominium adscribendum illi, cuius & circumuallantia essent littora. Vnde concluditur, dominium vniuersum maris mediterranei, primùm Gallorum, mox Romanorum fuisse, cùm vtérque populus vario tempore, terras omnes illud vallantes à freto Herculeo, ad Thracium Bosporum & vltra tenuerit, Africæ, Asiæ, & Europæ possessor, quâ Mediterraneum pelagus vndequaquè tangunt, itavt simile illud esset, stagno, ab omni latere occupato, terris vndiquè sub vnius domini possessione nuncupatis.. De illo Gallorum Imperio maritimo, * supra diximus: de Romanorum in eodem mari dominio & imperio, vir sublimis doctrinæ † Iac. Gothofredus, vbi ait, Imperatorem, de Antonino loquitur, non minus maris, Mediterranei scilicet, atque terræ dominum fuisse, Insulis omnibus, quæ in eo sunt imperasse. Appianus verò affirmat, Romanos Mediterranei totius

F sententia Seldeni Maris clausi, lib 2.c.22 & Grotij Maris Liberi. 1577.

** Cap.6.istius Libri. Plura ad illud Picardus in Celtopedia.*

† ad l. Α'ξίωσις. D de l. Rhodiâ de iactu, c.12.&c Appiano.

totius maris & Insularum omnium Imperium tenuisse. Et verè Mediterraneum mare, cum Oceano comparatum, species est stagni, à Mæotide palude & Ponto manantis, seséque per Herculeas fauces in Oceanum exonerantis, qui immensus, infinitus, rerum parens, cælóque conterminus appellatur. Ex istis apparet, Gallorum, Romanorúmque dominium cum Imperio fuisse, secundum definitionem prææallegatam, quandò non modò ceteris nationibus classe præualuerint, sed etiam tunc illis dominantibus, nulla alia classis, quàm Gallica, aut Romana per totum Mediterraneum mare, nullus populus circa eius maris littora, nisi Gallus, aut Romanus: Sestos & Abydos æquoris, in placidi lacus speciem protensi, exordia seruabant, exonerationem verò eius, Calpe & Abila, ita vt in interiora nauigare inuitis dominis nemo posset: propriúmque Principis & Reip. fretum, & pelagus fretis inclusum, Seldenus Grotiúsque consentiunt, si freti littora adeò stricta fuerint, vt vel cathena per mare acta ad vtrunq; littus religari possit, aut castellis & propugnaculis muniri, vnde tormenta belli fulminantia impedire possint nauigantes: qualia sunt dicta freta Europam ab Asiâ Africâque separantia. Sub Constantinopolitano Imperio, cùm barbari maiorem partem, quæ Mediterraneo incumbit, occupassent, Ægæi pelagi præfecto Hellespontus ascribitur cum territoriis adiacentibus, quoniam Hellesponti fretum ab vtroque littore Constantinopolitani Imperij adhuc erat, & si quæ Insulæ ita vicinæ essent continenti, vt ab ipso conspici possent, censerentúrque in vnius dominio, illius quoque erat quidquid pelagi de littore remotiori Insularum cōspiciebatur in quibus locis, si & aliæ nascerentur, accrescebant vicino domino. Imperator Turcarum dominum se dicit maris tam Albi quàm Nigri, hoc est, Ægæi & Pontici, quod terrarum illa cingentium dominus sit in Europâ atque Asiâ. Quicunque autem dominus est littoris, naufragia in iis colligere potest, siue priuatus sit, siue Princeps, aut Respublica: adeò tot naufragiis homines, post naufragium in mari, obnoxij sunt. Hæc δημόσιοι, hoc est, serui publici ciuitatum, sub Constantinopolitano Imperio colligebant, quod olim annotauit, iam allegatus, V. Clariss. amicus meus * Iac. Gothofredus. Abrogatis quippe Antonini legibus, quibus seuerè in naufragorum naufragiorúmque expilatores animaduerti iubebat, priuati, fiscus, aliíque fisci nomine, ciuitates etiam & Respublicæ, & Insularum incolæ, iure maris, naufragia sibi, vel ex iis partem aliquam vindicauerunt. Quippe sub Imperio Romano Prouinciæ, regiones, Insulæ maris, suis peculiaribus legibus, consuetudinibus & priuilegiis egerunt. Cautum est lege Regiâ, de maris præfecturâ, tertiam partem omnium quæ pelago extrahuntur, ad Principem Regio iure pertinere, alteram

Insulæ Italiæ adiacentes, pars Italiæ sunt. l. Insulæ D. de iudiciis.

* *Ad l. Ἀξίωσις. D. de l. Rhodia de iactu.*

Constit. ann. 1517. 1543. art. 11. desumpta ex Friderici II. Authentic. Nauigia. *C. de furtis.*

ad maris præfectum: tertiam ad nauarchos repertores. Quod si dominus intra annum rerum suarum iacturam persequatur, eas recuperat, τῷ διάτρῳ nomine, sumptibus restitutis. Si naufragi præsentes sint, licet vndis erepti, aliena prędia, à priuatis possessa, intrare, & quod cuiusque est colligere, nec quidquam cuiquam eo nomine dare, vetitúmque ne milites, aut priuati, seruive Principis colligendis naufragiis interuenirent, naufragósque deprædarentur: nullum enim ius habet fiscus, in re luctuosa, suorum, vel sociorum: quorum si nauis capta ab hostibus, mox à nostris recepta sit, nauigantibus integra, cum omnibus quæ in ea sunt, restitui debet, impensis antea restitutori, ex æquo & bono persolutis. Quod si mercium aliarúmque rerum in littus eiectarum dominus nullus ostendatur, pars ad dominum fundi, pars ad Rempubl. aut Principem, pars ad repertores pertinet. Sed super ea statuere, innouare, aut amplificare solius Reip. aut Principis est, apud quem ius legis & dominium: quem seruitutem imponere posse littoribus & vicino mari nulla * lex negat. Is cùm dominium Imperio coniunxit, hoc est, cùm præter dominium maritimum, etiam armatis classibus præualet, tum vectigalia Insulis, atque vrbibus maritimis, etiam non suis, indicere potest, & ὑποφόρους, seu tributarias facere, ob id, quòd vicinum mare à latrociniis purget, tutámque nauigationem illis præstet. Sic Athenienses post occupatum Bizantium, vectigalia mercium in ipso Hellesponto, & vtroque eius littore exegerunt. Sic olim Tyrij vicinos populos, etiam & remotas Mediterranei maris oras habitantes, ita deuinxerunt, vt eorum iniussu nauigare non possent, vnde prouerbium ab Afranio relatum apud Festum, *Tyria maria*, pro iis maribus, quæ ita occupantur, vt non nisi tributariis, pateant, & iis, qui ditionis sunt illius, qui in ea Imperium habet. Victis, aut inualidis lex datur, Imperium æquales partiuntur. Post Punicum primum, fœdus inter Carthaginienses & Romanos, in hanc conditionem ictum est, ne Romani, eorúmve socij vltra Pulchrum promontorium nauigarent. Victo Antiocho à Romanis iniunctum, ne deinceps præter actuarias decem haberet, traderet longas omnes naues, & armamenta, néve citra Calycadnum nauigaret. Mille alia sunt ad hanc rem exempla, ex quibus concluditur, dominium quidem maris terminatum, sicut & Imperium in mari, cuius omnes oræ Insulæque ad vnum pertinent. Imperium verò magni maris, vnius, aut duorum populorum, puta Lusitanorum & Castellanorum esse non posse, cùm infinitus sit Oceanus, & cunctis patens, ideò nec in vniuersum piratis purgari, tutum nauigantibus præstari, & nauigiis occupari posse: & ideò cùm de Castellanorum Lusitanorúmque Imperio maris ago, cùm de ceterorum egi, atq; acturus sum, sciendum

L. vlt. ff. D. de incendio, ruina, naufragio. l. 7. eod. tit.

E S.C°. Rothomagensi, 14. Februar. anni 1533. à Bouelo relato in Bibliotheca iuris [illegible] sub nomine Amiralius. Vbi agit de iis, quæ iure Amiralatus in prædiis suis maritimis gaudēt, de decima præda ad Amiralium pertinentes, & iure excubiarum maritimarum

** Fulgos. & Cepola ad l. venditor. de seruitute prædior. rustic. Gothofred. ad dictā legem A'ξίωσις, cap. 12.*

dum

dum est, hoc diuersarum nationum Imperium maritimum, continere littora, portúsque, & vicina littoribus maria, siue vestibula, cum Insulis quæ omnia supremi dominij sunt, quod cum Imperio confunditur, nullum enim supremum dominium sine Imperio, non autem me de Imperio Oceani loqui, quod in dominium venire non potest, occupari, possideri, aut præscribi, manétque in suo iure & esse primæuo, quo omnia communia erant, neque protectionem aut iurisdictionem admittit, vltra visum oculi à littoribus precedentis.

CAPVT VIGESIMVM.

Imperium Hispanorum maritimum.

REGNIS quæ inter Pyrenæos montes & vtrumque mare iacent Iberiæ nomen dedisse, Iberi Asiæ populi Caucasi montis incolæ, huc aduecti, putantur. In iis terris antiquissimi Reges regnauerunt fabulis proximi, nisi & ipsi fabulæ sint. Post Herculem Hispalis, post Hispalim Hispanus, à quo hodierna illis regionibus denominatio. Istorum posteritas Trinacriæ, quæ hodie Sicilia est, à Sicano Rege, nomen Sicaniæ indidit. Omnium terrarum Hispania populorum variorum inundationibus maximè obnoxia fuit. Hanc olim Afri, Zacinthij, Tyrij, Græci, Celtæ, Cyprij, Romani, aliíque populi, non terræ fertilitate, sed auri, aliorúmque metallorum fodinis allecti, tenuerunt. Eadem Carthaginiensium, Romanorum, Gothorum, Suecorum, Vandalorum, Saracenorum, Gallorúmq; præda postea, & sedes fuit. Ex tot gentibus, velut è diuersis fluminibus mare, gens vna facta, hodie, ceu diluuio quodam, littora omnia terrásque pulsat & terit, redítque Orbi colonias, quas olim accepit. Græcorum occupationem, præter ea, quæ Libro superiore Cap. XXXII. memoraui, ostendunt montes Calpe, Idrus, & Pyrene. Insulæ, Aphrodisiades, & Gymnasiæ, quæ Baleares vocantur, Græca nomina. Vrbs Tartessus ab Ionibus condita, nunc Carteia. Tyde in Lusitaniâ inter Minium, & Limiam amnes, eius author Ætolus Diomedes, Tydei filius, indito patris nomine, cuius etiam coloni Grauij dicti, quasi Graij. Vnde Silius:

Ex hist. Hispani. Marini Turqueti. Alphonsi à Carthagena. Michaelis Ritij, & Francisci Tarapha.

Ioan. Vasæus in Chronico Hispaniæ.

Punicor. lib. 3.

Et quos nunc Grauios violato nomine Grajum
Æneæ misère domus, Ætoláque Tyde.

Astir quoque auriga Memnonis, eodem teste, Asturicam vrbem, quæ nunc Astorga, ædificauit, vicinósque Gallecis & Cantabris populos Astures nominauit.

Venit

Venit & Aurorae populis profusus in Orbem
Diuersum, patrias fugit cùm deuius oras
Armiger Eoi non fœlix Memnonis Astir.

Sunt qui hodie Astiris, siue Astigis oppidum Eciiam putant, antiquam coloniam, ab Augusto, Augustam Firmam appellatam: Asturam verò, fluuium Astorgam, qui Durio mixtus nomen perdit. Sed & Teucer locum occupauit, vbi postea Noua Carthago; nunc Cartagena.

Dat Cartago viros Teucro fundata vetusto.

Similiter Tlepolemus Herculis Græci filius, Baleares Insulas habitauit.

Iam cum Tlepolemus sator, & cui Lyndus origo
Feruida bella ferens Balearis.

* Cap. 21. & 32. Libri 1. istius Operis. & Cap. 1. 3. & 7. istius Libri.

De reliquis populis, qui Hispaniam incoluerunt, alibi * diximus. Hanc post Romanos Gothi, siue Visigothi (eadem gens est) ab anno Sal. CCCCXVIII. ad ann. DCCXIV. tenuêre, ibique XXX. Reges imperauerũt, donec à Mauris: siue Saracenis ex Africâ oriũndis, pellerentur: quibus imperãtibus, varij Hispaniæ proceres Gothorum gloriæ memores, è quorũ sanguine maior pars fuit, paulatim per negligentiam, vel discordiam Saracenorũ, diuersis Principatibus & Regnis initia dedêre. Exordium à Cantabris cepit, gẽs iugi impatiens, Pelagium Ducem sibi, dispersisq; per Hispanias

An. Sal. 716. Christianis elegit. Eius imitatione, Pyrenęorum populi Sobrabrę, quæ hodie Nauarra est, Garciam Ximenem eodem tempore Regem creauerunt. Originem, & Ximenes & Pelagius, qui postea Ouiedi Rex appellatus est, à Gothis repetunt. Istius successores, Legionis regno per bella & victorias aduersus Saracenos parto,

827. Ouiedi & Legionis Reges appellati sunt. Hoc illo sæculo Ra-

Ioan. Vasæus in Chronic. Hispan.

nimirus Rex magnam Normannorum classem in Galleciam appulsam incendit, LXX. hostium naues hoc incendio periêre, reliquæ ad suos, direptâ Hispali, remearunt. Hispanis per Saracenos

896. afflictis, solatio fuerunt, Barcinonenses & Castellanenses Comites: & vltimis quidem ab Ordogno Ouiedi & Legionis Rege solo suo pulsis, Castellani Iudices duos à quibus regerentur elegerunt. Eorum nomina non pigebit referre, quòd ab illis, qui Hispaniis hodie dominatur, ortus sit. Isti igitur fuere, Nugno Razura, & Razuræ gener Flauinus Caluus. Nugnoni pater fuerat Nugno Bellides, qui è Germaniâ inuisendi S. Iacobi sepulchri causâ nuper aduectus, Sullæ, Comitis Porcelli filiæ, formositate captus, ex eâ Razuram genuit, à quo Castellæ Comites, mox Reges fluxerunt, sanguine Gothico per matrimonia commixti, cùm Regnis fœminæ succedentes afferrent maritis sua iura, & deficiente prole masculâ, in alienas familias paternas possessiones inueherent. Sic post Bellidem, Germanum hominem,

Castella,

Castella, siue Castillia per diuersas familias rotata, ad Germanicam gentem septem post sæcula rediit, Austriacis Principibus ad idem Regnum per vxores vocatis: vt appareat Physicorum istud, omnia ad ortum relabi, etiam in Regnis & Principatu locum inuenire. Iam Ouiedi nomen Legioni cesserat, quia istius dominatio amplior. Iam Fernandus, relicto Comitis titulo, ab exercitu Castellæ Rex proclamatus erat, & nondum maritima prælia, nondum lentata maria armatis classibus. Ex omni Hispaniâ conscriptus miles ab Alphonso VIII. Castellæ Rege, in Maurorum exitium. Hic, aliique Christiani Principes terrestribus copiis valuerunt; classis apparatus Raimundo Berengario, Barcinonensis Comiti, mandatus, cui Galceranus Cataloniæ Amiralius, & Vrgelli Comes, præpositi: ea, Ansaldo Auria duce, Genuensium sociis nauibus, coniuncta (dum Alphonso, cui terrestris exercitus parebat, mediterraneæ vrbes deduntur) Almeriam, ad Herculeum fretum sitam, obiessam, vi cepit, mox & Tortosam maritimam quoque vrbem, ingenti gazâ à Mauris per plura sæcula congestâ opulentam. Ob hoc beneficium à Genuensibus acceptum, Berengarius S. Laurentij insulam illis concessit, edixítque; ne portorium, aut vectigal, in portubus Cataloniæ atque Aragoniæ deinceps persoluerent. Viuebant tunc in Hispaniâ Mauri sub Miralmuminsorum Africæ Regum dominatione, ideóque vinci difficiles, sub vno capite tot membris connexis, & ad obsequium imperantis paratis. Postmodò verò Regum, qui in Africâ regnabant, Imperio neglecto, ibi per Hispanias dissipata est eorum monarchia, pluresque tenere sceptra voluerunt: tum separatis à capite illo membris exitium inferre facillimum fuit. Capta Corduba, prima Regum Saracenorum in Hispaniâ Bæticâ sedes. Hinc Valencia, alterius Regni caput: Murcia, & ipsa alterius Principatus Regia, Granatæque Regnum, Barbaris hostibus in feudum à Castellæ, siue Castilliæ Regibus concessum. Sic paulatim minui & euanescere Africana dominatio cepit, quæ paucis hinc & inde vrbibus contenta, vnum Granatæ regnum, atque illud feudatarium, habebat: & qui timorem facere solebant, accipiebant. Itaque Christianis Hispaniæ Regibus, totam gentem perdere cùm liceret, quia pacifica erat, bellum ab eâ in Christianos Principes conuersa. Petro, Aragoniæ Regi Sicilia obuenerat, Constantiâ, Manfredi Friderici Imp. nothi, qui eam Insulam occupauerat, filiâ, in vxorem acceptâ: sed cùm Carolus Valesius, Ludouici IX. Galliarum Regis frater, eandem Siciliam legitimo titulo teneret, dissimulatio primùm, mox apertum bellum Petro Regi placuit. XL. triremes, naues multæ instructæ, prætextu transfretationis in Africam, & belli Saracenis inferendi: re verâ, vt in Siciliam traiiceret, reliquiásque Gallorum, post Vesperas Siculas,

Ann. 904.

An. Sal. 1037

Ann. 1146.

Ann. 1236.

ANN. 1281. opprimeret. Quod cùm fecisset, è classe victrici xxv. triremes Siciliæ seruandæ causâ Rogerio Auriæ Calabro, Aragoniæ Amiralio concessit, ipse cum reliquis nauibus in Sardiniam transmisit, si quid Galli molirentur, suis auxilio futurus. Rogerius Auria cunctis per Siciliam cedatis, Apuliam, Calabriámque, quà sese Prouinciæ ille in mare proturbant, deprædatus, Carolum Salerni Principem, Caroli Valesij Siciliæ Regis filium, irritauit ad pugnam: in quà triremes IX. cum Carolo Salerni principe in Neapolitano sinu captæ, reliquæ fluctibus mersæ. Sed neque inulta Gallo clades, qui exposito Narbonensi in orâ exercitu, xxv. Cataloniæ tum oppida, tum vrbes vi captas deprædatus, non Aragonicis armis, sed pestilētiâ recedere coactus, auxiliares Genuensium Pisanorúmque triremes soluto stipendio dimisit. In conspectu nauigantium Liguria erat, cùm illis Rogerius Auria Siciliæ Amiralius cum triremibus XLV. in auxilium Principis sui Aragonum Regis properans, obuius factus, eas in stipendium accepit, auctáque in hunc modum classe, in Gallicas naues, quæ in Narbonensi portu cum leui præsidio & nautica multâ turbâ stabant, irruit. Fugére nautæ ad hostis conspectum, præsidióque impositus miles, vt exercitui, qui in terrâ erat, iungeretur, triremes deseruit, quas in potestatem, sine prælio, redactas, incendit Auria. Alphonsus huius nominis III. Petro patri in Aragoniæ regno successerat, Sicilia fratri Iacobo relicta. Illius armis debellati Mauri, Maioricâ, Minoricáque Insulis in totum cessêre, quarum regnum Iacobo, ex testamento Petri concessum est. Displicuit Alphonso patrui authoritas, in hunc sine causâ à Barbaris bellum conuersum, donec necessitate Siciliæ defendedæ in aliud tempus differretur. Miserat Maria, Neapolitani regni moderatrix, per captiuitatem Caroli coniugis, Renaldum à Balso, Auellini Comitem in Siciliam, is expugnatâ Catanâ, ad nouum militem vehendum triremes Neapolim remiserat, eodémque tempore Guido Monfortius lectum in Etruriâ militem Sienensi littore soluens, mari transportabat in Siciliam, vtramque classem Rogerius Auria Aragoniæ Amiralius pessum dedit. Primam, in ipso Neapolitano littore: alteram, in ora Etruriæ, cum quâ, maius bellum. Iunctæ classes vario euentu dudum pugnauêre, donec inclinante in Aragonicas partes victoriâ, Galli nostri vel cæderentur, vel caperentur. Captiuus Monfortius captiuitatis tędium cælo commutauit, reliquos pecunia libertati reddidit. Tum Catana à nostris, totáque Sicilia, metu maioris cladis, relicta, reuersúsque Neapolim miles. Sub idem tempus relicto Friderico fratri Siciliæ regno, Iacobus huius nominis II. in Alphonsi locum Aragoniæ successit. Initio regni fœdus cum Ferdinando IV. Castellæ Rege contra Saracenos juratum, isti Gibaltar oppugnatum,

illi

illi Almeria, captiui ex vtraque vrbe in Africam transmissi. Hoc bello confecto, aliud superuenit. Genuensium & Pisanorum potentiam cùm S. Pontifices timerent, Sardiniam, quæ istorum, Corsicam, quæ illorum erat, Aragoniæ Regibus concesserant. Prætendebatur, has Insulas causam æternæ discordiæ inter vtramque Remp. esse: re verà autem odio vtriusque gentis à SS. Pontificibus, qui tum pro suâ libidine regna auferebant, & concedebant, hanc donationem factam inuenio. Ceterum armis opus erat, vt ratum esset, quod malè donatum erat. Igitur versa in Sardiam arma, dilata occupatio Corsicæ, quia Genuensium opes viresque deprædatori metum faciebant. Classis imperium Francisco Carroso Amiralio mandatum, * Calaris ab eo obsessa & ad deditionem compulsa, victusque Manfredus Donaratici Comes, qui cum xxv. triremibus Pisanorum, Sardorumque aliquot, in auxilium obsessorum à Rep. missus fuerat: statimque pax sequuta est, eâ conditione, vt Pisani Sardiniam in feudum ab Aragoniæ Regibus retinerent. Tutandæ verò Insulæ Berengerus Carrosus, Francisci filius, cum classe relictus, pulsurus ab ea Saracenos, si fortè ex Africâ venirent. Neque dubium erat, eo consilio hoc factum fuisse, ne Sardi, pro leuitate gentis, rebellarent. Quod statim euenit, acceptâ à Pisanis, & Genuensibus Gibellinæ factionis xxii. triremium classe, Gaspardo Auriâ duce. Prælia inde multa & atrocia cum Aragoniis mari commissa: quorum maximum in Calaritano sinu peractum, in quo Franciscus Carrosus Aragoniæ Amiralius superior euasit. Insulâ Pisani subindè discesserunt, quæ ab eo tempore ditionis Aragonicæ esse cepit. Sed ea possessio occupatori ingrata erat, ob immanitatem tributorum, quæ ex conuentione donationis à SS. Pontificibus exigebantur: nihil enim ab iis dari solet, nisi & ipsi ex suo munere aliquid molumenti carpant. Præterea & præsidiis opus erat & classe, vt in obsequium nouorum dominorum Sardi tenerentur: quæ non modò annuos prouentus, qui ex Insula percipiebantur, consumebant, sed etiam eos qui ex Aragoniâ & Cataloniâ obueniebant. Igitur primò diminutio debiti S°. Pontifici tributi petita, & accepta. Mox, vt nihil ex eâ Insulâ S. Pont. haberet, postulatum, propter crebros Sardiniæ motus, & impensas belli semper præsentis. Hoc quoque obtentum, quia exigi non poterat. Aiton Auria constructis ix. triremibus, acceptisque nauibus aliquot à Gibellinis Genuensibus, iuxta Sardiniæ promontorium, quod Terræ appellatur, ix. Catellanorum naues oppressit; hoc Aragonibus terrorem, Sardis audaciam ad arma & libertatem respiciendi fecit. Hinc renouatio belli. Classis in Cataloniâ instructa, triremiũ xl. nauigiorum aliorum diuersi generis xxx. Hæc totam oram Liguriæ cæcâ vlciscendi libidine cùm vastasset, omnes Ligures si-

ANN. 1309.

ANN. 1320.

* Calleri.

ANN. 1325.

mul offendit, cùm tamen à Gibellinis Genuensibus iniuriam tantùm accepisset. Hinc reconciliatio istorum cum Guelphis, communis iniuriæ vindicandæ causâ, coniuratúmque in Aragonas; qui in Sardiniâ erant. Duces vtriusque apud Ligures factionis erant Auriæ & Spinulæ. Sic animis paccatis, iráque in hostem Ligures accensi, LX. nauibus Cataloniæ littoribus primò vastitatem fecêre, mox Sardiniæ oram legentes, Aragonas coëgerunt intra Insulam latere. Ceterum huiusce belli euentus bellum in Maioricâ initum distulit. Imperabat in Aragoniâ Petrus eius nominis IV. qui Sardiniâ minime contentus, ad occupationem aliarum Insularum animos intenderat. Visæ sunt Maiorica & Minorica dignæ quæ caperentur, dilatúmque in id tempus bellum, quò scelestius esset, quoniam sine causâ aduersus Iacobum II. vtriusque Insulæ Regem, Petri cognatum, & profratrem, moueretur. Mirum! fauisse cælum nefariis conatubus. Classis sub imperio Petri Moncadæ, CVI. nauium, Palomeram, celebriorem Maioricæ portum tenuit, nec modò istam, sed & Minoricam quoque, fugato Rege, sine sanguine occupauit. Tum demum Insulæ quatuor Aragoniis paruerũt, Sicilia, Sardinia, Maiorica & Minorica. Inter hæc Mauri ex Africâ maximâ classe Castellam vexabant, Abomelico duce. Imperabat tunc Castellæ Alphonsus XII. & primo quidem certamine, cùm ceteri Hispaniarum Reges auxilia Alphonso administrarent, Godofridus Giralbertus Aragonum Amiralius, cui cura tutandi freti Herculei commissa erat, ante Algeziram, maritimam vrbem, classe victus, & cæsus est. Aragoniis cedentibus, idem fretum XXXIII. triremibus, cum nauibus aliquot, Castellana classis seruabat, impar hosti, qui Hispanicis littoribus militem incolumen reddidit, debellato, cæsóque Alphonso Godofrido Tenorio Castellæ Amiralio, eodem in loco, in quo paucis ante diebus superati Aragones fuerant. Post hunc Amiralatum suscepit Alphonsus Ortiz Carderonus, iste reparatâ classe, præter triremes XV. naues XII. recenter fabricatas, multis aliis à Lusitaniæ & Aragoniæ Regibus acceptis, ab Albohaceni Saracenorum Imperatoris, innumero exercitu Tariffam obsidentis, furore, obsessos liberauit: cum commeatus, qui ex Africâ ad alimenta hostilis exercitus comportabantur, intercepisset. Hinc Saracenis fames, & postquam relinquendorum castrorum necessitas fuit, inter recedentes orta dissentio, cùm non seruatis ordinibus ad naues repedarent, exitium ingens ab exercitu Hispanorum terrestri datum. Hac partâ victoriâ, Gilio Boccanigræ Liguri, præfectura classis atque oræ maritimæ mandata est. Hic Builonis in portu, Granatensium XII. triremes imparatas ad pugnam obruit, ex quibus VI. instructiores ad bellum, suis addidit, decémque alias, quas illi subsidio miserat Portugalliæ Rex, sub

ANN. 1343.

imperio

imperio Caroli Pesani. Interim Septæ in Africâ ingentes maritimæ copiæ comparatæ, in Hispanias appulerunt, ad ostium * Gadamecili; ibi à Boccanigrâ dum obsidentur, XIII. triremes Algezirensium, qui sociis Mauris auxilio venerant, post longum certamen profundo mersæ, vel captæ sunt. Totus inde exercitus in Mauros conuersus, eorum XXV. triremes, cæsis qui intus erant, reliquis fugientibus, eripuit. Hinc Algezira terrâ marìque obsessa, & ad deditionem compulsa, nequidquàm resistétibus Mauris. In eius vrbis obsidione, rebus mari præclarè gestis, Iacobus Scriba, & Matthæus Mercerus, qui XX. Aragonum triremibus prę erant, notiores ceteris ducibus fuerunt, multúmque à Castellæ Rege honorati. Tum primùm mira, de Canariis Insulis, siue Fortunatis, fama vulgauit, eas occupandas Clemens VI. S. Pont. Ludouico à Cerdâ concessit: quasi verò ea, quæ in notitiam nostram non venerunt, Summorum Pont. sint, illísque etiam Deus Imperium in eas Orbis partes dederit, quæ ipsum Deum non norunt. Quidquid sit, sicut nuper Siciliam Sardiniámque Aragones ab iisdem acceperant, sic iste Ludouicus à Cerdâ donationem Fortunatarum Insularum cum titulo Principis accepit. Ceterum, quia quod liberaliter adeò concedebatur, difficillimè possideri poterat, donatarium vsquam in possessionem earum Insularum venisse historici negant. Circa hæc tempora, Sardos in Aragonas rebellasse, Genuensium impulsu, nunciatum est, classis Bernardo à Cabrerâ data, in quâ XLV. Vxeres (quod genus nauigiorum hoc primùm anno cognitum inuentúmque putatur) & XX. triremes Venetæ, duce Nicolao Pisano. Sardis, & Genuensibus nauibus imperabat Antonius Grimaldus, qui ante Alguerum, Sardiniæ vrbem, victus, XXXV. triremibus, militibus nautísque III. M. exutus est. Neque ob id Sardinia quiescebat, classis altera in eos Barcinone parata, in quâ Petrus ipse Aragonum & Sardiniæ Rex erat. Vt ex altiore Castelli Barcinonensis loco vexillum Regium, profectionis signum, apparuit, tum resolui anchoræ, explicari vela, excipi auræ, mandatúmque Bernardi à Cabrerâ Amiralij, audiri inceptum. Vt constituta in portu Comitis, qui Sardiniæ est, classis fuit, eductúsque miles, pax rebellibus data, pulsíque Insulâ, qui bella toties renouauerant. Successerat Cabrillæ Franciscus Perillus, fuítque in magistratu, quandiu bellum, quod ipse fecerat, cum Aragoniis & Castellanis durauit. Quo extincto, Ambrosius Boccanigra, ab Henrico II. Castellæ Rege suppetias Gallis aduersus Anglos cum classe missus, reliquis nauibus in fugam actis, XXXVI. ad deditionem compulit. Quâ victoriâ Rupella, in cuius portu penè pugnatum erat, in potestatem nostrorum peruenit. Imperabat Anglicæ classi * Pembrocij Comes. Nondum vltra nostrum Orbem nauigatum fuerat, anno

Margin notes: * Guadamecil. — ANN. 1342. — ANN. 1346. — *Vide Mare Liberum Grotij.* — ANN. 1353. — * *De Pembroc.*

ANN. 1393. Sal. MCCCVIIC. Biscaiæ & Guipuscoæ incolæ aliquot, suo sumptu nauibus fabrefactis atque armatis, in Lancelotam Canariarum Insularum vnam, primùm penetrauerunt, cæsóque exercitu barbaro, reliquas Canarias circuitione multiplici cognouerunt. Isti in patriam reuersi, quæ viderant Henrico Castilliæ Regi nunciantes earum Insularum occupandarum potestatem fecit Ioanni Betancurtio, nobili Gallo, seruato sibi, suísque successoribus iure Regio.

ANN. 1395. Iam noui Orbis visundi desiderio naues parabantur, cùm vltrò à Ioanne Rege Castellani lacessiti, quibus Henricus III. tum puer imperabat, à nauigatione ad tutelam sui Regis Regníque conuersi, quinque triremibus, VII. hostium triremes, milite & armis onustas, è Liguriâ redeuntes ausi sunt ad pugnam prouocare. Fauit fortuna audacibus, fugatæ tres, vna submersæ, cæteræ captæ: & quia disruptis inter conflictum remis, inhabiles ad nauigationem erant, remulco in proximum Castilliæ portum deductæ, & tractæ sunt. Vltimum hoc bellum Lusitanis cum Castellanis fuit, durauítque pax inter istos, corúmque successores vtriusque Regni Principes incorrupta; quò factum est, vt ad artes pacis, à laboribus belli conuerterentur, & Lusitani quidem Orientis dominium peterēt, Castellani verò totius Americæ cum

ANN. 1417. Insulis ad Occasum vergentibus. Tum Betancurtius nauigationem bellis interruptam renouauit, domitísque tribus Canariarum Insulis, Ferri, Palmæ, & Inferni, Rex earum appellatus est. Lancerotam Hispani iam antea armis quæsiuerant, tenebátque eam Betancurtius è liberalitate Castilliæ Regis, vbi arcem portúmque extruxit mercaturæ causâ. Post Betancurtium *Menaltius, & ipse Gallici sanguinis, in iisdem Insulis regnauit, vbi cùm multa tyrannicè ageret, dominium earum per venditionem cedere coactus est Fernando *Pereso equiti Seuilensi, cuius posteritas in hoc dominio ad tempora Ferdinandi V. & Isabellæ Castilliæ & Aragoniæ Principum, perdurauit. Aragones interim quibus arma magis quàm mercatura, & studium externi Orbis quærendi placebant in partes Ioannæ II. Neapolitani Regni Principis coniurarunt. Hoc regnum nuper Martini S. Pont. diplomate Ioannæ ereptum, Ludouico Andegauensi donatum fuerat. Fauebant Gallis Ligures, aliíque Italiæ populi. Timebat Alphonsus V. Aragoniæ Rex, ne per Gallos occupato Neapolitano Regno, in Siciliâ bellum transferretur. Igitur vt Ludouici vires diuideret, minuerétque, bellum Liguribus intulit. Prima eius in Corsicam Insulam, quæ Genuensium sociorum nostrorum ditionis erat, expeditio fuit. Arma vndiq; & cędes, Insulanis Genuensibúsque acriter sua propugnantibus, cùm Alphonsus à Ioannâ hæres nominatus, eiúsque per adoptionem filius factus, in nouæ matris opem Raimundum *Perillium cum triremibus XIIX. nauibus

* Menault.

* Perez Cheualier de Seuile.

* de Perillos

uibus XIV. ire iussit. Ceterum cùm inter eum & Ioannam dissentio orta fuisset, ab eadem, in eius, per ingratitudinem, repudiati, locum, Ludouicus Andegauensis suffectus est. Sic & Corsicæ & Neapolis possessione iam animo deuoratâ priuatus, reuocatúsque in Hispaniam, vt imminentem suis terris Castellæ Regem propulsaret, ne omninò sine vindictà recederet, Liguriæ littore prætemauigato, Massiliam, Prouinciæ vrbem, quæ Ludouici Andegauensis erat, oppugnatam dirripuit. Hinc copiis cum Nauarræo iunctis, bellum in Castellam transtulit, in qua Amiralius erat Alphonsus * Henriquetus: bella vtrinq; ingentibus animis gerebantur, cùm illi nunciatum est, Ioannam Neapolis Reginam, eiúsque filium adoptiuum Ludouicum Andegauiæ, & Calabriæ Ducem, eundémque Prouinciæ Comitem, decessisse, successisse in Regno Neapolitano Renatum Ludouici fratrem, quem Ioanna testamento hæredem scripserat, multos Neapolitani Regni proceres, quibus imperium Gallicum displicebat, suis partibus fauere. Noua ob id classis parata, qua cum exercitu in Siciliam statim transmisit: hinc in Neapolitano littore Caietam obsidione cinxit, quam Genuenses, Andegauensium studiosi, tenebant, in quorum auxilium Philippus Maria Mediolanensium Dux, sub cuius tutela Genuensium. Resp. erat, classem misit, Blasio Araxeto duce. Isti cùm obuiam ante Ponciam Insulam Alphonsus occurrisset, consertà pugnà, detersis triremis, quà vehebatur, remis, eàque in latus inclinatà, atq; ob id aquam accipiente, permisit se suósque Iacobo Iustiniano Genuensi, Chius Insulæ gubernatori, qui onerariæ imperabat, cuius impetum Regia illa triremis sustinere non potuerat. Nauis altera, quà Ioannes Nauarræ Rex, Alphonsi frater, vehebatur, ruptis antennis in potestatem quoque Genuensium venit. Venerunt etiam Henricus infans, aliíque principes Aragoniæ & Nauarræ, XIII. cum iis naues, variæque triremes, quæ spoliatæ, & quia inutiles putabantur, fluctibus datæ. Plures captiui, quàm qui capiebant, onus victori, & causa metus, nisi eorum maiorem partem, sed obscurioris nominis, dimisisset. Territi qui Caietam obsidebant, deseruêre iam anhelantem & penè victam. Alphonsus in colloquium Philippi Mariæ Mediolanensium Ducis admissus, plus eloquio quàm armis fecit: neque enim modò gratuitam libertatem cum suis recepit, sed & cum eo in nostros societatem iniuit, vndè ab eius imperio & custodià, Genuensium dissentio facta est, cùm istis, vt hominibus nostri sanguinis, Gallica virtus, & gloria placeret. Neque ob id à Neapolitano bello Alphonsus cessauit, obsessà vrbe Regni primarià, eam cepit, nostris frustra cum Renato Andegauensi resistentibus. Hinc in eius verba Neapolitani iurauêre, post vicenale bellum, ab eo tempore à quo primùm, cùm in

* Henriquez.

ANN. 1442. in Corsicâ esset, à Ioannâ Reginâ adoptatus fuerat. Sic post Siciliæ, Sardiniæ, & Maioricæ Regna, Neapolitanum Regnum Aragonijs accessit, dum Castellæ Reges amplificandæ vltra Æquatorem dominationi student. Eorum variæ per Oceanum classes,
ANN. 1478. vna Petro â Verâ præfecto, per triennium Canarias nondum in totum partas multiiugo euentu tentauit. Altera, sub præfecturâ Petri * Cobidesi Guineam versùs nauigauit: quinta pars prædæ Castellæ Regi seruabatur: quidquid reliqui erat, duces, militésque, & nautæ, inter se diuidebant. Istud certè memorabile est: quoties contra Saracenos vel Indos classis parabatur Castellæ in orâ, signa, vexilláque nauium, post celebrationem missæ, ab Episcopo, vel alio sacerdote, benedici, atque aquâ lustrali aspergi solita, tum datam proficiscendi in hostes licentiam. Vbi verò captiuæ naues deducebantur, post victoriam: signa vexilláque hostium templorum tholis suspendebantur, mox in vnaquaque naui tria vexilla suffigebantur, cum precibus huic solemnitati congruis. Et primum quidem vexillum, in quo crux figurata erat, in summo eminentioris mali collocabatur: alterum, in quo D. Iacobi figura erat, Castellæ protectoris: tertiúmque, in quo stemmata Regnorum, quæ Regibus Castellæ parebant, de prora puppíque dependebant. Quod & in vrbibus oppidisq; Saracenis ereptis, post Meschitarum februationem, hoc est, lustrationem, factum legi, Ferdinando & Isabellâ in Castella dominantibus, Frederico Henriqueso Amiralio. Horum Regum impensis, Christophorus Columbus Ligur, acceptâ classe in Occidentales Indias primus mortalium vela fecit, postquã pulsi Granatæ Regno, totáque Hispaniâ Mauri respirandi licentiam Iberiæ fecerunt, hostibus sinu suo pulsis, & in natale solũ fugatis, vbi per DCCCLXXV. annos regnauerant. Et Columbus quidem apud Insulam incognitam, post longissimum iter appulsus; eam de Regni nomine; vnde primùm egressus fuerat, Hispanam, siue Hispaniolam appellauit, quæ incolis Haiti vocabatur, portúmque Regalem locum eum, è quo in terram desiliit. Hac primâ nauigatione Guanahami, Florida, Cubáque cognitæ, Ferdinandíque & Isabellæ nominibus harum noui Orbis regionum possessio in ipso littore telluris tactu capta. Tum arce constructâ, præsidióque ibi relicto, intra quinquagesimum diem in Baramedæ Castellæ portu, à quo soluerat, cum duabus nauibus rediit: nam tertiam tempestate perdiderat. Aurum, captiui, aliáque præda ab ignotis terris aduecta, in magnas spes totam Hispaniam erexit: iussus est Columbus, cum titulo Indiarum Amiralij, inuentas nuper terras repetere, quas Alexander VI. S. Pont. Castellæ Regibus concesserat. Secundâ itaque nauigatione Canibalorum terras adiuit, iuxtáque eorum littus Insulas, quarum vni Dominicæ nomen dedit, quòd

Marginalia: * De Cobides. — ANN. 1484. — ANN. 1492. *Ex nauigationibus eiusdem Columbi. Petri Alonzi, Pinsony, Vespucy, & aliorum.* — ANN. 1493.

quòd die Dominicâ eò applicuerit: alteram dixit Crucem, in proximo promontorio cruce lignea constitutâ: tertiam, Guadalupeam, quoniam situs loci in quo subductæ naues fuerant, similis visus fuerit monti illi Sanctæ Mariæ in Hispaniâ, quem incolæ Guadalupum vocitant: quartam, Matininam, solis mulieribus, quæ prisco Amazonum more viuebant, cultam: quintam, Ferratam, à montium per littus stantium asperitate: sextam, à rotunditate, Mariam Rotundam nuncupauit: septimam, S. Martini: octauam, à ceteris milliaria cccc. distantem, quæ *Ay* incolis vocabatur, S. Crucem appellauit. Pugnâ ante eam cum Insulanis factâ, classi imperante muliere, quæ decussis ab arcu venenatis sagittis, multos Hispanorum occidit. Barbari postremò cymbis eorum in fundum actis, de summis fluctibus veluti de continenti inter nandum sagittas teláque torquebant, donec in vicinam rupem euaderent, in quâ circumuenti, multis saucijs, pluribus trucidatis, permisêre se Amiralio, qui captiuis in custodiam missis, quamplurimas Insulas alias præteruectus, hunc Oceanum ob earum frequentiam Archipelagum dici voluit. Tum Buchema nauigantibus apparuit, quâ omissâ, ad Hispanam Insulam, quam primâ nauigatione cognouerat Columbus, peruenit. Ibi arcem, quam construxerat, dirutam, præsidióque relictos milites cæcos inueniens, incolarum sanguine mortuis litauit, progressúsque altius in Insulam, aliquot antea domibus circa Portum Regalem in vici formam extructis, fluuium auri ramenta, granáque profusè restagnantem, vndíque & sabulo condentem, reperit. In interiori Hispaniæ, siue Hispaniolæ sinu, Cassicus, id est, Rex, Canoba imperabat, quod nomen incolæ Dominum domus auri interpretantur: Cassicus enim dominus est, siue Rex, Boa domum, Canum aurum, significant: in eius regno auri fodinæ multæ. Ibi Amiralius nouæ vrbis fundamenta cùm iecisset, domos, quas circa portum Regalem, in loco, qui Locisron dictum, construxerat, mœnibus cinxit, vt vrbs esset, quæ primò vicus fuerat. Hinc exuuiis telluris auriferæ diues, Cubam petiit: dederat ante alteri Insulæ Ioannæ nomen, in memoriam Ioannæ Ferdinandi & Isabellæ filiæ, Philippi I. Hispaniarum Regis, tum Archiducis, vxoris. Vt autem res hominum varijs casibus subiacent, gloriæque Comes est inuidia, Columbi duo, Bartholomæus, Indiarum primus gubernator, & Christophorus Amiralius, à Rolando Ximene proditionis accusati, apud Castellæ Reges, carceri dati sunt. Mœsti, qui cum iis nauigauerant, suâ impensâ liburnicas expediuêre, alij alias Orbis partes petituri, eâ lege, vt nemo eorum ad L. leucas locis illis appropinquaret, quæ Amiralius detexerat. Sic post vltimos amplexus valedicto, vbi cuique placuit, vela conuersa. Petrus Alonsus, cognomine Niger, Pariam peruenit, regio-

nem baccis margaritísque feracem, in quam & Columbus antea descenderat, ideóque annonâ acceptâ, ex conditione inde soluit, relictísque terris iam cognitis, ad Prouinciam, quæ Curtana dicitur, peruenit: inde Cinianam, victis maritimo prælio Canibalis. At Pinzonij duo, Vincentius, & Arias, Columbi nuper socij. Mare Dulce, hoc est, potui suaue, transnarunt, immensis fluminibus Oceani salsedinem penè in totum minuentibus, quorum duo ceteris maiora vastioráque, immensam aquarum copiam deuoluunt in mare, Maragnon, & Orillana. Isti ad regiones Chianam, Payrámque accesserunt, intérque nauigandum plures Insulas desertas conspexerunt nō audi ingredi, Canibalorum metu. Americus Vespucius dum Molucas per Occidentem petit, istud maximè profecit, quòd quartam, & eam maximam Orbis partem, de suo nomine, Americam vocauit. At Vasco Nugnesius à Balboâ, ceteris felicior, postquam Isthmum, qui Americam Australem à Septentrionali diuidit, tenuit: è summâ rupe conuersus in Occidentem, Pacifico mari detecto, quod nondum fragili naue domuerat, solis oculis credidit domitum, quæsitúmque & proprium Castellæ Regibus, quos absentes intuitu solo in eius elementi possessionem mittebat, quod totas classes, terrásq; dum absorbet, possidet. Sub hoc tempore immortalem sui famam peperit, factis Heroum * gesta superantibus, Ferdinandus Cortesius. ANN. 1509. è Cubâ Insulâ in Iucatanam Prouinciam Iberos milites DL. exposuit, vsus Hieronimi ab Aguilar ope, qui in Insulâ * *Acuçamil* à Ioanne Gricaluo relictus, populorum mores linguámque didicerat, oratorem eum, & expositorem habuit. In eâ orâ, & non alibi per Americam Atlanticum mare exæstuat, crescénsq; in caput suum longè repellit fluminis Tauasci aquas, quod nunc Gricalui dicitur, de nomine eius, qui fluuij ostia primus subiit, quem sequutus Cortesius, vrbem Pontochan cepit, nominauítque Victoriam, ob id quòd antequam eam expugnaret, variis præliis huiusce Prouinciæ Principem vicerat. Hinc ad flumen Papaloapan, cui iam Aluaredus nomen suum dederat, vela conuertit, vrbémque S. Crucis cum arce iuxta vrbem Zempoallan oportuno in portu construxit, demersísque inibi nauibus, vt suis redeundi spem eriperet, & vincendi aut moriendi necessitatem faceret, præsidium militare, fœderatis populis ibi accitis, sub imperio Petri Hircij reliquit, primáque expeditione Zempoallan expugnat, quam Seuillam dixit. Inde sibi viam ad ipsam vrbem Mexicanam in aquis sitam, ferro facit, Montecsimum Regem dolo capit, quo occiso, Cortesius quoque per seditionem vrbe pulsus est, qui malis infractus, collectis suorum, fœderatorúmque reliquiis, terra maríque vrbem oppugnat, restagnante pelago, & aggeribus supra vndas erectis firmatam, quam post

ANN. 1499.

* *De iis specialem lib. composuit* Lopez de Gomare.

* *Nunc S. Crucis, à Iucatana 5. leucis separata.*

post multa prælia, immensos labores, innumeras cædes cum nouo Rege Quahutimoco, in potestatem Caroli V. cui militabat, misit, cum quintâ parte prędæ, quam nemo æstimauerit. Reparatâ Mexicanâ vrbe, cuius gentile nomen alij *Temistitan*, alij *Tenuchtitlan*, volunt, dirutâ Chilâ, propius mare, de ruinis eius, oppidum S. Stephani Cortesius ædificauit, tradiditque seruandam Petro Valleio. Arcem quoque nauium tutelæ & vrbis Mexicanæ cum portu extruxit, colonisque ab Hispaniâ aduocatis, Americanarum vrbium caput impleuit, terrisque subactis, quibus hodie Noua Hispania constat, paucorum hominum Dux, populorum innumerabilium victor, fessus senio, bellis indefessus, terras occupatas deseruit. Sic eodem tempore quo *Oran* in Africâ, Castellæ oppugnatur, ceditque Cardinali Ximeni, terrâ marique victa: America per partes, Oceanusque nondum in totum cognitus, in Iberorum Imperium consentit. Canes ipsi victoribus pugnabant, & molossi multi in Nugnesij classe erant, qui militis stipendia, partemque prędæ acceptam dominis transferrent: adeò difficile erat Barbaros vincere, cùm iis dilaniandis etiam & canes adhiberentur; hoc Castellana superbia, hoc supplicium inuenerat auaritia, in omne tormentum ingeniosa. Iam in ostio *Parauaguasu* fluminis Ioannes Dias anchoras fixerat, fluuiumque* Argenteum, ab argenti ramentis nominauerat, iam Chica, Brasiliaque ad famam venerant, & regio auro fertilis Castellæ nomen acceperat, perque terras cognita primùm Peruana regio, cùm nihil auaris satis esset, & crimen putaretur vitam etiam victis relinquere. Iam in se Hispani exhaustis integris regnis tela verterant, cùm iudices Carolus V. Castellæ Rex, qui postea Imp. fuit, sub nomine Caroli V. in vrbem Nominis Dei in Isthmo sitam, qui inter vtramque Americam iacet, sedandis Castellanorum controuersiis, ire iussit, & nisi exemplis, seditionibus obuiam itum esset, & pœna capitis contumacibus illata, quidquid Hispani rapuerant, Americani recepissent. Nondum auidos Insulæ totusque continens ab Austro ad Septentrionem satiauerat, quærenda via erat, quâ continens ille circunuectus, Orientem & Molucas Insulas aperiret, quas à Lusitanis possideri iniquis animis Castellani ferebant. Huic nauigationi sese obiecit Ferdinandus Magellanus, qui suæ Lusitaniæ, nescio quam ob causam, iratus, Castellæ Regi promisit, se compendiario itinere per Occidentem ad Orientem & Molucas Insulas peruenturum. Itaque acceptis à Carolo Rege nauibus v. die x. Augusti, ann. MDXIX. Baramedæ portu soluens, relictis à tergo Fortunatis Insulis, littora Americæ, quæ Australi polo subiacent, sinui, in quem primùm delatus est, S. Iuliani nomen dedit, terramque huic incumbentem, quia eius incolæ supra omnem Europæ gentem corporis procerioris erant, Gigantum

[Margin notes: ANN. 1521. — ANN. 1513. — * *Rio de la Plata.* — *Ex Epist. Maximiliani Transsiluani, de Moluccis.*]

appellauit, proximum, fluuium S. Crucem, promontorium quod ſequebatur, quoniam die D. Vrſulæ ſacro viſum primò fuerat, vndecim millium Virginum. Hinc fauces mari immiſſo profundæ, duorum, trium, aliquando X. M. latitudine, mox ipsâ nauigatione cognitum eſt fretum eſſe, quod Auſtralem terram ab Americæ Meridionalis continenti diuellebat, nomen illi Magellani inditum. Tranſmiſſo freto illo, ingens mare, quod Pacificum vocatur, per plures dies Peruana regione, totáque Americâ poſt ſe relicta, Magellanus nauigauit: tãdem Æquinoctiali circulo (à quo fretum illud L. gradibus diſtat) tranſmiſſo, tribus nauibus (altera enim in Hiſpanias ortâ ſeditione redierat, altera fluctu merſa interierat) Inuagauam Inſulam tenuit. Nec aliam omninò Inſulam tam vaſto in Oceano hactenus inuenerat, præterquàm exiguas duas ſteriles ſub tropico Capricorni, quas ob id Infortunatas dixit. Poſt Inuagauam in compluribus aliis ſtationem habuit, quarum nomina ſunt: Acaca, Selanum, Maſſana, Subuth, & Mauthan, vbi prælio cum Inſulanis facto, Magellanus ipſe telo confoſſus interiit. Qui mortem euaſére, Ioannem Serranum claſſis Præfectum elegerunt, ſed eo à Subuth Rege amicitiæ ſpecie cum aliis XXIV. Hiſpanis inter conuiuia cæſo, cùm ſeruandis tribus nauibus ſatis non eſſent, placuit inhabiliorem è tribus ſubiecto igne cremare, ínque reliquas duas neceſſaria quæq; tranſportare, quod in littore *Cohol* Inſulæ factum ſcribunt. Inde ad Inſulam *Gibeth* reliquiæ Magellanicæ claſſis delatæ ſunt: mox & aliæ Inſulæ petitæ, *Porne, Siloli, Gilona*, tandémque Molucæ octauo menſe, poſtquam Magellanus, in *Mauthan* occubuerat, viſæ & penetratæ. Inſulæ ſunt numero V. Ternate, ſiue Terenate, *Muthil*, *Thidora, Mare, & Matthien* nuncupatæ, partim vltra, partim ſub ipſo Æquinoctiali ſitæ: caryophilum, myriſticam nucem, gingiberem, cynamomum, aliáque aromata gignunt. Iſta tot laboribus petebantur, quaſi Plutus, Ceréſque & Bacchus ad luxum non ſufficerent, quæſita in ignoto orbe gulæ incendia, conuiuantium venenum. Igitur ab Almanſore Thidoræ Rege emptis aromatis, vel permutatione acceptis, duæ illæ Caſtellanorum naues, Victoria & Trinitas, diuerſo itinere in Hiſpaniam vela dederunt. Hæc eadem penè viâ quâ ad Molucas venerat, reditum meditabatur, niſi quòd Auſtrali terrâ ad dextram relictâ, Panama vrbs petenda erat, quæ obiecta Pacifico Oceano, & inter vtramque Americam fluctu ad Iſthmum propulſata iacet: ſed cùm illa in nouam Hiſpaniam tenderet, infelicibus ventis ad Thidoram reiecta, ab Antonio Britone, qui cùm Luſitanâ claſſe eò appulerat, capta & ſpoliata eſt. Sic vna è quinque Magellani nauibus, cui Victoriæ nomen, huic nauigationi ſuperſtes fuit, famâ Argo naui celebrior, digniórque cælo, quæ à Baramedæ portu per Auſtrum in Occidentem,

dentem, inde in Orientem, tum demum toto Orbe circumnauigato, Indiá, Africàque dimissâ, in suas Hispanias post triennium, duce Sebastiano * Canono, opulenta remeauit, Lusitanorum, quorum lata in Africam atque Orientem dominatio erat, potentiæ, marísque & ventorum contemptrix: ita vt fato facta denominatio huic naui Victoriæ credi possit, quæ prima totum orbem lustrando veluti subegerit. Dum Hispanos exoticæ longæque nauigationes fatigant, ecce Africa, vt eorundem arma sentiret, exordium locumque bello præbuit. Tunetum vrbem, Regni hodie quod in Barbariâ est caput, * Barbarussa pirata cum † arce Guletanâ nuper expugnauerat, eiecto Rege, cuius nomen Muley Hascen, cui vt succurreret Carolus Rex Hispaniarum, idémque Imp. classem in Calaris portu, qui in Sardiniâ est, conuocauit, in quà auxiliariæ Genuensium naues plures erant, Lusitanorúmque, præfecto Ludouico Ioannis Portugalliæ Regis fratre: Romanorum item, Paulo Iustiniano & Virginio Vrsino ducibus, nec deerant Melitensium equitum triremes, ceteráque apparatus maritimi. Vt terram classis tetigit, paulò supra ruinas veteris Vticæ, in loco, qui portus Farinæ dicitur, Turcis, qui in littore erant, profligatis, cæsísque iis qui è Guletâ in castra eruptionem fecerant, arx, mox vrbs ipsa oppugnatur, pulsóque Barbarussâ, qui eiectus Regno fuerat, Caroli liberalitate, Muley Hascen restituitur, sub conditione tributi, & cessione vrbium, Africæ scilicet, quæ antiquorum Aphrodisium est, Bisertæ, Bonæ, proximarúmque Insularum, quas nuper Turcæ & Barbarussa occupauerant. Data quoque Imperatori cum vicinis terris Guleta, quam præsidiis Hispanicis muniret. Inde expugnatio Algeri terrâ marique tentata, infausto sidere, castris imbre superfuso turbatis, fossis impletis, tentoriis disruptis, nauibus inter se collisis, vel littori impactis, malis, transtris, antennis, gubernaculis, velísque laceratis: desideratæ onerariæ naues CL. triremes XV. cum armamento, milite & nautâ. Relicti, fugæ studio, in arenâ, qui iugularentur, nec quidquam ex tanta classe præter aliquot triremes, cymbásq; & naufragas tabulas relictum est. Non serenius Fortuna Philippo II. Hispaniarum Regi Caroli huiusce filio, risit, nam dum Dragutum, famosissimum Turcarum piratam, Andreas Auria insequitur, Hispanicâ classe vectus, paruóque in sinu, vbi mare Zerbim Insulam exiguo aquarum interuallo lacerat, pugnam detrectantem obsidet, multas è classe naues, ventis vehementioribus agitatus, perdidit: quo tempore coactis è Siciliâ nouis nauigiis, quibus Dux Medinæ-Cæli, siue Zelini, imperabat, aliísq; à Melitensibus, Pontifice, atque Etruriæ Duce accersitis, Zerbim Insulam, quæ alio nomine Gelua vocatur, repetitam intrauit: sed dum arcem reparat, nouo impetu sæuientis Fortunæ, à Turcicâ

* Del Cano.

ANN. 1522.

* Barberousse.
† Le Fort de la Golette.

ANN. 1535.

ANN. 1553.

classe victus, fugatúsque, Insulam arcémque deseruit: neque vlciscendæ cladis acceptæ alia postea occasio sese obtulit quàm celebri illa apud Naupactum nauali in pugnâ, quâ Turcarum maritimæ vires à Ioanne Austriaco in totum penè deletæ sunt. Verum de ea quia res cum Venetis agebatur, suo loco memorabimus. Interim Hollandi Zelandíque Hispanicum nomen naualibus victoriis terebant, Tunetúmq; Regnum cum Guletæ arce redierat ad barbaros, Turcicis armis subactum, & nisi Portugallia, per dolos & fraudes Philippo, cum Tingitanâ Africæ prouincia, totóque penè Oriente obuenisset, existimabatur Hispania Belgicis armis impar, toties fugata, toties victa, quoties pugnandi audacia fuerat. Sed decessu Sebastiani, atque Henrici, mox Antonij fugà, qui Portugalliæ Reges erant, Philippi adaucto Imperio, Gallis nostris, Philippo Strozzio Duce, nauali prælio ante Insulam

ANN. 1582. S. Michaëlis suorum proditione, dum Antonio Lusitaniæ Regi pugnant, ab Aluaresio Bassano S. Crucis Marchione profligatis, omnibúsque Tercerarum Insulis ferre iugum coactis, pace partâ, solis Belgis reluctantibus à Pyrenæis montibus ad vtrumque mare, à Liguriâ vltra Tyrrhenum Siculúmque fretum, per Africæ Indiæque littora, & Americæ continentem, ingentem quietámque dominationem Philippus II. filio Philippo III. reliquit: qui Belgas Terenate & Tydorà, Molucarum Insulis, Petro Acunà

ANN. 1608. classis Hispanicæ Præfecto, repulit, victísque infra Guletam Turcicis piratis, eorúmque XXXIII. nauibus concrematis, ne quid imperio suo noceret, etiam cum Belgis Batauísque in X. annos fœdus percussit. Hinc in Africam transportatum bellum, S. Ger-

* *Arrache.* mano classe concreditâ, cuius virtute & vigilantiâ * Arraca,

ANN. 1610. Fessæ vrbs celeberrima, imperio Hispanico addita, arcíque eius vrbis Mariæ nomen inditum, eo quòd, die Præsentationis D. Ma-

* *D'Arrigon.* riæ expugnata sit. Parte ex aliâ Octauius * Arrigonius, Sicula-

ANN. 1613. rum triremium præfectus, cum VIII. triremibus è Palermitano portu ad Chium Insulam delatus, X. Turcarum triremes oppressit, clasśisque ducem Sinan in vincula congessit. Dux quoque

ANN. 1619. Ossunæ, Neapolitani Regni Pro-Rex, Cairæ Bassam in Tenedi portu dolo cepit, præfecto classis vestem Turcicam induto, circáque malum Turcicis insignibus volitantibus. Iam in Africâ Mamora arx ad ostium fluminis eiusdem nominis, qui Subu ab antiquis vocabatur, surrexerat, à Ludouico Fagiardo Hispaniæ Regis iussu ædificata, ann. MDCXIV. Hæc Mauris, Batauísque, &

ANN. 1621. Fessensibus grauis erat, magnúmque nauigationis impedimentum, quapropter à Fessæ & Marocci Rege terrâ obsessa est, à Mauris verò & Batauis sociatis, mari. Obsidioni leuandæ Alphonsus Contrera ex Hispaniâ missus, quod & ipse pluribus ho-

* *De Toledo.* stium cæsis effecit. Eodem anno Fridericus * Toletanus Præfe-

ctus

ctus classis & oræ Hispanicæ, è XXIX. Hollandicis nauibus in ipso freto Herculeo III. expugnauit, quartam submersit. Idem cum nauigiis XXXIX. alterâ classe Lusitanorum, XXXVI. nauium, duce Manuele Meneseso, additâ, S. Saluatoris portum, vrbem, atque arcem in Brasiliâ Batauis validè resistentibus, vi cepit, Batauorum classe fractâ, & superstitibus ex pacto in patriam remissis. ANN. 1625.

CAPVT VIGESIMVMPRIMVM.

Imperium Lusitanorum maritimum, priusquam Regibus Castellæ subiicerentur.

IDCIRCO Lusitanos ab aliis Hispaniarum populis seiunxi, quòd isti separatim virtute natiuâ & armis, duas Orbis partes penè domuerint, Asiámque simul & Africam vnum victoriarum suarum limitem posuerint. Natio Castellanis inimica, & alieni impatiens Imperij, se contenta, qui resisteret non inuenit, non mare, non deserta, non homines. Ab antiquissimo Rege Luso, qui tertius post Atlantem in Hispaniis regnasse dicitur, nomen sortita est. Portugalliæ appellatio, à Portu vrbe, & Gallo castello, longè ante appulsum Saracenorum in Hispaniis à piratis Gallis condito. Sed neque piratæ nostri maritimam tantùm Portugalliæ hodiernæ oram tenuerunt, verùm & illam antiquam totam, in quâ Celtæ, & Callaici, siue Gallici, qui postea Brecarij appellati sunt. Vnde non mirum tantam genti virtutem, tantos animos superesse, quæ Gallos nostros, sub quibus Roma, Græciáque, Asia atque Africa quondam vapulauerunt, parentes suos atque authores habet. Si propiora sequimur, primus Portugalliæ Comes fuit Henricus Lotharingus, & ipse Gallici sanguinis & ditionis, qui Saracenorum in Hispaniis debellator atq; triumphator, ab Alphonso Castellæ Rege III. filiam eius Teresam in vxorem, Comitatum verò Portugalliæ in dotem accepit: è quo matrimonio Alphonsus Henricus, par animo, imò maior patre, dedignatus Comitis titulum, & Comitatus limites, in Saracenos promouit exercitum, fugatísque hostibus, & multâ terrarũ parte illis ereptâ, Portugalliæ Rex appellari meruit, maximorum parens Regum. Hic multis vrbibus maritimis, Mauris ereptis, Vlyssiponam (quæ hodie Lisbona Metropolis Portugalliæ est) cepit. Galli, Angli, Flandri, qui pietate impulsi, victoris signis militauerant, suis coloniis Almadam, Villamuerdam, Arrudam, Zambuiam, Castagreram, Lurinham, Villamfrancam, aliásq; vrbes oppidáque

Ex Osorio in hist. Portugalliæ. Turqueto in hist. Hispaniæ E nauigat. Vasquesi à Gamâ, Cadamusti, Aluaresi, Josephi Indi, Lud. Romani Patritij, Pauli Veneti, Castagnedes in hist. Portugalliæ. Item è litteris Ferdinandi Cortesij, & Petri Martyris, lib. de Insul. nuper inuentis.

ANN. 1090.

ANN. 1147.

pidáque bellis deserta, impleuerunt. Alphonsi hæres Sanchus, siue Sanxius, exemplo patris Gallos Anglósque in Syriam nauigantes Lisbonæ in portum ventis reiectos hospitaliter excepit: quorum auxiliis, simul & Philippi Flandriæ Comitis profratris
* Sylues. xxix. nauium classe vsus, * Syluam expugnauit. Hinc ædificandis, restaurandísque vrbibus studio belli conuerso, Valenciam à Minio, Turres-nouas, Montem-maiorem Nouum, Batellas, Penamasorem, Sortellam, Penellam, Figueiram, Couillanam, Folcacinum, Montemorum, aliáque oppida vel fundauit, vel ornauit, vel nouis coloniis auxit: vnde illi Ædificatoris cognomen. Post id temporis quies penè Regibus Portugalliæ fuit, nisi quòd leuia bella interruperunt pacem cum ceteris Christianis Principibus
ANN. 1419. iuratam. Atrociora in Mauros fuerunt. Septa, vrbs Mauritaniæ, siue Barbariæ, illis erepta. Inde ab Henrico Infante, Ioannis I.
ANN. 1420. qui septam expugnauit, Portugalliæ Regis filio, Madera Insula detecta. Dicta Madera, quasi materia, quòd ibi ingens materia lignorum sit, plena syluis & lucis Insula, multísque cannis saccari. Tum primùm circumnauigari incepta Africa, quà Atlantico Oceano pulsatur, Oriénsque petitus. Nam postquam ab Alphonso Ioannis II. Portugalliæ Regis patre, Tingis & Arzilla vrbes Mauritaniæ, Saracenis ereptæ fuerunt, littus Africæ Æthiopiam vsque sub Lusitanorum armis, veluti sub grandine & procellâ, cum vicinis Insulis vapulauit. Hinc Ioanne II. imperante, Æthiopia ipsa patefacta, etiam quâ parte ab antiquis Cosmographis inaccessa putabatur. Tunc Antarctici, siue Australis Poli sidera nostri cæli hominibus conspecta, extremóque Africæ promontorio, quod vltra Tropicum Capricorni altè in mare Atlanticum protenditur, à crebris vorticibus, & tempestatibus, Tempestuosi nomen factum, quod postea, quia aditus in Indiam Orientalem eo transmisso patere existimabatur, ab ipso Ioanne II. Rege, Caput Bonæ Spei appellatum est, qui Manicongi & Guineæ dominus voluit nuncupari. Hic, paulò ante obitum, Emanuele, qui postea illi successit, in filium & hæredem adoptato, Sphæram tradidit, quasi eum in possessionem Orbis mitteret,
ANN. 1497. fausto sane præsagio, nam Emanuele illo regnante, non modò totus Oriens atque Indiæ, quà mare tangunt, cognitæ, sed & occupatæ, domitæque, placuítque indè stemmatibus Portugalliæ, in eius facti memoriam, Sphæram superponere. Primus itaque Lusitanorum, auspiciis dicti Emanuelis, Vasquesius à Gamâ, Insulâ, quæ ante continentem Æthiopiæ est, S. Iacobi nomine conspectâ, ægrè inter tempestates sæuámque hiemem, Bonæ Spei Caput prænauigauit, regionem vicinam, quæ Orientem spectat, S. Raphaëlis nuncupauit, bono ibi nuncio accepto, patere ab eo loco facile in Indiam iter, vndè exiguo pretio aromata petebantur,

tebantur, ob id flumen quod per eam terram discurrens in Oceanum labitur, Bonorum Signorum vocauit, ínque eius ripâ, crucem lapideam erexit, quæ insculpta Portugalliæ Regis stemmata habebat. Mirandum illud, apud incolas sepositarum ab Orbe nostro Regionum, acum maritimam multis antequam ad nos perueniret sæculis in vsu fuisse: typographiam quoque, & fabricam æneorum tormentorum, quibus ferreis globis, per sulphureum puluerem ad ruinas vrbium & hominum mortes explausis; nihil non patet. Iam Gama prouectus portu, Mozambicam habebat in conspectu, quæ Ptolomæi Ægesimba putatur, cuius portio est Cephala, auri ferax, tactóque littore, Mombazam, Melindæque oras salutauerat, cùm Calecutij montes apparuére, regnúmq; illud aromatibus fertile, quod tantis periculis petebatur. Hîc occasio belli, Lusitanorum resignandi libido, qui cùm viribus impares essent, eodem Gamâ duce patriam petierunt. Dum redeunt, à Persico Arabicóque sinubus, solo metu reiecti, Magadaxo vrbe, cum Saracenica classe, quæ in portu erat, incendio corruptà, ne occasionem nauigandi dimitterent, Zamzibare Insulâ, Melindà, Quiloâ, Mozambicâ, à puppi relictis, iterum promontorium Bonæ Spei metati, per iter olim Cadamusto notum, remeauerunt in patriam. Hic Aloisius Cadamustus, Maderà, Canariis, Argináque Insulis, Senegæ regno; Capite viridi, Gambrâ, Insulis item Boni Visus, S. Iacobi, Duarum Palmarum, Andreæ, mox Capite Rubro dimensis, ann. Sal. 1455. apud Vlyssiponam consederat, nominibus plerisque Insulis locísque pro arbitrio inditis, quæ nomina, sitúsque continentis, Insularúmque sibi cognitarum, cùm Petro Sinziæ, vel, vt aliis placet, Sintrio, tradidisset, vltráque penetrandi animos addidisset, Sintrius ab Henrico Portugalliæ Infante, Ioannis filio, celocibus duabus acceptis, capite Sagres superato, vsque ad flumen Palmarum prouectus est. Huic dictus Gama successit: Gamæ, Petrus Aluaresius, Capral cognomine. Huic XIII. naues datæ, quibus Calecutium peteret. In Brasiliam deiectus, remenso itinere, per tot æquoris spatia, Quiloæ in littore classem explicauit, inde Calecutium fauentibus ventis tenuit, vbi fœlicibus aliquot prœliis cum barbarâ gente mari commissis, fœderéque cum Cochimi & Cananoris Regibus percusso, natiuo in littore naues reduxit. Viuebat adhuc Gama, qui, vel vt nouas terras quæreret, vel nuper visas ditioni Lusitanicæ adiungeret, par omninò putabatur; naues quas in Orientem duceret X. attributæ, V. Vincentio Sodræ, totidem Stephano Gamæ fratri. Antecesserat classem Ioannes Nouius, qui præceps in Insulam nouam vento impulsus, paulò supra Mozambicæ continentem, eam Conceptionis appellauit: inde inceptam nauigationem sequutus, aliam S. Helenam dixit: nescio an

ANN. 1499.

ANN. 1493.

ANN. 1500.

ANN. 1502.

Qqq maiore

maiore profectu, quàm Gaspar *Curiæregalis, qui tentatâ per Septentrionem in Orientem viâ, hoc solo beatus & immortalis creditus est, quòd Septentrionalis Americæ partem de suo nomine vocauerit, hic naufragus, ille egens. Interim Gama Mozambicæ in portu, materiâ nauibus suis è Lusitaniâ aduectâ, nouum genus nauigij concinnabat, Carauellæ illi nomen est, corbem non habet, non antennas per summitatem mali adactas, sed supra malum alligatas, vela illi triangularia, tigna lateribus imminent malorum loco, quæ nunc hac, nunc illac modò subtrahuntur, modò figuntur, veláque momentanea & nauigationi congrua sustinent, ideóque eiusmodi nauium species circumagi, & quaquauersùm moueri impellíque facilis. Hæc carauella classi coniuncta Quiloam contigit, vbi tributo Regi eius regionis, cui nomen Habraam, imperato, Calecutij Regi bello indicto, Cranganoris incolis in tutelam Lusitaniæ Regis acceptis, renouato cum Cochimi & Canoris Regibus fœdere, nauigiis aromatibus plenis, in patriam vela vertit, quo tēpore in Regnum Manicongi, quod anno MCCCCLXXXIV. à Iacobo Canuso detectum fuerat, nouæ Coloniæ è Lusitaniâ mittebantur. Interim Calecutij Rex per Lusitanorum absentiam Trinumparam Cochimi Regem, bello victum, Regno exuit, displicuit Francisco Albuquerco, alterius classis Lusitanorum Præfecto, socij Regis calamitas, omni igitur morâ omissâ, vt in Indiam venit, Eduardo Pacheco, iusso classi præsidere, ipse cum militibus aliquot in continentem ingressus est. Calecutiani terrâ marique victi, Cochimi Regnum deserunt. Rex Regno restitutus, Albuquerco licentiam fecit arcis construendæ, quâ hostium impetus arceret. Eius fundamenta statim iacta, confectúmque opus incredibili celeritate. At parte ex aliâ Antonius Saldagnus, qui statim post Albuquerçum è Lusitaniâ discedens vento se atque æquori dederat, in Zacoterâ Insulâ, quæ in ostio Arabici sinus est, quam aliqui Ptolomæi Dioscuriadam volunt esse, hyeme transactâ, piraticam exercuit. Zanzibarem Insulam vastauit, illius Regi annuum tributum imposuit. Classe Regis Mombazæ in ipso portu debellatâ, proximam vrbem, Brauam nomine, Lusitaniæ Regi subiecit. Hæc ille, dum Calecutij Rex Cochimi Regnum nouis viribus adoritur: hinc alto mari magnâ classe, illinc cimbis, peditatu equitatúque, dum æstus exiguum fluuium relinquebat, qui vtrumque regnum diuidit. Præter actuarias naues phaseli LXXVI. cathenis ferreis connexi vnâ remis agebantur, quibus circuire Pacheci carauellam imperatum erat. Sed Pachecus huic artificio simile artificium opposuerat, cimbis carauellæ alligatis, quibus latitudinem Cambalamici sinus occupabat, ne circuiri posset. Vt prælium commissum, ferreis tormentorum globis præcurso

*Cortereal.

ANN. 1503.

præcursoriæ cimbæ disruptis retinaculis separatæ & quassatæ sunt. Recruduit bellum aduentu sequentium triremium, quæ virtute tandem Pacheci in fugam actæ, cùm ne vnum quidem militem Lusitani inter pugnandum amisissent. Hoc, si supremi Numinis arbitrium tollas, sicut & ceteræ Lusitanorum victoriæ, fabulis proximum, imò vltra fabulas est. Vna nauis in centum & plures hostium naues, Lusitanus vnus in Calecutianos centum insurgunt, durat nauis, viuit Lusitanus, cetera pereunt. Ego vel fœminis imbecilliores Indos puto, vel Lusitanicæ historiæ scriptores mendacissimos. Quidquid sit, vigilantiâ Pacheci, solertiáq; mira existimanda est, siue validos hostes, siue inualidos habuerit, illi enim præter sinum Cambalamicum, sinus alter Palurcianus, vadúmque Palignaranum, vnicâ carauellâ, paucis cimbis, militibus LX. tutanda erant. Nouerat ille maris ingenium, cùm enim vadum Oceano recedente pateret, Palurci alueum nauibus adire impossibile erat, demisso fluctu: sic Palurcianum fretum insurgente mare naui suâ tutabatur, & rursum vbi æstus cessauerat, milite in fluuiatilia nauigia transmisso, Palignaræ vadum. Addidit huic notioni geminum stratagema: fixis in luto vadi palis acuminatis, quibus homines atque equi hostium vulnerarentur: naui verò suâ, aliísque minoribus nauigiis, transtris, veluti fossâ, & vallo, ante Palurci fretum munitis. In quadranguli formam altissimas & crassas trabes anchoris retentas, vt fluctibus resisterēt, statuerat; intra, tuta classis per certum limitem spatiabatur, ne telis hostium peti, vel quominùs pugnare cogeretur, nauium & hominum numero longè inferior. Nouum genus solertiæ & hostis ipse inuenerat, turribus super phaselos duos exarmatos contabulatis, trabibus inter se compactis, & multo lapide vestitis, vndè in hostium classem tela securè vibraret. X. huius generis turres fuêre. Huic malo remedium istud Pachecus opposuit, truncos arborum super nauium tabulata defixit, in quorum summitate aceres erant, æquali cum Calecutianorum turribus altitudine, vnde Lusitanis in hostium naues prospectus esset, & iis qui in turribus erant resistendi facilitas. Vt tubæ cecinêre, primum ingruentium impetum oppositi mali, anchorísque fundo infixi tardauêre, turres bombardarum fulmine attritæ, mox cooriente vento, cum totâ classe disiectæ, coactæque retrocedere. Quibus verò per vadosum flumen in Cochimum irrumpere audacia fuit, ij latentibus in luto præacutis palis, vel sagittis à littore decussis vulnerati, morte victoriam ancipitem emere recusauerunt. Istis Cochimi salus, Pacheci gloria firmata est, qui patriæ suæ paucos post menses redditus, Præfecturam vrbis S. Georgij, quæ in Æthiopiâ est, pro munere ab Emanuele accepit, cuius reditu cum vxore & liberis viueret, egens auri, famæ & tot victoriarum honoribus, di-

ues. In eius locum suffectus Louanius Soaresius, Cranganorem vrbem incendio absumpsit; quo anno ampliatâ per Indias dominatione, Franciscus * Almeis, Orientis Pro-Rex I. ab Emanuele creatus, acceptâ classe in Indiam transiuit, cum imperio in omnes Lusitanos. Hic medio in itinere, Quiloæ in portu explicatis nauibus, victóque huius regionis Rege, alium, Mahumetem nomine, in Regium fastigium erexit, feudatarium Lusitanici Imperij. Neque minori audaciâ Mombaza, è quâ nomen Regno, diruta. Melinda, inde Anchediua petita, vbi arce constructa, stabilitóque inibi præsidio, arcem aliam S. Angeli nomine, in Cananoris Regno erexit, quibus incolentium perfida leuitas arceretur. Postremò ictâ cum Narsingæ Rege societate, in Cochimi Regem, Trimumparâ Regnum abdicante, Nambeadaram coronauit. Missæ inde nouis terris detegendis naues VIII. quibus Madagascar Insula primùm cognita est, quæ hodie S. Laurentij appellatur, quòd die sacro huic Diuo visa sit. Missa & altera classis ab eodem Almeide, filio eius Laurentio duce, quâ in Maldiuas Insulas itum est. Eadem vehementi vento pulsata, Insulam Zeilan appulit, quam Ptolomæi Cori putant multi, quæ antiquum nomen habuit à vicino Cori promontorio, cui opposita est. Hoc promontorium etiam hodie corruptam appellationem seruat, vocatúrque Comori. Portum in quem primum Lusitani sese intulerunt incolæ Cabalicam nuncupant, vbi hodie etiam Emanuelis Regis stemmata in columnâ marmoreâ videntur, quam Laurentius, Francisci Almeidis Indiarum Pro-Regis filius, erexerat, Insulanis, in fidem acceptis, & tributo eius Regi imposito. Non otio, non molliciei inter hæc pater Almeis vacabat, sed gloriæ pariter prædæque studens, Calecutianos maritimo prœlio fractos, compescuit: diuisâ deinde in duas partes victrici classe, partem Emanueli Pazagno, partem filio tradidit. Illa, vt Cochimi naues ad negotiationem velificantes vsque ad promontorium Cori comitaretur, seruarétque à piratis: hæc, quâ mare purgaretur, portúsq; & Insulæ in tutò essent. Lex apud nouos Indiarum incolas fuit, vt quicunque sine literis, quas custodiæ vocant, à præfecto aliquo Lusitano, vel classis, vel arcis, prouenientibus, nauigaret, is hostis loco putaretur, libertatémque simul & merces nauésque amitteret. Hæc maximam non modò authoritatem, sed & opulentiam Lusitanis fecit, cùm nullus eorum iniussu mare tentare commercij causâ auderet. Hinc sine fraude portoria exacta, opésque & vires Indorum exiguo tempore cognitæ. Istud quoque Lusitanicæ dominationi multùm fauebat, quòd nouæ classes subsidiariæ quotannis ab Emanuele in Africam, & Asiam mittebantur. Hoc anno, qui Salutis fuit MDVIII. XV. naues Tristano * Cugneo attributæ, iis Melindæ Regi fœderato in rebelles opem

* Almeide.

ANN. 1505.

ANN. 1506.

* De Cugne.

opem tulit, Hoiam, Brauámque vrbes incendio absumpsit, captáque arce Zacotoræ Insulæ, in eáque præsidio relicto, Almeidis classi classem coniunxit. Simul in hostes ire, Calecutianas Arabicásque naues ante Pananam vrbem Calecutianorum persequi, profundo mergere, ingredi nudatis ensibus, quibus, qui resisteret, cæderetur iussit: Campsonis Ægypti Sultani classem, non longè à *Chaulo, vrbe Cambaiæ vicina, harpagonibus admotis retinere, lacerare, populari, obstantia quæque propellere, vbíque victores, nisi quòd, à Cambaiæ Ægyptique nauibus, Laurentius Almeis, Pro-Regis filius, circumuentus, in lacerâ naui & aquas vndique accipiente, dum pugnat, hortatúrque suos, animoso pectore sagitta traiecto, occubuit. Erat tum in India cum classe Alphonsus Albuquercus: is, Ormum Insulam sinus Persici, Emanueli subdere tentauit, expugnatæ vrbes Curiate, Mascate, Soar, & Orfazamum, quæ in extremo Arabiæ sitæ, Ormus Regi parebant: mox in ipso Insulæ portu nauali prælio victor, militem in littore constituit: iámque exitium vrbi admotis machinis minabatur, cùm ad arcem construendam Lusitanis iuxta mare loco concesso, cuncta quieti restituta sunt. Huic Insulæ tunc imperabat Zerfadinus II. qui vt tempestatem imminentem arceret, tributum annuum Emanueli, impensas belli Albuquerco promisit. Imminebat extremum imperij momentum Almeidi, cui vlciscendæ filij necis animus erat, priusquam suos in Lusitaniâ Penates, si modò id Deo placeret, reuiseret. Ægyptij, Calecutiani, Cambaij, aliíque Lusitanorum hostes, quorum nuper armis Laurentius Almeis ceciderat, circa Diu vrbis portum nauigabant, in eos XIX. nauibus Pro-Rex inuectus, per strages & sanguinem grassatus, omnes vrbes oppidáq; maritima, inter Diu & Cochimum posita, cum dominis eorum, parere, & tributum pendere coëgit. Postpaulò imperij tempore peracto, ægrè licet, moderandas tamen Indias, secundum rescriptum Regis, successori Albuquerco tradidit: sed dum redit, patriámque relicto Bonæ Spei promontorio, spe deuorat, qui toties armatos trucidauerat, barbaro in littore à nudis hominibus cum sociis trucidatus est. Prima noui Pro-Regis rudimenta, bellum fuit contra Goam, quod nomen vrbis pariter atque Insulæ; huic Zabaimus imperabat, exactionibus variis incolis ingratus, quæ causa fuit voluntariæ deditionis, tertiam tributi remittente Albuquerco. Aberat tum Insulâ Zabaimus, qui accepto nuncio defectionis Insularium, militibus celeriter nauibus impositis, traducto in terram exercitu, post aliquam contentionem, vrbe Insuláque potitur; nec Albuquercus sine hostium sanguine, quæ nuper occupauerat, amisit, maritimo prælio victor, supplimento in classem à Lusitaniâ accepto, per medios hostes in Insulam vrbémque sibi suísque viam ense

* De Chaul.

ANN. 1510.

fecit, pulsi inde Saraceni, miléſque cuſtodiendæ arci impoſitus, & quo ſecurius imperium eſſet, Luſitanos cum Inſulanorum filiabus matrimonio coniunxit, hos muneribus, illos officiis, dignitatibúſq; ornabat, milites ſuos filios, eorum coniuges nurus vocabat. His ſtabilitis, contra Malacam XXIII. nauium claſſe nauigabat, cùm medio in mari nauigium ingens apparuit, conſerto prælio, victor Luſitanus in hoſtilem nauem ſaltum fecerat; cùm ſubitus ignis per tranſtra tabulatáque ingenti volumine erumpẽs, vltra progredi prohibuit, claſſémque amicam cum metu & ſtupore repetere. Irriſus poſtea refugientium timor, cùm cognitum eſſet, artificioſam flammam innocuè micare, lucere non vrere, eámque cum lubet extingui. Continuatâ nauigatione, claſſis inde in Malacano portu conſedit, obſeſſámque vrbem, admoto milite vi cepit, reſiſtentes è tectis, ſuppoſito igne concremauit, perturbatum Regem fugere coëgit, tanta præda fuit, vt CCM. numûm pro quintâ parte Regi Portugalliæ ceſſerint, arx continendis in obſequio oppidanis, è ſepulchris Regum Malacanorum euulſis lapidibus, erecta. Ad alia quoque Albuquercus animum intenderat., variis claſſibus ad nouas terras Inſuláſq; ire iuſſis. Vna Antonio * Abreio commiſſa, ex * Amboinâ, Molucarum vicinâ, Gariophilum; è * Bandanâ Myriſticam nucem, quam Muſcatam appellamus, ingentibus aceruis collegit, aduexítque Malacam. Noua ſeditio in Goam Albuquercum reuocauit, quâ ſedatâ, auditíſque Perſarum Æthiopúmque Regum legatis, arce Calecutiæ Regi imperatâ, inſtaurat áque à Luſitanis, in ſinum Arabicum prouectus, Andradum Amiralium in ſinu Malacano reliquit, cui cum Iauæ Maioris Principe in mari cùm res fuiſſet, eius claſſe incensâ, diſpersáque, victor Malacam peruenit. Aden vrbs, è quâ nomen Prouinciæ, à ſinu Perſico in Arabicum intrantibus littore dextro ſedet, ab huius obſidione reiectus Albuquercus, arce in Calecutiano portu ædificatâ, * Lingæ Rege claſſe profligato, Ormus Inſulâ, vrbéque turribus & propugnaculis, quò tutò ſinus Perſicus Luſitanis nauigaretur, firmatâ, Imperium Indicum ſub auſpiciis Emanuelis, Louanio Suareſio tradens, ſimul & vitam animámque cœlo tradidit. Tradit * Blancius, Albuquercum aliquando deſtinaſſe Mecam euertere, cineréſque Mahometi ibi ſeruatos diſpergere, vt ceſſaret adoratio Deo ingrata, ſed Turcas cadauer Pſeudo-prophetæ, ne in Chriſtianorum poteſtatem veniret, Medinam tranſportaſſe. Addit, eundem in animo habuiſſe, opem promittentibus Abyſſenis, Nilum fluuium in Arabicum ſinum cauato alueo deriuare, vt negociationem Indicam, ſimul & fertilitatem Ægyptiis auferret. Suareſio Pro-Rege proclamato, ad eum illicò legatos Adeni mittunt, mandata ſe facturos pollicentes, quorum deditione aſpernatâ, ne miles otio torpeſceret,

Zeilan

Marginalia: ANN. 1611. (beside "cabat. His ſtabilitis"); * Abrei. * Amboin. * Bandan.; * Linguæ.; * Le Blanc en ſes Voyages.; ANN. 1616. (beside "ad eum illicò legatos")

Zeilan maritimam Æthiopiæ vrbem diripiendam concessit, donec in classem Ægyptiaci Sultani, quam in Arabico sinu esse referebant præcursores, inueheretur. Tardè, imò serò Suaresium pœnituit, Adenorum deditionem voluntariam cótempsisse, cùm neque hostilis classis appareret, nec Adenis permittendi se Pro-Regi amplius voluntas esset. Sic primâ rei benè gerendæ occasione omissâ, successit & ad aliud malum: victo quippe terrestri prælio Campsone Ægypti Sultano, à Selimo Turcarum Imp. littora Syriæ Ægyptique per victorem statim præsidiis arcibúsq; constitutis, diligentiore quàm ante custodià seruata sunt. Circiter hoc tempus, Andradus Tamantabuam Insulam Sinarum Imperio vicinam appulit, inde Tamam, mox ipsum continentem, in quo cùm amicè per aliquos menses degisset, auctà per licentiam audaciâ, cuncta diripere fas duxit, inde tandem multis suorum bello amissis, fugatus est. Omnia in Indiis vacillabant, nouæq; arces in Zeilanâ Insulâ, & Culami Regno, aliisque regionibus absolutæ, totum timorem incolis, dubiæ adhuc fidei, non fecerant, impárque tantæ dominationi conseruandæ Suaresius putabatur. In Indiam itaque Iacobus Lopezus profectus, postquam à reuocato suscepit imperium, aliquot populis tumultuantibus tranquillitati redditis, per Antonium Corream Legatum * Bintami Regem prælio victum, Padáque vrbe captà, accipere conditiones pacis adegit: * Mochrim * Barahemæ Insulæ (quæ priscorum Icaria existimatur, exiguo fluctu ab Arabia abscissa) Regem, regno exuit. Hæc ille per se suósque Duces: qui verò Lopezo successit Eduardus * Meneseus, per Georgium Albuquercum, Regem * Pacemi Regno restituit, eà conditione, vt & annuum tributum penderet, & arcem suo in littore à Lusitanis excitari pateretur. Primo istius Indici Imperij anno Emanuel fatis concessit, omnium Hispaniæ Regum haud dubiè maior, neque enim modò vtriusque Indiæ, quæ citra vltráque Gangem est, littora præsidiis, classibúsque firmauit, sed & Persicum, Arabicúmque sinus, totúmque pelagus Æthiopicum, Atlanticúmque classibus tenuit, & quod, contra Naturæ Gentiúmque ius creditur, nulli, nisi sociis, aut subditis nauigatione concessâ. Negociatoribus Venetis, quibus cum Persis, Arabibus, atque Indis amicitia erat, ab ann. Salutis MCCLXIX. toto mari exclusis, & Syriæ, Ægyptíq; littoribus contentos esse iussis. Barbariâ præterea magnâ ex parte occupatâ, * Safino, Azamore, Titâ, vrbibus captis, Marocci & Fessæ Regibus sæpius profligatis, maritimis Africæ populis iugum, vel tributum ferre coactis. Pluribus denique Insulis Regno Lusitanico adiunctis. Sceptra suscepit eius filius Ioannes III. quo tempore sub Eduardo Meneseo Indiarum Pro-Rege Ludouicus Meneseus Amiralius Ormus incolas in fide retinuit: Garsias verò Henriquezus

[Margin notes: ANN. 1518. * Bintam. * Moci. * Barahem. ANN. 1521. * De Meneses. * De Pacem. * Safin.]

ANN. 1522. Henriquezus Bandanæ Insulas tres, Bandanam, Miram, & Gunuapem acceptis à Pro-Rege nauibus circuiuit, Molucásque iis proximas adiuit, ínque earum vnâ, cui Tidoræ nomen est, reliquias Magellanicæ classis oppressit, trucidatis, vel captiuitati datis omnibus Castellanis. Imposita Ternatanis arx, cautúmque, ne aliis quàm Lusitanis aromata venderentur, quibus aceruatìm recipiendis, seruandísque domus erecta, quæ Factoria, dicta est. Hoc ipso anno Pro-Rex, à Portugalliæ Rege Hectorem Sylueirium
ANN. 1523. Amiralium Indiarum institutum, Goæ in portu gratâter excepit. Motæ hinc in Malacam naues, quibus ab obsidione vrbis Laquexímenes, Bintami Regis Amiralius, arceretur, quod cùm feliciter cessisset, orâ Bintamica ab Alphonso* Susæo lustratá, *Pami, Patanæ & Iauæ nauigiis captis, pluribus in vincula coniectis, aliis cęsis. Insulæ Machian & Batochin ad dominium Tidoræ, quæ vna Molucarum est, pertinentes, direptæ. Audita Cambocanoræ Insulæ Principis legatio, qui societate cum Lusitanis initâ, Antonio Brittioni, cui cum Tidoræ Rege bellum erat, XII. homines misit, quos ipse *Ourans Soangues*, appellabat, quasi Anthropodæmonas: quòd pręstigiis quoties volebant inuisibiles essent. Risit Brittio ineptas, vt putabat, suppetias, cùm ij in Insulam Tidoram missi, plurimis trucidatis, exempta corporibus capita ante Brittionis pedes proiecerunt. Nec Brittio credebat alienæ fidei, cuius experimentum fecit, vno ex iis XII. columnæ alligato, manicísque & compedibus ferreis vincto, custodiâ additâ. Mane intacta vincula, circáq; columnam, sine captiuo, fluitantia reperta sunt. Hoc seu verum, seu falsum fuerit, certum est, eorum deinceps ope Brittionem vti noluisse, ne Tidorenses crederent, Lusitanos victoriam non armis sed magicis artibus quærere. Noua
ANN. 1524. deinde excogitata apud Lusitanos in Indiâ regnandi ratio. Vasquesius Gama, cui primùm tota Africa Asiæque pars per Atlanticum, Æthiopicúmque pelagus, classe metatæ olim fuerant, ipse confectus senio regendas Indias accepit, & quia breui moriturus putabatur, aliis litteris Henricus Meneseus Pro-Rex scribebatur, si ante tempus imperij triennalis Gama decessisset. Tertiis litteris Meneseo Mascaregnus, quartis, Lopezus à Sampaio successores nominabantur. Ne si prior abreptus fatis fuisset, Indicum Imperium sub nullo aut incerto Pro-Rege vacillaret. Quod prudenter excogitatum fuisse exitus comprobauit. Neque enim in magistratu Gama diu durauit, sed victis maritimo prælio Calecutianis, intra paucos menses in Goâ ciuitate decedens, nomine Principis Henrico Meneseo administrationem Indiarum transmisit. Litteræ, quibus iste Pro-Rex scribebatur, sigillo Regio ob-
ANN. 1525. signatæ, hoc foris habebant scriptum: ISTVD RESERATVR, VBI, QVOD DEVS AVORTAT, VASQVESIVS A GAMA PRO-REX ET

* De Souze.
* De Pam.

MAGNVS

MAGNVS INDIARVM AMIRALIVS VITAM FINIERIT. Vt in Templo Cochimi ab Auditore, conuocatis Lusitanorum Ducibus, literæ istæ oblatæ, vt repagulis diruptis apertæ, lectæque, Meneseus absens Indiarum Pro-Rex proclamatus est: cuius etiam vita breuis fuit, prosperis & aduersis mixta. Nam postquam dubio marte sæpius pugnasset, tandémque Caletianorum classem in Culetæ, ditissimo Calecutij Regni portu, profligasset, hostium nauibus potitus, Turcicâ classe in * Dabulis ora laceratâ, aliâ Maurorum, ante Saëlem Arabici sinus vrbem, captâ, victo nauali prælio Patanæ Principe, item & Laqueximene Bintami Regis Amiralio, cum nauibus auxiliariis * Draguini Regis, suis, qui in arce Calecutianâ acri obsidione premebantur, liberatis, è vulnere, quod in crure per iaculum acceperat, mortuus, & quia, Mascaregnus in superiori Indiæ parte tunc erat, Lopezum Sampaium successorem habuit. Is à Georgio Tellione ad fluminis Baccanoris ostium vocatus, quia per Malabaros, tignis medio in alueo ipsóque in mari suffixis, funibúsque in laqueorum modum, quibus nauigia implicarentur, extensis, toto littore arcebatur, primo impetu hostes fudit. At Mascaregnus in Indiâ Superiore substitutum se Meneseo intelligens, indignatúsque Lopezum sibi præpositum, dum tempestatem in Indiam Inferiorem nauigationi idoneam expectat, interim se Pro-Regem gerens, xix. nauium classe, in Bintamicâ orâ Laqueximenem Bintami Regis Amiralium, auxiliarémque Pami Regis classem debellauit, Bintamum vrbem vi captam incendit, Regíque mœrore consumpto alium substituit, eâ conditione, ne exercitum vllum terrestre aut maritimum iniussu Lusitanorum deinceps haberet, sed se, suáque totorum tutelæ committeret. Aperiebantur interim maria, & Mascaregnus in inferiorem Indiam classe prouectus, arbitros inter se & Lopezum dari petebat, qui iudicarent, vter eorum Pro-Rex esset; negabat Lopezus se vllum iudicium subiturum, donec amicorum consilio adductus, vt subiret quod æquum putabant, corruptis iudicibus in Pro-Regis dignitate eorum sententiâ confirmatus est, missúsque in Lusitaniam Mascaregnus. Alio quoq; dissidio res Lusitanica periclitabatur, vrbis Tidoræ excidium, nullâ causâ factum, reliquos Molucarum populos in odium Lusitanorum incitauerat, & classis Caroli V. Imp. Hispaniarúmq; Regis nuper huc appulsa, gratuito hospitio, ceterísque officiorum generibus à Tidorensibus excepta fuerat. Excitatus in portu murus, geminis propugnaculis seruatus, dispositâ longo ordine per hæc & illum tormenta bellica, si Lusitani aliquid molirentur, portui, nauibúsq; suis, præsidium. Hispani, Igniguezo duce, Molucas ad se pertinere contendebant: has à Magellano, auspiciis sui Regis primùm detectas, societatem & commercium cum In-

* Dabul.

* Draguin.

Mense Februar.

ANN. 1522.

ANN. 1527.

ſulanis initum, iudicium denique ſumptis arbitris pro ſe factum. Contra Henriquezus pro Luſitanis. Iniquam Caſtellanorum ſententiam à Luſitanis iudicibus abrogatam, decennio ante Magellanicam nauigationem Molucas ſuis peritas, nauità Antonio *Breuo, in cuius comitatu & ipſe Magellanus erat, nondum tranſfuga: miſſum iis detegendis Breuum Alphonſi Albuquerci Indiarum Pro-Regis iuſſu. Hæc illi pro ſe pacificè primò, mox iracundè, iſtis Ternatæ, illis Tidoræ & Giloli incolis fauentibus. Initium belli à Caſtellanis fuit, qui auctâ claſſe, ſociiſque adſcitis, Ternatanam arcem obſidione cinxerunt, primóque congreſſu, obſeſſis Luſitanis, nauem eripuerunt, Chriſtiano illi ſanguine Indis litatum fuiſſet, forſan vtriuſque gentis internecione, niſi Carolus V. Imp. aliis bellis occupatus, Molucarum Imperium neglexiſſet, & ius quod in iis Inſulis vendicabat, Ioanni III. Luſitaniæ Regi, acceptis, III.M.D. aureis, ceſſiſſet. Sic pacatis Molucis, Indiarum Pro-Rex Lopezus, Ioanni Dezæ aliquot nauibus traditis, eum Canonoris oram tutari iuſſit. Alterà verò claſſe Alphonſum Melionem Zundam Inſulam petere: dum nauigat, à Calecaræ principe, cuius in littore vniones legebantur, legationem accepit, quà tributum offerebat, ſi à Luſitanis contra Calecutianos iuuaretur. At Deza quidquid à Calecutio Cambaiam tranſmittebatur intercepiens, ingenti damno vtrumque populum afficiebat; cúmque Magaloris ad portum perueniſſet, vacuam ciuibus vrbem & deprædatam in flammas abire iuſſit: Cutialem, Calecutianorum Amiralium, maria infeſtantem, claſſe vicit, captiuúmque in Cananoris arcem deduxit. Parte aliâ Antonius Miranda in ſinum Arabicum prouectus, diuerſas Arabum claſſes, nunc in alto, nunc in littore conſtitutas, euertit. Ipſe Lopezus Maurorum CXXX. naues aromatibus onuſtas, verſùs Mecham nauigantes, Cananoræ incolis de littore pugnam ſpectantibus, fregit: Porcæ dominum, piratam toto æquore metuẽdum, expoſito in littore milite, oppido capto, fugauit. Nunquam maiora victori ſpolia obuenerunt, cùm caloni vel minimo, aurei mille ceſſerint. Ex eo portu nauibus eductis, clausiſque carinâ captiuis, inflatum prædà militem, in Haliſſam Cambaiæ Regis Amiralium, iuxta *Bombainam, C. aureis propoſitis illi, qui prior in hoſtium nauem ſaltum feciſſet, eadem proſperitate vela conuertit. Diſſipatis hoſtium nauibus, victricem claſſem Mirandæ tradidit. Huic ſtatim cum Malabaris in oſtio Chialæ pugna fuit, hoſtes conſumpti igne, ferro, fluctu. Aromatum acerui Chochimum traducti, ex occiſis præda. Tana vrbs capta, tributarius eius dominus factus, Haliſſaque iterum fugatus. Dum iſta in India geruntur, Nonius Cugneus Pro-Rex à Luſitaniæ Rege nominatus, itineri incepto omni ſtudio incumbebat, cum Simone

Cugneo

* De Brew.

ANN. 1528.

* Bombain.

Cugneo, fratre, Indiarum Amiralio designato, prætéritâque Melindæ orâ, à Mombazæ Rege hibernandi licentiam petebat, quâ recusatâ, inuito Rege in portum classem coëgit, vrbéque in prædam militi datâ, vere primo iterum se pelago commisit. Appulsus in Indiam, Pro-Réxque salutatus, vrbem arcémque Diu occupare constituit, paratâ itaque classe, vt in conspectu vrbis fuit, missus à Badutâ Cambaiæ Rege legatus, qui arcem Lusitanis tenendam concederet. Sita est ponè fluminis Indi in mare erumpentis ripam, in exiguâ Insulâ, Dizam Malabares vocant, Diu Indi; arce præpositus est Antonius Sylueireus. Ceterum Cambaiæ Rex à Turcis incitatus, qui eius vrbis arcísque potiundæ desiderio flagrabant, arcem, quam Lusitanis dederat, eripere tentauit, funesto omninò euentu, cùm Turcis auxiliariis, militibúsque suis confossus, totâ classe depressâ. Nec morâ portu illo totius Orientis celeberrimo nemine resistente, cum ipsâ vrbe Pro-Rex potitus, aliam Turcarum classem à Solimano Imperatore in Arabico sinu collectam, expectabat. Huic Solimanus Bassa Cairi gubernator præerat, qui per proditionem capto, & strangulato Adenorum Rege, cum aliquot Cambaiæ proceribus, eductâ in terram exercitus parte, interclusis aditibus, Diu arcem magno circuitu obsedit. Erat tunc in vrbe Goâ Pro-Rex, qui acceptis à Sylueirio litteris, quibus ad auxilium arcis vocabatur, cum iam Gratianum Norogneum successorem haberet, imperium Indiarum, curámque leuandæ obsidionis illi reliquit. Iuuit Lusitanorum res Solimani Bassæ in Adenorum Regem perfidia, iuuit eiusdem erga Calecutianorum & Cochimorum Reges insolens arrogantia, pacem isti dudum recusatam à Lusitanis petierunt, acceperúntque. Hinc auctæ vires, mixtísque classibus hilari cantu, tædísque accensis, tibiísque suauè modulantibus, quasi amicorum classis esset, per Turcarum naues iter in arcem vrbémque Diu, Lusitanicis, auxiliariísque nauibus factum. Non tentoria, non tormenta bellica, aliáque supellectilis & castrorum, quæ in terrâ erant, vel Solimanus, vel primores Cambaiæ, quæsiuêre: sed tumultuariè fugæ consulentes, vulneratos cum sanis trucidandos in littore reliquerunt. Cambaianis, post occisum Baduram, Mamudus imperabat, & iam in locum Norognei Ioannes* Castrensis suffectus, Indiam moderabatur, cum Cambaiani, Turcæq; eandem arcem oppugnare adorti sunt. Prorupit Castrensis in obstantes, terráque & mari profligatos, per omne ætatis genus æquâ crudelitate grassatus, vrbi munimenta adiecit, arcémque de nouo condi iussit, loco meliore, & è duratiore materiâ muris propugnaculísque constructis. Sic cuncta Lusitanis patebant, nec erat qui victoribus resisteret, cùm Sebastianus, qui Ioanni III. successerat, temeritate propriâ in Africâ cecidit, vel cecidisse vulgatum est,

[Margin: ANN. 1538.]

[Margin: * De Castr.]

ANN. 1583. est, cuius regnum, Henrico atque Antonio, exclusis, qui legitimi hæredes erant, Philippus II. Castellæ Rex occupauit, occupatumque transmisit ad posteros: donec è veterum Regum Lusitanorum familiâ resurgeret Comes Bragancius, qui vnanimi subditorum consensu electus in Regem, sub Ioannis IV. nomine, Lusitanis hodie, Brasiliæque, & Aзoribus Insulis fœliciter regnat: expectatúrque in dies, vt & ceteræ partes, quæ ad prædecessores eius pertinuerunt in Asiâ, atque Africâ, ad eundem redeant. Fuerunt autem olim in Africâ sub Lusitaniæ Regibus, Septa, Tingis, Mazagaon, Arguin castrum, xx. gr. ab Æquatore versùs Arctum, ab Olysipone CCCLI. leucis distans: vbi fretum, siue sinus Arguin vadosus, de nomine imminentis castri, quod ann. Sal. MCDXLI. condidit Souerius Mendezius. Horum etiam fuêre Insulæ CAPITIS VIRIDIS, ab Æquatore versùs polum nostrum XIV. gradibus seiunctæ: oppositus iis tractus, Capitania Capitis Viridis appellatur, in quo Marchionatus Serræ Leonæ, IX. gr. ab Æquatore. Celeberrima Insula S. Iacobi distat à continente LXXXVIII. M. vbi arx Lusitanorum. Ab eâ seposita est, VII. M. Insula *Fogo*, sub XIV. gr. versùs Austrum, cui montes Igniuomi. *Majo*, & ipsa Insula salinis commendatur, raro habitatore, sicut & Insulæ S. Vincentij, & S. Luciæ. Insula PRINCIPIS saccaro diues, XL. leucis à Gûineæ littore, II. gr. Ab Æquatore versùs Austrum. Insula Ferdinandi *Do Pao*, exiguo traiectu à continente disiuncta, longitudine, XVIII. mill. In continentis orâ vrbes, aut castella, Ocre, Arda, & Calabar portus, sub dispositione Præfecti Insulæ S. Thomæ, quæ sub Æquatore sita est, LX. leucis à continente, vbi oppidum *Pauoasa*, à Lusitanis excitatum. Hinc vndique mari clausa Annobon, ad Caput Bonæ Spei declinans, DII. leucis, I. gr. ab Æquatore versùs Austrum. Regnum Congi littus occupat, sub VI. gr. ab Æquatore, Angolæ verò sub IX. Vbi arces S. Pauli & Leonda. Insula S. Helenæ, ab Æquatore versùs Austrum, XVI. gr. CL. leucis à continenti remota, IV. M. ambitur: ad hanc, aquandi lignandíq; gratiâ, mercatores ex Indiâ venientes appellunt. In tractu Africæ post Caput Bonæ Spei, arx Sofala, à P. Nayà cõstructa ann. MDV. XX. gr. ab Æquatore ad Austrum. Huic Capitaneus à præfecto Mozambici imponitur, sicut & arci Tetes, in Regno Manamotapæ. Est autem Mozambicum sub gr. XV. Australis poli, supra, ad IX. gr. arx Quiloa, ann. MDC. reparata à Francisco Almeidâ, antea per Vasquetium Gamam constructa, Quiloæ Rege tributario facto. Insula Magadagascar, siue S. Laurentij à solido separata LXX. leucis, à XX. gr. ad Austrum, ad XII. extensa. Longa leucis CCLXXXVIII. lata XC. Melindæ castrum sub II. gr. & XXX. scrupulis, reliqui ad mare Rubrum Reguli, aut tributarij, aut amici Lusitanorum. In Asiâ & Indiâ Orientali eorundem fuêre arces, Diu,

Diu, xx. ſub grad. Auſtralis hemiſpherij, Damaon, Tarampor, Vaylite, Caſil, Bazain, Ormus Inſulâ, ambitu VII. M. vbi & arx ab Alphonſo Albuquerco condita, nunc Angli Batauíque occupant, Goa vrbs metropolis Indiæ, Pro-Regis ſedes, ad caput continentis Malabarum, Cananor arx, ſub XII. gr. Tum Onor, fertilis pipere & oryzâ: Barcelor, Mangalor, Calicut, Cranganor, Coulan, Cochin, ſub x. gr. ad extremum oræ Malabaricæ iuxta promontorium Comorin, VIII. gr. ab Æquatore. Tum Ceylan arx, vbi pars Occidentalis Indicæ oræ deſinit, eiuſdémque nominis Inſula Ceylan, circuitu xx. leuc. tota ditionis Luſitanicæ, canellæ, ſiue caſſiæ aromaticæ ferax: in eâ vrbes, Columbo, Manara, & Maluco. Vltra Comorim, ad littus, Negapotaon ciuitas, XI. gr. Auſtralis poli. S. Thomas, ſub XIV. Luſitanorum colonia. Bengala, ſub XXIV. Ab iſta ad arcē Pegu, CD. leucæ. Malaca, ſub II. gr. & XXX. ſcrupulis dicti poli, ad quam ex omni Oriente mercatores confluunt. Tum Inſula Banda, nucibus muſcatis famoſa, ſicut Moluccæ gariophyllis, è quibus nuper Luſitani à Batauis eiecti, qui hodie cum Sinenſibus liberum habent commercium. Sinenſis autem ora incipit ſub XIX. gradu ab Æquatore ad Septentrionem, deſinit ad XLVIII.

CAPVT VIGESIMVMSECVNDVM.

Notitia maritimi Hiſpanorum Imperij, claſſes magiſtratos claſsicos, & littorum complectens.

QVAMVIS è ſuperioribus conſtet, quomodò & quandò penè totum Orbem terrarum Hiſpani cum Luſitanis domuerint, tamen ſpecialia cuiuſque maritimi magiſtratus non ſatis innoteſcere mihi videntur: neque ex iis, quot claſſes, quotannis è portubus tum Hiſpanis, tum Italis, Siculis, Americanis, atque Indicis exeant, quandò redeant, quibus in locis ſtationem habeant, aut à quibus regantur, ſatis conſtat. Itaque ea huc ſeruaui tranſmittenda, ne lectorem fugiat quidquam eorum, quæ propoſiti mei eſſe duxi. Varij in Europâ Hiſpanorum Amiralij.

Ex iiſdem qui ſupra authoribus, quibus adde Linſcotum, Bergeronum, Pyrardum, qui navigat. Meterenum hiſtoricum, ab aliis Demetriū appellatum, & Antonium ab Herrera in deſcriptione Indiarum Occidentalium.

Sub diſpoſitione Pro-Regis Siciliæ,

Amiralius, plerunque cum claſſe Meſſanæ, vel Palermi, quæ & Pro-Regis ſedes eſt, degens.

Sub diſpoſitione Pro-Regis Neapolitani,

Amiralius Neapoli moratur, quæ caput eſt Regni, littus omne ſub eius tutelâ, cum Inſulis circumiacentibus, inter quas Diomedea, Dioſco-

ris, Calypsus, Palmerola, Pontia, Ischia, & Capreæ. Habet armamentarium nauticum Neapolis.

Galiciæ *Amiralius, Corunnam habitat.*

Biscaiæ, & Guiposcoæ, *Bilbaum.*

Aragoniæ, & Catalonix, *Barcinonem:* sed nunc illi aliam sedem esse oportet, Barcinone totáque Catalonia nostro Imperio redditis.

Valenciæ, *Alicantona.*

Murciæ, *Cartagenam.*

Granatæ, *Almeriam.*

Andalusiæ, *Sibiliam*, vulgò *Seuilla* est: sed hîc sub dispositione Castellæ Amiralij putatur, nescio cur id fiat, cum Castellæ Regnum longè à mari positum sit.

Portugalliæ *Amiralius, Lisbonæ degit*, quæ & Vlyssipo priscis.

Algarbæorum, siue Algarbæ, *Villæ Nouæ Infantis.*

Sardiniæ Insulæ, *Calari, tutatúrque etiam in Africæ littore Portum Magnum, Marzachibir, vel Marzalcabir, vulgò: Oran, Melillam, & Curacam.*

Maioricæ, & Minoricæ Insularum *Amiralio, sedes est, Gades; sub eo & aliæ Insulæ, Draganeta, Cabrera, Ophiusa, siue Colubraria, Ebissa, Frumentaria, Pityusa, Conirella, & Dracomagus.*

Freti Herculei, *Gibraltar*, nostris, & Afris, *Amiralius, oræ quoque Tingitanæ, Arzillanæ, Arraches, & Septanæ in Africâ custos est.*

Amiralius maris Germanici in Belgio, Antuerpiæ degit, sub Imperio Flandriæ gubernatoris.

Omnium magistratus triennales, vel quinquennales, aliquandò etiam, sed rarissimè, decemnales: creantúrque ab ipso Hispaniarum Rege. Vrbes arcésque maritimas, milite, annonâ, rebus bellicis Pro-Reges muniunt; naues, ceteráque nautici sumptus, & armaturæ, Amiralij. Si in classe Pro-Rex fuerit, Vicariatum Amiralius obtinet, imperio omni ad Pro-Regem deuoluto. In Atlantico mari nullus Amiralius, vt quisque exeunti è Lusitaniâ classi (siue illa in Orientem, siue in Occidentem vela faciat) præest, is dum nauigat, præfectus illius æquoris, quod tranat, putatur. In Africæ littore, viciníśque Insulis, minoris dignitatis gubernatores incubant, præsidio terrestri, aliquandò maritimo, comitati & muniti. Portus seruant in Anglos, Batauósque piratas, & vt tuta commeantibus Hispanis aquatio sit, sedulò curant. Refugium etiam si maior vis, vel à tempestate, vel ab hoste subsequente ingruerit. Eiusmodi autem dignitates sunt Insulis tutandis circa Africam.

Rector *Maderæ*, Rector *Asorum, siue Flandricarum Insularum*, Rector *S. Michaëlis, S. Mariæ, S. Georgij, Pici Fajalis, Gratiosæ, Florum, Corui, Capitis Viridis, S. Helenæ, S. Iacobi, Principis, S. Thomæ, Boni*

Visus,

Visus, S. Antonij, S. Nicolai, Canariarum, cuius sedes in Allagonâ, Magna Canariæ vrbe, Tristani ab Acunâ, Magadascaris, siue sancti Laurentij, & Loandæ.

In littore Africæ custodes vrbium arciúmque sunt, vsque ad promontorium Bonæ Spei.

Septe, Arzillæ, Azamoris, Arguini in Guineâ, Metallariæ, siue auri argentique fodinarum, sancti Georgij in eadem Guineâ, & sancti Saluatoris in Regno Congi.

Cis promontorium Bonæ Spei, Rectores vrbium arciúmque numerantur.

Soffalæ, & Monomotapæ, tutandis aurifodinis sub dispositione Præsidis Mosambicæ, quæ sub X. gradu posita est, ad Antarcticum polum proiecta. Hi Rectores, vel si mauis procuratores, ter aut quater in anno ad Præsidem Mosambicæ cymbas mittunt, Pangaios, *vocant, onustas auro. Dignitas Præsidi triennalis, emolumentum ordinarium dignitatis* XXX. M. *ducatorum. Trienno elapso, Præses ille impensis propriis Regi suo seruit, sub dispositione Pro-Regis Indiarum, nec ante id tempus, quod seruitij vocant, in Lusitania permissus est reditus.*

Sequitur in eo tractu Quiloa, olim Raptæ, *custos: tum Meliudæ, Patæ, Mombasæ, Brauæ, & Magadaxi, nomina magnarum vrbium, diuersis in Regnis sitarum.*

Hîc fœderati, vel tributarij Hispanis Reges, Congi, & Angolæ: excusserunt alij iugum, vel semper dedignati sunt. Classis peculiaris quotannis contra Turcas in sinum Arabicum mittitur, sub vno Præfecto, cuius cura est, piratas ab eo sinu, & littoribus vicinis arcere. Sinus is in longitudine habet CCCLX. leucas: quà strictior est, XL. in latitudine. Antequam vlterius progrediar, vndè classes in has oras veniant, quis earum status, quæ conditio sit exigendum est. Ingentia nauigia è portu Lisbonensi soluunt singulis annis, nomen illis *Caracæ*, in prorâ & puppi species arcium vltra vndas prominentium, contignationes, & contabulationes quatuor, onus ordinarium caracæ, II. M. doliorum, machinarum, quas canones dicimus, XL. leuioris ponderis, *Perrieros, & esperas* vocamus, numerus incertus, nauigantium ad minus M. Officia in naui æqua penè illis, quæ Capite IX. huius Libri enumerauimus, si plura, pro magnitudine & amplitudine nauigiorum, existimaueris. Non in classem modò, sed in ipsis nauibus Lusitaniæ *Amiralius pro lubito qui imperent, nominat. Hîc captiuos in custodiâ & vinculis tenet, *Merinthona* nuncupant. II. viris educendorum & reducendorum velorum cura est, cymbámq; in æquor leni propulsu transferre, illis nomen *Strinceri*. Æqualis vnicuique nauigantium ordinarius victus, panis bis cocti libra & semis, dimidia vini mensura, aquæ tota, salitæ carnis libræ duæ, cum piscibus aliquot furno siccatis in mensem. Singulorum qui nauigant nomina

** Prouedor*

Plura ad hanc rem & digna lectione vide apud Pyrardum, part. 2. Nauigat. c. 14.

nomina, Scriba, ab ipso Rege nominatus, chartis mandat, sub quo & alij III. aut IV. Scribæ coadiutores in triennium, quorum officium est, singula quæ importantur, aut exportantur videre, examinare, & destinato ad id volumini inserere transcripta. Qui Caracæ præest, si quid ingruerit, officiarios & mercatores in consilium vocat, in criminalibus noxios ad diuersa supplicia damnat, si mortis sustuleris: qui enim pœnam capitis incurrit, seruatur iudicibus ordinariis, in ipsâ Lusitaniâ damnandus. In ciuilibus ab eo appellare nō licet, nisi condemnatio CC. Cruciatos excesserit. Vt ad Caput Bonæ Spei ventum est, machinarum explausu, & acclamationibus lætis eo salutato, Hispaniæ Regis litteræ leguntur, quibus omnes milites in Indiam Orientalem missi nobiles declarantur, tanti periculi honos: si fortunæ non fauerit, inter scopulos & insidias vadosi maris, aut littoris perfidi solatium: si fauerit, decori recentis nobilitatis, spolia occurrentium, & ignotorum addunt, redeúntque in serico, qui centumciis pannis, vix tecti, Orientem petiuerant. Militant omnes sub * Pro-Rege Indiarum, sub cuius dispositione sunt quicunque per Æthiopicum mare nauigant, quíque Orientis littora, Insulásque Persici, Indicíque pelagi radunt. Ei subsunt, qui tributa, vectigalia, portoriáq; exigunt. Facturiarum quoque Rectores, quíque ex aromatis, gemmis, margaritísve bello quæsitis, quintam partem, quæ Regi Hispaniarum debetur, colligunt. Magnus Indiarum Amiralius nunc ab Hispaniarum Rege in certum tempus datur, cùm antea à Pro-Rege crearetur: sub Pro-Regis tamē dispositione censetur, quia cùm Pro-Rex in classe est, omne Imperium classis in Pro-Regem decidit. Reliqui Amiralij & Præfecti triremium particulares à Pro-Rege simul & Magno Amiralio creantur. Qui verò vel imperium speciale, vel officium in triremi, vel naui exercent, illi ab Amiralio Magno nominantur, censentúrque omnia nauigia sub eius dispositione: sicuti Custodes arcium vrbiúmque quæ in littore, vel in Insulis Hispanicæ dominationis sunt, sub dispositione Pro-Regis & authoritate habentur: sunt autem isti.

* *Hoc immutatum ann. 1630. Quo in locum Pro-Regis, III. viri creati sunt. Indiæ Orientali regendæ, qui Goæ degunt.*

Custos vrbis & Insulæ Ormus, in sinu Persico, sed hæc dignitas, nuper Batauis Persarum Regi auxiliantibus, abolita, pulsis vrbe & Insulâ Lusitanis.

Custos Insulæ, vrbis & arcis Diu, olim Alambater, hæc quoque erepta nuper Lusitanis per Batauos.

Custos vrbis & arcis Goæ, ibi Pro-Rex Indiarum moratur.

*Custos Malacæ, quæ colonia est Lusitanorum cum portu: clauis putatur Sinarum, Iaponiæ, & Molucarum: emporiúmque Indiarum celeberrimum. Hanc Alphonsus de Castro, obsidentibus Batauis, & Rege *Ioris, virtute suâ incolumem seruauit.*

* *Ior.*

Custos

Custos arcis Cananoritanæ, Calligerim vocat Ortelius.

Custos Cochini, cuius Imperium perpetuum est, non triennale.

Custos Colanicæ arcis.

Custos portus Columbani in Insulâ Zeilanâ, quę prisca Nauigeris putatur.

Custos vrbis & arcis Daman.

Custos vrbis & arcis Chaulitanę.

Custos vrbis & arcis Bacainæ.

Custos vrbis & arcis Onoritanę, olim Hippocura.

Custos vrbis & arcis Barcelorinæ, vel Barceloris.

Custos vrbis & arcis Mangalorinæ, quæ antiquis Monoglossum.

Custos Cranganoris.

Custos arcis Columbi in Insulâ Gryloniâ.

Custos vrbis Nagabatanæ.

Custos vrbis S. Thomæ.

Custodes Amboinæ arcis, Tidoris, & Ternatâ, quæ Insulæ Molucarum: duas primas Batavi occupant, tertiam Rex Ternatæ, cęso pręsidio Lusitanico, conseruat, nisi quod iis, qui in ceteris Insulis Molucarum degunt, libertas commercij relicta est.

Custodes arcium per reliquas Molucarum Insulas.

Custodes Bandæ Insulę, muscatæ nucis & macis feracis.

Custodes Philippinarum Insularum.

Fallitur ille quisquis est, qui de statubus & Imperiis totius Orbis nuper scripsit, eo Capite, quo de Imperio Regis Hispaniarum agit. Hic enim tres Pro-Reges facit, primum scilicet Africæ, qui Mosambicæ: secundum Indiæ Inferioris, qui Goæ: tertium Indiæ Superioris, qui Malacæ degit. Vnus enim semper Pro-Rex Indiarum fuit, nunc Tres-viri sunt, non Pro-Reges, qui omnes Goæ degunt: ex cuius vrbis portu quotannis geminæ classes exeunt, *Armadas*, Lusitani vocant. Vna in Persicum Sinũ atq; Arabicum nauigat, vocatúrque Arctica, siue Septentrionalis classis. Altera Malabaras petit, vsq; ad Comorinum, siue Cori promontorium, piratis pelago arcendis, atque hæc * Antarctica vocatur. ** Del Sud.* In singulis triremes L. vel LX. sexremes II. In triremibus captiui remigant, vel scelerati, damnati ad hoc onus. In aliis remiges voluntarij sunt, & omnes liberæ conditionis, vno nomine *Lascary* vocantur: his autem qui imperat nauita *Moncadon*. Sexremis *Nauia* dicitur. Piratici verò lembi, siue phaseli hostium Malabarum, *Pairaux*. Ad singulum remum cuiusque sexremis, remex vnus. Ad singulos remos triremis, idem captiuorum numerus qui apud nos. Prçter hæs duas classes, aliæ quoque instruuntur, quæ versùs Malacam, Sondam, Mosambicam, aliásque regiones maritimas vela faciunt. Sondæ nomine veniunt Insulæ omnes post Malacam pelago irretitæ, quasi Insulæ * Sudi, hoc est, ad Me- ** Du Sud*

ridiem positæ. Quarum præcipuæ, Regnorum variorum mater Sumatra, tum Iaua, & Moluccæ. In iis classibus, non triremes, sicut in aliis, nō sexremes sunt, verùm nauigia rotunda, sine remis, sed solis velis cursus captantia. Ibi Indicæ naues, & quos vocamus Galiones, si res poscat, supplementum, subsidium, vitam salutem, præsidiario militi ferunt: seu bella, seu maligna pax amicos vocet. Subsidiariæ etiam naues Insulis & portubus excubāt, inflaturæ classes si aduocentur: quibus & adduntur * onerariæ mercatorum, si ob metum piratarum solæ tentare pelagus non audeant, vel si armatæ classes, iis, veluti propugnaculis, latera sua munire voluerint. Impensam in omnes classes Hispaniarum Rex, vel inuitus, sustinet: cui iam quæsita nocent: suis, aut corradentibus onera eius maiestati debita: vel syrtibus absorbentibus, quidquid in eius fauorem & nomen corrasum est. Prima post Pro-Regem Indiarum, vel III. Viros, dignitas, Magnus Amiralius, sub quo triremium Præfecti, aliique minoris nominis Amiralij reputantur: ita tamen, vt Pro-Regi liceat instituta Magni Amiralij rescindere, vel abdicare: & hoc tantùm cùm in classe est, vel cùm classis in portu Goæ anchoras fixit, quod rarissimè contingit. Si hæc dempseris, Duces, vexillarij cuiusq; nauis, exercitores, magistri nauium, quęstores classici, nauphylaces, præfecti & artifices fabricę maritimæ, scribæ, milítésque, & nautæ, sub Magni Amiralij imperio putantur. Maiores hic dignitates huic summissas memorare satis erit. Sunt autem eiusmodi.

* Nauies de Chatie.

Præfectus triremium Ormusianarum: Hodie hæc Pręfectura abolita est.

Præfectus triremium Goanarum.

Amiralius Calecutianus. Is quoque abrogatus, pulsis hoc solo Lusitanis.

Amiralius Malacanus.

Amiralius Persici Sinus.

Præfectus Sinui Bengalæ.

Amiralius maris, quod inter Cochini, siue Cochimi Regnum, & promontorium Cori, seu Comori protenditur.

Amiralius in Piratas.

Tum qui ex eius iussu naues instruunt, armántque, quique Lusitani propriis sumptibus piraticam exercent.

Hæc naualis rei administratio in Oriente: In Occidente, siue Americà, Pro-Reges duo, totidémque Amiralij, cùm olim vnus Pro-Rex, vnus Amiralius essent. Sub Pro-Rege Castellæ, siue Castilliæ Auriferæ.

Præfectus Insulæ S. Ioannis: Incolis, Boriquen.

Præfectus Ins. Hispaniolæ.

P. Cubæ.

P. Iamaicæ.

P.P. Harutij, Gunnæ, Lucayi, & Carybûm Insularum.

A littore Floridæ ad fretum Magellanicum:

Præfectus arcis S. Helenæ.

Præf. S. Iacobi.

P. S. Philippi.

P. S. Augustini.

P. Portus Hanani.

Præf. Portus S. Ioannis à Luâ; vbi tuta Hispanicis nauibus statio, sicut & Mexicanis.

P. Vrbis Culicanæ.

PP. Portus S. Iacobi, natiuitatis, & S. Antonij.

P. Tauasci.

P. Mexici, quæ Regia Pro-Regis est.

P. Vrbis & portus Villæ-Diuitis.

P. Portus Veræ Crucis.

P. Guatimalæ.

PP. Fonduræ, & Beragæ.

P. Vrbis portûsque Nominis Dei.

PP. Paribæ, Farnambuci, S. Saluatoris, S. Georgij, Portus Securi, S. Vincentis, Portus Regalis, Tamaracæ, oræ omnium Sanctorum, siue Terræ Regis, Duarum Insularum, Sanctus Spiritus, & Canabaræ, siue Iuniperi.

Sub Pro Rege Peruæ, Insularum, littorum, & vrbium arciúmque ad Pacificum mare Præfecti isti sunt.

Præfectus oppidi sancti Iacobi.

*PP. Valdiuiæ, Imperialis, Tarapatæ, Aricæ, Portus Quilcæ, Portus Acari, Portus * Collai, Insulæ Arequippæ, Pesci, Quayquili.* * *Melius*, Calao.

P. Vrbis & arcis Limæ, Pro-Regis & Archiepiscopi sedes, diues mercibus pretiosis.

P. Portus Gauræ, & Casmæ, ligni & salis abundantiâ loca celebrata.

PP. Santæ, Quanaplæ, Paytę, sanctæ Helenæ, Portus Veteris, Tumbesi, Pinæ, Panamæ.

Post hos ab Istmo Americæ ad mare Rubrum Præfecti numerantur: Granatæ, Chiræ, Fonsecæ, Smacatlæ, Acaxutlæ, Nicalapæ, Socomisci, Aquatulci, & Xalusci, cum vicinis Insulis, Anubladæ, S. Thomæ, & Xalisci. Hodie pleraque circa maritimos magistratus immutata, rescissa, aut abdicata. Ann. MDCXXI. varios Amiralios per Hispanias inuenio, intérq; eos Hieronymum Augustinum Contreram, & Carolum Ibarram. Præfectum verò Generalem classis atque orarum maritimarum Hispaniæ Fridericum Toletanum, Generalissimum porrò maris, vel, vt alij vocant, Principem maris, Philibertum Sabaudum: quæ dignitas, *In Mercurio Gallico.*

 post

post Andreæ Auriæ decessum in isto quasi reuiuixerat. Ann. MDCXXV. vsque adeò, vt Carolus Catholici Regis frater, ea honoratus fuerit, Anno MDCXXXII. Eundem Fridericum Toletanum Oceani generalem in historiis lego: Ioannem Faxardum generalem classis & sinus Herculei, & Manuelem a Menese Præfectum classis Lusitanicæ. Anno MDCXXVI. apud Sibiliam Amiralatus, siue Societas mercatorũ ad negotiationes Septentrionales instituta est: in quâ soli Germani, Flandri, Andalusij, & Granatenses admissi. Huic Septemviri opulenti, & Septentrionalis Oceani periti, præpositi sunt; sequentes conditiones additæ.

Iudicia penes Societatem essent, tam in ciuilibus, quàm criminalibus. De criminibus omnibus inter nauigandum, vel extra, in naui, vel portu commissis sententiam ferret: Item de omnibus rebus, quæ negotiationes, armamenta, vel fabricam nauium spectarent, sub iisdem priuilegiis, quibus in eadem vrbe Societas Indici commercij vtebatur. XXIV. bellicas naues suâ pecuniâ ædificaret, instrueret, armaret. Classi nullus præponeretur, quocunque titulo, nisi subditus Hispaniarum Regi, nec ab alio quàm à Rege, vel Pro-Rege, vel ab Isabellâ Archiducissa Flandriæ nominaretur, vel saltem probaretur. Decima prædæ, è quacunque re, dicto Hispaniarum Regi cederet: Centesima verò mercium ad annua stipendia magistratuum Amiralatus, persoluenda impenderetur. In Socios, nec in eas res, quæ Societatis essent, aut erunt, Administratorem generalem, neque particulares Administratores, Officiariósque Magni Receptatoris rei maritimæ, aut Indiarum, vllam animaduersionem habituros, sicut neque iurisdictionem: sed illud tantùm Tribunal de appellationibus istius Amiralatus ius dicturum, quod ob id particulare erigeretur. Alia quamplurima hoc ipso tempore typis vulgata, quibus totum maris Imperium Iberis destinabatur; inter libellos eiusmodi, famam meruit ille, cui titulus VERIDICVS BELGA. Missi deinde Lubecam, vrbem Ansiaticarum vrbium præcipuam, ab Hispano Legati, aliíque Dantiscum, Prussiæ ciuitatem, qui Vandalos, & Prussios ad dictam Societatem Septentrionalis commercij inuitarét. Lubicenses, aliíque ad Germanicum mare populi, iniquis auribus hanc legationem acceperunt, cuius prætextu, vires omnes, opésque Septentrionis, vi clandestinâ in Hispaniam trahebantur: retinendis nationibus Inferioris Germaniæ in fide & obsequio gentis Iberę, apud quam opes suas, velut in depositum, hac arte, si exitum res habuisset, collaturi erant. In India porro Occidentali variæ Audientiæ sunt, quas nos Galli Parlamenta dicimus. Prima, Sancti Dominici, siue Hispaniolæ Insulæ, cuius iurisdictio ab Oriente ad Occidentem DL. leucas habet, à Septentrione verò ad Meridiem CCC. Sub eâ, Hispaniola, Cuba, sancti Ioannis, Iamaica, Margarita, & Vnionum piscatio, Insulæ omnes. In continenti verò Præfectura Venesuelæ, & quæ terræ, Andalusiæ, Guajanæ,

janæ, & Floridæ vicinæ sunt, cum minoribus Insulis, mari Septentrionali velut innatantibus. Secunda Audientia, siue Parlamentum Hispanorum, in India Occidentali, quod Mexicanum & Nouæ Hispaniæ dicitur, intra sequentes terminos iurisdictionem suam includit: Iucatanam scilicet Prouinciam, Archiepiscopatum Mexicanum, Episcopatum Tlascalanum, qui & Angelorum, Mechoacanum, Guaxacanum & Chiapam. In eo, Præfecturæ, Panuci, Iucatanæ, Tabasci, Philippinarum Insularum, & nauigationis ius in Chinam. Hæc Audientia ab Ortu Guatimalæ vicina est, à Meridie mari Australi, quod *del Sur*, vocant, à Septentrione, Septentrionali, pulsatur, ab Occasu Nouam Galiciam & Floridæ deserta attingit. Longitudo istius Iurisdictionis ab Oriente ad Occidentem cccc. leucarum est; latitudo verò à Meridie ad Austrum cc. leucarum. Tertia Audientia, Nouæ Galiciæ, siue Guadalajaræ & Xalisci dicitur. Separatur à Nouà Hispanià, Nauigationis portu & lacunis paludibúsque Chiapalæ. Terris etiam hodie incognitis à Septentrione iungitur. Versùs Occidẽtem Oceano Meridionali alluitur. A Gonsaluo Sandauallio, Ferdinando Cortesio iubente, Hispanis quæsita & deuicta Regio. Prouincias continet, Guadalajaram, Xaliscum, Zacatecas, Chametlam, Culiacanam, Nouam Biscaiam, Cinoloam, & quod nuper cognitum est Cibolæ & Quibiræ. Hæc iurisdictio incertos terminos habet, fertilis & habitati soli longitudo centum leucarum est. Ibi sedes Parlamenti & Episcopi Guadalaiara in mediterraneis sita. Quarta Audientia, S. Iacobi Guatimalensis, sub cuius dispositione, Guatimala, Soconusco, Honduræ, Nicaragua, S. Saluator, S. Michaël, Chuluteca, Taguzgalpa & Costarica: extenditur ab Oriente ad Occasum 240. leucis, à Meridiano 84. ad 98. gradum longitudinis. A Septentrione verò ad Austrum in latitudine 180. à x. gradu altitudinis, ad xix. In has regiones primus arma tulit Petrus Aluaradus, ann. 1524. Totius Parlamenti, & Prouinciæ Guatimalensis caput, S. Iacobus, incolis *Cachequil*, hoc est, Aquila, iuxta Sinum ad ripas fluminis vrbs posita. Supra, Soconusco, eius nominis Prouinciæ præcipua, ora pluribus fluminibus in mare Notium procurrentibus lancinata. Infra Guatimalam, Ciuitas sancti Saluatoris, Indis, *Cuzcatlan*, sub qua oppidum Trinitatis, cui vetus nomen *Conzonate*, & aliud de nomine S. Michaëlis, quod ab alio, cuius appellatio *Xeres à Frontera*, incuruantis sese in terram pelagi obliquitas separat, sinum Fonsecæ vocant, vtrique oppido, portus. Xeres olim Chuluteca, nomen Prouinciæ. Sinus, denominationem sumpsit à Gillio Gonsaluo ab Auilà, ann. 1522. in honorem Ioan. Roderici Fonsecæ, in Consilio Indiarum tum Præsidis. Littoris totius celebratior portus Acaxutla, proptèr vrbem Trinitatis, vnde in Peruuiam & Hispaniam

Nouam frequens nauigatio. At Nicaragua, nomen Prouinciæ, per Louasium à Salſedo, nouum Regnum Legionis dictæ, Granadam habet ad lacum Nicaraguanum, opus Franciſci Ferdinandi, circa quam montes igniuomi. Coſtarica Nicoyam oſtendit, propè portum S. Iacobi, & Chiræ. Cætera Audientiæ Guatimalenſis ad mare Septentrionale vſque ad Iucatanam è mediterraneis Prouinciis dependent, celebratior vrbium maritimarum versùs Arcton *Truxillo*, à Franciſco *de las Caſas* conſtituta, anno 1524. colonis nouis impleta à Ferdinando Corteſio. Et iſtæ quidem Caſtellanorum, ſiue Hiſpanorum Audientiæ, ſiue Parlamenta ſunt in America Septentrionali, in Meridionali verò, prima occurrit Panamæ, aliis Caſtellæ Aureæ, ſed pluribus, Terra Firma, cæteris Parlamentis ſtrictior, vix enim aliis de cauſis ibi quæſtio eſt, quàm de mercibus in Peruuiam deportandis, aut è Peruuiâ aſportatis. Ab Oriente ad Occidentem 90. leucis extenditur, à confiniis Carragenæ ad Caſtellum Veraguæ, latitudo eius à Notio mari ad Septentrionale, 60. leucæ ſunt, quà minor eſt, 18. à Nomine Dei, vel à Portobelo ad vrbem Panamam. Subiecta huic Parlamento Nicaragua Prouincia, vrbes verò, Nata, ſiue Natan, Nomen Dei, Portus belus, Conceptionis, & Trinitatis. Secundum Parlamentum Americæ Meridionalis, Sanctæ Fidei dicitur, vel Noui Regni Granatenſis, in cuius iuriſdictione ſunt Præfecturæ, S. Marthæ, Cartagena, Popayana, & Eſtramadura. Longitudo eius, & latitudo æqualis, vnaquæque leucarum 300. Tertij iuriſdictione continetur, Caſtella Noua, cuius primus Pręſes fuit Franciſcus Pizara, recentiori nomine Audientia S. Franciſci Quitenſis, hoc eſt, *de Quito*, dicta. Incipit à Septentrione poſt Portum Bonauenturæ, qui iuriſdictionis eſt Panamenſis, à meridie Limæ iuriſdictioni contermina eſt: à dicto portu ad oram Paytanam per 200. leucarum interualla diſtenditur, per ducentas verò quinquaginta leucas latitudinem extendit à Paria vſque ad infima Popayanæ ad Eurum: Prouincias ſequentes complectitur. Popayanam, Quixorum, Canelam, Ioannis Salinarum, Picamorum, & Gualſongum; omnes ſub eo, qui Vicem-Regis in Peruuiâ agitat, poſitæ; portio Peruuiæ Æquinoctiali circulo vicinior, frugibus ferax, vt pote quas nec hyemis rigor, nec æſtatis feruor atterat, ſalubri aëre. Quarto Parlamento, quod Limanum, Peruuianum, & vrbis Regum vocant, ſubſunt, Lima, *Limac* incolis, Hiſpanis vrbs Regum, in quâ Pro-Rex habitat. *Arnedo* Vitibus ferax, à Comite *à Nieua*, primùm culta: *Truxillo* cum flumine & portu, per Franciſcum Pizarrum ædificata, ann. 1533. Miraflores, à pratis floribus conſitis dicta: *Cañete*, ſiue, *Guarco* frumento & mayzo abundans, ad ripam Guarci fluminis poſita, vnde appellationem ſumit: tum Arequipa & Quiloa, maritimæ

omnes

omnes vrbes, cætera istius iurisdictionis in mediterraneis sunt, cuius extensio à Septentrione ad Meridiem, 220. leucæ, ab orâ verò maritimâ ad Orientem, 100. Summa huiusce Regionis altis montibus obsita, frigent; media, tẽperantur; infima, ęstuant. In montibus, & circa montes pluit, in planicie neque pluit, neque fulminat, altitudine montium à ventis tutâ, nisi quà mari incumbit, è quo venti tantùm veniunt, qui, quia contrariis nusquam impediuntur, vapores è terrâ genitos exprimere non possunt, neq; pluuiam generare, montibus oppósitis vaporum condensationem impedientibus, è quibus solæ tenues pruinæ gignuntur, quæ in terram cadentes, semina, herbásque & arbores humectant, inferúntque cultis vitam & fertilitatem. Sequitur Parlamentum Platæ, siue Charcarum, cuius Imperij longitudo, 300. leucarum est, à flumine Nominis Dei, & extremitate Collai lacus, ad vallem *Copiapo*, vel *Copaiapo*, dictam, vnde exordium sumit Chilensis Prouincia: Latitudo verò eius à mari Meridionali ad Prouincias, quæ initiis fluminis Platæ alluuntur, extenditur per diuersas & inæquales mensuras. Sub Pro-Rege Peruuiæ Gubernatores duo sunt, Charcarum vnus, Tucumanorum alter. Tucumania in continenti tota est, sicut & pleraque Charcarum. Fuerat olim & aliud Parlamentum, in ciuitate S. Iacobi constitutum ab ann. Sal. 1567. vsque ad ann. 1574. Nunc sub Pro Regis Peruuiæ potestate posita Prouincia Chile, Hispanorum dominio addita, ann. 1537. per Petrum Valdiuiam: à valle *Copeapo*, & littore Australis pelagi versùs fretum Magellanicum per leucas 300. descendens, cùm 20. tantum leucarum ea Regio latitudinem habeat, altis montibus à Septentrione comprimentibus terram, frumento, mayso, & auro feracem. Et hæc Parlamenta sunt vtriusq; Americæ, nam quod restat, Prouinciarum nomine contentum est, veluti Prouinciæ hinc & inde Magellanico freto incumbentes, ab extremis Chilensis Prouinciæ ad ripas & exonerationem Platæ, siue Argentei fluminis, quæ in dispositione Pro-Regis Peruuiæ ponuntur. Cetera sub Brasiliâ comprehenduntur, portio Lusitanicæ dominationis, cui hodie multum detraxêre Batavi, nobilioribus portubus atque vrbibus occupatis. Regio inter Tropicum Capricorni & Æquatorem iacens, à syluis, brasilio arbore consitis, nomen sortita, dicta etiam & S. Crux, quòd in eam S. Crucis die, ann. 1500. Petrus Aluaresus Cabralis, Lusitanæ classis Præfectus, appulerit: saccaro & gossipio abundat. In eâ octo Præfecturæ quibus totidem Capitanei præsunt, ab Hispanis numerantur. Antiquior omnium Tamaraca, tum *Pernambuco*, aliis *Fernambuco*, tertia Sanctorum, quarta Insularum, quinta Portus Securi, sexta S. Spiritus, septima fluminis* Iuniperi, vltima S. Vincentis: sed duæ vltimæ Antarcticæ Franciæ sunt, quam Tupinambutij Gallis mixti incolunt.

* Geneure, *Gallicum vocabulum, à Gallis, qui illud omnium primi intrauerunt, inditũ.*

CAPVT VIGESIMVMTERTIVM.

Maritimum Genuensium Imperium, pugnaque in Saracenos, Pisanos, & Venetos, mari, aut in littoribus facta.

EXPEDITA Hispaniâ, nunc ad eas terras, quæ in Italiâ, partim sub Hispanorum dominatione sunt, partim sub priuatis Principibus, deuoluor: occurrítq; prima ad Gallicum littus Genua, non quidem sub Imperio Regum Hispaniæ, sed velut in horum tutela acquiescens, necessitate coniuncta Ibericæ dominationi, exuta pecuniis & misera peneque captiua, vicinitate gentis inexpletæ. Vix vllus populus magis Romanis restitit, delusítque aut æquauit Romanorum arma. Bellum quippe in eum motum ab anno Vrb. Cond. DXV. P. Valerio & Ti. Sempronio Coss. ad ann. DXCIX. perdurauit, quo tempore à Q. Opimio Consule victus, triumphatúsque, quieuisse putatur. Et primò quidem Liguria Pop. Romani prouincia facta, per Coss. administrata est. Cessante Rom. Imperio, circa ann. Sal. MC. bini Coss. creati à populo Genuensi, quibus Genua gubernaretur. Ann. eiusdem Sal. MCXXIX. tres Coss. lecti, cum Quatuordecim Viris rerum ciuilium. Postea, decem Consules, annali potestate, Reip. præfecti. Ita ventum ad ann. MCXC. quo Prætor institutus, nunc ciuis, nunc externus. Ann. demùm MCCLVIII. Præfectus Populi creatus, & in societatem gubernationis Prætori additus. Post bini Præfecti è Patritiis eidem Prætori coniuncti. Exin Præfectus & Prætor externi à Populo acciti, quibus Abbas, seu Custos Populi additus. Hæc forma ciuitatis ad ann. MCCCXVIII. stetit: quo populus in Ioannis XXII. Pont. Rom. & Roberti Neapolitanorum Regis potestatem concessit. Horum Imperio vrbs gubernata, vsque ad ann. MCCCXXXV. Inde rursus Prætorem binósque Præfectos ciues, Abbatem & Antianos ciuitas sibi legit, sub quibus anni quatuor exacti. Hoc tempore discordiis ciuilibus enatis, pulsi vrbe Spinulæ cum Auriis, & exinde odiis atque contentionibus intestinis gliscentibus, post clades plurimas nouum Magistratum & illum perpetuum, hoc est, quandiu electus viueret, creare ex vtilitate publicâ primoribus visum, primúmque Ducem Boccanigram elegerunt, ann. MCCCXXXIX. Quanquam & antea Ducem factum Dominicum Fregosum, duobus ante annis, Volaterranus affirmet. Sequutus est Boccanigram in Ducatu, Ioannes Valens, qui cùm tribus annis Imperio functus esset, successorem habuit, Ioannem Vicecomitem, Archiepiscopum

Sigonius in Fastis Rom.

Leander Albertus in Liguriâ.
Petrus Bizarus hist. Genuensis, de Syriaca expeditione, de bello Saracenico, de bello Pisano.
Sigonius de Regno Italiæ, lib. 8.

chiepiscopum & Principem Mediolani, quo, Ducatu pulso, tędio alieni Imperij, rursus Simeon Boccanigra Dux factus est. Post septimum annum Gabriel Adurnius ei subiectus: huic alij duces intra paucos annos. Guelfis Gibellinísque diuersis factionibus grassantibus, in Caroli VII. Francorum Regis clientelam Genuenses se contulêre, qui rectorem vrbi dedit e Galliâ * Bucicaldum. Quo vrbe pulso, ann. MCCCCIII. Comitiis habitis, ciuitas in fidem Ioannis Mariæ Vicecomitis, Mediolani Ducis concessit, hic annis quatuor vrbi præfuit. Occiso deinde Ioanne Mariâ, Dux Genuæ Georgius Adurnius appellatus est. Mox in Philippi Mariæ clientelam ciuitas venit. A cuius fide, post annos octo, desciscens ciuitas, octo libertatis Præsides creauit: iisque, non diu post, magistratu abire iussis, Isnardum Guarcum Ducem dixit, anno MCCCCXXXVI. Hinc leuitate gentis factum, vt iterum Pręsides octo legerentur, mox & Ducatus restitutus: rursúmque in fidem Caroli VII. Francorum Regis, ann. MCCCCL. deuenit, permansítque in nostrorum Regum dominatione, ad annum MCCCCLXI. quo per seditionem pulsis Gallorum præsidiis, Prosper Adurnius Dux electus est. Post & Genuenses Franciscum Sfortiam, Mediolanum Ducem, Principem nominauêre. Ceterum cùm Ludouicus XII. Galliæ Rex, ann. MCCCCXCIX. Ludouicum Sfortiam Mediolani Imperió deturbasset, Genuenses sub ditione suâ recepit, castellúmque portui imposuit, cuius præsidio ciuitas in obsequio contineretur. Pulsis ann. MDXII. tota Italia Gallis, Genuenses libertate receptâ, Ianum Fregosum Ducem appellauerũt, mox & alium Fregosum, Octauianum nuncupatum. Vtérque deponere Principatum coactus, nostrâ virtute, cui sub Ludouico XII. & Francisco primo Mediolanum & Liguria cessit. Sed & eodem Francisco I. regnante, Octauianus Fregosus, Legati nomine, Genuæ præfuit, donec Prosper Columna captus, in Insulam Prochytam relegaretur. Eo capto dux creatus Antoniottus Adurnius, sub quo iterum vrbs terrâ maríque obsessa, ad nos rediit. Huic præpositus Theodorus Triuultius, veteríque demum libertati, gratiâ Francisci I. postquam reddita fuit, Octouiri cum Duce facti sunt. Duodetriginta gentes (ipsi Albergos vocant) habet Genua, quæ nobiles censentur. Ex iis quadringentorum consilium nobile, Dux vnus, gubernatores octo, totidem procuratores, quinque syndici creati, apud quos vrbis Imp. fuit. Primus in biennium Dux creatus est, ann. MDXXVIII. Albertus Acianus. Quo dominante, Carolus V. Imp. Reip. Genuensis formam hanc ratam habuit, quæ hodie durat. Tria Genuensibus pelago maximè memorabilia bella fuerunt: primum in Saracenos, secundum in Pisanos, tertium in Venetos. Vetustiores Genuensium expeditiones, post Sardiniacam Córsicámque, in Syriam

* Boucicault.

 fuerunt:

Ab Ann. Sal. 1100. ad Ann. 1250 fuerunt: iis Antiochiâ expugnatâ, Seleucia, Myra, Antipatris, & Cæsarea à Guilelmo Embriaco classis Præfecto captæ, quas sequuta est Ptolomais, & Biblus (Gibellum maius hodie dicitur) & Tripolis, Berythus, Malmistra, aliæque Phœniciæ, & Syriæ littorales vrbes. Nec cessatum est à bello: quocunquè Saraceni fugêre, quacunquè erupêre, ibi præstò Genuenses cum validis classibus fuerunt. Balearis Minor, quæ communi indigetatione Minorica vocatur, Almeria quoque, Granatæ vrbs, iuxta Gattæ promontorium sita, & Derthusia, magnâ resistentium clade subreptæ. Longè antea Sardiniam Corsicámque Genuenses Saracenis eripuerant, Pipini Galli Italiæ Regis auspiciis, florebátque sub Comitibus vrbs potens à Carolo Magno Imp. Pipini patre, de suis ruinis, quas Rhotaris XVII. Longobardorum Rex fecerat, nuper eruta, & reparata. Nec qui Genuensibus resisteret, post Saracenos, inueniebantur, si Pisani, Venetique hostes defuissét. De vtriusque gentis origine & victoriis infra dicemus. Nunc quæ bella Genuenses, quæ odia, quas amicitias exercuère in Pisanos exordiar. Bellorum tum penè omnium arena Sardoum Corsicúmque littus erat, has Insulas Saraceni, Genuenses, & Pisani, vicissim, & quasi per successiones, Fortunæ munere obtinebant, nec vllis tutum erat imperium, victi mox victores, pulsi

Ann. 1015. mox pellentes. Pisis incensis, Sardiniam, Pisanis fugatis, Musactus Saracenorum Rex, occupauerat. Quapropter Pisani Genuensibus in belli societatem vocatis, tertiam expeditionem in Sardiniam aduersus barbaros fecère, eo successu, vt non modò amissa recuperauerint, sed & victum classe Musactum primo Genuam, mox in Germaniam adduxerint. Orta inter vtrunque populum è diuisione prędæ dissentio, inde bellum, rursúmque pax, iterúmque bellum, páxq; iterum, donec Pisani Genuensibus cederent. Prælia maritima, in quibus ij, aut illi victores fuerunt, plurima omitto, maiora memoraturus. Igitur, vt primùm, fuga-

Ann. 1127. tis Pisanorum nauigiis, Corsicam Genuenses inuaserunt, portúmque Plumbini cum adiacente castro occupauerunt, obsessásque Pisas eâ conditione deseruerunt, vt omnia domorum fastigia ad primam vsque contignationem ciues demolirentur. Pisani è contumeliâ audaciores facti, repentinis incursionibus circa Peram, Siciliámque & Ligusticam oram Genuensium res afflixerunt, fracto nauali pugnâ Balduino Guiercio Genuensis classis Præfecto, aliísque mox classibus profligatis in Thusco & Gallico mari. Victi tandem Pisani ante Syracusas Siciliæ, omni classe amissâ, v. triremibus exceptis, cùm debellati crederentur, fortiores è clade surrexêrunt. Vastata illis Sardinia, Largerus expugnata, Eryx, & Trebianum, oppida Liguribus ablata, & nisi Auriarum & Spinularum virtute Pisanis obuiam itum esset,

ſet, extremus dies Reip. Genuenſi imminere putabatur. Tridui ſpatio LXX. triremium claſſis inſtructa Vberto Auriæ cōceſſa eſt, triremes IV. longæ naues V. Henrico Mario datæ, XX. triremes alias Caccianimicus Cataneus obtinebat. Piſani Vgolino Comiti & Andreotto Saraceno, de Sen. conſentiente, totius rei naualis expediendæ negotium demandarunt; quorum induſtriâ & operâ factum eſt, vt XLIV. nauigia Ioannis Caualcæ auſpiciis educerentur. Hic XX. triremibus ſelectis, contra Marium in Sardiniam profectus, in conſpectu Inſulæ pugnauit, tractâque in noctem pugnâ, XV. amiſſis, reliquas Piſas deduxit. Inſtabat noui Prætoris creandi tempus, omnium ſuffragiis Piſanorum prætor nuncupatus eſt, Petrus, ſiue, vt aliis placet, Albertus Maurocenus Venetus, vt, ſimul, & ductore eo prælijs maritimis aſſueto vterentur, & amicitiam ſibi Venetorum conciliarent, qui arbitri magis, quàm amici, aut hoſtes vtriuſque Reip. credebantur. LXXII. triremes Mauroceno conceſſæ in Ligurem, qui audito tantæ claſſis apparatu, eodem Vberto Auriâ Duce, LXXX. triremes, phaſelos VIII. quos vulgo Pamphilos vocant, cymbáſque innumeras in Piſanos conuertit. Imperabat claſſi poſt Auriam, Conradus Spinula, cui ſiniſtrum cornu mandatum eſt. Prælium ad Lamellam Inſulam, ANN. 1284.
vulgò Maloram, iuxta portus Piſani fauces ſitam, commiſſum. Ne Piſanus pugnam detractaret, partem claſſis Auria poſt tergum manere iuſſerat. XXX. triremes, Giacario duce, auxilium periclantibus medio in ardore prælij laturæ, aderant, & vnicuique triremi celocia nauigia in omne periculum parata. At Piſana claſſis nauium numero inferior, ſub turribus, aliíſque portus munimentis pugnabat, dextrum cornu Maurocenus, ſiniſtrum Hugolini Comitis filius in Prętoriâ cum vexillo Piſano tutabatur, acerrimè omninò vndique conflictatum eſt, donec ſemilacerum & fruſtratim diſcerptum Piſanæ Reip. vexillum, prætoriâ captâ, Genuenſes auellerent: hinc conſternatio & fuga. XXX. triremes in Ligurum poteſtatem peruenêre, in ipſo conflictu VII. ſuppreſſæ interierunt. Reliquæ, quòd ſeſe intra portus Piſani munimenta intruſerant, incolumes euaſêre. V. M. Piſanorum deſiderata: magnum captiuorum fuiſſe numerum, inter quos & Maurocenus fuit, ex ſequenti prouerbio inde facto, intelligitur, Genuam eat qui Piſas cernere voluerit. Ob id Sen. Conſulto Genuenſis Reip. decretum, vt VIII. Id. Auguſti, quo die tam proſperè à ſuis pugnatum eſſet, ſolemni ſacro anniuerſario ad ædem D. Sixti, eius rei memoria celebraretur, & vexillum ex hoſte captum, in D. Matthęi fano, ceu perenne victoriæ monumentum, aſſeruaretur. Erepta inde victis Ilua Inſula, turris portu Piſani diruta, Ligurnum direptum, cathena, quâ portus Piſanus muniebatur, fracta, & Genuam tranſuecta, tandémque Piſanorum vires exciſæ, quibus olim vi- ANN. 1288.

ctis Saracenis, Sardiniam receperant: Carthaginem, pertinacem Imperij Romani quondam æmulam, vincto eius Rege, & ad Pontificem Romam adducto, perdomuerant: Panormum Siciliæ Metropolim, diu à Saracenis occupatam, superatis, cæsísque barbaris, in pristinam libertatem ac splendorem, defixis ad templorum omnium vestibula, hostilibus manubiis, restituerant: Syriam Christianis Principibus aperuerant: auxilia Aragonensibus, auxilia Impp. victoriásque prębuerant, vel fecerant: diu denique incertâ & prorsus ambigua fortunâ contra Ligures, antiquos & penè domesticos hostes, vsi fuerant: adeò nihil stabile in Mundo est, & seruituti plerunque obnoxius est, qui alios in seruitutem misit. Consurgit maius in Venetos bellum: Henricus, cognomento Pistator, Malliacæ oræ Princeps, cum auxiliari Genuensium classe, Candiam Insulæ caput, è qua & illi nomen, aliáque oppida & arces Venetis eripuerat: nouæ præterea in Ptolomaide, vrbe Syriæ, dissentiones inter Venetos & Genuenses ortæ fuerant, nec isti superiorem, vel illi æqualem potentiâ & felicitate populum ferre poterant. Iámque Palæologus Græcorum Imp. Genuenses Smyrnâ Asiæ celebri vrbe, Chióque Ægæi maris Insulâ, Saches Turcis vocata, donauerat: hinc inuidia & emulatio, frequentes bellorum causæ, non citra Christiani Orbis & Imperij grauissimam iacturam. Genuensium in Syria Tyrus erat, Venetorum verò Ptolomais, & iam quæcunque rates commerciorum causâ Orientem petebant, maximo cum periculo nauigabant.

Bizarus de bello Veneto: & in hist. Genuen. Sabell. hist. Enn. 9. & 10. Item rerum Venetarum, dec 1. 2 3 & 4.

An. Sal. 1266 Onerariæ x. mercibus repletæ, quæ ad Remp. Venetam pertinebant, à Simone Grillo Ligure, proptèr Dyrrachij muros, interceptæ sunt, Veneta classis ab obsidione Tyri repulsa, Cydon, nunc Canea, vrbs Cretæ, siue Candiæ, ab Vbertino Auriâ expugnata & direpta, & in Venetorum contemptum magnâ ex parte diruta.

1267. Anno sequenti xxv. triremes, Lucâ Grimaldo duce, conscriptæ, cui duo Senatorij ordinis viri, nempe Pascasius Cataneus, & Otholinus Nigrius, tanquam consiliarij, vel potius Collegæ adhibiti sunt: è maiorum scilicet instituto, qui in rebus arduis & perplexis, vni soli Reip. salutem committendam non esse existimauerunt. Syriam dum peteret Grimaldus, tria Venetorum nauigia in Ægęo mari intercepit, mox arcem Ptolemaidis, vi tormentorum ad deditionem compulit. Nondum odiis, Ptolomaide amissâ, Christiano sanguine satisfactum erat, recruduit inter vtrumque populum bellum, Pera & Phocæa à Venetis direptæ. Peram mercatores Genuenses tenebant, Galatis, veteribus colonis, mixti, hanc Sabellicus, à breui traiectu, Græcâ voce dictam putat, non alia ad Ponticas merces conuehendas vrbs aptior: incensam ægrè tulerunt Genuenses, prædæ opulentæ pondus Venetos, duce Rogerio Mauroceno, superbos fecerat, sed eos explicatâ

classe

classe Nicolaus Spinula ita contudit, captis xxv. triremibus, vt superbire dedidicerint, eò magis, quò maius damnum eosdē subsequutum est. Comparatâ cc. triremium classe, eáque ad IIC. redactâ, Lambas Auria Præfectus, ad Cursulam, aliis ad Corcyram Nigram, cum Venetâ classe, quæ xc. triremium erat, Andreâ Dandulo duce conflixit: victoria penes Ligures stetit, atque è Venetâ classe XII. tantum salutari fugâ sese exitio subtraxerunt, impatiénsque contumeliæ Dandulus, impacto, collisóque in puppem capite extinctus est. Neque felicius M. Baseius circa Hellespontum in Genuenses pugnauit, amissis XVI. nauibus. Eubœa Insula à Philippo Auriâ Genuensi variis populationibus & incendiis deuastata est, Chalcis, vrbs Insulæ primaria, expugnata; & postquam Græco Imperatori & Aragoniæ Regi iunctus est Venetus, celebrior Ligurum fama, tot hostibus simul deuictis. Præerat Venetis nauibus Nicolaus Pisanus, Aragoniis, siue Catalanis, Pontius à S. Paulâ. Quem Ioannes Catacuzenus Græcorum Imp. suæ classi imposuerit, diligenti inquisitione nondum comperi. Ligusticæ triremes LX. Pagano Auriæ commissæ feruntur, impar nauium hostilium numerus. Circa Peram, olim Galatam, ad Bosphori angustias dimicatum est, ne si in alto prælium commissum fuisset, à triplici classe Ligur circumueniretur. Pontio medio in conflictu cæso, Catalani suo Duce destituti, primi omnium pugnam remiserunt. Inde Veneti sensim cedere, Græci innatâ calliditate detrectantes pugnam, fugere, arbitrium victori omne in victos captósque relinquere ceperunt. Captæ Venetorum triremes xxx. Aragonum XXVII. Idem Auria & alteram Venetorum classem duobus post annis circa Oenusas (hodie Sapientiæ Insula) haud procul Messeniaco sinu positas, debellatam, ipsúmque ducem, quo cum nuper circa Peram pugnauerat, Nicolaum Pisanum, cum XLV. M. hostium, vexillo D. Marci obliquè inuerso, & ad puppim affixo, Genuam transmisit, Parento, vrbe Adriatici sinus direptâ atque incensâ. Hinc Cyprium bellum sequutum est, Venetis Petrum Lusignanum, Cypri Regem, in Ligures instigantibus. Missus in Insulam Petrus Fulgosius cum Ligusticâ classe XLIII. triremium, obsessa per eum Famagusta, receptáque ad deditionem, coactúsque est Rex Cypri, vt extremum exitium auerteret, pro arbitrio victoris pacis conditiones accipere, Famagustam illi relinquere, annuúmque tributum XL. M. aureorum promittere, & persoluere. Tanta tunc erat nominis Ligustici fama, vt Reip. amicitiam alij populi peterent, alij emerent. Andronicus Iunior, quò Andronicum auum Orientis Imperio deturbaret, priuatis viribus diffisus, vt auxilium à Liguribus impetraret, Insulam illis Tenedum concessit, quæ media inter Lesbum & Hellespontum sita, antiquam Troiam respicit: hanc Emanuel Caloioannis

ANN. 1298.

ANN. 1352.

ANN. 1354.

ANN. 1375.

filius eodem ferè tempore Venetis promiserat, si se in recuperando Imperio iuuissent. Ex eâ scaturigine renouatum bellum inter
ANN. 1378. Venetos & Genuenses. Ligurum in partes Ludouicus Pannoniæ Rex, Franciscus Carrarius Patauij Princeps, Archidux Superioris Pannoniæ, & Aquileiensis Antistes iurauêre. Venetis Barnaba Vicecomes Mediolanensium Princeps, Petrúsq; Lusignanus Cypri Rex, immemor se Genuensium tributarium esse, consiliis armísque fauebant. Vt Ligustica classis, Luciano Auriá duce, in Adriaticum sinum peruenit, signa ille canere iussit, & in classem Venetam, cui Victor Pisanus imperabat, proras vrgere. Diu prælium protractum est, donec infesto telo Lucianus Auria caderet. Quod multis exercitibus sæpenumerò exitium, mors Ducis iidem fuit & Genuensium salus. Qui cæsum viderant, sanguine hostili manibus eius parentare voluerunt: qui non viderant, alio in defuncti locum substituto, iisdémque armis munito, delusi: qui generosè pugnabat, nefas putauerunt, etiam ducis imaginem non imitari. Vicêre tandem xv. triremibus occupatis, & vt solet malum dilatari, fugato Venetorum duce, Humagum in orâ Istriæ, mox Gradum, & Caprulas Venetiis vicinas cepêre. Indè dextrum littus tenentes, Palestrinam, postremò Clodiam adorti: illâ, ciuibus & milite vacuâ, leui momento potiti sunt: hac verò, à præsidio repulsi. Successerat Luciano Petrus Auria, qui vt præfecturam veteris classis securius administraret, xv. nouis triremibus illam auxit. Primum eius militiei rudimentum Clodiæ expugnatio fuit, Veneti vacilare, summittere se, & dum seruitutem timent, iam seruire ceperant, si Auria voluisset: sed ille Venetis oratoribus, qui pacem quacunque lege petebant, ad arma redire iussis, patriam suam penè perdidit. Nam postquam blandiente fortunâ, expugnationi Clodianæ Pupiliam, Methamaucúmque addidit, prælio nauali cæsus, exiguam benè gerendæ rei spem Gasparo Spinulæ successori reliquit: qui postquam Tergestum, Iustinopolim, & Polam Genuensium ditioni addidit, classe Venetá, quæ vltra Adriaticum sinum nauigabat, in vrbem reuersâ, quo tempore primùm Veneti æneis tormentis vsi feruntur, tum Ligusticæ res inclinare, & sensìm, quæ occupata bello fuerant, bello ad antiquos dominos redire ceperunt: iámque lassatis labore, succurrere amor pacis, quæ æquis conditionibus tandem stabilita
ANN. 1380. est. Verum vbi cum Florentinis & Genuensibus bellari inceptum est, Veneti Florentinorum causam sequuti, in terras Philippi Mediolanensis Principis, Ligurum socij, exercitum exposuerunt, terrestribus quidem præliis semper victores, maritimis autem victi. Classem Venetam toto Pado ducebat Nicolaus Treuisanus, Philippicam Ioannes Grimaldus, vir rei maritimæ scientiâ inter Ligures longè clarissimus, qui Papiâ cum suis nauibus soluens, in

Padum

Padum naues traduxit, & cum validâ Venetorum classe, nauium numero & pugnantium multitudine longè superiore, in eo flumine iuxta Cremonam pugnauit, eo successu, vt Ligur tandem superior euaderet, captis XXVIII. nauigiis. Pulsus quoque Chio Insulâ Andreas Mocenicus, classis Venetæ legatus, pluribus nauibus, virtute Raphaelis Montaldi, depressis in ipso portu, aliis tempestate amissis. Vixque Mocenicus obsidionem reliquerat, cùm Petrus Spinula XXIV. nauibus comitantibus, quarum triremes X. reliquæ corbitæ ingentis magnitudinis fuerunt, aduenit: vbi cùm hostem non inueniret, Naxum maris Ægæi Insulam, Andrúmque Eubœæ adiacentem, deditione occupauit. Et hæc multis præliis, pluribus annis inter Venetos Liguréſque gesta sunt, vsque ad ann. Sal. MCCCCXXXIII. quo tandem pax renouata est, captiui vltrò citróque dimissi, & quod fieri solet, cum nulli hostes externi Liguribus essent, postpaulò domesticus inquietis placuit, quo contusi, maximum mortalium bonum, libertatem sub variis dominis perdiderunt, ad quod pertinet sequens epigramma à Scaligero olim compositum, cui titulus est, GENVA. ANN. 1431.

Ditis opes Asiæ, & claros Orientis honores,
Quantáque ab Euxino tunditur ora salo.
Pisanas acies, Thuscæ decora inclita pubis,
Et traxi ad Ligures Gallica signa manus.
Subiectis domitas tenui ceruicibus Alpes,
Et tremuit nostras Africa terra trabes.
Afflictus toties Venetus, quæ fugerat olim
In patriis mouit tela petitus aquis.
Frustrà Galle cupis: frustrà es frustator Ibere,
Frustrà sæua ferox Insuber arma geris.
Victor ego cùm vinco, par est victoria damno;
Súmque eadem domina, seruáque facta mea.

CAPVT VIGESIMVMQVARTVM.

Eorumdem Genuensium res mari gesta in ceteras gentes. Vbi & de Florentinis aliísque Italiæ populis nonnulla recensentur.

GENVENSIVM Annales ab ann. Salut. MC. incipiunt, non quòd multa æternitate digna ante hunc annum Ligures non egerint, sed quia, Genuâ à Longobardis euersâ, à Carolo Magno restauratâ, à Saracenis captâ, & anteà Romanis ereptâ, nullus ordo historiæ seruari

Bizarus in hist. Genuensium. Leander Albert. in Liguria. Goltzius in hist. Sicilia.

ri potest, confusâ narratione præcedentium sæculorum incuriâ, variorúmque populorum examinibus Italiam infestantibus, qui agere, quam scribere malebant. De eorum expeditionibus in Syriam, Ægyptum, & Africam antea dixi, Pisanorum, Venetorúmque in eos bella expediui. Iam sæculum alterum transierat, cùm
Ann. 1206. Ioanni Struslio Præturam vrbis adepto, præter Coss. in causis forensibus, quatuor ciues socij & consiliarij dati, quorum curâ, cùm maximè ad res maritimas pertineret, ideò vulgò Consules maris appellati sunt. Florebant tunc Genuensium opes, quibus se Niciani & Albintimilij vltrò permiserant. Eorum, Septa Africæ, Tyrus Syriæ, erant: Corsicáque & Sardinia Insulæ. Vrbs, portúsque ampliati, quo tempore nobilissimæ Auriarum Spinularúmque familiæ iam per multos annos summos Reip. magistratus nunc simul, nunc per vices obtinebant, donec Guelphorum
Ann. 1300. & Gibellinorum damnosis factionibus distraherentur. Pulsi vrbe Auriæ cum Gibellinis, Ligusticam oram populationibus infestabant: in eos Fridericus Marabota cum classe missus, qui Aurianorum vires timens, nóxque iam viso hoste appeteret, positis in mari scutis, quorum medium lampades ardentes occupabant, extinctis verò triremium luminibus, hac solertiâ pugnam, & certum exitium vitauit, prosequente clypeos hoste, qui delusus nouo stratagemate, iactatos fluctibus clypeos, triremes Guelforum esse arbitrabatur ad faces remigantes. Tandem Aragoniis nunc Sardiniam, nunc Liguriam infestâ classe populantibus, vt hosti resisteretur, Guelphis in vrbem reuocatis, & concordiâ factâ, vnanimes iunctis viribus, Antonio Grimaldo imperium in XLV. tri-
Ann. 1332. remium classem Sen. dedit. Is è sinu Ligustico soluens, Cataloniam versùs enauigauit, in quam secundis ventis appulsus, plæráque Tarraconensium nauigia in littore anchoris adhærentia, subito incendio absumpsit: hinc in Maiorem Balearicam descensione factâ, ipsíque Aragonensium Regi bello Reip. nomine indicto, eius classem, quæ XLII. triremium erat, circa Minoris Balearicæ portum in fugam coniecit. Huic sequenti anno cùm Salagrus Nigrius successisset, inuentásque medio in mari, dum cursum versùs Maioricam tenderet, quatuor onerarias ingentes Catalaniorum naues celerrimas assequi nô posset, militari astu, quidquid triremium suarum celeritatem morabatur, præcipitari in pelagus iussit, habitáque ad suos oratione, famem & inediam obiectabat, annonâ omni in pelagus missâ, si ab hoste alimentum non peterent, eam commeatibus refertam, victoribus salutem, & vitam portare, imminere verò timidis omnium mortis generum acerbiorem è fame mortem. Itum alacriter in hostem pari audaciâ repugnantem, pluribus cæsis, CCCLX. cum omni classe captis, victor denique Ligur circa Sardiniam deuectus, X. Aragonias triremes

remes expugnatas secum in patriam deduxit. Nec aliud in Aragonas tunc mari gestum est, ob rediuiuas Guelphorum & Gibellinorum factiones, ob quas, ciuitatis status immutatus, & Simon Buccanigra, primus Dux & Princeps Genuensium renunciatus. Sub istius Principatu ad inhibendos Boniacobi Marocci Regis per Ionium, Ponticum, Syriacúmque pelagus excursus, Simoni Quarto classis commissa in Euxino, non longè à Theodosiâ, quæ hodie Capha dicitur, eáque est Genuensium colonia, Zarabim Sinopis Regulum oppressit. Datæ & Ægidio Buccanigræ Ducis fratri xx. triremes, quibus Alphonso Castellæ Regi in Mauros auxilio esset. Vt in Hispaniam descendit, Maurorum opes terrestribus prçliis contudit, cum illi detractarent maritimum certamen, ne ex Africâ auxilia peterent, in portu cohibuit. Missus & in Hispaniam est cum nouâ classe Bussenus Eugubius, qui Boniacobi Marocci Regis Galeacias ix. rostratas III. ad Bellenocē oppressit. Cùm autem Buccanigra Principatum abdicasset, in eius locum communibus suffragiis Ioanne Mortà sublecto, Simon Vignosius classi præpositus est: illi à Principe in foro D. Laurentij, magnâ ceremoniâ, xi. Kal. Februar. D. Georgij vexillum traditum fuit. Per hunc Terracina, olim Anxur, Genuensi Reip. addita, castella circa Caietam, ripásque Cariliani fluminis disiecta, Traietum oppidum expugnatum, Suessa, vrbs Volscorum celeberrima, libertati reddita, Chius Insula recepta, Insulares in Genuensium ciuium ordinem cooptati, Foliæ nouæ ac veteres imperio adiectæ. Vix vna Reip. forma sæculum tenuit, nouâ factione ad Ioannis Vicecomitis, Mediolanensium Principis, tutelam concursum est, quo rerum potiente, Philippus Auria xx. triremibus in Africam minorem delatus, Tripolim maritimam & totam Libyæ oram diripuit, debellatis piratis, sub quorum tirannide tunc vrbs erat. Nec diuturnum fuit exotici Principis Imperium, Simone Buccanigrâ iterum Reip. Principe salutato, cui, postquam ab humanis rebus substractus est, Gabriel Adurnius Patrum suffragiis substitutus. Istius Principatum Soldaiæ, Scythiæ vrbis, deditio nobilitauit, nec aliud sub eo à Genuensibus mari gestum: neque maiora Dominico Campofulgosio dominante reperio, nisi quòd Melita Insula, per Thomam Murchium dominationi Ligusticæ expugnata, cessit. Sub Antoniotto Adurnio bellum Tunetanum cepit, erepta Afris Meninga Insula, antiqui Paruam Syrtim, nostri hodie Zerbas vocant, illius administratio Manfredo Claramontio Siculo permissa est. Adurnio adhuc viuente, nostris regibus Ligustica ditio permissa, primúsque Præses ad administrandam Remp. à Carolo VI. Gallorum Rege missus Valerandus Luxemburgicus, S. Pauli Comes. Cæsis postea totâ vrbe Gallis, Liguriæ dominium ad Montisferrati Regulum deuolutum est, quo

Ann. 1339.
Ann. 1345.
Ann. 1353.
Ann. 1356.
Ann. 1364.
Ann. 1371.
Ann. 1388.
Ann. 1397.
Ann. 1409.

imperante, Albintimilium, & Telamonis portus cum oppido direptus, nauale bellũ in Taraconenses propter mutua odia redintegratum, victi Taraconenses in ipso penè Alexandriæ vrbis Ægypti portu, Baptistà Franco Lusardo, Paulo Lercaro Genuensi, classi imperantibus: iterum quoque Barcinonis in portu aliquot nauibus immisso igne concrematis, aliis in terram per metum subductis, Taraconenses cum Aragoniis ab Antonio Auriâ cæsi fugatíque sunt. Redierat ciuium animis antiquorum Principum regimen: itaque, vt sese Marchionis Montisferrati dominatione subducerent, maximo omnium plausu Georgius Adurnius Princeps renunciatus est.

ANN. 1413.

Post hunc Barnabas Guanus, post Guanum Thomas Campofulgosius, sub quo recrudnit bellum Corsicum, Bonifacianis auxilia aduersus Alphonsum Aragoniæ Regem, à quo obsidebantur, petentibus: nec morà, Ioanne Fulgosio duce, ante portum Bonifacij, vrbis Corsicæ, delata classis: portus fauces cathena ferrea, trabésque colligatæ obstruxerant: medium, v. naues immensæ magnitudinis occupabant, proris in Ligures conuersis, & lateribus ita pressis & cohærentibus, vt ex aliâ in alias nautis & militibus decursus esset. Quæ ex his terræ propior erat, ponte in eam iniecto, terrestre subsidium nullo labore accipiebat, adeò vt è continenti in primam, & ex eâ in reliquas per commodè transiliretur. Circa, in littore, tormenta bellica disposita, in æquore verò, minora nauigia collocata erant. Reliqua pars exercitus in terram collocata, vrbem ingenti coronâ cingebat. Hæc Alphonsus ita ordinauerat. Obsessi verò misso ad Ligusticam classem egregio natatore, mandatum acceperunt, vt mœnia à fraude & insidiis summâ curâ tuerentur: quod superesset iuuentutis, securibus armarent, moneréntque, vt cùm Ligusticæ naues perrumpere claustra molirentur, ipsi ad mare decurrerent, funésque & reliqua cathenarum vincula, cautibus religata, præciderent: hoc satis ad victoriam putari. Erat inter Ligusticas naues nauium vna maxima, huic præerat Iacobus Benissia, ipsa inter quatuor minores media, prima in hostem delata, vasto impetu obstantia quæque perrupit. Trabes, funes, cathenæ, omnia demum comminuta sunt, & sequenti classe via in portum facta. Pugnabatur vtrinque pertinacissimis animis, cum Andreas, à natandi solertiâ, Mergus cognominatus, galeâ tectus, & breui cultro accinctus, de Ligustica naue in mare se præcipitem dedit, & ima petens, regiarum nauium funes anchorarios præcidit: quæ vbi à retinaculis solutæ, fluitare primùm, concuti, latera proris, vel puppibus impingere, & cùm in vno loco stare non possent, pontes disiicere, disiunctas naues nouum militem amplius non admittere, amittere antiquum, & aditum in vrbem Genuensibus relinquere, vbi Bonifacianis annona, milite, & armis

subleuatis,

sublcuatis, Benissia passis velis, per Alphonsi præsentis classem in patriam remeauit; Ceterum cum factiones in vrbe reuiuiscerēt, & iis extinguendis laboratum esset, pluresque ciues, qui discordiam facere putabantur, exilio multati, quos Philippus Mediolanensium Princeps benignè receperat, factum est, vt Philippus propriâ amplificandæ suæ dominationis cupidine accensus, & exulum sedulis precibus ad Liguriam inuadendam concitatus, Aragonias triremes VIII. conduceret, quibus & alias addidit. Huic classi Raimundus Coruarianus, Montesianæ militiæ Magister, præpositus, ad Arni ostium cum Ligusticâ classe conflixit, eo euentu, vt quinque Ligusticas triremes cum Baptistâ Fulgosio Duce ceperit. Quæ clades, vt Genuam renunciata est, vltro se ciues Philippo permisêre. Tum sub externo Principe positi, paulatim decrescere & minui Genuensium res & gloria ceperunt, Turca, quidquid Ligures in Euxini littore possidebant, inuadente, nunc etiam in ipso Genuæ portu descensione factâ, grandinis instar omnia contundente. Animam tamen nobilem generosa ciuitas sub externo etiam dominio diu traxit, antiqui nominis memor. Nam sub Philippo, cui bellum erat cum Alphonso Aragoniæ Rege, ante Caietam, Blasio Axereto classis Præfecto, totam Aragonum classem disiecit, ipsúmque Alphonsum cum Ioanne eius fratre cepit. Verùm cùm Philippus tantæ victoriæ laudem apud se totam esse vellet, irritati superbia Principis Genuenses, instigante Francisco Spinulâ, iterum se in pristinam libertatem vendicarunt, cæso Opicino, Mediolanensium Ducis in vrbe Præfecto. Inde noua Reip. gubernatio instaurata, creatíque VI. Præsides, apud quos summa rerum esset: tum in inuidiam Alphonsi & Philippi, qui inter se amicitiam fecerant, Renati Andegauensis partes Genuenses sequuti, cum Neapolitani Regni Regem stabiliuerunt; Insubre & Aragonio nequidquam obsistente. Nec ita multos post annos immutata est Reip. forma, & Raphaël Adurnius Princeps renunciatus, quem alij longo numero in eâ dignitate subsequuti sunt, donec iterùm ad Mediolanensium Ducum imperium Resp. deuolueretur. Quo toto tempore nihil memorabile in mari à Genuensibus gestum est. Tandem sub Ludouici Sfortiæ Principatu, Carolo VIII. Gallorum Rege reliquum Italiæ tenente, illis cum nostris bellum fuit. Gallicis nauibus Miolanius, Ligusticis Franciscus Spinula, Maurus cognomēto, ab oris scilicet fuscedine, præerat. Certatum est ad Rapallum, fusa nostrorum classis, captus Miolanius, omnésque cum eo vel capti, vel sine eo interfecti sunt, Rapallum receptum. Sed postea Franciscus I. nostrorum cladem vltus, Maximilianum Sfortiam cedere Principatu coëgit, dedítque, quas voluit, leges victo.

ANN. 1421. ANN. 1435. ANN. 1443. ANN. 1495.

Sic non Mediolanum modò, sed & Liguria tota in nostro domi-
ANN. 1515. nio censeri incepit, quæ Octauiano Fulgosio administranda data est. Eo Remp. sub Regibus nostris moderante, sinus Ligusticus à Cortologo Mahometano piratâ diuexabatur, in hunc Fridericus, Octauiani frater, ire iussus est. Hosti xv. biremes, nostratæ vii. in Bisertino flumine erant. Has præsidio nudatas, vt pote nihil tale in Africâ metuente piratâ, Fridericus Fulgosius facili negotio cepit, & captiuos Christianos in libertatem asseruit: móxque Biserti suburbana ædificia diripuit atque incendit. Neque sub ditione Galliæ Genua dudum fuit, à Carolo V. Imp. expugnata & capta, mox à nostris recepta, cæsis nauali prælio ad Capreas Cęsarianis, Philippo Auriâ duce. Cæcidit eâ pugnâ Cæsarianæ classis præfectus Hugo Moncada, capti nobiles multi, solæque duæ triremes & eæ inualidæ, victoris manus è tantâ Hispanorũ classe euaserunt. Missi captiui ad Andræam Auriam, Galliarum tunc per mare Mediterraneum Amiralium, qui à Regibus nostris statim alienatus, quòd nullum pretium è redemptione captiuorum accepisset, grande postea emolumentum potentiæ Hispanicæ fuit, cui præter validam classem, quam priuatis opibus armauerat, Liguriam nostris ereptam, societatis initæ specie transtulit,
ANN. 1528. nouâ gubernationis formâ, quæ hodie adhuc viget, introductâ, XII. ciuibus, quos Reformatores vocant, Remp. sub se administrantibus. Eiusdem virtute & consiliis, Corone, vrbs Græca, non longè ab Acritæ promontorio, præsidio Turcarum necato, eorúmque nauibus concrematis, custodiæ Hispanorum tradita est. Mox Siculis & Neapolitanis triremibus sibi adiunctis, Turcas, & Pœnos Turcis fauentes, Clupeâ, Neauplio, Adrumeto, Ruspinâ, Tapso, ac denique totâ eâ Africæ regione, vnâ exceptâ vrbe Lepti, quæ Mahomedia à Pœnis, à nostris verò Africa nuncupatur, à Mœnicis vsque ad Syrtes depulit, & Muleassi Tunetano Regi, Caroli V. Imp. amico, parere compulit. Hinc Mahomedia, à Draguto Turcico pirata captâ, xx. triremium classe Imperatoris iussu Liburnum Tusciæ portum tenuit, vbi acceptis à Cosmo Medices III. triremibus. & IV. à Iulio III. S. Pont. Neapolim peruenit. Ibi Garciam Toletanum, Pro-Regis filium, cum Neapolitanâ classe, XIII. triremium, quæ Imp. stipendiis merebat, socium accepit, auctúsque ad Panormum Siciliæ vrbem XIV. triremibus in Africam vela fecit. Eadem procellâ Mahomediæ mœnia, Draguto frustra resistente, quassata sunt. Corsicam deinde per nostrum militem occupatam patriæ reddidit. Quæ postea subsequuta sunt, quia minus ad famam pertinent, prętereo. Administratio eorum naualis diuersa, immutatâ subindè Reip. formâ. Hodie tutandꝙ littori destinata pręsidia sunt, in mari verò, piratis arcendis triremes octo, quæ nauibus triremibúsque pri-

uatorum

natorum additæ, numerosam paratámque semper classem conficiunt. Corsicam Cercinámque Insulas, quæ dominij Genuensium sunt, collegium S. Georgij ann. 1407. institutum, terrâ simul & mari à Turcarum, Barborúmque irruptionibus & deprædationibus seruat. Nunc, ne tot capitibus lectorem distraham, reliquum Italiæ paucis lineis persequor, singula enim si exequi vellem, ne vita quidem suppeteret scribenti. Taceo Comensium & Mediolanensium in lacu Lario, qui hodie Comi dicitur, nauales pugnas, nunc iis, nunc istis victoribus decertatas, profugósque cum liberis & vxoribus in Vicum Comenses, tandemque debellatos. Nec ipsa me Etruria longùm detinebit, quæ Thuscia, Tyrrhenia, & Ianicula quondam, postea sub Rep. Florentina, tandem sub Magno Duce Florentiæ acquiescit. Thuscorum opes ante Romanum Imperium latè terra maríque patuêre: mari Supero Inferóque, quibus Italia Insulæ modo cingitur. Quantum potuerint, nomina sunt argumento, quod alterum Thuscum, communi vocabulo gentis: alterum, Adriaticum mare, ab Adria eorum Colonia vocauerint Italicæ Gentes. Græci eadem Tyrrhenum, atque Adriaticum vocant. Ij in vtrumque mare vergentes, incoluêre vrbibus duodenis terras, prius cis Apenninum, ad Inferum mare: postea, trans Apenninum, totidem, Coloniis missis, quæ trans Padum, omnia loca, excepto Venetorum angulo, qui Sinum circumcolunt maris, vsque ad Alpes tenuêre. Victi à Romanis vetustatem nominis seruauerunt, post & famam recepêre. Atrox Etruscis bellum cum Pisanis fuit, qui à clade per Genuenses acceptâ, duobus post sæculis primos spiritus resumpserant, societate cum Venetis ictâ, sed isti à Florentinis pręliis maritimis victi, expugnatáque vrbe in ditionem Florentinorum venerunt. Paulatim itaque victorum nomen & Imperium creuit, validis classibus Adriaticum, Mediterraneum & Ponticum maria, ex instituto Cosmi Medices, tenentibus: qui Equites S. Stephani Papæ & Martyris stabiliuerat, in Turcas & Piratas. Ann. MDCVI. classis Ægyptia, quæ tributum Constantinopolim vehebat, capta, fugatáque Rhodia, quæ in Ægyptiæ auxilium venerat. Thusciæ tunc Amiralius erat, Syluius Picolominus, qui Hipponam, S. Augustini patriam, in Africà, vi factâ, intrauit, sparsóque incendio concrematam, quia seruari non poterat, deseruit: Bisqueram, eiusdem tractus vrbem, paulò supra Algeram sitam, solo adęquatam, in solitudinem redegit: IV. Turcicas triremes imperata accipere iussit, & triumphatori similis, in Ligurni portum, quem Franciscus Etruriæ Dux nuper capaciorem, profundiorem, & munitiorem reddiderat, importauit. Hinc sequenti anno Gallionum Thusciæ præfectus * Belliregardi dominus soluens, inter Cyprum & Caramaniam XL. triremes, galleassias duas inuasit, &

Vide lib. 9. Sigonij de regno Italiæ.

Liuius lib. 6.

Bembus hist. Venetæ lib. 3.4. & 5. Bizarus in hist. Genuensium, lib. 18.

ANN. 1509.

ANN. 1608.

ANN. 1610.

* *Le Sieur de Beauregard.*

& pugnâ commissâ, v. triremes submersit, reliquis in fugam datis, quibus Mustapha Grego Bassa imperabat, reducénsque naues eum in locum vndè soluerat, circa Rhodum Carmusailam (genus immensi nauigij apud Turcas) oppressit. Hoc nauigij genus alibi lego Caramussalem appellari, eiúsque nominis tria ab Amiralio * Ingherramio, ann. Sal. MDCXIII. auspiciis Cosmi II. Etruriæ Ducis, capta, in orâ Natoliæ: quibus, & excidium arcis, *Aglimanæ in Caramaniâ additum, nauibus, quæ in portu erant, coactis ad deditionem. Ann. MDCXIX. Iulius * Montautius, Etruscarum triremium præfectus, in littore Calabriæ Tunetanum Gallionem & Tartanam expugnauit, mox & in Archipelago triremem, quâ Mustapha Bassa, Naupacto Præfectus, vehebatur. Propè Tenedum XXVII. Turcicæ triremes, quæ ad promontorium Ianisseri, in anchoris erant, ann. MDCXXVII. à triremibus Florentinis deductæ ad Liburni portum: in quo plures semper triremes, sicut & in porto Ferraio Eluæ Insulæ. Pisis verò Arcenale est munitissimum, omni apparatu maritimo repletum. Ibi triremes XII. & galeacæ II. Classis triremium VI. cum vno gallione, indefesâ vigiliâ, in Turcas piratásque nauigat, sub Imperio Equitum S. Stephani: qui Ordo ad exemplum Melitensium Equitum, à Cosmo Medices, magno Etruriæ Duce institutus est, ann. MDLXI. Reliqui Italiæ populi sub variis nouísque Principibus viuunt, quorum pars è sanguine SS. Pontificum, aut ex affinitate eorum est. Mirum ibi plures Principes nondum esse, quàm artifices, cùm Summi Pontifices iam senes creati, tam frequenti morte Pontificatum amittant, quíque illis succedunt, tot recentibus Regulis Italiam onerent, quot fratres, cognatos, parentésq; atque affines habent. Romam, antiquum nomen Imperij, loci sanctitas, curiæ maiestas, authoritas regnantium, pietásque & obsequium Christianorum Regum & Rerumpublicarum conseruat: nec vlla ciuitas adhuc reperta est, quæ fortiore Genio moderata, in æternitatem inquirat, toties afflicta, nunquam oppressa. Apuliam, Calabriámque & Neapolim, vt diuersis Principibus subditas antea memoraui. Oram Adriatici Sinus S. Pontifex, Regulíque sub eo, Mantuæque Dux occupant. Æstuaria, Istriámque & quidquid ad Dalmatiam vsque protenditur, Veneti: de quibus speciali sermone dicturus sum.

* Inghirrami.
* Agliman.
* De Montauto.

* * *

CAPVT

CAPVT VIGESIMVMQVINTVM.

Venetorum res in mari & littoribus gestæ. Vrbis fundatio, pugnæ & victoriæ nauales, ab vrbe conditâ, ad annum Sal. MCCCLXXXV.

HAVD vnquam alia gens exiguis incrementis in immensum Imperium, consilio magis quàm armis, surrexit. Africæ, Ægypti, Syriæ, Ponti, Græciæque littora complexa, cum vicinis Insulis. Veneti à Venetis Gallis, Armorici Oceani accolis, orti putantur. Alij Troianæ stirpis Venetos existimant, ab Henetis Paphlagonibus, qui occupatâ regione, quæ Adduâ, Padóque fluminibus, lacu Benaco, Alpibus atque Adriatico mari terminatur, pro Henetiâ, Venetiam nominauerunt. Hoc olim nomen regioni, nunc vrbi est. Quæ ab Istris, Carnisque, & Venetis, Barbarorum in Italiam incursiones fugientibus, in Insulis condita est, ann. Sal. CCCCXXI. Multi in eas Insulas ex Patauio atque Aquileia confugerunt, nouæque vrbis fundamenta iecerunt: cui nascenti præfuerunt Patauinæ vrbis Consules electi, Galienus Fontana, Simon Glauconius, & Antonius Caluus. Tertio ab Vrbe condita anno, tres alij Consules creati in annos tres. Ea administrationis forma ad Attilæ aduentum permansit: quibus temporibus, in Consulum locum Tribuni electi, quorum quisque singulis Insulis per annum imperabat, ius dicebat, vindicabat scelera. Sic Gothis, Hunnis & Longobardis in Italia regnantibus, nomen Venetum antiquæ regioni ereptum, in eas tantùm Insulas translatum seruatúmque est, à loco, qui Caput aggeris hodie dicitur, ad Gradatas aquas. Insularum nomina fuerunt: Gradus, Crapulæ, Equilium, Metamaucum, Albiola, Philestina, & Fossa Clodia, in orâ: in stagno verò, Turcellum, Maiorbium, Boreanum, Amianum, Constantiacum, Amorianum, & Riuumaltum. Nec procul hinc Insula Oliuolus, ab oleâ dicta, Castellum hodie vocant, quia veluti arx quædam piratarum latrociniis obiecta est. Fuit & Pharus ingens ad nocturnos nauigantium cursus dirigendos, vbi nunc & turris magna, è candenti lapide, Barjonæ templo incubans. Insulæ minus nobiles, Castraria, Marcelliana, Castrupontium, Centenaria, Mussiones, Vigilia, Barbaria, Brentellæ, Beliæ, & Caput aggeris. Prima Venetorum virtus contra Istros & Dalmatas fuit, quos alto mari assequutos, victósque, coëgerunt nauigiis abstinere. Tergestinos in Caprulanis aquis oppressêre. Pipinum Caroli

Sabellic. rerum Venetarum.
Idem hist. Enn. 8. lib. 1. 2. & 3. Enn. 9. l. 1. 2. 3. 4. 6. 8. 9.
Bizarus de bello Veneto.

roli Magni filium, Italiæ Regem, leuibus nauigiis, quæ in palude plurimum possunt, fugauêre. Vrso Duce propè Tarentum, in Saracenos prosperè pugnauerunt, iterúmque in eosdem, ad Albiolam, vbi Hunnos paucos ante annos nauali prælio vicerant. Petuntur deinde Narentani maria infestantes, XXXIII. nauibus, quas à formâ Gombarias appellatas reperio, victis, pacis leges dantur. Hinc ante Barium, Peucetiorum vrbem, inter Brundusium & Aufidi fluminis ostia, maritimo prælio ab Vrseolo Venetorum Duce Saraceni sternuntur. Istria, Dalmatia, Liburniáque Venetæ ditioni adiungitur, Vrseolo Venetorum & Dalmatarum Duce salutato. Insulæ quoque oram Illyricam spectantes victoribus accedunt, vsq; ad Drilonem amnem. Inter eas Pola, Chama, Corcyra nigra, quæ hodie Cursula, & Pharus, quam recentiores Lesinam vocant. Siluius in classem Roberti Guiscardi, Normannorum in Apuliâ Principis, inuectus, occlusum obsessis Dyrrachiis mare aperuit. Conuersæ in Syriam vires, Pisaníque in itinere circa Rhodum victi, Smirna occupata, vastata Phœniciæ littora, Sidon, & Farania, oppidum maritimum circa Nili ostia, cum Tyro & Ptolomaide recepta, quamplurimæ Barbarorum naues oppressæ: atque ab iis rebus fœliciter gestis multa priuilegia à Balduino Hierosolymarum Rege, Venetis in Syriâ degentibus, aut per proximum mare nauigantibus, attributa. Rebellantibus mox Dalmatis seruitium impositum, Croaciaq; subacta. Ac tum primùm quidam existimant, Venetos Duces, Croaciæ Principatus titulum titulis suis addidisse. Celebris sequuta est in Syriam expeditio, Duce Dominico Michaele: hic CC. nauibus, in quibus onerariæ LXX. erant, in Saracenos, qui in obsidione Iopensi stabant, signa canere iussit, simul misceri classes, cuncta prosternere, & disiectis hostibus obsidionem soluere, prędáque diuisâ, socios nauales, militem, séque & Remp. ingentibus diuitiis onerare, & properando in patriam, Chium, Samum, Lesbum, Andrum, atque alias Græcanici Imperij Insulas armis domare. Quibus rebus actis, omni orâ maritimâ à Syriâ Dalmatiam vsque, partim domitâ, partim ab iniuriâ hostium vindicatâ, incolumi classe reductâ, Venetias victor Michael ingressus est. Hoc fatis concesso, Petrus Polanus Reip. regimen cepit, Ioanne fratre & Rainerio filio classi præfectis, classem Rogerij Siciliæ Regis Corcyrámq; Insulam expugnauit. Emanuele Constantinopolitano Imp. ob plures vrbes Venetis in Dalmatia pacis tempore surreptas, hoste iudicato, Tragurium, Ragusiúmque receptum, & subitâ inuasione Insula Chios in Venetam potestatem redacta. Hinc victricia signa in Lesbum, ex Lesbo in Lemnum, ex Lemno Scyrum transmissa. Sebastiano Ciano Duce, Othonis Friderici Imp. filij classis LXXV. nauiũ in Istriæ orâ, haud

procul

procul à Salborio promontorio, victa, naues XLVIII. captæ, ipsáq; regia triremis, in quâ Otho fuit, duæ mediâ pugnâ in alto depressæ. Redeunti in vrbem Ciano, Alexander III. S. Pont. postquam victoriam gratulatus est, anulum aureum porrigens, hunc accipe, inquit, & me authore ipsum mare obnoxium tibi reddito, quod tu tuíque successores quotannis stato die seruabitis: vt omnis posteritas intelligat, maris possessionem victoriæ iure aliquando vestram fuisse, atque vti vxorem viro, ita illud imperio Reip. Venetæ subiectum. Hinc singulis annis, more desponsationis festo, Ascensionis die, longâ pompâ aureus anulus apud Venetos in mare proiicitur. Sequuta est Iaderensium rebellio, Insulæ his vicinæ vix visis Venetorum armis imperium accepêre. Maior Iaderensibus obstinatio, quos piraticæ naues in mari, mœnia & alta propugnacula in vrbe tutabantur, dilatúmque in plures annos rebellium excidium. XLV. naues instructæ, quarum XXV. longæ, onerariæ reliquæ. Rainerius Zenus classi præfectus. Traiectis in Dalmatiam copiis, Iadera, toties imperium Venetorum aspernata, expugnata est. Per idem tempus Pisani apertas cum Venetis inimicitias exercentes, Polam, tributariam Venetorum in Adriatico sinu vrbem, subito incursu oppresêre. Rei indignitate commoti Veneti, nouâ classe triremium x. onerariarum VI. comparatâ, nouóque milite in supplementum veteri addito; Polam continuò transmittunt: vrbe repentè captâ, quidquid Hetruscarum nauium illic fuit, victor concremauit. Dirutis Polæ mœnibus, non tam in ciuium inuidiam, quàm ne amplius Pisanis receptus eò esset, illicò Methonem Venetæ triremes peruenère, vt cum onerariis Pisanorum, & iis quæ præsidio illis ex Polâ profectæ fuerant, confligerent. In conspectu vrbis pugnatum, fuso fugatóq; Hetruscarum nauium præsidio, duo ex onerariis captæ. Tum Venetorum gloria Orbem totum peruaserat. Hinc Galli Germanique à Rep. naues poscebant, quibus miles in Syriâ transmitteretur: illinc Alexius puer sibi patríque Isaaco aduersus patruum Alexium, qui Imperium Orientis per scelus inuaserat, auxilium precabatur. Galli, quòd à Bizantio in Syriam compendiariâ nauigatione transire poterant, cum Veneto milite classem CCXL. nauium impleuère. Captâ deinde Constantinopoli, portu occupato, hostium nauibus concrematis, Alexio puero in Imperatorem salutato, cùm sibi insidias parari viderēt, & ipsi Imperium inuasêre. Gallis, Constantinopolis cum Thraciâ & proximis regionibus, cessit: Creta cum omnibus Insulis Ionij & Ægæi maris, Venetis. Difficile erat tot Insulas publicis præsidiis defendere. Lex promulgata est: vt qui ciuium, aut sociorum priuatis auspiciis Insulas Ionij, Ægæíque maris, ceteráque loca illis circumiecta, quæ antea Constantinopolitani fuis-

 sent

ſent Imperij, domuiſſent, eos in iis locis, ius, quod ſemel ſibi armis quæſiuiſſent, perpetuò habituros. Sic tanquam ex vrbe Coloniis in Inſulas miſſis, omnia in Venetorum fide permanſerunt. Nam vt quiſque aliquid telluris virtute domuerat, eiectis poſſeſſoribus, illic vxorem liberóſque tranſmittebat, partis vſurus. Neque ob id tamen ceſſauit vigilantia publica, maioribus Inſulis ſub imperium ſuum mittendis occupata. XXX. triremes in altum deductæ, Rainerio Dandulo & Rogerio Pormarino præfectis. Vix extra ſinum nauigabat claſſis, cùm Leonem Vetranum Genuenſem, hominem eâ tempeſtate maritimis victoriis illuſtrem, cum longis nauibus IX. obuiam habuit. Fracti Genuenſes, captus Vetranus, atque in Inſulâ Corcyrâ, mox receptâ, ſuſpendio necatus. Inde digreſſi Veneti, Methonem primò, mox & Coronem, duo eâ tempeſtate piratarum domicilia, expugnauêre. Sunt ea Peloponneſi oppida, illud inter Coriphaſium & Actitam promontoria, hoc verò in Meſſenio ſinu poſitum. Aperto igitur in hunc modum mari, quaſi in paratam prædam, ad Inſularum occupationem diſcurſum eſt. M. Dandulus & Iacobus Viadrus communibus armis Gallipolim expugnant. M. Sanutus aliquot ciuibus in belli ſocietatem aſſumptis, è Cycladibus Naxum, Parum, Molum, Herinam, Andrúmque ſubiecit. Rabanus Carcerius, Eubœam cum proximo Euripo: Andreas & Henricus Glaſij, Tenum, Miconémque (Micolas hodie vocant) Scyrum prætereà, Philocolum, quondam Philocandrum, & Lemnum Inſulam, quæ nunc Stalamine, ſeu Staliminum dicitur. Henricus interea cognomento Piſcator, eius Peloponneſiacæ oræ Comes, quam Maleam vocant, Genuenſium nauibus fretus, Cretam Venetis adimere conatus eſt, ſed quatuor Genuenſium naues Rainerius Venetæ claſſis præfectus oppreſſit, Inſulámque vltrò citróque tutatus eſt. Nec ita multò poſt, ad inhibendos Græcorum motus, Candacem, quam vulgò Candiam dicunt: Vnde hodie Creta Candia vocatur, Veneti colonos miſêre. Genuenſes tunc grauiter maria infeſtabant, in eos Ioannes Treuiſanus cum nauibus IX. vela fecit. Is circa Siciliam, non longè à Drepano, Liguſticam claſſem aſſequutus, XII. hoſtium naues intercepit. Quâ clade fractis Genuenſium animis, pax ſequuta eſt. In Corcyram ſpecie præſidij miles miſſus, nouis Colonis Inſulam ſtabiliuit. Et quia apparebat Græcorum leuitate recidiuos motus in Cretâ futuros, alia colonia in eam deducta eſt, Candacem dictam habitare iuſſa: agri viritim diuiſi. Tranſlatum inde circa Boſporum bellum, & Leo Cauala, Græcæ claſſis præfectus, Conſtantinopolitano in portu diſiectis fractíſque XXIV. triremibus, victus, & in fugam actus. Imperabant Venetæ claſſi Leonardus Quirinus, & M. Guſſonius. Tunc quoq; Prætor Conſtantinopolitanus Ioannes

nes Michael, & ipse Venetus, cum triremibus XVI. quæ in portu ad vrbis tutelam excubabant, in Ioannis Vatazi, qui Constantinopolim obsidebat, XXV. longas naues inuectus est. X. naues captæ, reliquæ fusæ, fugatæque, victoriam Veneto, vrbanis mare aperuerunt. Haud ita multò post bellum cum Genuensibus reuiuixit. Omnes nationes, quarum armis Syria Barbaris erepta, expugnatam Ptolomaidem, quæ hodie Accon, siue Acra dicitur, inter se per certas vrbis regiones diuisêre. Veneti partem habitabant, partem Genuenses, reliquas populi alij. In eâ diuisione, quia proxima Genuensibus Veneti incolebant, commune iis fanum concessum, de cuius possessione æmulatio, mox odium, ex vtroque bellum conflatum est. Occupant fanum Genuenses, & in speciem arcis propugnaculis vestiunt. Indignati Veneti, XIII. triremes, quas per id tempus Tyri habebant, portu educunt, Laurentij Tepuli ductu. Prouecti ante Ptolomaidis mœnia, refractis cathenis, quibus portus occludebatur, XXIII. Genuensium onerarias, triremes duas, quæ in portu stabant, diripiunt, demptóque nautico apparatu, subiectâ flammâ consumunt: fanum recipiunt, Genuensiúmque monumenta diruunt. Irritati eâ clade Genuenses, XL. triremes instruunt, & cum iis ceteas X. pugnatum ante Ptolomaidis portum, & nisi Pisani Venetas res iuuissent, penes Genuenses victoria fuisset, sed isti viribus impares, multa cum strage disiecti, XXV. nauibus in pugnâ amissis, aliis captis, demersis nonnullis, ægrè Tyrum tenuerunt. Mirum, sequenti anno, nauem vnam Venetam, cui nomen Leo, CC. naualium sociorum, & C. militum præsidio munitam, cum II. triremibus ante Tenedum, à XX. Ligusticis triremibus obsessam, omnes in fugam egisse Constantinopolim versùs, paucos post menses ab eà die, quâ Palæologus Orientis Imperium, expulsis Balduino Gallísque, post annum LXIV. ab occupatione vrbis memoratâ, susceperat. Statuit Sen. Venetus Iacobo Dandulo triremes, quibus Dalmatiam tueretur, mandatúmque ei, vt si è Rep. vi[illegible] alias quoque, quæ ad præsidium Insularum erant, suis [illegible]. Ex Iaderâ igitur III. acceptis, totidem è Cretâ, quas inter nauigandum obuiam habuerat, ex Eubœâ IV. X. præterea longis nauibus, quibus Gradonicus imperabat, in ipso Ragusij portu adiectis, circa Lilybæum Siciliæ, III. Genuensium triremes, quibus Lanfrancus Borbonius præerat, oppressit. Hinc ante Drepanum, XXVIII. Genuensium triremibus occursátibus, atrox pugna subsequuta est, placebat victis mori, sed victoris misericordiâ, II. M. & D. Genuenses seruauit. MCC. ferro antea ceciderant, totidémque penè fluctus absorbuerat hostibus permixtos. XXIV. naues captæ, reliquæ mediâ in pugnâ depressæ. Hanc puto omnium maritimarum victoriarum victoriam memorabiliorem,

An. Sal. 1258

Ann. 1266.

rem, in quâ victor quem fugientem sequeretur non habuit; tanta victi pertinacia fuit, vt inter concursantes hostes periret, aut caperetur, morte vel ignominiâ captiuitatis, hostili nece vindicatâ. Victrices naues XXI. sex enim amiserant, Methonem missæ, ad maritimæ oræ tutelã. Simul & alia classis expedita, LXVI. nauium, Rogerio Mauroceno præfecto, in Ponticum mare ad res Genuensium infestandas demandato. Peram oppositam Constantinopoli Genuenses incolebant, allecti loci opportunitate ad merces vltro citróque non modò conuectandas, sed etiam ad bellorum rationem. Oppidum illud, quia nullis adhuc munitionibus erat firmatum, mox & aliud, quod Folia Vetera vocatur, & ipsum Ligurum ditionis, Veneti cremauère. Grauissimi sunt morsus irritatæ necessitatis. Victus Ligur, gemino prælio, vltus est iniuriam, fractis Venetis classibus, primo ante Corcyram, mox in ipsis Hellesponti faucibus. Timuère patres Reip. excidium, deprædante Adriaticum sinum Ligure. Conuersus in curam vrbis metus, reparatum vetus nauale & auctum, mœnibúsq; cinctum. Ibi nauium omnis generis ingens fabrica, aliæ infectæ, paratæ nauigationi aliæ, armatæ nonnullæ præludentes æquori, numeris innumeri. Artifices ibi omnis generis, vis armorum ingens instruendis pluribus exercitibus, armamenta nauiũ, & quidquid ad nauticam desiderari potest, vltra spectantium expectationem. Erant tunc non tantùm cum Genuensibus, sed etiam ipsis Turcis apertæ inimicitiæ: classis Petro Zeno data. Is miro victoriæ cursu, longè latéque barbaros insectatus, omnem maris oram circa Insulas, Syriámque à Turcorum iniuriâ vindicauit, plurimis eorum nauigiis oppressis, Smirnam vrbem expugnauit, captámque, cæsis oppidanis, valido præsidio firmauit. Concessa classis altera M. Rucinio contra Ligures. Isti cum nauibus XIV. ad Carystium portum inuenti, à fronte, à lateribus petuntur infestis proris, X. longæ naues cum præfecto classis & LXX. nobilibus Genuensibus in Venetorum potestatem venère, non numeratâ ignobili multitudine, quæ pro numero nauium ingens fuit. Patres censuerunt, hunc diem, quo Ligur ad Carystum victus est, inter festos dies perpetuò habendum. Fauebant Venetis Pisani, Græci, & Aragones. Isti iunctis classibus ad Bosporum victi, ad Sardiniæ oram, ante Calarim cladem acceptam vlti sunt, fuítque prælium iunctis nauibus pedestri simile: rebus Genuensium post atrocissimum certamen afflictis, vix eorum Prætoria, cui imperabat Grimoaldus, cum vnâ & alterâ, stragem euasit: ceteræ XLI. partim depressæ, partim captæ. Sic fractis Ligurum animis, Ioanni Vice-Comiti Mediolanensium Principi, eâ conditione se vrbémque suam dedère, vt se contra Venetos Aragonásque tueretur. Adeò ipsa libertas, vlciscendi ardore minor

ANN. 1294 · ANN. 1298. · ANN. 1300. · ANN. 1353.

nor est. Ceterum cùm aliquot damna Venetis intulissent, illósq; Vice-Comitum dominationis tæderet, pax inter eos Venetósque sancita est, imperiúmq; Vice-Comitum abiuratum. Duce Laurentio Celso, Creta Insula, quæ hodie Candia dicitur, à Venetis defecit, ob tributum Insulanis imperatum. Orta est defectio à Venetis Colonis. Extincta rebellio per Buchinum Vermium Veronensem. Tunc quoque renouatum cum Genuensibus bellum, cuius causa fuit, occupatio Tenedi per Venetos, quæ res Remp. in extremum discrimen adduxit, vt supra, vbi de Genuensium gestis agitur, commemoraui. Victi enim ad Polanum portum Veneti, Humagus, Gradus, Caprulæ, Clodia fossa, occupatæ, pugnatúmque penè in ipsis vrbis vicis: & nisi Victor Pisanus, è carcere tractus, præfecturam maris suscepisset, in Ligurum potestatem ciuitas iuisset, quæ iam ad deditionem respiciebat. Sed Ludouico Fescio, Ligusticarum triremium duce, ad Antium victo, captóque. Portu vrbis, cathenis, nauigiísq; depressis clauso, validísque præsidiis, hinc & inde locatis, respirare paulatim Veneti ceperunt. XL. ad bellum triremes instructæ, quarum imperium penes Contarenum Principem fuit: vtque nauales turmæ mari assuescerent, à Iudaicâ regione ad D. Nicolai fanum quotidie classis acta, antequam experimentum aduersus hostes faceret. Profuit & ad salutem Reip. factum à Patribus S. C. vt quicunque è populo pecuniâ, commeatu, militéve, aut classem, aut littorales copias iuuissent, fore vt Ligure deuicto, ex eorum numero triginta, qui optimè omnium de Rep. meriti crederentur, ad patricium traducerentur ordinem. Daturos ad hæc Patres operam, vt quinque aureorum nummûm millia quotannis reliquis diuiderentur, qui eam dignitatem assequuti non essent. Supra sexaginta familiæ maximas opes in Remp. contulerunt. Hęc inter Carolus Zenus expectabatur, qui cum classe foris erat. Hic frumentariam Ligurum classem circa Siciliam ceperat, onerarias eorumdem circa Italiam interceptas, depresserat, cæteras tres mercibus onustas in suam potestatem redegerat, quidquid amœni soli à Veneris portu Genuam vsque patet, desolauerat, ante Tenedum cæteam Neapolitanam, quæ pro Genuensibus nauigabat, in conspectu Rhodi, Ligusticas duas, totidem iuxta Cyprum expugnauerat, cùm iussus est patriæ succurrere. Dum nauigat, Victor Pisanus nouà classe ad Brunduli portum prouectâ, eum cum Ligure tenuit, diúque pari armorum iure cum hoste possedit. In eius auxilium missus, qui iam in vrbē aduenerat, Zenus, quà hosti angustus in mare aditus patebat, onerarias duas cathenâ ruptâ depressit. Reliquum classis hostem ad Lauretum & Virginium fudit, in quo certamine Petrus Aurius, Ligusticæ classis Præfectus, cum Genuensibus DC. desideratus est. Tum ex Piceno agro

Ann. 1278.

Ann. 1379.

totâ Flaminiâ, ex Ferrarienſi per Padi fluenta cœptum eſt Venetias nauigari, annonáque leuata. Contra interclusus Ligur, in Brundulano portu famem expectabat. Hinc vbi vi non poterat, artibus erumpere tentauit. Ducta igitur foſſa, xx. triremibus exitum parauerat, ſed hunc in eo conſilio Venetus intercepit, Brundulóque oppido terrâ maríque obſeſſo, captóque, triremibus incenſis, cæſis præſidiis trepide ſe Clodiam recipere coëgit. Victor Piſanus vrbe portúque eius potitus, x. naues hoſtis, quæ ad præſidium Molarum erant, miſſis minoribus nauigiis remige & milite nudatas, Venetias adduxit. Clodia, Graduſque ſtatim receptæ. Maior circa Clodiam labor, in Genuenſium quippe auxilium noua claſſis aduenerat, è quá commiſſo prælio, L. naues oppreſſæ. IV. M. captiuorum in vrbem ducta, quorum III. M. Genuenſium fuiſſe dicuntur. Fugitiui Iſtriam tenuerunt, hinc in maritimam Carnorum oram ſe recepêre, vbi Maranenſi in portu ereptas victori triremes reſarciuerunt. Bebium interim, ceteráque præſidia & oppida, quæ in ſtagnis & circa flumina fuêre, præter Caput aggeris, Veneto ceſsêre. Iuſtinopolis, quæ vrbs eſt maritima Iſtriæ, in quâ Ligures confugerant, obſeſſa per Piſanum claſſis Venetæ præfectum, eáque in exulum inuidiam direpta. Piſano fatis functo, dum Venetus mari hoſtem ſubſequitur, imperium maris Aloiſius Lauretanus accepit, donec Patres in locum demortui ducem alium claſſi dediſſent: quod & ipſi fecerunt, Carolo Zeno annali imperio in claſſem conceſſo. Hic dum Dalmaticum oram legit, XII. nauigia Illyrici nominis oppreſſit, oppreſsáque, ſublatis rebus concremauit: nec multò poſt in Peloponneſiaco littore onerariam Liguſticam precioſâ merce onuſtam. Neque ob id Ligures ceſſabant, iterúmque obſidio vrbis timebatur, quæ inter vtroſque populos pacis cauſa fuit. Captiui

ANN. 1384. ab vtraque parte reſtituti. Caput aggeris, & Morentianum, Venetus recepit. Pręſidiariæ arces dirutæ, quæ in aquis & circa flumina à Ligure & Patauino Principe ædificatæ fuerant. Tenedus Inſula, cauſa belli, Aimoni Allobrogum Duci, qui fœderis iſtius author erat, per biennium tradita, fideicommiſſariâ lege. Venetum præſidium ab eâ abductum. Arx biennio acto demolita, Venetúſque prorſus Inſulæ poſſeſſione excluſus. Patres defuncti bello, quod per VI. annos durauerat, vt fides publica conſtaret, eorum XXX. qui medio ardore belli Remp. pecuniâ iuuerant, ad Patriciatum traduxêre, reliquis quina millia quotannis diuiſa.

* * *

CAPVT

CAPVT VIGESIMVMSEXTVM.

Cætera maritimæ Venetorum historia.

ACE terrâ marique partâ, Tenedi restitutio aliquandiu rem Venetam sollicitam habuit; Ioanne Mutatio, qui Insulæ Reip. nomine præerat, eius deditionem recusante. Ne publica fides vnius ciuis pertinaciâ vacillaret, Fantino Georgio classis mandata, qui Tenedum oppugnaret, arcem dirui curaret, conditionésque pacis obseruaret: quod ille fecit. Florebat interim otio ciuitas, tantummodò mercaturæ intenta, cùm nouus Genuensium motus ad studia belli Patres excitauit. Struxerant illi sub idem tempus XXI. triremes, cæteásque naues XVI. Fama erat in Cypri Regem classem comparatam, cui Bucicaldus, homo Gallici sanguinis, præerat. In eâ miles Gallus, cetera nautarum turba Ligur. Hæc, tempestate circa Ciliciæ littus iactata, magnáque ex parte collisa, in Syriam vela mouit, Berytóque subitò incursu oppresâ, omnes naues, quæ in portu erant, inter quas aliquot Venetæ, hostiliter diripuit, Carolus Zenus sinui Veneto cum triremibus XI. præfectus, inter Methonem & Iuncum, nuper amicum, nunc hostem, inuentum, pertraxit ad pugnam. Impar Gallis in Ligusticâ classe præliantibus erat, victóque propior: cùm Hermolaus Lombardus, è longinquâ nauigatione cū duabus triremibus rediens, oportunè iam cedenti affuit. Primo impetu impulsam prorâ Ligusticam nauem in profundum misit. Exæquata tum pugna. Mox inclinante in Venetorum partes Fortunâ, tres naues captæ, totidem submersæ; quinque fugatæ, captiuorum numerus DCCC. Ceterum quæ prælio sese triremes eripuerant, suorum cladem in Venetas naues, quascunq; obuiam habuerunt, vltæ sunt. Hæc species belli, nondum bellum erat: cùm vterque populus æquâ pernicie certasset, ob id pax seruata, & quies restituta. Tum Iadera cum suis littoribus à Ladislao Pannoniæ Rege Venetis vendita, & nisi Philippus Mediolanensium Dux turbasset Pacem, nullum Veneti bellum, nihil triste verebantur. Picininus hostis, Brixillo proditione recepto (quæ vrbs Pado alluitur) arcem tentabat. Præerat Mediolanensium classi Eustachius Ticinensis, totum Padi alueum nauigiis occupans. In eum Franciscus Bembus ire iussus est. Dromones vtrinque expediunt, genus nauigiorum oblongum, non carinato, sed plano fermè alueo, binísque, vel ternis contectum tabulatis, Galeones

Sabellic. rerum Venetarum. Decad. 2 l. 8. & 10. totâ quoque Decad. 3. & 4. lib. 1. 2. & 3. Item è Petro Bembo hist. Venet. l. 12.

leones hodie vocamus. Octo ex his Bembus in primâ fronte arctissimo nodo inter se nexos statuit, classis cetera sequi iussa est. Sic occupato fluminis alueo, in Eustachium mouit, fugatúmque Cremonam vsque, & ripam petere coactum, nauibus exuit. Hic ille in nouum pugnæ genus incidit. Plurima lignea castella super fluentem Padi à Philippo Mediolanensium Duce ANN. 1431. erecta, vlterius nauigandi libertatem occluserant. Hæc quoque Bembus expugnauit, iniectóque igni concremauit. Sed cum militem in terram exposuisset, terrestribus hostium copiis lacessitus, repetitâ classe, receptui cecinit. Postpaulo ante Cremonam Nicolao Triuisano, Venetæ classis præfecto, ingenti clade affecto, Patres irati Genuensibus, qui Philippi classem complebant, Francisco Spinulâ Duce, (tunc enim Genuenses sub tutelâ Mediolanensium Ducum erant) triremes XXIX. naualibus suis recenter eductas, Petro Lauretano committunt. Is omnium opinione celerius, circumactâ ex Supero mari ad Inferum classe, Liburnum applicuit: vbi triremibus V. à Florentinis sociis auctus, Iacobum Adurnum, & Iacobum Fliscum, factione Philippi, Genuâ cum multis aliis extorres, quòd vrbis libertatem cuperent, liberaliter ad se venientes accepit. Creditum est ab initio, eo nautico apparatu viso, Genuenses, qui in vrbe erant, sese eiectis Philippi magistratibus in libertatem vindicaturos. Sed illi malè sibi consulentes, ad famam Venetæ classis iam antea exciti, XXIV. triremes, onerariámque I. Francisco Spinulâ præfecto, parauerant. Processerat interim Veneta classis ad Rapallitanum sinum, X. M. pass. Genuæ propinquum, ibátque contra Ligur, animorum ac fiduciæ plenus, quam recens suorum ad Padum victoria faciebat. Tum pugnatum ad Rapalli promontorium, Caput montis hodie vocant, sensim Veneti in sinum retrocedere ceperunt, quia in alto Ligusticam classem à puppibus fauentior ventus impellebat, qui in curuitatem sinus inductus deserebat Ligurem, pugnabatque pro Veneto. Excepit occurrentes intrepidè Spinula, triremibusque tribus obsessis, dum premit, instátque ferocitèr, ab onerariâ Florentinorum naui impulsâ Prætoriâ, in quâ ille pugnabat, ægrè remigum nautarúmque peritiâ naufragium euasit. Dum erigitur, Venetus repentè proram occupat, atque ita accidit, vt in eadem naue hic ex prora, Ligur è puppi dimicarent. Interim, harpagonibus iniectis, VIII. hostium triremes Veneti retinebant, quæ acri se certamine tuentes, vbi Prætoriam nauim in discrimen adductam vidêre, factâ deditione, permisêre se Lauretano: reliquas fugientes, lacerásque Venetus persequi, vel neglexit, vel non potuit. Victrix classis ad Rhecum admota est, quod oppidum voluntariè se dedentem Fliscus recepit. Inde Liburnum repetitum. DCCC. ex vtraque parte desiderati, saucij ad IV. M. Missus

ſus Venetias Spinula, cúmque eo VIII. triremium captarum Duces. Eugenij S. Pontificis rogatu, Lauretanus ad vrbem veterem appulit, vſque dum arx, quæ portui incumbebat, ad deditionem cogeretur: quâ breui captâ, ipſe Corcyram applicuit, ſupplementum in claſſem expectans, inuaſurus Petrum Spinulam, quem Ligures nouæ claſſi præfecerant. Sed hanc pugnam, nunciata Genuenſium à Philippo defectio, interuertit; redditáq; Venetis cum Liguribus Pax, dum bellum in Picininum Philippi exercitus Ducem & Mantuanum Principem recrudeſcit. Stephanus Contarenus Lauretano ſucceſſerat, ſed iam non Tyrrhenum, aut Ionium mare lentandum erat, maior moles incumbebat, lacus Benacus obiiciebatur, claſſe, Zeno rectore, tentandus, quà hoſtes ab oppugnatione Brixiæ auerterentur. Quærebatur in Senatu, quâ ratione fieri poſſet, vt claſſis in eo lacu pararetur, cùm neque ſyluæ eſſent, neque flumina vlla, per quæ naues è portu Veneto eò deducerentur: quandò Sorbilus quidam Cretenſis, locorum gnarus, ad Senatum acceſſit, docuítque, neque animum neque conſilium ex vrbe in Benacum naues transferendi ſibi deeſſe. Data ei omnia quæ ad id neceſſaria videbantur. Tractæ itaque naues aduerſo Atheſis fluuio Veronam vſque; inde aliquantò laborioſius, binis, quaterníſque iugatis bobus ad Mauri pagum eas Sorbilus attraxit: hic ſubiectis triremi lapſibus, ingenti hominum boúmque conatu, in Diui Andreæ lacum, VI. M. paſſ. per plana fermè loca moles illa traducta eſt, reliqua minora nauigia curribus inuecta. Blondus duas maiores triremes fuiſſe tradit, & tres aliquantò minores, ac cum iis ſcaphas XXV. Imminebat lacui huic, in quem primùm naues delatæ ſunt, rupes, in muri ſpeciem, ſuſpenſa: ad eam rectitudinem caſtigandã ingens agreſtium manus eſt adhibita, qui proximi tumuli parte in lacum deiectá, vſque adeò aſperitatem illam mitigauêre, vt ſubuectæ ex aquis naues cum totâ mole in aduerſum iugum ſenſim agi cœperint. Mons ille arduus inter vtrunque lacum ſcindebat montis decliuia, quibus primò nauigia agenda erant: riuulus per abrupta ſaxa, & rupem hinc inde faſtigiatem, decurrens arborum truncos virgultáque, mox tellurem accepit, quà æquatâ, ſubiectis lapſibus naues in ſummum montis cacumen actæ ſunt. Hinc præcipites per abrupta deuolutæ, tertio menſe, poſtquam Venetiis abductæ ſunt, Turbulas deſcenderunt: vbi triremibus diligenter inſpectis, conſtitit, earum alteram, priuſquam reſarcita eſſet, haud tutò in aquas deiectam iri. Reliqua claſſis ad Sarcæ oſtium deiecta eſt, ac triplici palorum ordine in hemicycli ſpeciem vtrinque, vt tutior eſſet, circunſepta. Caſtellum præterea ad exitum fluminis Venetus impoſuit, præſidióq; firmauit, veritus hoſtium incurſus, qui triremem vnam, cum galeonibus & ganzariolis aliquot

quot habere dicebantur. Verum hæc, vt nulli momenti, ab hoste iudicata, victâ Veneta classe, præfectus eius Zenus cathenis oneratus, & nisi Turbulæ fugientibus pro azylo fuissent, ne scapha quidem victoris impetum euasisset. Subsidium ob id superstiti classi à Senatu missum, diuersa prorsus a prima illa deducendarum nauium ratione. Solutâ nempe triremium materiâ, DC. plaustris Turbulas conuecta, vbi velut in nauali triremes VIII. compactæ, totidem galeones, & celoces IV. Classis imperium Stephano Contareno demandatum. Is cum hoste medio Benaci lacus in gremio prosperè conflixit, cuius Blasius Aseretus Genuensis, & Italus Foroiulianus, Duces erant. Hac victoriâ lacu Venetis patefacto, Ripa, & Garda vrbes receptæ, Brixia obsidione leuata, & iterum cum Philippo & Mantuano Principe pax icta. Tum versa in piratas arma, qui Gotholani appellabantur. Tres onerariæ cum triremi vnâ ad mare latrociniis purgandum eductæ. IV. ad sinus præsidium profectæ, quarum imperium Antonio Diedo est datum. Is Antibarim in Epiro, paucis per aduersam factionem rem ad Venetos trahentibus, vi cepit, captumque oppidum Venetæ ditioni subdidit. Bistonium (hodie Bestice, in Frentanorum orâ, vocant) piratarum tutissimum refugium, adortus, tempestate in portum impactus, classe & libertate amissâ, Alphonsi vtriusque Siciliæ Regis iussu, quæ amiserat, receptis, piratas insequutus, eos nauibus exuit, prædáque ingenti onustus, victor quasi & triumphator portum vrbis ingressus est, à quo Aloysius Lauretanus exibat, X. triremibus instructus, quarum VI. Eugenij S. Pont. reliquæ IV. Belgarum Ducis sumptibus in Turcas ædificatæ, armatæque erant. Imperabat tunc Turcis Amurathes, è cuius classe cùm Lauretanus aliquot naues intercepisset, Insulásque & continentis littora quieta ab hoste reddidisset, aliam classem XXXV. triremium, onerariarum X. contra Alphonsum Siciliæ Regem, qui Venetos finibus regni sui nuper eiecerat, à Patribus accepit: quâ in fretum Siculum progressus, Messanámque adortus, Regiam ceteam, quæ nondum aquas attigerat, iniectâ flammâ absumpsit, & cum ea plerasque naues, quæ in portu erant. Onerarias præterea duas, MD. amphorarum, Syracusano in portu stantes, inuasit. Genuenses, ad quos alteram earum attinuisse constat, & alij, qui Venetorum metu ex alto eò se trepidè receperant, duas in ore portus onerarias depresserant, obiectáque cathenâ ferreâ, crassitudinis ingentis, tutos se ab hoste putabant. Suspenderant ad hæc pontes a mœnibus vrbis ad naues, vt commodius in eas irent, redirentque, si prælium, vel fuga placeret. Conatus est Lauretanus, sub primum accessum, discussis repagulis portum penetrare, sed resistentibus Syracusanis, Genuensibúsque, post longum certamen receptui signo dato, ad

artem

artem respexit. Onerariam, sarmentis, & sulphureo puluere refertam, cum xxx. fortissimis viris auris & fluctibus secundis in portum mittit. Illa, violento ventorum spiritu cathenæ impacta, nihil obstitit, quò minus hostibus nouitate rei defixis ad stuporem, quin ad internas naues perueniret. Dum eam Ligures Syracusaníque circunsistunt, qui intus erant, in scapham huic hærentem, materiâ incensâ desiliunt, alacres, remísque fortiter innixi, ad suos incolumes euadunt. Interim emicans flamma, proximis nauibus vno momento correptis, quidquid nauium in portu erat, eadem pernicie inuoluit. Multi igne deuorati; alij aquis, dum ignem fugiunt, reliqui nando tenuerunt vrbem. Hinc classe Venetâ diuisâ, partem Venetias Lauretanus misit, alteram ad maris præsidium reliquo imperij sui tempore retinuit. Facta demùm cum Alphonso pax, quam ille mirum in modum exoptauerat. Triennio inde omnium Christianorum ingenti clade in Turcas pugnatum, parúmque in tam potentem hostem Veneta classis profecit: pauca oppida ante occupata à Venetis erant, inter quæ, Sparta, Aulis, Larsus, Imbrus, Athenæ (Sethinas hodie vulgus appellat) Noua Folia, aliáque minoris nominis. Passagium quoq; Ioniæ vicum, Attaliam Pamphyliæ vrbem, Smyrnam, Sychinum, Corycum, Seleuciam, dum Persæ cum Turca præliantur, Mocenicus, Venetæ classis præfectus, obtinuit, cui, primo omnium Venetorum, Cyprus Insula hac causâ demandata est. Iacobus *Lusinianus, vltimus istius Insulę Rex, Catharinam Cornariam Venetam in vxorem duxerat, Marco Cornario patre nobili ortam. Ea post paulò prægnans relicta, scriptis à Iacobo tabulis, quibus posthumus regni hæres nuncupabatur, sub tutelâ Veneti Senatus. Mortuo intra annum paterni obitus posthumo, Carlota, Iacobi soror, variis motibus Cyprum impleuit, quos Mocenicus Venetæ classis præfectus, mox & Reip. Princeps, sedauit, pulsis seditiosis, portubus præsidio nauali & terrestri munitis, omnibúsque sua præsentia in Venetorum fide confirmatis. Hinc traditâ successori Iacobo Marcello nouâ Prouinciâ, Scodræ tuendæ contra Turcarum impetum, cum totâ Epiri orâ, à Patribus demandatus, Dyrrachium, Butuanum, Antibarum, & Olchinum milite & triremibus firmauit. Eâ tempestate vitâ functus est apud Naxios Ioannes Crispus, qui eam ex Cycladibus Insulam, & tres alias, Rhenem, Scyrum, & Melum tenuerat. Tæduit huius dominationis Insulanos. Erat tum fortè in Insulæ oppidíque portu Nicolaus Capellus, à Venatis legatus, cum VI. longis nauibus ad piratas insequendos. Orauêre eum ciues, vt se Reip. nomine reciperet, quod ipse fecit, ciue Veneto, qui ius Insulanis diceret, attributo. Premebat Venetam Remp. Turca, ob id Scodra illi cum Tænaro Laconiæ promontorio & Lemno Insulâ relicta, octo

* De Lusignan.

 præterea

præterea aureorum millia quotannis concessa, eâ conditione, vt Pontica nauigatio negociatoribus Venetis tutò pateret. Leuia tamen extitêre inter vtrosque bella, pacis quietem Insulanis, qui ditionis Venetæ erant, vel piratis, quibus Turca clan fauebat, interrumpentibus. Sic cum Arige piratâ æquali marte ab Aloisio Georgio Veneto ad Maleam pugnatum. Sic in Punicis littoribus Peruca pirata, à Bernardo Ciconia, Venetæ classis præfecto, expugnatus & captus, missis, qui stupas & alia carinarum illinimenta inter aquas ferro auellerent, quò nauis aquis acceptis, aut deditionem faceret, aut naufragium. Sic ad Oricellam Crotoniatarum castellum, Andreas Lauretanus Petrum Cantabrum piratam interfecit, reliquis eius sociis cæsis, vel fugatis. In ipsum Baiasethem Turcarum Imp. classis parata, Antonio Grimano præfecto. Is cùm videret ob præcedentia bella, aliáque terrestria in Gallos & Florentinos, lentè à ciuibus tributa exigi, libras auri octoginta in remigum stipendia Reip. mutuo dedit: totidem secum se laturum pollicitus, quibus Corcyræ, reliquísque in locis, ad classem constituendam vteretur. Gripos LX. sua pecunia ornatos, Corcyrenses Grimano concessêre, quibus alios quoque cum triremibus aliquot addidit Andreas Lauretanus. Pugnatum quidem cum Turcis ad Methonem, sed parum prosperè, Venetâ classe ad Prodonum Insulam recedere coacta: vbi cùm Grimanus audiuisset Gallicam classem Zacynthi esse, illi se coniunxit, leuibúsque præliis tentato hoste, cùm suis conatibus fortunâ deesse videret, classi Gallicæ valedixit. Persuasum mihi erat, potuisse hostes ad internecionem deleri, si Grimanus totis copiis in eos inuectus fuisset. Eâ causâ Patres moti, legem in Decemvirum collegio tulerunt, vt Grimano imperium abrogaretur. Et quoniam Thomas Zenus fisco pecuniam debebat, fisci autem debitores veteri lege magistratum adipisci non poterant. Sancitum, vti Thomæ Zeno ea lex fraudi ne esset, quo minus nauium ei præfectura tribueretur. Sic demandato illi in classem imperio, Grimano verò in exilium misso, in Turcas tamen non magis fœlicius præliatum est, à quibus Pylon, Methone, Corone, Ægina & Mytilene, captæ. Sed Ægina post discessum Turcicarum nauiū, à Benedicto Pisauro statim recepta est, Mitylene & Tenedus direptæ, clasśisque hostilis, Euripi angustias iam ingressæ, extrema pars pari celeritate oppugnata, captiui totis littoribus in cruces acti: Samothracia deinde ab eodem Pisauro Veneto, classis Imperatore, ad deditionem accepta, Carystus deprædata, Cæphalone recepta, inque sinu Ambracio hostium naues XI. armamentis instructæ, abductæ à portu Corcyrámque deductæ. Inhiabat iamdudum Turca Cypro, quæ media inter Ciliciam Syriámque illius dominationi obstabat, nec tutò nauigari poterat interpositum

tum

tum pelagus, Venetis nauibus insidiātibus. Belli prætextus, Ægyptus nuper & Syria domitæ, quorum regnorum Cyprus olim pars fuerat. Vt Salmeso portui Turcicus exercitus applicuit, omnia cædibus illicò repleta sunt, Nicosia capta, Famagusta obsessa, nec inueniebatur, qui se furentibus opponeret. Coniuratum tandem in barbaros, societásque inter S. Pontificem, Philippum II. Hispaniarum Regem, & Venetos icta. Ioannes Austriacus, Philippi Germanus, totius belli Dux declaratus est: conuocata classis Messanæ, quæ vrbs Siciliæ est. Hæc triremium CCIX. galeacearum, VI. onerarium L. quibus XX. M. militum comportabantur. Signum Prætoriæ à Papâ consecratum, & Ioanni Austriaco datum fuerat. Exploratoriæ naues dimissæ, retulēre, Ali Bassam Turcicæ classi, quæ CCC. nauigiorum erat, à Selimo II. Imp. præpositum, Zacyntho, & Corcyrâ Insulis deprædatis, Peloponnesi oram lacerare: Famagustam præterea à Mustafa Bassâ expugnatam, nullo sæuitiei genere omisso. Placuit Christianæ classis ducibus, sociorum manibus parentare. Vt visus circa Echinadas hostis, quæ hodie Cussolares vocantur, omnes se ad prælium accinxerunt. Hoc ordine pugnatum Naupactæo in sinu reperio. ANN. 1571. Dextrum cornu Andreas Auria cum triremibus L. galeaceis Venetis II. tutabatur. Sinistrum cum pari nauigiorum numero Augustino Barbarico Prouisori Veneto commissum est. Hoc cornu, Parmæ Princeps Prætoriæ Genuensium triremi inuectus sequebatur: illud Dux Vrbini in Prætoriâ Sabaudiæ triremi. Medium LXX. triremes cum galeaceis duabus occupabant, huius veluti corporis dextrum latus M. Antonius Columna triremium Pontificalium præfectus, sinistrum Sebastianus Venierus Venetorum Amiralius defendebant: in medio verò agmine Ioannes Austriacus, penes quem totius classis imperium erat, in Regia triremi nauigabat. Hoc agmen expeditis nauigiis VIII. præcedebat Ioannes à Cardonâ, sequebatur cum XXX. triremibus Marchio S. Crucis, laborantibus auxilium futurus. Par hosti alacritas, vires æquales, idem ordo fuit. Aluch-Ali cum triremibus, siue longis nauibus XC. Auriæ oppositus: Mehemet Bei cum LIII. barbarico. In medio stabat Ali Bassa omnis periculi contemptor, hortatórque suis, vt suum exemplum sequerentur. Spatia inter singula nauigia relicta, per quæ facilè lembi commeantes ceteris ducibus imperantis mandata portarent, possentque triremes expeditius circumagi. Concione habita Ioannes Austriacus signum pugnæ, vexillum rubrum, de suâ puppi expediit, ad cuius conspectum primus Ali ænei tormēti ferreum globum excussit. Tum Auria ne circuiretur ab hoste, cornu deducto, classem laxauit. Barbaricus, vt à fronte tantùm pugnaret, terram legit. Sic dato medio in mari pugnandi spatio, Prætoriæ duæ extra ordinem

die 8. Octob.

erumpentes concurrerunt, atrocem pugnam Ali cædes ſedauit, cuius vt auulſum è cadauere caput ſpiculo infixum apparuit, fuga Turcarum vndique inſequuta eſt, XIIX. horis poſtquam præliari ceptum. XXV.M. hoſtium cæſa. CC. naues ceptæ, V.M. captiuorum, inter quos filij duo Ali Baſſæ. Deſiderata è victorum parte militum tredecim millia, octo millia vulnerata, naues plurimæ amiſſæ, ex quo apparet quantâ virtute animiſque vtrinque pugnatum ſit. Sed damnum acceptum ignominia hoſtis, victoriæ honor, & prędæ lucrum obdulce reſarciuit. Si in Cyprum ire audacia, aut voluntas victori fuiſſet, nulli dubium erat, Turcam inde pulſum iri. Hoc bonæ Venetorum fortunæ inuiderunt, ſubſtraxerúntque, extranei duces, reuiſendæ patriæ, poſt hanc victoriam, cupidi, excuſantéſque reditum proximitate hiemis. Vſque adeò hæc victoria Venetis conſtitit, vt ab eâ die totam Cyprum, ditiſſimam Inſulam amiſerint. Creditum tamen traditúmq; poſteris ingentem plagam Mahometis hoc prælio illatam, erectique * arcus triumphales, ſtatuæque, & trophæa Chriſtianis Ducibus, quorum celebratior titulus hic fuit, Ioanne Sambuco authore:

* *Extant delicato ſtilo effigiati, typis Philippi Galles Antuerpiæ, cum Poemate hanc victoriam continẽte. Hugonis Fauely ven.*

NAVALI TRIVMPHO.

Ex Turcis reportato, extincto pelagi metu, purgatis maleficio, Thraciæ, Peloponneſi, Dalmatiæ, Ionij, Epirique Sinus oris. Rhio, Anti-rhio, Hexamily impedimento, Africæ littoribus, infero tractu ad Herculis vſque fauces, & Atlanticas Gades ſecuris. Byzantij obicibus infractis, celeritate V. horarum vniuerſa Orientis claſſe, veluti turbine ſublata: interni maris ora perdomita. Ahalio necato, filiis eius cum Ægearum Inſularum Præfectis penè omnibus ſeruituti illigatis, vix nuncio cladis Selimo ſuperſtite. Marti Celeri, memoriæ Non. IIX. briſſ. CCIↃↃ. Mancip. liber. IↃↃↃ. hoſtib. cæſis & captis. Vulgo noxiis remis tradito. Ann. S. MDLXXI.

VICTORIÆ SACRÆ ET IANO AVSTRIÆ
CLASS. ATQVE ORÆ MARITIMÆ
PRÆF. III. FOELICI.

* *Vſquoquez.*

* Vſquoque ſi tunc temporis initia habuêre, gens è variis gentibus collecta, mixta profugis & relegatis, Liburniæ ad Hadriaticum ſinum partem occupauit, ob habitati ſoli ſterilitatem piraticæ dedita, æquè Turcarum Chriſtianorúmque inimica, Archiducibus Auſtriæ ſubdita, ferro domãda, quòd ius omne & ęquum euerteret, præcipuè autem Venetis infeſta, in quem neceſſarium bellum fuit: quo huic genti à præfecto ſinus Veneti azylum Lu-

rana, sublatum est; à præfecto verò Dalmatiæ, vrbes * Nonia & Segna. Piratæ iniuriam vindicaturi, Insulas vicinas, Dalmatiam, Istriámq; deprędati sunt, quascunq; Veneti nominis naues obuias ceperunt, trucidatis, qui in iis erant. Vltimum, quod sciam, Venetis nauale certamen fuit, cum Tunetorum, Algeriorúmq; triremibus XVI. brigantinis duobus, quibus barbari Neapolitanam Appulámque oras deprædabantur: in eos Capella, Venetarum triremium præfectus, ad custodiam Veneti sinus armatarum, iuxta Cephaloniam impetum fecit. M D. hostes cæsi, triremes IV. profundo datæ, reliquæ in victoris potestatem venerunt. Captiui qui sub vinculis, aut ad remos constituti, detinebantur, omnes ad III. M. DCXXXIV. libertate donati.

* Noni. ANN. 1638.

CAPVT VIGESIMVMSEPTIMVM.

Venetorum classes & magistratus classici, aliáque ad rem eorum maritimam pertinentia.

DVO maximè imperia conseruant, atque augent. Si virtuti præmium, improbitati & ignauiæ supplicium detur. Istis duobus Resp. Veneta semper floruit, & adhuc floret. Vsque adeò in pœnas intenta, vt aliquando etiam Fortuna in culpam vertatur. Hinc fit, vt omnes classium præfecti omnia tentent, vt lauros Reip. sibi gloriam parent, cùm videant apud suos, imperij tempore peracto, si quid temerè, aut infœliciter peregerint, se dedecus æternum, vel mortem cum ignominiâ passuros. Causa, cur Veneti Duces etiam generosissimi, re malè gesta, vel suâ culpâ, vel etiam nullâ, sed pro bellorum & Fortunæ libidine, inediâ, vel ægritudine perierint, antequam etiam cladis nuncius ad Venetum Senatum perueniret, seu timore pœnæ, siue quòd sortis crimen in se punirent. Sic Vrsatus Iustinianus re malè ad Mitylenæum littus gestâ: Sic Victor Capellius clade ad Patras accepta, celerem & voluntariam mortem, vitæ cum dedecore peragendæ prætulerunt, non virtuti, sed infœlicitati cedentes. Contra, qui hostem quoquomodò superauêre, equestribus statuis à Rep. donati, aliquando etiam in Principes electi. Eorum filiæ, qui bello cecidère, ex ærario publico dotatæ, filij perpetuo stipendio donati, magistratibus insigniti, & in maximo honore apud conciues habiti. Cúmque hoc primùm bona & iusta consuetudine fieret; Augustino Barbadico ciuitatis Principe, consuetudo in legem versa est, cautúmque vt Gurlini Rauennatis, Antonij filij, Pauli

Sabellic. rerum Venetarum. Decad. 3. lib. 8. Contar. Thuanus.

Bembus hist. Veneta lib. 5.

Pauli Epirotæ, Aloysij Michalis, Ioannis Maripetri, præfectorum triremium, qui Methone interfecti fuerant, filiis, pensio annua, filiabus dos de publico decereur. Eorum verò, qui sine liberis postea decederent, successoribus pensio lege eadem adiudicata. Superstitibus, qui in bello se strenuè gesserant, præfecturæ, arces, præsidia, oppida, Insulæque totæ attributæ, quas nomine Reip. cum annua pensione seruarent, atque administrarent. Tributorum immunitas, ius patriciatus, magistratus ciuiles aliis concessi. Etiam integris Prouinciis ob meritum in Remp. immunitas data. Contra, exilia imbellibus, vel proditoribus, indicta, venenum, laqueus, cruces, equuleus. Quæ etiam in ipsis Reip. Principibus obseruata, libidinem in leges & virtutem peccandi auferunt, ad generositatem verò & contemptum mortis, pro patria subeundæ, præmia incitant. Iis & aliis legibus institutísque libera Resp. perdurat, quæ etiam si in omnibus vigeant, tum maximè in administratione rei maritimæ, quâ nihil ad opes & potentiam maius est. Quotannis enim è nauali illo vrbis celeberrimo innumeræ penè naues in mare deducuntur, ad bellum, merces, transuectiones, præsidia. Ingens ibi omnis artis opificũ turba, diuersa nauium membra, quæ celeritate mirabili compacta, nauigaturis sese præbent armata, & ornata. Triremium aliæ in anchoris stant, aliæ lateribus ad littus inclinatæ expectant mare, imperfectæ plures, circúmque lignea materia fabricandis aliis. Hîc ferrum in clauos, anchoras, harpagones, aliáque huiusmodi fornacibus vel mollescunt, vel ab incudibus reiecta & formata iacent ad nauticos vsus. In armamentario integris exercitibus ornandis thoracæ, galeæ, clypei, catapultæ, enses, hastæ, ceteráque armorum prostant. Congeries ingens velorum funiúmque. Bombardarum verò numerus vltra duo millia. Ex hoc nauali singulis annis certâ die longæ naues more institutóque maiorum proficiscuntur, ad vecturam eorum hominum dedicatæ, qui aut uoto suscepto, aut religione permoti, ad Christi sepulchrum in Syriam nauigant. Inde quoque classes plerunque triremium XIV. vel XV. ad negociationem Ponticam Syriacámque quotannis mittuntur. Tres naues Ægyptiaca littora frequentant, totidem Lybica, Gallica duæ. Aliæ per Atlanticum pelagus currunt, emporiáque Afrorum, Hispanorum, Batauorum, Germaniæque & Britanniæ exhauriunt mercibus, implent auro, gemmísq; atque vnionibus. Et iam mercatores circumacto Mundi globo, leue putant Orientis & Occidentis opibus ditare suas Venetias. Naualis quoque turmæ genus aliud occurrit, hinc classes integræ ad bella contra Barbaros, vel hostes: inde aliæ portubus tutandis, piratis exterminandis, Insulis ab incursibus hostium vindicandis destinatæ. Iis præfecti maris annales imperant, finitóque imperio,

Bembus hist. Venet. lib. 4.
Blondus de gestis Venetor.

Sabell. rer. Venet. Decad. 4 lib. 3.

imperio, illud in successorem transmittunt. Istis verò præfecti alij, qui securitate Insulis portubúsque factâ, aut fusis piratis, in vrbem vt redierunt, magistratum cum imperio ponunt. Pro libito Patrum istis & illis magistratus abrogatur, refragātibus pœna capitis irrogatur. Soli Patricij Veneti in classem, aut nauem imperant. Si qui alij hoc beneficium à Rep. accepêre non ciues, socij, vel amici fuerunt, extra vrbem nati. Onerarias naues Respub. neque habet, nec ædificat: priuatis vtitur pro occasione, precio ciuibus pro modo vsuræ, vel vsus persoluto. Eas tantum habet quæ remis aguntur, surgúntque in anno nouæ, maris & militis patientes CC. Horrea in annonam naualem publica sunt. Vnus Pręfectus Sinui singulis annis eligitur, cui classis XXX. vel XL. triremium mandatur. Sub eo Prouisor, ne quid in alimenta & stipendia militi, ne quid ad robur classis, & securitatem eiusdem desit, curat. Olim Cyprus aliæque Insulæ in Ægæo, Ionióque mari Prouinciæ populi Veneti erant, mittebantúrque in eas Legati, qui iura Insulanis dicerent. Nunc paucæ sunt, intérque eas Creta, quæ Candia dicitur, nomine Reip. à Patricio Veneto administratur, cuius imperium triennale est. In huius Insulæ portubus, pręter præsidia ordinaria in castellis oppidisque ęquori incumbentibus, pro salute publicâ stationariæ naues incubant. Ditionis Venetæ sunt & aliæ Insulæ: vt, Corcyra, Cephalene, Zacynthus. Hæ, sicut & Istriæ, Carnorum, Dalmatiæque ora, nauibus aliquot, & præsidiis firmantur. Hęc foris circa rem maritimam: in vrbe verò, Gubernatores redituum publicorum, sumptus, tum ad alia, tum ad classes procurant. Pręfecti annonæ triticeæ, frumentum, hordeum, panem secundarium, & farinas in easdem. Præsides nauales, omnia ad naualem vsum necessaria prouident, & stabiliunt. Purgandorum alueorum, reficiendorúmque pontium, penes Ædiles cura est. Eliguntur & in vrbe Triremium Pręsides, qui vnicuique triremi ad bellum instructæ imperant: classis item legatus, qui imperium habet in vniuersam classem, ac in cunctos triremium Præfectos. Hic, nisi adsit Imperator, qui vniuersæ classi rarò, & nisi necessariò pręficitur, in milites, turbámque nauticam ius vitæ & necis habet, próque arbitrio classem agit. Classis denique Imperator, ingruente magno aliquo bello, extraordinariæ classi, decreto Patrum nominatur, eâ potestate, quâ olim in Romanâ Rep. Dictator, nisi quòd in omnibus paret authoritati & mandatis Senatus. Nullus apud Venetos maioris dignitatis magistratus, in Legatos, pręfectos triremium, totámque classem merum imperium exercet. Iam ipsa vrbs in effusis paludibus collocata, quà ociosum mare torpenti licentiâ destagnat, prouocare videtur naturam, & hominum domicilium intra profundi limites protendere.

Ioan. Boschens in Rep. Veneta Epitome.

Sannazarius de Venetiis.

Viderat Adriacis Venetam Neptunus in vndis
Stare vrbem, & toto ponere iura mari.
Nunc mihi Tarpeias quantumuis Iupiter arces
Obiice, & illa tui mœnia Martis, ait!
Sic pelago Tibrim præfers? vrbem aspice vtramque,
Illam homines dices, hanc posuisse Deos.

Hic templa, fora, palatia, domus, velut æquoris victrices ligneis fundamentis in tantam audaciam creuére, vt vndas pedibus premant, capitibus cœlo minitentur. Hic innumeræ scaphæ per aperta maris æstuaria ludunt, & canalibus intrusæ, dum meant, vagantur, properant, specimen nescio quod pugnæ naualis exhibent: adeò nunc facili flexu detorquentur, nunc circumeunt, nunc iaculi in modum propelluntur, vitant aliarum impulsus, vel inuitant. At, proh cœlum! quanta Principis Patrúmque maiestas, dum in Bucentauro naui, purpurâ & auro constratæ, sedentes, obuiam alicui Regi ad se venienti properant. Circumsonant tubæ, & bellum minantur, dum fœdus, & pacem canunt. Sequuntur nauigia (paraschermos patrio sermone vocant) quæ publico sumptu, aulæis & festa fronde in topiarij operis modum inflexa, ad tempus instruunt: à prorâ & puppi pulpita altiusculè attolluntur, quorum fastigiis pueri puellæq; eleganti formâ cultúque exquisitissimo, alij alios mentiti Genios, Deósque, latente machinâ subnixi, puro apertóque librantur aëre: hi aurea sistra, illi thyrsos, aliáque Deorum Dearúmque gestant insignia. Infra adolescentes in Tritonum & Nympharum speciem figurati, de fluctu ludunt, cymbis, quibus vehuntur, tam altè in profundum depressis, vt quod vndis superextat intuentium prospectus fallat, putatúrque natare, qui nauigat. Aurea ad hæc signa, vexilláque omnis generis per transtra Bucentauri defixa, ventísque agitata, classis integræ imaginem prębent. Cymbæ, quæ officij gratia, vel spectandi studio sequuntur, vno tabulato mare tegunt, piscibúsque vagandi, secandíque summos fluctus auferunt libertatem, cùm tamen liberos eos in elemento suo natura iusserit. Pręcursoriæ naues vrbium captarum simulacra, bella, victoriásque nauales in lino depictas pręferunt. Miscentur instrumentis musicis voces, pòstque exacta vrbanitatis officia, qui suscipitur, in palatium ornatissimum deducitur. Nec minor pompa est in desponsatione maris ex Alexandri III. S. Pontificis instituto, post Othonem Friderici Imp. filium in Istriæ orâ ad Salborium promontorium à Venetis classe victum, captúmque: quo prælio S. Pontifex vitam & libertatem recepit, Ecclesia in suo capite salutem, Veneti gloriam sempiternam. Hinc festo Ascensionis die, quo Germania penè tota pelago contusa est, in memoriam tantæ victoriæ, totus Venetus Senatus, per aurea sedilia purpuratus

spectatur

ſpectatur, in altiore ſuggeſtu, qui in puppe eſt, conſedente Duce: vt in lacunas Bucentaurus peruenit, diſcuſſis aliquot cancellis, Dux ſurgens in pedes, anulúmque aureum, præcinentibus tubicinibus, mox tacentibus, in mare mittens, hoc te, inquit, munere, ceu ſuam coniugem, ô Adriatice, Reſp. donat, accipítque, tu illi obſequium, & fidem, vt domino & marito præſtabis. Tum de cymbis ſuis turba nautica deſilit in pelagus, quæſitúmque inter arenas anulum reportat vrinator, vel celerior, vel fœlicior. Taceo externorum concurſum, priuatorum apparatus maritimos, auratas cymbas, picturis & ramis arborum decoratas, & quotannis hilaria verba votáque inter dulce modulantes cytharas tibiáſque renouantia, Fortunæ, ſeu mauis, Dei beneficium, olim acceptum, nunquam oblitum. Ceterum ad propoſitum huiuſce capitis deſcendo, in quo ſpecialia promiſi de magiſtratibus claſſicis vrbis Venetæ. Igitur præter antea numeratos magiſtratus, Noui Auditores ſingulis annis ad Prouinciarum ſtatum cognoſcendum ex vrbe exeunt. Tres ab Abduâ ad Phanaticum ſinum totam oram perluſtrant: duóque extra ordinem in Senatu lecti maritimam oram cum Inſulis inuiſunt, audiúntque & iudicant Prouincialium & Inſulanorum cauſas. Sequuntur III. Viri Frumentarij, ad quos cura eſt, ne ciuitas annonâ prematur. Tum III. Viri Armamentarij, qui nauales ſocios & remiges conſcribunt, nauigiáq; armis & commeatu inſtruunt. III. Virorum maritimi vectigalis oculis, quidquid publicis, vel priuatis nauibus aduehitur, cognoſcendum ſubiicitur, nec niſi vectigalibus portoriiſque ſolutis explicari & venundari merces permittunt. IV. Viri Salinarij, non modò vectigal Salis exigunt, & æſtuaria conficiendo ſali locant, ſed etiam maris littora aggeribus muniunt, ad coërcendos fluctuum impetus. Conſules IV. Negociatorij, de rebus ad negociationes pertinentibus iudicant. III. Viri Extraordinarij publicorum nauigiorum, ad mercaturam exeuntium, modum & numerum tenent, inde poſt reditum, ea cum publicis inſtrumentis recognita in publicum redigunt, exigúntque ius vſus, ab iis, qui in nauibus fuerunt: locant ad id triremes, ſeu ad longum iter, ſeu ad expeditiones, tranſuectiones, vel merces. Nulli autem prius ex vrbe ſoluere licet, quàm ex ſingulorum Magiſtratuum, ad quos vectigaliúm & portoriorum exactiones pertinent, chirographo exploratum ſit, an ij qui nauigaturi ſunt, publicè, aut priuatim pecuniam debeant, quod ſi ita eſſe conſtiterit, haud prius illis ſoluere permittitur, quàm creditoribus ita placere cognitum ſit: ac ne poſt reditum quidem, mercibus naues exonerare, niſi & hoc chirographo eorumdem magiſtratuum permiſſum fuerit. III. Viri Prouiſores Vrbani, prouident, ne naues illegitimæ magnitudinis texantur, aut oneren-

Sabellicus, Honorius, & Contaren. de Venet. Magistr. & Rep. Venetor.

tur. Aquarum Curatores, fluuiorum cursus auertunt, alueos purgant, ne assiduâ exaggeratione & immunditiis vrbs tandem continenti reddatur. II. Viri armorum Prouisores, arma, aliáque ad bella terrestria & maritima necessaria expediunt. Tres Præfecti publici nauales, nauali fabricæ in Arcenali præsunt per biennium: octauo quoque die opificibus mercedem soluunt. III. Viri Cannabarij, loco cuidam in Arcenali excubant, in quo immensum cannabis pondus in nauticos funes seruatur, atque absumitur: restiariis operam emeritam pecuniâ persoluunt. Nauale Venetum 2000. pass. circuitu, mœnibus validis munitum est, cum opportunis ad custodiam turribus. Intus operarij cccc. quorum stipendium in singulas hebdomadas 1200. aurei. Iuxta, locus alius Tana, funium & rudentum conficiendorum officina. Longarum nauium numerus, quæ ad omnem occasionem paratæ stant in pontibus, cc. Vnaquæque triremis ad bellum instructa præfectum habet virum Patricium, qui in omnes animaduertit, sed vitæ & mortis arbiter non est, hoc Imperatori relinquitur, qui in omnem classem imperium exercet, æquâ potestate, cum Dictatore Romano, nisi quòd Reip. mandatis summittitur. Hoc ciuitatem maritimam ingresso, Prætorum iura silent, prouocatio iudiciorum ad eum venit, qui, si libuerit, solus de controuersiis iudicat, pecuniam publicam in quos lubet vsus conuertit; ob hanc causam raró classi præficitur Imperator, ne omnia ex vnius ciuis arbitrio pendeant. Hic cùm primum Istriam attigit, c. M. ab vrbe, stipendio, nautis militibúsque, finitâ expeditione, persoluto, omnes dimittit, priuatúsque & exarmatus vrbem ingreditur. Pauci viri triremes emeritas in nauale reducunt, sub tecta ad eos vsus ædificata, ne iniuriâ temporum nauigia inhabilia fiant. Qui in eo nauali consenuerunt, stipendia tamen accipiunt, quæ corrogantur è quodam tributo, quod emptores & venditores pretiosarum rerum persoluunt, pro summâ mercium. Quod tributum, quia voluntarium est, & helemosinarium, incertum est. Naualis, siue Arsenalis, Præfecti III. vulgò *Proueditori all' Arsenal*, alij, qui lacunis præsunt, *Signori all' acque*, vocantur. L. triremes à collegiis opificum vrbis instruuntur, aliæ, quæ Palatinæ nuncupantur, nauicularum vrbanarum remigibus armantur. XII. triremes, quæ Phalisteæ appellantur, implentur hominibus, quorum delectus fit ex oppidis, & pagis continentis. Aliæ XII. per Istriam, Dalmatiam, & Sclauoniam armantur. II. Iustinopolitano in portu vigilant, reliquæ, Veglæ, Spalatro, Tragorio, Curzolæ, & Catharo: quarum præfecti sunt ciues ipsarum ciuitatum, vrbico concilio electi. Est & Prouisor classis, cuius imperium in omnes extenditur, secum VI. triremes ducens, residénsque perpetuò Corcyræ, vt Orientem custodiat. X. triremes armat Candia, li-

Vide Auityeum de Imperiis Orbis, Tomo 3. vbi de Rep. Venetor. agit.

beróque

beróque remige eas implet, quibus Candiotæ præficiuntur. Alius Magistratus est in Adriatico sinu, Capitanei nomine, cuius sedes Pharos Insula: huic IV. triremes subsunt, sub vno Legato. Habent & Veneti Gubernatorem vnum cum triremibus IV. quæ ab inuictis militibus, ad hoc opus damnatis, remigantur: hic apud Corcyram stationem habet sub vexillo Prouisoris, & apud Candiam hybernat: vt, si verno tempore bellum ingruerit, X. triremes præsto sint, pacis verò tempore IV. tantùm. Præterea in Adriatico sinu Capitaneus fustarum, hoc est, minorum nauigiorum, qui ad reprimendos insultus Vsuccorum vigilat: hæc gens Signiam incolit, sub ditione Regis Romanorum, plurimáque damna inferre consueuit. Præfectis singulis triremium in mensem salarium CLX. aurei. Ij, sicut & Prouisores & Legati triennio patriâ absunt, mox magistratum depositurii recursant in vrbem. Dominium Venetum III. Prouincias integras in Italiâ complectitur, Marchiam Treuisanam in mediterraneis, Forum Iulium & Istriam ad mare. Eorundem Venetorum est penè ora tota Dalmatiæ, CORCYRA Insula, cuius ambitus CXX. M. CEPHALENIA, in circuitu habens CLX. M. ZACYNTHVS, cuius circuitus LX. M. & CANDIA, cuius circuitus DXC. M. Nunc ad alia.

CAPVT VIGESIMVMOCTAVVM.

Melitensium Equitum res mari gesta.

PRIMVM Equitibus hisce nomen fuit Fratrum Hospitalium S. Ioannis Baptistæ in vrbe Ierusalem. Appellationis causa, quòd prima eorum cura fuerit, eos, qui vel pietatis, vel militiei occasione in locis Sanctis degebant, hospitio excipere, alimenta egentibus præbere, ægrotis mederi, vulneratos sanare: & quia propè templum S. Ioannis habitabant Ierosolimis, hinc reliquum appellationis. A Balduino I. Ierosolimitano Rege, Equites S. Ioannis, siue Ioannitæ nuncupati, paupertatis, obedientiæ & castitatis voto se astrinxerunt. Cùm autem in dies hoc sodalitium cresceret, prouisum est, ne Sanctæ vrbis Patriarcha toti Ordini deinceps imperaret, electo communibus suffragiis in Rectorem Girardo à S. Desiderio: cui cùm successisset Raimundus à * Pulignaco, Aruernus, spreto Rectoris nomine, Magnus Magister Ordinis vocatus, suos à ceteris hominibus lege, habitu, & viuendi genere distinxit, tradiditque omnibus arma, quibus ipsi vulnera hosti facerent, qui vulneratis auxiliari consueue

E Boissaco in hist. Melitensi. Fauino in theatro Honoris. Henrico Pantaleone in histor. Ioannitar.

ANN. 1104.

* *Du Puy, aliis à Podio.*

fuerant: Eorum prima militia in Turcas & Saracenos fuit, itaque obsidiones vrbium, & terrestres pugnas versata maximè est. Captâ à Saladino Ierosolymâ, azylum illis Margatum castellum, mox Ptolomais fuit, recentiori nomine Acon, siue Acra dicta.
ANN. 1291. Ea quoque per Elpin Sultanum Ægypti expulsi, diu piratarum more nauibus inclusi, Græciæ, Ægyptíque, atque Asiæ oras populati, tandem Rhodiaco in littore constiterunt. Rhodus Insula cum vrbe à Saracenis tenebatur, & omninò impares Equitibus S. Ioannis vires erant, si palàm & aperto marte pugnandum fuisset. Ouium itaque gregibus in terram comportatis, pars rustico habitu pastores, pars mercatorio mercatores, pars velleribus inclusa, intérque balantum turmas manibus pedibúsq; gradiendo, oues mentita, armata tamen, vrbis portas, mox ipsam vrbem nudatis gladiis occupauit. Saraceni, qui ad portum fugêre, in
ANN. 1308. Hospitalium classem incurrerunt. Hoc stratagemate, nauibus, quæ in portu erant, vrbe, Insuláque totâ occupatis, ab Insulæ nomine postea Equites Rhodij nuncupati. Ex eo multa sequuta sunt rebus Christianorum prospera, neque enim iis in oris vlli piratæ postea visi sunt, patuítque liberum mare in Syriam ex Europâ nauigantibus, præsidiúmque, & quasi murus in Turcas fuit, ne longius eorum Imperium progrederetur. Nam & sequente anno cùm Othomanus I. Turcarum Imp. exercitum Insulæ admouisset, suo suorúmq; damno obsidionem omittere coactus est. Nec ita multò post Côs, quæ hodie *Lango*, dicitur; Lerus, Claros nunc *Calamo*, Nissaráque Insulæ, ab Equitum Rhodiorum classe occupatæ sunt: vltimáque in feudum Ioannj & Bonauitæ Assariis data, eâ lege, vt longam nauem CXX. remium, quam Afernellam vocant, ædificarent, milite & armamentis instruerent, ipsique in eâ militarent, iréntque quò iussi essent. Indignatus Orchanes Equitum audaciam, LXXX. nauium classe, ipse Othomani successor, Rhodo imminebat, cùm illi Equites Rhodij obuiam iêre, pugnáque factâ, totam Turcarum classem aut abduxerunt, aut incenderunt. Chiúmque admoti, in quâ Insulâ Orchanes fugerat, cæsis X. M. tenuerunt. Smyrne, quæ celebris Ioniæ vrbs est, postea capta, Imbrúsque Insula, vulgò *Embry*, Turcicis præsidiis neci datis, captiuis D. M. ad remes colligatis. Petita & bello Alexandria Ægypti, cum auxiliariis Cypri nauibus, expugnata, deprædata, incensa, & quia seruari non poterat, relicta. Eodem impetu Tripolis Syriæ cum suis ciuibus exitio data. Postpaulò Ludouico à S. Sebastiano duce, Marescalo Ordinis, classis Ægyptiaca ad Carathoan, portum desertum in Archipelago, ingenti acceptâ clade, solo noctis beneficio ad tempus seruata est, mox victa, triumphatáque: & ipse exercitus Mahometi Turcarum Imp. ad maximas angustias in ipsâ Rhodi Insulâ adductus, ca-

stráque,

ſtráque, quæ ante vrbem locauerat, mouere, & occultò fugam capeſſere coactus. Maior maritimo Sultani Ægypti exercitui circa Cyprum clades, tormentorum æneorum fulmine claſſis hoſtium concuſſa, turbatis ordinibus, non animis, vltra omnium expectationem dubiam victoriam dudùm reddidit, donec infeſto ictu Sultani nepos, dux claſſis, caderet. Tum è triremibus in cymbas deſcenſum, nando alij in littus peruenêre, ij vndis abrepti, gladiis plures, aliquos vicinæ ſyluæ fugientes exceperunt, texerúntque. Omnes naues in ditione victoris fuerunt, tentoria in littore reperta, materia dedolata, cæsáque ad triremes, concremata ſunt. Imperabat Rhodiæ claſſi Philippus * Villierſus Inſulæ Adami, qui breui poſt tempore Magnus Rhodi Magiſter creatus eſt, ſub quo Rhodus concidit, Turcarum CCCC. nauigiorum claſſe petita, & poſt diuturnam obſidionem capta à Solimano Imp. CCXXX. ann. ab eo tempore, à quo ab Equitibus S. Ioannis Ieroſolimitani occupata fuerat. Inde eiectis, momentaneæ & intutæ ſedes in Italiâ, Siciliáque: nec aliæ niſi in piratas pugnæ, claſſe exiguâ & quâ plerunquè Chriſtiani Principes vt ſociâ, & auxiliari vtebantur, donec Melitam, Gozúmque Inſulas, & Tripolim Barbariæ vrbem, ab Imp. Carolo V. acciperent. Ibi habitatio illis tuta, importuoſo littore, præcipuè circa Melitam, de cuius nomine hodie Melitenſes Equites vocantur, qui olim Rhodij vocabantur. Primum nouis Melitæ incolis maritimum certamen cum * Scendero piratâ ante Tripolim fuit, Botigellâ * triremium Melitenſium duce, vbi cùm vtrinque ſumma virtus enituiſſet, Chriſtianis autem maior, tamen æqua penè clades, victoris auaritiâ, ſequuta eſt. Nam cùm in galeotam Melitenſes Equites inſiluiſſent, omniáque inutilia, vel viuentia præcipitaſſent in mare, milite vndique confluente ad prædam, factum eſt, vt nimio concurrentium pondere grauata nauis ſubmergeretur, darétque profundo prædatorem ſimul & prędam, miſerum ſuperſtitibus Chriſtianis ſpectaculum, qui ferociores damno accepto, harpagonibus in alteram galeotam coniectis, obuios quoſq; trucidauerunt, alios ſaltu in vndas deſilire moríque coëgerunt, inter quos & ipſe Scenderus fuit. Eodem ferè tempore Corone, vrbs vltima Peloponneſi, quà in cuſpidis modum terræ in pelagi ſinum altius deſcendunt, ſita, à Turcis poſt longam obſidionem capta eſt, & Melitenſibus erepta, qui eam paucis ante annis occupauerant, obſeſsámque magno robore diu defenderant, iuuante Andreâ Auriâ cum aliquot Genuenſium nauibus. Hîc pugnam æquâ vtrinque clade pugnatam, memoria tamen dignam celebrare ſcriptione lubet. Melitenſium V. triremibus Franciſcus Lotharingus, Magnus Franciæ Prior, imperabat, Turcicis VIII. Delius Iaffer, dux claſſis Rhodiæ. Hic, ne Chriſtiani certamen recuſarent,

*De Villiers l'Iſle Adam.

ANN. 1522.

* Scender Rais.

* General des Galeres.

ANN. 1556.

cusarent, quatuor triremes dimisit, reliquas veteri milite & Ianisseris impleuit, captiuóque omni remige remoto, remos agendos armatis militibus tradidit, qui cessante remigatione & triremibus hostium classi coniunctis, expeditis armis resistere & prouocare possent. Iam Carpathus, quæ hodie Scarpantus Insula, iam Melitensium triremes in conspectu erant, quibus ventus fauebat. Tres in medium pelagus progressæ incoauêre prælium, vna relicta, quæ auxilium laborantibus ferret, sed hanc Iaffer, siue Giaffer, ne cessaret, inuasit. Christianos in victoriæ spem adduxerat cædes ingens Turcarum explausu tormentorum facta, sed cæsis, carinæ occultatus miles robustior suffectus exitium minabatur. Infixæ proris proræ, pérque remos iter audacibus vndique in hostis triremes patebat. Excussi in mare multi, alij igne consumpti, machinis bellicis lacerati, hastis telísq; confossi, ensibus truncati. Globo fistulario terebratus hortator & exemplum suis Giaffer concidit: Lotharingus gemino vulnere accepto ęgrè, vt medicamen acciperet, substractus est pugnà. Nunc hęc, nunc illa triremis hostes accipiebat, rursúmque oppugnantibus trucidatis, alia, & alia occupabatur. Primus Memmius cui in Turcicâ triremi imperium erat, S. Iacobi triremem occupatam Turcicis remigibus ad libertatem vocatis, retinuit. Damnum à Christianis acceptum semicombusta hostium nauis compensauit, & hoc etiam, quòd pugnam primi Turcæ deseruerint, armis, viribus, & die deficientibus. Hæc grandia licet, si subsequentibus comparaueris leuia reperies. Hîc honos & præda, causæ feraces bellorum: nunc ipsi Lares, supremúmque socialis militiei domicilium Melita contra Solimani exercitus tutanda erat. Quæ facta, vndique fabulas Heroum superant, meminisse animus horret, adeò terrestri pugnâ sæuitum est. Classis aberat, & quidquid auxilij è Siciliâ sperabatur, vanum & delusorium; ad artes & ensem conuersæ sunt maritimæ vires. Funes ferreis cathenis intorti, anchoris hinc & inde suffixi, portum classi Turcicæ claudebant. Vacua dolia, trabésque, & detractæ nauibus carinæ, cathenarum pondus, dum aquas supereminent, sustinebant: & magnâ ex parte Melitensium propugnacula ceciderant, abrepta flammis: cùm Turcæ repagula dimouere, claustra frangere tentauerunt, natatoribus cum dolabris ad id ire iussis. Contra missi & alij, à * Pontano Amiralio, natandi periti ex Insulà, galea caput, dextram ferrum, sinistram clypeus tegebant, cetera nudi. Nouum inde certamen sequutum est. Nam vt claustra natatores Melitenses tenuerunt, primò fluitantibus in trabibus certatum est, si inde mors abfuisset, ludus: cùm qui & dabant, & excipiebant ictus, lignum falleret, dimitterétque in mare, in quo sæuius pugnatum: iis totis humeris supra aquas efferentibus dolabra, illis clypeos

* Du Pont.

clypeos offerentibus, & vibratos inter natatus enses in Turcarum corpora condentibus. Cessêre Turcæ magnanimis, seu quia nec dolabra facilè de fluctu eximerent, seu quòd ad omne vulnus exarmati paterent: vtque acuit ingenia necessitas, à Ioanne Othone Bosio pons piceatis doliis superimpositus, recedentes à prælio non modò accepit, sed & oppidum Insulæ iungens, illud annonâ & milite subsidiario, facili transmissione recreauit. Ita conseruata cathena, quæ vetabat hostem in portum interiorem progredi: Candelissa, Algeri Regis legatus, eandem perfringere nauium impetu tentauit, quas, vt tormentorum bellicorum fulmen sustinerent, culcitis tomentóque muniuit, leui materiâ, & quæ remigantes non impediebat. Sequebantur LX. triremes velis, malísque exarmatæ, quò plures milites ferrēt, dato eruptionis signo explausu tormenti, gratum erat diuersos fluitantium signorum motus prospicere, Candelissam reliquam classem in scaphâ præcedentem vexillum in ripam portantem, sacerdotes longâ in naui, grandibus pileis viridi è colore penè sepultos, versicolori in veste, libros manibus tenentes, ridiculo cantu Melitenses morti deuouere, longo ordine milites tabulatis triremium stantes inter tubarum & tympanorum clangores, pulsúsque, in cathenam vehi, tum ad manum respicere, ensibus agere, aceribus dolijsque supernatantibus hærere, saltu alios natatúque repagula præterire, quæ solido ferro compacta, malísque nauium & transtris hęrentia, frangi non poterant. Coëunt tamen inquirúntque circa littus, quo exitu cathena claudatur, certi, si lapidibus, vel ferreis circulis retineretur discutere, lapides per tormentorum bellicorum explotionem, dimouere & rumpere circulos. At Guimeranus, cuius vigilantiæ tutela huius partis cathenæ commissa erat, appropinquantem hostem tam spissâ plumbi ferríq; grandine vexauit, vt alias naues nautâ militéque nudaret, alias profundo daret. Incussus inde ceteræ classi metus, & nisi Candelissa aptâ oratione virtutem antiquam timentibus obiecisset, obsidio leuanda erat. Sed suo hortatu exercitu erecto, reddidit littori & naues & militem. Tum vndique mors grassata est, parca primo Turcis, qui iam propugnaculum vrbis occupauerant, tandem sæua & in Dæmonum gratiam vmbris prodiga, quas ignis, mare, ensis faciebant. Maior strages ipso in littore, cùm qui vltimi naues transilibant, inter tumultum & metum priores in aquam præcipitarent, nauésque plerunque etiam totas pondere opprimerent. Arma, vestésque per vndas arenámque sparsæ, collectæque, victorem contra hostis temporúmque iniurias muniuêre. Expectabatur quotidie Garsias Toletanus, idem Pro-Rex Siciliæ, & Præpositus Hispanicæ classis. Is cùm LX. triremibus Syracusis soluisset, quartum, post diem tertiam attigit, in loco, qui Melecca

dicitur, ceteros portus timens, quos teneri ab aduersariis arbitrabatur, ibíque militibus expositis, ad alias legiones è Siciliâ transuehendas discessit: si prælium nauale ausus fuisset, haud dubiè victor, cùm & hosti miles ad maximam classem tuendam non esset, aliis cæsis, aliis sub tentoriis circa vrbem degentibus, neq; ille vllas maritimas vires obsessis speraret, ob ídque totus in expugnatione terrestri esset. Auxilium tamen grande nouus exercitus Melitensibus attulit. Exinde enim lentior Turca, & postquam suas spes à Fortuna & Equitum virtute deludi sensit, respectum ad naues, omissáque Insulæ vrbísque obsidione, Constantinopolis repetita. In memoriam tantæ rei à Magno Magistro, vrbis nouæ fundamenta iacta sunt, déque eius nomine, Valetta appellata est. Diu postea Melitenses retenti in Insulâ pacificè vixerunt, nisi si quando in piratas sæuiebant, Adolpho * Vignacurtio Magno Magistro triremes v. per * Viuiersium auxiliares Ioanni Andreæ Auriæ missæ, arcem Passauam, nostris Castellum Nouum, in Peloponneso expugnauerunt, crematámque reliquerunt, totâ vicinâ regione depopulatâ. Sequenti anno Vignacurtius ipse expeditionem in eandem Peloponnesum, siue Moream, suscepit, III. Gallionibus, II. onerariis, IV. triremibus, phaselis totidem, tartanâ I. vectus: nec mora, coniecto in terram milite, Naupactum (hodie Lepantus est) & Patram tam subitâ pernicie inuoluit, vt vrbanis, nisi post dirutas vrbes, Turcica subsidia non aduenerint, captiuorũ ingens numerus. Tunc temporis in odium Acmeti Turcarum Imp. Sinan Bassa inciderat, cúmque sibi timeret, fugerétque Constantinopolim, vt erat classis barbaræ Amiralius, Melitensem expeditionem simulauit, in Christianorum partes transiturus. Soluit itaque ex Archipelago cum triremibus XL. stetítque ante Melitam cum Turcicis vexillis, vt ventum ad manus, tentorium summisit, quod deditionis signum est: pars classis, cùm Melitensium Equitum robur non ferret, retrocessit, pars vadis obruta, pars capta, receptáque in fidem, sociatis armis rebellionem sustinuerunt. Cephalenia deinde Insula, & Tornesa arx Arcadiæ à Melitensibus direptæ. Ottomanus Legatus iuxta Corcyram classe victus, Leucas, quam alij Leucadiam vocauêre, nunc S. Maurus, ab iisdem populationibus incendióque vexata, Epiríque maritimum littus strage & ruinis completum, * Talmeisio nobili Burgundo duce. Iidem, † Charaltio classi præposito, Turcicam classem, triremium XXX. cum galeaciis VII. in ipso Archipelago interceptam, quæ munimenta belli Imperatori suo, ad bellum Persicum profecturo, deferebat, ex parte fregit, alteram ante Rupellam Calabriæ vrbem oppugnauit, quam Subpræfectus Bassæ Tripolitani Bicacius regebat. Fridericus Langrauius, Generalis triremiũ Melitensium, à Ioanne Paulo Lascari Magno

Ordinis

* Vignacourt.
* De Viuiers.
ANV. 1601.
ANN. 1604.
ANN. 1620.
ANN. 1623.
1625.
* Le Commandeur de Talmey, Baillif de l'Aigle.
† De Charault.
ANN. 1638.

Ordinis Magistro, cum classe VI. triremium in piratas missus, Caraogesum famosissimum piratam in ipso Guletæ portu fregit, eiúsque naues sex, quæ pugnæ superfuerant, prædâ onustas, atque integras Melitam deduxit: & nunc Melitensis classis, classi Magni Etruriæ Ducis iuncta, per Archipelagum vagatur, insidiásque Barbaris struit, annua tributa Constantinopolim deferentibus. ANN. 1640.

CAPVT VIGESIMVMNONVM.

Classes Melitensium, eorum dignitates, leges, & munia classica. Quæ ferè omnia ceteris nationibus communia sunt.

Ex iisdem authoribus. Item ex Statutis Ordinis S. Ioannis Ierosolimitana.

PAVCA Equitum Melitensium maritima prælia recensui, quòd illi raró iustis classibus, sed ad summum VII. triremibus pugnant: non in hostem classe potentem, sed per excursiones in Turcas mercatores, aut piratas. E portu Melitensi quatuor, vel quinq; triremes ad Ordinem Melitensem pertinentes bis in anno soluunt, maria purgaturæ. Eas Magni Magistri Melitensis Militiei aliquando vna aut altera comitatur, vel saltem v. Prioribus præcursoria vna, auxiliaris altera adiungitur. Portum seruant, si quandò reduces istæ, aliquandò etiam mercatorum, piratarum, & Equitum impensis instructæ naues, quibus Ordo tum ad custodiam portus, tum etiam ad prælia, maximè contra grassatores, vtitur: quod hodie maximè obseruatur, sublatâ classe, quæ ad Ordinem pertinebat, ob id, quoniam grauioribus constaret, ad piratarum persequutionem inhabilibus, qui celocibus gaudent, ad fugam & subitas incursiones plurimùm valentibus. Rarissimè Magnus Magister Ordinis, vel Marescalus in classe simul sunt, si forsan eorum vnus affuerit, omnis potestas & arbitrium in classem ad eum deuoluitur, sin minus, ad Amiralium, aut eius Legatum, vel Præfectum triremium summa imperij respicit. Marescalus vexillum Ordinis Amiralio ad transmissionem parato, vel alteri etiam in ipsö portu, templo, vel naui concedit. Magnus verò Magister Præfectos triremium, Patronósque in possessionem triremium, quæ ad se, vel ad Ordinem pertinent, mittit. Amiralius cuncta quæ classis sunt imperat & administrat: militi nautísque stipendia è publico thesauro erupta soluit. Iuxta Munichiam, siue Arcenale, domum in Insulâ habet, quam ille habitat, cuius fidei committit, quidquid ad nauiga-

tionem attinet, seruatúrq; in Arcenali, istum Adiutorem appellare possumus, cuius officium est, ferrum, ligna, remos, stupas, fila, vela, arma, aliáque eiusmodi in tabulis referre, quid importetur, quid exportetur, quid per singulos dies impendatur, describere: operariis & artificibus inuigilare, inuentorium omnium quæ fiunt, quæque ibi sunt, vnum sibi, alterum Amiralio, tertium Arcenalis præfecto tradere, clauem ianuarum, per quas in loco munito aditus est, seruare. Itaque sub dispositione viri spectabilis Amiralij primum ponemus, inter officia & dignitates ei subiectas, cum ADIVTOREM: Cui proximus erit ARCENALIS SCRIBA, qui ab ipso Amiralio eligitur & nominatur, sicut & Adiutor. Istius officium est, quidquid ad nauigationem idoneum in eâ arce seruatur, certo & recto ordine disponere, vt inde sinè tumultu & confusione quoties opus est facilè eruatur: idem quoque mittit in tabulas singula quæ ad classem apta sunt. Libros expensarum subsignat, traditque obserandos [1] Præfecto Arcenalis. Horum omnium administratio post biennium finitur. Sequuntur, quanuis dignitate Priores, [2] PRÆFECTI SINGVLARVM TRIREMIVM, ad quos in suâ naui omne imperium pertinet, quem vnum qui vehuntur suspiciunt, cuiúsque mandatis parent, maximè ij, qui aliquâ in dignitate constituti sunt. Eliguntur ex iis Equitibus qui iam per viginti annos in ordine sunt, quíque quatuor nauigationibus confectis, quas Carauannas vocant, grande specimen generositatis & prudentiæ dederunt. Hæ Præfecturæ à Consilio Ordinis petuntur, duránteque sex mensibus. Ius illis in omnes, qui in triremi sunt. Ad Præfectum quidem classis fratres Ordinis, si deliquerint puniendos mittunt, reliquos verò sæculares ex sententiâ suâ puniunt, eósque sæpenumerò, si noxam fecerint, ad triremes damnant. Si prælium ingruerit, qui secum puppim, qui proram cum Legato suo, qui malum, hoc est, [3] medium triremis, seruare & custodire, qui remiges impedire, ne noceant, qui harpagonas iacere, qui in hostium naues desilire debeant, indicunt: præmiúmq; iis, qui in eas primi desiluerint. Ordo triremium, dum nauigant qui in classe sunt, ab antiquitate Præfectorum sumitur: hoc est, triremis illa cuius præpositus per plures annos in religione est, ceteras triremes antecedit: & sic de ceteris. Vt primùm classis portum petitum attigit, omnes Præfecti triremium in eam triremem, quâ Amiralius portatur, cimbis vehuntur, accepturi imperantis iussa, quo vetante, excuti tormentum vllum, aquatum progredi, ludúmque sclopetarium exercere, proposito præmio illi, qui scopum delineatum glandulâ plumbeâ percutierit, aut proximè ad eum accesserit, nefas. Si fortè fortunâ Amiralius inter prælhandum ceciderit, aut vulnere, vel ægritudine impeditus, imperium exercere nequiuerit, tum

in

Marginal notes:

[illegible]

1 Au Commandeur de l'Arcenal.

2 Capitaines de Galeres.

3 La Mesanie.

in eius locum ſubrogatur ille, qui in eius naui poſt eum imperabat, æquâ, quâ Amiralius, authoritate, quandiu in nauigatione fuerit: ſimul enim atque redux claſſis portum Melitenſem intrat, officia omnia claſſica ceſſant, aliique eliguntur, qui proximè progreſſuræ è portu claſſi imperent. Tum quoque ſinguli Præfecti triremium quotidianas expenſi tabulas Procuratori Theſauri ordinis tradunt, triremésque ſuas ſucceſſoribus reſtituunt, iiſdem armamentis atque armis munitas, quibus armatæ fuerant, cùm primùm nauigationem ipſi auſpicati ſunt. Ceterum ille qui abſente, mortuo, vel ægrotante Amiralio claſſi imperat, RECTOR triremium, ſiue [4] REGENS appellatur. Præfecti, ſi committendum prælium eſt, puppes tutantur, & ſtare ſolent in eo loco, qui Tabernaculum appellatur, vnde quod fieri vult mandat: è prorâ verò eorum [5] LEGATI pugnant, hinc & inde quinque pedum altitudine [6] Cataſtromata duo conſurgunt, in quibus ſingulis parati ad pugnam milites decem, cum ſuo [7] DECVRIONE congreſſum expectant, in hoſtiles naues deſilire ſoliti. Qui præcurſoriam triremim moderatur, [8] PATRONVS, ipsáque triremis ceteras antecedens, Patrona vocatur, è Gallico vocabulo, quo intelligimus eum, qui ceteris exemplum eſt, nam & Patronum in mari cetera claſſis ſequitur, idémque iter tenet. Ceterorum nauclairorum cura eſt, latentes rupes, ſyrtéſque & vada vitare, [9] PILOTAS vocamus, à pilâ, hoc eſt, naui: ſic dictâ de generali nomine, quo omne concauum ſignificatur. Iis conſiliarij quatuor è vetuſtioribus nautis ſublecti auxilio ſunt, qui lintres cimbaſque è triremi ſubducunt, vt vada tentent, ſyrtéſque dignoſcant, littoráque portuoſa. Poſt hos ſequuntur [10] COMITES, per ironiam vocati, quòd minimè comites, id eſt, manſueti, ſint, à remigantibus, [11] NOSTER HOMO vocatur, quoniam ex eius arbitrio cædantur, nec alium penè agnoſcant, adeò nunc fuſte, nunc neruo, per ſingula penè momenta excipiuntur. Hi vt æquo hinc & hinc pondere ſuffultæ & vibratæ naues facilè ventis remíſque impellantur procurant, hoc æquilibrium maximè nauigationi neceſſarium. [12] DOMINVS nauis dicitur is ad quem illa pertinet. In ea aliqui victum nauigantibus præbent, alij, ne nauis damnum patiatur curant, certo pretio in ea opera conducti. [13] ESTIVAM nautæ vocant, Romanorum antiquo vocabulo, apud quos ſtiua, regula eſt, quâ æqualitas dignoſcitur, à ſtando dicta, quòd vbi æquo hinc & inde ſuſpenſa pondere ſtat, æqualitatem oſtendit. Quod & ipſi Comites faciunt, deducto per malum fune, cui plumbum dimẽſurationi aptum ſuſpenſum eſt, vt æqui-angulum conficiat æquilibrij. Hoc inſtrumentum menſuratorium, aliúdque, quo fundum fune plumbóque tentant, [14] Eſcandailum appellant. Secundum Comitum officium eſt, [15] ſubducere naues è portu, & eaſ-

4 Regent des Galeres.

5 Les Lieutenant.

6 Rambades.

7 Caporal.

8 Le Patron.

9 Pilotes.

10 Les Comites.

11 Noſtre homme.

12 Bourgeois du Nauire. Auitailleurs. Equipage, ou les Officiers, matelots, & garçons, auec leur cunglage, c'eſt à dire leur loyer.

13 Mettre la Galere en eſtiue.

14 L'Eſcandail.

15 Leuer de poſte, & mettre en poſte la Galere.

dem deducere in portum, in quo maximè laboratur, cùm sæpe numerò in ipso naufragium fiat. Tertium, pro ratione ventorum & cursus [16] vela madefacere. Quartum, [17] remigationem curare, voce, arte, fuste, neruo. Cúmque ista omnia ministeria simul agere nequeant, officij in partem [18] SVBADIVVAS vocant: qui remiges proræ vicinos hortantur, & curant. Remigum autem tria genera sunt, voluntariorum, qui stipendium accipiunt: Captiuorum, & eorum qui iudicum sententiâ ad triremes damnati sunt. Omnes vno pede compedes retinent, ne damnati & captiui libertati se dedant, alij verò cùm prælium fit, prędandi studio in hostium naues remis relictis desiliant. Malos, vela, antennas, aliáque triremium, Comites procurant, suo damno damnum reparaturi. Isti vinum nauigantibus vendunt, indicto à Præfectis nauium pretio. Iis è sex cubiculis cuiusque triremis, quintâ habitant, [19] Mediam appellatam, in quâ vela reconduntur, sicuti funes & medicamenta in exiguo recessu, quem [20] Gauonem appellant, vbi Sub-adiuuæ habitant, iuxta proræ cubiculum, quod in triremi sexto loco numeratur. Nam primum in puppi Pręfectus occupat, secundum Argusinus, tertium Maior domus, quartum scriba. In [21] ARGVSINI cubiculo arma occluduntur, illud [22] Escandolam vocant: denominationem ab Italis sumit, qui [23] Algusilum eum vocant, cui cum satellitibus latronum captura mandatur: Argusini & Argusili non absimile officium, nam & iste compedes tractat, demítque aut iniicit remigibus, ferreas eorum cathenas bis in die, sæpius de nocte pertractat, annulósque omnes curiosis oculis scrutatur, si probè serati & connexi sint, vtitúrque ad id ope Sub-adiuuæ, qui ob id [24] SVBARGVSINVS appellatur. Hic, vel ille, vt compedes duobus aut quatuor remigibus detraxit, iniecítque collo brachiísque ferreos annulos, de cathenis pendulos, quas [25] Brancas, siue Brancadas nominant, eos [26] Satellitum tutelæ committunt, qui eos sequantur, eorúmque vestigia obseruant, dum aquatum exeunt, aut panem, aquâ, aliáque triremibus necessaria portant. Et ij quoque Satellites, siue custodes, XII. aut XIV. numero in vnaquaque triremi per certas stationes, [27] ad clepsidræ duos aut tres fluxus, vigilias exercent, ne quis è remigibus euadat, quod sæpè fit, cum in portu, aut non longè à littore nauigatur, nam ipsi ruptis compedibus desilientes in mare, Argusinorum, Satellitúmque vigilantiam fallunt, plures licet fasces & noctem pellant, pérque omnia triremium loca lucem portent: licet etiam profundum ibi silentium sit, & ad minimos sonitus, motúsque aures oculíq; porrecti, grauísque pœna deprehensos castiget, tantus libertatis amor est, & ars, audaciáque miseris. Sequitur REMIREX, [28] Remulatum vocant, qui remos curat, vt integri, leues, mouerique & agi faciles, colligatique

16 *Tremper les voiles.*
17 *Faire voguer la Chiourme, par la parole, par l'art, par le gourdin, ou baston plat de deux doigts, & par le nerf de beuf.*
18 *Souscomites.*
19 *Miege, ou Mezance.*
20 *Le Gavon.*
21 *L'argouzin, ou Agozin*
22 *L'escandole.*
23 *Le Preuost.*
24 *Sous-argouzin.*
25 *Branches, ou brancades.*
26 *Gardes, ou Compagnons.*
27 *Par impoulettes.*
28 *Le Remolar.*

colligatíque probè sint. Post hunc, [29] MAGISTER SECVRIS, qui illud, quod triremis corpus vocatur, reparat: Naupegi, qui rimas stupis implent, & pice illinunt, [30] CALFATI dicuntur [31] BARILLARI, qui Latinè Aquileges dici possunt, dolia aquâ & vino plena ad vsus tantùm remigum curiosè conseruant: [32] ARGVSINI SERVVS, qui Argusino ministrat: Tonsor, [33] BARBEROTA vulgò, qui crines barbámque remigum radit nouaculâ: [34] TVBICINES, qui non modò prælium canunt, sed & remigũ partem per otium, dum vento nauigatur, animare tubas, tibiásque docent, ære publico donati: Natatores, siue vrinatores, [35] MVRGONES appellati, qui quidquid in profundum de nauibus defluxit, immissi pelago quærunt: [36] PHARMACOPOLÆ, & CHIRVRGI, qui ægrotis medētur: [37] ELEEMOSINARIVS qui feriatis diebus sacrificium missæ in littore celebrat, ministrátque sacramenta nauigantibus: [38] MILITES, qui ab hoste triremes tutantur, aliásque expugnant: [39] REX TRIREMIS, qui plura stipendia miles meruit, vel is, qui in Ordine Melitensi plures annos numerat: cui proximus est [40] CERCAMARVS, hic, neque ille, de prorâ aut puppi pugnat, sed mediam nauim tutatur: [41] COMMISSARII, siue Consiliarij duo Amiralio, vel triremium Præposito, à Consilio Melitensi & Magno Magistro in VI. menses dati, quibus inconsultis agere nihil possit, qui, ne quid ad nauigationem idoneum desit, prouident, quæ exuberant, vel ita necessaria non sunt, adimunt: [42] MAGISTER TORMENTORVM BELLICORVM, qui clauem alteram habet cubiculi, in quo plumbum, ferrum, sulphureúsque puluis reconduntur, alteram Præfecto triremis relinquit: quidquid earum rerum expensum fuerit, durante nauigatione, ante Magnum Commendatorem & Procuratorem thesauri, reduce classe, refert. Quâ horâ redeuntes naues portum subeant non ita prouisum est, meridie autem portum relinquunt. E prædâ pars militi, pars Equitibus, qui pugnæ interfuerunt, pars Amiralio, pars Magno Magistro, pars thesauro cedit. Est & in vnaquęque triremi [43] MAIOR-DOMVS, qui tertium cubiculum, in quo cibi recluduntur, habitat, [44] SOCIAM vocant. Restant dignitates duæ, [45] VISITATORIS, & SCRIBÆ, quibus honor maximus exhibetur. Scribæ cubiculum quartum in triremi assignatur, vulgò *le Paillo*, in quo panis seruatur, hic sub sua ditione Sub-adiuuam, & Maiorem domus habet, omnia ad triremes & nauigantes necessaria emit, refértque in tabulas quidquid ad vtrumque pertinet, singulis hebdomadibus cum Argusino captiuorum vestimenta pertractat, simul & nautarum, si quid desit, daturus. Præterea quoties triremibus noua lacerna eáque cucullata datur, quod singulo biennio fit; quoties caligæ, sagulàque mutantur, quod bis in anno fieri solet, ea Scriba distribuit, veteráque restituit illi, qui non attulit. Libram panis bis

cocti

29 Le Maistre d'Hache.
30 Calfats.
31 Barillars, qui ont charge du calfat & des barils. Calfats, compagnons Charpentiers, Calfatins, apprentis.
32 Le Mousse d'Argouzin.
33 Le Barberot.
34 Des Trompettes.
35 Mourgons.
36 Apoticaires, & les Chirurgiens.
37 L'aumosnier.
38 Les Soldats.
39 Le Roy de la Galere.
40 Le Cercamare.
41 Les Commissaires.
42 Le Maistre Cannonnier.
43 Maior-dome.
44 La Compagne, qui est la troisiesme chambre.
45 Le Visiteur, & l'Escriuain.

coacti idem per singulos dies singulis largitur, præsente Visitatore, illudque rationum libris mandat, finito rationis cursu, thesauro publico quidquid superrerit redditurus, tum ex eo pane, tum è puluere sulphureo, velis, funibus, aliisque armamentis, cautione II. M. nummum liberatâ, quibus se astrinxerat discedens, nisi ex æquo & bono cuncta ministraret, seruarétque. Cum Visitatore omnia triremium loca inuestigat, vt probè munita, armata prouisa classis fiet, curat. Ne remiges malè habeantur Visitatoris officium est, sicut & istud, scripto mandare singula quæ ad annonam & armamentum respiciunt: prædam quoque & hostium spolia; qui bello in classe ceciderint, qui morbo soluti, quique classem, aut signa deseruerint, qui triremes intrauerint. Hæc in classe sub dispositione Amiralij, vel Præfecti triremium officia sunt, sed hodie Amiralij nomen, aut nullum, aut dignitatis tantum est, Præfecti verò triremium dignitas cum authoritate perdurat, habétque idem imperium in dictos magistratus, & officia, quod Amiralius haberet, si in classe esset. In Insulâ autem Melitensi, præter Adiutorem & Scribam Arcenalis, de quorum officiis & potestate initio huius Capitis diximus, idem Præfectus triremium habet alium SCRIBAM in vrbe Valetta, quem Magnus Commendator Melitensis, & Procuratores thesauri publici ad id eligunt, vt à Scribis cuiusque triremis inuentarium accipiat, antequam soluant, in quo singula quæ in vnaquaque triremi sunt, contineantur, si redierint, secundùm illud, rationem apud Procuratores thesauri reddituri, præsente Magno illo Scribâ. 46 TVRCOPLIERI dignitas hodie abolita, hic equis, quos Turcopolas Syri nuncupant, maritima Melitæ & Gozi loca bis in anno lustrabat, hoc illi ab iis equis nomen: in istius locum successit Custos oræ maritimæ, qui iam non terrâ, sed triremi, omnes portus aditúsque Insulæ perlustrat. Piratæ quoque consensu Magni Magistri sub vexillo Ordinis Melitensis militantes, Equites & Commendatarij suis impensis constructis nauibus nauigantes, sub dispositione Præfecti triremium censentur. Quorum tanta virtus semper fuit, vt vnus omninò sociorum desertor inueniatur, & ob id, elisis faucibus, equuleo insutus proiectus in mare è sententia iudicum. Illi S. Clementis nomen fuit, cuius Epitaphium vno disticho impletur.

46 *Turcoplier.*

Mors tua non habuit planctum, non vita fauorem,
Nec facinus veniam, nec cinis exequias.

Sic bonis legibus, & Equitum virtute, Melitæ nomen etiam apud Turcas in honore est, putantúrque illi omnium Europæ regnorum præsidium, adeò foris domíque plurimum ad bella valent. Nam præter triremes quæ in expeditionibus maritimis continuo aguntur, siue illæ ad Ordinem, siue ad Magnum Magistrum, aut

ad

ad alios pertineant, aliæ tuitioni Insulæ portúsque vigilant: armata vna ad * Renellam semper excubat, in portu altera, cui & alia adiungitur omnibus rebus nauigationi necessariis ad nouem menses munita, vt quoties iussum fuerit, sine mora soluat: prætcrea cathenâ ferreâ portus, pons S. Elmi suffixis palis in fundum, & militari custodiâ defenditur, littora verò validis propugnaculis, vix vltra vndarum altitudinem crescentibus, firmantur. Quotannis in singulas triremes xxv. M. numûm impenduntur, necè sumptus is sufficit, addit semper de suo præfectus triremium, & pecuniæ & sanguinis prodigus ad fidei augmentum. Suprema lex pugnantibus, aut vincere, aut mori. * La Renella.

CAPVT TRIGESIMVM.

Aliorum Ordinum Equestrium qui Turcas, vel Saracenos præsidiis & oppidis littoralibus eiecerunt, aut classe vicerunt, Institutio.

DE Prussiis & Melitensibus satis, de aliis Equitum gestis quid dicam, vix scio, adeò superiorum sæculorum incuriâ eorum præclarè facta sepulta sunt: tunc enim benè agere, quàm benè scribere, aut loqui malebant. Nunc in contrarium res versa est, omnes scribunt, pauci intemeratam virtutem sequuntur, peruenítque ad eum scopum ambitio, vt domestico cruore etiam gaudeat, nec hostes vltra regni cuiusque terminos ensis quærat. Eodem malo Equitum Ordines benè instituti in totum hodie perierunt, aut partis per otium fruuntur, degeneres à maiorum gloriâ. De iis per partes dicturus sum. Præter Prussios, qui & Teutones, & Melitenses, olim Hospitalarij sancti Ioannis Ierosolimitani, per Syriam TEMPLARII fuerunt, authores Ordinis habent Hugonem Paganum, & Gotofridum à S. Omero, à Balduino II. huius nominis Ierosolimitano Rege, in ipso circuitu Templi Salomonis, potestate domus ædificandæ impetratâ, ob id Templarij appellati sunt, ann. Sal. MCXXVIII. quo anno aucto numero Fratrum, qui Pauperes commilitones Christi & Templi Salomonis appellabantur, Hugo Paganus primus huius Ordinis Magister renunciatus est. Creuit in immensum Ordo, & à littoribus Syriæ per omnem Europam Coloniis deductis, affluentiâ tandem corruptus, ann. MCCCXI. extinctus est. Constat Templarios terrâ mariq; ingentes victorias sibi, vel Christianis Principibus peperisse: sed eas obliuio tegit, & ignis cum præcipuis E Fauino in theatro Honoris.

 homin…

huiusce Ordinis viris absumpsit, incertum an iustè. Ante Templarios, S. LAZARI Equites in Syria erant, institutionis tempus incertum, deducti in Gallias à Ludouico Iuniore, ab armis ad Leprosorum curam respexerunt circa ann. MCLIV. Horum possessiones hodie per Gallias, Hispaniásque & Angliam, partim Reges ipsi tenent, partim Melitenses Equites, & crimen in iis fuisse nemo arguit, adeò cuncta finem suum tenent, seu fato, seu scelere. In eadem Syriâ constat fuisse etiam Equites S. CATHARINÆ IN MONTE SINAI, ceterum de eorum institutione & gestis nihil legitur: sicuti neq; de Equitibus MONTIS-IOVIS, qui Syriâ pulsi, Castellam, sub nominibus Equitum * Monfraciorum & Trugilli, habitauerunt, hodie Ordinib. Calatrauæ & Alcantaræ immixti. Eiusdem notæ sunt Equites S. Ioannis Aconensis, siue Acræ, de quibus nihil certi reperitur. At S. THOMÆ Equitum institutio à Ricardo Anglorum Rege cepit, post captam à Saracenis Ptolomaidem, à Thomâ Becqueto, Angliæ quondam Metropolitano & martyre, nomen. Floruerunt & in Armeniâ Equites S. BLASII, cùm Lusignani eius Reges Aconem Syriæ habitarent. A Balduino I. Ierosolimitano Rege Canonici regulares militari Ordine decorati sunt, atque Equites S. SEPVLCHRI, seruato antiquo nomine, nuncupati, quod iis custodia eius loci, in quo Christus sepultus, mandata esset: Ierosolimis à Saladino occupatis, Perusiæ, quæ Italiæ vrbs est, domicilium habuerunt, hodie is Ordo illis datur, qui Sepulchrum Christi inuisunt, prouentus apud Equites Melitenses permansêre. Meminit & Ordinis COCHLEARIS, seu potius Conchiliaris, quod marinæ conchæ figura illis pro insigne Equestri esset * M. Zuerius, in hæc verba: *Notatum inuenio sub Theodorico & Roberto Comitibus Flandriæ, anno 1099. ex Hollandicâ nobilitate plerosque bello, quod auspiciis Godefredi Bulionei gerebatur, cum gloriâ interfuisse. Nata tunc temporis, veteri Gallorum instituto, dignitas Equestris, quæ Cochlearis dicebatur, & illis tantùm deferebatur, qui nauali bello virtutem suam præ ceteris bono publico probassent. Hîc Nobilium Hollandorum plurimi in Equestrem eum Ordinem leguntur adlecti, certo argumento, bello nauali hanc gentem tunc valuisse.* Hactenus de Ordinibus Equestribus in Syriâ, per Gallias verò qui sequuntur fuerunt. Ordo * MVRIS AFRICANÆ, cuius præcipua dos est tergoris ad vitandas hyemes, à Carolo Martello institutus, Abdiramo cum Saracenis debellato, an. Sal. DCCXXVI. Taceo à Ludouico IX. * GENISTELLÆ, siue Sparti Equites, aliósque * STELLÆ, à Roberto Rege torquibus honoratos, qui Syriacis, Ægyptíque atque Africæ expeditionibus, specimen maximum virtutis ediderunt, vt ad eos Equites descendam, quos torquis cornibus crescentis Lunæ, & conchiliis insignitus, cum naue de torque dependente decorabat, ob id Equites

*De Monfrac, & Turgillo.

* In Apolog. pro nauigat. Holland.

* De la Genete.

* De la cosse de Geneste.

* De l'Estoille.

Equites * NAVIS, siue VLTRAMARINI, appellati. Horum author idem Ludouicus IX. quo primùm in Africam proficiscente, nulli portus sub Regum nostrorum ditionibus erant: Oceani quippe littora Britannicæ, Normanniæ, & Aquitaniæ Duces occupabant: Mediterranei verò maris aditus Comites Prouinciæ & Tholosæ. At eo, secundam profectionem in Africam paranti, cùm Tholosæ Comitatus per decessum Ioannæ Comitissæ ad eum deuenisset, ne alieno portu vteretur, * Aquas mortuas, dirutum vetustate oppidum, quod sub Comitibus Tholosæ fuerat restauratum, mœnibus cinxit, quo vt nauibus iter esset, fossas æstu pelagi oblimatas, militari opere detersit, ibique nauali & classe constructis, an. Sal. MCCLXIX. Gallias relinquens, vt Africam peteret, Equites Nauis, siue Nauales instituit. Sabaudia, quæ & pars ipsa Galliarum est, Equites habet Sancti MAVRITII, ab Amedeo Duce, qui postea Papa fuit, Felicis V. nomine, ordinatos triremium tutelæ, quæ Nicææ in portu stant. Alij per Hispanias Equites fuerunt, in Nauarrâ, * LILIGERI, contra Saracenos, à Garciâ huius nominis VI. Nauarræ Rege, creati, ann. Sal. MXLVIII. In Legione, * S. IACOBI DE SPATA, quorum author Ferdinandus Legionis Rex, ann. MCLVIII. Rubrum illi ensem, è serico, insutum togæ, circa sinistrum latus, cum hoc titulo originis indice gestabant, RVBET ENSIS SANGVINE ARABVM. Alij quoque Equites in eodem Regno multû polluerunt bellis maritimis & terrestribus in Mauros cogniti, S. IVLIANI à * Pyro, qui originem suam ad Ferdinandum II. Legionis & Galiciæ Regem referunt, ann. MCLXXVI. Isti victis ad Muradalem Mauris, Alcantaráque vrbe maritimâ ad Tagi ostium illis ereptâ: quia ibi postea sedem fixerunt, ann. Sal. MCCXIIX. Equites ALCANTARÆ vocitari cepti sunt. Habet & suos Ordines Equestres Castella; apud Oretum Germanorum, quod oppidum hodie Calatraua dicitur, ad Anæ fluenta situm, Equites habitant de nomine oppidi CALATRAVENSES appellati, initium ab ann. Sal. MCLVIII. sumentes, Sancio huius nominis III. Castellæ Rege fundatore.* FASCIATORVM Institutor est Alphonsus XI. huius nominis, dictæ Castellæ & Legionis Rex, anno MCCCXXX. In Aragoniâ, S. SALVATORIS * A MONTEREGALI Equites celebrantur, ex instituto Alphonsi Regis ann. Sal. MCXX. Hic fusis variis certaminibus Mauris, vt reliquos in Valenciæ regno contineret, vrbem in eorum finibus, non longè ab antiquâ Bilbili ædificatam, vocatámque Montemregalem Templariis defendendam tradidit, quibus extinctis, Equitibus aliis vrbs illa concessa est, de cuius nomine cùm antea S. Saluatoris appellarentur, cognomen Montisregalis obtinuerunt. Sic in Valenciæ Regno * MONTESÆ Equites inueniuntur, à loco habitationis nuncupati, qui à Iacobo huius nominis II. Aragonum Rege an-

*Du Nauire d'outre mer, ou double Croissant.

*Aigues-mortes.

* De l'Ordre de S. Marie du Lys.

* De S. Iaques de l'Espée.

* Du Poirier.

* De la Bande rouge.

* De Mont real.

* De Montesa.

no MCCCXVII. primùm ordinati sunt. Nec ita multò post, scilicet ann. MCCCXX. alius Ordo Equester in Portugalliâ à Dionysio Rege ann. MCCCXIIX. adinuentus in Mauros surrexit,* CHRISTI vocatus, horum virtute Saraceni in Bæticâ profligati & Lusitanicum Imperium per Africam & Orientem propagatum est. Antea in eodem Regno alij Equites sub Alphonso I. floruerant, qui Saracenis vrbem ereptam custodiendam quibusdam Equitibus donauit, quos inde FRATRES S. MARIÆ * EBORACENSIS dixit. Exordium habuêre circa ann. MCXLVII. Iidem ab eodem Rege, Auisij castello accepto, mutato nomine, Equites * AVISII vocati sunt: nunc autem Calatrauæ Ordini coniuncti nomen amisêre. Eorum armis Mauri Algerbæ Regno, post varias maritimas victorias, pulsi inueniuntur. Nullum Regnum, nullum Imperium Equitum Ordinibus vacauit, non precium, aut fauor, sed virtus homini tunc temporis decus erat. Habuit Germania * S. GEORGII Equites in Turcas à primâ institutione, Friderico III. Occidentis Imperium administrante, creatos tutores limitis & littoris Germanici ann. MCCCCLXX. aliâ denominatione,* AVSTRIACI, & CARINTHII vocati. * ENSIGEROS Fratres sibi vendicat Liuonia: AQVILIFEROS, Polonia: ELEPHANTIFEROS, Dania: IESVITAS, Suecia: alios, aliæ Prouinciæ: sed plures Italia, deuotionum ferax. In Saracenos IESV CHRISTI Equites cõstituit Ioannes XXII. Papa, an. MCCCXX. SANCTI SPIRITVS, Paulus II. an. MCCCCLXVIII. S. GEORGII, Alexander VI. ann. MCCCCLXXXIIX. S. PETRI in Turcas, Leo X. ann. MDXX. S. PAVLI, Paulus III. MDXL. VIRGINIS MARIÆ MATRIS DEI, Paulus V. ann. MDCXIIX. quibus [illegible]le est Ciuitas-Vetus, olim Centum-Cellæ: apud eos hodie administratio est, & præfectura Pontificalium triremium. Ipsæ Venetiæ S. MARCI Equites iactant veteris institutionis, recentioris, * GALSÆ, qui ad militiam terrestrem & naualem creati sunt ann. MDLXII. Quid Genua? Illi S. GEORGII Equites: Sabaudiæ, ANNVNCIATIONIS, in memoriam Rhodi liberatæ, MCCCCXXXIV. De Equitibus Sancti Mauritij in eadem Prouinciâ iam diximus. S. STEPHANI Papæ, Equites Florentinis, SANGVINIS CHRISTI, Mantuanis in honore sunt, aliique apud alios populos in piratas, aut Turcas, de quibus Capite sequenti.

Marginalia: * De Christ. — * D'Euora. — * D'Auis. — * De S. George. — D'Autriche, ou de Carinthie. — * Freres Porteglaiues. Cheualiers de l'Aigle blanc, de l'Elephant, de Iesus. — * De la Galse.

CAPVT

CAPVT TRIGESIMVMPRIMVM.

Maritimum Turcarum imperium, classes, & classici magistratus.

AVTHORES suæ gentis è Caspiis montibus in Persidem & minorem Asiam descendisse Turcæ prædicant. Scytharum more, sine certo duce, sine legibus, vagi rapto vixerunt. Sultanorum, qui genti Saracenicæ imperabant, rebus per discordias ciuiles labefactatis, Turcæ primò sibi Zadocum Regem constituerunt. Persis & Saracenis antea pugnauerant: eadem religione imbuti ad Hircanum mare habitatêre. Hinc Zadoco regnante, quidquid inter Taurum montem & Euxinum mare iacet, occupauerunt. Zadoci filius Dogrissa, expugnatâ Edessâ, vniuersam Mesopotamiam vnà cum Ciliciâ Impp. Constantinopolitanis ademit. Aspasal deinde sceptris potitus, per Solimanum nepotem Capadociâ subactâ, Regnum ibi Turcicum, quod adhuc durat, incoauit. Meleclas patri in Regno succedens dicti Solimanni virtute, Antiochiam, maritimásq; Asiæ Minoris Regiones, Græcis abstulit. Post hunc Belchiarocus regnauit, quo mortuo, cùm inter se primores de eligendo successore dissiderent, Perside ab Armeniis & Georgianis pulsi, ad Solimannum, in Asiâ Minore regnantem, fugerunt: quâ etiam postea à Tartaris eiecti, diu profugi, Scytharum more errauerunt, Persarum, Saracenorúmque serui: donec eos ad libertatem, & militiam vocaret Absaga Tartarorum Imp. qui in Anatoliâ ducem constituit Ottomanum Turcam, è quo Anatolia Turcia appellata, & à quo Impp. Turcici descendunt. Hic magnam Bythyniæ partem subegit, Prusiámque imperij sui sedem constituit. Multa ad Euxinum oppida vi cepit, vrbes regionésque Asiæ clarissimas edomuit, Natoliam & Ancyram in Phrygiâ: Sinopen in Galatiâ, & Sebastam Cappadociæ. Suscepit imperium patris Orchanes, cui Mysios, Lycaonas, Cares, Phrygas, ceterósque ad Hellespontum populos adiecit. Filios duos habuit, Solimannum, qui Græciæ & Thraciæ littoribus populatis, patri diu superstes non fuit, & Amurathen, qui dum Palæologo Græco Imperatori auxiliaria arma in rebelles proceres Græciæ ministrat, Gallipolim in Chersoneso, & aliquot vicina Hellesponti oppida vi expugnauit, móxque viribus confirmatis, & aditu ad Hellespontum præmunito, naues, dimissis mercenariis nauibus Liguſticis,

E Lonicero in Chronico Turcico. Chalcondyla in hist. Turcar. Pantaleon in hist. Ioannitarum. Leonard. Chiensi, de capta Constantinopoli. Iacobo Fontano, de bello Rhodio. Ioann. Crispo de Naxo à Turcis occupatâ.

AN. Sal. 1051.

ANN. 1240.

ANN. 1280.

ANN. 1327.

ANN. 1363.

quibus in Europam traiecerat, sibi construxit. Iis supplementa exercitui, aliaque necessaria ex Asia accepit. Hinc peruagatus Thraciam, Philippolim occupauit, & quæ supra Hebrum est, Adrianopolim, ex ruinis Orestiadis instauratam: frustra Palæologo initum cum infido hoste fœdus, & res perditas, deplorante.
ANN. 1372. Sequutus est ostentatum apertúmque à patre iter Baiazethes, qui incredibili celeritate Thessaliâ, Albaniâ, Bosnáque transmissâ, Adriaticum pelagus victor salutauit, & nisi Tamerlanes victoriarum eius cursum repressisset, totius Europæ Principum vires frustra properanti restitissent. Fugientes à patris exercitu Turcarum copias Calepinus, Turcicúmque Imperium captiuitate Baiazethis ad ruinam nutans, compositum firmatúmque Mahometi filio reliquit: qui è Prusiâ vrbe Bithyniæ regiam sedē Adrianopolim Thraciæ transtulit, auitóque Imperio, quidquid Tamer-
ANN. 1419. lanes abstulerat, reddidit. Istius successor Amurathes, Thessalonicam Græciæ pulcherrimam vrbem terrâ maríque expugnatam diripuit: Phociden cum Atticâ, Bœotiam, Ætoliam, Acarnaniam, & omnem citra Peloponnesum regionem vsque ad sinum Corinthiacum incredibili celeritate perdomuit. Hinc Illyride, Albaniâ, & Bosnâ peruastatis, partim domitis, in Bulgaros mouit. Tādem Ladislao Poloniæ Rege Varnensi pugnâ cæso, effracto ad sinum Corinthiacum Hexamili muro, totam Peloponnesum Insulásque Lembum, Lesbum, & Eubœam occupauit. Tum Vallona, insignis Macedoniæ portus, expugnata: Epiroticum etiam bellum gessit aduersus Georgium Castriotum Scanderbegium, qui paternum Regnum armis recuperare tentabat. Nec minor proauis Mahometes alter fuit, Pera capta, capta & Constantino-

Vide Marini Barletij Opus de gestis Scanderbegi.

ANN. 1453. polis, cæsúsq; inter conferta resistentium agmina Constantinus Imp. eodem scilicet nomine cum eo qui Romanum Imperium in Thraciam transtulerat, fato ita volente, vt Regna & incipiant & desinant in Principibus eiusdem nominis: nam & antea Imperium Romanum ab Augusto firmatū sub Augustulo perierat. Reliquæ Thraciæ vrbes, Mysiæ, Ætoliæ, Helladis, & Ambraciæ, Constantinopoli terrâ maríque expugnatâ, in Turcarum Imperium vi, vel sponte transierunt. Hæ Prouinciæ hodie Romania, Seruia, Despotus, Vallachia, & Larta nouis nominibus appellantur. Profligati exinde Paphlagones, & Trapezuntis Imperium, vrbe eius primariâ, post aliquot maritima certamina, expugnatâ, euersum. Occupata & Mitilene Insula, captiuíque Constantinopolim in coloniam deducti. Expugnatâ demum Chalcide, Carinthiâ, Stiriáque peruagatis, in Italiam vsque Mahometes penetrauit, grauíque clade ad Soncium amnem affectis Venetis, reliquis Italiæ populis ingentem terrorem incussit, & nisi repentinâ morte sublatus fuisset, Hydrunto iam capto, exitium ipsi Ro-

mæ

mæ imminebat. Sed melius cum Christianis Deus egit, in cædes mutuas post Mahometis necem exardentibus Turcis: donec Imperij orientalis fræna Baiazethes huius nominis II. capesseret, qui in Ætolio sinu, Naupactum, nunc Lepantum, Dyrrachiúmq; in Epiro, Venetis ademit. Eosdem ante Methonem classe victos, captiuis supra mille post pugnam trucidatis, à Methoneorum & Coroneorum, & Nauarrinorum societate recedere turpiter coegit. Crisseum, vltra promontorium Acritem, hodie caput Galli appellatum; disiectis muris intrauit. Nondum Syria & Ægyptus Turcicis armis vexatæ fuerant. Selimus, Baiazethis filius, & homicida, & successor, profligato Persarum exercitu, in Campsonem Ægypti Sultanum & Mamalucos mouit, eóque prope Damascum prælio cæso, Tripolim, Berytum, Sydona, Ptolomaida, Hierapolim, ipsamque Damascum vrbes in fidem recepit. Mamaluci fugâ Cairum delati, Tomombeium Circassum in Campsonis locum delegerunt, quo etiam cum Mamalucorum gente extincto, genus & nomen Sultanorum per Ægyptum cessauit, totáque illa Prouincia, cum adiacente Syriâ in potestatem Turcarum venit. Solimannus exemplum patris auorúmque sequutus, vrbe Rhodo & Insulâ Rhodios equites expulit: Tunete ciuitate Africæ per Barbarossam piratam potitus est. In Ponto & Propontide, triremibus CL. biremibus LXXX. nauigiis diuersi generis CCL. collectis, Venetæ ditionis Insulam Corcyram aggressus, deuastatis agris, multis Insulanorum cæsis, aut captis, discessit. Zacynthum & Cytheram populatus, Æginam expugnauit, & cõplanauit. Parum cepit, Naxum tributariã fecit. Apuliam, totámq; Tyrrheni maris oram deprædatus est. Classes S. Pontificis, Imperatoris, & Venetorum simul coniunctas, minus suâ virtute, quam discordiâ & ambitione Christianorum ducũ dissipauit. Barbarossam, Haidinum, Sinam, Iudæum cognominatum, Gallicolam Corsum, Tabacum, Haliertum, & Halicotum piratas in amicitiam receptos, contra Hispanos Africæ inhiantes ire iussit: istis LX. nauium classis erat, non Turcæ impensis, sed propriis constructa & armata, huius mediam partem ad Cercellas inuentam Andreas Auria superauerat, sed cùm prædæ Hispani Italíque studerent, irruente hoste, onerati, & incompositi subito incursu cæsi sunt. Lusitani tunc Arabicum, Persicúmque, & Indicum mare Nonio Cugneo Pro-Rege infestâ classe tenebant, ipsámque Diu vrbem, Cambaiæ Regni Metropolim, & emporium totius Orientis celeberrimum: nec Indiæ, Persiæque Reges victoribus resistendo pares erant, bellicis nauigiis priuati: mouit ea res Solimannum, cuius Arabiæ pars erat, portúsque & vrbes aliquot littorales Ægypti Lusitanicâ classe Arabicum sinum obsidente, sine annonâ, sine mercibus erant, nec iam Orientis spolia, aromata, gemmæque

ANN. 1500.
ANN. 1506.
ANN. 1522.
ANN. 1536.
Artbus Thomas in continuatione hist. Turcica.

gemmæque in Syriam deportabantur, quæ mediterraneum mare intrarent. Iussus est Mahometes gubernator, siue Beglierbeius Ægypti, nouam instruere: transuecta est è sinu Satalico, & Caramaniâ Damiettam materia, quæ per fluenta Nili ad Cairam deducta, terrestri itinere plaustris Arsinoëm vrbem vsque, quæ hodie Suessa, in Arabico sinu, transportata est. Ex eâ xx. triremes compactæ, Galeaciæ IV. minoráque nauigia xxx. Genuensi architecto. Eâ classe Arabici Fœlicis littus lectum, prætextúque amicitiæ, totius Arabici sinus vrbs celeberrima Adenum, per fraudem occupata, eiúsque Rex illisis faucibus ad mortem actus, præsidióque ibi relicto, & Cambaiæ Rege in societatem accepto, vrbem Insulámque Diu, propter Indi fluminis ostia sitam, Solimannus Bassa, Turcici exercitus Imp. obsidione cinctam intrauit, eadémque, quâ ante, perfidiâ, Cambaianis eripuit, vastauit, incendit. Restabant in arce Lusitani, mori certi, aut defendere quidquid suæ virtuti ab Indiarum Pro-Rege seruandum datum erat. Iámque aditus tormentis factus hosti in arcem patebat, cum Solimanus Bassa auxilium è Goâ obsessis aduentare intelligens, vel metuens, obsidionem intermisit: dúmque viam redit, Zibith vrbem paululum supra mare Rubrum Orientem versùs positam, inuasit, indéque Adenum reuersus littoralibus vrbibus oppidísq; sub iugum missis, Beglierbegatum ibi constituit, hoc est, præfecturam regni, vel plurium, in Prouinciæ formam, exemplo Romanorum antiquorum, quos maximè Turcæ imitantur, redactorum. Tunc quoque Aphrodisium, siue Africa, Monasteriúmque, Africæ vrbes, Augusta Siciliæ, Gerborum & Gauzus Insulæ, Tripolísque Barbariæ, deprædatæ, aut receptæ à Turcis, & Guimeranus Sicularum triremium præfectus, à Draguto piratâ prope Lipareas Insulas cum totâ classe captus. Restabat Cyprus inter Ciliciam Syriámque posita, hanc Selimus II. Solimanni successor, ceu Ægypti & Ierusalem Regnorum, quæ tenebat, portionem, armis petiit. Insula Venetæ ditionis erat, & omnino Cyprij impares erant Selimi classi, quam cc. nauigiorum fuisse, sub Amiralio Pialo, historici prodidêre. Dum auxiliariæ triremes S. Pontificis, atque Hispanorum expectantur à Venetis, Mustapha Bassa, relicto ad Archipelagi custodiam Pialo, equitibus peditibúsque in littore expositis, Cyprum adoritur, expugnatáq; Insulæ Metropoli Nicosiâ, Famagustam eadem pernicie inuoluit: quibus actis, nullo negotio reliquis Insulæ oppidis potitur: & Famagustâ quidem reparatâ, militéque præsidiario cum aliquot bellicis nauibus in portu relictis, Constantinopolim cum innumeris captiuis Mustapha victor & triumphator intrauit. Ad hunc tumultum Melitenses Equites, victo nuper S. Clemente, sacrarum triremium præfecto, tribúsque, aut quatuor nauibus amissis, iuxta

Ann. 1570.

ra promontorium S.Demetrij, in Insulâ Gauzo, vix aliquid poterant, cùm & ipsi ab Ochialo piratâ, ne portu exirent, prohiberentur, cui x. triremes velocissimæ, probè omnibus rebus ad bellum nauale necessariis instructæ aderant. Nec Veneti vires suas exercitúsque sine euidenti exitio diuidere poterant, cùm integræ ad Cypri tutelam satis non essent, bellúmque atrocius putaretur, quod proximum vrbi gerebatur. Quippe quòd eo ipso Cyprij belli tempore, Achomatus Bassa terrestrî itinere ad extremà Dalmatiæ, quà Prouincia illa Adriatico mari alluitur, cum exercitu peruenerat, oppugnatáque * Dulcineâ vrbe, solitâ perfidiâ captiuos omnes trucidari iusserat: quo facto perterriti * Antiuarini, vltrò se tyrannio permiserunt. Interim * Pertauus Bassa validâ classe Rizonici sinus littoribus imminebat, expectabatque in dies Ochiali classem, vt simul iuncti ipsas Venetias adorirentur. Sed Ochialus Lisenâ & Cursolâ Insulis deprædatis, & quidquid littori Dalmatico oppidorum vel inerat, vel adiacebat, reuocatus à Mustapha, cum captiuis Veneti nominis MDC. in Cyprum rediit. Ingens luctus Venetâ in vrbe tot cladibus acceptis erat, placebátque aut in bello mori, aut vlcisci dedecus. Vnde cum Summi Pontificis, & Regis Hispaniæ classibus iuncti, celeberrimam omnium maritimarum victoriam ante Naupactum, siue Lepanthum reportauerunt, de quâ satis sit suo loco dixisse. Nec ob id tamen amisêre Turcæ maris Imperium, qui Ochialo duce reparatâ classe ante Cretam, Siciliámque victoribus occurrerunt, vinci faciles, si fœderatis Christianorum ducibus concordia fuisset. Sic variâ classe pelago lustrato, Ochialus victori similis apud Bizantium à suo Imp. ingenti cum laude gratanter exceptus est, illíque Amiralij nomine administratio rei naualis, imperiúmque in mare à Selimo traditum. Exinde tuta Turcis mediterranei pelagi nauigatio, nisi quòd subindè nunc eos Melitenses Equites infestant, rursúmq; à Mahometanis piratis Melitanses infestantur, lusu Fortunæ mirabili, capti, mox capientes. Postquam autem Turcis pax cum Venetis fuit, prælia omnia à mari in solum translata, petitíque bello vel Hungari, vel Poloni, Moschouitæ, Tartari, aut Persæ. Parco post hunc Selimum ad hanc vsque diem sanguine tincta maria: vtinam & excursiones cessarent, cessasséntque hactenus: non enim domestico luctu saucius adhuc plangerem minimum natu fratrem Ioannem, qui cum aliis Equitibus Melitensis Ordinis, dum in Massiliensi naue, cui nomē Magdalena, è Melita Genuam nauigaret, Deldiguiero Comestabuli militaturus, in ipso Ostiæ portus conspectu, post longam & dubiam pugnam, multis vulneribus illatis acceptísque à Gascone piratà captus, innumeris cruciatibus pro fide constantissimè toleratis, in vrbe Algeri, medio in carcere, vincula inter & cru-

* Dulcigne.
* Ceux d'Antiuari.
* Pertau.

ces mortuus est, ann. Sal. MCDXXV. ætat. XIIX. Sic Turcæ quietè à Mœotide palude ad sinum Herculeum regnant: sed quia longè mari geniti serò ad mediterraneum mare descenderunt, euerso Constantinopolitano & Trapezuntis Imperiis, primùm propriã classem habuerunt. Postea totâ Græciâ, Peloponneso, Ciliciâ, Syriâ & Ægypto occupatis, cùm maiore quàm ante nauium numero opus esset, CCC. nauigiorum classem armatam, vel in certis portubus stantem, vel vela facientem Impp. habuerunt: si quod periculum immineret, dispersis per Insulas, portúsque continentis classibus, præsens semper auxilium. Omitto Africæ portus, quos suis impensis, & nauibus piratæ Barbariæ tutantur, securáque præbent nauigantibus Turcis maria. Si bellum inexpectatum incubuerit, mercatorum, piratarúmque, & priuatorum naues conducuntur, habétque Arcenale Pera, à Selimo primo constructum, è quo in mare innumerabilis nauigiorum numerus deduci potest. In spatiosissimi porticus speciem hoc opus deductum altis mœnibus cingitur: LXXXVII. arcuati fornices, tribus recipiendis nauigiis singuli sufficiunt. Ibi III. M. opificum, sub scribâ, Checayam vocant, funes, vela, bellica tormenta, & quidquid ad nauale bellum idoneum est, præparant. Hoc arcenale ne igne, aut fortuito aliquo casu lædatur, vel pereat, pedites D. quos Asapos vocant, seruant, sub dispositione Bassæ Degnis, siue maris, ad quem imperium in classes, portus, naualia, per omne mare pertinet, Amiralium dicimus. Gallipolim iste habitat: vbi bella maritima cessant, raro Constantinopolim venit, sedétque ibi quintus in Imperatoris Consilio, quod *Diuan* Turcæ nuncupant, in quo de rebus ad Imperium pertinentibus, siue pacis, siue belli tractatur. Aliquandò etiam Peræ moratur, in quo oppido subdelegatum habet, qui de controuersiis inter nautas, mercatores, opifices, militésque maritimos iudicat, vocabulo gentis, *Sabassi*, vel *Caddi* appellatur. Annuum *Degnis* stipendium XXX. M. aureorum, è portoriis, & traiectionibus. Partem quoque è prædà maritimâ capit, exigítque etiam à piratis decimam. Primus eâ dignitate decoratus est à Solimanno Cairadinus Barbarossa: post, Ochiali, à Selimo II. antea piratis, vel aliis ducibus ad certum tẽpus classis committebatur, & ij simul atque milites in terram expositi fuerant, nullum ius in eos habebant, nec vltra classem & mare extendebatur eorum imperium. Nunc Amiraliorum perpetuus est magistratus, sub quo quæcunque maris sunt, censentur. Præcipua autem eius cura circa dictum arcenale versatur, quod vocabulum esse Turcicum Vigenario placet, (quamuis ipsi naualia *Tersani* vocent) quo arx, siue armamentarium significatur, in quo tormenta belli, arma militum, impedimenta castrorum, annona, naues quoque & quidquid ad earum fabricam, munimenta,

Christophor. Recherius de rebus gestis Turcarum. Vigenarius ad Chalcondylam. Henricus Muller. de milita. copiis Turcarum. Lazarus Soranz. de militarib. copiis Turcicis.

CCCC. Lonicerus tantum nominat, quos Azappiler ait vocari. Turcica hist. lib. 2. part. 4.

munimenta, & conseruationem pertinet, reconduntur. Ego arcenale ob id, quasi arx, seu nauale, dici autumo. Vel sic, arcenalis, arx naualis. In eo sub *Degni* vnus Scriba, decem Sub-adiuuæ sunt, qui quidquid in illud importatur, vel ex eo deportatur, in diaria referunt. Si naues, quæ ibi asseruantur, numerare volueris, plusquam CCCC. inuenies. Vltra quas aliæ sunt longæ per varia littora portúsque ad tutelam Imperij dispersæ: onerarias verò, si Imperatori placuerit, Amiralius innumeras educet; nam illi, soluto mercatoribus nautico, quotquot in anchoris stant, ad bella ingruentia conducere, atq; iis pro lubito vti permissum est. Triremium singularum duces, *Raiz* vocant, ordinarij, sub eiusdem dispositione sũt CCC. quibus singulis plerunq; mille numûm annuum stipendium est. Remiges Turcas, vel Iudæos habere lege vetantur. Christiani captiui, vel miseri Græciæ, Natoliæque incolæ, ad remos sedent, in vnaquaque triremi CL. Seruant triremẽ inter remigum ordines positi milites *Azapi* XL. quibus aliquot emeriti Ianitzeri, siue Ianitzarij adduntur, aliqui itẽ milites, *Giergi*, *Scapoli*, & *olofri* appellati, quasi diceres homines secum omnia sua bona portantes. Isti Azapis & Ianitzeris mixti, CXX. numerum in singulis triremibus explent, catapultis, arcubus, longísq; hastis armati. Neque è thesauro publico, vel priuato Imperatoris, pecunia in classes eruitur, sed quidquid vectigaliorum & tributorum à Christianis & Iudęis, Turcico Imperio subiectis, eraditur, & extorquetur, illud omne ad cõstructionem nauium, & stipendia militaris nauticæque turbæ impenditur. Vbi è Constantinopolitano, vel Peræ portu classis ad bellum vela explicat, litteræ Amiralio, vel Bassæ, si quis imperet, signatæ & obseratæ ab Imperatore traduntur, in quibus quod iter classis tenere debet, quas Insulas terrásque petere, quibus cum hostibus congredi, demandatur. Neque eas vlli reserare licet, nisi transmisso Gallipolis freto (in quo Nauale cum fornicibus XIX. triremibus subducendis) aut alio loco, cuius nomen super literas scriptum est. Si quis imperata non fecerit, mors illi pœna est. Materiam ligneam ad classes, Natolia, Nicomedia, Caramania, Euxini littora, Stagandæ, Cordouissus, Proropata, Cachillus, & Verra ministrant: maior copiâ è Midiâ & Anchiali, Thraciæ vrbe ad Euxinum: item è sinu Nicomediæ. Spartum, Trapezunthus: Vela, Thracia, quæ hodie Romania, iacénsq; supra Thraciam ad Pontum, siue Maius Mare, Bulgaria, Eubœáque Insula, cum vrbe Gallipoli. Ferrum Salonicæ, & Samocus: Picem & alia nauium illinimenta, Syria, & Phœnicia. Sunt & aliæ singulis Beglierbegis, vel Beglerbeis, hoc est, prouinciarum, vel regnorum sub Imp. Turcico rectoribus, classes, è maiori partim substractæ, partim propriæ & separatæ. Dicta classis Perensis, siue Constantinopolitana, Beglierbegis

Europæ, Natoliæ, Caramaniæ, Amasiæque seruit. Propriam habent Beglierbegi Syriæ, qui Damascum, vel Halepam habitant: Cairæ, siue Cairi, qui Alexandriam: Adeni, qui Adenum, in sinu Arabico oppidum. Barbariæ totius littora piratæ stipendiariis suis classibus defendunt. Insulæ verò priuatis publicísque Insulanorum nauibus seruantur. Ceterum inter Turcarum magistratus, Capondani, siue Amiralij dignitas honoratissima post * Vezirum est. In eâ sub Mahomete III. Sinan Bassa fuit: sub Achmete Cigala, * Dernierus, Kalilus, & Regellus. Ignobilia penè, & relatu indigna facta eorum existimo, nisi quòd in Adriatico sinu Manfredonia, vrbs Apuliæ maritima, direpta. Plures mutationes Imperatorum, tumultúsque, & mutuæ cædes quotidie Turcicam dominationem imminuunt si cessarent inter Christianos odia, ruituram. Osmano, Mustapha: Mustaphæ, Amurathes successit, quinque Sultanos quatuor Olympiades tulerunt. Quid si inde Persâ vrgente, hinc Tartaris, Poloníſque bellum inferretur barbaris? Haud dubiè tandiu victor populus, tandem vinceretur, qui, ne * Cosacæ, populato mari Euxino, ipsam vrbem Constantinopolim diripiant, arcem nuper ad ostia Bospori sub Regello Amiralio, siue Bassâ maris, construxit, vbi stationariam LVI. triremium ad subitos Tartarorum & Cosacorum tumultus incursionésque coërcendas paratam semper habet. Aliarum quoque arcium ob eandem causam circa Boristhenis fretum à Capondano Bassâ fundamenta iacta: alterius item ad Danubij ostium Euxino in Ponto. Nec minor Turcis difficultas transuehendo ex Ægypto tributo, Melitensibus & Etruscis insidiantibus: classem ob id stationariam habent in freto Gallipolitano, quoties tempus tributi deducendi aduenit, tutamen. Huic classi Amiralius præest, quem Capondanum appellant, sicut Raisum, eum qui triremibus aliísq; nauigiis fabricandis præest, ad quam constructionem ingēs ligni copia ab Euxino venit, sed multo maior è monte *Ducagini*, per Drinum fluuium transportatur in vrbem Albaniæ Lissum, quæ hodie, *Alessio*. Eadem materia seruatur Velonæ & Polonæ, oppidis Dalmatiæ. In Arabico sinu Nauale est Posidium, vbi stant in anchoris triremes, occupandæ Lusitanicæ classi, dum in Persiam & Indiam properat. Huic classi reparandæ, quia nullæ in Africâ syluæ, è Bithyniâ & Caramaniâ in Ægyptum vehuntur aliis triremibus triremes nondum fabricatæ, sed omnibus earum partibus ita dedolatis, vt separatæ inde tergis camelorum ferantur Posidium, nunc *Suez*, vbi breui tempore compinguntur coniunctæ. Turcæ picē habent è Velonâ & Rhicinio, vltimum ad sinum Rhizonicum collocatum est, qui nunc *Golfo di Cantaro*. Pix durior è terrâ effoditur, mollior è corticibus arborum manat. Seuo abundant ob boum & veruecum copiam. Ex Asphaltite lacu bitumen

Marginalia: * *Vezir.* — * *Dernier, & Kalil.* — * *Cosaques.* — ANN. 1626. — ANN. 1627. *Baudier in hist. Turcicâ.*

men venit. Canabi quod satis est non habent, cum defectum augent Sultanarum myoparones xxx. & aliæ xiix. naues, quas *Maone* vocant. Solent eas Alexandriam variis mercibus onustas mittere, quibus instruendis, permissu Imperatoris, quantumlibet velorum, funium, & aliarum rerum necessariarum ex naualibus depromunt. Clauos ferreos rarò habent, ligneis plerunq; vtuntur. Remigio, vt dixi, assuefaciunt Asopos: ad tributum, nauali turbæ comparandæ, Christianos Europæos damnant, quod annale est 300000. aureorum. Si necessitas exigat, Armenios, & Iudæos vi remis affigunt. Ad Insularum quæ Africæ incumbũt tutelam cum triremibus inuigilant Spahi, qui quia sine stipendio sunt, piraticam faciunt. Ibi præter ordinarias classes xxx. vel xl. aliæ triremes Ianitzariis ad præsidium armatæ conspiciuntur. Panem bis coctum, maximâ abundantiâ conficiunt Epidamni & ad sinum Thessalonicensem, per Axium fluuium, qui nunc *Vardaxo*, cum ratibus deferunt, factum è frumento, quod abundè in Seruiâ & Macedoniâ crescit. Quoties magnâ classe opus est, Imperator Turcarum singulis Raysis triremem probè instructam concedit, nouásque xxx. quotannis addit veteribus nauigiis, in quibus remiges voluntarij aliquot, alij è captiuis, alij è vicis villisque, quæ pro tributo certum numerum hominum ad remos pendunt, in menses octo: per hiemen non nauigant. Qui maritimas plagas Insulásque colunt, illísque imperant sub dispositione Generalis maris, proprias triremes habent tutandis littoribus Insulísque, quas ab Imperatore Turcico susceptas, è reditu Prouinciarum sibi commissarum, milite, nauta, & remige stipendiariis complent. *Bey* Rhodi, hoc est Gubernatori Insulæ Rhodi vii. triremes sunt: totidem Chij: sex, Cypri: xi. Peloponnesi: viii. Ægypti: totidem Mytilenes gubernatoribus: quibus omnibus, per absentiam Generalis maris, Rhodi præfectus imperat. Omnes ille triremes certâ die mensis Iunij quotannis conueniunt ad Insulam Chium, Generalis mandata accepturæ, siue illi placeat bellum in hostem, seu littorum Insularúmque lustratio, vnde illi suísque maximum emolumentum, prouincialibus, Insulanísque occurrentibus, muneráque grandia offerentibus.

CAPVT TRIGESIMVMSECVNDVM.

Pauca ad rem maritimam pertinentia Tartarorum, Sinenſium, Indorum, Perſarum, & Æthiopum.

Haithonus de Tartaris.
Paulus Venetus de regionib. Orientalib.
Maginus in ſua Geographia.

OSTES victoréſque Turcarum aliquando Tartari fuêre, gens inter Scythas obſcuri dudum nominis, ideóque ceteris vectigalis. Hæc vt in immenſum creuit, in diuerſas partes ſub variis ducibus diſtributa eſt, puto ne fame periret. Iis ducibus aſſentientibus, primus Changius Tartarorum Can, hoc eſt, Imperator, creatus eſt. Septémque nationes, partes, ſiue hordas, ſub ſuo ſceptro coactas, ita rexit, vt cùm antea Tartari Scythis tributum darent, illud à Scythis, prælio victis, vltrò acciperent. Hoc accidit circa ann. Sal. MCLXXXVII. Hoccota patri ſucceſſit. Hic per Baidonem Turcas Goniatámque Turcarum Regem debellauit, tum Aſiæ penè totius Principem, eiecítque totâ ferè Perſide. Domuit & gentes quæ Mœotidis paludis ripas incolebant, per Battum ducem. Succeſsêre deinde in Imperio Tartariæ Gino, poſt Mangius, dein Cobila, mox Cublai, qui ſextus Can fuit. Sub Mangio Haolonus Aſſyriam ſubegit, captúmque bello Calipham Mahometanum, ciuitatis Baldach, inediâ perire voluit: maritimas vrbes Halepam & Damaſcum cęſis Saracenis vſq; ad Ægypti deſerta occupauit. At Cublai ſub quo omnis Tartaria, Perſis, Syria, Aſſyria, Armenia vtraque fuerunt, etiam in Indiam & Sinas prorogauit Imperium. Duo illi ſtudia erant, armorum ſcilicet, & negociationis. Hac Oceanum Scythicum Indico coniunxit, innumeræ illi per fluenta naues tranſportandis mercibus. Iſtis à freto Anian ad ſinum Gangeticum littorales regiones terruit, ſubegítque: inter quas celeberrimæ, Quinci, Xanton, Nanqui, Chequan, China, Cachucina, Camboia, Sian, Malaca, Pegu, & Verma, quæ in ſinu Gangetico, hodie Bengalæ, ſita eſt. Inter Che-
ANN. 1268. quan & Chinam Catomoran nauale conſtituit. Ibi XV. M. nauium, vt ſi ingruente neceſſitate in Inſulas nauigandū eſſet, exercitus illis in eas vehi poſſet, nam pulſi continenti Reges, aut latebant in Inſulis, aut bella renouabant. Habuit & alterum nauale Cublai, in oſtio fluminis Quiam, inter Chinam, & Cachuchinam, primo non inferior. Ceterùm Tartaris naues, cimbis quàm triremibus, aut onerariis ſimiliores ſunt; quindecim, aut viginti militum cum totidem equis vehendorum capaces: vnum malum, vnum velum, vnum tabulatum habent, funéſque ex arundinibus

nibus. Iis claſſibus Can Cublai Zipangrim, oppoſitáſque Mangitano regno minores Inſulas, vtramque Iauam, Boëach, Petan, Seilámque occupauit. Poſt hunc Sinam, totámque Indiam per annos XCIII. eius ſucceſſores tenuerunt, quo tempore rebellantibus Indiæ populis Tzintzoon Can, ſiue Chamus, vltra muros, montéſque, qui Tartariam à Sinâ diuidunt, ab Hombu duce, qui poſtea Rex Sinarum, ſiue Sinenſium creatus, pulſus eſt, intráque Tartariæ antiquæ limites coactus. Paucis deinde poſt annis Temirlang, vel Temir Cutlu, quem Tamburlanum, & Tamerlanem vocamus, incertum an è Regum proſapiâ, an Scythicâ paſtorali familiâ ortus, diſſentiunt quippe inter ſe authores, auitum, vel extraneum Tartarorum Imperium tenuit. Hic bello Sinenſi omiſſo, Syriam occupauit, Damaſcum maritimam vrbem euertit, Halepam, ſiue Alepum, expugnauit, Baiazethem Turcarum Imp. cum exercitu fudit, habuítque captiuum in caueâ ferreâ, Smirnam cepit, Europámque atque Africam animo deuorabat, niſi incurſionibus Indorum reprimendis in patriam fuiſſet reuocatus. Temir Tartaris, fœlix, Cutlu verò, ferrum ſignificat, quaſi diceres huic Imperatori ex eo nomen factum, quòd in armis fœlix fuerit, ditionem enim Tartarorum ferro ad Perſicum Arabicúmq; mare extendit. Eius nepotes hodie etiam in Tartariâ regnant, nec illis vlla maritima bella, aut claſſes. Hinc Lithuanos, Moſcos, Polonos, aut Turcas petunt: inde Perſas, aut Sinas, quibus etiam gentibus mare niſi ad negociationes & commercia non placet. Hodie tamen neceſſitate ab Hiſpanis & piratis compulſi ſunt, ad bellicarum nauium conſtructionem. Nauigia Sinenſium ad tranfretationes & mercaturam, quam ſtudioſiſſimè, bellis omiſſis, excolunt, nunquam numeraueris: Perſarum verò, qui bellis terreſtribus maximè equitatu delectantur, facilè. Tribus tantùm ab hinc annis claſſium vſum ad bella maritima à Batauis edocti tenent. Qui Molucas Inſulas, Gangeticúmq; ſinum præteruecti, Perſarúmque auxiliares, aduerſus Hiſpanos communes hoſtes, facti, Ormus Inſulam, vrbémque Diu, ſiue Dium, Hiſpanis eripuerunt. Illa in ſinu Perſico iacet, hęc extra eundem ſinum. His tutandis Perſæ claſſem habent, quæ & arceat littoribus ſuis hoſtem, & onerarias mercatorum naues tutò ire, & redire iubeat. Perſæ hoc primum naualiorum rudimentum Batauis debent. At Sinenſes qui ceteras quoque artes antiquiores quàm Europæi noſtri poſſident, artem etiam nauigandi nullo tempore determinatam apud ſe eſſe iactitant. Pars maxima populi ne terram quidem ipſam pede tetigit. Viuunt in ipſis nauigiis, quæ hinc & inde in portubus, aut alueis fluminum, ęquis ſpaciis diſtantia, ſpeciem vicorum, vrbíſque præbent, anchoris affixa, itérque per latos ordines nauigantibus præbentia. Maiora

ANN. 1402.

Maffeius hiſtor. Indica.
Petrus Bizar. in hiſt. Perſar.

ra ad remotas excursiones, iuncos vocant, ad bella si fabricata fuerint, altiorem puppim prorámque habent, illis sine remis vela sunt. Intra quadriduum quisquis apud Sinas imperium sub Rege in mari obtinet, horum bellicorum nauigiorum DC. cogere potest. Minora nauigia, quæ quatuor remis aguntur, Bancoas nominant: mediocria quæ octo remis, Lanteas. Lanteis & Bancois præcipuè ob agilitatem vtuntur piratæ. Habent & alias multas naues latas & longas sine rostris, ad transfretationes. Apud eos quoq; luxuria transiit. Instar palatiorum nauigia construunt, vbi fenestratæ porticus, picturæ, viridaria, cauponæ, piscinæ. Naues bitumine illinunt, è chalce viuâ, adipe piscium & fermento, quod *Viname* appellant, totum verò bitumen *lapes*, vel *Lapes*. Tenacissimum est, & nostro bitumine longè duratius, prohibéntque naues humorem accipere, vnde & illæ nostris multò diuturniores sunt. Arcenalia ferè Sinensibus totidem, quot portus. Fabricæ canabeæ, & ferrariæ innumeræ. Pro antiquo Neptuno, Deum maris colunt, illíque vela facturi sacrificant, eum Tzuiquam appellant. Seruant portus sub magno Amiralio: totidem cum classibus Amiralij minores,* quot maritimæ prouinciæ sunt, patent enim Hispanorum, piratarum, Tartarorum incursionibus. Maior ex Insulis metus, nam & Iaponiæ Rex, alíique Principes qui in proximis Insulis imperāt, II.M. nauium bellum minitantur. Sunt & Reges in Indiâ qui vrbes maritimas cum portubus & classibus habent, interq; eos Rex Carangoræ, cuius regio sita est inter tropicum æstiuum & Æquatorem. Proximum mare tempestatibus ventísq; agitatur à XV. die Maij, ad XV. Augusti, per quod tempus ibi nautæ pelago temperant, reliquo anni tempore varia nauigia commercij causâ è littoribus in varias orbis partes soluunt. Sunt autem incolarum naues prægrandes, vt puta quæ singulæ velis duodecim ventos excipiant, ordines remigum L. habeant, aliquando etiam pro velis tegetes. Sequitur Calecutij regnum cum portu celeberrimo & paratâ semper ad bellum CC. nauium classe, quà lacessantes Hispanos Calecutij propellunt: tum Cambaiæ, & Guzerat Regna, à præcipuis vrbibus denominata. Olim Guzerat, Betrosia appellabatur, facítque de recenti nomine proximo sinui nomen, in quo & ipsa vrbs Cambaia collocata est, à celebritate emporij, Cayrum Indiæ vocata. Supra in Gangetico sinu Sinensibus vicinius Narsingæ, siue Narsindi, Regnum. Bintani, siue Bintami, cuius Principes hodie Hispaniarum Regi tributarij sunt. Melibaris, in quo, qui piraticam exercent, C. nauibus maria populantur, in quibus per æstatem eorum vxores liberíq; degunt. Infra ad Persicum sinum Onor, cuius Rex Narsingæ Regi subditus, classem VIII. nauigiorum ad piraticam semper paratā habet, ad bellum multò maiorem. Chuercha

** Sunt autem quinque, Canton, Chincheo, Liampoo, Nanquin, & Peguian. Tributaria sunt Sinarum Regi Cochinchina Regna tria. Iosephi Indi nauigatio.*

Osorius, Lopesius, siue Louanius Castanedus in histor. Portugallica. Barthemij nauigat. Ludouici Romani Patricij nauigat. Francisci Aluaresij in descript. Æthiopia.

cha verò vrbs, & emporium Persidis nobile, magnum emolumentum ciuibus adfert, classes enim accipit ex Oriente, & Arabiâ. Sunt & alij portus Persidis celebres: Portus Turcarum, incolis *Diuoban de Rumi*, Guilphar, & Meschet. Ab Occidentali verò parte sinus Persici, & in littore Erythreo classes habet variis in portubus, Sultanus Arabiæ, Sechamir ab incolis appellatus. Proximum huic tenet Imperium Presbiter Ioannes, siue Æthiopum Rex, à sinu Arabico ad Æthiopicum Oceanum magnis littorum tractibus protensum. Obiectus Adeno ad Arabicum sinum portus Zeilæ, commerciis famigerabilis: ibi classis expedita ingressus egressúsque in Ægyptum & Arabiam properantium nauium, vel ab Ægypto & Arabiâ exeuntium obseruat. Habet & Magadaxus naues quæ sufficiant ad tutelam vrbis, similiter & Eroca, & Macaua, vrbes Turcicis excursionibus infestæ. Regio illis, terræque Abissinorum vicinæ, è quibus Presbyter Ioannes vocatur etiam Imp. Abissinorum; quamuis & ab aliis Acegua, à multis Magnus Negus nuncupetur. Insulas Abissinis, vel oppositas, vel adiacentes Lusitani primò, nunc mixtìm iidem cum Hispanis tenent; continentisque circa mare Reges, vel amicos, vel vectigales habent. Ceterum Æthiopicum Imperium proximis iisce annis plurimum creuit vsque ad promontorium Bonæ Spei, Quiloæ, Mozambicæ, Bersagæ, Nigritarúmque Regibus bello fractis. Manicongi præterea Regno occupato, térque mari Erythræo victo Azamure Imperatoris Turcici apud Suaquenum Bassâ. Hinc Agisimbæ Regi metus, cuius terræ ipsum mare Septentrionale respiciunt: nec aliud Imperium Æthiopico hodie maius est, cùm à tropico Cancri, vltra tropicum Capricorni porrigatur. Mediæ inter Africam & Americam Insulæ, vel ab Hispanis, vel à Batauis possidentur. In continenti Americæ etiam nostræ genti & Britannis imperium est. Ditiora Iberus, reliqua ad Septentrionem & Austrum maximè antiqui incolæ retinent, tuti paupertate, & suis terris, quæ neque aurum, nec gemmas, nec aromata producunt: habent tamen & suos Reges: adeò cunctis hominibus gratum est ab vno gubernari, illius tutelæ acquiescere, conseruari. Et hæc de Imperio maritimo singularum nationum à Constantino Magno ad hanc vsque diem; rebúsq; earum maritimis: nunc ad descriptionem eorum littorum Insularúmque quæ tempore Constantini illius incognitæ fuerunt, fœliciter, quod Deus faxit, descendo.

CAPVT TRIGESIMVMTERTIVM.

Orbis Nouus, siue descriptio eorum littorum, quæ ante Constantinum Magnum incognita, aut sine nomine fuerunt, in Africâ, Asiâ, India Orientali, & Europâ.

E Mercatore, Hondio, Ortelio, & Larrico, qui memorabilia & specialia memorat ad hoc Caput pertinentia, in hist Indica. Sicut & Antonius ab Errera in descriptione Indiarum. Hieronym. Bezonus. Gaspar Balbi. & M. Gothardus Arthus.

QVAMVIS Capite XXXI. Libri præcedentis ostenderim, quidquid Africæ est, ab Herculeo sinu ad Sinum Arabicum antiquis notum fuisse, & prænauigatum, quia tamen nullius loci specialem mentionem prisci authores faciunt, qui locus vltra Æquinoctialem Circulum sit: has terras, vt malè cognitas, quod penè idem est, quod incognitas, in hoc Caput contuli, quæ post Constantinum, primùm nobis innotescere ceperunt Ann. Sal. MCCCCCICIX. quo Vasquesius à Gama, à promontorio, siue Capite Bonæ Spei (recens nomen) ad Regnum *Calicut*, Indiámque Orientalem penetrauit. Sed neque antiquos omne hoc iter maritimum latuit, solúmq; illud, non ita vt nunc est, vulga-

tum fuit, quod à * ſinu Heſperico ad Barbaricum, ſiue Aſperum mare prætenditur: cuius littoris hodie deſcriptio iſta dicitur: in quâ quidem, nec nomina ipſa populorum antiquis per litteras prodita omittuntur: fama enim, & prærernauigatio etiam incurioſa, generalia quædam prodidit, quæ ſpecialiter ſic habent: Ichthiophagi, vbi hodie Regnum eſt *Benin*, poſt Guineam, ſiue Ganginem, littus habitant. Hîc Æthiopiæ Hippodromus, promontorium eſt, quod hodie aliqui [1] S.Benedicti, alij [2] Formoſum nuncupant: ſupra quod aliud promontorium [3] Mons Lex, ob id, quòd curruum prætereuntium raucum murmur repercuſſæ aquæ reddant, Currus Deorum Ptolomæo dictum. Infra, [4] Portus Capitis, [5] promontorium Inſulæ, [6] Riuus Campi, *Pauoaſan* portus, vrbs *Coricho*, vel *Coriſco*. Ibi Oceano ſpecialis motus, ad littus ſemper tendens, ſi non vitaueris certus imminet interitus, ob ſcopulos. Sub Æquinoctiali Circulo tranquillum eſt pelagus, vbi fulgura, tonitrua, pluuiæ, venti, turbinéſque, quos ob volubilitatem & ſibilla, Dracones nautæ vocant. Qui nauigant ſtringere enſes conſueuerunt, eóſq; in prorá ſub imagine pugnæ concutere: hoc impendentem perniciem, auerti, & à naui turbines propelli credunt. Poſt Æquinoctialem Circulum in Africæ littore *Gaban* fluuius, [7] promontorium Louanij Gonzalueſi, Maccria oppidum, promontorium S.Catharinæ, Montes S. Spiritus, & [8] promontorium Primum, à quo Manicongi Regnum incipit, vbi Heſperias Æthiopas Ptolomæus collocat. Vltra ſinum Aluareſij Gonzaluæ, oſtium amnis [9] Rubræ Arenæ, tum [10] Longus mons, ſiue Complidæ, ſinus Cymbarum, ſiue Almadiarum, Zaira fluuius, ab eodem lacu fluens, quo & Nilus, qui Ægyptum contrario curſu irrigat, vtroque ſeſe fugiente. Non longè à mari Loanda Inſula cum portu eiuſdem nominis, latitudine IV. leucarum. Inſulani vtuntur nauigiis è palmâ arbore contextis. Pręcipua Regno Magnicongi ciuitas, in quâ Regum ſedes olim Banza, nunc S. Saluator dicitur. In eodem littore promontorium *Almada*, Angolia oppidum, Monda amnis, qui ab antiquis cognitus Ortelio putatur, nunc Mondegus, aliúſque amnis S.Ioannis: exinde [11] promontorium Luporum, Mons Niger, extrema [12] Arcarum, promontorium Nigrum, aliúdque [13] Foſſarum, tertiúmque [14] Concritanum. Illis emenſis, Bonæ Spei Caput non longè hinc abeſſe coniecturæ ſunt, trunci & radices innatantium iuncorum, *trumbas* vocant, volantiúmque auium, crebri per aërem meatus, quæ albis nigríſque maculis pennas tinctæ, & quòd molli plumâ ſerici panni minus conſciſſi leuitudinem habent, Luſitanis * manicæ è ſerico panno vocantur. Ceterum antequam promontorium Bonæ Spei cernas, incincti aquis montes, ex illiſione murmurantes, [15] Bramidi vocantur, ſicut alij ſudantium nautarum laborem

* *Ibi hodie*, Porto del Gabo, & *Inſula* De Fernando Polo.

Pyrard. in nauig. part. 1.

* *Gallis*, Manches de velour

borem exprimentes [16] *Penedalis.* Sequuntur, Cayneca, Angra, quæ Latinis Statio, & [17] Pici Martis. Vbi Caput Bonæ Spei olim Ægeſimba, ſiue Ageſimba Regnum, nomine tenus cognitum Ptolomæo, Straboni, & Arriano. Proximum huic, ſed minus celebre Vaccarum, aliúdque Acuum, quod circa hoc, acus marina ſine animâ & motu ſit, vno vocabulo *Nort-eſter* dicimus, cum videlicet tacet illa miratrix & indicatrix poli, elata in pixide, veluti in feretro, ſeu mortuum cadauer, ſopita. Infra arrosâ tellure tuti [18] Sinus, Formoſus videlicet & [19] Lacuum, in placido mari exiguas Inſulas fouentes: ab amœnitate loci, & piſcium capturâ, totus is tractus [20] Formoſus & Piſcoſus appellatur. Tum die Natiuitatis Chriſti terra à Luſitanis reperta, & ob id [21] Natiuitatis dicta: vbi portus S.Luciæ, [22] *Medaui*, promontorium S.Mariæ, fluuius [23] Lacus, aliúſque, ſupra oppidum Alagoam, S.Spiritus. Non longè ab eo Manica mons, vrbs Doſa, [24] Promontorium Concurrentium fluctuum, ſiue Torrentium, intérque S.Laurentij & Æthiopiæ continentem [25] Syrtes Iudæ, quaſi proditrices dictæ, feruente ibi æquore, & ob arenas & vada naufrago. Ante Inſulam Magadaſcaris, ſiue S.Laurentij, in littore Cephala ciuitas, è quâ nomen vniuerſæ Prouinciæ Auriferæ, aliis Zephala, nonnullis Sophala, Hebræorum Ophir putata. In oſtio Zuamæ, ſeu Cuamæ, Luſitani arcem munitam obtinent. Amnis Monomotapæ Regni terminus, in quo Amazones, longè à veteribus diuerſæ, quæ Tanaim Phasímque ferum incoluêre. Poſt Zuamam, vrbs Mongalo, Marzuzus, Baſſus, & Viadus fluuij. Tum in Inſulà poſita Moſambica ciuitas, in quâ arx Luſitanorum, aliáq; eorundem Cephalene, haud longè à primâ, quam aliqui cum Cephala confundunt. Hinc [26] Pracelanæ Syrtes, oppidum Vellonum, Drittus amnis, Praſſum promontorium Ptolomæo cognitum, ſicut & reliqua ora ad Arabicum Perſicúmque ſinus, de quâ præcedente Libro tractauimus, Capitibus XLIV. & XLV. In Æthiopico Oceano, ante Caynecę promontorium, Inſula Triſtani Acunnæ iacet. Ante *Medauos*, Inſulæ Romerorum, Latinè efferri poſſunt, [27] Peregrinorum. Inter promontorium primum Natiuitatis & Moſambicam, ceu monſtrum maris vaſtum, ſpinam extendit Inſula MAGADASCAR, hoc eſt, Inſula Lunæ, noſtris ſancti Laurentij. Ab aliquibus forſan benè creditur Menuthias Ptolomæi: quamuis, ſi demus antiquis notam, concedere quoque æquum eſt, & promontorium Bonæ Spei cognitum, Inſulâ illâ ſeſe inter illud & Praſſum æquis penè diſtantiis porrigente. In eâ celebriores vrbes, Antaboſta, Inambole, Antipara, & Bugi. Ab alterâ parte Meridiem & Occidentem verſus, in Atlantico mari, Inſulæ ASORES, ab accipitribus ibi nidificantibus dictæ, has enim aues Luſitani hoc vocabulo efferunt, nos quoque Galli in aucu-

Ludouicus Teiſera.

piis

þiis *Efforer* dicimus. A Flandris occupatæ, Flandricæ etiam nuncupatæ ſunt. Olim Cattiterides, & Caſſiterides. Nouem ſunt numero, Sancti Michaëlis, S. Georgij, horum Sanctorum feſtâ illis diê cognitæ: Tercera, quòd tertia ordine ab Hiſpaniâ in Americam nauigantibus occurrat. Acuta, Luſitanis *Pico*, de nomine montis in eâ, dicta, cuius faſtigium in acum deſinit, [11] Fagutalis, à fago arbore, quam iidem *Faya* vocant: ibi Colonia Flandrorum, [15] torrénſque Flandricus. Haud procul ab eâ recedit Gratioſa, tum Florea, à florum copiâ, [10] Coracina, quæ à coruis, & vltima tandem Aſorum Inſularum S. Mariæ, quòd die xv. Auguſti, qui dies Aſſumptioni Dei Matris dicatus eſt, in eam Luſitani delati ſint, vbi arces habent. Proxima huic Inſula PRINCIPIS, ſic dicta, quòd eius prouentus olim ad Principem Luſitaniæ ſolerent deferri. Sparſæ quoque in eodem æquore & aliæ, vt CAPITIS VIRIDIS, SANCTÆ HELENÆ, S. THOMÆ, MADERA, & ignobiliores aliquot. Vltra Praſſum ad Indum flumen quidquid maritimæ oræ Inſularúmque eſt Libro ſuperiore deſcriptum.

Mirum Taprobane Inſulâ priſcis cognitâ, ignotas vt plurimum MALDIVAS fuiſſe, quæ ſupra Taprobanem, ſiue Sumatram extenſæ Æquinoctiali Circulo ſecantur, & XL. tantùm ab hinc annis à Franciſco Pyrardo Gallo, naufragio tactas, pluriúmque an- *Pyrardi nauiga.*

Dddd 3 norum

norum habitatione lustratas. Inter Indicum mare & Gangeticum sinum positæ, Gammariam promontorium continentis, respiciunt, indéque paulatim refugæ, Æquinoctialem prętereunt, extremitate ad Iauam Maiorem procurrente. Numerus earum XII. M. Nomen iis à præcipuâ Insulâ *Malo*, si *Diuas* addideris, quâ voce Insulani multitudinem Insularum designant, circumiacentes Malo Insulas intelliges. Hæc exiguo freto à [u] Politbuâ, & ipsa vna Maldiuarum, separata est. Vnda pelagi coloris atri, quasi igni imposita, attollitur in fluctus, vitro retenta sine colore, & motu cernitur. Inquietum mare fluctus non pellit, sed in altum, ceu è caldario, alleuatos, mox cadentes, recipit, iterúmque sursùm euomit, cum horrore spectantium. Perpetuæ rupes ripas fundúmque pelagi occupant, vndè penetrare in has Insulas difficile etiam lembis, quos continui, sed tortuosi canales excipiunt. Saxa, quæ fluctu teguntur, ad ædificia, ferro vt lubet circuncisa, alligata ligno etiam subere leuiore (*Candou* vocant) alleuantur paulatim, mox & exiguo labore eruuntur natantia. Eadem ratione extrahitur quidquid ponderosum profundo immersum est. In Insulâ *Malo*, die quodam feriato, *Tdu* nuncupant, inusitatas vestes (similes iis quibus laruati homines Bacchanaliorum diebus apud nos vtuntur) induti, triremes nauésque conscendunt, quas occulto agitatu subiectæ rotæ in ipso continenti, veluti in pelago ad omnem deflexionem contorquent, quocunque simulatus hostis ingruerit, obiectâ prorâ, vel in transtris milite ad defensionem producto, simulachrum in terrâ naualis pugnæ. Maldiuenses Amiralios suos *Vellanas* vocant. Simul atque in has Insulas nauis applicuit, Vicarius Amiralij, siue Centurio ab Amiralio missus, gubernaculum appulsæ, vel in anchoris stantis, in palatium Regis portari iubet, ne qua nauis Amiralij iniussu de portu exeat. Has Insulas Ali Rhadia Rex Cananoris, classe armatâ
*ANN. 1609. tremendus, * nuper occupauit, Regémque constituit sibi tributarium, extinctâ antiquorum Regum stirpe. Illas tenuêre Cingalæ Ceylanæ Insulæ cultores CCCCL. retrò ab hinc annis. Antea desertæ creduntur. Iam ad continentis littus redeo, minus ab antiquis classe tentatum. Post Cananoris Regnum ad mare Malabares habitant, hoc vsque ad Maldiuas grandibus orcis inquietatur, tympanorum pulsu fugiunt à nauigiis, sin minus iis summissæ suo tergo discutiunt prætereuntia, mergúntque pelago. Partem Sinarum antiqui nouerunt ab Alio fonte ad Cutiaris fluminis ostia, & Sinarum stationem, de his Lib. I. Cap. XLVI. Reliqua huius gentis littora, sicut & Tartariæ, quæ illis Scythia fuit, hoc nostro primùm sæculo vsque ad Sarmaticum Oceanum, & regna penè sub Polo iacentia, detecta fuerunt. Et licet Stukius, in suis Commentariis ad Periplum maris Erythræi, ab Arriano, vt volunt,

ſunt, cōpoſiti, Auream Cherſoneſum, cum Mercatore, Iaponiam, vel Iapam Inſulam putet, eum tamen erroris conuincit, quòd Aurea Cherſoneſus, Inſula neque ſit hodie, neque olim fuerit: ſicuti neque Iaponia Cherſoneſus, ſed Inſula vltra limitem Orbis Ptolomaici poſita, & ob id priſcis ignota. Præterea, ſi aurea Cherſoneſus Iaponia hodierna eſſet, credibile non eſt, antiquos rerum nouarum, præcipuè nauigationis, & cognoſcendi Orbis termini, cupidos, in Americæ penè conſpectu, inertes & incurioſos hæſiſſe, neque in vicinum continentem inquiſiuiſſe ab Americanis illis, qui in Iaponiam Inſulam negociationis causâ vltrò citróque commeabant, & nunc etiam commeant, commercio iungente remotas, quid non & vicinas? Hîc itaque veluti ab Orbe antiquo diuiſam Inſulam contuli, cuius Occidens Coream Inſulam habet, Sinarúmque littus, à Meridie & Oriente Sinenſis Oceanus inuoluit pelago immiſſam, à Septentrione *Anian* fretum reſpicit. IAPONIÆ Latus Occidentale vrbes ſuſtinet, Tagunam, [32] Hiuamin, [33] Nagatum. Meridionale, [34] Aquin, Farimam, [35] Clamatum portum, ſupra [36] promontorium Fiſcellarum, [37] Ioromum, [38] Segemyam, & Auam. Orientale, Naſuuam, & [39] Villoxuam. Septentrionale, Deuam, [40] Ximocenam, [41] Hiecigenam, & [42] Foquiam, hoc eſt, focorum. Et hæc eſt deſcriptio littoralium Iaponiæ, in qua LIII. Regna, longitudo eius CC. leucarum. Incipit ſub XXX. gradu, deſinit ſub XXXVIII. Celeberrimus Inſulæ totius portus *Nangache*. Inter hanc & Sinarum continentem extenditur Inſula COREA, à primate [43] vrbe appellatione deductâ, cuius & alia, [44] Toxema. Iam in Sinenſi littore vetus Cattigara, nunc forſan, *Quinſay*, amplitudine ſuper omnes totius orbis ciuitates celebrata, magis tamen crediderim hodiernam *Canton* nomine nouo antiquo concordante. Infra, incognita priſcis Coſmographis appellatio, *Chinanfu* ciuitas, ante quam *Chinzan* Inſula. In extremo continentis ſinu *Xuntien*, alias *Quinſay* Noua, in quâ Rex Sinarum ſedem habet. Hinc affunditur mare flexuoſo meatu, vexatáſque terras mox deſerit, vbi murus, montiúmque crepidines, Sinas à Tartaris, ſiue Scythis, diuidentes, procumbunt in pelagus, quod Pacificum appellatur. Ora maritima Tartariæ accedentis ad Sinas, ſic hodie deſcribitur. Mons primò occurrit educator abeſti lapidis, texendis telis apti, quæ igne non comburuntur; proximè vrbs *Iangio*: Brema inde & *Tenduc*, Regni nomen, ad fretum *Anian*, quod Americam à Tartariâ leui tractu ſeiungit. Ad hoc fretum, in eadem Tartariâ Regnum *Ung*, ſiue *Gog*, poſt *Tenduc*, barbaræ appellationes. Vlterius *Bargu*, campeſtria, montéſque in littore ſtantes, quorum altius mare penetrat ille qui *Tabin* promontorium dicitur, initium maris Congelati, Scythici, ſiue Tartarici, adeò tot nomina habet: vaſtis fluctibus

bus occupans terras, immensum Sinum facit, in cuius recessu TAZATA Insula Plinio nota; in terrâ autem pelago adlatratâ ad Arcticum Regna, *Carli, Arzareth, Barzol, Belgian, Chorza, Canonia, Tabor, Colmack, Baida, Samogeda, & Bargu:* tum *Molgomzaia* ad Sinum, qui à Russis *Niaren More*, id est, Tranquillum mare, appellatur, Congelatúmque mare suscipit, vbi *Cassim*, & *Oby* flumina, Tartariæ pariter atque Asiæ antiquus limes. Vbi Çyngola, & Cossimùm vrbes, promontorium Scythicum, Regióque Lucomoria. Insula Falconum in mari Tartarico, famâ, quam situ, aut amplitudine maior. In Oceano verò Sinensi, & Indico, præter Iaponiam supra memoratam, MOLVCÆ V. quarum nomina sunt, Ternate, siue Taranta, in quâ Bouardetus conciuis meus, VII. annis vixit, totius Orbis circumnauigator: qui si publico daret celeberrimam vndecim annorum nauigationem, posteros, quos nescit, maximo obligaret beneficio, viuerétque etiam sine liberis, inuidiæ sæculorum superstes. Sed eum parta quies à scribendo terret, plusquàm ipsa maria, Torrentísque Zonæ, sub quâ septies transiit, æstus, perpessásque tempestates. Sequitur Tidor, quæ & Theodora: Mothir, vel Muthil: Machian, seu Marcus, & Bachian, siue Bachianum, omnes penè sub Æquatore positæ. Ternates circuitus leucæ IX. portus Talammagamme. Theodoræ X. Mutilis IX. Machiani VII. Batani, siue Bachiani XX. Giloli CC. Nec longè ab iis CEYRAN. CELEBES, de nomine magni in eâ promontorij vocata: BORNEO cum ciuitate, multísque Lusitanorum Coloniis: MARTYRVM, GILOLO cum vrbe, Cyndas antiquorum Ortelius putat, vix huic in hac opinione credam. Primus eas Ferdinandus Magellanus, cum sociis, auspiciis Caroli V. Imp. ann. Sal. M.DXIX. detexit. Sunt & aliæ Insulæ *Bandan*, *Mira, Rosolargium, Ay, Rom, Neyra*, & *Gunuape*, quæ cõtinuis flammis lacessit cœlum, & ob id inhabitata. PHILIPPINÆ à Philippo Hispaniarum Rege dictæ, Barussarum nomine ab antiquis celebratæ putantur. Nobiliores Philippinarum sunt Lutzonia, siue Luconia, cuius longitudo CC. leucæ, in ea nobilis vrbs Manila, cum portu à Lusitanis condita. Sequitur Tandair, siue Tandaia, quæ & Philippina, circuitu leucarum CLX. Proxima iis *Mindanao*, cuius oppida *Cailon, Panaodos, Subut, Dabito, Suriaco*, Nouæ Hispanorum, incolis cæsis, Coloniæ. Hæc Insula cæteris maior CCC. leucas in circuitu habet, portuosa, melle, gingibere, cinnamomo, & aurifodinis celebratur. *Behol* in longitudine XIX. leucas habet. Bugla, siue Nigrorum, XL. in latitudine verò XIV. piscatione vnionum nobilitatur. *Zubu* in medio Philippinarum collocata, quà Orientem prospicit portum atq; vrbem ostentat, ab Hispanis Colonis, vrbem Iesus dictam: eius longitudo XXX. leucarum putatur. In hanc Insulam classis Hispanicæ præfectus

De Insulis Orientalis Indiæ, & littoralibus proximi continentis: Vide Nauigationes Iac. Cornelij Nectij. Oliuarij du Nort. Gasparis Balbij. Ioan. Hermanni de Bree. Cornelij Nicolai. Cornelij de Vena. Stephani Hagenij. Francisci Dracki, & Ioan. Hugonis Lintscotani. Authoribus Gothardo Arthuro Annæo Lonicero, Balthaldo Strobæo, & aliis.

Ferdinandus Magellanes venit, Ann. Sal. 1520. Eiuſdem longitudinis traditur *Abuyo*, ſiue *Babay*, cuius latitudo leucæ x. auro & vnionibus commendatur. *Panay* in longitudine leucas XL. in latitudine XV. *Mindoro* XX. in longitudine, in latitudine X. poſſidet, pipere fertilis. Aliæ quoq; Inſulæ inter Baruſſas, ſiue Philippinas numerantur, poſitæ omnes inter VI. & XVI. gradū verſus Arcton. Non longè ab iſtis pelago ſuperiacent. IAVA Maior, & Minor, ad Auſtrum poſt Æquatorem collocatæ. Maior, octo Regibus paret, in circuitu habens, III. M. Milliarium quamplurimis vrbibus celebratur, & acceſſu in eam Franciſci Dracæi. Eſt & in eodem mari ZEILAN Inſula, incolis *Ternaſſeri*, aliquibus Nanigeris, ſiue Panigeris Ptolomæi credita, circuitu DCC. M. paſſ. ſub Æquatore poſita eſt, placido cœlo & ſolo. Fluuij in eà Conſtantinus, Candeanus, Patecalon cum portu, Semapane, Palmares, & Chilao. Arcem ibi habent Luſitani negociationis causà. Quotidie innumeræ in hoc mari Inſulæ deteguntur, ſi recenſere velim, faſtidium: quales, *Chinaliaco*, *Burra*, *Daru*, *Calamianes Balhena*, *Latronum*, *Candelarum*, *Maliobriga*, *Tonſa*, *Bungo*, aliæque innumeræ.

Petrus Bertius, Maginus. Hondius. Ioan. Aubanus. Alex. Guagninus, in Sarmatia, & Moscouia. Sigismundus Liberus, Rer Moscouitar.

Et ista dixisse sufficiat de Indiâ Orientali antiquis ignotâ; iam ad partem Europæ descendo, quæ ad Septentrionem pronior, aut nomine tenus cognita, aut prorsus incognita fuit. Quod enim Cap. XXXVII. Libri præcedentis diximus, ab Albi flumine ad Chersinum amnem, totum hunc tractum maris à Ptolomæo descriptum, ob id tamen nulli vnquam Romanorum, ne tum Græcorum, prætercursus fuit. Audita quidem fuêre populorum hic incolentium, amniúmque fluentium nomina Germanico Cæsari apud Frisios diuersanti, vnde ei in illas terras expeditionis meditatio, quâ Cimbrorum Teutonúmque antiquas in Romanum solum excursiones vindicaret, sed propositum tanti Principis Tiberius Imp. diuertit, æmulus gloriæ eius & famæ. Ob ea Plinius, Regiones illas Septentrionales, Alterum Orbem vocat: nullásque appellationes illius plagæ, seu promontoriorum, siue fluminum, vrbiúmq; & Gentium in suâ Geographiâ Ptolomæus recenset, vltra 63. gradum longitudinis, cùm hodie vltra 84. grad. nauigatio nostra peruenerit. Hic autem Orbis Alter Plinij, quà Europa est, à Septentrione, ipsum Septentrionem habet, Pygmæorúmque terras, si fabulis credimus, & pelagus Glaciale, veteribus Crenium appellatum. Ab Ortu post Nouam Zemlam, fretúmque Nassouij, Obi promontorium, & flumen, terminus Asiæ,

Asiæ, atque Europæ. Ab Occaſu, Oceano Hyperboreo, Deucalidonióque & Germanico inquietatur. Inferior verò Germania Meridionale eiuſdem orbis latus claudit. Quà Sol occidit, DANIÆ, ſiue Danemarchiæ Regnum eſt, in quo quondam Saxones, Sigulones, Cobandi, Chali, Phunduſij, & Cimbri, mediáque inter eos populos, Cimbrica Cherſoneſus, nunc Iutia, cuius vrbes inſigniores ſunt, [5] Ripa, Arhuſa, ſiue Arhuſiana, Aalburga, & Sleſuicum, ad Balticum mare. DITMÁRSIA inter Albim & Eideram amnes, ſolis vicis & pagis frequens eſt. HALLANDIA, à præcipuo eius oppido *Halaneſor*, appellationem ſumpſit. SCANIA, ſiue Sconia metropolim habet [6] Lundam, empórium verò Nelbogam. BLESCIDA, ſiue BLEKINGIA, vrbem præcipuam ad mare oſtendit, Calmariam. Inſulæ præſtantiores in ſinu Codano, SELANDIA, ſeu Sialandia, caput Danici Regni, cuius longitudo milliarium Germanicorum XVI. latitudo XIII. In eá multæ vrbes, Hafnia metropolitana eſt, & habitatio Regum, quæ Germanis *Koppenhaghen* dicitur, hoc eſt, mercatorum portus: [7] Roeſchiltia; diruta nunc, ſolis antiquorum Regum ducúmque ſepulchris nōdum tumulata. [8] Heſlinura, Niſſimburgo Scaniæ oppido oppoſita, à quo milliare Germanicum tantum diſtat. Hic naues omnes, quæ à Baltico mari in Oceanum vela faciunt, figere anchoras coguntur, donec mercium vecturæque vectigal vectores mercatoréſque ſoluant. Hæ maris auguſtiæ, *De Sund*, hodie vocantur, [9] FIONIA Inſula altera, Daniæ Regi ſubdita, vrbes continet [10] Ottonium Epiſcopalem ſedem in centro ſui, quam Otto I. Imp. condidit, in Chriſtianam fidem Heraldo Daniæ Regē aſſerto. Circa littus verò ſequentes ſunt, [11] Neoburgum, Siemburgum, Faburgum, Aſſena, Bagena, Middeluartum, & Cartemunda. [12] LANGELANDIÆ oppidum eſt Ruthcopinga: [13] LALANDIÆ, Niſtadium, Naſco, Rothus: [14] FALSTERIÆ, Stubecopena, & Nicopena, quæ Daniæ Neapolis dicitur, ob eius amœnitatem: [15] MOENÆ, Elmenunda, habitatio Regia. HVENA, Arce Vraneburgi ad nos peruenit, arcis authore Tychobrahe, doctiſſimo Mathematico, prouectā ad famam, vbi inſtrumenta ille ſua ad cœleſtes motus atque apparentias obſeruandas reliquit. Ex iis Inſulis, & terris, quæ Baltico ſunt in æquore, quod nunc Sueuicum dicitur, conſtitutis, in Europam venerunt, Gothi, Oſtrogothi, Viſigothi, Vandali, Franci, Cimbri, Gepidæ, Dani, Hunni, Sueci, Heruli, Rugi, Alani, Longobardi, & Alemani. Poſt Daniam, initium alterius orbis Pliniani, vltra Sarmaticum mare Venedicúmque, ſinum Aorſóſque populos, nihil nouit Ptolomæus. NORVEGIA dicta, quaſi Nortungia, hoc eſt, Septentrionalis tractus, hanc à Meridie Dania, ab Occidente Oceanus Septentrionalis, ab Ortu Suecia, à Septentrione Lappia, ſiue Lapponia ter-

De Dania, Suecia, Noruagia, iam docui, Cap. 15. iſtius Libri.

E Magini Scandia.

minat, ante Constantinum vocabula prorsus ignota. Huius vrbes memorabiliores sunt, Bahusia, Anslоia, sedes Episcopalis: Nidrosia, quæ olim metropolis Noruegiæ fuit, nunc castellum, à fluuio præterlabente Nidro, & Rosa, nomen veteris & vicini templi, dicta: Coningsberga æreis fodinis nobilis, Hanmaria, prope fretum Moscianum, Berga, commodissimum emporium Societatis Teutonicæ. Noruegiæ Prouincia est, Finmarchia, quæ magna ex parte à Septentrione[16] SVECIAM tangit. Habet Suecia plures Prouincias, Gothiam, Finlandiam, vtramque Bothnicam, Lapponiam, Scricfiniam, Finlappiam, & Coreliam. Regia sedes & emporium celeberrimum Stocholmia est, Ruthenis Stecolna, Venetiarum instar inter paludes ædificata, Archiepiscopalis verò Vpsalia, ad Salæ fluminis ripam, vbi Regum Sueciæ sepulchra visuntur. GOTHIA, Bona terra interpretatur, præcipuis portubus & emporiis insignitur, Lodusiæ & Calmariæ vrbium. Addunt Mercator & Hondius, Lincolpem, Scaram, & Vexionem. FINLANDIA, Id est, pulchra terra, ob id, quòd frumenti & frugum ferax sit: huius vrbes, Abo & Vviburgum. BODDIA, siue Bothnica duplex, à Sinu eiusdem appellationis discriminata. LAPPIA & SCRICFINNIA casas habent è cespitibus & corticibus arborum compactas, feros incolas, ferinum in morem viuentes, breui statura, sed ad saltum & cursum agili. Similes iis sunt CORELII, siue Carelij, paululum tamen mansuetiores, illorum Hexholmia ciuitas est. Est & alia GOTHIA à superiore, illa quippe quam memoraui in continenti posita est infra Sueciam, & nunc Gotlania dicitur, ista verò Insula est ad illius ortum, quæ hodie Gotlandia nuncupatur, putatúrque Eningia Plinij, cuius latitudo est Milliar. v. longitudo XVIII. Emporium in eâ celeberrimum, Visubi, seu Vvisby. Ad occasum Noruegiæ Insulæ sunt, SCETLANDIA, quæ & Hetlandia, cuius incolæ solis piscibus vescuntur, siccatísque illis ad frigus, deinde contusis, vtuntur pro pane, sicut & FRISLANDI, quorum Insula ipsa Hibernia maior est, metropolim habet in Sinu sui nominis. Huic vicina est ISLANDIA, C. mill. Germanicis in longitudinem protensa, perpetua hieme damnata, vnde illi nomen, quod glacialem terram significare volunt: illi Episcopales sedes duæ. Hola, & Schalhota: hanc antiquorum Thulem multi putant, sed falsò, cum antiquorum Cosmographorum tabulæ vltra 60. gradum latitudinis non procedant, & Insula ista contineatur inter 65. & 69. grad. dictæ latitudinis, cuius medium, inquit Maginus, propemodum est sub circulo Arctico, vndè, qui medietatem eius inhabitant, semel in die eclipticam horisonti coniunctam habent, túncque Zodiaci polus in vertice capitis incidit: Ceterum hoc intra momentum fit, nam repentè vna Zodiaci pars exoritur, & repentè alia occidit. Sole primum Cancri

gradum

gradum intrante, dies est præcisè xxiv. horarum, instans pro nocte habetur, tunc enim Sol perfectè non occidit, sed horisontem radit. Contrarium euenit Sole Capricornum subeunte, tunc enim nox est Insulanis xxiv. horarum, sine die, nisi quòd illis species aliqua diliculi fit. Ibi Hekelfortum Promontorium flammas eructat, vrbes in ea " Holena, & Skalhotena, siue Skalholdina. Vicinior ad Arcton est " GROENLANDIA inter circulum Arcticum & polum ipsum, Australissimus eius parallelus gr. 66. Borealissimus paulò minus grad. 77. Vnde hic semper vna pars Zodiaci supra horisontem extat, & altera infra: ex quo, post introitum in Arietem vsque ab ingressum eiusdem in Cancrum, hoc est, duorum mensium cum dimidio diem habent illi, qui medium Insulæ tenent, trium verò mensium diem, qui Borealem eiusdem partem incolunt, reliquum anni hyemat. Reliquarum Insularum, quarum ingens numerus, nominibus abstineo, quòd dictis minores sint, útque illæ, steriles ob frigus: est tamen & alia in eodem mari Insula, SPITBERGIA dicta, ceteris Septentrionalior, neque tota adhuc, sed ex parte tantùm Occidentali cognita, in quam anno 1596. appulerunt Guillelmus Bernardus, & Ioannes Cornelius, Bataui, noménque illi dederunt ob summitates apparentium vndique rupium, *Spits* enim Hollandis acutum significat, *Berch* verò montem. Sunt qui eam Insulam à Vvilloubeo Anglo detectam volunt, ann. 1553. *dum in Indiam Orientalem aditum per mare Glaciale peteret, Eduardi VI. Anglorum Regis iussu. Ceterum sicut Groenlandia Americam versùs ad fretum Dauisium Europam terminat, sic & eandem Noua Zemla Insula fretúmque Nassouicum ab Asia separat. Omitto veterum fabulas de Hyperboreis, quos sub Arctico polo multi collocant, & Cnoxi commenta, de Euripis sub eodem polo iacentibus. Bertius NOVAM ZEMLAM, Nouam Zemiam appellat, dicitque eo nomine nouum iter significari. Hanc ex parte Occidentali & Meridionali nauigatam, seiunctámque ab OBDORA Prouincia freto volunt, quod alij Nassouicum vocant, à Principe Mauricio Nassouio, Illustrissimorum Inferioris Germaniæ Ordinum rectore, cùm primùm in has terras applicitum fuit, ann. 1594. Alij fretum *Vvaigatz* nominant, à quo ad Obium flumen, oppidum promontoriúmque ad Samotas, siue Samogethas itur, vndè in Sinas nauigari posse Russiæ scriptores prodiderunt. Obi autem fluuius è lacu Kitiisko emergit, sex ostiis in Oceanum Septentrionalem sese exonerans prope ciuitatem Obiam: cuius ripas, teste Gagnino, Vogulici, & Hugritzchi accolunt. Vectigalis est Obdora Moscouiæ Duci, nihil ibi celebratior idolo Slatæ Babæ, hoc est, Aureæ Anus. Oppida habet Medinskoi, " Kolvvayam, Slohodam, Ovvnam, & Sloskimam, cum Onega

** Tentauit idem iter Girardus de Veet, cuius nauigationis historia extat.*

Huius freti & proximi continentis delineationem habet P. Bertius in descriptione Septentrional. terrar.

 fluuio

fluuio Petzorę. Regioni appellationem indidit fluuius, cum Sosâ & Beresuâ descendens in pelagus Glaciale, oppidum eius Pulteozierum, ante ostium Petzoræ. Oritur è Sibiriâ lacu. Permia vrbis nomen est, & Regionis, quæ Russiæ pars, sicut & Condora. Hîc Tolstika, Apnua, & Sanctus Michael oppida: flumina, Mesena, Difna, & Pisla, ínque recessu Granuici sinus, hoc est, Albi maris, *Cargapol*, Sanctus Nicolaus, Solofkium, & Nicouefkum vrbes. Amnes, *Varziga*, *Pelitza*, *Vaga*, *Danadin*, *Arsena*, *&* *Kola*. Promontoria *Race*, & *Soberbere*. Sequitur Biarmia, cuius vrbes maritimæ *Kegore*, *Uvarduys*, Litarnis, siue Litarmis, cum promontorio à Plinio memorato, & fluuio Carãbuco, vbi lassata deficiunt iuga Riphæorum, perpetuis niuibus obsita. Inter Album mare & lacũ album Isthmus est, in extremo lacus, Lagoda vrbs tum, in ora Finnici sinus Pisba, Coporga, Lama, & Castrio, oppida, vel arces. Hinc LIVONIA Regio, cuius pars ad Balticum mare, pars ad Finnicum sinũ extenditur. Vvinda in Balticum exoneratur, sicut Beca, & Duina: in Finnicum verò sinum, Rubo & Nerua. Hîc Riualia, seu Reuela cum portu, à Valdemiro, huius nominis .II. ædificata. Velinum, Pernouia, Volmaria, Vvesemburgum, Vitestenum, & Narua, ad lacum *Peibas*. Illic Riga, Bremensium Germanorum colonia, ad Duinæ ostium, nobilissimum emporium, Liuoniæ Metropolis: Prouincia ista Poloniæ Regi subdita est, in quâ Sinus, qui Magnus dicitur, vbi Virlandia. Iuxta Rigam arx ad mare Dunamuntum. Polonico præsidio munita, vbi telonium soluitur. Nouogardia oppidum, intérque Rigam & Dunamuntur, arx altera Blokaus. Ante istas OESILIA Insula, longa MILL. XIV. lata VII. In continenti ad Balticum pelagus, quod antiquis, Venedicus sinus appellatur, SAMOGITIÆ Ducatus est, casis tantum & dumis obsessus. Mox PRVSSIA, quam Vlmigauiam Æneas Syluius vocat, vbi Ioan. Boëmus Amaxobios, Alanos, Venedósque, siue Vandalos collocat. * Matthias Miecouiensis refert, Regem Bithiniæ Prussam, quo tempore bellum Annibali cum Romanis erat, ab istis fugatum in Vlmigauiam, eam Prussiam vocasse. Ab Æquinoctio Saxoniam attingit, ab Occidente Pomeraniam, & mare Balticum, ab Ortu Lituaniam, à Meridie Poloniam. Hæc à Friderico Imp. ann. 1216. Teutonici Ordinis Crucigeris data est, qui Mariani & Pauperiani dicti fuerunt. Flumina Prussiæ sunt, Vistula, Nemeni, Cronon, Elbinga, Lica, & Lauia. In littoribus Baltici maris, siue Venedici sinus, succinum, quod ambram vocamus, colligitur. Vrbs præcipua ad mare, Regius Mons, ab Alberto 34. Teutonicorum magistro, qui & Bardeburgensis Marchio, primúsque Prussiæ Dux, ampliata, sedésq; Prussiæ Ducum facta, relicto Mariemburgo. In hoc littore, Meluingum, Brunsberga, Memelium, & Dantiscum ad exonerationem Vistulæ, emporia

* *Chronologia lib. 2. cap. 8.*

emporia ad triticum, tigna, picem, linum, canabim, & ceruisiam. Hinc Axternis oppidum. Assa fluuius, Stetinum, Oderæ fluuio impositum, qui priscis Viadrus. Grisvvalda, quondam Vandalorum caput. Vkermunda, & Stralzunda, à Clodomiri Francorum Regis filio constructa, à Vvaldemaro Daniæ Rege restaurata, ann. Sal. 1209. Vrbes POMERANIÆ, commerciis nobiles: Iulina ciuitas, nunc diruta, Voltinum dicitur. Videntur & Vinetæ ruinæ, vrbis quondam opulentæ, inter Sueui ostium & Insulam RVGIAM, quam Conradus Danorum Rex, ann. Sal. 1030. funditus euertit, Inde Mekelburgensis Ducatus, & Balticum mare finiens Lubica, Holsatiæ initium, à quâ [62] Chilonium. Istud mirandum, quod Gregorius Isthoma, Moscouiæ Ducis legatus ad Daniæ Regem, in relatione legationis suæ, ann. 1496. memoriæ prodidit, in Baltico, mari, à Duinç ostio in Lappiam nauigantibus, occurrere promontorium Sanctum Nasum appellatum, ob id, quòd scopulus formam nasi referat. Sub eo antrum vorticosum esse, quod singulis sex horis mare absorbet, & alternatim magno cum sonitu reddit absorptum, voragine illa, quæ vix vitetur, attrahente naues. Alterúmque item promontorium, Semes dictum, quod, qui prætereundo munere non placant, haud dubiè tempestatem pati: illud autem, melle, butyro, & farinâ in molam redactis, oblatísque placari. Hinc Motkam tertium promontorium circuiri octo tantùm dierum nauigatione, ínq, eius extremitate castrum esse Barthum, cum præsidio Noruagico. Et hæc sunt, quæ de terris iuxta mare in Africâ, Asiâ, atque Europâ nondum cognitis ante Constantinum dicere habui: nunc ad Americam venio.

Nomina propria in hoc Capite contenta, quæ minus significanter Latina facta sunt, vsitatis hodie vocabulis reddita.

[1] *Cabo de san Bonito.* [2] *Cabo Hermoso.* [3] *Sierra Liona.* [4] *Porto del Cabo.* [5] *Cabo de Isleos.* [6] *Rio del campo.* [7] *Cabo de Lopez Gonsaluez.* [8] *Cabo Primero.* [9] *De las Borreras Rossas.* [10] *Sierra complida.* [11] *Cabo de Lobos.* [12] *De Arcas.* [13] *De las balsas.* [14] *De Concritan.* [15] *De Bramidos.* [16] *De Penedal.* [17] *Los Picos.* [18] *Seño Hermoso.* [19] *Seño del lago.* [20] *Baya Hermosa, y Pesqueria.* [21] *De Nauidad.* [22] *Los Medanos.* [23] *Rio de lago.* [24] *Cabo de Corrientes.* [25] *Baixos de Judia.* [26] *Baixos de Pracel.* [27] *Los Romeros.* [28] *Fayal.* [29] *Ribera dos Flamingos.* [30] *Del Cueruo.* [31] *Palisbou.* [32] *Hinami.* [33] *Nagato.* [34] *Aqui.* [35] *Hiamato.* [36] *Cabo dos Cestos:* Gallis nostris, *Cap des paniers.* [37] *Ioromi.* [38] *Segemy.* [39] *Villoxu.* [40] *Ximocen.* [41] *Hiecigen.* [42] *Foqui.* [43] *Corij.* [44] *Tauxen.* [45] *Rip Arhus, & Slesvvick.* [46] *Lunden.* [47] *Roeschils.* [48] *Elsenor.* [49] *Fuinen.* [50] *Odenzee.* [51] *Niburg,*

Siemburg,

Siemburg, Faborg, Assins, Boghens, Middelfart, Keteminda, vel, *kortemund.* [52] *Laglant.* [53] *Loilant.* [54] *Falster.* [55] *Muen.* [56] *Suede.* [57] *Holen*, &, *Skalholten*, vel, *scalholdin.* [58] *Groenlandt.* [59] *Kolvvay.* [60] *Soloski.* [61] *Oesel.* [62] *kiel.*

CAPVT TRIGESIMVMQVARTVM.

America Septentrionalis antiquis ignotæ oræ maritimæ, & in iis vrbes & Coloniæ.

Vide Cap. 20. istius Libri, reliqua è Mercat. Hondio, Corn. de Indeis, Ortelio, Munstero, Cadamusto, Aëlzo, Colombo, Pinzon. Vespucio, Alvaro, Iosepho Indo, Paulo Veneto, Armeno, P. Mart. Antonio Magino, Corn. Vvitfliete, Histor. Indica, omnes por-

MVNDI terminum Thulen Insulam antiqui Cosmographi constituerunt, additæ huic à posterioribus GROENLANDIA, & FRISLANDIA, nota nomina Gothicis temporibus: ætas posterior quartam Orbis partem ante istas Insulas reperit, Americámque vocauit, ab Americo Vespucio, qui tamen non primus, sed post Colombum eò nauigauit, qua Paria, & Brasilia Æoum spectant. Earum terrarum latè surgentium Regna varia, populi

populi innumeri, portuosi Sinus, ingentia flumina. Antè Thulen, ' Terra Laboratoris, Circulo Arctico in partes duas æquales, fluuio verò Niuoso ab *Estotilant* diuisa. In hanc Frislandiæ piscatores primùm deuenêre, ante annos CCC. Post, Antonius, & Nicolaus Zenesi fratres Veneti circa ann. Sal. MCCCLXXXI. auspiciis Zichimi Frislandiæ Regis idem littus tenuêre. Hos sequutus est Ioannes Scolua Polonus, ann. MCDLXXVIII. Tandem cum iter compendiosum ad Molucas quæreret Gasparus Cortercalis, ann. MDI. naufragij sui monumentum reliquit, nomen littori factum. Hæc Americæ portio minus fœlix, qua Floridam versùs Meridiem tangit, Sinum admittit ' Merosioum, ' Stationem Ioannis Maij: flumina, Tormentosum, & Niuosum. Quà Septentrioni incumbit, nomina penè ipso sono occidentia, si delicatis auribus fueris, *A Furious, Overfal*, ad Dauisij fretum, *Lomleys Inlet, Er-arvvikes, Forland*, promontorium *Vvalsigam*, Fretum *Cumberlans*, montes descendentes in pelagus, *Digesi*, Raleghs, & Bedfordi. Hinc quia ad Arctum porrectæ, niuibus perpetuis solum tectum, & post Oceani fluctus lancinantis terras, incognitum littus continentis, & sine nomine, forsan & sine habitatore Insulæ, donec in latitudinem effusum mare *Cogib* flumen accipiat, quod è ' lacu Conibarum erumpens, *Combas* vrbem medus in vndis positam, ambit, proceditque ad oram Virginiæ, aquarum recessibus & ambage multiplici sinuatam, vbi Regio *Zubgara*. Ab ostio *Cogib*, tellus sub Septentrionibus iacet anonyma, quam vrbs *Chiog. gua*, & *obilo* fluuius terminant. Vltra, vsque ad *Anian* fretum, quod Americam à Tartariæ finibus diuidit, terminaturque iuxta Iaponiam Insulam, nondum classe vel rate vllâ nauigatum est: nox & glacies impediuêre. Constat tamen habitabiles terras, & ex aliqua anni parte nauigabile pelagus esse, pérque Septentrionem in Molucas, Sinasque, & Orientem breuissimum iter. Ad *Anian* itaque fretum, *Anian* Regnum Septentrionalis Americæ, quod montibus à Quiuiræ Regno separatur, nihilque eius memoratur præter promontoria, Album, Medocinum, & ' Torrentium. Flumen ' Fretorum, & oppidum Formosum. Tum Quiuira ciuitas, appellatio etiam Regni, Formosus & Sardinarum portus, ' Mons Nouus, oppidum Insularum, promontorium S. Francisci, ' Ora Tuchaiorum, flumen Grande, promontorium ' Brauum, Latinis Furiosum, cum amne eiusdem nominis, [10] Ancones, *Cicuit* & *Tignex* vrbes, Mendocina extrema, Terra Montium, Ninguidum promontorium, oppidáque, S. Michaël, & S. Petrus. Adhęret huic Albion Noua, appellationem fecere Angli, de vetere nomine Albionis Insulæ, quæ nunc Anglia, fixis ibi primùm anchoris, missisque, qui incolerent. Locorum nomina immutauêre, vt solent, Hispani, ibidem post Anglos appulsi, ne vltimi Europæ po-

tus litteràque, situs, & distantias habet multò quàm hic speculatores, lib. 1613. Sicut & Antonius de Errera in descriptione Indiarum Occidentalium.

Vide nauigationes Thomæ Cauendish, & Galteri Ralegh.

pulorum videantur tenuisse, quod nunc occupant. In eo tractu, Rupes Noua, " Omnium Sanctorum, & Sardimensis portus: Ora Tristis, ideò quòd deserta, promontorium, *La Guia*, hoc est, iter ostendens: oppidum Ignium, Terra Piscatorum, amnes Ignium & Montium, promontorium Humile, oppidum S. Annæ, Extrema Rupis Nouæ, vicus S. Matthæi, Lacuna Apostolorum, Ora cum promontorio Calinarum, Terra *Preta*, promontorium Profundum, Ancon Grande, Terra Ignium, Extrema Deceptionis, siue Fraudis. Cui proxima est California, nomen Prouinciæ, quæ in mare præceps prorumpens, extremis laciniis Cancri Tropicum sub se habet. Huius littus inter Occidentem & Meridiem pelago vexatur, quod *de sud*, & *Zud* hodie nautæ vocant. Ad Æquatorem nauigantibus primùm occurrit Terra Fraudulenta: oppida Formosum, & D. Laurentij. Amnis Piscatorum subsequitur, promontoriúmque Insularum Cedrinarum, sic dictum, quòd vicinas Insulas habeat abundantes cedro, aliásque III. Adamantas appellatas. Hinc gemini portus, Absconditus scilicet & Iudæorum: totidémque promontoria, Balenarum, & Californiæ, vnde Regioni nomen. Subit indè longo sinu pelagus terras, " Rubrum ab vndarum colore appellatum, vbi *Totonteac* Regnum inter duos fluuios, Axam, & Caramaram. In istius ripis ad dictum Sinum Regio Noua Granada, vnà fronte in æquor conuersa, vbi progreditur in altum post Garamanæ ostium, exiguo Sinu lætatur, quem ob florum è terrà pullulantium copia " Multorum florum brachium appellat. Ibi sese exonerat " Aguadæ, hoc est, aquationis, siue multæ aquæ fluuius, supra Arenarum promontorium, portúsque Bonæ Spei, S. Mariæ, & S. Claræ. Succedunt Ancones, Quinquama ciuitas, & " penè in ipsa arena sepultum promontorium, Castrum oppidum, Positionis, S. Iacobi, & S. Petri portus, vrbs Perlatana, lacus Insularum, amnes, " Nostræ Dominæ, & Papagæ. A nostræ Dominæ ostio ad exonerationem fluminis Pascuæ protenditur Insula *Guiapaual*. Ab extremo Maris Rubri sinu incipit Hispania Noua, Americæ Septentrionalis terra vltima, exiguo Isthmo Meridionale mare, siue *de Sud*, ne Septentrionali misceatur, cohibens. Ferdinandus " Cortezius ann. MDXIIX. id soli primus attigit. Quo latere Meridionali pelago adiacet, in ipsis Rubri maris angustiis, vbi Galicia Noua Pacificum mare respiciens, à Tropico Cancri in Austrum porrecta, oppida ostendit S. Sebastiani cum fluuio, in Prouinciâ Chiametlà: S. Michaëlis, in Culiacanà Prouincia, quam Nunno Gusmanus colonis Hispanis tradidit, ann. 1531. Infra à littore semotior Purificatio, non longe à portu Nauigationis eodem anno ab eodem Gusmano condita, sicut & Compostela mari Australi imminens, quà maximum Sinum efficit, ad Chapalam lacum

A regione Tecoantepec nominata, promontorium Fraudis, totum id littus habet Mill. 1620. A promontorio Fraudis ad promontorium Ninguidum, post quod, cetera ad Septentrionem incognita sunt, Milliaria putantur 1300. Ora ista vltima per Duces Antonij Mendoza detecta est, ann. 1542. Authore Acosta in histor. Indica.

cum exerentem cornua duo. In iuga tum exurgit promontorium S. Mariæ, supra portum S. Iacobi, [14] Villam Altam, Naniasim, Bonum Visum, Cacalaum, Cigatancium, Pasacum, & Guatulcum vrbes. Quas aliæ subsequuntur, Nicaragua, Carairbera, Caxulca, iuxta [15] sinum Psittacorum, ripásque fluminis Lempæ, [16] Velorum portum, promontorium Album, supráque Positionis riuum, Segouiam, Chiram; Granatam, à Francisco Ferdinando conditam, Farillonis extrema, portum Lazari, Bericam promontorium, Nicoyam, [17] Ximqusm, Parim, Sebacónque oppida. Tegitur promontorio S. Mariæ vrbs *Natan*, opus Francisci Compagnonij, hinc [18] portus Guerræ, tum & Nicaraguæ Prouinciæ armentis fœcundæ, finis, in extremo Meridionalis pelagi recessu posita, sitáque in Isthmo Panama, opus Pedrariæ ab Auilâ, anno 1509. opposita ciuitati, cuius appellatio, [19] Nomen Dei, quæ incumbentem Oceanum Septentrionalem paruo tractu terrarum sustinet, vetátque misceri Meridionali. Primum conditorem habuit Diogenem à Nicuesá, post Diegonem ab Albitez, nunc colonis vidua est, iis ad Portumbelum translatis, tutius refugium classibus & hominibus, profundo & tuto portu, salubri aëre; & S. Philippi arce, nauigiis & ciuibus defensis. Isthmi Spacium XIIX. leucæ, si miscueris maria, facilis & breuissima nauigatio, iisque commercij per vtramque Indiam; sed opinio superundationis, si Isthmum scindas, beneficium abstulit hominibus, breue iter ad diuitias, per pelagi Regna, quærentibus. Panicum & inanem terrorem puto, metuentium iras & tumultus intromissi maris, quod tantum, támque immensum, & semper furens, adeo exiguo obice refunditur exæstuans. Præterea cur factâ via imminenti, naufragium terrarum metuas, cum liberum & totum terris parcat, quas pulsat. Humiliora aliis æquora fingere stultum est, si quidquid videmus in globum coëat, quis dicere possit, vel audeat, Oceanum alio Oceano impositum, vel superiorem. In vnum orbem aquæ miscentur, vnde veniant, vnde recedant non reperies, tot sapientibus olim & nunc dubitantibus, an à Mæotide palude Euxinum, Mediterraneúmque maria veniant, an ab Oceano, per Herculeum fretum exundante. Hæc Philosophorum quæstio est, inquirentium in Naturæ secreta. Sequamur propositum: Ab eo Isthmo versùs Septentrionale pelagus, post vrbem Nominis Dei, Hispania Noua versus Tropicum Cancri iterum consurgit, ipsa bimaris, tres magnos Sinus efficiens, totidémque frontibus in altum sese euehens, relicto, veluti post tergum, Isthmo, exit in latitudinem. In eo latere alia post Nomen Dei, Hispanorum colonia Niquesa, ad Chagrem fluuium, initium Veraguæ Regionis. Inde vrbes Cerebarum, *Cariai*, & *Nicojas*; quam medio in lacu sequitur [20] Legio, Francisci Ferdinandi opus. Ostium lacus in

mare fluentis *Aguadero* Hispani dixerunt, quod ibi appulsi aquationis studio, omnia quæ in naui erant dolia aquâ dulci repleuerint. Haud procul vrbes *Qaicuri*, *Carthago*, *Trugillúmque*, siue *Truxillum*, sub " promontorio nomen seruante ab eo, quod Hispani longâ nauigatione defessi, tactâ ibi tellure, gratias Deo Opt. Max. reddiderint, voti rei: cui oppositum est aliud Camerouis, aquas maris læto sinu suscipiens, cuius littori impositæ vrbes sunt, S. Petrus, Maniagua, Chetemal, Casia, Meridá, & Seuilla. Succedit promontorium *Cotache*, mediásque secans Ataliam & Xaquesam flumen " Lacertarum, vel Lacertæ. Hinc velut vlnis sustentat intromissum pelagus * Mexicanus sinus, in orâ, oppida, *Campeche*, *Marangua*, *Champaton*, *Pontonchan*, *Guatacalco*, *Tabasco*, siue Victoria ad Xicalangum lacum posita, *Toclepec*, & S. Ioannes à Lisà. Inter quas exiguus Sinus in Mexicano sinu, Tristis nomine. Ab vrbe *Quicuri* ad Casiam, Prouincia est Fondura: à Casia ad Xicalancam vrbem, sinúmque Tristem, Prouincia altera Iucatana, in qua præter dictam *Campechem*, *Valladolid*, & *Salamanca* à Francisco Montejo conditæ. Ante, *Cozumel* Insula, templo Idoli famosissimi celebris. Hinc Hispaniæ Nouæ latus, quod præter oppida iam memorata, ista ad Mexicanum sinum habet. Veram Crucem, Hispalim, Zempoallam, Villam Riccam, Aluaredum, Almeriam, & post Palmarum flumen, S. Ioannem ab Vlua, siue Vlloâ, cum vrbe, è cuius portu in Europam importantur, cochenilla, aromata, balsama, & argenti laminæ. Nomen à Ioanne à Grijalua cepit, cùm in eum primus intraret, ann. 1518. Iuxta, ad ripas Almeriæo, ppidum Metelin, conditum ann. 1552. ab Andreâ Tapiâ. Vltra sunt ostia fluuiorum, Absconditi, Piscatorum, Gigantum & Auriferi: ab isto, Cossa Regio, incipit penè recto limite in pelagus extenta: huius promontoria duo, Desertum, & S. Crucis. Fluuij, " Furiosus, S. Spiritus, " Cannarum, Florum, " Iuuentutis. In eo tractu vrbs *Panuco*, siue S. Stephani à portu, per Gonsaluum Sandoualium fundata ann. 1520. ad ostium Panuci fluminis. Supra quod oppidum est S. Ludouici à Tampico. Tum portus Profundus & Natiuitatis S. Ioannis. Vnus Sinus, nempe Ioannis Poncij. Vrbes, *Ostias*, & Domina Saluatoris. Amnis porrò Angelorum Cossam à Florida disterminat. Ista ann. MDLXI. sub Carolo IX. Rege Galliæ Gallos colonos habuit, ductore Ioanne Ribaldo. Regio appellationem sumpsit ab eo, quòd die Dominicâ morientis Quadragesimæ, Floridum Pascha vocatur, primum à nostris visa sit. Iaquasa incolis dicitur. Tribus promontoriis distinguitur, Crucis, S. Romani, & Arenarum. Hinc Ora Ignita. Amnes, Siccus, Solæ, Helenæ, Iordanis, & Ipedræ. Vrbes haud ita distantes à Portu Regali, S. Petrus, & S. Augustinus. Nomina fluuiorum per nostras Gallias celebratorum,

** De Mexicano Sinu, & Mexicana vrbe, vnde Sinui nomen dixi supra. Sita est in lacu salso, qui æstuans, aquas suas in alium lacum effundit, qui dulcis est. Ambitus vtriusque lacus L. leucæ. Totidem oppida circa horum ripas iacent: inter quæ Tesouro, & Angelorum ciuitas, quæ prius Vacslapam dicebatur, hoc est terra serpentum.*

Mexicanam nauigationem fecit edidítque Oliuerius à Nort.

Nauigationes nostrorum in Floridam, scripsit Iacobus le Moine.

eò

eò translata: ibi enim ostia Ligeris, Garumnæ, Sequanæ, Araris, siue Saonæ, & Maij, in cuius ostio arx Carolina, de Caroli IX. nomine, Delphinorum & S. Crucis: è cuius ripâ initium habet Virginia, variis Anglorum coloniis habitata, ducibus * Vvaltero *Ralegh*, Ricardo Grainuillæo, & Rodulpho Lanio. Virginia Regio illa dicta, quòd auspiciis Elisabethæ Anglorum Reginæ, quæ intemeratâ virginitate ad extremam senectutem peruenit, occupata sit. Vrbes eius maritimæ, Paquipa, Secota, Cotana, Maratuca, Mecopena, Tandacus, Metocuuemum, Vvaratanum, Masco, Pasquenoke, Ramushovvoge, Apasus, Catotinge, Pyshokonnocka, hoc est, fœminarum ciuitas, & Qoanoke, id est, Cęca. Inter promontoria vnum præter ceteros memoratur, Tremendum appellant. Virginiæ finem facit Chesipooci sinus, à quo initium Norumbegæ circuli imagine, vel potius crescentis Lunæ à Cosmographis figuratur. In hoc hemicyclo repente fluuius Bonæ Matris, infraque, vrbes, S. Ioannis Baptistæ, & Orfinora, Insularum promontorium, paruis, sed copiosis Insulis circumiacentibus. Deinde in ripis fluuij Grandis, Norumbega ciuitas, caput Regni. Trans amnem alij amnes, maioris æstimationis, S. Petri, supra Britonum promontorium mari illapsus, à quo Noua Francia, siue Canada à nostris possessa ab an. Sal. MDXXIV. Ioanne Verazzanno Florentino, in eam Francisci I. Gallorum Regis iussu misso. Ibi, Terram Nouam sub Amiralio Philippo Chabotio, colonis impleuit Iacobus Quartierus, ann. MDXXXIII. Cuius descriptio sic habet Promontorium Boni Visus, portus S. Catharinæ, Insula Auium, sinus Castellorum, Portus Carpuntius, promontorium Razeum, Portus Degradęus, Insula S. Catharinæ, Portus Guttarum, Libræ, Albæ Arenæ, Bresta Insula, Portus Sanctorum Antonij & Seruanij, flumen S. Iacobi, Portus Iacobi Quartieri, & S. Nicolai: Promontoria, Thiennotum, & Rabastum: Ora S. Laurentij: S. Guillelmi, S. Marthæ, S. Germani Insulæ, aliæque de nomine Septem Insularum: Chischedec, flumen hippopotamis abundans: Insula Assumptionis, aliàs Anticosti, Fretum sancti Petri, Promontoria sanctæ Mariæ, sancti Pauli, Lotharingiæ, Raiæ, Duplex, Portus sancti Spiritus, Montésque Cabanarum. Proprior continenti Baccaleos Insula, piscatura eius nominis piscium, quos *Moruës* Gallico idiomate dicimus, nobilis, in eâ Promontoria sancti Laurentij, sancti Petri, sancti Ioannis, Delphini, Regale, sinus sancti Iuliani, Fretúmque *de Campseau* dictum, quod eam Insulam à continenti diuidit. Circa, Insulæ, Columbariæ, *des Margaux, de Brion, d'Alezay*. In continenti verò Promontoria, Aurelianum, nostris *d'orleans*, Barbarorum, *des Sauuages*, Spei: flumen Barcarum, Incolis *Mesamichis*, sinus Tregate, & Caloris, *Cap de Pré*, villa sancti Martini, *Baie des Moruës*, Promontorium S. Ludouici, & aliud.

* *Has nauigationes edidit Thomas Hariotus.*

Mommorancium appellatum, *Gachepé* villa, Insula Bonauentura. Tum Flumen Canada, quod nomen vastissimis regionibus fecit, ab Austro post Gachepem in ripis habet, Promontorium Episcopi, flumen *Mantanne*, in cuius ostio Insululæ S. Ioannis, flumen aliud * Iroquoisiorum. Ab alterà verò ripa, Septentrionem versùs, occurrunt: fluuius sanctæ Margaritæ, portus Lesqueminus, Orcarum captura famosus, Portus *Tadoussac*, ad ostium fluminis *de Saquenay*, centum leucis supra mare Canadæ se miscens, ibi Leporum, Coriletorum & Bacchi Insulæ: In continenti arx *Kebec*, à * Montio constructa, hodie Gallis colonis influentibus lætior, Portus sanctæ Crucis, Batiscanus fluuius, Hochelaga Barbarorum vrbs, Saltus Canadæ fluminis, cuius origo ignoratur, influens Oceano, 30. leucas in latitudine habet. In iisdem Regionibus Cantabrorum nostrorum, Normannorum, & Armoricorum Coloniæ sunt *Roquelay, Hochelay, Engoulesme, Chambriant*. Vltra Gasparis Cortereali terra est, propè Septentrionem, qui ann. 1507. ibi peruenit, sub gradu *66*. Mox vltima cogniti soli, *Estotilant*, Icariáque Ins. Longitudo Americæ Septentrionalis à Freto Anian ad Isthmum, quo Meridionali annectitur, milliaria MD. æquâ latitudine.

* *Des Iroquois.*

* *De Mons.*

Nomina Latina facta natiuis appellationibus recensentur.

[1] *Tierra de Labotador.* [2] *Merosro.* [3] *Angra de Iuan Maio.* [4] *Lago de Conibas.* [5] *De corientes.* [6] *De los Estrechos.* [7] *Sierra Nouada.* [8] *Costa de los Tuchajos.* [9] *Braua.* [10] *Alcoanes.* [11] *Porto de todos los Santos, Porto de Sardinia, Costa Trista, Burgo de Fuegos, Tierra de piscadores, Rio de Fuegos, Rio de Montanas, Cabo Baxo, Burgo de S. Anna, Fin de Sierra Nouada, Burgo de S. Mattheo, Laguna de los Apostolos, Cabo de Calinas, Costa de Calinas, Tierra Preta, Cabo Hondo, Ancon grande, Tierra de Fuegos, Cabo del Enganno.* [12] *Vermeio.* [13] *Braço de mucho flores.* [14] *Rio del Aguiada.* [15] *Cabo Baxo.* [16] *Rio de nostra Seignora, & Rio de Papaga*, Forsan *Papagajos*, hoc est, Psittacorum. [17] *Cortez.* [18] *Vilaltan, Naniasi, de Bona Vista, Cacalao, Cigatancio, Pascao, Guatulco.* [19] *Golfo di Papagalli.* [20] *De Velas.* [21] *Ximqui, Pari, Sibacos.* [22] *Porto de guerra.* [23] *Nombre de Dios.* [24] *Leon.* [25] *Gratias à Dios.* [26] *De Lagarto.* [27] *Brauo.* [28] *Cannaueral.* [29] *Ninnez.* [30] *Cof faire.* [31] *De buena Madre.*

CAPVT TRIGESIMVMQVINTVM.

Insularum quæ Americæ Septentrionali circumfusæ sunt, nomina, vrbesque in iis & Coloniæ.

AD Arcton salubres Insulas esse, sed sine nomine memorantur. Ab Arcto ad Æquinoctialem Circulum, quà Septentrionalis America Occidenti obtenditur, Insulæ istæ sunt: 'PASSERVM ' GERMANÆ duæ, super quas Tropicus Cancri currit, sicut & super BOLCANAS, hoc est, Giruosas, siue Sinuosas. Medium inter Cancri Tropicum & Æquinoctialem Circulum tenent, FARFANA, TRES MARIÆ, S. THOMAS, ' REFVGIVM LATRONVM, ' NVBILOSA, ' RVPES PARTITA, ZAMAL, ' HORTORVM, ' CORALII, ' & REGVM. Sunt & aliæ circumcirca dispositæ, iunctæ, dissitæ, æquales, inæquales, à multitudine, facientes mari nomen, Archipelagi S. Lazari. Quà verò reliqua Septentrionalis Americæ pars ad Orientem porrigitur, ad mare Septentrionale atque Atlanticum ab Æquinoctiali circulo ad Tropicum Cancri sparsas per æquor Insulas inuenies: S. PAVLVM, SOLIS, S. IACOBI, ' IGNIS, MAII, ' BONI VISVS, S. NICOLAI, S. LVCIÆ, S. ANTONII, SALVTIS, S. VINCENTIS, & GORGADAS IV. inhabitatas, quas qui cum Gorgonibus confundunt, falluntur, decepti vicinitate nominum. Istis in eodem mari Septentrionali oppositæ sunt ANTILLÆ, siue CAMERCANÆ, harum prima occurrit CVBACVM, tum GRANADA, SANCTA LVCIA, MATININVM, DOMINICA, ANTIQVA, S. CRVX, CVBAGVA, & dicta à piscatione margaritarum MARGARITA, in quà vrbes Mantapar, & *Mackanau*, in hanc Christophorus Colombus appulit ann. Sal. MCCCCIXCVIII. Inter maiores Insulas paululum diuulsas à continenti, HISPANIOLA saccaro & gingibere diues, præcipuum honorem obtinet, Incolis *Hatti*, & *Quisqueia* nuncupata: habet in circuitu leucas CD. Dicitur & Insula S. Dominici, à prima in eà vrbe, in quà Audientia, siue Parlamentum, Archiepiscopatus, & in ostio Ozamæ fluuij plurimarum nauium capax portus. *Hanc Bartholomæus Colombus an. 1494. ædificauit, postea terræ motu concussam in alteram Ozamæ ripam transtulit Nicolaus ab Ouando, Insulæ Præses, ann. 1502. Reliquæ vrbes, nunc suspensis montibus, nunc recessibus littorum impositæ: *Quises*, *Camana*, Amnana, " Portus Platæ, siue Argenti, Isabella, de nomine Isabellæ Ferdinandi Hispaniarum Regis vxoris, Portus Regalis, & Natiuitatis, omnes Ibericæ coloniæ, ductore Christophoro

Ex iisdem authoribus, tum e nauigatione Australi Iacobi Mary, Ioan. Mauri, Ferdinandi Magellani, & Petri Cenalis.

** Hieronymus Bezonus de nauigat. Colombi.*

phoro Colombo, qui eam intrauit ann. MCCCCLXCII. vel Nicolao ab Ouando. Fluuiis irrigatur, Ozamà, & Iuua. Promontoriis distenditur, S. Raphaelis, Ciguey. Fallacis, Caprarum, Tuberum, Franci, & Luporum. Arcibus defenditur Spei, D. Catharinæ, D. Iacobi, Conceptionis, & Boni Anni. Ab eâ non ita recedit & alia Insula S. IOANNIS, Insulani *Borriquen* vocât: In qua promontoria duo, Rutilum, & Zecheum. Ciuitas S. Ioannis Insulæ appellationem recenter dedit. Vnus portus, quod tutam stationem habeat, Bonus appellatus. Amnes duo, Dulcis, & Canareus. Longitudo Insulæ XXX. leucæ: latitudo XX. IAMAICA, nunc S. Iacobi Insula, deuictis incolis tributaria Hispanorum facta, à Didaco Colombo Christophori filio, ann. MDIX. Tribus vrbibus celebratur, Oristana, Melilla & Seuilla, à Ioanne Esquiuello fundata: duæ reliquæ à Francisco Garayo. In Mexicano sinu CVBA est, Hispanis Ferdinanda, & Ioanna. Hæc in promontoria exurgit S. Crucis, & *Meicy*. Oppidis ferax est: Torquino, Morà, Mantacâ, Camareâ, & Trinitatis, Hispanorum opus. Vrbs prima sancti Iacobi à Iacobo Velasco condita, cum statione nauali commodissimâ. Ibi triremes ad tutelam proximiorum littorum excubant: ibi armamentarium nauticum. Faciles adiri portus, Abscondi-tus, Gallinarum, S. Andreæ, Sancti Iacobi, Manatis, Principis, Sancti Antonij, Sancti Iuliani, Saluatoris, & Regius. Magnis spatiis laxantur in pelagus promontoria, Sancti Antonij, Vadosum, & Lagrosum. Ibidem & Hauana vrbs cum portu totius Occidentis celeberrimo, non longè à Sinu Sancti Blasij. Longitudo Insulæ CCXXX. leucæ: latitudo XL. vbi angustior. Restat, ignobilioribus omissis, in eodem mari IVCATANA, quam primus addiit Franciscus Ferdinandus Cordubensis, ann. MDXVII. Qui bullas Oceani Insulas dixerit, non ineptè loquutus mihi videbitur, sicut enim in placido stagno pluuiæ casus bullas excitat, sic & in magno æquore terra supereminens Insulas facit, quasi bullas, magni elementi. Multæ per Septentrionale pelagus exuberant, plures per Atlanticum: inter has, LIMANANA, ARVCIVM, quæ & CVRATEVM, GVANAHANI, quam omnium primam Christophorus Colombus detexit, eamque ob id vocauit, sancti Saluatoris. YVMA, quam idem Isabellam dixit: SAMANA, ABACOA, LVCAIORVM, IMPERATRIX, RVBRA, S. ANNA, & GARCA: cui proximæ sunt ASORES, de quibus supra. Altius VIRIDIS Insula, SANCTI IOANNIS, quæ & *Estieuenx*, SANCTI BRANDAINI, DE AREA, AVIVM, SANCTI IVLIANI, DVORVM DÆMONIORVM. In sinu Pariano Insula est TRINITATIS, in quam dictus Colombus penetrauit, ann. Sal. 1498. sicut in MARGARITAM, quæ medium sinus Cariaci occupat, adeò sicco solo, vt à Cumana, quæ ab eâ septem leucis distat aqua petatur. Ab iis semotior Insula est, FORTVNÆ,

Ann. 1509.

ante

ante sinum Merosroum, BONÆ VENTÆ, id est, Cauponæ, & DROGEO. Sub Arcto multæ Insulæ sine nomine, excepta vna; quæ ICARIA dicitur.

Nomina propria quæ minus explicatè Latina facta sunt, natiuis vocabulis redduntur.

[1] *De Paxaros.* [2] *Las dos Hermanas.* [3] *Restinga de Ladrones.* [4] *Anublada.* [5] *Rocca partida.* [6] *Los Iardines.* [7] *De los Corales.* [8] *De los Reyes.* [9] *Del Fuego.* [10] *Bona Vista.* [11] *De Plata.* [12] *De Lobos.* [13] *Cabo Roxo & Zecheo.* [14] *De los Corientes, & Lagroso.* [15] *Arucio*, vel, *Curateo*, *De Lucajos, La Imperadada, La Bermuda*; *Santana*, & *de Garça*, nostris, auis aquaticæ genus, *Le Heron.*

CAPVT TRIGESIMVMSEXTVM.

Meridionalis Americæ vrbes & Coloniæ littorales, cum fluuiis, portubus, & promontoriis.

AMERICA Meridionalis, quæ & Peruana, à nobilissimâ & ditissimâ eius regione appellata, in trianguli formam figuratur

Ex supra citatis authoribus: quibus addendo, Boterum,

Marineus, Nonius, Clunerius, Nicolaus de Oliuera, Leuinus Apollonius, de Peruuia, & Linscotus. Vide Cap. 20. istius Libri.

guratur: cuius basis à freto Magellanico ad extremum Brasiliæ promontorium continuata protenditur, vnde strictior, & castigatior pergens ad Septentrionem, fastigiat se molliter, vltráque Æquatorem caput condit, exiguo Isthmo à gemino mari compressum, coactumque ire in acumen. Tum latiore fundamento sustentata terra, obuersa Pacifico pelago, in conum & ipsa finit, ad freta Magellanicum, & Marij. Ab Isthmo ad ea freta, post Panamam vrbem, Aurea, siue Aurifera Castilia exordium sumit, multis fluminibus irrigua, quæ sequenti ordine in pelagus properant, paucas vrbes, multa oppida terentia. Infra Panamam, vrbs S. Michaëlis cum portu, *Carachine* promontorium, fluuius Palmarum, Bonauentura oppidum portuosum, ' Vstum promontorium, supra ostia fluuij S. Ioannis. Hæc Regio ab aurifodinis denominationem accepit, à Valdoâ quodam Lusitano, qui prior de summitate montis Æsquaragæ mare Meridionale detexit, anno MDXIII. Terminatur portu & flumine Peruâ. Hinc incurua pergit ad Æquatorem Popalana, à Popâ vrbe dicta, aliis Popaiana, vasta magis tellus, quàm frequens, montibúsque obducta. In eius orâ, amnes, S. Ioannis, Pisardi, & Cedrorum, portus, Bonauentura: Inter promontoria S. Francisci, & *de Passao*, vel potius *Passeo*, à commodis ambulationibus, sic ab Iberis nominato, S. Matthæi oppidum, supra vrbes Caxumen, & Magdalim, siue Magdalenam, ab Hispanis cóstructam, paulò infra ostium amnis D. Francisci. Haud mora Pasum promontoriũ apparet, Regionis Guancæ Bambæ, Peruæ adiacenti: in eius littore post Pasum, ' Portus Vicius, * *Lima*, quæ & vrbs Regum, quod Epiphaniæ die condita sit, ann. MDXXXIX. Subest huic portus *Calao*, vrbésque ad promontorium S. Laurentij collocatæ, *Oden*, S. Iacobi, & *Tombes*: proptérque promontorium Album, S. Michaëlis, prima Hispanorum Colonia, in Peruana regione, quæ in longitudinem patet ab Austro ad Arcton, DC. leucis, in latitudinem, à mari ad iuga Andium, L. Vni Pro-Regi paret, sub quo tres Præfecturæ, siue conuentus Iuridici, quas Audiencias vocant. Sequitur fabricis nauium commendata *Paita*, cùm portu, sub V. grad. ab Æquatore versùs Austrum, à Francisco Pisaro ann. 1531. fundata. Hinc Parian, ' *Cilha Patta*, Pascha Maius, Malaobrigum, hoc est, malum hospitium, siue diuersorium, & *Trugillo*, quo nomine Hispani genus frumenti significant. Hæc oppida findit in partes duas promontorium ' Acus. Progredientes pars & ipsa Peruæ suscipit, à Francisco Pisaro detecta, ann. MDXXV. Flumen quod eam intersecat nomenclationem Peruæ indidit. Vrbes propiores mari, *Guanape*, *Chusta*, *Malucha*, portus Arenarum, *Madabiri*, *Pachana*, vel, *Pacama*, *Cosma*, *Formeja*, id est, Formosa, *Guaricum*, *Lima*, *Chilea*, *Chinca*, *Palma*, & *Nasca*, aliis *Lanasca*, penè imposita fluuio ' Montium.

Acosta lib. 5. Indica historia. Ora Peruana 1560. M. attribuit. A fluuio scilicet Perua ad promontorium Album.

* Limac *Incolis.*

tium. Succedit Peruæ, siue Peruanæ, Regio, à vehementiâ frigoris, incolentibus *chile* nuncupata, vrbis quoque metropoleos nomen. Didacus Almagrus in eam Europæorum primus descēdit: post hunc Petrus Baldiuia, aliis Valdiuia, Baldiuiam coloniam ibi firmauit. Quâ littus ad Patagonas deflectitur, salutantur ab alto, in orâ Quinatræ, siue Charcarum, suspensa oppida, *Ancona, Mochata, Arequipa, Camana,* aliàs *Camana, Vlli,* siue *Vlo* ripis imposita, *Axapas, Tambopalla* nomen fluuij, Hispanis *Nombre de Dios*, vt Erreræ placet, aliis oppidum, non longè à Rupe Dæmonum, Castellanis, *el Morro de los Diablos*, constitutum: inde Arica & Tacama portus, promontorium Taracapa, supra fluuium Picam, portúmque Mexillonum, & alium *Morro Moreno* appellatum, propè oppidum S. Helenæ, sub Tropico Capricorni positum, promontoriis geminis, ceu forcipe inclusum, *Talhado*, & Bonæ Fortunæ. Tum oppida sequentia, *Bona Vista, Conamuco*, & *Mipirao*. Hic rectis marginibus inclusi amnes, S. Claræ, & Chiriguanæ. Exteriori istius ripæ incumbit vrbs [7] Copaiapum, cui penè conglutinata est [8] Estitorola, Guasco irrigata, qui in ostio habet, *Araiam*, Vomerem Latini dicerent, [9] Heraduram inde, Coquinibum, Saligona, Genabaris portum, [10] Quinterum, Chilim, Cordoniam, Andulecam, Canetem, Bonifacium, Baldiuiam, Vincentem, Cōceptionem, Cradurani portum, Araucum, Gapim, Acolciacam: infráq; exonerationem Sancti, [11] Imperatricem, sic dictam, quòd in eam vrbem intrantibus Hispanis repertæ sint ligneæ Aquilæ, duplici capite, Romani Imperij antiqua stemmata. Ceteris istius tractus vrbibus præstat Ciuitas S. Iacobi, olim Parlamenti sedes, nunc caput Chilensis Prouinciæ, vetustior Hispanorum in hac regione Colonia, Petro Valdiuia ductore, ad ostium Topocalmæ fluuij, supra portum Vallis Paradisi constituta, infra Serenam vrbem, eiusdem Valdiuij Coloniam, ann. 1544. fundatam, post tres annos à deductione antiquioris illius Coloniæ S. Iacobi, ad vallem & portum Coquimbum. Recentiores Coloniæ ab eodem collocatæ creduntur, Imperialis, Conceptio, Villarica, sicut Garciæ à Mendosa, *Osorno*, & Canete, quam Villegranus Tucapellam postea vocauit. Vltima demum in Chilensi Prouinciâ, ad littus, Colonia dicitur Castrum, de nomine Garciæ à Castro, tum Peruuiæ Pro-regis, cùm antea incolis Chiluæ vocaretur, appellatio vetus: sita est, ad lacum *Ancud*. Hìc etiam est *Anilendos* amnis, & vrbs *chilire*, instaurata ab Hispanis, ann. MDLXXXI. paululum supra oppidum [12] Coronatorum. Hìc quoque Itatæ, Bombij, Salinarum, & Palamini ostia: vnde incipiunt Patagones, homines prorsus inhumani, giganteâ proceritate. Ibi ora Nostræ Dominæ à Boalla iuxta sinum Alcarchofadam, vbi Sanctæ Catharinæ & sanctæ Barbaræ Insulæ, Hernangallegi ora, sinus Regum

& sancti Ioannis, positáque iuxta S. Francisci promontorium vrbs Campana. Tum Gigantum Montes, Promontorium Primum, S. Andreæ, S. Romani. Montes Coronatorum, Promontorium Trium Montium, atque vtique, vbi in finem suum continens peruenit, Magellanici freti fluctibus extremis vexata promontoria, S. Iacobi, & Victoriæ: postremo nomen fecit Freto suo explicitus, per violentos vndarum errores, rupes vtrinque, velut in naui cadentes, hyemémque pertinacem, Magellanus, victor sui, & pelagi. Vnde etiam Freti istius appellatio est, Victoria, ab habitatoribus Fretum, Patagonicum vocatur. In hunc cadunt amnes, Profundus, & D. Hieronymi. Naues primùm sensit, anno MDXX. His faucibus Atlanticum pelagus in Pacificum mare turbulentum penetrans, arcem Philippopolim, ann. MDLXXXII. ab Hispanis constitutam, alluit, promontoriúmque [13] Forvvardum, & portum [14] Faminum. Hinc Primæ & Secundæ fauces, incumbénsque pelago promontorium XI. M. Virginum, vnde deuolutus [15] Callaicorum torrens, saxa cum vndis rotat, nomen à Galiciæ Hispanicæ populis, qui olim Callaici, hic tempestate, vel ex proposito appulsis. Finit fretum Magellanicum versus Orientem & Atlanticum mare promontorium Virginis Mariæ. Sinus, quà strictior est, in latitudine strictiori, milliaria III. habet: quà latior, XV. longitudo eius milliaria CCCXV. Sic itaque promontorium Virginis Mariæ finis est freti Magellanici, caput, atque exordium Meridionalis Americæ, quæ, quà parte, in Atlanticum Æthiopicúmque mare porrecta est ab Austro ad Tropicum Capricorni tendit, vexatúmque terris paulatim pelagus obruit, quocunque progreditur latior, donec ad Æquinoctialem Circulum perueniat. Propius Australem terram promontorium Terræ, quod cauo littore naues in portu & amne modico recipit, idem vtrisque nomen, sanctæ Crucis. Ab eo amne ora Insularum, & statio Exoptata, supra, Chicæ Extrema, & Cameronis fluenta. Iis contigua sunt, Albus Mons, interiectus Arenarum oræ, Ancones variis acuminibus lancinentes fluctus, vicus S. Mariæ, [16] Syrtium promontorium, Farillones, Aneglæ Anegadæ, Promontoria, Arenosum, & Candidum, S. Apolloniæ, alias S. Apollinaris riuus, vrbem eiusdem appellationis intersecans, celebrémque S. Antonij portum, promontoriúmque S. Andreæ relinquens, vnde latè funditur Platæ flumen, Latinis Argenteus, ab argenti granis, quæ in eo inueniuntur, vel à colore albo. Hic multis amnibus adauctus, & speciem maritimi præbens Freti, ab Hypanæ lacu fluit, nobili & immēso cursu inuolutus Oceano. Hunc intrauit primus Americus Vespucius ann. MDI. Inuenítque in eo Insulas gemmiferas, & innumerabiles argenti fodinas. In aduersâ eius ripa promontorium S. Mariæ, & in [17] Orâ Vndosâ, immissum curuaturis mon-

Nauigationem in Molucas per fretum Magellanicum scripsit Bernardus Iansz. *Eam maximè quam fecit* Sebalt de Vveert.

tium

tium oppidum S.Petri, & post Tibiquiri ostia, promontorium Arcæ. Piget memorare ignobiles fluuios, portúmque Roderici, oppida S.Annæ, S.Francisci cum fluuio, S.Vincentis, Tupinambutiorúmque littora, angustis promontoriis, Dariæ, Regum, Frionis, & S.Thomæ, in vndas procurrentia. Nihil hic memoriâ, vel famâ dignius, quàm quòd nostro Imperio parent, quicunq; Reges & populi terras occupant, quæ inter Argentei ostium & Brasiliam iacent. Ibi Noua Francia, & voluntario Regum nostrorum iugo summissi Tupinambutij, per tot æquora à Galliæ Regibus auxilia aduersus hostes implorantes, iurantésque seruitium & fidem. Lenes ibi fluuij, tacito cursu in mare meant, Cuparis, [18] Iuniperi, & Magorum. Celebriores vrbes Paraiba, & Guarateate, vltra Circulum Capricorni positæ. Deinde Margajates habitant in orâ, Riacoa vrbs, amnes, Dulcis, & Carambaba. Ad os Iuniperi, incolis Ganabara, vicus primo Gallis possessus, mox istis expulsis, Hispano incultus, Mano de Sà ductore, totiúsq; huius tractus maritimi gubernatore, qui Coloniam recentem S.Sebastiani appellauit: distat ab oppido S.Spiritus leucis VI. in quod Colonia transmissa est per Fernandum [19] Curinhum. Separatur à Porto Securo LX. leucis, III. autem à Duabus Insulis. Hic quoq; Lusitani habitant, ductâ Coloniâ per [20] Turinhum. Occupato oppido, S.Vincentis appellatione, Martinus Alphonsus à [21] Susa suos milites in Colonias IV. diuisit, duásque continentis esse iussit, totidem per Insulas vicinas distributis. Antiquior omnium Coloniarum in Americâ Tamaraca, de nomine Insulæ vbi primum collocata fuit. Nostri antea tenuerant, sed Lusitanorum fraude excisi, Colonia in continentis littus transportata est per [22] Iopesum à Susâ, commodissimis portubus duobus insignitur. Ab Insulâ Tamaracâ, vix V. leucis seposita est, & ipsa in continenti Colonia Fernambucum, deduxit eam, victis, qui incolebant, Duartes Coelho. Oram Omnium Sanctorum saccaro diuitem, Lusitanis subditam, Franciscus Pereira Cotinhus Colonis impleuit, Terrámque Regis appellauit. Ibi Episcopi, Gubernatores, & Præfecti huius tractus maritimi sedem habent. Barbari fugato Cotinho recuperauerant, sed eos ad internecionem occidit, vindex victorum Thomas à Susà, qui Coloniam antiquam Veterem Vrbem appellauit, nouámq; per se constitutam, S.Saluatorem. Missa & alia per Georgium Tigueiram à Correà, in locum, cui nomen, Duæ Insulæ. Hunc tractum findunt amnes [23] Praiæ, [24] Cantarum, Camamum, & Brasilij, vnde Regioni vicinæ nomen à multitudine arborum, tincturis rubricatis aptarum, denominatam aliqui volunt. S.Crucis Terram, Capralus inuentor antea nominauerat. Hic præter dictas Colonias, Taparica, siue Agaripe cum portu, Tinhare, Tatuapana, ripis Regij

Tupinambutiorum littoralia videbis in nauigationibus Ioan. Leriani Burgundi.

Popelinierus in Amiralio.

Littoralia, insulásque Brasilia vicinas descripsit Ioannes Stadius.

fluminis incumbens, Bazabari, Origripe, amni S. Francisci vicina, S. Michaël, S. Maria, Titiamnis, S. Alexius dorso promontorij sancti Augustini vrbs erecta, Olinda, Marinum, Garasua, Garaiba, S. Dominici fluuio irrigata, Traleana, Pracalada, imposita promontorio Rupis, póstque plures lateris huiusce curuaturas, accepto amne S. Crucis, excitatum supra fluctus promontorium Candidum. Cui iuncta est Terra S. Eutropij, riuóque dulce manante relicto, vrbes Corroa, Pinare, Marhana, Nazare, cum arce & fluuio Ioannis Vlyssiponensis. Exinde vsque ad fluuium Maragnonem alias inuenies, Aceneam, S. Barbaram, Omiranham, & Nazam. Ferúntque ad mare, quà Regio Terræ Fumosæ incuruatur, Procellosum, Omnium Sanctorum, & Album, promontoria: amnes, Senosum, & S. Pauli. Ceterum iis maior sub Æquatore transit, Maragnon, siue Oregliana, terminus Brasiliæ, & Canibalorum, qui & Anthropophagi. Ann. MDI. primùm nostris hominibus Brasilia cognita, nauarcha Petro Aluaresio Cabralo. Supra Anthropophagos & Æquatoris Circulum, vasta Regio Caribana, cuius est promontorium [25] Septentrionale dictum, Vrbes, Aralaia, *Ariouary*, *Auuaribago*, *Comauuiny*, *Cayparavonne*, intraq; [26] promontorium Comitissæ & [27] Vvaiabegum amnem, inclusum oppidum [28] Canoarum, à nauigiis, quæ *Canoas Indi* vocant, nuncupatum. Flumina, alueis relictis inseruntur amaris fluctibus, Mariscotus, Macoreus, *Manageen*, Vnicus, *Arianoi*, *Cimarauuin*, *Vveoana*, *Compioyni*, Soramo, [29] *Vviecherius*, *Conetenyus*, *Bobarius*, *Canabetus*, *Demoraryus*, *Ouarum*, *Cobius*, *Vvicienyus*, *Cabos*, *Vamanum*, *Paramum*, *Coyanyum*, &, *Maryoa*. Inter hos flexus capita extollunt promontoria, *Canymana*, [30] Præcipuum, & [31] Skuueum. Vrbes *Carauuater*, *Maconony*, *Rucabouuini*, &, *Macouuiny*. Pariani vltra sedent, adoptante eos in nomen suum Parià amne. Regio tribus Sinubus totidémque promontoriis, aut fugit mare, aut tenet. Promontorium maximum, Trium Acuminum, reliqua, Acripanæ & Salinarum, quibus innixæ vrbes Aldea, & Camari. Quod sequitur littoris, oppida suscipit, Cariacum, Cumanam, S. Fidem. Cordubam Nouam, Gonsaluo ab Ocampo fundatore, Chechebicem, Maracapanam, Tasten, Curianam, Higuerotum, Barbaruatámq; supra promontorium Collare, & sinum Cariacum. Cetera ad Isthmum Castiliæ Aureæ in Regione Venesuelà obtinent maritimæ vrbes, iuxta descriptionem hanc: Tarare, Core, erecta in ripis Maracaibi lacus, qui ab Hispanis, Nostræ Dominæ nuncupatur: Seposita est à littore Venecuela, siue Venesuela, de quà nomen Regioni, in quam primus appulit Vallejus, ann. 1549. In extremo Maraibi, siue Maracaini lacus, quà terras interior subit, Truxillum est, opus Garciæ à Paredes. Oras istas ante Hispanos Germani intrauerant, incolásque inde abduxerant,

antiquis

antiquis ædificiis concrematis. Hinc Merida in extremitate Sinus, inter æstuaria sepulta, Portete, vel Prorete, in decliui, " promontorij Velorum fixa, infesta nauigantibus simul & incolis, ob breuia, & syrtes, quibus vndique obsidetur. Super hanc spaciosa palus, maris senescentis limoso excremento graue olens, duobus aucta fluminibus, " Saxorum & " Securis. Paludem hanc Hispani Lacunam S. Ioannis appellant. Iuxta, ad promontorium " Arenarum, *Conchas* oppidum, tum S. Martha, in quam colonos deduxit primus omnium Bastidas, ann. 1525. Episcopi sedes, inter flumen grande, siue Magdalenæ & amnem Acham: hic multi fluuij voluuntur in Septentrionale pelagus, Buiæ, Piræ, Palaminorum, Guiæ, Gayræ, pérq; vicinos agros ingenti volumine & strepitu decurrens dictum flumẽ Grande, à cuius ostio ad caput amnis, profunditas maximis nauibus sustinendis, nauigantibus sufficit, nomen huic Magdalenæ fecit Garcias à Lerma, quòd in eum penetrauerit die S. Magdalenæ, ann. 1531. Inde Cartagena per triginta annos ab Hispanis variis obsidionibus tentata, tandem ann. 1532. à Petro ab Heredia capta, & præsidio munita: ante vrbem, Carex Insula, iuxta, lacus Canapote. Remotior à littore oppidum S. Iacobi Tolutensis, pascuis diues ab eodem Herediâ incultum, sicut & oppidum Mariæ, ann. 1534. Sequitur S. Crux à Mopox, & Sanctæ Mariæ Darienæ Veteris, ab Enciso habitatum ann. 1509. in sinu Vrabæ. Ibi Insulæ *Baru*, Sancti Bernardi, Fortis & Tortuosa, ante portum *Zenu*: post quem Tella, Misas, & Catinum, penè vrbi Nominis Dei iunctum, ad sinum S. Blasij. Scio ab omnibus, qui terras cœlo dimetiuntur, Nomen Dei, Panamámq; vrbes, in Septentrionali Americà numerari: sed ego malui exiguo Isthmo diuisas Americæ partes distinguere, vt Meridionalis Americæ initium sit, inter Tropicum Cancri & Æquatorem, ab vrbe Nominis Dei in Septentrionali Oceano, & vrbe Panamâ, quæ ad Meridionalem Oceanum sita est, in intimo recessu sinus Arenosi. Hic naues è Peruuia applicant. Inde merces partim terrestri itinere, partim cymbis per fluuium Chiarem ad portus nominis Dei & Veli, Hispanis *Portobelo*, deuehuntur. Spatium Isthmi MILL. LX. Nobilior portus vltimus, in quo duæ arces, S. Philippi, & S. Iacobi. Ibi, sub suo Præfecto, Cartagena Prouincia, auri argentíque fodinis, balsamo & liquoribus aromaticis diues. Circuitus vtriusque Americæ sic se habet. Quà Islandiam respicit vsque ad fl. Niuosum 800. MILL. numerantur. Inde ad promontorium Baccaleos 2840. MILL. Ab eo ad Floridam 3440. MIL. A Floridâ ad Iucatanam 3600. A Iucatanâ ad vrbem Nominis Dei 1960. Hinc ad fl. Oreglianum, siue Amazonum 3200. MILL. Ab eo ad prom. S. Augustini 2100. MILL. Vnde ad fluuium Argenteum 2640. MILL. A quo ad fretum Magellanicum, 4800. MIL.

Cuius

Cuius longitudo à Venezuela ad prom. Desideratum 280. Ibi mare Austrinum. Inter hoc Prom. & alterum S. Augustini, siue Quigemidis, quod sub Æquatore est, 4000. mill. à Quigemide ad fl. Peruam 400. M. Inde ad vrbem Panamam 480. A Panamâ ad Tecoantepecum 2600. mill. Hinc ad prom. Ciametlan, per quod excurrit Tropicus Cancri, 1000. mox ab eo Prom. par interstitiũ ad fl. Miraflorum. Inde ad Californiam 880. M. Postremò à Californiâ ad Ninguidum, siue Niuium montem, 2040. mill. Reliqua littoris nomen non habent, extensio tamen eius à dicto monte putatur 2040. mill. Omnis circuitus Americæ cognitæ 37200. mill. Illud memorabile, Arctoum mare æstum vbiq; non habere; contra, Austrinum pelagus, vbicunque incumbit, æstuat. Causam peritiores viderint. Habet vniuersa America ab ortu Solis mare Atlanticum, *Mar del Nort*, vulgò: à Meridie terram Australem, seu Magellanicam: ab Occasu mare Pacificum, *Mar del Zur*: à Septentrione terram incognitam. Circuitus eius putatur XXXII. millium milliarium.

Propria vocabula vsitatis, & natiuis vocabulis transcripta.

[1] *Quemado.* [2] *Porto Vicio.* [3] *La Cilha da patta.* [4] *Pascamajo.* [5] *Del aguia.* [6] *De Montanas.* [7] *Copaiapo.* [8] *Estitorol.* [9] Gallicè, *La Serrure.* [10] *Quintero.* [11] *La Emperial.* [12] *De los Coronados.* [13] *Forvvard.* [14] *Famin.* [15] *De Galegos.* [16] *Cabo de las Baixas, las Farillones, las Aneglas Anegadas.* [17] *Costa Hondable.* [18] Nobis, *Geneure*; Hispanis, *Janeiro.* [19] *Courinho.* [20] *Pero de Campo Tourinho.* [21] *Sousa.* [22] *Iopez à Sousa.* [23] *Rio Grande de Praia.* [24] *Rio des Cantas.* [25] *Cabo de Nord.* [26] *Cabo de la Conde.* [27] *Rio Vvaiabego.* [28] *De Canoas.* [29] *Vvieckerij, De la Coneteny, Bobari, Canabet, Demorary, Ovvaro, Cobi, Cabos, Pamano, Paramo, Cayoni.* [30] *Primero.* [31] *De la Skovve.* [32] *De tres Puntas.* [33] *Cabo de las Velas.* [34] *De Piedras.* [35] *De la Hacha.* [36] *De la Guia.*

CAPVT

CAPVT TRIGESIMVMSEPTIMVM.

Insulæ circa Americam Meridionalem, cum Guinea & Terra Australis littorali descriptione.

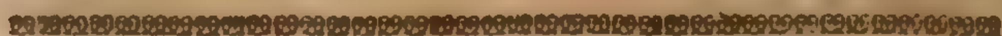
INTER Æquatorem & Antarcticum Circulum Meridiano & Pacifico in mari, ad sequentes Insulas ægrè curiosa mortalitas nostro sæculo peruenit, quæ vix nauigiis tactæ, modicis vmbilicis de mari surgunt. Quales sunt non longè ab Æquatore positæ TYBERONES, quas Infortunatas ob id dixit Magellanus, quòd steriles sint. GRANDES, Dites auro à Peruuiano littore interiectum pelagus diuidit. Terris remotior est, & quasi media inter Americam & Guineam Insula S. PETRI. Infra, VISÆ A LONGE, FORMICARVM, SS. FELICIS, & NABORIS, & in ipso Archipelago, ad fretum Magellanicum, CALIS. Inter Antarcticum & Æquatorem Orientem versùs, in mari Æthiopico, & Atlantico, supra Argenteum fluuium, qui incolis Plata dicitur, VRNÆ, Hispanis orcæ, S. CATHARINA, SEX INSVLÆ, CANANEA, GVARIBA, S. IACOBI, & S. THOMÆ sub Tropico Capricorni. Altius, Insulæ ASCENSIONIS, S. TRINITATIS, S. MARIÆ, FERNANDI A LORONNO, TAMBALA, & PAYRA: quas duas vltimas primus occupauit Franciscus Pinsonus, circa ann. MDVI. Sic igitur se habet America cum suis Insulis, Mundus alter Asià, Africà, & Europâ simul iunctis vix minor. Sed & tertius Mundus, imò pars Orbis reliquis longè amplior, Australis est Terra, quam vndique pelagus premit, & circunfluit, Insula enim haud dubie, non secus atque Orbis noster, & Nouus, qui America dicitur: quippe quòd necesse est tantum terrarum à tergo, hoc est, ab Antarctico sustineri, fido elemento & sociali, quod ne tellus labat, vndiq; coërcet. Præterea haud dubiè sub frigido cœlo aquarum ingens copia, Sole nihil exhauriente è locis semotiòribus. Per vastum spatium lato impetu vadit Oceanus, frangítque quidquid obstat ne circumeat terras. Elementorum certa & stabilia auxilia sunt, & Natura partes suas, velut in ponderibus constitutas, examinat, ne portionum æquitate turbatus Orbis pereat. Sunt enim alia elementa aliis ampliori donata imperio. Vbicunque magnum terrarum continentem videbis, maius eo putes pelagus, quo fulcitur. Sic Aër diffusior Terrâ & Aquis, quas cingit. Sic Ignis Terrâ, Aqua, & Aëre. Itaque, ante, post, hinc & inde immensa pelagi laxitas circuit Australem Terram, ita appellatam, quòd totum

Austrum occupet. Dicitur & Ignium Terra, quòd nauigantibus ab Europa, vel Africà, in Americam Meridionalem, circa fretum Magellanicum, in eo terrarum tractu, vel veri ignes, vel species ignium appareant. Incognitam eandem etiam aliqui nuncupāt, quod in eam nondum penetratum sit, tantùmque oræ decursæ, & nunquam habitatæ: quamuis mirè fertilis, & animantium Veruientium hominibus profœcunda generatrix existimetur. Inde maximi amnes nauium patientes soluuntur in mare. Ibi altissimæ arbores, & prata luxuriantia. Ab Oriente ad Occidentem tertius is Mundus extenditur, pársq; eius Occidentalis sub Æquatorę posita vbi Guinea est, paulatim ad Meridiem refugit, atque Antarcticum Circulum. Inde pluribus promontoriis in mare descendens, tandem ad Orientem recurrit, vltra Tropicum Capricorni, altéque vtramque Indiam, earúmque Insulas prætergrediens, vnde inceperat, redit, longitudinē totius Orbis occupans. Incipere à Nouà Guineâ aliqui putant: alij à Guineâ separari freto. Deteget sequens ætas, quod huc vsque oculis hominum surripuit prouidentia. Per Guineam repunt amnes S. Augustini, Girosus, & S. Petri. In eâ portus Primus, promontoriumq; Boni Desiderij. Guinea ab Andrea Corsalo Florentino videtur dici, Piccinacolis Terra, Labadij Insulam appellari à Ptolomæo nonnulli crediderunt. Occidenti pronior Regio Magellanica, vicina freto, quæ sese ad Antarcticum euoluens, promontoriis defenditur, Magistro, Boni Ominis, Malè cognito, & *Descado*; vbi arctatus inter fauces Magellanici freti Neptunus, Pacificum mare Æthiopico miscet. Sequitur, Grandis Portus, promontoriúmque Minimarum Insularum. Iámque extra Fretum infida nautis statio, Portus Malè Securus, Patagonum Regioni, quę in Americâ est, oppositus. Inde pulsata tellus Dulcissimum fluuium in mare suà sponte iam properantē, præcipitat, sinum efficiens D. Sebastiani. Cùm subinde in vndas redeunte longissimo flexu, è fluctu, veluti è machinà, excussum tollit promontorium, Terræ Australis appellatum. Ibi Fretum Marij, Guillelmo Scuteno primò nauigatum, ann. MDCXVI. A dextris intrantium, Terra Mauricij Nassauij, à sinistris versùs Austrum, Fœderatarū Prouinciarum, Hollandis sic eas nominari placuit, in memoriam patriæ, & Principis. Terra Fœderatarum Prouinciarum, quà freto incumbit, x. leucarum latitudinem obtinet, incerta longitudine, nondum nauigatis littoribus: A dextris verò, infra terram Mauricij Nassauij, Hornum promontorium, de nomine Hornæ vrbis, Scutani patriæ, vel de nomine nauis, duabus enim nauibus Marius Australem nauigationem suscepit, quarum appellatio Concordia & Horna. Ante promontorium, Insulæ de nomine Ioan. Bernauelzei Hollandiæ aduocati dictæ, 57. gradu ad Austrum constitutæ.

Inter has & terram Fœderatarum nulla tellus, ſed vaſtiſſimum æquor, quod Marius cum ſociis ob id Nouum mare Auſtrale appellauit. Vnde veriſſimum probatur, quod hoc iſto Capite dixi, neceſſe eſſe maximis terris ſuſtinendis maximo mari, & quod ante Marium nemo nouerat, Auſtralem terram vnum continentem non eſſe, ſed terram vaſto pelago diuiſam & circumſeptam, quod poſtera ætas, ſi rigor Auſtralis Poli permiſerit, iudicabit. Succedit Pſittacorum Regio, huius generis auium turba, appellationis cauſa fuit. Longo deinde amfractu, dubiis portubus mare rodit, penetrátque littus, hinc ad [t] Lucachum, [v] Beachum, & *Maletur*, Regna ſub Capricorni circulo poſita, ditia auro atque aromatis curſus eſt. Qui habitant, incogniti. Rurſum [v] Sinus ingens, Inſulis occupatus, PATANA ſcilicet, & IAVA Minore. Hinc Auſtralis Terra ad Orientem in ſe recurrens, vnde inceperat redit. A latere Occidentali Guineæ, in pelago Meridionali, penè ſub Æquatore, Inſulæ ſupereminent vndas, MARTYRVM, [u] MALÆ GENTIS, BARBYDA, MATER DEI, S. MARCVS, S. NICOLAVS, & BOLCANES. Vlterius, ISABELLA, & SALOMONIS, nomen inditum, quod pares ibi diuitiæ eſſe crederentur; quæ in Ophir Inſula, Salomonis tempore auri fodinis celebri. Dictæ & ab aliis Occidentis Inſulæ, quia ad Occidentem Peruuiæ poſitæ ſint, primúmq;

múmque detectæ ann. 1567. Garcia à Castro Hispano Peruuiani gubernante per Aluaresum Mendosam Garciæ iussu. Extra fretum Magellanicum Australi terræ proxima CRESSALINA. Sunt & aliæ hinc & inde per æquor sparsæ. PROFVNDÆ, CANVM, MVSCARVM, AQVÆÆ, PRODITORVM, COCOS, BONÆ FIDEI, HORNENSIS, VIRIDIS, S. IOANNIS, & SCVTANA. Nomina ab Hollandis, Batauísque præternauigantibus imposita. In eo latere Australis terræ, promontoria sunt, Ignis, Roldani, Septentrionis, & Insularum. Portus, Misericordiæ, & Malè Securus. Fluuij, Ignis, Grandis, & Piscatorius. Inter quos oppidum, Gentis Grandæ.

Vera nomina, vt hodie efferuntur.

[1] *Vistas de Lexo.* [2] *De Boleades.* [3] *De Maestro.* [4] *Cabo di bon signale.* [5] *Male Cognosciuto.* [6] *Le Maire.* [7] *Scouten.* [8] *Lucach.* [9] *Beach.* [10] *Mare Lanchidol.* [11] *De mala gente.*

CAPVT XXXVIII.

Nouæ vrbes & Coloniæ maritimæ post decessum Constantini Magni factæ, in iis Regionibus, quæ antiquioribus Cosmographis cognitæ fuerunt.

Ex iisdem authoribus, è quibus & præcedentia Capita desumpta sunt, si addideris Ortelium in Thesauro Geographico.

IN fine superioris Libri totius Orbis ab antiquis cogniti littoralem descriptionem egimus, Coloniásque & vrbes vetustiores recensuimus: nunc ad alias ventum, quæ post Constantinum fundatæ, vel creduntur, vel fuerunt. Difficile quippe est, tot vrbibus, incertis, aut ignotis conditoribus constitutis, aut Coloniis transmissis, certa fundamentis, certa transmigrationibus tempora dare, quæ nemo authorum retulit. Nam quæ lectione comperiuntur, vt vt sunt tradidi, sub sigillo authorum. Si quæ minus vera reperientur, vitium meum non erit, sed infidelis narrationis, aut traditionis. Nec iam longo directóque ordine vt ante littora sequar, sed subsultim maria priscis nauigata percurram: ita tamen vt terræ semper adremigem, ne si cuncta vno impetu transnare cogitarem, ipsis rerum fluctibus obruerer. Igitur amnibus promontoriísque insultantibus æquori, sine mentione relictis, Colonias, vrbésque solas memorabo, quas existimaui, aut credidi, post Constantini tempora natas, vel firmatas. Exordium sumam à SINV ARABICO, in cuius littore Colonias vrbésque recentiores inuenio: Pozim, Zuem emporium, è ruinis antiqui Posidij

excitatum

excitatum, Faram, & Zidem; in incerto est Ocelis dirutæ reparatio, sicut & Arabiæ vetustissimi oppidi Aden. In Insula est Curia Muria, sicut & in Sarapidibus Materqua, Cueua, siue Coue, Mazira, & Alcozan: in Socoterâ, Dioscoridu antiquis, arx eiusdem nominis à Lusitanis sæculo precedente constructa. In SINV PERSICO Minus vetustæ vrbes & Coloniæ sunt: Curiate, Quiximi, iuxta antiquam Capsinam posita, Lima, Cuez, occurrens Euphrati Bagadet, Cusa, post excidium Teredonis collocata Balsara, aliis Geru, & Balara. Hinc Batan, positáque in Insulâ Ormus, quæ successit antiquæ Apphanæ, Lusitanis diu tributaria, erectâ ibi arce munitissimâ, nunc iisdem erepta victoribus Batauis possidentibus, quod illi bello quæsiuerunt. Stat in littore Gues, in Insulâ verò Diu, quæ & Diul, eodem fato, quo & Ormus propugnaculis, muris, & arce à Lusitanis ornata, & munita, mox perdita. Multi euersâ Patalâ surrexisse putant. IN INDICO MARI: *Iaqueti, Coriuar*, Dei Mater, Cambaia, Regni & vrbis nomen, Curate, Banda, Goa, sedes Indiarum Pro-Regis, Lusitanorum per Indiam Orientalem vetustior Colonia. Nec minoris commendationis Onor, præsidio Lusitanico tuta, alióque eiusdem gentis, cui nomen *Barselor*. Sequitur *Decan*, & *Calecut* appellationes Regnorum. IN ARGARICO SINV, siue GANGETICO: *Cael, Maliapor*; vbi D. Thomas Apostolus sepultus scribitur, istius sepulchro atque arce Lusitanicâ vrbs nobilis: *Nagapata, Caletura, Bingira, Petepoli, Penacote, Cumura, Callecota, Bengala*, noua nomenclatio sinui Gangetico, *Catiga, Sedoa, Pegu* ciuitas, quæ iuxta antiquum Triglyptona collocata est, *Tanazarim, Queroa, Quedaa*, vrbs Regum, Lusitanorum Colonia, *Pulopinao, Salangor*, & obliqua in pelagus Malaca, Argarici Sinus finis. Hanc Gaza fluuius interfluit, piscatores primò ædificauerunt, auxerunt Lusitani, arce etiam adiunctâ. Inde, vbi tellus incuruatione littoris alium Sinum facit, *Patane, Cui*, de nomine Regis Cataiæ, à quo constructam ferunt, *Sian*, & inter confragosa promontorij præcipitia pendens Camboia, diuersas opes maris atque terrarum facili commercio permutans. Reflexior ad Tropicum Cancri *Campaa*, & in æquore inæquali positæ *Sarchi, Bicipuri, Cacuchina, Chiansu*, mox *Cantan*, quæ Gangi imposita, vetus nomen in suum adoptauit, fluuiúmque celebrem Cantanum dixit. Hinc *Chincheo*, à Cincheo Cataiæ Imperatore ciuitas stabilita, ante ann. ccc. Sequitur, *Zaiton, Scabana*, & * *Liompo*, incolis *Niompo*, appellatio oppidi simul & promontorij. IN MARI SINARVM, siue CHINENSI, *Fagrasa*, vrbs Cœlorum, incolis *Quinsay*, Regio magis, quàm ciuitas, & post hanc prima *Nanquin*, aliis, *Nanqui*. Hinc *Guenganfu*, & *Chianca*. Tum in Cattigaræ veteris Sinarum stationis locum substituta *Canton*. Raras habet vrbes maritimas Tartaria, eas supra me-

* *Fortasse Liampoo.*

moramimus, Cap. XXXII. huius Libri; neque enim modò post Constantinum conditæ sunt, sed neque is tractus vllâ ratione antiquis cognitus, quà fretum *Anian*, & Oceanus Tartaricus protenditur. Cùm itaque de iis tantùm vrbibus & Coloniis littoralibus aliquid profari promiserim, quæ in regionibus ab antiquis cognitis collocatæ sunt, post Constantini Magni tempora, nihil hic de Tartariâ inuenies, de quâ hactenus satis. Istæ autem vrbes & Coloniæ circa CASPIVM, siue HIRCANVM Mare, post dicti Imperatoris obitum constitutæ creduntur: *Chinis, Sala, Cosmai, Cauabusi, Canabi, Melmesuach, Cochinaco, Pangasa, Montaglan, Mora, Zahaspa, Numerdon, Bilan, Chepcen, Masandaran, Chilan, kimarech, Meren, Rast, Bachu*, quæ mare Hircanum in suum nomen transire coëgit: veterem Gangaram sepeliuerunt, noua ædificia, murique extra eius rudeta extructi. Hîc quoque & aliæ vrbes, *Sirach, Caraol, Stranu, Sarachi, Scamacbi, Baccanthin*, & *Astracan*, appellationes, magicis vocibus similes. Vltimam vrbem, sedem Regum Tartariæ, emporium celeberrimum, ad ostium Volgæ constitutum obsedit Selimus Turcarum Imp. ann. MDLXIX. Sed eius classe à Moscouitis incensâ, coactus est, maximo cum damno obsidionem relinquere. In Tauricâ Chersoneso, *Precop* emporium, Slauonicâ linguâ, Fossæ, quoniam ibi penè in totum Isthmus perfossus sit, vnde Præcopenses Tartari. *Azoph*, & *Achass* ciuitates ad exonerationem Tanais. Ibi & *Capha* olim Theodosia, Genuensibus per Mahometem Turcarum Imp. post longam obsidionem erepta. *Oczakovv* ad Boristenis ostium in Ponto Euxino, quam vrbem Tauricæ Rex ademptam Lituaniæ Duci, tenet, Tartarique Præcopenses incolunt. In Mari SEPTENTRIONALI, & HYPERBOREO ad Lapiæ, siue Lappiæ littus, Nordemburghum, *Vvarsiga, Candelox, Orlogenos, Vvarongia, Olema, Archegohe, Podon, Osterhaue, Motka, & Omega.* In Fimmarchianâ ora, *Hasseuagh, Tusvvones, Skartvvagh, Vvandvvagh, Rohel, Lockel, Vogelo, Ostrafoort, Kativvick, Saften, & Dronten*. In Noruagia, *Anvvick, Trovvick, Leroal, Bodvvick, Kyn, Forda, Vvtueer, Berge, Rotholm, Hitter, Lista, Skide, Anslou, Laholm, Ustad*, & *Calmar*. Vernaculo, & gentis sermone has vrbes enumeraui, quò facilius intelligeretur, quod scribo. Sunt & aliæ vetustiores, quas recēsui hoc Lib. Cap. XXXIII. In Noruagiâ, & Scandiâ, siue Scandinauiâ, quæ inter Scythicas Regiones numerantur, sicut & Suecia, quæ circa Finnicum & Boddicum sinus has vrbes recentiores admittit: Trosam, Vsdaliam, Hesenem, Valbonem, Rogstadam, Vinam, siue Vmam, Viburgum, Sichem, Lantorum, Chim, Torniam emporium, Salam, Verum, Persoram, Mostesarā, Kyrum, Corsholmiam, Laiam, & Vesixilam. Finlandia sequentes habet, Nerpim, Chronaburgum, Raugalmam, Abonem, Mitam, Olsbym, Rasseburgum, Verulaxum,

Verulaxum, Helsingiam, Kyntim, & Viburgum, extremam Finnici sinus vrbem; à quà Moscouiæ littus incipit, cum Lapanesi, & Nikirki vrbibus. Mox & Russiæ Sarmatiæ priscæ partis ora cum istis, Iamà, & Naruà. Hinc Liuonia; quæ ab aliis Lieflandia ad mare ostendit: Borkolmiam, Reuelem, Voldemari opus, Parnuthium, Sorchlomiam, Hamsalem, siue Hapselem, Bremensium Coloniam: Rigam, ad ostium Duinæ, quà Venedico sinui infertur: Pernauuium, Tockenem, Dadenem, Libamum, Memmeta, Vintburgum, Rusnam, Conimbergam. Prussiæ oram sequentes vrbes commendant: Kunigsberga, Mons Regius, opus Regis Bohemiæ, ann. Sal. MCCXVI. perfectum: Elbinge, Brandeburgum, Putzka, Hel, arx Turunia, ann. MCCXXXV. erecta: Dantiscum, siue Dantziga, in ipsà macerie antiqui Gedani extructa: Lebenichta, ann. Sal. MCCLVI. constituta, Balga, & Fravvenburgum. In Pomeraniâ, Rugnvvolda, Vkermunda, Vvolgastum, & Sunda. Proximæ iis Vandalicæ vrbes maritimæ, Rostochium, malè aliqui Laciburgium vetus autumant. Vvismaria, quam Guncelinus Zvverinensis Comes in infima Saxonia ad æquor Balticum construxit, ann. Sal. MCCXXXVII. Colvvitzium, & Lubica, à Canuto V. Daniæ Rege condita an. Sal. MCC. Has vrbes aliqui in Meckelburgensi Ducatu, vbi olim populi Pharodeni, locant. Iam vrbes Daniæ littorales non ita vetustæ: Kiel, Haffnia cum portu, ann. MCLXV. per Absalonem Huidam Lundunensem Archiepiscopum fundata: Alborcha, Halsa, Vveela, Auergata, Seebya, Arhuse, Malmogia, Elleboghe, & Schagena, Sueciæ oppositæ. Inter Hyperboreum Oceanũ, & Deucaledonium Insulę iacent, GROENLANDIA, FRISLANDIA, & inter vtramque, sub Arctico Circulo, ISLANDIA. Groenlandiæ littora vno oppido celebrantur, Albâ, cui vicinum cœnobium S. Thomæ. Circa Frislandiæ oram effusæ coloniæ *Rane*, & *Barane*, quas promontorium *Spagia* Groenlandiam respiciens æquis spatiis separat. Vbi desiit, succedunt aliæ, *Censtole, Ocibare*, & *Soranda*. Dicitur Frislandia, à primate vrbe Insulæ. Paret Noruagiæ Regi. Islandia sequentibus vrbibus, velut corona lapidibus pretiosis, decoratur, ad mare Deucaledonium, *Skalhotâ, Breidâ, Stapsâ, Keplavvicko, Seluogâ*, & *Haske*. Ad Hyperboreum, Holâ, Hosa, atque Halari, Episcopi sede. Si ab Insulis ad continentem recurras in Danico littore, quod Germanico Oceano pulsatur, oppida reperies; Emdemum, Orum, Holmum, Ripen ad fluenta Nipsæ, Bouembergam, Karegardam, Lutkedonderem, Tonnegem, & Meldoram. Tum ad Albis ostia, Hamborgum, oppidum a Carolo Magno Imperatore reparatũ, & mœnibus cinctum ab Henrico IV. Occidentis etiam Imperatore. Iam Holsatiæ, & Slevviciæ, siue Nordalbingiæ pelago, ad Germanicum, sinúmque Balticum, Slesvvicum vrbs occurrit, vnde

Aliquarum vrbium hîc nominatarum, iam meminimus, Cap 33. istius Libri, sed earum authores tacueramus.

vnde nomen Ducatui, ab aliis Heideba, ab Hethâ Reginâ Daniæ ſurgere iuſſa, & ad claritudinem peruenire, commercio. Inde arx Gottorpia, portu & exactionibus nauticis cognita; Flenſburgum vrbs, quæ Flenonem neſcio quem authorem habet; Huſſenum, Haderſlebia, Itzohoa, & Chilonium. In eiuſdem littoris ſupercilio pronæ ad OCEANVM GERMANICVM vrbes " Friſiorum Orientalium, vbi hodie Embdenſis, & Oldenburgenſis Comitatus, intricata exeuntium in æquor Viſurgis fluctuum occurſu " Blexema, cui vicinę, Groëna, Vaſchuſe, Tarnegeshuſſa, Flockerſhuſa, Hōſdica, Vverda, Vyeſterbeus, Dickum, Vveſtmarſſe, Grieta, Havvinge, Pilſum, Manſlachtum, Hanſvverum, Campe, Ryſum, Knockum, Emda, vbi Amaſius fluuius, penè æqualis freto, lōgo circuitu inflectitur. Tum Borſum, Pavvinga, Baë, Vvinſtervvoldia, Midvvode, Vvoldendorpia, Reyde, Oeterdum, Delfzila, Damum, extremúmq; oppidum Orientalis Friſiæ, Vvatum. Adhæret huic Occidentalis & ipſa Friſia, cuius maritimæ vrbes, Vſguartum, Hoërhuiſa, Nortſatburgum, Collum, Enguerum, Dockum, Paeſſe, Vverum, S. Iacobus, Lidlum, Midlum, Harlinge, Surich, Mackum, Vvorckum, Hindeloope, Stauere, quæ & Stauria, condita ann. Sal. XXI. caſtello iuxta portum ædificato tuta, quod; iuſſu Caroli V. Imp. Georgius Sckenkius fundauit, ann. MDXXII. In eius viciniâ, " Mirlſium, Franichera, oppidum à Francis ædificatum, vnde nomen; Slota, Lemmera, Venuiſa, Kuynderum. Leouardia ciuitatis formam accepit ann. 1190. Super Friſiam Geldria, ſiue Gelria littorales vrbes comprehendit Sliickemburgum, Blanckeham, Baerlem, Vollenhouem, Geemuidam, Campam, Elburgum, & Hardervviickum, iſta perfugium piſcatorum ſonat, illa in littoris crepidine ſedet. Ardenburgum nunc municipium, olim vrbs, antequam Brugæ eſſent. Hinc Hollandia quæ variis in receſſibus & vorticibus neſcio abſcondat melius vrbes, quàm ſeruet, Vahalis & Rhenus, diuerſa nomina, flumen vnum, cunt circùm, Batauia veteribus dicitur. Eleuantur vrbes ſupra reciprocationem pelagi Naerda, Muida, " Amſtelodamum, ſiue Amſterodamum, nomen à proximo fluuio ſumens, qui *Amſter* incolis dicitur: ſunt qui à Giſelberto, neſcio quâ causâ, eam vrbem *Amſtel* vocatam tradant, cùm dirutam reſtauraret, circa ann. Sal. MCD. Sine muro diu fuit, additus eſt ei poſt multos annos. Hodie emporium eſt totius Europæ celeberrimum. Sequitur vrbs alia, quæ quondam à Legione Romanâ illic hibernante, nomen habuit, incolis, poſtquam ampliata fuit, *Leyden* dicta; ad imitationem Gallici Lugduni extructa, Lugdunum etiam Batauorum appellata, ibi olim Caſtra Legionum Germaniæ fuiſſe ex Plinio coniicitur: Leidam Ptolomæus vocat. Eius arcem condidit Engiſtus Britannus. Arnhænium, Tacito, Arenacium, dextræ

E Belgio Ioan de Laet. Item è Belgio Cluuerij, & Batauiâ Iunij.

Rheni

Rheni ripæ appositum, quasi Imperialis Aquilæ domicilium, *Arent* Belgis, hoc est, Aquila; Geldriæ Præfectorum sedes. Schoonhouia, ad dextram Leccæ ripam, portu nota; cui à læuâ opposita est Viana. Dauentria, ad dextram Isalæ, siue Nabaliæ, à populis Ansuariis, qui olim Dauenturij, gens Gallica: distat â Zutphania, 11. leucis. Huclonium, Reginóni Hercules, vulgo *Huculim*; ad Lingam fluuium conditum ante ann. 790. Cui proximum Gorocomium, sub Florentio IV. Hollandiæ Comite ædificatum, à Ioan. Dynasta Arkelio, qui incolas pagi Vvolfortij huc migrare compulit. Roterodamum Erasmi parens, propinquum Mosæ & Roteræ faucibus, vnde nomen, vel à Roterio conditore, XIII. Rege Francorum, vt asserunt Robertus Cœnalis, & Abbas Trithemius, ann. Sal. 809. De hoc Rege nihil alibi legi. Gorechemum, à Ioanne vno ex Herculanis Regulis, eius nominis VII. muro circundatum, cui arx adiecta ann. 1230. ad Lingæ ostium ad dexteram Vahalis ripam. Vvorcomium vltra Hollandiæ fines, iuris tamen Hollandici. Monachodamum obiectum Marcæ Insulæ, ante ann. 1287. excitatum. Delphos condidit Gotofredus Gibbosus, Dux Lotharingiæ, qui victus nauali prælio, Hollandia pulsus est, à Diderico II. Comite. [15] Harlemum Lemus construxit, eo loco, quà maximè Oceanus castigat terras. Apparent & aliæ ibi vrbes, Beueruvicum; Minnekenda, Edamum, Purmerendum, Guda ad Isalam condita ann. 1262. [16] Alcmaria, Rustemburgum, [17] Horna, ædificata ann. 1300. Enclusa nauali fabrica celebris, Ancheusanum Ortelio, Medemblichum, Nouus portus, Vlardinghe, Grauesande, Vvespa, Vvoërda, Schonhouum, hoc est, vrbs Pulchrorum hortorum. At in ripis Mosæ, Vahalísque, inter exundationes pelagi & æstuaria pluribus alueis incursantia, super vndas emicant, [18] Gerulieta, Vlaërdinga, Schiadamum, Dordracum, vrbs in exiguâ Insulâ positâ, quasi Forum Dureti, *Drecht* enim Latinis Forum, vrbem Duretus, nescio quis instituit. In Ordinum concilio prima suffragatur. Sunt & in Sanctæ Gertrudis colle vrbes duæ, adoptatæ in nomen montis, inter Mosam & Scaldim, caput inferétis cœlo. Habet & Hollandia Insulas sub dominio suo, VORNAM, cum Gerulietâ, & Brielâ oppidis. GOEREDAM, cum Somersdycko. Hollandico littori obuersatur ZELANDIA, Arborichæ populi quondam incoluêre. Vrbes eius Insulæ illustriores putantur, [19] Stemberga, Ambiuaritorum Colonia, S. Annenlandtius, Martendickum ciuitas, ad ripam Scaldis, cui ab alterâ ripâ opponitur Reimersvvala. Hinc Ossenessa, Axele, Asseneda, Vvatervlieta, S. Catharina: tū Biervlita, Beuelandia, Goëssa, Vvalchera, & SOVVA Insulę. Vltimæ maior fama est, vrbes de littore, quasi de limbo, pendent, Ziriczea, à Siringo quodam condita, ann. Sal. MCCCLXIX. & Brovvershaua. Proxima SUVVÆ

VOORNA Insula, cum oppidis Oelkenso, Platâ, Stadtio, Roëxnissâ, & Herkingâ. Trans eas Insulas, in continenti Flandria est, Menapij, & Rhuteni olim habitauêre. Cingitur circa mare iis vrbibus, Ostenda, Neoportu, Dunkercâ, Slusa, Greuelingâ. Insulæ littori applicitæ, DVACVM, ORCHIANVM, ALOSTVM, TENERAMVNDA, GERARDIMONTIVM, & NINIVA. VVIERINGIA inter Enckusam & Thessaliam constituta est, etymon habet ab algæ marinæ prouentu, quod coagulum optimum est firmandis aggeribus, aduersus insultus maris, algam autem *vieram* vernacula lingua nuncupant Batavi. In Insulæ, quæ *Roggenil* dicitur, promontorio, Vvilelmi oppidum, à Principe Vvilelmo Auraico instauratum ann. Sal. 1583. Hæc Insula de profundo primùm exerta, in solo Brabantico, ann. 1564. Hollandia autem alia Australis, alia Borealis, vtraque olim Batauia dicta, à Batone filio Regis Cattorum, qui è Germaniâ in has sedes migrarunt, à syluis Holtlandia, siue Houtlandia, id est, lignea: vel ab *Hol*, hoc est, cauum; & *land*, hoc est, terra, quasi concaua terra. Hollandiæ Insulæ TEXELA, FLIELANDIA, olim Fleui nomine notata, & SCHELLINGA, quæ tres, duos nobilissimos portus aperiunt, Texelensem, & Flielandicum. Aliquot in iis oppida: istæ patenti in Oceano locatæ, Septentrionem respiciunt: in interiore verò sinu iacent. *Vrck*, & *Ens*, exiguæ Insulæ. Birfletum oppidum, vulgò *Biervliet*, in Insulâ eiusdem nominis. BRIELA, Voorna aliquibus putatur, olim maritimo prælio ęquo marte dimicantes vidit Ciuilem Batauum & Romanos. Primus Comes Hollandiæ fuit Diedericus circa ann. Sal. 863. Comitatus iste, ann. 1300. peruenit ad Hannoniæ Comites. Mox ad Bauariæ Duces, ann. 1351. Tum ad Burgundos, ann. 1436. & tandem ad Austriacos, ann. 1482. libera facta est Hollandia, violatis legibus per Philippum II. Hispaniæ Regem, ann. 1572. Guillelmo Auraico in Ducem electo, sub nomine Præfecti Prouinciarum Fœderatarum: in cuius dispositione Zelandia cum suis Insulis, quarum præcipua VVALACHRIA, ab Ortu, Brabantiæ obuersa, ambitu M. VIII. In ea vrbes, Middelburgum, hoc est, Burgus in medio Insulæ positus: qui duplici portu & alueo insignitur, è pago vrbs, circa 1121. surrexit. Ibi collegium Senatorum, ad res maris. In eâ Flissinga cum portu, opus Illustrissimi Herois Adolphi Burgundi, ann. 1400. antea casæ erant. Vlyssingam qui vocant, originem eius ad Vlyssem referunt. Veria, siue Campoueria, versus ortum Æquinoctialem Scaldiæ opposita est, muris ornata à Borsalo ann. 1358. statione nauali cômendatur. Sedes olim Archithalassorum, siue Consiliariorum Amiralatus totius Belgij. Ibi etiam armamentarium nauticum à Philippo II. Hispaniæ Rege extructum, ann. 1564. Arcem Zeburgum excitauit inter Arnemudam oppidum & Flissingam in

Tacit lib. 4. de morib. Germanor. Historici Flandr. scribunt arcem Schenck, *in Insula* Betau, *ab Hispanis ædificatam ann. 1631. è qua Insulâ, Hollandia Batauia nomen habuerit.*

in promontorio, Carolus V. Imp. ZVYDBELANDIÆ circuitus XX. M. tres habuit, Bersalam, quæ maris inundatione periit, ann. 1532. Romersvvalam, quæ etiam hodie æstu abstracta, cum humido elemento militat. In hac vrbe Philippus II. Hispan. Rex, Comitatum ex consuetudine antiquâ auspicatus est, ann. 1549. Sola Goësa permanet in Insula, ad ostium Scaldis, quod *Schenge*, vocatur: mœnia accepit, ann. 1350. NORDBEVELANDIAM ornauit ann. 1413. Philippus Borsalus vrbe *Corgheene*, duo M. iugerum vix continet. Vltima Insularum Zelandicarum cis Scaldim VVOLFERDYCK, III. M. ambitu. Vltra Scaldim verò SCALDIA, à prȩterlabente fluuio, vulgò *Schovven*. Ambitus eius VIII. M. In eà Ziriczea ciuitas, ann. 844. extructa, nomen authoris seruat. Duuelandia, à columbarum frequentia dicitur, ann. 1530. fluctibus obruta, nunc opera & industriâ Adolphi Burgundi, confirmatis aggeribus, eludit Oceani furores. TOLA, vulgo *Tolen*, Brabantiæ contermina, cum oppido eiusdem appellationis in patrimonio Auraicorum Principum numeratur. ORESANDIA à Ziriczeæ ciuibus munimentum aduersus æstum, & aggeres accipit. Quà se ad Ortum æstiuum porrigit Frisia, exigua Insula occurrit BANCA: in æstuario verò Lauicæ, quod Sculbalgum vocant, AMELANDIA, & SCIORMONACHVM, ante Doccumum oppidum in quo collegium maritimum Translauinicanis, & Cislauicanis commune. Iam ante Flandriam & Armoricam ANGLIA, siue BRITANNIA, quà freto à nostris Galliis, veluti flumine, abscinditur, minus antiquis vrbibus operitur, " Plymmuthio, Birthonâ, Darmuthio, Arrundelo, Ryâ, Vvaldersvvicko, Varmutio, & Cromerâ. Inde, qua striatis, saxosisque littoribus applicatur Oceano Germanico, per interualla excelsæ aut pendentis telluris vrbes accipit ante Constantini Magni Imperium nondum editas: Burnhamum, Vvainfletam, Bartonum, Hullum, Scarbrughium, Vvithbyam, Kiltona, & Nevvcastlam, siue Nouum Castellum, quod ad Tinæ ostia Robertus Normanniæ Dux, Guillelmi filius, excitauit. In proximo Tinmuthium, Vveteringthon, Vvarkeuortium, Dunstabruga, Barvvycum, quo nomine significatur vrbs insidens ostio fluminis, S. Andreas, Baruy, Abredonia famosâ salmonum piscatione, Aberdora, Tarbartum, Dornus, Clyna, Barisdaila, Catnesa, & Fresykum. Quà Anglia longum cornu in Oceanum Deucalidonium educit, Strabubastera, Skyr-Assynum, Stroma, Kyntaila, Dunstafagum, Svvinum, Sandlia, Kylmon, Glasco, Androssa, Gudza, Mabanum, Lonetum, Haltvvesela, Kesvvikum, Millunca, & Vluertonum. Sequuntur ad Hybernicum, siue Iuuernium mare, Longouicum, à Lono fluuio appellatione desumptà, vnde ab aliquibus Lonicastrum vocatur, Preston, Blakbornia, Bangor, inter cineres veteris Bonij; Harleghia, Fiscardus, Me-

Buchananus, & Guillelmus Camdenus.

neuia, siue S. Dauidis, Nithia, à Nichâ præterlabente fluuio, Gallouidia vetus Gallorum Colonia, iuxta desolationem Nouanti excitata," Neoportus, Pembrockium, Pennartum, Landafus, Cubribga, Bomium * Antonino, Huntspila, Combemartonū, Stratton, Conouius, & Salopia. Circa Scotiam ACMODAS, siue ÆBVDAS XXX. antiqui numerát, nunc in ipso mari Deucaledonio 340. inueniuntur. Inter Iberniam & Scotiam MANA, olim Eubonia, non autem Mona, vt malè aliqui putant. ALISA in æstuario Glottæ, rupium perpetuâ crepidine cincta. Ab hac ad Septentrionem Arania, longa XXIV. M. lata XVI. BOTA, VIII. M. longa, lata IV. in dicto æstuario, in quâ arces duæ, Rosaja, & Cames, olim Campsos. Ibi & CIMBRIÆ duæ, MERNOCA, & AVONA, hoc est, portuosa, M. passus à promontorio Canterà diuisa. Inde CARAIA, GIGAIA, ceruorum gregibus abundans, Deram antiquam multi credunt, quod nomen Gothico sermone ceruum significat. Maxima post IVRAM ad Occidentem est ILA, XXIV. M. longa, lata XVI. Paulò vastior MVLA, strictior COLVMBARIA, alia à COLVMBI Insulà, cum cœnobio eiusdem nominis, in quo iacent corpora XLVIII. Regum Scotiæ, Iberniæ Regum IV. Noruagiæ, VIII. cum innumerâ multitudine nobilium, qui Occidentales Insulas incoluerunt. VLVA, V. M. longa, SKIA, XLII. M. nomen alam significat, quòd eius promontoria in alarum similitudinem exurgant, Scotis veteribus ob id Skianacha dicta, quasi alata. BARRA in extensione habet VII. mill. VISTVS XVIII. Tum minores Insulæ, post quas, versùs sinum Briennum HARAIA, & LEOGVS, vnam Insulam componentes, cuius longitudo L. M. latitudo XVI. Inter POMONAM & RANALSAM, BVRRA, GRAVISA, ZEAL, & VVSTA. Omnium maior IRLANDIA, olim Ibernia, nouis coloniis maritimis illustrata, Rosâ, " Strongboâ, ab Isabellâ filiâ Comitis Ricardi muris circumseptà, Arctloniâ, Aloniâ, Cassiliâ, Kilmalochiâ, Clommellâ, Clone, " Iugogalli, quæ Gallorum colonia creditur, Gariko, multi Clarum, aliqui Clariam putant, à Thomà Claro, Gilberti Clocestræ Comitis filio, ædificatam. Hinc Glaskarykum, Ruderca, Dublynia, vel Dublynum, quam antiquam Eblanam multi existimauerunt, Irlandis *Balacleigh*, quasi dicas columnis fundatam, & superstabilitam. Semidirutam restaurauit Haraldus Noruagius: nunc Anglis colonis habitatur. Sequitur Dondroma, inclinánsque ad Oceanum Occidéntalem Dungala, Slegus, Maya, Boraca, Anneria, Galueia, Gattorum colonia, Kaërilona, Glanynoge, Toamum, Dingla, Lolterca, Donkyreina, Ardheya, Doumboya Anglis sacra, per quos condita est, & Clancauras. Vvaterfordiam iam olim piratæ Noruagi extruxerunt. Limiricæ arcis, quæ est ad Sannonium fluuium, author est Ioannes Anglorum Rex. Ab Amelao, Sytaraco

* Itinerario.

raco, & Yuoro fratribus Ostmanis, siue Estrelingis, qui Germaniæ populi sunt; ædificatæ in Irlandià vrbes creduntur, Diuelinum, & Limerica. Et hęc satis de iis Insulis: nunc ad continenté recurro illi oppositum, vbi Gallia mea incipit, protensaq; in pelagus, ab vna parte Flandriæ connectitur, ab alterà Hispaniam tangit. In hoc tractu, quà Picardia est, non ita antiqui nominis vrbes dispositæ sunt: " Monasteriolum, Brica, Passus, Pons Asselanus, Ponticum forsan in Notitiâ Imperij, Triportus, Crotoya, Cresliacum in extremo sinu oppidum suspensum, Carisiacum Antonini in Itinerario multi autumant, Cayenum, S. Valerius, Auscyum, Criela, Berneualis, Poletum, & Dieppa, magnæ victoriæ ab Henrico nostro Magno ante annos XLVI. reportatæ famâ, vltra antiquitatis laudem memorata. Exinde vastis & excelsis littoribus exurgit Normannia, siue Normandia, ferax nouis vrbibus, quæ in extremis terræ laciniis extant. Nomina sunt, S. Valerius, " Pons Aquæ Marinæ, ad Sequanæ exonerationem vrbs sita, Creuecoria, fluenti Diuę imposita, Quarentanum, Cherburgum, Constantia, & Abrincata, siue Abrincatinum. In eadem ora, alterius iam Regionis censetur, Fanum Briocense, hodie *Sainct Brieu*, Armoricæ, inter Titium & Argennem fluuios: vbi arx & statio tuta Lexobium, à Neomene Britanniæ Rege restauratum ann. Sal. DCCCX. Astruuntur huic, Aula Quiriaca, Morlaxium, Fanum S. Machlouij, oppidum cum arce & portu, ab Annâ Ducissâ Britanniæ extructum, de nomine Sancti quondam viri Machlouij Episcopi Alethensis. Succedunt, S. Paulus Legionis, Trosicum portus, quem Briuatem olim dictum è Ptolomæo coniicitur, Castellodranum, ab Odrano, siue Aldrano Armoricæ Rege conditum, ann. Sal. CCCCXXXIIX. " Brestus, extinctæ Vindanæ, successit, post promontoriũ, quod " Os capræ nuncupatur, " Poldauia, Odierna, " Neodunum Aulercorum Diabolitarum, & Cancalle latitant. Similiter & post Pemmarchum promontorium, aliud, Kemper-Corentinum, de conditoris Corentini, primi in ea Episcopi, nomine: " Concarnesium, positúmq; ante Insulas ARIETVM, & GLERANIAM, Poscortium. Hinc Hennebunda, [12] Kemperleum, Landernesium, & Blabia. E regione vrbis Venetiæ, CALONESVS, *Belle Isle:* VII. leucar. circuitu. Ante Gabæum promontorium nunc S. *Mathé* Insulæ Oessanti, & Sena, vulgo *Sayn*. Ad OCEANVM AQVITANICVM Pictauia est, Pictones incoluerunt, quorum vrbs primaria Augustoritum. Hęc Regio fronte diuersâ maris confinio adnexa est, oppida Coloniásq; complectens, " Gauacham, Bellumvisum, & S. Michaëlem. Inde caput exerit [14] Santonica cum istis vrbibus ad mare, Maransio, Rupellà, nunc clade suà nobiliore, quàm cùm pelagi Imperium integra teneret, Subisio, Iacopoli, Royanno, Sulaco, Castillione,

Ex Argentræo libro 1. histor. Britannicæ, siue Armoricæ. Item è Galliâ Ioan. de Laet.

Espara faucibus Garumnæ immissâ, & Anchisâ. Ibi Broagium, in solo paludoso, sale factitio nobile, cui adiacet Vliaris Insula, *Oleron*. In Marennis, *Marens*, campanile altissimum, in quo pharum ad subsidium nauigantium collocauc. Prope Marennas peninsula Aruertum. Rheta, siue Rea Insula, *Isle de Ré*, clade Britannicâ & victoria nostrâ memorabilis, à Rupellâ 11. leuc. sepolita, in quâ arces duæ, vna S. Martini, altera Pratensis, *le Fort de la Prée*. Sequitur Medullorum littus, *Pais de Medoc*. Ad Garumnæ ostium Turris Cordoana cum pharo. Contigui Medullis Boij, à pinetis syluis, Picei denominati, *Pais de Bouch*, cuius dominus, *Capital de Bouch*. Burgum Pontij, *Bourg sur mer*, ad confluentem Ellæ in Garumnam. Supra Liburnum est, *Libourne*, ad Dordanam amnem, qui aliquibus Duranius. Maritimæ vrbes Aquitaniæ censentur Arcaxon, Cubertonum, & Fauca, siue Faba. Vasconum, Baiona, prope Aquas Augustas veterũ excitata, & S. Ioannes à luce. Tum Hispanicæ ditionis Fons Arabum, inter ruinas antiquæ Flauiobrigæ, siue Phlasiobrigæ vrbs erecta, olim nostro Imperio subdita, incolis *Fuenterabia* dicitur, hoc est, Fons rabidus, quod amnis vrbem interfecans, è vicinis montibus in subiectam planiciem delapsus, furenti & rabido similis, spumosusque & murmurans intrat Oceanum. Ab eo Bistulia, nunc Biscaia est, incipit, Cantabriæ pars, quæ vicino pelago Cantabrici nomen facit. Hic vrbes Orium, seu Orio, S. Sebastianus, ad Gurumææ ostium, Gaturia, Berineum, siue Barinca, Motricum, Valencia, Musiscaca, Galletus cum portu, *Bilbao* castrum, Latinis Bellum Vadum, conditum ann. Sal. MCCC. à Didaco Lopeso de Hazo, Cantabrorum Principe. Infra, Santilana, oppidúmque S. Vincentis. Vltra in trianguli formam deductum Gallicíæ Regnum, Gallicanarum coloniarum, ibi quondam examinibus ductis, continuo latere in idem mare immissum, donec in ea littora, quæ ad Occidentem iacent, perueniat, seruans sequentes vrbes, non ita pridem extructas: Villam Vitiosam, Giona, Artedona, Luaream, Ribadeum, Cyprianum, Ortegallum, Gallorum coloniam, Ferolum, Corunnam, & Malpicam: vbi se paulatim extendit, abítque Gallicia latior in Oceanvm Occidentalem, diffuso tractu in arenis promontoriísque vrbes sitas obiiciens fluctibus: " Betamum, Cloteñ, Corbiam, " Morum, Villam Nouam, " Combadum, Pontem Vedram, Aldanam, & Cannas. Distinguitur Gallicia à Portugalliâ, siue Lusitaniâ, fluuio Minio: dicto Oceano latus recuruum, vrbésque insidentes marginibus ostentat, præter veteris conditionis, istas: Caminam, Viannam, " Espasendum, Villam Condæam, cum portu ad os Durij, Lucasam, Auerum, Miram, " Tentugalliam, Gallicum opus, ad ripas Modæ, Coimbram, Colubriam Gregorius in Decretalibus vocat, Æminium Ptolomæus,

Leiriam,

Leiriam paululum à pelago ſemotam, Liſbonam Nouam, Rocam à Siura, Caſkaim, Catelinam, Almadam poſt Tagum, Setubalem, Troiam, Melidam, Caona, Villam Nouam Infantis, Villam Formoſam, Alramurum, & impoſitam promontorio vrbem S. Vincentis. A quà poſt vrbes Ferragudum, Peram, Tauilam & Caſtrum Nouum, ſinuata in arcum Andaluſiæ Regio initium ſumit, à freto Herculeo media diſcedens, mox ad idem accedẽs, coniunctáque, quà propior pelago. Si eius littora legas, licebit percenſere vrbes non ſatis antiquæ originis: Ayamontem,[40] Salteſium, Xauegam, [41] Lucem Dubiam [42] Bœtis oſtio illatam, Rotam, Portum Regalem, S. Petrum, Barbatem, & iam [43] freto Gaditano imminentem [44] Algearem, Gadibus oppoſitam. Deniam ad rem maritimam opportuniſſimam vrbem, cum arce & duobus portubus, circa Valentiæ oram, ædificauit Carolus V. Imp. Ibi turres XXVII. In ſingulis pedites duo, eques vnus iugiter excubant, vt piratarum, vel hoſtium aduentum ſpeculentur, & eundem incolis denuncient.

Propria nomina voce qua hodie efferuntur explicata.

[1] *Dio Madre.* [2] *Borcholm, Reuel, Parnouth, Sorcholm, Hamſal, Pernau, Tocken, Daden, Libam, Memmet, Memel* Ortelio, *Vintburg, Ruſna, Coninberg.* [3] *Dantzig.* [4] *Rugnvvold, Vkermond, Vvolgaſt, Sund, Roſtock, Vvyſmar, Colvvitz, Lubek, Alborch, Hals, Vveel, Auergart, Seeby, Arhuſen.* [5] *Skalholt, Breid, Staps, Keplavvick, Seluoge, Haſke, Hol, Hof. Halar.* [6] *Embden.* [7] *Holm.* [8] *Bovvenberghen, Karegard, Lutketonder, Tonneghen.* [9] *Hamborg.* [10] *Seleſvvic.* [11] *Ooſtfriſen.* [12] *Blexem, Groen, Viſchuſen, Tarnegeshuſſ, Flockersbuſen, Honſdie, Vverden, Dickum, Vveſtmarſſen, Griet, Havvinge, Pilſum, Manſlacht, Hanſvver, Campen, Ryſum, Knock, Emden, Borſum, Pavving, Baen, Vvynſtervvolde, Midvvode, Vvoldendorp, Reyde, Oeterdum, Delfryl, Dam, Vvatum, Vveſtfriſen, Vſguart, Hoërhuiſen, Vverhuiſen, Nortſaltsburg,* [13] *Mirts, Franicker, Sloten, Lemmer, Venhuiſen, Kuynder.* [14] *Amſterdam.* [15] *Haerlem, Beuervvijck.* [16] *Alcmaer.* [17] *Hoorn, Enchuyſen. Medembliec, Neoport.* [18] *Geervliet, Vlaerdingen, Schied, Roterdam, Dordrecht, S. Geetrudenberghe, Seuenberghen, Voorn, Geervliet, Briel.* [19] *Steenberghen, S. Annenlandt, Martenſdijck, Reijmerſvvale, Oſſeneſſe, Axele, Aſſenede, Vvatervliet, Biervliet, Beuelandt, Goes, Vvalchren, Sovven, Ziriczee, Brovvershauen, Voorn, Oelkens, Plase, Stads, Roxniſſ, Herkinge.* [20] *Ecluſe.* [21] *Plymouth, Darmouth, Birthon, Arrondel, Rye, Vvalderſvvic, Varmouth, Cromere, Burnham, Vvainflete, Barton, Hull, Scarbrough, Vvithbye, Kilton, Nevvcaſtle, Tynmouth, Vveterington, Vvarkeworth, Dunſtabrug, Barvvick, Baruy, Aberdone,*

ne, Aberdora, Tarbart, Dorno, Clyne, Barisdail, Catnez, Fresyk, Strabubaster, Skyr-Aßyn, Strom, Kyntail, Dunstafag, Sxvin, Sandl, Kylmon, Glasco, Androssen, Gudzen, Maban, Lonet, Haltvvesel, Kesvvik, Millunca, Vluerton, Lancaster, Preston, Blackborn, Bangor, Harlegh, Fiscard. [22] *Nevvport, Penbrock, Pennart, Landaf, Corxbrige, Huntspil, Cōbemarton, Straton, Convvey, Shervvsbury.* [23] *Strongbovv.* [24] *Iougall, Carik, Glaskaryk, Ruderk, Dublyn, Dondrome, Dungal, Slego, Maye, Borace, Anneria, Galvvay, Kaerilon, Glanynogi, Toam, Dinghe, Lolterca, Donkyrein, Ardhey, Doumboy.* [25] *Monstreul, Bricque, Pas, Pont-Asselane, Treport, Crotoy, Cressy, Cayen, S. Valeri, Auscy, Cryel, Berneual, Polet.* [26] *Ponteau de Mer, Creuecœur, Quarentam, Cherbourg, Constance, Auranches, S. Brieu, Le Trieu, Arguenon, Lantreguer, Guerrande, Morlaix, S. Malo, S. Paul de Leon, Trosic.* [27] *Brest.* [28] *Bec de cheure.* [29] *Pouldauy.* [30] *Chasteau neuf.* [31] *Concarneau.* [32] *Kemperlé, Landerneau, Blauet.* [33] *Gauache, & Beauuoir.* [34] *Xainthonges, Marans, La Rochelle, Soubyse, Royan, Soulac, Chatillon, Lespare, Anchise, Arcaxon, Cuberton, La Faue, Bayone, S. Iean de Luz.* [35] *Betamos.* [36] *Moros.* [37] *Condado.* [38] *Espasendo, & de Conde.* [39] *Tentugal.* [40] *Saltes.* [41] *S. Lucar de Barameda.* [42] *Guadalquiuir.* [43] *Estrecho de Gilbraltar.* [44] *Algear.*

CAPVT XXXIX.

Reliqua vrbium, & Coloniarum maritimarum, post tempora Constantini Magni conditarum, in iis locis, & Regionibus quæ antiquis cognitæ fuerunt. Scilicet à freto Herculeo ad Euxinum Pontum, & Mæotim, inde recurrente per Africæ littora naui ad Atlanticum mare.

FRETO insident Tariffa, & Gibraltar, de quo oppido illi nomen, antiquæ, sed renouatæ Coloniæ. AD IBERICVM MARE Estepona, Marbella, Fuengerolla, Besineliana, Buno, Beria, Rognete, Almeria, Aladra, Alui, Muxaëra, Vera, GRANATÆ, vulgo Granadæ, vrbes. MVRCIÆ verò istæ: Almacarron, & Pouedra. VALENCIÆ, Alicante, inter macenem veteris Illices sita, Benidormum, Benissa, Xabea, Oliua, Gandia, Valencia antiquissima ciuitas, vnde denominatio Regno, Grao, Cannete, Chinches, Peniscola, Benicarlon, Rapita, Alfaques, circumfluente Ibero flumine fertilis, & Empulla. CATALONIÆ, Balaquer, Aragona, Constantia, Siguer, Matara proxima Barcinoni, Palmos, siue Palamos, Palafigel, Girona, Gerunda, Colibre, è cineribus Illiberis suscitata, Elna Helenes, & Salsas Salsulæ hæredes,

des. AD GALLICVM MARE, Nizenzia, Villa Noua, Frontignanum, Maguelona castellum, & quòd eo locorum tres Mariæ post resurrectionem Christi applicuisse dicantur, oppidum dictum Tres Mariæ. Ante Stœchades, *Isles d'Yeres*, in quibus oppidũ Olbia, Martigia, *Martigues*, Camarga, *Cai-Maray*, Salinæ Pequenses, *Isles de Pequais*: in quibus sal conficitur. Sequitur in eiusdem Gallici littoris tractu, Odor, Buchu, Berre, Marignanum, Chiric, S. Victor, Pomegesa, Aquila, Bendormia, Sansigum, Carabosarum, Brigansonum, Larda, Fraccnetum, S. Raphæl, Ragni, & Vignonetum. AD LIGVSTICVM MARE, Portus Mauricius, quem Morisoti dicunt, cum oppido, quid mihi, & gentis meæ nomini, cum eo commune sit, si illi ataui mei appellationem dederint, an ab eo acceperint, nondum comperi. Clauerium Genuenses condiderunt, ann. Sal. MCLXVII. Villa Franca, Vintimilia, Taggia, Arbenga, Finale, Noli, Vai, Sauona, vltráque Genuam Seresana, Sestri, & Liburnum. IN SARDINIA Insula nouæ vrbes, Alger, Taraconensi colono læta, ad sinum portúmq; Caracodem, & Chia, fundata vbi olim Portus Herculis. TVSCIÆ vrbes sunt ad mare, S. Vincentis, Campilia, Alma, Castilhio, Orbetellum, iuxta Cossam antiquam, Asidonia, opus Desiderij Longobardorum Regis vltimi. Inde post montem Argentatum, oppidum S. Mariæ, Cornetum, S. Marinelli, Ostia à Saracenis diruta, à Leone IV. Pont. Max. colonis è Corsicâ aduocatis, restituta: arce donata, à Martino V. & ipso Rom. Pont. A Iulio IV. ad tutelam vrbis Romæ propugnaculis munita. Sequitur in ruderibus Antij, Neptunia, tum Astura, & S. Fœlicitas castellum. Neapolitani Regni non ita antiquæ vrbes ad mare visuntur, Vicus, Massa, Melphis, siue Amalfi, Pisciota, Vlastra, Scalea, Policastrum euersâ Petiliâ ædificatum, & S Euphemia, oppositum oppidum oppido Siciliæ, quod *Siglio* dicitur. Tum ab alterâ freti Siculi parte, obuersæ IN IONIVM Pelagus vrbes, Rhesus, Palaris, Gierazzus, Stillum, Rosanum, Motola, Nardo in eo loco, quo & Neritus antiqua, Alezanus, Castrum, & Minoruinum. Obliqua hinc Regio ad ADRIATICVM SINVM excurrens, nouis vrbibus clara, Acurgo, S. Cataldo, Monopoli, Polignano, Conuersano, Iuuenatio, vulgo Iuuenazzo, Viselio, Trano, Barulo castello, Barletá, Lesinà, quam piscatores è Lesinâ Illyrici Insulâ profecti, in locum prisci Hyrij condiderunt, Guasto de Amone, Manfredoniâ, quam excitauit Rex Manfredus, filius Friderici II. Imp. ann. Sal MCC. cum statione nauali. In eius viciniâ stant, Sara, Pescara, S. Angelus, Aquila, Longobardis fundata, à dicto Friderico Imp. propugnaculis decorata, & roborata: Lazannum, Teatea, quæ postea Chieta dicta est, à Pipino Caroli Magni Imp. patre vastata, à Normannis reparata. Iungitur huic Iulia Noua, antiquiore nomine vrbs S. Iulia-

Leander Albertus in Liguriâ & Apulia Daunia.

ni nuncupata, à Iulio Teranio ad ostium Truenti fluuij ædificata. Tum vndis Comachi lacus circumfusum Ricinetum, Italis *Ricanati*. Succedit Volana, & in lacuna defessi & languentis pelagi prominens *Chioza*, Venetiæque celebres, ab Istris, Carnísque & Venetis populis conditæ, ann Sal. CDXXI. Hinc Piranium, Tisana, & Maranutum, oppida post Attilæ exitum condita. At Gradus in Insulâ eiusdem nominis surrexit, Aquileiensibus, Attilam fugientibus, colonis, qui Castelletum in æstuariis sinus Adriatici ædificauerunt, circa ann. Sal. DCX. Ann. verò MCDLXXII. in ostio Sontij, Gradiscam, & Folianam. Sunt qui Gradum Gallorum coloniam scripserint, Carolo Magno imperante. Inde numerabis Muciatlam, siue Mugellum, Itolam, Piram, Humagum, S. Peregrinum, Ciuitatem Nouam, Vertenegiam, Medolin, & Iustinopolim, de nomine Iustini Imp. tunc regnantis, ab Istris, in Insula Caprariâ conditam: proximísque in Insulis, Oseronem, Chersonem, Vegiam, Arben, & Pagonem. Tum Zenga in sonda tellure legitur, Ragusiúmque, Epidauro à Gothis euerso, conditum, ann. Sal. CDII. Inde Almisa, Antiuari, olim Dioclea, quòd Diocletiani Imperatoris patria fuerit, Calamota, Lodrinum, & Valona. MARI MEDITERRANEO Epiri vrbes clauduntur, Chimera, Gomenisa, Perga. Subit inde tellus maria, nunc variis distincta Insulis, nunc sinibus intersecata. Ibi Alcipo, Peschera, Natolica, Galata, Salona, Melioria, Rossa, Sicyon, Vostica, Arcadia, Gurgulia, Messena, Canepolis, Vtilo, Colochina, Acria, Cyparissia, Boca, Martan, Maluasia, in ipsis Minoæ ruinis surgens: Falera ARCHIPELAGO Imminens, in quo Nicea, Ciparia, Castrum de Ratomá, Lapricium, Toastrum, Ceres, Cyphanta, Bote, Maria, Halice, Hermione, Celenderis, Methana, Mala, Cleona, Nicia, Fuor, S. Nicolaus, Salinæ, Macina, quæ Munichiæ successit, Alope, Capso, Furenos, Probanlitum, Labeda, Euripus, Cartison, Driope, Atalanta, nunc Talandi, Longiton, Cluta, Scarphia, Egilia, Daphne, Salganea, Cardica, Arnia, Larissa, Armirum, vel Armira, quam sinus eiusdem nominis stringit, à quo, Castanea, Sepais, Orminium, Iaco, Magnesia: vnde se in terras immittit mare, sinúmque agit Thessalonicum, de nomine vetustissimæ vrbis. Hunc contingunt minus antiqua oppida, Mœlibea, Sagra, Licostomum, Pidanomum, Sidrus, Campsa, Platamon, Volanda, Granca, Bardar. Vltra sinus in læuam abit, relictáque Thessalonicà, celebrantur Medinia, Lembalum, Moncalinum, Siderum, Sernila, S. Georgius, Mendina, & oppidum Canistrum: quod sinus minor excipit, in cuius margine Cassandra, Aiomama, Polirum, & Palene. Altero item in sinu mediocris circuitus, cui appellatio est, à Monte Sancto, includuntur, Cernirus, Doaria, Bisalta, Sana, Oliforium, & Cleon. Tum patenti in flexu ad sinum Comitissæ,

post

poſt Acroton, Straton, Calipſo, Rutaris, Sandinum, media in ipſo ſinu Comitiſſa, curuúmq; & ſeſe mari obtendens Languſtrum. Proximè eſt pręter Neapolim Giſopolis, hinc Sauaſtopolis, Chriſtopolis, & Caſtropolis, vicina Abderæ. Deinde Aſperoſa, Maronia, Macra, Ligia, Mecha Noua, Caridia, & ipſa in ſinu celebris: Elconis, Ladeua, Dardanella, Melitus, Poliſtrum, Bizantia Minor; Pandia, Rudiſcus, Selimbria, Lemocopia arx ad Propontidem, à Mahumete Turcico Imp. ſtructa: Conſtantinopolis, olim Biſantium, ampliata, & reſtaurata à Conſtantino Magno, ſita in faucibus Thracij Boſpori, qui Europam ab Aſià ſtadiis v. diſterminat. Iſtius veluti ſuburbium eſt Pera, colonia Genuenſium, quam ſubſequitur Filea. Hìc ſubiungere licet totius Maris Euxini, & Męotidis paludis circumductionem, Capite XXXVIII. præcedentis Libri, per errorem, omiſſam, ad quam, velut ad ſpeculum, antiquæ illius deſcriptionis imaginem figurans Lector recurrat, & nouæ, cuius iſto Capite vrbes, fluminaque, & promontoria nonnulla recenſentur, ſpecimen aliquod videat.

Statim à Perâ & Conſtantinopoli, MAIVS MARE, olim Euxinus, vaſtè longum littus impellit, ſummotáſque terras vrgens, molli in circuitu admittit, Malathiam, Stagnaram, Salmida, Gatopolim, Aſinem, Siſopolim, Strauicum, Galarum, Varnam, Carbonam,

Arauranam, Caliacam, Bangalam, Zanauardam, Kiliam, Licostenon, Kiliam Nouam, Bialigordam, Salinas, Falconaram, Moncastrum, Oficam, Hermonactim, Ginestrum, Crocidam, Calamidam, vel Calamitam, Zebim, Ponticum, Cacagianum, Megropolim. Quà verò mare vltimum sui flexum MÆOTIDE finit, vrbes alluit, Comaniam, Palastram, Pizam, Bacruchim, Lopezum, & Copam. Tum recursus est ad MAIVS MARE, cuius læuum latus, Constantinopolim repetentibus, oppidis cingitur Susaco, Cacari, Pezondâ, Goto, Tamasâ, Sauatoli, Trebizundâ, Ceraso, Limoniâ, Simiso, Colipo, Sinopi, Carambi, & Limo. Rursúmque ad MARE DE MARMORA, olim Propontis, sequentes vrbes littus onerant, Comerchum, S. Angelus, Scutaris, Quiuiza, Olbia, Christoos, Neangoina, Tritamum, Prusias, Schios, Diaschillus, Palormos, Lartachi, Rhodia, Andanum, Marmora, de quà nuncupatur pelagus, Cabri, Spiga, Arco, & Paris. Sequens tractus HELLESPONTVM tangit, faciénsque arctius mare, quod Brachium S. Georgij nunc appellatur, vrbibus minus vetustis tegitur, Anico, Aueo, Paradiso, Paseguià, Mercatori Paseguia. Inde recedentes terræ cedunt, ARCHIPELAGO ab Oriente littus tundente, in quo Ianizar, Scorpiata, Sancti XL. S. Maria, S. Andania, Stinga, Lalea, Gircona, Castrum, Troia Noua, Laurus, Stelar, Passagium, Lacerca, Calita, Altus Locus, Figena, Demonare, Anuia, Cassima cum portu, Palatium, Gippus, Melessa, Petrania, Agnelli, S. Petrus, Volpe, Barbanicola, Stadia, Statea, Anconita, Fischius, Rossa, Macre, & Leuissi. Ad MEDITERRANEVM verò mare circa Cyprum, Patera, Gironda, Satalia, Caramaniæ, quæ Cilicia olim, Prouinciæ exordium, Forte, Anthiocheta, Scalemura, Dragata, Spuria, Selechia, Polopolis, Grigos, & Misis. In Insulâ autem CYPRO, Famagusta, statim ab excidio Ptolomaidis Syriæ vrbis condita, ab Henrico Cypri Rege ann. Sal. MCCXC. Misim sequitur Laiazzus, Candelona, Soldinum, Pessera, Talicum, Morgatum, Tortosa, Tripolis Syriæ, Cana Maior, Nessis à Constantio Constantini Magni filio, anno eius Imperij IX. reparata, excauato ibi portu. In proximo est Gibelletum, mox castrum Sandalidum, à Balduino Ierosolymitano Rege resuscitatum: hinc Sait, Suro, Sicaminúmque Galileæ. Has vrbes Iudeæ recentiores excipiunt, versùs Ægyptum sese ostendentes, ad Mediterraneum mare, Canme, Saffo, Rama, Cazza, Faramis, & Tenexe. Vltra, vrbs Ægypti Damietta, Pelusij in locum erecta, proxima Elmali. Hinc Tanis, Andrus, Taffa, Mendetis, Batin, Bichiera, Rosetum, siue Rosseta, emporium nobile, Biemoris, Turris Arabum post Alexandriam, Caroberium, Zazale, Panormus, Chersis, Phicus, Banaudrea, Bernicum, Zanara, Licudia, Auzica, Mesurata, Magra, siue Macres cum portu, nuper excitata in sinu Cabeso. Succurrit Megdil, Tripolis Barbariæ,

Multa eorum quæ sequuntur à Leone Africano desumpta sunt, in descript. Africæ.

Zoara,

Zoara, Portota, Caladeris, Capes, Casalromol, Afacus, vel Asfacus ciuitas ab Afris ædificata, Scarlata, Marsa, hoc est, portus, in portu antiquæ Carthaginis condita, Susa cum portu, Heraclia, Hammanet, Mahometanorum opus, sicut & Mahometa, in memoriam falsi Prophetæ. Ibi & aliæ vrbes, inter quas, Monasterium, Tohulba, Mahdia, à Mahdio successore primi Pontificis Cairæ constructa: post Arriana est, & Zafaramum, & Nubia, & Neapolis, & Raba, & Cairaona, ab Hucbâ Hibnu Nafich condita, Hagiræ (Mahometica computatio est) ann. CCC. Hic Arabici exercitus Dux erat sub Otmano III. Califâ. Numerantur postea Guletta ad stagnum X. M. longitudinis, quem in nomen suum adoptat, arce munitissimâ commendata, & Tunetum non ita antiquum nomen, Caroli V. Imperatoris labores duo, circa vtriusque oppugnationem. Infra, Farina, Garel, Biserta, vbi quondam Vtica, incolis *Bensart*, Afrorum colonia, Morocaris, Mabra, Petra, Stora, Collo, Giberamel, Balaffia, Mansinum, Gegel, castellum ab Afris ædificatum, Carbon, Merola, Metifus, Temendfustum, Teddelesa, & Algera caput Regni, nostris *Alger*, incolis *Gezeir*, hoc est, vrbs Insularum, à vicinitate Maioricæ, Minoricæ, & Ieuisæ. Arx, siue propugnaculum Galliæ, leucis centum à Tuneto semotum est, in eà orà, in quâ piscatores cymbis inuecti, oneratà plumbo retia pelago dimittunt, hærentémque scopulis corallium, ramulis suspensum, eximunt. Arcem seruat Gallicum præsidium, militum plerunque DC. Authores habet originis suæ Thomam Linchenum, & Carlinum Desiderium, Massilienses mercatores, qui eam cōdiderunt, ann. MDLXI. Reparata fuit, ann. MDCXXVIII. & ampliata per Sansonem Nappolonum. Media est inter Tuneti & Algeri Regna, totidémque promontoria, Nigrum scilicet, & Rosæ; ibi portus cum propugnaculo Callæo, vbi olim fuisse Vticam nonnulli putant. In eodem tractu, Bismer, Serselli, Aochor, Tenes Germanis cōditoribus, Mustaganin Afri vocant: qui proximam illi Massagram coloniam constituerunt. Inde leges Arzerum, Oramum emporium, Oran alij nuncupant, & ipsa colonia ab Afris deducta, ab Hispanis occupata, Hegiræ anno DCCCC. In dictarum vrbium vicinia est Mazaquibir, aliàs Mersalcabir, quod indicat magnum portum, condidêre nuper Reges Telensini. Hinc videbis Fabilam, Onem, Guardam, Iaffarin, Melitam, aliquibus Melela, Chasanam, Tezzotam, quæ authores habet Beni Marini successores, Arajam, Meggeum, Afrorum coloniam, sicut & Tebecrit, Humamum, & Haresgol. Subit inde Tagassa, Saressa, Ielle cum portu, Tegaffa, Gebba Afris ędificatoribus, Mezemme, & Gothorum fundatio, Targa. Bedis sequitur, à Lusitanis, Velles de Gumera, Gothorum an Afrorum opus, incertum. In eodem latere, Mansora, à Mansore Califâ constituta,

Amlina, & Alcacer. A Meridie fretum Herculeum includunt Fessæ maritimæ vrbes, cuius Regni censentur & istæ ad ATLANTICVM PELAGVS, Rache, Mahmora, ad Subonis ostium per *Muachulin*, Regem nescio cuius Regni, constructa. Iungitur huic Maxinara, Mannoca, Sala, Romanorum primò, mox Gothorum, deinde Maroccianorum colonia; nuper per nostros occupata, nunc etiam possessa: Prope est Cale, Almançor, & à Mansore suscitata *Casar Ezzaghir*, hoc est, Palatium minus. Postea succurrunt, *Haino Chalu*, Anafe, Beniz, Ebnedina, Mazagana, Tite, Lharais ad ostiũ Lucci fluminis, ante Gesiram Insulam. Dein Emendera, Anamor, Azamur, quà sese exonerat *Ommirabih*, vbi & Asaphi, vrbes Afris fundatæ. Infra, Goza, Aman, Tensit, Tefethne cum portu Lusitanis noto, coloniam ibi miserunt Afri, ad tuitionem Heæ Regionis. Quà se Sala, hodie *Suz*, ad extremum Atlantis montis procursum exonerat, Guarguessema imminet, arx à Lusitanis nuper occupata. Stant post has, vrbes in littore ante, Tedneste, Mõtana, Magador, Zaffatana, Adechis, *Zebedic*, S. Crux, Suana, & Buleza sita ad promontorium, quod vulgo dicitur *Cabo de Non*, quòd diu creditum sit antiquorum nauigationes non vltra processisse, illis Gammaria extrema tum fuit. Fama tamen reliquum huius tractus cum suis vrbibus, fluminibus & promontoriis Straboni, & Ptolomæo cognitum, vsq; ad Oceanum Æthiopicum & Circulum Æquinoctialem. Ibi incognitæ priscis Cosmographis vrbes iacent, Offin, Amfoleza, aliàs Ansuler, Angila, Alberne, aliquibus Albene, Bartholomæum, Boiador cum promontorio, quod olim Asinarium dicebatur: Alagueda, Arguin, Tofiam, Meda, Galla, Tarem, Senega, quæ nomen Regno indidit, Gambra, Stacara, Cazamanca, Pagian, Conceleda, Cama, Alpusera, & Villa Longa. Post quam nulla oppida ad mare, vsq; ad promontorium Formosum, quod Æthiopiæ Hippodromum existimo: vltra quod vsque ad Prassum promontoriũ nihil apud antiquos inuenies. Ego noua nomina littoris illius antea memoraui, Cap. XXXIII. istius Libri: ideóque huiusce lateris vrbes reticeo, donec ad Mosambicam Insulam peruenias, quã ante Prassum promontorium nostri sæculi Cosmographi collocant. Restat vt vrbes post Constantinum in littore Æthiopico ædificatas, à Prasso promontorio ad mare Rubrum, à quo pręcedens Caput incepit, recenseam, penetraturus ad intima sinus Arabici. Igitur post Mosambicam in continenti ad Barbaricum sinum imminent, Finda, Quiramba, Axanga, Quixungo, Quiloa, Matangutta, Mombaza, cognita Orbi nostro ann. Sal. MCCCCIIXC. per Cadamustum, Melinda, Iacacoya, Tanca, Pate, Ampaza, Iungaia, Lamon, Braua, Macaia, Marica, Opin, Cumare, Zarzela, Baduis: In latere porro Occidentali Arabici sinus, Darduri, Micho, Barba-

ra,

ra, Zeila, Zanagoui, S. Lazarus, Suaquem, Buge, Zibit, San, Coſſir, Ficte, Dacan, & Aſirul: vbi mare extremas abluit terras, verſúſque Orientem reflexum vrbibus adlatrat, quas hactenus memoraui, & nunc circumactionem totius Orbis finio. In cuius deſcriptione ſterilitatem coloniarum, hiſtoricorum culpæ benignus lector aſcribet, excuſabítque vocabula tum externa, tum Barbara, quæ Latino ſermone ſatis expreſsè reddi non poſſunt. Aliqua luxuriante ſtilo pro arbitrio accedente ad veram appellationem nunc tradidi; nunc authoritate illorum, qui ante me ſcripſerunt ſuffultus, longè ab hodiernis appellationibus ſepoſitas voces dedi: nunc etiam & barbaras paſſim reliqui, ideò quòd minus ſignificanter Latinas feciſſem, ſi animus fuiſſet aliquid in iis immutare. Præterea iter eſt tritum nuſquam, aut raro, tum Græcis, tum Romanis. Indidêre nomina, aut audita reliquêre, Luſitani Hiſpani, Afri, Turcæ, Angli, Batavi, & Veneti, cuius plerunq; ſignificationes me fugiunt, Gallicis, Romanis, & Græcis vocibus, tantùm innutritum, nec ſatis etiam ſcienter. Quis enim etiam quæ à matre didicit, quæ à præceptoribus, quæ legendo, vel audiendo, in ſeros annos conſeruat incorrupta? dum addit ætas, & lectio & colloquium, demit & illud quod pueri, quod adoleſcentes didicimus; clauus clauum pellit. Hactenus autem iam ſatis peregrinatum eſt, arduíſque in rebus ſatis animus cum calamo exæſtuauit, tot erroribus in multiplici pelago penè demerſus, amœniora quæ ſequuntur exiſtimo, vt pote quæ ad inquiſitionē Naturæ, artiúmque pertinent, ita declarata, vt ſi in totum docere nequeant, placere tamen diuersâ iucunditate poſſint. Sed ante corollarium huic Capiti addendum, ne quid intactum in Orbis totius maritimi luſtratione relinquam: ac primò de quantitate terræ variæ opiniones fuerunt, quarum probabiliores Strabonis & Hipparchi, qui ſtadiorum 252000. ambitum eius faciunt: Eratoſthenis, qui 250000. Poſidonij & antiquiorum Arabum, qui 240000. Ptolomæi & noſtratium, qui 18000. Arabum recentiorum, qui 204000. Italorum & Germanorum, qui 172800. ſtadiorum faciunt. Diuerſitatem harum opinionum menſura graduum & ſtadiorum cauſauit. Gradus menſura Straboni & Hipparcho ſtadiorum 200. Eratoſtheni *694*. Poſidonio & Arabibus antiquioribus *666*. Ptolomæo & noſtratibus 500. Recentioribus Arabibus 5*66*. Italis & Germanis 480. Stadia verò diuerſis milliaribus cōſtant, Italicum MILL. 8. Anglicum paulo plus, Arabicum 10. Germanicum 22. Nunc ad ſingularum Mundi partium dimentiones recurrendum. Longitudo Europæ ſumma eſt inter Hiſpaniæ promontorium Sacrum, vulgo *Cabo de Vincente*, ad Obij fluminis oſtium, milliarium Germanicorum circiter DCCCC. Latitudo maxima à Tænaro Peloponneſi promontorio ad

Robertus Hues, de Globo cæleſti. Part. 3. Cap. 1. Clueri introductio Geograph.

ad Rutubas promontorium Scritofinniæ, quod nunc *Noordkyn* Mill. DL. Hispaniæ longitudo à Sacro promontorio ad Salsulæ fontem Mill. Germanicorum circiter CXC. latitudo à Celtico promontorio vsque ad promontorium Saturni, incolis *Cabo de Palos* M.CL. longitudo Galliæ à Pyrenæis ad Rheni Vahalisque diuortia, latitudo à Gobæo promontorio, nunc *Le Four*, ad Varum vsq; flumen olim porrigebatur: contractior hodie, ab extimâ Britanniâ ad Varum, Italiæ terminum, censetur M.CLXXX. latitudo à Pyrenæis iugis in Bearniâ ad extremam vsque Picardiam M. CLX. Britannia Insula in longum habet à Taruidio, seu Orcade promontorio, Anglis *Dunsbyheat*, ad Dubrim portum, nostris *Douure*, M.CL. In latum à Bolerio promontorio, *The Lands End*, M.LXX. Iberniæ latitudo M.XXX. longitudo LX. Germania porrecta à Scritofinniæ promontorio Rutubâ ad Danubium continet M. CD. A Rheno iuxta Basileam ad Amadocam paludem, quæ in confiniis est Podoliæ, M.CC. Longitudo Italiæ, ab Alpibus ad Leucopetram promontorium *Capo del armé*, M. CCXXV. latitudo inter Anconam & ostia Tiberina XXXIV. Dominia in eâ XV. I. Hispaniæ sub quâ Regnum Neapolitanum, Ducatus Mediolanensis, quædam oppida in Thusciæ littore: Insulæ, Sicilia, & Sardinia. II. Dominium est Pont. Maximi, in quo, Ager Romanus, Patrimonium D. Petri, Ducatus Spoletanus, Marchia Anconitana, Romaniola, & vrbs agri Neapolitani Beneuentum. III. Venetæ Reip. sub quâ Histria, Forum Iulij, Marchia Taruisiana, & inde Longobardiæ pars, vsque ad Bergomum. IV. Magni Ducis Thusciæ in Thusciâ. V. Genuensis Reip. sub quâ Liguria, cum Insulâ Corsica. VI. Ducis Parmensis, in Longobardiâ Transpadanâ. VII. Ducis Sabaudiæ, in quo Pedemontium. VIII. Heluetiorum, supra lacus Verbanum & Larium. IX. Rhætorum, siue Grisonum, in Alpibus. X. Archiducum Austriæ, in Comitatu Tirolensi, & in partibus Alpinis Fori Iulij, & Histriæ. XI. Ducis Mantuani, in Ducatu Mantuæ & Montis-Ferrati. XII. Ducis Mutinensis. XIII. Ducis Vrbinatis. XIV. Ciuitatis Lucensis, in vrbe Lucâ. & tandem XV. & vltimum dominium Italiæ, Comitis scilicet Mirandulani. Hodie Italiæ duo tantum Regna, Neapolitanum & Siculum. Primi longitudo à Truenti amnis ostio ad promontorium Brutium, vulgo *Capo Spartiuento*, Milliariorum Germanicorum, iis enim dimentiones nostras facimus, XC. latitudo, ab Athenæo promontorio, Italis *Massa*, ad promontorium Gargani, nunc *Monte di S. Angelo*, M.XXX. Sicilia in longum habet, inter Pelorum & Lilybæum promontoria, M.L. in latum à Pachyno promontorio ad oppidum Cephalædim, XXXV. Longitudo Sardiniæ à Calari ad fretum, quod inter Sardiniam & Corsicam occurrit, M.XLV. Latitudo à Gorditano promontorio *Capo di monte Falcone*,

Falcone, ad promontoriũ Columbarium *capo di Argentera*, M.XVI. Corsica à Sacro promontorio, *Punta di Marono*, ad Graniacum, *Capo di Manza*, M.XXX. A promontorio, quod hodie *Capo di Foro* ad Aleriam, M.X. Longitudo Græciæ à Tænario promontorio Peloponnesi, ad Strymonis Fontes, M.C. latitudo LXXX. inter Sunium & Acroceraunium promontoria. Longitudo Cretæ Insulæ, siue Candiæ à Samonio ad Corycum promontorium, *Capo Salomoni, Capo Gornico*, M.LXX. latitudo XV. Thraciâ à Strymonis Fontibus, ad Mesembriam oppidum, occupat M.LXXX. Ab Æmo monte ad Mastusiam Chersonesi promontorium LX. Scytharum gens ex Mœsiâ inferiore in Asiam ad *Tabin* vsq; promontorium, & fretum *Anian*, M. complectitur in longitudine mille & amplius, in latitudine ab Oceano Septentrionali, ad Caucasum mõtem fontésque Indi, M.LX. Pars Scytharum in Europâ, Tartari minores, siue Præconenses, quà olim Taurica Chersonesus. Vltimi Europæorum Sarmatæ, ab Istri & Patissi confluentibus ad Obij ostium, per M.DXI. sparsi tenent in latum à Rhâ fluuio, ad Granuicum sinum, MCCCLX. Inter alias Sarmatarum gentes Polonica, cuius ditionis longitudo inter Ortum & Occasum à Silesiâ ad Russiam M.LXXX. à Vistulæ fonte, ad oppidum Moscouiæ *Vvongrovv*, M.LX. Neque Moscouia minor est Poloniâ, est quippe longa inter Litamin promontorium, *Capo Obi*, ad opp. *Czerkassy*, M.CCCLXXX. lata inter Corelemburgum opp. in confinio Finlandiæ, & Obium flumen, iuxta oppidum *Lopin*, M CCC. Hæ Europæ partium dimentiones sunt, Asiæ verò istæ. Longitudo eius inter Hellespontum & Malacam, extremum Indiæ promontorium Germanicorum milliariorum MCCC. latitudo inter fauces Arabici sinus & Tabin promontorium, mill.MCCXX. Tartaria, alijs Tattaria, nomen à fl. Tattar in Asiatico agro longa est à Borysthenis ostio, ad Tabin, mill.M. lata ab Obio, ad finem Bramas Regni, DC. A Tattaris, quà mare Eoum tangunt, ad Regnum Sian, Sinense dominium extenditur per mill. DC. latitudo inter Damasia iuga & Oceanum, CCC. Iaponiæ Insulæ latitudo LXX. longitudo CL. Indiæ veteris longitudo ab Indi fontibus ad extremum Aureæ Chersonesi promontorium, mill. DC. latitudo à Damasis iugis ad Simillam prom. nunc *Comori*, CCCCL. India noua Regna continet, XLVII. Cambaiæ longitudo mill.CLX. latitudo ferè æqualis. Narsingæ longitudo mill.CL. latitudo, XC. Malabaris Regnum in longum extenditur, millia LXXX. in latum, XLV. Bengalæ longitudo, mill.CL. latitudo CLXXX. Sian in longitudine habet, mill.CCC. in latitudine, CLX. Longitudo Regni Persarum ab Hellesponto vltra Indi ostia, mill.DCCC. latitudo à Ponto, ad Arabici sinus fauces, D. antiquà dimentione, nunc ab Araxis ostio ad Indi ostia, mill. habet CCCLX. ab Oxo ad ma-

re Persicum, CCLXX. Longitudo Arabiæ à mari Ægyptio ad Corodamum promontorium, mill. CCCL. Inter duos Sinus, CCCXL. Cypri latitudo, XV. longitudo, mill. XL. Rhodi circuitus mill. XXX. Africa in ambitu continet III. M. & XXX. milliaria. Regnorum præcipuum Æthiopia, ab Ægypto ad Monotapæ regnum patens, mill. DLXXX. à faucibus Arabici sinus ad Nigrum fl. mill. CCCCL. Longitudo Americæ inter duo freta Anian & Magellanicum mill. MMCCCC. latitudo maxima, intra promontoria Fortunæ & Britonum MCCC.

CAPVT QVADRAGESIMVM.

Multos ad Nauticam, nauales que victorias, per sydera vocari. Aliqua de Vrinatoribus. Tempestatum præsagia. Ventorum causa, nomina, genera, obseruationes. Notæ, siue caracteres, quibus Romani olim Ventos, aliáque ad rem nauticam pertinentia, significabant.

NAVIGATIS totius orbis littoribus, necessarium visum est nautam facere, qui cognita maria sulcet, noua generosus inquirat. Hoc ars, hoc experientia solæ non faciunt, nascimur potius quàm fimus nautæ. Apud Chaldæos Berosus, apud Græcos Eudoxus Gnidius, Aratus, Aristoteles & Empedocles: apud Ægyptios Ptolomæus: apud Latinos Iulius Firmicus, & M. Manilius tradunt, eos qui sub Piscibus, aut Delphino nascuntur, nautas, vrinatorésque excellentissimos esse. In iis quoque lienis defectus multùm prodesse se creditur. Nam quibus deest lien, natatu plurimum valere prohibentur. Horum præcipui sunt Ichthyophagi, Troglodytis proximi, ceu maris belluæ, immensos tractus natatu peragrantes. Inter vrinatores celebrantur Scyllis Sicyonius, Cola Catanæus, Andreas Mergus Ligur. At cui horoscopus fuerit Pistris, is nauta eximius. Sub Ariete quoque nautas gigni, & helcyarios, nauiúmque fabricatores astronomi volunt. Mirandum istud, quod in sculpturis Salomonis videtur, lapidem in quo nauis imago sit, retortâ prorâ, velis patentibus, scalptum, Sole in Leone existente, Saturno & Marte à Meridionali parte constitutis, gestantem, bonum nautam & in nauigationibus fœlicem reddere. Quod & Astronomi euenire illi putãt, qui Nauim in horoscopo habuerit:

Pontan. Vran. l. 3.

Ergo cui primo Nauis sese obtulit ortu
In lucem venienti, hunc æquora salsa magistrum
Agnoscent, reget ipse manu, clauúmque tenebit,

Typhin & insanâ referet speculator in vndâ;
Ipse gubernator sic se Palinurus agebat
Explorans ventos, atque auribus aëra captans;
Talis & à Capreis villoso tectus amictu
Vela dat, obliquátque sinus, & colligit Euros.

De eodem Signo, * Manilius. * *Astronomic. l. 5.*

Illo quisquis erit terris oriente creatus,
Rector erit puppis, clauóque immobilis hærens
Mutabit pelago terras, ventísque sequetur
Fortunam, totúmque volet tranare profundum
Classibus, atque alios menses, aliúmque videre
Phasin, & in cautes Tiphyn superare trementem.

Idem de iis * dicit, qui sub Ariete nascuntur, nisi quod, ad Helles exemplú, sępenumerò pelago pereunt, vel saltem bonorum naufragium patiuntur. Contra sub Cancro in lucem emissi, maritimis quęstubus semper maiores addunt, nihil non audentes spe lucri: * *Lib. 4. Cap. 1. & 2.*

Vltima quis Gemini producunt sydera Pisces,
His erit in pontum studium, vitámque profundo
Credent, & proris aut puppibus arma parabunt,
Quidquid & in proprios pelagus desiderat vsus:
Innumeræ veniunt artes: vix nomina rebus
Sufficiunt, tot sunt paruæ quoque membra carinæ.
Adde gubernandi studium, peruenit in astra,
Et pontum cœlo coniunxit. Nouerit Orbem
Fluminâque, & portus Mundi, Ventósque necesse est.
Iámque huc atque illuc caligine vertere clauum,
Et frænare ratem, fluctúsque effindere rectos:
Aut remis agere, & lentas inflectere tonsas:
Et placidum ductis euertere ratibus æquor,
Littoribúsque suis populos exponere captos.
Aut vncos celare cibis, aut carcere fraudem:
Nauales etiam pugnas, pendentia bella,
Attribuunt, pelagique infectos sanguine fluctus.

Igitur bello nauali vincet, qui Pisces in horoscopo habebit, nouósque orbes quæret, mirus artifex nauium, mirus gubernator, ventorúmque & tempestatum pręsagus, ne non modò in culpâ sit apud negotiatores, sed & se, simul & nauigantes naufragio eripiat. Sunt autem ista ingruentis tempestatis pronostica.

Iam sibi tum curuis malè temperat vnda carinis *Virgil. Georgic. 1.*
Cùm medio celeres reuolant ex æquore mergi,
Clamorémque ferunt ad littora: cúmque marinæ
In sicco ludunt fulicæ: notásque paludes
Deserit, atque altam supra volat ardea nubem.
Sæpè etiam stellas, vento impendente, videbis

Præcipites cœlo labi, noctisque per vmbram
Flammarum longos à tergo albescere tractus.
Sæpè leuem paleam, & frondes volitare caducas,
Aut summâ nantes in aquâ colludere plumas.
At Boreæ de parte trucis cùm fulminat, & cùm
Eurique Zephyrique tonat domus: omnia plenis
Rura natant fossis, atque omnis nauita ponto
Humida vela legit. Nunquam imprudentibus imber
Obfuit: aut illum surgentem vallibus imis
Aëriæ fugêre grues: aut bucula cœlum
Suspiciens, patulis captauit naribus auras:
Aut arguta lacus circumuolitauit hirundo:
Et veterem in limo ranæ cecinêre querelam.
Sæpius & tectis penetralibus extulit oua
Angustum formica terens iter, & bibit ingens
Arcus, & è pastu decedens agmine magno
Coruorum increpuit densis exercitus alis.
Iam varias pelagi volucres, & quæ auia circùm
Dulcibus in stagnis rimantur prata Caystri,
Certatim largos humeris infundere rores:
Nunc caput obiectare fretis, nunc currere in vndas,
Et studio incassum videas gestire lauandi.
Tum cornix plenâ pluuiam vocat improba voce,
Et sola in siccâ secum spatiatur arenâ.
Nec minus ex imbri Soles, & aperta serena
Prospicere, & certis poteris cognoscere signis.
Nam neque tum stellis acies obtusa videtur,
Nec fratris radiis obnoxia surgere Luna,
Tenuia nec lanæ per cœlum vellera ferri.
Non tepidum ad solem pennas in littore pandunt
Dilectæ Thetidi alcyones: non ore solutos
Immundi meminêre sues iactare maniplos.
At nebulæ magis ima petunt, campóque recumbunt:
Solis & occasum seruans de culmine summo
Nequicquam seros exercet noctua questus.
Apparet liquido sublimis in aëre Nisus,
Et pro purpureo pœnas dat Scylla capillo,
Tum liquidas corui presso ter gutture voces,
Aut quater ingeminant, & sæpè cubilibus altis
Nescio quâ præter solitum dulcedine læti
Inter se foliis strepitant. Iuuat imbribus actis
Progeniem paruam, dulcésque reuisere nidos.
Luna reuertentes cùm primùm colligit ignes,
Si nigrum obscuro comprehenderit aëra cornu,

Maximus

Maximus agricolis pelagóque parabitur imber.
At si virgineum suffuderit ore ruborem,
Ventus erit: vento semper rubet aurea Phœbe.
Sin ortu quarto, námque est certissimus author,
Pura, nec obtusis per cœlum cornibus ibit,
Totus & ille dies, & qui nascentur ab illo,
Exactum ad mensem, pluuiâ ventisque carebunt:
Votáque seruati soluent in littore nautæ
Glauco, & Panopeæ, & Inoo Melicertæ.
Sol quoque & exoriens, & cùm se condet in vndas,
Signa dabit: Solem certissima signa sequentur,
Et quæ mane refert, & quæ surgentibus astris,
Ille vbi nascentem maculis variauerit ortum
Conditus in nubem, medióque refugerit orbe:
Suspecti tibi sint imbres: námque vrget ab alto
Arboribus, satísque Notus, pecorique sinister.
Aut vbi sub lucem densâ inter nubila sese
Diuersi rumpent radij, aut vbi pallida surget
Tithoni croceum linquens Aurora cubile:
Tum multa in tectis crepitans, salit horrida grando.
Hoc etiam emenso cùm iam descendet Olympo,
Profuerit meminisse magis. Nam sæpè videmus
Ipsius in vultu varios errare colores.
Cæruleus pluuiam denuntiat: igneus Euros.
Sin maculæ incipient rutilo immiscerier igni:
Omnia tunc pariter vento, nimbisque videbis
Feruere. Non illâ quisquam me nocte per altum
Ire, neque à terrâ moneat conuellere funem.
At si cùm referétque diem, condétque relatum,
Lucidus orbis erit, frustra terrebere nimbis,
Et claro syluas cernes Aquilone moueri.

Apud Varronem ita est. Si quarto die Luna erit directa, magnam tempestatem in mari præsagiet: nisi si coronam circa se habebit, & eam sinceram. Si in ortu cornua crassiora fuerint, naufragium. Cùm repentè stellarum fulgor obumbratur, vti neque nubilo, neque caligine fluitans, graues denunciantur tempestates. Si volitare plures stellæ videbuntur, quò feruntur albescentes, ventos ex iis partibus nunciant. At si circâ purè stabunt, certos. Fulgurum effigies, ceu vocali quodam sono, insistunt aliquando antennis & aliis nauium partibus, & vt volucres sedem ex sede mutant. Geminæ salutares, & prosperi cursus prænunciæ. Castori & Polluci Numinibus ea lumina olim assignata. Si flamma vnica apparuerit, Helenæ, tempestatis & naufragij præsagæ, causâ, vt Plinius scribit, in Naturæ maiestate abdita. Ea au- *Plin. lib. 18. c. 35.* *Lib. 2. Cap. 37.*

tem lumina exhalationes ſunt, vel impreſſiones aëris procedentes è ſpiſſitate vaporis, è nauigio, & hominibus qui in eo ſunt, naſcentis, pugnantis cum frigore nocturno, eleuantiſq; ſe & colligentis in primâ regione aëris. Quæ exhalatio ſi corpori aliquo coniungatur, incenditur, ſuſpenſâque in alto micat, donec in totum conſumatur. Si plures ignes fuerint citius conſumunt tempeſtatis materiam, ſi vnus, tardius. Sunt in ſigno Cancri, duæ ſtellæ paruæ, Aſelli appellantur, exiguum inter illas ſpatium obtinente nubeculâ, quam Præſepia vocant. Hæc cùm cœlo ſereno apparere deſierint, atrox hyems ſequetur. Si alteram earum Aquiloniam, caligo abſtulerit, Auſter ſæuit. Si Auſtrinam, Aquilo. Cùm ſereno cœlo fulget, pluuiæ erunt, & tonitrua, & hyemabit: atrociſſimè autem, cùm ex omnibus quatuor cœli partibus fulgurabit. Nube grauidâ candicante, quam vocant tempeſtatem albam, grando imminebit. Mare, ſi in tranquillo portu à curſu ſtabit, & murmurauerit intra ſe, ventum prædicit: littora ripæque ſi in tranquillo quoque reſonauerint, aſperam tempeſtatem. Pulmones marini in pelago, plurium dierum hyemen portendunt. Præſagunt & tempeſtatem animalia: Delphini in ſerenitate laſciuientes, flatum, ex quâ veniunt parte. Item ſpargentes aquam. Loligo volitans, conchæ adhæreſcentes, echini affligentes ſeſe, aut arenâ ſaburrantes, tempeſtatis ſigna ſunt. Albæ quoque aues vbi congregantur. Trifolium inhorreſcere, & folia contra tempeſtatem ſubrigere certum eſt. Nec non & in conuiuiis menſiſque noſtris, vaſa quibus eſculentum additur, ſudorem repoſitoriis linquentia, diras tempeſtas denunciant. Horum præſagiorum certus nauta ſibi conſulet, maximè ſi ventorum flatus & effectus nouerit, quâ parte naſcantur & ſpirent, quod ipſa nomina, tum antiqua, tum recentia oſtendunt.

De præſagiis tempeſtatum God. Stevvechius comment. ad Cap. 2. lib. 5. Vegetij. Cluuerius lib. 1. Introduct. in vniuerſ. Geographiam, cap. 8.

Nomina antiqua Ventorum.	Nomina recentia in Germanico Mari.
1. Subſolanus.	1. *Eſt.*
2. Hypeurus.	2. *Eſt quart au Zud.*
3. Eurus.	3. *Eſt zud Eſt.*
4. Meſeurus.	4. *Zud Eſt quart à l'Eſt.*
5. Vulturnus, vel Notapeliotis.	5. *zud Eſt.*
6. Hypophœnix.	6. *Zud Eſt quart au zud.*
7. Leuconotus, ſiue Phœnix.	7. *Zud zud Eſt.*
8. Meſophœnix.	8. *Zud quart à l'Eſt.*
9. Auſter.	9. *zud du pole Meridien.*
10. Notus, forſan Libonotus.	10. *Zud, zud-Oueſt.*

11. Meſoli

11. Mesolibonotus.	11. *Zud quart à l'Ouest.*
12. Hypolibonotus.	12. *Zud-Ouest, quart au zud.*
13. Notalibycus.	13. *zud-Ouest.*
14. Mesafricus.	14. *Zud-Ouest quart à l'Ouest.*
15. Africus.	15. *Ouest zud-Ouest.*
16. Hypafricus.	16. *Ouest quart au zud.*
17. Fauonius.	17. *Ouest.*
18. Mesocorus.	18. *Ouest quart au Nord.*
19. Corus, siue Caurus, & Iapyx.	19. *Ouest Nord-Ouest.*
20. Hypocorus.	20. *Nord-Ouest quart à l'Ouest.*
21. Borealibycus.	21. *Nord-ouest.*
22. Hypocircius.	22. *Nord-Ouest quart au Nord.*
23. Circius.	23. *Nord Nord-Ouest.*
24. Mesocircius.	24. *Nord quart à l'Ouest.*
25. Septentrio.	25. *Nord.*
26. Hypaquilo.	26. *Nord quart à l'Est.*
27. Aquilo.	27. *Nord Nord-Est.*
28. Mesaquilo.	28. *Nord quart au Nord.*
29. Boreapeliotes.	29. *Nord-Est.*
30. Hypocæcias.	30. *Nord-Est quart à l'Est.*
31. Cæcias.	31. *Est Nord-Est*
32. Mesocæcias.	32. *Est quart au Nord.*

In Mediterraneo mari XVI. præcipui venti agnoscuntur, quorum vocabula sunt: *Leuente, Sirocco Leuente, Sirocco, Ostro Sirocco, Ostro, Ostro Garbino, Garbino, Ponente Garbino, Ponente, Ponente Maestro, Maestro, Maestro Tramontana, Tramontana, Graco Tramontana, Graco, Graco Leuente.* Hodie in Atlantico mari & Pacifico, aliisq; æquoribus, creuit in immensum Ventorum soboles, crescitque quotidie, aut quia non ante benè cogniti fuerunt, aut quia nascantur in dies, seu motu terrarum & hiatibus expressi, seu pelago in sinus nouos telluris erumpente, & ventos clausos expellente, iámque duplicauêre, exemplo antiquorum, qui præter cardinales spiritus, alios quoque particulares habuêre, nō vltra certum procedētes tractum, aliquando etiam eò loci expirantes, quo ortum habent. Sic olim apud Athenienses Scyron, paululum ab Argeste deflexus notissimus fuit, reliquæ tamen Græciæ ignotus. Aliubi elatior; etiam idem Olympias vocatur. Ventorum materia est, non tantum terra, sed & fluuij, niues, mare, nam in iis plurimum spiritus inest, qui ob insitam leuitatem, & materiæ tenuitatem, cùm in nebulam aut niuem transire non possit, in ventum abit. Sicci porro halitus & calidi; vi Solis & Astrorum perlati, à frigore, superiora per antiperistasim densante, repulsi, & exhalationibus aliis occursantes, ventos faciunt, hac illac vagari

Merlin. Coccaius Macaron. lib. 2.

Plin. lib. 2. c. 47. Seneca Natural. quæstion. lib. 5.

Vide Mizaldi Meteorol. Henrionis Cosmograph. lib. 1. c. 15.

gari

gari coactos, in suo primo exortu circa horizontem remissiores, & debilius spirantes, ab illo verò remoti, ceu flumina à suo fonte, accedente subinde à terrâ per aërem, nouâ exhalationum cateruâ, fortius grassantur, & collectis à multitudine viribus, quà datâ portâ ruunt. Nam ex succesiuâ per horizontem exhalationum impulsione fiunt, & ab iisdem impelluntur, perinde atque in aqua ex proiecto lapide circulus à circulo, donec ad eum, qui omnium est maximus, ventum sit, in quo impetus omnis exhaustis viribus paulatim remittitur, atque languescit. Et quoniam Ventorum locus est infima aëris regio, ideo à montibus & eminentibus locis facilè abscinduntur, & ne deorsum sæuiant, refringuntur: qui supra terræ, maris, & fluuiorum planiciem liberius vagantur. In magno ęstu, vel frigore, pauci spirant, quia in illo, exhalatio, quæ Ventorum pabulum est, à Sole depascitur: in hoc verò, terra gelu constricta, fumos exhalare non potest. Ventos dedit Deus ad aëris terrarúmque temperiem: præterea ad euocandas suprimendásque pluuias, & alendos satorum arborúmque fructus: necnon ad difflationem, quæ putredinis est vindex. Sunt Venti Anniuersarij stato Anni tempore recurrentes, vt Etesiæ, qui post æstiuales versiones, Sole Cancrum, Leonémque peragrante, spirant: quibus Ornithiæ sunt oppositi, post Solis hiemales versiones, hoc est, post brumale Solstitium, spirantes: Chelidonij dicti, ab aduentu hirundinum. Sunt & Venti repentini, dicti, quod magno fragore subitò oriantur, subitò occidant: quales, Prester, Ecnephias, Typhon, & Turbo. Quid differant inter se post Plinium, & Apuleium lib. de Mundo, exponit Mizaldus in Aphorismis Ventorum. In Narbonensi Galliâ regnat Circius, nulli violentiâ inferior: Ostiam plerunquè rectè per Ligusticum Tyrrhenúmque maria delatus, Italiæ oram conturbat. Idem non modò reliquis partibus cœli ignotus est, iugi modici occursu, tantus ille Ventorum est coërcitus.

Pontan. Meteor. lib.

Omnis in aduersos ventus non peruenit axes,
Et quidam certo sedem posuêre recessu,
Circion Hispanas fama est regnare per vrbes,
Et pecori strages meditantem & prœlia nautis.
Non Alpes hunc Aëriæ, non frigida norunt
Pangæa, aut nimbis nunquam non turbidus Hæmus,
Vix fessum Entellæ excipiunt, cauáque ostia Macræ.
Sentit vicinum Solem Nabatheius Eurus,
Arentésque impellit equos comitante calore.
Diuersum Zephyri spirant Aquilone propinquo,
Et Solem fessum excipiunt, altóque cadentem:
Frigidus hinc pluuiísque vigor. Sed turbidus Auster
Ipse agit vndantes nimborum in prœlia turmas,

Dux

Dux ipse pluuiarum, & longè maximus author
Educto namque immensum regione perustâ,
Densorum fluctus longinquâ ab sede vaporum
Inuoluit, raptáque agitans, qui deinde soluti
Fundunt præcipites abruptis nubibus imbres,
Diluuióque vnà absorbent puppésque virósque
Tantùm Auster discussa furens per nubila sæuit.
Flat saltus post Pelignos, quà voluitur ingens
Aternus de valle cauâ, atque humentibus antris.
Ipsa quidem post mane nouum cita Solis ab Ortu
Aura recens, quâ culta nitent, quâ poma fouentur
Ramis læta suis, largo & sata semine turgent,
Hæc eadem rapidum ad Solem, mediósque per æstus
Non longo spatio prouecta, aut viribus auctis
Vanescit primo moriens, & soluitur æuo.
Vsque adeo variant venti, visque insita ventis.
Illyricus specus est ingens in finibus, antrum
Ventorum immane, vnde iræ immitésque procellæ
Erumpunt, quoties terris fera sæuit Erinnys,
Immittitque hyemes pelago, & se proripit vmbris.
Non tutæ stabulis pecudes, non oppida muris,
Non ipso in portu classes. Fremit Adria, & atros
Horrescit trepidâ Garganus ab arce tumultus.
Non illo quidquam vento crudelius, vt se
Excussitque antro, & portis ruit acer apertis.

In Ægypto regnare Austrum authores negant. Hinc ibi nunquã pluit. Quò fit manifesta lex Naturæ, Ventis etiam & tempore & fine dicto. Sidera quoq; Ventos faciunt. Sole Aquarij xxv. partem obtinente, Fauonij hybernum molliunt cœlum, aperiúntq; nauigantibus maria. Subsolanus regnat in exortu Vergiliarum. Leonis exortum Aquilones antecedunt. Post biduum autem exortus, iidem Aquilones constantius perflant, diebus quadraginta, quos Etesias vocant. Molliri iis creditur Solis vapor geminatus ardore syderis: nec vlli ventorum magis stati sunt. Post eos rursùs Austri frequentes vsque ad sidus Arcturi, quod exoritur xi. diebus ante Æquinoctium Autumni. Cum hoc Corus incipit. Ante Brumam septem diebus, totidémque postea, sternitur mare Alcyonum fœturæ, & inde nomen ij dies traxêre, Alcioneíque appellantur.

Pérque dies placidos hyberno tempore septem Ouid. Metamorpho. lib. 11.
Incubat Alcyone pendentibus æquore nidis,
Tum via tuta maris, ventos custodit & arcet
Æolis egressu, præstátque triremibus æquor.

Reliquum tempus hyemat. In mari Indico, quà Calecutum ver-

sùs nauigatur, & Insulas Moluccas, à Iunio mense vsq; ad Octobrem spirat ventus Orientalis: sex autem sequentibus mensibus Occidentalis. Qui ex Europa in Insulam Hispaniolam nauigant, Aprili soluunt, in eámque perueniunt Septembris initio, cum Orientales surgunt venti, excitantúrque vracanæ, sic tempestates nautæ vocant diuersis ventorum flatibus excitæ. Contra, qui in Portum Belum vela faciunt, Augusto mense soluunt, vt sub finem Nouembris eò perueniant, Orientalibus ventis spirantibus. Contra ex America in Europam tendentes è portu Auenæ soluunt mense Iunio, vt ante hyemem perueniant in locum destinatum, Aquilonaribus ventis flantibus. Ceterum ventorum frigidissimi in hemisphcrio nostro sunt Septentrionales, Australes humidi. Sicci Corus & Vulturnus: Niuales Aquilo & Septentrio; Grandines Septentrio importat & Corus. Æstuosus Auster. Tepidi Vulturnus & Fauonius. Iidem Subsolano sicciores. Saluberrimus omnium Aquilo, quia siccus & frigidior. Noxius Auster, fortassis quia magis humidus. Etesiæ noctu desinunt flare, & à tertiâ diei hora oriuntur. In Hispania & Asià ab Oriente flatus est eorum, in Ponto ab Aquilone, reliquis in partibus à Meridie. Permutant & venti naturam cum situ. Auster Africæ serenus, Aquilo nubilus. Sunt & repentini flatus, exhalante terrâ coorti, rursúsque deiecti in terram, obductâ nubium mole multiformes. Procellosi à Græcis Ecnephiæ vocantur. Verticosi, Tiphones, quibus aspersio aceti remedio est. Turbinosi, Presteri. Qui ex humectâ perflant terrà, Apogæi: quos matutino in primis spirare Theophrastus tradit, vapore refrigerato. Qui ex sinu particulari euaporant, Encolpiæ. Qui ex mari ipso, Altani. Flatus qui cum aquà tumultuosè profusa inhorrentes, & fragosi feruntur, Exhydriæ ab Aristotele vocantur. Quicunque verò in rectum proflant, Euthypnoi nuncupantur. Ex violentis flatibus Cætegis est, desuper pulsans cum fragore. Stridens inter flandum, Thyella. Lælaps autem, sicut & Strobilus, flatus est reuolutus ex inferno loco sursum versus, Anaphysemata Græci vocant. In hac porro ventorum dissеptatione illud haudquaquam omittendum, ventos quandoque sibi ipsis aduersos spirare motu quodam reciproco, sicut ij qui inde appellantur Palimboreæ, ac si retrogrados Boreas diceres. Putat Theophrastus ista prouenire locorum, montiúmque prominentiâ, quibus occursantes flatus, cùm nequeant transilire, necessariò repercussi resiliunt. Sicuti in Macedoniâ vsu venire obseruatum est, vbi Boreas Boreæ aduersus distare animaduertitur, montium superciliis, & Olympi in primis atque ossæ reiectus. Ventum prosperius flantem Homericè dicas πλησίστιον, id est, vela implentem. Ornithiæ venti appellantur, Aquilonum genus ex aëre sati, minori nisu, nec iugi perseuerantiâ

Rodigin. lib. 20. lection. antiq. c. 29.

Apuleius de Mundo.

tiâ spiritus perferentes. Dicitur Pinea, siue Vertex, cùm torquetur humus arida, & ab infimis erigitur ad summum. Igitur sicut venti varij, eorum quoque causæ & potestates variæ.

Aridus hos vapor atque imâ tellure remissus
Progenerat, viresque animis, robúrque ministrat;
Sol pater educit, mater dedit vbera Tellus.
A summo Boreas, Notus imo spirat olympo.
Occasum obsedit Zephyrus, venit Eurus ab ortu.
Hos circùm varij dextrâ læuáque feruntur,
Atque agitant tenues diuersis flatibus auras.
Et quoniam medium lustrans Sol circuit orbem,
Per duodena vago digressus Signa meatu,
Idcircò quidquid gremio Telluris in altum,
Eduxit partim algentem festinat in Arcton,
Partim ad decliuem Libyæ diuertitur oram;
Dum radios ac sæua timens incendia vitat.
An dextrâ læuáque ferens se, impunè vagatur
Fumida vis, quandò hinc Libycos, atq; inde recessus
Arctoos, semel in toto Sol ambiat anno?
Vnde sibi vis ipsa & opes, & robora firmet?
Cùm tamen assiduus mediâ regione recurset
Eoum, Hesperiumque petens Sol annuus orbem,
Vrat, & accensos quos ipse per aëra fumos
Traxerat? inde frequens nunc hinc, nunc effurit illinc
Frigidus aut Aquilo, aut nimbis violentior Auster,
Auster Solstitio veniens, regnísque perustis?
Vnde cale magis, & pennis madidantibus vsus
Inuergit largos agris sitientibus imbres,
Quin imo quoque degrediens, & fissus, & in se
Sæpè repercussus, grauiores concipit æstus.
At Boreæ patriam horrentem, frigúsque, rigórque,
Insedêre, hinc terra gelu concreta vaporat
Tenuius, horrescítque aër, volat inde serenus
Spiritus, & siccis vestigia promouet alis,
An quia summa tenens cœli loca, multus & ingens
Inde ruit, pellitque auras, & nubila differt,
Nulla vt Hyperboreo maneant vestigia tractu?
Sed tamen & longo: vectus trans æquora cursu
Irrorat caput, & madidus ceruice fluenti
Fundit aquas, seruátque etiam quæ fœdera sanxit.
Nanque olim prouectum Austrum trans littora Rheni
Oceano fama, & toties refluentibus vndis,
Excipit incautum Boreas, & vincula nectit,
Ille vt se captum agnouit, sensítque cathenas,

Pontan. Meteoror. lib.

Non ego te Siculòve mari, nec finibus Afri
Littoris arcuerim. Liceat nam te quoque nostram
Visere Cyrenen, Lybicósque intrare recessus,
Ac nostro terram arentem satiare liquore.
Inde hic securus per regna aliena recursat,
Et madidus pennis sitientes irrigat Afros.
Hòc quoque frigidior, quòd per decliuia labens
Obiicibus nullis cursus agit ille secundos.
Vere etiam regnare volunt, quo tempore primùm
Optatæ crescunt luces, & lubricus annus
Conuertit terga, atque hyemem post egit iniquam.
Tum liquefacta mouens terrarum claustra, caminos
Sol aperit laxos, voluitque per aëra fumum.
Hic somno excitus, commotísque impiger alis,
Linquit Hyperboreos decliui tramite montes.
Quin vbi Sol propior maiora incendia mouit,
Flagrantésque impegit equos per viscera Cancri,
Cùm nebulosa cauis fumat Germania campis,
Ac multus vapor ad superas sese extulit auras,
Quemque frigida vis Boreæ comes addita cogit,
Illâ etiam de parte graues incumbere nimbos
Cernere erit, fusísque augescere nubibus amnes,
In mediísque natare truces feruoribus agros.
Hoc etiam è cœlo, ac semper radiantibus Arctis,
Et gelidæ incumbunt auræ, & vehementior vrget
Ventorum vis finitimis regionibus acta.

Vegetius de re militari, lib. 3. c. 38. De signis tempestatum & serenitatum vide God. Stevvechium comment. ad cap. 11. lib. 5. dicti Vegetij.

Hi sæpe singuli, interdum duo, magnis autem tempestatibus etiam tres pariter flare consueuerunt. Horum impetu maria, quæ suâ sponte tranquilla sunt & quieta, vndis æstuantibus sæuiunt. Horum flatu pro naturâ temporum, vel locorum ex procellis serenitas redditur, & rursus in procellas serena mutantur. Nam secundo spiramine optatos classis inuenit portus: aduerso stare, vel regredi, aut discrimen sustinere, compellitur. Et ideò difficile naufragium pertulit, qui ventorum rationẽ diligenter inspexit. Istud inter cætera notandum in obseruatione ventorum, eos qui in hemisphærio nostro frigidi, sicci, calidi vel humidi sunt, in altero naturam mutare, quòd enim nobis Australes venti calidi sunt, efficit zonæ torridæ calor, per quam transeunt, ad nos accessuri: sunt enim Australi in hemisphærio constitutis frigidissimi Australes venti, quippe quod sub polo frigidissimo nascantur. Similiter Aquilones nobis niuales, & gelidi, calidi & humidi sunt populis in altero hemisphærio collocatis, rigore, dum sub tropicis feruentibus permeant, non exuto modò, sed & in calorem mutato: cúmque nobis Aquilones saluberrimi sint, Australibus gentibus pestilentes

pestilentes illâ transitione fiunt. Alia ratio est, cur ab Austro nunquam in Ægypto pluat, nempe ibi Australes venti sicci sunt, quòd è terris sterilibus & siccis nascantur, obsitâ arenis Africâ, & ambusto Solis proximitate solo. Ceterum semper vehementiores ab Ortu ad Occasum, quàm ab Occasu ad Ortum venti spirant, quòd ab Ortu ad Occasum primum mobile versetur, cogátque summissa quælibet ad suum motum. Vndè breuior nauigatio ab Oriente ad Occidentem properantibus, vaporibus, è quibus fiunt venti, coactis sequi primi Mobilis & Elementorum naturalem cursum. Istud quoque annotandum, aërem cursus fluminum sequi, quod in tranquillo maximè sentitur. Præterea, spissiores esse vapores & humidiores ex aquâ venientes, quàm quæ è terrâ nascuntur, è quâ plus aëris & exhalationis procedit. Spissitudo autem & humiditas vaporum commotorum, maiores tempestates ob id cient in aquâ, quàm in terrâ, ob pondus, quo nubes subditum aërem premens, horribiles ventos excitat, maximè in Oceano Atlantico, Æthiopico, atque Orientali, in quibus nebula exigua, in alto visa, quam Bataui oculum bouis vocant, ingentis tempestatis & repẽtinæ præsagium est. Quò enim sublimior nubes est, eò impetuosius cadit, subitóq; vaporibus circumiacentibus accumulatis, maxima & ponderosissima effecta, vi magnâ aërem propellit, ventúmque, concitat: quâ agitatione vapores aëri permixti dilatantur, mixtíque aliis quos fluctuum motus exprimit, multùm addit violentiæ venti, qui ex imo in altum sublimatus, descensum nubis retardat, tempestatémq; producit. Quæ vbi in ima descendit, protrudit ante se exhalationes, indiscretè, vt vaporibus leuiores, agitatas ab aëre, quâ violenti commotione incenduntur, hæréntque rudentibus, malis, vel antennis nauium, sub nomine Castorum, faustum nautis sidus, ob id, quòd nunquam nisi ruptâ nube, atq; eâ dilapsâ appareant, qui finis esse solet tempestatibus. Istud corollarij loco addendum existimaui, nempe speciales caracteres Romanis olim fuisse, quibus ventorum vocabula, aliáque verba ad nauticam pertinentia significabant, notariorum & scribarum commentum, quo velocius dictata redigerent in tabulas. Pauca ad rem præsentem facientia, è Iano Grutero hîc transcripsi, è multis notis quas ipse è Tirone Ciceronis liberto, Persannio, Philargiro, Aquilâ, Senecâ, & S. Cypriano desumpsit. Sunt autem eiusmodi:

Cartesius in Tractatu de Meteor. cap. de Ventis.

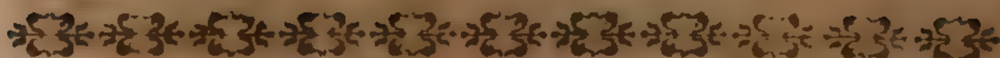
Ventus.	Boreas.
Ventilat.	Zephyrus.
Africus.	Fauonius.

Notus.
Septentrio.
Septentrionalis.
Auster.
Australis.
Aquilo.
Aquilones.
Subsolanus.
Vulturnus.
Eurus.
Circius.
Æolus.
Pelagus.
Oceanus.
Idem.
Æquoreum.
Hellespontus.
Adriaticum mare.
Mare Tyrrhenum.
Maritimus.
Trans mare.
Flectit.
Gubernat.
Gubernator.
Classes.

Nauis.
Nauigium.
Exeris.
Biremis.
Triremis.
Quadriremis.
Quinqueremis.
Penteris.
Triarcgus.
Nauta.
Nauticus.
Naumachus.
Naumachia.
Classicum.
Naualis.
Nauale bellum.
Buccina.
Canorum.
Celeuma.
Præcinit.
Nauigat.
Naufragus.
Naufragium.
Naufragatur.
Demersit.

Pugna

Pugna naualis.
Idem.
Idem.
Trophæum.
Triumphus.
Litus.
Litoralis.
Oneraria.
Onerat.
Sarcina.
Carina.
Puppis.
Prora.
Antenna.
Ergata.
Velum.
Velificat.
Supparum.
Scalmus.
Remus.
Remex.
Remigat.
Remigium.
Catascopum.
Anchora.
Anchoralis.
Scapha.
Barca.
Gubernaculum.
Trochlea.
Rudens.
Funis.
Funiculus.
Rete.
Linum.
Cannabis.
Ratis.
Liburnica.
Phazelus.
Mioparon.
Lembus.
Lintris.

CAPVT XLI.

Alia ad artem nauticam pertinentia. Inuentio & vsus pixidis nauticæ. Nonnulla de Magnete. Causæ Ventorum obliquitatis.

Vide Snellium, in Tiphy Batauo.

ONSTAT illos, qui primi maria tentare ausi sunt, timidè ei se commisisse, legisse littora, seséque ingruente nocte in portum recepisse: quod hodie plerunque faciunt ij, qui Mediterraneum nauigant. Postquam verò animis ad omne periculum obfirmatis, in alto mari pernoctari cœptum est: tunc etiam notata tempora quæ nauigationi oportuna videbantur, & legibus definita, quâ anni tempestate naues subduci, quâ in mare deduci expediat, nauigaturi scirent. Nam ex die tertio Iduum Nouembris, vsque ad diem sextum Iduum Martiarum olim claudebatur mare. Versa deinde oculorum acies ad sydera signáque quæsita, quorum obseruatione histiodromica, hoc est, nauigationis cursus dignoscebatur:

---Fœlix stellis qui signibus vsum
Et dedit æquoreos cælo duce tendere cursus.

Interdiu illi à Sole, noctu à Cynosurâ pendebant. At piratæ primùm coëgêre mortis periculo in mortem ruere, & hiberna experiri maria: etiam in ipso vastissimo Oceano, vbi

-----nusquam
Apparent terræ: cælum vndique, & vndique pontus.

Hic igitur non cœli, non syderum conspectus miseros iuuat, alio magistro opus est, qui semper in oculis versetur, veniátq; ad manus: à quo saltem nauigantes intelligant, quam in plagam deuenerint. Haud multa sæcula fluxerunt, ab eo tempore, cùm in Campaniæ vrbe Melphi, vel casu, vel studio notatum est, Magnetem lapidem suos habere polos, quos in Mundi polos conuertat: vt & axem suum contra Mundi axem parallelo situ dirigat. Neque ita tantùm ferrum suâ contagione inficere, sed in illud quoque suos affectus diffundere: ita vt vel leui magnetis osculo tactum, in polos etiam tangentis imitatione confugiat, hos suspiciat, amet, sequatur. Sagacissimum naturæ mystem eum fuisse oportet, cuius operâ & industriâ, illud primùm è secretioribus Naturæ adytis erutum & inuestigatum sit. Aliqui eum Flauium vocant, alij Ioannem Gojam, Melphitanum, qui ann. Sal. MCCC. adeò memorabile & maritimis itineribus opportunum inuentum posteris

Pancirolli Noua reperta, cap. 11. Alstedius, Encyclopedia lib 30. sect. 7. l. 35 sect. 6. Merula dissertat. de Maribus, acus marinæ inuentorem nominat Flauium Melfium Neapolitanum.

posteris tradidit. Goropius authores eius facit Cimbros; siue Teutones, quia nempe XXXII. nomina ventorum pixidi inscripta, ab omnibus nationibus Oceanum incolentibus, pronunciantur linguâ Teutonicâ. Sunt qui Paulum Venetum à Sinensi nauigatione reducem, circa ann. MCCLX. secretum illud Italis cõmunicasse scribant. Nam quod è Plauto, in Mercatore, contendunt aliqui sub Versoriæ nomine, acum maritimam intelligi, docti iam viri refutauerunt, qui nihil aliud per versoriam Plautum intellexisse concluserunt, quàm funem, quo velum vertitur. Acus illa lapidis magnetici Septentrionali parte tacta, pixidulâ coërcita, sese suo imperio & ductu in eandem plagam constanter vertit: vt vix vllis aut Solis, aut siderum obseruationibus opus siet. Quin adeò ita Mundi plagæ multò accuratius inuestigãtur, dum solam pixidulam, quæ ante pedes est, identidem nauigantes inspectant, eiúsque ductum diligenter obseruant. Mirum tam leui compendio, breuissimo & obscurissimo nauis in recessu, ad exiguæ lucernæ lumen, plerunque à puero, tempestates præuideri, ventorúmque flatus agnosci, quos ipse non sentit, nec audit: certò dici, quam plagam teneant, quod nauigent mare, quibus astris subiaceant, quæ ipse non videt. Miranda prorsus Philosophia, cuius causæ hominibus ignotæ, per maximos, & multiiuges effectus cognoscuntur. Huius fiduciâ Italis primùm, tum Gallis, Anglísq; & Hispanis circumnauigata Africa, India lustrata, America occupata. Istud quidem memoriæ proditum est, Nauarchum illum, cuius nomen nescitur, qui primus mortalium superioris sæculi vltra Maderam, in oppositum Americæ littus, fatis ducentibus, penetrauit, huiusce rei adumbratam quandam cognitionem habuisse. Hic enim à primâ adolescentiâ diuersis, & provt tunc tempora ferebant, longinquis nauigationibus exercitus, in Americam secundo vento delatus: inde conuerso cursu, in Maderam naui appulsâ, plusculis è suorum numero desideratis: ipse quidem redux, sed labore fractus, apud Christophorum Columbum natione Ligurem, qui tum illic chartis hydrographicis delineandis vitam tollerabat, expirauit: lineamentis itineris ex pyxide, & parallelo loci illi indicato. Hic natione Andalusius erat, qui magneticæ acus directionem primus adhibuit: itineris autem confecti quantitatem, ex cursus velocitate, aut tarditate, iam olim quoque in mari æstimari solitâ, cognouit. Constat enim maris motum primum mobile sequi, & ideo fieri ad Oriente ad Occidentem, sed hic motus coactus est: motus enim naturalis Oceani fit à Septentrione in Meridiem. Si tu igitur sub eodem Meridiano versùs Boream contendas, sequitur te minus itineris confecisse, quam ex acu, & coniecturâ æstimare poteris: si verò à Boreâ ad Austrum properaueris, proprio æquoris mo-

tu impulsus, plus itineris conficies, quàm ipse iudicaueris. Atque adeo illic obtentam latitudinem minorem æstimari, hic contra maiorem esse, mirari desines, cùm causam pernoueris. Moras quoque innectunt nauigationi crebri scopuli, intercursantia promontoria, latentia saxa, vada, crebra maris monstra, procellæ. Augent ingruentes à puppi venti. Hinc palam fit, quanti etiam illud sit in diariis nauticis id quoque accuratè designari, qui venti anniuersaria periodo in his aut illis oris excurrant, qualis maris & vndarum agitatio, qui motus interni, quantoque illic tempore perdurent: vt ex anni tempestate & ab experientià edocti, cognoscant in quam plagam maris vnda abripiatur, in ortum-ne, an vero in occasum. Sæpe enim mare ipsum per dillucida interualla suam etiam habet quietem nonnullis in locis, vt ostendemus sequenti Capite. Atque hæc momenta à nauium magistris sedulò & diligenter sunt obseruanda, cùm itineri compendium quærunt. Huiusmodi maris agitationes & motus in variis locis admodum varij sunt, & inter se dissidentes. Motus eius ab Insula *Bella*, & supra à freto *Dauis*, in Orientem & Meridiem ferè fertur, aliique, aliter. Itaque nisi prosperi venti, qui nec languidiores sint, nec vehementiores, & hoc etiam, absque particulari motu Oceani, aut in eum abeuntium fluminum rapacitate, perflauerint, variatio magna est vnius diei noctisque itineris. Mediocri flatu agitata nauis longioribus diebus ad summum conficit septuaginta millia orgyarum, noctu verò sexaginta millia; orgya autem sex pedibus definitur. Sic inter 24. horas, fauente vento, maritima milliaria 20. perficiuntur. Vrgente eodem, XXXVIII. vel XXIX. languente 8.7. aliquando etiam vnum. Ceterum cùm ex acus Magneticæ situ cursus mensura plerunque inueniri non possit, hoc ita nautæ reparant. Funem decem aut viginti decempedarum, cuius in extremitate lignum, cimbulámve alligant: cúmque bacculo de puppi transuersim pendente agglomerant: tum conuersa puluerea clepsidra, concitatâ naui extremum funis præcipitant in mare. Enatat ille, deglomeratúrque, dum clepsidra fluit. Quæ simul vt defluxit, horario, vt solet, spatio: accepto demensóque fune, quantum viæ nautæ confecerint, mensurant. Quod ipsum accuratiores nauium magistri sæpius iterant, pro ventorum vario impetu: vt eiusmodi obseruationibus, quàm proximè diuinando, ad verum accedant. Atque ita ex angulo cōsectæ * Loxodromiæ, & eiusdem quantitate, postea latitudinis & longitudinis euariatæ rationem ineunt. Cùm enim parellelorum tum latitudo tum longitudo æqualis non sit, laborãdum maximè est, vt eorum defectus & redundationes resarciantur. Initio certè minus commodè hoc antiqui assequi poterant, quandiu tabulas hydrographicas ita in plano designauerunt, vt omnes parallelos

** Loxodromiæ lineæ sunt, quas nauis magnetem sequuta sui itineris ductem, in superficie maris describit, quarum singulæ intersecant omnes Meridianos ad angulos æquales. Omnes autem loxodromiæ sunt rhombi, sed non omnes rhombi sunt loxodromiæ, nam linea Meridiana, & quæ illam bifariàm & in angulos rectos secat, sunt rhombi, sed non loxodromiæ. Rosa verò pixidis siue compassi, est planum rotundum, cuius circumferentia in 32. partes æquales secatur, rectis lineis per centrum transeuntibus, quæ rhombi vocantur. Cursus maritimus simplex est, qui eundem & vnicum sui ductũ cursum, hoc est, vnum & eundem rhombum, sequitur. Vide Petrum Herigonium 4. Volum. cursus mathematici, vbi agit de Histiodromia.*

parallelos æquales inter se constituerent. Tunc enim minorum parallelorum partes similibus maiorum partibus pariare erat necesse. Inde cùm sub aliquo parallelo decurrerent, singulis gradibus tantùm tribuebant, quantùm vni gradui in maximo circulo cedit. Atque illis quidem nauarchæ quandiu intra sextum & tricesimum subsistebant, vix quintâ gradus parte à verâ mensurâ abiuerunt diuersi: & quantò propius ad Æquinoctialem accedebant, tantò minus erroris illorum coniecturis obiiciebatur. Quantò autem longius ab Æquatore nauigabant, tantò magis errabant. Cùm enim Æquatoris parallelus, quia mediam sphæram intersecat, maior reliquis parallelis sit, & subsequentes minores, quia à medio sphεræ ad polos descendant, ideò minor error circa Æquatorem. Vltimi autem paralleli, vt axibus propiores, & ab Æquatore remotiores, minimum circunferentiæ, seu mauis longitudinis habent, quia positi in extremo spheræ, ideóque maioribus parallelis, nisi cum maximo errore, æquari non possunt. Constat enim Loxodromiæ cuiuscunque segmenta intra parallelos ab Æquatore æquidistantes esse æqualia: inter inæquales verò inæqualia. Primus Petrus Nonius à pseudographiâ, hoc est, planis tabulis, ad globum prouocauit. Nec eum piguit earum linearum affectiones, quas nauium cursus ad ξυναγωγίαν magneticæ acus describit, libro singulari explicare. Post, idem elapsis aliquot annis, libro secundo de regulis & instrumentis, eadem multo fusius descripsit, & harum linearum proprietates accuratius est persecutus. Ceterum acum chalybeam supra axiculo cui incumbit mobilem, magnetis lapidis polo Notio eâ parte tãgi, & tingi, quâ Boream sit designatura: & contra eiusdem lapidis polo Boreo fricari, quâ parte acus illa in Notum inclinatura sit, iam notum est: atque ita eam semper Boream inter & Notum exporrigi. Vnde conuincitur eorum error, qui acum eam post Æquatorem in altero hemisphærio inutilem nauigantibus crediderunt. Verùm non secundùm vulgi opinionem, qui existimat, transacto Æquatore, partem acus Australem ad Austrum ita tendere, vt iam directio nauigantium ad Austrum sit, non autem ad Septentrionem. Certè etiam transmisso Æquatore, vergit mouetúrque in Septentrionem acus, etiamsi nõ videatur Septentrio, inclinatque etiam in amatum absentem, cui vigilat. Sed tamen hunc acus maritimæ situm aliquando à naturæ legibus descissere, idque occultâ, & latente aliquâ de causâ, iamdiu experientiâ comprobauit. Quamuis enim magnes vbi liberè mouetur, insitâ sibi vi & facultate, suis polis Mundi polos affectet, & parallelo ad Mundi axem sito, suo axe exporrigatur: nihilominus ab hac cuiusque loci meridianâ lineâ, modò à Septentrione in Ortum, aliquandò in Occasum aliquot gradibus declinare de-

De variatione acus magneticæ, & quibus in locis variet, Robertus Hues tractatu de globis, cælesti & terrestri Vbi & de Rhombographia, hoc est, de rhombis, part. 5. & vltimâ. Alstedius Encyclopædia, l. 30. sect. 7. & l. 35 sect. 6.

 prehensum

prehēsum est. Et cùm rectà Septentrionē spectat, eam χαλυβοδείξιν, tanquam situm acus legitimum & proprium vocant: cùm autem euariat, χαλυβέκκλισιν eius, ad meridionalem lineam inclinationem vocant. Sed & acum maritimam confici posse absque magnete, quæ nunquam variet, est qui doceat. In incude, nota Septentrionem, supráque rectam lineam acum chalybeam finge, facie ad meridiem conuersâ, vt cùm ducitur sub malleo chalybs ad faciendam acum, eam versus te & Boream trahas. In hunc modum acus formata, suo genio polum notabit, & quidem sine vllâ variatione, quod ingens est mysterium, imprimente cœlo facultatem magneticam subiecto appropriato, secũdùm imaginationem fabricantis, nam casualiter, & inscio fabro hoc fieri, multi negant, interiori entitati & phantasiæ obsequium astris præbentibus. Alioquin vbique magnes deprehenditur, quamuis nomē speciale habeat à Magnesiâ Macedoniæ regione, magnetum feraci. Sicut & Heraclius dicitur ab vrbe Heracliâ. Sideritim alij, quasi ferreum, appellant, quòd cum ferro in eadem matrice & & fodina, nascatur. Vnde ferrum excoctum etiam sine intentione artificis habet in se partes Boreales & Australes certas, vigorem magneticum, verticitâtem, & vertices, seu Polos destinatos: & fili etiam ferrei, siue in aëre pendeant, siue aquis innatent, certò & cõstanter pars vna destinatur in Boream, altera in Austrum. Sic acus ordinaria, insitâ proprietate, in vasculo supra aquam posita, perinde atq; magnes, dirigit se in Septentriones & Austrum, in quibus punctis acquiescit, & à quibus distracta, ad eos naturali vigore recurrit. Istud contra vulgi opinionem notandum. Magnetis polum Australem, non Borealem, in cymbâ suâ super aquā positi, aut in aëre suspensi, verti in Boream: contra, ferrum magnete tactum, acquirere contrariam verticitatem, hac ratione. Si à Septentrionali lapidis latere tangatur ferrum, mouetur in telluris Septentriones: si verò à Meridionali latere, in Meridiem. Præterea quæ superius dixi, euariatio ex astrorum situ, ortúque & occasu Solis dignoscitur. Item & è Loxodromiæ inflexione: nam sicuti venti obliquè semper spirant, sic & nauis cursus semper obliquus est, coactis nautis tempestates sequi. Itaq; velificationis cursus circularis efficitur, etiam cùm rectà in Septentrionem & Meridiem, aut Ortum & Occasum dirigitur. Et cursus quidē in Septentrionem aut Meridiem maximi circuli peripheriam describit. Ratio est, quia in eodem Meridiano semper versatur, sub quo inde ab initio constiterat, atqui Meridianos maximos esse circulos nemini ignotum est. Sub Æquinoctiali quindecim milliaria maritima vnum gradum in longitudine euariant: in parallelis autem amplius. Porro XIX. milliaria horaria vno gradu continentur. Cùm autem euariationes plerunq; ventorum impetu fiant, qui

Ioan. Baptista Egmontius de magnetica vulnerum curatione.

Alstedius Cyclopædia l. 35. sect. 6.

quina ues obliquè agunt, intráque vnum meridianum, qui radius est à Polo ad Polum deductus: & parallelum, quæ linea est ab Ortu ad Occasum producta: diutinè aliquandò retinent, magno nauigantium dispendio, causas ventorum obliquitatis hîc ingerere operæ precium duxi.

Cur autem quandò huc toties discurset & illuc
Spiritus hic, varios agitans sine lege tumultus,
Cur non & superas pennis petit improbus arces?
Omnis in aërias quicunque elabitur auras
Halitus, immisto paulatim educitur igni:
Qui postquam gelidam summo capite attigit arcem,
Sensit & aduersi contraria frigoris arma,
Illicet ipse pedem retrò fert pondere, & ipso
Quod multum traxit grauida de matre volutus
Ad matrem trahitur. Ecce hîc nouus aduenit ignis
Auxilio, retinet labentem: ille arma resumit
Fortior ad pugnam simul huc perlatus, & illuc,
Dúmque cadit, resilitque, leuis tum pellitur aër,
Et quò maiores à frigore pertulit ictus,
Maiorémque trahit fœcundá è matre vigorem
Halitus, hòc maiore ruens ferit aëra pulsu.
Vt cùm Mæoniæ in campis, vada ad alta Meandri
Pastor agens, baculo stagnantem percutit vndam,
Illa fugit circùm, & grauidum dat pulsa sonorem,
Impellitque vndam illabens noua protinus vnda.
Ergo paulatim augescens fit maior eundo
Impetus, & vires grauioráque robora sumit.
Vt cùm de tenui primùm fonte effluit humor,
Et riuus: post collectis procul imbribus amnem
Ingentem raptat ripis, longúmque profectus,
Tum plenus rapidis in pontum immittitur vndis,
Autumno sed enim vento vis plurima, largùm
Cùm spirant terræ, cùm plenior halitus exit,
Terrenique magis suffundunt aëra fumi.
Hoc iterúmque, iterúmque etiam, multúmque monebo.
Incendunt nimij leuiter fumantia soles,
Incensa exurunt latè, præsertim vbi altos
Phœbus agit currus, fuluóque è sydere lustrat
Exiguis habitata locis Massilia regna.
Idcircò latera ad Mundi, atque extrema viarum,
Terrestris caligo habitat, quò languida Solis
Vix penetrat vis, & radiis minus vrit acutis.
Ipsa etiam partim leuis aspiratio, vt aliè
Fumida, partim etiam grauis tellure remissá:

Pontan. Meteor. lib.

 Atque

Atque illinc facilè admittit resoluta calorem,
Hinc percussa gelu riget, & densata grauescit.
Inde etiam transuersa ruit, nam frigore abacta
Ne sursum penetret, mistóque calore retenta
Ne cadat in præceps, transuersum impellat oportet
Aëra, siue quòd extremis in finibus Orbis
Regna tenens, castris illinc se fundit apertis
Visura & medias Mundi penetrabilis oras.
Nam neque pulueream in pluuiam descendere par est:
Nec tamen abnuerim, Lunámque, errantiáque astra,
Quæ medium assiduis peragrant discursibus Orbem,
In medium quoque ab extremis caliginis auras
Attrahere, in variásque Orbis depellere partes.
Ergo & cùm arentes rapidus Sol vsserit agros,
Et cùm victa gelu queritur mala frigora tellus,
Tum tibi tranquillæ permittant otia luces,
Gratáque sedatæ præstabunt somnia noctes,
Paccatisque ingens requiescet flatibus aër.
Nec non post largos imbres pluuiámque madentem
Compositæ cessant auræ, tacitúsque quiescit
Spiritus, & nulli veniunt in prælia venti.
Hoc quoque post Boream algentem, atque rigentia flabra
Cernere erit, quoties crudo sub frigore tellus
Concreuit simul, & durato tergore sæuit.
Spiramenta soli claudit rigor, obstruit omnem
Vis aditum: nullus spirat vapor, aut fluit extra
Halitus, vnde nouis veniant alimenta procellis.
Si tamen expectes nouus vt calor, & noua flamma
Torreat humentes latices, & fortè per altum
Ire paras, videas turbantibus aëra ventis
Magnâ mole graues vrgeri ad littora fluctus.
Alternis dat enim tellus, adimítque alimenta.

Petrus à Medina artis Nautica, l. 3. cap. 2.

Astronomi putant à Planetis ventos moueri: Iouem Septentrionales excitare, Solem Orientales; Martem Meridionales; Lunam Occidentales, & quia Planetæ circulariter aguntur, ideò ventos circa Orizontem in arcus figuram ferri, non ex infimo in altum, aut ex alto in infimum, sed circa terram atque aquam, circulariter. Signa quoque cœlestia idem efficere: Arietem, Leonem, & Sagitarium, calidæ & siccæ qualitatis, vnde Triplicitas ignis vocantur, ciere atque agere Orientales; quæ ratio est, cur & illa Signa Orientalia nuncupantur. Taurum vero Virginem & Capricornum, frigidæ & siccæ qualitatis, terræ triplicitas appellati, excitare Meridionales. Triplicitatem aëris, hoc est, Geminos, Libram, & Aquarium, calidæ & humidæ qualitatis, Occidentales.

Triplicitatem denique aquæ, Cancrum, Scorpium & Pisces, ob proprietatem eorum frigidam atque humidam, Septentrionales. Cùm autem terræ vapor causa sit ventorum, lentóque & exiguo motu assurgat, donec crescat & cumuletur, tum magno impetu descendat, inde fit, vt inæqualitas materiæ inæquales ventos gignat, debiles, mediocres, fortes, secundum vaporis tenuitatem, aut densitatem, & frigoris vim, vaporem calidum expellentis, qui cùm continuò ascendat, & ob id in se directè redire nequit, ideo mouetur circulariter versùs oppositum sibi frigus. Illud quoque moneo, à peritis & diligentibus nauium magistris, sedulò & accuratè quotidie conscribenda, & per suas selides, & laterculos, diaria nautica dispungenda: vt inde cursus confecti longitudinem, varietatem, inclinationem, obseruatam de cœlo latitudinē, ventorum flatus, impetúmque ceteri legendo noscant: aëris quoque temperiem, & si quæ alia sint, quæ diligentiùs notari expediat, vt conspectus promontoriorum, insularumque. Ita enim semper itineris confecti spatia, si forsan vspiam titubatū sit, relegere, & in tabulis suis hydrographicis dispungere, & emendare, tum ipsis, tum aliis, facilè erit. Non enim hodie auaritiæ tantùm apertum est mare, quod hospitali omnium littorum appulsu nauigatur, sed & scientiæ, quæ plus Batauis quàm lucrum placet: quamobrem ab illis scrupulosius cuncta pelagi tractantur, reiecta prædæ cupidine, quæ Hispanis sentitur plus obesse, quàm prodesse. Maior quoque gloria est docere, quam rapere: animos pascere, quam corpus. Auidis, auidis natura parum est, in quoscunque mentis affectus mortales ferantur, seu bonos, seu peruersos, nusquam satietas est.

CAPVT XLII.

Causæ fluxus & refluxus marium, cur & quibus locis magis, minúsve æstus superfundatur, vel etiam nullus sit: nec sordidi quidquam mare patiatur, quod variis in locis variè mouetur, intrinseca etiam agitatione.

MARE simile esse animantibus multi tradiderunt. Siquidem vt animantes reciprocatione perpeti, nunc vitalem efflant spiritum, nunc reuocant: sic & mare vicissitudine reciproca in se & ex se recurrenti agitatione quadam, & præcipuè mirâ, modò profertur, modò refertur, resilitque. Id verò stanti in littore, contemplantíque, palàm facit fluctuantis aquæ commotio. Pariter enim pedes diluit ipse *Strabo lib. 1. Plin. lib. 2.*

porrigens

porrigens vnda, renudátque velut refugiens, assilitque mox, irrequieto motu, appetendo semper quæ relinquat, rursumque relinquendo quæ appetat. Hinc illa indeficiens alienorum eiectatio, algæ in littus profusæ argumento. Fit quidem hoc perflantibus ventis vtique amplius. *Physici autumant*, vt est apud Solinum, *animal esse Mundum, eúmque ex variis Elementorum corporibus conglobatum, moueri spiritu, regi mente: quæ vtraque diffusa per membra omnia, æternæ molis vigorem exerceant. Sicut ergo in corporibus commercia sunt spiritualia, ita in profundis Oceani nares quasdam Mundi constitutas, per quas emissi anhelitus, vel reducti, modo inflent maria, modo reuocent.* Alij apud * Pomponium imaginati sunt depressos specus, in quos ingenti se mole vibrans aquarum moles mergatur, & rursum meatuum repagulis pulsa exundet, quod agere spiritus sub aquâ conclusos * Apollonius Tyaneus existimat. Et Plato apud † Stobæum, spiritum per quædam terræ foramina æstum circumferre, mare suspendere, eique tumorem facere. Ceterùm & à terraneis flatibus, qui ab Aristotele dicuntur apogæi, motus fit. Nihilo enim minus in terram fluctus defertur, quamuis in diuersum reflante vento, velut proprio quodam maris motu cum eo pariter agitato. Quamobrem cadauera, & naufraga denique omnia fluctuum propulsu, repurgantis se maris quadam imagine, ad terras protruduntur. Tauromitanum littus Copriam dici legimus, id est, fimum, quandò quæ in Carybdin fuerint præcipitata, illuc denique reuomuntur. Inde quoque est Plinianum istud, omnia plenilunio maria purgari: quædam & stato tempore: circa Messanam & Mylas fimo similia expui in littus purgamenta. Vnde fabula, Solis boues illic stabulari. Æstus dicitur motus maris, quo exundans fluit, & exacta periodo, refluit. Maris accessus Græcis πλήμη, πλημμύρα, πλημμύρις, & ἐπίβασις. Recessus verò, siue reciprocatio, παλιῤῥοθίη, κῦμα παλιῤῥόθιον, Homero; πλημμυρὶς παλίνορσος, Apollonio: ἄμπωτις, Theophrasto: ἄνεσις, Straboni. Lunari exortu Oceani mutationis euidens fertur indicium dari, enim amplius solito accedit, recedítque, crescítque crescente Luna, cuius quibusdam aspirationibus inflatur, & ab iisdem retractus, intra suos carceres relabitur. Æstus maris accedere & reciprocare maximè mirum est. Bis inter duos exortus Lunæ fluctus affluunt, bísque remeant, vicenis quaternísque semper horis. Et primò attollente se Lunâ, cum eâ Mundo intumescentes, mox à Meridiano cœli fastigio vergente in occasum residentes: rursúsque ab Occasu subter cœli ima, & Meridiano contraria accedente, inundantes: hinc, donec iterum exoriatur, se sorbentes. Nec vnquam eodem tempore quo pridie æquor refluit: vt ancillante sidere, trahentéque secum auido haustu maria, & assiduè vnâ horâ tardius quàm pridie exoriente: paribus tamen interuallis

** Paulus Merula, dissertatione de Maribus, lib. 3.*

** Philostrat. lib. 5. in eius vita, c. 5.*

† lib. 1.

Omnem æstum à Luna prouenire conatur probare Ludouicus Guicciard. Belg. initio, causas eius vide.

Vide Lemnium, lib. 1. de occultis rerum miraculis, cap. 41. & Ranzouium sub finem speculi Astronomici.

uallis reciproci, senísque semper horis, non cuiusque diei, aut noctis, aut loci, sed Æquinoctialibus: ideóque inæquales vulgarium horarum spatio vtcunque plures in eas aut diei, aut noctis illarum mensuræ cadunt, & Æquinoctio tantùm pares vbique. Ingens argumentum plenúmque lucis, ac vicis etiam diurnæ, hebetes esse, qui negent, subtermeare sidera, ac rursùs eadem resurgere, similémq; terris, imò verò vniuersæ Naturæ exindè faciem, in iisdem ortus occasúsque operibus: non aliter sub terra manifesto sideris cursu, alióve effectu, quàm cùm præter oculos nostros feratur. Si Luna fortunatis planetis Veneri vel Ioui iuncta fuerit, in signis aëriis, quæ inflant: vel in aqueis, quæ augent aquam, maximè aquas mouebit. Sed si ab infortunatis, vt Marte & Saturno, opprimatur, vis eius conflaccescet, minúsq; mouebit: & sic Luna etiam roboratur aut debilitatur, provt ab aliis planetis fœlici aut contrario aspectu fulcitur. Igitur magna efficacia est ad motum Oceani corporum cœlestium, quibus cognatio est cum humidis, in quorum classe primum locum obtinet Luna, vnde * Silius: Galeot. Martius, doctr. promiscua, cap. 13. *belli Punici, l. 3.

Cymothoes ea regna vagæ, pelagíque labores
Luna mouet, Luna immissis per cærula bigis,
Fértque, refertque fretum, sequitúrque reciproca Tethys.

Vnde rectè * Agellius dixit, Oceanum quasi Lunæ comitem, cum ea simul & adolescere & senescere. Multiplex etiamnum Lunaris differentia, primúmque septenis diebus. Quippe modici noua ad dimidiam æstus, pleniore ab ea exundant, plenáque maximè feruent. Inde mitescunt. Pares ad septimam primis. Iterúmque alio latere diuidua augentur. In coitu Solis pares. Planè eadē Aquilonia, & à terris longius recedente, mitiores, quàm cùm in Austros digressa, propiore nisu vim suam exercet. Per octonos quoque annos ad principia motus, & paria incrementa, centesimo Lunæ reuocantur ambitu, augente ea cuncta Solis, annuis causis, duobus æquinoctiis maximè tumentes, & Autumnali amplius quàm Verno. Inanes verò Bruma, & magis Solstitio. Nec tamen ex ipsis, quod dixi, temporum articulis, sed paucis post diebus, sicuti neque in plenâ, aut nouissimâ, sed postea: nec statim vt Lunam Mundus ostendat, occultétve aut mediâ plagâ declinet, verùm Vere duabus horis ęquinoctialibus serius, tardiore semper ad terras omnium quæ geruntur in cœlo effectu cadente, quàm visu: sicuti fulguris, & tonitrui, & fulminum. Omnes enim æstus in Oceano maiora integunt spatia, inundántque, quàm in reliquo mari: siue quia totum in vniuersitate animosius est, quàm in parte: siue quia magnitudo aperta sideris vim laxè grassantis efficacius sentit, eandem angustiis artentibus. Quâ de causâ, nec lacus, nec amnes similiter mouentur. Octogenis * lib. 14. Noct. Atticar.

Oooo cubitis

cubitis ſupra Britanniam intumeſcere æſtus Pythias Maſſilienſis author eſt. Interiora autem maria clauduntur, vt portu. Quibuſdam tamen in locis ſpatioſior laxitas nauigationi patet: vt pote cùm plura exempla ſint, in tranquillo mari nullóque velorum impulſu, tertio die ex Italiâ perueſtorum Vticam, æſtu feruente. Circa littora autem magis quàm in alto deprehenduntur ij motus: quoniam & in corpore extrema pulſum venarum, id eſt ſpiritus, magis ſentiunt. In pleríſque tamen æſtuariis, propter diſpares ſiderum in quoque tractu exortus, diuerſi exiſtunt ęſtus, tempore, non ratione, diſcordes, ſicut in Syrtibus. Et quorundam tamen priuata natura eſt, velut Tauromitani Euripi, inter Siciliam & Italiam: ſæpius & in Eubœá, ſepties die ac nocte reciprocantibus aquis. Huius Euripi naturam cùm Ariſtoteles capere non poſſet, animi ęgritudine morbum contraxiſſe ferunt, ex quo poſtea non conualuerit. Sunt qui prodant, in fretum dediſſe præcipitem ſe, præfatum elogium, quoniam Ariſtoteles non cepit Euripum, Euripus capiat Ariſtotelem. Æſtus idem Euripi triduo in menſe conſiſtit, ſeptimâ, octauâ, nonáque Lunâ. Quibus non aſſentitur Liuius, *ſcribit enim: *Fretum ipſum Euripi non ſepties in die, ſicut fama fert temporibus ſtatis reciprocat: ſed temerè in modum venti, nunc huc, nunc illuc, verſo mari, velut monte præcipiti deuolutus torrens, rapitur.* Vnde prouerbium, *Euripo mutabilior*, de re inſtabili. Sic Æſchines Calliam Euripo mutabiliorem notat, & * Cicero inconſtantiam populi & incertam Comitiorum rationem cum Euripi fluxu & refluxu comparat. Gadibus, qui eſt delubro Herculis proximus fons incluſus ad putei modum, aliàs ſimul cum Oceano augetur, minuitúrque: aliàs verò vtrunque contrariis temporibus. Eodem in loco alter Oceani mótibus conſentit. In ripâ Bætis oppidum eſt, cuius putei creſcente æſtu minuuntur, augeſcunt deſcendente. Contra Memphis & Meroë ſecundum Nili acceſſum receſſúmque puteos habet auctos, vel ſummiſſos. Cauſa ſuperfluentis Nili, non Etheſiæ modò, qui venti ſunt contra oſtia fluuij Iulio menſe flantes, ſed & aquæ ex Æthiopiâ venientes, in iis partibus in quibus hyems eſt, cùm apud nos æſtas. At Pontus ſemper extra meat in Propontidem, introrſus in Pontum nunquam refluo mari. Adde in eodem Oceano particulares & latentes motus eſſe, alios aliis contrarios: quod maximè è nauigationibus hodiernis in Indiam Americámque conſtat è quantitate curſus, quæ vt debet æſtimata variam pelagi circumactionem oſtendit, proprióſque eius motus, ventis & tempeſtatibus ipſis vehementiores. Neque tamen adhibitâ emendatione per parallelós, & meridianos ſatis ſecurè obſeruatur, vtrum occulto illo maris motu in ortum an in occaſum, hoc eſt, dextrorſum an ſiniſtrorſum loxodromia inclinet: donec aliquo inſularum,

Rhodigin lect. antiq lib. 29 cap. 8. Mela lib. 2. c. 7. contra Strabo l. 9. & Plin. lib. 2. c. 97. aiunt tantum septies die ac noctu fluere.

** lib. 38. è Thucyd. lib. 6.*

**Oratione pro Murena.*

Snellius in Tiphy Batauo, lib. 2. Propositione 8. 9 13. & 15.

rum, aut terrarum occursu, aut id pelagus frequentantium obseruationibus didiceris, in quam partem aquarum cumuli ferantur. Tales vtique maris impetus naues à Septentrionali Americæ littore versùs Angliam furtim abripiunt, qui in sinu Africano infra Guineam versùs Ortum omnia agunt, & rapiunt. Atque ita aliis in locis etiam aliter. Huius exemplum tale esto. Ab Insulâ Bellà, vulgo ita dicta, sub parallelo LII. in littore Americano nauigatum sit rectà in Meridiem, vt videbatur, idque iter nautica æstimatione traxetur miliaribus L. quæ faciunt euariationem latitudinis III. gr. XX. scr. inde datur loci latitudo XLVIII. grad. XL. scrup. de cœlo autem obseruata poli altitudo sit XIX. gr. L. scr. cùm hic adeò enormem discrepantiam & obseruatam latitudinem deprehendam, non continuò ad obseruatum parallelum transibo: sed iterum æstimatam latitudinem cum denuo obseruatà postero die contendam. Hìc si rursum coniectura mea abludat ab obseruatione, & latitudinis æstimatæ differentia iterum maior sit obseruata: id mihi satis erit indicij, maris latente impetu nauem in latus furto abreptam, neque sub vno eodémq; meridiano cursum hunc continuatum: sed loxodromico aliquo iter confectum. Ceterùm specialis marium agitatio per totum anni tempus minime durat. Inter Brasiliam & Angolam Africi littoris, à vigesimà die Aprilis ad vicesimam Iulij maris fluctus feruntur in Zephyroboream. Rursùm à 20. Iulij ad 20. Octobris nullà particulari agitatione idem mare inquietatur, sed in sese hæret & quiescit nisi flatibus attollatur. A 20. Octobris iidem fluctus in Austrozephyrum torquentur vsque ad 20. Ianuarij, reliquo anni quiescunt. Atque hæc momenta à nauium magistris sedulò sunt obseruanda, cùm itineri compendium quærunt. Horum ignorantia, aut negligentia, partim morbis, partim inedia plurimos letho dedit, deficiente commeatu, aut morbis è diuturna mora eorum membra depascentibus. Nam & venti ferè hos motus in eandem plagam, aut antecedunt, aut comitantur, ita vt frustra huic monstro obnitaris. Iterum hæ agitationes alio in loco aliæ. A freto Dauis & Insulâ Bella, maria in Orientem aut Meridiem mouentur. Post Promontorium Bonæ Spei in Indiam Orientalem nauigantibus, inter Cephalam & Insulam S. Laurentij, quæ olim Magadascar, fluctus maris è continenti veniunt, & à speciali motu Lusitani proximum promontorium vocant, *Cabo dos Correntes:* quo nomine etiam appellant aliud promontorium Hispaniæ Nouæ, iuxta mare Rubrum Americæ, quod Occidentem respicit. Nec ipsum mare quod promontorium Bonæ Spei circumlatrat, sine motu particulari est, furibundo prorsus æstu, & à terra rursum cum magno sonitu impulsúque recedente. Ibi enim immensa profunditas, & aquæ turbida vis ab Oriente ad Occiden-

Repetitio non inutilis è præcedente Cap petita.

Osorius hist. Lusitania, lib. 11. & 15.

tem delata, vt tellurem tetigit, maiore iracundiâ repulsa, Meridiem petit, nec nisi circuitu longo nauigantes admittit ad littora. Et ob eos impetus idem promontorium Leo maris appellatur, quasi rugientibus vndis, & admissa quæque nauigia aut arcentibus, aut deuorantibus. Ibi etiam venti, quos Massonas vocant, certa anni tempestate continui flant, nunc remissi, totas classes motibus Oceani permittunt. Ex eo euenit, vt cùm distentis velis in Ortum videaris contendisse, contra tamen retrò in Occasum sis abreptus. Ita olim quidam S.Helenæ Insulam in medio mari aditurus, postquam ad eius parallelum, grad.nempe XVI. Austrinæ latitudinis deuenisset, & inde rectà dictam Insulam sub isto parallelo peteret, cùm secundo vento hanc propediem aditurus videretur, tandē vltra CC. milliare Occidentem versùs distare ab eâ, & in viciniâ Americæ & Brasiliæ versari est deprehensus; maris latente motu tanto interuallo retrorsùm abreptus, ventis frustra obluctantibus. Quamobrem hoc casu periculosa persæpe est nauigatio, vbi nullum tui erroris argumentum appareat, aut quemadmodum te hinc expedias liquebit. Atque adeò non vtile tantùm, sed etiam necessarium videtur, cursum vltrò citróque obliquare, vt correctioni sit locus: cùm autem te non eundem parallelum tenuisse, quem existimabas obseruatio arguet, latitudinem secundum obseruata mutabis, & inde longitudinis euariationem definies.

Nec nos obniti contra, neque tendere tantum
Sufficimus, superat quoniam fortuna sequamur,
Quóque vocat vertamus iter.

Vegetius res militar. l.4.c.42.& 43.

Nauticorum gubernatorúmque solertia est, loca in quibus nauigatur cognoscere, tantò enim securitas maior est. Aut enim motus occultus, aut reciprocantis ambiguitas, cursum nauium vel adiuuant, vel retardant, quæ nauiganti, aut bellaturo magna cautione petenda, vel euitanda sunt. Et quoniam diuersis in regionibus diuerso Lunæ crescentis minuentísque flatu, certis horis ista variantur, ideò prælium nauale gesturus, consuetudinem pelagi, vel loci ante congressum debet agnoscere. Sed ad æstus motúsque pelagi præter ea, quæ supra dixi, multùm Sol facit, quem plerosque flatus suâ secum circumflectere vertigine Aristoteles & Heraclides prodidêre: quibus ingruentibus, Atlanticúmque protrudentibus, extumescit mare, æstúmque efficit: rursúmque illis sopitis, sensim in sese pelagus relabitur, & reciprocatur. Plato in elationem quandam causam confert, aquas enim cuiusdam specus hiatus sustolli & latè effluere, & subindè eodem refluere, & ex eo vndabunda maria iactari. Quæ causa diuersorum maris motuum probabilior mihi videtur, cùm non modò ea flumina quæ supra terras meant, in Oceanum labantur, sed etiam haud dubiè

Plutarch. de placitis Philosoph. siue de Natur. lib. 3. cap. 17.

biè ea quæ infra terras. Vnde fit, vt cum variis in locis ea mare magno impetu ſubeant, eò deferantur vndæ, quò curſus fluminum erumpunt: quæ ſi ceſſent, gurgites fieri & trahi in fundum naues abſorberíque maximè quieto mari, hiatu fluminum fluctus recipiente, multi ſcripſerunt. Addit Timæus, flumina dum deuoluuntur in mare, irritare quietum, æſtúmque ciere, qui vbi concitatus eſt mari cedentibus fluminibus rurſum redire in ſe pelagus, & omittere iras, & permittere labentibus decurſum. Seleucus mathematicus, qui Terræmotum attribuit, circumactui motuíque eius occurſare Lunæ vertiginem dicit: quo impetu colligente ſe inter hæc duo corpora flatu, & in Atlanticum irruente, probabili ratione conturbari maria. Ad quæ conferunt etiam coniunctiones & oppoſitiones reliquorum planetarum, & quibuſdam anni temporibus id magis fit, maiórque varietas in iis motibus exiſtit: quippe cùm circa tropicum Æſtiuum augeatur acceſſus, minórque fiat ad tempus vſque Æquinoctij, ac rurſus creſcat ad Hybernum tropicum, & ab eo ad Vernum Æquinoctium minuatur. Augetur & illud etiam vi eorum ſignorum, in quibus Luna fuerit in ſuis mutationibus. Nam in placidioribus æqualiores fiunt motus: in vehementioribus magis inæquales: quod etiam vis imbrium auget, ac impetus ventorum. Ceterum quò latius pelagus patet, eò maioribus motibus obnoxium eſt, vt in Atlantico videmus, cuius cetera maria, partes, & veluti membra ſunt. Ideò Mediterraneum, vt pars Oceani, & quia arctus eſt, non iiſdem æſtibus quibus Oceanus excitatur, cùm maius corpus vehementiore motu, quàm minus indigeat.

--Hic curuo littore latrans *Accius.*
Vnda ſub vndis labunda ſonit:
Simul & circùm magni ſonantibus
Excita ſaxis, ſæuo ſonando
Crepitu clangente cachinnat.

Alludit enim & blanditur ſuis littoribus, dum ea creſcente fluctu palpat, non iraſcitur, vt Oceanus, nec labentia in ſe flumina repellit & propulſat, cachinnat non furit, ludit non lædit, acceptáſque Oceani aquas per fretum Herculeum Adriatico Ægeóque miniſtrat, vbi

Neptunus gurgite ſciſſos Ducit equos.

Nam qui supereſt Euxinus, è Mæotide palude non ab Oceano aquas accipere putatur, cúmque Mediterraneum mare in Orientem & Septentrionem feratur, Euxinum aiunt in Meridiem ferri. Neque tamen Mediterraneum, quà Africam pulſat, ſine motu eſt: in Biſertæ quippe ſtagnum ſtatis æſtibus irrumpit, & infuſum aquà dulci ſenſim abſorbetur, atque emittitur. Præterea ſicut Oceanus, ſic & Mediterraneum mare ſecundùm aquarum clau- *Bizar. Genuenſ. hiſtor. lib. 19.*

 ſarum,

Senec. Natural. quaest. lib. 4.

ſtuum, naturam ſe purgat. Nam in iis, quibus curſus eſt, non poſſunt vitia conſiſtere: quæ conſiſtunt, purgantur: nec tantum tempeſtate, ſed etiam tranquillo. Idcircò maria cadauera, ſtramenta, & naufragij naufragorúmq; reliquias in littus euomunt, aliquando etiam altè in fluminum ripas emittunt, nam & æſtum vſque ad centum miliaria creſcere multi ſcripſerunt, maximè vbi demiſſiores ſunt terræ, & vehementiore impetu flumina exonerantur: quò enim rapidioribus & vaſtioribus aquis pelagus intrant, eo vaſtiori mole reuomuntur, & exundant latius altiuſque repulſæ. Sic in noſtra Galliâ rapidus Garumna maiore æſtu quâ Ligeris aut Sequana, qui placidius currunt, refluit, creſcitque altior ab Oceano repulſus. Vnde contra naturam reliquorum æquorum cum ſeptem horis intumeſcat, quinque detumeſcit. Ob id puto, quòd longiores moras trahat, aquas præcipites ſummouendo, quàm lentas. Quinque autem detumeſcit, rapido fluctu, marinum celerius quàm alibi expellente, & mole ſua naturaliter currente in Oceanum. Quam rationem Scaliger non animaduertit, cùm plures alias ad hanc rem * adferat. Producitur enim tempus ingreſſionis in fluuium, quia æſtui reſiſtit Garumna. Præterea maris moles grauior, idcirco diutius inſtat, viam non inueniens, at vbi ſeſe ſubduxit, celerius abit, oſtiis fluuiorum alueis ipſis patentioribus. Altera ratio eſt, quod ab Arctico mari redeuntibus aquis, non ſolùm obſidentur Garumnæ fauces, ne fluuius deſcendat, atque exeat aqua, ſed etiam complentur nouis fluctibus, & in hac reluctatione tempus acceſſionis conſumitur. Alioquin per horas VI. ſecum ducit aquas Luna, aut quæcumque alia cauſa eſt æſtus, totidem maris ponderi datæ ſunt, quo repulſum à terrâ ſeipſum premendo rurſus in priores ſedes incumberet. Id autem fit, quia Cœli medium in quadrantes duos diuiditur, quorum vnum fluxui, alterum refluxui datur. Reliqui duo quadrantes infra nos ſunt, propter Cœli punctum medium, quod ab vtroque finitoris puncto diſtat æqualiter. Quare neceſſariò diuiditur Hemiſphærium in duas partes æquales. Atque hæc eſt cauſa quare & ad ipſum & ab ipſo ſcilicet verticali fiant mutationes. Ceteræ namque omnes lineæ, ad quodvis punctum à finitore deductæ, inæquales inter ſe ſunt. At totum hemicœlium cùm ſit horarum XII. dimidium eius explebit incrementũ Oceani ad ſummum illud punctum, alterum dimidium exhauriet ad decrementum. Propterea verò quod non eodem ſemper loco Luna oritur, idcircò æſtus ab illius curſus inconſtantiâ variatur in Oceano. In alterum autem Hemiſphærium currit ſex horis Oceanus totidem recurrit, mox ad nos totidem recurſat, totidem relabitur motu naturali. Vnde diuerſis horis, diuerſis in regionibus motus fit. Accidit tamen Lunâ, punctóque oppoſito ad Meridianum

* Exercitat. 52.

ridianum iam deuolutis, æstus nondum creuisse, cuius moræ causa potest esse, magna illorum locorum à magno & spatioso Oceano distantia, vel ingressus aditúsque nimia coarctatio. Propter easdem causas, feruentissimi, & turgidissimi æstus sunt pluribus in locis, diebus aliquot post Lunam plenam, aut nouam. Æstus autem sequentium marium, præter iam annotatos, sic se habent:

In Oceano littore Boreali, del Zur, *siue Pacifico, nullus æstus.*

In Britannico & Germanico Oceano vehemens vbique.

In plagâ Indicâ secundùm Gangis & Indi fauces & in toto mari Erythreo maximus est.

In Ligustico nullum æstus vestigium.

Notabilis in Adriatico.

Garumnæ fauces, vt diximus, septenis horis ingreditur Oceanus, quinis recedit.

Ad Guineam quaternis accedit, octonis regreditur.

Eodem semper cursu fertur Oceanus ex Oriente in Occidentem iuxta Panamam.

Nullus æstus est in Baltico mari.

Venti etiam & motus maris varij variis in locis.

A 20. die Aprilis ad 20. Iulij inter Brasiliam & Angolam, maris fluctus feruntur in Zephyro-Boream. Nort-Ouest.

A 20. Iulij ad 20. Octobris non mouentur in aliquam plagam.

A 20. Octobris ad 20. Ianuarij fluctus feruntur versus Austro-Zephyrum, Zud-Ouest.

A 20. Ianuarij ad 20. Aprilis iterum nullo motu cientur.

Ab Insulâ-Bellâ, & supra à freto Dauis in Orientem & Meridiem ferè fertur mare.

In Hellesponto & Ægeo periodi breues sunt, & multùm inter se diuersæ.

Mare Rubrum sine æstu est.

Istud omnibus notum, à nouilunio vsque ad quartam diem, mare mediocriter intumescere, mox magis ac magis in plenilunio autem maximè. Post decrescente & deferuescente calore Lunæ, quæ vim suam in humidis exercet, cùm nequeat amplius dilatare exhalationes atque excitare, residere illum maris æstum, ab exhalationibus autem dilatatis augeri & intumescere pelagus, cùm erumpere volunt exhalationes illæ excitatæ à Lunâ. Quòd verò exæstuant & decrescunt maria non ex æquo, & pari tempore, illud certè reconditæ est scientiæ. Alij dicunt, naturam aquarum aliam in alio mari, sitúmque loci, & vapores exhalationésque sub mari, ventósque incumbentes, præcipuè ad fauces, atque augusta littora, vt in fretis & Euripis istud facere. Alij, maiorem, minorémve profunditatem aquarum, longitudinem maiorem vel minorem receptaculorum, quibus terminatur tempus reciprocationum,

Philostrat. in vitâ Apollonij lib 5. c. 1.

G. Galilæi dialog. 4. Systematis Cosmici.

num, huius diuersitatis causam esse, nam aquæ profundiores, cùm & mole & pondere superent, expellunt minus profundas, quæ sedibus suis emotæ, descendere coguntur, & sequi quò impelluntur. Addunt aliqui, oppositos æstui ventos, quibus maris commotio retardatur, obiectáque freta, & promontoria aquas repellentia. Mare Inferum vbi Genua sita est, nullum incrementum aut decrementum ostendit, quoniam aqua illius maris adeò glutinosa est, vt non possit ita rarefieri vt crescat, vel propter saxositatem fundi, per quam halitus in fundo resolui nequeunt. Rubrum quoque mare à fluxibus & refluxibus exemptum est, sed ob aliam rationem, nempe quia eius longitudo non extenditur ab Oriente versùs Occidentem: sed potius inter Euronotum & Corum iaceat. Balticum mare æstum non sentit, ob angustiam aluei, quod nimis Septentrionale est, atque adeò ab efficaci proiectu radiorum luminarium Cœlestium longius dissitum; quorum etiam influxibus minus patet, ob profunditatem. Cùm autem terræ motiones tendant ab Occidente in Orientem, impulsus aquarum ferient semper Meridianos, & non de parallelo in parallelum ibunt, vnde in maribus, quæ transuersìm ad Polos extenduntur, & contra secundum Orientalem circulum angusta sunt, reciprocationis nulla causa superest, nisi per participationem alterius maris, magni reciprocationibus obnoxij, cum quo illis aliqua communio. Et hæc est Galilæi sententiâ, cum Copernico suo, aliorúmque, qui motum Terræ tribuunt, istâ maximè ratione fulti, vt cùm primum Mobile innumerabilem stellarum fixarum, & insuper omnes sphæras Planetarum torqueat, quamvis & hæ & illæ suâ naturâ moueantur in contrarium: cúmque iis & Ignem & Aërem, contra sensum humanum esse, paruum Terræ globum pertinaci virtute tantæ virtuti reluctari, cùm pensile corpus, æquè centro suo libratum, ad motum & quietem indifferens, ab ambiente liquido circumdatum, circumrotari & ipsum cum reliquis Elementis & Cœlis necesse habeat. Quod si valeret, sequeretur (contra id quod postea asseruit Galilæus, de diuersitate æstuum motuúmque maris) æstum semper in vnaquaque parte terrarum, vt semel fuit, permansurum, sempérque iturum, ab Occidente in Orientem, nec singulis sex horis recursaturum, sed post exactas XXIV. horas, cùm Terræ motus iis credatur mouere pelagus ab Occidente in Orientem per XXIV. horas, quod tempus est circumactionis primi mobilis, diurnum cursum definientis. Ceterum cùm primum Mobile ab Oriente ad Occidentem moueatur, Elementáque illud secum rapiat, concluditur similiter & Terram, fluctúsque maris illi obsequentes, ab Oriente in Occidentem moueri, quod si moueantur ab Occidente in Orientem, hoc non à primo Mobili fieri, sed, vel agitatione naturali & intrinsecâ,

Galeotus Martius doctrina promiscua cap. 30.

Gal. Galil. System. Cosmici, dialog. 2. & 4.

trinſecâ, vel Solis vi, atque exemplo, cuius curſus, tum diurnus, tum annuus ab Occaſu ad Ortum tendit: quod certe probabilius eſt, virtute Solis in terras & maria cognitâ. Vnde aliqui æſtuum initium ſub Zonâ Torridâ collocant, tum quia Æquator medium Mundi ſecet, conſtituátque ibi vmbilicum, è quo ceteræ partes Orbis veniant. Tum quod è medio maris æſtus fluant, excitati calore vicini Solis, eleuantis fluctus, qui velut in caldario, ſic ſub Torridâ Zonâ bullientes, ab vtraque parte æqualiter fluunt properántque ad littus per inæqualia quidem ſpatia, & inæquales altitudines maris, pérque freta & ſinus, qui demiſſi ſuſcipiunt venientem æſtum, aut excludunt elatiores. Sub Zonâ Torridâ vehementes calores nemo neſcit, adeò vt circa Maldiuas Inſulas, quæ ſub eâ poſitæ ſunt, efferueſcere pelagus * Pirardus ſcripſerit, & ab eo feruore, qui ſub Torridâ fit, æſtum pelagi naſci multi tradiderunt. Aliter * Macrobius, qui maris motum ex eo eſſe putauit, quod ſinus Oceani Orientalis & Occidentalis, mutuo concurſu ſeſe feriant, atque impetu immaniore miſceantur. Franciſcus Sphondratus Italus, reciprocationem pelagi refert ad Magellanicas fauces, per quas concitato curſu ad inſtar rapidi fluminis feruntur aquæ Septentrionalis, Atlantici, atque Æthiopici Oceani, quæ vnum illum exitum in mare Meridionale habent, ſi illi fretum vicinum Marij addideris, cùm autem fieri non poſſit, vt omnes tantorum marium vndæ, per anguſtias illas vno agmine tranſire poſſint, coguntur ex fugâ contrariorum, contra oppoſitas ex aduerſo aquas ſequaces regurgitare: & quia vnda palpitatione, vt vocant, vndam proximam impellit, neceſſariò ad partes oppoſitas, quantumuis remotas, ac retrò iacentes, æſtus concitatur maior, aut minor, iuxta oppoſitionis diſtantiã & aquarum multitudinem: addo etiam viarum amplitudinem, aut anguſtiam, per quas ſingulis maribus tranſeundum eſt, donec ad Magellanicum fretum perueniant. Vnde colligitur, maria, quæ longius ab eo freto versùs Ortum iacent, nullaque vicinâ anguſtiâ premuntur, minores æſtus, aut nullos habere, quę verò ad Occaſum vergunt, quò propiùs, eò magis huic reciprocationi obnoxia eſſe. Sunt & Philoſophi qui aſſerant, totam aquæ maſſam moueri ab octauâ ſphærâ ſexageſimo quoq; anno vnâ parte, ita vt longo temporis ſpatio mare ſit futurum vbi nunc eſt terra. Nonnulli dicunt à propriâ grauitate aquarum æſtus procedere, quæ ſi ſemel à causâ primariâ commoueantur, poſtea ad æquilibrium reduci quærunt, iteratis reciprocationibus: quæ non vno tempore & præfixo determinantur, ſed tot diuerſitatibus temporum conſtant, quàm ſunt diuerſæ longitudines & profunditates receptaculorum & ſinum maris. Accidere quoque poteſt, vt è duobus maribus ſatis magnis, ſibi per mutuum aliquod fretum

De Terræmotu diurno & annuo, Id. Galil. Syſtemat. Coſmic. dialog. 3.

* *In ſuis nauigat.*

* *lib. 2. in Somn.*

G. Galil. dicto dialog. Syſtem. Coſm.

occurrentibus, mediante mixtione duorum motus principiorum, vnum causam præbeat fluxus, eo ipso tempore, quo alterum contrariæ motionis causam præbet. Quo casu fretum illud diuersa maria interiacens agitationes extraordinarias propositarum motionum, & vorticum, & æstuum periculosissimorum admittit, de quibus rebus frequens experimentum. Ex eiusmodi autē motionibus, positu, longitudine, & profunditate marium inuicem communicantium, nascuntur variæ commotiones in aquis, irregulares, & inobseruabiles, in quas cùm nautæ incidunt, ad causas tantæ diuersitatis stupent, non ventis, non aëri credentes. In fretis porrò & Bosporis etiam alia motionis causa est, dependens ab aquis fluminum, quæ in maria non valdè vasta sese exonerant, currúntque semper ad eandem plagam, vt in Bosporo Thracio, vbi Euxini aqua semper in Meridiem fertur per Propontidem. Ceterum maria à Septentrione in Meridiem producta, fluxui & refluxui obnoxia non sunt: quæ verò freta inter Occasum & Ortum porrecta sunt, grauius agitantur, qualia Siculum, Herculeum, & Magellanicum. In tantâ varietate tum æstuum, tum motuum, irruptionúmque pelagi, quid concludam, non habeo, cùm Lucanus ipse æstuum causas se nescire fateatur:

---quà littus dubium, quod Terra Fretúmque
Vindicat alternis vicibus, cùm funditur ingens
Oceanus: vel cùm refugis de fluctibus aufert
Ventus, ab extremo pelagus sic axe volutet,
Destituátque ferens: an sidere mota secundo
Tethyos vnda vagæ Lunaribus æstuat horis:
Flammiger an Titan, vt alentes hauriat vndas,
Eligat Oceanum fluctúsque ad sidera tollat:
Quærite, quos cogitat Mundi labor? at mihi semper,
Tu quæcunque moues tam crebros causa meatus,
Vt Superi voluêre, lates.

CAPVT

CAPVT XLIII.

Lacus, fontes, puteósque esse qui æstuent, de aquis salsis, sale, salsarum aquarum miraculis, contra eos qui tributum ex iis exigere voluerunt: de vitâ piscium marinorum. De vsu aquæ marinæ & salis, contra morbos corporis, atque animi. Item de salsedine maris, earúmque rerum causis.

CETERVM non maria tantum sed & lacus æstuant. In Prouinciâ Mexicanâ duo lacus sunt, vnius aqua dulcis est, alterius amara. In meditullio primi lacus olim Mexico ciuitas, quæ *Temistitan*, & *Tenuchtiulan* dicta, sita fuit, iste in alium inferiorem exoneraretur, cuius aqua, vt dixi, amara est, & pestilens, ideò nullos pisces nutrit, quamuis in dulci abundent. Circuitus vtriusque lacus quinquaginta leucarum est: in quorum ripis & fluctibus quinquaginta tum oppida tum vrbes videntur. Crescit & decrescit lacus salsus, non in modum maris, sed pro ratione ventorum, intrinsecum motum eius iuuantium. E proximo monte fluuius defluens, curénsque per loca sale plena, salsedinem in lacum, quem intrat, importat, inde incolis maxima salis est copia. Benacus lacus in Italia, amœnis & dulcibus aquis, *fluctibus & fremitu marino assurgit*, inquit Virgilius, crebrásque tempestates mouet. Alter etiam in Italiâ Fucinus, Marsis vicinus, aliquando vsque ad montana crescit, interdùm rursùs decrescit, rusticísque agricolationem reddit, mersáque renudat loca. Amenanus quoque iuxta Catanam, in Sicilia, torrentis in morem nunc exundat, nunc siccatur per plures annos. In Dodone Iouis fons, à media die ad mediam noctem crescit, rursúmque à mediâ nocte ad medium diei decrescit, quam ob causam anapauomenon eum vocant. In Troglodytis fons Solis, Dulcis appellatur, circa meridiem maxime frigidus, mox paulatim tepescens, ad noctis media, feruore & amaritudine infestatur. Alius in Tenedo Insulâ, semper à tertiâ noctis horâ in sextam ab Æstiuo Solstitio exundat, & in Delo Inopus fons, eodem quo Nilus modo, ac pariter cum eo decrescit augetúrque. Contra Timauum amnem Insula parua est in mari cum fontibus calidis, qui pariter cum æstu maris crescunt, minuuntúrque. In Monasterio * Altæ-Combæ, Cisterciensis Ordinis, Fons est, Miraculi dictus, qui postquam per sex horas fluxit, relabitur totus occultátque

Nauigat Ferdin. Cortez, ij, lib. 2.

Strabo lib. 1.

Plin. l. 2. c. 103.

* *Haute-Combe.*

tátque se sub terram, magno cum sonitu, vt putares æneas valuas occludere redentem, vel lapideam rupem aditum intercipere, donec elapso totidem horarum spatio, reiectis grandi impetu obicibus, erumpat iterum largus, rotásque molendinarias in ipsa suâ scaturigine torqueat, patenti alueo oppleto, neq; multis post passibus * Burgeti lacũ, in quo specialis genus piscis, lauaretum vocant, subeat, dulces aquas dulcibus miscens. Tum sex aliis horis elapsis remeat in se, Oceanique æmulator denuo recurrit, seruatâ lege sibi à Naturâ inditâ. In Comensi solo, iuxta Larium lacum, fons largus, singulis horis intumescit, singulis detumescit. In Ardeatino agro fontes frigidi sunt, sulphurati dicuntur, isti videntur aspicientibus feruere, ob id, quòd cum in locum ardentem altè penitùs inciderunt, humore & igni dissidentibus, validos in se recipiunt spiritus, & ita vi venti inflati bulliunt. In æde Erechthei Athenis puteus fuit aquæ marinæ, sicut & in Caria apud Aphrodisienses, sed ille sine motu est, iste verò Austro flante mouetur & sonitum reddit. Alius in Hispali, æstu maris crescente decrescit, contra decrescente, crescit. In Siciliâ circa Messanam & Melas putei fontésque hyeme in totum arescunt, æstate exundant. Et alij quidem dulces, alij amari & salsi. Istorum causa, vel maris vicinitas, vel terra, per quam aqua fluit, aut in quâ quiescit, salsâ. * Vitruuius refert, in Paretonio, quà iter est ad Ammonem, & Cassio ad Ægyptum, lacus esse palustres, ita salsos, vt habeant super se salem congelatum. Est autem sal, mixtus quidam è terrâ & humore succus, in salsum saporem, vi caloris concretus. Sunt autem salis genera diuersa, fontanus, putealis, lacustris, palustris, fossilis, marinus. Fontanus, è fonte calido salem ferente, è nitrosis sulphureísque terræ venis erumpens, quæ salsum saporem continent. Cuiusmodi fons est apud Salinas, in Comitatu Burgundiæ, è quo sal candidissimus conficitur per decoctionem. Ochus & Oxus apud Bactros, nondum fluuij, sed in ipsis suis cunabulis corrosa salis ramenta deferunt, non ob dictam causam, sed quoniam per salifodinas fluant. E puteis educta aqua salsa, in areas diffusa, adueniente cœli rore condensatur, & in candidissimum salem concrescit: vt in Volateranis Etruriæ puteis, vnde magno Etruriæ Duci tributum ingens annuum. Apud Oscenses in Tarraconensi Prouinciâ, non longè à Pyrenæis montibus puteales salinæ sunt, quas vulgo vocant Nabalicas; è quibus aqua tracta congelatur in salem, purpurearum violarum odore & colore, suauissimum & perfectissimum. Lacustris è lacubus egeritur, & concrescit, dum lacus aqua in salem mutatur, ardore Solis salsuginosam terræ naturam ad saliendas aquas excitante. Talis est sal Tarentinus in Apuliâ: Tatteus, è Tatta lacu maioris Phrygiæ: Agrigentinus in Siciliâ, Tragas-

Margin notes: * *aliis Burgensis lacus, vulgo Bourget, in Sabaudiâ.* — *Vitruuius l.8.c.3.* — *Pausanias in Atticis.* — *Plin.l.2.c.97.* — *Idem lib.31.c.3.* — * *dicto lib. & cap.* — *Bernardinus Gomesius Diascepseon de Sale.*

ſeus in Æolide: in Valentiæ Regno inter Carthaginem Nouam & Orcelitanum agrum, ſal, qui è lacu, *de la Mata*, conficitur. Paluſtrem ſalem octo ab hinc annis inuenimus in Burgundiâ noſtrâ, inter Sedelocum & Arnam-Ducum vrbes, in dominio nobilis viri mihi familiariſſimi, *de la Rochette*, exigua palus vluâ & iuncis obſita, quà humilior eſt, vndam exudat, adeò ſalſam, vt tota vicinitas, imò & ipſi ruſtici longè ſepoſiti vndique accurrerent, doliáque eà implerent, quâ ſalis loco vtebantur. Diſplicuit publicanis, qui ſalis vectigal exigunt, Naturæ liberalitas, viuam calcem immerſerunt ſalutiferæ aquæ, corruperúntq; tantum Dei beneficium, quo nunc ſolæ quadrupedes, *volucréſque vtuntur, dedignatæ peruerſitatem hominum datis vltrò muneribus inuidentium. Ex iis enim paſcuis, nec pecus, nec volucres abigi poſſunt, adeò dulcedine cibi, potúſq; amantiſſimi delectantur. Quatuor anni ſunt à quibus experiri volui, an ille ſal tot hominibus, tot beſtiis petitus, ſalubris eſſet, è tribus aquæ amphoris igni in aheno ſuppoſitis, ſal niger, qui palmam impleret, permanſit in fundo, guſtaui minutulum quoddam, & ſtatim violente niſu exoneraui ſtomachum, de qua re, cùm ad medicum quendam amicum meum retuliſſem, quidquid eius ſalis habebam, illo petente, tradidi: póſtque aliquot menſes gratias mihi per litteras egit, quòd eo vſus, primùm in xenodochiis, mox & in remedium priuatorum, multos vbique præſentiſſimis morbis liberaſſet detractâ per vomitum bile vitreâ, quà ſtomachi orificium ſolet circumuallari atque obſideri, multaſque & periculoſas ęgritudines ciere. Et nunc damnandâ publicanorum auaritia, tam promptum, tam ſalutiferum beneficium ſub calce ſepultum iacet, hoc prætextu, quòd ſalis reditus minuerentur: ſed iam Miſericordia & Pietas reliquerunt ſolum, ipſáque Humanitas exulauit ab homine, vt verum fiat vetus prouerbium, *Homo homini lupus.* Reſtant duo ſalium genera nobis exponenda, foſſilis ſcilicet & marinus. Primus, è montium terræque viſceribus, inſtar magnorum lapidum, eruitur, tantá ſoliditate, vt edolari, atque ex eo effingi ſimulacra poſſint. Nitor eius & perſpicuitas mira, chryſtallóque ſimilis, vnde eum medici ſalem gemmam appellant. De hoc Plinius: *In Citeriori Hiſpaniâ, in Conuentu Carthaginenſi,* * *Egeleſtæ quoque cæditur, glebis penè translucentibus: cui iampridem à medicis palma inter omnia ſalis genera perhibetur.* Sal porrò marinus concreſcit, cùm mare feruens æſtu ſpumas agit, eáſque ad littora & ſcopulos euomit, vel vento corradente algam in interiora terrarum imbris in morem deferuntur, qualis ſal in Narbonenſi Galliâ, qui *de Pequais* vocatur. Is Aquilonis flatibus, temperato regionis calore denſatur. Plinius ſpumam vocat, Georgius Agricola, ſalem è marina ſpumâ genitum, & ſalem virginem, à flore ſalis, quem Poëtæ ſalis

*hoc genus auium, quod ſalſuginoſis locis gaudet, vocatur à Græcis, ἁλμυροφάγον.

* Hodie, Eniesta, oppidum.

ſpumam vocant, & ſalum, mare: nimirum à ſale. In Valentiæ Regno iuxta Ferrariam promontorium, excauatis ibi rupibus, longi canales excreſcentes maris fluctus excipiunt, qui deinde in patentes quaſdam areas influunt, vbi marina, cœleſti rore & Aquilone flante concreta, ſal Hiſpaniæ fingit. Similis huic eſt qui in littore Santonico ad Aquitanicum Oceanum, multâ arte & labore perficitur, in paludibus, quæ vulgò, *de Salins* appellantur, quarum terra pinguis eſt, & glutino ſimilis, multâ argilla obſita, quæ equorum pedibus trita, foſſis alueiſque obductis, reſtagnantem maris aquam, cum ſale aduectitio, non ebibit, ſed conſeruat, eductámque à canalibus, pluuiæ, Soli, Aëri, Ventis, diluendam ſiccandámque tradit, ab Æquinoctio Verno, ad Æquinoctium Autumnale. Poſt hunc ſalem, ſecundum locum inter marinos obtinet ille, qui è mari & aquâ dulci gignitur. Is autem fit dum mare feruet, atque excreſcentibus fluctibus, in proximos & adiacentes littori lacus affunditur: quorum ſtagnantes aquæ dulces marinâ conditæ, ac vi Solis extremas lacus oras exſiccante, concreſcunt in ſalem, qualis in Ebuſo, Balearici maris Inſulâ, reperitur. Omne ſalis genus Ormus Inſula Perſici ſinus continet, tota ſal, ob id ſterilis, vt neque in eâ vireſcant herbæ, neque arbores, neq; ſtirpium genus vllum adoleſcat. Ibi flumina, fontes, putei, terra, glebæ, ſale redundant, cuius permutatione in alias merces, incolæ ſine labore vllo viuunt. In montibus Indiæ Orientalis Oromenus celebratur: Cyrenaicus tractus ſale Ammoniaco, ſub arenis reperto, nobilitatur, quo Gerra oppidum totum quadratis molibus aquâ conglutinatis constructum eſt. Cracouia, caput vrbium Poloniæ, ſalem gemmam, ſiue gemmeum habet: fontanum, Æolis: putealem, Selinuntium Siciliæ: lacuſtrem, Agrigentum, eiuſdem Siciliæ vrbs: paluſtrem Burgundia: marinum, Gallia, Hiſpaniáque: Ormus vna, tota ſal eſt, tota omni ſalis genere abundat, ſuſtinetur, viuit, veſtitur, ædificatur: ideò incolis non venditur, quibus ſacer; dicitur enim ſal ſacer, cui nullum vectigal impoſitum eſt: aut ſi quando impoſitum, ceſſatum eſt ab impoſitione, omnibus commune factus, qui ab aquis, communi omnibus Elemento, venit. In Troade cùm antea cuiuis permitteretur ſalem Tragaſſæum gratis auferre, & Lyſimachus ſalarium tributum exigi mandaſſet, illic poſtea nihil ſalis viſum eſt. Admiratus id Lyſimachus tributum remiſit, continuóque ſal rurſum extitit. Quod cùm timerent Celtiberi, ne fons ſcilicet, qui in agro Cæſarauguſtano fluit, ob tributum ſalarium illi impoſitum, deficeret, & ſal natiuum incolis denegaret, cùm fonte pepigerunt; vt quotannis certo die, vt vnicuiq; gratuitò, quantum opus haberet ſalis, aſportaret. Hinc ſemper ille perennis fluxit, fónſque ob id ſacer, ſacræque ſalinæ appellantur, quæ iuxta oppidum Armillas extant,

Modum ſalis conficiendi fusè tractat Bernardus Paliſſy: tract. de Natur. aquar. & fontium, Cap. de vulgari ſale. Et Corteſius in tract. De Methodo benè gubernandi rationem, cap. de Sale.

Athenæus Deipnoſ. lib. 3. c. 1.

Bernard. Gomeſius Diaſcepſeon, lib. 1. c. 19. & l. 2. c. 11.

dictum

dictum quasi Halmyrillas, hoc est, Salinulas, ἀπὸ τοῦ ἁλμυροῦ, quod est salsum, à Gallis olim vetustissimis Celtiberiæ colonis, quorum sermo Græcus erat, vt alibi ostendi in hoc opere. Sed & alia est ratio cur sal ille sacer vocetur, quod scilicet totus census ex eo proueniens, alendis Christi pauperibus impendatur apud Turolium vrbem eiusdem Conuentus Cæsaraugustani, ad quam eiusmodi salinæ pertinent, quas fons dictus efficit, latis quibusdam foueis exceptus, atque inde per areas, lateritio substratas pauimento, diffusus, vbi rore cœli aspersus in candidissimum & suauissimum salem concrescit. Eandem ob causam sal Cataritanus in Sardiniâ solis exteris venalis est, ne scilicet exarescat incolis venumdatus. Istud porrò ex antedictis quidam affirmant, non sine aliquâ ratione, sensum aquis esse, vndè aliquæ tactum refugiunt, aliæ tactæ efferuescunt atque irascuntur. Aliæ exarescant, vbi ipsis, aut illis, quæ in iis nascuntur tributum imponitur, cum ab origine sua omnium fuerint. Istarum meminit * Athenæus, scribens; regnante Alexandro Pyrrhi filio, prope Thyamin fluuium Thesprotiæ, quæ in Epeiro est, in palude quadam enatam casu fuisse fabam, quæ nunquam aliàs nisi in Ægypto creuerat, vnde Ægyptiaca dicitur, ac toto biennio abundè postea fructus peperisse: cùm verò præsidium ibi Alexander collocasset, quo arcerentur non ij tantùm, qui decerpere vellent, sed ij etiam, qui eò commearent, videndi gratiâ, exsiccatam paludem fuisse, & in posterum non solùm eius fabæ non genuisse plantas, sed nec iam inde aquam in ea fuisse conspectam. Adeò aquarum delicata, & sui iuris conseruandi obstinata natura est, quo vni seruire non potest. In Edepso, quæ Macedoniæ ciuitas fuit, riuulus haud procul à mari emicuerat, cuius potus ægris plurimùm auxiliabatur, ideò confluentibus multis cùm vectigal ab Antigono fuisset indictum, statim euanuit. Simile miraculum Iacobus Meierus * refert, de fonte medicato propè Slusam, qui exaruit, vbi dominus fundi suas ægrotis aquas negauit, nisi antea certum pretium persoluissent, mox cùm idem permisisset cunctis, gratis eas potare, rediit fons viuidior, & amplior quàm antea fuerat. Addit apud eandem Slusam, Flandriæ vrbem, ann. MCCCCXLI. concharum collectioni tributo imposito, transmigrasse alibi, aut saltem euanuisse conchas, neque antea comparuisse, quàm liberam earum collectionem vrbani publicassent, Oceano in gratiam pauperum liberali, qui è conchis maximè vescuntur: & vltrò sal eiectante, quo ipsi melius viuant: qui è crassioribus maris partibus prognatus, pro quinto Elemento est, bestiis hominibúsque ad sanitatis conseruationem necessario: nihil enim mari, nihil sale sanius. Vnde sunt, qui credant, nullum piscibus æquoreis præscriptum à Naturâ vitæ terminum, omnes violento fine emori. Nam cùm mare mortalitatis

* dicto lib. & cap.

* in Annalibus Flandr. Camerar. operar. succisinar. Censur. 2. cap. 69.

mortalitatis impatiens exanima quæuis animantium corpora illicò euomat in terram, nunquam inter tot, tantáque & varia eiectamina cadauer piscis visum est. Salsi quippe maris salubritate crescunt, durántque pisces per sæcula, neque morbos sentiunt neque senectutem: comprobante parœmiâ. *Nihil pisce sanius.* Neque quòd pisces aliis pinguiores & vegetiores videmus, alios verò colore immutato extenuatos & languentibus similes, istud ægritudinibus tribuendum est: hoc alimenti defectus, hoc amor facit. Vulnera, nisi si mortalia sint, vix ipsi sentiunt, cùm statim

Plin. l. 31. c. 7. & 9.

coalescant, simul atque se mari merserunt. Hinc ad multorum morborum curationem aquâ marinâ medici vtuntur, in purgationibus verò eadem & Sacerdotes antiqui, & magi. Diogenes Laërtius tradidit, Euripidem cum Platone in Ægyptum profectum, ibíque ægrotantem, marino fluctu sanatum à Sacerdotibus Ægyptiis. * Apuleius seipsum marino lauacro tradidit, septies submerso capite fluctibus, purificandi studio. Vnde sal in medicinis & sacrificiis adhibitus. Admotus recenti vulneri sanguinem sistit, vlcuscula sanat, dentes cum gingiuis incorruptos seruat, suffusionibus oculorum medetur. Olim temulentia laborantes, sale & oleo peruncti iuuabantur: plæraque Comitialis morbi pharmaca addito sale fiunt. Epota maris aqua bilem atram excutit: valet ad morsus venenatos, vnde sali nomen, à salute. In sacrificiis molæ salsæ super victimas inspergebantur, quas fruges salsas * Virgilius vocat. Dixi inspergebantur, quia farina hordei mixto sale, aqua à ministro sacrorum perfundebatur, hinc in tergus victimæ, tanquā leuis imber, spargebatur. Molas illas ὐλοχύτας, Græci vocabant, apud quos ὐλὴ hordeum est, χέω fundo. Reliqua molarum, cum villis è fronte victimæ vulsis, in ignem super aram accensum coniiciebantur. Vestæ sal rufum tantùm offerebatur, qui in calicibus fictilibus asseruabatur. Taceo lustrationum & purgationum morem de quo * alibi dixi, in quibus sal infundebatur aquæ dulci, si marina deesset, ramóque in eam demerso, lauri, vel oliuæ, irrorabantur homines & loca opus habentia purgamine. Taceo prouerbium, *Nihil vtilius sale & Sole:* vt ad salsuginis marinæ causas deueniam, quibus indagandis plures Philosophi insudauerunt. Empedocles perustæ terræ sudorem, elutis per summa terris prodidit. Metrodorus, mare per terras excolatum, terrenum lentorem sapere, perinde atque solent ea, quæ per cinerem diffunduntur. Quæ opinio, meo quidem iudicio, absurda videtur, cùm terra, perennibus fluminibus irrigata, adeò torreri igne nequeat, vt fluentes per eam humores, perinde ac per cineres lixiuium, salsos emittat, reddátque Oceano: experimento contradicente, quo videmus salsas aquas, per terram percolatas, dulces fieri. Vnde putei, & fontes, qui in salifodinis vel subsidunt

vel

Metamorph. l. 11.
Vide Commentat. ad istud Catull.
Non genitor Nympharum abluat Oceanus.
Et istud Seneca in Hippolyto.
Non ipse toto magnus Oceano pater Tantum expiarit sceleris.

* *Æneid. 12.*
Dant fruges manibus salsas.

Festus lib. 3. Lil. Girald Syntagm. deor. gent. 17.
* *Comment. in l. 2. Fastor. Ouid.*

Plut. natur. quæst. lib. 3. c. 16.

vel fluunt, mitescunt per terræ meatus in Oceanum currendo, ad quem per tot soli spatia peruenire non possunt, nisi amaritudinem omnem exuerint. Et si salsi toti peruenirent, minima illa pars ad comparationem fluminum in mare labentium, pluuiarúmque cadentium, imane illud aquarum corpus, quod Naturâ dulce esset, si è fluuiis & pluuiis crearetur, corrumpere non posset. Platonici volunt, vt tantùm elementaris aquæ, quod rigoris vi ex aëre concretum est, dulce fiat: quantùm verò è terrâ bustulatâ & conflagrante suffitum est, salsum fieri. Præterea, quia mare stet, idcircò magis euaporare. Nam cùm duo sint vaporum genera, alterum frigidum & humectum, reliquum frigidum & siccum: ex iis vapor vnus ex maris superficie attollitur: alter ex imo assurgit, Solis ac stellarum vi. Quoniam verò aqueus vapor subtilior est, ideò in aërem eo eleuato, remanet terreus vapor crassior per mare dissipatus. Aquæ verò frigiditate eum amplexante, propellitur ad eum ipsum caliditas: quæ expulsa, illius partes vrit, atque ita salis sapor incoquitur. Sal enim est terræ combustæ species, & ideò liquescit frigido & humido, cogitur verò calido & sicco. Si autem excedit mensuræ modum adurens calor, tunc vapor ille sal non efficitur, sed veluti cinis: quo facto, ingeneratur aquis amarissimus sapor. Nam adustæ res, à quibus totum humidum secretum fuerit, vt cinis, & eiusmodi alia, amarorē concipiunt euidentissimum. Anaxagoræ opinionem, quà salsum mare putat ab ardore Solis summas aquas adurentis, sequitur * Pontanus in hæc verba:

Rhodigin. lect. Antiq. l. 16. c. 9. 10. 11. & 15.

Vos etiam maris vndisoni fluitantia monstra
Et Solem rapidum, & latices sentitis amaros.
Quandoquidem obiectas vrens Sol dum coquit vndas,
Et radiis infestat agens Neptunia Regna,
Assiduè dulces epulas, tenuémque liquorem
Hauris aquis, succósque rapit populator amicos,
Grata sequens, sensum longè indignatus amarum,
Hinc salsus sapor, atque asper fluit æquore amaror.
Quippe etiam vt nostro fluitat de corpore sudor,
Ille quidem dulci è Baccho, mellísque liquore
Exclusus venis, & enim sitis ipsa calórque
Lenibus indulgent succis, & amara recusant.

** Meteor. lib.*

Addit fabulam de suo genio, quo Poëta super omnes sui temporis Poëtas maximè valuit. Oceanum Terræ amore captum, & inexoratum rupisse Calpen, pérque ruptos obices, in dominium amatæ irrupisse. Indignatam eam, & more mulierum ad vltionem conuersam, vnam è Nymphis, quæ iniuriam sibi factam vindicaret, exhortatam. Huic Saliæ nomen fuisse, quæ statim

—repostas
Exoluit venas, totóque è viscere Terræ
Eruptat sale saxa super sudantia amaro.
Quidquid vbique asprum egeritur, fluit átque malignus
Æquora per sapor, inficiens vndásque, Deósque.
Ipse etiam Oceanus retrò dare signa coactus.
Inde manet sensu sapor aspernandus amaro.

Igitur duas salsedinis marinæ causas cum multis philosophorum Pontanus agnoscit, adustionem Terræ amarum liquorem egerentis, & Solis vim fumidam & siccam maris exhalationem, & ob id salsuginosam, attrahentem. Contra primam opinionem diximus, in vltimam hoc dici potest. Exhalationes maris salsas non esse ex eo concludi, quòd sursùm coactæ in pluuiam dulcé, decidant in mare pariter & terras. Præterea constat exhalationes fieri è tenuioribus aquæ partibus, quæ vel dulces omninò sunt, vel minimùm amaritudinis habent, cúmque leuiores terreis sint, è quibus salsugo, in altum sublimari iterúmque cadere in Oceanum, qui à Sole dulcibus epulis & tenui liquore, vt Pontanus loquitur, spoliatus, graues & amaras aquas retinet. Quod si salsedo à Sole procederet, sequeretur, illa maria quæ sub tropicis sunt, ceteris salsiora, paulatímque saporem amarum exuere, quò magis ab Æquatore semota sunt, & ideò quæ sub Polis constituta sunt, tota dulcia esse, tum quòd à Torrida Zonâ procul absint, tum quòd in ea flumina ingentia deuoluantur, & rigore cœli durentur in glaciem, niuiúmque ingentibus cumulis obruantur. Quæ omnia Æstatis initio liquefacta, marinas aquas diluunt dulcibus. Et tamen Septentrionalis Oceanus, qui & Glacialis, salsissimus est. Vnde concludimus, maris salsuginem, siue ab eo separabilis, siue inseparabilis sit, à primâ illâ Mundi ac rerum procreatione ortum suum duxisse, eámque vnà cum ipso mari, à summo omnium opifice Deo, nullâ aliâ intercedente causâ, procreatam, illíq; permistam fuisse, atque ab eo etiam singularem illam tum sanandi, tum propagandi, & à corruptione seruandi facultatem mare accepisse: cúmque aqua salsa dulci sit crassior, ac proinde grauior & ponderosior ad sustinendum, ac resistendum, ideò sic creatam à Deo ad nauigationis commoditatem, quâ semotissimæ gentes commercio iunguntur, & commune omnibus efficitur, quidquid vnaquæque tellus speciale gignit.

Bernardin. Gomesius, Diascepseon lib. 1. c. 24.

CAPVT

CAPVT XLIV.

Cur in fontibus salsis & lacubus, pisces neque nascantur, neque viuant. De luciditate maris & coloribus. Cur speculi vicem prabeat. Cur minus amarum hyeme. Cur non crescat accessu fluminum.

ETERVM mirabile istud, cùm Mare innumeris piscibus abundet, ob salsuginem, cur in lacubus & fontibus salsis idem non eueniat, contra steriles omninò sint, & si quando in eos piscis mittatur, emoriatur illicò. Namque in lacubus fontibúsque supra memoratis, aut in aliis salsis, piscis neque nascitur, neque viuit, & si quando nascitur & viuit, neque adolescit neq; crescit. Hoc autem maximè in fontibus & fluuiis animaduertitur, qui dum dulces fluunt, piscosi sunt, vt verò salifodinas ineunt, aut fontis fluuiísque salsi immersu vitiantur, nullus omninò in iis piscis deprehenditur. Exemplum eius rei adfert Aristoteles, cùm ait, in Chaoniâ Epiri Prouinciâ fluuium magnum esse dulcissimæ aquæ, multitudine & varietate piscium mirè affluentem, in quem, vt primùm riuulus aquæ salsæ à proximo manans fonticulo illabitur, Chaones non iam pisces, sed salem expiscari: omnes enim pisces ibi ad vnum intereunt, sicut in Mexicano, vt diximus, lacu, vbi in eum fons influxit, è salifodinis vicinis nascens. Talis autem interitus causa est, terrestris salsuginis quidam quasi igneus afflatus. Nam salseus quivis humor è terrâ erumpens, cùm per sulphurea, siue bituminosa loca excurrat, quosdam secum pestilentes halitus aduehit, quibus pertenuis piscium aspiratio, quam iis inesse vult Hippocrates, facilè impeditur, atque inde mors sequitur. Quod etiam in hominibus videre est, qui ex carbonum halitu grauato capite, attenuatísque spiritibus, atq; impeditâ respiratione, exanimari solent. At marina aqua sulphuris & bituminis expers, recreata prætereа amnium in se labentium, aliorúmque infra se erumpentium dulcedine, qui fundum temperât, minúsque amarum reddunt, vniuersis aquatilibus veræ salutis, & perpetuæ incolumitatis causa existit. Ob id, cùm in Titicacæ lacum, qui in Peruuiâ propè Cusconem videtur, multa flumina infra supraque erumpant, eiusque altissima profunditas sit, quamuis salsus & bituminosus existat, pisces tamen, quos Suchas, & Bogas appellant, generat & nutrit, exiles & valetudini hominum obnoxios, aquis dulcibus fœtos educantibus, amaris verò & bitumi-

Plin lib.5.c.16. Tacit histor.lib.5. Iustin.lib.36.

notis, ne crescant, ne boni alimenti sint, impedientibus. Asphaltites, siue Mare mortuum, siue Sodomicus lacus, cùm piscolus amnis Iordanis cùm subeat, piscem nullum admittit, ne alitem quidem vllam circa ripas suas patitur, ob corruptum saporem, grauitatémque odoris, qui incolis etiam, & plantis ipsis pestifer est. Superiecta vt solido ferũtur, immobilibus, & lethalibus aquis, quæ ipsis ventis resistunt innatante, & vndarum superficiem densante bitumine: quod in mari non fit, materia salis, quæ fluctibus innatat, spissas partes leuibus miscente, atque iter apertum inclusis profundo spiritibus præbente, & sese ad obsequium ventorum præbente, quã agitatione incolis suis sanitatẽ præstat mare, liberamque quò cupido ducit, transmigrandi, ludendique potestatem per cærula, vnde nomẽ Oceano, qui κυάνεος, à cyaneo, siue cæruleo colore dicitur * Isidoro, ísque color etiam Cœlo tribuitur, vt & vitro, vnde & vitreæ dicuntur aquæ perlucidæ, quæ obiectas imagines in modum speculi reddunt. Sunt autem fluuialibus perluciodiores marinæ aquæ, quòd plus spissitatis istis insit ob salem, cuius partes rectæ aqueis obliquis & subtilioribus ita miscentur, vt separari nequeant, tum ab aëre incumbente attritæ, leuigantur mutuo inter se attritu, in modum solidorum quidem corporum, sed in instanti, quoniam delicatæ illæ partes primo aëris affrictu poliuntur & explanantur. Est autem refractionis causa leuitas, ac partium inoffensa continuatio, quæ meatibus prorsus caret sensui perspicuis, sicut imago digesta claritas materiæ excipientis vmbram, quod repercusso aëre atque in oculos regesto, fieri conuenit. Oportet verò aquas stare, vt speculi loco seruiant.

* lib 13. Origin.

Cartesius tractatu de Meteoris.

Vergil in Bucolic.

Nec sum adeò informis, nuper me in littore vidi,
Cum placidum ventis staret mare.

Sed & præter crassitiem vndarum marinarum, multùm ad reddendas imagines profunditas eius facit, quæ loco viui argenti, aut plumbi, quibus solent vitra obduci, vt specula fiant, putatur. Quoniam verò terrestre omne ex aquæ commixtione ad albedinem tendit, propter eius perspicuitatem, éstque in eo vrens calor, inde fit, noctu præcipuè, vt fluctuans mare scintillare videatur, præsertim eximiè salsum, calidiore tractu. Quod in tranquillo non fit, candidi panni exemplo, quod succussum de nocte colorem suum prodit, qui antea non videbatur. Vnde ea agitatio per quam fluctus marini candidi apparent, tempestatis imminentis præsagium est: sicut Ceyci apud * Ouidium:

* Metamorph.11.

Cùm mare sub noctem tumidis albescere cepit
Fluctibus, & præceps spirare valentius Eurus.

Et post: ---*æquor.*
Sternitur interdum, spumísque sonantibus albet.

Concussu

Concussu autem aquarum spumantium scintillarum imagines apparent, seu quòd commotione atque agitatione incalescit mare, in quo aduentitia est caliditas: seu propter albedinem furentis algæ; seu refractione syderum, & coruscationum. Ceterum tenuitas causa non est cur mare dilucidum sit, sed directi meatus. Translucidius tamē est Aquilone flante, quàm Austro: nam mare quando serenum est, colorem sibi trahere assolet, inest nimirum aliquid pingue in succo salso. Est enim naturâ suâ coloris expers, veri scilicet. Nam verus color reperitur tantùm in mixtis corporibus, & terminatis, dicitúrq; extremitas quædam corporis opaci, qui vtiq; sequitur κρᾶσιν, hoc est, temperaturam, ex Elementorum qualitatibus prouenientem. Color verò non verus, id omne intelligitur quod visu apprehenditur, quale mare est. De hoc colore * Agellius loquitur. *A peritissimis rerum Philosophis obseruatum est: Austris spirantibus mare fieri glaucum & cæruleum: Aquilonibus obscurius, atriusque: cuius rei causam, cùm Aristotelis libros problematum percerpsimus, notaui: cur Austro spirante, mare cæruleum fiat: Aquilone obscurius atriúsque: an propterea quòd Aquilo minus mare perturbat, omne autem quod tranquillius est, atrum esse videtur.* Verum colorem mari non esse probatur è * mari Rubro Americæ, cui colorem faciunt fundus & littora rubricata.

Rhodigin. lect. Antiq. l. 26. c. 9.

* Noct. Atticar. lib. 3. c. 30.

* Mar Vermejo.

Et modo cùm fuluas ex imo verrit arenas
Concolor est illis, Stygia modò nigrior vnda
Pontus.

Ouid. dicto loco.

In Orientali Oceano pars eius viridis, à colore herbarum innatantium, vel in fundo nascentium, quibus plærunque gubernacula nauigiorum ita obuoluuntur, vt moueri nequeant. Omitto epitheta diuersis maribus à Poëtis data de colore diuerso aquarũ, qui etiam in singulis est, non tantùm pro ventorum ratione, sed etiam pro temporum diuersitate, aërisque serenitate, vel tempestate. Minus crassum pelagus hyeme esse ob id constat, quòd minus ex eo tunc Sol remotior euaporet, quòd tunc temporis extumescant flumina, plurésque aquas deuoluant, quòd mollis terra, gelida, vel humida, ob breues & ningundos dies, minus caloris, ideóque minus amaroris habeat, quem fluuiis, mox mari, tribuat. Miramur etiam quod accessionem fluuiorum maria non sentiant. Æquè mirandum est, quòd detrimenta exeuntium terra non sentit, quæ aquas eorum continuationi nondum lassata sufficit. Quid est, quod illam sic impleuit, vt præbere tantùm ex recondito possit, ac subindè sic suppleat. Quidam iudicant terram quidquid aquarum emiserit rursùs accipere, ob hoc maria non crescere: quia quod influxit non in suum vertunt, sed protinus reddunt: occulto enim itinere subit terras, & palam venit, secretóque reuertitur, tollitúrque transitu amarum, per multipli-

Senec. Natural. quæst. lib. 3.

ces anfractus terrarum verberatum, prauitatem saporis in tantâ soli varietate exuens, & in sinceram, vt ante, aquam rediens:

Lucret. de rer. natur. lib. 6.

Omnia quò veniunt ex omni flumina parte,
Adde vagos imbres, tempestatésque volantes,
Omnia quæ maria ac terras spargúntque, rigántque,
Adde suos fontes: tamen ad maris omnia summam
Guttai vix instar erunt vnius, ad augmen,
Quò minus est mirum mare non augescere magnum.
Præterea magnam Sol partem detrahit æstu.
Quippe videmus enim vestes humore madentes
Exsiccare suis radiis ardentibu' Solem:
At pelagi multa, & latè substrata videmus.
Proinde licet quamuis ex vno quoque loco Sol
Humoris paruam delibet ab æquore partem:
Largitèr in tanto spatio tamen auferet vndis.
Tum porro venti magnam quoque tollere partem
Humoris possunt verrentes æquora ponti
Vnâ nocte vias quoniam persæpè videmus
Siccari, mollísque luti concrescere crustas.
Præterea docui multum sustollere nubes
Humorem magno conceptum ex æquore ponti:
Et passim toto terrarum spargere in Orbe,
Cùm pluit in terris, & venti nubila portant.

De causis cur mare fluminibus non augeatur: Vide Isidor. l. 13. c. 14.

Postremò sicut è terrâ aqua fit, sic ex aquâ terra. Omnium enim elementorum alterni recursus sunt, quod alteri perit in alterum transit. Arenæ & littora & quidquid Oceano subiacet aliquid semper ebibit, demítque fluctibus: tantùm ex istis hauritur & adimitur, quantùm superfluum est. Præterea accessu fluminum mare non augetur, quòd mare vndarum omnium naturale receptaculum sit, & quietis locus, igitur, nec repellit, nec impedit aquas in se fluentes, contra eas ceu portio sui, corpori suo accumulat, gaudétque accessione incidentium, siue tributum illud sit, siue naturalis cibus deuoranti Oceano, tot fluminum incursu capaci, & nunquam satiato.

CAPVT

CAPVT XLV.

De exundationibus pelagi, & nouarum terrarum Insularúmque eruptione. Vbi altissimum sit mare. Dies antiquorum nautici. Cur mari quiescente quandóque nauigia absorbeantur. Cur nauseabundos faciat mare. Deorum Dearúmque maritimorum nomina secundùm naturam maris & scientiam nauticam explicata.

SED cur cùm fluminibus non augeatur mare, aliquando imperat vndis exire, neglectísq; prioribus claustris noua littora facere, operire terras, aperire alias, dare agricolis quod colant, auferre iisdem quod colebant? Fiunt simul cum Terræ motu & inundationes maris, eodem scilicet spiritu infusi, aut residentis sinu recepti. Eadem nascentium causa terrarum est, cùm idem ille * spiritus, attollendo potens solo, non valet erumpere. Nascuntur enim, nec fluminum tantùm inuectu, vt Æchinades Insulæ ab Acheloo amne conuectæ, maiórque pars Ægypti à Nilo, in quam à Pharo Insulà noctis ac diei cursum fuisse Homerus credidit: sed & recessu maris, sicut idem de Circeis narrat. Quod accidisse & in Ambraciæ portu X.M. passuum interuallo, & Atheniensium V.M. ad Pyreæum memoratur. Et Ephesi, vbi quondam ædem Dianæ alluebat. Herodoto si fides est, mare fuit supra Memphim vsque ad Æthiopum montes: itémque à planis Arabiæ. Mare & circa Ilium, Teuthraniámque, & quà campos intulit Mæander. Nascuntur & alio modo terræ, ac repentè in aliquo mari emergunt, velut paria secum faciente Naturâ, quæque hauserit hiatus, alio loco reddente. Claræ iampridem memoriæ Delos Rhodósq; Insulæ produntur enatæ. Postea & minores: vltra Melon, Anaphe: inter Lemnum & Hellespontum, Nea: inter Lebedum & Teon, Alone: inter Cycladas Olympiadis CXXXV. ann. IV. Thera & Terasia: inter easdem post annos CXXX. Hiera, eadémque Automate: & ab eà duobus stadiis post annos CX. M. Iulio Syllano & L. Balbo Coss. ad VIII. Id. Iulij, Thia. Iuxta Italiam vna inter Æolias, altera iuxta Cretam, tertia in Tusco mari. Pithecusæ in Campano sinu ortæ. Et Pithecusarum montem Epopon, cùm repentè flamma ex eo emicuisset, ferunt campestri æquatum planicie, oppidum proximum haustum profundo, alióque terræ motu Statinas emersisse: & alio, prouolutis montibus, Insulam extitisse Prochytam. Námque & hoc modo Insulas rerum

Plin. lib. nat. hist. cap. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92.

** Hos spiritus Palmatias lib. 17. Ammianus vocat, qui humorem molestius suscitantes, sursùm propellunt immensissimas moles.*

rum natura facit. Maris impetus auulſit olim Siciliam Italiæ, Cyprum Syriæ, Euboëam Bœotiæ, Euboëæ Atlantem & Macriam, Belbycum Bithyniæ, Leucoſiam Sirenum promontorio. Rurſus abſtulit Inſulas mari, iunxítque terris: Antiſſam Leſbo, Zephyrium Halicarnaſſo, Ethuſam Mindo, Domiſton & Prienen Mileto, Arthemiſiam Parthenio promontorio. Hybanda quondam Inſula Ioniæ, cc. nunc à mari abeſt ſtadiis. Syriten Epheſus inter Mediterranea habet, Deraſidas & Sophoniam. Vicina ei Magneſia, Epidaurus & Oricon Inſulæ eſſe deſierunt. In totum abſtulit terras primum omnium Atlanticum mare, quod fractis obicibus Europam ab Africâ diuiſit, factóque freto Herculeo vndas intulit in noſtrum mare. Acarnania merſa eſt Ambracio ſinu, Achaia Corinthio, Venetiorum tellus Adriatico: Europam atque Aſiam Propontis & Pontus ſecreuerunt. Ad hoc perrupit mare Leucada, Antirrhium, Helleſpontum, Boſporos duos. Pyrrham & Antiſſam circa Mæotin Pontus abſtulit: Elicen & Buram ſinus Corinthius, quarum in alto veſtigia apparent. Anno Sal. MCCCCXXI. Friſiis & Hollandis multas vrbes, plures vicos, agros innumeros exundatio maris abſtulit: videntur adhuc in æquore ſumma domorum templorúmque tecta, quæ nauigantibus aut teruntur, aut vitantur. Ex Ceâ Inſulâ triginta millia paſſuum iracundum mare olim abſorbuit. In Siciliâ dimidiam Tyndarida vrbem, & quidquid ab Italia deeſt. Et hæc ſatis de exundatione maris: cur autem alio loco profundius ſit, abundantia humoris facit, ideóque, quod ſub frigido cœlo eſt, altius omninò inuenitur: vndè nautæ recentiores, qui proximè polos nauigauerunt, iniecto in Oceanum perpendiculo, fundum non inueniri prodiderunt: ibi enim innumera & abundantiſſima flumina lacúſque è terris deuoluuntur, parúmque è mari Sol trahit, qui raro eo locorum lucet, nec niſi remotior & hebetiore luce apparet ſub vtroque polo nauigantibus. Atlantici atque Æthiopici æquoris altitudo XV. ſtadiorum putatur. Sunt & qui ſcribant, in Ponto ex aduerſo Coraxorum gentis (vocant Bathea Ponti, CCC. ferè à cōtinenti ſtadiis) immenſam altitudinem maris eſſe, vadis nunquam repertis. Ceterum ſicut hodie in Americam aut Indiam nauigantibus, ſolutionis tempus maximè attenditur, vt tempeſtates, quæ per hyemem maria turbant, ſecuris in portubus vitentur: atque ideò quo die in Æthiopiâ, quo in Indiâ, quo in Peruanâ Prouinciâ, quo in Braſiliâ hyems incipiat, quóve deſinat, diariis in chartis reduces nautæ ceteris tradunt, ne tot marium ſpatia luſtraturi, per ignorantiam eiuſmodi rerum, vel fame, vel naufragio pereant: ſic & olim nautis ſui dies ſuſpecti fuerūt: Martij, I. VII. XV. XVII. XIX. & XXV. Aprilis, V. VI. XII. XX. Februarij, VI. XII. XV. XVII. XIX. & XX. quos inuariabiliter obſeruabant, aſſerentes, hiſce ferè diebus

Plin. lib. 2. c. 102.

Rhodigin. lect. ant. lib. 14. cap. 9.

De iis ſuſpectis diebus cōſule Briſſon. ad l. quoties, C. de naufragiis, & l. ciuil. C. de offic. rect. Prouinc.

bus maximas in mari mutationes contingere, vel ad tranquillitatem, vel ad tempestatem: proinde in re ambiguâ tutius arbitrabantur nauigationi supersedere. Contra Phœnitæ decursu, id est, post ortum Pleiadum, à die VI. Kal. Iuniarum, vsque ad Arcturi ortum, id est, in diem XVIII. Kal. Octobr. secura nauigatio credebatur, quia beneficio æstatis ventorum acerbitas mitigatur. Post hoc tempus vsque in III. Id. Nouembr. incerta nauigatio putabatur, & discrimini proprior: propterea quia post Id. Septembr. oritur Arcturus vehementissimum sidus. Et VIII. Kal. Octob. æquinoctiali die euenit acerba tempestas. Circa Nonas verò eiusdem mensis, Hœdi pluuiales, v. Idus eiusdem Taurus. A Nouembri autem mense crebris procellis nauigia conturbat Vergiliarum hyemalis occasus. Ex die igitur III. Id. Nouembris vsque in diem VI. Id. Martiarum, maria claudebantur. Nam lux minima, nóxque prolixa, nubium densitas, aeris obscuritas, ventorum, imbre, vel niuibus geminata sæuitia, non solùm classes à pelago, sed etiam commeantes à terrestri itinere deturbat. Post natalem verò nauigationis, qui solemni certamine, publicóque spectaculo multarum gentium celebrabatur, plurimorum siderum, ipsiúsque temporis ratione, vsq; in Idus Maias periculosè maria tentabantur, non quòd negociatorum cessct industria, sed quia maior adhibenda est cautela nauigante exercitu in liburnis, aut triremibus quàm cùm priuatorum ad merces festinat audacia. Natalem autem nauigationis Ver fuisse Plinius scripsit, aperit enim nauigantibus maria, quæ hyeme clausa fuerunt, cœlo tempestatibus fœdo & procelloso: & vt Apuleius loquitur, sedatis hybernis tempestatibus, & lenitis maris procellosis fluctibus, nauigabili iam pelago, quo rudem dedicabant carinam, primitiásque commeatus. Hoc nauigatio prima dicebatur: cuius dies incidebat in VI. Eid. Martias, Sole Aquarij vigesimam quintam obtinente partē. Quo Isidi tempestatum, maris, nauigantiúmque Deæ, sacrum fiebat: Neptuno quoque Equestri, qui idem est cum Conso. Verum vt ad rem recurram, neque tantùm tempestates vitandæ sunt, sed & ipsa maris malacia: contingit enim nonnunquam nauigia dum cursum agunt remorum impetu, vel vētorum, à puppi flantium, flatu, vbi mare placabile est, hebescente motu vniuerso pelagi, repentè absorberi, totáque ita perire, vt ne naufragium quidem fluitans videatur vsquam. Id euenire putat Aristoteles præruptâ terræ cauernosâ, hiantéque inanitate, mari subiectâ. Nam simul subsidentibus aquis nauigia introrumpere, & ad interna spiritus vi detrahi. Quod apud Messanam euenire, reciprocante freto, palam est, vertiginum ratione. Eodem maris motu circumactúque, nauseâ & vertigine nauigantes laborant. Hoc ipsa agitatio vndarum, hoc aër grauis, hoc timor, hoc odoratus faciunt. Supra-

Veget. de re milit. lib. 5. c. 9.

De natali nauigationis, dixi Comment. meis in Fastos Ouidy.

Cicer. l. 1. Epist. ad Quint. Fratr.

Rhodigin. lib. 26. cap. 12. & 13.

dictorum autem, non modò in hoc Capite, ſed etiam in aliis præcedentibus, Poëtæ nobis notitiam in fabulis reliquerunt, dum tot Deos mari, tot iis nomina fecerunt. OCEANVM cæli & terræ filium oſtendunt, pluuiæ, & flumina. Apud eum dicitur IVNO educata, quòd aqua in aërem proximum ſoluitur. Eius amiciſſimus PROMETHEVS, quoniam nauigantibus maxima prudentià & peritia opus eſt. Dictus eſt Oceanus à Græca voce ὠκὺ, quæ velocem ſignificat. Vxorem habuit TETHYN, quæ nihil aliud quàm aquæ molem ſignificat: nam niſi ſit Oceanus vniuerſa aqua, materia & Thetys ad generationem concreta, ridiculum foret vxorem mari dare. Ex eo coniugio TYCHE, hoc eſt, Fortuna, quia fortunatos eſſe oportet omnes nauigantes. PHILYRA amica experientiæ, qua nautica ſcientia quæritur, eſt enim φίλα amica, πεῖρα experientia. XANTHE, id eſt, flaua, qui vndis ardente Sole color eſſe putatur. DAIRA, perita. LEVCIPPA velut albis equis vecta, quòd candida alga ad littus fluctuatim feratur, velut equis ſubſultim delata. MELOBOSIS, oues paſcens, hoc eſt, curam gerens fluctuum, qui dum extumeſcunt, repercuſſa ad littus algâ, ouium vellera proſpicientibus apparent. IANTHE, à violaceo æquoris colore. ELECTRA, à flauo electrum referente, vel ab aquarum luciditate, vnde & PHÆNO, OCYRHOE celeriter fluens. EVRYNOME latè paſcens. ÆTHRA ſplendens. PLEIONE copioſa. Hæ & aliæ multæ Oceani ſunt filiæ, quæ fontium & fluminum nominibus inſignitæ, fontes flumináque oſtendunt è mari naſci. Eiuſdem filius TRITON buccinator, ſonitum fluctuum indicans, ciénſque motus æquoris:

Virgil. Ætna.

> *Pellit opes collectus aquæ, victúſque mouetur*
> *Spiritus, & longas emugit buccina voces.*

NEPTVNVM eſſe dicunt animum cum intelligentià per mare peragentem, vel aërem per maria manantem. A nubendo Neptunus, quod obnubat, hoc eſt, tegat terras. Eius vxor AMPHITRITE, aqua ſcilicet. Eſt enim Amphitrite corpus & materia humoris omnis, qui vel circa terram eſt, vel intra terram, cuius Neptunus ſpiritus eſt, & velut anima. Coniuges aliæ Neptuno adduntur, SALACIA, & VENILIA. Prima dicta à ſalo, quòd ſalum moueret, hoc eſt, mare. Altera vnda quæ ad littus venit. Vel ſic, Venilia eſt acceſſus, ſeu exæſtuatio maris: Salacia, receſſus, quòd ad ſalum redeat. Sed poſtquam Romani Druſo duce ad Oceanum Germanicum penetrarunt, veterum Saxonum nominibus vtramque vocauère: pro Venilià, Malinam; pro Salacià, Ledunam dicentes: per quæ Saxones olim Lunaria Oceani incrementa, & decrementa nuncupabant. Multi filij & filiæ Neptuno tribuuntur, quæ nomina, vel fluminum in mare erumpentium ſunt, vel regionum maritimarum. Extremum maris ambitum, Græci, PHORCI

ci nomine intelligunt, proptereáque eum faciunt Ponti & Terræ filium, qui CETONIS congressu genuit GRÆAS, à partu statim canas; quia breuibus & saxis incidens vnda spumas concipiat, rectè vetulas appellatas, quia albæ: est enim Græcis vetula, γραῖαι. Ceto verò exhalatio est, quæ calore & radiis Solis excitatur, ea autem cùm per æstatem attollitur, specie draconis sublime petit, obnubítque & velut seruat aureos radios Solis, ne à nobis videantur: vndè fabula è Cetone & Phorcice natum draconem, qui aurea mala Hesperidum seruaret. Ex algâ natam VENEREM fabulantur, quoniam nihil generatur sine sale. Sequitur & PROTHEVS vates variis figuris celebratus, natura aëris, per quē omnia oriuntur, seu plantæ, seu animalia. Nam ex eadem materià pro aëris & caloris proportione, vel arbores, vel animalia nascuntur, vel materia ipsa conuertitur in Elementa, quod antiqui significarunt per tot támque multiplices formarum mutationes, cùm Protheus quasi τὸ πρῶτον ὂν, primum existens scilicet sit. Materia enim omnis in intellectu forma prior existit, formásque varias semper expetit Naturæ impulsu: quamobrem in tot formas verti dicitur Protheus. Sunt qui dicant primo creationis huius vniuersi momento, mare primum à ceteris Elementis segregatum Protheum appellatum, è quo vapores diuersis figuris assurgunt, vnde fabulæ locus. Alij eandem fabulam ad nauticam scientiam pertinere putant, nautámque vaticinari debere, qui venti aut tempestates ingruant, antequam vela explicet, soluátque anchoras, eundémque pro ventorum ratione nunc in Orientem, nunc in Occidentem cursum flectere, vt aliquando etiam in Meridiem aut Septentrionem perueniat, sic pro occasione nauigationem vel tardare, vel mutare, vel etiam cursum augere. PORTVNO portus curæ, vt tuti, vt muniti sint, Græcis PALÆMON est, vis tempestatis, nam πάλλειν agitare significat. MATVTÆ filius, hoc est, Auroræ, quia sub Auroræ aduentum spirare venti incipiunt, & maria mouere: vnde etiam Matuta & Palæmon dicuntur se in mare præcipites dedisse. GLAVCVS à colore maris viridi albescente dictus. Per NEREVM verò Oceani & Thetyos filium, Orpheus fundamentum aquæ, finémque & principium cunctorum intellexit, eíque quinquaginta filias attribuit, quæ de nomine patris NEREIDES appellantur. HALIAM, ἀπὸ τῆς ἁλὸς, à mari: vel ab haliade paruâ naui: SPIONA, à speluncis maris, in quibus nymphæ habitare finguntur, σπέος enim spelunca: CYMODOCEN, à placandis fluctibus: THALIAM, virentem; NISAM, quasi Insularem, quæ Insulas varias earúmq; portuosa & importuosa noscet: PASITHEAM, quoniam παρὰ πάντων θαυμάζεται, omnibus sit admirationi, Pasithoam alij vocant cuncta mouentem: LIGEAM, à cantus suauitate, vel à canoro vndarum strepitu: ACTÆAM, littoralem:

MERITEN, dulcem: AMPHITHOEM, circumcursantem: DYNAMENEM, mari pollentem, AMPHINOMEM, circumpascentem, aquæ enim littora circumquaquè exedunt & depascuntur: PANOPEAM, visu perspicuam: CALLIANASSAM & CALLIANIRAM, benè fluctibus imperantes, & nauigantibus fauentes, honestantésque viros, qui se pelago commiserunt. Sequuntur & alia aliquot Nereidum nomina, quæ in compendium misi, ne vniuersa displiceant. Quidquid in mare præcipitatur recipit DEXAMENE: spumas inter recubat candida GALATEA: petit naues AMATHEA, imprudentia, seu inscitia nautarum: pellace fluctu decipit incautos CLIMENE, κλιμάζειν quippe apud Græcos decipere est: idem facit & IANIRA. Contra naues secundo cursu dirigit, regítque IANASSA: splendet MÆRA: mare ventosque temperat EVCRATE: serenat GALENE: discurrit per vndas CYMOTHOE: faciles portus facit EVLIMENE: suscipit blandum EVNICE, cum ERATONE. Vndis, ceu equis currunt, agúntque naues iisdem HIPPOTHOE, & HIPPONOE: pererrat mare PONTOPORIA: præcepta dat salutaria ad nauigationẽ, singulis AVTONOME, vniuersis POLYNOME: ostendit littora PSAMATHE, cursum verò nauigationis, cuius dux est, EVPOMPE: iura dat vela facientibus THEMISTO: prouidet necessaria quæque ad nauigationem PRONOE: nunquam errat, sed quæ euentura sunt, certò prædicit NEMERTES: ad finem perducit CRANTO: naualia curat NEOMERIS: sagaces nautas reddit POLINOE: fraxineos asseres conseruat MELIA: æquilibrio stare naues iubet ISÆA: remiges verò concordi ictu simul ad magistri vocem vndas verberare, & nescio quam harmoniam auditu blandam reddere, EVMOLPE. Sic Nereus rectè explicatur, consilium & peritia regendarum nauium ab Oceano nata, cuius filiæ multæ, hoc est, inuentiones ad nauigationem pertinentes: antiquissimus putatur, ob vetustatem nauigationis: vates quoque, quia in singulis disciplinis peritia efficit, vt multa euentura diuinemus, & longè prospiciamus: neque peritus nauigandi quisquam existimandus est, nisi qui multo ante ventorum mutationes, & signa tempestatum præuiderit. Sed hanc quoque peritiam Æolus habuit, vnde ventorum rector & moderator existimatus est.

CAPVT

CAPVT XLVI.

Quid sit Parasemum, quid Tutela nauis. Picta naues, & sacra. Materia nauium, & cædendæ eius tempus.

EFFIGIES animantum in prorâ: Deorum, Nympharum, aut Heroum, olim in puppi locabantur. Istæ Tutelæ, illæ παράσημα vocabantur. Parasemum nauis Bellerophontis, Pegasus: Helles & Phryxi, aries auratus; Iouis, quâ Europam rapuit, taurus. Addita & proræ inanimatarum rerum simulacra, vt cassis apud Ouidium:
Villebrord. Snell. in præfat. Typhis Batauus, Gregor. Girald. de Nauigiis, cap. 9.

Est mihi, sitque precor flauæ tutela Mineruæ
Nauis, & à pictâ casside nomen habet.

Quippe quòd naues quondam, & hodie etiam appellantur ab eo quod in prora effigiatum est, non autem ab eo quod in puppe, in quâ Minerua, Apollo, Castores, Neptunus, Nereis, & similia apud antiquos. Hinc ταυροφόρος, κριοφόρος, λεοντοφόροι naues, quibus pro insigni, vel parasemo, in prorâ taurus, aries, leo.

---Ænëia puppis — *Virg. Æneid. 5.*
Prima tenet, rostro Phrygios inuecta leones.

Hæc nauis Æneæ in tutelâ Matris Deûm erat, quæ in puppi picta; in prorâ autem Leones. Aliud exemplum:

Massicus æratâ princeps secat æquora tygri — *Æneid. 10.*

Hic parasemum. Sequitur eiusdem nauis tutela.

---Huic totum insignibus armis
Agmen, & aurato fulgebat Apolline puppis.

Apud * Homerum Hector minatur se abiecturum summas Græcarum nauium partes, deinde autem ipsas naues incensurum, ne impiè scilicet faceret, totas atque integras incendendo cum Diis ipsis Tutelaribus, quos æquum erat homini religioso demere, antequam in reliqua nauium incendium mitteret. Non prætereundum istud * Horatij, cùm naufragium imminebat, solitos eos qui in naue erant, apprehensâ malo, in puppim sese vertere, atque inde inuocare in auxilium suum Deos, qui in eâ figurati erant, hoc est, Tutelares nauis, quos nullos tum Bruto fuisse, bellum ciuile reparanti, ait, quoniam iam ipsi eum reliquerant, Tutelaribus Romani Imperij Diis à Bruto læsis & fugatis, ipso arma in patriam ferente. Notat * Salmasius tutelam & parasemum eandem rem aliquando fuisse. Apud Lucianum quippe Isis Dea tutela simul & parasemon nauis est. In triremi, quâ D. Pau-

* *Iliad. 9. versu 241.*
* *lib. 1. Carm. ode 14. & Commentat. ad eum versum:* Non Di, quos iterum pressâ voces malo.
* *in Solinum.*

lus Romam vectus fuit, tutela & parasemon, Dioscuri, hoc est, Castores. Cereris nauigij parasemum, siue insigne, putat Snellius, duos angues alatos fuisse apud Poëtam, cùm ait:

--Geminos Dea fertilis angues
Curribus admouit, frænísque coërcuit ora.

Vbi currum, nauim explicat: addítque in prorâ nauis Persei, quâ Andromedam rapuit, cetum fuisse, appellatámque eam nauim ab eâ effigie, cetum: Scyllam quoque, triremis nomen, ob eandem causam, monstro eo in prorâ delineato, quam Vlysses effugit, piratis crudelissimis refertam, vnde locus fabulæ, de voracitate cuncta absorbentis Scyllæ; ad quam alludit * Poëta, dum Cloantho, qui Scyllâ naui vehebatur, victoriam maritimi certaminis, siue Naumachiæ attribuit. Neque tantum effigies erant in proris puppibúsque, sed tota nauis picturas varias ad luxum ostendebat, aut saltem remedium in fluctuum mordacitatem, & putredinem. In descriptione Argus, Palladiâ arte fabricatæ, * Valer. Flaccus:

* *Æneid. lib. 5.*
* *Argonaut. lib. 1.*

Constitit vt longo moles non peruia ponto
Puppis, & vt tenues subiêre latentia ceræ
Lumina, picturæ varios superaddit honores.
Híc sperata sedens Tyrrheni tergore piscis
Peleos in thalamum vehitur Thetis: æquora Delphin
Corrupuit, &c.

A genere picturæ rubricatæ naues dicuntur, quas μιλτοπαρῄους * Homerus appellat. Encausticè pingendi duo genera fuisse constat, cerâ & ebore: cestro, id est, viriculo, donec classes pingi cepêre. Hoc tertium accessit resolutis igni ceris penicillo vtendi, quæ pictura in nauibus, nec sale, nec Sole, nec ventis corrumpitur. Iuuat quoque pugnatores ad mortem, aut certè cædem, speciosè vehi: ludibria Principum, & populorum in mari lasciuientium. Hoc picturæ genus κηροχαφία à Græcis dicitur. Indi Orientales pro picturâ bitumine vtuntur, illinúntque totas naues viuaciori, quam cera, aut pix, aut rubrica effectu. Canabum minutissimè terunt, dein calcem atque oleum cuiusdam arboris, quantum sat est, accipiunt, miscent, & eousquè tundunt, quò lentorem visco similem contrahat, hoc illitæ naues in sæculum durãt. Sed nec illud prætereundum, quod & in sacris nauium vsus apud antiquos fuit. Barin, nauigij quoddam genus, sacerdotes Isidi quotannis dicabant. E spinâ & iunco circumsutum nauigium illud fuisse, Herodotus author est. Dies consecrationis cum mare Vernâ temperie tranquillum erat, mense Martio. Puppis paulatim assurgebat inflexa, è regione verò eius proportione quadam prora in longum producta eminebat, habẽt hinc & inde signum Deæ Isidis, nauis cognomentum: quam faberrimè factam, picturis miris Ægyptiorum variegatam, summus Sacerdos sedatis hybernis

* *Odyss. lib. 9.*
Plin. lib. 35.

Lucian. in dialogo, cum titulo, πλοῖον ἢ εὐχαί. Apuleius in fine fermè sui operis.

hybernis tempestatibus, nauigabili iam pelago, tedâ lucidâ, & ouo, & sulphure, solemnissimas preces de casto præfatus ore, quàm purissimè purificatam Deæ vouebat. Apud eosdem fuit & Osiridis, siue Solis nauis, cuius effigies in prorâ & puppe, crocodilo insidens. Athenienses & ipsi nauem sacram habuerunt, quam Thesei fuisse credebant, Deliam appellatam, quòd singulis annis in Delum mitteretur ad februationem Insulæ. De hac superiore Libro diximus. Eam Suidas Theorida vocat. Iidem & sacras alias naues habuêre, seruatas in Areopago, quas in Panatheorum pompâ ostendebant. Salaminiam quoque & Paralon. Salaminiâ vehebantur citati ad iudicium: de Paralo hactenus. Fuit & Theoris sacra Lemniorum, quâ Lemnus Insula quotannis expiabatur, ob sceleratum facinus in viros à mulieribus commissum, & in nonum diem, ignis, qui in eâ erat, extinguebatur, delatus ex Insulâ Delo: & si priusquam Insula expiata esset nauis accessisset, nulli Insulæ, vel regioni appellebat, sed suspendebatur, donec fas esset adnauigare: quo tempore terrestres Deos, & arcanos inuocabant, ignémque, qui in naui erat, custodiebant. Cùm autem nauis accessisset, ignem distribuebant. Romani dudum nauem, quâ Saturnus in Italiam venit, sacram habuêre, aliásque, quibus simulacra Matris Deûm è Pessinunte, & Æsculapij ex Epidauro Romam transportatæ sunt. Omitto Antigoni sacram triremem, quâ Ptolomæi Duces ad Leucollam Ciliciæ promontorium superauit, sacrauitque Apollini. Atheniensium etiam Antigonida, Ptolomaida, & Ammoniada, quam ad Ammonem pro sacris accipiendis miserant. Suidas his adiungit Demetriada. Sesostris antiquissimus rex Ægyptiorum nauim è Cedro CCLXXX. cubitorum, deauratam exterius, interius deargentatam, obtulit, dicauítque Deo, qui Thebis colebatur. Sacra quoque dici potest Bucentaurus nauis hodie apud Venetos, seu quòd in vrbem aduenientes sacri Principes externi portantur, seu quòd singulis annis Dux, & Senatores sacro Ascensionis die, magnâ pompa, ea naui despondendo æquori vehantur. Antequam autem nauigiorum, quæ sacra non sunt, genera enumerem, quæ materia ad eorum fabricam apta sit, & quandò cædenda, paucis accipe. Apud Assyrios è cupressu olim fabricatæ naues diuturnæ. Pinus vulgatior. Laudatur & abies, fidelis materia intra, & extra mare. Cui accedit robur, & cedrus, & picea, & quercus: alij probant etiam alnum & fagum.

Philostrat. in Heroicis.
Athenæus Deipnos. lib 5.
Girald. lib de nauigiis, cap. 18.
Diodor. Sicul. l. 1. Bibliothec. cap. 1.

Plin. lib. 17. c. 33.
Greg. Girald. c. 4. lib. de nauigiis.
Veget. de re milit. lib. 4. c. 35. & 36.

Claudian.

Sic qui vecturus longinqua per æquora merces,
Molitur tellure ratem, vitámque procellis
Obiectare parat, fagos metitur, & alnos,
Et varium rudibus syluis accommodat vsum.
Quæ longa est, tumidis prædebit cornua velis:

Quæ

Quæ fortis, clauo potior, quæ lenta, fauebit
Remigio, ſtagni patiens aptanda carinæ.

Sic totæ etiam ſylux ad nauigiorum confectionem cadunt. Phyſici, & artifices cædi præcipiunt menſe Decembri, & Ianuario, Lunâ ſeneſcente, & ſub terrâ exiſtente. Lunæ enim lumen ligna molliora facit, quæ verò tunc cæſa ſunt, minus putreſcunt. * Vegetius à Solſtitio æſtiuali ad Kalend. Ianuarias, & à xv. ad xxiii. Lunam cædi docet. Columella à xx. ad xxx. Circunciſas arbores ad medullam alij non inutiliter relinquunt, vt omnis humor ſtantibus defluat. Theophraſtus prodidit, viſco illitas naues non ardere, ſicut neque alumine. Vetus quoque opinio eſt laricem igni non cedere. Vnde Mantuanus:

Lib. 5. rei milit. cap. 9.

Poſt ortum Pleiadum à die 6. kal. Iuniarum, vſque ad Arcturi ortum, id eſt, in diem 18. kal. Octob.

Videndus Theophraſt. l. 5. c. 10.

Et robuſta larix igni impenetrabile lignum.

Nauium malis antenniſque propter leuitatem, altitudinem & rectitudinem, præfertur abies, & tamen apud * Caſſiodorum Theodoricus Rex Abundantio Præfecto Prætorio ſcribit, vt per cunctam Italiam directis artificibus ad dromones ligna perquirere faciat, & ſicubi cupreſſos & pinos repererint in vicinitate littoris, dato competenti pretio dominis conſulatur. Cetera vilitate ſuâ non indigere æſtimatione. Sed & poſtea abietem cum pinu & cupreſſu videtur miſcuiſſe, cùm ait: *Sed quoniam dromonum numerum iuuante Deo cupimus ampliare, ſi qua ligna fabricis eorum neceſſaria per vtramque Padi ripam potuerint inueniri, nullo obſiſtente, iubemus abſcidi. Quia ſine præiudicio dominorum, opere præſenti volumus iniuncta concedi. Mittat Padus noſter indigenas pelago naues, & abies quæ fluentis amnicis nutrita ſurrexit, marinarum ſuperare cumulos diſcat vndarum.* Hîc autem per dromones, intellige non tantùm curſuarias naues, ſed & omne genus nauigij, quo claſſis conſtituitur, ſpeciali vocabulo in generalem ſignificationem verſo. Ceterum ad cædendas arbores infinitùm refert Lunaris ratio, nec niſi à viceſima ad triceſimam cædi volunt. Inter omnes conuenit, in coitu eius vtiliſſimè ſterni, quem diem alij interlunium, alij ſilentis Lunæ appellant: poſt meridiem tamen, & ſerenâ die. Illud etiam cauendum, ne continuò vt deiectæ fuerint trabes, ſecentur, vel ſtatim, vt ſectæ fuerint, mittantur in nauem: ſiquidem & adhuc ſolidæ arbores, & iam diuiſæ per tabulas duplices, ad maiorem ſiccitatem mereantur inducias. Nam quæ virides compinguntur cùm natiuum humorem exudauerint, contrahuntur, & rimas faciunt latiores, quo nihil eſt periculoſius nauigantibus.

Plin. l. 16. c. 40.

** Lib. 5. Variar. epiſt. 16.*

Epiſt. 17. ad eund.

Plin. l. 16. c. 39.

Cato, de re ruſtica.

CAPVT

CAPVT XLVII.

Quid quisque ad fabricam nauium inuenerit. Eas piscium concharúmque imitatione factas, quæ earum sint instrumenta, armamenta, arma. Item de remis, contis, velis, funibus, & ornamentis nauium.

FABRICAM Lignariam Dædalus, serram, asciam, perpendiculum, id est, instrumentum, quo plumbo à filo, & gnomone pendente, rectio, vel obliquitas operis perpenditur atque examinatur, cum terebrâ & glutino reperit; Græci sicut & nos collam vocant, quo ligna conglutinantur. Normam autem, tornum, & clauem Theodorus Samius. Circinum Perdix Dædali è sorore nepos, repertà serpentis maxillà. Rotam figuli Talaus, eiusdem Dædali nepos. Securim Pantasilea Amazonum Regina. Remum Copæ, eiusdem latitudinem Plateæ: Icarus vela, quod Isidi tamen Theodericus Rex tribuit ad Abundantium scribens apud * Cassiodorum: *Nunc prædictis rebus armamenta procura, vela præcipuè alas nauium facientia, linum volatile, quidam spiritus currentium carinarum: prænuntia mercium, auxilia quieta nautarum, quorum beneficio conficiunt otiosi, quod à celerrimis auibus vix probatur impleri. Hæc Isis rati prima suspendit, cùm per maria Apocren filium suum audaci fœmina pietate perquireret Ita dum materna caritas suum desiderium festinat implere, Mundi visa est ignota reserare.* Reperit antennam, & malum Icari pater Dædalus. Rostra Pisæus, anchoram Tyrrheni, harpagonas Anacharsis, adminicula gubernaculi Tiphys, sumpto à miluo aue exemplo, aliíque alia inuenerunt. Inter præcipua autem miracula piscis est, qui vocatur * nautilos, ab aliis pompilos. Supinus in summa æquoris venit, ita se paulatim subrigens, vt emissà omni per fistulam aquâ, velut exoneratus sentinà, facilè nauiget: postea duo prima brachia retorquens, inter illa membranam miræ tenuitatis extendit, quâ velificante in auras, ceteris adremigans brachiis, medià caudà, vt gubernaculo se regit. Ita vadit alto, liburnicarum gaudens imagine. Si quid pauoris interuenit, haustà se mergens aquà, rursúsque, veluti vitato naufragio, è profundo sese exerens. Hunc sacrum piscem vocant in mari nauigantes, quòd nautis de vià anxiis iter tutum indicat, præceditque classes, ideóque esus piscis prohibitus. Figuram nauigantis nautili habes apud Camerarium, Emblemate XLIX. cum hoc Disticho:

Nautilus vt placidum & sæuum mare sustinet æquè,
Sic itidem fortis forte in vtraque animus.

Polyd. Vergil. de inuent. rer. l. 3. c. 14. & 15.

Baifius de re nauali. Greg. Gerald. de nauigiis, c. 12.

Veget. lib. 4 c. 44. & 46.

Iulius Pollux Dictionarij lib. 1.

** Variar. lib. 5. epist. 17.*

** Nautilorum cōchas plures vidi, vna ceteris cōmendatior extat in pinothecà amici mei Sorroti Diuione. Pedalis latitudo concha, profunditas digitorum 6. lenitas interna externáque mirabilis & par coruscantibus margaritarū conchis. Prora puppisque in eà altiore tabulato, quàm medium catastroma. In prora exiguum foramen, ceu recipiēdo malo. Latius aliud in medio cōcha, præcipui mali locus. Ibi concha subrugata in sulcos videtur trāstra referre, in quibus remiges sedent. Adeo illa certis ordinibus ad proram pupimque porriguntur. Inter quæ crediderim visos nautilos & brachia, ceu remos, agitare, & mēbranas exerere, atque extēdere, veluti vela. Alueus, pro saburrà, piscis excrementis impeditur, vixque tribus aquæ cyathis exsiccatus impletur.*

Sicut enim tranquillo mari nauigare hic piscis gaudet, & tempestate ingruente, vt ait Oppianus, rudentes suos, velaq; & gubernaculum contrahens, impletus concham aqua multa tuto se in mare demergit, ita sapiēs secundis rebus moderatè vtitur, & in aduersis in sese reductus ridet ludibria Fortunæ. Nauigeram similitudinem & aliam sibi in Propontide visam scripsit Mutianus: concham esse, acatij, quod genus est nauigij, modo figuratam, carinatámque, inflexà puppe, prorà rostratà; in hac condi naupliū, animal sepiæ simile, sola colludendi societate. Duobus hoc fieri generibus: tranquillò enim vectorem demissis palmulis ferire, vt remis: si verò flatus inuitent, easdem in vsum gubernaculi porrigere, panderéque concharum sinus auræ. Huius voluptatem esse, vt ferat, illius, vt regat. Sic vt & multa alia ab animantibus humana imbecilitas desumpsit, nauis variam figuram à concharum varietate; instrumenta, atque armamenta nautica ab ipsis piscibus. Inter ea, malus, qui erectus vela sustinet, ἱστὸς Græcis: cuius partes, ptérne, thoracium, elacate, icrion. Pars quæ sub antennà est, atractos Græcè dicitur. Nuncupatur pars mali inferior orthiax, sicut superior carchesion. Mala lignea dicuntur orbiculi volubiles, qui malum circulo ambiunt, vt eorum agitatione vela facilius pandantur & demittantur. Trullæ ferreæ sartagines erant nauibus præfixæ, in quibus ignis accendebatur, vt de nocte cursum tenere naues possent, eæ maximè Prætoriæ naui affigebantur, vt eam per tenebras classis reliqua sequeretur. Præcipua pars nauis & maximè necessaria, clauus, gubernaculum, siue temo à quo dirigitur, sub puppi positus loco à centro nauis remotiore, vnde illi virtus in tantam molem, cùm exiguum lignum sit, quia virtus mouens quò est remotior à centro, eò est velocior & validior. Bolis est instrumentum nauticum, pyramidalem truncum formâ referens, ab acutà parte perforatum, quà fune tenetur, ita vt sebum ab alterà parte applicantes nautæ in fundum demergant, quoties locum stationi aptum nactos se esse existimant: quòd si ei arena adhæserit, commodam esse stationem colligunt: sin minus limum aut rupem subesse agnoscunt, cui anchora defigi non possit, atque adeò illis aliò properandum.

Syluar. lib. 3. Iuuat hîc Statij versum exponere, in quo vulgares lectiones molorchum legunt, in hunc modum:

Sint quibus exploret rupes grauis arte molorchus.

** Annotat. posterior. syllog. 3. c. 19.* Ego cum * Ioan. Baptistâ Pio sic lego:

Sint quibus exploret rupes grauis arte molorthus.

malim tamen pro *arte*, *ære* reponere. Nihil enim aliud est molorthus quàm bolis, hoc est, perpendiculum ex ære vel plumbo, quod à filo & gnomone dependent, quo rectitudo & obliquitas ædificij indicatur, in mari verò, ratione quam diximus, profunditas,

tas, & fundi natura. Dictus quasi, μόλυβδος ὀρθὸς, hoc est, plumbum rectum. Aliis cataprorates appellatur. Antenna lignum transuersum in malo, quod velum sustinet, quasi transuersa pertica, dicta, quòd sit ante amnem. Eius extremitates cornua vocantur, & ceruchi, qui longè diuersi sunt à chenisco contra multorum opinionem, nam cheniscus pars est cui appenduntur anchoræ. Sunt & qui cheniscum puppis principium dicant, quoniam nauium artifices eam partem in anserini capitis effigiem fingunt. Anchora dens est ferreus ad sistendas naues, Sophocles ischada vocat. Inter anchoras vna est, sacram nautæ nominant, quam non nisi coacti expediunt sæuiente tempestate. Tonsilla palus est dedolatus in acume, & cuspide præacutus, qui nauis religandæ causâ in littore figitur, Festus, prymnesium appellat. Portisculum, de quo antea, castteriam Plautus dicit. Puluini machinæ sunt, quibus naues in portum deducuntur, vel subducuntur. At verò phalanges fustes, per quos nauibus subditos, in aquam naues vel impelluntur, vel subtrahuntur. Remulcus hasta erat vncato ferro, quo nauis grandior à minore trahebatur. Sunt & ergatæ, machinæ tractoriæ, ad onerandas, & exonerandas naues aptæ, aliæ erectæ, aliæ planæ in carchesiis versatilibus collocatæ. Fiunt & subductiones nauigiorum funibus & trochleis. Pons nauis is vocatur, quo veluti scalis in nauem ascendimus, vel descendimus, κατάβαθρα Græci vocant, & διαβάθρα. Sunt & hermata ligna quæ nauibus in terram deductis subiiciuntur, ne putrescant. Antlia instrumenta ad exhauriendam sentinam. Delphis plumbum in delphini figuram ex antenná suspensum, quo demisso naues hostium subiectæ quassantur. Erant & instrumenta alia, quibus in bellis duntaxat naualibus antiqui vtebantur, qualia. HARPAGONES, seu asseres vnco ferro præfixi, qui in hostilem nauem iniecti, ne aufugeret inhibebant. Hinc similis * HARPAGA, Agrippæ inuentum. Lignum erat quinque cubitum ferro circumplexum, fibulas ab vtraque parte fixas continẽs, quarum vni falx ferrea inhærebat, alteri funes plurimi connectebantur. Ab istis proximæ erant, MANICÆ, siue, MANVS FERREÆ, quarum duo genera. Aliæ, thecæ ex ferro factæ, quibus manus & brachia aduersus hostium iniurias, sed præcipuè iaculationem ignis muniebant. Aliæ, vnci ferrei firmæ cathenæ illigati, qui in nauigia iactati, quidquid apprehenderant, retinebant, cogebántque nauem stare, aut sequi. FALX dicitur acutissimum ferrum ad similitudinem falcis curuatum, quod contis longioribus inditum, collatorios funes, quibus antenna suspenditur, repentè præcidit, collapsísque velis nauium, pigrum, aut inutile nauigium reddit. BIPENNIS, securis est, habens ab vtraq; parte latissimum ferrum, quo funes gubernaculorum secantur. ASSER Naualis

Vuolgang. Lazius Commentar. Reip. Rom. lib. 6. c. 7. Veget. lib 2. c vlt. harpagones, & coruos confundit, idẽque fuisse dicit.

**Supra pag. 116. pro harpagâ harpagonem legi. Tu elige, quem volueris, variant enim anthores in hoc vocabulo.*

trabs eſt ſubtilis & longa ad ſimilitudinem antennæ pendens de malo, vtroque capite ferrato, quæ concuſſa in hoſtilem nauem arietis vice fungitur, nautas proſternit, tabulas laterum proræque & puppis diſiungit. CATARACTI Pontes proiiciebantur in hoſtilem triremem, quò in eam miles deſcenderet, vel aſcenderet: alij à cataracta portarum, quam vulgo herſam dicimus, quâ lapſa, via in vrbem hoſti præcluditur, hoc inſtrumentum dictum volunt. CORVOS etiam munimenta nauium Romani excogitauerunt, eorum figura hæc erat: Ligneam machinam rota ſuſtinebat, huic tabulæ inhærentes ſcalas conficiebant, foramen tabulis per longitudinem erat: in ligni extremo ferrum inſtar mallei peracutum, præterea anulus fune alligatus. Igitur ſimul ac nauis hoſtium aduentabat, laxato fune, ſcalæ demittebantur, ferrum pondere ac vi ligni ſuper hoſtiles naues delapſum figebatur: ſi aduerſa prora erat, bini milites per ſcalas deſcendebant, duo primi pręferentes ſcuta, reliqui latera ſcutis protecti. Si verò hoſtium nauis obliqua erat, in eam ex totà pariter naui deſiliebatur. Erant Græcis Romaníſque ſcaphæ ſarmentis & ſtuppa impletæ, cum multo ſulphure, reſina, & pice, quæ fauente vento in claſſem hoſtilem ad incendium mittebantur. Præterea antiqui in aduerſarios tela ignita coniiciebant, trullas ferreas ignitas, facéſque ardentes: complures etiam ollas carbone & pice refertas, alias ſerpentibus plenas, quæ colliſæ latè excidium ſpargebant, aut mordebant terentes. Aduersùs ea, coria, crudæque pelles, & madidi panni. Arma in claſſe, quàm in terrâ maioris ponderis, loricæ, galeæ, ocreæ, ſcutáque ſolito ampliora craſſioráque, nemo enim de onere poteſt queri, qui ſtans pugnat: ſaxis, ſagittis, miſſilibus, fundis, fuſtibalis, plumbatis, onagris, ſcorpionibus, iaculis priſci præliabantur. Vtile eſt, vt alto & libero mari claſſis vtatur, inimicorum verò pellatur ad littus: quia pugnandi impetū perdunt, qui detruduntur in terras. In eiuſmodi certamine, quinque armorum genera ſolent plurimum ad victoriam prodeſſe, lupus naualis aſſeres, harpagones, falces, bipennes. Qui de virtute pręſumunt, admotis liburnis, iniectis pontibus, in aduerſariorū tranſeunt naues, ibique gladiis manu ad manum dimicant. In maioribus etiam liburnis propugnacula turréſque conſtituunt, vt tanquam de muro, ita de excelſioribus tabulatis facilius vulnerent. Oleo incendiario, ſtuppâ, ſulphure, bitumine obuolutæ, & ardentes ſagittæ, per baliſtas, in hoſticarum nauium alueos infiguntur, inunctáſq; cerâ, reſinâ & pice tabulas tot fomentis ignium repentè ſuccendunt. Hanc artē inter ſpecies pyrotecniæ, ſiue pyronomiæ * Encyclopædia nominat. Huius ignis plura genera: Græcus, fulminans, pinguis, & pyrius, quorum vſus in pyrecboliâ militari. Græcus, accenditur ipsâ aquâ: conſtat pice nauali & Græcâ, ſulphure,

Vide apud Dionem deſcriptionem pugnæ Actiacæ: qui iis armis victum Antonium dicit.

Veget. de re milit. lib. 5. c. 14.

** lib. 35. ſect. 7.*

re, vini fæce, quam vocamus tartarum, sarcocollâ, halinitro, petroleo: additur calx viua dupli pondere, cum ouorum luteis, miscentur omnia & in fimo equino, sepeliuntur. Alij aliter hunc ignem conficiunt, ex oleo lineo, sulphureo, & iunipero, halinitro, pinguedine anseris, stercoris columbini, asphaltico bitumine, vernice, aquâ ardenti, & ligno laurino siccato & in puluerem redacto: quæ simul mixta vitreo in vase in fimo quoque equino per tres menses sepeliri oportet. De igne, siue auro fulminante, quod fulminis in modum ad ima descendens, subiecta quoque præcipitat, Diuione, vnde sum, scripsit Ioannes Furcaldus an. MDCXXII. Hic mense Maio innumeras herbas colligebat, miscebátq; aquam fortem atque ardentem, ínque vase probè lutato cum aliis medicamentis concludebat, summittebátque ignem. Post aliquot dies quod aqueum in vase inueniebatur, excipiebat phialâ, eâ aquâ aurum dissoluebat in speciem butyri, quo ad purganda corpora humana efficacissimè vtebatur, sed eius vsus præcipuus, ad ruinas ædificiorum, nauiúmque; aurum enim illud certis medicamentis mixtum, æneo vasi inclusum, supráque fornices aut tecta infixo vase, ad ima domus, aut nauis magno cum fragore concepto igne, momento descendebat. De igne pingui, qui oleis, bituminibus, aliísque rebus, quibus incendiariæ naues stipantur, dixi antea sæpius, vbi maritima certamina enarraui. De puluere pyrio, qui è tribus partibus halinitri, duabus salignei carbonis, & vnâ sulphuris constat cum aquâ ardenti, quo ferrei plumbeíque orbes cum tonitru excutiuntur, aut sine tonitru, sed minore cum ruinâ, si halinitrum sustuleris, noua & pueris cognita experientia est. Huius, sicut & bombardæ inuentio, quam nos *Artillerie & Canon*, vocamus: ad Germanum quemdam refertur, qui tantæ machinæ vsum primùm Venetis ostendit, eo bello, quod illis ad fossam Clodiam maritimum cum Genuensibus erat, anno Salutis MCCCLXXX. Aliqui Germano huic tam pestilentis inuentionis authori nomen aiunt fuisse, Bertoldi Schvvartzi monachi, qui medicinam, vel Chymiam exercebat. In historiis Indiæ Orientalis legimus, eandem machinam ante plura sæcula Sinensibus in vsu fuisse. Sed & Munsterus asserit, eadem vsos Danos, authore Cimosco Rege Frisiæ, ann. Salut. MCCCLIV. Addit * Crantzius, Christophorum Danorum Regem in prœlio bombardæ ictu cæsum ann. MCCLXXX. Eâ multus hodie bello nauali vsus, sicut & ferrearum fistularum, quas *arquebuses & mousquets*, appellamus. Ad harum machinarum onerationem ingens pyrij pulueris, ferreorum globorum, plumbearum glandium necessarius nauigantibus aceruus est. Adde & cumulos incendiarij funis, quo sclopetæ ignem concipiunt, fulménque excussum in hostem iaculantur. Tormentorum bellicorum in vna naui plu-

Istius dissolutionis aliam rationem videbis in fine l. 4. epist. Andr. Matthioli.

Polydor. Vergil. de inuent. rer. l. 2. c. 11. Camerarius hor. succisiu. Cent. 2. c. 28. & Cent. 3. c. 82 & 83.

** Vandal. l. 8. c. 13.*

res species sunt. * Alia ore quadrato, in quæ pixis pulvere nitreo facta coniicitur, quibus sclopetarij plumbei orbiculi, ferri particulæ, lapidésque in sacculo superadduntur, cædendis hostibus parata materia, si propius accedant. Alia fusili ex ære, quæ Berchas vocamus, minoris ponderis & effectus aduersus hostes quàm ea quæ *Coursiers* dicimus, ex ære viridi ceteris maiora, & latè longéque fulminantia. Inter orbes ferreos quibus eiusmodi machinæ farciuntur, †.alij cathenis vinciuntur, alij virgis ferreis præacutis hinc & inde armantur, alij toti rotundi sunt. Nunc ad reliqua nauis armamenta instrumentáque reducenda est oratio. Quatuor hodie in naui mali sunt: in maioribus nauigiis, qualia galliones sunt, quinque, artemonem enim geminum habent. * Magnus malus in medio collocatus est, qui, quoniam rarissimè ex vnâ arbore ob proceritatem eius atque amplitudinem confici potest, ideò ab vtroque latere mali alij annectuntur, inseruntúrq; inferiori: quam insitionem carchesium ditterminat, vnde malus ille, sic alteri insertus, carchesij dicitur, cui & alius in maioribus nauigiis subest, quem & aliud minus carchesium discriminat, vocatúrque iste malus magni psyttaci. Sequitur post magnum malum eiúsque partes, malus alter Misenjæ dictus, altero paulo minor, quem inter & proram collocatus est. Tertius super rostro nauis inclinatur. Quartus super puppi erectus etiam hodie apud nos Græcum nomen seruat, sicut & in Italià, dicitúrq; artimon, pro artemone. Gemini in maioribus nauigiis constituuntur. Quamuis & artemonem maius velum, alij antennam putent. *Antennas autem virgas dicimus, cognominamúsque eas de nomine malorum, eorumdémque partibus quibus annexæ sunt, sustinéntque vela. Artemon duas antennas habet, vnam Latinam dictam, cui artemonis velum alligatum est. Alteram sine nomine particulari, infra carchesium collocatam. Remi circa scalmos strophis religati, cum manibus impelluntur & reducuntur, extremis progredientibus à centro palmis in maris vndis summam impulsu vehementi protrudunt porrectam nauem, secante prorâ liquoris raritatem. A trudendo trudes appellantur: quamuis aliqui trudes instrumenta esse putent, quibus saxo, vel arenæ nauigium inhærens trudi & reduci soleat. Contus oblonga in extremitate ferrum habet, hac nautæ vtuntur ad exploranda loca nauibus oportuna. Græci remi partes has faciunt. Enchiridion, hoc est, manubrium, qui & capulus. Vracon, quæ media pars est. Pteram

Pierriers, ou pieces de terre, ouuertes en quarré sur la culasse, & dedans cette ouuerture on met la boete de fer pleine de poudre, puis les sacquetes ou cartouches, qui sōt balles de mousquets, ferraille & cailloux empaquetez ensemble, qui iouent à l'abordage.

†Bales à rame, qui sont enchaisnees: bales à fiche, qui ont vne barre de fer au trauers pointue de chaque bout: bales rondes

**L'arbre, ou grand mast est au milieu du vaisseau, & d'autant que rarement on en treuue d'assez gros & puissans pour les grāds vaisseaux, on plaque & ride on bien serré des grandes pieces d'autres masts de long en long pour le rēforcer, & pour en faire vn de plusieurs, ces pieces sont nōmées gemelles, gaburons, coustons: & le mast ainsi fait, est dit, gemelle, surlié, costonné. On dit mast assesté, quand il est enté: sçauoir qu'il y a des pieces par le bout de haut, lesquelles pieces sōt nommées gauteiras qui sont au dessous de la hune, que les Latins appellent* carchesium, *& à ce suiet, l'arbre de dessus ainsi enté, s'appelle le grand mast du bourset, ou de hune, attaché audit arbre auec vne piece de bois trauersant, nommée cap de more. Et encore au bout du mast de hune, les grands vaisseaux ont vne autre hune moindre, sur laquelle se leue le mast du grand perroquet. Le second mast est le mast deuant, ou de misaine, plus petit que le grand placé entre celuy là & la proue. Le troisiesme mast est le beaupré couché au deuant sur l'esperon.*

**Les antennes, ou vergues qui portent les voiles sont amarrées à leur mast, & prennent leur difference & denomination d'iceux, la grande vergue, la vergue du grand bourset, du grand perroquet, de misaine, &c.*

ram, & tarsum, quæ palmula est, vndè & remorum ordines ταρσώματα vocantur. Hanc remi partem * Apollonius πηδὸν nominat: eam verò quæ à scalmo intus in naui est, ἴνιον. A tondendo quoque tonsæ iidem remi appellantur. Maior verborum nominúmque copia circa vela. Audax vita & scelerum plena aliquid serere non vetuit, quod ventum procellásque reciperet, linum & cannabum. Parum fuit sternere arbores & edolare vt fluctibus veheremur. Iamdudum nec vela satis fuerunt maiora nauigiis, sed quamuis amplitudine antennarum singulæ arbores sufficiant, super eas tamen addita & alia vela, prætérque ea, alia in proris, alia in puppibus suspensa. Mirum tot modis prouocari mortem, denique tam paruo semine nasci, quod Orbem terrarum vltrò citróq; portet: inuentoribus satis non fuit hominem mori in terrâ, nisi periret & insepultus. Ἱστία vela Græci vocant, ἱστιορράφον, qui vela consuit, vel conficit. Vocantur & nonnunquam vela othonæ. Pollux othonen apud Homerum ex vellere & lanâ fuisse potius quèm è lino mauult, qui tria vela facit. * Acatium, siue acation, quod velum maximum est, media in naue constitutum. *a* Epidromon secundæ magnitudinis velum est. *b* Dolon, minimum ad proram. Addit Iulius Cæsar in Commentariis belli Gallici, Venetos Galliæ ad Oceanum Britannicum populos, ex pellibus alutis vela consuere. *c* Artemon malo supra puppim erecto annexum est. Supparum autem genus est veli vnius pedis, quo iuuari nauigia solent in nauigatione, quoties vis venti languescit. Mansarium, siue mendicum in prora velum putant. Figura velorum triplex, triangularis, quadrata, rotunda. In maioribus nauigiis XII. Herbarum colore, vel ceruleo viridi, qualis pelagi color, in speculatoriis & piraticis nauibus, vela sunt, ipsúmq; corpus nauigij tingere, vetus inuentum, ne in mari nauigantes deprehenderentur, confusis cum fluctibus coloribus. Istud, vel ad fastum, vel ad insaniam, nullo vsu, purpureo velo vti, quale fuit M. Antonij in Actiacâ pugnâ: qualia Alexandri Magni vela in Indo flumine nauiganti, cum Duces eius & Præfecti in certamine quodam variassent insignia nauium, & cuiusque vela suo colore fucassent, quod hodie apud nos in legione Centuriones faciunt, in terrestri exercitu, versicolore vexillo, pro arbitrio Centurionis. Sic terris, sic Oceano luditur. Etiam resolutis igni ceris penicillo pictæ naues, quod neque Sol, neque vnda, neque venti corrumpant, stupentibus littoribus luxum periturorum, vt delicatius hoc apparatu ad mortem nauigantes properent. Nautica vocabula sunt † complicare vela, dimittere, attollere, laxare, rimas obducere. Carinam agere. Vngere nauim. Armamentum nauis causâ parare. Locatio nauis. Libellus rationis. Breue. Naulum soluere, vel periculi pretium. Argenti dati si nauis

*Argonaut. l. 4.

Plin. in proœmio lib. 19.

** Le grand Pasi, au bas duquel s'aiouste vne grande piece de voile auec eguilletes ou cordillons, laquelle se nomme, bonnette.*
a La grande voile de misaine est nõmée trinquet. b La voile du beaupré sur la proue est appellée siuadiere.
c La voile d'Artimon du nom du mast de pouppe.

Plin. l. 19. c. 1.

† plier sous la vergues, & alors on appelle telles voiles, freslées. Caler amener, c'est a dire abaisser, hinser, haulser desployer. Radouber, calfatter. Faire carene, quand le vaisseau

uis redierit, naufragiíque ad creditorem denunciatio. Nauigandi licentia. Sumptus extraordinarij ad mercium nauiſque conſeruationem. Hoſtilis prędа. Expeditionis fructus. Ociatio. Portus in quos nauigantes anchoram iaciunt, applicantque. Halecum piſcatio. Portus, in quo ex propoſito nauigantium vltimùm exoneratur nauis. Indices, quibus nauigantes, velut è Mercurij antiqui digito auertuntur à periculo, quóque eundum illis ſit indicatur. In locis ignotis nautæ locorum conducuntur, portuum, fluuiorúmque vicinorum gnari, qui nauim aduenientem, in portu ſecuro, aut in ſtatione locant, deducúntve eam in altum, nautico labore. Alij in littus merces vehunt, & de littore in terram exponunt. Ratio, & duplex ratio. Quod quiſque ſeu menſuræ, ſeu ponderis in nauim deferre proprium poteſt, ordinarium dicitur. Qui anchoræ collocandæ curam gerit, Boſmanus appellatur. Pixis nautica chartaſſea papyro tegitur, in quà gradus 360. venti 32. totidem radiis notantur. Aſtrolabium æneum dignoſcendis Solis eleuationibus aptum, cum bacculo Geometrico. Sicut vela è lino, canabe, ſcirpo, ſparto, & corio conficiebantur, ſic & funes, quibus & iuncum Plinius addit, alióſque è palmæ foliis, & philyrâ in Oriente. Theophraſtus ex arborum corticibus, è ceraſo detracto cortice, è vite, & tiliâ rudentes fieri ait, à nimio ſtridore appellatos. Caloſtrophum Latini reſtionem vocant. Funes quibus velum ſubducitur [1] meſurias: quibus ex vtraque parte proræ malum conſtringitur, [2] protonos: quibus à lateribus, [3] pedes: & quod reliquum eſt eorum, [4] propedes appellant: cum quibus etiam & ij ſunt, qui tenthrij vocitantur. [5] Hyperis, antennarum cornua traducuntur: [6] peſmate, demittitur anchora: [7] epitono, antenna malo alligatur: protonis, malus à prorâ & puppe: tropis, tropoteris, & epicopeteris, remi religantur ad ſcalmum. Funium volubilitates ſpiras Seruius appellat. Tormento prora ad puppim conſtringitur. [8] Opiferis cornua antennarum tenduntur. [9] Collatorios Vegetius vocat, chalatorios Turnebus, à Græco χαλᾶν, hoc eſt, deducere, iis enim antenna attollitur, & demittitur. Mitrâ, media nauis vincitur. Anquinâ antenna ad malum conſtringitur. Helcyone, nauis trahitur: item & rhymatis remulcatur: hinc remulcus funis, quo deligata nauis remi vice trahitur. Inter nauticos funes ſerilla, & ſelmidæ numerantur, ſed quinam fuerunt nondum inueni. Camelus funis eſt craſſus quo nautæ alligant anchoras. Camulcus machi-

na

eſt couché ſur l'eau pour receuoir le radoub. Braser, ſuiuer, ſpalmer. Faire agreits & ſartie. Fretement. Charte partie. Breuet, ou connoiſſement, qui eſt eſcriture priuée pour marchandiſe paſſagere, ou particuliere. Le fret, nolis, naulage & ceux qui le payent pour le port de leurs perſonnes, s'appellent paſſagers, ou pelerins. Police d'aſſeurance. Bomerie, & acte de delais. Congé. Auarie. Pillage, Haute sõme. Morte-ſaiſon, quand il ne ſe preſente rien à faire ſur mer. Eſcales. Harangaiſon, tẽps à prendre harans, droguerie, & les bateaux drogueurs. Lieu du reste, le but du voyage, & de la decharge. Baliſes, boües. Lamanurs, locmans, ou lomans, qui conduiſent le nauire en rade, qui eſt dans le haure, ou en furain, qui eſt en plaine mer: le trauail de ces pilotes eſt nommé pilotage, & des mariniers, toüage & amenage. Tanqueurs. Raiſon ou double raiſon qu'on diſtribue a chacun dans le bord. L'ordinaire. Boſman. Le cõpas, ou bouſſole, ou la boëtte de l'aiguille aimãtée, couuerte d'vn cartõ nommé la roſe, diuiſé en 360. degrez ſur lequel y a 32. pointes deſignant les Vents, leſquels raions ſont appellez rombs, ou rums. L'aſtrolabe, qui ſert à chercher l'eleuation du Soleil, auec l'arbaleſtille, ou le baſton gradué & geometrique.

1 Les cargues à freler & defreler les voiles. 2 L'eſtay. 3 Les Aubans. 4 Les eſcoutes & couets qui tiennent aux bas angles des voiles de chaque bord. 5 Les balancines, ou les bras des voiles. 6 Le chable, ou cable. 7 L'eſtague, & la corde qui tient la grande voile à l'eſtague s'appelle couillard. 8 Manoeuures. 9 Les driſſes.

na tractoriâ, quà in terram nauis attrahitur. Prymnesium putat Theophilus funem esse, quo in littore nauis palo alligatur, qui epigium & pesma etiam dicitur, Latinis retinaculum. Napura funiculus est ex stramento factus: qui verò è sparto, cannabe & lino fit, mataxa. Tomices restes sunt è cannabe impolito, & sparto leuiter tortæ. Transenna funis extentus. Remi itaque nauigia agunt, vela ventos excipiunt, funes vela sustinent, nauem autem saburra, quæ ex arenâ, aut materiâ aliquâ ponderosâ fit. Instrumenta, armamenta atque arma ad necessitatem & tutelam nauis pertinent, ad voluptatem ornamenta: qualia sunt ea quæ aplustria, vel amplustria dicuntur, hoc est, posita extra nauigationem, minime nauigantibus necessaria. Quæ circum naues pinguntur, aut adhibentur luxus causâ, ἀμφιμήτρια Græcis vocantur. Sunt & nauium ornamenta, aulæa, tapetes, peristromata, peripetasmata, picturæ, corymbi cingentes nauem:

---auratis Argo redimita corymbis.

Ad similitudinem vitis, vel hederæ conficti. Præterea parasemon & tutela nauis, de quibus præcedenti Capite. Tum vexilla, tentoria, siue stemmata, fasciæque versicolores. Vexillorum diuersæ species sunt, * alia Nationis, Reip. & Principis, alia Amiraliorum, alia pugnę ineundæ, alia relinquendæ, aut abeundi, alia conuocandi concilij, alia pacis, alia tutelæ & protectionis. Si qua nauis bello capta est, eius vexilla & stemmata de tergo puppis pendentia, ipsum mare verrunt. Classem bellicam istis verbis explicamus, *vne Armade de cent voiles, plus ou moins.* Classem verò mercatorum aliena petentium, *vne Flotte de tant de voiles.* Milite, armis, & nautis benè instincta nauigia συγκεκροτημένα Græcis dicuntur: malè munita atque armata, ἀσυγκρότητα

** Banniere de nation, de Republique, Royale, Amirale, de combat, de partance, de conseil, de paix, d'aide, ou de conserue.*

CAPVT XLVIII.

De triremis antiqua, atque hodierna, quam Galeram vocamus figurâ, membris ac partibus, Græcis, Latinis, & nostris vocabulis.

Ex iisdem authoribus, quibus additur Hobierus, de constructione triremis.

VÆ forma triremibus antiquorum fuerit dubitant multi viri docti : inter quos etiam quid sit ordo remigum nondum conuenit. Alij enim ordinem remigum illud esse volunt, quod nos *Banc* vocamus, scamnum scilicet, in quo quatuor, quinque, aliquando etiam sex remiges ad vnum remum sedent. Cui opinioni dudum subscripsi : præcipuè cùm in numis priscorum Romanorum, apud Goltzium, atque Vrsinum, omnes naues, quæ remis aguntur plures remos eodem ordine ostendant, æquo spatio dispositos, longitudine pari, in porrectum extensos, simúlque æquora ferientes. Quod maximè apparet è numis L. Bibuli, M. Fonteij , & M. Antonij III. Viri, in quibus triremes signatæ videntur eadem formâ , atque ordinibus , quibus hodie galeræ nostræ consurgunt. Fieri tamen potuit, vt plures remigum ordines, aliis remigum ordinibus plerisque in nauigiis subiicerentur: quorum nauigiorum, cùm nullam in antiquis numis figuram viderim, multa tamen de iis sparsìm legi, ideóque in partes Snellij transeo, qui nuper de nauium cursibus & re nauali scribens, dicit, ordines, gradus remigum fuisse, ita vt in biremi duplices fuerint gradus, in triremi triplices, & sic de ceteris. Vndè concludit, in triremi imum remigum ordinem propiorem aquæ, supremum propiorem foris nauis, medium inter vtrumque positum. Imis remigibus breuiores remos, supremis longiores, mediis mediocres. Primos à Græcis thalamitas, supremos thranitas, medios Zygitas appellatos. Falli Baifium & alios, qui triremem in tres partes diuidentes : à prorâ ad malum : à malo ad acrostolion: inde ad summum aplustre, remiges inter proram & malum sitos, thranitas vocāt; hinc ad initium ἀκροστολίων ζυγίτας: inde ad aplustre, thalamitas. Quid enim, inquit, triplex ordo remigantium in eodem tabulato fuisset? cur Vegetius de quinqueremibus loquens, dixisset : *Quinos sortiuntur remigum gradus.* Cur istud Virgilij :

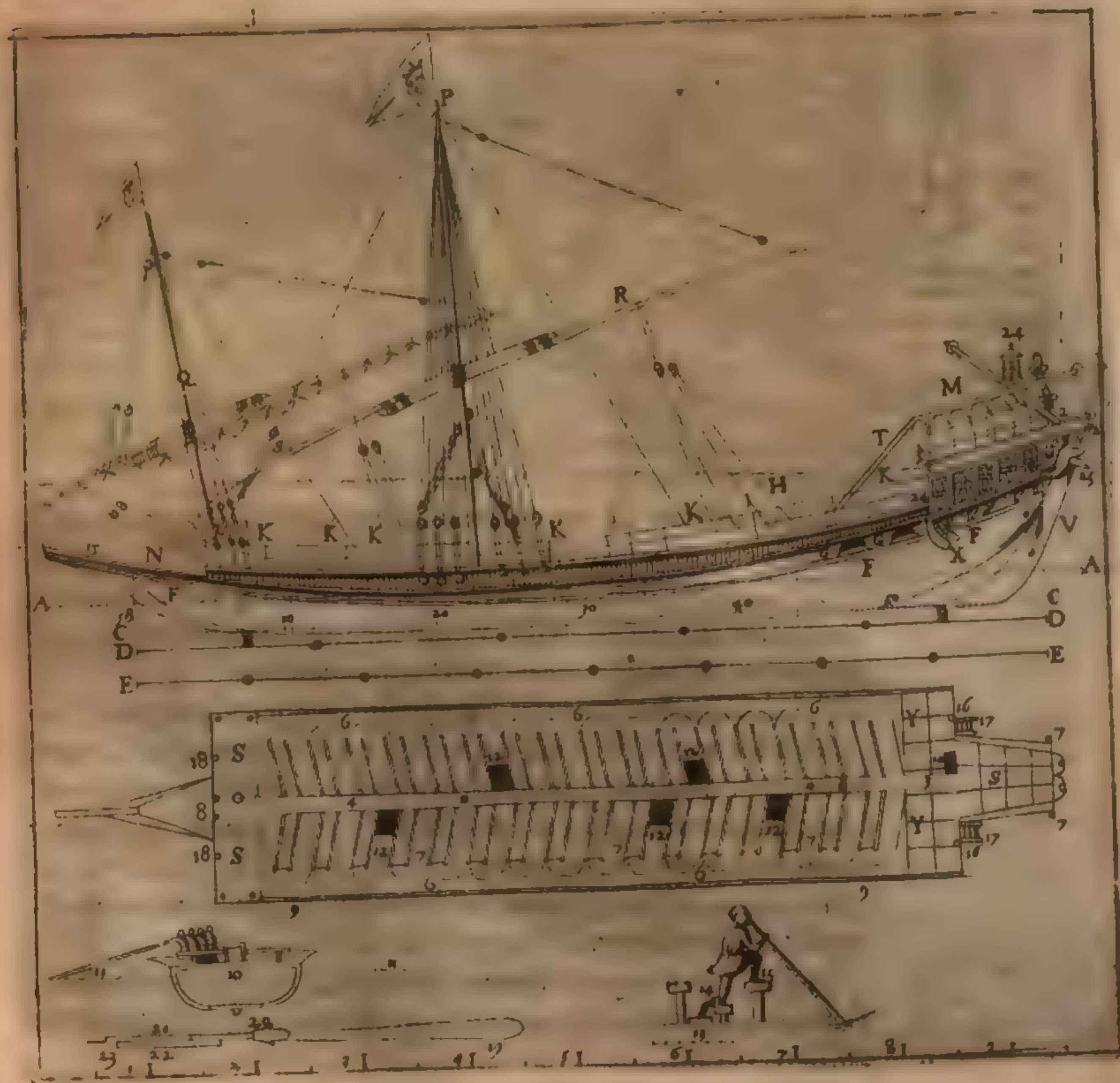
> *---triplici pubes quam Dardana versu*
> *Impellit, triplici consurgunt ordine remi.*

Sanè consurgentes remorum ordines dici non possunt de longitudine

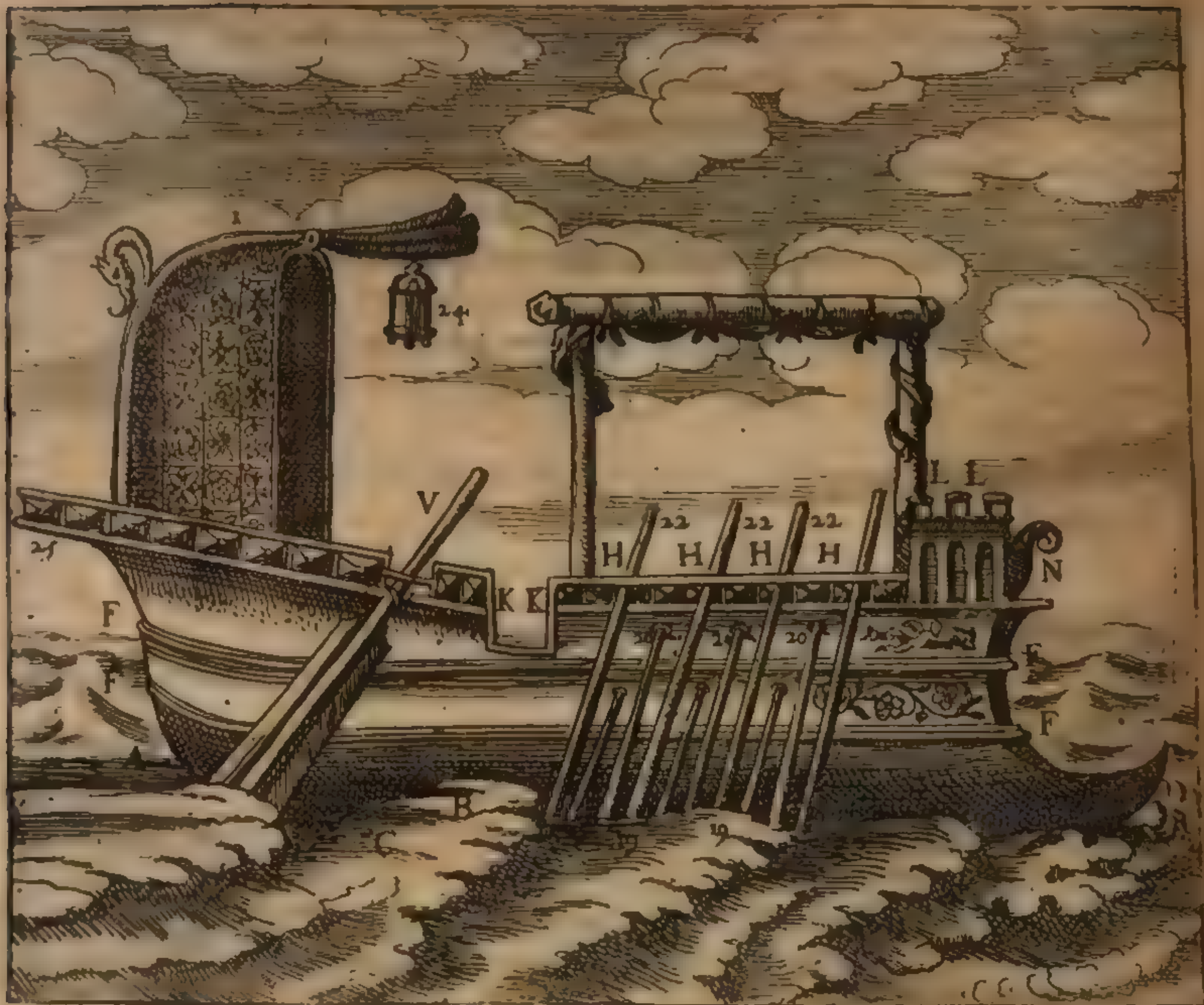
tudine, longitudo iacet, altitudo consurgit? Quid illa tesseraconteres Philopatoris, de quâ succedente Capite dicemus? nónne quadraginta non remium, sed remorum ordines alios super alios assurgentes designat? Quid quòd in ipsis Leonis Imperatoris Tacticis, ita legitur: *Vnaquaque nauis bellica iustæ longitudinis sit oportet, duos in se habens remorum ordines, alium superiorem, alium inferiorem.* Huius figuram è Baifio subieci, & alteram triremis hodiernæ, vt appareat in quibus vtraque vel consentiat vel dissentiat, ex ipsis notis vtrique communibus, vel specialibus.

NOVA TRIREMIS,

quam dicimus, GALERE.

ANTIQVA TRIREMIS.

Litera A eam triremis partem notat vltra quam nisi in tempestate vnda non procedit.

B Carinam designat, *la Carene*, alueum alij vocant partem nauis infimam, τρόπις à Græcis nuncupatur. Cui incumbunt figuntúrque costæ, *le courban*; phalcis, siue lesbion.

C Lineam terræ ostendit, siue basim proræ, & puppis.

D Huc vsque peruenit truncus, seu caput imum mali, quod in triremis antiquæ figurâ non videtur, vbi nullus malus est. Hanc partem histodocem, & histothecem Græci vocant, aliqui etiam & histopedem, & ληνίδα.

E Proportio longitudinis, ad latitudinem: quod neque in antiquâ triremi videtur.

F Circulum extuberantem monstrat, quo nauis cingitur, *l'enceinte, ou cordon, qui est d'ordinaire façonné*, alij à præscincturâ *perscinte*, vocant.

G Fenestras cubiculi Prætorij. *Le contault, ou contrebault, dans lequel sont les fenestres de la pouppe: Au dessus est la tapiere ordinairement façonnée.*

H Fori

H Forispatia, siue trabes cancellis subiectæ, quibus remi sustinentur, *les apostis*.

K Quadratos fustes ostendit, quibus transtra imponuntur. *Les batoilles, qui trauersent les fillarets, qui seruent de gardefous.* Quæ transtra, dum pugnatur, panno rubro teguntur, *de la pauesade*, ne milites, remigésque ab hoste videantur.

L Suggestum è quo velut ex arce milites præliantur. *L'vne des rambades.* Infra machinas habet, locáque quibus exoneratur venter, quæ vno vocabulo dicuntur, *la conille*.

M Puppim signat, sicut nota, 1 Pergulam totam puppim suprasecantem. Nota verò 2 Cancellos, *Les bandins, ou bandinets:* Græci puppim, πρύμνην vocant, è ἱερὰν. Sub ea iugum quo sustinetur, collúmque puppis: *le ioug, & le col de poupe.*

N Proram, πρῶραν. Sub quà iugum, quod proræ vocatur.

15 Rostrum, chalcembelon: *L'esperon au dessous desquels est le taillemar.* Theophilus, ligna, quæ tanquam geminæ auriculæ nectuntur in prorâ ἐπωτίδας vocat.

O Malum designat, *l'arbre*, maiorem scilicet.

P Malorum extremitates, siue calces, ad quas funes religantur. *Le calcet auquel sont les poulies pour baisser & haußer l'entene, qu'ils appellent hisser & amener*: quibus trochleis demittitur atque attollitur antenna.

Q Malum proræ, *le Trinquet*: in cuius summo funes, *vettes de guinda*, trochleis reducti, aut deducti.

R S Antennam cornuáque eius designant, atque monstrant. *L'entene, dont R est la pene, sur laquelle se met le quart, & s'y adioute le pigon, lors qu'on met la voile.*

T Trabem, quâ pergula puppis fulcitur: *l'Escontre, qui appuie la fleche sur la pouppe.*

V Gubernaculum, seu clauum monstrat: *le gouuernail.* Græcis οἴαξ, οἰήιον, πηδάλιον, καὶ ἰφίλκιον dicitur: vbi & enclima, locus in quo gubernator reclinatur.

X Pontem, seu scalam, *l'escalle*, graduum quinque, aut sex, quâ è cymbâ in triremim ascendimus.

Y *L'espalle*, locum interpretantur, qui intrantibus primùm in nauem tenetur: Græci parodon, & parathranon vocant.

3 Tabernaculum, *le tabernacle.* Vnde militibus iussa dat quisquis in triremi imperat: Scena ab aliis vocatur.

4 Præcipuum nauis tabulatum quo discurritur, veluti quodam vico: *la coursie:* aliquibus agea.

5 Puppis tabulatum, *le plancher de pouppe.*

SS Tabulatum quo fulmineæ machinæ insident, *plan des rambades, ou se mettent les Canons.*

6 Hìc fori sunt, siue latera spatiáque concaua. *Les arbalestieres*

 ou se

ou se mettent les soldats, locus sic appellatus ab eo, quòd olim milites arcu balistis vterentur.

7 Scamna quibus insident remigantes, *les bancs ou se mettent les forçats, qui sont entre les arbalestieres & la coursie.*

8 Tegimen proræ, vndè machinæ fulminant, & anchora iacitur. *Tabourin de proüe, auec l'esperon, au dessous duquel sont les cuisses, & au dessous le taillemar.* Cuius rostrum duabus trabibus firmatur, infra verò aliam trabem habet, quà fluctus scinduntur.

9 Palos ligneos ostendit hæc nota, cum vinculis quibus remi alligantur. *Escomes, ou s'attachent les rames auec l'astrocq.* Quod alias verbis Latinis exprimi potest, scalmi ad quos remi strophis vinciuntur.

10 Nauis, si per medium secaretur, partem inferiorem denotat, *le tail, ou pourfil de la Galere, qui est ce qui se verroit, si elle estoit coupée par le milieu.*

11 Partem eam triremis ostendit, quæ aquarum, dum nauigat, superficie pulsatur: *iusques ou la galere enfonce en l'eau.*

12 Ianuas, siue aditus cubiculorum sex, quæ in triremi sunt: *les six portaux des chambres de pouppe, escandolat, compagne, paillo, mesanie, & de proüe.* Hæc cubicula dici possunt, Prætorium, Armamentarium, Refectorium, Nauclairi, Scribæ & proræ.

13 Locum notat, quo pes remigantis cathenatur, siue vincitur: *banquette.*

14 Scamnulum habet, quo pes remigantis concathenatus innititur, *Pedagne.*

15 Scamnum, *le banc.* Scamna, ἰδώλια quibus insident remiges à dextris 26. à sinistris totidem. sunt 16 17 & 18 eadem significant, quæ sub literis *A, X,* & *S,* diximus.

19 Remum, *la palle, ou rame.* seu extremum remi, quod Latini palmulam, Græci pteram, & tarsum vocant.

20 Eam remi partem ostentat quæ naui alligatur, *la galuerne qui s'attache à vne cheuille.* Ad scalmum.

21 Remi longitudinem.

22 Manubrium, siue eam remi partem, quæ remigantium manibus tenetur, & teritur. *La maintenante, sur laquelle y a du plomb pour soulager la rame.* Capulus, seu enchiridion ad æquilibrium grauedine plumbi ductum.

23 Hæc nota ostendit extremitatem remi, *le giron.*

24 Lumen, siue fax nauis, *le falot, fanal, où lanterne.* Asseres quibus carina extra contegitur, dicimus, *Rombaillieres:* quæ inter eos rimæ pice illinuntur, *le comment.* Asseres verò intra triremem, vocantur, *la fourrure,* qui à summo nauis ad imum descendunt, vsque ad carinam, vbi saburra immittitur,

tur, *iusques aux deux escoües, ou se met la saure composée de petits cailloux, ou gros grauier, qui sert à faire enfoncer la Galere, & l'empescher de se rendre ialouse*, ne vacillet. Infra iuga puppis & proræ exiguæ longitudinis, crassitudinis mediocris baculi sunt 48. *Les courts bastons de sottofrin.* Inter scamna, seu remigum ordines à sinistro triremis latere, octauo in scamno, culina est, *le fougon.* Infra foros, quod apertum respicit mare, *le ramier :* à latere verò dextro ad octauum scamnum, locus hîc cymbam accipit, *là se met le Caiq sur deux caualets.* Iuxta puppis cubiculum cubiculiolum est, Latinis stega, vulgò appellatur, *le gauon:* diémque accipit duabus exiguis fenestris in orbem incisis, quas vocant, *cantanettes:* inter eas gubernaculum, seu temo nauis, baculo, *par lariau*, vinculísq; duobus mouetur impulsum, *& par deux brides du timon attachées à vne poulie.* Extremitas puppis nuncupatur, *le draguant.*

25 Incuruatas trabes, vnde statuæ quoq; incuruatæ extra puppim locum faciunt cancellis clausum, quo tota puppis cingitur, pérque eum, seu vico, ambulatur, aspicitúrque mare, nostri sic efferût, *les paneaux sur lesquels se mettent les bandins, soustenus de grandes consoles, qui sont ordinairement formées en Hercules, Amazones, Satyres, & autres figures, qui sortent hors la longueur du corps de la Galere, enuiron huit pans, pour soutenir vne espece de banc fermé par dehors de petits balustres, nommez ialousies de meze pouppe, & d'vne piece figurée à iour, appellée le couronnement.* His cancellis virgulæ ferreæ crassitudine digitali infixæ, incuruatæ versùs mare, geminas trabes fulciunt, quibus turriculæ duæ impositæ trabi, quæ supra puppem in longum extenditur, coniunguntur. Ad hanc trabem, quà proram puppis respicit, leonis, aquilæ, aut alterius animalis figura est, seu parasemum: quà mare, insigne, siue stemma Regis, Principis, aut Reip. aspicitur, cuius iussu, vel sub cuius tutelâ nauigatur. Reliquæ trabes stemma ostendunt versùs mare, illius ducis, qui in triremi imperat. *Au dessus des bandins sont attachées des verges de fer de la grosseur d'vn pouce, lesquelles courbées & sortans d'enuiron vn pan pour elargir la pouppe, reçoiuent les deux bandinets, sur lesquels sont les arseaux, ou guerites, qui se vont inserer dans la fleche, qui est comme la clef de la voulte, laquelle s'auançant vn peu plus que les bandins au dehors, porte au dessus vne figure en relief, qui regarde vers la proüe, soit de lion, d'aigle ou autre, & reçoit à l'extremité les armes du Roy, comme chacun des bandinets celles du Capitaine, & là se finit l'acheuement de la pouppe.* Tota puppis, ne Sol, vel pluuiæ noceant, linteo cerâ illito tegitur, *se couure du tendelet.* Remos generali nomine vocamus, *Palamante.* Duobus malis triremes apud nos armantur: Maiori, *Arbre de maistre, qui pour se dresser descend le long de la canau, qui sert pour appuier de costé & d'autre, & tombe sur vne grosse piece de bois qui s'appelle l'escasse, posée sur la contrecarence vers*

le

le 17. banc, en sorte qu'il se peut iustement enfermer dans la coursie. Minori, *le trinquet, qui se met au bout de la rambade ioignant le biton de bande gauche, afin de laisser le canon de coursie libre.* Duobus tentoriis nautæ, militésq; iniuriam cœli vitant, *par deux tentes, ou pauillons.* Quæ inter pugnam vbi demittuntur, deditionis signa sunt, furcis suspensa, nauigantes tegunt, ceu tecto, *appuiés sur des cabres.* Minus, quia è xilino est, vocatur, *tente de cottonine, ou de cotton.* Maius è panno, *tente d'herbage.* Omnia vela in triangulum desinunt, vno excepto, quod quadratum est, appellatum, *le treou*, quod malo aptatur, dum nauigantibus lenta nauigatio placet. Si mediocris, *la bourde.* Si tempestas immineat, *le marabout.* Ad colligendos ventos, dum minus incumbunt pelago, *la bastarde.* Summum, siue carchesium, *la penne :* Proræ, *la carnau :* infimum, *l'escot :* quæ duo vltima epidromum & dolona à Græcis nuncupari existimo: sicut acation illud, quod in maiori malo est maximum. Tertium aliquando nautæ malum addunt inter maiorem malum & puppim, illíque velum applicant celeritatis causâ, medium vocatum, *le mezanin.* Maiores funes *les cables, & gumenes :* minores, *les matafions,* appellantur. Anchoræ gemino dente, *les anchres:* quatuor dentibus armatæ, *les rissons.* Machinæ bellicæ, siue tormentariæ sæpenumero nouem inæqualis ponderis in ipsâ prorâ. Milites per foros disponuntur, *on les met en leurs postes sur les arbalestieres & rambades.* Duo primi remiges, qui propiùs mari remos torquent, in vno quoque ordine, vel scamno, *les espalliers,* reliqui *Vye auant,* generali vocantur appellatione. Tertij cuiusque scamni, quarti, & quinti, *les tercerots, quarterots, & quinterots.* Sic ad vnumquemq; remum remiges quinque sedent, à prorâ nempe vsque ad maximum malum: à quo ad puppim quisque remus quatuor remigibus contentus est, maiori enim impulsu prora, quâ fluctus finduntur, eget, quàm puppis. Ex quo colligitur, singulas triremes CCL. remigibus moueri, & agitari. Remigum autem quatuor genera, eorum, qui se ad remos locant, & voluntarij appellantur: eorum, qui ex lege victoriæ, aut tributi loco, certum remigum numerum ad classem quotannis dare coguntur: eorum, qui bello capti ad scamnos vinciuntur: eorum denique, qui ad triremes damnantur, ob scelera, qualis fuit ille, qui cùm se Octauiæ filium fecisset, imperio Augusti, remo publicæ triremis affixus est. Ceterum remiges omnes Græci λακόπυγας, hoc est, macros clunes habentes, vocauerunt. Hoc de Theseo & Atheniensibus * Apostolius dixit, quòd ille & isti perpetuò remis assiderent, vnde illis clunes ceteris hominibus graciliores. Data & ornamentis nauium vernacula vocabula, in summo vtriusque mali, sericæ, lineæque fasciæ diuersi coloris infixæ, & Principis stemmatibus ornatæ, vocantur, *les bandieres.* In quarum locum aliquando & aliæ

Valer. Max lib. 9. cap. vlt.

* *Centur. 3. Prouerb. 81.*

aliæ fasciæ colligantur descendentes ad ima mali, ventorum ludibrium, *les gaillardets*: aliæque de cornibus antennæ minores pendent, flammulæ nuncupatæ, *les flammes*. A tergo puppis vexilla tria, per transtra quindecim hastis infixa volitant. In Prętoriâ, siue Capitaneâ triremi, additur & aliud vexillũ, indicium pugnæ quoties erigitur, *l'etendart*, ad dextrum puppis latus, *sur l'espalle du costé droit de la pouppe*. Triremis nauigantis figuram, hîc addidi, quò superiora facilius intuentibus in hoc Opus, innotescant.

Adde loca ea, siue tabulata in quibus sub duce suo armati stant milites, aut pugnaturi, aut pugnantes, siue in prorâ, siue in puppi, siue mediâ in naui agea ab agendo dici, ab aliis catastromata. Nonnulli tamen eam viam agea vocari existimant, per quam ad remiges hortator accedit. Columbaria Vitruuius vocat caua, seu foramina, per quæ aqua concepta in tympano educitur: Pollux, Eudixa. Alij columbaria vocant foramina per quæ remi promicant. Echetlion locus est in naui, in quo pisces reponuntur. Sentina pars est inferior nauis vbi sordes defluunt. Ptychis siue ophthalmus oculus triremis, iuxta quem nauis nomen inscribitur: quamuis & in acrostolio, seu trabe in puppi erectâ, hoc apud antiquos factum multi scribant. Thalamiam

vocare videtur Herodotus, foramen per quod remus extat, quod alij nauphracton dicunt. Nauis latera Latini ſpondam & caſtam, Græci πλευρὰν nuncupant, τοῖχον parietem. Stamina, ſtatumina, ſiue coſtæ, ſunt ligna erecla interius, quæ nauis latera ſuppingunt. Scalmus, labrum nauis vbi remi annexi ſunt. Interſcalmium, ſiue interuallum ſcalmorum, ſpatium inter remiges. Tropi dicuntur lora, quibus remi ſcalmo alligantur. Sub roſtro repagulum eſt. Inter roſtrum & repagulum ſtira. Repagulo harpa inſiſtit, è quâ nauis harpophora nominatur. Inter repagulum ſuper ſtiram ſtolus, ſiue galea. Galeam hodie temonem dicimus, *heaume*, ſiue manubrium gubernaculi, quod quadrato ſtipite mouetur, *par le moien du gouſſet*. Pellis ſcalmo annexa, quâ minuuntur remi, aſcoma dicitur. Pelles, panni, & lintea, quibus merces & veſtes teguntur, ne putreſcant, ſegeſtria. Via, quæ circa remiges, parodus, aut interſcalmium. Vtræque proræ partes, genæ & alæ. Trabes prominentes circa puppim, peritonæa: vbi & tabernaculum eſt nauclairo extructum. Summitas claui lax; medium phtir, radix & ſuccinctura: extremum ala, reliqua verò pars collum appellatur. Medium puppis aſandium, cuius pars interior, penetrale. Huic obtenſa pars, epiſion: ſummitas eius cacumen, in cuius medio rectum lignum infixum, quod ſtilida vocant: è cuius medio cingulum dependet, faſcia. Pars media antennæ quæ malo adhęret ambola, & ſymbola, quæ verò hanc vtrinq; continent, anſæ: ſicut extremitates, cornua. Loca, in quibus poſt nauigationē aſſeruantur remi, κωπητήρια Gręci, Latini caſteriam appellant, Antliam, *pompe*, ad aquas è naui hauriendas. Si conſtrata aut cataphracta nauis fuerit tigna duas turres ſuſtinent, inter quas quod medium eſt, ſtratum dicitur. Fundamentum nauis, *la quille, ou carlingue*, cui coſtæ innectuntur, *membres, ou varengues*, vnde nudum nauigij cadauer formatur, *la carcaſſe, ou coffre de nauire.* Tabulata, *ponts & tillacs.* Saburra, *le balaſt, ou l'eſt.* Ianuæ, ſeu feneſtræ in tabulatis, per quas ad ima deſcenditur, *Illoires, eſcoutes, eſcoutilles, eſcoutillons,* aſſeres verò quibus clauduntur, *les panneaux.* Foramina per quæ anchorarij funes demittuntur, *eſcaubans.* Tabulata proræ & puppis, *Chaſteau deuant & Chaſteau dernier,* vel ſic, *gaillar deuant, & gaillar dernier.* Anchoræ partes ſunt, anulus, *l'argant*, trabecula ſub anulo, ſiue axis, *l'eſsieu*, dentes, *les pates ou grapes.*

CAPVT

CAPVT XLIX.

Nauium ad ostentationem, aut voluptatem fabricatarum descriptio, & enumeratio, aliorúmque nauigiorum quibus antiqui vsi sunt.

* SNELLIVM nullo modò errasse existimo, cùm triremes in tres gradus diuisit: nam Philopator Rex Ægypti nauem ædificauit longam CCLXXX. cubitos, latam XXXVIII. ad acrostolion vsque XLVIII. cubitorum altitudo fuit: eius verò partis, quæ à puppis tabulis ad mare vsq; demittitur, cubitorum LIII. Claui fuêre IV. cubitorum XXX. remi longiores ad puppim inserti: horum maximi cubitorum XXXVIII. tractatu, & remigio in vsu faciles, ob plumbum ad manubrium additum, & quia, quà nauis lateribus adiunguntur, introrsum apprimè graues forent. Duplex in ea tum prora, tum puppis fuit: rostra verò VII. præcipuum quidem vnum extans præter cetera, alia breuiora, & contractiora: quædam ad laterum proiecturas. Nauis costæ & tabulata XII. fuerunt, singula cubitorum DC. structura supra modum eleganti, reliquisque ornamentis stupendi luxus. Etenim in prorà & puppi animantium effigies fuêre, cubitis non minores XII. quiuis in eà locus cereæ picturæ versicolori varietate distinguebatur. Ea verò pars, quâ remi collocantur, ad carinam vsque, thyrsis & hederaceà fronde operta fuit. IV. M. remigum illi fuêre, mediastini, & administri operæ CCCC. militum IV. M. Sub transtris in medià nauis parte alià seorsum hominum turba, arma & commeatus ingens. Ex eschario (quod temporarium ædificium est, sub quo naues ędificantur) materia quinqueremium L. facto, protracta. Populo cum faustis acclamationibus, & tubarum clangoribus, in mare perducere eam conante, Phœnix quidam rationem excogitauit, quà deduci posset, fossà, quæ naui longitudine par esset subiectâ, & prope littus excauatâ. In hac iacta fundamenta è solido lapide construxit ad altitudinem cubitorum V. deinde per illa continuas phalangas, hoc est, rotundos teretésque fustes, transuersas impulit, sub quibus, ad fundum vsque fossæ, quatuor cubitorum spatium relinqueretur: tum mari immisso, fossam impleuit, nauémque stabiliuit. Ex hoc apparet, cùm remi alij aliis longiores fuerint, & plura tabulata, plures quoque remigum gradus fuisse: ob id tesseraconteres dicta, quòd quadraginta non remis, sed re-

* *In proœmio Tiphys Batavi. Athenæus Deipnos. lib 5. è versione Dalechampij.*

mium ordinibus, aliis ſupra alios immenſum inſurgentibus, ageretur. Ædificauit & idem Philopator nauem alteram, Thalamegon vocatam, qua voluptatis gratiâ cum vxore & liberis per Nilum veheretur. Eius longitudo fuit dimidij ſtadij, hoc eſt, pedum CCCXII. latitudo maior quàm cubitorum XXX. Altitudo cum tabernaculi ſubrecto faſtigio, parum à XL. cubitis aberat. Figura nec longas naues imitabatur, nec rotundas, ſed ab illis diuerſa pro vſus commoditate, & altitudine fluuij: internè quidem ad carinam lata & humilis: at eius ſummæ partes præcipuè ad proram multùm extendebantur. Duplex prora, duplexque puppis. In eius aluo mediâ, cœnationes & conſtructa cubicula fuere. In ambitu nauis duplex ambulatio, non minore circuitu quàm iugerum v. & inferioris quidem humóque propioris ſpecies ac diſpoſitio porticui ſimilis, quam columnæ ſuſtinent: ſuperior autem & à terrâ diſtantior camerata, feneſtris, feneſtrarúmque interſepimentis vndique circumdata. Veſtibula ambulationum ex ebore, aliáque materiâ pretioſiſſimâ. His adiuncta fuit domus, vno tantùm columnarum ordine circumuallata, quæ lectos XX. capiebat, maximâ ædificij parte è cedro fiſſili materiata, cupreſſóque Mileſiâ. Fores ex aſſameñtis Thyiæ coagmentatæ, cum eburneis ornamentis. In earum fronte clauis oſtiorúmque marculis, & anulis ex ære rubro conflatis, color aureus igne adſcitus eſt. Columnarum ſcapi è cupreſſo fuere: capitula operis Corinthiaci, auro & ebore ornata: epiſtylium (trabs eſt columnarum capitulis impoſita) totum aureum, cui dialoſina, ſeu præcinctio, *la frize*, aptata fuit, cum inſignibus animantium imagunculis eburneis, cubito maioribus, artificij mediocris, ſed numero materiáque admirandis. Cœnationi tectum ſuperſtabat, elegans, è cupreſſi ligno, cum variis ornamentis ſculptis, inaurata ſuperficie. Inde dormitorium cubiculum cum lectis v. cui coniunctus fuit anguſtus canalis in latum per nauis aluum diſtentus, mulierum conclaue dirimens, in quo cœnaculum fuit cum lectis IX. ſumptu & magnificentiâ par maiori, ac cubiculum cum lectis v. Ad primum vſque tectum hæc ita diſpoſita fuerunt. At in ſcalas cubiculo vicinas vbi aſcendiſſes, alia domus apparebat, inſtructa v. lectis conuexâ tecti ſummitate, figurâ rhombo ſimili: & propè ipſam ædes Veneris camerata, in teſtitudinis rotundum faſtigium deſinente cacumine, in quâ marmorea Diuæ ſtatua. E regione huius domus aliud cœnaculum fuit ſumptuoſum, vno columnarum ordine circumſeptum, columnis conſtructis è lapide Indico. Huic propinqua cubicula, iis quæ antea declarauimus, ornatu ſimili reſpondebant. In proram euntibus, Bacchica domus ſubiacebat, vno columnarum ordine cincta, inauratis ſuggrundiis, ſiue tecti prominentiis, vſque ad epiſtylia circumdata. Tecti fabrica eadem

eadem quæ & ædis Veneris. Ad huius ædificij dextrum latus antrum effossum fuit, eo prorsus colore, qui videtur in lapideo cæmentitióque opere, ex veris lapidibus & auro confectum. In eo Regiæ stirpis, ac cognationis imagines erant, collocatæ, ex lychnitide marmore. Fuit & alia cœnatio perquam amœna, super maximæ domus tecto posita, ordine & formâ tentorij. Aduerso flumine cùm nauigabatur, aulæa in eâ expandebantur, purpurea. Cœnationem hanc excipiebat locus dialis, cuius in superiore parte nauis ea collocatio fuit, quæ subiectæ prostadis, seu viæ, quæ à porticu in gynæceum ducit. Huic vicina fuit scala tortilis, quæ ad occultam ambulationem tendebat, & cœnationem IX. lectis instructam, fabricâ Ægyptiacâ. Nam teretes, quæ illic columnæ fuêre, vertebratis scalpturis differebant, candidæ vicissim ac nigræ. Rotunda in illis forma capitulorum, totáque circumscriptio rosis aliquantulum dehiscentibus similis. Circa partem, quam calathum vocant, nullæ volutæ fuerunt; quemadmodum in Græcis: crassa nulla folia, sed loti fluuiatilis calyces, & palmæ nuper germinantis fructus. In quibusdam aliorum florum multa genera exsculpta. Quod autem radici capituli suberat, nempe quod vertebræ iungenti cum scapo insidet, ciboriorum, hoc est, fabæ Ægyptiacæ, floribus, & veluti complicatis foliis cœlatum erat: sic enim Ægyptij parietes construunt & ornant, quos nigris lateribus & albis variant, interdum etiam lapide, quem alabastriten vocant. Ædificia quoque multa alia in media mole alui nauis, & in cunctis eius partibus fuêre. Malus eius cubitorum LXXXX. velum byssinum, id est, è tenuissimo lino, purpureis funibus ornatum. At de naue quam construxit Hieron Syracusius Archimedis operâ, & ingenio, alia referuntur. Materia ex Ætnâ, quæ ad conficiendas triremes LX. sufficeret, educta. Populi ex Italiâ ad remos petiti, rudentes ex Iberiâ, cannabis & iuniperus è Rhodano, cetera ex aliis Orbis partibus. Dimidia nauis pars per CCC. operarios sex mensibus absoluta. Interstitia, & rimæ asserum laminis plumbeis tectæ. Archimedes excogitata Helice machinâ, cochlearum instar clauiculatìm, & spiratìm striatâ, tantum nauigium in mare pertraxit. Viginti remorum ordines in eâ fuêre naui, aditus triplex: infimus quidem ad saburram, in quam per crebras scalas descendebatur: alter ad diætas ducebat: vltimus ad militum armatorum stationem tendebat. Ad vtrunque parietem aditus medij, cœnationes viriles XXX. singulæ tribus lectis stratæ. In nautarum diætâ lecti XV. & thalami tres, hoc est, maritorum & vxorum cubicula, ínque singulis tres lecti. Horum omnium solum exiguis lapidibus pauimentatum fuit, iísque coloris diuersi, in quo Iliadis tota fabula depicta conspiciebatur. In aditu supremo, gymnasium, & ambulationes, eâ constitutione,

quæ nauis magnitudini congrueret. In iis horti omnibus plantis ad miraculum vsque consiti, quibus lateritio, plumbeóque canali aqua immittebatur. Præterea ex albâ hedera, & vitibus attegiæ, trichlilæ, quarum stirpium radices in doliis terrâ plenis alebantur. Subiectas ambulationes attegiæ adumbrabant. Post hæc ad Veneris voluptates Aphrodisium extructum cum III. lectis, pauimento ex achate gemmâ, & aliis pulcherrimis, quæcunq; in Siciliâ reperiuntur, composito. Materia tecti è cupresso: ianuarum ex ebore, & thyiâ, siue cedro Atlanticâ: picturis, statuis, variis poculis ornata omnia. Continens huic fuit Scholasterium, ad otiandum & confabulandum, cum lectis V. materiâ buxeâ parietum & ianuarum, in eóque bibliotheca, & in summo tecti polus, seu horologium, factum ad imitationem solarij quod Achradinæ fuit. Sequebatur balneum cum caldariis tribus æneis, & solio & Tauromenite lapide vario, cum metretis V. Ædificatæ multæ cellæ vectoribus, & ab iis separata equilia, ex vtroque nauis pariete X. ínque iis pabulum equis repositum, cum puerorum, & equitum sarcinis. In prorâ aquæ receptaculum claudebatur, & recludebatur quoties libitum erat, quod metretas ad bis mille capiebat, ex asseribus, linteolis, & pice confectum: sunt autem metretæ cadi, siue vasa congiorum X. Propè hoc piscium viuarium è plumbeis laminis, & asserum tabulis, maris aquâ plenum, in quo pisces alebantur. E muris vtrinque tigna prominebant interuallo mediocri distantia, super quibus constructa erant lignaria, clibani, culinæ, molæ acuendis ferramentis, & aliæ plures ministeriorum officinæ. Extrinsecus nauem circuibant Atlantes, cubitorum VI. molem summi tabulati & triglyphorum, seu triplicium canalium sculptarum in columnarum zoophoro, suscipientes, ordine omnes locati. Tota verò nauis picturis miris spectantium oculos detinebat. Duæ in puppi turres, totidem in prorâ, quatuor in medio, & super his aperta foramina, quibus in accendentes hostes saxa deturbarentur. Super nauis foris murus cum propugnaculis extructus, & in eo iaciendis saxis collocata machina, fabricata ab Archimede, lignis in tria veluti crura diuisis suffulta, quæ saxum CCC. librarum pondo, ac sagittam cubitorum XV. vibraret. In naui mali tres, & horum singulis aptatæ antennæ duæ lapides ferentes, è quibus vnci ferreæque massæ iacerentur in hostem oppugnantem. Ferreum quoque vallum naui circumiectum, quod ascendere conantes arceret, cum ferreis coruis per totum ambitum, qui instrumentis proiecti, naues hostium correptas propè admouerent, vt facilius ferirentur. Ad vtrúque murum LX. iuuenes consistebant, toto corpore armati, totidémq; circa malos & antennas. In malorum corbibus æneis maioribus viri tres, mediis duo, minoribus vnus excubias agebant.

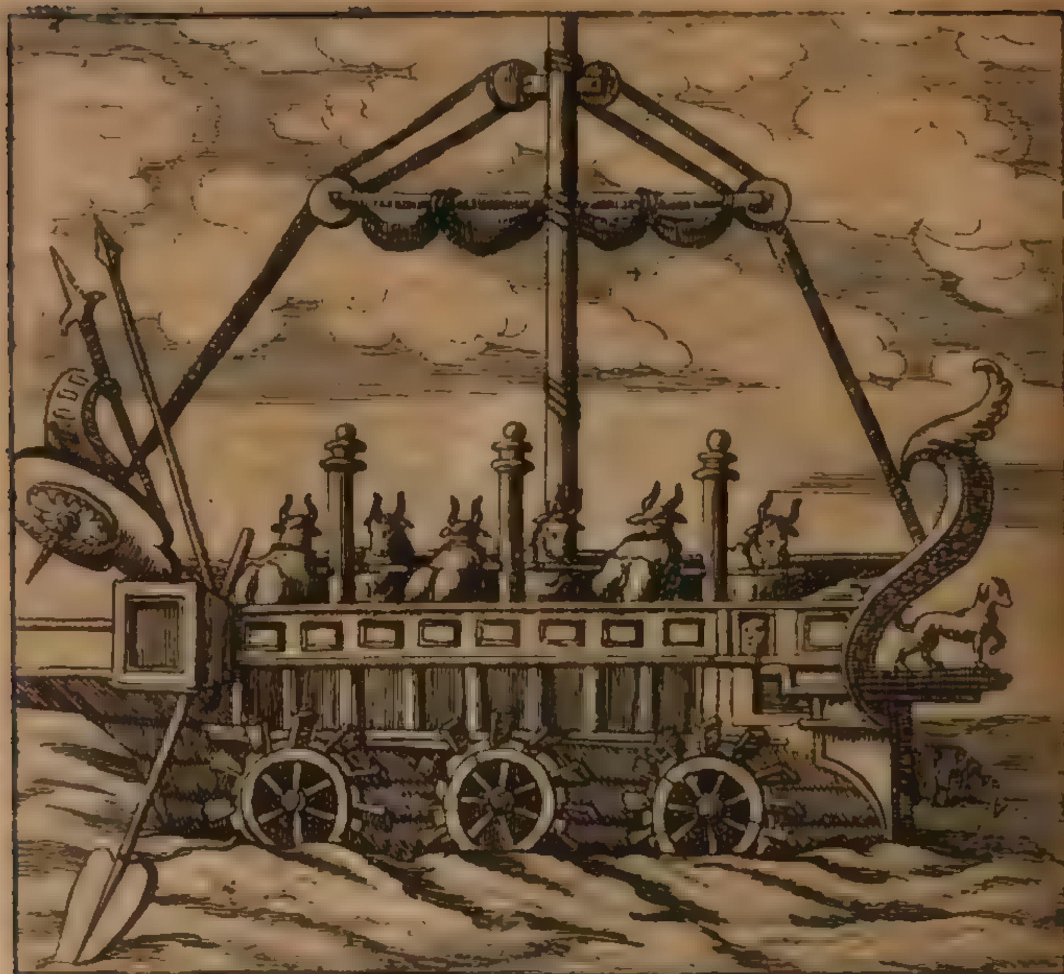
His

His pueri ſaxa caniſtris textilibus, & ſagittas trochleis ſubminiſtrabant in thoraciâ. Anchoræ IV. naui fuêre ligneæ, ferreæ VIII. Maior malus è Britanniâ petitus. Phileas Tauromenites machinarius eam in mare deduxit. Sentina, quamuis profundiſſima, ab vno tamen homine exſiccabatur, cochlio, quod Archimedis inuentum fuit. Nauis ea principio Syracuſia vocata eſt, poſtquam Ptolomæo dono ab Hierone miſſa, Alexandrina. Etenim Ægypti Reges rei nauticæ ſtudioſiſſimi ſemper fuerunt: námq; Philadelphus nauium multitudine omnes Principes ſuperauit. Ampliſſimæ apud eum fuerunt ordinum XXXII. Ordinum XX. vna. Ordinum XIV. quatuor. Duæ ordinum XII. Vndecim ordinum. XIV. Nouem ordinum XXX. Septem ordinum XXXVII. Sex ordinum V. Quinqueremes XVII. Quadriremes, triremes, & hemiolæ, ſiue biremes, duplo plures. Nauigia verò quæ ad Inſulas dimittebantur, eiúſque ditionis vrbes, & Lyciam, pluraquàm IV. M. fuêre. At quàm longè ab Hierone, & Philopatore, neque tamen minus ad miraculum nauis Myrmecidis, quæ apis alis tegebatur tota. Non ſic illa nauis ab Ægypto Caij Principis iuſſu Oſtiam aducta, cui, centum viginti modij lentis pro ſaburrâ fuêre. Arboris craſſitudo quatuor hominum vlnas complectentium implebat. Submerſa maximam partem Oſtienſis portus ſub Claudio Imp. tenuit, cum tribus molibus turrium altitudine ædificatis. Fabricauerat & antea C.Caligula de cedris liburnicas, gẽmatis puppibus, verſicoloribus velis, magnâ thermarum & porticuum, & tricliniorum laxitate, magnáq; etiam vitium, & pomiferarum arborum varietate, quibus diſcumbens de die inter choros & ſymphonias, littora Campaniæ peragraret. Inter prædam, quam Iulius Cæſar Pompeio pugnâ Pharſalica abſtulit, nauis dumetis conſita inuenta eſt, in qua omne genus arborum pomiferarum, pendente è ramis fructu. Triremem Lucullus tantæ vaſtitatis extruxit, vt in ea velut in Circo, aut Arena, venationes fierent. Dionyſius tyrannus cùm Siciliam fugeret, naui DC. M. hominum capace exceptus eſt. Genus liburnæ, quam ſex boues agunt, volubilitate rotarum nauis lateribus impactarum, fluctúſque, ſeu remis verberantium, vt miraculoſum prorſus, hîc adſcripſi oculis curioſorum perluſtrandum. Eius vſum in mari fuiſſe multi negant, niſi circa littora, in lacubus verò & fluuiis maxime opportunum.

Girald. lib. de nauigiis.

E lib anonymo, vtriuſque Imperij Notitia addito.

Iam

Giral. de nau. c. 18. Iul. Poll Dict l. 1. & alij Vvolfgang. Lazius. Comment. Reip. Rom. l. 6. c. 8.

Iam quæ ad onus aut bella, priscis nauigia in mari fuerunt, ordine alphabetico expediam. ACATVS dictus, quòd circa littora feratur: idem genus nauigij putantur, actos, epactis, porthmis, & carabus. Ab acato diminutiuum formatur ACATION, quod actuarium nauigium fuit: piscatoriam nauem putat Suidas: Amphericon Thucydides vocat. Sed & ACTVARIÆ naues celeres dicuntur, quòd remis agantur: vel si placet, velis simul & remis: Fustas Italicas hodiernas interpretatur Lazius, triremibus, rostratis, & tectis nauibus minores: maiores autem tabellariis, cursoriis, custodiariis, & speculatoriis. Harum vastissima xxx. remis acta. * Liuius, inter pacis conditiones cum Antiocho istud ponit. Vt traderet naues armamentáque earum, néve plures quàm decem Actuarias haberet, quarum nulla plusquam xxx. remis ageretur. ALVEVS aliquandò pro nauigio rudi, & sine arte compacto vsurpatur. AVLONAS, quasi aulas, seu palatia maris Ethicus Hister appellauit. AVTOCABDALOS, & AVTOSCHEDIOS nauis à Græcis dicitur, quæ ex tempore constructa est. BYRSOPAGES nauis è corio compacta: iis nauibus Assyrij, Armeníque olim vtebantur, in speciem clypei orbiculatis, non puppi, non prorâ discretis, salicibus texebantur, crudo corio exteriore

** Lib. 8. Decad. 4.*

teriore parte obducto: mercibus venditis easdem complicabant iumentóque imponebant. Iis Britanni quondam vsi:

---qui rei ad miraculum *Festus Auienus.*
Nauigia iunctis semper aptant pellibus,
Corióque vastum sæpè percurrunt salum.

Iis & Veneti.

Vtque habuit ripas Sicoris, campósque reliquit: *Lucan. Pharsal. 4.*
Primùm cana salix madefacto vimine paruam
Texitur in puppim, cæsóque induta iuuenco
Vectoris patiens tumidum supereminet amnem.
Sic Venetus stagnante Pado, fusóque Britannus
Nauigat Oceano, sic cùm tenet omnia Nilus
Conseritur Bibulá Memphitis cymba papyro.

CAMERIS XXV. aut XXX. hominum capacibus vsi Heniochi populi & Bosporani, hodiéque etiam Tartari contra Turcas, arctis lateribus, lata aluo, sine vinculo æris aut ferri compactis, tumido mari prout fluctibus attolluntur, summa nauium tabulis augent, donec in modum tecti claudantur. Sic inter vndas voluuntur, pari vtrinquè prorà, & mutabili remigio, quando hinc vel inde appellere indiscretum & innoxium est. Reliquæ quoque Euxini & Mæotidis gentes iis nauibus gaudent, quas humeris, finitâ expeditione, in syluas portant, ibíque per hyemem habitant, rursum vbi nauigandi tempus aduenit, deportant in mare. *Strabo lib. 11. Tacit. hist. l. 19.* CAMERÆA à Camarà diuersa est, dicta putatur, quòd camelorum more in medio curuo colcherio, quasi cameli gibbum, fenestras obliquas & modicas ad ventorum receptacula haberet. CATAPHRACTARVM nauium apud vtriusque linguæ authores crebra mentio: ita verò appellantur, quæ in prælijs naualibus obteguntur, armantúrque ne facilè ab hoste minuantur. Tectas Latini vocant, & constratas. Hoc nauium genere primos mortalium Rhodios vsos fuisse legimus. CANTHARVS de vasis formà nomen sortitur, Naxiurgem, quòd in Naxo Insulà hoc nauis genus fabricatum sit, dictum, Suidas putat. CHALCEMBOLON nauigium vocant Græci, cuius æratum sit rostrum. CATAPLVS Genus nauigij mercatorij. CAPVLICÆ, vel Caupulicæ à capiendo denominatæ. CELOX nauigium breue dictum à celeritate, Celeten Græci vocant, nos *Brigantin.* A concauitate, & ventre appellatum putat Lazius, confunditque cum piraticâ, prædatoriâ, & actuariâ naui. CERCVRVS nauis est Asiana prægrandis, à Corcyreis inuenta, dictáque Cercyra. CATASCOPIVM nauigium speculatorium, siue exploratorium. CORBITA à corbe dicta, quæ in summo mali est, tarda, & grandis. COMISTICA nauigia à Græcis vocantur, in quibus hostium spolia deportantur. CHOLONES naues sunt miræ magnitudinis velocissimæ. CYBÆA triremis magnitu-

 dine.

dine, ornata, & pulcherrima. DICROTÆ, & dicrota biremes, δίκροτα, sunt qui eas interpraetantur naues quæ duobus gubernaculis à prora pariter & puppi reguntur. DROMONES ad frumenta deuehenda. Isidorus tamen longas naues vocat, quæ quoniam fugæ cursuique aptiores sunt, ἀπὸ τοῦ δρόμου dictæ videntur: cursorias interpretarer. GERARIA eadem esse videtur quæ mercatoria, & oneraria. GAVLVS nauigium rotundum. HEMIOLVS, vel Hemiolia, cum biremi confunditur, piratica nauis. HIBERIOTA, nauis longa & arcta, ab Iberis Scythicis inuenta. HIPPAGINES naues sunt conuehendis equis aptæ, Hippophoras Herodotus vocat. HEPTEREM Græci, Septiremem Latinorum appellant. IVLOPEZA quæ fuerit nondum reperi. LAMIAS naues longas à velocitate nomen sortitas multi produnt. LIBVRNÆ mercatoriæ naues, à Liburnis sinui Adriaco incumbentibus populis: prædatorias, rostratas, robustas, & contectas Suidas putat. MARPLACIDAS, siue mariplacidas, Siculi inuenerūt. MVSCVLVM recuruum nauigium: MYIACVM verò rimarum plenum multi credunt, MYOPARO piratarum nauis est, sicut & Paro: illius forma mixta erat è naue onerariâ, & longâ triremi: Galeones nostros Baifius existimauit. NAVSVS Gallicum olim nauigium. ONERARIÆ φορτηγοὶ, φορταγωγοὶ, & φορτίδες Græcis, tardæ naues, quales frumentariæ, & annotinæ: Thucidides ὁλκάδας vocat, nos, *des Oulques*. Inter has & OPITAGOGÆ, paratæ ad vehendos milites armatos: & Caudicæ, quibus etiam commeatus subuehebatur, dictæ, à plurium tabularum contextu, caudex enim idem est, cum tabulâ. OCYALVS nauigij celocis nomen, sicut & OXIA. ORTHOCRÆRVS rectas habebat antennas. PENTECONTERVS nauis L. remigum. PHASELVS nauigium Campanum. PHYLACIDES ad præsidia & custodiam naues missæ. PIRATICÆ, & Prędatoriæ confunduntur. PRISTIS à secandis fluctibus nominatur. PONTONES Gallicas naues Cæsar appellat, Pontonia Isidorus dicit. Quidam naues interpraetantur traiiciendis amnibus aptas. Πορεῖα dicuntur Diodoro, naues ad transportandum militem fabricatæ. PRÆTORIAM hodie Capitaneam vocamus, Græci ναυαρχίδα quæ & turrita, in qua totius classis Præfectus, siue Prætor manebat, cæteris, velo, rostris, turribus, atque habitatione, munitior, atque ornatior. In eâ tria lumina de nocte in trullis ferreis accendebantur. Fuerunt & aliæ naues turritæ, è quibus in ipsos maritimarum vrbium muros antiqui irruperunt, turribus impositis tribus nauibus inter se connexis, & propugnaculis mœnibúsque hostium admotis, iniectis ponticulis, quo via in oppugnatam siue, vrbem, siue arcem esset. PROPLVS actuarij genus fuit nauigij: speculatorij verò PROSVMIA. Isidorus genus nauiculæ Syriacæ PORTEMIAM scribit, à portando vocatam, latam, & sine carinâ. ROSTRATÆ, quæ & apertæ,

Ammian. l. 2. hist. Harum figuram ponit Stevvechius Comment. in Vegetium.

tæ, æratæ atque cataphractæ, quòd ferro probè munitæ, vt cataphractæ portæ, & ſine tecto ad pugnandum accommodatæ. SAMÆNA eadem cum biremi putatur, rotunda, & concaua: Samiam aliqui autumant. SCHEDIA genus nauigij inconditum, factum è trabibus, ξυλήγοι Græcis, rates Latinis, & Subliciæ naues, ni fallor vocatæ: STLATVM verò latum magis quàm altum. SYNEDRIA genus nauis videtur ſpaciandi causâ factum, & vndique ſedilibus ſparſum. STRONGYLON rotunda nauis eſt ad onera. THALAMEGÆ ad belli aliarúmque rerum pompâm, proris, puppibúſque deauratis. THEORIS, quâ legati ab Athenienſibus ex voto Theſei quotannis in Delum Inſulam ad ſacra facienda mittebantur, & ad oraculum ſcitandum de patriâ, de peregrinatione, de ſacris certaminibus, bellis quoque & adminiſtratione Reip. TRIERIM antiqui vocauerũt nauim fabricatam è materiâ trium triremium; ſed verius eſt, eandem fuiſſe cum triremi. TABRICA, quæ & Trabaria, quòd è trabibus compacta. TRAMPIS barbarum nauigium acantho ſimile. TYPHYS in formam Argus fabricata, cuius Typhis fabricator fuerat. VAGIONES nauiculæ miro artificio factæ ex tabellis tenuibus leuigatis, dolatíſque, æreis laminibus coniunctis: dictæ quaſi vagantes. Fuerunt & alia nauium nomina, qualia Silphæ, Cydali, Ampheres, Ancyromagi, Mimortauia, Sujones, mutabili nauigio, biníſq; proris, paratam appulſui frontem habentes, à Suionibus populis inferioris Germaniæ authoribus nomen ſortitæ. Fuerunt & Turritæ, harum figura videtur in numis Goltzij, in Iulio Cæſare, numo LI. Item & in numis Auguſti Pag. XXX. TECTÆ à Thaſiis inuentæ, inter longas naues numeratæ, Conſtratæ etiam vocantur. Sed & inter LONGAS NAVES recenſentur, Liburnicæ, biremes, triremes, atque hæ omnes quæ remis aguntur. Sunt qui Liburnicas & Biremes idem putent, hodie Iſtris Dalmatíſque familiares. Quonam in genere nauium Epibates, ſiue Epibades ponantur, adhuc in incerto eſt, conſtat, vectoria, ſiue tranſportaria nauigia fuiſſe.

Cornel. Tacit. De morib. Germanor.

L. Debet. §. Hi altro. D. Nauta. Caup. ſtabul.

CAPVT VLTIMVM.

De piscatoriis, fluuiatilibus, & reliquo genere nauigiorum, eorum maximè quibus diuersæ nationes hodie vtuntur.

HVC quoque & minoris æstimationis nauigia memoranda sunt, quæ ad importandas exportandasque in terram, vel classem merces, viros, annonam, aquam, & arma idonea, ad hoc opus nostrum pertinent: inter quas numerantur naues tabellariæ, cursoriæ, custodiariæ, & speculatoriæ. Sunt autem Tabellariæ quibus per tabulas, hoc est, literas, aliquid vrgens significabatur, ob velocitatem nauigij. Cursoriæ, quæ & Dromones, & Lusoriæ, & Synedriæ, ad cursus expeditæ. Custodiariæ ad excubias maritimas comparatæ. Quibus similes Speculatoriæ, quæ præmittuntur, ad hostilem classem detegendam: huius generis celebrabantur olim Cattæ, à figurâ animalis, quæ & Catascopia, qualia Aphractæ Rhodiorum, & Dicrotæ Mitylenorum. De Prosumiis, quæ inter Speculatorias censentur, meminit Plautus in Amphytrione. Sequuntur Oriæ, siue Oriolæ naues piscatoriæ, inter scaphas positæ. Scaphæ, ἀπὸ τοῦ σκάπτειν, nauiculæ ex vnicâ arbore excauatæ: alio nomine, μονόξυλα à Gręcis dicuntur. Apud Poëtas tamen & historicos pro quouis nauigiolo scapha vsurpatur. Iidem Gręci ἐφόλκια vocant cymbas, quæ homines in classem deuehunt: ῥάπτα, ἀπὸ τοῦ ῥάπτειν, naues sutiles, siue plicatiles, quales Æthiopum: Schedias, rates Latini vocant, & tumultuarias. Scaphas testaceas Ægyptus olim habuit: Matteas quoque, hoc est, iunceas, & sparteas: item & ex papyro. Barcarum nomen etiam & hodie apud nos viuit. Iis commercia nauium ad littus portantur: has nauis in nauigatione propter nimias vndas suo suscipit gremio, vbi portus tenetur, reddunt vicem naui, quam onere leuant. Canoë hodie apud Indos ex vnico arboris trunco trium hominum capax. Epactroceles apud antiquos nauigiolum fuit prædatorium. Cymbam Phœnices inuenêre, parua est nauicula in medio latior. Isidorus easdem esse existimat, lembum, cymbam, & caupulum. Halias nauis est maritima, ab ipso, vt liquet, mari appellata, scapha scilicet. Horia nauis dicitur piscatoria, quæ & horiola, & lenunculus. Actuariolum x. remis agebatur, radebátque littora. Inter piscatorias nauês aliqui lembum reponunt, Cyrenensium inuentio: δρομίδα Græci vocant. Lintres fluuiatiles Danubij accolæ reppererunt, caupulósque appellauerunt ex integris arboribus cauatas.

Confun

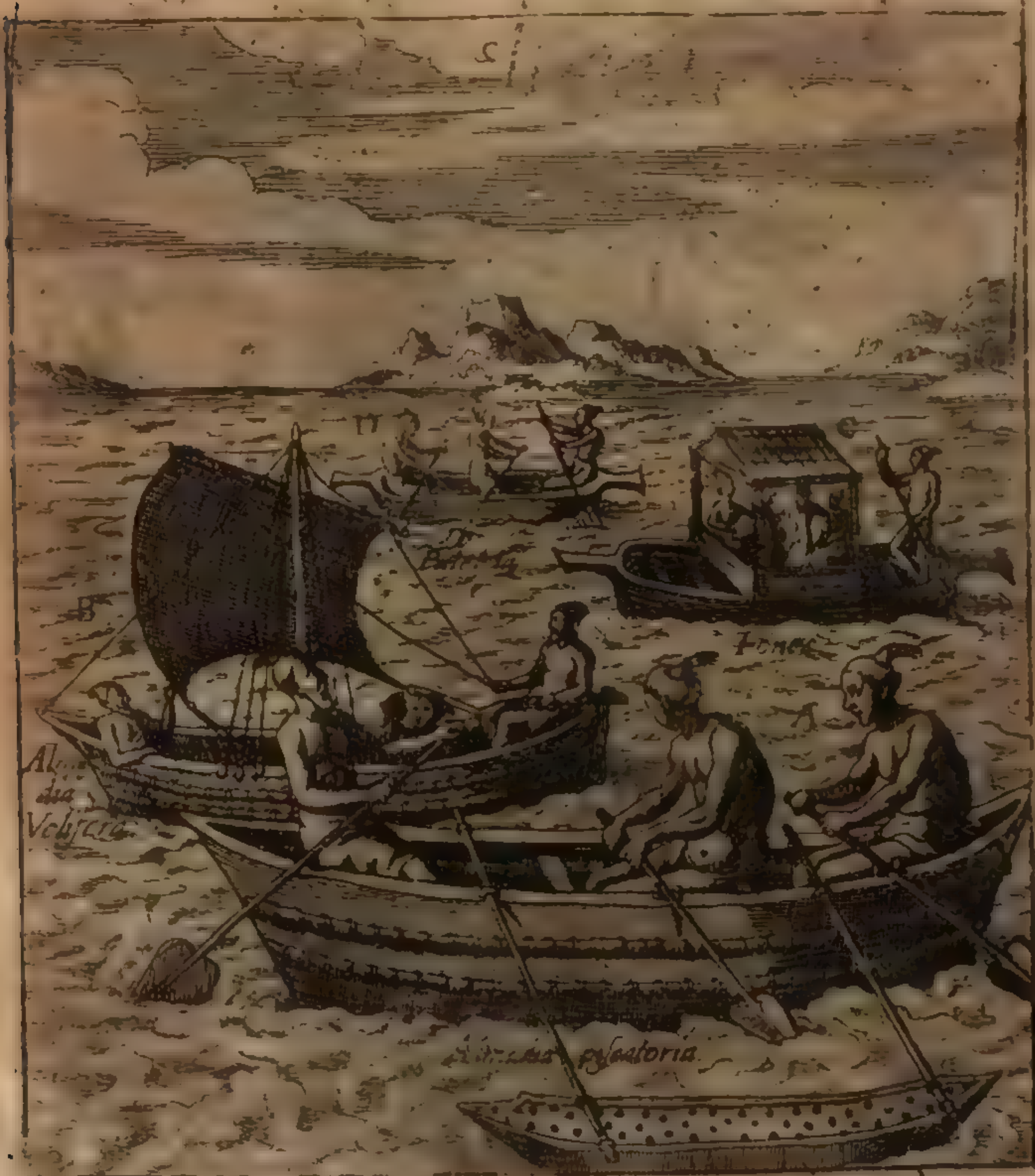
Confundunt eas multi cum carabo, & carabione. Pacton ſcaphæ genus ex virgis ita compoſitum, vt textile quiddam videatur, quale apud Babylonios bitumine illinitur. *Vide Lipſ. Elector. lib. 1. cap. 7.* Aquariæ naues ſunt apud Venetos quibus aqua importatur venditúrque ciſternas non habentibus, *burchi de aqua* vocant. Habent & lignarias, arenarias, lutarias, farinarias, quibus lignum, arenam, lutum, & farinam portant. Sunt & palearum, & carbonariæ, aliáque apud eoſdem nauigiorum genera infinita, penè vno gondolarum nomine comprehenſa. Nos * chalupas habemus, pontones, & alias ſcaphas, ob id dictas, quòd cum planâ carinâ ſint, radunt aquas, quibus adde tranſmittendis fluminibus aptatas, trauerſieros dicimus : adde & currus, ob id quòd currere videantur deſtinatæ ad certum iter. ** Chaloupes, radeaux, trauerſiers, coches.* Apud Turcas cymbæ genus * Cahica : Amurathes Turcarum Imp. proclamatus, ann. MDCXXIII. ex conſuetudine inueteratâ, cùm ſumpturus eſſet acinacem in Mequitâ ſuburbij Paſſari, è manu Magni Turcarum Pontificis, Muftim vocant, ab vrbe Conſtantinopolitanâ exiuit, cahicâ vectus, cuius puppis laminibus aureis & argenteis diſcriminata, gemmis lapilliſque certo ordine diſpoſitis fulgebat, prorâ verò ſpeculis, radios Solis acceptos repercutientibus, ſmaragdi, & rubræ igneæque gemmæ internitebant. ** Cabik.* Hæc ad oſtentationem, ſicut & Caraca Melitenſis, ſed alio modo : opulentia illam commendauit, iſtam ſua moles. Quatuor illi tabulata erant, ne per rimas fluctus aut pluuiæ intrarent, plumbeæ atque ęreæ laminæ commixturis impoſitæ impediebant. Ibi ſacellum, armamentarium, cubiculi plures, triclinium, furni, molendini, porticus, fabrica ferraria, horti. Pręcipui mali craſſitudo vlnarum XII. Intus & foris variæ picturæ. Ioannes Omedes Magnus Melitenſis Ordinis Magiſter eam exarmari iuſſit, quòd in eâ Melitenſes ſibi in Inſulam aduentanti, ex more antiquo, obuiam non fuiſſent. Magnæ ęſtimationis ſunt, Sexremis Hiſpanica, quam Nauiam appellant : Tartanæ, Fuſtæ, Brigantini, Pinacæ, Carauellæ, quibus quatuor mali ſunt, Luſitanorum opus : Aſſabræ, aliàs Zabræ, Galeaſſæ, ſiue Galeacæ, & Gatæ, centiremes : Galiones, Patacæ, Vrcæ, Rambergæ Angliæ, Flibotij Batauici, Lahudæ Luſitanicæ octiremes, & alia nauigiorum genera infinita. Commendatiores, quæ rarius videntur, gentibus vltra Orbem antiquum poſitis vſitatæ, aut non ita pridem inuentæ : quales ſunt in mari Rubro Æthiopico, Perſico, Indico, Sinenſi, & Americano, Zambuchi, Ciampanę, * Paraoſi, Cathurſi, Porcai, Malabarum Paiares, Iunci Sinenſes ad negociationes & bella, ſicut & Lanteæ, ſiue Lanteaæ, quæ octo remis aguntur, & Bancoæ, quæ quatuor : pręterea Baloni, Panouræ triremibus ſimiles, ſi ad Sinarum Regem pertineant picturis & auro ornatæ, ſi ad alios, magnis retiis à puppi ad proram tectæ, anſeribus velut in *Paraos Indis, ſicut Cathurſi, Caturs.*

caueâ continendis, nutriendis, & fouendis, donec vendantur. Remos quoq; habent Ianleæ, Laulersi, Ioangæ, aliàs Iengæ, Funcæ, Balones, Lanchares Indicæ, Calaluces, Vancoes, siue Vancones, Paraones piratici Malabarum lembi, phaselorum in formam constructi. Inter cymbas numerantur Baloes, Champanæ, Caturi, Pangaij Mosambici, Iangades, Lorchæ, Manchuæ, Almadiæ, Tones, Paleguæ. Tam Carauellarum in speciem formati Iurupangones, Geluæque, & Terradæ, quibus Turcæ hodie per Arabicum sinum & Rubrum mare nauigant. Dictorum nauigiorum exemplaria aliquot huc transcripsi, ad faciliorem intelligentiam, diuersis tabulis inserta. In primâ Tabulâ duarum nauium typus est, Iaponensis, & Sinensis. Iaponensis, ligneis anchoris velísque arundine contextis & tribus malis constat, prorâ latâ leniter contumaciam fluctuum elidit, funes è paleâ, vel tilia sunt. Præter gubernaculum, quod puppi additur, duo alia habet, vnum à dextris, alterum à sinistris puppis, in remorum formam: *Champan* appellant Iaponenses. Sinensis, picta atque vncta est cuiusdam arboris lucente succo, quem *vernis* dicimus, is instar picis nullum humorem admittit. Nauim eam incolæ *Charan* vocant.

In Tabulâ ſecundâ quatuor nauigia ſunt, quibus Indi etiam Orientales vtuntur. *A*, Litera piſcatoriam nauim deſignat, ex vno arboris trunco cauatam, Almadiam vocant. Si profundo mergatur, natando & ſubeundo aquas eam ſurſum trahunt, aptántque iterum nauigationi. Vno gubernaculô, remis duobus regitur. Aliquando ſola fluctus ſecat, aliquando cymbulæ applicatur, quæ geminis è ferro virgis ad admadiæ latus retenta, cogitur ſequi tunſis impulſam. Ea cymbulâ aquâ plenâ, capti piſces ſeruantur, multis ſupra foraminibus aëra admittentibus. *B* veliferam eorumdem almadiam notat.* *C* Fluuiatilem Sinenſium, cuius puppis ſępenumero in cornua duo finditur, medium tecta, in quo nobiliores epulantur ludúntque & cantant, *Tonem* appellant, de nomine arboris è cuius vnico trunco conſtat: ſicut & palegua ſub litera *D* annotata. Iſta duobus remis vno gubernaculo mouetur, illa longâ perticâ, vel vno remo.

** Eſt ſimile penè huic nauigium in Olenderi Nortij nauigationibus,* Pag. 50. *Editionis Amſtelodamenſis, Ann.* 1610. *quo Rex Inſula a* Borneo *vtitur, niſi quòd decem remis agitur, & prora duabus machinis bellicis armatur. Malus abſque velo in vexillo habet Regis inſigne.*

Tabula

Tabula tertia Piraticam Malabarum describit.

Tabula quarta tria nauigia figurat, illo, quod maius est ceteris, Bantami ad bellum nauale vtuntur *Caturs* vocant. Supra tabulatum miles armatus prostat, sub eo remiges, & qui machinas bellicas curant. Vnum illis velum xilineum, vnus malus. Authores eius putantur Magnæ Iauæ incolæ, quorum altera species nauigij hîc depingitur, quo mercatores, occupatâ antea nauigandi tempestate, ad transfretando mari vtúntur, *Joncos* vocant. Tectæ nauis species est, duobus temonibus gubernata. Iidem Iauæ Batamíque incolæ, prçcursoriis cymbis vtuntur, lustrando mari & littoribus, piratis, hostibúsque detegendis. Gemino, vt ceteræ, temone ducuntur, agiles ad bellum, remis quatuor versùs proram vrgentibus mare. Inter puppim & malum tectum porrigitur, sub quo latitant nauigantes, vnum illis velum, herbis, foliis, arundinibúsque interfertis formatum. Huic cymbæ nomen *Paraos*. Funes è iunco & corticibus arborem tiliæ similium, quibus Eustathius in lib.2. Homericæ Odyssex, ante bellum

lum Troianum, antiquos, rudentes, ait, confeciſſe: vbi corticem tiliæ philyram vocat, ſicut & tiliam philyram Plinius lib.16. Naturar.hiſtoriar.

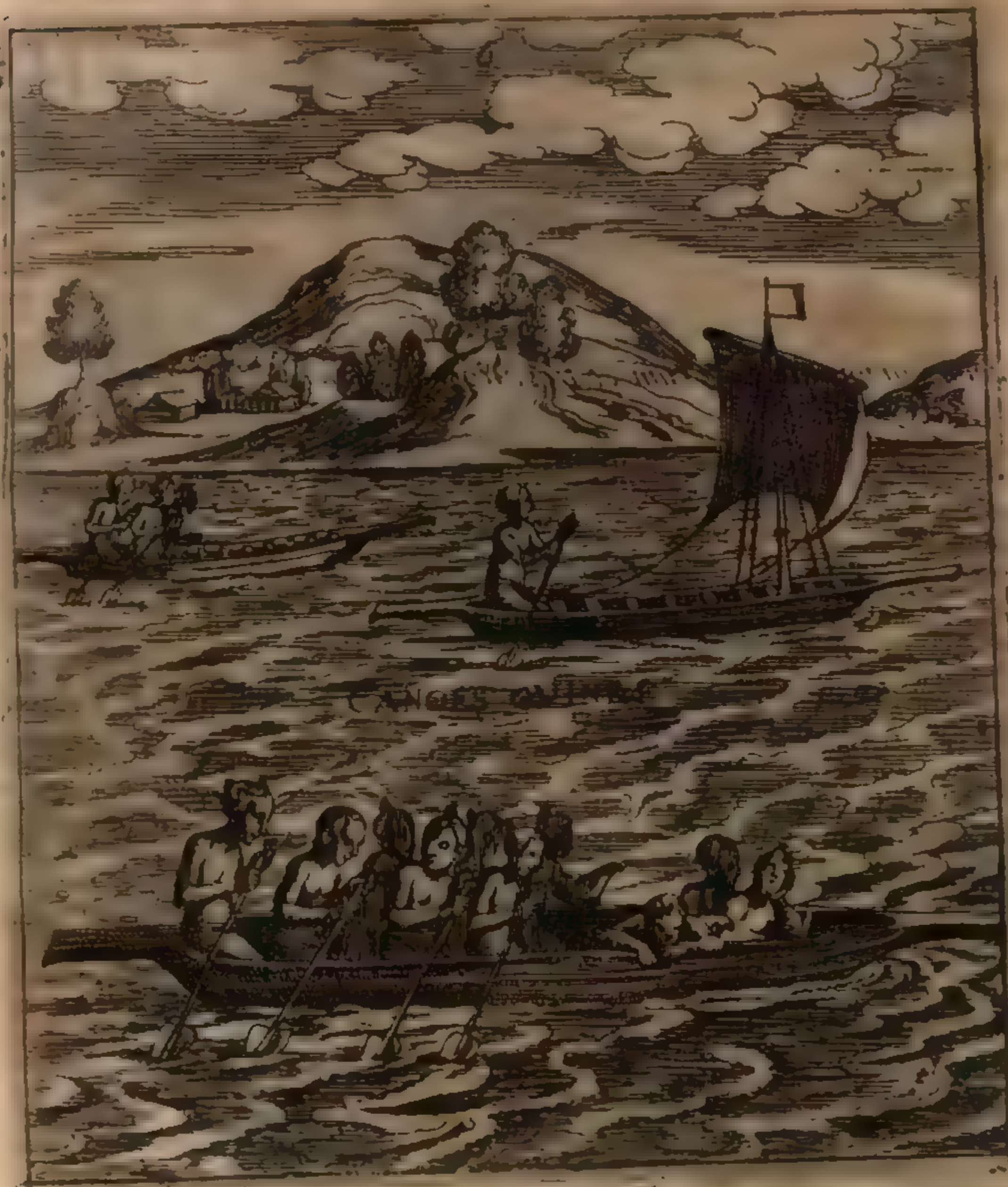

Sequitur in quintâ Tabulâ miræ nauis effigies, *Carcolam* alij, alij *Coracoram* nuncupant, velociſſima omnium triremium, & ideò ad bellum nauale vtiliſſima, inuentum Inſulanorum, qui Bandam habitant. Vt in præcedenti Caturſo, inſiſtunt alto tabulato armati, ſub quo & alij milites. A latere vtroque nauis gemini remigum ordines in aſſeribus collocati, quos per foramina tranſmiſſi funes tignis alligant. Sic extra nauim, ſeu alis volucres, ita remis totum corpus nauigij mouetur, ſine velis, vnico gubernaculo à læuâ puppis. Si rimæ appareant, eas putaminibus nucum Indicarum, quas *Clappos* vocant, calci mixtis, obducunt, quæ deinde materia non aqua reſoluitur, non motu excutitur, certo glutino illita. Iis Carcolis, Ternatenſes etiam naui-

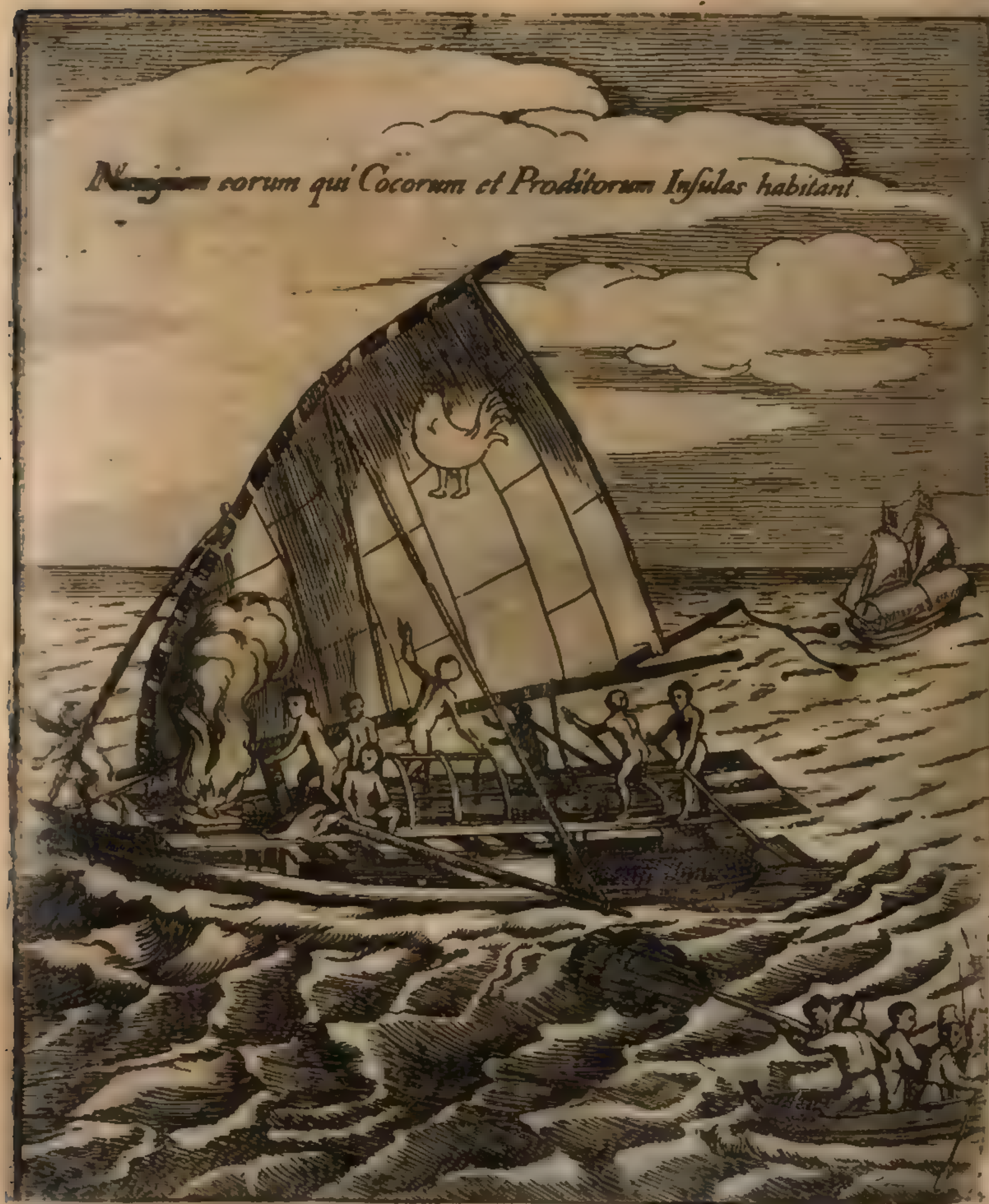
gant: tribus aliquando tabulatis, è iunco factis, quarum effigies videntur lib. nauigationum Iacobi Cornelij Nec, *Pag.* 20. Amstelodami, typis Cornelij Nicolai, Ann. 1609.

Sexta Tabula cymbas tres oſtentat, quibus incolæ Guineæ, ad Æthiopicum Oceanum versùs Æquatorem ſitæ, maria littoribus vicina, ad permutationem mercium, tranſcurrunt: vno nomine, *Canoes* vocantur.

Septima Tabula genus nauigij figurat, in Insulis Cocorum & Proditorum vsitati. Canoës duæ fundamentum totius structuræ conficiunt, super quas tabulatum extenditur, in cuius medio cellula est fœminis puerísque recipiendis. Vnus illi malus, vnica antenna. Diuiduntur Canoës, quæ tabulatum sustinent, transuersalibus trabibus affixæ, pedúmque decem spatium inter se relinquunt. Cellula iunceo panno supersternitur, velum quoque & funes è iunco sunt, variis coloribus picti.

Mirum & aliis lembis vno arboris trunco cauatis, eandem appellationem esse in Occidentali Indiâ, siue Americâ, quas tamen & alio vocabulo indigetant Mexicani, eas *Acalles* vocando, quo nomine domus aquatiles significant. Sunt & dictis Orientis populis alia nauigia, iurupangæ carauellis similes: lanteæ, fustis: panuræ, cameris: gabaræ, phaselis. Guedeæ & lanleæ remis aguntur. Mosambici Pangaiis, Malabares, Pairaos, Bengalenses,* cossis & zoensibus vtuntur. Adeo diuersis tumulis inclusi properamus ad tumulum, mortémque non expectamus, sed quærimus, vt ea quæ oculis nostris Natura subtraxit, videamus, occupemus, & fruamur occupatis. Vt totum genus hominum, quocunque habitat, in Orbe velut in vrbe inclusum, iungamus commerciis. Sicut enim mare terras penetrando, ipsum cùm sit nauigabile, nauigabilia quoque flumina producit, cunctáque soli omnium pater irrigat, facitque communia, oblatâ nauigandi potestate: recreat solum humido liquore, pabulúmque præbet animantibus: sic nauigatio per omnes Vniuersi partes aditum mortalibus faciendo, cunctas gentes cœlo, solo, moribus distitas, velut humore quodam radicali copulat inuicem, solidámque societatem inter homines facit, artes, labores, industriam, bona denique communia reddit: socordiam, otium, & voluptates tollit, dat diuitias, corporáque atque animos periculorum contemptores, laboribus induratos, in Regnorum munimentum nutrit. Affinitates denique, concordiam, pacem, abundantiam bonam fortunam, & victorias procurat, facitque illud maxime humano generi optandum, vt nullibi terrarum exilium sit, postquam omnis Orbis communis omnium factus est patria. Hinc antiqui Venerem connubiorum, affinitatum & amicitiæ Deam è mari natam finxerunt, conchámque illi nauis loco, cestum pro velo, adremigante cupidine dederunt. Quod & pictores, metallarij, lapidariique sequuti sunt, stantem eam figurantes, dexterâ temonem regentem, sinistrâ cornucopiæ ferentem, Amore colludente. Similiter Concordiam, Pacem, Abundantiam, Bonam Fortunam, & Victoriam, pinxerunt, cuserunt, sculpserunt, & scalpserunt, cum dictis, temone, & cornucopiæ, additis aliquando ramis oleæ, & lauri, vel pro cornucopiæ aristis suppositis.

* *

F I N I S.

** Cosses & zoens*

Vide Comment. mea in 4. Fastor. Ouidy sub initio. Sic incisa est apud Gorlaum in Onyce, qua Gemmarum num. 32. reponitur in eius dactylotheca. Item num. 18. in Achate, in Onyce, 156. In Sarda, num. 102. & 54.

Errata sic corrige.

P*Agina 4 linea* 10 *pro* Rhodis,*lege* Rhodiis. *Ibidem linea vltima lege* Penteconteron. *pag.* 10.*lin.*7.*lege* sulcandóque. *pag.*12.*lin* 4.Cherronesum. *ibid.lin* 8 Scyro. *pag.*14. *lin.*6. *pro* neque, *lege*,vsque. *pag.*15.*lin.penult.*strepitu. *pag.*22.*lin* 5 Peloponnesiacum. *ibid lin.*17.Samias. *pag* 24. *lin.*33.Peloponnesij. *pag* 27 *lin.*31. *pro* plebeios, *lege*,plebeius. *pag.*40. *lin.*20.Pharnabazum. *pag.*56.*lin.*1.Causa. *pag* 57. *lin.*13.Quindecimremem. *pag.*85.*lin* 41.Auxiliis. *pag.*90.*lin.*22.vitidéque. *pag* 91.*lin.*39.*pro* altos,*lege*, altas. *pag.*93. *lin.*10.victúsque. *pag.*115.*lin.*33.Prætoriana. *ibid lin.*42 ambóque. *pag.*138. *lin.*35.ἀκροθήριον. *pag.*146. *lin.*12.necessitas. *pag* 154. *lin* 21 *pro* auium,*lege*, nauium. *pag.*165.*in margine, equestres.* *pag.*170. *in fine linea* 19. *& initio lin.*20. mari. *pag.*172. *lin.*34.gubernaculum. *pag.*173. *lin.*2.tria *pag* 179.*lin.*7.Agrippam. *pag.*181. *lin.*41. *pro* donauit, *lege*, dedit. *pag.*184. *lin.*31.Prætoria. *pag.*215. *lin* 43.Extollis. *pag* 221. *lin.*19.Suecorum. *ibid. lin.*21.*deme*,Cantabria. *pag* 226. *lin.*18.Auaticorum. *pag* 238. *lin.*12.Pausaniæ. *pag.*251.*lin.*3.promontoriorum. *pag.*253. *lin.*34. *lege*,alteram trianguli partem. *pag* 267. *lin.*42.Myrtoum. *pag.*276. *lin.*13. Cetera. *pag.*312. *lin.*13.Continuo. *pag.*326.*lin.*31.Septam. *pag.*331.*lin.*30.*deme*,quibus patuit. *pag.*335. *lin.*12.*lege*,multi. *pag.*337. *lin.vlt.*memorabimus. *pag.*368. *lin.*22. *post* omnium, *adde*, Amiralius. *ibid.lin.*36.*lege*,volúntque. *pag.*366. *lin.*4.Ioannes. *pag.*384. *lin.vlt.*Franciæ. *pag.*398.*lin.*37.Acra. *pag* 400 *lin.*28.Britanniâ. *pag.*406.*lin.*8.Amiralio. *pag.*420. *in fine lin.*20.*& initio lin.*21.*lege*,Fœderati. *pag* 429.*lin.*38.Suecica. *pag.*436.*in lineis* 5. *&* 6. *deme*, victores Danorum mox. *ibid. lin.*28. *lege*, celebri. *Item lin.* 33. Lubicam. *pag.*459.*lin.*25.*post* clientelam,*adde*,ob. *pag.*460.*lin.*14.Ducis. *pag.*463 *lin.*9.*post* maritima, *adde*, &. *pag.*468. *lin.*6. desponsatio. *pag.*481. *lin.*22.cæsos. *pag.*483.*lin.*6.seruandum. *pag.*489.*lin.*14.regnandi. *pag.*484.*in margine*,Ann.1511.1516. *pag.*497.*lin.*6. Calecutianorum. *pag.*503. *lin.*9.*pro* cis,*lege*,vltra. *pag.*525. *lin.*4.barbarorúmque. *pagin.*537.*lin.*34.fastigiatam. *pag.*568.*lin.*8.Arabiæ. *pag.*575 *lin.*1.totam. *pag.*594.*lin.*25. appellant. *pag.*600.*lin.*32.pelagus. *pag* 603.*lin.*4. post aliis,*lege*,Valdiuia. *pag.*604. *linea* 21,*deme*, strictiori.

INDEX

INDEX RERVM ET VERBORVM IN HOC OPERE MEMORABILIVM.

A.

Almadia

ſandro

D.

E.

F.

G.

K.

L.

L.Manlij

Mitieti

N.

O.

P.

Q.

R.

&

X.

Z.

FINIS.

DIVIONE,
Ex Typographia PETRI PALLIOT, Typographi Regij, Bibliopolæ, & Calcographi, ſub ſigno Reginæ Pacis, ante Palatium.
M. DC. XLIII.

Digitized by Google

Digitized by Google